

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

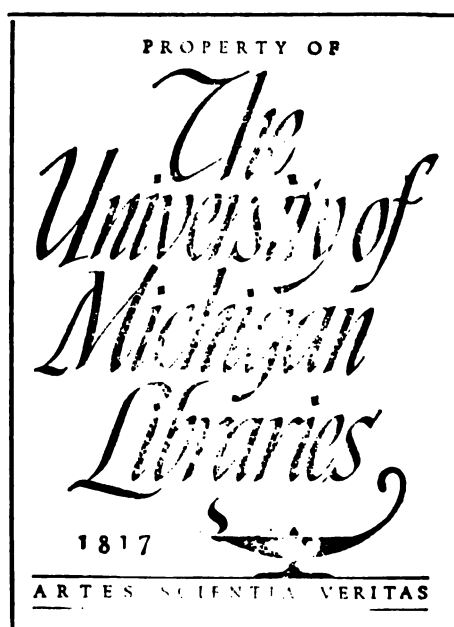
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

B

874,084

NÁKLADEM KNĚHKUPECTVÍ: I. L. KOBER V PRAZE.

Prof. Karel Václav

ČESKO-MORAVSKÁ

KRONIKA.

KNIHA PRVÁ.

OZDOBENÁ VÍCE NEŽ 200 VYOBRAZENÍMI DLE PŮVODNÍCH VÝKRESŮ PETRA MAIXNERA
A JINÝCH UMĚLCŮ VLASTENECKÝCH.

„Skutkové předkův budtež chloubou
i výstrahou potomků!“

NOVÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE.

NÁKLADEM KNĚHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.

1880.

DB
205.7
Z35
1880
v.1

Národní knihovna: I. L. Kober v Praze.

Předmluva k novému vydání.

důvěře, s jakou podniknuto bylo dílo zajisté vysoce záslužné: „Česko-moravská kronika“, nebylo sklamáno ani nakladatelství ani redakce. Obecenstvo naše oblíbilo si kroniku tou měrou, že došla valného rozšíření a že některé její části až třikráte byly již vydány. Jakož tedy redakce je přesvědčena, že přízeň obecenstva nakloní se i novému tomuto vydání, tak naděje se laskavé shovívavosti a lásky nejen k těm částem kroniky, které budou podle vypravování zvěčnělého Zapa nově vydány, nýbrž i k pokračování v jeho práci, aby dílo mohlo býti dovedeno k zdárnému svému ukončení. Byla-li doba přízniva vydávání „Česko-moravské kroniky“, když se s ním započalo, národním ruchem a nadšením, nyní jeví se díla toho potřeba praktická tím větší, že požaduje se známost dějin vlasteneckých, již i ve školách národních a že vlastenectví ukládá za povinnost každému, národu věrnému synu a dceři, aby znali slavnou minulost své vlasti a svého národu, aby příklady předků slavných byli k následování povzbuzování a slabostmi a vadami předků varování a vystříhání.

Co pak se týče událostí po roku 1526, jeví se býti soustavného a na vědeckých základech zpracovaného dějepisu tím větší a citedlnější potřeba, poněvadž jen do tohoto roku sáhají dějiny nesmrtelného patriarchy českého dějepisu Františka Palackého. Spisovatel těch dějin jest sobě toho dobře povědom, že dílo jeho není naprosto dokonalé, ale veden je snahou poctivou, aby čtenářům kroniky sdělil nestranným líčením výsledky našich historických badatelů, jakož i svoje vlastní výzkumy ve formě lahodné, slohem prostonárodním. Čistá láska k pravdě a vlasti nedovoluje mu, aby tajil zhouby a úpadku, jaký stihl vlast a národ náš, ale láska tato klade mu do péra slova vřelá, kde běží o seznamování obecenstva se skutky zdárnými. Láska tato je naším vodítkem, vynešení na jevo pravdy je naším heslem, uvědomělost národní, vlastenecká obětavost a statečnost v boji za práva poznaná je naším účelem. Budiž s námi přízeň a podpora všestranná; budiž následováno všech ctností předků, o jakých v kronice naši bylo a bude vypravováno: a vlast česká zaskvěje se bohdá opět bývalým leskem a slávou světovou.

V Praze dne 31. března 1880.

Jos. J. Kořán.

Před slovo.

znešený jest úkol národní kroniky, onať zajisté měla by hned po bibli státi v rodné schránce každé domácnosti, měla by býti domácí pokladnicí, z nížby každý syn a dcera národu měli čerpati vědomosti o osudech vlasti, o činech předků, o jejich povahách, smýšleních a způsobech života. Národní kronika má býti tudíž pramenem lásky k vlasti a k rodné, má roznécovati jiskru svatého zápalu, jež nazýváme vlastenectvím, ketřez člověka váže k vlasti otcův a k bratrům jeho. Národ náš, Bohu díky, vždy ještě rád čítává v kronikách od předkův nám odkázaných, ale i on pokračuje na dráze všeobecné vzdělanosti, a ty staré kroniky pohříchu nejsou více dostatečné, aby v slušné míře ukojily zvědavost času vytříbenějšího, ba obmezenost, která na mnoze ducha kronikářův poutala, lehkověrnost anobř nesvědomitost, s jakou někteří z nich vypisují lid a příběhy, pozůstávají v mysli

každého probuzenějšího člověka jakési neuspokojení, nekochá-li se právě v nejapných bajkách anebo v pouhé formě jazyka ovšem prostomyslného, nelíceného a ryzího. Kronika, která by pouze děj k ději řadila, o vnitřní však věci spojení se nestarala, povah lidských a pohnutek činův jejich nelícila, o dřevním stavu země a národu jasného názoru čtenáři neposkytovala, zajisté zadosti by neučinila našemu věku ani potřebám lidu, kronika má nyní býti skutečným dějepisem, ovšem prostonárodním. Kronikář nynějšího věku musí znáti, čehož věda od něho žádá, musí se zmocniti veškeré historické látky a k svému účelu z ní těžiti na ten způsob, aby čtenář sám toho nepozoroval, nýbrž aby se ve věcech samých, které se vypravují, kochal a sobě liboval. Pročež není v kronice místa všelikému učenému apparátu, a musí se kronikáři až do jisté míry propůjčiti svobody, i v takových částech, kde se pramenův samých a důkazův nedostává, doplňovati pragmatické vypravování kombinací, třeba vzdálenějšími důvody podporovanou, neboť když se to opatrně děje, nemůže to historické pravdě na ujmu býti.

Spoléhaje snad příliš na své slabé síly, uvázal jsem se u velikou úlohu sepsání národní kroniky, věda dobře, že není snadno této úloze vyhověti, jak by se snad nejednomu zdálo. Čas příprav netrval snad dosti dlouho, ale obecná potřeba, kterou všickni cítíme, velí velitelským činem, neodkládati déle. Vlast volá, jejíhož hlasu poslušen jsa, přináším hřivnu svou, by i to i ono ještě vadilo, by i přikré odsouzení s jistých stran mně hrozilo.

Kronikář ale, který v několika málo letech veškeré dějiny národu v knihu složití, a všechny znamenité doby šedé dávnověkosti jako i příběhy věkův nám bližších v souvislém vypravování vypsatí má před duševním zrakem čtenáře, ten nemůže pracovati pouze na základě starých historických pramenův, je sám vyhledávaje, srovnávaje a ukládaje, on odkázán jest na mnoze k pracím jiných na slovo vzatých dějepiscův, kterým, Bohu díky, u nás již valně se podařilo, minulost našeho národu odhaliti a s mnohých stran objasniti. A tak i mně za hlavní vodítko byly nejprve nesmrtelné dílo našeho starosty mezi dějepisci českými, o nás na nejvýš zasloužilého *Palackého Dějiny národu Českého v Čechách i v Moravě*, jakož i ostatní jeho práce, potom znamenité práce profesora *Václava Vladivoje Tomka*, *Martina Pelcla*, pak v některých oddílech práce doktora *Hermenegilda Jirečka*, prof. *Jak. Feodoroviče Holovackého*, ředitele *Jana Krejčího* a jiných. Musel jsem z nich mnoho vypisovati, avšak že jsem to nečinil s nerozmyslem, komu na tom záleží, nechť se přesvědčí.

Staré původní kroniky a legendy musely samy pomáhati k vyličení živých a skutečných obrazův života a k dodávání časové barvitosti; archaeologie, starý místopis, epigrafika, numismatika, heraldika a všechny podobné pomůcky historického zpytování musely přispívati k oživení a osvětlení minulosti, na které celá naše národní bytnost spočívá.

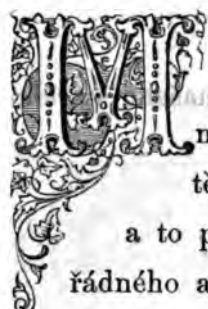
A jakož mne nyní v počátcích toho díla vysoce vážený přítel můj, p. professor *Tomek*, radou a pomocí podporoval, doufám, že i na příšt najdu také ještě podpory jiných spanilomyslných příznivcův věci samé i snahy mojí, kteráž neustane zajisté, pokud Bůh zraku a života mi popráti ráci.

Konečně ještě jedno. Hlavní potřebou jest, aby kronika byla psána slohem prostonárodním, aby věci v ní vypravované byly každému čtenáři dosti pochopitelné a tudíž jasné. Co se jasnosti týče, té šetriti všemi činy jsem usiloval, však co do slohu samého vyznávám, že mně nelze bylo všude v rovné míře udržeti se, a že při mnohých výkladech to nešlo pravým kronikářským způsobem. Hleděl jsem nedostatek toho, jenž by mně vytýkán býti mohl, nahraditi řečí co možná jednoduchou, a protož soudného čtenáře napřed za milé poshování prosím.

Psáno v Praze v den Panny Marie Hromničné 1862.

Karel Vladislav Zap.

Milým čtenářům!

nozí lidé rozumní, světštlí i duchovní, rádi čtú kroniky a příhody lidí těch, kteříž jsú před nimi byli, a kterak se jest za jich časuov dalo; a to pro dvojí věc: Jedno pro to, naleznú-li v těch kniehách co dobrého, řádného a poctivého na kterém předku, aby se téhož chopili, příklad sobě z toho dobrý vezmúce, a jiným aby k témuž uměli raditi. Druhé proto, naleznú-li co zlého, neřádného, nepřikladného, ježto by kto proti Bohu a cti učinil, aby se toho napřed sami uměli varovati a vystřiehati, a jiným uměli raditi, aby se toho vystřiehali; nebo šťastný jest ten, kohož cizie škody a příhody opatrna činie.“

Od těchto slov počíná nejmenovaný prodloužitel kroniky Beneše z Hořovic vypravování své, a zajisté jsou slova jeho pravdivá, nebo čtouce o svých předcích, příklad i výstrahu si z nich běřeme, ale též zároveň o našem původu vědomosti nabýváme, národ poznáváme, jehožto jsme údové, jehož slavné i chvalitebné skutky jsou naší slávou i chloubou; vlast svou krásnou poznáváme, kterou oni, naši předkové, po půl druhém tisíci let nejen potem tváře své vzdělávali, ale i krví svou zmrvili bránice a ochraňující jí proti vzteklým nápadům chtivých a nelidských nepřátel; poznáváme i pravý význam památek, jichž oni sobě ke cti a nám ku chloubě zůstavili, a budeme je ctíti za svědky staré naší slávy i za důkazy nevšedních zásluh rodu našeho o zvedenost a vzdělanost člověčenstva. A jelikož člověk jen k takovým věcem láskou zahořeti může, které samému jemu poznati jest popřáno, jiných věcí však, kterých nezná, si nevšímá; nabýváme ze známosti dějin rodu svého také lásky a úcty k témuž rodu svému a k tétož vlasti, již nám Bůh od tolika věkův k obývání vykázal.

Čtětež tedy, staří, mladí, v této kronice s pilností a láskou, a zisk, jakého z ní nabudete, bude jako semeno vložené do hlubin vaší duše, z kterého vzejdou ctnosti, každého člověka šlechtící, úcta k předkům, láska k bratrům, láska k vlasti, sebevědomí a rázná mysl. Tyto ctnosti mezi sebou netrpí žádného odrodilství, hnusného sobectví, podlého otroctví. Jen takový národ, kterýž sám sebe ve svých předcích ctí a ctnosti výše řečené hojně v srdci svém pěstuje, jen ten dochází úcty u svých sousedův a kráčí vstříc pravé svobodě, bez které není života, ni blaženosti, ni šťastné budoucnosti.

Opakuji vám tedy, milí čtenáři, smysl nahoře uvedené řeči našeho starého kronikáře těmito krátkými slovy:

Skutkové předkův buďtež chloubou i výstrahou potomkům!

KNIHA PRVNÍ.

HLAVA I.

Úvod.

Země Česká a Moravská.

Bůh naši vlast položil v samém srdci Evropy, učiniv z ní zemi krásnou, se všech stran uzavřenou, které ničeho se nedostává, aby člověk na ní k pohodlí a blahu svému živ býti, aby národ, který by se v ní uvázal, mohl zdárně vzrůstat, sjednotiti se a ve všech věcech prospívat. Země Česká, vynikajíc jako povýšený taras nad okolními zeměmi, obroubena jest kolkolem horami jako mohutnými hradbami, s níž se na východní straně druží sesterská Morava, kde pohraniční hory české jsou nejnižší. Avšak i tato země s tří stran horami otočena jest, toliko na polední straně k podunajským nížinám nemá hor žádných. Obě země na mapě jsou jako nepravidelné čtverhrany, jichžto konce ke čtyřem hlavním stranám světa vybíhají, na půlnoc čili sever, na poledne čili jih, na východ a na západ. Čtverhran, jež země Česká činí, jest větší a obsahoval v sobě za starodávna před odtržením některých částek, kteréž k němu příslušely, přes tisíc mil čtverečných, Morava jest o víc než polovici říkají, počítajíc do čtyř set mil čtverečných.

Čechy těmito horami obklíčeny jsou: na severovýchodní straně jsou hory Krkonošské, Žalčianské a Orlické. Tyto poslední konec svůj berou na východním cípu země horou Sněžníkem nad městečkem, jemuž Čechové Králický, Němci však Grulich říkají. Za všemi těmi horami leží Slezsko a Kladsko.

Na půlnocní straně země České jsou Jizerské hory a Děčínské stěny, za kterými leží horní Lužice a Sasko. Na severozápadní straně jsou

Srbské čili Krušné hory, za kterými leží ostatní Sasko. Na jihozápadní straně zdviha se Český les a Šumava, za kterými leží Bavorská země. Na polední straně jsou Čáhlavské hory, za kterými jest horní Rakousko a konečně na jiho-východní straně rozkládá se mezi Čechy, Moravou a dolními Rakousy Česko-Moravská vysočina, to jest více méně povýšená, hornatá krajina, které říkají v Chrudimsku, Čáslavsku, a v Brněnsku Žďárské hory, v Znojemsku a Budějovsku Staré hory a jinde jinak.

Od těchto hor pokrajních vybíhají do vnitř země rozličné nižší hory, které zponenáhla se ztrácejí tu v nížinách, onamo v krabatínách. Roviny hlubokými stržemi a řečišti jsou zbrážděny, nad kterýmiž se hory homolovitě nebo báňovitě zde v ohromných hromadách, onde zas osaměle vysoko vypínají. Tisícery potoky a řeky, majíce hlavní temeniště svoje na horách pokrajních, běží jednak úzkými, skalnatými řečišti, jednak vinou se rozkošnými úvaly a dolinami, a splývají u prostřed skoro země v jediný mohutný veletok Labský, kterýž si na půlnocní straně Děčínských stěn pokrajními to horami, cestu učinil, odtékaje do země Saské.

Moravu obrubují na české, to jest severozápadní straně svrchu jmenovaná Česko-Moravská vysočina, na půlnoci hory Jesenické a Oderské, za kterými Slezsko leží, na jihovýchodní straně Karpaty čili Moravské Beskydy, v kterých jen některé těsné průchody jsou, kudy se z Moravy do Uher chodí. Také od těchto hor běží rozmanitá nižší odnoží do vnitř země Moravské

krajinami utěšenými a úrodnými, až posléze v širokých nížinách se ztrácí, které se po obou stranách hlavní řeky Moravy rozprostírají. Od této hlavní řeky Moravy má země jméno své, a jako Labe v Čechách, rovněž tak přijímá do sebe řeka Morava větší díl řek a potokův, které s pokrajních hor do vnitř země tekou, a dováží je na polední stranu do velikého Dunaje. Jenom v Oderských horách na půlnoční straně má ještě jiná velká řeka své prameny, totiž Odra, která však z Moravy brzy do Slezska přechází, a tam hlavní řekou jest.

Prvopočátky.

Jak Čechy a Morava té podoby, kterou nyní do sebe mají, došly, o tom mluví mužové učení slovy obšírnými, my však zde slovy toliko krátkými věc tuto vyložíme.

Na počátku v dobách, jež všelikou pamět lidskou přesahají, pokrývaly vody veškeren povrch Evropy. Z vod těch vystupovaly postupem času země a celé pevniny na způsob jednotlivých ostrovův. Mezi prvními těmito ostrovy, které se potom v nynější pevninu evropskou spojily, byly tři v krajině, kde nyní jsou Čechy a Morava, které v nedostihlých dobách se učinily dříve, než se na polední straně od Čech veliké Alpské hory z hlubin mořských do ohromné výše vydvihly. Tyto tři ostrovy byly: jeden veliký, jež činily nynější Krušné hory, Český les, Šumava a Česko-Moravská vysočina s celou krajinou žulovitou, která mezi vysočinou tou a Šumavou jest. Druhý ostrov byl menší, a to byly nynější Krkonoše, Jizerské hory a Ještěd. Třetí ostrov také menší byl v sousedství druhého, kde nyní strní Orlické a ostatní Kladské hory a velká část Jesenických hor na Moravě, kde jsou nejvyšší vrcholy Sněžník Králický a Děd, jemuž Němci říkají Altvater.

Z těchto tří ostrovův byla první suchá země v našich stranách a daleko a široko bylo ještě šířé moře. Ale jak vypadaly tyto tři ostrovy? Zajisté podivně, neboť nebyly než pusté, holé skály, na nichž žádných bylinek, žádných živočichův nebylo. Nenalézát se ani nejmenší stopy rostlin ani zvířat ve skalních spoustách těchto. Do rozsedlin, které se v skalách těch učinily, vcezovaly se rozpuštěné hmoty rud drahých, a nasazovaly se, krásné čínice krystaly. Tyto tři první ostrovy jsou nynější prahory, skládající se ze samé žuly, ruly, svoru a rozličných břidlic. Mezi nimi byly tři mořské zálivy. První se rozléval od půlnoční strany mezi Krušnými horami, Českým lesem, Šumavou a středočeskou vysočinou:

na jeho dně usazovaly se vrstvy všelijakých zemin, které v kámen proměněné nalézáme od Českého Brodu až k Domažlicům, a od Rakovníka až k Příbrami. Druhý záliv sahal od východu mezi Jesenickými a Žďárskými horami ku Krkonošim na půlnoc, a až k Podolí u Heřmanova Městce na západ, v Moravě pokrýval pak celou severozápadní krajinu mezi Jesenickými a Žďárskými horami. Třetí záliv byl mezi Krkonošemi a Orlickými čili Kladskými horami.

Všecky tyto zálivy tímto usazováním se všelijakých vrstev zkamenělých zemin změklly, a tu byly pak zanešeny ještě množstvím písku a bahna, které se potom v rozličné břidlice proměnilo. To byly první usazeniny, ale vždy ještě pod vodou, kteréž pak ohněrodými hmotami z vnitř země byly násilně proráženy a všelijak překoceny a rozdraceny. V jejich škulinách se pak zase utvořily jako v prahorních skalách, drahocenné rudy a krásné krystaly. Trvalo to pak nějaký čas, až se to vše poněkud ustálilo, a tu se zjevují první stopy ústrojných tvorů, totiž nějakí mořští živočichové, podobní k rakům s mnohými nohama, potom škeble, čili mušle, jichžto zbytky a otisky se v těchto prvních nejstarších vrstvách nalézají.

Potom se tvořily, ale vždy ještě jen pod vodou, mladší a mladší usazeniny čili vrstvy, a všelijakých tvorů živočišných vždy nových a nových přibývalo. Uložily se křemenité vrstvy, a ty konečně v těchto zálivech také nad vodu co ostrůvky vystoupily. Jsou to nynější středočeské hory, jako Brdy, Housiny, Hořovické a Třemošenské hory. Ryb však ve vodách nebylo, ani větších kostnatých zvířat, a na suché zemi ani rostlinky. Byla to doba přechodná od prahor k pozdějším dobám s vyvinutějším živočišstvím a rostlinstvím. Musela mnoho tisíc let trvati.

Po tom vystoupila z vnitř země polotekutá, snad žhoucí hmota, prolomila přechodní vrstvy, na nichž se rozlila, zde onde nahromadila, čímž svrchu zmíněné tři mořské zálivy staly se vždy mělčejšími. Tu začaly pracovati zvířátka malá, stavíce sobě skořápky a sloupky z vápna ve vodě rozpuštěného, odkudž ze samých polypových sloupků a skořápek celé ostrovy povstaly. Tím se sráželo množství vápna, které se všelijak na přechodních vrstvách uložilo. Na to po dlouhém čase počala mořská hladina vždy více klesati, až i všecky ony přechodné vrstvy z moře vystoupily a suchou zemi větší učinily. To byl konec doby přechodné.

Ale na zemích nově z moře vytonulých byly bahnitě nížiny ještě o velké vnitřní teplotě země. V takových místech vznikl tedy první bujný život rostlinný; byly to ale podivné rostliny, takové

jako naše kapradí, přeslice a plavuně, ale velké jako mohutné stromy. Tehdejší povětrí muselo mnohem více přát růstu rostlinnému, nežli živočišnému, neboť země se pokryla ohromnými lesy takových rostlin, a jejich množství muselo býti nade všecko pomýšlení. Z nich se stalo potom kamenné uhlí, a toho jest, jak víme, ohromně mnoho pod zemí v Čechách i v Moravě. Ale kromě nějakých malých ráčkův a křidel od nějakých broučkův nenalézáme v těch podzemních, zkamenělých lesích ani stopy jiných živočichův čili zvířat.

Tyto právě lesy zanášely se pískem a bahnem, a tak proměnily se podzemním horkem v kamenné uhlí; z písku a bahna stal se pak pískovec a jíl. Doba, kdy se toto dalo, nazývá se kamennou dobou; zanášení oněch právě lesů pískem a bahnem dělo se tekoucí vodou, tedy sladkou, kteráž stékala s prahor a z nejstarších vrstev přechodných. Mořské zálivy musely tedy již velmi zouženy býti. V těchto sladkých vodách byly již rozličné druhy ryb, a kapradovité stromy rostly již jen porůznu na jejich březích.

Konečně vystoupily z útrob země, prorazíce starší vrstvy některé kuželovité hory z červeného porfyru a melafyru, jako Kozákov u Turnova, Levínské a Jičínské chlupy a celá řada takových homolí od Zacléře až k Broumovu. Nejmladší pískovcové vrstvy byly tím místy náramně překoceny a rozdrceny.

Ted nastalo stání na dlouhý čas; Čechy a Morava byly tehdy ostrovem nad hladinou mořskou značně povýšeným, kolem něho usazovaly se na dně mořském vrstvy útvaru solního. O tu sůl jsme přišli, neboť na zemi z vody již vystoupilé nemohla se žádná usazovati. Proto u nás není soli, ana se kolkolem nás přehojně vyskytuje.

Po době dlouhém čase přišla pak velká potopa země, moře zas se do vnitř toho našeho ostrova provalilo, a sice od půlnoční strany mezi Krušnými horami a Ještědem, pak mezi Krkonošemi a Orlickými horami, a zaplavilo skoro polovici naší země. V tomto novém moři usazovaly se zase nové vrstvy pískovce, vápence a zase pískovce, a pokryly množství mořských škebel, slimáčkův a jiných zvířátek. Tyto vrstvy zůstaly ve své poloze vodorovné až podnes. Jsouce jenom údolími a rozsedinami roztrženy, jen v moravskouherských Karpatech vyzdvíženy byly později do znamenité výše a skládají nyní velké chlupy. Doba, kdy se to dělo, zove se doba křídového moře, poněvadž v té době na některých místech, zvláště v Anglii, křída se usazovala.

Zvířátka v nich usazená blíž se již více k rázu nynějších zvířat, také rostliny již se srovná-

vají s rostlinami nynějšími, jen že ovšem více s rostlinami horkého pásma, jako jsou palmy a stromovité kapradí, mezi tím ale také již vrbovité a sosnovité stromy.

Když se to vše u nás utvořilo, stal se v polední Evropě ohromný převrat, vystoupily tu teprve vysoké Alpy z lůna země, při čemž se naše vlasti jen hodně otřásla a hladina mořská se valně proměnila. Moře z Čech při tom podruhé oteklo, zanechavši jezer a bahen jen v hlubších místech, jako u paty Krušných hor, potom i v poledních Čechách, kde při teplotě jako v severní Africe zarostlo brzo všecko hustým lesem vždy zelených stromů s lesklými a tuhými listy, dřím i stromovím k našemu podobným, jako vlaskými ořechy, javory, buky a sosnami. V stínu těch lesův pásly se již družiny čtvernohých zvířat, i slonův a nosorožcův, v povětrí již lítaly ptáci, a hmyz se hemžil mezi travami a nižšími rostlinami. Ta doba musela dlouho trvati, neboť z lesův zponenáhla hynoucích a bahnem i pískem zaplavovaných utvořily se zvláště v rovinách Zateckých a Moravských ohromné vrstvy hnědého uhlí.

V té době otevřely se ještě jednou a naposled v zemi široké rozsedinny, a jimi s ohromným násilím vystoupila nová žhavá hmota z lůna země, láv podobná, která stydnouc v homole a bány se nahromadila. To jsou homole a bány českého Středohoří, které nejvíce opodál Krušných hor svrchní vrstvy hnědého uhlí prorazivše a je úžasné překotivše, tu v hromadách, tu porůznu severní Čechám dodávají pohled vzácné krásy a rozmanitosti. Jedna z těch hor jest také Říp. Ze sopečné činnosti, kterouž tyto hory povstaly, zůstaly podnes horká zřídla v Karlových Varech a v Teplici.

To byly poslední převraty, a dodělána jest stavba naší vlasti, jakož i veškerá Evropa tehdy již větším dřím svou nynější tvárnost dostala. Podoba našich hor a dolin podstatně více se nezměnila, vody dostaly svůj nynější pravidelný běh, rozdělíce se v řeky a potoky, z nichž Labe vyrazejíc z temene Krkonoší nížinami do polokruhu se zatočilo. Vltava z nejzazších močálovitých vysočin Šumavských s hlomozem do nižšího kraje se prodrala a Českou zemi úžlabinou, kterou si vyryla, na dvě polovice dělití začala, Morava pak vytryskujíc pod temenem Králického Sněžníka řečiště své stranou k jihovýchodu si promlela, a úrodnými nížinami moravskými vlny své k Dunaji obrátila.

Již byla také celá země značně vysušena a pokryla se nyní hustým lesem dubův, bukův, javorův a jiných listnatých stromův, na horách pak temnými smrky, jedlemi a bory. Divá zví-

řata, kterým jen horké pásmo svědčí, vytratila se, za to ale oživily se nepřehledné hvozdy české a moravské rozličnými druhy losův, medvědův, zubrův, vlkův a jinými dravci, z nichž nejedno pokolení již docela vyhynulo, jiná zas daleko pryč odtud člověkem zapuzena jsou.

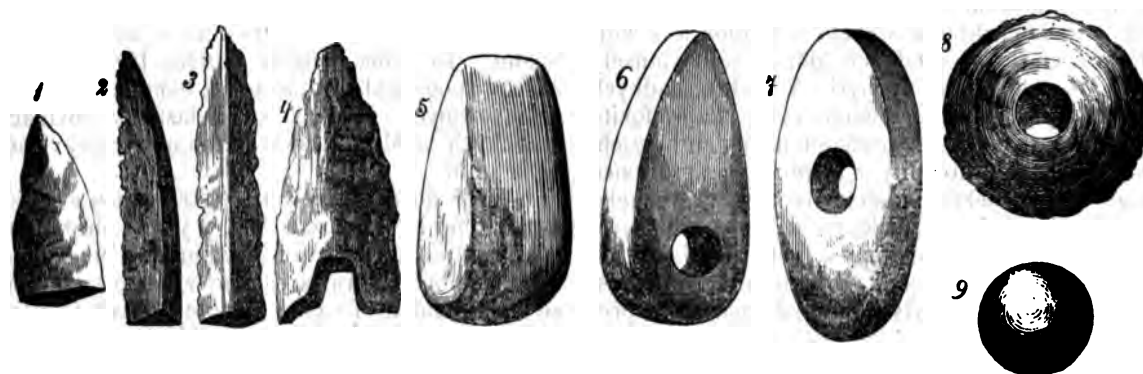
Tak po vystřídání se přerozmanitých proměn připravena jest konečně vlast naše, aby se v ní usaditi mohl poslední, ale nejdokonalejší tvor — člověk.

Prabydlitelé.

Kdož nám poví, jakého plemene a národu byl první člověk, který pokrační hory naší vlasti překročil a kdo tuto první ruky své vztáhl ku

kácení stromů, aby si na jich místo sídlo k obyvání spořádal? — a bylo to zajisté několik tisíc let již před narozením Kristovým. Paměť lidská v tyto pradoby našich vlastí nesahá, a věčná, hustá mlha zakrývá a zahaluje jména prvních osadníkův jejich, jakož i jejich činy a osudy. Možná, že v našich česko-moravských hvozdech nejeden pronárod cizí se vystřídal a zahynul, možná také, že již tenkrát lidé kmene slovanského v našich stranách přebývali, vodám i horám první jména dali.

Těmto prvním, ač neznámým obyvatelům našich vlastí připisujeme velkou část kamenných zbraní a rozličného náradí, které nejen v hrobích ale i na výšinách, polích a lesích se nalézají. Nejobyčejnější jsou tyto:

1. Kamenný hrot od šípů; — 2. kamenný nůž; — 3. a 4. hroty od oštěpů; — 5. kamenný klín (hromový klín jakýž u prostého lidu podnes k pověrám přičíná zavdává); — 6. kamenný mlat s provrtanou dírou (na hrubším konci; — 7. plošný okrouhlý kámen s dírou u prostřed; — 8. Koule s prohnanou dírou. (Díry vůbec sloužily k nastrčení na násadky). — Konečně 9. koule. Takových kamenných zbraní a nástrojův užívali i pozdější obyvatelé našich vlastí, jakož i Slované až do prvních dob křesťanství, jelikož byli lacinější, ač ne tak dokonale jako bronzové a potom železné. K ostrým hrotům a nožům bral se pazourek anebo křemen; na mlaty a koule obyčejně serpentín, čedič, zelenokámen a buližník.

Bojové.

(Asi od r. 388 do r. 12 př. Kr.)

Ne splna čtyry sta let, totiž okolo r. 388 před Kristem, vrazili od západu do Čech a do Moravy Bojové, jeden z nejmocnějších a nejbojovnějších národů Galských, Celtických čili Vlastských, kteří se z Gallie (nynější Francie) na východní a polední strany Evropy vyřídili, a velikých zemí sobě osvojili. Tito Bojové byli s počátku surovější a divější jiných sourodákův svých, měli mnohé ukrutné obyčeje, pohanskou pověrou zavedené, obětovali lidi a poslouchali jen svých

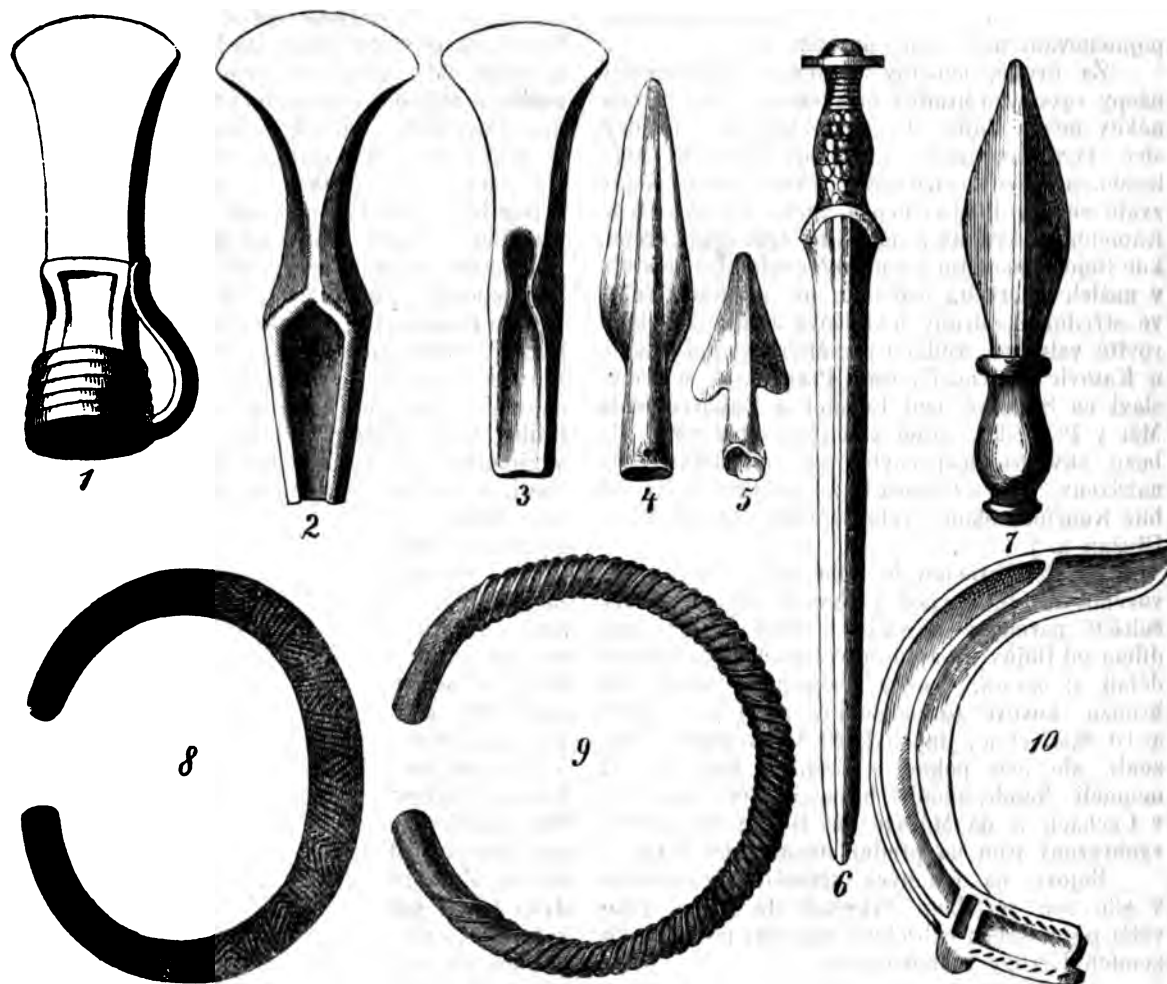
druidův čili kněží, ačkoliv ani tito nebyvali s to, aby jich sveřepou čili divou mysl a bujnost na uzdě udrželi; tékali pak nejen po našich zemích, nýbrž potloukali se také v hořejší Italii až za Alpami, v nynějších Uhřích za Dunajem a po jiných zemích okolních. V Čechách potom uvykli pokojnějšímu a stálejšímu způsobu života, bydleli v různých chalupách a vesnicích, později ale již ve hrozených městech, vedouce co bojovníci, lovci, pastýři a rolníci život tuhý, odívali se kožemi, byli střídmi v jídle a pití a šetřili staronárodní cti a víry své. Spojení mezi sebou nemívali velikého, neboť každá obec neb krajina poslouchala své volené náčelníky, a který z nich

byl udatnější a ráznější, toho pak poslouchalo více obcí a krajin co svého krále.

Války vedli Bojové mnohé a tuhé, však málo určitého o nich víme; nejvíce dokázali válečnou statečnost svou, když r. 115 př. Kr. divocí Kymrové č. Cimbrové od východu přes nynější Halič k západu táhli. Bojové jim někde na půlnoční Moravě cestu zastoupili a k obrácení se jinam je přinutili, načež Cimbrové k polednímu se dali, přes Dunaj se přeplavili, a tak obešedše země Bojské na Římany se vrhli, kteří

po velkých ztrátách teprv r. 101 př. Kristem je poraziti a vyhladiti mohli.

Velké neštěstí přikvapilo ale na Boje, když r. 48 př. Kr. Boerebista, král Dácký, onu část jejich národu, která bydlela v Uhřích mezi Dunajem a jezerem Blatenským, ukrutnou válkou vyhubil, tak že ta krajina přes sto let nejsouc obydlena „Bojskou pouští“ se zvala. Ostatkové těchto Bojův ustoupili do Čech k soukmenovcům svým, kteří touto ranou tak byli dotknuti, že jejich národní síla klesla, a již více zotaviti se nemohla.

1. Kelt čili celt, nástroj na způsob širokého dláta, jehož dutý, okulacený konec k nastrčení dřevěné násady způsoben byl. Obvyčejně bývá úško při něm. Na dřevěné topůrko nastrčen za sekeru sloužil. — 2 a 3. Dva kelti jiného druhu, jimž se říká palstáfy čili palstáby. Tenký konec, někdy užší, někdy širší a zaokrouhlený, podobá se také dlátu; druhý hrubší konec jest též plochý, a nastrkoval se na dřevce rozštípené, jež uprostřed přehnuté žlábkou přidržovaly. — 4. Hrot k nastrčení na dřevce č. oštěp. — 5. Hrot od šípu. — 6. Meč na obě strany ostrý. — 7. Dýka, též na obě strany ostrá. — 8. Kruh otevřený, ozdobený rovnoběžnými čárkami, všelijak proti sobě postavenými. Kruhy tohoto způsobu nosily se dle velikosti i podle starých vyobrazení soudíc, na krku, na ruce neb na nohou. — 9. Kruh, též otevřený, kroucený, k podobným potřebám. — 10. Bronzový srp.

Od té doby Bojové nedokázali více skutků válečných, ale jen pokojným uměním památku svou zachovali. Měli mnoho měst, jichžto rozličná, přepodivná jména staří dějepisci připomínají, a to svědčí, že žili v pravidelných obcích a že se obírali pracemi řemeslnými.

A jaké památky celtičtí Bojové naší vlasti zanechali?

Předně latinské jméno České země, *Bohemum*, *Bohenia*, *Bohemia*, které jí podle jména *Bojův* dali Římané, a kterým pak ji všechny západní národové evropské podnes zovou. I německé jméno *Böhmen*, *Böhmen*, od toho prvotního pojmenování naší země pochází.

Za druhé, nejedny kamenné a škvárovité náspy rozsáhlých hradišť na výšinách, kde stávala někdy města *Bojův*. Jména těchto měst uvádějí sice staří zeměpisci a kronikáři, ale kde které leželo, nemůže se více určit. Přední město *Bojův* zvalo se prý *BuJaemum* anebo *Bubienum*. Kamenných kruhův a náspů na temenech vrchů, kde Bojové modlám svým obětovali, jest několik v našich vlastech, jeden ku př. na *Radelšteine* ve středohoří, druhý u *Golčova Jenikova*; škvárovité valy zas, velikou rozsáhlost majíce, máme u *Katovic* na *Kněží hoře* v *Prachenště*, u *Soběslavi* na *Svákově* nad *Lužnicí* u *Bukovce* nade *Mží* v *Plzeňsku*. Jiné velmi rozsáhlé valy (ale beze škvárů) bezpochyby také od *Bojův* byly naházeny, jako u *Česova* blíž *Kopidlna*, u *Hryzel* blíž *Kouřímí*, okolo vrchu *Hradiště* blíž *Dolních Břežan* a. j.

Za třetí přechovalo lůno země hojnost kovového nářadí, šperků a zbraně, jakých někdy celtičtí národové užívali, a které tedy větším dílem od *Bojův* u nás osedlých pocházejí. Bojové dělali si nářadí, šperky a zbraně ze spěží čili bronzu, kovové to směsiny z 90 částí mědi a 10 částí cínu; jiných kovů teprv později poznali, ale jich pokud v Čechách byli užívati neuměli. Nejobyčejnější bronzové věci, které se v Čechách a na Moravě po *Bojích* zachovaly, vyobrazeny jsou na přední straně toho listu.

Bojové na mnohých stranách poražení a v síle své zeslabení vyhynuli do kořen, jako větší počet všech celtických národův po dalekých zemích Evropy rozhoštěných.

Markomani

(Od roku 12 př. Kr. do roku 450 po Kr.)

Když Bojové své někdejší bujarosti a národné síly pozbyli, prodrali se od *Odry* přes *Karpaty Markomani* a *Kvadové*, lid to německý,

až do prostřed nynějších *Uher*. Tu měli knězice *Marobuda*, kterýž byl v Římě při dvoře císaře *Augusta* vychován a v římských obyčejích sobě liboval. Stav se knížetem *Markomanův*, obořil se se svým lidem na *Boje*, a tak okolo r. 12 před *Kristem* opanoval Čechy a ubytoval se v *Bubienu* bývalém hlavním městě *Bojův*, kteréž kázal nazývati po svém jméně *Marobudum*. Za *Markomany* přitáhli *Kvadové*, jejich soukmenovci a spojenci, a zůstali ve východní *Moravě* a na *Slovensku*. Podmanění Bojové uvrženi jsou od těchto Němcův v tuhé otroctví, až jejich jméno pomalu docela zmizelo, neboť podmanitelé jejich byli, jako větší díl tehdejších Němců, velmi krutí a suroví lidé, kteří jen bojovati a rozkazovati uměli, a stálého, pokojného přebývání na jednom místě nemilující jako kočovníci sem tam tékali. U nich nebyli než páni a chlapi, a tito chlapi pocházeli větším dílem z lidí jiných kmenů v porobu upadlých. Jenom pánové měli práv osobních, chodili do válek a na lovy; všechny jiné práce museli jim konati chlapi pod dohlídkou starcův, žen a dětí. Ve válkách museli pánům pomáhati chudší svobodníci a osvobození chlapi; brávali ale také ženy, děti i starce s sebou. Stavěli si chatrce u pramenův a potokův jen pro okamžitou potřebu, porůznu a kde se komu zalíbilo, neboť dlouho v nich se nezdržovali, a v zimě zalézali také do jam a jeskyň. Měst neznali, a jen *Marbod*, po římsku vychovaný, mohl sobě libovati v hlavním sídle zotročilých a vyplněných *Bojův*. Všecky své záležitosti vyřizovali na sjezdech a sněmích pod širým nebem, a tu jejich knězi věstili a obětovali bohům. Obětování životův lidských bylo jim obyčejno, neboť ve své surovosti, v jaké žili, mysleli sobě své bohy rovněž tak krvežíznivé a hrozné, jakými sami byli, aniž jim chrámy stavěli. Knížata měla jen málo moci nad nimi. Odívali se *Markomani* a *Kvadové* kožemi ubitých divokých zvířat anebo lykovou pleteninou; pro větší postrach nepřátelům sázeli si rohaté lebky turův a losův i s koží na hlavu, a zasláněli se v boji širokým dřevěným štítem. Za zbraň sloužily jim železné meče zdělí dvou loket, jimiž strašlivé rány rozdávati uměli, a teprv později poznavše neohrabanost takové zbraně, nosovali meče kratší římským podobnější. Jiné zbraně byly šípy a oštěpy s hroty železnými, kamenné a železné mlaty, palice a obušky. Z obilí prací rabův čili chlapův sklizeného uměli vařiti jakési pivo, jímž se rádi opjeli, a žádný sněm, žádná schůzka neb obětování neodbývalo se bez několikadenního kvasu. Jedli velmi rádi maso, mléko a sýr, zvěřinu buď zakřehlou mnutím rukama neb nohama, anebo i surovou. Avšak

byly i některé dobré stránky při nich: čisté mravy, cudnost a manželská věrnost byly u veliké vážnosti, hostinnosti svatě šetřili, loupež však na cizích a nepřátelích spáchanou pokládali za věc pochvaly hodnou. Zachovávajíce mezi sebou poctivost, nešetřili jí, kdž s cizími činiti měli. Smutný byl osud národu kteréhokoliv, který jim v porobu a otroctví přišel: kdož z mužův dospělých byli vyšší meče německého, těm srubali hlavu, ostatním ustříhovali vlasy a vousy, neboť jenom svobodný Němec měl právo nositi dlouhé vlasy a vousy.

Takových povah byli starí Němci a obzvláště Markomani a Kvadové, když do naší vlasti přišli. Nejsouce počtem velcí, za svého pobytu zde zemi a její podobu mýtním lesův a vysušování bahen nemohli zdárně proměnit.

Marobud počal nad nimi panovati spůsobem násilným a u Němcův posud neslýchaným, zřídil silné vojsko, zamýšlel býti dobyvatelem velkých zemí. Brzo ho poslouchali kmenové němečtí, kteříž v okolních zemích tehdaž rozhoštěni byli. To vida Augustus, Římský císař, umínil si skrotiti jej, a r. 6 po Kristu dvě vojska proti němu vyslal. S jedním se již blížil vůdce Tiberius, potomní císař, z nynějších Rakous přes Dunaj, a na tu náhle roznesla se pověst, že se národové Pannonští a Dalmatští proti Římanům spikli. To zachránilo Marobuda, Tiberius smluvil se s ním o mír, a pospíchal nazpět, ač i to Marobudovi málo prospělo. Pro svou hrdost a vládyčtivost od ostatních Němcův jsa nenáviděn, brzo byl utkáán bojem od pohromitele Římanův, Arminia čili Hermana, r. 17 po Kr., v kterémžto boji málo pořídil a do Čech nazpět ustoupiv pomocí nového římského císaře Tiberia se dovolával. Tiberius odřekl, ale poslal syna svého Drusa s vojskem k Dunaji, aby obě porůzněná knížata Němcův k smíření přiměl. Od Marobuda odpadli všickni okolní Němci, a poslouchali ho již jen Markomani sami. Tu pošvali potom Římané Katvalda, knížete německých Gotův, na Marobuda, a ten byv někdy od Marobuda vyhnán, vpadl r. 19 po Kr. se silným vojskem do Čech, přední pány Markomanské dary získal, a náhlým útokem i Marobudova sídla, Marobudum, hradu, se zmocnil. Marobud utekl se k Římanům, a císař Tiberius, kterýž svými pletichami pád jeho způsobil, nařídil, aby do života tiše seděl v městě Ravenně při Adriatickém moři, kdež ho pak Římané ještě osmnácte let chovali a střežili.

Markomanům potom panoval Katvald, jež ale brzo působením Římanův svrhli, r. 21 po Kr. Hledav u císaře Tiberia útočiště, musel napotom v římské Gallii pod dohlídkou žíti. Jeho a Maro-

budova družina k rozkazu císaře mezi Váhem a Moravou osednouti musela, poslouchajíc odtud Vannia, knížete Kvadského. Odtud Kvadové panství se dočinili nad Markomany, a Vannius kraloval nad oběma národy mocné, až i on r. 51 po Kr. od jiných německých knížat svržen byl. Jako Vannius tak i jiní pozdější knížata velice od římských císařův záviseli, ale Markomani i Kvadové napotom poslouchali ne svých vlastních, nýbrž nejvíce cizích německých knížat; sláva jejich velice klesla, nepsalo, nemluvalo se dlouho o nich v tehdejší světě římském.

Mezi tím začali v druhé polovici druhého století po Kristu Slované na Visle a Odře pohybovati se a své sousedy na polední a západní straně, tékavé Němce, potiskovati. Tu se tito Němci zdvihli, a jsouce kořisti a jiného bytu žádostivi, vyrojili se jako hejna kobylek k hranicím Římské říše, a to od pramenův Dunaje až k Černému moři. Jména všech těchto německých kmenů slyší se dost podivně a rozmanitě. Markomani a Kvadové byli také mezi nimi. Ne jeden kmen bral se násilně přes hranice římské a žádal od Římanův, aby u nich byl přijat a osazen. Z toho povstala dlouhá a krvavá válka, kterou římsští kronikáři jmenovali válkou Markomanskou, ne proto, žeby snad Markomani nejvíce v ní byli vystupovali, ale že v severních stranách Římanům byli ze všech těch německých kmenů nejznámější.

Bylo to r. 165 po Kr., a Markomani měli tehdaž krále, jehož jméno bylo Ballo mara. V Římské říši panoval Marcus Aurelius a jeho zeť Lucius Verus. Němci se prodrali až k Aquileji ku pobřeží Adriatského moře, ale byli poraženi a za Dunaj zpět zahánáni, r. 169 po Kr. Avšak netrvalo to dlouho, když zase své nájezdy s rozličných stran obnovili, ano od Rýnu až do Italie zaběhli. Marcus Aurelius podruhé je až za Dunaj zahnal, ano i za touto řekou hluboko do jejich sídel vrazil, několik římských tvrzí v nich postavil a římskou posádkou opatřil. Jednou, bylo to r. 174 po Kr., stál s vojskem římským v zemi Kvadův mezi řekami Moravou a Hronem, i octnul se v letním parnu v nějaké dolině bezvodné ani ho se všech stran mnohem silnější zástupové Němcův obklíčili. Vojsko i koňstvo již horkem a žízní zalykali se; ale v největší úzkosti strhla se náramná bouře s blýskáním, hromobitím a přívalem takovým, že se zdálo, jakoby nebesa najednou všechny plameny a všechny vody své na zem vychrlila. Plamenné blesky dorážely na barbary po stráních a návrších rozeštěných, zvlažující vody ale pršely na zástupy římské, kteříž do přilbic a štítů je chytavše, jimi

se skřísili, a pak nepřátely pobili a vyhladili. Tuto pomoc s nebes přičítali pohané u vojště římském jakémusi egyptskému kouzelníku, jemuž jméno bylo Arnuphis, a kterýž byl při vojště, někteří pak také samému pobožnému císaři Marku Aureliovi; kteříž byli ale křesťané, věřili, že jim tato pomoc od Boha s nebe poslána byla. Římské nápisy na skalních plochách v Trenčíně a na jiných místech nynějšího Slovenska svědčí podnes o tehdejších pochodech a leženích římských vojsk v těchto stranách. Scházelo již málo, a císař Marcus Aurelius byl by ze země Markomanův, Kvadův a Sarmatův novou římskou provincií udělal; že však musel na východ do Syrie a Egypta pospíchat, učinil mír s těmi národy a přijal také hojné zástupy Markomanův do říše a rozličné výminky pokoje jim uložil. Výminky tyto byly dosti tvrdé, i nesnesli jich Markomani dlouho a chopili se opět zbraně, tak že Marcus Aurelius zase do Podunají pospíchat a třetí válku proti nim počítí musel. Porazil je jak obyčejně, zemi jim zhubil, ale úplně podrobiti jich nemohl. Mezi tím umřel ve Vindoboně, nynější Vídni 18. března 180 po Kr. Nástupce jeho Commodus smluvil se konečně s Markomany a Kvady, učiniv jim snesitelnější výminky, a skončil takto patnáctiletou válku Markomanskou.

Potom ještě častokrát činili Markomani vpády do římských zemí, nebývali vždy jen zbraní odehnáni, nýbrž nejednou jen zlatem vybytí, z čehož patrně, že mocný Řím již valně klesal, a že v něm již vymírala chrabrost válečná, která Římány učinila velkými. R. 261 měli Markomani krále jménem Attala. Ten také šťastně s Římány válčil, a císař Gallienus smluviv se s ním, postoupil mu kus nynějších Uher za Dunajem, ano i jeho dceru, která se nazývala Pípara, za manželku pojal, zahověv k ní láskou náruživou.

R. 396 po Kr. žila Fritigila, královna Markomanská, která uslyševši o velikém biskupu Milánském, sv. Ambroži, uvěřila v Krista, i do Milána posly k Ambroži s dary a s žádostí vypravila, aby ji poučil, kterak věřiti má. Sv. Ambrož poslal jí katechismus pro ni zvláště sepsaný, prose ji při tom, aby namluvila krále, manžela svého, aby s Římány pokoj zachovával. Fritigila zjednavši smlouvu mezi manželem a Římány, sama vydala se na cestu do Milána: ale když tam přišla, biskup Ambrož v těch dnech, 4. dubna 397, již byl umřel. Zdali však se tenkrát již křesťanství v zemi Markomanské zakořenilo, toho nikde nenalézáme.

To jest suma všech vědomostí, jež nám zachovaly všeliké letopisy římské o pobytu Markomanův a Kvadův v Čechách a na Moravě. Při-

valila se nová bouře na celou Evropu, která i tyto německé obyvatele našich vlastí zachvátila a odtud je jako větrem pryč v neznámé končiny odnesla, aniž jakési patrné stopy a znamení jich někdejšího přebývání u nás zanechala.

Tato bouře způsobena jest od Hunův, národu divokého, který z dalekých vysočin vnitř Asie již r. 375 po Kr. do Evropy se vyrojil, a s počátku na Slováky a rozličné až u Černého moře osedlé kmeny německé se obořil. Došlo i na Markomany, kteří již před rokem 430 od Hunův podmanění byli. Nejslavnějším králem Hunův byl Attila, který bydlel na jedné nížině uherské nad Tisou (říká se, že v Tokaji) ve veliké ohražené vesnici, v níž stálo u prostřed velikého dvora stavení dřevěné a okolo něho rozličné pavlače. Byl postavy malé avšak silné, hlavy veliké, oči vpadlých a malých, vzezření hrdého, chůze a způsobův byl panovnických, a velmi rád to slyšel, když jej nazývali bičem božím. Všichni národové od Volhy až k Šumavě kořili se vládě jeho, a když r. 450 s půl millionem barbarův se zdvihl a k západu k vydobytí Římského panství se valil, byli u vojště jeho i naši Markomani a Kvadové, kterýž z našich vlastí vytáhli, aniž více se vrátili, neboť nebylo pak ani vidu ani slychu po nich.

Velmi pochybně, zdali některé hradiště neb valy na půdě české neb moravské od těchto Němcův, kteří něco přes 450 let tuto hostili, pocházejí. Užívající náradí a zbraní více již železných, nosili jen na rukou a nohou kruhy bronzové a též takové sponky a jiné ozdoby. Z bronzových věcí u nás posud nalezených, má jen nepatrná část na sobě znaky, podle nichž by se souditi mohlo, že náležely Markomanům. Železo však větším dílem podléhalo rezu, tak že jen hrubé kousky mečův a jiného náčiní často až k nepoznání zhlodaných se vykopávají z hrobů, do nichž Markomani své mrtvoly kladli. Hlavní přídavek v takovýchto hrobích jsou kosti zvířat, nejvíce koní, potom i hliněné nádoby, v nichž byly pokrmny mrtvolám do hrobu dávány. Upalování mrtvol nebývalo v obyčeji. A tak máme u nás markomanských a vůbec staroněmeckých starožitností a památek ovšem velmi málo, a ty jsou velice pochybné; o stavbách po nich nemůže u nás nikterakž řeči býti.

Po Němcích do světa někam zaběhlých uvázal se nyní jiný národ v země tyto, který sice také s mečem zacházeti uměl, ale od jakživa vždy více pluh a srp miloval, ne tak válkou a loupeží, ale tichou prací rolnickou se živil, všude, kamkoliv přišel, k půdě své přilnul a pilným vzděláváním ji zveleboval. Byliť to Slované, a jmeno-

vítě neposlední ratolesti toho velikého národu, naši předkové Čeští a Moravští, kteří nyní již po 1400 let tuto vlast svou, potem pilností své vzdělanou a krví svou ubráněnou, v držení mají.

Slované.

Veliký národ Slovanský již v pravěku měl v Evropě sídla větší, nežli kterýkoli jiný národ evropský. Rozkládalať se jeho sídla zajisté po vši prostora od řeky Visly až po Volhu a od Karpat až blízko k Italii. Když pak Celtičtí národové čtyry sta let před Kristem od západu k východu se tlačili, a Bojové zemi Českou obsadili, tu Slované větším dílem za Karpaty na půlnoc ustoupili, a zde dlouho se chovali tiše, ani válkami ani loupežemi hluku po světě nedělajíce, pročež také starší vzdělání národové, jako byli Řekové a Římané, dlouho o nich ničeho nevěděli.

Když Hunové do Evropy přišli, a sídla starých evropských národů hodně pomíchali, tu vystupují Slované ponejprv na divadle světa. S Huny se dobře snášeli, poněvadž se jich Hunové proti německým Gotům ujali, a za krále Attily líbili se Hunům mravy slovanské. Hunové strhli Slovany s sebou na svém tahu do zemí poledních a západních, neboť posavad Slované, jsouce usedlí, rolnický národ, jen z nucení stará sídla svá opouštějí, z vlastního popudu ani na loupeže, ani na vybojování cizích zemí nevycházejíce. Nyní však dostali se opět až k samému Černému moři, vrátili se zase do Podunajských zemí, na půlnoci pak překročili Vislu a postoupili do krajín Oder-ských a Polabských.

Attila táhl na své veliké výpravě na západ r. 490 přes Čechy, strhl Markomany a Kvády s sebou, kteří pak zmizeli; po své porážce v Gallii zase přes Čechy se vracel. Po jeho smrti zmizeli němečtí kmenové ze zemí Podunajských a Polabských a místo jejich zaujali Slované. To byl vlastní čas stěhování Slovanův, kteří tenkrát k úžasnému, neodolatelnému hnutí se pu-zení jsouce od r. 451 až do konce 6. století ohromné země v takové míře hustě zalidnili, jak toho u žádného jiného národu příkladu není. Zahrnuli tenkrát zajisté půl Evropy, což se jen tím vysvětliti může, že jejich stará sídla příčinou tichého, rolnického života byla již velmi přelidněna. A toto jejich stěhování jak zcela se lišilo od stěhování Němcův a jiných výboj-ných surovců. Ti, kamkoli přišli, všechno všudy poplenili a zkazili, a nešťastný, podmaněný lid dílem pobíjeli, dílem v tuhé otroctví vrhali; Slované vzdělávali země, jichž nabyli, pilně a zvelebovali je orbou a průmyslem.

Vizme, do kterých zemí na západě Slované sídla svá přenesli; podle poledního pobřeží Baltického moře přišli až k ústí Labe, překročivše tuto řeku v nynějším Hanoversku a v Durynkách šli pořád napřed podle řeky Sály, obsadili Slezsko, Moravu a Čechy, šfili se dále k polednímu až k Dunaji v Rakousích; od Čech táhli se užším pruhem celým prostředním Německem nejvíce podlé řeky Mohanu, až k řece Rýnu, kam ja-sami Němci volali a aby jim krajiny vzdělávali, větší menší dědiny jim k obývání přepouštěli. Na půlnoci obsadili také některé menší Dánské ostrovy totiž Laaland, Fembru (Fehmern), Billese Holm, Falster a Langeland, potom východní polovici Holštýnska, ano některé družiny Slovanův pustily se i v samé srdce pravlasti Němcův, do Hollandu, osadíce se okolo Utrechtu, a jiná družina, bezpochyby Vagrové z Holštýna, do-stala se snad zároveň s Dány do Anglie, kde Vilcův hrabství (Wiltshire) svým jménem po-sud jejich památku zachovává.

Do všech těchto zemí dostali se Slované způsobem pokojným, ne jako dobyvatelé, nýbrž jako tiší osadníci, zaujímajíce místa, která od kočujících tehdaž kmenův německých opuštěna byla. Jinak bylo v poledních stranách: tu počínali sobě Slované tak, jak sobě před nimi Němci v západní Římské říši počínali. Slované vyrovňvše se z nynějších polských a ruských nížin postupovali výbojnými činy proti říši Byzantské, kdež staré římské řady vyvrátivše na zříceninách jejich nový život zaštěpili. S počátku to šlo ovšem také více po tichu, zjevíli se na pobřeží Černého moře, potom v staré Dácii (Sedmihradsku, Moldavě a Valachii), kde dlouho s Rumuny společně přebývali, jako jazyk těchto podnes o tom svědčí, máje ve skladu svém dobrou třetinu slov slovanských; ale před koncem 5. století přepra-vili se někteří kmenové Slovanův přes Dunaj, obsadili pokojným způsobem Mösií (Bulharsko a Srbsko), Macedonii a hořejší Thracii, uznávajíce panství císařův Byzantských nad sebou. Císař Justinian I. (Upravda) byl již rozený Slovan z Macedonie, a jeho slavný vůdce Belizar aspoň jménem Slovana prozrazuje. Na začátku 6. století měli Slované již oba břehy Dunaje ve své moci, a začali také zde pokojně se plemeniti. Tu však vpadli nástupcové Hunů, ohyzdní Avarové, z Asie do Evropy, a Slované byli přinuceni od r. 527 po Kr. se zbraní v rukou ve velkých zástupích do Byzantské říše vpády činiti, ani je Avari na půlnoční straně tlačili, a starí obyvatelé poloostrova Ilirského dobrovolně před nimi ustupovati nechtěli. Jako Němci v západní říši Římské, tak nyní Slované zde

v šířkách východořímského vojska bojovali a obratností i udatností vynikali. Dva Slované z kmene Antův od Černého moře, jménem Všegost a Dobrogost, byli r. 555 vůdci řeckého vojska a loďstva proti Peršanům. Jejich udatnost zbudila všeobecné podivení, jakož i jméno Antův znamenalo jich dříve německým Gotům velikánského obra a bojovníka. Ale nedlouho potom, když Byzantští císařové vojnu proti Ostrogotům v Itálii vedli, vešli noví slovanští zástupové do říše, a ti porazili několik řeckých vojevůdčů, prodávše se až na den cesty před Cařihradem; v letech 584—593 zmocnili se Slované staré vlasti Řekův Hellady až po nejjižnější končiny poloostrova Peloponnesa, kterému dali nynější jeho jméno Morea (Primorje). Konečně ještě v 8. století stěhovali se slovanští osadníci z Macedonie do Malé Asie, kdež se již dříve v Bithynii, Syrii a jiných krajinách zjevovali.

Mezitím Slované podunajští od Avarův velké nátlaky trpěli, ano museli před nimi k západu ustupovati, a do Alpinských zemí násilně setlačiti: tak obsadili Slované nynější Krajinu, Štyrsko, Korutany, horní Rakousy, východní Tyrolsko, ano prodrali se přes hlavní Alpské hory až do jižních Bavor, kdež by se byli málem se Slovany na Mohanu osedlými setkali. Nějaká družina Korutanských Slovanův pronikla Tyrolskem až do Švýcar, kdež se v jednom údolí kantonu Walliského ještě jejich potomci zachovali. To všechno obsadili Slované ještě před rokem 600 po Kr. Okolo toho roku ale přišli také již na Istrii, poloostrov k Itálii počítaný, a obsadili velkou část země Friulské; později rozšířili se po Dalmacii a po ostrovech Adriatského čili Siného moře.

Že Avari Uhry osedli, to Slovanům velice škodilo, neboť všickni Slované v poledních stranách byli takto od svých soukmenovcův v prostřední a severovýchodní Evropě jako odříznuti; avšak že Avari také na Byzantskou říši doléhali, a jí zlými sousedy byli, vyzval císař Heraklius r. 637 Charvaty a Srby, aby mu Avary ze sousedství říše Řecké vypuditi pomohli. Tak se stalo, že Srbové osadili se v nynějším Srbsku, Bosně a Černé hoře, a Charvaté vedle nich k západní straně. To bylo poslední stěhování Slovanův.

Zvali se všeobecně Slované čili Slované od slova, kteréž znamená božský dar jazyka či řeči člověku udělený; naopak pojmenovali své odvěčné a však kruté sousedy, kteří naproti nim jako němi byli a s nimi srozuměti se neuměli, Němci.

Dokud ještě za Karpaty mezi Vislou a Dněprem bydleli, zvali se Slované mezi sebou buď

Srby, Charvaty aneb Polany, Drevany a jinak, a když pak odtud v rozličné strany Evropy vyšli, tu se jedni Srbové osadili v krajinách poledních, druzí Srbové v krajině Polabské vedle Čech; Charvaté jedni též v poledních stranách vedle Srbův, druzí zas v Čechách; Drevané jedni zůstali nade Dněprem v nynějších Rusích, jiní zašli až do nynějšího Hannoverska za Labě, a tak kmenovní jména slovanská vyskytovala se později na dvou, třech rozličných, dalekých místech. Často jmenovali se mnozí kmenové slovanští pouze od řek, moří, hor a polí, jako Moravané Polané, Pomorané, Polabané, Gorotané atd.

Němci cizích zemí dobývající vždy se u velké houfy shlukli, a poslouchali králův a vůdcův, kteří všechnu sílu a moc národu spojovali; a takto mohouce velikým klopotem každému odporu odolati zmocnili se krajin, kde byla již dříve starořímská vzdělanost, a zakládali v nich nové říše již od samé přírody opevněné a ohraničené, v kterých pak brzo mocnými a silnými státi se mohli.

U Slovanův tak nebylo: jim připadla východní, na všechny strany otevřená Evropa, a život jejich a spůsoby nepřály tomu, aby se byli mohli znamenití vůdcové a mocní panovníci u nich zdařiti. Osvojili sobě sice ohromné země přicházeli však do nich tu z jednoho, tam z druhého kmene, rozdrobující se ve množství větších menších družin, které se žádným svazkem společným nikde nespojovaly, aby jim z toho byla moc a síla přijíti mohla, pročez také Slované dlouho žádných říší nezakládali.

Tak Slované nejsouce žádným společným svazkem jedni k druhým vázáni, ač byli mírumilovní, osedlí rolníci, řemeslníci a kupci, a proto již v pravěku mravně vzdělanější, nežli všickni druzí barbarští národové evropští, dávali všem svým sousedům lákavou příležitost, aby do sídel jejich nepřátelské vpády činili, je jako klínem rozráželi, všemožné křivdy a ukrutnosti nad nimi páchali, ano je dokonce v celých zemích ohněm a mečem vyhlazovali. Všickni sousedé Slovanův se ve všech časech nad nimi těžce prohřešovali: napřed němečtí Gotové ve východních krajinách, potom Avari, kteří je v Uhřích a v Rakousích téměř vyhubili, potom Bulhaři, národ Uralský, téhož původu co pozdější Maďaři, kteří podmanivše Slovany v Mósii, Bulharskou říši založili, časem však sami se poslovanili, dále Byzantinci čili Řekové, kteří až do r. 1000 Slovany v starém Řecku, v jižní Thracii a Macedonii pokřestili a počítali, dále Němci na západě, u nichžto pronásledování Slovanův od nepaměti začalo, a s ohavnými

ukrutnostmi spojeno jsou k hanbě člověčenstva po celý střední věk zuřilo. Zejména byli to Bavoři, kteří utlačovali Slované v Alpinských zemích osedlé: pak Frankové, kteří podmanivše sobě Bavorsky, sami pak ještě hůře Slované utlačovali, tak že v Tyrolsku, poledních Bavořích, horních Rakousích, v půlnocích Korutanech a v půlnocním Štyrsku do 11. století všickni Slované dočista vyhubeni, ostatní pak v bídnou porobu uvrženi byli. Kterak Němci se Slované ve válce zajatými barbarsky nakládali, o tom svědčí dosavadní německé slovo znamenající otroka. Němci jmenují totiž podnes otroka *Sklave*, a to není nic jiného nežli jméno *Slave*, totiž Slovan, podle starého vyslovení. Když pak Karel Veliký dosedl na novovystavěný trůn západního Římského císařství, tu počaly čtyřstaleté války Němcův proti Slovanům Polabským. Pod záminkou, že všickni národové mají shromáždění býti v jednu všeobecnou obec křesťanskou, v níž papež co hlava duchovní, císař co svrchovaný pán světský panují, počali Němci v 9. století apoštolování své u Slovanův Polabských mečem, ohněm, lstí, loupežím a zotročováním, až po silných Slovanech ve všech zemích mezi Čechami a Baltickým mořem jen hluché pohřebiště zůstalo, po němž Němec co po nějakém krvavém dědictví nyní hrdě kráčí a památce prvních vzdělavatelů těchto krajů, bídně zahynulých Srbův, Lutičův, Bodrčův, Vagrův, Drevanův, Pomořanův a jiných — Bůh ví proč — ještě zlořečí! Jen Čechové, Moravané a zbyteček Lužických Srbův zachovali se tu na nejkrasším západě slovanského světa co strážní bašta, o jejíž poboření Němci již tisíc let pracují, která nicméně s pomocí Boží ještě dlouho státi bude, dokud duch slovanský tisíciletým bojem sice přitlumený ale neumořený uvědomění svého nepozbude. — Zároveň když Slované Polabští od Němcův strádali počali, vrazili v 10. století suroví *Maďaři* na místo někdejších Avarův do Uher a dolních Rakous, při Adriatském moři konečně činili Benátčané a jiní Italiani Slovanům ujmy, jak jen mohli.

Tolik smrtelných ran nebylyby mohli cizí národové Slovanům zasaditi, kdyby tito byli uměli síly své lépe spojovati, kdyby byli znali svazkův těch, které národ, třeba veliký, v jednotu a celek vízí, kdyby byli uměli utvořiti stát s nejvyšší mocí panovnickou, která by veškeru národní sílu byla činila pohybnější a důraznější. Ale naopak všemu tomu měli Slované v starém věku jen takové zřízení, které se jen národu pokojnému, bezelstnému a v politických věcech ještě nezbehlému hodilo. Nebylo u nich ani vyšší mocí ústřední v rukou nějakého panovníka, aniž

bylo v lidu oddělených od sebe stavů rozličných, které dohromady svorně působíce mocnou obec skládají. Všecky kmeny rozdrobeny byly ve množství obcí, tu větších tu menších, ježto vespolek byly neodvislé, a u sebe doma samy se spravovaly; a jen když přišel nepřítel, tu se rozličné slovanské obce a družiny spojovaly v jednoty, tu širší tu užší, které nejčastěji zas se rozcházely, když nebezpečnost minulo. Při takovém zřízení nemohli Slované míti chuti a schopnosti k velikým výpravám přes hranice vlasti svých, aniž k nějakým obsáhlejším podniknutím pro dosažení a utvrzení moci a bezpečnosti své. Slované nebažíce po panování nad jinými, nehledajíce podmaniti sobě nikoho, také sami panovníkův míti a služebnými býti nechtěli. Každý Slovan byl člověk svobodný, jeden druhému roven i v právech i povinnostech.

Proto nebylo u Slovanův s počátku ani knížat dědičných ani rozdílu stavů. Jen náboženství a právo otcovské je dohromady drželo; a odtud měli nad nimi nějakou moc jen kněží a otcové rodin čili starostové. Kněží, ovšem pohanští, vládli nad lidem zvěstováním vůle bohův, starostové vynikali zas zkušeností svou a známostí obvyklých řádů obecných.

Rod bohatý na dědiny a v tajemství nauk bohoslovných zasvěcený býval rodem kněžským, znamenitějším mezi ostatními, a teprv během času vzdvihl se někdy až k moci knížecí, kdež pak slovo kněz tolik znamenalo, co nyní kníže. Proto za starších dob u rozličných kmenův slovanských toliko malých knížat jest.

Šetříce svého starobylého zřízení mohli Slované žíti velmi blaze, avšak jen potud, pokud klidný život národní nebyl rušen buď vášněmi a sváry anebo nepřátelskými nájezdy z ciziny. Toho však aby se uvarovali, nebylo jim popráno. Jsouce povahy míru a orby milovné a přestávající na tom, což jim bohem dáno bylo, neužívali nikdy zbraně k útoku a k vybojování statkův cizích, nýbrž vždy jen k vlastnímu obhájení, a protož ani se ve válečném umění necvičovali. Avšak v nejstarších dobách dva kmenové slovanští, Antové totiž a Veletové, lepší zřízení válečné měli, a obzvláště Antové u Černého moře za znamenité válečnický prosluli. Ostatní Slované tehdy teprv, když od nepřátel bojem utkáni byli, vůdce sobě volívali, a nežli se sebrati a k ráznému odporu přichystati mohli, nepřítel často krutý a nelidský již vítězství nad nimi se dočinil. A když bývalo po válce, nebrávali sobě Slované příkladův z trpké zkušenosti, vůdcové skládali svou

moc vůdcovskou, a národ se po chvíli zas navracoval do kolejů svých starých zvyků.

Ze Slovanův do 10. století od nepřátel ze sídel svých nevytlačených a nevyhubených utvořily se konečně některé větší národní skupiny, nejvíce podle nářečí od sebe oddělené, v nichž znenáhla množství větších menších kmenů a družin dohromady splynulo, tak že jména jejich pomalu v zapomenutí přišla. Tak se utvořil na východní a půlnoční Evropě největší Slovanský národ *Rusův*, podle nářečí na Velkorusy, Malorusy a Bělorusy rozdělený. Před sjednocením pod jménem Rus zvali se ale jednotliví jejich kmenové: Slované Novohradští okolo jezera Ilmeňského, Kriviči vedle nich, Polocané, větve Krivičův nad řekou Polotou, Dregoviči mezi řekami Pripetí a západní Dvinou, Radimiči nad řekou Sočí, Vjatiči nad Vjatkou a dolejší Kamou, Srbové čili pozdější Bužané nad řekou Buhem, Velyňané čili Volyňané vedle nich v nynějším Volyni, Bělocharvaté v nynějším Haliči, Dudlebové čili Duljebi mezi Buhem a Styrem, Drevané čili Drevljané mezi Styrem a Dněprem, Polané nade Dněprem okolo Kyjova, Sěverané na východ vedle nich za Dněprem, Uliči a Tiverci podle Dněstru a Prutu.

Vedle Rusův k západní straně utvořil se slovanský národ *Polákův*, kteří podle Visly a Odry od Karpatských hor až k Baltickému moři sahají. Zvali se původně Lechové čili Laši, a skládali se z menších větví, z nichž však známe již jen Mazury č. Mazovany, nad prostřední Vislou a dolejší Buhem, Kujavany níže nich nad Vislou, Kašuby při Baltickém moři mezi Vislou a Pomořany, Velkopolany nad Vartou, Malopolany čili Krakovany nad hořejší Vislou, Slezany nad Odrou v Slezsku a Pomořany při dolejší Odře.

Polabské Slovanstvo dělilo se na tři hlavní národy, Velety, Bodrce a Srby.

Veleti bydleli vedle Polských Pomořanův od ústí Odry při Baltickém moři v nynějším Meklenburku. Jmenovali se též *Lutici* a *Vlci* (Vilci), a dělili se na vlastní Lutice (v nynějších předních Pomořanech), Rany, obyvatelé ostrova Rany čili Rujany, Volynce, obyvatelé ostrova Volyně, Čezpěňany, obyvatelé za řekou Pénou, Kyšany čili Chyšany, Dolence č. Dolenčany a Ratary (v Meklenburku), Ukrany, Rječany, Stodorany, Břežany, Spreваны, Moračany (vesměs v nynějším Braniborsku).

Bodrci, jež Němci, neumějící jejich jméno vysloviti, Obodriten zvali, byli dolejší Polabané a dělili se na Vagry ve Vagrii (východní polo-

vici nynějšho Holštýnska), Polabce (mezi Hamburkem a Lubekou), Smolince, Vranovce (nad řekou Vranou), Gliňany a Drevany (za Labem v Lünebursku) atd.

Srbové (půlnoční), sousedé Čechův, sahali od Labe a Srbských (Krušných) hor na západ podle řeky Saly hluboko od Durynského lesa. Dělili se na Lužičany (v nynější dolní Lužici), Milčany (v horní Lužici), Nišany (okolo města Nisy něm. Nossen), Golešince, Slubjany, Lubušany, Lupohlavce, Žarovany, Trebovany, Suselce, Glomače (něm. Dalemzier okolo města Mišné) atd.

Kromě Srbův v obou Lužicích nezbylo ze všech těchto slovanských národů v Polabí nic než jména řek, jezer, měst, vsí, niv a poloh, — a byli to Slované všech ostatních Slovanů nejvzdělanější.

Národ *Český* zahrnul pouze v Čechách s ním osídlené menší kmeny slovanské, totiž vlastní Čechy u prostřed země, Lučany dále nad Ohří, Lemuzy nad Bělinou, Děčany nad Labem blíž jeho východu ze země, Pšovany při stoku Labe a Vltavy, Charváty přední a zadní, oba nad hořejší Jizerou a Cidlinou, Domažilice okolo nynějšho města Domažlic, Netolice pod Šumavou, Dudleby nad Malšou v jižních končinách, a snad ještě několik jiných družin a kmenův, jichžto jména se nám nezachovala.

Národ *Moravský*, kterýž jednoho a téhož rodu a kmene jest s národem Českým, usadil se v počítí řeky Moravy a hořejší Odry, a zahrnul v sobě větve Hanákův nad Hanou a pastýrských Valachův v horách Beskydských, kteří až podnes své zvláštnosti zachovali.

Slováci vedle Moravanův k straně východní zaujali sídla v celých severních Uhřích mezi Karpaty a Dunajem, a stýkají se na východní straně s Malorusy čili Rusíny.

K jižním Slovanům počítají se čtyři národové: Bulhaři, Srbové, Charvaté a Slovinci.

Bulhaři, bydlíce z nich nejdále na východ při dolejší Dunaji a po obou stranách Balkanu, v Bulharsku, severní Thracii a Macedonii, přijali jméno od svých někdejších podmanitelův, uralských Bulharův, kteřížto zkrátli a slovanský mrav i jazyk přijavše docela mezi nimi zmizeli.

Srbové, nad Dunajem, Dravou, Tisou, Savou, srbskou Moravou, na Šaré planině, v Bosně, Hercegovině, Dalmacii, Černé Hoře a Albanii, dělí se na mnoho menších kmenů a družin, jako jsou vlastní Srbové, v knížectví Srbském, v rakouské vojenské hranici, v Srému, Báce, v banátě Temešském, Bosňáci nad řekou Bosnou,

Černohorci, Nikšici, Grahovlané, Vasojeviči a mnoho jiných v Hercegovině.

Charvaté od Drávy až k řece Cetině v Dalmacii, v Istrii a na ostrovích Istrianských osedlí, od Srbů málo rozdílní, a rovněž jako oni stateční.

Slovinci, národ od tisíc let Němcům poddaný, jemuž ve středním věku málo scházelo, že by byl též postoupil smutný osud slovanských Polabanův, kdyby jej nebylo poněkud to od úplného vyhlazení zachránilo, že sídla jeho nebyla Němcům na ráně. Slovinci žijí posud jako od samého počátku bez národní jednoty, rozdělení jsouce na Krajince, Gorotance, Štajerce, Resiany, Slavonty a ještě menší větvičky.

Osazení se Slovanů v Čechách a na Moravě.

Markomani a Kvádové opustili právě tehdy naši vlast, když Slované na půlnoci od pohoří

Karpatského posud tiše sedící, od Hunův nových širších vlastí vyhledávaní přinuceni byli. Tak zajiště po roce 451 (rok nám nikdo nezaznamenal, ba ani předkové naši již nic o tom nevěděli, kdy do těchto vlastí přišli) zjevili se první osadníci slovanští na půdě české a moravské. Byli to odstěpenci jednotlivých plemen a pradávné vlasti Slovanské za Karpatskými horami v nynějším Polsku, ale nikoliv jednotlivci, nýbrž pluky, plemena neb župy, které sem přišedše, sobě jistou krajinu zamilovaly a v ní se usadily. To byly s počátku veskrz krajiny rovinaté a porůcné, neboť lesy a hory obcházelí tito noví osadníci jakože k provozování orby méně příznivé, kdež obživy nebylo. Zdali tu, někoho ze starších obyvatelův, z Bojův a Markomanův, zastihli a zbytky ty odtud vytiskli, kdož to ví? Jisto jest, že se sem násilím nevetřeli, a že se v novou tu vlast, kteráž žádného pána neměla po přirozeném a národním právu uvázali.

Čech a jeho družina na Řípu.

Praotec Čech.

Tehdy přišel dle starodávné pověsti vojvoda Čech z velké Charvacie, na půlnoční straně Karpatských hor daleko široko rozlehlé, táhna s pluky svými přes tři řeky aneb, jak to vykládají, přes dvě cizí krajiny třemi řekami obmezené, do těchto žitrných, to jest úrodných, vlastí. Kráčel v čele lidu svého bohy na plecích nesa, a tu na otevřeném pláni mezi řekami Labem, Vltavou a Ohří spatřil před sebou horu, s níž byl rozhled daleko

široko po zemi této. Vystoupiv tedy s družinou svou na horu Říp, zastavil se, a usedna na pařezu dlouho v krajinu vůkol pohlížel. Konečně jal se mluvit k svým takto: „Bratří! nejednou jste se mnou těžký trud i práce nescestnými lesy přetrpěli, stavte kroky, vzdějte svým bohům obět vzácnou, jichžto pomocí jste se do této divotvorné, vám dávno osudem připravené vlasti konečně dostali. To jest ta země, kterouž jsem vám často sliboval: země žádnému neškodná, zvěře a ptactva plná, medem a mlékem oplývající,

jakož sami vidíte, pro dobré povětrí ku přebývání velmi příhodná. Vody se všech stran hojně a nad obyčej rybné. Tuť všeho hojnost mítí budete, neboť vám žádný škoditi nebude. A že tato přeutešená krajina v rukou vašich jest, rozvažte, jaké jméno jí dáti máme.“ — „Hoj, když ty jsi, otče náš, Čech,“ zkríkla družina Čechova, „tož lépe ji nenazveme, než Čechy! Čechy, Čechy at slove!“ — A tu Čech k zemi se vrhna radostí jí polsbil, pak vstana a obě ruce k nebesům vzdvihna, zvolal: „Vítej země nám souzená, tisícerymi sliby od nás vyprošená, zachovej nás zdrávy a rozmnožuj plémě naše od kolena do kolena!“ I vzplanula první obět na zemi České na počtu bohům slovanským, a Čechova družina sešedši s hory, kolem paty její první osady založila, pluh pak slovanský jsa v panenskou zemi položen, první brázdy učinil. Čech sám dle národného podání v Ctíněvsi pod Řípem se usadil, a zemřev zde pod velikou mohylou byl pochován.

Rozličná plemena.

Potom se osazovalo Čechovo plémě nad Vltavou a Mží v krajinách rovných, a nejvíce podle řek jdouce proti proudu jejich, pokud byla země snadná přístupu a rolnickému hospodářství příznivá.

Ale v pravlasti slovanské odstěpily se týmž časem také části jiných plemen, které buď před Čechem anebo po něm do té země přišly a v ní neb v jejím sousedství se usadily. Tak zaujali Lučané roviny po obou stranách řeky Oharky, kdež jest nyní kraj Žatecký, Lemuzi osadili poříčí Bělíny v krásném českém Středohoří, Děčané dolejší poříčí Labe a Ploučnice v nynějším Litoměřicku, Pšované okolo stoku řek Labe a Vltavy, přední a zadní Charvaté nad řekou Jizerou, onino blíž nynějšho Mnichovského Hradiště, tito od Turnova k Semílům, Dúdlebi v poříčí hořejší Vltavy a Malše v Budějovicku, Netolici u paty Šumavy v poříčí Blanice, a snad ještě mnohá jiná plemena, o kterých již nic nevíme; na Moravu přitáhli Olomutici usadíce se v poříčí Moravy, za Jesenické Hory Holasici nad řekou Opavou a jiných více.

Osady a jejich jména.

Každé plémě slovanské přišedši do jedné krajiny zůstávajíc při tom v celosti pohromadě založilo si především hrad k schůzkám, soudům a sněmům čili vícem v pokoji, k ochraně a společné obraně v čas války. Hradu tomu dáno

často jméno plemene samého, jako Pšov, Děčín, Dúdleby, Netolice, Olomúc, Holasice atd.; ještě častěji jmenovány jsou podle zakladatelův, lechův a starostův rodin, jako Litoměřice po Lutomíru, Kouřim po Kúřimu, Čáslav po Čáslavu, Chrudim po Chrudovi, Vratislav po Vratislavovi, Chýnov po Chýnovi, Tetín po Tetě, Kazín po Kazi, Bozeň po Bozeňovi; — také od místa, jako Libice od řeky téhož jména, Chlumec od chlumu, Brnenhrad (Bělehrad, nynější Brno) atd.

Okolo těchto hradův roztrousila se jednotlivá sedliska (dědiny, vsi); v každém přebýval jeden rod, z kterýchžto ze všech se skládalo plémě. Proto se nejstarší sedliska jmenovala jménem rodu v nich osedlého, na př. Vršovici, Bezdědovici, Živohybici, Sendražici, Utěšenovici, Mladenovici, Stojanovici, Prostobořici, Domabořici, Něhošovici, Příběnici, Ninonici (nynější Jinonice), Klenovici, Chotěbořici atd., jichžto zakladatelé byli lechové Vrš, Bezděd, Živohyb, Sendrah, Utěšen, Mladen, Stojan, Prostobor, Domabor, Něhoš, Příběň, Nin, Klen, Chotěbor. Když pak během času osady se množily, potřebovaly na rozdíl od ostatních rodů nových jmen, která se tvořila od zvláštních známek rodů v nich osedlých. Tak povstala jména podle duševní povahy rodu: Tu byli osadníci hrdí na svůj dostatek, i dáno jim jméno Všehrdi; onde utvořila se osada ze samých lidí služebných, i nazváno je Všechlapy; tam provedli jednou velký pych, i dostalo jméno Přepychy, tu se z libosti svářili, a nazváni jsou Libosváry, tam sebe jen milovali, i zváno je Semily, onde se druhým líbili, i neřkalo se jim jinak, než Selibici, onino zas sobě stýskávali, a zůstalo jim jméno Stýskalův, tito jednou něčeho postrádali, a stali se Strádaly; onde byl lid divoký čili žestoký, a jeho sedlisko zove se od těch dob Žestoky; tam ti neradi přes pole chodili i jen doma žili, stali se Domažilici (Domažlice), onde zas jen pro sebe chleba měli i dáno jim jméno Soběchlebov, jiní s druhými neobcovali a byli proto Sobědruzi; — ale zas u jiných byli lidé mající kosmé t. j. křivé nosy, a říkali celé osadě Kosmonosy, jinde měl starosta hnědé, tu zas tlusté, křivé, onde račí vousy, a hle, obce jejich dostaly jména Hnědovúsy, Tlustovúsy, Křivovúsy, Rakovúsy, ano dokonce v jedné osadě měl někdo jen levý vous, i dostalo se té osadě jméno Levovovúsy (č. Levovusy); tu měl starosta holou hlavu, a obci zůstalo jméno Holohlavy, onde byl někdo maje lebku k levé, křehé straně prohnutou, a říkáno tam v Krch-

lebích, tuto bylo mnoho starých lidí, a hle, doptal se tam každý jen na jméno Vše staří, kdežto jinde snad bylo několik chromých, a říkali tam Vše chromy, jako onde pro několik krásných nevěst říkali Vše kary t. j. všechny krásné. Jiným sedliskům dávali zas jména od řemesel neb zaneprázdnění hospodářského, tak povstaly Polerady (od dělání, místo dělání říkávalo se také raditi), Rataje (od oratajův, oráčův), Voderady (od dělníkův ve vodě), Pecerady (od dělání pecí), potom Bečváry od bečvářův, Štítary od štítářův, Kováry od kovářův, Čertoryje (od čertův, čili orání brázd, črt), Žernoseky (kde se dělají žernovy), Mydlovary, Senožaty, Kravaře, Svinary, Dehtary, (kde dělali dehet), Smolotely (kde dělali smůlu). Jiným sedliskům dostalo se jména z pouhých přezdívek, jako Hrdlořezy, Režihlavy, Pobistryce, kde někdo nějakého strýce ubil, Pobipsy, kde psy ubili, Tatobity, kde pobili zloděje, tata, Všetaty t. j. všickni zloději, Kozolupy, kde kozy unášeli, Kozojedy, Konějedy, Kotojedy, kde kočky jedli, Mrchojedy, Hlupohlavy, Dřevohryzy, kde dřevo hryzli, Zabovresky, Zabokliky t. j. žabí křiky atd. atd. Konečně i z polohy a okolní příroznosti krajiny brána jsou jména osad slovanských, a tak povstala jména Podolí, Podskalí, Vrchlabí, Vysoká, Hluboká, Bukovina, Lipnice, Doubravice, Smrkovice, Březina atd. atd. Staroslovanský osadník zřídil si obyčejně u prostřed polí svých příbytek, přistaviv k němu sobě i čeledi své domů a chalup, jak toho potřeba kázala, a když i ty potomkům, jeho nepostačily, přistavováno jiných chalup více, tak že nepovstávaly vesnice, záležejíce takorůzka z jedné čeledi.

Spůsob nejstarších osad. Dědiny, občiny.

Nejstarší osady byly tedy, jak řečeno, sedliska jednotlivých rodů.

Dle patriarchálního zřízení obcí slovanských požíval každý člen rodu stejného práva vlastnického, jsa jen rodnému starostovi podřízen. Rodiny žily buď v nedílnosti, užívajíce všickni rodného statku společně, anebo dělili se o něj rovnou měrou, tak že žádný víc, jiní méně nedostávali, což i o ženských platilo. Veškerý rodní statek nazýval se dědina, a právo k němu zvalo se dědictví. Poněvadž každý rok tolik statku měl, že na všechny potřebí jeho členův vystačil, nebylo chudých v národě. Chud a beze statku, ale i bez rodu byl jen ten, koho rod pro zločiny neb jiné nenáležitě skutky ze spolku vy-

vrhnul; proto znamenalo vlastně slovo chudý, tolik co zlý.

Rolní hospodářství na dědinách neb rolích bylo zařízeno pořádkem trojpolním. Část dědin vzdělávala se na ozim, jiná část na jař, a třetí část zůstávala ladem.

Co ostávalo půdy na role takovým trojpolním pořádkem vzdělávané, to se nazývalo obcí čili občinou, a sloužilo osadníkům ku společnému užívání, jakožto pastva jejich dobytku.

Hradý.

Brzy oživily se údolí a roviny naší vlasti pilnými slovanskými osadníky, kteří pojmenovali vrchy a pohoří, údolí a nížiny, řeky a potoky jmény slovanskými, kdežto nic, cokoliv předchůdcové jejich v této zemi činili a spůsobili, nemělo stálosti, a zahynulo i s jménem na věčné časy.

Každé plémě mělo svůj hrad a tvořilo se všemi osadami svými dohromady župu. Hradu toho nestavěli na velmi vysokých horách, ale ovšem na místě buď vyvýšenějším, aspoň se tří stran roklemi neb vodou obklíčeném, anebo i v nížinách, kde vody vůkol snadno mohly zabrániti všelikého přístupu. Strana hradu nepřístupnější byla opatřena valem čili násadou z hlíny naházenou a před ní byl příkop tak hluboký a široký, jak vysoká a široká byla násada. Někde bývaly i dvojnásobné násady a příkopy, a na mnoze obklopovaly násady také ostatní méně přístupné strany takového hradistě. Takové polohy hradův slovanských, které jenom na jedné straně s ostatní krajinou spojeny byly, na ostatních stranách roklemi, sráží a vody majíce, nazývají se staroslovanským jménem ostrohy, a stávaly na nich tedy ostrožné hradý, rozdílné od vodních hradův více jen vodami chráněných. A však nejvíce se dělily od pozdějších rytířských hradův, které se stavěly vysoko na vrších a příkrých skalách.

Protržená místa v násadách staroslovanských hradův znamenají na mnoze podnes bývalé brány, i stávaly ještě pro lepší bezpečnost na hřebenu zemních valův dřevěné sroubené ploty. Uvnitř těch hradův stávaly domy a svatyně vesměs dřevěné, neboť lesův byla všude hojnost, ačkoliv staří Slované, aspoň v Čechách a na Moravě, záhy již uměli z kamene stavěti. Kde byla místnost od toho, tu hrad byl velmi rozsáhlý a pojímal mnoho obyvatelův, jen že nejbrannější a nejnepřístupnější část hradu bývala svými zvláštními valy obklíčena, a jmenována jsouc vlastními hradem držela v sobě přední svatyně národu,

příbytky župana, kněze a soudce. Jisto jest, že naši předkové nejeden již od Bojův, pradávných obyvatelův země, opevněný hrad, když se jim jeho poloha líbila, také obsadili a jej obnovili, kdežto zas jiných starých opuštěných hradů si nevšimli a jich lesem zarůstí nechali.

Domáci řády pohanských Čechův a Moravanův.

Naši předkové, jsouce národem vůbec tichým a jemným, milovali náde všecko svobodu, a sami svobodní jsouce, nebrali svobody jiným, nebažili po cizím a vedli války jen z donucení, když na ně nepřátelé doráželi. Plni jsouce orání půdy, z jejichž úrod živi byli, obraceli především všechnu mysl a péči k jejímu vzdělávání a k bezpečnému požívání všech jejích plodin. Považující se všickni jeden druhému rovni a též osobní svobody účastni, — nebylo tedy mezi nimi zvláštních stavů a rozdílu, leda což již přirozenost lidská s sebou přináší, že kdo držel znamenitější dědictví a jmění, anebo kdo byl mocnějšího ducha, větší vycvičenosti a zkušenosti, ten nad své ostatní rodáky vynikal a v obecném životě jakési přednosti požíval. Nebylo tedy u nich pánův ani otrokův, neboť takový rozdíl mezi lidmi může jen při národu násilnickém povstati, jako byli Němci, kterým bylo válčení, podmaňování a zbíjení sousedův i dobývání panství nad nimi cílem a pravidlem života jejich. Mezi našimi předky mohl býti i cizinec mužem svobodným a občanských práv účastným, ano i zajatým ve válkách doprávali po čase svobody, jakou sami mezi sebou měli.

Obecná vláda byla u nás docela patriarchální; starší vládli způsobem demokratickým, totiž takovým, v kterém se neuznávalo žádných předností stavů. K řízení veřejných záležitostí volívali na sněmích neb vícech starostové rodin zvláštní úředníky buď jen na jistý čas, buď do života, někdy i dědičné.

Veškerá moc vládní vycházela z náboženství a otcovství. Na náboženství zakládal se řád kněží, na otcovství řád starostů čili rodinných vládek.

Každý kněz byl spolu také starostou rodiny své, ale ne každý starosta byl také knězem; kněží měli tedy vždycky jakousi přednost v národě. Kněží a starostové zasedali ve sněmích a vícech zastupující rodiny své.

Otec byl hlavou a správcem rodiny neb čeledi své, po jeho smrti, pokud potomci jeho pohromadě zůstali a dědin svých společně užívali, nastoupil vládyka čili starosta ze spolka od nich volený, který nemusel právě býti nejstarším

mezi nimi, ovšem ale k tomu nejspůsobilejší. Ostatní mužští obírali se polním hospodářstvím, ženské obstarávaly dům, oděv a potravu. Když koho udělali starostou domu svého, tu byl slavně nastolen čili na starostovu stolicí posazen, dával i přijímal obapolné sliby.

Starostové čili vladykové byli zároveň zemané, t. j. vlastníci dědin čili pozemkův, a že měli větší menší pozemky, povstal z toho rozdíl mezi bohatými a chudými zemany. Zemané bohatí, jichžto bohatství dědictvím na několikero pokolení přešlo nazývání jsou lechové, a požívali větší vážnosti v národu.

Lechové byli vyššími, vladykové nižšími zemany. Jak mile však který lech schudl, počítal se zas mezi vladyky, neboť nebylo žádné dědičné přednosti rodu mezi našimi předky. I v rodinách lešských, pokud která dědin svých společně užívala, volen býval starosta rodu celého.

Ještě více než lechové lišili se kněží od pouhých otcův čeledních čili vládek. Kněz em se nazýval původně takový lech neb vladyka, který zastával spolu také úřad náboženský. Náboženství zasahovalo u našich pohanských předkův hluboko do veškerého života jejich domácího i veřejného. Tajnosti víry chovaly kněžské rodiny tím pečlivěji mezi sebou, čím větší moci jim propůjčovaly v poradách na sněmích a vícech. Kněžství bylo jen při některých rodech a předních osobách v národu, a takový kněz, jsa zároveň starostou a lechem, postaven býval často v čele župy anebo plemene, tak že později význam slova kněz nabyl moci nynějšího slova kníže.

Nejvyššího pána národu a země nebylo u starých Čechův a Moravanův, a jmenuje-li se někdo tak, nebyl to pán země, nýbrž jen přední muž národu, přední kněz neb starosta mezi počtem ostatních kněží a starost, kterému často v potřebě války vrchní vůdcovství odevzdáno bývalo.

Daleko větší díl národu se skládal ze zemanů, kteří své dědiny měli. Kdo jich neměl, byl bezzemkem, musel se nájmem, službou anebo řemeslem živiti. Lechové a kněží, jsouce zámožní zemané, nestačili ke vzdělávání polí svých s pouhou čeledí domácí, najímali tedy bezzemky v službu svou neb jim užívání rolí za úroky ponechávali. Tito podřízení lidé skládali čeledi, družiny, zvali se také kmeti a chlapi, byli ovšem hospodářům, zemanům podřízení, majíce rozličné povinnosti k nim, ale neotročili jim, neboť otroctví a tělesné poroby u Slovanův nebylo. Jen parobci a chlapi neměli plné svobody, nemohouce dle libosti opouštět hospodáře svého a jinam se

stěhovati. Teprv později, když naši předkové viděli nelidskost Němcův, kterak se zajatými Slovy nakládají, tu je to vábilo, odpláceli zlé zlým, a uváděli zajaté Němce a jiné nepřátele v porobu dědičnou. Ale tato poroba lidí se vždy brzo zas vytrácela a neujala se mezi Slovy, pokud byli sami a cizích způsobův a mravův mezi nimi ještě nebylo. Vlidnost a mírnost v poměrech lidu našeho zakládaly se v jemnější povaze myslí slovanských, kterým bylo odporno, snižovati člověka, svého bližního, v řadu nerozumného dobytka. Každému nevolníku a porobenci bylo dovoleno a možno, osvoboditi a vykoupiti se z poroby ano i zemanem se státí; byli-li cizozemec, býval i k svým domů propouštěn.

Více a sněmy.

Všecky veřejné záležitosti vyřizovali předkové naši na vících a sněmích, kde se vynášely zákony a soudní nálezy, taktéž i všeliká nařízení společným usnešením se národu. S počátku, pokud nebylo sjednocenosti v celé zemi, mívala každá župa své více. Mezi vící a sněmem nebylo s počátku rozdílu, neboť více neznamena-
la jen shromáždění občanův, ale i místo, kde se odbývalo. Během času přišlo slovo více v zapomenutí. Sněmovalo se obyčejně na veřejném místě na hradě pod širým nebem. Župan nebo kněz svolával (jako v pozdějších časech panující kníže) kmety, lechy a vládky, řídil sněmování, dával otázky k rozhodnutí všeobecnému, vynášel první o nich zdání své a pak dal sbírat hlasy. Každý zeman přicházel osobně na sněm a zastupoval rodinu svou. Hlasování dělo se buď z hromady aneb od osoby, kdež každý sněmovník hlasovací známku do osudí čili nádoby vkládal. Obyčejně rozhodovala většina hlasův. Jako každé veřejné jednání, tak i sněmování a činění soudu bylo vázáno a podrobováno jistým obyčejům a obřadům nábožným: neboť v dobách rozhodných cítil se nejvíce nedostatečnost rozumu lidského, a proto se utíkali také předkové naši k vyšším bytostem ovšem smyšleným, aby vyjevily vůli svou, dali radu a pomoc. Župan jako kněz a ředitel sněmu dotazoval se tedy vůle božské rozličnými způsoby a obřady.

Bájesloví starých Slovanův.

Starí Slované věřili v jednoho nejvyššího boha a ctili v něm otce veškerého stvoření, pána světa, všehomíra, jehožto vůle nad světem

vládne, jehožto moudrost všecko zachovává; měli jej za panovníka nebes, pramen božské síly, a nazývali jej velikým bohem, starým bohem anebo prabohem.

Od něho druzí bohové vycházeli, kteří spolu byli prostředníky mezi ním a světem, jsouce silni jeho silou, po rozličném stupni, tím silnější, čím bližší rodem všemohoucímu bohu bohův.

Počta světla. Od samého praboha původ svůj vzalo světlo. Slované věřili, že bytnost světa zjevila se na zemi a že se vtělila v člověku. I byl to Svaroh, naučil člověka kování kovu a manželským svazkům. Po něm panoval jeho syn Svarožic, nazvaný také Dažboh, Chors anebo Slunce. Tak měli Slované slunce za obraz boha světla.

Svarožic ctěn byl také co Radhošt čili Radohost (Radegast). Slavný obraz jeho stával ve chrámě města Retry u Slovanů Polabských, i přicházeli k němu s oběťmi pro věštby. Byl veškeren zlatý a jeho lože bylo purpurové čili nachové. U hlavy měl orla s roztaženými křídly, a na prsou byla černá býčí hlava, vymalovaná také na štítu, jež Radohost v pravici držel; v levé ruce měl sekeru na dvě strany ostrou.

Dažboh ctěn byl také co Svatovit. Na ostrově Rujaně býval jeho nejslavnější chrám: tam stával na křídové sklále u prostřed hradu Arkony na velikém náhradí. Bylo to veliké, pečlivě okrášlené, dřevěné stavení, v kterém se nacházela socha Svatovitova. Chrám rozdělen byl na dvě části; uprostřed bylo oddělení na čtyřech sloupích, místo stěn byly dokola opony čili záclony, strop byl krásně na červeno vyličen. Tu stála ohromná socha se čtyřmi hlavami, se čtyřmi krky, se dvou stran představovaly se dvoje záda a dvoje prsa; brada Svatovitova byla pečlivě uhlazena, vlasy ostříhány. V jedné ruce držel roh s vínem, jež kněz anebo žrec každý rok v určený den vínem naplňoval, a podle zbytku vína v rohu nalezeného prorokoval úrodnost budoucího roku. Levou ruku měl Svatovit ohnutou na způsob luku, oděv na něm jen po kolena, nohy stály na holé zemi a podešve byly v zemi. Podle sochy spatřovaly se Svatovitovy příznaky: sedlo, uзда a ohromný meč, jehožto pochva a rukovět se skvěly stříbrem a překrásnou prací. Svatovitova hohoslužba odbývala se v určité dny a byla spojena s hádáním o budoucnosti. On byl bůh plodin zemských a bůh vojny. Každý muž a žena byli povinni obětovati mu peníz; jemu přináležela třetí část válečné kořisti; k jeho ochraně určeno bylo tři sta jízdných vojnův a tři sta pěších střelcův, kteří bojovali co

jeho vojsko ve jménu jeho. Svatovitovi na Rujaně posílali Slované oběti a dary z nejbudálnějších končin slovanského světa. Kromě drahocenných pokladův choval se při jeho chrámě také jeho bílý kůň, jež jenom žrec krmiti a naň sedati směl. Národ myslil, že na tom koni sám Svatovit jezdívá a s nepřitelem bojuje. Kůň ten sloužil také k věštění čili prorokování před početím jakékoliv výpravy. Při chrámě chovaly se také svaté korouhve a orli, které nešeny byly do boje.

A tak zbožněné slunce (Dažboh) ctílo se u všech Slovanů buď pod jménem Svarožice, Radhosta anebo Svatovita. Bylo bohem mravního světa, moudrosti, nejvyššího vševědství, všeobecného pořádku a občanského života; k němu se obraceli před početím každého veřejného díla a tázali se výrokův jeho. Dažboh byl jakožto bůh slunce dárce a původce vši úrody, k němu činily se modlitby za hojnost plodův zemských. Při tom byl ochráncem hostinnosti, přimyslnosti a obchodu. Odtud pochází také jméno jeho Radohost, neboť kupce jmenovali Slované hosti. Konečně bylo slunce vtěleným znakem světla, které se zlou bytností bojuje. Svatovitův a Radhostův kůň ukazuje na jeho bojovnícký význam, jakožto bytnosti světla v boji s temnotou. A tak Svatovit (slunce) jezdil na svém koni jako den bílém, aby bojoval se zlými duchy času nočního a meč i korouhve poukazují na tuto jeho neustálou válku.

Tento bůh světla měl v každém počasí roku zvláštní svá jména: na jaře slul Jarovit, a znamenal jarost, mužnost, vesnu, mladost, čerstvost; — v létě zval se Rujevit od slova rujný, říjný, t. j. horoucí, ohnivý, a obrazoval se v podobě větší než lidské se sedmi hlavami, sedmi meči, osmý meč držel v ruce, a znamenalo to božství v plné síle; — na podzim jmenoval se Porevitem, a představoval se beze zbraně jako slunce ochladlé, které své mocné síly postrádalo. Jako Jarovita a Rujevita měli za bohy války, tak Porevita měli za boha míru. V zimě mělo toto božství jméno Porenut, a vyobrazovalo se čtyřmi hlavami, pátou mělo na prsou. Znamenalo návrat slunce čili rodící se slunce; čtyry hlavy byly příznakem slunce, a pátá na prsou znamenala porod nového slunce, protože Slované věřili, že se slunce každoročně znova rodí.

Perun, po prabohu jeden z nejpřednějších slovanských bohův, znamenal také počátek čili pramen světla; byl vládcem hromu a blesku, hřímatelem, a ctíli ho Slované jako Svatovita za boha války a míru, pročez mu před válkou i při úmluvách smírných oběti pálili, a jeho jménem

se zaklínali. Jeho příznakem byl oheň, ale jakou podobu měl, nevíme. Před jeho sochami páli se ustavičně oheň z dubového dříví, k jeho počtě slavily se svátky kupadelní pálením ohňův na horách nočního času. Hory jemu zasvěcené zvaly se Soboty, t. j. sluneční hory. Půlnoční slovanští sousedé Čechův a Moravanův zvali Peruna Prone čili Prove.

Třihlav, také jeden z předních bohův, představován býval se třemi hlavami, které znamenaly tři říše: nebe, zem a podzemí. Přes oči a ústa měl zlatotkaný závoj, aby nemohl lidských slabostí viděti a kárati, chrámy měl bohatě vystrojené, zlaté a stříbrné nářadí, bůvolové rohy k pití a troubení, množství zbraně a jiných zásob. Desátá část vojenských kořistí náležela jemu, a k jeho cti slavily se svátky a hody. Třihlav znamenal světlonosnou trojí sílu, která se srovnává s trojím počasím roku, jarem, letem a zimou, a hodí se k zaměstnání rolníkův, jako jest setba, žeň a příprava zemských plodin.

Bělboh byl počátkem všeho dobrého, naproti počátku všeho zlého, jež Slované zvali Černobohem. Bělboh byl bezpochyby tolik co Svatovit.

Lad č. Lado byl bohem blažícího života, novomanželé přinášeli mu oběti, na jeho vůli záviselo štěstí rodin, vzývali ho při porodu dětí. Lad byl také bohem jara a lásky.

Živ č. Živý znamenal totéž co Lad, byl bohem blaženého pokojného života, krásy a jara.

Lada čili Živa byla ženská bytost téhož významu, byla matkou přírody, matkou slunce, bohyně lásky, svornosti, hojnosti, veselosti, krásy a všeliké blaženosti. Představovala se s dětátkem na hlavě a s víním hroznem anebo jablkem v ruce.

Lela čili Lela, děti Lady, znamenali jarní přírodu.

Jako ctíli Slované světlo v podobách Dažboha, Svarožice, Radhosta a Svatovita co božskou bytost pohlaví mužského, tak ctíli zas Vodu co vtělenou božskou bytost pohlaví ženského. Zasnoubením se světla s vodou stvořen byl vesmír: bez životvorné síly světla představuje se nepohybná voda ve způsobě sněhu, ledu, mrtvé hmoty; když ji ale světlo i teplota probudí, rozchází se a působením světla rodí a živí veškeru přírodu. K Vodě se vztahovala také Mořena (Morana), to jest udělaná loutka, kterou Slované o kupadelních svátcích do vody házeli, což jim znamenalo zasnoubení světla s vodou. Naši předkové zvali bohyni Vodu také Chlipou.

Ještě jiné jméno vodní bohyně bylo Děva, Děva na aneb i Dana. Jako voda, počátek

všech věcí, věčně krásná, věčně čerstvá, tak byla Děva pannou a zároveň ženou, t. j. manželkou slunce. Ještě jsou staroslovanská hradiště ano i města, která mají jméno Děvín, an v nich původně stával chrám Děvy čili Děvany.

Všecky tyto bytosti byly jen částkami jediného praboha ve spůsobě mužské a ženské. Mnohobozství tedy u Slovanů vlastně ani nebylo.

Vedle toho prabozství, stvořitele a zachovatele celého světa, mysli si Slované také Černoboha, od kterého vycházela tma, smrt a zloba. Odtud pochází také jméno čert. Jiné jméno zlé bytosti bylo Div, a ještě jiné Bés. Černoboha představovali si za černého draka oheň soptícího. Byl to oheň zničující, zkázonosný, kdežto oheň vycházející od božstva světlého byl oživující a vždy se světem spojený.

Všecko na zemi bylo oživeno duchy, kteří buď dobrému anebo zlému pomáhali. Slované vkládali duchy v duševní vlastnosti člověka, jako i v neživé věci v přírodě. Byli duchové povětrní, lesní, polní, zemní, vodní a ještě jiní. Povětrnými čili vzdušnými duchy byly měsíce a hvězdy, mající rozmanitá jména a významy, hrom vycházel od hřímatele Peruna, povětrí zvali Slované Pohoda čili Dohoda, vítr měli za vzduch vějící od Stříboha a Pochvista, zlý vítr nazýval se vichr a pocházel od Černoboha, ohnivé koule čili povětroně byly také zlými úkazy a zvaly se ohnivými draky, zmijemy anebo plivníky; o padajících hvězdách domnívaly se, že to jsou dušičky lidské, a padání jejich že znamená smrt.

Vodními bytostmi byly předně Rusalky, které oživovaly hlubiny řek, ale o svátých Lady, jara, když celá příroda vzkříšení a návrat Svatovíta-slunce slaví, vycházely z vody a plesaly na luzích, v lesích a na nivách, byly svévolné a žertovné, kolébaly se na větvích stromů a česaly si vlasy při světle měsíčním, člověka ulehčovaly do smrti; jinak byli to bytosti lehké, téměř beztělesné, ani dobré, ani zlé, bezpochyby družky Děvy čili Děvany. Mořské panny byly jim podobné. K zlým náležely Topelníci čili Vodníci a Ochechule, horem panny, dolem ryby, které zpěvem lahodným plující mámily, v plavbě jim překážely a v neštěstí je přivésti usilovaly. V čistých vodách obývaly bytosti dobré, v kalných bažinách, blátech a rákosích byly zlé.

Pozemními bytostmi byly Vily, překrásné a hrdinské děvy, které člověku často zlé činily, s hrdinami v pobratimstvo, to jest bratrství vcházely a ve vojné jim pomáhaly.

Slované měli také posvátné stromy, svaté háje a luhy, v kterých přebývali bohevé a do

kterých přinášely se oběti. Nejvíce obětovalo se pod lípami; staré duby pak, klen, liska a bříza měly význam rozličných tajných, božských sil.

Zežhulice zvěstovala Slovanům budoucnost, holub byl obrazem lásky, vlaštovka měla velkou moc na osud člověka, vrána byla pták posvátný, a nikdo ji nesměl plašiti v lese, sova byla obrazem smrti a tmy; když duše z těla člověka vyletěla, všickni ptáci se plašili, jenom sova zůstávala pokojna.

Ze čtvernožcův měli Slované zvláště koně a býka v úctě; býk byl obrazem plodivosti, znamenal živící sílu slunce. Také včely byly Slovanům posvátné, a med byl svěcený dar bohův, jež jim přinášeli v obět a užívali na tryznách, t. j. pohrobních hodech.

Dále věřili staří Slované v duchy podzemní, dobré i zlé. K dobrým náležel Děduška čili Děd, který se objevoval na místech, kde se poklady ukrývaly; Skřeti, Skřítkové byli maličké bytosti ani dobré ani zlé, bůžkové domácí, ochráncové domů a domácího nábytku. Šetkové čili Šotkové byli jim podobní; Štříhy zas byly zlé bytosti podzemní, a Třas naplňoval celá vojska velikým strachem, a bylo zle, když na někoho přišel.

Slované věřili mnoho také v kouzelné proměny, mysli, že duše nebožtíkova ano i živý člověk že se může proměnit ve strom anebo v jinou rostlinu anebo v ptáka anebo v nějakou jinou bytost.

Slované přikládali člověku druhou vnitřní bytost, kterou nazývali duše. Umírajícímu ucházela duše hrdlem, a létajíc sem tam tékala po stromích, až ji Mořena uvedla v černou noc.

Slované své mrtvé pálili a sebraný popel do popelníc dávali, na sloupy na drahách stavěli a tryznu čili pohrobné hody ke cti nebožtíkův držely. Slavnosti na počest umřelých připadaly na jaře a slavily se spolu s omlazením čili znovuzrozením přírody, a to jest důkazem, že Slované věřili v další život po smrti. Za těchto slavností čili spomínek lili víno na mohyly mrtvých a stavěli na ně stravu č. pokrmy, myslíce, že se toho všeho nebožtíkům dostane. Z obřadů zachovávaných při pohřbích mnoho se udrželo mezi lidem až do pozdních časův křesťanských. Kam by se však duše umřelých dostávaly, o tom, jak se zdá, nevěděli; mysli totiž, když se nebožtík na svět vrací, že vylézá co úpír neb upířice ze svého hrobu, anebo že přichází nevědomo odkud. Jedny duše dělaly prý lidem zle, jiné zas prý tékaly bez účele po světě, ještě jiné přecházely prý ve stromy a v ptáky a osývaly se člověku, anebo

přijímaly svou předešlou tělesnou podobu a zjevovaly se. Všecko to ukazuje, že měli Slované nějaké temné domnění o ráji a pekle, ale byla to vždy víra v nový život, v návrat a znovuzrození.

Víra v osud, který by se člověku vyplnil musel, Slovanům byla neznáma, a jakkoliv mnoho drželi na hádactví ve chrámech model svých, bylo to více důkazem, že cítili nedostatek lidského rozumu a žádali dovědět se pravdy od božstva. Bohoslužba ve chrámech bývala vždycky s hádáním spojena. Hádali nejenom žreci čili věštcí ale i ženštiny čili věštkyně. Hádání se dělo vrháním hřebíků losu, a s tím spojovala se také víra v mohoucí slovo. Lidské slovo mělo čarodějskou, tajnou moc v sobě, mohlo člověku dáti štěstí anebo jej neodvolatelně zmařit, mohlo zahánět nemoci i působení zlých duchů, ano mohlo i divy v přírodě tvořit. Co zbytek této víry v lidské slovo zůstalo zařikávání mezi lidem podnes provozované. Touto věrou v slovo lidské zrodila se u starých Slovanů láska k básnictví a povstalo ohromné množství jejich národních zpěvů. Národní zpěvci zvali se věštcí, že věděli tajné pravdy, a zpěv jejich zval se věštbou. Odtud pocházelo, že Slované tak ctili zákony a pravidla otců svých, které jsou v tolika podnes zachovaných příslovích a průpovědích.

Místa pohanské modloslužby.

Slované rozeznávali ve shromáždění bohův bohy nebeské od bohův zemních, a ctili jedny i druhé ve zvláštních svatyních. Bohům zemním klaněli se všude, kde podle jich domnění své obydlí měli a kde svou božskou sílu objevovali, — bohům nebeským ale vzdávali čest ve zvláštních místech a ve chrámech před modlami, které tyto bohy představovaly. Obětiště bývalo větším dílem pod širým nebem při řekách, na horách, pod stínem posvátných doubrav a hájův, ale kromě toho stavěly se i ozdobné svatyně.

Vodu považovali Slované za živel, z něhož svět stvořen byl, neboť podle jejich mínění země z moře vyplynula, anebo z moře nanesena byla. Vody, řeky, moře oživeny byly rozličnými báječnými bytostmi. Proto na březích vod bohoslužebné obřady se nejvíce vykonávaly. Pro oslavování vodních bohův byla zvláštní místa u břehův svatých jezer, řek, potokův a studánek. V těchto svatých vodách obývaly Mořeny, Rusálky, Vodníci a podobné bytosti, a Slované

slavili jejich svátky v nejdelší den v roce (o sv. Janě Křt.) v den Kupadla, koupali se časně z rána v řekách, umývali se „nepočatou“ (jak říkali) vodou, a večír přinášeli modlu, představující Mořenu, házeli ji do vody, pouštěli věnce a kytice po vodě a k tomu všemu zpívali obřadní písně.

Jako voda byl i oheň, jakožto napřed stvořený živel, za božství považován, i ctili v něm Slované boha Svarožice. Čest ohni vzdávána hlavně o dvou největších svátcích v roce, o Koledě (v nejkratším dni v zimě a o Kupadle č. Sobotce. Lid pátil hranice (sobotky), plesal okolo ohně a skákal přes něj, domnívá se, že se tím očistuje.

Vrcholky hor, skály a kameny považovaly se za obydlí bohův a byla to tedy místa posvátná. Tam byla kamenná obětiště, jichžto zbytky a stopy podnes na mnohých takových místech nalézáme.

Lesy, háje a jednotlivé staré stromy, duby, lípy, ořešiny byly také obydlím bohův, a též se tam oběti vzdávaly. Posvátnému háji říkali ráj, kde byly stromy plotem ohraženy, za kterýž kromě žrecův nikdo jiný vjít nesměl.

Zvláštním místem bohoslužby našich pohanských předkův byly župní hrady, kde stávali slavnější chrámové a při nichž bývaly také ráje, zvláště ohražené svaté háje, pročež také takové hrady rajhrady zvané. Bohoslužbám určeny byly však také menší hrady, hradiště, hradiška anebo hrádky, které činily jaksi přechod od obyčejných obětních míst k chrámům. Hrádky více k provozování modloslužby zřízené byly jako velké hrady rukou lidskou nasypaným valem buď do kruhu neb polokruhu ohraženy, měly jeden neb dva východy, a stávaly také na kraji vyvýšených míst neb hor nad vodou anebo nad stokem dvou potokův. Země slovanské jsou ještě plné takových z pohanského věku pocházejících hradišť, a když se v nich zem propokává, nalézá se množství popele, uhlí, nedohořelých hlavní, kostí, rohův a zubů, střepův od rozbitých hliněných nádob a popelnic, — mezi tím pak jsou nože, střely, oděvní ozdoby z bronzu, stříbra, zlata a podobné; konečně jsou tam i kamenná obětiště. To vše ukazuje, že na hradištích byla přednější místa pohanských obřadův, že se tam mrtvolý upalovaly a oběti přinášely.

To však nevíme, jakého způsobu tyto obřady v hradištích bývaly, a kterým báječným bohům se tu oběti přinášely.

Pohanské chrámy.

Nejpřednější místa pohanské bohoslužby byly chrámy a menší svatyně, v kterých modly stály a před nimiž se obětovalo. Chrámy byly vyšším, nebeským bohům posvěceny, jako Svato- vitovi, Radohostu, Svarožicovi, Perunu atd. Vni- třek chrámu rozdělen byl na dvě části, na přední síň a na zadní vlastní svatyni, která se někdy také v samém prostředku nacházela. Sloupy a opony oddělovaly obě části od sebe. Hlavní modla stávala na prvním místě u prostřed, a okolo ní rozestaveny byly vedlejší modly a posvátné věci. Přední část chrámu bývala prostrannější, stěny její byly ozdobeny řezbami, které představovaly posvátné věci; visely na nich rohy zvířat, škar- latové tkaniny a jiné ozdoby. I venkovské stěny byly pokryty všelijakými řezbami, které představovaly bohy a bohyně, lidi, ptáky, zvěř, hmyz a plazy, které měly jakýsi posvátný vý-

znam. I krovy a střechy chrámu bývaly tako- vými řezbami okrášleny, tak že prý pohled na slovanský chrám byl velmi bohatý a pestrý.

Větším dílem byly tyto chrámy dřevěné, neboť bylo dříví Slovanům nejsnadnější stavivo a všude v hojnosti; ale jsou stopy, že zvláště v Čechách a na Moravě i kamenné chrámy stá- valy. Hlavní vchod býval od západu, vnitřní svatyně stávala k východní straně, neboť k vý- chodu obraceli se Slované vzývající bohy své. Okolo chrámu býval dvůr, jehož plot se jako chrám skvěl všelijakými okrasami a řezbami. Po obětování bohům nastoupilo obyčejné hodo- vání, které se nemohlo všude a vždycky pod širým nebem dít, a proto byly při chrámech ještě zvláštní podsíně a přístřešky. Chránové byly též útočištěm čili asylem každému, kdo se v ochranu božstva poroučel, a nikdo nesměl takového útočiště porušiti.

1. Socha Svatovitova z pískovce, nalezená v řece Zbrúči nyní v Krakově, 8 stop vysoká, 15 palců široká. — 2. Soška lesního mužička v českém Museum, 5 palců vysoká. — 3. Soška lesního mužička nalezená v Chrudimi, v česk. Museum, 4 1/4 palce vysoká. — 4. Soška nalezená v Buchlově v Moravě, nyní v česk. Museum, 5 palců vysoká.

Modly.

Celá země Slovanská byla plna modl; měliť Slované modly veliké i malé, větším dílem z dřeva řezané, postříbřené a pozlacené, jiné zas kovové, z bronzu, stříbra, zlata a drahých ka- menů, a takovou umělostí sdělané, že se jim i vzdělanější cizozemci divili. Byly i kamenné a

hliněné modly, obyčejně velikosti nadlidské. Ně- které modly měly podobu potvornou, s dvěma, třemi, čtyřmi a více hlavami anebo tvářemi, jako byly modly Svatovita, Radohosta a ještě snad jiných bohův; zdá se však, že všechny měly více méně postavu lidskou. Představovaly se v oděvu dílem z dřeva řezaném, dílem z kovu ulitým, dílem z oděvních látek ušitým, a téměř

vždycky se zbraní. Zbraně a ostatní příslušnosti také okolo nich rozloženy bývaly. Větším dílem představovaly modly postavy bohův stojaté. Slované nepovažovaly modly za pouhé vyobrazení boha, nýbrž za obydlí neb schránku jeho ducha.

Z velkých soch slovanských bohův nezachovala se než, pokud nám známo, jediná kamenná socha Svatovitova, r. 1848 z řeky Zbruce na Podolí u Malorusův vytažená, a nyní v Krakově postavená. Co byly dřevěné neb z jiných netrvalých látek, ty samy sebou zašly aneb když křesťanství se zmáhalo, zničeny byly; kovové, zvláště co byly z drahých kovů, tím méně se zachovati mohly, ana je buď náboženská horlivost křesťanská ničila, buď k jiným účelům přetvářeny byly. Za to tím častěji vyskytují se ještě v celém slovanském světě menší kovové, nejvíce bronzové sošky, jichžto význam ale větším dílem pochybný zůstává. Jedny se podobají lesním mužům s obuškem v ruce, jiné zas nějakým žrecům čili věštčům s roztaženými rukama, ku kterým ještě něco přidělováno bývalo. Nejspíše chovali je pohané co skřítky čili domácí bůžky v domácnosti své.

Kněží a žreci.

Kněží a žreci byli osoby zasvěcené v tajnosti bohovědy a jejich obřadů; neskládali zvláštní třídu národu, ale ovšem zvláštní spolek, který se od jiných lidí rozeznával bílým oděvem, dlouhými vlasy u vrkoče zapletenými a jinými odznaky. Náleželi vesměs k předním osobám národu, měli co kněží účastenství na sněmích a věcích, předsedali na soudech, vládli velikým jménem a bohatstvím. K tomu všemu přišli, jsouce obdařeni vyšším věhlasem, lepší známostí vůle bohův, což také příčinou bylo, že během času jednotlivé kněžské rodiny staly se i panovnický svého lidu, skutečnými knížaty. Kněží se starali o zachování posvátných věcí a pokladův bohům zasvěcených, o slušné nakládání a obrácení darův, kteréž národ přinášel, k zvelebení božstev a chrámův; byli ochránci náboženství, tlumočníci článkův víry a povinností náboženských, a rozšiřovatelé jejich mezi národem; byli hlavními prostředníky mezi božstvem a člověkem, zvelebovatelé modliteb, vykonavatelé obětí a hádačství. Jen přední kněží měli právo vcházeti do vnitřní svatyně chrámu, službu v ní konati, o posvátné koně se starati, a sami jen směli je pásti a na nich sedati. Čím znamenitější kněz, tím více potřeboval pomocníkův k vykonávání vedlejších neb hrubších služeb obřadních, jako ku konání krvavých obětí,

jež žertvy neb třeba nazývali, k opatrování a čištění, bezpochyby i stavění a ozdobování chrámův, křezání neb lití model a tomu podobným věcem. Tak povstaly během času zvláštní sbory žrecův, všelijakých vlčevcův čili koldunův, to jest kouzelníkův, hádačův (znachorův) a věštcův. Vedle nich byly také žrečky, které žily v čistotě, panny posvětivší se bohům, kněžky vyučené věštbám božským, čili jak naše stará báseň o Libušině soudu praví, „věštám vítězdům.“ Potom byly stařeny věštkyňe a kolduny čili čarodějnice, které se rodinného života odřekly.

Všecky tyto osoby chovaly při sobě zděděnou náuku náboženskou, zpytovaly vůli božskou v důležitostech národu, a užívaly svých tajných způsobů k předpovídání budoucích věcí. Také měli zvláštní písmo, které se skládalo ze samých črt čili čárek na dřevě neb kameně, jemuž jen osoby kněžské rozuměly, a kterým se zapisovaly propovědi božské neb ustanovení zákona. Slovanské črty podobaly se starému písmu, jemuž jméno jest u Skandinávských národův runy, a jichž mnohé stopy až podnes se zachovaly.

Spůsoby modloslužby.

Naši pohanští předkové. plni víry v mouchoucnost svých bohův, ze strachu před jejich hněvem a v naději na jejich milost, hleděli před nimi vyjádřiti své tužby i svou pokornost, odvrátiti od sebe jejich nemilost a zasloužiti si jejich smilování a pomoci. Proto za času bohoslužby scházeli se poklonit se bohům, a činili to padajíce s tváří k zemi a v čelo se bijíce. Ve svatyni u přítomnosti božského ducha, jako přede tváří samého božstva, nesměl nikdo seděti, ano musel každý i dech svůj tajiti.

Slované utfkali se k bohům svým, buď aby je modlitbou a žertvou oslavovali, buď aby za něco prosili neb děkovali. Oslavování dělo se hlavně při obřadech svátečních. Prosební žertvy čili oběti provázeli modlitbami a vzýváním, rovněž i hádání. Vzývání se dělo často také zpěvem, a zpěv provázen byl hudbou, zvláště venku před chrámem pod širým nebem. Modlitby spojovaly se také s žertvami; byl ale rozdíl v tom. Obětování dělo se buď kaděním libovonným květem, travami, kořínky a podobnými věcmi, přinášením pokrmů, zbraně a jiného více, a byla to jenom pocta bohům vzdávaná. Vlastní žertvy byly dvojí, záležejíce buď v zabíjení zvířat, buď v pálení přinešených obětí. Obvyčejně přinášela se domácí zvířata a ptáci co třeba

k obětování, to jest k zabítí, totiž býkové kozy, ovce, slepice, někdy i koně a psi. Při třebách děla se hádání, a žrec, aby nabyl síly k předpovídání, pil od krve takovéto oběti. Někdy se část žertvy rozdala mezi chudé, co zůstalo stavěno před modlami; někdy zas přinesené žertvy, zvláště pokrmy, spožily se při hodech, jež byly po bohoslužbě. Slavnější byly žertvy pálené, jež nikoliv jednotlivec ale celý kmen, župa neb národ přinášel, a jež s velkou slavností neledakterý žrec, ale sám přední kněz vykonával. V zápalnou oběť přinášely se tytéž plody a zvířata co dary bohům v naději, že bohové za ně lidem něco lepšího v náhradu dají. Někdy stalo se, že po bitvě a vojně i zajatý nepřítel bohům obětován býval. Naši pohané mysleli, že smrt jednoho člověka neb mnohých lidí na bojišti neb na smrtelném loži také žádá smrti druhého člověka neb mnohých lidí. Slovan se bál toho, co jej po smrti očekává, bál se hříchův svých jako smrti násilné; jedno i druhé přinášelo muka po smrti; ale s bázní spojila se u něho naděje v milost bohův, v možnost uprosení jich očistěním, a toho očistění docházel dle mínění svého, když usmrtil živočichy a druhé lidi. Při pohřebním obřadě pálení mrtvol zabíjeli se také nejenom zvířata ale i lidé, aspoň ženštiny, manželky neb souložnice; tím směl nebožtík doufat, že se mu takovou obětí otevře cesta do ráje.

Jiná důležitá část bohoslužby bylo hádání čili předpovídání. Hadač tázal se božstva napřed, má-li co býti neb nebýti, má-li neb nemá-li se co státi; za druhé, jak se co má státi. Tu nejobyčejněji vrhala se hřebí čili losy, které odpověď rozhodovaly. Tak tedy bývala ovšem odpověď taková, jak tomu chtěla pouhá náhoda. Při jiných otázkách nemohl pouhý los odpovídati; hadač musel sám na jisto něco vyřknouti.

Hádání bylo velmi důležité v životě našich pohanských předků, hádáním rozhodovalo se každé podniknutí, jak jednotlivého člověka tak celého národa, a chrámy i modly požívaly tím větší slávy a pocty, čím větší víru a vážnost přikládal národ výrokům v nich vydávaným. Hádání vrháním hřebí a vykládáním výrokův božstva nahražovalo často rozsudek vyššího rozumu, srdce a zákona, neboť Slovan rád to zanechával vyšší moci, co přesahovalo moc lidskou.

Výroční svátky pohanské.

Výroční svátky slavili Slované na začátku tří proměn počasí v roce, a dělili tím rok na tři části.

První byl svátek Vesny, to jest jara, slavnost božstva Lada a Lady, novonarozeného slunce, letní slunovrat. Začínal se časné, jakmile sněhy roztály: odbyvaly se bohoslužby a obětoval se kozel. Znamením svátku toho byla zelená vícha, to jest vysoká větev na způsob metly svázaná, kozel byl slavně uváděn a mládenci a panny zpívali písně ke cti Lada a Lady, Lela i Lely; s tím se spojoval obřad utopení zimy (Mořený) a vzývání Vesny. Mělt tento svátek čtvero významů: náboženský, rolnický, rodinný a pohřební. Význam náboženský záležel v tom, že to byla slavnost přicházející Vesny. Začínala se vzýváním matere slunce, veliké Lady. Plesající lid zpíval písně ke cti slunce, obracel se k měsíci a hvězdám; zpívalo se také ke cti vody, odbyvaly se modlitby za úrodu a posláni deště, lid se obracel k lesům, prose jich, aby se zazelenaly, vzýval ptáky, aby rozveselovaly zpěvem pučící doubravy. Potom se odbyvaly sváteční hry.

Druhý význam svátkův těchto týkal se rolnictva. Jevil se ve způsobu her ku př. setím prosa, a v obsahu písní, v kterých se opěvalo orání, setí máku, lnu, ječmene, pšenice a podobné, potom rozličné sedlské práce.

Třetí význam měly tyto svátky pro život rodinný. Láska světlonosného mužského a vodního ženského božstva, to jest Svatovita a Děvany, byla obrazem sloučení obojího pohlaví na zemi; v plesích a písních oslavovali mládenci a panny svrchovanou lásku, a uzavíraly se na konci svátkův manželské sňatky.

Čtvrtý význam těchto jarních svátkův byl pohřební. K tomu se vztahují jejich ještě nyní v ústech lidu slovanského žijící jména jako radunice, provody (u nás provodní neděle) a mohylky. Po veselých plesích a hrách chodili pohané na pohřebiště čili na mohyly (broby), při kterých na sloupích stála osudí s popelem nebožtíkův, přinášeli tam pokrmy a nápoje, polévali mohyly vínem a jiným nápojem, a ženštiny (plačky) plačtivým zpěvem oslavovaly památku zemřelých. Potom odbyvali tryznu čili stravu, slavné hody, na kterých jedli a pili zvaní i nezvaní, všechno ke cti zemřelých, — dále byly zápasy a běhání o závod jako u starých Řekův.

Po těchto jarních svátcích začaly polní práce provázené písněmi a veselými zábavami. Ze všeho bylo viděti, že to byl čas bohoslužby Lada i Lady. Večír scházeli se mladíci a panny k plesům obyčejně u vody, v hájích anebo na luzích.

Když hospodáři měli zaseto a svobodnější čas nastal, když sluneční úpal stával se citelnější, a všechno bujněji rozvíjelo se a růsti začalo, tu se slavily svátky ke cti Lada, Tuřice čili Letnice,

jinde Sedmík nazvané. Jméno Sedmík naráží na sedm tisíc dní panování Dažboha a na sedm hlav a sedm mečů, s kterými vyobrazen býval Rujevit. Tyto svátky měly čtvero významů. Předně oslavovala se jimi světlnosná bytost, Rujevit, za času nejvydatnější její činnosti, když totiž bylo největší horko; mládenci a děvčata s věnci a zelenými ratolestmi sbírali se k plesům na břehu řeky na výšině v houšti a zaráželi máje do země, obyčejně březový kmínek stužkami strakatě okrášlený. Hospodáři obcházelí svá vlažící pole, zpívající a průpovědky odříkávající, děti vily věnce a okrášlovaly se jimi, vzývaly se Rusálky a přinášely se jim oběti, odtud se tyto svátky též Rusadelními zvaly. Závěrek svátkův ku počtu Lada děl se konečně velikou slavností Šobotky čili Kupadla, jejíž památka až podnes se zachovává pálením ohňů u večer před sv. Janem Křtitelem. Staří, mladí vycházeli na vyvýšená místa nad vodami, splítali si věnce z jistých rostlin, kladli si je na hlavu i opásali se jimi, kladli ohně a vzavše se za ruce plesali i křepčili okolo nich, zpívající, Lada i Ladu vzývající, kropili se vodou, pak dva a dva, mládenec a panna, přes oheň skákali. Také brali s sebou vycpaného panáka a dřevo ženským oděvem obvitě, stužkami a věncem okrášlené; panák představoval Kupadlo, ženská podoba Mořenu. Přeskákavše ohně vrhali tyto figury do vody a za nimi věnce, jimiž byli venčeni, a zpívající vraceli se domů. Kupadlo znamenalo Lada, Svatovita, původ světla. Mořena pak bohyni Vodu čili Děvu, a celý obřad měl znamenati sňatek Slunce s Vodou.

Třetí výroční slavnost našich pohanských předkův odbývala se v zimě, když slunce své síly nejvíce pozbylo, a zase k jaru se vraceti mělo, tedy o zimním slunovratu.

Byly to svátky Koledy, odbývané ke cti nově rodícího se slunce. Svatovit od Černoboha poražen na novo povstává a přírodu k životu křísiti začíná. Slavil se hrou a zpěvem, hádáním a přinášením obětí, čili žertev.

Pohanská pohřebiště.

V úrodných nížinách a dolinách při řekách a potocích byla od nejstarších dob vždy největší lidnatost, proto se tu také objevuje nejvíce hrobů a celých pohřebišť z pohanské doby slovanské. kdežto tam, kde husté lesy bývaly neb ještě jsou, na kamenitých pláních a vysokých polohách zřídka kde nějaké pohřebiště se vyskytuje, jako na př. na žulových planinách a hornatinách mezi Čechy a Moravou. Jenom ve hrobích pod zemí zachovaly se hmotné památky dávno zapadlého života našich

pohanských předkův, proto že křesťanství každou viditelnou památku, byla-li pohanská, trpěti nemohlo.

Staří Slované své mrtvé buď upalovali buď v zemi pochovávali, obojí způsob byl u nich obyčejný. Při upalování mrtvého udělána jest buď hranice na zemi buď ve vykopané jámě, sebraný popel dán do popelních nádob čili popelnic a na sloup nad hrobem postaven, anebo v jámě uložen. Taková vypálená jáma, žaroviště zvaná, vyplněna jest pak ostatním popelem z dříví, také uhlím, a často nad ní mohyla čili kopec nasypán. Znamenitější nebožtíci měli vysoké mohyly, v nichž byl udělán kamenný kruh, a v tom kruhu popelnice s popelem byly souměrně rozestaveny a pak teprv zemí zasypány. Jinak se také nalézají popelnice s popelem upálených mrtvol v malých hrobích ploskatými kameny vespod, po stranách a na vrchu obložených. V některých místech, jako na př. v Chrudimi, našly se celé studnice několik sáhů hluboké a do okrouhla kamenem vyzděné, a až nahoru vrstvami rozmanitých nádob s popelem, celých i rozmačkaných, vyplněné. To byly jako šachty k ukládání popelův zemřelých.

Ale zároveň s mrtvolou upalovány jsou i oběti (třeby, žertvy), nejvíce zvířata bohům milá, a i jejich popel do popelnic dáván, protože se v žarovištích obyčejně více popelnic nalézá. V popeli bývá porůznu rozličný šperk od zlata, stříbra a bronzu, i železné zbraně a náčiní, které nebožtíkovi náleželo a spolu do hrobu mu bylo dáno. Kromě toho vyplňovala se žaroviště i nádobami, v kterých byly krmě a nápoje při trzích nad hrobem od příbuzných a přátel požitých.

Často se vyskytují také žaroviště, kde jenom zvířata byla pálena. To jsou ale jen obětiště, třebnice, kde se při upalování neb pochovávání mrtvol bohům třeby čili žertvy odbývaly. Posud mnohá místa jmenem Třebnice, Třebiště, Třeblice, Třebín, Třeboň, Třebíč, Třebetice atd. k tomu ukazují, že tam slavnější obětiště bývalo.

Jiné mrtvoly se pouze pochovávaly ve hrobích buď jen jednoduše vykopaných, buď kameny do rozličných podob obložených, někdy také vyklenutých. Obyčejně se v takových hrobích mnohem více kovových a kamenných náčiní a šperků nalézá, a téměř žádná mrtvola nebyla bez jedné nebo více nádob pochována, v kterých dávali mrtvému stravu s sebou do hrobu. Ženské se pochovávaly s množstvím šperků, mužští obyčejně jen s některou zbraní.

Žaroviště i hroby nalézají se buď na různých místech na rozscestích, křižovatkách, uročištích, aneb u velkém množství pohromadě na velkých pohřebištích, kde se po mnohá století mrtví

Pohanská pohřebiště. Pohřební nádoby.

kladli aneb upalovali, a k tomu třeba vykonávali a tryzny slavili. Taková pohanská pohřebiště nalézají se obyčejně na rovinách, nivách a polích vždycky nad nějakým potůčkem nebo pramenem živé vody na blízku osad. Obyčejně jsou hroby v souměrné vzdálenosti od sebe v pravidelných řadách, někdy se střídají žaroviště s popelními hroby a vždy se tu plno přerostlých popelnic a nádob jiného způsobu nalézá, tak že ještě před lety, když silným deštěm na takovém pohřebišti několik těch nádob na povrch země vymleto neb vyvrženo bylo, prostoduší lidé se domnívali, že jich neudělala ruka lidská, ale že jsou samorostlé, že samy se země vyrostly. Některé hroby jsou podnes většími neb menšími mohylami kryty, mnohé jsou již se zemí srovnány. Ze pak tato pohřebiště dlouhý čas již po uvedení křesťanstva do země ještě pozdějším pokolením křesťanským k pochovávaní mrtvol sloužila, dokazují nalezené v nich křížky bronzové a některé jiné křesťanské věci, také znamení na dnech popelnic vytisknutá, mezi kterými i znamení kříže přicházejí, neboť národ dlouho nemohl pustiti od starodávných zvyků svých při pochovávaní mrtvých. Pohřební nádoby byly přerostlé, a již samy sebou svědčí o řemeslnické umělosti našich pohanských předků. Jedny jsou ze směsice tužky a hlíny, jiné z pouhé hlíny, vesměs slabě vypálené, mnohé více méně ozdobné a bohatě čárkami a tečkami pokreslené. Dělí se vůbec na vlastní popelnice, potom na nádoby pokrnní a mezi těmi

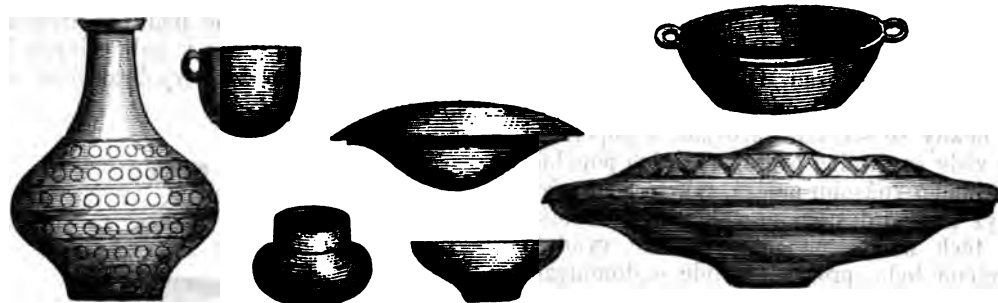
jsou hrnce, džbánky, misky s pokličkami i bez nich, koflíky ano i kahance. Na pohřebišti r. 1859 na půlnoční straně pod Kunětickou horou objeveném, vyskytují se v jednotlivých hrobích nádoby v takovém zde vyobrazeném skupení pohromadě.

U prostřed jest vlastní popelnice s popelem upálené mrtvoly, okolo ní jsou pokrnní nádoby, jedna džbánkovitá (převržená), druhá podoby hrncové, třetí baňatá nízká, čtvrtá koflík. Často se vyskytuje více popelnic, jedna do druhé a ta do třetí největší vložena. Nejobyčejnější podoby popelnic, z nichž některé jsou téměř zvýší jednoho lokte, (jako několik takových české Museum z polabských krajín chová) jsou tyto:

Nádoby na pokrmy a nápoje vyskytují se v pohanských hrobkách nejobyčejněji takové.

Obyčejně jsou tyto nádoby na hrnčářském kruhu točeny, jen nejstarší se vyskytují pouze rukou ulepené. Není na nich viděti, žeby je byli uměli polévatí hladkou, blyštící se polevou.

Soudní řady.

Jako více a sněmy tak i soudy odbyvaly se veřejně na hradech, nejčastěji pod širým nebem, a často bývalo sněmování a soudní rokování v jedno spojeno. K soudu zasedal na zemských sněmích sám nejvyšší kněz, v župách zvláštní cúdař čili sudí, a soudní nálezy vynášeli zvláštní kmeti k tomu zvolení a s nimi jiní lechové a vládkové, kteříkoli se k soudu nahodili. Přísaha před soudem nebyla obyčejná, neboť ji naši pohanští předkové za něco bezbožného pokládali; měli však předce jakýsi zvláštní způsob slavnějšího se osvědčování neb zaklínání.

I při soudním jednání, jako při všech veřejných výkonech starých Slovanův, šetřilo se zvykův národním náboženstvím uvedených; když se jim nezdál dostačovati lidský rozum k rozoznání věci sporné před soudem, utíkali se k bohům, aby svými znameními člověku oznámili, na čí straně právo se nalézá. Oheň jsa znamením božstva světlého, mužského, oživující a od světla nerozlučitelný, pak voda jsouc vtělená božská bytost pohlaví ženského, sloužily za průvodní prostředky k poznání nálezův božských; tak povstaly tak zvané boží soudy čili ordaly, a Slovan musel v pochybných případech buď své právo, buď svou nevinu dokázati, t. j. očistovati se pravdou zvěstným plamenem anebo svatocúdnou vodou. Očista ohněm děla se žhavým železem: pohnaný, to jest obžalovaný, musel žhavé železo z ohně vyndané v holé ruce vzíti a buď z jednoho místa na jiné dáti anebo za jistou chvíli v rukou podržeti. Těžší způsob byl kráčení bosýma nohama po žhavých

radlicích. Jestliže se popálil, byl vinen. Odtud do dneška říká se: dobrého nepálí, spálil se, napáliti někoho. — Očista vodou zakládala se na té víře, že čistá voda neztrpí viunška v cudných proudech svých. Ponořovali původu to jest žalobníka i pohnaného t. j. obžalovaného do vody; kdo utonul, byl vinen. Posavád se říká: někoho zkoupati, připravit někomu lázeň. Jiná očista byla vodou vařící; záležela na tom, že ten, komu byla uložena, holou rukou sáhnouti musel do vařící vody; oparil-li se, byl vinen. Konečně rozhodovalo i sedání čili soudní souboj, na čí straně jest pravda neb křivda, vina či nevina. Sedání dělo se dle jistých pravidel před shromážděnými soudci, a ve výsledku viděl se rozsudek vyšší moci. Též výsledek bitev ve válce, vítězství neb porážka, pokládali naši předkové za boží rozsudek.

Vojenské řady.

Naši předkové vedli války jen z nouze, když je závistivý a zlostný nepřítel navštěvoval a o jejich křivdu usiloval. Bohužel měli nepřátele od samého počátku, co do těchto našich vlastí přišli, v každém čase dost a dost, tak že k bojovnosti více přinuceni byli, nežli ostatní národové slovanští, od kterých byl vzdálenější věčný soused a nepřítel náš, výboje a panování žádostivý Němec. A předce nebyli staří Čechové a Moravané národem bojovným, neb odrazivše útoky vrahův, vraceli se vždy zase k pokojnému životu svému. Války jejich byly tedy vždy jen obhájně. K obhájení dějin sloužily hlavně hrady, co místa, kde ženy, starci a mladí ochranu a útočiště nalézali, o kterých se již nahoře, jak zřízeny byly, povědělo. Kdykoli nepřátelé do země vpadli, dělány po horách a lesích náspy a záseky, které dobře odolávaly bojovnému ale v dobývání takových překážek ještě neumělému cizinci. V širém

poli bojovali naši předkové jezdecky i pěšky: k dorážení na nepřítele užívali předně mlatův, jak kamenných tak železných, podobně i železných sekyr, ocelových mečův, z nichž byly jedny delší s malým jílcem, druhé krátké a široké, jež nosili v železných nožnách čili pochvách; potom měli oštěpy, kopí, dřevce a ratiště, delší to neb kratší zbraně dřevěné vesměs s nastrčeným železným ostřím čili hrotem, konečně šípy čili střely, jež proti nepříteli vystřelovali lukem čili lučištěm. K obraně měli štíty dřevěné, tvrdou kůží, někdy trojí kůží potažené, dole zubaté, někdy dvozubé; na hlavách mívali přednější v boji také již železné lebky a na těle brnění. Když oznámen nepřítel, musel každý, kdo zbraní vládnouti mohl, na vyzvání vůdce k vojné vstáti a v určitou dobu na určitém místě se dostavit. Vůdce čili vojvodou býval obyčejně župan neb některý znamenitý lech, který s hojnější družinou do boje vytáhl. Posvátných korouhví bráno z chrámův jen v krutých potřebách s sebou do pole, ale domácí bůžkové doprovázeli bojovníky také do bitev co domnělí ochráncové. Před počtím války skoumávali kněží vůli bohův, a národ přinášel hojné oběti; po válce pak obětováno bohům nejvzácnější část kořisti. Pokoj uzavřeli Slované podáváním rukou nepříteli a výměnou hrsti trávy a několika vlasův na poutci ustrížených. Měkkost srdce jim nedovolovala, aby nepříteli do jednoho zabíjeli, kdykoliv přemožen za milost prosil.

Hospodářství a průmysl našich pohanských předkův.

Jak mile starý Slovan nepříteli se ubránil a ze své vlasti jej vypudil, vracel se rád k svému pokojnému hospodářství, k starosti své o roli a dobytek. Polní hospodářství bylo jeho hlavním zaměstnáním, a při tom choval koně, brav a skot, a včel sobě hleděl; ženské staraly se doma o jídla a oděvy. Obilím a dobyt看em vypomáhali naši svým bratřím, za Srbskými a Krkonošskými horami na chladných a písčitých a málo úrodných nížinách obývajícím Srbům, Luticům a Bodrcům, berouce od nich na výměnu zase jiné plodiny, jmenovitě sůl od Srbův, kteří jí v Dobré Hoře čili Dobrosoli (nynější Halle) dosti měli. Bývala tedy kromě národní a náboženské také živá obchodní vzájemnost mezi starými Čechy a Moravany a jejich slovanskými soukmenovci v okolních zemích.

Při tom provozovali již záhy mnohá řemesla a rozličné živnosti, dobývali kovů, zvláště stříbra,

zlata i železa, čehož jmenovitě země Česká ve svém lůně veliké bohatství chovala, měli proto také již mnohem dokonalejší nástroje železné i ocelové, kterých lidé v pravěku v těch zemích před nimi obývající ani neznali. Uměli dělati stříbrné šperky, bronzové jehlice a sponky a množství přístrojů v pospolném životě potřebných, znali také cenu drahých kamenů a též výrobky starého vzdělaného světa, kterých obchodní cestou nabývali z krajín Byzantské říše. Doma uměli tkáti lněnou přízi a soukat sukno z domácí vlny, byli ale též s přepychem jižních národů seznámeni, a brávali od nich zlatohlav, purpurové tkaniny a hedbáví.

Jejich kroj.

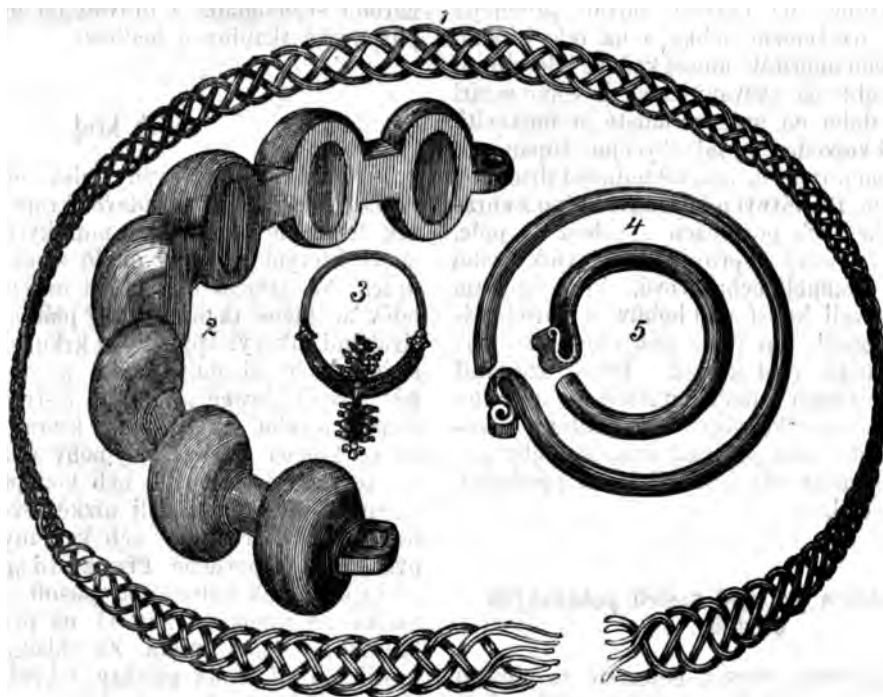
Slované milovali vždy oděv volný a řasnatý, pročež nejpřednější požadavek kroje jak mužského tak ženského byl pás, u mužských často skvostný, kterým se oděv okolo života dohromady držel. Na samém těle nosili mužští jak ženské oděv ze lněné tkaniny, totiž plátěné košile se širokými rukávy, spinadly u krku spiaté, u mužských okolo života širokým pasem objaté. Za pás strkali zbraně a všelike nástroje pro každodenní potřebu. Pod košilí, která mužským jen až po kolena sahala, byly nohy v nohaviciích v letě taktéž plátěných neb konopních, v zimě vlněných. Místo bot měli nízké a volné škorně neb krboce, řemínky neb kalouny okolo lýtek ovázanými připevněné. Přes košili splývala s plecí plachta neb halena na způsob starořímských plášťů na prsou, někdy až na pravém rameni kulatou sponkou spiatá. Za chladnějšího počasí nosili mužští místo plachty z hrubé, nebarvené vlny soukaný svrchní oděv, jež na rukávy oblékali anebo i beraní kožichy. Na hlavě seděla čepka kožešinou obšitá, nejčastěji vysoká a jako válec kulatá, někdy také nízká se dnem zakulaceným, v letě zas slaměný klobouk. Tak vypadali mužští z lidu samého. Však již v nejstarších dobách co byli lechové a vládkové, velký přepych v oděvu vedli; nejen že tkané a vlněné látky, jež na sobě nosili, byli mnohem tenší a skvostnější, obyčejně také kroje delšího, ale byly mimo to buď pestrobarevnými obrubami, často stříbrnými a zlatými, ozdobeny, a místo sprosté plachty měli bohatá krzna na sobě, vzácnými kožešinami podšitá i obšitá. Takové krzno mělo rukávy pod paží otevřené, kterými se ruka prostrčila, tak že ostatek rukávu volně dolů visel, slouže jenom zimního času za ochranu rukou. Barvy skvostnějšího oděvu byly vesměs jasné a

pestré, jak to jasná mysl národu Slovanského vůbec miluje, kněží ale odívali se vesměs látkami barvy bílé.

Ženský oděv se v celku od mužského nemnoho lišil; byl vesměs delší, řasnatější a pestřejší, jmenovitě spodní oděv plátěný. Vznešenější ženy nosily místo plachty širokou řízu, bohatě lemovanou, s rukávy též volně dolů visícími. Jak tenké a krásné byly tkané látky, jež zvláště pod svrchním oděvem naši předkové na sobě nosili, ukazují nám podnes otisky jejich na speklé

hlíně, v popele ano i na ušlechtilé rezi bronzových šperků, jaké se často z pohanských hrobů vykopávají.

Mužští jak ženské zdobili se také rozmanitým šperkem. Mužští nosili na krku bronzové neb stříbrné a zlaté kruhy, oplecí zvané, se šije jim visely řetězy se zvláštním klenotem, jež nazývali hřivnou, na ruku a ramenou měli kruhy, obručí a náramky ze sprostého neb drahého kovu, oděv spínali sponkami často nákladně ozdobenými. Do let jinošských nosili

1. Víněk upletený z tenkého bronzového drátu, nalezený v Šárkách. — 2. Polovička bronzového kruhu s dutými puklemi, nalezená v Kli u Mělníka. — 3. Náušnice ze zlatého drátu, nalezená v slovanské mohyle u Želinek v Litoměřicku. — 4. Slovanský náruční kroužek z bronzového drátu. — 5. Kroužek bronzový a posříbřený, nalezený u Kladna.

vlasý dlouhé, potom si je dávali ustříhati při zvláštním náboženském obřadu, kterýž se nazýval postřížiny, s kterým byla spojena domácí slavnost, a kterýž se ještě v křesťanských dobách po nějaký čas zachovával.

Ještě více šperkův měli ženské na sobě, jak se ještě poznává v pohanských hrobích, v nichž se ženské kostry vyskytují. Na krku nosily sponky, řetízky, skleněné neb hliněné, velké malé korály a přesleny, na ramenou v letě nahých pod řízou skvěly se náramky a na rukou obroučky, v uších obušší, to jest na-

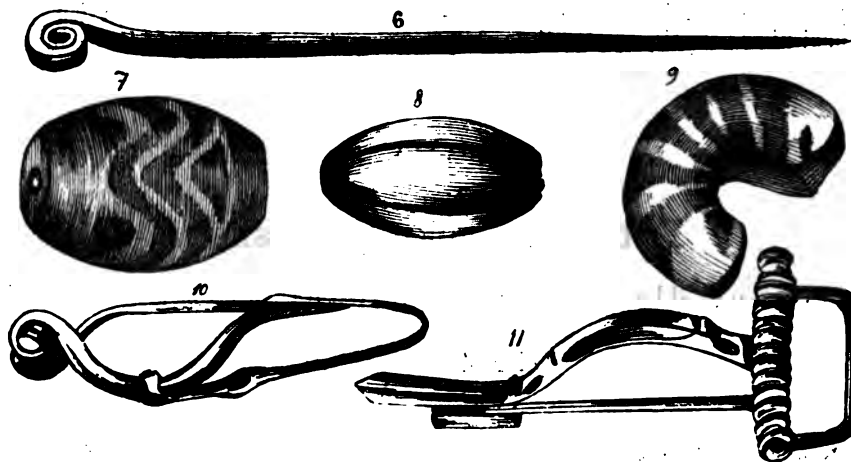
ušnice, a na prstech prsteny. Panny nosily vlasý dlouhé a skadeřené jen stužkou anebo jehlicemi více méně ozdobnými spiaté, jinak ale v jednu nebo dvě kopy čili vrkoče spletené. Nikdy ale nescházelo ve vlasech živé kvítí, jmenovitě skranec, víněk to z kvítí uvitý a na skráních připiatý. Ženy a vdovy měly zas vesměs vlasý zapletené, jehlicemi připiaté a tu delším a vzácnějším, tu kratším a sprostším závojem přikryté. Jinak nosily ženské také čepice neb čepce na způsob mužských.

Jejich domácí život, národní cnosti a chyby.

Starosta čili otec rodiny provozoval moc svou v rodině i nad čeledí zákonem již od samé dobrotivé přírody ustanoveným. Manželské svazky byly pravidelné a zachovávaly se svatě; cudnou věrnost a oddanost slovanských žen k mužům chválili a vynášeli i cizinci, kteří nejméně bývali náchylni k tomu, aby Slovanům v něčem lichotili, i napsali památné svědectví, že slovanské ženy nechtíce déle žít po smrti manželův svých často samy se usmrcovaly a s muži svými spáliti neb pochovati se dávaly. Znamenití lechové a vládkové mívali dle příkladu národův obývajících v zemích východních, někdy i více žen, a takové mnohoženství u možných pánův ještě některý čas i po uvedení křesťanství mnoho pohoršení působilo.

Že slovanská žena v domě nebyla otrokyní, které muž všechny hrubé práce ukládal, jak to u sverepých a divokých národů vůbec bývalo, bývá, toho důkazem jest právní postavení, jaké ženská v rodině své podle staročeského práva od nejstarších časův mívala. Dcery dědily po rodičích stejným dílem jako bratři, ano nejstarší dcera mohla býti, došedši let svých, také i poručníci svých mladších sester i bratří. Takové oprávnění osob ženských podává skvělý důkaz čistolidského citu, kterýž naše nejstarší předky šlechtí, podává znamení jemnějších i ušlechtlejších mravů, než jaké seznávají se při tehdejších sousedních národech německých.

Pokud se starí Čechové a Moravané nestýkali se sousední, surovou a závistivou cizincem, byl život jejich tichý a přičinlivý; starí měli ve zvláštní úctě, a hostinnost milovali až do ta-

6. Bronzová jehlice, nalezená u Roztok nad Vltavou. — 7. Kamenný přeslen, nalezený u Předního Ovence. — 8. Zelený skleněný korál, z Panenské vinice u Prahy. (Ozdoby na krku nošené.) — 9. Černožlutý skleněný korál. — 10. a 11. Bronzová spinadla.

kového stupně, že ani nepokládali za zlé, u souseda bráti, když kdo neměl čím hosta vyčastovati. Mysl měli otevřenou, družebnou a upřímnou; podhlídavosti, potměšilosti neznali, leč když zakusili zjevného nepřátelství a špatné odměny.

Nad míru čilá jemnost mysli a živá obrazovnost byla příčinou jejich lásky ke zpěvu, hudbě a tanci. Jako zázrakem zachovaly se nám některé jejich písně a vážnější zpěvy v našich předrahých národních pokladech, jež nazýváme rukopisem Zelenohorským a rukopisem Kralodvorským. Žádné umělé veršování novověkých básníkův nemůže se vyrovnati té ušlechtilé prostotě, jarobujné hebkosti řeči, té hlubokosti citu a živosti fantasie jakož i mužností a spanilosti myšlének, jaké se nám ozývají

půldruha tisíciletou ozvěnou v těchto našich starých písních. Národní zpěváci požívali úcty celého národu, a památka jejich dlouho se zachovávala od pokolení do pokolení, neboť prastará píseň praví o Lumírovi, že slovy i zpěvem hýbal Vyšehradem i vši vlastí. Nynější naše hudby milovnost má své kořeny také v nejdávnější ještě pohanské minulosti. Ze rozličných hudebních více méně dokonalých nástrojů užívali starí předkové naši, předpokládáme s jistotou, a však jen jediné jméno takového nástroje zachovaly nám naše staré památky, jest to Zabojo vo zvúčné varito, bezpochyby nástroj strunami potažený. O tancích a plesích mluvíli jsme již při zpomínkách o starých pohanských svátcích a obřadech.

Jako každá světlá strana musí také svůj stín mít, tak se i v povaze a životě našich předků nalézaly vady, které jim již od samého prvopočátku velmi škodily, konečně dílem do hrozného neštěstí je vrhly. Tyto vady byly: příliš lehká mysl a nepečlivost, potom nezdrželivost a nestálost. Když se jim dobře vedlo, bez péče o budoucnost oddávali se prostopásmé bujnosti, když pak je nehody a pohromy potkaly, pozbyvali zas dobré mysli a stávali se málomyslnými. Ještě jiná horší vada byla urputná svéhlavost, pro kterou hned mezi nimi sváry povstávaly a mstivost se rodila. Proto bývalo nepřítelům často snadno, nesvornost mezi nimi způsobiti, pak přišli a lehko porůzněné mezi sebou podmaňovali a do otroctví uvrhovali. Slované milující svobodu nade všechno, často neuměli dělati rozdílu mezi pravou svobodou a nevázaností, neboť neuznávajíce nad sebou moci vyšších knížat, když se takový některý na čas mezi nimi povýšil, vyplétali se, kdy

jen mohli, z moci jeho, a nehleděli záhy spojovati sil svých, aby nepříteli důraznější, svornější a trvalejší odpor stavěti mohli. To byla ta neblahá příčina toho dlouhého pásma všeho utrpení, kteréhož nejen Čechové a Moravané, ale všickni Slované více méně zakusili a do syta zažili.

Však byli zas dalecí všeho ukrutenství, vši hovadské surovosti, potměšilosti, ožralosti a všeho zlodějství, kteréžto neřesti teprv později od nepřátelských sousedů, mezi ně se vtírajících a o vlast jejich je okrásti usilujících, jako morová nákaza k nim přinešeny byly.

Nikdy a nikde nezapírala se jemná, čistě lidská povaha národu Slovanského, a že Slované dalecí byli neodolatelné, světoborné zuřivosti, život vedli tichý a každé vlasti, kde přebývali, prospěšný, raději křivdu trpěli, nežli jiným ji dělali; osvědčovali se od nejstarších dob svých jakožto až podnes, že jsou národem holubičím.

HLAVA II.

Příběhy za věku pohanského,

vypravované dle národních podání a cizích letopiscův.

Od r. 451 do r. 870.

Durynkové. 5. a 6. století.

Dá se, že Slované v Čechách a na Moravě osedlí ze své bezelstné bezpečnosti nedlouho se těšili, a že brzo poznali, jakého jim dal osud závistivý a těžký zlého souseda, s nímž nebylo mírného dorozumění, spravedlivého smlouvání, nýbrž válka ustavičná, krvavá. Tento zlý soused byli váleční, krvolační, ve mnohem hnusnějším pohanství pohroužení kmenové Němectí. Nezáleží na jménech těch kmenů, kteří se od prvopočátku s našimi prvními předky v těchto našich vlastech stírali, ale z daleké minulosti zaznívá k nám temná pověst o jednom krutém vrahu Slovanův českých, a jeho jméno bylo Durynk. Durynkové založili v 5. stol. po Kr. mocné panství

své, které se na západě od Čech, od dolejšího Labe přes pohoří Harcké až k Dunaji vztahovalo, a museli krutě doléhati na tiché osady Slovanské. Nevíme již nic o těch bojích, ale na Durynka nespomínali naši předkové jinak, než co na zrádce a neukojitelnou záští rozkaceného vraha. Však přišli na Durynky jiní vlastního rodu vrahové, a učinili r. 531 konec panství jejich — byli to Frankové.

Avarové. 558—622.

Roku 558 přihrnul se nový barbarský nepřítel z Asie do Evropy, divocí a šerední Avarové, obořili se na Slovany u Černého Moře, provalili se do Uher, klopotem i Čechy a Moravu zjezdili. R. 563 táhli přes Čechy na západ proti Frankům, neboť je, jak se zdá, nespokojení Durynkové proti Frankům vyzvali. Franský král Sigibert porazil je kdesi v Polabí, a Avari, učinivše

s ním pokoj, zpátky se zatáhli. Naši předkové, nejsouce s takového divokého vraha, mnoho od nich vytrpěli. Tenkrát měli Avarové vůdce neb chagana, jemuž říkali Bajan, a ten r. 567 podruhé do Francké říše vpadl, Sigiberta porazil a zajal. Musel se mu Sigibert vykoupiti a přátelskou smlouvu s ním uzavřiti. Bajan potom téhož roku pospíchal do Uher, kde pomáhal německým Longobardům zničiti panství německých Gepidů; když pak r. 568 Longobardové sami z podunajských krajín do horní Italie se vystěhovali, tu se Avarové v celých Uhřích a v přilehlých Rakousích rozhostili, zarazivše tu mocnou barbarskou říši svou, v níž podmaněné Slovany nelidským způsobem trýznili. I Čechové trpěti museli neslýchaná ukrutenství, a nepomáhaly žádné války proti těm hovadským trýznitelům, kteří v četných houfech zbojnických krajiny jejich projížděli, a všechen udatný odpor zoufalého národu svou lepší válečnou cvičeností poráželi a neplatným činili.

Samo. 622—662.

Takové utiskování Čechův a všech okolních Slovanův od divokých Avarův trvalo až do r. 622. Tu se zjevil mezi Čechy osvoboditel Samo. Slovan bezpochyby ze západních krajín Veletův v Nizozemsku pocházející, jeden z největších vůdcův a bojovníkův onoho věku. Čechové poznávše jeho výtečného ducha a jarou sílu, shlukli se bezděky v užším spojení mezi sebou, jakémuž posavad nebyli zvykli, a Samo přišed k nim zajiště ne sám, nýbrž s udatným hloučkem své slovanské družiny v boji proti Frankům utužil a vycvičené, získal si důvěru jejich ano i lásku, tak že rádi panství jeho nad sebou uznali. A tak jeho radou a vedením počali již roku 623 válku proti svým avarským trýznitelům. Vítězství provázelo zbraně české, Avari ztratili mnohé krvavé bitvy, a tu ponejprv a na vždy byla moc jejich ochromena. Čechové a Moravané osvobodili se od nich vedením Sama.

Tu asi, jak se zdá, ponejprv poznali dobré účinky svých spojených sil, když se jedné věhlasné hlavě svorně podřídili. Samo pocházející z krajín západních a znaje bezpochyby z dřívějších válek bojovného ducha Němcův a zuřivé útoky jejich, vstúpil také Slovanům českým a moravským bojovnějšího ducha než dotud měli, zavedl lepší zřízení vojenské, a netrvalo dlouho, zvolili ho sobě Čechové a Moravané asi r. 627 jakožto svého osvoboditele za krále. Tím se ovšem podrobili vůli jeho, ale starých svobodných řádův mezi sebou proto

nezměnili, an Samo, jak se zdá, jen co vojevůdce nejvyšší moc v národu provozoval, máje sídlo své bezpochyby na nejstarším pověstmi a zpěvy národu proslaveném hradě na svatém Vyšehradě.

Samovým vítězstvím nad Avary nebyly však pouze Slované čeští osvobozeni, nýbrž také Slované v nynějších horních Rakousích, až k štyrským Alpám, Slované v Tatrách, na západě Slované v horách Smrčinách nad Mohanem a Radnicí bydlící, na severu srbští Slované, dále jiní nad Sprevou a Havolou. Všickni ti to podrobili se dobrovolně panství jeho, a tak utvořil Samo první velké slovanské mocnářství v Evropě, které spojenými silami národu Slováckému trvalou a šťastnější budoucnost pojistiti mohlo, než jak bohužel potom se ukázalo.

Však starý závistník a vrah rodu Slováckého nespál, a nic mu nebylo více proti mysli, než aby vedle něho mělo se utvořiti mocné a sjednocené panství slovanské. Tímto vrahem byli nyní Němci

Frankové.

Tento německý kmen dobyl většího dílu staré římské Gallie (té samé země, z které před tisíci lety Keltičtí Bojové do naší vlasti přitáhli), která po něm až podnes Francií nazvaná jest, a jeho králové, podle svého předka Meroväa Meroveovci zvaní, panovali i tam i ve velké části nynějšího Německa, dávné vlasti Francké. Ku konci 5. století přijali Frankové víru křesťanskou, ale proto staroněmecké surovosti neodložili, a jako národ byl surový, tak i v královské rodině děly se mordy i nejohavnější ukrutnosti, kterými ženské někdy i mužské převyšovaly. Duch křesťanské lásky málo do jejich srdce vniknul, ano naopak Frankové stavše se křesťany, naplnění byli bezbožnou pýchou, a pohrdáním pohlížeti začali na sousední národy, co na pohany, jež pronásledovati, potlačovati a pod své panství přiváděti právo míti se domnívali. Za jeden čas byla jejich říše na dvě rozdělena, západní románská polovice zvala se Neustrií, východní čistoněmecká Austrasií. Za časův Samových panoval ale právě král Dagobert v obou polovicích říše. Ten byl tedy západním sousedem prvního slovanského mocnářství, kteráž Samo zřídil, a proto zahořel velikou záští k němu.

Samovi války s Franky. 630—632.

Příležitost k válce proti Samovi brzy se naskytla. Stalo se r. 630, že se některým Frankům v slovanských zemích Sama poslouchajících jakási

násilí učinilo. Dagobert tedy hned vypravil posly k Samovi, aby za to náhrady a pokuty požádali. Samo nechtěl poslův před sebe pustiti. Tu se přední z poslův, jménem Sichar, za Slovana přestrojil, a tím zdařilo se mu, před Sama předstoupiti a poselství své vyříditi. Samo uvolil se k jednání, ale k takovému, aby se vyrovnalv stížnosti, jež měli Slované proti Frankům a Frankové proti Slovanům, aby se s obou stran mnohonásobně spáchaná bezpráví také najeďnou s obou stran odčinili mohla. Neboť jinak nebylo, a zajisté Slované již delší čas od pyšných Frankův mnohé přikročí snášení museli. Tu se jal Sichar, posel francký, utrhati a hroziti, dokládaje, že země, v které Samo vládne, beztoho Frankům náleží. Odpověděl Samo: „Země, kterou držíme, též i my, Dagobertovi králi náležíme, však toliko na ten způsob, jestli že s námi přátelství zachovati chce.“ Tak smířlivě odpovídali vždycky Slované na drzé a mrzké urážky německé.

Posel francký jako pošinulý se rozkřikl: „Frankové, jakožto služebníci boží, v nížádném přátelství s pohany a psy, jací vy jste, přebývatí nemohou!“ Těmi hanebnými slovy pohnut řekl Samo: „Jestliže vy jste sluhové boží, budemeť my co psi boží vás, kolikrátkoli proti němu zaviníte, svými zuby za to trestati.“ Rka toto, kázal mu s hanbou odejít, neboť vztekly Frank s nemoudrou se poradil, pohaněv tak nejen Sama ale i celý národ Slovanský.

Ale král Dagobert jakkoliv se rozmrzel na posla svého, že se tak bláznovsky správil, smýšlel tak jako on i všickni Frankové, a že mu posel jeho od Slovanův s hanbou zpět poslán byl, křičel, že se mu nová křivda děje, a ustanovil

tento, jak říkal, psí národ vyhladiti. Sebral tedy ohromné vojsko na Rýně, vyzval též i Alemany předky nynějších Švábův, a Longobardy v hořejší Italii, aby proti Slovanům táhli. I vpadli Longobardi do blízkých Korutan a Alemani pod svým vojvodou Chrodobertem podle Dunaje přes Pasov na Slovary v dnešních Rakousích, uchvátili mnoho kořistí, zadávali mnoho lidí a s mnohými zajatými zas domů se vrátili.

Proti samému Samovi ale vytáhlo Francké vojsko z celé Austrasie, t. j. z německé části říše sebrané, od Rýna k Šumavě, i vrazilo na Čechy bezpochyby v těch místech, kde strmí hora Čerchov. Tam je Samo v Tuhošti v pevném ohrazení očekával. Tato Tuhošť čili staročesky Tugost, Tugosta grad, jsou nynější Domažlice, které leží před širokým průlomem v horách českých, kudy Němci od pradávna své loupežnické vpády do Čech činívali. My takto rozumíme jménu Vogastisburk u tehdejšího německého kronikáře Fredegara, kterýž bezpochyby měl psáti vlastně Togastisburk.*)

Frankové obklíčili ležení Tuhošťské, a po tři dni vztekly na ně doráželi; a však čtvrtého dne, když nemohše ničeho poříditi proti udatnosti Slovanův od dalšího útoku upustili, tu na ně Samo se svými bojovněsky vypadl a na hlavu je porazil. Němci přemožení jsouce, dali se na útěk, stany,

špízi, vozy a přemnoho válečných přístrojů na místě po sobě zanechavše, jež se Slovanům za kořist do rukou dostaly. Tak potrestali tito

*) Jméno Tugost překroutili Němci na Taugst, později zas na Taus, a takto se až do dneška v německém jméně Taus skrývá staročeské jméno Tuhošť našeho památného města Domažlic.

Samo.

pohrdaní slovanští psi neskrocenou pýchu německou.

I byla veliká radost v zemích Slovanských, a hned kněz čili kníže Dervan, který provozoval vládu nad Slovyany Srbskými mezi Labem a Sálou, byv dotud Frankům poplatný, od nich se odtrhl, a se svými Srby Samovi v ochranu se poddal. Tak se zdárně upevňovala první říše Slovanská, již opatrný a statečný Samo založil a od Avárův a Frankův obhájil.

Samo pomýšlel nyní za příkladem samých Němcův na další pokoření hrdých Frankův, i činili teď Slované jeho útoky na krajiny Francké a hluboko do nich zabíhali. Tu Dagobert následujícího roku 631 ještě větší vojsko z celé říše své, i z daleké Francie, totiž z Neustrie, sebrati kázal, a u Mohuče přes Rýn se s ním přeplavil, chtěje pokořit Sama. Avšak ničeho nepořídil, a franckým kronikářům vidělo se o tom pomlčeti, co by byl velikého vykonal. Slované

Krok a jeho dcery.

pak činili ještě častější a horší vpády do Frank, a Dagobert byl přinucen, r. 632 na říšském sněmu v Metách (Metz) držaném, Austraským Němcům syna svého Sigiberta za krále, Durynkům pak Radulfa za zvláštního vojvodu dáti, aby, jsouce Slovanům blíže, proti nim snadněji se obhájeti mohli. Ale nebylo víry u Němcův; Durynský Radulf obhájil sice své země Durynské, ale vida v tom lepší svůj prospěch, spřátelil se se Samem a s Čechy, a maje pomoci od nich, sám od Frankův nezávislým učiniti se snažil.

Ostatek Samova panování.

Samo vida, že na východních stranách ještě mnoho slovanských kmenů žije, a nemajíce vrchní vlády nad sebou a žádné o sebe péče, žeby cizím národům do otroctví se dostatí mohli, obrátil se ku kmenům na Odře a Visle osedlým, chtěje také je k svému panství připojiti. Oni však tomu nerozumějíce, nechtěli se Samovi poddati, i zdvihše se kmenové srbští a charvatští, kteří ještě v těchto sídlech za Karpatami bydleli, opustili je, a skrze nynější uherské země do Byzantské čili Řecké říše se přestěhovali, neboť jich tam byl císař Heraklius pozval, aby z krajín u Sávy a při

Adriatském moři hnusné Avary, kteří velké škody činili, vypudili a sami se tam usadili. Tak tam povstala potomní království Srbské a Charvatské.

Samo prý panoval 35 let, tedy asi až do r. 662; s dvanácti ženami splodil 22 synův a do 15 dcer; panování jeho bylo Slovanům prospěšné, ale o jeho konci se neví. Po jeho smrti však brzo zapomněli Slované, jak užitečné jim bylo spojení pod jeho vládou: rozpadli se, a každý kmen zas živ byl bez péče o sebe, stoje dle starého zvyku svého pod správou svých kněží a županův. Samova slovanská říše zmizela a čirá tma se zase rozložila po dalekých krajích slovanského světa, z níž byla mohutná postava Samova se zableskla jako jasný úkaz na noční obloze tehdejších dějin slovanských, svým skvělým světlem jméno slovanské ozářila, ale pohříchu příliš brzo shasla.

K r o k.

Říše Samova sice zmizela, ale jádro její, nynější Čechy, zůstaly od těch dob v celosti pohromadě, a nabyly uvnitř tužší jednoty a lepšího spojení. Zdá se také, že některý Samův potomek, ač již ne co král, ale aspoň co přední kněz a kníže v zemi největší vážnosti požíval, a že ho poslouchali nejen vlastní Čechové v srdci České země, ale i ostatní kmenové vůkol nich podle hor a hranic osedlí.

Neboť přední kněz co nejmoudřejší hlava v národě, zároveň co znamenitý starosta neboli lech, měl největší moc a působení na sněmích, a když byla válka, nejvíce na něm co na starostovi svého kmene spočívalo vedení její. Tak se stalo, že takový kněz znenáhla i skutečné panství nad národem provozovati začal. A tu se nám jeví sotva třicet let po zmizení památky Samovy v druhé polovici 7. století věhlasný Krok co takový starosta národu a kněz, kterýž sedě na zlatém stolci na Vyšehradě svatém mocí velikou větší částce České země panoval, a jeho ctností, moudrost a spravedlivost tak velice slávu jeho rozšířily, že netoliko vlastní, domácí kmenové, ale i z jiných kmenů v celé zemi lidé k němu jako včely k svému úlu se hrnuli a jeho soudům se podrobovali. Jest možná, že byl buď Samův syn nebo vnuk, a že ostatní mladší potomci Samovi podle staroslovanského zvyku co přední lechové v jiných částech země České úděly čili podfly své dostali, a Krokovi co nejstaršímu poslušenstvím zavázáni byli. Krok založil hrad Krokov čili Krakov nedaleko vsi Stebna. Tento hrad byl sice již po 400 letech za časův Kosmasa, kronikáře českého, nejen spustlý, ale již i lesem zarostlý; na jeho místě bezpochyby

vyzdvížen jest později jiný hrad, a sice Krakovec nedaleko Rakovníka, který také již jest pouhé zbořeníště, ale předce Krokovo jméno až do našich časů nám připomíná.

Krokovy dcery.

Krok nemaje synův jen tři dcery pozůstavil jménem Kazja, Tetka a Libuša. Jako nejvyšší kněz národu staral se Krok o to, aby jeho dcery v tajných naukách čili věštách božských bedlivě byly vzdělány, a skutečně se také pověst o jejich neobyčejných vědomostech a ostatních výtečných vlastnostech hluboce vtiskla v paměť celého národu, kterýž je co dědičky slávy a vážnosti jejich otce za své kněžky čili kněhyně uznával a jejich radou se spravoval.

Kazja.

Kazja (nyní bychom ji jmenovali Kazje, kronikář Hájek ji ale přezval Kaša) nejstarší z dcer Krokových, byla velmi zběhlá v známosti tajných mocí bylin, uměla hojiti bolesti a neduhy lidské, a mnohý jsa jejím uměním uzdraven a od smrti vysvobozen, byl jí velikou vděčností zavázán. Také věštila a hádala a uměla pověditi, kde se ztracené věci nalézají, anebo co se kde tajemného spáchalo. Proto také byl veliký sběh lidu k ní, a celý národ ji v veliké vážnosti měl. Dlouho její památka v národu se udržela, a ještě po 400 letech, za časův Kosmasa kronikáře, říkávalo se, když se něco ztratilo a naděje k nalezení nebylo, že kam se to podělo a od koho ukradeno bylo, ani by toho Kazja neuhodla. Obývala ve vlastním hradě, jenž Kazín jméno bylo, však kdeby byl stával, teď s jistotou již nevíme.

Snad stával na vršku nad nynější vsí Mokropsy nade Mží čili Berouňkou, čemuž také místní pověst přisvědčuje, a Kosmas vypravuje, že, když Kazja umřela, vděčný národ ji pochoval nad břehem řeky Mže pod vysokou mohylou, to jest nasypáným kopečkem, prý vedle cesty, kudy se jde přes vrch Osek do krajin župy Bechyňské. Tato Kazina mohyla stála ještě za časův kronikáře Kosmasa, a snad ještě posud stojí. Na vrchu Oseku stával od starodávna hrad, snad tentýž Kazín, a až místnosti u Mokropes lépe proskoumány budou, snad o Kazíně, o mohyle a vrchu Oseku lepší nabudeme jistoty.

Co Hájek o Bivojovi, silném muži, vypravuje, že utkav divokou svini za uši ji chytil, na plece ji vzal a živou na hrad Libín k Libuši a Kazi přinesl, a pak že si jej Kazja pro dokázanou mužnost oblíbila a za muže pojala — tomu nepřikládáme žádné víry.

Tetka.

Tetka, druhá dcera Krokova, věnovala se hlavně bohoslužbě pohanské, a Kosmas o ní veršuje takto:

Hodna byla chvály, však dceř to druhá byla
Tetka,

Vtip byl u ní vytřelý, božské přesně ctíla rády.
Sídlela na hradě Tetíně na strmé skále
nade Mží čili Berounkou od ní založeném a podle
jejího jména pojmenovaném, po stu a několika
letech pak smrtí prvomučennice české, sv. Lud-
mily, proslulém. Tu co kněhyně sloužila bo-
hům slovanským, a vyučovala lid v tajnostech
božských, ukazovala, jak se mají bohové ctíti
třebami čili žertvami, zpěvem a plesem. Bezpo-
chyby stál na Tetíně větší chrám slovanský, i byly
při něm žreci a vlchevci, kněžky a věštkyne, a jak
hojné oběti se tuto přinášely, jak často se zde
mrtvoly upalovaly a pochovávaly, dokazují podnes
hojné zbytky na nynějším hradišti Tetínském se
vyskytující: kamkoliv tu do země zakopneš, všude
se ti provalují střepy od popelníc a bohoslužeb-
ných nádob, kosti lidské a zvířecí, zuby, rohy,
přesleny, obroučky, sponky ano někdy i stříbrné
a zlaté šperky a všeliké jiné ozdoby jak z věku
pohanského tak i křesťanského. Hrad Tetín
dlouho byl majetkem knížecím a spolu hradem
župním.

Libuša.

Nejmladší Krokova dcera, Libuša (vlastně
Lubuša, nyní říkáme Libuše) byla panna nad
míru opatrná, v řeči odhodlaná, v panenství čistá
a nepoškvrněná, v mravích dobrá, v rozeznání
zamotaných věcí tak chytrá a vtipná, že se zdálo
Čechům, jakoby nikdy před nimi ani za jejich
časů člověk žádný jí roven nebyl. Ku každému
byla přívětivá a všickni ji milovali — bylať
slovem slávou a ozdobou pohlaví ženského.
V jedné důležité věci užívala rozumu muž-
ského, a byla také věstkyní, a mnohé budoucí
věci oznamovala.

Jaký pak div, když Čechové po smrti Kro-
kově jednohlasně všickni jejímu řízení se po-
drobili, její rozsudky přijímali a jako kněžnu
ji chovali; neboť zajisté ve své prostomyslnosti
vidouce tento neobyčejný důvtip, slyšíce proročká
slova její, že jest kněhyně božským duchem nad-
chnutá, o ní se domnívali. Knížecí její dvůr
skvěl se v otcovském jejím zlatém sídle, na Vyš-
ehradě svatém, tam sedávala k soudům a vy-
dávala nálezy lidu svému. V důležitějších po-
třebách ale scházely se všechny tři sestry ve
hromadu, a byly sobě vespolek nápomocny. Však

i Libuše vystavěla sobě ve velkých lesích zvláštní
hrad, na němž ráda meškávala, a jemuž po sobě
jméno dala Libušín. Nyní jest tam ves Libošín
nedaleko Kladna; hrad sice zmizel, ale hradiště
valy a příkopy obklopené posud, kdo chce, spa-
třiti může, a stojí na něm kostelíček sv. Jiří.
Čechové ale jí ke cti ještě nejednu osadu,
hrádky a dvorce jejím jménem pojmenovali, ač
snad ona k založení těchto míst sama ničeho
nepřičinila; tato místa jsou Libuš dvůr, Libeň
ves, Libčice ves s Liběhradem nad Vltavou,
Libín ves, Libice a j.

Libušín soud.

Již za jejího času museli Čechové trochu
poznávat, jak to u jejich západních německých
sousedův vypadá, neboť si jejich obyčejův vši-
matí začali, a byli již lidé, kterým se všeličeho
zachtívalo, co u Němcův viděli. Tam mají
jedni stavové vládu a větší moc nade stavy
nižšími, kdežto u Slovanů byly nejen všickni
členové národu ale i všickni členové rodiny
sobě rovni. A tu se jeví první příklad, že
cizí obyčejové počali se vtírati do lůna Če-
ského národu a svornost i zachovalost jeho
rušiti. Byli dva bratři, synové Klena, potomci
rodu starého Popela Tetvy, který již s pluky
Čechovými v tuto žirnou vlast přes tři řeky
byl přišel. Jeden z nich jmenoval se Chru-
doš, máje sídlo nad Otavou křivou a zlatonos-
nou, druhý byl chrabrý Štáhlav, obýváje při
chladné Radbuze. Vadili se o dědictví otcovské,
Chrudoš domáhal se jeho, právo své na svém
prvorozenství zakládaje, a žádaje míti všecko,
mínil mladšího ledačímž odbyti, neboť tak viděl
neb slyšel, že u Němcův bývá; Štáhlav ale chtěl
dle domácího zvyku rovně s bratrem vládnouti
nad statkem otcovským. I měliť ti bratři sestru,
která byla v družině Libušině, a ta když se
o bratrském sporu dověděla, ihned kněžně
Libuši vše oznámila prosíc ji, aby na po-
praží ustanovila právo, aby oba bratry před sebe
obeslala a při jejich rozsoudila. I káže kněžna
vypraviti posly: pro Svatoslava z Libice
bílé, tam, kdežto jsou doubraviny krásné, pro
Litobora z Dobroslovova Chlumce, tam, kde
Labe Orlici pije a kde nyní Králové Hradec jest,
pro Ratibora od Krkonošských hor, tam kdež
Trut pohubil saň lítou (z Trutnova), pro Rado-
vana od kamenného mostu, pro Jarožíra od
vodohorných Brd, pro Střezibora od ladné
Sázavy, pro Samoroda ode Mže stříbrnosné,
pro ostatní kmety, lechy a vládyky, a také pro
Chrudoše a Štáhlava, bratry o dědiny otcovy
rozvaděné. Když se sešli kmeti, leši a vlá-

dykové na Vyšehradě, v Libušíňě sídle, každý vstoupil dle rodu svého, a před ně vystoupila kněžna v běloskvoucí říze a zasedla na zlatém stolci otcově k sněmu slavnému. Jí po boku stojí dvě moudré dívky, vyučené věštám božským (vítězovým); jedna drží pravodatné desky, druhá meč křivdy kárající, a proti nim plápolá plamen pravdověstný, a pod nima svatocudná voda. Počala kněžna Libuše mluvit s otcova zlatého stolce:

„Moji kmeti, leši i vládykové! hle bratřím zde rozhodněte právo, kteříž se tu vadí u dě-

diny otcovy mezi sebou. Podle zákona věkoživých bohův mají oba jim společně vládnouti, anebo o ně se rozdělití rovnou měrou. Moji kmeti, leši i vládykové, rozhodnětež o mých výpovědech, jsou-li spravedlivé, jak vám rozum káže; podle rozumu vašeho-li nejsou, ustavte jim sami nový nález, kterýžby smířil oba rozvaděné bratry.“

Klaněli se leši i vládykové, tito mezi sebou hovořili a pochválili výpovědi kněžny. Vstal jest i Litobor z Dobroslavova Chlumce, a jal se slovo hovořiti takové: „Slavná kněžno

Libušíň soud.

na otcově zlatém stolci! tvé výpovědi jsme rozmyslili, seber hlasy po národu tuto shromážděném.“ I vystoupily soudné dívky vzaly svaté osudí, sbíraly v ně hlasy sněmovníkův, pak je daly lechům, aby rozeznání učinili. Vstal jest Radovan od kamenného mostu, jal se hlasy počítati, provolal pak v národ k rozsouzení na sněmu sebraný nález většiny:

„Oba rodni bratři Klenovici rodu starého Popela Tetvy, kterýž přišel s pluky Čechovými v tyto žirné vlasti přes tři řeky, smířte se takto o dědiny otcovy: budete jim oba vjedno vládnouti!“

Tu vystoupil Chrudoš od Otavy křivé, kterýž po cizím zákoně sám chtěl vládnouti dědinou otcovskou, žluč se mu po vnitřnostech rozlila, třásl se mu vztekem údy, třikrát hlavou zakýval, třikrát kyjem o zem udeřil, a prskaje až se mu celá brada zaslinila, zařval jako tur silný: „Hoře ptáčkům, k nimž se had uhnízdí, hoře mužům, jimž žena vládne! muži slušno, aby mužům vládli. Dědina po otci dle práva prvorozenému má se dáti! Jistě, pravím, že lépe jest mužům umřítí, než takovou křivdu trpětí, nebo my toliko sami jsme jiným národům na posměch,

správce svého pohlaví nemajíce, ana nás rozsu-
zují práva ženská. Však to každému známo jest,
že ženy sice dlouhé vlasy ale krátký rozum
mívají.“

Kněžna Libuša takové pohanění na své uši
slyšíc, ač s žalostí a bolestí srdce svého to sná-
šejíc, všeho mlčením opominula, jeho vášnivě
řeči přetrhnouti nechtěla, ale jakoby to dobrou

Čeští poslové Přemysla za knížete žádají.

myslí snášela, usmavši se řekla: „Tak jest, jak
pravíš, žena jsem a jako žena žiji; snad se ti
zdá, že málo umím; proto že vás železnou metlou

nebiji, jako to při soudech v cizině bývá, a jakožto
vy bez bázně živi jste, tak mnou pohrdáte, neb
kde není bázně, tu také není kázně. Moji kmeti,

leši a vládkové! slyšeli jste pohanění moje; suďte již teď sami po zákonu, já již vás souditi nebudu. Volte si muže sobě rovného, kterýž by vám po železu vládl, dívčí ruka k tomu slabá.“

Povstal Ratibor od hor Krkonošských, a jal se hovořiti takto: „Nechvalno nám nledati v Němcích právo; u nás jest právo po zákonu svatém, jež otcové naši v tyto žirné vlasti přinesli přes tři řeky; kdož jemu se nepodrobí, zrádce jesti. Spravedliv jest nález tvůj, slavná kněžno, Chrudoš, ať si jest mu práv, jemu se podrobí. A však, by nás nejmínno plemenem nestatečným, holubičím, kteréž se ženskou rukou voditi dává, vol si muže, Libušo, a dej nám pána.“

„Ano, ano, vol si muže!“ zvolal sbor do kola.

Libuša zamlčevši se, pravila na to: „Jistě jest toho zapotřebí, abyste měli pána, nad ženu tvrdšího. Jako někdy holubi bílou kání, kterou sobě za vládkyni vyvolili, pohrdali, tak i vy nyní mnou pohrdáte. Jestrába mnohem ukrutnějšího potom sobě za správce vyvolili, kterýž bez příčiny viny na ně sobě smýšleje, vinné jako nevinné na hrdle trestal a od té chvíle až do dneška z jejich masa se živí. Jdětež nyní, a když vám den uložím, k volení knížete se dostavte. Nechť se vaše vůle vyplní. Kohož vy za pána voliti budete, tohož já za muže míti budu.“

Tu se sněm rozešel, a Libuša obeslala hned obě své sestry k sobě. O čem se po celou noc radily, bylo ovšem každého tajno, však brzy se dověděl národ, na čem Libuša ustanovila se. Umínala si Libuša ještě jednou o to se pokusiti, aby odvrátila lid od úmyslu jeho, neboť když druhého dne zas celý národ na Vyšehrad přišel, usedla uprostřed svých sester a panen na vysokém stolci drahým kobercem pokrytém, a takto mluviti se jala: „O lide bídný příliš, že v svobodě živ býti neumíte! Svobodou, které sobě jiní nad život váží, tou vy pohrdáte a od ní odstupujete, neobyčejnému jhu svévolně se poddávající. O bláhoví zpozdilci! nadarmo želeťi budete, jako záby, když sobě čápa za krále zvolili a on je pohlcovati počal. Jestliže nevíte, jaká jsou práva knížecí, maličko vám je oznámím. Snadnoťe jistě knížete voliti, ale nesnadno jest, volného zase ssaditi. Nebo ten, jenžto nyní jest ve vaší moci, zdalíž ho za pána míti chcete čili nic, od té chvíle, když volen bude, vy i všechny vaše věci v jeho budou moci. Před jeho obličejem vaše kolena se třásti budou, a jazyk váš oněmí, když k vám promluví, pro veliký strach ledva budete moci říci: ano, pane, tak jest, pane. Ale on svým toliko pokynutím bez vaší rady toho k trestu odsoudí, jiného do vězení vsadí, jinému hlavu stítí, a jiného na šibenici oběsiti rozkáže. Též

z vás některé učiní sobě, kteréžkoli bude chtíti, služebníky, kuchaři, pekaři, mlynáři, poplatníky, katy a biřiči, jakžkoli se mu zdáti a líbiti bude. Ustanoví také některé z vás za setníky, desátníky, berníky, úředníky, vinaře, rozseváče, žence i mlatce, zbrojře, kožišníky a ševce. Syny a dcery vaše do své služby vezme, a ke dvoru svému potahovati bude, aby se jemu tam níže klaněly. Voly vaše, též hřebce a kobyly, kteréž se jemu nad jiné líbiti budou, i jiný váš dobytek sobě přivlastní, nejmilejší vaše věci, které se mu líbiti budou, vám poběře, pole, vinice i louky vám odejme a k svému užitku obrátí. A konečně, bude-li vám cizozemec vládnouti, nebude moci váš jazyk dlouho trvati; stýská se mezi cizími, smutný potěší se jen svými. Cizí pán pojme lid jazyka svého, a vždy bude hledati vašeho zlého, na váš lid bude hledati viny, a svým rozdělí vaše dědiny. Tomuť vás učí ženská hlava, kde jeden jazyk tu jeho sláva. — Ale proč prodlévám, proč toto, jako bych vás strašila, mluvím? Jestliže vy na své mysli stojíte, tož se všechno skutkem vyplní. Nuže, zdá-li se vám, abych vám oznámila jméno knížete, a místo, kdež byste ho našli?“

Tu všickni zkríkli velkým hlasem, všickni jako jedněmi ústy pravíce: „Dej nám knížete, jmenuj nám knížete!“ A jak mile upokojení nastalo, zdvihla kněžna Libuša ruku k půlnoci ukazujíc a řekla: „Hleďte tamto za těmi horami, kde teče řeka nehrubě veliká, jejížto jméno jest Bělina, tam leží ves, jížto říkají Stadice. V její dědině jest úhor zšíří a zdělí dvanácti krokův, který, ku podivu jsa u prostřed polí k žádnému z nich nepatří. Tam kníže váš dvěma strakatými voly oře; jeden vůl opásán jest bílým pruhem a má hlavu bílou, druhý jest na čele a na hřbetě bílý, také zadní nohy má bílé. Vezmětež tedy, když se vám líbí, můj knížecí oděv a plášť, k tomu ostatní knížecí odznaky, vypravte se tam, oznamte muži tomu vůli národu a moji, a přiveďte sobě knížete a mně manžela. Muži tomu jest jméno Přemysl, proto že přemýšleti a vymýšleti bude mnohá práva na vaše hlavy a šíje. Rod jeho dlouho kvěsti a v celé zemi této panovati bude.“

I radili se mužové národu, koho by ze sebe vybrali a s poselstvím k Přemyslovi vypraviti měli. Vybraní pak poslové hotovíce se na cestu, váhali poněkud nevědouce, kterou cestou by se do Stadice dáti měli. To vidouc Libuša pravila: „Proč váháte?“ jen se na jisto vypravte a následujte mého koně, který vás pravou cestou povede a také nazpět přivede, protože tuto cestu nejednou již konal.“

Přemysl Oráč.

Vypravili se tedy poslové následující bílého kněžnina koně, a překročivše hory přišli do kraje Lemuzův, a blížili se tu již k Stadickým na břehu řeky Bělíny ležícím. Tu potkali mládence ze svi proti nim jdoucího, a tázali se ho takto: „Slyš, dobrý mládenče, nejsou-li to Stadice ves, a žije-li zde muž, jemuž jméno Přemysl?“ — „Tať jest,“ odpověděl, „ves, kterou vy hledáte, a hle, tam muž Přemysl nedaleko na poli voly bode otku a orá, pospíchaje, aby dílo své vykonal.“

Přistoupili tedy poslové k Přemyslovi řkouce: „Zdráv buď, muži šťastný, kteréhož nám bohové za knížete dali!“ A jakoby nebylo dosti jednoho oslovení, provolali ještě jednou z plného hrdla: „Zdráv buď, kníže milý, největší slávy hoden jsi: Vypřáhniž voly, roucho proměň a na kůň tuto

sedni,
Kněžna za manžela, vlast Česká tě za knížete žádá.“

„Paní naše Libuša a národ veškerý rozkázali, abys bez meškání jel a sobě a svým potomkům panování přijal. Všecky naše věci i my v tvých rukou jsme, tebe za knížete, za soudce a správce i za ochránce, tebe samého za pána vyvolili jsme sobě.“

Pozastavil se Přemysl jako muž opatrný a jako by to byl již předvídal, dobrotivě je přivítal, a že čehož žádají učiniti chce, odpověděl. Otku, kterou v ruce držel, zarazil do země a odvázel voly pryč je pustil. „Jděte, odkud jste přišli,“ pravil, a voli přichozím mužům v okamžení z očí zmizeli, aniž jich více spatřili. Pak obrátiv se k poslům řekl: „Zlé jest, že jste tak časné přišli, byl bych mohl tu úlehli zorati, i nebyl by oráč nikdy chleba musel kupovati; ale že jste se přechvátili a mně v orbě překazili, bude v zemi často žízeň a hlad.“ Na to Přemysl obrátil pluh radlicí nahoru, vzal kabelu lýčenou, vyňal z ní veliký pecen chleba a kus sýra, pak se posadil na pluh a chléb i sýr na radlici položiv hosti k svému obědu zval. Poslové dívali se s úžasem k tomu co počíná, i vzpomínali na Libuši, a proč by mu milo bylo na železe snídati, se tázali. Odpověděl Přemysl: „Když jste pohrdali dívkou, bude vám můj rod železnou metlou panovati.“ Poslové se tedy na drnu posadili, chléb s Přemyslem jedli a vodu ze džbánů pili. Mezi tím pohledl jeden na otku od Přemysla do země vraženou, a ona zatím vypučela, listy se přiodila a pět ratolestí liskových vyhnala, z kterých pět ořeškův vyrostlo. Čtyry ratolesti ale hned uschly a opadaly, pátá však vysoko vyrostla a široce se rozložila. Posly na

to se dívající obešla hrůza, ale Přemysl prý jim řekl: „Čemu se dívíte? vězte, že z našeho rodu mnozí pánové vzejdou, ale jen jeden vždy panovati bude. Ale kdyby vaše kněžna v té věci nebyla tak pospíchala, a po málo času běhu osudu byla vyčkala, aby nebyla tak brzo pro mne poslala, z toho pojde, že kolik kněžicův se zrodí, tolik pánův vaše země míti bude.“

Když pak od toho obědu vstali, oblekli Přemysla v roucho dlouhé, knížecí, kteréž jemu Libuša byla poslala. Též jej v střevíce knížecí obuli. Tu hned na kůň bujný vsedl Přemysl a kázal s sebou vzíti střevíce lýčené, v kterých obyčej měl prvé choditi, a kteréž byl sám svou rukou ušil lýcím z kor lípových, také svou lýčenou kabelu, a pak obrátil kůň svůj.

I poslové vsedavše na své koně s předu i s zadu jeli okolo něho. Na cestě k Libušinu sídlu dlouho se ostýchali mluvit, pro velikou úctu k svému novému pánu; znenáhla však nabyvše důvěry a smělosti krátili sobě čas rozmluvou a žertovným povídáním, až tu jeden z nich jako moudřejší a slova mocnější knížete samého oslovil, řka: „Ó pane, pověz nám, k čemu jsi tyto sprosté střevíce, které by se spíše zahoditi měly, s sebou vzíti kázal? nemohu se tomu dosti nadíviiti.“

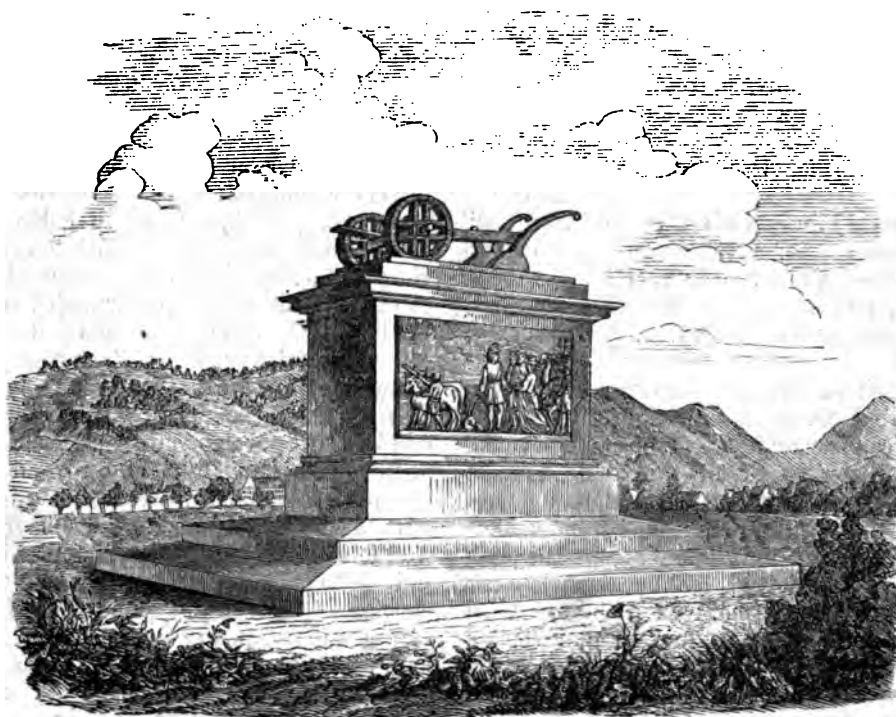
Odpověděl Přemysl: „Zachovám je a chci, aby i moji potomci je zachovávali, aby věděli, odkud pocházejí, že první kníže v Čechách z role od pluhu byl povolán, aby vždycky žili v skromnosti a bázni, aby lidu od boha sobě svěřeného pro pýchu svou nespravedlivě neutiskovali, ponevadž od přirozenosti všickni sobě rovni jsme.“ A mnoho jiných řečí ještě jim pravil, z kterých oni poznávali ducha jeho znamenitého a svrchovanou panovnickou moudrost. Lýčené střevíce a kabelu dlouhý čas ale v knížecí komoře na Vyšehradě chovány byly, a ukazovaly se při nastolení všech potomních knížat, až se r. 1420 při poboření Vyšehradu ztratily.

Zajisté že Přemysl sám oral na dědině své, jako každý jiný hospodář za jeho času to dělával, ať si byl obyčejný starosta anebo znamenitý a zámožný lech čili zeman; muselť pak jistě býti jeden z předních lechův z kmene Lemuzův, a jak ze slov samé kněžny Libuše vysvítá, neznal ji teprv nyní, když byl k ní na knížecí stolec povolán, neboť byl jí dobře známý a milý, a často jí ve svém sídle Stadickém hostíval.

Ves Stadice stojí sice podnes blíž Trmic na břehu Bělíny v příjemném úvale; ale obyvatelé její již velmi dávno nejsou potomky dědinníkův, z kterých Přemysl pocházel. Odrodilý potomek jeho, král Václav I., styděl prý se jakožto král korunovaný za sedláky Stadické, kteří se za jeho příbuzné považovali, a kázal je ze vsi vyhnati a ves tu Němcům dáti. Památka Přemysla Oráče se tu ale

podnes zachovala; pole, na kterém orál, podnes královským polem slove, a r. 1841 dal hrabě Ervín z Nostic u prostřed něho kamenný pomník postaviti, na němž viděti nahoře pluh, po stranách vypuklé obrazy a nápis: Zde od pluhu Přemysl k vévodství povolán. Okolo toho pomníku jsou nyní pěkné květinové sady zřízeny. Ale býval tu před časy až do našeho století lískový strom, který prý od lísky Přemyslem sázené pocházel. Tuto lísku dal císař Karel IV. zdí ohraditi, a osvobodil dva osadníky ze vsi od poddanství a všech zemských berní a daní s takovou výminkou, aby oni a jejich potomci řečenou lísku opatrovali a ořechy z ní každoročně pro královskou tabuli na hrad Pražský odváděli. Jejich potomci požívali výsady předků svých až do časů Ferdinanda III., ale od r. 1701 již žádných ořechů více na královský hrad nedodávali.

Když se Přemysl s posly jej prováděcími k hradu Libuši u blížil, očekávala jej zde kněžna Libuša, a vyšedši mu vstříc s velikým množstvím děvic a služebníků svých, vítala jej, dlouhého a dobrého zdraví mu přejíc a od bohův žádajíc a do hradu jej uvádějíc. Tu jest bylo veliké veselí, bohům žertvy páleny, hodováno, chleba, zvěřiny, ptáků a ryb za pokrm, medu za nápoj požíváno. Po kterýchžto hodech Přemysl s Libuší na odpočinek se odebravše v stav manželský vstoupili. A tak Česká země nyní knížete a kněžnu za správce své měla.

Pomník Přemysla Oráče u Stadic.

Přemysl a Libuša.

Okolo 732.

Přemysl hned od počátku svého panování s Libuší o to nejvíce pečoval, aby předně panovníká jeho moc spočívala na jistých a pevných základech, za druhé pak aby celá země Česká jako řádné knížectví byla uspořádána a zřízena. Jakkoli rozliční kmenové v Čechách měli ještě dlouho své zvláštní starosty a kněží, nicméně zdá se, že všickni obyvatelé v Čechách jako druhdy Sama tak nyní zas Přemysla za vrchního pána v zemi uznávali. Nejsouce posavád přísnému poslušenství zvyklí, řídili se ovšem dle

starodávných řádů a obyčejův národních; nyní ale museli se jich držeti v té způsobě, jak to vůle knížete ustanovila. Přemysl totiž v starých zemských rádech a zvyklostech mnoho změn nečinil, ovšem musel přimnožiti nových zákonův takových, které se vztahovaly k jeho panovnícké moci a k povinnostem národu naproti nejvyšší hlavě národu, aby národ o tom věděl, že jest v zemi pán, který nad pořádkem bdí a všelikou křivdu trestem stíhá. Přemysl považuje se tedy za zákonodárce a prvního ustanovitele těch práv a zřízení zemských, kterými Česká země po něm až do 13. století se řídila, a kterýchž větší částka i v pozdějších ještě časech zachovávána byla.

Až potud známe již hrady Vyšehrad, Krakov, Libušín, Kazín a Tetín. Vyšehrad byl ovšem nejznamenitějším sídlem a střediskem jak duchovního tak světského panství v národě Českém; — naproti němu stával na temeni hory na levém břehu Vltavy ovšem již před Libuší hrad Děvín, kde býval bezpochyby chrám Děvy, bohyně vody, manželky slunce — Svatovíta, kde se blučné modloslužby odbývaly; také již tehdejší snad byl Levý Hradec nad Vltavou a Budeč, hrad nad Zákolanským potokem. Avšak do časů panování Přemyslova připadá výslovně a to asi okolo r. 723 po Kr. založení hradu Pražského čili jak obyčejněji se říká založení Prahy. Nemůžeme pochybovati o tom, že v této

jediné prostrannější dolině, která podle hlavní řeky Vltavy téměř u prostřed země se otvírá, a po níž se nyní královská naše Praha rozkládá, již od prvního příchodu Slovanův do země některá osada založena jest, zvláště od časův, co se na temeni skály, která tuto dolinu na polední straně jako uzavírá, starý Vyšehrad zvelebil. Ale to ještě nebyla Praha, a výšiny vůkol byly pokryty hustými, tmavými lesy, jako i Vyšehrad obklopovalo samo husté chrastí.

I stálaf jednou Libuša s Přemyslem u prostřed lechův a vládků na vyvýšeném místě hradu Libušína, svého oblíbeného sídla, odkud daleký se otvíral rozhled po lesnatých hřbetech vlasti České ku straně východní, a majíc úmysl vy-

Libušíno proroctví.

stavěti hrad nový a silný a jako věštícím duchem pronášela nadšená slova:

„Město vidím veliké, jeho sláva hvězd se dotýká; Jestli místo v lese, v dálce hradu od toho mého Do třiceti honův, Vltava zmývá patu nízkou.“

„Na půlnoční straně mocné je ohražuje Brusnice (Bruska) potok a hlubokým příkopem teče, k polednímu zas hora Petřín se zdvihá, a převyšuje to místo. Místo samo na východní straně ku podobě delfína čili mořského vepře chýlí se dolů k řecenskému potoku a k Vltavě. Když pak přijdete k tomu potoku, najdete člověka u prostřed lesa, an práh k domu přitesává. A poněvadž před nízkým prahem i velcí páni se shybají, nazvete hrad, jež vystavěti máte, Prahou.“

Tak prý dle Kosmase Libuša prorokovala budoucí slávu Prahy a sama prý od práhu jméno dání jí kázala. Co se však jména týče, to asi Kosmas jenom tak hádal, neboť již staří Čechové rádi sobě nějak vykládali jména měst, hradů a osad svých, aniž se ten výklad přecasto s pravdou srovnává; tak i jméno Prahy posud nikdo dostatečně vysvětliti nemohl.

Libuša založivši hrad Prahu na Sviní hoře, kde posud stojí hrad králův Českých, ještě mnohá léta po boku manžela svého panovala a prý mnohá proroctví pronášela. Majíc podle sebe četnou družinu panen věštících a boboslužbám se věnujících mnoho jim nadržovala, tak že za jejího živobytí ženštiny staly se velmi vysokomyslnými. Umřevši

byla prý na hradě svém Libušíně pochována, i byl veliký smutek národu jí velice oddaného, ale ještě větší osifělých dívek, které v ní svou ochránkyni ztratily. Dělalť pak Přemyslovi mnoho nepohodlí, any prý zpyšněvše nechtěly se podrobiti obecným řádům. Možná, že v tom něco málo pravdy vězí, ale pozdější kronikáři utkali z toho celou

báji o dívčím boji.

Bylať mezi pannami v družině Libušíně jedna dívka jménem Vlasta, vysoké mysli a právě hrdinského srdce. Tato znamenavši, že sobě mnohé panny a bývalé služebnice Libušiny velice stýskají a nařikají, proto že nyní Přemyslovi a mužům poddány býti musejí, a od Tetky nebo Kazi k tomu nabádána jsouc, svolala tajně tovaryšky a družky své, a takto k nim promluvila: „Mé milé sestry, již jsme paní svou ztratily, kteráž, aby se nám krivdy činily nedopustila, ani abychom mužům sloužily, kdežto naopak mužové jejímu panství poddání býti a nás jako kněžny v poctivosti míti musili. Nyní ale jho těžké a bídné nésti musíme, a jestliže se samy neosvobodíme, otrokyně a služebnice mužův budeme. Než budete-li všecy téhož úmyslu, kteréhož jsem já, snadně bývalou poctivost a vážnost sobě zjednáme. Jáť jsem výborně povědoma všech tajností Libušiných. Stůjte při mně směle a stále, slibuji vám, že brzy nad muži panovati budeme.“

Líbila se všechněm pannám rada a řeč Vlastina, a zavázaly se sobě, že na mužské pohlaví nevražiti budou. Na hradě Děvíně začaly se jako včely rojiti panny a ženy, které vykonávaly bohoslužbu Děvany, i provolaly Vlastu za nástupkyni Libuše, za kněžnu svou. Zatím Přemyslovi zdálo se ve snách, ana mu panna krvavého nápoje k pití podává. Přestrašen jsa tím snem a obávaje se zlého, kteréž také potom přišlo, napomenul předních starost a lechův zemských, aby tak mnohé svobody ženskému pohlaví nedopouštěli. Nebo tehdaž ještě obyčej měly panny na koních jezdit, harcovati, s dřevcem zacházeti, toul nositi a z lučiště střileti, myslivost provozovati, a téměř nic cvičení a povinností mužských neopouštěly, čemuž ony za panování Libušina se velmi dobře naučily a přivykly. Kterážto věc se zůla Přemyslovi netoliko nebezpečna ale i dobrým a počestným mravům odporna. Ale páni čeští z knížecího napomenutí smích měli, nenaděje se, aby ženské pohlaví něco velikého vykonati mělo; nýbrž tím více panny a ženy chválili a milovali, čím křepčejšími a cvičnějšími se ukazovaly. Vlasta dala ženským

nápoje, kterými své tloušťky pozbyly, stávající se čerstvými a moudrými. Potom je na tři roje rozdělila a každé jisté povinnosti uložila. Moudřejším poručila hrad Děvín, a učila je, jak by v radě rokovati měly, pravíc: „Kdo rád sedává v radě, ten obstojí v každé svádě.“ Co byly panny hezké a ženy vнадné, těm kázala se líčiti a chytrým řečem učiti, pravíc: „Tyto já nalícím na muže, kdež nebudu moci silou zvítěziti.“ Třetí roj musel s lučištěmi jezdit a s muži boj vésti.

Když vše bylo dobře připraveno, začaly dívky s muži válčiti a je napořád po cestách ubíjeti. Proměnily se v lité saně, a jako kámen tvrdé byly. Jedna přes druhou přátel nedbajíc i dceru na vlastního otce vedla. Přemysl oznámil, co se v zemi děje, nevěda jak tomu přítrž učiniti. Mužové se sebrali a lehce vážíce dívčí síly jakž takž před Děvín hrad se brali, mňce, že dívky měchýřem zaženou. Kníže ale nechtěl s nimi jíti řka: „Musel bych z toho škodu vzíti; dívčí lsti nezbudeme a můžeme lehko od nich poraženi býti. Kdyby mne v pravém boji přemohly, můj rod by brzy nepřátelé vyplnili; proto nechci s vámi jíti, a ani jednou s nimi se potkati.“ Mužové ale nedbali rady jeho a před Děvín táhli, a když ten hrad spatřili, dívkám se převelmí posmívali, a hezky za Vyšehradem stáli. Dívky vidouce je, všecy se tu poradily a mnoho i dobře sobě tušily. I vyjely s Vlastou silnější, do prostředka vzavše moudřejší. A když na poli již stály, a s muži již setkati se měly, Vlasta na koni obrněná s oštěpem v ruce takto k svému pluku řečnila. „Vy dívky, tvory šlechtetné, nad něž šlechtetnějších není na světě! zachovejtež uslechtilost svou a jména dobrého sobě dobývejtež. Buď vám mílo nyní málo se namáhati, a tím věčný pokoj a slávu míti: když je nyní potepáme, památku a chválu za to míti budeme: budeme si pak samy muže voliti, kdy se nám zlíbí, budeme je bít, orání jim poručíme, své zemi samy vládnouti budeme. Měvše v boji malou práci čest a slávu získáme, dáme-li se ale zbíti, budou z nás jen posměch míti, a nás k práci nutiti. Bij každá bratra i otce zlého, aby sobě dobyla života pokojného; lépe, abychom tuto se ctí zhy-nuly, než abychom se těm mužům na milost vzdávaly. A bude-li která od nás chtěti běžeti, více s námi v družině nepobude, neboť kde koliv ji má ruka dosáhne, smrti neujde. Bude-li která jata, — mám plný sklep Libušina zlata, a zajisté pravím vám, vše to obětuji za jednu.“ Jak mile přestala mluvit, hnuly se dívky s toho místa, a jak na muže dorazily, všecy nerázne vykřikly. Dívčí střely sypaly se na muže, Vlasta oštěpem mezi ně vrazila, a než opět k svým se

vrátila, sedm lepších mužův oštěpem probhala. Mladá, Hodka, Svata, Vratka, Radka a Častava byly podle kněžny své a hrdinsky si počínaly. Mužům již nebylo do smíchu, již jich tři sta leželo, a kdyby tu poblíž lesa nebylo, ani jeden by smrti byl neušel. Po půl léta muži se vzpomínali, zbraní a koňmi novými se opatřili, ale dívky bojem utkatí nesměli, nýbrž blíže nich pevného postavení získati chtěli. Dívky je dvakrát odpudily, ale muži je přelstili, — oblehli jim dvůr poblížký, a zatím co dívky mezi sebou radu braly, a šly bránit dvora svého, opevnil Přemysl za radou lechtův a vládky svých Vyšehrad tak, že v něm velikou sílu lidu svého držeti mohl. S Vyšehradu válčil pak s dívkami pět let, až mužům byl úzký celý svět, neb dívky na Děvině mužův nemající zrady se nebály. Ale dívky, ježto na Vyšehradě byly, o všem, co mužové počínají, na Děvin zprávu dávaly. Dívky na Děvině zvěděly, kam muži jíti chtějí, na cestách jim zálohy kladly, a takto je pobíjely. Vlasta rozesílala listy po zemi, pobádajíc ženy proti vlastním mužům, i nebyl posléz žádný muž ve vlastním domě životem svým jist, any ženy za jediné slovo muže své v noci zabíjely na loži. I byla veliká touha po zemi, a mužové raději v hustém háji noclehovali, aby dívčí lsti ušli a životův svých marně netratili. Ctné ženy se za tu válku sice styděly a svých mužův se držely, mnohé však s Vlastou tajné dorozumění měly. Za to ale mužové toho věku chvály hodni jsou, že ni jeden své ženě zlého zlym užiti nedal, aniž jí tím, co se děje, pohani, řka: „Nectná činí podle svého práva, bodejž, by má ctná žena byla dlouho zdráva!“

Potom se dívky všelikých lstí chytaly; vidouce, že na Vyšehradě již veliký hlad panuje, učinily s muži příměří a na Děvin je pozvaly. Tu je dobře častovaly a s nimi hezčí děvy posadily, ježto chytré řeči vésti uměly. Z těch tu jedna řekla: „Chtěla bych ráda tvoji býti, kdybych tetky neměla; chceš-li mne sobě míti, musel bys jít život vzít, a to se může dobře státi, chceš-li na té cestě čekati, kudy toho dne sama desátá musí jíti; tu ji můžeš s tovaryškami snadno zabiti.“ Tak bezelstné muže omámily, zálohu jim položily, a ta jich mnoho zbila, mnohých nepřátel dívek pozbyla. Jiná zas důvěrně k jinému se měla, a stálou věrnost jemu slibovala, řkouc: „Mrzí mne na tomto hradě býti, chtěl-li bys mým mužem býti, chci ti Děvin prozraditi.“ I jala se muži vykládati, jak by možná snadno Děvina dostati. Když to kníže Přemysl zvěděl, takto k tomu odpověděl: „Radím vám, nechtějte jim věriti, buďte jisti, že vás chtějí jen

zhubiti.“ Ale neposlechli knížete i jali se na dívčí hrad jíti; a když do hradu vešli, tu děvky na ně vyšly a hned tu všechny pobily, ani jednoho neživily.

Jeden dobrý ale zůstal, i jmenoval se Ctirad. I tomu přistrojily dívky záhubu, spiklo se jich proti němu šest. Zvěděly, že má někde porušení, mezi vadícími se učiniti smíření, nalícily nejkrásnější děvu, a svázanou ji položily jemu na cestu. Šárka jí řekla, při ní trubku loveckou a velikou láhvi medu položily. Nechaly ji tu v lese, kudy Ctirad jeti měl. Vidí, že tam dívka pláče, a nad ním také vrána kváče, snad to byl prorok smrti jeho, škoda toho druhá dobrého. Táal se jí, co by činila, a tak usedavě plakala? Vece ona: „Jsem dcera z Oskofina zeman, bylať jsem s otcem na lovu, a honíc zvíře zbloudila jsem sama v této divé poušti. Tu na mne vyskočily zbuje dívky, a že jsem se bránila, a koně mne ssadily a jak vidíš ukrutně svázaly, chtějí mne na svůj hrad nésti a ku své zradě převésti. Ale když vás spatřily, mne svázané tuto nechavše uprchly.“ Ctirad vyzvěděl od dívky, co se jí přihodilo, ssedl s koně a pannu rozvázal. Tu ho dívka s pláčem prosila, aby v ní ráčil pannu ctíti a otci ji navrátiti, řkouc, že neví, co by sobě počala. Ctirad podle ní se posadil a svým lidem kázal, aby též s koni ssedali a tuto odpočinuli. K panně obrácen pak praví: „Neboj se, poctivě tě otci navrátím.“ Vzala Šárka láhev s medem, i připsjela Ctiradovi, načež ten přijav od ní láhev sobě popíjel a také svému lidu píti dal. Pak vzal trubku loveckou, a na vybidnutí Šárčino zatroubil. Tu dívky v záloze ukryté srozuměly, že Ctirada již v pasti mají, koňům bodce zasadily a lučiče svá napály, na Ctirada vyrazily, vysokým hlasem zkríkly, a než mužové k svým mečům dospěli, již je jako ptáky chytily, a hned je všechny zbily, Ctirada však do smrti umučily. Černobozi se tomu činu smáli, a lidé to místo do dneška Šárkou nazvali.

Když tak zabily Ctirada, uradila se děvčata, že by zemi Vlasta vládla, muži by drželi se ráda. Vlasta se v zem uvázala, dívky v radu sezvala, nové právo zemi dala, a po vši vlasti je rozeslala: „Když se pacholík narodí, má se mu pravý palec useknouti, pravé očko vyloupnouti, by meče nemohl držeti, ani za štítem viděti; — dále, aby každá dívka toho za muže měla, koho by ona sama chtěla, ve dvoře ať žena panuje, muž v porobě ať pracuje.“

Když o tom zvěděl Přemysl, tajně na sněm muže zval, i jali se tu raditi, jak by se mohly brániti. Přemyslovi věrnost slíbili, a u věrnosti té

se utvrdili, začali před Děvín jezdit a po cestách dívky bít. Mnoho dívek pohanili a jich cti je zbavili, — ty hned sňu ztratily, na Děvín se nevrátily. To slyšíc Vlasta jako vzteklice, zaryčela jako medvědice, všem mužům smrti hrozila. Přemysl jí po poslu zkázal: „Teď se za nevěru nestydíme, když jí u vás vždy vidíme, byste vy nám byly věru držely, od nás nevěry byste neviděly, ale že jste se směly v pláštík nevěry odít, přejte nám ho také mít.“

Tu dívky všechny se sebraly a před Vyšehrad se hnaly, chtěje ho mocí dobytí, a všechny muže na něm zbít. Mužové proti nim vyšli, a jak mile

přišlo k sražení, Vlasta nemoudře se vyřítla a mezi nepřátely vrazila, sedm jinochův skolila, nikomu se nevzdala. Však ji ta náhlost její zmýlí, myslíc, žeby za ní dívky byly. V tísni nepřátel mečem nemůže máchat, a tu došla na ni strast velká — na nože ji rozebrali a po boji psům ji dali.

Dívky šípy vystřelily, oštěpův svých nedostaly, plačíce pěšky v boj se vrhaly, ale mužové napřád je tepali. Na dvě stě jich mrtvých padlo, jiné pak se v útěk daly. Dříve než na Děvín příběhly, mužové podle nich na most vskočili, byla veliká seč na mostě, a s brány zle vítaly vtravé hosty.

Ctirad a Šárka. (Str. 86.)

Muži ale o to málo dbali, vši mocí ve hrad se vedrali. Tu dívky své bratry poznaly, na ně silně volaly, aby jich více nebili a pro bohy je živili; tu před nimi klekaly, některé k nim se lisaly, ale cožkolivěk činily, mužův srdcí neobměkčily. Muži je všechny pobíjeli, krásná těla s hradeb metali, také tu našli Šárku a její sestru krásnou Dárku, ty obě také zahubili, a za živa je zahrabali. A tak celý sbor dívek zahynul, Děvín hrad za své vzal, a byl konec mrzké dívčí války.

Nesamysl, Mnata, Vujen, Vněslav a Křezomysl.

Po šťastném i moudrém panování umřel kníže Přemysl, klerýž ustálil knížecí moc svou v celé zemi, nejen u českého kmene ale také u ostatních kmenů v zemi za vrchního knížete uznán a vážen byl. O jeho nejbližších nástupcích nevíme, co by byli vykonali, zdali v míru panovali anebo-li válkami od Němcův neb jiných nepřátel zaměstnání měli. Známe toliko holá jména jejich, jak jsme je tuto nahoře položili.

Po Přemyslu nastoupil v knížetství jeho syn Nezamysl, kterýž byl při slavném nastolení svém na Vyšehradě podle vůle otcovy jeho lýčnými střevíci a lýčnou kabelou přistrojen, aby, jak otec pravil, počátku rodu svého byl pamětliv. Nastolení samo dělo se asi následujícím způsobem. U prostřed Vyšehradu stál na vyvýšeném místě veliký z kamene vytesaný stolec, na němž kníže sedě buď s národem sněmoval anebo nálezy a soudy vydával. Mélo-li se nastolení nového

knížete díti, posadil se rolník, starosta selský, na kamenný stolec, očekávaje příchodu nového knížete, kterýž provázen jsa dvanácti kmety zemskými, kteří byli nejznamenitější lechové ze všech kmenů v zemi, potom ostatními lechy, zemany a vládými a velikým množstvím lidu ku knížecímu stolci se blížil. Dva lechové vedle něho v pravo i v levo vedli jeden strakatou kobyly druhý strakatého vola. Kníže předstoupil před rolníka, kterýž na knížecím stolci s přeloženými

Nastolení knížete Nezamysla.

kolenoma sedě hlasitě se tázal: „Kdo jest ten, koho sem vedete?“ Lechové odpovídali: „Jest kníže země této, jemuž ty stolce toho postoupiti máš.“ — „Tohož neučiním,“ vece rolník, „pokud jist nebudu, že na něm sedati hoden jest.“ — „Jest ovšem hoden,“ odpovídali lechové. „Je-li tedy muž počestný, pravověrný, bezúhonný?“ — „Jest.“ — „Je-li spravedlivý soudce, nedadoucí se ani přízní ani nepřizní odvésti ode pravdy?“ — „Jest i bude.“ — „Bude-li hájiti pokoj země této, chrániti vdovy a sirotky, a zachovávat každého

při právu jeho?“ — „Bude.“ — „Ať, tedy se zaručí, že tak učiní!“ I zaručovali se lechové ve jménu knížecím. Po čemž starosta selský s knížecího stolce sestoupil, knížeti lehký políček dal, jemu na stolec ukázal, aby se posadil, a řka k němu, když se posadil: „Pomni, odkud pocházíš, krot' všelikou pýchu a pánovitost, neboť od přirozenosti všickni sobě rovni jsme,“ obul mu na nohy Přemyslovy lýčené střevíce, a přes plece mu ověsil Přemyslovu lýčnou kabelu. Pak kníže na stolci stoje opakoval sám od sebe slib a zaří-

kání, že bude dobře a spravedlivě panovati, a máchal mečem nahý ke čtyřem stranám světa na znamení, že vlasti proti všemu násilí obhajovati bude. Na to kmetové, lechové a vládkové i všechen národ pozdravil nového knížete, kořil se jemu a poslušenství sliboval. Kníže pak přivedenou kobyly a vola obětoval, kněží hádali, věštcové zpívali a bylo slavné hodování. Selský starosta, který knížete nastoloval, zdá se, že tento úřad dědičným právem vykonával a za to hojně odměněn odcházel. V pozdějších časech rozhazováni jsou mezi lid stříbrné peníze a konal se obřad křesťanský. Také nedělo se nastolování vždy jen na Vyšehradě, nýbrž již v 10. století více na hradě Pražském.

Po Nezamyslu byl Mnata na knížecím stolci, a po něm syn jeho Vojen. Ten prý mezi dva syny knížectví rozdělil, Vněslavovi dal krajinu kmene Českého, učiniv jej po sobě velkým čili starším knížetem, a Vlastislavovi dal Lucko čili krajinu Lučanův, nynější Žatecko, ale tak, aby vždy vrchní moc staršího knížete nad sebou uznával.

Po Vněslavu nastoupil na knížecím stolci Pražském syn jeho Křezomysl. Ten panoval již ku konci 8. a na začátku 9. století. Za jeho času zmohlo prý se velice v Čechách dobývání drahých kovů, tak že lidé zanechavše prací polních hlubiny země rozrývali ano i rolníkům pole kamením zaházeli. Bylo prý zlata, stříbra dosti, ale pomalu se chleba nedostávalo. Z toho povstaly svády mezi rolníky a kovkopy a veliké nepokoje. Z těch časů pochází

pověst o Horymířovi.

Horymír byl zeman maje sídlo své v Neumětelích nedaleko hor Příbramských, a že to těžce nesl, kterak pro přílišné bažení po drahém kovu orba hyne a hospodáři od kovkopů škodu trpí, zdvihl se jednou v noci s čeledí svou, zapálil kovkopům kobky jejich a stříbrné doly zavalěl. Horníci pohnali jej před soud knížecí. Křezomysl kníže sedě na svém knížecím stolci u prostřed Vyšehradu vyslyšel při obou stran. Provinění Horymířovo bylo velké, horníci domáhali se hlasitě pomsty, a kníže potázav se s kmety, lechy a vládkami vyřknul nad Horymířem trest smrti. Zajásali horníci, zaplakali rolníci, ženy a děti. Tu vstoupil Horymír před knížete, a za poslední milost prosí, aby směl před svou smrtí naposled ještě na svém milém koni po Vyšehradě se projeti. Kníže pokynul, že svoluje, Horymířovi přiveden jeho kůň Šemík. I vskočil na kůň Horymír zajásaje: „Hoj, Šemíku, věrný druhu, naposled mne nes!“ Třikrát objíždí Vy-

šehradské valy, a nakloniv se k uším věrného zvířete, něco mu zašeptal. V tom se Šemík sepne, jediným skokem s Horymířem přeletí nízký val, smekne se přes sraznou Vyšehradskou skálu, skočí do Vltavy, a nežli se na Vyšehradě z překvapení takového zpamatovali, již Šemík svého pána zdravého přes Vltavu na protější břeh přenesl. Dosáhl prý milosti od knížete Horymír, ale Šemík uškodiv si smělym skokem za své vzal. Horymír pochoval Šemíka s velikou lítostí v Neumětelích pod velikým kamenem, kterýž tam podnes stojí, a lid dlouho zpíval si písničku oslavuje smělý Horymířův skok.

Němci, Slované, Avarové a Karel Veliký. 789—814.

Zdá se, že od časův Samových Němci na Čechy a jiné sousední Slované nevybíhali, jmenovitě Čechové vyplativše Franky před sto padesáti lety u Tuhoště, po všechen ten čas větším dílem od nich pokoj měli.

Mezi sousedními slovanskými kmeny oblébali sobě Čechové nejvíce Luticův na dolejší Odře v nynějších Braniborích a Pomoranech sídlících, s nimiž do nejdelších časův přátelskými svazky ve spojení trvali, ani zatím bližší Srbové nebyli tak upřímnými sousedy, ačkoliv často od německých Durynkův utlačeni jsouce u Čechův pomoci hledali i našli.

Na polední straně sídli vždy ještě divoci Avarové v zemích podunajských v Rakousích a Uhřích, a ačkoliv od časův, co je Samo skrotl, zjevné války si netroufali proti Čechům zdvihnouti, nicméně bylo těmto jejich sousedství často velmi obtížné a škodlivé.

Zatím ale dály se na západě mezi národy německými a vlaskými divné a veliké věci. Starý rod králův Franckých zničen, jiný ráznější se nad něj vypjal a konečně ho s trůnu sehnal. Nový panovnický rod Francký dostal pak úplné převahy v západní Evropě hlavně velikým svým potomkem, Karlem Velikým, jež papež v Římě r. 800 za Římského císaře vyhlásil a všechnu moc světskou na zemi mu odevzdal, tak aby jako papež za duchovní, tak nový císař za světskou hlavu celého světa byl uznáván. Maje však nový císař skutečně býti světským panovníkem celého oboru zemského, domníval se míti právo a povinnost, všechny ještě nepodmaněné národy na světě napořád podmanovati, do lůna církve křesťanské je uváděti a pak nad nimi všemi panovati. Tím by se ovšem byla svrchovatě naplnila velikánská míra lidské pýchy, neboť

jak tomuto obracování na víru a svému panování Karel, jeho nástupci a jeho Němci rozuměli, toho ovšem trpce zkusili a životem svým zaplatili národové sousední, hlavně ale Slované.

Karel, král Francký, potom císař Římský, pracuje k tak velikému cíli, vedl napřed po 32 let záhubnou válku s vlastními Němci, Sasíky, dotud svobodnými, v čemž mu i Slované, Bodrci na dolejší Labi, ještě nápomocni byli, a když se Sasíky hotov byl, došla řada na Slované samé. R. 789 zdvihl se proti Luticům, proto že prý Bodrcům příkoří činili, a v té válce pomáhali mu zas nejen Bodrci, ale i Srbové proti vlastním bratřím. Karel položil dva mosty přes Labe, hluboko do Lutické země vtrhl, a hrozně ji poplenil, kamkoli zasáhl. Starý kníže Luticův, Drahevit, vida že tak ukrutnému a mocnému nepříteli neodolá, vyšel Karlovi vstříc do pole a žádal pokoje. Karel místo co měl pouze křivdy Bodrcům prý činěné mstít, myslil jenom o svém prospěchu, uložil Luticům daň a přední osoby z národu za rukojmě s sebou do zástavy vzal. Však došlo později také i na Bodrce i na Srby.

Roku 791 počal Karel svou velikou válku proti Avarům v dolních Rakousích a Uhřích, a tu mu zase kníže Křezomysl s celými Čechy jakož i Moravané pomáhali, dovolíce, aby jedno oddělení vojska jeho, totiž Sasíci a Frisoni vedeni od hraběte Theodoricha a komorníka Meginfrida, skrze Čechy a Moravu táhlo. Také sami Čechové a Moravané k němu se připojili a s Němci do podunajských krajín táhli.

Protáhla se ta válka do pěti let, než se podařilo, sílu Avarského národu zlomit, a Karel Veliký, slavě r. 796 vítězství nad Avary, hned dobytou a od Avarův vyčištěnou zem svými Němci a také Slovan z Čech a Moravy nově osazovati začal, německého markhraběte v ní ustanovil a východní markou, později Osterrichi ji jmenovati kázal. Naši Slované ale ji jmenovali podle župy tam ležící Rako-úsy.

Za času té války Němci volně přes Čechy přecházeli, jdouce do bitev i vracíce se z bitev avarských, — a hle, navnadili se v krásné zemi České, i hned se jim zachtělo cizího, i uměli se zalichotiti knížeti i lechům zemským, an je byl společný nepřítel dohromady svedl, a dosáhli toho, že se zde onde v zemi zahníždili a tu vězeti zůstali. Kníže Český zemřel i scházal rázuý nástupce na osiřelém stolci na Vyšehradě svatém. Tu pomalu pomaloučku začali ukazovati Němci svou vlčí přirozenost, a jsouce křesťané, majíce se za něco lepšího Slovanův, začali nedbatí zemských řádův hostitelův svých, začali

jich národním a náboženským obyčejům se posmívati, ano brzo také hrubé násilí jim činiti. A tu poznali Čechové, jaká zloba se jim v zemi nasadila, a holubičí přirozenost slovanská musela ustoupiti na chvíli ráznosti rozhněvaného lva, měkká shovívavost rozhodnému činu. Do toho času asi náleží příběh obsažený v znamenité básni

o Zábóji a Slavoji

(před r. 805.).

Z černého lesa vystupuje skála, na skálu vystoupil silný Zábój; obzíral krajinu na všechny strany, a zarmoutila se duše jeho; viděl kraj, v němž se dravec zahníždil, kterýž lstivě přišel přes ty hory, lesy, ježto tam od západu stráží českou vlast; zarmoutil se i zaplakal pláčem holubičím, i dlouho seděl a dlouho se soužil. I vzhopil se vzhůru jako jelen silný Zábój, a dolů lesem, dlouhopustým lesem bystře pospíchal, od muže k muži chodil, od chrabrého k chrabrému po vsi vlasti. Krátká slova ke všem skrytě mluvil, a pokloniv se bohům zas k druhému běžel. I minul den první, minul den druhý, a když po třetím dni měsíc v noci svítil, scházeli se mužové čeští sem v černý les. Zábój je zavedl do nejtmavějšího úvalu hlubokého lesa, i sám do nejhlubšího místa sestoupiv vzal varty zvůně, a takto českým mužům zapěl: „Mužové čeští, kteříž srdcí bratrských a zrakův bystrých máte! vám zpívám píseň nejníž v dole. Jde z mého srdce, ze srdce nejhlob v hoři pohrouženého. Odešel otec k otcům, zanechal v dědině dítky svoje a svoje milé, a nikomu neřekl: baťku, mluv ty k nim otcovskými slovy. I přišel cizinec, vedral se násilně v dědinu a cizími slovy rozkazuje, a jak se děje v jeho cizí vlasti od jitra do večera, tak musely dělati po vůli jeho i dítky i ženy; jedinou choť prý máme po všechem život od Vesny do Morany (od jinošstva do smrti), vyhánějí nám krahujce ze svatých hájův, a jakých mají bohů ve své cizí vlasti, takovým se máme klaněti a jim oběti nositi. Nesmíme se v čelo bíti před svými bohy, ni v soumraku jim pokrmu přinášeti, a v místě, kam otec krmě bohům přinášel, kam je zpěvem chválit přicházel, tam posekali stromy, rozkrušili bohy.“

Vece Slavoj, jeden z mužův v zástupu: „Aj ty, Zábóji, píšeš ze srdce k srdci, píšeš píseň z hlubiny hoře svého jako Lumír, který někdy slovy i zpěvem hýbal Vyšehradem a vsi vlastí. Tak ty hýbeš mnou a všemi bratry. Dobrého pěvce bohové milují; pěj, tobě od nich dáno, abys rozplamenil srdce proti vrahům.“

Pohledl Zábój na Slavojovy rozhněné zraky, a zpěvem dále rozjařoval srdce.

„Dva synové, jejichž hlasy právě zmužněly, vcházeli do lesa, cvičili tam páže svá mečem, mlatem a oštěpem. Ukryvše tam zbraně vraceli se každý jinou stranou. A když jim dorostla páže a rozum dospěl proti vrahům, a též druží bratři když dorostli, — ajta všickni vyrazili na vrahy, a byla krutost jejich jako bouřné nebe, a zas se navrátilo blaho v dědinu.“

Hle tu všickni porozuměli smyslu Zábojova zpěvu, vskočili v dól k Záboji a tiskli jej v přesilná páže, s prsou na prsa všickni kladli ruce a moudrá dávali slova k slovům. Tu již noc přecházela v jitro, a vystupovali porážnu z úvalu toho, pryč ke všem stromům, ke všem stranám z lesa vycházeli.

I minul den jeden, minul den druhý, a třetího dne, když se zatemnila noc, bral se Záboj do lesa a lesem šli za Zábojem mužův sbory; bral se i Slavoj do lesa, i za Slavojem lesem táhnou sbory: každý měl důvěru k vojevůdci a odpor v srdci ku Králi, však i hbitou zbraň proti tomu Králi.*)

„Aj bratře Slavoji,“ vece Záboj, „tam k modrému tomu vrchu! vrch ten vidný po vši krajině, tam zaměříme kroky. Od vrchu k východu slunce jest temný les, tam si ruce podáme. Nyní bež se tam liščími skoky, já zas tudy obrátím své kroky.“

„Aj bratře Záboji,“ odvětl Slavoj, „k čemu naše zbraň má teprv od vrchu dílo své počítí? odtud již buřme proti vrahům, jež Král poslal v dědinu naše!“

„Bratře Slavoji! chceš-li hada potříti, na hlavu jemu šlápnouti musíš, — a tam jest hlava jeho!“

Rozstoupilo se mužstvo lesem v pravo v levo, tudy táhne za Zábojovým slovem, onudy zas za slovem prudkého Slavoje, táhne hlubinami lešův k modrému vrchu.

A když slunce po pětikráte zasvítlo, podali si přesilné ruce a pohlíželi liščími zraky na Královy voje.

„Sraziti nám musí Luděk všecky své voje pod jednu ránu!“ zkríkli. „Aj Luděče, ty jsi parobek nade druhými Královými parobky! pověz ty svému ukrutníku, že dýmem jest nám velení jeho.“

I rozlítil se Luděk, rychlým hlasem svolal svoje voje. Ozářilo se všechno nebe a slunce blesk odrážel se od Králova vojska. Všickni hotovi jsou nohou v krok i rukou do zbraně dle Luděkovy slova.

*) Tak jmenovali staří Čechové císaře Karla, a to jméno Král stalo se pak titulem korunovaných panovníkův, kterým se říkalo latinsky rex a německy König.

„Aj bratře Slavoji!“ volá Záboj, „tudy pospíchej liščími kroky, já jim půjdu vstříc v čelo.“ I vyrazil Záboj ku předu jako krupobití, i vyrazil Slavoj s boku též jako krupobití.

„Aj bratře,“ křičí Záboj, „tito nám krušili bohy, ti nám káceli stromy a plašili krahujce z hájův, — bohové nám vítězství dají!“

Ajta s prudkostí vyrazí Luděk z davu četných vrahův proti Záboji; vyrazí též Záboj s jiskřivými očima proti Luděku, měří se zlostně dub proti dubu vyskočivše napřed ze všeho lesa. Záboj se hnál proti Luděku daleko před vojem svým. Luděk ho ťal silným mečem, a tři kůže ve štítu jeho protal, Záboj napřáhl těžký mlat, hbitý Luděk odskočil, ve strom vrazil mlat, strom se skácel na vojsko a třicet Němcův odošlo k otcům. I rozlítil se Luděk: „Aj ty zhovadilý, ty veliká potvoro hadův, mečem se potýkej se mnou!“

I zamáchal Záboj mečem, kus štítu vrahovi odrazil. I tasí Luděk meče, meč ale se smekl po koženém štítu, i rozlítili se oba k ranám, ranami celí se posekali, všechno kolem krví zbrotili, krví je zbrotili mužové kol kolem nich všude v překrutné seči.

Slunce přestoupilo poledne a odpoledne již na půl k večeru, i ještě bojováno, ni sem ni tam ustupováno, bojováno zde a od Slavoje bojováno tam.

„Aj ty vraise, běs v tobě! proč ty naši krev piješ?“ Uchopí Záboj svůj mlat, odskočí Luděk, Záboj napřáhne mlat výše vzhůru i po vrahovi jej vrhá. Letěl mlat, rozkočil se štít, za štítem rozskočila se Luděková prsa; ulekla se duše těžkého mlatu, a mlat i duši vyrazil a na pět sáhů do vojska vletěl.

Strach vrahům vyrazil křiky z hrdel, radost zazněla z úst Zábojových vojinův a zajasala z veselých zrakův.

„Aj bratře Slavoji, bohové nám vítězství dali! Rozstoupiž se z vás jeden hluk v pravo, druhý v levo; ze všech údolí sem svedte koně, všechno les ať koňmi řehce.“

„Bratře Záboji, ty udatný lve, neupouštěj v natírání na vrahy!“

Ajta Záboj zahodil svůj štít, v jedné ruce mlatem, v druhé ruce mečem klesl sobě dráhu davem vrahův. I museli bédovati vrahové a ustupovati; Trás je hnál z bojiště, strach z hrdel jejich vyražel křiky.

Koňmi řehce celý les. „Vzhůru na koně,“ velí Záboj, „a koňmo na vrahy po vši vlasti. Rychlí koňové, neste v patách za nimi naši pomstu!“

I vskočili hlukové na bystré koně a skok

v skok po vrazích se hnali, rána za ranou vyběhla v záhubu, koho zasáhla. Hnali se krutě v noci pod měsícem, hnali se krutě ve dne pod sluncem, a opět temnou nocí a po noci šerým jítrem. Míjeli roviny, hory a lesy, v pravo i v levo vše ubíhá v zad. Hučí divá řeka, vlna za vlnou se valí, hučela vše vojska, a skok v skok všechno se hnalo přes bouřlivou řeku. Vody uchvátily množství cizincův, svých známých ale na druhý břeh přenesly.

„Tam k šedým horám, tam dobouří naše pomsta!“ velí Záboj.

„Aj bratře Záboji, nemáme již daleko k těm horám, a jest jen hlouček již těch vrahův, a ti žalostivě prosí.“ Tak mluví Slavoj, vida že nepřítel potřen, hnut jest srdcem slovanským, které nemiluje násilí kruté. Tu Záboj velí: „Tedy vraťme se krajinami, tudy ty, tudy já, vyhubit vše, co jest královo!“ I jako po krajinách všíf a všíf lýtý ostrž rozpíná svá dlouhá křídla a

Záboj velí: Tam k šedým horám, tam dobouří naše pomsta!

bystře za ptactvem se honí, tak Zábojovy voje rozehnaly se všíf a všíf, všude po vrazích se hnaly, a kde který ještě se skrýval, všude je poráželi a deptali koňmi. Vítr bouří přes vlasti, vojska bouří přes vlasti, přes vlasti v pravo a v levo, bouří velikou silou v radostném hluku.

„Aj bratře, aj hle šedý vrch! bozi nás tam vítězstvím udarovali, tam i mnoho duší zabitých vrahův téká sem tam po stromích. Jich se bojí ptactvo a plachá zvěř, jenom sovy nebojí se. Spějme tam pohřbit mrtvolu a pak bohům do-

nest pokrmu, bohům našim spásám klást hojných obětí, chvalozpěvy jim hlásat pojďme a u podnoží klást pobitých vrahův zbraně!“

Tuto znamenitou báseň složil některý z tehdejších národních zpěvákův čili věštcův, národ jí slavil své hrdiny a do pozdního kolena ještě si jí pamatoval a zpíval, až ji některý pismák na pergamen napsal, a jiný zas ji do své sbírky pojal, z níž nám podnes zbyl náš slavný Kralodvorský rukopis. Král, o kterém tuto řeč, není nikdo jiný než Karel Veliký, Luděk některý

jeho vůdce anebo hrabě, krajina, kde boj se svedl, byly bezpochyby župy Píseňská a Domažlická, vztahující se až k Českému lesu, a modrý vrch, který vši krajině panuje, a kde boj se skončil, byla snad Přimda; čas toho boje připadá zajisté do začátku 9. století před rokem 806.

Válka Karla Velikého proti Čechům. 805—807.

Karel, král Francký, stal se již císařem Římským, tedy domnělým pánem všeho světa, již sousední národové všickni jeho zbrani se kořili, Slované Polabští jeho vrchnost uznávali a daň mu platili, Avarové byli zničeni, jenom Čechové ve své horami a lesy chráněné vlasti ještě neskláněli šíji svých před hrdým vítězem.

Teď mělo naposledy ještě na Čechy dojítí, vypuzení Němcův ze země urazilo hrdost velikého císaře, měli toho Čechové pykati ztrátou svobody a života. Poznal Karel, že Čechové bojovnější jsou všech svých slovanských bratrů, i činil proto přípravy k válce největší, jako nikdy před tím, ačkoliv tenkrát již stár jsa do boje sám osobně netáhl.

R. 805 provalila se moc Němcův do České vlasti třemi silnými proudy. Jeden proud v Bavořích a ve Švábích sebraný, a od hrabat Adolfa a Vernara vedený, vrazil jak se zdá u Domažlic do země; druhý nejsilnější, jež sám císařův syn, taktéž Karel, vedl, valil se od Rýna podle Mohanu vzhůru okolo hor Smrčtin k řece Oharce; třetí proud skládal se ze samých Sasův, Frankův a také s nimi spojených Slovanův (!), protáhl zemi Srbskou, nynější Sasko, a na severu do Čech vpadl. Aby Luticové, dávní Čechův přátelé, bratrům svým pomoci přinést nemohli, vystrojil císař ještě veliké loďstvo, silně bojovný je obsadil, a to se plavilo Labem vzhůru až po město Magdeburk, kdež Luticům hrozilo.

Střední vojsko samým císařovicem Karlem vedené, zdržovalo se dlouho ale bez prospěchu dobýváním hradu Kadane nad Ohří, když pak i druhé dva proudy vojska německého od polední a půlnoční strany do země přitáhly, spojila se všechna ta nesčíslná vojska na rovinách a dolinách, kde se potomní kraje Žatecký, Litoměřický a Rakovnický stýkaly, i bylo, jakoby měli Němci Českou zem na kopytech svých koní roznést.

Takovou náramnou sílu nemohli Čechové otevřeným bojem podstoupiti. Zamkli se tedy do hradův, ustoupili do hor a lesův, a majitelé a zásoby své ukryvše záseky činili. A tu drobnými pútkami ze zásek a hradův svých hroznému ne-

příteli tolik škody dělali a tak mu překáželi, že pobýv tu čtyřicet dní v zemi, trpě nedostatek veliký na živnosti a na píci, i utkvěn jsa: ustavičným malým bojem od neunavených Čechův, sám bez vítězství ale s hanbou do Němec vrátil se musel, Čechův nepokoriv, a jenom zeta Českou hrozným způsobem popleniv. Čechové ztratili tu v jedné pútkce jednoho ze svých znamenitějších lechův.

Však takový nepřítel nedává se po jednou odbytí. Srbové vidouce, jak se Čechové ubránili Němcům, pozdvihli se následujícího roku 806, chtěje se pokusiti o to, jak by se německého panství, které je od několika let již tížilo, pozbaviti mohli. Císař Karel vystrojil zas velké vojsko, a vyslal je jak proti Srbům, tak zas podruhé proti Čechům. Srbové prý Němcům podlehl, a kníže jejich Miliduch padl v boji; ale v Čechách pořídili Němci tenkrát ještě méně nežli leta předešlého, a jenom kousek země poplenivše byli rádi, že bez veliké škody navrátiti se mohli. I viděl z toho císař, že bude lépe, když své země před Čechy nějak opatří, což také ještě r. 807 učinil, aby se mu Čechové za tyto války mstíti nemohli, a nemyslíl více o tom jak by Českou zem sobě podmanil. V zemi opět podmaněných Srbův kázal také vystavěti dva hrady proti Srbům samým, totiž v Dobrosoli, již Němci Halle říkají, a kam Čechové dlouho pro stl jezdívali, a v Dívíně nad Labem, kterýž se od toho času zove Magdeburk.

Bohužel, že nevíme ani, který kníže v této slavné pro Čechy době panoval, zdali ještě Křezomysl anebo již jeho nástupce Neklan, a kteří vůdcové čeští v těchto válkách se proslavili. Možná že Vlastislav, kníže Lucké, v jehož území válka nejhůř zuřiti musela, tehdy již velikou statečnost ukázal, možná že také Čestmír tehdy položil základ ku slávě své.

Kniže Neklan.

Kníže Neklan, Křezomyslův nástupce, nebyl ducha bojovného, neboť praví se, že se císaři Karlovi raději ku střídmemu platu podvolil, tak zemi své stálý pokoj zjednatí chtěje, nežli aby se pustil do dlouhého, nejistého a vždy záhubného válčení s velikou moci německou; neb tenkrát Němci za pravidlo měli, v každém boji raději všechno všudy nasaditi a tak dlouho setrvati, ažby úplného vítězství dosáhli. Po Neklanově smrti ale zajisté žádný poplatek více od Čechův nebyl nošen císařům. Císař Karel umřel r. 814. dne 28. ledna, a jeho syn a nástupce

Ludvík nezdvihal válek proti Slovanům. Víme, že kníže Neklan i kníže Rastislav Moravský r. 822 k němu poselstvo vypravili, ale čeho s ním jednati měli, nevíme, leda že bez darův k císaři nepřišli.

Vlastislav.

Vlastislav, kníže Lucký, muž udatný a násilný, bitvami s Němci proslavený, s nevolí snášel vrchnictví nestatečného Neklana, a byl-li sám Přemyslovec rodem, dal první neblahý příklad pánovitosti, vládyčtivosti a rušení domácího míru v národě samém. Panství jeho zahrnovalo patero žup v západních Čechách, z nichž župa Lucká, od krásných luk nad Ohří tak nazvaná, byla nejbohatší a nejúrodnější, jakože dlouho potom ještě mezi nej přednější župy České země počítána bývala. I Lučané, obyvatelé její, nemálo si na přednostech své krajiny zakládali, a též dlouho slynuly v Čechách co lid hrdý a nepokojný. Žatče, hradu nad Ohří, tehdáž ještě nebylo, a nevíme, na kterém hradě Vlastislav své obyčejné sídlo měl. Chovaje se tento nepřítelsky k Neklanovi, chtěl netoliko z podřízenosti své se vyzouti, ale sám na stolec České země dosednouti.

Proto zdvihal proti Neklanovi ustavičné války, a jelikož Litoměřičtí a Bělinští věrně ku knížeti Českému stáli, vystavěl na rozhraní obou žup, Litoměřické a Bělinské mezi horami Přípkem a Medvězí (Lovošem) silný hrad, jež podle sebe Vlastislav zval kázal, a věrnými sobě muži obsadil, aby obyvatelstvo obou žup na uzdě držel. A nemaje dosti na předešlých svých vítězstvích a krajinách, novou válku proti Neklanovi zdvihl, až k Levému Hradci nad Vltavou, na kterémž Neklan sídlil, dobíhal, a jeho dobýval. Aby však již jedním rázem svého ošemetného cíle došel, rozkázal po všem knížectví svém, aby všickni mužové, jižto by zvýší meče byli, s ním do pole vytáhli pod ztracením hrdla, kdož by se nepostavil. Tu se na takový přísný rozkaz přemnoho lidu pod zbraň postavilo, a hrdý Vlastislav s nahým mečem v ruce rozplaměňoval je k boji řečí ohnivou, tupením Čechův, vlastních bratrů, a zvláště bázlivého Neklana.

Kázal k boji všechny psy přivést i všechny ptáky, sokoly, krahujce a rarohy s sebou nésti, aby je lidským masem krmili, kdyžby všechny Pražany pobili. Neboť že takto se stane již napřed se chlubil, a však chloubu předčasná bývá zle trestána.

Kníže Neklan byl moudrý pán, však jeden nedostatek měl, scházelať mu udatnost. Myslíť,

kdož v nebezpečí nechodí, zlé příhody se uvaruje. To mu nikdo za zlé neměl, praví kronikář Dalimil, neb to každý za jisté měl, že bláznům jest hrdinství popřáno, moudrým neudatenství dáno; moudrý příhody rozkládá, až jej mine i ta sváda; nemoudrý příčinu máje trdíl se nic nedbaje; proto slávy dobývá, ač často škody přijímá. Jest-li pak moudrý udaten, jest i každý čin jeho nematen, neb se takový smrti neleká, velká sláva toho čeká; slávou knížatům roven jest, na tom vši země leží čest. Toho Neklanu se nedostalo, moudrost měl, udatenství mu scházelo, zemi dobře spravoval, válek ale nemiloval.

Proto se také ve svém Levém Hradci uzavřel, a nemocným se stavě pozval k sobě tajně udatného Čestmíra, zkušeného hrdinu, člověka v radě moudrého. S tím se začal raditi, jak by se mohl Lučanův zbýti, lépe prý jim něco postoupiti, nežli se s nimi bít i dáti se zavraždit. Odpověděl Čestmír knížeti: „Já to dávno dobře věděl, budeme-li v tom hovětí tobě, učiníme škodu sobě. Jak oni nás smějí bít, týmž právem můžeme my se mstít.“ Mohl si ovšem kníže pomyslit, že zlé jest, s udatným se raditi; však kdyby se tázal neudatného, snad by cos radil bázlivého. Ale Čestmír dobře radil, ač kníže z toho nerad byl. I pravil Čestmír: „Chci se rád za tebe bít, a v tom boji rád zemřít; padnu-li, dej mně nasypati mohyly, s níž bych mohl vidět k Chýnovu.“

Bitva na Tursku.

Neklan tedy káže vstát k vojně, káže knížecími slovy, proti Vlastislavu. Čestmírovi kázal obléci se ve knížecí roucho, vzít knížecí zbraně a vsednouti na kůň knížecí, a mimo některé důvěrníky nikdo o tom nevěděl. I zaradoval se Čestmír, sňal knížecí černý, dvojzubý štít, sňal se štítem i mlat a nepronikavou přílbu; a když Pražské vojsko pohromadě měl, pod každým stromem bohům oběti páčil, a vysoko na knížecím koni jeda táhl proti Lučanům. Tu u jedné rokle baba se vyskytla, a na Pražany volala: „Neposlechnete-li mé rady, stane se vám velká pohroma: jdětež nad onu studnici, obětujtež tam oslci, a každý z vás jí něco sněz, a ty Čestmíře zajisté věz, že Vlastislava porazíš, a jeho lid všecken utratíš.“ S dobrou otuchou vede Čestmír vojsko své vzhůru na planinu, dodávaje srdnatosti vojům svým, a vida, že již Vlastislav v hotovosti k boji jej očekává, pravil k svým: „Hle, jak se Lučané slavně na nás připravili, neb s námi pro svou pýchu bojovati chtějí, my však budeme bojovati pro vlast, pro svobodu a

pro životy své! Oni chtějí bojovati, aby nadělali kořisti a v cizí statek se uvázali, my pak budeme brániti domy a milé rodiny své."

Na rovině čeká Vlastislav na Pražanů voj, však od lesa k lesu stála jeho síla, pětkrát větší nežli síla Čestmírova. Jako z mračen z ní rozléhal se pokřik a lánů převelikého množství psův. "Těžko nám válčiti s těmi vrahy; kyj palici málo kdy zadrží," tak pravil Vojmír, jeden z předních u vojské Pražan k Čestmírovi. Načež Čestmír jemu: "Moudře jest tak v soukromí mluvit, moudře jest na všecko připravenu býti. Proč čelo proti skále tlouci? liška ošálí i jarobujného tura. Zde nás vidí Vlastislav na hoře, honem dolů okolo toho vršku, aby se na konci octli, kteří v předu jsou, obraťte pochod svůj takto dole okolo vršku. I učinil tak Vojmír, i učinil naopak Čestmír, i hrnula se vojska kolem hory, hrnula se devětkrát, a nepřítel myslil, že jich devětkrát více jest, a strachu dostal mnoho a pak ještě více. Pražané rozstoupili se po nízkém chraští, aby se leskla zbraň jejich v očích vrahům, a byla naplněna hora leskem. Tu náhle vyrazil Čestmír s vojskem na čtyry hluky rozděleným, vyrazil s ním ze stínův lesních také Třas, a posedl četné vojsko vrahův, tak že i v zadu z celého lesa strach je pojal, a jeho řady sem tam se rozprášely. Vojmír udeřil na ně chrabrou rukou, zastoupil jim dopolou úval k východu, a s boku na Vlastislava dorážel. Aj řičí les řvaním z úvalu, jakoby hory s horami válčily, a všechny stromy o sebe drtily.

I vyskočil Vlastislav proti Čestmírovi, i vyrazil Čestmír proti Vlastislavovi, pustili se v lítou seč, rána ránu stíhá. Čestmír Vlastislavu štít ve dví přetal, druhou ranou jemu přílbu i s hlavou rozštípl, a mrtvého s koně srazil. Strašně po zemi kácí se Vlastislav i v bok i v zad, vstáti nemoha, Morena (smrt) jej uchvátila a v černou noc uvrhla. Krev kypěla ze silného Vlastislava, po zelené trávě v sirou zem teče, a vyšla duše ze řvoucí huby, vyletěla pryč na strom, a po stromích ještě sem tam tékala, dokud nespálili mrtvé tělo a popel neuložili v mohylu. Tu se Lučané na Čestmíra obořili, bili, sekali, stříleli a mnoho ran jemu dávali. Čechové bránili vůdce svého a velká hromada zbitých na tom místě ležela. Čestmír od mnohých ran zemdlen svrchu na ně padl, i on zde položil hrdinský život svůj. Lučané byli však již poraženi, a Čechové stíhali utíkajících, až jich do posledního pobili. Tak Čestmír svou smrtí život knížeti, vlasti své svobodu a pokoj vykoupil, a jakkoliv veliká byla radost z vítězství nad hrdým Vlastislavem, tak veliká byla Ne-

klanova žalost pro smrt výtečného Čestmíra, jehož památku národ v četných písních po vši vlasti dlouho slavil, až také jedna, ovšem rozmnožená a všelijak od pozdějšího zpěvce ozdobená, ve sbírce Kralodvorského rukopisu až na nás se dochovala.

Kníže Neklan máje velikou lítost ze ztráty svého ochrance, učinil podle slibu jemu daného; tělo mrtvého hrdiny na bojišti podle pohanského způsobu spálili, popel do nádob dali, slavným obřadem nad ním vysokou mohylu nasypali, a pak velikou tryznu slavili a bohatě obětovali. Místu tomu dáno pak jméno Tursko, a byla ta mohyla na dva hony k západu od Levého Hradce vzdálena. Během času založena jest pod mohylou ves Tursko, a posud tam vidíme pahorek, s kterého nyní po vši krajině svítí znamení víry Kristovy, kříž u prostřed čtyř stromkův. Dost možná, že to jest mohyla Čestmírova. Ale k Chýnovu, vsi, s ní viděti nelze.

Musíme se ale ještě o něčem zmíniti, co se v té bitvě na Tursku prý přihodilo, a čemu potom v Čechách dlouho věřili. Kosmas i Dalimil ve svých kronikách o tom asi takto vypravují.

Jako Čestmírovi před bitvou zjevila se s dobrou věštbou baba, taktéž u Lučanův vyskytla se baba věštkyně, kteráž svému pastorku do boje jdoucímu takto věštila: "Vaši bídu dobře vidím, ach touho zlá, vy ubozí! Hněvají se na vás bozi; když na Tursko přijdete, víc odtamtud neodejdete. Tam Lucké kníže zůstane, a váš rod víc nevstane. Synku, když přijdeš v tento boj, prvním, kdo tě potká, stůj, dej mu oštěpem do boku, ale nečiň ničeho jeho životu; obě uši mu ařež, schovej, z bitvy hned utíkej. Když přijdeš na své dráhy, hned poznáš všechny své vrahy. Však ničeho ti neudělají, jen před koněm mezi přední nohy učiň znamení (v nouzi lepšího nic není), tomu znamení kříž děj, jemuž se blázni smějí. Lučané jsou Čechům dáni, koně jejich jako svázáni, že nemohou sebou hnouti; jen tobě jest smrti zniknouti; ač bys se víc měl zváti zběhem, předce na Turskě nestyď se během." Tak mu ta baba pravila, a ze všech Lučanův z bitvy ušel ten jediný, jakž mu baba radila. Jak ale domů přišel, vidí, aly pláčky mrtvou ženu jeho oplakávají, vidí u ní v boku ránu, kterou poznal, že ji sám dal. I počal se tomu velmi diviti, a chtěje se lépe o tom ujisti, vidí, že žena uší nemá, on pak že je v tobolce má. Jal se je hned k hlavě měřiti, i pravil: "Chci tomu věřiti, že na mne má žena jela, a že mne jest zajmouti chtěla; proto toho učinila, že u Pražan přátel měla, chtěla jim pomáhati, a mužovi se posmívati."

Kdož tomu nechce věřit, dodává Dalimil, může se o tom přesvědčit, na Prase hledej na rajském dvoře, neb u sv. Víta, užil poano, co tute ode mne povidáno.*)

Vlastislavův syn a Duryň.

Po vítězství na Tursku vedli Pražané do krajin Luckých, a jali se napotád hradův dobývat a knížectví Lucké plniti. Zkazili též hrad

Vlastislav nedávno zřiněn, tak že z něho nebylo nic než jená osady pod ním nedaleko Lovosic, jež ale poněmčili potomci dle svyku svého spotvořili, zovouce nyní tu ves Vatislav. Mezi jinými keřistmi našli Pražané také syna Vlastislavova, pacholáčko nevinné, kteréhož k svému knížeti Neklanovi přivedli. Neklan slitovav se nad tím dítětem jeho zahubiti nechtěl, nýbrž jakožto muž šlechetný a spravedlivý celé knížectví Lucké tomu synátku, tak aby je po otci

Duryň přinesl Neklanovi hlavu zabitého kněze. (Str. 106.)

svém obdržel, zachovati umínil. Pročež všechno další hubení knížectví Luckého zastavil, pachole pak pěstounovi odevzdal, aby je zdárně vychovával řka: „Vzpomeň na otce jeho, činil ti mnoho

dobrého, chovej čestně knížete svého, a buď zatím správcem kraje Luckého.“

A ten pěstoun byl to Duryň, Němec z kraje srbského, do kterého s jinými Němci přišel, když ondy Karel Veliký Srbskou zem si podmanil. Uměl se knížeti Vlastislavovi zalíbiti, německé mravy mu vychváliti, a kníže uhlídav v něm spůsoblost, však nevěda že kazí národnost, svému synu za pěstouna jej dal, aby jej švárně vychoval. A byl ten Duryň první Němec, kterýž o své ujmě následoval svého pudu, a na

*) Přední západní část hradu Pražského zove se posud rajským dvorem, a pod ním k městu jest rajska zahrada, upomínka z časův pohanských, neboť tu byl při hradě ráj, t. j. ohrazený, bohům zasvěcený háj. Od Dalimila vypravovaná historka musela tam tedy na začátku 14. století někde vypsána býti, když tam čtenáře odesílal.

východ nesl svoji kulturu; zlobu svou k Slovanům hezky ukryval, však, jak by zbohatnul, pilně číhal.

Kníže Neklan kázal vystavěti hrad na rovině při řece Ohři nedaleko toho místa, kde později vystavěn jest Panny Marie klášter, jemuž Brána Apoštolův říkali, po latině pak mu zkažené Poštoloprty přezdíli. Tomu hradu dáno prý jméno Drahouš, a tam kníže Durynka s pacholetem osadil. To pak kníže proto tak opatřil, aby se lid, kdyby se z příčiny knížecího dědice zdvihl, v Drahouši, jako na rovině ležícím, brániti nemohl, pak také aby Lučané s Durynkem jakožto Němcem ne tak snadno mohli porozumění míti.

I krásné to pachole bylo, líbezně se chovalo. Však tu dozrál brzo Durynkův černý úmysl; myslil Neklanu se zavděčiti, a při tom dobrý výdělek míti, když mladého kněze zabije. Stalo se zimního času, že se mnoho ryb pod led na jedno místo řeky Ohře sešlo. O čemž když rybáři Durynkovi oznámili, vzal Durynk pachole za ruku a na led k tomu místu je vedl řka k němu: „Patř, miláčku, pod ledem ty rybky, jak se čerstvě honí jako šípky.“ A jak kněz poklek hlavu sklonil, rybky pod ledem očima honil, slyšte, co zlý Durynk udělal, vytáh bradatici, jemu hlavu stal. A však že ji jednou ranou nestal, vyňav nůž ostatek dořezal. A tak to pacholátko, kterému ani nepřítel neublížili, od svého nešlechetného pěstouna zrádně bylo zabito. Rybáři to vidouce, hrozně se ulekli, a od toho zlého skutku všickni se rozběhli. Zrádce pak zavínuv hlavu zabitého kněze v čisté prostěradlo pod plášť ji vzal, a s ní tajně ku Praze spěchal. A když přišel na hrad Pražský, nalezl knížete, an sedí s kmety, lechy a vládými na paláci v radě. Zdálo se mu za dobré býti, aby do toho shromáždění bez prodlení vstoupil, a u přítomnosti všech pánův knížeti hanebný skutek svůj ohlásil. Vešel, nízce se poklonil, a přijav pozdravení od přítomných stál u dveří a čekal. Dostav dovolení k mluvení řekl: „Hleďte, hleďte, já jsem působil, že můžete bezpečně na obou úších spáti! Častokráte jedna jiskřička v domě neopatrně zanechaná veliký oheň způsobuje a spálí dům netoliko ten, v kterém se tajně chovala, ale i jiné domy a někdy těch domů pány. Tu jiskru jsem já předvídaje, že by vám někdy škoditi mohla, shasil, a zachránil jsem tím jakýmsi vnuknutím božím vás i vaše potomky od budoucí záhuby. Ty pak kníže, jako hlava, a vy páni, poněvadž jste jako údové této země, rozvažte, prosím, jakých darův a jaké odplaty jsem zasloužil. Ač by pak někdo z bláznův řekl, že jsem

hanebnou věc učinil v tom, že jsem dítěti neodpustil, — vy jako moudří praviti toho nebudete, nepotřebíte všichni víte, kterak Vlastislav chtěl vás všechny z země vyhladiťi, a hanebně k prašm žen vašich místo vašich synův štenata chtěl přikládati. Syn jeho by došel věku mužského, jistě by mstil smrt otce svého. Protože Lucké knížectví mocné držte a bezpečné na obou úších spěte.“ To pověděv vyňal z bílého roucha a před nimi na stůl položil syna Vlastislavova hlavu ještě krvavou, ona ještě způsob jako živého měla, jediné že nemluvila.

Zhrozil se kníže, ulekli se kmeti, leši a vládkové; stal se hluk a kníže odvrátiv hlavu svou od toho mrzkého daru a otevřev ústa svá pravil: „Pryč nám z očí dar svůj odnes, bídniče! Lotrovství tvoje tak přenáramné jest, že neznám míry, podle které by se trest tvůj vyměřiti měl. Což ty myslíš, zločinče, že jsem já nemohl toho učiniti, kdybys byl chtěl? Já jsem mohl spravedlivě zabiti nepřitele, tobě však nebylo spravedlivě zabiti svého pána. Tvůj zločin jest tak hrozný, že hroznějšího nad něj býti nemůže. Ale že jsi se domníval, za tak hanebný skutek ode mne darův dojíti, tento dar a milost chci tobě učiniti. Ze tří smrtí jednu si vyvol: buď po hlavě skoč s vysoké skály, a sám sobě hlavu sraž, buď se sám svou rukou na stromě oběs, anebo se svým mečem probodni.“

To vyslyšev Durynk vztekl i bázní se třásal a zvolal: „Hoj, jak zle jest člověku, když jej naděje opustí!“ Šel a oběsil se na vysoké olši, která vedle cesty stála; lid pak, pokud tato olše nesešla, „Durynkovou olši“ ji jmenoval.

Ale knížectví Lucké, ač s Čechami spojené, proto ještě nepřestalo, a do jistého času ještě od zvláštních knížat spravováno bylo.

Kníže Hostivít.

840—870.

Neklanovým nástupcem na knížecím stolci českém byl jeho syn Hostivít. Panoval sice as do třiceti let, totiž asi od r. 840 do 870, ale z toho času žádná historická píseň česká nám se nedochovala, žádná národní pověst nás nedošla, vlastních letopiscův ale Čechové tehdy ještě neměli. A předce veliké věci se za Hostivíta dály, o kterých ovšem jen ze strannických, latinských kronik našich nepřátel, Němcův, jakous takous zprávu máme. Císaře Karla Velikého syn Ludvík umřel r. 840. Tři synové se po něm o říši mrzce hádali, až r. 843 ve městě Verdunu se smluvili, a císařskou říši Karlovu na

tí kusy rostržili. Lothar dostal Itálii s kusem země mezi Německem a Francií, a mluvil titulu Římského císaře; Karel dostal Francii, učiniv tak počátek říše Francouzské, Ludvík přijímá Němec čili Německý dostal země Německé, a zval se králem Německým.

Ten Ludvík Německý tedy velice o to dbal, aby své království Německé k východní straně co možná daleko rozšířil, a co nejvíce Slovanů národů podmanil, protože za Hostivíta Čechové osm těžkých válek s Němci podstoupili museli, ale zase svou starou statečnost v nich osvědčili.

Ještě byli Čechové pohané, a král Ludvík vedl tedy s nimi války jako druhý Karel Veliký pod záminkou rozmnožení slávy Boží a rozmnožení říše Kristovy, vlastně ale pro nasycení hrdosti, pánovitosti a německé chtivosti. Ale jaksi měli Čechové přilnutí k nauce Kristově, když její zvěstovatelé přicházeli s mečem v ruce, když jim nesrozumitelnou řeč podávali věčné pravdy učení lásky za příliš velikou cenu, za otroctví a smrt? jako tehdy již ubozí Korutanští Slované v poledních stranách, Bodrci, Srbové a Lutici na půlnočních stranách trpce to zkoušeli museli, a potom ještě tak dlouho zkoušeli, až již nebylo více, až jejich památka pošpiněna a zašlapána zahynula, a hrdý Němec na jejich hrohách si vystavěl panství své. Ostatně jaké to účinky křesťanské nauky viděli Čechové u tehdejších křesťanských Němců? Pánovitost jedněch, otroctví druhých, a učitelé víry starali se více o zisk zemský, nežli o plnění zákona Božího. Že pak Čechové tak dlouho a zarytě odmítali od sebe daru božího světla, když jim jej takový dárců vnucoval, není se čemu diviti.

Pokřtění čtrnácti českých lechův a války s Ludvíkem Německým.

845—874.

Nevíme již, co se v Čechách stalo, a z jakých příčin, r. 845 čtrnáct českých lechův ze země vyšlo, a do Řezna, města nad Dunajem v Bavořích se odebralo, právě když tam německý král Ludvík se svým dvorem přebýval. Také nevíme, byl-li již napřed u nich ten úmysl, dáti se tam pokřtiti, anebo zdali teprv tam k tomu pohnuti byli; dost na tom, tolik jest jisto, že dne 13. ledna 845 s celou svou družinou od biskupa Řezenského sv. křest přijali. Tento skutek sám sebe chvalitebný měl ale tehdy jiný význam, neboť tím se tito lechové i se svým

lidem kráti Německému v moc dali a jeho panství uzmáhali, a Němci dle svého způsobu dělajíce si z toho skutku hned právo na celou Českou zemi, aby jemu všem váhy dodaly, těchto čtrnáct lechův českými knížaty dávali; také biskup Řezenský hned celé Čechy za díl svého biskupství vyhlásil, a on i jeho nástupci skutečně Českou zemi až do založení Pražského biskupství r. 973, tedy po 128 let, k Řezenskému biskupství počítali.

Však národ Český málo o to dbal, v jaké závislosti lechové k Německé říši vešli, a jestliže se vrátili a třeba i německé kněze s sebou přivedli, kteří mezi Čechy apoštolovati měli, nenalzáme nikde o tom ani zmínky, aby to bylo na knížete Hostivíta a celý národ jeho něco působilo. Velice se tomu podobá, že jeden z těch v Řezně pokřtěných českých lechův byl Vitorad na hradě Vitorazi, kterýž tehdy k Čechám náležel.

Roku hned na to následujícího 846 vytáhl král Ludvík proti Moravanům do pole, jejich knížete Mojžíra s trůnu ssadil, a Rastislavovi za poplatek sobě slíbený k dosednutí na knížectví dopomohl. Pofidiv takto dle přání svého, chtěl se kratší cestou přes Čechy do Němce vrátiti, a při tom také Čechy pokořiti, spolehaje se snad na věrnou oddanost oněch v Řezně pokřtěných lechův, jichžto župy a dědiny bezpochyby podle německých hranic ležely. Ale se špatnou se potázel: Čechové vidouce, jak si již s Moravany počíná, jednomyslně povstali, a majíce svého knížete v čele cestu mu zastoupili. Podstoupivše bojem celé vojsko německé porazili a rozptýlili je, tak že král sám s těží ušel za jetí. Němci vracejíce se co vítězové z Moravy všechnu moravskou kořist svou museli nechat v rukou Čechův, ku kterým byli přišli, aby jim rovně jako Moravanům učinili, ale s hanbou a těžkou ztrátou před nimi utíkati museli.

Hrdost králova tím na nejvýš uražená hledala ovšem pomsty; proto následujícího roku 847 hned zas válka vypukla; ale Čechové tu již začínali výbojně vystupovati, a učinili vpád do Bavor, z kterých však zas vytištěni byli.

R. 848 vypravil král Ludvík nové vojsko proti Čechům, a vlastního syna, též Ludvíka, vůdcem nad tím vojskem učinil. Ten sice Čechy v jedné bitvě potřel, a museli prý o pokoj jednati a rukojemství dáti, při tom ale předce na svém stáli, že Němcům v ničem poddanými býti nechtějí.

Tu si umyslí král Ludvík, jednou velikou ranou celý Český národ potříti a jemu tak jako jiným Slovanům udělati. Proto hned zas r. 849

vystrojil vojsko silnější, nežli které kdy před tím; a sám nemocen jsa, na místě svým příteli a miláčkovi svému, vojvodovi Arnoštovi, muži přednímu v říši Německé, proti Čechům věsti je kázal. Přemnoho německých knížat, hrabat, biskupův a opatův se svými lidmi též k tomu tažení se připojilo; biskupové a opatové zvlášť proto, že Čechové od Němcův na křesťanskou víru nechtěli se dáti obrátiti, i myslili tedy Němci ovšem, že je musejí mečem, tedy nekřesťanským způsobem, k tomu přinutiti. Také Thakulf, německý markhrabě na hranicích srbských při tom byl. Toto strašné vojsko německé táhlo přímo přes hory do Čech, ale když počali Němci dobývatí náspů a zásek, ve kterých se byli Čechové zavřeli, byl markhrabě Thakulf těžce poraněn. Čechové sice útok odrazili, ale se ztrátou velikou, protože vidouce, že by tak silnému vojsku dle sotva odolati mohli, vyslali několik mužův do ležení německého, aby jednali o pokoj. Nebylo člověka spůsobilého v německém ležení, který by byl mohl s Čechy v slovanském jazyce jednati, protože se poslové čeští po Thakulfovi poptávali, jakožto jazyka i obyčeje slovanského nejvíce povědomém. Thakulf tedy jakkoliv raněn a velice umdlen, vsedl na kůň, a jezdecky s nimi rozmlouval, aby ran jeho nespozorovali. Trvalo však to jednání o pokoj za několik dní, neboť kladli Němci podle svého obyčeje Čechům tak tvrdé podmínky, že jich Čechové přijmouti nemohli. Žádáno od nich, aby svých zvykův a obyčejův zanechali, vesměs pokřestiti se dali, německých kněží a pápův do své země přijali, biskupům německým desátek odváděli, králi Německému ve všem podrobeni byli, a co toho ještě více bylo. Když tak dlouho o tom rokováno, rozmrzeli se hrabata a pánové němečtí, a pokřikujíce na sebe: „nač máme s těmi pohanskými psy tak dlouho se tahati,“ vyrazili vztekle ze svého valy a příkopy ohrazeného ležení a na bezelstné Čechy nenačali útok učinili, domnívajíce se, že je bezpečně přepadnou a pojednou potrou. Ale Čechové zmuživše se velmi statečně se bránili a tak udatně na vrahův doráželi, že jich mnoho tisíc na místě pobili, ostatní k útěku přinutili, a pořád až k jejich ležení se hnali. Pak Němce v ležení zavřené vůkol a vůkol obklíčili, tak že jim z něho vyjítí nedali, ale je jako myši v pasti chycené drželi. Zabítych Němcův nejinak než jako snopův na polích leželo, kterým vítězní Čechové oděti, zbraň a šatstvo odňavše, všecko za kořist vzali, ani se na to Němci z ležení svého dívali. Tu jim bylo úzko, těm Němcům, a žádné naděje k užití nevidouce, musili nyní pokoje od Čechův žádati, kterým ho dříve sami popřítí nechtěli.

Tu jim Čechové následující podmínky položili: za jedno aby žádných daní od Čechův více nežádali; za druhé, aby do Čech více nepřátelaky nepřicházeli; za třetí, aby se zpět do Němec navrátili cestou, jakou jim Čechové ukáží, a na stranách aby dědin nehubili; za čtvrté aby Čechům osoby v rukojemství zanechali, které za to, že se ti článkové vyplní, ručiti mají. Němci všecko učiniti a vyplniti přislíbili, a rádi, že takto vyvážnou, přes hory domů se vrátili, jasnou přinucení, všecka nářadí a zavazadla ano i zbraně své Čechům vydati. Škoda, že žádný z německých kronikářů, kteří o tom slavném vítězství Čechův chtějí nechtějí předce zmínku učiniti museli, nepoznamenal, v kterých místech se to stalo, a kteří mužové čeští tehdejší zejména se proslavili. I bylo to neslýchané pohanění v národě Německém, a způsobilo veliký a všeobecný zmatek.

Ale jakž mohli Němci státi Čechům v slovu, zvláště co se druhého článku týkalo, když jim přirozená chtivost a hrdost nedala? Byli pak ovšem pokoj od nich po šest let. Zatím král Ludvík měl zas s Moravany tuhou válku, an se tam Rastislav z jeho područí vyvážal a velké moci nabyl, jakž dále vypravováno bude.

Již r. 856 měl král Ludvík zas vojnu se Srby, neboť tito se opět pokusili, jak by německé jeho se sebe svrhli, a při té příležitosti navštívili Němci Českou zem na půlnoční straně; král jejich protáhl prý několik žup a podrobil si prý župany a některé lechy; Čechové se ale zas tak udatně bránili, že i dva přední němečtí vůdcové, Bardo a Erpf, v boji o život přišli.

Druhého roku 857 vtrhli Němci s jině, totiž polední strany do Čech, a sice do župy Vitorazské, která tehdejší k Čechům náležela, nyní k Dolním Rakousům patří. Župan Vitoraz byl, jak již nahoře povědíno, bezpochyby jeden z těch čtrnácti českých lechů, kteří se r. 845 v Řezně pokřtiti dali a takto v područí čili podrobenost pod krále Německého se dostali. Ten měl dva syny, Slavitěcha a druhého nejmenovaného; Slavitěch zůstal pohanem a sídlil na Vitorazi, druhý jsa křesťanem žil ve vyhnanství v severním Srbsku u knížete Čestibora. Proto se na Slavitěcha vyřítili Němci z Bavor vedeni jsouce od Eichstadtského biskupa Otgara. Slavitěch muse ustoupiti z hradu svého Vitorazi (nyní města od Němcův Weitra zvaného), k Rastislavovi do Moravy se utekl. Král Ludvík kázal pak na Vitorazi za knížete a područníka německého osaditi Slavitěchova bratra, kterýž ze Srbska nazpět byl povolán.

R. 869 zdvihli se Čechové sami k boji proti Němcům, majíce úmluvu se Srby, a bezpochyby

také s Rastislavem Moravským. Čechové vpadli do Bavor a Srbové do Duryak. Válka tato souvisí s velkou válkou, již král Ludvík proti Moravanům podnikl, v níž však špatně pochodil. Čechové poplenivše část Bavor, odtud pryč mnohožen a dívek s sebou do zajetí vzali.

Konečně vedli Čechové ještě jednu velkou válku s Ludvíkem Německým totiž r. 872 již za knížete Bořivoje, v které mnoho utrpěli; že však tato válka s událostmi v Moravě souvisí, a více již knížete Bořivoje se dotýká, níže o ní více povíme.

Za toho času již Čechové vždy jasněji poznávali, že jim nebude lze, dlouho ještě setrvati v národní své víře, neboť křesťanství všude vškol nich se již valně ujímalo, a kdekoli se ujalo,

nastával jiný pořádek, tužila se jednota v národě a tudíž rostla moc a síla. A však Čechové, chovajíce ve svém jemném srdci slovanském velmi úrodnou půdu k přijetí semene božské nauky, museli nicméně tento boží dar, který jim od nepřátel činy násilnými se vaucoval, od sebe odmitati, nechtěli-li se zcela vyzouti ze své bytnosti, a zlatou svobodu svou zaměnití za hnusné otroctví.

Nebylo dlouho vyhlídky, která by národu našemu ukázala pravou cestu do chrámu věčného Boha, až se mu konečně objevila brána spásy v sesterské Moravě.

Kníže Hostivít umřel, a na knížecí stolec český dosedl po něm asi okolo r. 870 Bořivoj, první křesťanský kníže Český,

HLAVA III.

Říše Moravská.

Od r. 821 do r. 907.

Moravané.

Knížata Mojmir a Přibina.
830—846.

Díváš se asi, čtenáři milý, že jsme tolik již o Čechích a o České zemi vypravovali, nezmínivše se leda málo co mimochodem o tom, co za všechn ten čas sousední, jednorodí Moravané konali. Bohužel, nedá se to změnit, že ze 6., 7. a 8. století téměř zcela žádných zpráv o Moravě nemáme; domácích letopiscův nebylo, tak jako v Čechách, aniž pak která ze starověkých písní a pověstí ušla záhuby a zapomenutí; cizí letopiscové zas, ti jen z daleka o Moravu zavadili, a to již hodně pozdě, až v 9. století, když i Moravany zasáhla zbraň a vládyčtivost německá.

První zmínka o Moravanech činí se v letopisech franckých teprv r. 821, kdež se praví, že ke dvoru císaře Ludvíka Pobožného, syna Karla Velikého, přišli do Frankfurtu nad Mohanem vyslancové Slovanův na východním pomezí Francké říše obývajících, totiž Bodrcův, Srbův, Veletův, Čechův, Moravanův, Braničevcův, jakož i Avarův v Panonii usedlých, a že přinesli dary své i slyšání jsou od císaře. Čemuž chtěli, nepraví se, bezpochyby ničemu jinému, než aby od Němcův pokoj měli, a také zajisté ne bez darův od císaře navrátili se ku svým domů.

Okolo r. 830 připomíná se první známý Moravský kníže Mojmir. Zároveň činí se také zmínka o Přibinovi knížeti Nitranském.

Ve Východní marce, kterou císař Karel Veliký proti Avarům v nynějších Rakousích založil, vladařil tehdaž německý markhrabě Radbod. Za jeho vladaření byl Přibina z hradu Nitry a celého Nitranska od Mojmirův vypuzen, i utekl se za Dunaj k markhraběti Radbodovi, který jej bez meškání představil králi Ludvíkovi. Přibina, jsa ještě pohan, vyučen jest na žádost krále Ludvíka ve víře křesťanské a pokřtěn v kostele sv. Martina v osadě Treismě v Dolních Rakousích, kterážto osada náležela biskupovi Solnohradskému, ačkoliv celá Východní marka tehdaž příslušela k okresu biskupa Pasovského.

Radbod pak pomohl Přibinovi, že se zase na Nitru navrátili mohl, a tam potom Přibina křesťanstvo pilně rozšiřovati počal. Vystavěl na hradě svém důstojný chrám Páně, kteroužto stavbu řídili kněží od Přibiny z Němec přivedení. Sám pak biskup Solnohradský, Adalram, na Nitru přišel, aby toho chrámu posvětil ke cti sv. Emmeramu, patronu Bavorskému. Stalo se to před r. 836, v kterém řečený biskup umřel.

Přátelství mezi Přibinou a Radbodem netrvalo

dílnho. Brzo po roce 836 přel Přibina z Nitry spolu se svým synem Kocelém k Bulharům nad Tisou; z Bulhar pak odešel ku knížeti Charvatskému Ratimírovi, kterýž měl své knížectví mezi řekami Drávou a Sávou, a na Sisku sídlil, kde se Sáva s Kulpou spojuje. Týž Ratimír, jsa závislý z moci Frankův, toho času právě proti těm utlačovatelům všech Slovanův povstal, a Rakouský markhrabě Radbod dostal od svého krále rozkaz, aby na Ratimíra udeřil, což také r. 838 učinil. Ratimír nemoha odolati nepříteli, opět se Němcům poddal, a nevíme, jak se to stalo, že Přibina, našed v jiném německém markhraběti, jménem Salacho, dobrého přítele, jeho prostřednictvím s Radbodem se smířil, potom pak slovanské knížectví v dolní Pannonii co područník Německé říše obdržel. Tato dolní Pannonie obsahovala krajiny v nynějších Uhřích mezi Dunajem a Drávou, a kníže sídlil ve hradě Blatné nad řekou Salou nedaleko Blatenského jezera, v místě, jemuž se nyní Salavár říká.

Po Přibinově ustoupení z Nitry zmocnil se kníže Mojmír knížectví Nitranského, které napotom panovníkům Moravským až do pádu říše Velkomoravské zůstalo, ku kteréž Mojmír základem položil. Za Mojmíra zakořenilo se také křesťanstvo na Moravě, neboť z rozličných stran, z Italie, z Řecka a z Němec docházeli k Moravanům kněží a učitelé křesťanství, a Němci hned celou Moravu počítali k svému biskupství Pasovskému, — od kterého času, toho ovšem nevíme. Památka, že jmenovitě bavorští kněží na Moravě působili, jest ta, že nejstarší kostely na Moravě zasvěceny jsou jménu sv. Petra, sv. Mauricia a sv. Urbana, kteřížto svatí v Bavorských zvláště byli ctěni.

Mojmír ostatně byl sám také již křesťanem, a uznával nad sebou vrchnictví krále Německého.

R a s t i s l a v .

846—870.

Moravané prý se chtěli r. 846 z poslušnosti německého vyzouti, a proto vypravil se v polovici měsíce srpna téhož roku sám král Ludvík Německý s velkou válečnou mocí skrz Východní marku na Moravu, velmi dobře prý tam pochodil, vše dle své libosti zřídil a spořádal, a místo Mojmíra jeho synovce Rastislava za knížete Moravského povýšil. Co s Mojmírem se stalo, neví se. Nabrav poplatku a veliké kořisti od Moravanův mnil se skrze Čechy do Němec vrátiti, avšak tu mu Čechové zastoupili cestu, všechnu kořist mu vzali, a jak jsme

již výše pravili, musel král Německý s velkou nouzí sám ztěš zajiť se vyhnav z Čech jindy domů utíkat.

Kníže Rastislav (také Rostislav, shodně Rastic) panoval od r. 846 do r. 870, tedy po 24 let slavně a znamenitě, potkal se konečně se smutným osudem; tak že jeho památka v národě Slovanském zasluhuje býti výsoce vážena. Mezi tím časem, co král Ludvík až do r. 855 vedl krvavé, ač vždy marné války s Čechy, seděl Rastislav tiše pořádaje vládu svou, sbíraje síly na budoucnost, ucházel se o mír s Bulhary, kteří v nynějších Uhřích s Nitranskem sousedili, a postavil na místě zvláště výhodném nedobytný (jak se potom ukázalo) hrad Děvín na hranicích poledních proti matec Východní, dnešním dolním Rakousům.

Nepráteleství s Němci započalo ale již r. 855, bezpochyby že jim Rastislav poplatek zadržel; i táhl král Ludvík s vojsky svými do Moravy proti Rastislavovi, jemu odboj činícimu; ale toto tažení bez prospěchu se skončilo, král se bez vítězství navrátil, chtěl prý raději Rastislava, přesilnou prý hradbou (Děvínem) opatřeného, na čas tak zanechat, než v nebezpečném boji vojsku svému škodu spůsobiti. Nicméně Němci jeho veliký díl krajiny Moravské kořistěním a pálením poplenili, také četný hluk Moravanův, který na králův tábor udeřil a do něho dobytí se chtěl, do posledního muže skoro potřeli. Ale Rastislav toho Němcům neprominul, a po odchodu králova s lidem svým za ním táhna velikou končinu za Dunajem ležící zdrancoval a zhubil.

Po třech letech chtěl se král Ludvík za to pomstiti, a Rastislava posud nepřemoženého stůj co stůj potřiti. Rozkázal tedy r. 848, aby se veškerá válečná moc německá na tři vojska rozdělila; jedno vedeno jsouc od královice Ludvíka mělo udeřiti na Bodrce a Gliňany, druhé vedeno od markhraběte Thakulfa na Srby, třetí konečně vedeno od staršího královice Karolmana na Moravany. Avšak z hrozného mračna nebylo deště, strhly se bouře v západních krajinách Německé říše, a z výpravy proti Slovanům sešlo.

R. 860 strhly se zas velké nepokoje v říši Německé; Ludvíkův starší syn Karolman sprotil se otcí svému, maje pod správou svou nynější Korutany a knížectví Blatenské čili Dolno-Pannonské. Vypudil všecka markhrabata otce svého z krajin těch, a též Blatenského knížete Přibinu a syna jeho Kocela; pak se smluvil s Rastislavem, aby se jeho pomocí učinil pánem starých Korutan a nynějších Rakous. Nezdařilo se však, a Rastislav rád viděl tyto sváry mezi Němci samými, aby měl tím více

poklady a chvíle ke pokračování ve stavbě své říše Moravské, a lhostejné k tomu se měl, když Karolman r. 862 někde postižen a před otce postaven od něho do vazby dán byl.

V tom čase, asi r. 861, Rastislav dávno vida a umáváje, že němečtí hlasatelé víry Kristovy ne tak o království nebeské, jako o šeredný zisk a mrzké panování pozemské pracují, a vida též, že mu jen stíží lze bude, nadlady německé se ubráníti, vstoupil v radu se svými knížaty a s Moravany, a vypravil ono na věky památne poselství ke dvoru Byzantskému do Carihradu, aby k lidu jeho na Moravě slovanští kněží a učitelé vysláni byli. Kázal svým poslům, aby takto pověděli caru Michalu: „Lid náš pohanstva se oděkl a v zákoně křesťanském žije, avšak učitele nemáme takového, kterýžby nám v našem jazyce pravou víru křesťanskou hlásal, aby také jiné země vidouce to podle nás učinily. (Tím patrně Rastislav na ostatní Slovany narážel.) I pošli nám, pane, biskupa i učitele takového, neboť od vás na vše strany dobrý zákon vychází.“

SS. Konstantin (Cyrill) a Method.

Konstantin a Method byli bratři, synové znamenitého vojenského důstojníka v řeckém městě Soluně (Thessalonice) v Macedonii. Nazýval se jejich otec Lev, byl muž bohatý, a jeho vojenský stupeň v císařském vojstě řeckém zval se drugarios pod stratigem t. j. druhý pod samým vůdcem. Měltě sedm synův, z nichž byl Konstantin nejmladší a narodil se r. 827. Method byl starší. Z mládí vynikal však nade všemi Konstantin neobyčejnými dary ducha. V sedmém roce svém měl ve snách obzvláštní vidění, v němž se mu představily děvice rozličných cností; on prý si z nich vybral překrásnou pannu Sofii t. j. moudrost. Když jej odevzdali na učení, prospíval více v knihách než všickni ostatní učenníci. Jednoho času vyšel sobě jako pachole se svým ještrábem na lov, ale vítr zanesl jeho ptáka, a zarmoucený Konstantin zanechal té zábavy na vždy, přidržev se ještě srdečněji učení. Jej zvlášť zajímaly knihy a učení sv. Řehoře bohoslovce, a ještě v mladosti napsal na stěnu u sebe pod znamením kříže pochvalu sv. Řehořovi v následujících slovích: „Ó Řehoři, tělem člověče a duší anděle, neboť ty tělem člověk jsi, i andělem jevil jsi se. Neboť ústa tvoje, jako jeden z serafinův, Boha proslavují a veškerý svět osvěcují pravou víru ukazující. Tím pak i mne připadajícího k tobě láskou i věrou přijmi, a buď mi osvětitel

i učitelem.“ Konstantin ztratil otce jsa čtrnáctiletý, a vychovatel carův, logothet Theoktist, uslyšev o jeho moudrosti a pilném učení, vzal jej ke dvoru, aby se s carevicem učil. A carevic ten nazýval se Michal, a byl teprv tříletý, když mu otec umřel, a on vládu nastoupiti měl. Tu přišel s ním r. 842 mladý Konstantin do hlavního města Carihradu čili Konstantinopole. Císařství spravovala za mladého cara matka jeho, sv. Theodora, s dvěma poručíky, Manuilem a Theoktistem logothetou, kterýž byl příznivec Konstantinův. Přišed do Carihradu Konstantin odevzdán byl učitelům, i v třech měsících naučil se celé mluvnicki, i utvrdiv se chápal učení. Četl básně slavného arcibáského řeckého Homéra, naučil se i zeměměřictví, a od Lva a Fokia naučil se dialektice a všem filosofickým vědám. Lev byl slavný filosof i velice učený muž, Fokius stal se později patriarchou východní církve, týž muž to, který potom způsobil odštěpení čili schisma mezi církví západní, Římskou, a církví východní, Řeckou. Náš Konstantin vycvičil se pak ještě i v řečnictví i počítáství, ve hvězdářství a hudbě, nade všechno ale více tichý způsob než učenost na sobě jevil.

Logothet, příznivec jeho, vida že tak velice prospívá ve všelikém umění, dal mu moc ve svém domě, a on mohl směle do carova paláce vcházeti. Pak jej chtěl logothet oženiti se svou kmotrou přislubuje mu část nějakého knížectví od cara a že by se jmenoval stratigou t. j. vůdcem. Než odepřel tomu všemu Konstantin, a jeho příznivec ustanovil, postříhnouti jej na kněžství a učiniti jej bibliotékářem při patriarchovi u chrámu sv. Sofie. Tak se stalo, ale málo tam pobyl Konstantin, šel na Uské moře, skryl se potají v klášteře, tak že ledva do půl léta ho našli. Ale vrátivše se s Konstantinem do Carihradu nemohli ho k tomu nikterak přivésti, aby pokračoval ve své službě při bibliotece u sv. Sofie, přemluvili jej toliko, že přijal učitelskou hodnost, v které učil filosofii své krajany a cizí. Odtud pochází bezpochyby, že se Konstantin zval filosofem, i počítal se tací filosofové tehdejší k úřadům dvorským.

V ten čas měl Konstantin, jsa ještě mlád, z rozkazu císařského pření o úctě obrazův se svrženým patriarchou Anniem, kterýž pro své horlení proti obrazům ve chrámech důstojnosti své zbaven byl.

Když již Konstantin 24. roku věku svého dosáhl, poslali jej r. 851 spolu s Jiřím Asikritem k Saracénům, a sice bezpochyby k emirovi Melitenskému. Příčinou k té cestě bylo vyzvání saracenské na při s křesťany o víru. Konstantin vyšel s vítězstvím ze zápasu toho, přijav i jed

od nepřátelské ruky. Navrátil se z té cesty zvolil si Konstantin život samotný, bezmluvný, potom se odebral k svému staršímu bratru Methodiovi na horu Olymp v Thesalii.

Method byl několik let císařským vládcem jakéhosi slovanského knížectví, potom se ale všeho vzdal a odešel do kláštera na horu Olymp, kde vstoupil do spolku duchovního. Nyní tu oba bratři trávili na modlitbách, bdění a postě.

Z takového zbožného života vytrhlo oba

bratři nové vyzvání od císaře, aby šli ke Kozarům čili Chozarům, národu při Černém moři v nynější jižní Rusi bydlícímu, jižto prosili císaře, poslati k nim lidi umělé, aby je ohradili z jedné strany od Židův, a z druhé strany od Saracenův, usilujících obrátiti je na víru svou. Konstantin a Method vydavše se na cestu přišli do řeckého města Chersonu, jež Rusové Korsuk jmenují. Tu se naučil Konstantin řeči židovské, taktéž i řeči saracenské; povzbudil Chersonského arcibiskupa k vyhledání ostatků sv. Klimenta, ně-

Rastislav vítá blahověsty slovanské, ss. Konstantina a Methodia r. 863. (Str. 123.)

(20.)

kdy papeže a biskupa Římského, který se v těch stranách při Černém moři zdržoval, a tam mučnickou smrtí zemřel. Vydali se hledat jich na ostrov Blažený, našli tam ostatky svatého, Konstantin je vyzdvihl, a s velkou slávou do Chersonu přinesl. Za času, co Konstantin a Method v Chersonu přebývali, Kozarský vojvoda město oblehl, ale sprostředkováním Konstantina zas odtáhl, obyvatelům škody nečiniv.

K onečné vsednuvše Konstantin a Method

na loď k břehům Kozarským se plavili. U Kozarův měl Konstantin tuhá pření s mudrci Kozarskými, pak i se Židy a Saraceny. Tato pření sepsal Konstantin a rozdělil je na osm kapitol. Jeho bratr Method je po letech na jazyk slovanský přeložil. Koncem těchto pření bylo to, že dáno bylo povolení všem, kdož by se pokřestiti chtěli; i pokřestilo se Kozarův do 200, a kdo by z Řekův se obrátil na víru kozarskou anebo židovskou anebo saracenskou, na toho měl trest

smrti býti ohlášen. Konečně vyprosil sobě Konstantin místo všech darů, aby kagan čili kníže Kozarův asi 20 zajatých Řekův na svobodu propustil, vypravil se na zpáteční cestu.

Na té cestě proměnil prý modlitbou slanou vodu v sladkou k uhašení nesnesitelné žízně; v Chersonu předpověděl blízkou smrt tamního arcibiskupa, a na ostrově v okolí města Filly porazil veliký dub, k němuž lid měl pověrečnou aktivost.

Vrátili se oba bratři do Carihradu přinesše s sebou ostatky sv. Klimenta. Konstantin byl živ při chrámě ss. apoštolův, Methodiovi, kterýž se byl odřekl biskupské důstojnosti, dán byl klášter Polychron, v němž žilo 70 starců. Za toho času objasnil Konstantin na jedné čtíši díla Salomonova ve chrámě sv. Sofie chované tajemný nápis písmeny židovskými a samaritan-skými do tří hran udělaný, jehož smyslu posud nikdo nemohl se dočinit.

Příchod ss. Konstantína a Methodia na Moravu. 863.

V tom vešli asi r. 861 do Carihradu poslové Rastislava, knížete Moravského, i oznámili císaři Michalovi žádost jeho slovy, jak jim byl přikázal.

I svolal car Michal poradu, pozval Konstantina filosofa, aby sám slyšel poselství toto. Na to řekl k němu: „Vím, že to věc těžká, filosofie, ale potřebí jest, abys tam šel; neboť věci této nemůže nikdo spofiditi kromě tebe. Dám ti pro ně dary mnohé, pojmi bratra svého ihumena (opata) Methodia a jdi; jstet oba Soluňané, a Soluňané všickni čistě slovansky mluví.“*)

Odpověděl Konstantin: „Ač i obtížen jsem a nemocen na těle, s radostí půjdu tam, mají-li písmo na jazyk svůj.“

Vece car k němu: „Děd můj i otec můj i jiní mnozí hledali jsou toho i nenašli; kterak já to mohu vypátrati?“

Odpověděl Konstantin: „Aj kdož může na vodu slova psáti?“

Vece jemu na to car i s Vardou ujcem svým: „Jestliže budeš chtít, možná, že Bůh toho popřeje tobě; dáváť všem, kdož ho prosí a otvírá tlukoucím.“

I šel Konstantin filosof, neboť nesměl neposloušen býti ani Boha, ani cara po slovích svatého

*) Byli Soluňané sice Řekové, ale že vůkol města sami Slované sídlieli, znám byl jazyk slovanský také v samém Soluně.

apoštola Petra, jenž dí: Boha se bojte, císaře v uctivosti mějte. Nejprve šel na modlení s jinými, kteříž byli téhož ducha jako on: Brzo pak dal a vyjevil mu Bůh, jenž neoslýchá modlitbu služebníkův svých, která by psal kníhy slovanské. I vzal písmo řecké, a k zvukům slovanským, jichžto jazyk řecký nemá a zvláštním písmenem nevyjadřuje, vymyslel znaménka nová i k těmto řeckým je připojil. Tak si sestavil napřed azbuku čili abecedu slovanskou, v níž každé písmé má své jméno, a která takto vypadá:

	naše české	
а аз		а
б букы	" "	б
в vědy	" "	в
г- глагол čili glagol	" "	г čili g
д добро	" "	д
е jest	" "	е
ж živěte	" "	ж
з зело	" "	з
и земля	" "	и
и иже	" "	и
і і	" "	і
к како	" "	к
л ljudije	" "	л
м myslite	" "	м
н наш	" "	н
о on	" "	о
п pokoj	" "	п
р rci	" "	р
с slovo	" "	с
т tvrdo	" "	т
у uk	" "	у
ф frt	" "	ф
х chěr	" "	х ch
Ѡ ot	" "	Ѡ o
ц ci	" "	ц c
ѣ črv č. červ	" "	ѣ č
ш ша	" "	ш š
ѣ šta č. šča	" "	ѣ št čili šč
ѣ jer	" "	ѣ púl y (znamení tvrdosti)
ѣ jery	" "	ѣ y
ѣ jeř	" "	ѣ púl i (znamení změkčovací)
ѣ jať	" "	ѣ ě
ю jus	" "	ю ju
ѣ ja	" "	ѣ ja
ѣ es	" "	ѣ e (en)
ѣ as	" "	ѣ a (on)
ѣ jes	" "	ѣ je (jen)
ѣ jas	" "	ѣ ja (jon)
ѣ ksi	" "	ѣ ks
ѣ psi	" "	ѣ ps
ѣ thita	" "	ѣ th (f)
ѣ ižica	" "	ѣ y

I jal se pak Konstantin písmena; tato skládali ze slova slovanské a psali jazykem slovanským slova sv. evangelia:

ИСКОНН БЪ СЛОВО А СЛОВО БЪ ОУ БОГЪ А БОГЪ БЪ СЛОВО atd. (Iskonni bě Slovo a Slovo bě u Boha a Boh bě Slovo, v nynější češtině: Na počátku bylo Slovo, a Slovo bylo u Boha a Bůh byl Slovo.)

I zradoval se car Michal a chvalořečil Boha s radami svými. I poslal Konstantina s dary mnohými napsav toto psaní Rastislavovi: „Bůh, jenž velí každému, aby v bezpečné rozumnění přišel a k většímu skutku dospěl, viděv víru tvou i podnětí tvé, učinil nyní v naše leta, že nalezeno jest písmo k řeči vaší, čehož posud nebylo, abyste i vy připočtení byli k velikým národům, jižto svým jazykem Boha slaví. I vypravili jsme toho, jemužto Bůh zjevil, muže čestného i blahověrného i sběhlého v písmě filosofa. I přijmi jím dar větší a čestnější nade všecko zlato a stříbro, i nad kamení drahé a nad nejskvostnější statek. I podporuj ho křepko a utvrď všecka srdce, aby získali Boha. Pobuď všech, aby nelenili, než ujali se cesty pravé; však i ty, přivedeš-li jich přičiněním svým v Boží rozum, přijmeš mzdu svou za to i v tomto i na onom životě za všechny duše, ježto uvěří v Krista Boha našeho, od nynějška až do skonání světa; a památku svou zůstavíš ostatním pokolením, podobně jako veliký car Konstantin.“

I tak přišel Konstantin filosof spolu s bratrem svým Methodiem, asi na jaře roku 863 na Moravu.

S velikou úctou přijal ho Rastislav, i kázal dáti jemu učenníky, aby je učil. V brzkém čase vyučil Konstantin učenníky všem službám, jitřnímu, hodinovému, večernímu i nočnímu pění a mši svaté. Methodius s povinnou pokorou jal se sloužiti bratru filosofu a vyučovati spolu s ním. I otevřely se dle slov proroka uši hluchých, i pochopili učení písma slyšíce, a jazyk chybomluvných stal se zřetelný. I vzradoval se Bůh nad dílem tím!

Moravané slyšíce, že bratři Solunští s sebou nesou ostatky sv. Klimenta, nástupce někdy sv. Petra a Pavla na stoličce římské, a kromě toho i evangelium na jazyk slovanský od Konstantina přeložený, zaradovali se velmi, a vyjdouce z Veléhradu, jenž byl hlavním hradem na Moravě a sídlem knížecím, přichozím v ústřety, vítali učitele své s nevýslovným jásáním.

Na Moravě bylo již pět biskupův Pasovských církevní zřízení pevné a ustálené; byli tu již arcikněží, kněží a jáhnové, větším dílem Němci, a jestliže který Slovan byl mezi nimi, byl za-

jiatý celý duchem jejich ovládan. S těmi málal Konstantin často ostře pátky, neboť snadno pochopiti, s jakou žárlivostí na něj a počínání jeho pohlíželi. Jakmile ale Konstantin ty učenníky, jež mu Rastislav dal, v písmě slovanském vyučil a v církevním zpěvu je vycvičil, též hned i služby Boží uspořádal, užívaje k tomu jazyka slovanského, kterýž od té chvíle na Moravě počal býti jazykem církevním.

Ejhle, služby Boží v jazyce slovanském! jaké to podivení — a hned jaký odpor to vzbudilo u všech cizojazyčníkův. „Neslaví se Bůh takto,“ hned tito křičeli; „kdyby to Bohu milo bylo, byl by učinil tak, žeby Moravané hned na počátku, majíce písmo (ovšem latinské, s kterým je Němci seznámili) slavili slovy svými Hospodina. A však Hospodin vyvolil sobě jen tři jazyky, hebrejský, řecký a latinský, kterýmiž dostojno jest, slávu jeho hlásati.“ A proto se Konstantin s těmi arcikněžími, kněžími a diakony hádal, slovy písma sv. je přemohl a troj-jazyčníky je nazval.

Neřesti, kteréž se v lidu ještě nacházely, proto že nauky Kristovy od Němcův jim vštěpované chápati nemohl, Konstantin jal se úsilně hubiti, zvláště protivoval se obyčejům pohanských žertev (obětí) a rozpoutanosti manželské, čehož prý do těch dob trpěno. I hlásal slova písem svatých: Hospodinu vzdej oběť chvalnou a učin modlitbu svou Nejvyššímu. A o manželství hlásal: Ženy mladosti své neopouštěj, neboť jestli znenáviděv jí sobě propustíš ji, bude zjevná nečest chuti tvých. A mnohé jiné, věčné pravdy oznamoval z písma. Dobře praví legenda o bratřích: I vložili srpy na vyplenění všelijakých bludův, jakých mezi lidem našli, a vyplnění i vykoření vše na roli této rozličné hnusné chyby, osívali ji zdravým zrnem slova Božího.

Druhý rok po příchodu slovanských věrozvěstův na Moravu, r. 764, vypukla nová válka mezi králem Ludvíkem a knížetem Rastislavem. Rastislav měl po dobrém nebo po zlém k poslušnosti přiveden býti. Tenkrát však nedotkla se válka hrubě celé země, aniž dlouho trvala. Král Ludvík táhl se schválením papeže Mikuláše s vojskem po pravém břehu Dunaje až na rovinu Tullenskou v nynějších Dolních Rakousích. Tam měli přijíti také i poslové Bulharův, aby smlouvy pokoje s králem Bulharským byly obnoveny a snad i pomoc Bulharův proti Rastislavovi získána. Ludvík také skutečně s valným vojskem přešel přes Dunaj v měsíci srpnu, a oblehl Rastislava na Děvíně. Ale Děvín jak byl, tak zůstal nedobytným, a nepřišlo ani k boji, a obě strany učinily mezi sebou narovnání. Rastislav uvolil

se dání králi Německému na znamení svého pokojného smýšlení rukojmě, jakých i kolik jich sobě žádati bude; též také se všemi svými knížaty učinil král přísahu, že jemu věrnost navždy zachová. Smluvěno tak; a král Ludvík od táhl zas domů.

Roku pak následujícího 865 jeden z předních pánův německých, hrabě Wernher, zbaven byl úřadů svých a to proto, že prý Rastislava proti králi Ludvíkovi popouzel.

Po všecka ta ostatní léta 865, 866 a 867, co bratři Solunští na Moravě meškali a učili, ano ještě r. 868, ten rok po jejich odchodu do Říma, panoval v Moravě pokoj a mír, aspoň s největšími nepřáteli, Němci. Vypravuje se toliko, kterak synové krále Ludvíka, vypovídající otcí svému poslušenství, všelijak se ucházeli o přízeň knížete Rastislava.

Konstantin a Method v Římě. 867—871.

Po více než čtyřletém pobytu na Moravě, asi v druhé čtvrti roku 867, odebrali se oba bratři do Říma. Mělit zajisté mnoho příčin k vydání se na tuto cestu: za jedno vykonavše úlohu svou na Moravě nemínili navždy zůstatí v říši Rastislavově, za druhé prý je papež Mikuláš do Říma povolal, aby se zodpovídali z uvedení slovanského jazyka do církve; spíše ale šlo jim o to, aby dosáhli papežského schválení k církevní řeči slovanské, neboť byli z ní od německých biskupův vášnivě osočováni; za třetí chtěli odvezditi pozůstatky těla sv. Klimenta mučenníka, druhdy biskupa Římského, městu Římu, jemuž patřily; konečně aby dle přání knížete Rastislava, který sobě také ve věcech církevních přátel musel samostatnosti a nezávislosti od církve německé, tam přivedli své učenníky z Moravy k posvěcení na kněžství. Mezi těmi učenníky byl bezpochyby také kněz Slavomír, příbuzný knížecího rodu Moravského, který později za Svatopluka jeden čas byl knížetem.

Toho času stala se neblahá roztržka v církvi, ana se řecká církev od západní římské církve odtrhla. Tato roztržka zove se schisma, a způsobil ji patriarcha Fokius, druhdy Konstantinův učitel a přítel. Konstantin stav se v této otázce prudkým odpůrcem Fokiovým, chtěl proto v Římě také věrnost svou k stolici papežské osvědčiti.

Při odchodu svém z Moravy nepřijal Konstantin jiné náhrady od Rastislava, než jistý počet ve vojně zajatých, aby jim ze své ruky mohl

dáti svobodu. Nabízel mu kasha zlato, šifiro a jiné věci: nepřijal nic takového, hlásav evangelium Páně bez náhrady, bez osobního šků. Oba bratři ubírali se z Moravy přes Dolní Pannonii čili nové knížectví Blatenského. Na hradě Blatné, hlavním sídle knížete druhdy Přibiny, nyní syna jeho Kocela, zastavili se. Byloť Blatensko králi Německému podrobeno a náleželo k biskupství Solnohradskému. Slováci v tomto knížectví přebývali byli již za času Karla Velikého od kněží Solnohradských na křesťanskou víru obrácení; ještě více ujalo se křesťanství u nich, když tam panoval Přibina a Kocel.

Kocel vřídne přijal Konstantina a velice sobě oblíbil písmo slovanské a církevní knihy v jazyku slovanském psané, sám v nich čísti se naučil a kázal padesáti učenníkům, aby se v písmě tom vycvičili. Konstantin a Method téměř celé leto roku 867 u Kocela ztrávili. Kocel pak je vyprovázal s velikou slávou, nabízejce jim dary veliké; ale oni jiného nepřijali, kromě že několika ve vojně zajatým vyprosili svobody.

Odtud přišli do vlaských Benátek, kde měl Konstantin veliký spor a hádání s duchovními, kteří nedosti mohli se nadeviti tomu, kterak Konstantin jazyk slovanský uvedl v službu církevní. „Člověče, mluvili k němu, kterak jsi tu spořídil Slovanům písmo a knihy, a učíš je v jazyce tomto, kdežto toho prvé nikdo nevyndal, ani apoštolové, ani papež římský, ani Řehoř bohoslovec, ani Jeronym, ani Augustin? My zajisté toliko tři jazyky známe, kterýmiž sluší v knihách slaviti Boha, hebrejský, řecký a latinský.“ Konstantin jim ale odpovídal slovy znamenitými, po nichž opravdu apoštolskou povahu toho neobyčejného muže poznáváme. Znae z osobní zkušenosti národy asiatské i evropské, znal také více než kdokoliv jiný neobyčejnou sílu, která záleží v tom, když se národu hlásají věčné pravdy křesťanské ve srozumitelném, vlastním jazyce jeho. I odvolával se před Benátcany na své zkušenosti v Asii, odvolával se na zřejmá slova sv. písma, kterýmž nebylo možná odolati: „Mnoho národův známe, pravil, že písmo a knihy své majíce oslavují Boha, každý ve svém jazyce; takoví jsou Armenové, Peršané, Abcházové, Iberové, Sogdiané, Gothové, Avarové, Turci, Kozarové, Arabové, Egyptané a jiní mnozí.“ Mnohými místy z písem svatých dolíčil pak slušnost počínání svého.

Do Říma přišli bratři na samém konci r. 867, i našli na stolici papežské již ne Mikuláše I., kterýž 13. listopadu byl zemřel, ale Adriana II., jenž na stolec sv. Petra dosedl 14. prosince téhož roku. I vyšel jim papež Adrian s kněžstvem a všemi měšťany, svíce nesoucími, před město

naproti, poněvadž přinášeli ostatky sv. Klimenta, mučenníka a papeže římského.

Po celý rok 868, kdež na Moravě úplný pokoj panoval, zůstali bratři Solunští v Římě. Hlavní věc, o kterou se zasazovaly, bylo uznání jazyka slovanského v kostelní službě. Dšlo toto na Moravě započaté, dovršeno jest v Římě: Konstantinova myšlenka došla schválení od papeže římského.

Papež Adrian přijal knihy slovanské z rukou Konstantinových, posvětil a položil je v kostele Marie Panny ad Praesepe na oltář sv. Petra, a zpíval před nimi mši svatou. Též Methodia vysvětil papež na kněžství, neboť ač byl již ihumenem, to jest opatem, měl teprv nižší svěcení na diakona. Potom rozkázal papež dvěma biskupům, Formosovi a Gauderikovi, aby světili učenníky slovanské z Moravy přišlé. I vysvěcení jsou učenníci, tři za kněze a dva za anagnosty, to jest čtenáře, a když je vysvětili, pěli liturgii v chrámě sv. Petra slovanským jazykem. Druhý den pěli v chrámě sv. Petronilly, třetí den pěli v chrámě sv. Ondřeje, a potom pěli u velikého učitele národův, sv. Pavla apoštola ve chrámě v noci, též i ráno slavili mši svatou jazykem slovanským nad svatým hrobem, majíce ku pomoci Arsenia, biskupa sama sedmého, a Anastasia bibliotekáře. A Konstantin bez ustání chválu za to Bohu vzdával s učenníky svými. I chodili Římané pořádku k němu vyptávající se ho na všechno, i vypravoval jim podruhé, potřetí na dotazy jejich.

Mezi tím v Římě vystaven jest ke cti sv. papeže a mučenníku Klimentovi znamenitý chrám ve formě basiliky, a ostatky téhož svatého od Konstantina filosofa do Říma přinešené slavně v tomto chrámě uloženy jsou.

Konstantin podstoupiv při slabém těle a slabém zdraví tak mnohé práce a daleké cesty, v nemoc upadl tu v Římě, a trpěl mnoho dní z hlízy. Najednou pak viděv zjevení Boží začal takto pěti: „Řečeno mi bylo, vejde me v dvory Hospodinovy, rozveselil se duch můj i srdce zaradovalo se.“ I předvídaje blízký konec oděl se v roucho sváteční a celý den v něm zůstává, veselil se a říkal: „Od té chvíle nejsem já ani carův sluha ani komu jinému náležím, než toliko Bohu vševládnucímu. Nebylo mne, i byl jsem stvořen i budu na věky. Amen.“ K ránu pak oděl se v posvátný oděv řeholní a přijal jméno Cyrill. V stavu řeholním zůstal ještě za padesáte dnův. Když pak již cítil, žež blízko jest hodina smrti, vroucně se modlil. K bratrovi svému pravil: „Hle, bratře, jako v jednom zápřeží jsme byli, jednu brázu táhnouce, a já na záhonech padám dni své dokonav. A ty rád máš

Horu velmi (myslil klášter na hoře Olympu, kde druhdy spolu přebývali), však pro Horu neopouštěj učení svého.“

I zesnul v Pánu muž veliký, učitel Moravanův dne 14. února r. 869, maje věku svého 42 let.

I rozkázal papež všem Řekům, kteří byli v Římě, též i Římanům, aby sejdouce se se svícemi spívali nad ním a učinili jemu pohřeb jako slušelo papežům. Bratr pak Method prosil papeže říka: „Slibem nás zavázala máti, který z nás první sejde, aby ho druhý přinesl do kláštera bratrského na Olymp a tu pochoval.“ I dal papež vložiti mrtvolu do rakve, a zabezení rakev hřeby železnými, a takž přichystána na cestu zůstala rakev ještě po sedm dní v Římě. I předstoupili biskupové latinští před papeže říkouce: „Jakož jest Konstantin-Cyrill mnoho zemí schodil, a Bůh jej sem přivedl a duši jeho přijal: záslužno také, aby zde byl pochován, jako muž slavný.“ I vece papež: „Za svatost jeho a za lásku jeho k Římu, že přišel sem, pochovám ho v hrobě svém vlastním v kostele sv. apoštola Petra.“ — Řekl pak Method: „Ješto jste oslyšeli mne a nedali mně těla jeho, pochovejte ho v kostele sv. Klimenta, s kterýmž jest přišel sem.“ I poručil papež, aby tak učiněno bylo. A takž pochován jest v chrámě sv. Klimenta v hrobě na pravé straně oltáře, kdež se mnoho divů napotom dalo. Římané pak dali nad hrobem vymalovati obraz jeho, modlili se u hrobu jeho den i noc, a chválili Boha, že tak oslavil jeho.

Nové války s Ludvíkem Německým.

869.

Téhož roku 869, když sv. Konstantin-Cyrill v Římě zemřel, vešel Rastislav v Moravě s králem Ludvíkem v novou válku, která byla začátkem velikých pohrom, ješto Němci na mladistvou říši Moravskou přivalili, a však ji předce zkaziti nemohli. Ovšem ale musel rázný Rastislav v těch pohromách smutně zahynouti.

V té první nové válce r. 869 vedl královic Karolman vojsko svého otce proti Rastislavovi a svedl s ním dvě bitvy, v kterých prý Karolman zvítězil a nemalých kořistí nabral. Při vojště Moravském nalézal se zběhlý Němec Gundakar, někdy vůdce vojsk německých, a když se vojsko Karolmanovo k bitvě s Rastislavem chystalo, oslovil prý Gundakar Moravany, kterýmž byl od Rastislava za vůdce dán, říka: „Statečně bojujte, vlast svou ochraňujte; já zajisté ničím nemohu vám posloužiti v boji, neboť sv. Emmeram

a jiní svatí, na jejichžto ostatky jsem králi Ludvíkovi a synům jeho věrnost přísahal, štít a kopí mé ve své moci držím, rameno mé ochromuji a mne celého jako spoutaného mají, tak že ani ruky k ústům zvednouti nemohu.“ Zatím když toto mluvil, přišlo vojsko Karolmanovo, a Gundakar zabit. Což když králi v Řezně bydlícímu oznámili, všickni hlasitě Bohu díky vzdávali, i byla slavnost v kostele Řezenském, že takový zrádce zahynul.

Na to ještě téhož samého roku v měsíci srpnu král Ludvík tři vojska vystrojil, jedno

proti Srbům, druhé z Bavor Karolmanovi proti Svatoplukovi poslal, který tehdy držel knížectví Nitranské, sám pak král s Franky a Šváby čili Alemany proti samému Rastislavovi táhl. A však roznemoha se nejmladšího svého syna s tím třetím vojskem poslal. A to vojsko přitáhlo na Moravu, ale přišedši před Děvín, ničeho svěsti nemohlo. Hrad tento byl Rastislavovo hlavní zbrojiště, ode všech jiných hradův rozdílný a nedobytný. Za to ale Němci všecky ostatní hrady moravské spálili, po pokladech v zemi a lesích ukrytých slídili a pryč je odnesli. Králevic Karol-

Rastislav před soudem krále Ludvíka Německého v Řezně. (Str. 181.)

(21.)

man zas, který mezi tím časem na Svatopluka v Nitě dorážel, chlubil se potom také, že krajiny Svatoplukovy ohněm a mečem pohubil, a vrátili se oba králevici nazpět do Němec hlásající mnoho o svých vítězstvích.

Svatoplukova zrada a Rastislavův konec. 870.

Rastislav a Svatopluk, jeho bratrovec, obhájivše společně r. 869 země své před Němci, nějak se potom rozhněvali na sebe, a Svatopluk jsa mlad a náruživ, a nepomysle na následky svého jednání, odtrhl se následujícího roku 870 od Rastislava, a poddal se se svým knížectvím Nitranským Karolmanovi, králevici, co područník

německý. Tak pro osobní zisk a věci zradil svůj lid slovanský Němcům. Nebylo divu, že Rastislav takovým zrádným jednáním na nejvyšší rozhněván na Svatopluka sáhnouti si byl umínil. Dal prý rozkaz, aby se Svatopluka při hostině zmocnili a jej o život při tom připravili. Ale Svatopluk se o tom dověděl od jednoho z vyslaných na něj, i zdvihl se od hostiny dříve než vrazi přišli, předstíraje, že jde na lov se sokoly. Rastislav vida se v zámyslu svém sklamán, sám se za ním vydal s lidem ozbrojeným, chtěl je ho dopadnouti; ale chytrý Svatopluk předzvídáje to, nastražil na něj zálohu i skutečně Rastislava, svého strýce, jal a svázaného vydal v ruce Karolmanovy.

Tak se octnul Rastislav v moci svých úhlavních nepřátel Němcův, nepřemožen sice od nich silou válečnou ani jinak od nich podmaněn, ale zradou vlastního bratrovce jim vydán. Karolman poslal jej pod silnou stráž do Bavor, a tam v Řezně držán byl ve vazbě až do příchodu krále Ludvíka.

Na to vkročil Karolman do Moravy, knížete a panovníka svého najednou zbavené, a když se pro všeobecný zmatek nikdo nepostavil na odpor, zmocnili se Němci všechných hradů a hradců, a osadili je. Karolman pak nařídil dva vůdce vojska svého, Engelšalka a Viléma, aby Moravu spravovali, sám ale zabral celý Rastislavův poklad a do Němec se vrátil.

Asi na začátku měsíce listopadu 870 přijel král Ludvík do Bavor, kdež držán sněm hrabat a jiných pánův bavorských a franckých. Přišli ke dvoru do Řezna také jak obyčejně poslové z rozličných krajin slovanských s dary svými, však sotva od Čechův, kteří ještě před rokem (869) Bavorsko válkou navštívili.

Tu rozkázal Ludvík Rastislava těžkými řetězy spoutaného na soud postaviti: pánové němečtí ano i poslové slovanští odsoudili nešťastného knížete-starce na smrt, kladouce mu za vinu, že se zpronevěřil v závazcích k panovníkům říše Německé. Král Ludvík ale změnil rozsudek smrti v ten způsob, že Rastislavovi dal obě oči vyloupati a jej pak na věčné vězení do německého kláštera, nevědomo kterého, zamknouti. Pověst praví, že do Medlíku (Mölk) nad Dunajem v nynějších Dolních Rakousích. Od té doby zmizelo jméno slavného Rastislava, který po 24 let svého panování ozdobil jméno své slávou velikých skutkův a zásluh o národ svůj.

Snížení a epélné povýšení Moravy.

870—871.

Svatopluk vydav svého velikého strýce v ruce tvrdých Němcův, dosedl po něm na knížecí stolec Moravský. Ale jak snížená a ukrácená byla moc jeho! Na Moravě všechny hrady kromě jediného nedobytného Děvína osazeny byly vojenským lidem německým, a vlastními pány v zemi byli vůdcové Engelšalk a Vilém. Svatopluk pak byl jen jako pouhým stínem knížete, a nalézal se docela v moci královice Karolmana. A tu jej Němci ještě nařkli, že pomýšlí o zradě, načež jej Karolman do vazby vzal a docela se země vyvedl. Ukázalo se sice později, že to bylo křivé nařknutí, ale Morava zůstala proto předce bez knížete, a nepochybně již Němci o tom pomýšleli, jak by Moravu úplně vtělili v říši Německou; nebyloť dotud příhodnější doby k tomu, jak právě nyní.

Ale z nehlubšího pokoření tohoto šťastně se zase Morava povznesla. Moravané majíce za to, že po Rastislavovi také i Svatopluk v německém zajetí zahynul, jsouce bez knížete, přinutili kněze Slavomíra z přibuzenstva rodu knížecího, že se ujal knížectví, smrti mu vyhrožujíce, jestližby tak neučinil. I zdvihl se Slavomír, a postavil se v čelo Moravanův. Nejprve šlo o vypuzení Němcův ze hradů, kteréž drželi; strhly se časté boje, vůdcové Engelšalk a Vilém psotně odpírali Moravanům. Brzy spozorovali Karolman a jiní vůdcové, že nebude možná odolati lidu moravskému, ač nevrátí-li se jim kníže a pravý panovník jejich. Protož dali Svatopluka na svobodu, ničeho z toho, z čehož byl obviňován, na něm nenalezše; obdarovali jej dary královskými, ano takovou v něj měli důvěru, že mu i vojsko dali německé, aby přijda na Moravu, pozdvižení Slavomírovo ukrotiti mohl.

Svatopluk s vojskem německým přirazil před Děvín, vojsko se rozložilo před hradem, on sám vkročil do hradu, dorozuměl se tam s Moravany, a ihned celou silou udeřil s Moravany na vojsko německé nic zlého netušící, a proto prý neopatrné se chovající. Mnoho Němcův za živa zajal, mnoho jich před časem prchlo, ostatní všickni pobiti jsou do posledního. I obrátila se všechna radost Němcův z prospěchův, před tím nad Moravany obdržených, v žalost a nářek. Karolman slyše o záhubě vojsk svých nad mru se zděsil a všech rukojmí, co jich v své zemi měl, svolati a Svatoplukovi navrátiti kázal, sám pak za ně jedva jednoho muže jmenem Radboda, a toho napolo mrtvého, nazpět obdržel.

Tímto skutkem utvrdil Svato-
pluk r. 871 bezmála již ztracenou neodvislost Moravy. Slavo-
mír ustoupil od knížectví, kteréhož se z potřeby
toliko byl ujal, a Svato-
pluk začal panovati nad
Moravou, maje spravovati osudy její právě tak
dlouho, jako strýc jeho Rastislav, let totiž 24.

S v a t o p l u k .

870—894.

Za Svato-
pluka dostoupila říše Moravská
nejvyššího stupně moci své a slávy. První Sva-
toplukův skutek byl, že se spojil s Čechy. Již
toho samého roku 871, co byla ona bitva pod
Děvínem, pojal Svato-
pluk v měsíci říjnu dceru
jednoho českého župana za manželku, jejížto jmé-
no necelé v jedné Solnohradské kronice se zacho-
valo. Slula V. . vizna. Nelze pochybovati, že
byla křesťanka anebo že se jí před sňatkem stala.
I stala se při svatbě té věc divná, kteráž uka-
zuje, jakého smyslu byli páni Němci i sami bi-
skupové jejich. Když totiž průvod svatební sklá-
dající se ze 644 jezdcův Moravanů i Čechův,
nevěstu vezouce z Čech na Moravu se bral, byli
na té cestě zaskočeni od pohraničných hrabat
německých, kteří zvěděvše o průvodu tomto nic
zlého netušíc, že hradu svého pomezního, bez-
pochyby z Rakous nad Dyjí, na Moravu vtrhli
a průvodu další cestu založili. Tito pánové byli
Arno, biskup Würzburgský, hrabě Rudolf a
jiní, kteříž měli na hořejší Dyji starou župu Ra-
kouskou s hradem Rakousy (nynějším měste-
čkem Raabs) jakožto marku čili krajiště sobě
k ochraně proti Moravanům a Čechům svěřenu.
Svatebníci vidouce, že jim cesta založena jest,
obrátili se k české zemské bráně, kterou zase
četní pokrajníci hlídali proti oněm německým.
Zemskými branami zvaly se jisté průchody v hra-
dičních horách a lesích, kudy se vycházele ze
země do sousední ciziny. I prchali ke bráně té
a Němci se hnali za nimi. I sotva stačili sva-
tebníci osobami svými dostat se do vnitra ohrady
čili záseky při té bráně zemské, která měla
vstup velmi těsný; koně s uzdou i sedlem, ští-
tův a jiných věcí všech před branou zanechati
museli, což se všechno kořistníkům německým
do rukou dostalo, kteří ovšem s nemalou radostí
do svých stanovisk se navrátili. Svato-
pluk bez-
pochyby v tomto průvodu nebyl, ježto dle staro-
slovanského mravu nevěsta k muži byla nesena
anebo vezena.

Svato-
pluk uspořádav knížectví své Moravské,
a sesliv se svazkem s Čechy a Slovy na Odře

(Slezáky), začal nyní rázně a obezřele panovati
a veliké zámyšly v duchu svém chovati o lepší
budoucnost národu Slovanského, tak velikého a
rozšířeného, ale bohužel tak příliš v sobě roz-
drobeného a v této rozdrobenosti tak slabého.

Poslední válka Moravanů a Čechův s Ludvíkem Německým.

872.

Roku 872 podnikl král Ludvík novou ve-
likou válku proti Slovanům, chtěje hlavně Sva-
topluka zkrátiti a druhé Slovy od něho od-
vrátiti. Slavní svátky velikonoční v Bavořích,
vystrojil v měsíci květnu troje vojsko: jedno
složené z Durynkův a Sasův, mělo přes Srbsko
a Lužici vtrhnouti do nynějšího Slezska, druhé
složené ze samých Frankův mělo vraziti do Čech,
a třetí složené z Frankův a Bavorův měl krá-
le-
vic Karolman vésti proti samému Svato-
plukovi na Moravu. I dařilo se těmto třem vojskům
nejednostojně.

Durynkové a Sasové přes Lužici vypravení,
krále u sebe nemajíce a svorní mezi sebou ne-
jsouce, Slovanům v Slezsku záda ukázali, a pře-
mnoho svého lidu ztrativše s hanbou nazpět
přišli. Stalo prý se při tom, jak svědčí sami
kronikáři němečtí, že někteří vůdcové jakž utí-
kali, od slovanských žen bití a palicemi s koně
na zem strhání byli.

Lépe se dařilo Frankům do Čech vypra-
veným, jež vedl bojovný Luitbert, arcibiskup
Mohučský, tedy kněz proti pohanům českým. Če-
chové ztrativše bitvu někde na Vltavě zatáhli se
na své hrady. Němci tedy nezvítězili rozhodně,
a poplenivše velikou část České země odtáhli.

Jak pak ale Karolman s třetím vojskem
na Moravě pořídil? Nehrubě; vojsko vedeno jsouc
od biskupa Arna a Fuldenského opata Sige-
harda, činilo prý velikou záhubu na Moravě pá-
lením a vražděním, ale utrpělo také veliké ztráty;
nejhorší ale ránu zadal Karolmanovi následující
skutek Svato-
plukův. V ten čas, co se Karol-
man na Moravě drancováním meškal, vypravil
Svato-
pluk četné hluky vojska svého potajmu
k Dunaji, kde hrst Bavorův postavena byla
k ochraně lodí na té řece zůstavených; i pře-
padli je náhle Moravané, mnoho jich zajali, jiné
do Dunaje zahnali, jiné opět do zajetí odvedli.
Ze všech Bavorův jediný znamenitější vyvázl
životem s několika málo muži, totiž Imbrich,
biskup Pasovský, kterýž se zval vrchním pastý-
řem lidu Moravského.

Zpráva o nešťastném příběhu Karolmanově v Rakousích a vědomost o nebezpečnosti, jaké mu na Moravě brozí, donesla se králi Ludvíka r. 873, právě když v Metách za Rýnem sněm držeti chtěl. Bylo mu oznámeno, že jestli co nejrychleji nepřispěje synovi Karolmanovi na pomoc, vícekrát jeho nespátí. Ihned odebral se Ludvík do Řezna a srovnal i shodnul se skrze úředníky své se Slovy s říší sousedními, jakž právě mohl. Toliko posly z Čech, maje je v podezření z nějaké lsti, u vězení podržel. I byla zas Morava prosta vrahův.

Sv. Method biskupem Pannonským.

870—874.

Po smrti sv. Konstantina-Cyrilla zůstal jeho bratr Method v Římě. I přišla ku konci r. 869 žádost do Říma od Kocela, knížete Pannonsko-Blatenského, aby papež Methodia do země jeho vypravil. I přivolil papež k žádosti této, dokládaje k tomu: „Ne k tobě toliko, ale všem těm stranám slovanským posílám jeho za učitele od Boha i od sv. apoštola Petra.“ Vypravil pak Methodia ku Kocelovi spolu s listem přepamatým, psaným k Rastislavovi a Kocelovi zároveň. V tomto listu, ježž bohužel Rastislav již nespátí, psal papež tato znamenitá slova:

„Adrian, biskup a sluha Boží, Rastislavu a Kocelovi!

Sláva na vysostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle! I slyšeli jsme o vás duchovní věci, jichžto žádali jsme s toužením a modlitbou za vaše spasení, kterak pozdvihl Hospodin srdce vaše, abyste hledali Jeho, i ukázal vám, kterak netoliko věrou, než i dobrými skutky sluší sloužiti Bohu. Víra zajisté beze skutkův mrtva jest, a klamou se ti, jižto myslí, že znají Boha a skutkem se jeho odříkají. Nebo netoliko u této svaté stolice prosili jste za učitele, než i u blahověrného cara Michaela; i poslal vám blahoslaveného filosofa Konstantina s bratrem prvé nežli jsme my stačiti mohli. Onino pak bratři seznávše, že ku stolici apoštolské sluší země vaše, proti právům církevním ničeho neučinili, ale k nám jsou přišli, ostatky sv. Klimenta nesouce. My pak trojnásobnou radost pocítivše a přesvědčivše se, umínili jsme sobě, poslati Methodia, vysvětlivše ho i s učenníky, syna to našeho, do kontin vašich, muže dokonalého rozumu i pravověrného, aby vás učil, jak jste prosili, vykládaje písma v jazyku vašem

podle všeho církevního řádu zúplna i se mšísvatou, to jest službami Božími i křestem. Jakož jest filosof Konstantin počal z Boží milosti na přimluvu sv. Klimenta: tak jestliže kdo jiný bude moci důstojně a pravověrně kázati, svato buď a blahoslaveno Bohem i námi i veškerou katolickou i apoštolskou církví, abyste snadno přikázání poznali. Ten jediný zachovejte obyčej, abyste na mši prvé čítali epištoly a evangelium latinsky, pak slovansky, by se naplnilo slovo písma: Chvalte Hospodina všickni národové, a druhé: Všickni mluviti budou jazyky rozličnými veliké věci Boží, jakož dá jim duch svatý zvěstovati. Jestližeby kdo z příslých k vám učitelův a posluchačův jejich uši své od pravdy odvracujících, počal drze jinak do bludu svoditi vás, haně knihy jazyka vašeho, vyobcován buď, ale toliko v soud dán jsa církvi, dokud by se nenapravil. Tito zajisté jsou vlci a ne ovce, jež sluší po ovoci jejich znáti a chrániti se jich. Vy ale synové nejmilejší, slyšte učení Boží, a neodmítejte zákonův církevních, abyste shledáni byli co věrní ctitelé Boží, Otce našeho nebeakého se všemi svatými. Amen.“

S tímto listem přišel Method jakožto učitel-biskup od papeže splnomocněný do krajin slovanských asi konec roku 869. Zavítal napřed na hrad Kocelův, Blatno, kterému Němci v říši říkali Moosburk. I přijal ho kníže Kocel s velikou úctou. Method ale z krajiny Kocelovy dále na Moravu nešel, neboť tam na počátku roku 870 povstaly právě ony hrozné domácí bouře a války německé, ježto se skončily vzbou a zahynutím Rastislava knížete.

Kocel naopak vypravil Methodia zas nazpět do Říma, žádaje, aby obnoveno bylo staré biskupství Pannonské, kdež druhdy sv. Andronik ještě za časův, když Pannonie Římanům patřila, biskupoval, a Method aby byl jmenován biskupem Pannonským. Toto staré biskupství Pannonské zašlo, když suroví kmenové Němectí do Římských zemí vešli, a kříž křížem je probíhající, všecken starý pořádek z kořen vyvraceli. Bezpochyby sám papež si toho přál, aby toto staré biskupství zas obnoveno bylo, proto také tato žádost Kocelova v Římě se potkala s velikým ochotností. Šel tedy Method zpět do Říma během roku 870, doprovázen jsa dvacíti předními muži národu Slovinského v knížectví Blatenském; přišel pak r. 871 nazpět z Říma již jakožto biskup Pannonský, a jal se vedle listu papeže Adriana ihned plnou mocí provozovati služby Boží v řeči slovanské.

Tu teprv nastal hlučný křik a odpor kněží arcibiskupa Solnohradského nejen proti takové novotě, že se totiž slovanského jazyka v kostele užívalo, ale ještě více proti zřízení biskupství Pannonského, jelikož si Němci knížectví Blatenské, to jest dolní Pannonii, k arcibiskupství Solnohradskému počítali; arcikněz Richbald nemoha toto snésti odešel odtud s velikým hněvem k svému arcibiskupovi do Solnohradu.

Kníže Kocel ale cítil patrně větší svobodu proti svému vrchnímu pánu, králi Ludvíkovi, a doufal v podporu papežskou. Ale Němci nejsou tak ustupní, aby se Pannonie tak zholo odtekli, jmenovitě Solnohradské duchovenstvo nemínilo se nikterak vzdáti svého práva k této zemi, kteráž nyní rozhodnutím papeže Římského co zvláštní biskupství Methodiovi přikázána byla. Solnohradští sepsali zvláštní spis, v kterém svého práva hájili, a král Ludvík byl vyzván, aby se proti papeži Solnohradských ujal. I vypsal biskupové němečtí biskupskou synodu, která bezpochyby v Solnohradě samém na podzim r. 871 držána byla; také biskupa Methodia před sebe obeslali. I král Ludvík byl přítomen.

Method se neohroženě před biskupy postavil. Přivítali ho nevlídnými slovy: „Jak se můžeš opovážiti, učiti v krajině našeho Solnohradského arcibiskupství?“ Odpověděl Method: „Já zajisté, kdybych věděl, že to jest kraj biskupství vašeho, šel bych mimo něj; ale není to kraj vašeho biskupství, nýbrž sv. Petra (míní stolicí Římskou). A věru, jestliže vy z lakoty nastoupáte na staré hranice proti církevnímu právu, zbraňující učení Božímu, varujte se, abyste chtěli železnou horu koštěným temenem probiti, mozku svého nevyhlili.“

Řekli jemu: „Zlobivě mluvíš, zlého se dočkáš.“ Odpověděl Method: „Hlásám pravdu před císaři a neostýchám se; ale vy učíte vůli svou nade mnou! Nejsem já lepší těch, kteří pravdu hlásající mnohými mukami ztratili život svůj.“

I mluveno mnoho ještě a nic nemohli jemu odpověděti. I řekl král Ludvík uštěpačně: „Nemožděte mého Methodia, neboť již jako v peci zpotil se.“ Řekl Method: „Tak jest, pane; filosofa potíciho se vidouce jedenkrát lidé pravili jsou k němu: Co se potíš? i řekl on: Přel jsem se se surovými lidmi.“ I rozhorlili se z těch slov biskupové a kněží, a rozešli se, Methodia ale odeslali do Šváb a drželi ho tam u vazbě až do půl třetího leta, tedy až do jara r. 874.

Když se zpráva o uvěznění Pannonského biskupa Methodia donesla do Říma, kdež zatím r. 872 po Adrianovi následoval papež Jan VIII.,

hrozil papež biskupům krále Německého, kteříž Methodia soudili, interdiktem, to jest zastavením jim vykonávání církevních služeb, dokudby Methodia ve vazbě drželi, a stolice Římská neopomínala, právo své ku krajině Pannonské, a tudíž k obnovení biskupství Pannonského proti králi Ludvíkovi důstojně doličovati a zastávati, též i schválného posla, biskupa Pavla Ankonitanského do Němec vypravila. Sám papež Jan VIII. psal králi Ludvíkovi, když se duchovníci Solnohradští ve svém obranném spisu dovolávali dobytí té země skrze Pipína, syna Karla Velikého r. 796, a svého 75letého držení Pannonie, že biskupství Pannonské dávnými privilegiemi stolicí Římské přísluší, ješto ale nepřátelskými pády duchovní správa té země přetržena byla, že tím právo Římské stolice platnosti své nepozbylo.

Za odstoupení od nárokův na biskupství Pannonské sliboval papež Jan VIII. králi Německému a jeho biskupům zas takový vděk učiniti, že Methodiovi zapoví, v biskupství Pannonském služby Boží slovanské v té míře vykonávati, ve kteréž mu povolení dáno bylo od papežova předchůdce Adriana. A skutečně zakázal mu užívati jazyka slovanského při mši svaté, která měla budoucně buď latinsky neb řecky a nic jinak zpívána býti, ješto prý tento mrav a způsob po všem křesťanském světě obecně se zachovává. Kázati a vůbec učiti lid jazykem slovanským, to mohl. Toto nařízení donesl Methodiovi papežský vyslanec Pavel Ankonitanský.

Tím se dali král Ludvík a němečtí biskupové k upuštění od biskupstva Pannonského pohnouti, tak že proti jeho obnovení skrze papeže a proti jeho právomocnosti ničeho více nenašli; i propustili konečně Methodia z vazby, kterýž se pak bez dalšího meškání do Blatenského knížectví navrátil. Ačkoliv mu biskupové osobně v tom brániti chtěli, vyhrožující knížeti Kocelovi: „Budeš-li ho u sebe míti, nedobře s námi pochodíš;“ nicméně jal se Method v panství Kocelově biskupskou moc dále provozovati, a papež Jan VIII. psal r. 875 Karolmanovi, králevici a správci východních zemí říše Německé: „Jakož biskupství Pannonské nám zase dáno a vráceno jest, nebraň bratru našemu Methodiovi, jenž tam od stolice papežské zřízen jest, aby podle starožitného řádu toho, což na biskupa sluší, provozoval a konal.“

Zatím stíhl soud Boží čtyry biskupy, kteří nejvíce na Methodia byli nastupovali, ani krátce za sebou zemřeli, jako Adalbert, arcibiskup Solnohradský r. 873, a jeho tři sufragánové,

Ermanarich, biskup Pasovský r. 874, Hanno, biskup Frisinský r. 875, a třetí, neznámý, bezpochyby Brixenský.

Moc a velikost říše Moravské za Svatopluka. 874—884.

Po velikých a těžkých bojích postavil Svatopluk svou Moravskou říši r. 874 již na onen stupeň samostatnosti, na kterém potom zůstala po všechen čas panování jeho i synův jeho. Nejprve vymanil Moravu z té politické podřízenosti, kterouž poddána byla králům Německým, vypravil ku králi Německému posla svého kněze Jana z Benátek s jinými předními osobami moravskými, aby zjednali s Němci mír. Jednání toto se dalo ve Forchheimě s králem samým, při čemž byli také královi synové Karolman a Ludvík. Svatopluk uvolil prý se, zachovati věrnost králi po všechen čas svého života, jakož také dávat roční poplatek, žádaje prý toliko, aby jemu od krále popřáno bylo, žíti s pokojem a bez války. Však nepochybně i král Německý musel od Svatopluka co vítěze přijmouti podmínky některé, a vůbec byla ta smlouva prospěšnější Moravě než říši Německé. Od té doby vrchní panství německé nad Moravou nezáleželo více než v pouhém jméně toliko a v dobré vůli panovníka Moravského. Dosáhnuv takto politické samostatnosti v říši své, přispěl si Svatopluk také v tom, aby Moravě zjednal nepodlehlost ve věcech duchovních. Již za velké války s Němci r. 872, kdež neobyčejně mnoho biskupův, opatův a jiných duchovních osob v čele německých vojsk stálo, vypudil Svatopluk všechny německé kněží z Moravy, poněvadž žijíce na Moravě zrádu kuli proti knížeti a národu. Nyní ale r. 874 uctív Svatopluk moc a bezpečnost svou, vypravil bez meškání posly k papeži do Říma s prosbou, aby sv. otec Moravanům Methodia za arcibiskupa a učitele dal. I poslal papež Moravanům Methodia, hned jak tento jest propuštěn z vazby německé a k svému Pannonskému biskupství navrácen, — i tak Morava dosáhla samostatnosti církevní. Po celých deset let, od smlouvy Forchheimské 874 až do r. 884 panoval pokoj a poklid v říši Moravské, i bylo to nejblazeňější desíletí staré Moravy, doba to ne sice bohata hluchými příběhy válečnými, ale tím bohatší velebnými skutky míru a řádu, politického pokoje a spasitelného působení našeho sv. apoštola Methodia.

Svatoplukova Velkomoravská říše

z následujících zemí se skládala: z vlastní Moravy nynější; z knížectví Nitranského, to jest nynějších krajův slovenských v Uhřích mezi moravskými Beskydy, Tatrami, Dunajem a Hronem, za kteroužto řekou k východní straně tenkrát sídlili sousedé Bulhaři. Morava a Nitransko byli již za Mojžíra a Rastislava spojeny. Za Svatopluka rozšířily se meze říše také po krajinách řeky Odry a po krajinách řeky Vistry četným lidem slovanským obydlených. Bylo to tedy dnešní Slezsko a Malá Polsko. Slezané jak se zdá bez boje a války přiznali panství Moravské, ne pak Vislané, o kterých se připomíná, že jich Svatopluk mocí válečnou sobě podmanil. Konečně bylo i knížectví České ve spolku s Moravou, a kníže Bořivoj uznával vrchnictví a ochranu Svatoplukovu. Tak též i Srbové Polabští dali se v ochranu Svatoplukovu, a když po desíti letech, totiž r. 884, přišla k tomu ještě celá dolejší Pannonie čili knížectví Blatenské, sahající až k řece Drávě, vztahovala se Svatoplukova slovanská říše od Magdeburka nad Labem až po řeku Drávu.

Rozsáhlé to byly země, kdež poslouchali Svatopluka, kdež jeden jazyk, jedna víra, a stejné řády slovanské panovaly, kdež zasvitla Slovanům hvězda lepší budoucnosti při sjednocení a síle, kterou však bohužel tak brzo zhasili — Němci pomocí Maďarův!

Sídlo moravských knížat nacházelo se hned za Mojžíra v nynější Moravě, a to nejspíše již od nejstarších dob na Velehradě, při řece Moravě. Na jeho místě stojí nyní královské město Hradiště na Velehradských zříceninách vystavěné; opodál však stojí bývalý klášter Velehrad, kterýž jméno moravského hlavního hradu do našich časův zachoval. Na Velehradě měli knížata svůj sídelní palác, tu chovaly se knížecí poklad a drahocenné věci zemské, tu stál i hlavní chrám arcibiskupa Methodia, ku cti Panny Marie posvěcený, v němž zaznívala chvála Boží v církevním jazyce slovanském. Velehrad nestál na ostrohu, jako obyčejně slovanské hrady stávají, ale byl to vodní hrad, řeka Morava jej vůkol obtékala, naplňujíc příkopy jeho vodou.

Hrad Děvín stával na poledních hranicích proti Rakousům, tehdejší Východní marce, co hlavní bašta proti útokům německým, proti nimž Němci nikdy ničeho nesvedli. Kronikáři zovou jej vždy jen hradem Rastislavovým. V pozdějších časech vyskytuje se tento Rastislavův Děvín pod jménem Děvice čili Divice, a byl pak dlouho župním hradem. Zříceniny jeho spatřují se podnes na Polavských kopcích poblíž nynějšího

města Mikulova. Rozdílný jest však tento bývalý Děvín od hradu Děvína, který strní na skále nad vtokem Moravy do Dunaje.

Jižní hranice moravské byly již tehdy podle řeky Dyje proti Němcům řadou větších menších hradů hájeny, a uvnitř země stály již tenkrát také hrady Brno a Olomouc. Na podhradích obou těchto hradů založil již kníže Mojmír kostely, jež ku cti sv. Petra posvětili dal; Brněnský kostel byl nyní za Svatopluka nově zveleben, a povídá se, že jej arcibiskup Method r. 884 dne 26. června nově posvětil. Jest to bývalý proboštský nyní biskupský chrám sv. Petra na vršku Petrákém.

Sv. Method arcibiskupem Moravským.

874—885.

Papež Jan VIII. neváhal splniti žádosti Svatoplukovy, rozkázav Methodiovi, aby na Moravu odešel dokonat apoštolského díla, jež bratr jeho svatě paměti byl tak slavně tam započal. I přišel Method zase na Moravu asi na začátku r. 874; Svatopluk se všemi Moravany s velikou úctou jej přijal a všechny kostely a střížníky, to jest kněží, kteří měli tonsuru čili pleš, na všech hradech jemu poručil. Tak byl Method za arcibiskupa církve Moravské řádně usazen. „Od toho pak dne, vzpomíná životopisec Methodův, počalo velmi prospívati učení Boží a kněží (střížníci) množiti se po všech hradech; též i pohané počali věřiti v pravého Boha bludův svých opouštějíce; tím více i Moravská vlast prostraňovati a šířiti se začala na vše strany a vítěziti nad vrahy.“

Hned na počátku nové činnosti Methodiovy na Moravě, tedy ještě r. 874 stalo se, že Bořivoj, kníže Český, k Svatoplukovi na Moravu přišel, od Methodia pravého Boha poznal a od něho pokřtěn byl.

I tak přišel Method do krajín Moravských, a jak chodil po hradech neb po dědinách, všechen lid s radostí jako posla Božího přijímal ho. I jal se lid vyučovati a utvrzovati u víře, i otevřely se oči slepých a uši hluchých, a jazykové chybomluvných hlásali slávu Boží. A kterýmiž ústy prvé zlému duchu podávali oběti, a na všech místech pravého Boha hanili, těmiže ústy nyní spolu s dětmi svými slavně a nepoškrvněné oběti a služby Bohu konali za všecken svět. A na všelikém místě proslavil se Hospodin v národě tom novém, ku kterémuž přišel kazatel i apoštol nový, zářeje jako slunce, mlhu nevědomstva

rozháňaje, blahorozumnou radou srdce všech naplňuje, pokorou i líbezností i láskou všech k sobě vábě.

I dar prorocký byl prý u Methodia, tak že se vyplňovalo mnohé předpovědění jeho. Tak jeden kníže pohanský, jenž sídlil na Vislanech, to jest v nynějších krajinách polských, rouhal se křesťanům a zle jim činil. I poslal k němu Method, řka: „Dobře by tobě bylo dáti se pokřestiti, synu, z vlastní vůle a na vlastní zemi, abys přemožen a podmaněn nemusel křestu přijmouti v cizí zemi; rozpomeň se na mne!“ A tak se i stalo. — Jiného pak času, když Svatopluk válku měl s pohany, a ničehož nad nimi dovésti nemohl, než prodlévati musel, slavnost pak sv. Petra se blížila, vzkázal jemu Method: „Slíbíš-li mně, že den sv. Petra s vojskem svým ztrávíš u mne (na službách Božích), věřím v Boha, že brzo vydá nepřátel v ruce tvé.“ A tak se i stalo. — Muž jeden bohatý velmi a dvořenín knížecí pojal za manželku vdovu bratra svého. Method mnoho jim přimlouval, učil a napomínal, aby se rozešli, avšak docíliti toho nemohl. Byliť někteří služebníci Boží, že ty manžely podtají odvraceli od Methodia a lichotili jim pro dary, tak že se nepodrobili zákonům církve. I řekl Method: „Přijde čas, že nebudou moci tito pomoci vám, a že na moje slova zpomínati budete, avšak již bude pozdě.“ A hle z nena-dání spadlo řízením Božím nebezpečení na ně, i není nalezeno místo jejich, než jako vítr prach pozdvihuje, rozsuti jsou. I mnoho jiných takových případů bylo, kdež sv. Method v podobě zjevně mluvil.

Sv. Method požívaje přízně a ochrany papežské, nesměl se protivovati kněžím, kteří při službách Božích raději latinského jazyka užívati chtěli, ano dopřával takovým místa i při samém dvoře knížecím, jakkoli veliká příkoří od takových latinův snášeti musel, ani jej jak u Svatopluka tak u papeže osočovali.

Není pochybnosti, že tito a podobní vesměs pocházeli z Němec, a že se po čase zase v říši Moravskou byli vleudili. Patrně to již z toho, že osočování blahonosných snah Methodiových v Římě již takového stupně dosáhlo, že se papež Jan VIII. pohnuta viděl, Methodia r. 880 zase k sobě do Říma obeslati.

I šel Method potřeť do Říma, a vyprovázel jej tam moravský župan Zemířizn a kněz Wiching, Němec.

Jisto jest, že Method učil a jednal pravověrně, a také se dokonale před papežem ospravedlniti dovedl, tak že papež Jan VIII. v listu svém r. 880 k Svatoplukovi daném o něm vysvěd-

čoval, jako že jej shledal pravověrného a bezúhonného, pročejž jej znova posílá aby spravoval církev Moravskou, a že apoštolskou mocí ztvrzuje privilegium arcibiskupství jeho.

Tento památný list papežský může se pokládati za církevní zákon tehdejšímu arcibiskupství Moravskému daný, a hlavní ustanovení jeho byla tato:

1) Arcibiskup Method vrací se do arcibiskupství svého, a privilegium arcibiskupství Moravského spolu se potvrzuje.

2) Papež povoluje, aby se zřídila ještě dvě biskupská sídla v arcibiskupství Moravském, jedno v Nitře, druhé v místě, které kníže Svatopluk k tomu vyhlídne.

3) Všichni kněží, jáhnové neb kteréhožkoli stupně duchovníci, bez rozdílu, jsou-li Slované nebo jiného rodu, jižto se nacházejí v mezích říše Moravské, poddáni jsou a poslouchati mají arcibiskupa Methodia.

4) Písmo slovanské od Konstantina filosofa vynalezené, kterýmž se sláva hlásá Hospodinu povinná, schvaluje se, a též nařizuje se, aby v řeči té slovy a skutky Krista pána hlášány byly, neboť ne třemi toliko (hebrejským, řeckým a latinským) než všemi jazyky hlásati se má sláva Hospodinova.

5) O liturgii čili obřadu slovanském ustanovuje se toto: Neodpírá to zdravé víře ani učení, zpívá-li se mše svatá v této řeči slovanské, anebo čte-li se sv. evangelium neb čtení Boží nového a starého zákona dobře přeložené a vyložené, anebo zpívají-li se tak všechny jiné služby hodinové, poněvadž ten, kdo stvořil tři jazyky hlavní, hebrejský totiž, řecký a latinský, spůsobil také všechny ostatní ku chvále a slávě své. Rozkazuje papež však, aby ve všech kostelích země Moravské pro větší oslavení četlo se evangelium latinsky a potom slovansky lidu slovům latinským nerozumějícímu, jakož se v některých kostelích děje. Jestliže se ale knížeti a županům jeho více líbí, slyšeti mši sv. v jazyce latinském, rozkazuje se, aby arcibiskup slavnou mši sloužil latinsky.

List, v němž tato ustanovení obsažena byla, poslán byl knížeti Svatoplukovi, papež pak kněze Wichinga, s Methodiem do Říma příslého, rodem Allemanna čili Švába, hned v Římě za biskupa Nitranského posvětil.

A ten Wiching hned jak se s Methodiem z Říma vrátil, postavil se v čelo odpůrcův Methodiových, i křičel on s druhými latinskými duchovníky, kteří arcibiskupovi tajně a zjevně odpírali: „Nám jest papež moc dal, a tohoto (Methodia) káže ven vyhnati i učení jeho.“ Method bezpochyby na nějaký čas z Moravy se vzdálil,

a když byl národ Moravský na sněmu shromážděn, dal sobě list a psaní papežské přečísti, aby se zevrubně zvědělo, pročby měl Method vypuzen býti. I byla čtena psaní papežská, i shledáno jest, že v nich toto psáno: „Jakož bratr náš Method pravověrný jest, apoštolské konání činí a v rukou jeho jsou od Boha i od apoštolské stolice všechny slovanské kontiny; tedy na koho kletbu učiní, ten buď klet, a koho posvětil ten buď posvěcen.“ List tento není jiný, než výše položené privilegium církve Moravské, ježto nyní ohlášeno bylo všemu lidu věrnému. I sahanbemi jsou odpůrci a rozešli se jako mlha se studem.

Ještě většího ospravedlnění dosáhl Method, an poptává se u stolice papežské, od papeže Jana obdržel list dne 23. března r. 881 daný, z něhož se poznává, že kníže Svatopluk o obsah privilegia církve Moravské Methodiovi posud ani nebyl oznámil, z příčin ovšem neznámých, ale zároveň také, že papež ani Svatoplukovi, ani biskupovi Wichingovi, ni zřejmě ni pod rukou, nijakých jiných rozkazů a pokynutí nedal.

Nedali si ale předce ještě pokoje Methodiovi protivníci: pustili řeč, „že se naň Řecký císař hněvá, že jestli ho najde, na život mu sáhne.“ Příhodilo se ale právě naopak. Císař Řecký Basil pozval Methodia k sobě listem velmi přívětivým, v němž stálo: „Jakož, otče velebný, velmi tebe žádám viděti, tož učiní a přijď k nám, abych tě viděl, dokavad jsi ještě na tomto světě, a modlitbu tvou abych měl.“

Method vzav s sebou některé učenníky své a slovanský překlad písem svatých, vydal se již na sklonku života svého na cestu do svých stran otcovských, do Carihradu. Císař jej přivítal s velikou poctou a radostí, schválil prý jeho učení mezi Slovany, a vyžádal a podržel si také jednoho kněze a jednoho jáhna z učenníkův Methodiových spolu se slovanskými knihami. Také patriarcha Fokius Methodiovi prý velikou čest učinil.

Na této cestě nepochybně to bylo, že se Method sešel s Uhry a knížetem jejich, větším dílem někde na dolejší Dunaji. Legenda vypravuje: I přišel do krajin podunajských král Uherský i žádal sobě Methodia viděti. I pravili někteří rozvážlivě, žeby Method nebyl u něho bezpečen, a žeby se bez tryzně neobešel. A však Method jako pravý apoštol národův neváhal se jíti k Uhrům. Kníže pak (snad Arpad) přijal ho s radostí, jak na biskupa-vládku sluší, i rozmlouvaje s ním, jakož takovým mužům náleželo, propustil ho s láskou a zalíbením, též i s dary velikými, právě k němu: „Pomni na mne, otče velebný, ve svatých modlitbách svých vždycky.“

Navrátil se Method z Carihradu na Moravu pečoval ještě s usilovnou horlivostí o dovršení svého duchovního díla. Ještě nebyly všechny knihy písem svatých do slovanského jazyka přeloženy, pročez vyvolil z učenníků svých dva rychlopišce, i přeložil s nimi v brzkém čase ostatní svaté knihy, kromě knih Makkabejských, a to z jazyka řeckého na slovanský. Práce tato trvala šest měsíců počítajíc od měsíce března do 26. dne října (dle nového počtu 7. listopadu). I slaveno dokonání díla toho na den sv. Dimitria Solunského (7. listop.). Dobře uvážil Method potřebu, aby zůstaven byl národu Slovanskému převod písem svatých, tento věkovitý zdroj pravdy, učiněný pod vlastní jeho odpovědností.

Potom se staral o druhou potřebu národu sobě světeného, totiž o ustanovení důstojného nástupce na arcibiskupské stolici Moravské. Na otázku: „Koho pokládáš, otče a učiteli velebný z učenníků svých za hodného, aby byl nástupcem tvým?“ — ukázal na jednoho z výtečných učenníků svých, rozeného Moravana, jenž slul Horazd, i řekl: „Tenť jest vaší země muž svobodný, dobře i v latinském písmě zběhlý, pravověrný, na něm buď vůle Boží a láska vaše, jakož jest i moje.“

Když pak se chýlil čas věku Methodiova, shromáždil se veškeren lid na květnou neděli, 4. dubna r. 885, a tu vkročil arcibiskup do chrámu již nemocen, i blahověl císaři Řeckému, knížeti Moravskému, duchovním i lidu všemu Moravskému, i řekl: „Střežte mne, děti, do třetího dne.“

Když pak svítal den třetí, promluvil Method tato slova: „V ruce Tvé, Hospodine, vkládám duši svou!“ I zesnul v Pánu v náručí duchovenstva svého, šestého dne měsíce dubna r. 885. Pohřeb jeho konal se s důstojnými obřady, zpíváno nad ním církevní službu latinsky, řecky a slovanský, a tělo jeho položeno ve hlavním chrámě Panny Marie na Velehradě. Píše životopisec: „Nesčíslné množství lidu shromáždilo se a provázelo arcibiskupa svého, plačíc dobrého učitele a pastýře svého; mužští i ženské, malí i velcí, bohatí a ubozí, svobodní i sluhové, vdovy a sirotci, jinozemci i domácí, neduživí i zdraví.“ „Ty pak, hlavo svatá i velebná, modlitbami svými shlédně s výše své i na nás, již toužíme po tobě; vybavuj od všelikého nebezpečení učenníky své, rozšiřuj učení, zaháněj kacířstvo, abychom důstojní živi jsouce s tebou, stádo tvoje, spojení byli na pravici Krista Boha našeho, život věčný přijmouce od něho. Neboť jemu sláva i čest na věky věkův. Amen.“ Touto prosbou zavírá se

životopis sv. Methodia sepsaný od učenníkův jeho.

Svatopluk získal Pannoni.

884.

V letech 882, 883 a dlelem i 884 měl kníže Svatopluk veliké roztržky s německými sousedy svými ve Východní marce. Tam totiž byli až do nedávna dva bratři markhrabata, Engelšalk a Vilém, kteří o obranu svého krajiště proti Moravanům s velikým namáháním pečovali. Když oba zemřeli, dáno jest od krále Ludvíka důstojenství jejich ne synům jejich ještě mladým, ale jinému, který se zval hrabě Aribo. I rozložili se na to synové zemřelých markhrabat, řkouce, že, neustoupí-li Aribo s místa, jež jejich otcové drželi, buďto on anebo oni zahynou smrtí meče. Tím Aribo přestrašen učinil obrannou smlouvu se Svatoplukem, knížetem Moravským, neváhaje se, syna svého za rukojmí dáti. Synové zpomenutých markhrabat skutečně sebrali velkou brannou sílu, jsouce v tom podporováni od svých četných přátel a přívržencův bavorských, i podařilo se jim, hraběte Aribona z Východní marky vyhnati a v důstojenství jeho se uvázati.

Dolní Pannonie, v níž někdy Přibina a Kocel jako područníci německého krále panovali, náležela až do r. 880 králevici Karolmanovi, a ten ji zpomenutého roku postoupil svému pobočnímu synu Arnulfovi. S tím Arnulfem byl kníže Svatopluk spřátelen, tak dalece, že mu i za kmotra byl při křtu jeho prvorozeného syna, kterýž po svém kmotrovi jméno Svatopluk obdržel. (O tomto německém Svatoplukovi, kterýž se však psával Zwentibold, musíme poznamenati, že byl potom Lotharinským králem, a že zahynul r. 900 ve zpouře proti králi Ludvíkovi.)

R. 882 vznikla ale z nejedné příčiny nedůvěra mezi Svatoplukem a Arnulfem, která je konečně k zjevnému nepřátelství zavedla. Bulhari totiž učinili vpád do zemí Svatoplukových, a spojili se s nimi někteří manové Arnulfovi, i měli jakési účastenství v úkladech proti životu knížete Svatopluka strojených, což se však vyzradilo a překazilo.

V tom přišel z Východní marky vyhnáný markhrabě Aribo k Svatoplukovi, žádaje za umluvenou pomoc proti synům bývalých markhrabat. Tu se zdvihl Svatopluk k válce, neboť dávno zahřel pomstou za ustavičné týrání proti jejich otcům; vtrhl do Východní marky, lapil

jednoho z řečených synů, jmenem Wernhera a s ním i hraběte Wezzilona a více jiných. Moravské vojsko z rozkazu Svatoplukova všecku krajinu ohněm hubilo, a také na druhou polední stranu Dunaje vyslání jsou moravské pluky, aby, kdekoliv shledají jaký statek řečených synů, všecko ohněm pálili. Spomenutým zajatým utata pravá ruka a vyříznut jazyk, ano Wernher zbaven dokonce mužstva svého. Takovou krutou pomstou postupoval Svatopluk.

Synové markhrabat vidouce, že vyhnáním Aribona přivedli na sebe také hněv krále Německého, odešli z Východní marky do Pannonie ku knížeti Arnulfovi. Když se doneslo Svatoplukovi, že je Arnulf přijal, ihned vypravil posly, a takto Arnulfovi vzkázal: „Podporuješ mých nepřátel; jestliže jich nepropustíš od sebe, ani se mnou pokoje mít nebudeš. Tvoji lidé činili úklady životu mému a říši mé, spolky činíce s Bulhary; žádám, abys mně přísahou dosvědčil, že tomu tak není.“ A však Arnulf neučinil ani to ani ono.

I tu se obořil Svatopluk r. 883 s velikým vojskem, již prvé ze všech krajin slovanských sebraným i také s Čechy, na Pannonii, kterou ukrutně a hrozně mečem i ohněm poplenil, aniž velikého odporu našel. Bez boje a bez odporu vrátil se s velikou kořistí na Moravu zpátky. Následujícího roku 884 obnovil Svatopluk vpád tento, aby prý poplenil ještě i to, čeho vloni ušetřeno. I měl prý vojska tolik, že na jednom místě viděli zástupy jeho od časného rána, až do pozdní noci nepřetrženě táhnouti. S touto silou řádil pak po dvanácte dní v zemi Arnulfově, a zase bez pohromy se vrátil za Dunaj; jedno však oddělení přece zase poslal zpátky do Pannonie. Co když slyšeli dva synové často zpomenuť markhrabat, Engelšalka a Viléma, jimžto jména byla Megingoz a Pabo, sebrali na rychlo některý zástup lidu Pannonského, a vydali se v boj s Moravany; a však nedobře pochodili. Moravané zvítězili, a Megingoz i Pabo spásy na útěku hledajíce oba dva v řece Rábě utonuli, jiní pak, jako bratr hraběte Bertholda, u velikém počtu padli Moravanům v zajetí.

V bojích těchto nejvíce utrpěla krajina mezi řekou Rábou až k hranicem Východní marky. Římský císař Karel Tlustý, Ludvíka Německého syn nejmladší, kterýž v Italii a v Němcích panoval, vida záhubné tyto boje, odebral se osobně přes Bavorsko do Východní marky, kde nedaleko Tuliny u hory Vídeňské držán sněm. I přišel také kníže Svatopluk s župany svými, přiznal poslušenství své k říši, zavřel smlouvu míru a utvrdil ji přísahou, že dokud císař Karel panovati bude, vpádu žádného do jeho země více

neučiní. Za to dostal od císaře Pannonii a Korutany jakožto země od něho dobyté v léno, Arnulf ale teprve r. 885 k tomu byl přiveden, že k míru tomuto, kterýmž i skrácena i urážena býti se pokládal, své zjevné přivolení dal.

Aribo byl od císaře také v držení Východní marky potvrzen.

Svatoplukovo ostatní panování a poslední vojny 885—893.

Od r. 885 až do r. 892 panoval mír a pokoj mezi Svatoplukem a sousední říší Německou, ale co se po smrti arcibiskupa Methodia v Moravské církvi dalo, bylo velmi smutné. Horazd se nestal arcibiskupem Moravským, on a výtečný kněz Kliment, potomný arcibiskup Bulharský, byli zvláště od falešného Němce Wichinga, biskupa Nitranského, pronásledováni, a nemožnou konečně snéstí příkoří a protivenství na Moravě, ač mimo vědomí Svatoplukovo, jim činěných, odešli do Bulhar, a s nimi mnozí jiní kněží obřadu slovanského. Biskup Wiching uměl se přilichotiti Svatoplukovi v takové míře, že si proti slovanským kněžím všeho dovoloval, aniž o tom kníže Svatopluk zvěděl. Nicméně aspoň jemu nepodařilo se, slovanský obřad v zemích říše Velkomoravské odstraniti, až pokud nepřišly pohromy takové, které všecko zničily.

V Německé říši dály se zatím povážlivé věci. Arnulf, poboční syn Karolmanův, zdvihl se r. 887 proti císaři Karlu Tlustému, ssadil ho s trůnu a dal se sám za Německého krále provolati. Karel Tlustý na to již r. 888 umřel, poslední pravý potomek Karla Velikého.

Svatopluk se do těch věcí nic nemíchal, ale král Arnulf stál zas o jeho přátelství, a měl s ním schůzku r. 890 ve Východní marce, v místě řečeném Omuntesberk. Roku zas 891 vypravil posly k Svatoplukovi, aby smlouvu míru na příští léto obnovil.

R. 892 odebral se král Arnulf z Ulmu zase do Východní marky, ale tu darmo čekal, že se Svatopluk jako jiná leta jemu tam představí. Za to se král Arnulf na Svatopluka velice rozhněval, pokládaje to za neposlušnost nebo za znamení nepřátelského smýšlení. I hned pomyslel na válku. Bezpochyby že pro Pannonsko tak velice se rozmrzel, protože v něm Svatopluk vládl, kdežto ta krajina nedávno ještě jej samého poslouchala. Umínil si Svatopluka zničití a všechny zlé moci proti němu poštvati.

A tenkrátě německému králi Arnulfovi

zlý duch pošeptal ďábelskou myšlenku, povolati Maďary, aby mu pomohli Svatopluka podmaniti.

Tito Maďaři čili Uhři, národ kmene Ural-ského čili Čudského, potloukali se dlouho v ší-
rých krajinách nad dolejší Volhou, provozující
život jízdecký a kočovnický.

Když byli apoštolové naši, Konstantin a Me-
thod, u Kozarův, byli Maďaři v poddanství cha-
nův jejich, majíce vlastní vojevody čili knížata.
Později postoupili do krajin nad Černým mořem
mezi Donem a Dněprem. Tu se na ně okolo r.
883 vrhl zástup od Kozarův rozplašených Peče-
něhův, a tito Pečenězi je přinutili, hloub do
Evropy táhnouti, a tu nových sídel si hledati.
Řecký císař Lev namluvil je r. 888, aby na Bul-
hary udeřili, i takto pohany šval proti křesťa-
nům. Přišli, porazili Bulhary, usadili se v Sedmi-
hradsku, a ponejprv Dunaj překročili. Nyní r.
892 dostali od Německého krále Arnulfa po-
zvání proti Svatoplukovi.

Ale nedosti bylo Arnulfovi toho, hledal ještě
jiného spojence a sice Slovana: v Hengstfeldu,
na půdě nyní štyrské, smluvil se se slovanským
knížetem Bracslavem, kterýž držel krajinu
mezi Savou a Dravou v nynějším dolním Štyrsku
a v charvatském Záhoří.

Ustanoveno, že se má s trojí strany na Sva-
toplukovu říši udeřiti, od západu, poledne a vý-
chodu, odkud měli Maďaři přijíti. Válka skutečně
vypukla v měsíci červenci 892. Maďaři, rychlí
jezdci, první od východu do Nitranská vpadli,
avšak Svatopluk dal je přilákati do hornatých
krajin, kde se brzo octli v těsných údolích,
jsouce od Moravanův obkličeni a zásekami se-
vření, tak že jim již bylo na mále zahynouti.

Na západní straně zas Arnulf sám s velkou
sílou Frankův, Bavorův a Švábův vtrhl do ný-
nější Moravy; německý markhrabě v Srbsku, jmé-
nem Poppo měl spolu s Würzburgským biskupem
Arnem udeřiti na Slovanů Polabské, kteří také
tehdy Svatopluka poslouchali, kníže Bracslav
zas měl padnouti do Pannonie. Jenom Bulhaři
chovali se tenkrátě tiše, a neměli žádného úča-
stenství v tomto díle na zkázu Slovanův.

Celé čtyry neděle řádl král Arnulf na Mo-
ravě, a sice tak krutě, že kromě hradův všecko
vypálil a vyvrátil, ba ani ovocných stromů ne-
ušetřil a z kořene je dal vykáceti. Svatopluk
obmezoval se jen na obranu hradův, a těch
Arnulf nedobýval, také vůbec ničeho nedosáhl,
než že zaměstnáním Moravanův ulehčil Maďa-
rům, kteří rádi byli, že z moravských zásek a
soutěsk vyvázli a ze Svatoplukových zemí na-
zpět ucouvli. Museli konečně i Arnulf z Moravy,
i Arno ze Srbska couvati. Tento Arno, jeden

z nejzuřivějších nepřátel Slovanů, hrdina v bojích
se Slovanů proslulý, při tom sluha Boží, biskup
Würzburgský, nevrátil se více z výpravy této, an
v Míšni, tedy ještě v zemi Svatoplukovi oddané,
když se vracel, od Slovanův podskočen a zabit
byl. Markhrabě Poppo byl pak, že se špatně
držel, od Arnulfa sesazen; a tak bylo po válce,
Svatopluk nebyl přemožen, ano stál tu tak mo-
cen a nepřítelům tak hrozil mocnou rukou svou,
jako před tím.

Král Arnulf zuřil, i nevěděl již jiné cesty,
jakby Svatoplukovi uškodil, než že vypravil posly
ku králi Bulharskému, Vladimírovi, jenž teh-
dáž měl sídlo své ve východních Uhřích, žádaje
ho za obnovení předešlých smluv a jmenovitě
za to, aby Moravanům zabránil bráti sůl ze sol-
ních dolů bulharských (v dnešních Sedmihradech
a v Marmarii). Ale tito poslové němečtí nemohli
se k Bulharům obvyklou cestou přes Pannonii
dostati, neboť prý tomu Svatopluk bránil, to jest,
Pannonie byla v moci jeho; i museli se bráti ve-
likou zacházkou přes krajinu knížete Bracslava,
odkud se dostali na řeku Odagru, pak na řeku
Kulpu, a konečně na Sávu; po Sávě plavili se
pak až k Dunaji, a teprv k Bulharům se dostali.
Král Vladimír je přijal vlídně a uctivě, načež
se po půl letě v květnu r. 893 touž cestou.
kterou přišli, zase do Němec vrátili, s jakým
pořízením, nevědomo.

Na to zdvihl Arnulf ještě téhož roku 893
hned druhou válku proti Svatoplukovi; vtrhl
znova s velikým vojskem do Moravy, poplenil
velikou část krajin moravských, avšak s tíží
vyvážnul z nebezpečných záloh a osidel, jež byl
Svatopluk na něj nastrojil.

Svatoplukova smrt.

894.

R. 894 Svatopluk zemřel. Úsudky tehdejších
kronikářů byly o něm rozdílné: jeden ho nazý-
val „nádobou všeliké nevěrnosti,“ muže, „kterýž
veškeré okolní krajiny lstí a chytrostí znepoko-
joval, jenž po jiném nebažil, než po krvi lidské.“
To byl ovšem úsudek německý, neboť že byl
chytrý a Němce často zaváděl, to viděti z jeho
historie, ale po lidské krvi nebažil, — mezi Slo-
vany takového netvora nikdy nebylo. Jiný kro-
nikář zas ho jmenuje „muže mezi svými nad
jiné věhlasným, ducha velmi schytralého,“ a
řecký císař Konstantin Porfyrogeneta dává mu
název knížete mocného a udatného, jenž byl
sousedním národům hrozný.

Avšak cokoliv se stalo, Svatopluk byl jeden z největších mužův národu Slovanského, a kdyby nebyl nepřátelský osud Slovanův říši, kterou založil, tak brzo po jeho smrti v ní věč obrátil, slavil by národ náš jméno Svatoplukovo posud jako jméno svého největšího dobrodince. Že jeho smrt všech myslí lidu našeho mocně dojala, a že jeho památka hluboce v myslí lidu se zakořenila, o tom svědčí rozličné pověsti, kteréž sobě pozdní potomstvo dle podnes ještě o něm vypravuje. Stůj zde jedna nejznámější:

Kníže Moravský Svatopluk byl silný a okolním národům hrozný; synův měl tři; před smrtí rozdělil říši svou na tři části, každému ze synův jeden díl odevzdal, nejstaršího za velkého knížete jim představil, ostatní pak dva jeho vládě podřídil. Aby se ale mezi sebou jeden ode druhého neodtrhovali, napomenul jich tímto příkladem: dal sobě tři pruty přinést, které spolu svázav podal je prvorozenému, aby je zlámal; což když tento učiniti nemohl, dal druhému do ruky a potom i třetímu. I rozvázav ty pruty a rozdělil

Svatopluk a jeho synové.

(22.)

je po jednom mezi ně, kázal, aby je po sobě lámali, což oni i snadně vykonali. Když se to stalo, vzav z této příležitosti příklad, takto je napomínaje mluvil: „Zůstanete-li v lásce a svornosti spojeni, nikdy vás nepřátelé vaši nepřemohou, aniž do zajetí odvedou; jestliže ale skrze různice, cti a panování žádost, knížectví na tři částky rozdělíte, prvního bratra poslouchati nechtějíce, i jeden od druhého pronásle-

dování i od sousedních národů dokonce potření budete.“

Také Svatoplukovu smrt ozdobil lid báječným a tajemným rouchem, a na rozličný způsob si o ní vypravoval. Takovou povídku z lidu sdělil nám náš kronikář Kosmas. Svatopluk prý zmizel z prostřed vojska svého, aniž se více navrátil. Pohnut prý lítostí ze svých skutků proti Arnulfovi konaných (to zas některý Němec

napověděl), vsednul prý ve tmách půlnočních na kůň, a jedá ležením vojsk svých prchl prý na lesní poušť okolo hory Soboru blíž Nitry, kde prý druhdy tři poustevníci jeho pomocí a podporou v hlubině lesní postavili kostelík. Kam když přijel, koně svého zabil a meč do země zakopal, tak že přijda mezi poustevníky, aniž od nich poznán, přijat jest za soudruha a v roucho poustevnické oděn. Nebyl prý poznán až teprve, když cítil, že se poslední hodinka jeho přibližuje. A sotva prý, kdo jest, poustevníkům zjevil, hned na to zemřel.

Také Dalemil vypravuje bájku o smrti Svatoplukově, kteráž ale tak divně se odchyluje ode všeho, co z kronikářův o Svatoplukovi víme, že ji tuto lépe pomineme. V tom jedině s Kosmasem se shoduje, že Svatopluk šel tajně na poušť mezi mnichy na horu Sobor, kde umřel.

Mojmir II.

894—907.

Dva starší Svatoplukovi synové zvali se Mojmir a Svatopluk, jmeno třetího zahynulo.

Po smrti velikého panovníka Moravského, Svatopluka, nastoupil na knížecí stolič nejstarší syn jeho, Mojmir II., jehož panování trvalo od Svatoplukovy smrti 894 až do skonání Velkomoravské říše r. 907.

Jako předchůdcové knížete tohoto, tak i on sám byl panovník mohutný. Říše Moravská trvala přese všechny překážky, pletichy, útoky i nájezdy, též i vnitřní rozbroje, až konečně odpadnutím některých částí, jmenovitě knížectví Českého, a jak se zdá i krajin na Visle, též i panováním Moravy podunajské v nynějších Uhřích skrze Maďary vzala smutné skončení, učinivši místo nové vzkvétající říši České, Uherské a Polské.

Oba mladší synové Svatoplukovi obdrželi údíly, to jest části země, v kterých měli co úřední knížata pod vrchní správou Mojmira II. panovati. Mojmir tenkrát počítal asi 20—22 let, a byl první syn z manželky Svatoplukovy, kněžny české, kterou sobě byl Svatopluk r. 871 vzal. Bratr Mojmirův, Svatopluk, musel býti o mnoho let mladší, proto že ho letopisci ještě r. 899 nazývali chlapcem.

Nitranský biskup Wiching brzo po smrti Svatoplukově přestoupil k německému králi Arnulfovi, stav se u něho říšským kancléřem, potom i biskupem Pasovským. Byl však potom z toho biskupství pro nějaké špatnosti svržen, ale proto

u krále přízně nepozbyl. Král Německý se jeho radou řídil, an tento zrádný muž všechny slabé stránky Moravské říše znal, a vždy hotov býval, dobré rady uděleti, když se o zkázu Slovanův jednalo.

Počátek vlády Mojmirovy byl ostatně pokojný a velmi nadějný; s říší Německou obnovil ještě na podzim r. 894 po smrti Svatoplukově smlouvy pokoje. Uhři utrpěli r. 895 velikou porážku od Bulharův, sousedův Mojmirových v nynějších Uhřích. Ale hned r. 895 vznikl v Čechách odpor proti knížatům Moravským, když tam totiž také kníže Bořivoj zemřel. Ale proč a jak se to stalo, že se Čechové od Moravanův odtrhli, žádný letopisec nezapsal. Mojmir začal proto mocí nastupovati na Čechy, aby se zase vrátili ve spolek s říší Moravskou, ale nemělo to žádného následku.

R. 897 obnovil Mojmir smlouvy pokoje s Německou říší v Ottinkách, a žádal zejména krále Arnulfa za to, aby do Němec nepřijímal nikoho, kdoby z Moravských zemí vypovězen byl. Toho však, jak se zdá, neobdržel, neboť prý posly moravské král sice vyslechl, ale beze všeho zdržování propustil.

Teprv r. 898 povstaly nepokoje v samém národě Moravském. Synové Svatoplukovi bohužel napomenutí otce svého nedlouho v paměti podrželi: mladý Svatopluk získal sobě nemalou stranu v zemi, tak že se se zbraní proti svému staršímu bratru Mojmirovi postavil. Popuzovatelem, původem a podpůrcem toho rozbroje byl německý markhrabě Aribó v Rakousích, a ten prý byl zas k tomu pobádán od svého syna Isanricha. Německý král Arnulf znamenav tento rozbroj nařídil svým markhrabatům na východních stranách, Luitpoldovi a Aribonovi, aby té straně, která by k němu měla důvěru, dávali pomoc a zálohu, jestliže by jí potřebovala a žádala. Na oko jevil se sice král s Aribonem nespokojen, také ho proto na čas z úřadu propustil, avšak brzo zase v toto důstojenství jej dosadil.

Boj mezi bratřími byl velmi krutý, strana stranu stíhala všemi silami, tak že kdyby bratr bratra do rukou byl dostal, byl by ho prý na smrt vydal. Mečem a ohněm hubena jest Morava, a tu právě, když domácí válka nejvíce zuřila, učinili Bavoři zimního času válečný vpád na Moravu, a mocí mohutnou osady moravské navštěvujíce a drancujíce, velikou kořist odtud odnesli, aniž by se jim Moravané byli v cestu postavili.

Že tak dobře Bavoři pořídili, nabyli myslí, a vtrhli 899 zase do Moravy, a kde co mohli, všecko poplenili. Také Svatopluka, bratra

Mojmírova, kterýž se svými stranníky v jednom hradě zavřen byl, vypravili a hrad podpálili. Svatopluk odešel s nimi do Bavor. Z toho viděti, že Mojmír II. konečně přemohl odboj mladého Svatopluka, tak že tento naposled i ze země musel se dát vyvésti.

Zatím onen Isanrich, člověk podnikavého ducha, pokusil se o to, jakby Rakousy čili Východní marku od Německé říše odtrhl a sobě přivlastnil. I povstal tak mocně, že král musel vojsko po Dunaji vypraviti až k Mutárnu u Kremže, kdež byla Isanrichova hlavní ohrada a obrana. Obložení trvalo za některý čas, až konečně Isanrich vida nezbytí dobrovolně se vzdal. I odevzdán jest strážníkům, aby veden byl do Řezna; avšak přeloudiv strážce své uskočil a na Moravu se uchýlil. S pomocí Moravanův pak řečených Rakous zase sobě vydobyl a také po nějaký čas podržel.

Zatím co Mojmír II. odboj svého bratra potlačovati a s Bavy se ostře potýkati musel, začali se Uhři čili Maďari vždy prudčeji v jeho země vtráti, i nebylo žádného zbylí, nežli je do některých krajů přijmouti. Tím větším dilem ztracena jest pro Moravu Pannonie, kde Maďari lid křesťanský velice soužili, na severu pak odpadli Srbové, davše se dle příkladu Čechův pod ochranu německou, a potom krajiny na Visle. Bavoři pak vidouce bídu, kterou král, nyní císař Arnulf, byl na Slovany přivolal, že by mohla i Němci zasáhnouti, vyjednávali s Maďary, aby Němcům neškodili, a prý mír s nimi činíce jim podle jejich způsobu psem, vlkem a jinými pohanskými věcmi se zapřísáhli, také jim peníze dali, aby na Vlasy šli. R. 899 skutečně vyrazili Maďari do hořejší Italie a hrozně tam řádili. V tom umřel 8. prosince 899 císař Arnulf, a jeho nástupce, Ludvík IV., přjmím Dítě, byl neschopný.

R. 900 učinili ještě Bavoři ve spolku s Čechy vpád do Moravy, tři neděle v ní pobýli, tu i tam ji poplenili, ale vidouce zrůstající nebezpečství od Maďarův a nestatečnost německého krále, učinili pokoj s Mojmírem. Mír byl r. 901 v Řezně uzavřen, potom v samé Moravě přísahami stvrzen.

Všecko to ještě nezlomilo síly knížectví Moravského, Mojmír II. byl vždy ještě panovníkem mocným, hojnými prostředky vládnoucím, kterými Německé říši odolati mohl. Byl se již dříve obrátil do Říma, aby papež osiřelou církev moravskou oživil a novým řádem utvrdil. Papež poslal r. 900 tři biskupy na Moravu, totiž arcibiskupa Jana, a biskupy Benedikta a Daniele, aby tam církevní vládu obnovili. Ale ne-

odvislost moravské arcibiskupské metropole, po Methodiově smrti a Wičingových zrádných odkladech od papeže nově potvrzená, rozlétla na novo biskupy bavorské, kteří se vždy ještě ve své pánovitosti táhli k Moravě co k příslušenství biskupství německého. V čele těch německých biskupův stál Solnohradský arcibiskup Ditmar, který dal r. 900 zuřivý spis k papeži sepsati. V tom spise žádali biskupové německí papeže urputně, aby ty své biskupy z Moravy odvolal, že prý Morava náleží k biskupství Pasovskému. Žeby tam již dříve bývalo biskupství v Nitře, a že sv. Method tam byl arcibiskupem, o tom se ani nezmínili, neuznávající těchto skutkův za právné, ano odkazovali papeže s důrazem k tomu, že byť by Moravané buď chtěli, neb nechťeli, německým panovníkům že musejí býti poddáni a jim pokoreni. Avšak nic jim nebyl platen odpor takový.

I trval řád na Moravě ještě čas nějaký. Obapolné nebezpečství, kteréž od Uhřů hrozilo jak Bavorům tak Moravanům, nutilo oba sousedy k tomu, aby zanechavše svých neko- nečných pútek a hořkostí spojili se ku společné obraně proti tomuto hroznému nepříteli. Na po- praží nového století desátého, r. 901, stala se smlouva pokoje mezi Bavy a Moravany v městě Řezně. Dostavili se tam poslové moravští, žáda- jíce za mír, což jim bez prodlení a ochotně také dáno a přísahou stvrzeno. Z Bavor odebrali se hned zase poslové německí na Moravu, totiž bi- skup Richar a hrabě Ulrich, aby od knížete Mojmíra II. i od pánův zemských přijali podobně přisahu o zachování míru a pokoje s Bavy, čehož také dosáhli. Při tom se také Isanrich, jenž od r. 899 meškal na Moravě, smířil s Bavy.

Té svornosti ucítili také hned Uhři, utr- pěvše v letech 901 a 903 v knížectví Blaten- ském notné porážky.

Obchod kvetl mezi Moravou a Německem jako před tím; po Dunaji vozili Bavoři sůl Mo- ravanům, a Moravané dodávali Němcům nadby- tek svých plodin. Zachovala se celní listina krále Ludvíka IV. z r. 906, v které se číní zmínka i o Židech a jiných kupcích, kteří v Moravě obchod svůj provozovali. A až do té doby kníže Moj- mír II. Maďarům vítězně odolal.

Pád říše Moravské a záplava Maďarská.

907.

Od r. 906 umlkuje náhle každá další zpráva o nešťastném osudu Moravy; čirá tma zastřela zem i ubohý národ její, a když po letech zas

paprsek světla na Moravu padl, nebylo tu již knížete ani národu, kterýž byl rozplašen a v těžká pouta otroctví ukován, nebylo tu více ani zmínky o nejstarší a nejspřádanější křesťansko-slovanské obci, slavný Velehrad, Rastislavův Dívín, všechny ostatní hrady v zemi obráceny jsou ve spáleniště a v prázdna hradistiště, tak že i o jejich pravém položení mohly později pochybnosti a hádky mezi učenými povstati; chrámy, nejstarší to svatyně křesťanské na zemi slovanské, do základů jsou pobořeny, kněží povražděni, lid rozplašen, ticho všude, hluko všude, nic než poušť a zkáza! — a nikdo neumí teď již pověditi, kdy a kterak ta hrůza nastala.

Jako pekelná, všechno pohlcující a porážející bouře zdvihli se pojednou Maďaři, a vrazili pojednou na Moravany i na Němce. R. 907 v měsíci srpnu strhla se bitva u hradu Břetislavi, nynějšího Prešpurka, tedy ve kraji staromoravském, mezi Maďary a vojskem krále Německého Ludvíka IV. Byla to bitva nejkrvavější ale také nejrozhodnější: Maďarům zůstalo vítězství, a to

vyvrátilo říši Moravskou, dalo základ k jejich království Uherskému, bylo příčinou půlstaletého trýznění všech krajín německých, a vrazil klín široký mezi Slovany polední a půlnocní, od sebe je rozdělilo, a jejich politickému a občanskému životu na všechnu budoucnost smrtelnou ránu zasadilo.

Padl v té bitvě největší vůdce Němcův Luitpold, vojvoda Bavorský, veliký počet předních mužův německých, a sám král Ludvík sotva útekem život svůj zachránil. Padl v té bitvě bezpochyby i kníže Mojmír II. a všechny hlavy národu Moravského. Padli co křesťané, co hajitelé západního křesťanského světa naproti barbarům pohanským, kteří novou záhubou hrozili všemu křesťanskému vzdělání na západní Evropě.

Maďaři po bitvě zaplavili Moravu téměř bez odporu a na všechny strany, nelidsky vraždíce a mečem i ohněm všechno pleníce, kamkoli zasáhli, a tak na půdě staromoravské, potem a krví lidu slovanského vzdělané, duchem sv. Konstantina a Methodia osvěcené, zarazili divochové uralští barský svůj trůn!

HLAVA IV.

První věk křesťanský v Čechách.

Od r. 874 do r. 999.

Kníže Bořivoj I.

Asi od r. 870 až okolo r. 894.

V těžkých okolnostech musel asi nastoupiti Bořivoj knížecí stolec český po otci svém Hostivítovi, neboť zuřily ještě války, jež pánovitý král Němcův, Ludvík, proti Slovanům, zvláště ale proti Svatoplukovi Moravskému zdvihl a vší mocí o záhubu rodu Slovanického usiloval. Bořivoj se jeví co Svatoplukův spojenec, a vypravovali jsme již nahoře, kterak r. 872 král Ludvík troje německé vojsko proti Slovanům vyslal, kterak jedno skládající se ze samých Frankův a za vůdce majíc arcibiskupa Mohučského, Luitberta, do poledních Čech vrazilo, aby Čechové Moravanům pomoci nésti nemohli. Čechové jak náleží se připravili, aby vetřelé vrahův odraziti mohli, a vedeni jsou do boje od předních lechtův, jichž jména německý kronikář takto uvádí: Svatoslav, Vitislav, bezpochyby

Jaromír (německý kronikář napsal Heriman, ale tak se nemohl jmenovati žádný Čech), Spiti-mír a Myslan. Také kníže Bořivoj se připomíná, že snad při tom vojsku byl. Strhla se bitva s Franky někde nad Vltavou v nynějším Budějovicu, a tu byli Čechové poraženi a na útek obráceni, tak že prý mnozí při tom ve Vltavě utonuli. Nemuselo ale toto vítězství Němcův býti tak rozhodné, neboť Čechové zatáhli se na své hrady, kterých Němci nedobývali, ale ze země se vyklidili, zvláště ano se druhému vojsku jejich v Moravě tak zle vedlo, že Svatopluk brzo sám na Němce dorážeti a za odplatu velké škody jim činiti mohl, až r. 874 mírem Forchheimským od Němcův pokoj si zjednal, a mocně panovati počal.

Kníže Bořivoj pojal za manželku Ludmilu, jedinou dceru a dědičku Slavibora, kněze anebo župana Pšovánův, majícího své sídlo na hradě Pšově na místě nynějšeho Mělníka nad Labem při ústí potoka Pšovky. Tím způsobem připadla celá krajina Pšovánův, vztahující se od Mělníka a Staré Boleslavi až k půlnocním hranicím zemským, za dědictví panujícím knížatům,

českým. Tenkrát již jen Charvaté v krajinách podkrkonošských požívali ještě jakési svobodné samosprávy, vojvodové Zličtí čili Libičtí měli

zas pod svou mocí celou jihovýchodní část země, a v starém Lucku byli knížata domácí, které tam Lučanům po hanebném utracení syna Vlastislavova

Křest knížete Bořivoje.

(28.)

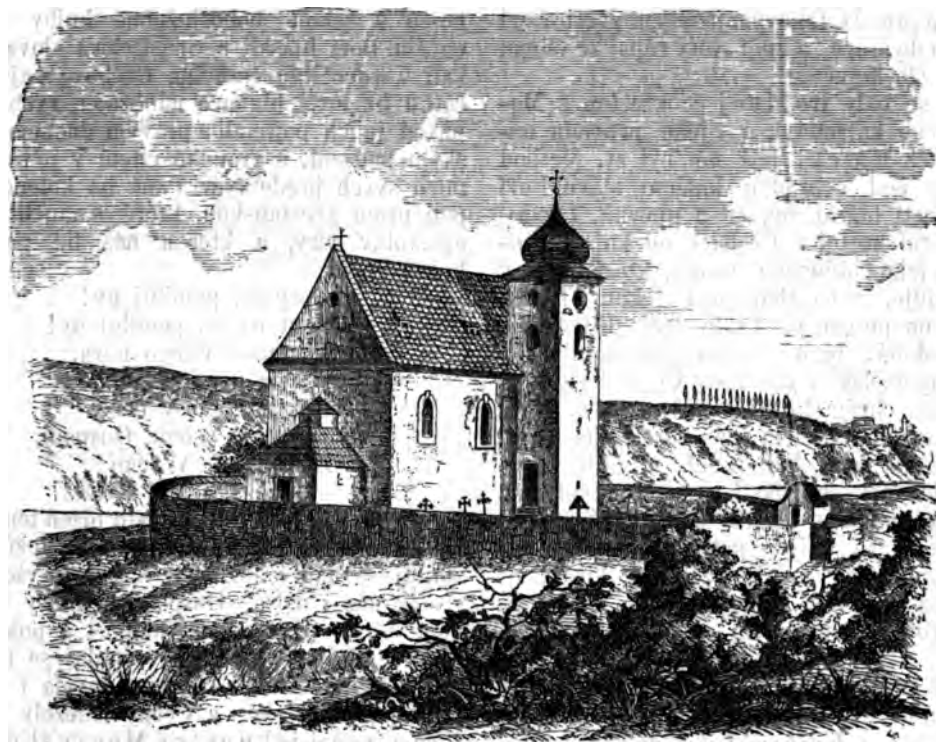
sám kníže Neklan byl dosadil. Jednak byli všickni vrchnímu panství knížete Bořivoje podřízeni.

Sám kníže Bořivoj, neví se již, jak to přišlo, jsa s počátku věrným spojencem Svatopluka

Moravského, později vrchní vládě jeho se podřídil, tak že Česká země činila potom také část Velkomoravské říše.

Stalo se to brzy po navrácení se sv. Methodia na arcibiskupství Moravské, že kníže Bořivoj s manželkou svou Ludmilou a s družinou svou ke dvoru Svatoplukově do Velehradu přišel, a tu, jsa ještě pohanem, křesťanské řády spatřil, jakž se tam byly působením Methodiovým utěšeně ujaly a vyvinuly. I nemeškal Method, jak se pravdě podobá, mocnému tomu slovanskému knížeti domlouvati, kterak nedobře činí, že se

dosud křesťanské nauky vzdaluje, že, ačkoliv nepřátelé němečtí jsou sice také křesťané, nicméně jen v této víře spásy dojde, jinak ale, že by dřív neb později od sousedův Němcův k přijetí sv. křestu i po zlém donucen býti mohl. Bořivoj vida, že přišel konečně čas rozloučiti se se starými bludy pohanskými, ana se jejich nepodstatnost vždy zřejměji ukazovala, otevřel ochotně srdce spasitelným slovům svatého apoštola, a ustanovil se na tom, se svou chotí Ludmilou a celou družinou, svatého křestu od něho požádati. I tak pokřtěni jsou kníže Bořivoj i kněžna

První kostel v Čechách na Levém Hradci. (Str. 163.)

(24.)

Ludmila se vším českým komonstvem jejich od sv. Methodia, dle vši k pravdě podobnosti s velikou slávou u přítomnosti knížete Svatopluka, jiných knížat slovanských a pánův Moravských ve hlavním chrámě Panny Marie na Velehradě. Co někteří psali, že Bořivoj jako pohan nesměl při stole se Svatoplukem a druhými křesťanskými pány seděti, a že, když mu to sv. Method vytýkal, teprv ze studu sv. křestu požádal, to náleží mezi pouhé smyšlenky a nezsluhuje víry, an by Svatopluk dle staroslovanské hostinnosti při dvoře svém tak mocného

knížete, jako byl Bořivoj, takovým ponížením, že by nesměl u jednoho stolu s ním zasedati, zajisté byl těžce uraziti musel. I stalo se pokřtění knížete Bořivoje a Ludmily, když ne již roku 874, tedy zajisté nedlouho později.

Uvedení křesťanství do Čech.

Podobá se k pravdě, že již před Bořivojem byli křesťané v Čechách, zvláště ale v stranách jihozápadních nad řekami Mží, Radbuzou a Úhlav-

kou, odkud oněch čtrnáct lechův pocházelo, kteří r. 845 v Řezně sv. křest přijali a tím skutkem Němcům v ochranu se dali, což bylo také příčinou, že tehdejší kníže Hostivit z moci své jim se vytrhnouti nedada, válkou je navštívil, a k tužšímu poslušenství než před tím je přinutil. Přicházeliť zajisté němečtí kněží i ke dvoru knížete Bořivoje, aby ho k přijetí víry křesťanské pohnuli; on ale vida, že by se tím dal v područí Němcův, nechtěl sv. křestu od nich přijmouti, a nyní ovšem tím ochotněji od sv. Methodia světlo víry Boží přijal, ana se mu nauka její podávala jazykem vlastním slovanským a srozumitelným, a pravda takovým jazykem zvěstovaná vnika přímo do srdce, a budí svatý zápal ke všemu dobrému a šlechtnému.

Vrátil se tedy Bořivoj co křesťan z Moravy do svého knížetství, a v jeho průvodu nalézal se kněz Kaich, jež mu byl sv. Method přidal, aby pod ochranou knížete slávu Boží v České vlasti hlásal, množil a upevnil. I založen jest první kostel v Čechách od knížete Bořivoje na jeho oblíbeném hrádku, kterýž Levý Hradec sluje, a na skále nad řekou Vltavou tři hodiny na půlnoc od Prahy leží. Když pak, jak se podobá, brzo potom sám arcibiskup Method apoštolskou cestu do Čech nastoupil, posvětil onen chrám ke cti sv. Klimenta, jehož byl obzvláštním ctitelem, an bratr jeho, sv. Cyrill, ostatky jeho byl našel, a s ním společně do slovanských vlastí a do Říma přinesl. Levý Hradec po čase zašel, a nezbyvá z něho ničeho leda staré valy a potlučené zbytky nádob od bývalé tam modloslužby, ale kostel sv. Klimenta ho přetrval, a stojí posud, ač ne již ve své prvotní podobě, na osamělém, pustém hradišti.

Ale kníže Bořivoj si pospíšil, aby také ve svém hlavním sídle, na Praze starou modloslužbu zastavil, a křesťanský kostel v ní vystavěl; i posvěcen jest ten kostel ke cti Panny Marie; stálťe blíž samé hlavní brány hradu hned při cestě, zašel ale po nějakém čase, když se hrad šířil a novými stavbami rozmnožoval. Však i v nejstarším knížecím sídle, na posvátném Vyšehradě, kázal kníže, aby zrušen byl chrám starých model a aby i zde vystavěn byl stánek na čest a slávu věčnému Bohu; bezpochyby sám arcibiskup Method posvětil tu první kostel na jméno sv. Klimenta, a stál ten kostel k západní straně hned před vraty později tam vystavěného chrámu sv. Petra a Pavla až do zkázy husitské.

Také po kraji českém, kudy sv. Method z Moravy ku Praze šel anebo z ní na Moravu se vracel, povstalo jeho povzbuzením několik

kostelův sv. Klimentu posvěcených, pokud víme ve hradě Litomyšli, ve Hradci nad Labem a v Sadské, kdež byl dvůr knížat tehdejších Zličkých, kteří nepochybně také dle příkladu vrchního knížete Českého přilnuli k nauce Kristově. Tak znenáhla i na jiných hradech župních a na místech, kde se dosud pohanští modloslužba vykonávala, povstávaly kostely křesťanské, kamenné i dřevěné; na vrchu Řípu, kdež se oběti pálívali pohanskému reku Perunovi neb Radhošovi, postaven jest kostelíček ku cti bojovníku Kristovu, svatému Jiří. Sv. Method dosazoval k těm kostelům kněží, učennsky své, kteří přinesse s sebou bohosluzebné knihy slovanské chválu Boží hlásali a Spasitelova slova vštěpovali v srdce lidu českého. Čechové majíce od počátku již mysl hluboce nábožnou, rychle božský původ jejich pojímali a pravým duchem křesťanským nadšeni, s vroucím citem v prvních chrámech svých přede tváří Páně na kolenou klečíce pěli píseň křesťanskou, které se naučili od svých apoštolův víry, a kterou náš lid podnes nábožně zpívá:

Gospodi, pomiluj ny!
Jesu Krste, pomiluj ny!
Ty spase vsiego míra,
Spasiž ny, i uslyš,
Gospodi, glasy naše.
Daj nam vsiem, Gospodi,
Žizň a mír v zemi!
Kreš! Kreš! Kreš!

V nynější češtině má tato píseň tento smysl: Hospodine, smiluj se nad námi! Ježíši Kriste, smiluj se nad námi! Ty spasiteli všeho světa, spasiž nás i uslyš, Hospodine, hlasy naše. Dej nám všem, Hospodine, hojnost a pokoj v naší zemi. Smiluj se, smiluj se, smiluj se nad námi.

Tak říše Boží rozprostraňovala i po České zemi panování své, a Čechy náležely k slovanskému arcibiskupství Moravskému. Zajisté při tom se nikdo na to neohlížel, že již před léty němečtí biskupové v Řezně zemi tuto ku svému biskupství táhli, ana se ovšem teprv od nich měla dáti na víru obrátiti. Nyní ale Čechové z moci německých králův nezáviseli, a na Moravě panoval mocný Svatopluk.

Ale Bořivoj jsa nyní kníže křesťanské, nemohl toho zameziti, aby kněží latiníci z Němec hojněji nežli kdy před tím do Čech nepřicházeli, a ve správu nových kostelův se neuvazovali. Však jim v tom ani v Moravě sv. Method pro přízeň a ochranu papežskou brániti nesměl, a proti latinským způsobům při službách Božích nehorlil. Ale pokud kníže Bořivoj žil, byla bohosluzba na jeho sídelních hradech, na Praze, Vyše-

hradě, Levém Hradci a Tetíně zajisté slovanská, a národ vůbec si jí více oblíbil, ana i sama potřeba kázala užívati slovanského jazyka v kostele, aby lid ještě nepoučený, na mnoze také pohan-skými bludy zaslepený, tím snáze církvi Boží získán býti mohl.

Čtení o sv. Ivanu.

Za panování knížete Bořivoje byl v zemi Charvatské v Čechách, to jest v krajinách okolo řeky Jizery, nějaký kněz čili kníže, jemuž bylo jméno Hostimysl. Ten měl syna, kterýž dostav se bezpochyby na Moravu skrze ss. apoštoly Konstantina a Methodia pravého Boha poznal a křesťanem se stal, obdržev při křestu sv. jméno Ivan, to jest po slovansku tolik co Jan. Ušlyšev o bohobojném, svatém životě prvních poustevníkův křesťanských, ustanovil sobě též Ivan, světa se odříci a o samotě jenom Bohu sloužiti a o své spasení pečovati. Nic ho nelákala důstojnost knížecí, které mohl po svém otci u svého kmene dosáhnouti, i zašel hluboko v zem Českou, až přišel k říčce, která slove Loděnice, a začal jíti dolů po břehu té říčky. S velkou obtíží přišel pro přílišnou houštku křoví a lesů do údolí mezi veliké a vysoké skály divné polohy, any nad řečenou říčkou Loděnicí strměly. A ohlednuv se sem i tam, spatřil v tom místě a pod těmi skalami podivné jeskyně a díry, do kterých ani déšť ani sníh nemohl padati. A když šel trochu dále, nalezl vodu velmi čistou prýstící se ze svrchu řečené skály. To když užíval a uvážil všechno, a zvláště, že tam nebylo přístupu lidem, zalíbilo se místo sv. Ivanu, a tak začal bydliti v tom místě. A hned první noc poznal, že mnoho ďáblů obývá v tom místě, kteří potom mnoho jej obtěžovali a překáželi mu v modlitbách. Tož sv. Ivan udatně bojovav s nimi a udělav sobě důtky z tenkého proutí, bil je a vyháněl ze svého příbytku. Potom během času rozmrzev se velice sv. Ivan s velkým pláčem mnil opustiti místo pro překážky ďábelské. A tak vstav dal se na odchod; a když odešel, nedaleko v rovině, ježto jest nad jeskyní, ve které sv. Ivan bydlil, zjevil se mu sv. Jan Křtitel, a pozdraviv sv. Ivana řekl k němu: „Služebníče Boží, kam jdeš?“ Kterýž odpovéděl řka: „Kam mne Bůh obrátí, jdu.“ Na to sv. Jan Křtitel: „Vezmi tento kříž tobě od Boha daný, a vrať se na místo, ve kterém bydlíš, a mocí kříže tohoto nejen přemůžeš své protivníky všechny, ale všechny zaženeš z toho místa.“ Tož sv. Ivan jsa svatým Janem posílněn a povzbuzen, a doufaje v pomoc kříže, který jemu dal sv. Jan, navrátil se do

jeskyně, kde bydlil, udatně bojoval s ďáblý, kříž ten vždy v rukou drže a jej proti ďáblům stavě. A tu naposledy jen nejvyšší ďáblův proti sv. Ivanu povstal, a na něj strašlivými slovy najížděl divně, jako lev proti němu plameny z huby vypouštěje povstával, tu zase jako kanec divoký, naposledy jako rys, plameny z huby vypouštěje, jakoby jej chtěl pohltili. Tu sv. Ivan, boje se, aby ho nepohltil, kříž onen do tlamy jemu hodil, a drak hned po hození kříže vršek skály oně prorazil a tou děrou i se svými druhy odběhl, a nikdy více se nevrátil. Kterážto díra až do dnešního dne na svědectví jest otevřena. A sv. Ivan již bez překážky až do smrti své Bohu sloužil. Když pak jednoho dne již velice byl zemden pro přílišnou ujmu, poněvadž chleba nikdy nejedl, aniž mu ho kdo dal, proto že ho nikdy žádný nenavštívil, než toliko bylinami se živil; však Bůh všemohoucí zřídil jakousi laň, která každodenně přicházela, aby muže Božího mlékem opatřila.

Toho času kníže České jménem Bořivoj, sídlil na hradě Tetíně, maje manželku Bohu oddanou, jménem Ludmilu. Ten kníže Bořivoj jednoho dne povolav lovce své, kázal jim hledati medvěda, chtěje jej honiti se psy. Stalo se pak, že když psi honili jelena, přišli s ním až k místu, kdež prvé řečená laň se pásala, a psi zanechavše stíhání jelena, stíhali jsou právě řečenou laň, která sv. Ivanu mléka poskytovala, až k říčce svrchu řečené Loděnici. Kteráž příliš zchvácena jsouc přede psy dále utíkat nemohla, než vskočivši do svrchu řečené říčky ve hluboké vodě se postavila a plavala, a psi na ni štekali. A kníže Bořivoj sám pátý pořád běžel za psy, že již všichni druzí nevěděli, kam se kníže obrátil. Potom přišel na jednu velikou skálu, pod kteroužto skalou v dole onom psy štekali. Kníže stoje přemýšlel, jak by mohl dolů sejíti, kde psi štekali, proto že les veliký a křoví všude husté bylo, a mnoho kamenů překáželo v cestě, a svaž byl tuze příkrý. Konečně kníže s velkou těží a pomocí těch, kteří s nim byli, sestoupil ku svrchu řečené říčce, ve které táž laň byla, bráníc se psům. A když laňku uhlídal, kázal jednomu podati sobě luk, a vzav kníže luk, vlastní rukou naměřil na ni šípem a poranil ji. Kteráž vidouc se střelenu a raněnu, hned začala běžeti po říčce vzhůru, a psi pořád běželi za ní, a kníže za psy. Když pak přišla k místu, kde sv. Ivan bydlil, uvrhla se k nohám jeho, a psi nesměli se přiblížiti k místu, kde laň ležela, asi co by kamenem dohodil. A muž Boží vida, že jest raněna, se slzami vytáhl šíp, a ránu pozhledal, kteráž hned se zacelila. Potom kníže s velkou těží, protože přístup těžký byl, také

přišel až k tomu místu. A když viděl, kterak psi štěkají a k jeskyni se nepřibližují, divil se, co by to bylo. A skočiv s koně, nařídil sluhům, aby koně drželi, a sami též opodál zůstali. A tak vytáhnuv meč šel k jeskyni a vstoupiv do otvoru jejího, uzel člověka majícího obličej netvárný a vlasy příliš dlouhé a nesrovnané než divně skroucené, a laň, ana leží u nohou jeho. Ihned poznal, že ten jest poslán od Boha, aby potupiv svět v tom místě samotném sloužil Bohu. A tak kníže promluviv k němu pravil: „Prosím tě, muži Boží, abys mi pověděl, kdo jsi a odkud jsi?“ Svatý Ivan odpověděl mírným způsobem řka: „Dvojího se mne tážeš, předně, kdo jsem. Jsem knězic, nebo z knížecího rodu pocházím. Zadruhé tážeš se mne, odkud jsem. Zajisté ze země Charvatské jsem přišel, neboť jsem rodem z Charvat.“ Na to kníže: „Zda-li máš chleba?“ Sv. Ivan řekl: „Nemám.“ — „A kterak pak se živíš?“ Svatý muž odpověděl: „Z opatření Božího jsem živ! Bůh opatřil mne touto laňkou, kterou's mi ty odňal, protože již schvácena a od tebe zraněna snad mi nebude poskytovat mléka.“ Tu kníže Bořivoj velikými prosbami prosil jeho, aby s ním šel na hrad a tam na hradě aby s ním zůstal, slibuje zříditi jemu místo samotné, kdež by ho nikdo nenavštívil bez povolení jeho. Což když on zamítl a nesvolil, kníže začal se s ním žehnat i chtěje od něho odejít. K němu pravil muž svatý: „Neodcházej, pokud mi neslíbíš svou věrou, že mne nikomu nezjevíš, ani o mně nikomu nic nepovíš, aniž pak mne potom navštívíš.“ Kníže slíbil tak se zachovati a požeňnav sv. Ivana odešel i se svými psy a služebníky, a odebral se na hrad Tetín, vždy vzdychaje a o sv. Ivanu přemýšleje. A když k večeri zasedl za stůl s manželkou svou Ludmilou, dokonce ničeho nejedl, než pořád sv. muže měl na mysli. Tu kněžna Ludmila, manželka jeho, pohlédši naň, pravila: „Milý pane! a Vy nic nejíte, než vždy na něco myslíte.“ A tak kněžna Ludmila všemi silami se vynasnažovala, na kníže manžela svého mnohými prosbami dorážela, aby jí příčinu toho zjevil. A kníže žádným způsobem jí oznámiti nechtěl, maje na paměti, kterak na něm svatý muž žádal, aby ho nikomu nevyzradil. Než konečně kněžna Ludmila tolik usilovala, že se kníže ubrániti nemohl, než přemožen prosbami manželky své všechno jí zjevil, kterak za laní, když ji honil se psy, přišel ku podivným jeskyním, ve kterých nalezl poustevníka Bohu oddaného, v těch děrách bydlícího, kterýž k němu tak sladce mluvil, že se mu vši mocí stýská po něm. To uslyševši kněžna Ludmila, mnohými prosbami i také s pláčem žádala knížete, manžela svého,

aby jí dal dovolení, dojít k němu, aby s ním mohla promluvit. A kníže tak dlouho odpíral, dáti jí dovolení, až konečně svolil. A povolav kníže tajně jednoho z oněch čtyř, kteří s ním byli u oněch jeskyní, ve kterých sv. Ivan bydlil, i promluvil kníže k němu řka: „Po všechen čas, jakž jsi začal mně sloužiti, neshledal jsem tebe scestného, než ve všem věrného mně; pročť důvěruje tvé věrnosti, chci ti svěřiti manželku svou, abys ty sám, bez jiného průvodce, dovedl ji k oněm jeskyním, před kterými psi štěkali, ale k jeskyním přiblížit se nesměli.“ Kterýžto splniv rozkaz kníže, i s manželkou knížete na cestu se vydal.

Když pak k jeskyním oněm přišli a kněžna Ludmila k muži Božímu přistoupila, muž Boží spatřiv ji, užasnul, a odvrátil obličej svůj od ní, nechtěje s ní mluvit ani na ni pohleděti. Tu kněžna Ludmila promluvila k němu řkoucí: „Dobry otče! nebuď na mne hněviv, že jsem tě navštívila; nebo pro pobožnost přišla jsem k tobě, abych s tebou rozmluvila o pánu Bohu a o spasení své duše.“ Tu sv. Ivan, spatřiv její pobožnost, obrátil se k ní a s velkou přívětivostí měl s ní rozmluvu, ne o světských věcech a pomíjejících, ale o božských a o těch, ježto se týkají spasení duší. Po skončení rozpravy a když se již chtěli rozejíti od sebe, svatý Ivan žádal kněžny Ludmily, aby ho nikdy více nenavštěvovala. Tu kněžna Ludmila pravila k svatému muži: „Když žádným způsobem nechceš dopustiti, abych tě nápotom navštívila, tedy prosím tě muži Boží, abys to učinil z lásky k Ježíši Kristu a z lásky k nejsvětější matce jeho, panně Marii, abys ty budoucně přišel ke mně na hrad Tetín. To uslyšev sv. Ivan, rozmyšlel, co by zvolil. Konečně rozmysliv se slíbil, raději navštívit ji, než aby ona ještě přišla k němu.

Po projití nějakého ne krátkého času sv. Ivan dal se na cestu, aby přišel k ní na hrad Tetín, a vyšel z místa, ve kterém přebýval, stál v myšlení, kterou cestou by měl jíti k nadřečenému hradu, nechtěje zjeviti cesty jiným, aby nepřicházeli k němu, a kdežto měl cesty čtvrt míle, jda rovnou cestou, šel dobře dvě míle, jda cestou nerovnou. A když přišel na hrad, zůstal přes tu noc, proto že byl příliš umdlen, a kněžna Ludmila uspořádala jemu pokoj obzvláštní, jak mu byla slíbila, když u něho byla, aby k němu nikdo nepřicházel, než jediný kníže Bořivoj a manželka jeho Ludmila, rozmlouvající s ním o pánu Bohu a o spasení duší.

Když pak bylo ráno, hned dal se na cestu zpátky k svému bydlu. Šel pak přes dvě vsi, jedna slove Hodyně a druhá Svinary. I stalo

se, když přicházel ke vsi svrchu řečené Hodyni, a již byl tuze umdlen, spatřil vedle cesty pod stromem hruškou kámen dosti veliký, ale byl hrbolatý; na kterýž posadil se, chtěje trochu odpočinouti na něm. A když sedal na kámen, všechny hrboly jeho jak vosk změkly, jakoby je někdo zhladil, aby neobtěžovaly sv. Ivana v sezení. Pasáci pak ze vsi oné Hodyně pásli tam na blízku koně a hřebce. Kterážto pasáci, vidouce člověka divné postavy, majícího obličej svrstělý, vlasy dlouhé jako pásy skroucené mnohé, posmívali se jemu, házejíce naň zemí, a jeden z nich, vzav kámen, chtěje běžeti, hodil naň a zranil jej až do prolití krve. Ale hospodář jeden z řečené vsi Hodyně, když viděl pasáky tak se posmívati a tupiti svatého muže, přiběhl a důtkami ty pasáky potrestal a od něho odehnal. A přistoupiv k muži Božímu, pozdravil jej, odkud by byl neb kam by šel. Muž Boží odpověděl řka, že kam by ho Bůh obrátil. A hospodář dí k němu: „Vidím že jsi příliš umdlen a hladov, protož pojď se mnou do mého domu, abys se najedl a odpočinul.“ Čehož když odepřel, hospodář mnohokrátě pořád jeho žádal a pozýval, aby šel s ním. Tu sv. Ivan pravil k hospodářům: „Když chceš to milosrdenství učiniti nade mnou, vida mně příliš unavena, tož prosím tě, učiň pro Boha, a půjč mi koníka, a já slibuju ti svou věrou, že jej dnes budeš míti zase.“ A hospodář s veselou tváří odpověděl: „To chci rád učiniti,“ a hned šel, a koně přivedl, a muži Božímu pomohl naň sednouti. A muž Boží díky vzdáváje hospodářům jel, a když přijel na kraj vrchů, pod kterými bydlel, poznal, že jest blízko svého bydla, sestoupil s koně, a poručil koni, aby šel rovně k svému domovu. A koník běže, proměnil se ve velikosti i v podobě, nebo mnohem větší a tlustší byl. Když pak přišel domů, běhal sem tam po dvoře. Žena pak toho hospodáře spatřivši koně krásného, zavolala muže pravíc: „Nevím, jaký to kůň běhá sem tam po našem dvoře.“ Hospodář pak pilně ohlédaje koně, poznal dobře sedlo a uzdu, ale koně nepoznal. Přišed pak k sobě hospodář, poznal, že jest to řízení Boží, a že mu na místě svatého muže odplatil.

Svatý Ivan pak navrátil se ku svým jeskyním, tam až do smrti v těch jeskyních zůstal, slouže Bohu všemohoucsmu, a nikdy více od nich neodcházejí. Když pak sestárnul, téměř všechny nemoci napadly jeho, souchotiny, zimnice a jiné neduhy a trápily jej až do smrti. Muž pak Boží vida blížiti se hodinu smrti, začal truchliti a plakati s velkým skroušením, želeje toho, že měl zemříti bez svátostí církevních. A hned pomoc

Boží byla při něm. Neb anděl Páně zjevil se té noci sv. Ludmile ve snách, oznamuje jí smrt svatého muže, a poroučuje jí, aby časně ráno poslala kněze Pavla k svatému muži s tělem Kristovým a se svatým olejem, poroučuje také anděl, aby hned s sebou vzal služebníka a potřebné nástroje, kterými by jemu vykopal hrob. Probudivši se sv. Ludmila, začala želeť svatého muže, a povolavši kněze svého, hned časně ráno jej poslala k svatému muži. Přišed pak kněz Pavel se sluhou, našli muže již umírajícího a v posledních dobách. A předce muž Boží, sv. Ivan, působením Božským obcerstven jest, a začal mluvit s knězem Pavlem a jemu se zpovídati. A po zpovědi žádal, aby mu podal těla Kristova a aby jej pomazal svatým olejem. Což když se stalo a skončilo, hned s velkou oddaností a skroušeností i díky činěním vypustil ducha. Tu hned kněz Pavel s oním sluhou začali kopati hrob, a když vykopali hrob, pohřbili svatého muže a poručivše jej Bohu na hrad Tetín se vrátili, a o skonání sv. Ivana, kterak s velkým skroušením a oddaností skonol, a kterak jej pohřbili, knězi jsou oznámili. Což když uslyšel kněz Bořivoj i s manželkou svou Ludmilou, začali oba plakati. A hned kněz Bořivoj rozkázal, aby v jeskyni, v které sv. Ivan žil, umřel a pohřben byl, vzdělán byl kostelík, a ten aby posvěcen byl ke cti Panny Marie, sv. Kříže a sv. Jana Křtitele. A rozhlásila se svatost muže zde pochovaného, a mnozí přicházeli k jeho hrobu a z rozličných nemocí zdraví docházeli. Ku kterémuž divadlu také mnozí jiní jsou přišli a Boha chválili, který pro zásluhy sv. Ivana zázraky učinil. A tak až po dnešní den putují nábožní poutníci k sv. Janu Křtiteli pod Skálu ke hrobu sv. Ivana.

Kněz Spytihněv I.

Asi od 894 do 905.

Kněz Bořivoj I. umřel okolo r. 894; až do konce života měl se věrně k Svatoplukovi, mocnému knížeti Moravskému, kterýž také v roce svrchu zmíněném umřel, staral se hlavně o utvrzení národu Českého ve víře křesťanské a zvláště jeho choť, sv. Ludmila, byla hlavní a nejhorlivější pěstovatelkou spasitelného učení. Byloť pak tělo Bořivojovo dle podání s počátku na hradě Tetíně pochováno, až prý je vnuk jeho Václav dal na hrad Pražský k svatému Jiří přenést. Měltě pak Bořivoj tři syny, Spytihněva, Vratislava a třetího neznámého, pak tři dcery, jakž prý Bo-

řivojovi byl svatý Method při křestu předpověděl, že se jeho potomstvo ve všem dobrém rozplodí.

Nejstarší syn, **Spytihněv**, ujal se vrchní vlády v zemi, mladší dostali menší údíly, **Vratislav** jmenovitě dostal bezpochyby krajinu **Pšovskou** po své matce **Ludmile**. V **Moravě** dosedl mladý **Mojmír** na trůn knížecí, a tu prý byla jakási dřívější úmluva mezi nebožtkem knížetem **Svatoplukem** a německým králem **Arnulfem** r. 890 udělána, v které prý **Arnulf** jakési domnělé právo Němcův na poplatek český a panování v **Čechách** **Svatoplukovi** postoupil. Mladý kníže **Mojmír** chtěl bezpochyby nyní po smrti knížete **Bořivoje** tohoto domnělého, svému otci postoupeného práva užiti, a bránil snad **Spytihněvovi**, aby vrchní vládu v **Čechách** provozoval. Jisto jest, že se oba bratrské národy, **Čechové** a **Moravané**, teď najednou od sebe roztrhli, neboť **Spytihněv** se zdvihl, a vzav sebou své bratry a všechny ostatní knížata a vojvody v zemi **České** šel s nimi r. 895 do německého města **Řezna**, kdež právě král **Arnulf** se svými knížaty sněm držel. Tu osvědčili všickni čeští vojvodové králi **Německému** své jednosvorné usnešení, že uznávají jenom panství svého starého knížecího rodu nad sebou, a **Spytihněv** zas, že uznává vrchní panství německé, a že krále **Německého** za ochranu proti **Moravanům** žádá. I zaradoval se z toho nemálo král **Německý**, a přijav je všechny velmi počestně, podal jim královské své ruky na znamení své ochrany.

Odtržení se **Čechův** od **Moravy** způsobilo bratrskou válku. Král **Arnulf** ale **Čechům** nestál v slovu, nedal jim pomoci, nýbrž do **Italie** odejel. **Moravané** zas **Českou** zem válkou silně skličili, tak že **Spytihněv** nemoha odolati velikým nátlakům od **Moravanův** mu činěným, r. 897 podruhé se svými vojvodami k **Arnulfovi**, tehdy již císaři **Rímskému**, do **Řezna** s velikými dary, nářikáním a žádáním o pomoc pospíchal. **Arnulf** potěšiv jej a také jej obdarovav, zůstal celý podzim toho roku blíž hranic českých na půlnočním břehu **Dunaje** u **Řezna**, chtěje se svými **Němci** býti pohotové, kdyby **Čechové** potřebovali rychlé jeho pomoci. Však již nepřišlo k další válce s **Moravany**: **Svatoplukovi** synové nedbajíce výstrahy svého otce a nepomníce na nebezpečenství, které **Moravě** od **Maďarův** a **Němcův** zároveň hrozilo, začali rozbroje mezi sebou, a **Čechové** r. 900, již po smrti **Arnulfově**, spojili se s **Bavory**. **Bavoři** pak skrze **Čechy** proti **Moravanům** táhli, a **Čechové** jim po tři neděle pomáhali zemi **Moravskou** pliniti. Ale hned již r. 901 se zas všechno smířilo; snad **Mojmír** upustil od svého vrchního panství nad **Čechy**, a hrozná

záplava **Maďarská** učinila pak žalostný konec říši **Moravské**.

Kdož zná všechny bližší pohnutky jednání **Spytihněvova**? Ale vina zkázy bratrského národu neleží na něm. **Čechové** sami by ji nebyli mohli odvrátiti pomocí svou. Že se **Spytihněv** **Němcům** v náruč vrhl, byla ovšem velká chyba, jestliže se vůbec tomu mohl vyhnouti, neboť čehož se od nich mohl nadíti jiného, nežli konečné poroby. Však **Bůh** odvrátil tehdy od **Čechův** takového neštěstí; **Německí** králové z rodu **Karla Velkého** vymřeli neslavně r. 911, rozvázala se na nějaký čas říše jejich, a podstoupená odvislost **Čechův** od **Německa** přestala takoruka sama od sebe.

Spytihněv I. byl jinak kníže dobrý a nábožný, pečoval též o utvrzení křesťanské víry v národě **Českém**, vystavěl na svém hradě **Budči** kostel ku cti sv. **Petra**, kterýž podnes stojí, a v kterém bezpochyby sloužil kněz **latinský**. Ale nedočkal se ten kníže konečného smutného pádu sousední říše **Moravské**, ani vymření rodu **Karlova** v **Němcích**, nýbrž umřel sám v dosti mladém věku bezdětek okolo roku 905.

Kníže Vratislav I.

Asi od 905 do 921.

Po **Spytihněvovi I.** vstoupil jeho bratr **Vratislav** na knížecí stolec dědův svých. **Vratislav** pojal za manželku **Drahomíř** z **pohanských** tehdy ještě **Luticův** ze župy **Stodorské**, tedy z kmene **slovanského** již od starodávna s **Čechy** spřízněného. Byla bezpochyby rodu knížecího, a přijata jsouc v lůno knížecí rodiny **České**, odřekla se nepochybně bludův **pohanských** a vyznávala **Krista**, ač byla osoba vysokého ducha, vlády a panování chtivá.

Za knížete **Vratislava** vyvrátili **Maďaři** **Moravu**, vymřel rod **Karla Velkého** v **Němcích** r. 911, a **Česká** země nabyla zase své starodávné neodvislosti. Kníže **Vratislav** přál službám božím **slovanským**, jichž obzvláštní ochranitelkou byla matka jeho, sv. **Ludmila**.

Měl také veliké nepřátelství s mocným vojvodou **Bavorským**, kterýž se také **Arnulf** jmenoval a pánem **Řezna** byl, a mimo to **Česká** země též od nového nepřitele **Slovanstva**, od **Maďarův**, mnoho trpěti musela. **Maďaři** se na zříceninách **Moravské** říše usadili, a jsouce velice bujní a neskrocení, loupeživé jízdy do západních zemí skoro každý rok činili. Na rychlých koních, lehce ozbrojeni, z nenadání se přihnávali, kde co bylo brali, a bez potrestání se vraceli, jsouce

i když utíkali, nebezpeční. Nežli se lid od nich napadený z celé krajiny k obraně svého statku svolal, již byli Maďari dávno ti tam. Takto se hnávali přes celé Čechy až do Durynska a do Sas, a tudy zase zpátky, jmenovitě v letech 908, 912, 915, 924, 926 a 934, a nebylo možná zahraditi jim na hranicích vstupu do země.

Kníže Vratislav I. měl tedy za svého panování velikých starostí o obhájení země, a že se jinak o blaho její a o dobrý prospěch statně užímal, nazván jest knížetem slávou velikým. Založil na hradě Pražském druhý kostel, dav jej posvětit ke cti sv. Jiří. Také poslouchal rady matky své, Ludmily, která jak pobožností tak dobročinností svou veliké vážnosti a lásky v celém národě požívala, tak že byla jako skvoucí hvězda, ježto jest světlými paprsky svých svatých příkladův všecku Českou zemi osvětila. Vratislav jí odevzdal svého nejstaršího syna Váceslava čili Václava, aby jej vychovála a cnosti své v srdce jemu vštíplla. A svatá Ludmila majíc vnuka svého sobě poručena dala jej naučiti písmu a knihám slovanským, a když Váceslavův rozum všecko to dobře pochopil, dal jej otec ještě na Budeč, kdež při kostele sv. Petra byli kněží latinští od knížete Svytichněva tam přijati, aby od nich se naučil latinsky, neboť dobře tomu Vratislav kníže rozuměl, že synovi pro sousedství německé toho jazyka znáti bude potřebí. A tu počalo se pachole učiti knihám latinským, a učilo se dobře. Když pak dospělo do let jinošských, a měly mu dle staroslovanského obyčeje dlouhé vlasy býti ustřiženy, ustanovil otec jeho rodinnou slavnost postřižin zvelebiti také obřadem církevním; i povolal kníže Vratislav prý jakéhosi biskupa (bezpochyby biskupa Moravského, krátce před koncem říše Moravské teprv dosazeného, potom od divokých Maďarův vypuzeného, kteréhož snad chtěl Vratislav potom v Čechách míti), a sezval k tomu také všecko duchovenstvo české. A tak odzpívána jest potom v kostele Panny Marie na hradě Pražském svatá služba Boží, a biskup vzav pachole, postavil je na stupních před oltářem i blahoslavl jemu řka: „Hospodin Ježíš Kristus blahoslaviž pachole to blahoslavenstvím, jímž blahoslavl všecky spravedlivé své!“ I postřižili potom kněží pachole, a jinoch prospíval napájen jsa modlitbami blahověrných milostí Boží.

Knížeti Vratislavovi I. nebylo zajisté dlouhého věku popřáno, neboť umřel již okolo r. 921, a byl v kostele sv. Jiří na hradě Pražském, jež byl založil, pochován. Náhrobek jeho se tam posud spatřuje po pravé straně za oltářem sv. Eustachia. Pozůstavil tři syny, Váceslava, nejstaršího, Boleslava a Svytichněva, pak čtyry dcery, z kte-

rých známe zejména jen Přibyslava. Nejmladší syn Svytichněv umřel bezpochyby brzy po otci. Dcery byly provdány za rozličná knížata.

Přibyslava, jsouc prý též od báby své, sv. Ludmily zbožně vychována a ke všem cnostem vedena, provdala se bezpochyby za nějakého knížete Charvatského, bydlíc s ním, jak se zdá, na hradě Jablonném v krajině na půlnočním pomezí České země, tam kde nyní poněmčené město Gabel stojí. Vedla prý život velmi přísný a nábožný, a stala se jako bába její, sv. Ludmila, dobroditelkyní a pravou matkou lidu, pročež také když umřela, za svatou ji měli, a pod vrchem Krutinou ji pochovali. Přezila zajisté bratra svého sv. Václava, a byla pak velká schůze lidu z dalekých stran k hrobu jejímu, nad kterýmž prý potom, jak pověst praví, znamenitý lech čili vládka Chotislav kapli vystavěti a ke cti blahoslavené Přibyslavy posvětit dal.

Císař Karel IV. dal její ostatky r. 1367 odtud vydvihnouti, do Prahy přenést a před nově vystavěnou kaplí sv. Václava v křížovém rameně hlavního chrámu u sv. Víta nový hrob pro ně jim upravit. Kaple však na tom místě, kde její hrob pod vrchem Krutinou býval, stojí podnes blízko Jablonného pod starým hradem Lemberkem.

Smrt sv. Ludmily.

921, 15. září.

Při smrti knížete Vratislava bylo nejstaršímu synovi jeho, Václavovi teprv 18 let, a scházelo mu tedy ještě několik let k dospělosti ku vládě, jakž toho zemský obyčej vymáhal. Usazen byl sice na stolec knížecí, ale u vládu za něj uvázala se jeho matka Drahomíř. Mladší bratr Boleslav měl sobě vykázaný podíl po bábě, sv. Ludmile, totiž zemi Pšovskou za Labem.

Drahomíř jsouc paní vysokého ducha již dávno s nechtí snášela působení své testy čili tchyně, svaté Ludmily, a závidíc jí té vážnosti a lásky, jíž co pravá matka národu vesměs požívala, bála se také, žeby jí nyní u vladaření v zemi překážeti mohla. Kněžna Ludmila znamenajíc tuto zlou vůli své nevěsty, opustila Prahu odstěhujíc se na své vdoví sídlo, na hrad Tetín, kde o samotě jen Bohu sloužila a lidu dobře činila. Však tu dozrál zločinný úmysl Drahomířin, kterým ona památku svou u národu Českého na vždy sprznila. Drahomíř uzavřela, zbaviti se tchyně své vraždou. Bylo to brzy po smrti knížete Vratislava, ještě téhož roku 921: dva lechové, kteří kněžně Ludmile samé od mládí díkem za dobrodiní a povýšení byli povinni, jmenem Tuňa a Komoň, dali se Drahomíř k vyvedení toho zločinu namluvíti. Vypravili se

s velkým zástupem branného lidu na Tetín, a přišedše tam večer dne 15. září roku svrchu řečeného, vešli do hradu, obstoupili potichu dům čili palác, v němž svatá kněžna bydlila, a zanechavše lidí svých s kopími a štíty venku na stráži, vyrazili vrata, sami jen s malým počtem služebníkův do domu vešli, a hledajíce oběti své dvéře od ložnice vypáčili, nestoudně i s velkým křikem do ní se vedrali. Sv. Ludmila ležela již v lůžku svém a vidouc vrahy své oslovila je řkouc: „S jakou to vzteklostí sem přicházíte? Co činíte? Což pak vás stud nepolévá, aniž se

toho duše vaše leká? Zdaliž nepomníte, že jsem vás jako vlastní své syny vychovala, zlatem, stříbrem a drahým šatstvem obdarovala? Máte-li něco proti mně, nuže, povězte!“ Vrahové ale nic těch slov nedbajíce drzou rukou ji z lůžka na podlahu strhli. „Tedy jen malou chvíli k modlení mně popřejte!“ žádala a s roztaženými rukama k Bohu se modlila. Na to zas k nim promluvila: „Jestli jste přišli, abyste mne zahubili, prosím vás, raději mně hlavu setněte.“ Ale mužové srdce kamenného nechtěli krve její prolíti, ale závoj její skroutivše na

Smrt sv. Ludmily.

(25.)

spůsob provazu okolo krku jí ho dali a tak jí krk zadrželi, až dýchat přestala, a duši svou vypustila.

Kněžnina čeleď dosti četná, jak mužských tak ženských, služebníkův i duchovních, mezi kterými též kněz Pavel byl, v tomto nočním překvapení rozutíkala a rozschovávala se. Vrahové ale po spáchaném skutku, co se jim hodilo,

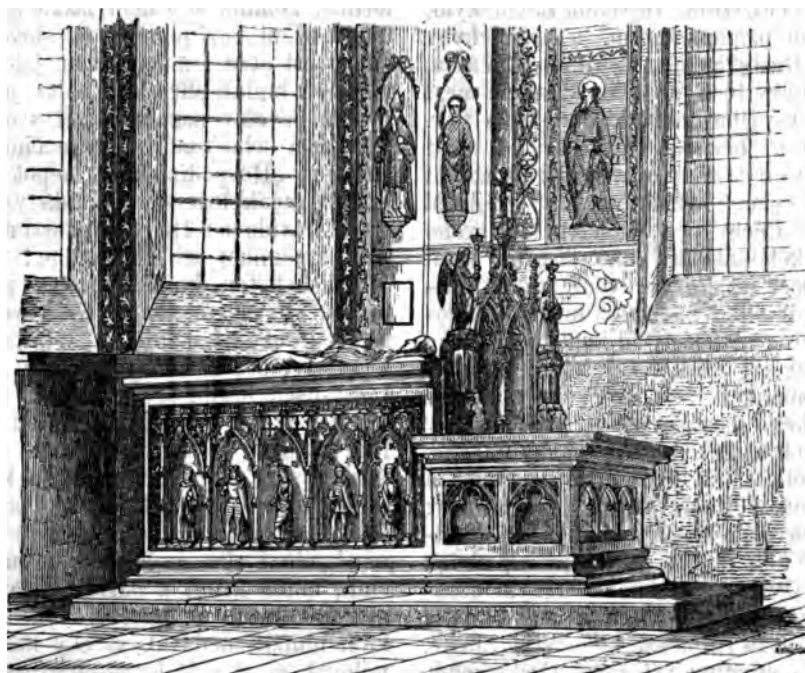
pobrali, a bez překážky se svým lidem odtáhli, aby zvěstovali kněžně Drahomíři, která jsou vykonali rozkázání její. Po odejití vrahův příběhli ustrašení služebníci a služebnice kněžnini s velkým pláčem a kvílením k mrtvému tělu paní své, i brzo zatruchlila celá Česká země nad hrobem prvomučennice, dědičky a matere Českého národu, svatě Ludmily.

Kněží vykonali pohřeb její na Tetíně se všemi obřady církevními, sláva její mučnické smrti rozhlásila se po vší zemi, z blízka i z daleka přicházel národ s modlitbami k hrobu jejímu, a rozliční zázrakové prý potvrzovaly, že její duše dlí mezi světicemi Božími.

Drahomíř slyšíc, co se děje, dala honem dům, v kterém sv. Ludmila zemřela, v kostel ke cti sv. Michala proměnit, aby prý zázračné skutky, jež Bůh na tom místě činil, mohly se

přičítati působení tohoto svatého archangela, a nikoliv svatě Ludmily, čím se ovšem národ nikterak klamati nedával.

Kostel sv. Michala stojí podnes na hradišti Tetínském, nyní ovšem zcela nově přestavěn a nedávno ke cti sv. Jana Nepomuckého posvěcen. Kníže Václav dal ale tělo báby své, sv. Ludmily, prý r. 929 na Tetíně vyzdvihnouti, a 10. listopadu slavným průvodem na hrad Pražský přenést, kdež od té doby v kostele sv. Jiří odpočívá. V 14. stol. byl jí tam ve zvláštní kapli skvostný gotický náhrobek vystavěn, kterýž nyní r. 1858 nového

Hrob sv. Ludmily u sv. Jiří na hradě Pražském.

(26.)

zvelebení došel péči vlastence našeho, spanilomyslného Hanuše Karla hrab. Kolovrata Krakovského, svobodného pána z Újezda. Církev slavívala památku umučení sv. Ludmily až do 13. století dne 15. září a přenešení její k sv. Jiří do Prahy dne 10. listopadu; r. 1245 přeložena jest ale památka smrti její z 15. na 16. září, jakž podnes se slaví.

Vladaření kněžny Drahomíře.

Od 921 asi do 923.

Drahomíř zmocnivši se všeho jmění sv. Ludmily, začala od té chvíle panovati s tímto dvěma lechy, Tuňou a Komoňem, tak že přední místa zaujímal po boku jejímu. V odměnu za

svůj čin obdrželi i oni i přátelstvo a příslušenstvo jejich veliké bohatství ve zlatě a stříbře i v oděvích skvostných, jako tenkrát bylo v obyčeji. Přebývali tedy v rozkoši a nádheře, a panovali celé zemi České jako prý vznešená knížata. V hrdosti své nakládali opovrhlivě se všemi, kteří jim rovni byli. Tato pýcha předcházela jejich pád. Vypínání jejich vzbudilo proti nim obecnou nenávist; kněžna sama, když sobě víc osobili, než jí bylo po vůli, rozdvojila se s nimi, rozhněvaný národ ale povstal k jejich záhubě. Tuňa poznáv co se strojilo, dal se ve hrozném strachu na útěk s celým rodem svým, to jest se všemi, jižto s ním v příbuzenství byli. Tím sice zachránil bídný život, ale žádný z jeho rodu nevrátil se již více z vyhnanství. Komoň chtěl

také utéci a sice s vlastním bratrem svým; ale rozhněvaný lid jej stopoval, byli oba zajati a před shromážděným sněm k soudu postaveni, kterýž je na smrt odevzdal. Kněžna Drahoň ale, hned jak uslyšela, která se o útěk pokusili, hněv svůj na jejich potomcích či vlastně na celém Komonovu rodu vylila, dávši všechny příbuzné od nejstaršího do nejmladšího zahladiti jedním dnem a jedním rozkazem, tak že jedni jsou postináni, druzí jiným způsobem utrzeni.

Do toho času připadá také válka, kterou vedli Čechové s Arnulfem, vojvodou Bavorským, již svrchu jednou připomenutým, a bezpochyby zároveň také s Radslavem, knížetem Zlickým. Arnulf a kníže Zlický byli nějakým sňatkem mezi rodinami jejich v příbuzenství k sobě. Bylo to r. 922: Arnulf myslil bezpochyby, žeby po smrti knížete Vratislava a za rozbrojův pro zavraždění sv. Ludmily v Čechách vzniklých, byl nejlepší čas k tomu, aby Čechy pod duchovní moc svého biskupa Řezenského dostal, ano snad i zemi Českou v odvislost od Bavor uvedl; knížeti Zlickému ale nejspíš sliboval, žeby mu byl nápomocen k dosažení neodvislosti od knížete Českého a k rozšíření panství Zlického, kdyby jemu, Arnulfovi, za to pomáhal, aby se Čechy pod moc biskupa Řezenského dostaly. Výprava vojvody Arnulfa do Čech byla tedy bezpochyby vítězná, ale nepomohla tak jemu jako jeho spojenci a příbuznému, knížeti Radslavovi Zlickému; neboť pomocí Bavorského vojvody rozšířil Radslav panství své tak dalece, že v jihozápadních stranách až právě k hranicím bavorským dosahovalo, tak jak ještě později bylo za potomka jeho Slavníka. Takto rozšířené knížetství Zlické, zahrnující dobrou čtvrtinu vší země České, podstoupilo pak bezpochyby poslušnost biskupa Řezenského; ve vlastních zemích kníže Václava květy však služby Boží slovanské i latinské, jako bylo před tím.

Panování knížete Václava I. Svatého.

Asi od r. 923 do r. 935.

Kníže Václav došel konečně let svých, kde se sám již mohl uchopiti žezla vlády ve svém knížetství. Někteří znamenitější lechové a vládkové čeští, kteří se obávali, žeby matka jeho Drahoň ještě dále chtěla míti účastenství ve vládě, hleděli mezi knížetem a Drahoňí způsobiti různici a je takto rozdvojiti. Boleslav, mladší bratr knížete, kterýž sobě ve svém údělu za Labem neobyčejně prudce počí-

nal, a svou tvrdou a náruživou mysl v mnoha skutečích na jevo dával, podal těmto úkladníkům dobrou záminku, jak by její matku spolu u Václava osočili: „Chce tě Boleslav zabít,“ šeptali Václavovi do uší, „poradil se o tom s matkou svou i s muži svými. Pomni která máti tvá i bábu svou zabiti dala, jistěť ona také o tvůj život ukládá.“ Václav uvěřiv zle radícím lechům vypověděl matku svou ode dvora svého na Budeč, kdež jí vykázal místo k nucenému přebývání. Ale brzy prohlédl zlé úmysly zbuřných lechův, zbudila se v něm láska synovská, a rozuměv bázi boží pomněl na slovo apoštola říkajícího: cti otce i máti svou jako sám sebe, i milovati budeš bližního svého jako sám sebe; pročť povolav nazpět máti svou s velikou ctí ji zase u sebe osadil, lituje činu svého a kaje se řka: „Hospodine bože, nepokládej mi hříchu toho!“ a jak legenda dokládá vzpomněl si i na slova Davidova: Hřích mladosti mé i nevidomosti mé nezapomínaj mi, Hospodine!

I byl ten kníže Václav především o to pečliv, aby svaté nauce Kristové v celém národě průchodu učinil, jí všecka srdce otevřel a zatvrzelé pohany přesvědčil, že jenom říše křesťanská bránu spásy otvírá. I měl k tomu Václav také zvláštního nadání Božího: vložil Bůh takovou milost na něj, že uměl knihy latinské jako dobrý biskup nebo kněz, když vzal řecké knihy anebo slovanské, pročítával je naskrze bez úhony. Netoliko pak že knihám rozuměl, ale i víru naplňoval: všem chudým dobře činil, bídné krmil a odíval podle naučení evangelistův, nemocné navštěvoval, vdovám a sirotkům ublížití nedával, všechny lidi, chudé i bohaté miloval, věřil v Boha vším srdcem, všechno blaho v životě svém konal. Chrámy stavěl po všech hradech, kněží sebral ode všech národů, a Boží služba šla po všechny dni jako u velikých národův.

Však nejenom kníže Václav Bohu sloužil a svaté skutky konal, uměl i bezpečnost a svobodu národu Českého statečně hájiti; jeho mužná bojovnost zachovala Českou vlast od rozdrobení a od úplného poddanství německého, pročť také co statečný křesťanský panovník a mužný obhájce národu až podnes žije u vděčné památce národu Českého, a ctíme a vzýváme ho jakožto dědice a ochránce země České.

První důkaz své bojovné statečnosti spolu i šlechtěného zachování podal sv. Václav v boji s knížetem Zlickým, Radslavem.

Když mladý Václav počal již sám panovati, myslil si hrdý Radslav, žeby se od něho neměl obávatí udatného odporu. I zdvihla se s velkou

zbrojnou silou počal dobývat knížecího dvora Žitomíře, kterýž ležel blízko panství knížat Zlických u nynějšího Českého Brodu, proměněn na konci 14. století své jméno v Stojmíře a později v Stoltmíř, jak až podnes slove osada s kostelem sv. Havla u řečeného Českého Brodu. Zmýlil se však hrdý Radslav ve Václavovi, neboť statečný, ač pobožný, dal se mu znáti ve zlé příhodě. Tiše kázal Václav pole sebrati, a jal se z Prahy proti Radslavovi táhnouti. Kníže Václav vida, že se Radslav blíží, dal mu prý po poslu vzkázati, řka: „Když žádáš nad mým knížetstvím vojvoditi, nač ti toho potřeba, aby ti v boji zbiti byli, nad kterými panovati chceš. Jáť prolití krve tvých lidí nežádám; jestli se ti líbí, vejdi v boj se mnou samým, a kdo z nás obou živ zůstane, panuj v obou knížetstvích. Každé vojskům v míru státi, ni mně, ni tobě pomáhati.“ Radslav prý ochotně k tomu svolil, mysle, že Václava přemoci nebude mu za těžko. Oba z hlukův lidu svého vyjeli a k boji proti sobě se stavěli, a tu pobožní životopisci sv. Václava vypravují, kterak prý Bůh zázrakem oba knížata pojednal. Když prý Radslav k svatému Václavu blíže přiklusal, blýštící se kříž na jeho čele uhlídal a dva anděly jemu po boku, jižto hrozili Václavovu soku. I hbitě Radslav s koně skočil, Václavovi hluboce se kořil, a aby mu ráčil svůj hněv odpustiti, snažně prosil. Jemužto sv. Václav vece: „Vrať se domů s pokojem a měj na svém dosti, jáť tvého nežádám.“ Stalo pak se toto setkání bezpochyby u nynější vsi Přistoupimi, nad kterou podnes ještě staré hradiště stojí, jemuž lid „šance sv. Václava“ říká. Vešli pak kníže Václav a Radslav do knížecího dvora Žitomíře, nynější Stoltmíře, tam spolu pobýli a o svatý mír se smluvili. Necht pak se při tom tažení dělo, jak chtělo, tolik na jisto zůstává, že kníže Václav jako vítěz domů se navrátil, a hrdého Radslava, neublíže mu jinak, k větší podřízenosti a poslušnosti přinutil.

Mezi tím časem pozdvihla se zase moc Němcův sjednoceností knížat jejich, an r. 919 zase krále sobě zvolili ze Saských knížat Jindřicha I. příjímím Ptáčníka. Ten byl spřízněn s Arnulfem, vojvodou Bavorským, a skrze toho také s rodem knížat Zlických; i velké záhuby zase všem Slovanům strojil, země Polabanův krutými válkami sužoval a pomalu je všechny až k řece Odře sobě podrobil. Konečně došlo také na Čechy; snad že pobídnutím Bavorského Arnulfa oslabeného Václavem knížete Zlického chtěl zas povýšiti, a celou zemi Českou ve své poslušnosti uvést. Sebral tedy ten Německý král Jindřich I. veliké vojsko ze všech krajín německých, při

němž se také Bavorský Arnulf nalézal, vtrhl r. 928 do Čech, a s hrozným důrazem až k samé Praze prorazil. Že se to tak státi mohlo, to jenom zrada knížete Zlického způsobiti mohla, an s Němci držel a jim pomáhati musel. I byl ten Jindřich Ptáčník první z králův Německých, který samu Prahu nepřátelsky navštívil. Avšak jak by tu byl řádl, kdyby kníže Václav nebyl uměl jak nejstatečněji se brániti, a jakkoliv napaden byl od nepřátel cizích i domácích, ohromné jejich přesile předce nepodleh. Německý král mu nesměl ani ublížiti ani vrchní knížetství v zemi jemu vzíti, jsa spokojen, že kníže Václav se jemu smlouvou zavázal, 500 hřiven stříbra a 120 volův ročně k jeho královskému dvoru dodávati, a proti Německé říši ničeho nepočínati. Z přetěžkých těchto okolností nebylo jiného zbavení, nežli že se Česká země zase Němcům poplatkem zavázala, a také poslušností biskupův Řezenských podstoupila; neboť jakž měl také kníže Václav jinak činiti, ani mu Maďari všechno spojení s jinými Slovy, u kterých byly služby Boží slovanské, překazili, a pro ně ani s papežem Římským sám se porozuměti nemohl, jsa přinucen jen prostřednictvím Němcův zachováti spojení s církví. Knížatům Zlickým pak, kteří v tom vpádu Němcům beze vší pochyby pomáhali, zaručeno jest jejich panství tehdejší, ač předce od knížete Václava a jeho nástupcův závislími zůstali. Měli tito knížata Zlická sídlo své na hradě Kouřimi, až pak Slavník na Libici osedl.

Svatý Václav smluviv se takto s králem Německým, dostal od něho kost z ramene sv. Víta co vzácný svatý ostatek, a ustanovil, na poděkování Bohu za vyvážnutí z okolností tak těžkých a za odvrácení veliké záhuby od země, vystavěti kostel sv. Víta ke cti na hradě Pražském. K tomu si vyžádal od Řezenského biskupa Tutoha, kterýž bezpochyby byl také při tom německém tažení v Čechách, obzvláštního povolení. Stavba kostela sv. Víta, s velkou horlivostí vedena, šla rychle před se, tak že již za života samého knížete Václava dospěla k dokonání i k samému vyzdobení chrámu. A když bylo vše hotovo, tu kníže Václav toho samého biskupa Tutoha pozval, kterýž schválně do Čech přišel, a tento nový kostel vysvětil. Mohloť se to nejspíše r. 930 anebo r. 931 státi. A tento nový kostel sv. Víta, kterýž se stal nápotom matkou a hlavou všech kostelův českých, ač byl větší než všechny posavadní chrámy české, nezaujímal předce veliké prostory, neboť tehdejší ještě neznali potřeby stavěti chrámův velikých, aby se do nich mnoho tisíc lidí vešlo. Měl

podobu okrouhlou jako prý tehdejší kostel Římský, byl ale vzácným řemeslným uměním vystavěn, skvěl prý se divným leskem kovů, a stál v něm veliký oltář sv. Víta a druhý menší dvanácti apoštolův.

Pravý opak bratra svého byl kníže Boleslav. Měl sice poslušen býti staršího bratra a knížete Václava, ale počínal si směle a pánovitě ve svém údělu, ve starých Pšovanech za Labem, tak že lidu všeliké nátisky činil a u větší slu-

žebnost a poslušenství jej uvedl, nežli dotud toho u Slovanů bývalo. Vypravuje Kosmas o něm, kterak sobě usmyslil, hrad sobě založiti nikoliv jen okopaný a dřevěným roubením ohražený, ale na způsob Římských hradů spupný a silnými zdmi zavřený. Obeslav prý hned všechny zemany a starší národu, ukázal jim místo v lese vedle řeky Labe řka: „Tak chci a přikazuji, abyste mně vystavěli hradbu vysokou do velkého okolu dle způsobu římského.“ Na to prý oni pravili:

Radslav Zlický pokoril se knížeti Václavovi Svatému. (Str. 181.)

(27.)

„My co jsme přední z národu a v hodnostech postaveni, my tobě po vůli nebudeme, proto že ani dělati neumíme dílo takové, ani nechceme, co nám kážeš, neboť ani předkové naši cosi podobného nedělali. Hle my tuto před tváří tvou stojíme, a raději tvému meči nežli nesnesitelnému jhu služebnosti šíje své podložíme. Dělej, co se ti líbí, neboť my tvého rozkazu neuposlechneme.“

Tu prý kníže Boleslav rozlétiv se divným vztekem vyskočil na ohnilý kmen, který tu právě ležel na bahně, a dobyv meče zvolal. „O vy leniví, zbabělých otcův synové! Nejste-li polomuzi anebo horší nežli shnilé hrušky, co jste vyřkli, činem dovodíte a zkusíte, je-li snadněji šíje podložiti meči čili jařmu služebnosti.“ Tu prý bylo co viděti a diviti se drzosti smě-

lého knížete. Neboť kdyby byl měl tisíc pravic ozbrojených při jednom těle, nebyl by se ho tak zhroutil takový zástup lidí.

Tu když je mladé kníže vidí strachem zbledlé, uchopil jednoho, který byl první mezi staršími, celou silou za vlasy na hlavě, a jako křehkou makovici hlavu jemu utal, řka: „Tak tomu chci, tak učiním, neboť má vůle tu platí!“ Ostatní to vidouce, a pozdě toho litující vrhli se prý k novému knížeti a s plácem za odpuštění prosili

řkouce: „Již se, pane, smiluj nad námi vinníky, již všechny tvé rozkazy vyplníme, již vždycky učiníme, cokoli žádáš, abys nenakládal tvrdě s námi.“

A hned podle knížecí vůle vystavěli hrad s vysokou silnou hradbou podle způsobu římského, a nazván jest hrad tento s počátku Novým hradem, po čase ale hradem Boleslava Starého. Nebyl to již hrad dle starého způsobu Slovanův založený, nýbrž stavba rovnající se hra-

Smrt sv. Václava. (Str. 188.)

(28.)

dům, jaké měli křesťanští národové západní. Však i Pražský hrad již na podobný způsob zřízen byl, jen že stál na vrchu a byl to hrad ostrožní, Boleslavův hrad ale strměl na pravém břehu Labe na pobřežní nížině. Kníže Boleslav se také postaral, aby v tomto hradě několik kostelů, ovšem skrovných, postaveno bylo, jako zejména kostel ss. Kosmy a Damiana

a snad i kostel sv. Klimenta, a šly v nich služby Boží bezpochyby v jazyce slovanském.

Smrt sv. Václava.

28. září 935.

Svatý Václav co pravé kníže křesťanské chtěl panovati mírností a vlídností i tam,

kde bylo přisností potřeby, a proto zajisté veliké zásluhy jeho nejen o zachránění národu před záhubou od nepřátel, ale také o rozmnožení, upevnění a ustálení křesťanských řádů v zemi od nejedněch spupných lidí nebyly tak, jak se slušelo, dosti váženy. Zdálo se některým, žeby mladší Boleslav byl spíše s to, aby nenáviděný, Němcům dáváný poplatek zrušil, a národu Českému předešlé samostatnosti zjednal. Jiným zas nelíbilo se, že kníže Václav jmění a důchody své především na potřeby duchovní obětuje, k nim pak méně hojným a štědrým se prokazuje, i pomlouvali jej pro jeho pobožnost, že prý raději v modlitbách a církevních obřadech čas svůj tráví nežli v povinnostech vládařských. Sv. Václav, aby ušel pomluvám takovým, a předce svým povinnostem křesťanským, jak jim tehdejší věk rozuměl, zadost učinil, obětoval čas noční k vykonávání skutkův křesťanské pokory a nábožnosti, a v průvodu jediného sluhy, Podivena čili Podivína, podtají a nepoznan chodíval do polí a do vinic, pšenici tam žal a hrozny sbíral, a vlastní rukou všechny práce vykonával, kterýchž ku shotovení hostií a vína k službám Božím pro kněze bylo potřebí. Tu začali svrchu řečení nespokojenci docházeti k Boleslavovi a zlá slova jemu podšeptávati, jimž Boleslav tím snáze sluchu svého poprával, čím více prudkostí svou od svého bratra se lišil. I smluvil se Boleslav s nespokojenými zemany proti bratru svému Václavovi a stál o bezživotí jeho.

Přišel den 22. září roku 935, v který se slavila památka sv. Jimrama čili Emmerama, patrona Řezenského, jemuž byl sv. Václav obětován, i veselil se sv. kníže v Bohu. Pak přišel výroční čas posvěcení chrámův, i jezdil sv. Václav po hradech, maje pobožné účastenství v posvěcenských slavnostech: ke dni ss. Kosmy a Damiana, kterýž připadl v neděli, 27. září, přišel na Boleslavův Nový hrad a byl přítomen slavným službám Božím v kostele tam ke cti oněch dvou svatých vystavěném. Když bylo po službách, chtěl se vrátiti na Prahu. Boleslav, bratr jeho, ale nedal jemu, a přistoupiv k němu jal se ho prositi, aby zůstal řka: „Jakže chceš odjeti? Mámt hody připraveny.“ A on neodřekna bratru nejel domů, a zůstal se všemi svými mládenci a dvořany, kteří jej provázeli na této pouti. I vsedl na kůň, počal harcovati a veseliti se s druhy svými na dvoře Boleslavově. A tu při těchto hrách přistoupili někteří k němu, i řekli: „Chce tě zabít Boleslav.“ I nedal víry tomu, a na Boha to vložil. Po hodech pak v noci sešli se spiklenci ve dvoře Hněvsové, pozvali k sobě knížete Boleslava, a ukládali zlou tu radu, jak

by zabili svého pána, knížete Václava. Pak si řekli: „Půjde na jitřní, tehda ulovíme jeho.“

Následujícího dne, v pondělí, 28. září, když zvoněno na jitřní, vstal sv. Václav řka. „Sláva tobě, Hospodine, jakož dal si mně dočkatí jitřa toho“, a připraviv se šel na jitřní, a zastihl bratra svého Boleslava ve vratech. Sv. Václav ohledna se a poznav bratra, pochválil ho za věčejší hostinu řka: „Dobry byl nám hospodář večer.“ Ale Boleslav dobyv meče, řekl hlasem zjitřeným: „Tak tě chci dnes lépe častovati,“ i udeřil sv. Václava mečem po hlavě. Václav ale obrátiv se, řekl: „Cožes sobě usmyslil?“ i chopil se bratra silnějším ramenem, meč mu vytrhl, a povaliv ho na zemi pravil: „To ti Bůh odpust, bratře!“ Čekaliť pak s Boleslavem ještě tři spiklenci v záloze; Boleslav začal křičeti, jakoby jej Václav ubíjel, a přiskočil Týra a udeřil sv. Václava v ruku. Václav pak pustil bratra, a ke chrámu ss. Kosmy a Damiana běžel. Přihnali se druží dva vrahové, Česta a Hněvsa a pustili se s Týrou za ním. Dopadše sv. Václava u samých dveří kostelních, ubíjeli jej Česta a Týra, Hněvsa ale přiskočiv probodl jemu žebra mečem. I vypustil sv. Václav ducha svého řkouce: „V ruce tvé, Hospodine, poroučím duši svou.“

Vrahové neměvše dosti toho hrozného skutku svého obořili se na všechny lidi knížete Václava, a tak zabili ještě nějakého Mstinu, mnoho mládencův a dvořanův knížecích a všechny ty, co se rychlým útekem nemohli spasiti. Také Boží sluhy zloupili vyhnavše je ze bradu, a ženy jejich za jiné muže vdali. A naplnivše všecku vražedlnou žádost svou, chtěli se ještě obořiti na kněžnu Drahomiř. Týra k Boleslavovi pravil: „Pojďme na kněžnu, ať najednou odoláš bratru svému i materi své!“ Ale Boleslav jej okřikl řka: „Tohoť se od nás nikdo nedočká, abychom natřali na jiné.“ A tělo sv. Václava rozsekavše odešli, i nechali je ležeti ve dveřích chrámových, až konečně kněz jeden, Chrastěj, odvážil se, zdvihnouti je, před chrámem je poctivě položití a tenkým prostěradlem je přikryti.

Uslyševši pak máti Drahomiř o zabiti syna svého, příběhla hledajíc ho, a uzřevši ho padla k srdci jeho, a hořce plačíc sbírala údy těla syna svého. Sebravši je, nesměla je v dům svůj dáti zanésti, než v kněžské jizbě obmyli je, oblekli a u prostřed chrámu čestně položili. Drahomiř pak znamenajíc, že vražedníci také o její smrt ukládají, zdvihla se a bez meškání uprchla, hledajíc útočiště v zemi Charvatské, neboť země Charvatská zůstávala tehdaž bezpochyby ještě v menší odvislosti od knížat Českých, a bylo jí tam bezpečno. Snad se tam někde k své dceři

Přibyslavě odebrala. Poslav pak Boleslav pro ni, nezastihl jí více; povolal ale kněze, jemuž jméno bylo Pavel, aby vykonal modlitbu nad zabitým bratrem, a dal ho čestně pohřbiti ve chrámě. Pobožný životopisec neopomenul napsati také o zázraku, kterýž se prý stal při pohřbu tomto. Krev totiž knížete Václava nechtíc po tři dni v zem jíti, v třetí den večer v chrámě nad hrobem jeho se ukázala, ani na to všickni hleděli. I divili se všickni, a hned všecek národ Václava, knížete pobožného a spravedlivého, který svou horlivost o náboženství a blaho vlasti smrtí zaplatil, za svatého mučenníka vyhlásil, i roznesla se pověst o zázracích u hrobu jeho zběhlých po vší vlasti slovanské, ba i do dalekých cizích zemí. Památka svatého Václava nabývala čím dál tím více vážnosti, a národ Český zvykl zývati jej co dědice České země, co předního přímuvce a orodovníka u Boha za všechny věrné Čechy; knížata i králové Čeští dávali obraz jeho na penězích vybijeti, na pečeti rytí, na korouhve malovati; Čechové pod jeho praporem, jež jako svátost chovali, srdnatě do vražedných bitev proti nepříteli chodili, a v každém těžkém okamžení, kde se jednalo o osud vlasti, sílili a povznášeli mysl svou velebným, prastarým zpěvem, jenž posud v našich chrámech zaznívá a duši naši jímá:

Svatý Václave!
Vojvodo České země,
Kníže náš! Pros za nás Boha,
Svatého Ducha. Kyrie elejson!

Ty jsi dědic české země,
Rozpomeň se na své plémě,
Nedej zahynouti nám i budoucím,
Svatý Václave! Christe elejson!

Pomoci my tvé žádáme,
Smiluj se nad námi!
Utěš smutné, zažeh vše zlé,
Svatý Václave! Kyrie elejson.

Kníže Boleslav spamatoval se sice brzy v nešlechtnosti skutku svého, řka: „Zhřešil jsem, a hřích svůj i nepravosti své já vím.“ Manželka jeho, nám ovšem dle jména neznámá, porodila mu syna, právě ve dnech oné vraždy a bouře, a že z té příčiny byly kvasy na dvoře jeho, nazval Boleslav toho svého syna Strachkvasem, proto že to ovšem strašlivé kvasy nebo hody byly, i umínil sobě Bohu ho obětovati řka veřejně: „Jestliže tento syn můj při živobyť mi zůstane, vroucím srdcem Pánu Bohu ho obětuji, a jej na kněžství posvětití dám, aby tak Kristu Pánu

vždy sloužil a za můj hřích a za hříchý všeho lidu Českého k Pánu Bohu se modlil.“

Po třech letech dal Boleslav tělo svého zabitého bratra v Boleslavi vyzdvihnouti a s velikou ctí všeho lidu na hrad Pražský do kostela sv. Víta v to místo přenést, kdežto byl sám sv. Václav řekl: „Učiním chrám ten!“ Položili jej zde po pravé straně oltáře dvanácti apoštolův, a stalo se to přenesení dne 4. měsíce března r. 938.

Církev zasvětila den 28. září památce sv. Václava; množství kostelův i oltářův, jak v Čechách tak na Moravě ano i v jiných zemích posvěceno jest ke cti tohoto našeho svatého patrona, jmenovitě také hlavní chrámy biskupské a arcibiskupské v Olomouci a Krakově, a česká církev slaví mimo to také dne 4. března památku přenesení těla jeho z Boleslavi do Prahy. Když kníže Spytihněv II. a jeho bratr Vratislav II. v letech 1060—1067 místo starého kostela sv. Víta dali vystavěti chrám nový a veliký, zřízena jest při něm zvláštní kaple ke cti sv. Václava, a hrob jeho přenesen do ní. Když pak císař Karel IV. jal se chrám sv. Víta po třetí a to nádherným způsobem gotickým přestavovati, měl zvláštní o to péči, aby při něm nová kaple sv. Václava co nejkvostněji byla vyzdobena, a to jest ta nynější Svatováclavská kaple na hradě Pražském, v které sv. Václav odpočíval v zlaté rakvi a měl tam náhrobek zlatem, stříbrem, perlami a drahými kameny jakož i obrazy z drahých kamenů vyřezanými přiozdobený, přední to klénat království Českého, v němž se i svatováclavská koruna ukládala, a jen ku korunování králův Českých a jejich manželék a k jiným obřadům, kde se králové pod korunou ukázati měli, odtud propůjčována bývala. Tyto klénaty všechny pobral a zmarnil nehojný Karlův syn, král Sigmund r. 1420, a jen koruna zůstala s některými památkami po sv. Václavu, jako jsou jeho meč, přílba a drátěná košile. Svatováclavským mečem pasují podnes králové Čeští po korunovací své některé české pány na rytíře sv. Václava. Slavný náhrobek ale po svém oloupení úplně schudl, a byl v 17. století v nynější své dosti sprosté podobě z mramoru obnoven.

Knížata Čeští postavili záhy oltář ke cti sv. Václava vlastním nákladem také ve starém hlavním chrámě sv. Petra v Římě, a učinili při něm bohaté nadání, aby se k nešporám přede dnem sv. Václava, jakož i o samé slavnosti druhého dne ke mši svaté a k odpoledním nešporám všickni kardinálové scházeli, začež dva skudy čili římské dukáty dostávali; chudým pak víno a chléb se rozdával. Po vystavění nynějšího chrámu sv. Petra v Římě postaral se Jan, biskup Olomoucký, aby i v tom oltář našeho dědice Českého hned po pravé straně vedle hrobu sv. Petra zřízen byl. Mosaikový obraz na něm představuje sv. Václava mezi dvěma anděly. Věčné světlo před tímto oltářem založil hrabě Jaroslav Bořita z Martinic, nejvyšší purkhrabí Český.

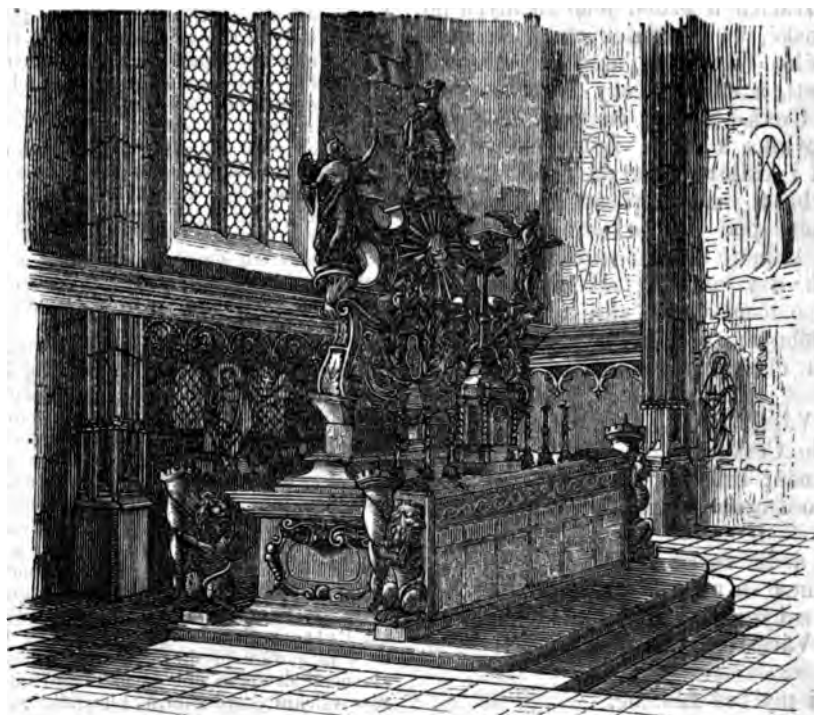
Svatého Václava věrný služebník Podivín čili Podivín byl prý, jak pověst praví, po zabití knížete svého na útěku ze hradu od Boleslavových lidí také chycen a na stromě pověšen. Tu prý jeho tělo pod stromem pochovali, po čase ale odtud vyzdvihli a na hřbitově kostela sv. Víta na hradě Pražském položili, tak že jenom kostelní zeď je od těla sv. Václava dělila. Biskup Šebf, kterýž před rokem 1068 kapli sv. Václava rozšířil, musel hrob jeho odstraniti, proto že nová zeď kaple nemohla jinak býti postavena, a uložil Podivínovo tělo v rakvi v sakristii chrámu. Když pak cis. Karel IV. r. 1366 nynější kapli Svatováclavskou při novém chrámě dostavěl, dal

r. 1367 v měsíci prosinci tělo Podivínovo ze sakristie starého chrámu vyzdvihnouti a v křížovém rameně nového kostela hned pode zdi Svatováclavské kaple v nově upraveném hrobě vedle hrobu blahoslavené Přibyslavy, tehdejší do Prahy přenesené, položit, aby totiž tak jako prvotně v starém kostele bylo, že tělo věrného sluhý sv. Václava odpočívalo vedle tamější Svatováclavské kaple. Na místě umučení Podivínova u Boleslavi stála po všechny věky Boží muka; r. 1738 vystavěli tam hezkou kapli, a stojí podnes na konci Staré Boleslavi na rozcestí vedle Benátské silnice, ale rozkazem cis. Josefa II. odsvěcená a od r. 1791 na skladiště prachu obrácená.

Boleslav I. příjímá Ukrutný.

935—967.

Boleslav I. uvázav se v knížetství České, věděl dobře, že za svůj násilný skutek bude museti podstoupiti boj nejen s mnohými knížaty a kmeny domácími, ale s mnohem ukrutnějším a mocnějším nepřítelem, Němcem, kterému hned zadržel poplatek od knížete Václava svolený. Nelekalo se toho, co by přijíti mělo, smělé srdce Boleslavovo, a tvrdou myslí především všechny

Hrob sv. Václava na hradě Pražském. (Str. 190.)

(29.)

české lechy sobě podrobil, kteří proti němu byli povstali, a dotud nad svými kmeny jako knížata panovali. Mnozí museli pro odpor, jakýž knížeti kladli, jsouce přemoženi ze země se vyhostiti.

V Němcích právě tehda nastoupil po králi Jindřichovi syn jeho Ota I. příjímá Veliký, kterýž hodnost císařskou na se potáhl; jsa ještě zuřivějším vrahem rodu Slovanického, nežli všickni předešní králové a císařové byli, což také mnohými ohavnými a nelidskými skutky dokázal. Neboť když r. 955 proti slovanským Bodrcům válčil, kteří se s poddanství jeho vytrhnouti chtěli,

porazili je vojvodové jeho na pobřeží moře Baltického mezi řekami Pénou a Rekenicí, a dali pak druhého dne 17. října hlavu padlého knížete Bodreckého na kůl nastrčiti a okolo něho sedm set zajatých Bodrcův od vzteklych katů svých pobiti; roku zas 896 psal tento císař dne 18. ledna z Kapuy ve Vlaších svým saským knížatům, aby s Ratarý, jiným to kmenem slovanským, žádného míru neměli, nýbrž aby se s vojvodou Hermanem smluvili a všemi silami to způsobili, aby celý kmen Ratarův do posledního muže vyhuben, a tak všemu tažení s nimi konec byl učiněn.

S takovým nepřítelem musel se nyní Boleslav měřit. Však Ota počítal to také mezi nejtěžší nehody, které ho na počátku panování potkaly, když uslyšel, že se Boleslav vyzul z poslušenství německého. Přišli také hned poslové k němu od jednoho z úředních knížat Českých, souseda a přítele prý Němcův, který ho za pomoc a ochranu proti Boleslavovi prosil. Tedy hned Ota Duryňky a Sasy k pokoření nového panovníka v Čechách vypravil, a Sasům, jež vedl

hrabě Asík, přidal ještě zlopověstný pluk Mezi-borský, který prý ze samých loupežníkův byl sestaven. Bylť však Boleslav k přivítání těchto zlých hostí dobře připraven: zvěděv že Němci na dvou místech přes pohraničné hory do Čech vpadli, Duryňkové zvlášť a Sasové také zvlášť, rozdělil i on bojovné hluky Čechův svých. V čele jednoho toho oddělení táhl proti Duryňkům, a Duryňkové vidouce, kterak Čechové prudce a z nenadání na ně přitáhli, dali se na utíkání, a tak byli mocné ze

Smlouva o mír mezi Boleslavem I. a císařem Otou I. (Str. 195.)

(30)

vlasti vyhnání. Ale hrabě Asík veda Sasy a Mezi-borské loupežníky zvítězil mezitím v jedné bitvě nade druhým oddělením Čechův, a že o tom, co se zatím Duryňkům bylo přihodilo, ničeho nevěděl, postupoval směle hloub do země. V tom se ale kníže Boleslav nenadále obrátil, a také tyto Sasíky zaskočil a tak dokonale je potřel, že se z nich málo kdo do své vlasti vrátil, a sám hrabě Asík v bitvě padl.

Po tomto druhém vítězství obrátil se potom Boleslav proti onomu knížeti, který tyto Němce byl do země přivolal, a dobyv hradu jeho prvním útokem v poustku jej obrátil a knížete vyhnal. Tušíme, že to byl kníže Lučanův. Lučané od těch dob knížat zemských bezprostředně poslouchati museli, ač ještě po několik věků slyňali co lid nad obyčej hrdý a spupný. Takto se skončila válka r. 936.

Proto však císař Ota nepřestával natírat na Boleslava dalšími válkami, neboť nebyl to způsob Němcův, aby se třeba několikerym nezdařením války od svého zarytého předsevzetí proti Slovanům dali odvrátiti. Tak bylo i teď. Od r. 936 činili každý rok nové a nové vpády do Čech, a Boleslav musel všechny své síly napínati, aby Němcům odolal. Skutečně se mu dařilo, neboť sám císař Ota nemohl vždy s důrazem tyto války vésti, býváje v jiných stranách říše své válkami zdržován, a jednou jen tolik toho na Boleslavovi dosáhl, že mu r. 946 České rukojmě do říše poslal, kterých pak císař s chlubou národu německému ukazoval a velmi prý se z toho těšil. Zač ale měli ručiti, nikdo nám nezapsal, a vůbec všickni kronikáři, jak cizí, tak náš Kosmas, mlčí o tom, jakých hrdinských činův Kechové tehdy dokázali, a jací výborní vůdcové u nich zásluh a slavného jména si získali. Již se ty války táhly na čtrnáctý rok, a Boleslav císaři žádného poplatku odeslati nechtěl a také neodeslal.

Tu se konečně r. 950 rozlítli císař Ota I., a maje mír se sousedy na jiných stranách všechnu svou moc z celé říše sebral, a sám osobně proti Boleslavovi táhl. I tu se mu Boleslav statečně postavil a velmi udatně zemi svou bránil, Němcům mnoho škody činil. Ale vida přenáramné množství vojska Německého, ustupoval ku Praze, jižto obhájeti sobě předsevzal, synovi pak svému Boleslavovi mladšímu obranu svého (Boleslavova) hradu svěřiv. Císař zatím přitáhl s velikou záhubou lidu Českého až do prostřed země, a oblehl Boleslavův hrad, jež Novým hradem nazýval, jakože skutečně tehda ještě nový byl. A leže tu před hradem podepsal ještě 16. července 950 darovací listinu kostelu ss. Petra a Emmerama v Řezně.

Ale nevedlo se mu tuze valně, neboť právě když již měli Němci útokem na hrad hnáti, sám opatrnou myslí bitvu rozvedl, aby prý jeho vojsko kořistováním v nějaké nebezpečnosti nepřišlo. Kníže Boleslav ale stojí bezpochyby s vojskem svým na druhé straně řeky Labe, a vida předce, žeby konečně tak náramné síle císařově odolati nemohl, umínil prý si raději podrobiti se jemu, nežli v poslední záhubu národ Český uvrci. Sám osobně tedy, ovšem s četným průvodem, do císařova ležení přijel, aby se s ním smluvil, dokudž ještě sám vojska měl, tak aby ke všemu, čeho by snad císař žádal, svoliti nemusil. Boleslav tedy přistoupiv k císaři, poctivě od něho přijat byl, i mluvili spolu slovansky, neboť prý Ota I. sám dobře slovanským jazykem rozprávěti uměl. Boleslav i císař stáli každý pod svými korouhvemi,

poslouchali jeden druhého, navzájem sobě odpovídati dávajíce, a musela slova Boleslavova býti velice vážná a důrazná, neboť císař Ota po skončené rozmluvě vyznal, že Boleslavovi odpustiti musí, a smířil se s ním. Jaké byly podmínky toho smíření, nevíme, ale Boleslav slíbil, že proti císaři již nikdy více ničeho nepodnikne, a že jemu dlouho zadržaný roční poplatek, 500 hřiven stříbra a 120 volů, dávati bude. Po takovém smíření císař Ota I. se svým vojskem se zdvihl, a pokojně do říše se navrátil, však ale bratru svému Jindřichovi, vojvodovi Bavorskému, jakožto nejbližšímu sousedu Čechův, nařídil, aby na knížete Boleslava dobrý pozor dával a v té slíbené věrnosti ho zachovati hleděl.

Mezi tím dospěl Boleslavův syn Strachkvas v jinocha, a otec pamětliv slibu, jež Bohu byl učinil, nyní toho syna do Řezna vypravil, kdež byl klášter bratří sv. Benedikta při kostele sv. Jirama čili Emmerama. Těmto syna svého poručil, aby jej k duchovnímu stavu vychovali, a oni s velikou radostí českého kněze mezi sebe přijavše, mnichem jej učinili; ale jak to Němci již v obyčeji měli, neztrpěvše jména jeho slovanského, Křišťanem (Christanus) ho přezvali.

Starší Boleslavův syn, potomní kníže Boleslav II., kterýž r. 950 Boleslavův hrad proti císaři bránil, měl bezpochyby již za živobytí otcova vykázaný sobě úděl rodinný, totiž krajinu Pšovskou, a založil v ní hrad nad řekou Jizerou; a jakož lidé hradu nad Labem od Boleslava I. založenému později uvkli říkati hrad Boleslava Starého, tak zas říkali hradu od syna jeho, mladého Boleslava, založenému hrad Boleslava Mladého.

Ostatně otec jeho, Boleslav I., uměl věrně držeti slova daného, a po usmíření císaře Oty I. r. 950 nečinil žádných pokusů více, jak by se německé poplatnosti zbavil. Ano když brzy potom Maďari u větší síle než kdykoliv před tím na celou západní Evropu se obořili, a nebezpečnosti netoliko Němcům ale i všemu křesťanství již hrozilo, nemeškal Boleslav snad také dle daného slibu císaři proti nim platně pomáhati. Bylo to r. 955; stotisíc Maďarův se z Uher do poledních Němec vyřítlo. Však nebyl to houf tékavých a lehkých jezdcův, kteří by jen na lup byli vyjeli, nýbrž vojsko mohutné k podmaňování velkých zemí vypravené. Císař Ota právě proti slovanským Bodrcům válčil, když se tito Maďari do Bavor prosuli a město Augšpurk oblehli. Císař s částkou svého vojska pospíchal tedy do Bavor, a přitáhl k sobě na rychlo Bavori, kteří před Maďary ustupovali, a co bylo pohotové Frankův a Švábův. Také vzkázal našemu Bole-

slavovi o pomoc, a ten vypravil honem tisíc bojovných a výborně ozbrojených Čechův do Němec, sám pak doma činil mocné přípravy, kdyby samým Čechům od Maďarův nebezpečí hrozilo.

Potom se tam u Augšpurka na polích při řece Lechu, v den sv. Vavřince, 10. srpna strhla ukrutná bitva, jakých tak krvavých a rozhodných za starodávna málo bylo. Maďaři začali ji tím, že přeplavivše se přes řeku Lech, podtají všecky německé šiky obešli a z nenadání na zadní šik se vrhli, kdež stáli Čechové a potom všecky vozy a zavazadla Němcův. Čechové jsouce překvapeni a nemohouce odolati takové síle, byli jedni porubáni, druhí rozehnáni anebo zajati. Tím se také již blízký šik Švábův začal kolotati. Tu však poslal jim císař Ota Franky s vojvodou Kunratem na pomoc, a tak se boj opravil, Maďaři museli prchatí a své zajaté zase z ruky pustiti. Nežli se pak zase sešikovali, tu již se všech stran se vojsko německé na ně obořilo a porazilo je. Krveprolití bylo hrozné, rozvodněný Lech tisíce utíkajících Maďarův pohltil. Však ještě druhého dne bylo bojováno, ač vítězství již na straně Němcův bylo. Větší díl vojska maďarského zahynul v boji, celé jejich ležení dostalo se Němcům za kořist a k tomu ještě několik zajatých. Mezi těmi byli i tři vůdcové, a Němci je potom v Řezně oběsili. Jen malá částka Maďarův spasila se rychlostí a lehkostí koní svých, a vrátila se ke svým zvěstující o hrozném pobití svém.

Tu se vzb chopil celý národ Maďarský, a zas byli v poli a táhli přímo na Čechy. Však je kníže Boleslav dobře připraven očekával, a přijav je na hranicích ve svých lesních zásekách, druhou a to úplnou porážku jim připravil, tak že je téměř všechny zahladil a krále jejich Lehela zajal. Po této porážce byl pokoj, Čechové to byli, kteří Maďarům chuti k dalším jízdám do Evropy na vždy odňali, tak že potom ve své nové na Slované vydobyté vlasti pokojně se chovali. Škoda, že nám o tom kronikáři širších pamětí nezachovali: co naši psali, zhynulo, a cizí mlčeli, ano se jim zdálo, že jim po tom nic není.

Však kníže Boleslav na tomto svém vítězství nad Maďary nepřestal, nýbrž používaje oslabení moci jejich, hned proti nim i výbojně postupoval, a tak se stalo, že všechnu nynější Moravu, pokud byla v moci Maďarův, pak celé Slovensko mezi Dunajem a hřebenem hor Karpatkých, od nátiskův a nelidského týrání těch pohanských divochův osvobodil a k svému knížetství Českému připojil. Jaké zkázy a záhuby lidu slovanského tam v těch stranách nalezl, bohužel též již nevíme, jisto ale jest, že i v stranách na pólnoc

od hor Karpatkých, v někdejším Velikém Charvatsku, nad Vislou, kdež byl starodávny slovanský hrad Krakov, všecken národ panování našeho Boleslava I. přijal; však jak se to všecko stalo, a kam až na východ do Slovan toto panování jeho se vztahovalo, o tom již nic bližšího pověditi neumíme.

Kněžna Důbravka a pokřestění Polákův.

966.

Slované mezi Vislou a Odrou po obou stranách řeky Varty osedlí zvali se Velkopolané, a o těch jest první zmínka, že u nich se stal počátek napotomního království Polského. Mělť totiž s počátku knížata z rodu Leškova čili Popelova, a ti měli své sídlo v Krušvici nad jezerem Goplem. Po nich povolán jest Piast na stolec knížecí, a ten se stal, jako český Přemysl, praotcem Piastovicův, rodu četného a na mnohé ratolesti rozvětveného, z nichž nejstarší ratolest Polskou říši vyzdvihla, a dlouho slavně panovala. Tito knížata Piastovici měli své sídlo ve Hnězdně.

Když Český kníže Boleslav I. také v krajinách Velkého Charvatska, jehožto obyvatelé se po čase Malopolany zvali, panovati začal, měl tam na pólnocní straně Piastovského knížete Mečislava za souseda, ještě pohana. Tento kníže Mečislav, jež také mnozí zkráceně Meškem nazývali, neměl prý dlouho žádného potomstva, a tu mu radili křesťané, kterých již bylo zvláště mezi Malopolany ještě z časů sv. Methodia, aby se oženil s křesťankou, ujišťující, že Bůh tomu manželství požehná. Požádal tedy Mečislav Českého knížete a souseda svého Boleslava I., aby mu dceru svou Důbravku za manželku dal.

Tato Důbravka byla dobře vychována a horlivá křesťanka, i nechtěla se uvoliti ku sňatku s Mečislavem, leč s výminkou, aby přijal i s lidem svým náboženství křesťanské. Když to přirekl Mečislav, stala se svatba r. 965, i usedla Důbravka při svém manželi ve Hnězdně, přivedši s sebou četné komonstvo české nejen stavu světského ale i duchovního. Než kníže Mečislav nesplnil dříve slova svého, až jej laskavé chování a moudrá řeč manželčina k tomu naklonila. Poznav učení víry křesťanské, přijal křest teprv druhého roku po svatbě, r. 966, ve Hnězdně z rukou českého kněze Bohovida.

Česká Důbravka, potomek rodu Přemyslova, obrátila tedy posledního pohanského knížete Polákův k víře křesťanské, a pak se zasa-

zovala o to, aby i také ostatní národ Velkopolanův ku Kristu byl obrácen. Čeští kněží s Důbravkou do Hnězdna přišli, vyučovali národ, kázali a křtili, a ještě více se to spasitelné dílo dařilo, když r. 968 založeno bylo první biskupství v Poznani, jehož biskupem byl Němec Jordan stojící pod arcibiskupem Magdeburským. Důbravka pak, stavši se křestní matkou národu Polského, umřela r. 977.

Smrt Boleslava I. a poměry v Čechách, 967 15. července.

Kníže Boleslav I. příjím U k r u t n ý umřel dne 15. července r. 967 po slavném 32letém panování, a bylo prý tělo jeho v Staré Boleslavi pochováno. Hluboká lítost, kterou cítil po vykonání zločinné bratrovraždy, učinila z něho potom dobrého křesťana, prudkost jeho povahy proměnila se v mysl hrdinskou, a tak se z něho stal jeden z nejznamenitějších a nejmocnějších panovníkův českých, jakkoliv se z německého poplatku vytáhnouti nemohl. Neboť vždy to zůstane památné, a o znamenité moci a slávě to svědčí, že ho sami němečtí kronikáři Českým králem nazývali, ačkoliv Čechové sami toho titulu jakožto jim cizího tenkrát ještě nechytali se, nýbrž Boleslava, jako všecka svá předešlá knížata, dle staroslovanského obyčeje, jen svým knížetem jmenovali. Kdo byla manželka jeho, neví se, ale své děti vychovával zdárně a v bázi Boží. Známe jen dva syny a dvě dcery jeho, Boleslava II., jeho nástupce, Křišťana mnicha, Důbravku, křestní matku Polákův, Mladu, zbožnou zakladatelkyni prvního českého kláštera. A tak ten kníže Boleslav I., jakkoliv jej naši kronikáři pro bratrovraždu nazývali Ukrutným, byl statečným knížetem, udatným bojovníkem, dobrým otcem, ovšem ale zlým bratrem.

Boleslavova statečnost velké proměny v samých Čechách způsobila, neboť všecka posavadní podřízená knížetství v zemi kromě Zlického přestala; Boleslav svou moc knížecí na všechny ostatní části země stejnou měrou rozšířil, a všude ho museli dobře poslouchati. Před tím nejenom úřední knížata, ale i přední lechové a župani jako pánové svých krajin sobě počínali, a často proti vůli zemského knížete dle své libovůle jednali, ano proti němu se pozdvihovali, Němce k pomoci proti vlastním krajanům vyzývali, a v jejich ochranu se dávali. To vše nyní přestalo, an Boleslav každého spupného knížete a pána mocnou rukou potlačil, buď jej ze země vyhnal, buď

k přísnějšímu poslušenství přinutil, a tím svou moc knížecí znamenitě povýšil. Konečně byl sám jediným panovníkem v říši své, a všickni ostatní byli jeho poddaní, přední mužové v národu sloužili pak jen vojínové, jakoby řekl bojárové, anebo župané, již co pouzí úředníci knížecí. Nebylo žádných knížat Luckých více, Charvaté nad hořejší Jizerou neměli již zvláštních svobod svých, a jen potomek mocných knížat Zlických, vojvoda Slavník, měl poněkud ještě své veliké knížetství vztahující se od Kladska až k Bavorským hranicům; byl však nicméně vůli svého vrchního knížete podroben. Takto zachránil kníže Boleslav I. celkovitost České země, a tím její budoucnost, neboť by se byla musela, zůstávajíc v starém pořádku, časem svým na malé díly rozpadnouti a vítanou kořistí Němcův státi, jako země nešťastných Slovanův Polabských a Pomoršských.

Kníže Boleslav I. přitůžil mimo to také poslušenství lidu obecného, a zavedl zemské roboty a stejné pořádky u vykonávání práva. Jak zemským robotám rozuměl, viděli jsme, když ještě co mladík nový hrad svůj, nynější Starou Boleslav, zakládal. Že se všechny tyto proměny nemohly provésti způsobem mírným a dobrovolným, nýbrž často násilným, ano se to přičilo zamilovanému starému svobodství Slovanův a jejich nevázanosti, ani konečně mnozí v krátkozrakosti své účelu toho všeho neviděli, dá se snadno pomysli, a snad také proto Boleslava pamětníci jeho jmenovali Ukrutným.

Kníže Boleslav II. Pobožný čili Štědrý. 967—999.

Knížete Boleslava II. náš nejstarší kronikář Kosmas neobyčejně chválí, nazýváje ho knížetem nejkřesťanštějším, panovníkem nejmohutnějším, slavným vítězítem v boji a předce pokoje milovníkem, otcem sirotkův, útočištěm kněží a žákův, utěšitelem všech hořekujících a co toho více. Byl ten kníže Boleslav v skutku jedním z největších panovníkův Českých, zvelebil říši svou způsobem nikdy ani před tím ani potom slychaným, a velkých zásluh o národ Český sobě vydobyl, jednak ale zdá se, že mu oněch svrchuřečených, přepjatých pochval proto nejvíce dáváno, aby tím co nejvíc památka otce jeho, Boleslava I., mohla býti zatemněna a očerněna. A předce Boleslav II. pokračoval jen v šlepičích otce svého, a ještě více na východě říši svou rozšířil, tak že tam bezprostředně

sousedil s mohutným knížetem Ruským, velkým Vladimírem. Poslouchaliť knížete Boleslava kromě Čechův Moravané, Slováci, horní a prostřední Slezáci, Malopolané a Rusíni až k řekám Stryji a k Buhu za nynějším městem Lvovem. Tuto se shlukli po Samovi a Svatoplukovi již po třetí Slované západní, aby utvořili říši velikou a spojenými silami mohutnou, — avšak bohužel! byl to zas jen pokus, kterýž po smrti Boleslavově neschopností jeho nástupcův obrácen byl v niveč. Jakým způsobem se však takové náramné rozšíření moci Českého knížete stalo, pohříchu ani nevíme, ač že tak bylo písemných důkazů máme.

Kníže Boleslav II. byl též pilen v rozšíření a utvrzení víry křesťanské v lidu, přijímal do země kněží cizích, ovšem latinských z Němec, založil sám dvacet kostelův, a všemi potřebami je opatřil. K ochraně kostelův mimo hrady na venkově vystavěných ustanovoval zvláštní strážníky, lidi sobě služebné, na knížecích statcích osedlé, kteří měli povinnost, kostely jich ochráně svěcené, střídavě s jinými strážníky, chrániti před škodami od lidí v pohanských bludech ještě vězících; neboť dlouho ještě neproniklo světlo Boží do všech myslí lidu Českého, a přemnoží, ač se již pokřestiti dali, nechtěli upouštěti od zvykův a pověr pohanských. Snad by se pravá osvěta křesťanská rychleji v lidu byla rozšířila, a víra v srdcích hloub zakotvila, kdyby se bylo předkům našim po smrti Methodiově dostalo vlastních biskupův rovněž jak on horlivých a k apoštolskému dílu způsobilých. Toho ale nebylo, kněží slovanští brzo vymírali, a kněží latinští, nejvíce Němci, dbali více o to, aby mnoho národu pokřestili a v poslušenství církve uvedli, ale křesťanské naučení jaké mohli dáti, neznajíce jazyka toho národu? A tak se stalo, že velký díl národu jen povrchně Krista vyznával, a naši knížata, byť by sebe větší horlivostí pro šíření se křesťanstva byli hořeli, nemohli předce tolik způsobiti, co by byl domácí vrchní pastýř církve Kristovy způsobiti mohl. Biskupové Řezensští, kteřížto nyní Čechy ku svému biskupství počítali, byli příliš vzdáleni, spokojili se, jen když jich desátek z kostelů českých řádně docházel, a jen za dlouhého času, když k tomu zvláštní příležitost byla, do Čech přicházeli.

Biskup Tuto, který přišel do Čech, aby kostel sv. Víta na hradě Pražském posvětil, umřel r. 932. Jeho nástupce, Isengrim, biskupoval od r. 932 do 944, a nikdy v Čechách nebyl, a téhož nástupce, biskup Michal, dal se pozváním Boleslava I., kterýž k němu posly s velikými dary vypravil, pohnouti, že Čechy

osobně navštívil. Když se k hradu Pražskému blížil, tu vyšli naproti němu znamenitější pánové čeští a všecko kněžstvo, a vítajíce jeho s velikou úctivostí do hradu s radostí a plesáním ho uvedli. Pobyv zde po některý čas a přijav nové znamenité dary od knížete, zase na svou biskupskou stolicí do Řezna se navrátil. Zdali zde nějaký důležitý církevní obřad vykonal, nevíme: kostela sv. Víta nemohl teprv on světit, an již za knížete Václava byl posvěcen.

Již kníže Boleslav I. úsilně se o to staral, aby Čechy vlastního biskupa dostaly; nástupce jeho Boleslav II., vida nezbytnou toho potřebu, ještě více u císaře Oty i u papeže o to se ucházel, ale biskup Michal Řezenský se svou kapitolou byl neustupný, nechtěje dovoliti, aby se Čechy a všechny s nimi spojené země z jeho biskupství vyloučily, a on proto nějakou ujmu trpěti měl; i nemohl ani papež ani císař tento odpor odstraniti. Tu si umínil kníže Boleslav II., vlastní sestru Mladu do Říma vypraviti, aby pro svůj národ u papeže vlastního biskupa vyprosila.

Kněžna Mlada.

Kněžna Mlada, čili jak ji potom latiníci jmenovali, Milada, byla panna velmi dobře vychovaná, nábožná, v knihách dobře vycvičená, mnohým uměním osvěcená, při tom pokorná, výmluvná, velmi přívětivá a mnohými jinými cnotmi ozdobená. Vypravila se tedy na dalekou cestu do Říma, majíc hojnou a udatnou družinu ku své ochraně při sobě. Šťastně se tam dostala, a sv. otec Jan XIII. ji velmi poctivě přivítal. Když mu pak bratrovu žádost předložila, osvědčil, že by Čechům rád vlastního biskupa chtěl práti, kdyby jenom k tomu biskup Řezenský přivolil. Mlada ažby se ty věci vymohly, v nějakém panenském klášteře v Římě přebývající, klášterní život sobě oblíbila, a tu se obyčejům mnišek řádu sv. Benedikta naučila.

Mezi tím pak biskup Řezenský, Michal, r. 972 umřel, a sv. Wolfgang na jeho místo dosedl, kterýž byl muž pravým duchem apoštolským nadšený. Jsou stopy u nás, že skutečně o duchovní správu v Čechách dbal, a působením jeho kněží postavena jest po čase kaple na vrchu blíž Chuděnic, kteráž ke cti jeho byvší posvěcena, ač nyní pusta stojí, památku jeho na české půdě zachovává. Když mu pak sám císař Ota I. a Bavorský vojvoda Jindřich domlouvali, a kníže Boleslav II. znamenité statky v Čechách za vyloučení Čech z duchovní správy jeho byl

připověděl, dal se k tomu polnouti, a svolil i proti vůli kapitoly své k biskupství českému. Ano praví se, že i sám základní listinu tohoto biskupství složil. Kníže Boleslav II. držel pak své slovo, a dal mu za jeho povolnost znamenité statky v Čechách, a sice, jak se tomu podobá, v okolí Chebském, kteréžto okolí i nápotom při Řezenském biskupství zůstalo.

Když se to všecko tak zřídilo, papež své povolení k tomu vydal, aby se v Čechách, a to ve hlavním sídle knížecím, zřídila vlastní biskupská stolice. Předstoupila zase kněžna Mlada před papeže prosíc, aby jí dovolil založiti také v Praze panenský klášter dle řehole sv. Benedikta. I k tomu papež milerád svolil a zároveň ustanovil, že má biskup své sídlo míti při kostele sv. Víta, klášteru pak že se má odevzdati starší kostel sv. Jiří na hradě Pražském; sám pak slavným obřadem kněžnu Mladu na opatku nového kláštera posvětil, jmenovav ji novým klášterním jménem Maria, a odevzdav jí berlu, závoj a zákon sv. Benedikta. Potom Mlada odpuštění od papeže vzala, a list s povolením ku zřízení Pražského biskupství ku knížeti Boleslavovi od něho přijavši z Říma vyjela, a do Čech se svými se navracovala, až s velikým veselím na Pražský hrad přijela. Tu kníže Boleslav dávno sestru svou neviděv, jak o jejím příjezdu uslyšel, velmi se zaradoval a proti ní vyšel. Velmi srdečně se uvítavše podali si ruce, a kníže Boleslav uvedl svou sestru do svého knížecího paláce, kdež dlouho vedle sebe sedíce, mezi sebou živě rozmlouvali. Kněžna Mlada, vše, co v Římě a na cestě své viděla a slyšela, ochotně mu vypravovala, čemuž on se velice divil. Potom vyňala list jemu od papeže poslaný, a v něm stálo v krátkosti toto: „Jan, biskup, služebníkův Božích. Dcera naše milá a sestra tvoje jménem Mlada, již jsme dali jméno Maria, mezi jinými srdce svého žádostmi jest nám vůli tvou vděčně oznámila, že ty srdečně žádáš, abychom naše povolení k tomu dali, by v tvém knížetství ke cti Pánu Bohu a k rozšíření církve svaté biskupství býti mohlo. To my zajisté veselým srdcem rádi jsme uslyšeli a vděčně přijavše Pánu Bohu jsme děkování učinili, že svou církev všude ráčí rozšiřovati a mezi všemi národy velebiti. Protož my mocí apoštolské stolice a sv. Petra, knížete apoštolského, jehož ačkoliv nehodný jsme náměstek, povolení naše k tomu dáváme, schvalujeme a stvrzujeme, aby při chrámu sv. Víta biskupská stolice založena byla. Při kostele sv. Jiří mučenníka Páně, aby pod řeholí sv. Benedikta a pod poslušenstvím dcery naší milé, abatyše Marie, shro-

máždění panen zřízeno a ustanoveno b To však ne podle obyčeje národu Bulharské Ruského aneb Slovanského, ale raději ve zřízení stolice apoštolské jednoho některého ku mezi jinými hodnějšího, celé církvi milého, biskupa abys sobě vyvolil, kterýžby obzvlá latinskému jazyku dobře vyučen byl, aby pluhem slova Božího v nové z pohan obrácená srdce vzdělávati, pšenici dobrých skutkův rozšířiti i také snopy obilí víry naší k stů Pánu odváděti mohl. Mějž se dobře.“

Proč papež výslovně žádal, aby nový biskup český ne slovanským ale latinským jazykem způsobem služby Boží řídil, toho asi měl jčinu dvoji: předně, že východní Slované, jme vitě Rusové, Bulhaři a jiní, obřad měli řecký řecká církev tehdaž již byla od římské oddělena z papežského poslušenství se vytrhla, za druhé že císař Ota I., kterýž sám o zřízení Pražského biskupství stál, návodem svých kněží nikdy tomu byl nechtěl připustiti, aby Slované v Čechách měli biskupa svého jazyka. A tak se c vřela kněžím německým vyhlídka, dosedat Čechách na biskupskou stolicí, jak se také h vyplnilo.

Založení biskupství Pražského.

973.

Kníže Boleslav psaní papežovo přečta, ihned nařídil, aby kostel sv. Víta k budoucímu biskupství Pražskému náležel, kostel sv. J pak sestře Mladě čili abatyši Marii odevz která při něm dala na způsob římského kláštera v kterém bydlela, obšírné stavení zříditi. To všecko stalo ještě r. 972.

Následujícího roku 973 zajeli kníže Boleslav II. i sv. Wolfgang, biskup Řezenský císaři Otovi I. do saského města Kvedlinburgu kde byli bezpochyby již o velikonoci (23. března) a císař Ota I. k jejich žádosti založení biskupské stolice Pražské potvrdil. Nové biskupství bylo by mělo náležeti, jako biskupství Řezenské pod arcibiskupa Solnohradského, ale nestalo tak, nýbrž podřízeno jest arcibiskupovi Magdeburškému, proto že tento založením nového arcibiskupství Magdeburškého v Němcích velkou ztrátu utrpěl, a ta mu jest takto nahrazena biskupstvím Pražským. A to nové biskupství Pražské vztahovalo se na všechny části a rozlehlé země slovanské, které tehdaž knížete Boleslava II. poslouchaly a jeho říše skládaly. Tak veliké země zasluhovaly ovšem míti vlastního arcibiskupa,

bylo by to říši České velice k užítku bývalo; ale toho Boleslav II. na císaři, jehož byl poplatníkem, vymoci si netroufal, aniž by byl císař k tomu svolil. A tak zůstaly vlasti naše závislémi od církevní vlády metropolitův Mohučských až do časů Karla IV.

Pořídív tyto věci kníže Boleslav II. přemýšlel, když se byl domů navrátil, kdoby z kněží českých byl nejspůsobilejší, aby církev českou co biskup spravoval. Však pohříchu, neznal takového, an se mu byl německý mnich Benediktin, z města Magdeburka, jmenem Dětmár zalíbil, kterýž po delší čas již při jeho dvoře se zdržoval, a pro svou znalost jazyka slovanského k biskupství českému knížeti spůsobilým se býti viděl. A když se sněm na hradě Pražském sešel, k němuž kromě kmetův, lechův, vládků a lidu obecného také všechno kněžstvo přišlo, schválil kníže toho mnicha Dětmára, aby ho za biskupa zvolili. Tu pak všickni jednoho dne se shromáždivše společně a jednosvorně Dětmára za biskupa vyvolili a veřejně vyhlásili. Biskup na sněmě zvolený musel tehdejší nejvyšší hlavu světskou, za kterou i Čeští knížata považovali císaře Římského, osobně za udělení biskupského práva čili tak zvané investitury žádati, a pak teprv se dáti na biskupství posvětit. Pročež zvolený biskup Dětmár hned bez odkladu k císaři do města Kvedlinburka v Sasích se odebral, a jemu list od knížete, kněžstva a celé země České přinesl, v kterém tato slova stála: „Nejславnější císaři, náboženství křesťanského největší ctiteli! Přijmiž milostivě všeho kněžstva i lidu všeho společnou žádost, a tohoto muže obecně schváleného, jmenem Dětmára, kterého jsme sobě za duchovního pastýře vyvolili, poníženě prosíme, abys jej svým nejvelebnějším svolením a rozkázáním na biskupství posvětili dal.“

Tehdy císař povolav některých knížat a pánův, též i biskupův, s nimi v radu vešel, a rozváživ prosbu Čechův, učinil po vůli jejich. Odevzdal tedy dle tehdejšího řádu Dětmárovi prsten a berlu biskupskou na znamení, že jemu uděluje povolení k vykonávání práv biskupských, rozkázal také arcibiskupovi Mohučskému, kterýž se tehdejší při dvoře císařském nacházel, aby Dětmára na biskupství posvětil. Stalo se to bezpochyby hned tu v Kvedlinburce, a císař Ota I. nedlouho potom, to jest již 7. května 973 zemřel.

I byla veliká sláva, když se Dětmár již co vysvěcený biskup k svému biskupskému chrámu na hrad Pražský navracel. Všechnen národ Český vítal jásaje svého biskupa, a kněžstvo a přední pánové uvedše ho do chrámu, posadili jej

na stolici biskupskou vedle velkého oltáře sv. Víta. Při tom zpívalo kněžstvo: „Tě Boha chválíme,“ kníže Boleslav a jeho pánové pěli píseň, ježto se začínala „Christe Keynado,“ obecný lid pak velikými hlasy prozpěvoval „Gospodi pomiluj ny,“ a ten celý den podle svého obyčeje vesele světil. Ten pak Dětmár, první biskup Pražský, devět let své biskupství velmi pilně spravoval, mnoho nových kostelů posvětil, a mnoho lidu ještě pohanického k víře Kristově obrátil, neboť byl prý jak nábožný tak velmi výmluvný a učený. Ačkoliv pro svou výživu od knížete dostatečné nadání měl, předce toto nadání na vychování kněží při všech kostelích nestačilo, i zavedl podle příkladu v západní církvi obyčejného po vši zemi tak zvaný desátek. Nebyl to však pravý desátek, neboť nedával každý hospodář desátou část toho co sklídl, nýbrž vůbec jen dvě kupy obilí, každou po padesáti otepích.

Založení kláštera u sv. Jiří na hradě Pražském. 973.

Mezi tím přichystán jest byl klášter při kostele sv. Jiří z věna kněžny Mlady a podporou jejího bratra knížete Boleslava, a když vše již bylo hotovo, začala v něm r. 973 přebývatí řečená kněžna co abatýše Marie s některými pannami, i jsouc s nimi od světa odloučena, Bohu ustavičně sloužila a svatý život v tom klášteře trávila. První panny klášterní a společnice pobožného života přivedla si kněžna Mlada bezpochyby hned z Říma. Klášter byl vystavěn z pevných zdí na tom samém místě vedle kostela, kde až posud stojí, a přiléhal jako nyní ještě k hradbám nad půlnočním příkopem hradu Pražského. V kostele pak vykonával služby Boží sbor kněží, kteří se později kanovníky svatého Jiří zvali, a probošta za představeného měli. Panny ale žily dle řehole sv. Benedikta, jsouce větším dílem rodu vznešeného a majíce opatření své v klášteře podobně jako kanovníci při chrámě biskupském. Zabývaly se hned s počátku shotovováním mistrných ručních prací k ozdobě kostelův, a byly učitelkami panem šlechtických, jimž i literární umění i cvičnost v lepších pracích ženských sloužila ke chvále. Kněžna-abatýše Maria umřela co svatá prý r. 994 dne 9. února, aspoň toho dne v klášteře až do jeho zrušení výroční památku její světily.

Tento klášter sv. Jiří byl napotom pro starodávnost svého založení, rozsáhlost svého jmění a vzácnost panen v něm žijících na předním místě mezi všemi pozdějšími panenskými kláštery v Čechách, asi jako klášter Břevnovský, též řádu sv. Benedikta, mezi kláštery mužskými. — Bla-

hoslavená Mlada byla v klášterní kapli sv. Anny ve skřípku pochována. Však od husitských válek nevědělo se o hrobu jejím, teprve r. 1673 při přestavování řečené kaple byl nalezen. Tehdáž byly její ostatky z toho skřípku vyzdvíženy a r. 1675 v druhý svátek velkonoční s velikou slavností do výklenku ve zdi vedle velkého oltáře v řečené kapli ve skleněné rakvi položeny, jako každý až podnes viděti může.

Další panování Boleslava II.

973—982.

Kníže Boleslav II. byl první z panovníkův Českých, kteří sobě vznešené nevěsty v Němcích hledali, a tak Němcům přístupu ke dvoru svému velmi usnadňovali. Boleslavova manželka byla Emma čili Hemma, rodu královského, a jak náš Palacký myslí, dcera Kunrata krále Burgundského a Arelatského a sestry Gisely, manželky Jindřicha II. vojvody Bavorského. Tato Emma jsouc dle tehdejšího domnění rodu mnohem vzácnějšího, nežli prý všecky manželky předešlých knížat Českých, nepřestávala i co kněžna Česká, jakožto dcera královská, nazývati se královnou, i byly prý spůsoby její velmi vznešené, ale prý také cnosti mnohé chvalitebné. S ní přišlo hned mnoho Němcův ke dvoru knížecímu, a mnohé zvyky německé při dvoře našich knížat a králův od ní počátek svůj vzaly.

S jejím svakem čili švagrem, Jindřichem, vojvodou Bavorským, kterýž byl nejstarším vnukem krále Jindřicha Ptáčníka, žil náš kníže Boleslav stále v dobrém přátelství, a chtěl ten vojvoda Jindřich po smrti Otové Římským císařem býti, ale zvolen jest Otův syn, Ota II. Tomu se nyní Jindřich tuze protivil, a zdvihl proto válku, v které ho podporovali kníže Boleslav a jeho svak, Dúbravčin manžel, kníže Mečislav Polský. Ale předce byl Jindřich r. 976 od císaře Oty II. poražen, i vzal si útočiště do Čech ke dvoru Boleslava II. Císař Ota II. za ním do Čech táhl, a maje silné vojsko až k Plzni, hradu župnímu, postoupil, a tam se táborem položil, ano jeho vojsko Českou zem, kamkoliv zasáhlo, plenilo a kazilo. Tu sebral pole kníže Boleslav II., a jak pro ochranu země své tak i svého svaka, vojvody Jindřicha, mocné se proti císaři postavil. Němci spolehše se na svou sílu a počet veliký, nevelmi opatrně se ostříhali, nebo začasté oděni složivše, v řekách se koupali. Toť jeden z Českých bojovníkův znamenav, něco dobrovolníkův sebral, na ty naháky s nimi udeřil a je pobil. Stal se pokřik v ležení císařském a hned bylo celé vojsko německé na nohou. Strhla se bitva krvavá, tak že se za dlouhý čas nevě-

dělo, zdali Čechové anebo Němci zvítězí, až císař vida, že již veliký počet lidu svého ztratil, a obávaje se, aby od Čechův sám zaskočen a zajat nebyl, dal se v přestrojení na utíkáni rovnou cestou přes hory k městu německému, Choubu řečenému, kdež se zachránil. Přední mužové vojska německého v této bitvě padli, a zejména připomíná se udatný mladý Gottfrid, syn Franckého vojvody Gottfrida, jehož mrtvé tělo prý od jeho lidí s nemalým nebezpečenstvím sebráno a odnešeno bylo.

Následujícího roku 977 byl vojvoda Jindřich zase ve své zemi Bavorské, a tu císař Ota II. nové tažení proti němu učinil. Náš kníže Boleslav i teď ještě svého svaka neopustil a k pomoci mu táhl. Císař stoje na hranicích českých, dověděl se, že se Jindřich v městě Pasově zavřel: tu část svého vojska zas do Čech proti Boleslavovi obrátil a s druhou částí Pasova dobýval. Kníže Boleslav jsa nyní přinucen, své vlastní země hájiti, nemohl Jindřicha více podporovati, a Jindřich vida, že se neubrání, vzdal se císaři na milost, slibuje, že se před ním, kdežkoli toho žádati bude, postaví, a jej veřejně za svého pána a císaře uznati chce.

Uspokojil se tím císař Ota II., i položil sněm knížatům svým německým do saského města Kvedlinburka, a pozvav tam také knížete Českého, poručil vojvodovi Bavorskému, aby se před tento sněm postavil. Když se všichni byli v určený čas o velikonoce r. 977 tam dostavili, odsouzen jest Jindřich vojvodství svého Bavorského a co vězeň do Utrechtu poslán. Kníže Boleslav II. však statečně hájil jednání své proti císaři, dokázav přede všemi knížaty, žeby byl ovšem proti své cti a důstojnosti jednal, kdyby byl Jindřicha, milého svaka svého, kterýž v Čechách svého útočiště hledal, nepříteli vydat, a že z té příčiny od císaře válkou stížen jsa, své země hájiti a se brániti přinucen byl. Potom teprv kníže Boleslav Otu II. za císaře uznal a připověděl, že jemu v ničem více na odpor býti nechce. Císař pak Boleslava s velkou ctí přijal, a jej s velikými dary od sebe domů propustil.

Roku 981 zmocnil se Vladimír, veliký kníže Ruské, dvou hradův na dalekém východě Boleslavovy České říše. Tito hradové byli Přemysl a Červensk; první se proměnil během času v lidnaté město nad řekou Sanem, druhý docela zašel, tak že se o něm již neví. Zdali kníže Boleslav Vladimíra za to válkou stíhal, toho vědomosti nemáme, ale hradův těch již sotva nazpět dostal. Ostatně žil Boleslav II. s tímto Vladimírem Ruským v pokoji a přízni,

jakž o tom ještě r. 996 svědčí Nestor, nejstarší kronikář ruský. Velký kníže Vladimír měl ještě co pohan čtyry manželky, a mezi nimi byla jedna Češka.

R. 982 umřel dne 2. ledna první biskup Pražský, Dětmár, kterýž prý před smrtí velice toho litoval, že obecného lidu českého nikterakž docela ode všech starých obyčejův pohanských odvrátiti nemohl. Ovšem pravda, že ve mnohých vzdálenějších stranách lid obecný, ačkoliv pokřtěný, předce ještě dlouho všelikých pověr se přidržoval, v lesích a polích se pochoval, a všelijaké modly v domích svých chovaje, tajně je vzýval.

Vojtěch Slavníkovice, druhý biskup Pražský.

982.

Poslední kníže Zlický byl znamenitý muž Slavník, bezpochyby syn Radslavův, o němž nám Kosmas následující pochvalné popsání učinil: býval prý ke všem nad míru přívětivý, v soudu upřímný a spravedlivý, sirotkův a vdov ochránce milostivý, zarmoucené těšil, hostí vlídně přijímal, při dvoře jeho skvěla se uctivost a laskavost, odbývaly se soudy pořádkem spravedlivým, a bývala tu veliká schůze velmožův a předních pánův. Sídlo své měl v Libici, tam kde řeka Cidlina do Labe padá, v krajině rovné a lesnaté. Tam stával již starší ještě z doby pohanské pocházející hrad, v němž za časův Libušiných sídlil župan Svatoslav, jeden z zemských kmetů v radě moudré oné kněžny. Slavník ale bezpochyby tento starý hrad, proto že nebyl dost prostranný, kázal opustiti, a opodál něho výše při řece Cidlině nový prostrannější hrad pro sebe vystavěti. I stál v tom hradě palác jeho k straně polední, bytů také dva kostely v něm, starší ke cti Panny Marie, druhý sv. Jiří. Zděděné panství Slavníkovo bylo velmi veliké: k západní čili Pražské straně vztahovalo se až k hradu Oseku nade Mží a k potoku řečenému Žurina: k polední straně dotýkalo se samých Bavor (nynějších horních Rakous), kdež byly jeho hrady Netolice, Chýnov a Douleby; na východ slunce měl hrad Litomyšl a to okolí až k moravské řece Svítavce, na půlnoci vládl hradem Kladským při řece Nise až pořád ku Slezům. Manželka Slavníkova byla Střežislava, paní rodu velmi vzácného, cností velmi vznešených. Mělť pak synův sedm, Vojtěcha, Soběbora, Spytimíra, Pobrslava, Pořeje, Časlava a Radima. Soběbor byl

z nich nejstarší, kolikátý ale Vojtěch nevíme. Stará příbuznost se saským rodem císařův Římských činila dům Slavníkův ještě vzácnějším.

Vojtěch prý co dítě jednou nebezpečně onemocněl, i obětovali jej rodiče v kostele Panny Marie na oltáři učinivše slib, že pachole, když je Bůh uzdraví, na službu Boží odevzdají. První vzdělání obdržel prý v domě otcovském od svého pěstouna Radly, spolu též i od své ušlechtilé matky Střežislavy, a naučil se velmi záhy téměř celému žaltáři z paměti. Když pak císař Ota I. r. 968 v městě Magdeburce nad Labem pro slovanské krajiny své říše arcibiskupskou stolicí založil, tu Slavník asi okolo r. 972 svého dospívajícího syna Vojtěcha do toho Magdeburka vypravil, aby v tamější kněžské škole k svému budoucímu povolání potřebné přípravy nabyt, odevzdav jej zvláštní péči tamějšího prvního arcibiskupa Adalberta. Tento arcibiskup spatřiv a seznav slovanského jinocha krásného, vědychtivého a při tom tak skromného, otcovsky se ho ujal, ano brzo se k němu také srdečnou láskou naklonil, tak že mu při udělování svátosti biřmování dal jméno Adalbert, kterým se sám nazýval, a nejinak než takto jej volati kázal. Pak jej odevzdal do školy. A učilo se v té škole množství mládeže, synův z rodů vznešených, jak německých tak slovanských; ale byl obyčej ve škole latinsky mluvit, aniž se kterýžák směl opovážiti, u přítomnosti učitele, svým národním jazykem se ozvati. Ten učitel byl mudrc učeností svou v celých Němcích tehdaž proslulý a vážený, a jmenoval se Otherich; Vojtěch pak neunavený v učení, čistý v mravích a srdečně nábožný brzy ozdobil ducha svého vši učeností, jaké tehdaž nabyti vůbec možná bylo.

Mělť již co jinoch něco docela zvláštního do sebe. Kdež jiní jeho spolužáci oddávali se mladistvé svévoli, rádi se veselili a rozličné šprýmy tropili; sedával Vojtěch při knihách o samotě, anebo myšlenky své zaměstnával rozjímáním o Bohu anebo se modlival. Rodiče naň velmi mnoho nakládali, a všecky potřeby mu v hojnosti posýlali; on však ničeho z toho nepotřeboval pro vyrazení své, nýbrž tajně chudým a potřebným dobrodiní činil. Pro to všechno také jeho spolužáci jej často škádli, a jednou když šel s nimi ze školy, jeden jeho spolužák z rozpustilosti dívčici, kterou potkali, na zem porazil, a našeho Vojtěcha na ni povalil. Tu se ukázala nevinná mysl jeho. Všickni spolužáci se k tomu sběhli, očekávající žádostivě a s velkým smíchem, co asi Vojtěch k tomu žertu poví. Však nastojte! Vojtěch ve své nevinnosti, proto že se dotknul ženštiny ač oděné, v skutku myslil, že se již oženil. Vstav dal se do

usedavého pláče a nařikání: „Běda mně! oženil jsem se!“ a ukazuje na toho, který ho na dívčici povalil, volal: „Ten to jest, který to udělal, že jsem se oženil!“ I bylo ho co chlácholiti a těšiti jeho pěstounovi Radlovi, který s ním byl v Magdeburce. O tomto jeho pěstounovi čte se, že prý se mu zastesklo v Němcích, a že svého svěřence, Vojtěcha, dvakrát tajně opustil a domů se navrátil. Otec Slavibor prý ale po každé silně se rozzlobil, a bitím a jinými tresty Radlu přinutil, že se zas k svému mladému pánu do Magdeburka odebral, a více odtamtud neutikal.

R. 981 dne 20. června umřel arcibiskup Adalbert, Otherich zas povolán byl k císařovu dvoru. Vojtěch tedy ztratil své příznivce, ochránce a učitele, a pobýv již deset let na učení v Magdeburce, jsa již na podjalna vysvěcen a uměje třemi jazyky výborně mluvit, českým zajisté, latinským a německým, do vlasti ku svým se navrátil. Jakkoliv shul Němcům Adalbertem, nepřestávali jej krajané nikdy jmenovati Vojtěchem.

Však tu jej ve vlasti hned veliké hoře potkalo, an mu ještě téhož roku 981 otec, kníže Slavnsk, umřel. Vojtěchovi bratři nastoupili dědictví otcovské, žijíce podle staroslovanského způsobu na Libici v nedělnosti, Vojtěch však vstoupil do služby církevní při Pražském kostele u sv. Víta pod biskupem Dětmarem, a byl pak přítomen, když tento biskup umřel, až do shasnutí jeho 2. ledna r. 982. Vojtěch slyšel poslední hofekování toho biskupa, že se mu ještě nebylo podařilo, odvrátiti Čechy ode všech pohanských pověr a nespisobův, a navštívi je k způsobu čistě křesťanskému. Litost a hoře umírajícího biskupa pronikly hluboce jemnou duši Vojtěchovu, i zůstala mu spomínka tato až do konce života, anať jej všude provázela a vedla při všech předsevzetích a skutečích jeho.

I vešel jako tichý beránek mezi smutné ovce, ježto svého pastýře zelely, a s nimi také veliké oběti za duši Dětmara, biskupa, činil, hojně almužny rozdával, a při pohřbu jeho velmi vroucně se modlil. Kníže Boleslav a jeho radové vidouce jej tak nábožného, a že budoucně ještě nábožnějším bude, o tom nepochybující, tohoto výtečného mladého kněze biskupem učiniti umínili.

Sešel se brzy sněm zemský k volení nového biskupa, totiž hned 19. února 982, tenkrát ne na Pražském hradě, ale na knížecím hrádku, Levý Hradec řečeném, a když učiněna otázka, koho by za biskupa vyvoliti měli, zněla odpověď odevšad jedním hlasem: „Koho jiného, než našeho krajana Vojtěcha; jeho mrav, jeho znamenitý rod, jeho statky a celý život, všecko se s takovým důstojenstvím srovnává. Ten kdo sám tak

výborně zná, cestou života kráčet, ten také moudrým vůdcem duši býti dovede.“ Posláno tedy pro Vojtěcha, ale on se velmi zbraňoval, a že toho důstojenství nepřijme, pevně ujišťoval. Však nespomohlo zdráhání, přiveden jest násilím do prostřed shromážděného národu, i řekli k němu: „Chtěj neb nechť, ty naším biskupem býti musíš, ty Pražským biskupem ač nerad slouti budeš. Tvá urozenost a tvoji skutkové a všechn mrav tvůj výborně se srovnávají s důstojenstvím biskupským, známeť tebe od hlavy až do paty, budeš nám cestu, po které lidé k věčnému životu chodí, ukazovati, a my jako ovce za svým pastýřem půjdeme, a rozkaz tvůj všemi obyčeji plniti budeme, reb všechn tento zástup kněžstva a všecko množství lidu tebe hodného biskupství býti praví.“ Vojtěch zaplakav a potom své slzy utřev, kteréž byly na lících jeho, počal se velmi vymlouvati, sebe nehodného toho úřadu nazývati; však čím více odpíral, tím hlasitěji všechn národ provolával: „Zdráv buď Vojtěch, biskup náš!“ Musel umlknouti a svoliti.

Nově volený biskup musel Římského císaře za potvrzení čili tak zvanou investituru žádati; že však tehdejší císař Ota II. v poledních stranách Italie proti Saracénům tuhou válku vedl, která se až do roka protáhla, musel Vojtěch cestu na víc než pět čtvrtí leta odložit. Neboť teprve v měsíci květnu r. 983 došla do Čech zpráva, že císař všem říšským knížatům položil sněm do vlaského města Verony. Tam tedy se vypravilo také poselství české s Vojtěchem, a oznámilo císaři žádost knížete a všeho národu Českého. Císař Vojtěcha velmi vřídne přijal, ano tak si ho zamiloval, že jej často k sobě k přátelskému obcování zval a již 3. června prsten a biskupskou berli na znamení biskupského práva jemu odevzdal, arcibiskupovi Mohučskému pak (byl to tehdaž jakýsi Villigis, právě také tenkrát ve Veroně přítomný) Vojtěcha schválil, aby jej na Pražské biskupství posvětil. A stalo se to posvěcení ve Veroně v den slavnosti ss. Petra a Pavla 29. června u přítomnosti samého císaře a mnohých knížat, dvořanů a lidu obecného.

Když pak nový biskup s průvodem českého poselstva do Čech se vrátil a ku Praze se blížil, sedl s koně svého a snáv obův modle se šel bosýma nohama v nejhlubší pokoře do hradu Pražského, provázen jsa veškerým lidem a kněžstvem, an jemu se srdečnou radostí a s plesáním vstříc byli vyšli. Na hradě pak Vojtěch do svého stoličního chrámu uveden a slavně posazen jest na biskupskou stoličku vedle oltáře sv. Víta.

Tu pak po vykonání těch slavností kníže Boleslav II. povolav k sobě biskupa Vojtěcha

a Mladu abatyši, sestru svou, ujistil je, že což by koli on k svému biskupství aneb ona k svému klášteru Svatojiřskému ze statkův a pozemkův připojili, toho že jim chce milostivě popřítí a na budoucí časy potvrditi. I byloť nadání biskupství Pražského hned s počátku znamenité a bezpochyby již Vojtěchovi, co biskupu Pražskému, ne-li již i Dětmarovi, náležely Týn Horšův, Rokycany, Růdnice, Rečice a jiné statky.

Vojenské výpravy knížete Boleslava II.

983—984.

Kníže Boleslav II. svému svaku, Mečislavovi Polskému, mnohé dobré služby činil, jakože dlouho dobří přátelé byli. Když Mečislav r. 977 ovdověl, staral se potom r. 983 o nějakou Němkyni jmenem Oda, která byla dcera dolnosaského markhraběte Dětricha. Ten měl tuto

Uvedení sv. Vojtěcha na biskupskou stolič k sv. Vítu na hradě Pražském (Str. 212.)

(31.)

svou dceru v klášterě ve městě Kalvě nad Sálou na vychování, a když ji řečený polský kníže za manželku požádal, nechtěli jí kněží ze kláštera propustiti. Oda měla ale svaka udatného, jemuž říkali hrabě Děd, kterýž rád by byl Mečislavovi k dobytí nevěsty pomohl; k tomu se propůjčil také český kníže Boleslav, a svěřil tomu hraběti Dědovi silný zástup vojska českého.

S těmi Čechy učinil tedy hrabě Děd nepřátelskou výpravu do poledních Durynk, dobyl a poplenil tam město Žíči, potom přišel do Kalvy, násilím Odu z kláštera vysvobodil, a ku knížeti Mečislavovi k manželství ji přivedl. Tento hrabě Děd byl syn Dětrichův z rodu Buzicův, a stal se praotcem nyní ještě panujících vojvod a králův Saských.

Téhož samého roku 983 umřel dne 3. prosince císař Ota II. Následkem toho propuštěn jest Bavorský vojvoda a příbuzný knížete Boleslava, Jindřich, z vězení Utrechtského. A ten Jindřich hned se hlásil za poručníka Otovi III., císařovu synovi, tenkrát ještě sotva čtyřletému, ale již za živobytí otcova za císaře přijatému, potom zas chtěl sám císařem býti. V tom všem pomáhali mu zase jako před lety kníže Boleslav II. Český a kníže Mečislav Polský. O velikonoce r. 984 byl sněm v městě Kvedlinburce, a tu toho vojvodu Jindřicha někteří říšští knížata za krále také uznali. Potom přišel Jindřich zase do Čech k Boleslavovi, i byl s velikou ctí přijat a slavně vyčastován. Kníže Boleslav mu dal výborné vojsko české, které jej přes hory, když se do Magdeburka ubíral, až do Mohelna (Mügeln v nynějších Sasích) doprovodilo. Vůdcem toho vojska byl český pán, jmenem Vok, a ten když se zpátky do Čech vracel, zmocnil se překvapením a dorozuměním slovanských obyvatelův hradu Míšně, sídla markhraběte německého. Správcem hradu byl nějaký Rikdak, který se ovšem Čechům bránil, a vyšel z hradu od nich zabit byl, načež hradští brány otevřeli, Čechy na hrad pustili, a hned Českého knížete Boleslava II. za svého pána vyhlásili a přijali. I byl by Jindřich Bavorský rád té země Míšeňské Boleslavovi postoupil, zajisté k nemalému prospěchu jak Míšenských Srbův tak Čechův samých; a však již následujícího roku 985, když se celá říše Německá k Otovi III. obrátila, a jej za císaře uznala, odřekl se vojvoda Jindřich nárokův svých na trůn císařský, s Otou se smířil a jemu se podřídil. Proto také Boleslav II. potom své vojsko z Míšně domů povolal a hrad i celou zemi Míšeňskou předešlému markhraběti Ekkartovi navrátil.

Biskupování sv. Vojtěcha.

983—989.

Biskup Vojtěch byl jeden z nejznamenitějších mužův svého věku, nabyv větším dílem v Němcích vzdělání svého, přiosobil si všechnu učenost tehdejšího věku, a jako duch jeho se zářil osvětou tehdejší nevídanou, tak též spojoval s tím také veleušlechtilou povahu srdce. Stav se biskupem, učtil veškeru vážnost vysokého povolání svého, počínal si v něm s opravdovostí a přičinlivostí zřídka vídanou, nikdy nepřevýšenou; pojal vznešenost úlohy své s celou vroucností duše slovanské, nechtě ničeho pro sebe kořistiti z vysokého po-

stavení svého, jak to za onoho času činili nejedni jiní biskupové v Němcích a ve Francii, kteří vedle slávy Boží ještě více si hleděli hrdosti světského panství a marnosti věcí dočasných. Vojtěch hotov byl podstoupiti nejtěžší oběti, nic na sebe se neohlížeje, kdykoliv myslil, že toho žádá svatý účel duchovního vůdce národu. Jako měl cit jemný, tak též u něho byla vůle důrazná a pevná. Ačkoliv se byl urodil bohat a krásen, ačkoliv všickni, velicí i malí, s kterými obceval, jej milovali a ctili, předce nebažil nikdy po jiných než takových lahodách a rozkoších, které jenom z cnosti, dohročenosti a nábožnosti vyplývají. Čím výše byl postaven, čím více jiní se mu kořili, tím pokorněji sobě počínal, a rád snášel všeliké příkoří a svízele, aby se uchránil bujnosti a hrdosti mysli. Příjmy své na čtyry díly rozděloval; jeden díl vynakládal na chrámy a oltáře; druhý díl dával žákům, kteří se ku kněžskému stavu připravovali, neboť mu bylo nejvíce o dobře vychované a vyučené kněze se starati; třetí díl náležel chudým, jichžto veliký počet krmil a šatil, a čtvrtý díl teprv k své vlastní potřebě vynakládal. Čas svůj na vykonávání všech povinností úřadu svého přísně rozdělil, a chvíle, které mu k zábavě a zotavení zbývaly, obětovával k vyučování mladšího duchovenstva. Jsa výmluvným řečníkem, často sám lidu kázání činil; jsa přísný na sebe, jidal, pil a spal jen málo; ke všem byl přívětivý a srdečný, mívával srdečné účastenství v záležitostech i sebe menších každého, kdo se mu svěřil, aby jej pak na to, čeho především potřeby bylo, pozorna činiti mohl. Takto uměl spojovati všude jemnou vlídnost s opravdovou kázní. Jako vždycky se zachovával přísně podle přesvědčení svého, jako byl horlivý ve věcech Božích, poslušný k vyšším představeným církve, pokorný k nižším, vlídný a nanejvýš dobročinný, tak bylo všechno jeho konání neličené, ovšem nejvyšší opravdivé: byl skutečným následovníkem Kristovým, pravý muž svatý. Jsa podřízen metropolitovi-arcibiskupu Mohučskému a zavázán slibem při posvěcení na biskupství daným, že se držeti bude rozkazu papeže Jana XIII., aby v biskupství Pražském služby Boží šly jen jazykem latinským, jednal a pečoval Vojtěch o to, aby latinský obřad všude se utvrdil, však dobře k tomu přihlížeje, aby se lidu dostávalo naučení křesťanského přirozeným jeho jazykem slovanským. Jak dalece směl a mohl, hleděl zachovati dávnější posvátné písně, jež Čechové a Moravané zpívali dle naučení svých svatých apoštolův Konstantina a Methodia, a když užívání těch písní obnovil, stalo se, že potomkové mysleli, jako by on sám byl skládal onu

velebnou píseň Hospodine pomiluj ny, která se až podnes zachovala, a kterou potom „písni sv. Vojtěcha“ nazvali.

Biskup Vojtěch ustanovil také první církevní pořádek v Čechách, a rozdělil celou zemi na větší okresy, v nichž arcijahnové anebo arcipryštové čili arcikněží měli dohled na kněžstvo a správu duchovní. Sídlo těchto arcikněží bylo buď na statech biskupských, jako v Bechyni, Rokycanech, Roudnici, Horšově Týně, anebo snad také na knížecích hradech župních. To byl základ potomního rozdělení Čech na arcijahenství a dekanaty čili nynější vikariaty. Však pamětliv posledního hořekování svého předchůdce, staral se biskup Vojtěch, aby Čechové vedli skutečně křesťanský a mravný život; zakazoval tedy a stavoval, kde jen mohl, neřesti ještě z pohanských věkův pozůstalé, zaváděl pak přísný pořádek služeb Božích, řádné svěcení svátkův, pohřbůžkami anebo libými slovy napomínal, aby lid zákona Božího horlivěji a vroucněji než dotud šetřil, a své náruživosti krotil, k dobrému přilnul a křesťanských cností u sebe vzbuzoval.

Na to brzo po svém nastoupení začal putovati po východních stranách svého rozsáhlého biskupství, i provázeli jej někdejší jeho pěstoun kněz Radla, bezpochyby také jeho bratr nejmladší, Radim, který s celou duší k němu přilnul, a jistý počet jiných kněží pomocných. Tak přišel biskup Vojtěch na Slovensko, zašel také již asi r. 984 do Ostřihoma nad Dunajem, tehdejšího sídla uherského knížete Gejzy již pokřesťeného. Předcházela Vojtěcha jeho svatá pověst, Gejza se svým dvorem svatému muži vyšel naproti a s velikou ctí ho u sebe přijal. Cokoliv biskup Vojtěch podnikl k rozšíření a upevnění křesťanství mezi Uhry, tehdejší ještě bujnými a tmou hrubého pohanstva obtíženými, to vše kníže Gejza důkladně a horlivě podporoval. Sám biskup Vojtěch pomocí svého Radly v Ostřihomě veliké množství lidu maďarského na pravou víru obrátil, a také u slavném shromáždění v kostele pokřestil nadějného syna knížete Gejzy, dav mu jméno Štěpán; a to byl potomní první král Uherský, křesťan horlivý, jehož co svého svatého patrona památku podnes Uhři slaví a u veliké ctí mají.

Biskup Vojtěch přišel také do krajin na pólnoci od hor Karpatských, a kázal lidu Malopolskému na podhradí Krakovském, tam kde nyní veliké náměstí jest města Krakova, a stojí na tom místě na památku podnes kostelíček ke cti tohoto svatého biskupa založený.

V těch stranách mezi tím valně bylo vyhynulo učení křesťanské, apoštolováním sv. Me-

thodia zde vštěpené; když Moravská říše klesla, a slovanské arcibiskupství zašlo, nepřicházeli více k Malopolanům kněží slovanští, a lid zas do svých starých pověr upadal. Biskup Vojtěch však u nich evangelium a řády křesťanské zas obnovil, a proto právem Poláci památku jeho ctí co svatého apoštola svého.

Navrátil se do Čech, znamenal Vojtěch, že mnohá jeho zařízení, kterými měli Čechové k mravnějšímu a křesťanštějšímu životu byti navedeni, ne hned a dost prospívají, zvláště někteří pánové a velmoži že nechtějí se podrobiti zákonům, jež jim ukládala vláda církevní pro zachování a šíření pravého života křesťanského. Proto se dovolával Vojtěch pomoci vlády světské. Kníže Boleslav svolal sněm, a naleháním biskupovým na tom sněmě následující tři články přijaty a schváleny jsou: zajedno nebudou se držeti trhy v den nedělní, poněvadž jest to den Boží, o kterém se nemá ničeho prodávati ani kupovati; — za druhé kdo chce vstoupiti ve stav manželský, má to učiniti skrze úřad duchovní, a manželství má se držeti a zachováti způsobem křesťanským; — za třetí mrtvá těla mají se pochováti v místech svatých a posvátných, a více nikde na žádných polích ani v lesích ani na starých pohanských hrobkách; také se nebudou činiti oběti duchům, ani ohně páliť na hrobích.

Tím mínil biskup Vojtěch, že se učiní přítrž nejhorším neřestem, které se duchu víry Kristovy nejvíce přičily, neboť zajisté nesrovnávaly se s duchem čistého křesťanství nedělní četné schůze prodáváčův a kupcův, divoká bujnost a zjevné mnohoženství některých pánův českých, četné sňatky v blízkém pokrevenství, prodávání lidí ve válkách zajatých Židům do poroby, kterýchžto všech na svobodu zase vykoupiti biskupovo jmění nestačilo. Co se konečně pohanských a pověrečných obřadův a zvykův týče, samo sebou se rozumí, že jich biskup Vojtěch trpěti nemohl. Také horlil proti manželským sňatkům kněží, avšak málo to prospívalo. Čím zdluhověji šlo polepšování národu, tím méně byl s tím biskup Vojtěch spokojen, zvláště že některé starodávňé způsoby a zvyklosti i v starém právním zřízení Čechův se zakládaly, a ne tak snadno odstraněny býti mohly, jak on toho žádal, a dle své povinnosti také žádati musel. I nescházelo také zatvrzelých hříšníkův v národě, zvláště v rodech některých předních a zámožných, kteříž se jeho příkázáním zřejmě protivovali, a pro jeho důrazné kárání takové nechuti k němu nabrali, že se mu za jeho péči, kterou o spasení duší jejich vedl, nevděkem, nenávistí a pohaně-

ním odplacovali. Zdá se, že již tehdyž mocný rod Vršovcův čili Vršovcův Vojtěchovi velice nepřál, což se později zjevnými skutky potvrdilo.

Biskup Vojtěch vida, že překážky jeho svatým snahám v cestu kladené nemůže přemoci, a že naděje na jakýsi dobrý výsledek po několikaletých zkušenostech víc a více mizí, začal se velmi nepokojiti myšlenkou, která bude moci Bohu někdy odpovídati za všechno zlé, kterého se národ za jeho duchovní správy veřejně dopouštěl. K tomu ještě jej v pátém roce jeho biskupování potkal těžký zármutek, že mu r. 987 jeho dobrá máti, šlechtná Střežislava, umřela.

I tak po dlouhých rozpacích a po trpkém zkoušení odhodlal se konečně r. 989, že půjde do Říma k papeži, a bude-li mu dovoleno, že svou biskupskou stolicí docela opustí.

V ty časy navštívil Strachkvas jinak Křišťan s přivolením opata svého z Řezna milou vlast svou, aby se viděl po dlouhém čase s bratrem svým, knížetem Boleslavem, a ostatními příbuznými. Biskup Vojtěch zvěděv o jeho příchodu, tajně ho k sobě pozval a k němu tuto řeč učinil: „Milý synu! poněvadž tebe vidím, muže rozumu osvíceného, rodem vznešeného, bratra knížete slavného, oznamuji tobě, že veliká jest nebezpečnost stáda mně poručeného; že jsem mdlý pastýř, a lidu toho nikterakž krotiti nemohu, ani v něm jakého užítu učiniti; neboť nevěra, nepravost a neřád veliký jest v tomto lidu, neposlušnost a nedbalost nad obyčej v kněžstvu, pýcha a přílišná bujnost mezi pány a povýšenými již vzrostla, aniž já jich mohu napravit. Protož umíním jsem sobě do Říma jíti a tam zůstat, a k lidu tomuto nenapravitelnému nikdy se nevraceti. Ty pak jsi bratr knížete této země, snad se lid tento spíše tobě nežli mně podrobí, neboť ty radou a pomocí bratra svého nevěřící napravovati, neposlušné trestati, pyšné a bujné skrotiti moci budeš, tomu stádu a církvi svaté mnohý prospěch budeš moci učiniti. Teď hle, pastýřství mého berlu v tvé lono stavím, a biskupství svého tobě postoupiti slibuji, a to aby řádem šlo, za dnův života svého to na papeži vyjednám a obdržím.“

Strachkvas to uslyšev, biskupskou berlu, kterouž mu Vojtěch do lona položil, hněvivě na zem pvrhl a řekl: „Nežádám já míti hodnosti na světě, ale před ní utíkám; vím dobře, že nehoden jsem biskupského důstojenství, aniž bych tohoto břemene unést mohl. Mnich jsem, mrtev jsem, protož mrtvých pohřbovati nemohu.“

Sv. Vojtěch poněprv v Římě.

989—992.

Vojtěch vida, že žádného prospěchu u Strachkvasa jako u národu Českého učiniti nemůže, opustil skutečně r. 989 biskupskou stolicí svou, a odebral se se svou družinou do Říma. Předstoupiv před papeže Jana XIV. takto se ospravedlnil, řka: „Stádo péči mé poručené slyšeti mne nechce, a ničeho má řeč spůsobiti nemůže u těch, kteří slouží tělu a světu; v tomto kraji vládne místo práva síla tělesná, místo zákona nevázaný mrav.“ Na to mu odpověděl papež: „Synu! když tě nechtějí poslouchati, a když žádného užítu ani prospěchu tam učiniti nemůžeš, lépe jest tobě, odstoupiti od nich, a svou vlastní duši zachovati.“

Vojtěch obdržev takto povolení papežské, aby své biskupství složil, a kam by se mu vidělo, aby se obrátil, vzal odpuštění od papeže, svou družinu všecku do Čech zpátky poslal, a jen tři nejdůvěrnější a sobě nejmilejší osoby při sobě podržel, nejmladšího bratra svého Radima, probosta Pražského kostela Velicha a svého někdejšího pěstouna Radlu, s kterými zamýšlel nastoupiti pouť do Jerusalema. Uslyšela o tom předsevzetí císařovna Theofanie, Oty III. matka, tehdyž v Římě přebývajíc, i povolavši Vojtěcha s jeho přátely k sobě, velikou počestnost muži svatému činila, a na důkaz obzvláštní úcty své drahé zlata k potřebám na této pouti mu obětovala, tak že toho mladý Radim ledva unést mohl. Vojtěch ale nechtěje sobě ničeho podržeti, rozdělil hned ty peníze mezi chudé, změníl oděv svůj, koupil osla, aby zavazadla nesl, a sám pěšky se svými druhy na dalekou pouť se vypravil.

Přišel k vrchu Kasinu čili po vlásku Monte Casino, na kterém někdy sv. Benedikt založil první klášter pro mnichy okolo sebe shromážděné, a takto učinil začátek Benediktinského zákona. Nemoha minouti tak posvátného místa, zastavil se v klášteře, a byl velmi uctivě a hostinsky uvítan. Když pak po několika dnech pouť svou dále konati chtěl, přistoupili k němu opat a jiní ctiliví mnichové, řkouce: „Cesta, kterou jsi pro spasení své nastoupil, uchyluje se od pravé cesty, která vede k životu. Prázden býti zmatkův a nepokojův pomíjejícího věku ovšem velké duši přísluší, ale každý den z místa na místo choditi, jest méně chvalitebno. Neboť jako nestálost bouřlivého moře plavci nebezpečím hrozí, tak i toulání se z místa na místo rovné jest nebezpečné. Věsti ale na jednom místě život tichý a bohublý, to nikoliv my, ale příkázání vyšších a příkladové mužův velkých tobě praví.“

Přijal Vojtěch napomenutí takové, pozastavil se, a již byl nakloněn, zde hůl svou poutnickou zaraziti, zákon sv. Benedikta přijmouti, a v tichosti Bohu slouže dni své trávit; — však v tom zaslechl slova, která se ho nemile dotkla. Řekl k němu mnichové: „Dobře bude, abys s námi zůstal. Přijmi zde mnišský habit, veď zde život Bohu milý, a jako biskup mohl bys nám naše nové zřizované kostely světit.“ Však jim na to odpověděl Vojtěch hlasem rozhorleným: „Máte-li mne za člověka nebo za osla, abych, když jsem zanechal péče o duševní blaho stáda svého, a biskupem býti přestal, nyní zase jmenem biskupa vašich kostelův světil?“ Vzal svou poutnickou hůl a putoval se svými průvodci dále. Přišel po dvou dnech ku klášteru sv. Michala ve Valliluce na Kapuanských polích, kde mnichové sv. Basilia obradu řeckého pod výtečným a svatým opatem Nilem žili, vlastníma rukama potřeb života sobě vydobývající. Bylotě tehdež více takových řeckých klášterů v dolní Itálii. Na kolenu kleče, a slze prolévaje, hledal Vojtěch u svatého muže Nila poučení a útěchy. Opat Nilus poznal rychle výtečnou duši Vojtěchovu, a po letech ještě zpomínával, že neviděl nikdy mladého kněze tak vroucím duchem nábožnosti nadšeného. „Přijal bych tě, pravil k němu, do sboru svého, kdyby to nebylo mně a mému sboru škodlivé a tobě neužitečné. Neboť, jak tento habit a vous ti ukazuje, nejsem zdejší, nýbrž jsem Řek. Půda jakkoliv malá, na které se svými tuto obývám, náleží těm, od kterých utkáš. Kdybys tu u nás osedl, čehož si, leda by Bůh toho žádal, nejméně přeji, nestrpěly by toho zákony církve latinské, a oni (Montekasinští) vezmou sobě, což jejich jest, mne pak i s mým sborem vypudí, a ty jsi tu v nejistém stavu, musel bys pak postaven býti v nejistotě ještě větší. Přijmi tedy rady otcovské, a vrať se do Říma, odkud jsi vyšel, neboť se lépe hodíš mezi mnichy latinské. Když tě tam strážný anděl tvůj přivede, vyhledej Lva opata, dobrého přítele našeho, pozdrav ho od nás ode všech, a odevzdej mu psaní naše, v kterém mu píši, aby tě, jak mé přání jest, buď u sebe nechal, anebo, kdyby mu to za těžko bylo, aby tě místo mne doporučil opatu u svatého Sávy.“

Přijal tedy Vojtěch psaní od svatého muže, a vrátil se do Říma. Příhoda pak tato nejlépe o tom svědčí, kterak sv. Vojtěch dobře věděl, že pravověrnost se neváže jedině k jazyku latinskému. V Římě vyptav se Vojtěch na klášter ss. Bonifacia a Alexia, kterýž stojí na vrchu Aventinu nad řekou Tiberou, vstoupil před opata Lva, vyřídil pozdravení a odevzdal psaní od

sv. Nila. Opat Lev seznal žádost Vojtěchovu, rád jej chtěl přijmouti, ale dříve jej zkoušel, připomínaje mu přísným hlasem, jak těžké a trpké povinnosti jej v klášteře očekávají. Vojtěch ale pevně na tom stál, aby do kláštera přijat byl, a opat Lev odebral se k papeži, aby se svými kardinály v radu vešel, zdali by Vojtěch do kláštera přijat býti měl. Papež dal k tomu svolení své, a tak vyplněna jest horoucí žádost Vojtěchova. Na zelený čtvrtek, to jest 17. dubna r. 990, oblekl na se habit klášterní, a na bílou sobotu přijat jest v počet bratří klášterních.

Dva z jeho průvodců, Radla a Velich, vidouce že se chce mnichem státí, a nemajíce chuti, podobně učiniti, opustili Vojtěcha a do vlasti spěšnými kroky se vrátili; jen bratr jeho Radim stále a věrně při něm vytrval, podstoupiv s ním zároveň mnišský život v klášteře.

S velikou radostí podrobil se Vojtěch nejnižším službám v klášteře, jeho pokora, poslušnost a vroucná pobožnost byla všem bratřím v klášteře zářícím příkladem. A když minul rok noviciatu, to jest přípravy a zkoušky, složil asi na začátku dubna r. 991 slib svůj klášterní v ruce opata Augustina. List, na kterém tento slib latinským jazykem vlastní rukou napsal, dostal se do Čech, a chová se ještě do dneška v klášteře Břevnovském. Čtou se na něm slova takového smyslu: „Já Vojtěch slibuji stálost svou, polepšení svých mravů a poslušenství podle řehole sv. Benedikta před Bohem, všemi jeho svatými u přítomnosti Augustina opata.“

První válka mezi Čechy a Poláky.

989—992.

V ty časy, když biskup Vojtěch Čechy opustil, přestalo posavadní přátelství mezi Boleslavem II. knížetem Českým, a jeho svakem Mečislavem, knížetem Polským. Mečislav z příčin ovšem neznámých učinil tedy r. 989 vpád do země k České říši patřící, a zmocnil se hradu Němčí a celého jeho okolí v Slezsku. Boleslav byl tedy přinucen, vojsko sebrati, a proti Polákům do pole táhnouti. Mečislav, aby Čechům snáze odolal, s Němci, zejména Sasy, se smluvil, aby jemu pomoci dali; o čemž slyše Boleslav, staré přátelství Čechův s Lutici obnovil a jich pomoci proti Němcům jako proti Mečislavovi vyzval. Tak připravená válka vypukla r. 990, a byla prý velmi krvavá. Luticové ochotně přitáhli a s Boleslavem se spojili. i byla veliká zuřivost jejich proti Němcům, neboť od nich již mnoho

zlého zakusili. Tu pak Boleslav chtěl Sasům cestu zastoupiti, aby se s Mečislavem spojití nemohli. Dne 13. července stála vojska obou stran již tak blízko proti sobě, žeby se již málem mohla velká bitva státi. Tu Boleslav zprávu máje, že Sasové Mečislavovi již ku pomoci táhnou, obrátil se proti nim. a pozoroval, že se za nějakým bahnem položili, tak že k nim přístupu nebylo. Sasové vidouce že se Čechové přece na ně tisknou, oblekli se v odění, chopili se zbraně a na širé pole vytáhli. Vůdce jejich byl prý nějaký Binizo, a ten vida, že jest od Čechův obklíčen, vypravil posla k Boleslavovi. Začalo se vyjednávání s obou stran, a Boleslavovi se podařilo, s těmi Sasy se smluviti, a s nimi příměří učiniti, ačkoliv by se Lutici rádi se vši chutí na ně byli vrhli. Byl mezi Sasy jeden arcibiskup, jmenem Giseler a tři hrabata: těch Boleslav požádal, aby ho k Mečislavovi Polskému doprovodili a u něho zadostučinění vymoci pomohli. Což oni rádi učiniti přislíbivše, lid svůj domů poslali, sami pak do českého tábora přišli. Boleslav kázal potom vojsku svému vstáti, a proti Mečislavovi táhnouti; a tak postoupiv až k řece Odře tam se položil, přes řeku k Mečislavovi posly vypravil a jemu po nich vzkázal, aby mu navrátil Němci a krajinu okolní, které se byl zmocnil. Při tom kázal říci, že jestliže toho Mečislav neučiní, že všechny Sasy, přátely jeho, kteréž v moci své má, usmrtiti dá. Mečislav ale sobě těch pohrůzek nevážil, nýbrž odpověděl, že toho neučiní, a s těmi Němci ať prý si Boleslav dle libosti nakládá, že toho císař bez pomsty nenechá, jestliže jim v něčem ublíží. Nechtěl Boleslav, přijav tuto zpupnou odpověď, přes řeku na Poláky útok učiniti, alebrž vrátiv se odtud, všecku krajinu po té straně řeky poplenil a nějakého důležitého hradu v dolním Slezsku dobyl. jehož pán jat, a Luticům proti němu velmi zuřivým ku stětí vydán byl. Saští pánové ale vidouce, že žádného příměří mezi Poláky a Čechy způsobiti nemohou, žádali, aby jich Boleslav propustil. Boleslav obávaje se, aby se jim od Luticův něco protivného nepříhodilo, radil jim pospěšiti, což i učinili. Lutici ale dovědévše se, že ti Sasové odjeli, chtěli se za nimi pustiti, ale Boleslav vešed mezi ně, řekl k nim: „Vy jste mně sem k pomoci přitáhli, hleďte, abyste i to, co jste počali, také chvalitebně skončili. Pravím, že dokud ve mně ducha pozůstane, toho nikoli nedopustím, aby se těm, jež jsem pod svou ochranu vzal, a je zase v dobrém pokoji propustil, něčím ublížiti mělo. Nebylo by nám z toho cti ani užitku, kdybychom sobě ty, kteříž do té doby naši přátelé byli, ne-

prátely učinili. Dobrou sice o tom povědomost mám, že vaše nepřátelství k Němcům veliké jest, — ale příhodnějším časem nežli nyní se nad nimi budete moci pomstíti.“ Co se dále v té vojné dělo, jak dlouho trvala a jaké byly následky její, zdali Čechové, zdali Poláci na vrchu zůstali, pohříchu, nic toho nevíme. Roku 992 umřel Polský kníže Mečislav, a nastoupil po něm vládu v Polště Boleslav, syn jeho z matky Dúbravky, sestry českého Boleslava II.

Tento polský Boleslav, zaslouživ si pro své chrabré činy příjmí Chrabrého, snad pro poslední válku laskavě k Čechům se neměl, a stal se pak mstitelem sv. Vojtěcha, ku kterému se Čechové tak špatně zachovali.

Návrat sv. Vojtěcha z Říma

992.

Zželelo se jest dobrým křesťanům v Čechách toho odejití biskupa Vojtěcha ze země, neboť rád křesťanský ledva se ujmající zase valně kaziti se počínal, nezbednost a neřesti měly zase volného průchodu, a zlí rouhali se dobrým. Ovšem biskup Míšeňský, Folkold za nebytí Vojtěchova v Čechách místo jeho zastával, ale co mohl poříditi takový pastýř německý v cizím jemu stádě? K tomu všemu prý veliké sucho a z toho posílá neúroda celou zemi velice trápily. Kníže Boleslav II., vrátiv se z války polské, svolal tedy sněm, a coby činiti bylo, s národem se uradil. Vysláno jest poselství české, při němž byli kněz Radla, potom mnich Strachkvas, bratr knížete, jako vůdcové toho poselství. I obrátili se napřed k Villigisovi, arcibiskupovi Mohučskému, jakožto metropolitovi české církve, a Strachkvas mu odevzdal list od knížete, v němž takto bylo psáno: „Velice tebe za to žádáme, abys nám našeho pastýře, totiž biskupa Vojtěcha, zase do Prahy odeslal, anebo nám místo něho jiného posvětil. Neboť Čechové, kteří jakožto noví křesťané ještě u víře dosti vyučení a dosti ztvrzení nejsou, nemajíce biskupa, který by o ně pečoval, snadno by se opět k pohanským pověrám navrátili mohli.“ Ujal se té žádosti arcibiskup Villigis, a bez meškání napsav list k papeži s prosbou, aby Vojtěcha Čechům navrátil, dal jej poslům českým a do Říma je vypravil. Tak přišlo toto české poselství r. 992 do Říma, a papeži list od knížete i od arcibiskupa podalo. Papež byl by rád Vojtěcha do jeho biskupství nazpět poslal, ale opat, Vojtěchův představený, boje se ztratiti tak znameni-

tého muže ze sboru svého nechtěl jej propustiti. I svolal papež proto synodu, i bylo to dlouhé hádání s obou stran, totiž mnichův, kteří by nerádi byly Vojtěcha ztratili, a těch, kteří Čechům právo na Vojtěcha prisuzovali, až papež těmi slovy rozhodnutí učinil: „Vrátíme jim, čeho vším právem žádají, jakkoliv se nepovedli synové po dobrém otci; a dáme jim ho pod takovou výminkou: budou-li jej poslouchati, ať si jej mají, a budiž Boží požehnání s nimi, a stonásobné ovoce ať vydává. Nebudou-li ale chtít svých nepravostí nechati, ať utíká ze spolku zlých a zachrániv duši svou k nám se vrátí.“

Tím se skončila synoda, a Vojtěchovi přikázáno, aby se do svého biskupství vrátil. S těžkým srdcem rozžehnal se tedy Vojtěch se svými bratřími v klášteře, vyprosil sobě dvanácte z nich, aby jej do Čech následovali, an též takový klášter, kdyby se podařilo v Čechách založiti, obmyslel. Vzav potom odpuštění od papeže a svého opata, vydal se na cestu do vlasti s posly českými, kteří jej s velikou radostí provázeli.

A překročiv hranice české vešel v den nedělní do Plzně, an tu vidí hlučný trh a valnou schůzi lidu.

„A to jest to vaše slibované polepšení?“ zvolal, „lito vám vašich obchodův, že i v den Páně prázdniti nemůžete?“ Odejda odtud obrátil se prý na Zelenou horu, kdež poklekl a od Boha děšť prý vyprosil suchoparem strápené zemi, z čehož prý se hned všechno vesele zazelenalo, a lidé to za zázrak Boží považovali. Bratří Benediktinův z Říma s sebou přivedených osadil prozatím někde blíž hranic zemských, a když se blížil ku Praze, tu kníže Boleslav i přední pánové a veliké množství lidu proti němu vyšli, s radostí a velkým plesáním ho přijali, všechny jeho žádosti plniti, ve všem poslušnými býti slavně slibovali.

Druhé biskupování sv. Vojtěcha.

992—995.

K žádosti biskupa Vojtěcha svolal kníže Boleslav II. hned r. 992 sněm zemský, a tu u přítomnosti všech předních pánův uznal biskupovu moc a ustanovil, že může biskup podle církevního práva takové manželské svazky rozháněti, jichžto církev pro blízké příbuzenství zapovídá, za druhé, že může nové kostely na místech příhodných zakládati, za třetí na vychování kněží a pro potřeby kostelní vybírati tak zvaný desátek ode všech hospodářův, jak

to již jeho předchůdce, biskup Dětmar, byl zavedl.

Znamenati sluší, že církevní záповěď manželských svazkův mezi blízkými příbuznými, potom zavádění desátku všude u novo obrácených národů největší odpornosti nalézaly, a proto rychlému rozšíření křesťanských řádů nemálo překážely; pročež není divu, že i Čechové, jmenovitě ale pánové někteří, tak těžce tomu zvykali a svatou horlivost svého krajana biskupa tak zle sobě vykládali.

Těmito ustanoveními upokojeny jsou žádosti biskupovy, všechny předešlé nesnáze zdály se býti urovnány, všechny nevole a mrzutosti zapomenuty.

Založení kláštera Břevnovského.

992—993.

Nyní pečoval biskup Vojtěch o to, aby se uskutečnila myšlénka, kterou již v Římě pojal a pro lepší vznik české církve za velmi prospěšnou uznával. Musel totiž mnichy z Říma s sebou do Čech přivedené někde osaditi a pro ně klášter založiti, což i také společně s knížetem Boleslavem II. a jeho podporou vykonal. Poněvadž si přál, tento klášter blízko svého biskupského sídla míti, daroval kníže k tomu účelu ves Břevnov ve mělkém údolí u prostřed lesa, který náležel k loveckému hájemství hradu Pražského, a tak v tom Břevnově založen jest r. 992 první mužský klášter v Čechách řehole sv. Benedikta, a biskup povolal mnichy blíž hranic zemských pozůstalé, kteříž přisedšestavbu kláštera, tak, jak si ho míti přáli, sami podnikli, a vlastníma rukama kostel i příbytky své při něm si vystavěli. K žádosti biskupově byl pak ten kostel posvěcen ke cti svatých Benedikta, Bonifacia a Alexia, a hlavní oltář byl rovněž sv. Benedikta, jako bylo v Římském klášteře, v kterém sv. Vojtěch přes dvě leta ztrávil. Toto vysvěcení kostela a kláštera stalo se již 14. ledna 993. K vychování kněží daroval kníže Boleslav II. roční důchod 1500 peněz z důchodův svého knížetství, a sice tak, že se klášteru vždy po pěti stech měly vypláceti o velikonoci, o svatém Duchu a v měsíci lednu o slavnosti sv. Emmerama. Krom toho dal klášteru mnoho jiter půdy dotud nevzdělané po návrších od Bílé hory až k Pražskému hradu se táhnoucí, potom některé jiné vsi a pozemky, také užitky z trhův a cel v rozličných místech. Sám biskup Vojtěch též ze svých statků něco tomu klášteru

postoupil, zejména vsi Bříství a Vikůň blíž Nehvizd kromě jiných prý více vsí s lidmi služebními a rozličného zaměstnání. Za opata pak uvedl do něho svého bývalého pěstouna a průvodce po cestách Radlu, kterýž přijal klášterní jméno Anastas. Papež Jan XV. založení toho kláštera zvláštním listem schválil.

Sv. Vojtěch a Vršovici.

995.

Avšak Vojtěchova spokojenost netrvala dlouho. Očekával, že po zařízení všech těch věcí se mu lépe dařití bude apoštolské dílo ve vlasti, a že čistě křesťanský život brzo zkvěte, jako v jiných zemích, které ovšem již o mnohá století dříve osvíceny byly naukou Kristovou: ale nešlo to tak hned všude, staré mravy a obyčeje nedaly se všecy náhle proměnit. Nejvíce mu vadily obvyklé libosti a nepořádky v některých znamenitějších rodech, tak že nemnoho dbali biskupových nařízení a proseb. Mezi těmi rody vynikal zvláště rod Vršovicův jak velkými dědinami tak znamenitým místem v radě knížecí. Měl ten rod své dědiny hlavně okolo vrchu Řipu jako Mněteš, Vražkov, Krabšice, Černůc, potom u Litoměřic dědinu Lbín, nad Ohří pak Chraberce, Skršín a Vršovice, kterážto poslední dědina podnes jméno toho rodu připomíná. Za biskupa Vojtěcha byl již Kochan starostou čili hlavou tohoto mocného lešského rodu, a ten právě s velikou urputností a vypínavostí proti svatému biskupu si počínal.

Vršovici hlavně byli příčinou, že rozličné křesťanské řády a církevní zákony, jež celý národ na sněm přijmouti uzavřel, a jež kníže všem zachovávatí rozkázal, tak málo poslušenství nalézaly, pročť také sv. Vojtěch předešle již svou biskupskou stolicí opustil. Nyní mohl kníže Boleslav II., podléhaje slabostem stáří svého, ještě méně mocí svou biskupovy snahy podporovati, an jeho syn a budoucí nástupce Boleslav, přjmím Ryšavý, mladík shýralý a zlého srdce, celý byl v rukou Vršovicův, kteří jeho zlým náklonostem hověli. A tito Vršovici spátřovali především ve Slavníkovcích překážku v provozování zvůle své při dvoře knížecím, neboť synové Slavníkovci, jakožto knížata a dědici největšího panství v zemi, měli hlavní podporu svou ve svatém Vojtěchu, kterýž byl duchovní hlavou v celé zemi, a tudíž mohli ve všech věcech zemských u knížete Boleslava první slovo míti, a na všecko mocně působiti. Odtud tedy po-

cházel to veliké záští a nepřátelství Vršovicův k Slavníkovcům.

Nešťastným způsobem stala se na začátku roku 995 zlá příhoda, která byla příčinou, že hrozné záští také proti Vojtěchovi zřejmě vypuklo. Manželka jednoho Vršovice totiž dopustila se cizoložství s nějakým knězem, a měla dle staročeského řádu pokutu smrti utrpěti rukou uraženého manžela.

Žena tato prchla na hrad Pražský a hledala útočiště u biskupa Vojtěcha, jemuž pokání činiti slibovala. Biskup vzal ji ve svou ochranu, nechtěje dopustiti, aby na životě byla trestána podle surového práva pohanského, any v takovém případě církevní tresty byly levnější a lidštější. Pročť odevzdal ji do kláštera u sv. Jiří, jehožto zdi již tenkrát dosti pevné byly, a tam se musela v kůru jeptisek za oltářem skrýti. Mezi tím přihnali se ale Vršovici s houfem ozbrojeným, učinili o půlnoci útok na dům biskupský, chtějíce násilím zmocniti se hřšnice. A však nenalezše jí, zuřili a soptili na biskupa, že prý proti právu a spravedlnosti chce zastávati cizoložnici. Vojtěch, jenž s kněžími svými byl právě na modlitbách v kostele sv. Víta, vyšel na ten hřmot ze chrámu, a rozloučiv se s kněžími chtěl se sám zuřivým Vršovicům vydati v oběť. Vstoupil odhodlaně mezi ně a zvolal: „Jestli mne hledáte, zde jsem!“ Na to mu ale odpověděl přední mezi Vršovici, Kochan, úsměšně: „Marné očekáváš, že se skrze nás slávy smrti mučennické účastným staneš, zajisté nepravá to svatost, která chce, abychom se prohřešili; nevyplní se vůle tvá, ale něco jiného, co více bolí. Jestli nám hned hřšnici nevydáš, máme bratří tvých, na jejichž ženách, dětech a dědinách pomstíme křivdy své.“ Zatím podařilo se Vršovicům úplatkem získati někoho, který jim ukázal, kde hřšnice ukryta jest. Klíčník hrozbami a sliby přinucen vpustil je konečně do kláštera, a vyhradil ženu. I odtrhly ji od oltáře, kterého se v zoufalosti své marně chytala, a poručili, aby ji manžel její stal; když ale toho manžel sám učiniti nechtěl, musel některý sluha hlavu jí stíti.

Druhý odchod sv. Vojtěcha do Říma a válka proti Slavníkovcům.

995.

Těžce uražený biskup Vojtěch pokládaje násilné dobytí se do kláštera a kostela za zneuctění chrámu, a vyvedení ženy svrchu řečené za porušení svatého útočiště, vyřknul veřejně v ko-

stele kletbu nad Kochanem a celým rodem Vršovským. Zároveň však viděl také, že jeho postavení stává se čím dál tím povážlivější, a to z příčiny bratrů jeho, proti kterým Vršovci nepřestávali zvláště mladého knížete popichovati, až z toho domácí válka vypuknouti hrozila. Proto psal tédy biskup Vojtěch papeži do Říma: „Věz, svatý otče, zajisté, buď přijde k tobě, buď mne více neuvidíš.“ Ihned činil přípravy k odjezdu do Říma. Nadarmo mu Břevnovský opat Anastasius, jeho někdejší pěstoun, domlouval a jej prosil, aby se nevzdaloval ze vlasti: Vojtěchův úmysl byl pevný, vále neobloinná, nechtěl více českým biskupem býti, stal se mu ten úřad neúnosným. Vsedl na koně, a jel v průvodu svého nejmladšího bratra Radima nazpět do svého Římského kláštera. Jeho klášterní bratři přijali ho s velkou srdečností a volali jej za převora svého: Válka proti bratrům Slavníkovcům skutečně brzo vypukla, neboť Vršovci umějíce způsobiti nedorozumění mezi nimi a starým knížetem Boleslavem všecko vynakládali na jejich záhobu. Oni byli předními vůdci v této válce, a Slavníkovcům zle se vedlo.

Toho času poslal jest kníže Boleslav II. také svého syna Boleslava s českým sborem císaři Otovi III. na pomoc proti Baltickým Slovanům, máje snád nějaké závazky k císaři, jako Polský kníže Boleslav Chrabrý, který také se svými Poláky u císaře byl na polním tažení proti bratrům slovanským. Však se mu jako i našemu Boleslavovi se strany Němcův mluvilo, že se ta válka vede pro rozšíření říše Kristovy. Proto bezpochyby zastavil Boleslav II. nepřátelství proti Slavníkovcům, učiniv s nimi příměří, a nejstarší z těchto bratrů, Soběbor, odebral se také do ležení císařského. Avšak ten Soběbor tam žaloval mladému císaři Otovi na krivdy, které rod jeho nejen od lidu ale i od samého panujícího domu v Čechách snášeti musel. Zvláště však o pomoc se ucházel u Polského knížete, Boleslava Chrabrého, který ač sám byl po matce Přemyslovic, Soběbora zvláště se ujal, k svému dvoru do Polska ho pozval a velmi počestně ho u sebe choval.

O tom všem přišla zpráva do Čech asi v polovici měsíce září 995, a hned se toho uchopili Vršovci křičíce, že Slavníkovci zrady se dopouštějí, an Soběbor cizí pomoci proti knížeti a celé zemi vyhledává. Zrušeno jest příměří se Slavníkovci, počet jejich přátel se zmenšil, v krátkém čase otcnuly se všechny ostatní jejich statky v rukou strany knížecí, a v pátek dne 27. září shluklo se vojsko knížecí s Vršovci v čele před hradem Libicí, kde již v posledním útočišti svém

se zavřeli Svytmír, Pobraslav, Pořej a Časlav. Nadarmo žádali, aby jim v pokoji bylo popráno slaviti druhého dne, 28. září, památku sv. Václava. Odpověděno jim od Vršovcův do hradu: „Držíte-li s Václavem, nuže, my držíme s Boleslavem.“ Druhého dne, ve svátek sv. Václava, učiněn útok na hrad, a jakkoliv se Slavníkovci udatně bránili, byl předce hrad dobyt, ohněm a mečem zkažen. Břevnovský opat Anastas, starý domácí přítel, nalézal se také ve hradě, a vřel, že všechna udatná obrana již nespomůže, radil, aby se všickni údové rodu Slavníkovy, muži, ženy a děti, do kostela Panny Marie utekli, a takto v tomto posvátném útočišti životy své zachránili. Zde uvěřivše klamným slibům nepřátel, dali se potom z kostela vyloudití, však sotva vykročili přes práh božského domu, tu se na ně na všechny vrhli rozvzteklí bojovníci a ukrutně je povraždili. Komu se pak podařilo, ukryti se někde v prostranném hradě, byl později vyslíděn a v porobu uveden, neboť vítězové nešetřili nikoho, a jenom kněžím pokojně odejiti dovolili. A tak zkažen jest ten slavný rod někdejších knížat Zlických, a ještě pozůstali tři synové knížete Slavníka, totiž Vojtěch, Radim a Soběbor, nalézali se v cizině. Veliké panství Zlické čili Libické rozpadlo se, kníže Boleslav se uvázal ve hrady a jejich příslušenství, dosadil na ně své župany, ostatní statky rozdal svým velmožům. Však v té samé Libici, ve které zahynuli Slavníkovci synové, potomci velikých jejich nepřátel, Vršovcův, po stu a několika letech sami také ukrutně povražděni byli od zřivých sluhův panujícího knížete, jak se potom ukáže.

Tato Libice, sídlo někdy knížete Slavníka a jeho synův, podnes ještě stojí co pouhá ves ve staré hradní ohradě na pravém břehu řeky Cidliny. Na místě bývalého hradního kostela Panny Marie, do kterého se Slavníkovci před svou záhobou byli utekli, stojí nyní fara uprostřed bývalé ohrady hřbitovní; kostel sv. Jiří proměnil se v nynější farní kostel, kterýž ale jest posvěcen ke cti sv. Vojtěcha.

Opat Anastas čili Radla šťastně sice ušel z krveprolití Libického, ale i on jsa se Slavníkovci zapleten, uvalil na sebe hněv knížete Boleslava II., a musel se s několika mnichy z kláštera Břevnovského do Uher utéci, odkud se více do Čech nevrátil. Tam v Uhřích zajisté byl od knížete Gejsy rád uvítán, založil tam klášter, jehož byl pak opatem, a konečně stal se uherským arcibiskupem v Ostrihomě, jsa předním rádcem a pomocníkem potomního svatého krále Štěpána v zavedení křesťanských řádů v Uhřích, kdež ho také jmenovali Astrikus.

Putování sv. Vojtěcha po cizích zemích a jeho mučnická smrt.

996—997.

Když sv. Vojtěch zase ve svém klášteře v Římě bydlel, přijel do Říma arcibiskup Mohučský Villigis, a v krátkce za ním dne 21. května 996 císař Ota III., aby se tu od papeže Řehoře V., právě zvoleného, na císařství Římské korunovati dal. Tento mladý a spanilomyslný císař dověděl se od arcibiskupa Villigisa, že Vojtěch zase v Římě se nalézá, a žeby byla potřeba veliká, aby se na své biskupství do Čech vrátil a českou církev dále spravoval, ana by bez pastýře svého snadno v nívě přijíti mohla. hned pro Vojtěcha vzkázal, žádostiv jsa poznati jeho a k návratu do Čech jej přemluvit. I tak velice oblíbil si císař muže svatého, že ho pak často k sobě zval, pokaždé dlouho s ním roznmlouval, rád jeho svatých řečí poslouchal a velmi přátelsky se k němu choval. Však arcibiskup Villigis zároveň papeže prosil, aby Vojtěchovi do Čech se vrátiti poručil. I svolána jest zase synoda kardinálův a biskupův, v níž sám papež Řehoř V. předsedal, a když papež podotknul, jak nerad by se Vojtěch tam zas vracel, kde mu tolik příkory jest činěno, ozvali se biskupové: „Ať si chce či nechce, muž Boží ať tam jde, jinak by se církev neposlušným prokázal.“ Tu Vojtěch k svatému otci stranou promluvil: „Pokoje mého nepřítel mně závidí, který vás k tomu dohání, abyste mně nařídili jíti tam, kde duševního prospěchu neučiním, ale na své duši škody utrpím. Zmírni, svatý otče, bídu mou, dej mi léku na bolest mou, aspoň jedné útěchy mně uděl před mým smutným loučením. Jest-li ovce mého stáda uslyší hlasu mého, živ jsem i umru s nimi, neuslyší-li, tedy nechť s tvým dovolením, svatý otče, odejdu k těm, kteří jmena Páně neznají, k národům cizím a nevzdělaným.“ Vyslyšel papež snažnou prosbu Vojtěchovu, řka k němu: „Milý synu! učiň to pro Boha a pro lásku bližního, vrať se do svého biskupství. Jestliže tebe poslouchati a tvého napomínání následovati budou, budeme za to Pána Boha chváliti; jestliže nic, tedy odejdi od nich, abys s nimi nezahlýnul; a tu tobě dávám dovolení, abys se k cizím národům, kamkoli bys chtěl, obrátili a jim slovo Boží kázati mohl.“

Jakkoliv bylo smutné loučení Vojtěchovo s milými jeho bratřími v klášteře, nicméně nalézal velikou útěchu v tom, že mu papež propůjčil moc arcibiskupa v krajinách nevěřících, kteréžby se mu podařilo ku křesťanství obrátiti. Toť bylo dávno jeho nejvroucenějším přáním, býti apoštolem víry u národův Boha ještě neznajících.

Opustil tedy Řím s Notheriem, biskupem z města Lejdeny (Leodium) v Nizozemsku, připojiv se k družině císařské, a přišel tak v měsíci září do Mohuče, kde císař Ota III. na některý čas se pozdržel. Z Mohuče pak podnikal Vojtěch pěšky pobožné pouti k hrobům svatých mužů ve Francii, přišel až do města Toursu, kteréz jméno se vyslovuje asi jako Túr, kde uctil ostatky svatého biskupa Martina, odtud se obrátil do slavného kláštera Floriacum, kterýž stával nad řekou Ligerou naproti nynějšímu městu Sully, a nyní Fleurs sur Loire se nazývá, v kterém se chovaly ostatky svatého Benedikta, zakladatele zákona Benediktinského, do něhož Vojtěch sám náležel. Také neopominul slavný klášter sv. Maura nad touž řekou navštívit, ano také do Paříže se podíval, kdež uctil hrob sv. biskupa Dyonisia, čili jak my říkáme, Diviše.

Vrátiv se z těch poutí do Mohuče byl císaři Otovi nejmilejším společníkem; císař jeho krásnými řečmi se vzdělával, a nabyv veliké důvěry k němu svým zpovědníkem jej učinil. Tehdáž to asi bylo, co náš kronikář Kosmas vypravuje, že Vojtěch byv s císařem také v městě Cáchách, o velkém svátku v kostele před císařem a přede všemi jinými biskupy velikou mši zpíval, což jinak vždy jen arcibiskupům náleželo. Ale císař prý tak míti chtěl, a tím svou velikou úctu k Vojtěchovi na jevo dával; také mu potom daroval skvostné mešní roucho, tak nazvanou albu, potom dalmatiku, kůrní kápi a jiné přípravy, v kterých tyto slavné služby Boží konal. Tyto památky se pak dostaly do pokladnice hlavního chrámu u sv. Víta na hradě Pražském a s velikou úctou se tam chovaly.

Arcibiskup Mohučský konečně svatému muži přikázal, aby již ku svému stádu do Čech se navrátil. Vzal tedy Vojtěch odpuštění od císaře Oty III., kterýž ho nerad a s velikým litováním propustil, a vydal se v říjnu r. 996 na cestu. Jakž měl ale do Čech jíti, kde celý jeho rod tak ukrutně byl pronásledován a vyhuben, a kde při dvoře knížecím úhlavní nepřátelé jeho plnou zvůli měli? I umínil si odebrati se dříve k Polskému knížeti Boleslavovi Chrabrému, u kterého také bratr jeho Soběbor se zdržoval, myslé, kdyby to Polský kníže sprostředkoval, žeby pak s větší bezpečností do Čech jíti mohl. Zajel tedy až do Hnězdna, kde Polský kníže sídlil, a kde se také Vojtěch i Radim se svým nejstarším bratrem Soběborem shledali. Kníže Boleslav přivítal svatého muže s velikou úctivostí, a také hned k jeho žádosti do Čech poselství vypravil, s otázkou, zdali by Čechové

svého biskupa Vojtěcha zase k sobě přijít chtěli? Z odpovědi, kterou dostal, zřejmě bylo, kdo při starém knížeti Boleslavovi II. vždy ještě velké slovo měli.

V této odpovědi stálo, kterak prý dobře Čechové tomu rozumějí, proč by se Vojtěch zas co biskup k nim chtěl vrátiti; zajisté že chce duchovními tresty na Čechách pomstiti záhubu rodu svého. „Není tobě místa v národě tvém,“ psali mu dále, „nechceme tebe!“

Tato odpověď sloužila ale Vojtěchovi k velikému potěšení, pocítil se nyní býti prost všech povinností k biskupství svému, a zvolal prý: „Rozvázal jsi Pane pouta má! Čeho jsem sobě žádal, to se mně vyplnilo! Odstraněno jest nebezpečství. Jak bych nyní mohl spravovati stádo své? Nuže, nebojím se více, že mne tam svatý otec posíláti bude, aniž se lekám listu arcibiskupova. Ti, kteří mne pohanskými skutky svými přinutili k útěku, hle ti nyní zřejmě praví: nechceme tebe!“

Nyní se mohl bez další překážky oddati, po čemž již dávno toužil, na zvěstování evangelia mezi pohany. I hned vypravil posla ku knížeti Gejsovi do Uher s listem, v němž ho žádal, aby mu poslal jeho bývalého pěstouna a učitele Radlu, kdyžby ho tam v Uhřích nevyhnutelně zapotřebí nebylo. Samému Radlovi pak dodal posel jiný list, v němž mu Vojtěch psal: „Můžeš-li dobrým způsobem, dobře, nemůžeš-li, třeba útekem hled přijít k tomu, který po tobě vroucně touží, k svému Vojtěchovi.“ Avšak Radla maje co opat a co kazatel slova Božího mezi lidem uherským, který jen ještě povrchně křesťanské jméno nosil, a ještě zvyky pohanské s křesťanskými v jedno míchal, úlohu velikou a velice důležitou, nemohl Vojtěchovu přání po vůli býti, a zůstal v Uhřích.

Vojtěch pak připravuje se k pouti své apoštolské mezi pohany, přes zimu na rok 997 u knížete Boleslava Chrabrého ve Hnězdně zůstal, a tam kázáním a náboženským cvičením mezi Poláky velice dobře působil. Také tam složil píseň k počtě Panny Marie, kteroužto píseň Poláci vždy s vroucností a velkou pobožností zpívajíce až do dnešního dne v paměti zachovali; i můžeš ji ještě nyní ve hlavním chrámě Hnězdenském slyšeti. Poláci ji drží za nejstarší psanou památku svého jazyka, jakkoliv se zdá, že ji sv. Vojtěch vlastně v českém nářečí složil, jakož také mnoho českých způsobů mluvení v ní zůstalo. Kdyby chtěl porovnat způsob té písně s nejstaršími písněmi českými, tomu k vůli položíme tuto první dvě složky z ní:

Boga rodzica dzievica, Bogiem sławiona,
Maria! u tvego Syna hospodina

Matko zvolona

Maria, zisći nam, spuści nam

Kyrie elejson tvego Syna,

Křciciela zbožny čas.

Uslyš głosy, napelnij mysli člověče:

Slyš modlitwę, jenže cię prosimy.

To dać raćy, jegož prosimy:

Daj na swiecie zbožny pobyt,

Po żywocie rajskei przebyt,

Kyrie elejson!

Sv. Vojtěch pokřtív mnoho lidí ve Hnězdně a utvrdiv je u víře, vydal se konečně v měsíci březnu r. 997 na cestu. Jelikož Radla z Uher nepřišel, pojal s sebou kromě bratra Radima kněze Benedikta, v němžto měl důvěru, že mu bude v dle svatém pomocníkem věrným. Rozpákoval se nějaký čas, má-li se zabrat nejprv k Luticům, bratřím slovanským ale ještě pohanům, anebo k Prusům dále na východ. Odhodlal se konečně do Prus. Kníže Boleslav Chrabrý, který ho velmi ctil a miloval, dal mu na Visle připravit loď, a osadil ji k jeho ochraně třídci lidmi brannými. A tak Vojtěch se svými průvodci připlavil se k městu Gdaňsku, kdež několik dní pobyv, horlivě kázal a mnohé zástupy pokřestil. Pak sedl se svými zase na loď a pustil se nyní ústím řeky Visly na širé moře; po něm se plavil až ku břehům země Prušanův, tam kde slove krajina Sambie. Tam vystoupil na břeh, a nechtě přináseti slovo Boží pohanům s průvodem vojenským, poslal odtud Boleslavovy bojovníky nazpět do Polska, sám třetí pak vešel do kraje pohanův. Přišli na místo, jež objímaly do kruhu proudy nějaké řeky, a odpočívali tam po dni několik. I roznesla se brzo pověst v okolí, že se objevili hosté z jiného světa, odění krojem neznámým, a že vykonávají jakési nevidané obřady. I připlulo na lodičky několik pohanských Prusů, a s velikým vztekem na břeh vyskočivše k nim se přihnali. Svatý Vojtěch oslovil je slovy laskavými, a sedě měl před sebou žaltář. Tu jeden z pohanův přistoupil blíže, a hrozně zařvav, veslo nahýma rukama vysoko napráhl, a jím svatého muže silně mezi lopatky uhodil. „Jest-li odtud neodejdete,“ křičel, „o hlavy přijdete!“ Vypadla kniha Vojtěchovi z rukou, sám pak na zemi poražen celým tělem padl. Když pak vstal a se svými průvodci z toho místa ucházel, řekl k nim muž svatý: „Buď Bohu chvála! blahoslaveno milosrdenství jeho! Nedostane-li se mi toho více za Krista Pána, aspoň tuto jednu ránu již mám.“ A obrátiv se v jinou stranu, přišel do nějaké

větší osady, kde bylo mnoho lidu na trhu. Obstoupili zvědavě a drze neznámých jim příchozích mužův tázajíce se, odkud by přicházeli, kdo by byli, čeho hledají a proč přišli, když jich sem nikdo nevolal. „Jsem Čech a Slovan.“ promluvil k nim Vojtěch, „ze země Polské, kde Boleslav, kníže křesťanský, panuje, přicházím sem k vám pro spasení. Jsem sluha toho, který nebe i zemi udělal; přicházím vás vytrhnout z drápův ďáblůvých a z jícnu pekelného, abyste poznali stvořitele svého, abyste zanechali mrzké modloslužby

své, opustili cestu, která vás smrti v náruč uvádí, abyste přijali křestu svatého, stali se křesťany, a skrze Krista Pána abyste dosáhli odpustění svých hříchův a získali života věčného.“ Však nežli svatý muž domluvil, strhl se hluk v divém zástupu, rouhali se jemu pohané, kyji svými o zem tloukli, povětrí křikem naplnili, ale ruk svých naň nevložili, nýbrž vzteklými hlasy proti němu se sáпали křičíce: „Pro takové lidi nedávám země naše plodův svých, odejděte a nestavte se dříve, pokud nohy vaše po naší zemi krácejí,

Smrt sv. Vojtěcha.

(32.)

sice smrti propadnete.“ Při tom hrozili člověkov, který tyto apoštoly víry do země pustil, že ho zabijí, že mu dům zapálí, ženy a děti do otroctví prodají.

Zarmoutil se Vojtěch velice, vida s jakou nepřítel se setkává u těch, kterým spásu nesl, a již dozrávala v něm myšlénka, opustiti kraj Pruský a raději k Luticům se obrátiti, k nimž by mohl aspoň přirozeným jazykem mluvit. Také znamenal, že se lid ten pohanský nejvíce štítí jeho a jeho průvodcův mnišského habitu,

holené hlavy a brady. Umínal si tedy, že šat svůj odloží, obvyklým zde krojem se přiodí a vlasy i vousy si zarůstí nechá. A všickni tři kráčeli podle břehu mořského, a přišli na pěknou zelenou louku. Bylo to právě v pátek 23. dubna 997, slunce osvětlovalo den již téměř po tři hodiny. Zastavili se, a Radim tu na tom veselém trávníku s pobožností velikou mši svatou sloužil. Pak se posadili do trávy, a majíce dlouhou cestu před sebou, posilnili se pokrmem. Upokojivše hlad zdvihli se, a chtěli dále svou cestou se bráti.

Však pokročili jen tak daleko, co by kamenem dohodil, neboť je velká mdloba přemohla, tak že si zase usdli a tvrdě usnuli. V tom se přiblížil divoký ryk pohanův, kteří přihnávše se k nim s koní slezli, na spící blahověsty se vrhli, a jako zločince je spoutali. Ze sna vyburcování spatřili nepřátely před sebou a pouta na rukou. Sv. Vojtěch předvídal smrt svou stoje se modlil, a mlče odevzdal se v ruce svých vrahův, kteří se ho také hned chopili a na blízký vršíček jej vyvedli. Tato zuřivost pohanův měla prý v tom svou příčinu, že odpočívali tito blahověstové na posvátné louce blíz velkého dubu, kterému Romové říkali a jej za přibytěk svých pohanských bohů považovali. A byl přední mezi těmi pohany jakýsi Sikko, kterému prý Poláci bratra zabili, a který proto velkou pomstou hořel. Když sv. Vojtěcha na pahorek vylekl a násilně jím trhal stavě ho sobě pohodlně pod ránu, tu prý sv. Vojtěch slabým hlasem jen se otázel: „Co chceš otče?“ Ale zuřivý Sikko rozpráhl svůj oštěp, a probodl prsa muži svatému, ostatní pak přiskočili, ještě jiných šest ran svými oštěpy mu zadali, a jej zabili. Na zemi skleslý ležel tu mučenník Boží maje ruce roztažené na podobu kříže. Však ještě i na mrtvém těle zlost svou vylévali vrahové, rozsekavše je na kusy a hlavu utatou na kůl nastrčenou vysoko nad korunou posvátného sobě dubu vztýčili.

Nedaleko místa toho, kde sv. Vojtěch mučnické koruny dosáhl, stojí nyní pruské městečko Fischhausen nad Fryšským zálivem Baltického moře. Na místě umučení vystavěli po čase kapli, totiž v letech 1422—1424, a však ta kaple zase r. 1669 zašla, když Němci v Prusích se odvrátili od katolické církve.

Radima a kněze Benedikta nechali sice pohané na živě, a jenom je trýznili a ve vazbě drželi. Podařilo se jim oběma, z té vazby ven se dostat i do Polska ujít. Tu přišli do Hnězda ku knížeti Boleslavovi Chrabrému, vypravuje mu, co se bylo se sv. Vojtěchem stalo. I zarmoucen byl kníže Boleslav velice, neboť velkou lásku a úctu k svatému mučenníku v srdci choval, a také hned posly do Prus vypravil, a velkými penězi mrtvé tělo mučenníkovy co vzácný poklad vykoupil. Dal je do Hnězda přenést, a v kostele vedle oltáře s velikou slávou pochovati. Církev zasvětila den umučení sv. Vojtěcha, 23. dubna, jeho památce a mezi svaté jej připočtla. Brzo roznesla se daleko široko pověst o zázracích u hrobu jeho Bohem působících; i císař Ota III. těžce se zarmoutil smrtí svého bývalého zpovědníka a nejmilejšího společníka, a k jeho žádosti již r. 999 Vojtěchův bývalý opat

v klášteře Římském, Jan Kanaparius, obšírný životopis o něm sepsal, jež později r. 1004 sv. Bruno, někdy spolužák Vojtěchův v Magdeburce, předělal a rozmnožil. Ve třech letech po Vojtěchově smrti, t. j. roku 1000, vydal se císař sám na cestu k jeho hrobu do Hnězda.

Kníže Boleslav, když o tom zvěděl, kázal hned skvostné přípravy ku přijetí císaře konati. Císař jel skrze Míšeňskou zemi a měl v průvodu svým několik kardinálův a znamenitých Římanův. Když z daleka uzel Hnězdo, kdež svatý Vojtěch pochován ležel, ssedl s koně, šel obův, a v průvodu knížete Boleslava, který mu s celým dvorem vyjel naproti, šel pěšky až do města: od hradu až k místu, kde jej duchovenstvo očekávalo, byla cesta suknem rozmanité barvy pokryta. Když pak vkročil císař do kostela, tu před hrobem sv. Vojtěcha padl na kolena, a se slzami v očích žádal tohoto sv. mučenníka, aby se za něj u Pána Boha přimluvil, a Boží milosti mu vyprosil. Pak jest uveden do hradu, a tu prý ho kníže Boleslav tak slavně uctíval, že se všickni nemohli dost vynadiviti tomu bohatství a té skvostnosti drahého, zlatého a stříbrného náčiní, té nádheře v oděvích a všech přípravách. Pro zásluhy sv. Vojtěcha došel i bratr jeho Radim velkého vyznamenání: císař Ota III. poradiv se s kardinály a se svými říšskými radami ustanovil ve Hnězdně založiti stolici arcibiskupskou, na kterouž našeho krajana Radima, kterýž co klášterník měl jmeno Gaudencius, za prvního arcibiskupa polského dosadil, a biskupy Krakovského, Kolobřežského a Vratislavského jemu podřídil. Zanechav skvostných darův pro vyzdobení hrobu sv. Vojtěcha a sám velmi bohatě od knížete Polského, Boleslava Chrabrého, obdarován jsa, opustil císař Hnězdo a Polskou zemi, obrátiv se odtud do svého města Magdeburka.

Ale čím více se zvelebovala památka našeho svatého krajana po všech zemích křesťanských, tím větší byla také nevole, kterou u všech národův tenkrátě Čechové zbudili svým nedobrým zachováním se proti sv. Vojtěchu: však je brzo také pomsta stihla, již, jak se potom ukáže, Boleslav Chrabrý vykonal.

Volba nových biskupův, Strachkvasa a Thiddaga, založení kláštera Ostrovského.

997—999.

Po odřeknutí se Vojtěcha biskupství Pražského staral se kníže Boleslav II. o vyvolení jiného biskupa. Ještě prodléval v Čechách bratr knížete,

Strachkvas čili Křišťan, mnich kláštera sv. Emmerama v Řezně, a sněm zemský toho Strachkvasa na biskupství vyvolil. Píšeť o něm náš kronikář Kosmas, že to byl člověk potměšilý, zevnitř svatoušek, ale nvnitř ducha nadutého, v konání svém nestálý, pohledu nejistého, a co ještě více toho, ač odnikud nevíme, coby byl tak zlého udělal. Strachkvas tedy pozdráhav prý se, jakoby nechtěl, ale lakomstvím jsa veden, žádostí pýchy a cti jsa přemožen, a poněvadž prý chtěljičího snadno jest nutiti, an jedním vlasem dá se přitáhnouti, přijal podaného sobě důstojenství, a bez odkladu do Mohuče spěchal, aby od arcibiskupa na biskupství byl posvěcen. Arcibiskup volen byl učiniti po vůli sněmu českého, neboť, jak se zdá, v skutku mu o to běželo, aby Čechové déle bez biskupa nezůstávali, ač tehdež Vojtěch byl ještě na živě. A když pak všechno ku svěcení bylo připraveno, a Strachkvas již u oltáře před arcibiskupem stál mezi dvěma biskupy, tu prý najednou očí svých sem tam obracet počal, a když se podle obyčeje na zemi před oltářem rozprostřel, tu nenadále mrtvící jsa raněn duší svou vypustil. Tu prý z toho všickni přítomní soudili, že toho důstojenství byl nehoden, a viděli v tom trest Boží.

Když se však zpráva o smrti sv. Vojtěcha do Čech donesla, a že tak ukrutně od pohanův byl usmrčen, velmi se toho dobří křesťané ulekli a velikou lítost z toho měli. A byl zase sněm o nového biskupa: tu kníže Boleslav II. schválil mnicha Thiddaga, kteréžto jméno vlastně Deodat čili po česku Bohdal zní. Tento Thiddag byl, jako biskup Dětmar, rodem Sas, přišel z Benediktinského kláštera Korbejského ve Westfálích před lety do Čech, a jsa výborný lékař, vyvedl jednou knížete Boleslava II. ze smrtelné nemoci, začez s velkou poctivostí při knížecím dvoře chován byl. A jelikož prý také výborně slovansky mluvit uměl, byli Čechové s návrhem knížecím spokojeni, a zvolili ho za biskupa Českého. Hned jej kníže s jinými posly k císaři Otovi III. do Němce vypravil, kterýž také toho Thiddaga na biskupství potvrdil a v Mohuči od arcibiskupa posvětit dal. Což se stalo 7. července r. 998. Pak byl Thiddag ode všeho kněžstva a veškerého lidu v Čechách radostně uvítán, a s obyčejnou slavností na biskupskou stolicí ve chrámě sv. Víta posazen.

Kníže Boleslav II. z toho měl veliké potěšení, že lid toho biskupa tak rád uviděl, a činil si z toho dobrou naději, že ovce s pastýřem svým spokojeny jsouce, také budoucně spolu v svornosti živi budou. I biskupoval Thiddag dvacet

let, musel však také neřestmi a příkořím velmi mnoho trpěti.

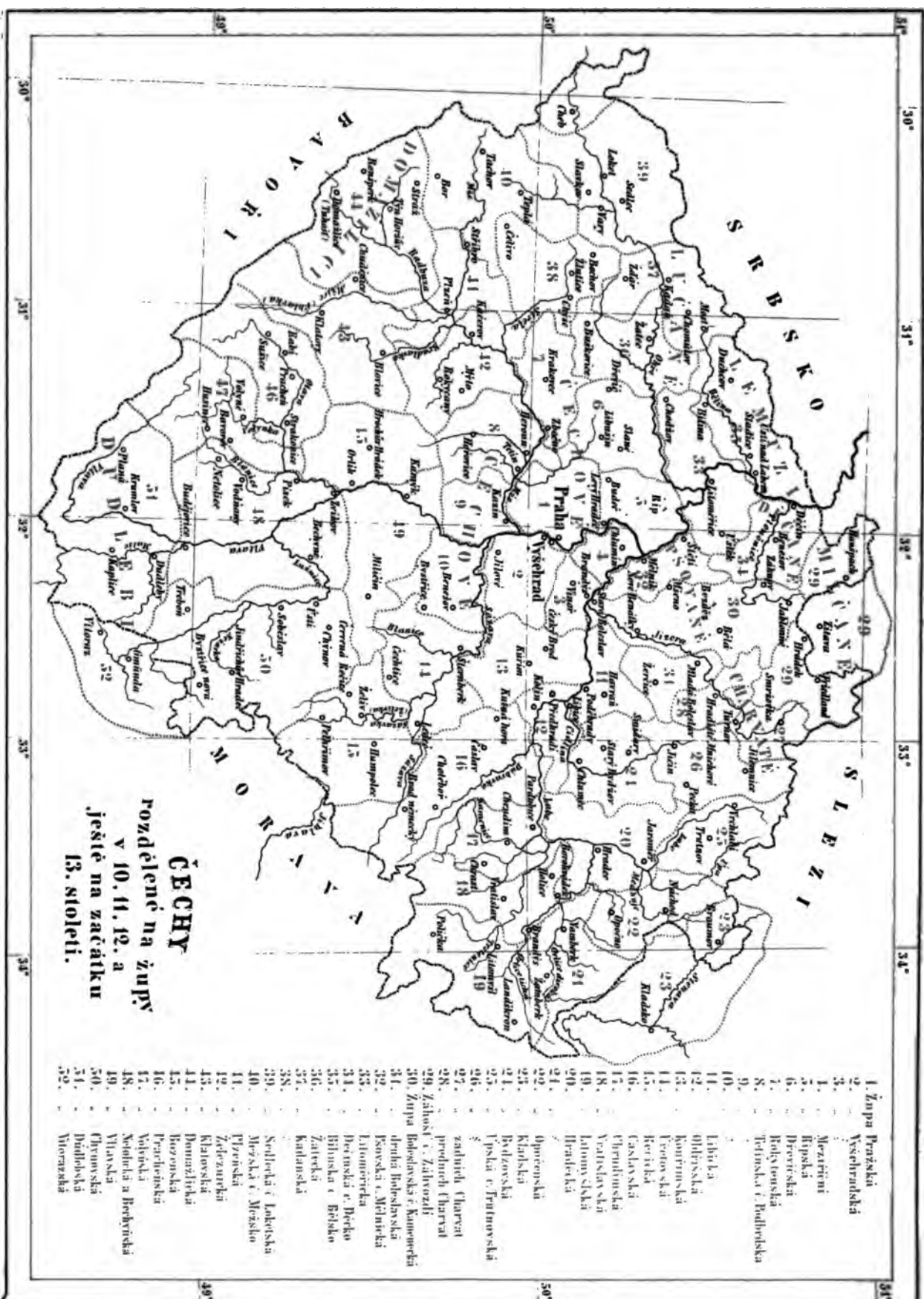
Kníže Boleslav II. dal se bezpochyby od své manželky Emmy anebo od biskupa Thiddaga již na sklonku svého života přemluvit, aby pro větší upevnění víry a kázně křesťanské ještě druhý mužský klášter v Čechách založil. Dal tedy místo k nové duchovní osadě spůsobilé od některých velmožův svých vyhledati. Ti se pustili z Prahy údolím řeky Vltavy k straně polední, a našli ostrov dosti prostranný, pod opuštěným starým hradistém, které podnes strní na skále nad vtokem Sázavy do Vltavy. Krajina vůkol byla sama skála na temeni svém vysokým lesem porostlá, pravá to poušť, jakou první klášterníci zvláště vyhledávali, aby v ní od světa odloučení Bohu sloužiti mohli. Zvolil tedy kníže místo na tomto ostrově pro budoucí klášter, a na začátku roku 999, jsa již velice na těle sklíčen nemocí smrtelnou, kníže Lamberta, německého mnicha řádu sv. Benedikta, kterýž byl z kláštera Dolního Altaichu nad Dunajem v Bavorích do Prahy přišel, svému synovi a nástupci Boleslavovi III. u přítomnosti předních z národu představil a za opata nového kláštera poručil. Ustanoveno, že se klášter ke cti sv. Jana Křtitele posvěti, a zval se potom klášterem sv. Jana na Ostrově. Také kníže ještě potřebné nadání na výživu mnichův z knížecího jmění učinil, však skutečného zřízení kláštera se více nedotkal.

Smrt Boleslava II. Jeho rodina.

999.

Dávaje nástupci svému ještě mnohá otcovská naučení umřel kníže Boleslav II. příjímím Pobožný čili Štědrý dne 9. února r. 999 po 33letém panování. Čechové velice toho knížete želeli, a také vším právem, neboť s jeho životem zapadla také hvězda moci a slávy země České na dlouhý čas.

Zanechal po sobě vdovu Emmu čili Hemmu „královnu,“ která pak měla na Mělníce, starém hradě Pšovském, vdoví sídlo své, a tam také své vlastní peníze bítí dávala. Zachovalo se nám několik těch malých stříbrných penízkův královny Emmy; ukazuje se na nich vybitý obraz ruky Páně a na druhé straně poprsí Spasitelovo, pak slova: EMMA REGINA t. j. Emma královna a CIVITAS MELNIC t. j. hrad Mělník. Jiná také památka po královně Emmě bylo snad Mělnické proboštství ss. Petra a Pavla, jež bezpochyby od ní založeno bylo, ačkoliv se

první písemná zpráva o něm teprve později, r. 1125, vyskytují.

S tou Emmou Němkyní měl Boleslav II. čtyry syny, kteří všickni mužského věku došli; však nejstarší Václav umřel před otcem bezdětek, druhý byl Boleslav, třetí Jaromír a čtvrtý Oldřich. Tito tři po sobě dosedli na knížecí stolec, poslední pak, Oldřich, jak ho Čechové jmenovali, nazýval se vlastně německým jménem Ulrich, první to Přemyslovec jména německého, které svědčí, že v knížecí rodině již s Emmou královnou a jejím příbuzenstvem se zahnízdil vliv a mrav německý. Tento Oldřich také již co pachole byl poslán do Bavor ke dvoru ujece svého vojvody Jindřicha, aby se tam obyčejům, chytrostem a jazyku německému naučil, kdežto starší bratři doma při otcovském dvoře vychování dostali. Když Jaromír a Oldřich dorostli, dostali každý ještě za živobytí otcova jistou krajinu k spravování. Jaromír držel větším dílem župu Hradeckou, v níž vystavěl hrad Jaroměř nad Labem, Oldřich ale měl něco v bývalém panství knížat Zlických, neboť tam vystavěl sobě hrad Oldřís při Labi mezi Libicí a nynějším Kolínem, ku kterémuž hradu zvláštní malá župa přidělena byla. Slabé stopy a pouhé připomínky toho hradu nalézají se u vsi Přehradí řečené.

Stav země ku konci 10. století. Kníže a zřízení vlády.

Zahubením Slavníkovců a zrušením panství někdy Zlického čili Libického zmizela poslední památka někdejší krajinné nebo kmenové neodvislosti v Čechách; zůstaly sice zvláštnosti v jazyce a v obyčejích některých starých kmenů v rozličných stranách České země, ale všickni již bezvýjimečně a stejně poslouchali zemských knížat Českých co pánů svých. Oba slavní Boleslavové nebyli již pouze přední mezi knížaty a pány v národě Českém, jako více méně předchůdcové jejich, ale byli skutečnými, velkou mocí vládnoucí panovníci, a v tom jim nebylo tehdy rovných mezi knížaty slovanskými. Všecky župany, kteří sobě před tím co knížata zvláštních kmenů počínali, uvedli oba Boleslavové v takovou poslušnost, že napotom jen jako knížecí úředníci byli považováni, jež kníže dle libosti usazovati a sesazovati mohl. Všecko, co dříve bylo jménem obecním, tedy vše, co nenáleželo jako dědina k statkům jednotlivých rodin, stalo se nyní jménem knížecím, a toho bylo v každé župě velmi mnoho, tak že Český kníže ohromnými statky vládl.

V radě knížecí a též v zemských sněmích a soudech zasedalo na předním místě dvanáctero zemských kmetův, kteřížto byli nejznamenitější úředníci čili župani z nej přednějších rodů v zemi. První místo zas mezi nimi zaujímal dvorský župan, kterýž měl moc nade všemi župany v zemi a také nade všemi jinými úředníky. Po něm byl snad nej přednější dvorský sudí, kterýž v zemském soudě předsedal, ačkoliv knížata sami za chválu si to pokládali, osobně k soudům zasedati, zvláště jednalo-li se o vykonání spravedlnosti vdovám a sirotkům, chudým a duchovním. Potom byli nejvyšší komorník dvorský, kterýž spravoval knížecí důchody z celé země, nejvyšší lovcí dvorský, který byl nade všemi knížecími lesy, a dvorský kancléř, kterému zvláště náleželo spisování všech listův knížecích, a musel to býti pán učený a v písmě sběhlý, proto obyčejně kněz, jelikož tehdejší světští pánové v psaní ještě nehrubě se vyznávali. Nejvyšší správa velkých knížecích statků byla mezi několik nej přednějších pánův rozdělena: knížecí kuchmistr, knížecí podstolí, to jest jidlonoš, a knížecí číšník měli bezpochyby dohled na všechny hospodářské vladáře v župách, kteří museli všechny potravní věci a nápoje ku knížecímu dvoru dodávati; knížecí podkoní čili maršálek, jak se později jmenoval, byl nejvyšším správcem knížecích hřebčínův; musel také býti úřad knížecího mečinoše, kterýž se někdy v starých listinách připomíná. Jest-li již za knížat Boleslavův všechny tyto úřady byly, a tak se jmenovaly, nevíme sice dokonale, ale zpomíná se o nich na jisto hned potom v nedlouhém čase.

Kromě těchto nejvyšších úředníkův knížecích čili zemských bylo ještě mnoho jiných nižších služebníkův při dvoře knížecím, jako zbrojnošové, lovei, osobní posluhovači a jiní. K čestnému komonstvu knížecímu náleželi vedle tuto spomenutých dvořanův také mládenci, to jest synové znamenitějších rodů, kteří po nějaký čas dvorskou službu vykonávali, aby si nějakých známostí a zásluh získali, a pak od knížete na nějaké úřady povýšení býti mohli, anebo nějakou výsluhu z knížecích statků dostali; neboť pouze vzácný rod, anebo jak se později říkalo, urozenost, nedodávala u Slovanův nikomu nějakých předností a zvláštních práv, nýbrž každý si toho musel teprv zasloužit jsa dosazen na nějaký úřad anebo postaven v nějakou hodnost.

V župách byli následující od knížat ustanovení úředníci: první byl župan, kterému byli všickni ostatní úředníci v župě podřízeni, a který zvláště se staral, aby se rozkazy knížecí plnily, a pak se hlavně vojenskými věcmi zabýval. Druhý byl sudí

čili cůdař, kterýž řídil hlavně župní soudy, třetí byl župní komorník, kterýž spravoval knížecí důchody v župě, totiž vybírání zemských berní, cel, mýt a tržného v místech trhových a jiných všelikých platův; čtvrtý byl vladař čili hospodářský úředník, kterýž hospodařil na velikých pozemcích a statcích, jichž kníže v každé župě velmi mnoho míval; konečně pátý byl župní lovcí, kterýž měl správu knížecích lesův a honby. Tito úředníci zasedali společně k župním soudům spolu se starostmi a vládami, když se měly důležitější věci v župě soudem rozhodnouti; cůdař čili sudí byl však vždy řiditelem soudu; v některých věcech míval však také komorník, v jiných vladař a snad také župan zvláštní svůj soud. Také v župách bylo kromě těchto úředníkův více úředníkův a služebníkův podřízených, jako župní písař, obyčejně kněz, sklepník, šatník a jiní. Tito úředníci bydleli s rodinami svými a s čeládkou obyčejně v župním hradě, v kterém vždycky byla také stálá knížecí, vojenská posádka.

Kníže míval kromě župních hradů také některé své rodní, letní neb lovecké hrady a dvorce, a míval obyčej, že v jisté výroční svátky, jako o vánocích, velikonocích, o svatodušních svátcích, o svatém Václavu a o svátku posvěcení chrámu, hrady své s celým dvorem navštěvoval, v nich slavné hody držival, při kterých pak lidem a úředníkům hradeckým rozdával oděvy, potravu a nápoje ze zásob, a uděloval jiné dary dle věrnosti služeb jednoho každého.

Zemské sněmy čili zemské věci, kteréžto druhé slovo časem v zapomenutí přišlo, byly shromáždění dvorského i župního úřednictva, též ostatního panstva a časem i celého národu, to jest svobodných mužův, kteří se právě k tomu nahodili, a kteří nenáleželi k služebníkům a k čeládce knížecí neb panské neb kněžské. Takové sněmy svolávány bývaly buď k poradám o věcech celé země se týkajících, buď k oznamování vůle knížete, buď ku přezvědění vůle nebo přání národu, konečně i k rozsouzení důležitých rozepří. Kníže je svolával, do svých sídel, kde se právě zdržoval, tedy ovšem nejčastěji na hrad Pražský anebo na Vyšehrad. Někdy bývalo to sněmovní shromáždění ozbrojené, totiž v čas válečného tažení, ku kterémuž svoláván byl národ podobně s panstvem a úředníky župními v čele. Národ a vojsko bylo tu jedno, a sněmovalo se dle potřeby i v širém poli, kde se právě nacházel kníže s vojskem. Bývalo obyčejně, že kníže za sněmování v čas pokoje dával sněmovníkům hostinu, která někdy po několik dní trvala, protože stávalo se sněmování rádo v některý čas výročních slavností, jmenovitě na hradě Pražském

v čas pouti Svatováclavské, ku které panstvo a lid i krom toho hlučně se scházeli.

Knížeti jedinému příslušelo právo raziti peníze. S počátku byly jen stříbrné peníze v oběci, větším dílem malé, tenké plíšky na obou stranách ražené. Ražení vlastních českých peněz počalo teprve za času, když naši knížata počali s králi Německými v přátelské svazky vstupovati, tedy bezpochyby již za panování knížete Spytihněva I., ačkoliv žádná z jeho mincí nám posud známa není. Známe ale 7 penízkův, které se již jeho bratru, knížeti Vratislavovi I. připisují, potom 7 penízkův, které snad sv. Václav dal raziti, pak ale asi 140 rozdílných penízů knízat Boleslavův, kromě již zmíněných penízkův královny Emmy. Ráz těchto mincí jest vesměs hrubý, tehdejší bavorským, saským a anglickým podobný, slova na nich jsou všelijak překroucena a špatně vyražena; vyobrazení pak ukazuje buď ruku Páně, kostel s křížem, kříž, tvář Spasitelovu anebo celé poprsí, jeden nebo dva meče, radlici, hřebové korunky, ptáka orla a všelijaké ozdůbky. Řeckými písmeny bývá jméno Boží vyraženo, a latinskými písmeny jméno knízat, jméno Prahy, kde se mince razily, a někdy také jméno mincířovo. Na mincích knízat Boleslavův vyskytuje se nejzřetelněji jméno mincíře Myslety, z čehož poznáváme, že první mince naše nejen cizozemci razili, ale že se již také Čechové v tom umění znali.

Tehdejší župy v Čechách.

Jest velmi těžko ustanoviti, kolik žup ku konci 10. století v Čechách bylo, neboť jejich počet se měnil, z větších udělaly se během času, když se lidnatost množila, dvě neb tři menší župy, o několik století později zas některé župy ovšem z jiných příčin zašly. Knížata zemští řídili se v rozdělování žup dle své potřeby, ale zprávy o těchto proměnách máme velmi chudé, tak že mnohdykráte jen z domyslu se udati musí, kde která župa byla. Župa nebyla nyní již, jako za dávnějších časův, úkrajím pouze některého plemene nebo rodu, nyní se obyvatelstvo již poněkud bylo pomíchalo, a župy byly jako politické okresy, v kterých kníže úředníky své dosazoval.

Byly tedy župy od konce panování obou prvních Boleslavův počínajíc až do začátku 13. století asi následující:

U prostřed země:

1. Pražská župa, obsahovala krajinu mezi levým břehem Vltavy a levým břehem Mže až malý kousek nad Beroun, po Vltavě až k Roztokům. Župní hrad byl zároveň předním sídlem knížecím, hrad Pražský. Jsou tu nyní místa: Malá strana Pražská, Unhošť, Středokluky,

Tuchoměřice, Loděnice, Sv. Jan pod Skalou, Karlštejn, Radotín atd.

2. Vyšehradská župa prostírala se zas po pravém břehu Vltavy, od řeky Sázavy až k Libni pod Prahou, kde do Vltavy padá potok Rokytnice, kterýž činil půlnoční hranici. Župním hradem od starodávna byl slavný Vyšehrad. Nynější místa jsou tu: Dolní Břežany, Jílové, Kostelec u Křížků, Popovice, Říčany, Sluštice, Kralovice, Uhřetovice, Dubeč, Vrsovice atd.

3. Župa neznámého jména mezi Prosekem u Prahy a Brandýsem nad Labem. Náležely k ní na polední straně Kyje a Počernice, a sahala podlé Labe od Výšehořovic a Mochova až za nynější město Kostelec nad Labem. Jest hradiště u Vinohr, kde snad stával župní hrad. Jiná místa jsou tu: Brandýs, Toušev, Čelakovice, Nehvizdy, Úval, Čakovice, Sluhý, Brázdim atd.

4. Meziříčská župa byla mezi Vltavou a Labem až ku spojení obou řek, na polední straně byla místa Bohnice, Chrabry, Zdiby, Pakoměřice, Líbeznice, Kojetice a Lobkovic. Župním hradem stával bezpochyby tam, kde nyní nedaleko Chlumína podnes spatřuje se staré hradiště.

5. Řipská župa rozkládala se okolo staropověstné hory Řípu, sahala k Vltavě a Labi až po nynější Roudnici, odtud k Doksanům a proti Budyni. Župním hradem byl snad Levý Hradec nebo snad Budeč. Jiná místa jsou tu: Tursko, Kralupy, Velvary, Bečkovice, Charvatce, Hobšovice, Koleč, Okoř a j.

6. Dřevíčská župa, před tím Libušinská, potom Slanská. Mezi Unhoštěm, Kladnem a Smečnem byly veliké lesy, v kterých stával hrad Libušín, někdy župní, ku konci 10. století bezpochyby již opuštěný, a zbyla jen ves Libošín vedle starého hradiště. Potom byl župním hradem pevný Dřevíč u vsi Konojed blíž Citolib na hranici proti výtržným Lučanům, z něhož zbyla ještě kaple sv. Václava; a když ten ku konci 12. stol. zašel, přeneseny jsou úřady župní do Slaného u prostřed župy. Nyní jsou tu také místa: Smečno, Buštěhrad, Kladno, Zlonice, Budyně, Radonice, Slavětín, Perůč, Kornhaus, Řevničov, Novo-Strašecí, Stochov, Dřínov a j.

7. Rokytenská župa rozkládala se podlé půlnočního břehu Mže od Berouna až ku Kozojedům; na půlnoci a východu hraničila s župou Dřevíčskou a Pražskou. Byly v ní veliké hvozdy Křivoklátské, nade Mží stával od pradávna oblíbený knížecí lovecký dvůr Zbečno, v lesích pak hrad Krakov, někdy snad župní, teď dávno zničený, any se župní úřady nalézaly na hradě Rokytin, jehožto někdejší polohu ještě jsme vypátrati nemohli. Nynější město Rakovník leží téměř u prostřed této bývalé župy. Jiná místa jsou tu nyní: Kralovice, Kozlany, Libyně, Jesenice, Kolečovice a j.

8. Tetínská čili Podbrdská župa, ještě lesnatější než předešlá; jen údolí řeky Litavky bylo lidnatější a leželo u prostřed župy, která se od řeky Mže až na vrcholek hory Třemešné vztahovala, na východní straně táhly se Brdy, na západní lesnaté hřbety od Zbiroha až k Třemešné. Župním hradem byl od starodávna Tetín nade Mží. Jiná místa jsou tu: Beroun, Veliz, Zebrač, Točnick, Zbiroh, Cerhovice, Hořovice, Dobříš, Liteň a j.

9. Župa neznámého jména vztahovala se od Zbraslavi a řeky Mže podlé levého břehu Vltavy až proti Živohošti k polední straně; na západní straně byl hřeben Brd, a ležel u Knín a Mníšek. Župním hradem byl snad Kazín na hoře Oseku nade Mží.

10. Župa neznámého jména, která se vztahovala po pravé straně Vltavy od ústí Sázavy až k Živohošti, majíc na půlnoční straně kus řeky Sázavy až ku Poříčí za hranici. Župním hradem byla, jak se zdá, Konopiště.

Jsou tu místa Benešov, Bystřice, Tožice, Olbramovice, Martinice, Janovice, Maršovice a Neveklov.

Tyto župy u prostřed země České, byly v nejstarší době bydlístem vlastního kmene Českého a činily prvotní panství knížete Kroka a potomních Přemyslovcův. Ony jsou dějištěm nejstarších známých příběhů v naší vlasti, a vypadají, když si jich představíme na mapě namalované, jako nějaká desítilistá růže, jejížto prostředkem jest župa Pražská, a ostatních devět žup každá jedním lístkem. To snad také ukazuje k tomu, že se kmen vlastně Český na desatero pokolení dělil.

Župy na straně východní.

11. Libická župa potom Havraňská, ležela mezi řekami Labem a Cidlinou po obou stranách Mrliny. Župním hradem byla od starodávna Libice, a teprv, když asi u prostřed 12. století hrad zašel, přeneseny jsou župní úřady na hrad Havraň nad Mrlinou, kde nyní jest ves Havraňsko. V té krajině jsou nyní místa Poděbrady, Nymburk, Lysá, Loučeň, Rožďalovice, Křinec, Dymokury, Oskobrhý a j.

12. Oldřichská župa byla vedle Libické po obou stranách Labe a na polední straně od Cidliny. Župním hradem byla od knížete Oldřicha vystavěná Oldřich nad Labem blíž nynější vsi Předhradí. Jsou zde místa: Kolín obojí, Žehůn, Žiželice, Kladruhy, Konařovice, Pečky, Rathoř, Chotěnice, Velyně a j.

13. Kouřimská župa rozkládala se od řeky Sázavy až k Labi. Od Přerova až proti Poděbradům bylo Labe hranicí, od potoka Pyšelského až k Řitajům byla hranicí Sázava. Župním hradem byla Stará Kúřim nad nynějším městem Kouřimí, ještě starší snad byl nějaký hrad Zlice, o kterém již ničeho nevíme, který ale dal jméno bývalému knížetství Zlickému. A téhož knížetství jádrem byla právě tato župa Kouřimská. Nyní jsou tu místa: Český Brod, Přerov, Sadská, Plaňany, Vrbčany, Zásmyky, Janovice Uhřetovské, Rataje, Sázava, Ondřejov, Mnichovice, Pyšely, Černý Kostelec, Tukleky atd.

14. Úřetovská župa ležela skoro po celé délce poledních hranic župy Kouřimské podlé Sázavy, pak se vztahovala přes Sázavu a Sázavku t. j. nynější Želivku, a k polední straně k Načeraci a Neustupovu. Kdeby byl župní hrad Úřetov stával, dosud ničeho nevíme, zdá se ale, že již před ním tu býval župní hrad Leštín nad Sázavou, nade vsí Lštění, z něhož posud zbyl jen kostel sv. Klimenta. Nyní jsou zde známější místa: Vlašim, Domašín, Postupice, Komorní Hrádek, Divišov, Šternberk, Zbraslavice, Ledec, Kralovice, Štěpánov, Čechtice, Louňovice, Jankov a j.

15. Rečická župa obsahovala krajiny po obou stranách řeky Sázavy čili nynější Želivky, východně od předešlé župy, sahala podlé řeky Sázavy až nad nynější Německý Brod a k řece Jihlavce, pokud činí hranici mezi Čechy a Moravou. Župním hradem byla snad již od počátku nynější Červená čili Biskupova Rečice. Nyní jsou tu místa: Pelhřimov, Želiv, Humpolec, Lipnice, Nový Rychnov, Horní a Dolní Cerekvice, Božejov, Hořepník, Lukavec a j.

16. Čáslavská župa sahala od hranic Moravských a Brodu Německého až přes Labe u nynějšího Týnce nad Labem. Východní hranici činil hřbet hor Železných, které podnes kraj Čáslavský od Chrudimského oddělují; na západní straně hraničila s župou Oldřichskou, Kouřimskou a Úřetovskou, na polední s Rečickou. Byla to nejdelší župa česká, a v nejlepší části její stával župní hrad Čáslav, snad od Čáslava, bratra sv. Vojtěcha založený. V tom okolí jsou nyní místa: Kutná Hora, Týnec nad Labem, Lichtenburk, Vilémov, Chotěboř, Krucemburk, Přibyslav, Polná, Stoky, Brod Německý, Janovice Červené a j.

17. Chrudimská župa byla po obou stranách řeky Kamenice čili nynější Chrudimky, nedosahovala ale hranic Moravských; na půlnoci dotýkala se řeky Labe, na západní straně byl hřbet hor Železných. Župním hradem byla Chrudim nad Kamenicí. Ostatní místa jsou v té krajině nyní: Pardubice, Přelouč, Heřmanův Městec, Kamenice Trhová, Chrást, Chroustovice, Dašice, Sezemice, Hrochův Týnec a j.

18. Vratislavská župa ležela východně vedle předešlé, sáhala až k Moravským hranicím, kde se s Časlavskou župou stýkala, na severu bylo Hradecko a řeka Orlice. Župní hrad byla Vratislav, nyní pouhé hradíště u vsi Vraclavi blíž Vysokého Mýta. Jsou tam nyní kromě toho místa: Holice, Jelení, Zámorsk, Luže, Proseč, Skuteč, Hlinsko a j.

19. Litomyšlská župa dotýkala se na polední a východní straně hranic Moravských, na půlnoci činila hranici řeka Orlice od Jablonného až k Ústí, k západu byla župa Vratislavská. Župní hrad Litomyšl ležel v nejpěknějším údolí této župy nad říčkou Trstěnicí. Jiná místa tu jsou nyní: Polička, Svojanov, Ladškrout, Jablonné, Třebová Česká, Ústí nad Orlicí a j.

20. Hradecká župa obsahovala rovinatou krajinu na obou březích Labe od Jaroměře až proti Pardubicím. Půlnocní hranici činilo předhoří Krkonošské, kde stojí hora Zvěčina, polední hranici zas řeka Labe od Kunětické hory až po Semín. Župním hradem byl Hradec nad Labem, za pradávna Dobroslavský Chlumec zvaný. Kromě toho jsou tu místa: Bohdaneč, Kratonohy, Hořice, Miletín, Jaroměř, Třebechovice, Borohrádek a j.

21. Župa neznámého jména obsahovala skoro celou krajinu po obou stranách divoké Orlice a největší část pravého břehu tiché Orlice až ku spojení jejímu s divokou Orlicí u Týniště. Jsou v té krajině některé staré hrady, ale který by byl župním hradem býval, není dosud vyskoumáno. Jsou tu místa: Kostelec nad Orlicí, Vamberk, Častolovice, Týniště, Rychnov, Důlehy, Žamberk, Mladkov, Králky, Brandýs nad Orlicí, Choceň a j., hrady Litice a Potštejn.

22. Opočenská župa obsahovala krajinu na obou stranách říčky Úpy, Melhuje a potoka Dědiny. Župním hradem byla Opočec čili nynější město Opočno. Nyní jsou tam známější místa: Dobruška, Solnice, Deštná, Náchod, Stárvov, Úpice, Skalce a j.

23. Kladská župa zahrnovala nynější hrabství Kladské, od Čech odtržené, a krajinu Polickou a Broumovskou, a sáhala z ní dále do nynějšího Slezska až ku pramenům řeky Stenavy. Župním hradem bylo Kladsko, nynější pevnost nad městem téhož jména.

24. Bydžovská župa rozprostírala se po obou stranách prostředního toku řeky Cidliny, k východní straně byla župa Hradecká, k jižní Oldřichská a Libická. Sídlo župy bývalo bezpochyby na hradě Bydžovském. Kromě toho jsou v té krajině místa: Chlumec nad Cidlinou, Králové Městec, Smidary, Veselí a j.

Župy v severních Čechách.

25. Úpská čili Trutnovská župa zaujímala nejhořejší část pohoří Labského, a nejhořejší údolí říčky Úpy. Nejvyšší hřeben hor Krkonošských dělil ji od Slezska tehdy ještě Polského. Náležela snad původně k Hradecku, a teprv později, když se tu lidnatost rozmnožila, zřízena byla co zvláštní župa se sídlem úřadů s počátku (asi 1140) v Hostinném, potom v Úpě čili nynějším městě Trutnově. Kromě těch jsou zde známější místa: Dvůr Králové, Žitce, Hradíště Chátníkovy, Zacléř, Vrchlabí, Pilinkov a j.

26. Župa neznámého jména zaujímala krajinu nad hořejší Cidlinou a celé pohoří malé Jizery, zasahující

až na hřeben pomezních hor Krkonošských, tedy krajinu okolo Jičína a Jilemnice. Župní hrad není ještě vyskoumán. Jsou zde místa: Jičín, Jilemnice, Kopidlno, Pecka, Paka, Libštát, Rovensko, Libáň a j.

27. Župa zadních Charvat vztahovala se od Loukova u Svijan až k hranicím zemským. V obydlí části tekla řeka Jizera. Župní hrad byl snad na místě nynějšího Turnova. Jiná místa tu jsou: Semily, Vysoké, Železný Brod, Hodkovice, Jablonec, Smržovka, Příchovice a j.

28. Župa předních Charvat ležela po obou stranách Jizery, a zasahovala úzkým, dlouhým pruhem až k vrcholům hory Ještědu. Župní hrad snad byl v nynějším Mnichovém Hradišti. Východní strana od Jizery mnohem lidnatější obsahovala pěkné krajiny okolo Sobotky, Kostí, Bousova, Trosek, Hrubé Skály, — na západní straně jest Český Dub a Světlá.

29. Záhošť čili Záhvost leželo již za pohraničním hvozdem, a obývali v něm původně Milčané, severní sousedé Čechů, jejichž potomci jsou hořejší Lužičtí Srbové. Záhošť zahrnovala nynější oba dost velké výběžky České země k půlnoci, kdež jsou v jednom nynější města Fridland a Liberk, v druhém města Rumburk a Hainšpach, potom mezi nimi celou krajinu Žitavskou, která později byla od Čech odtržena.

30. Župa Boleslavská později Kamenecká, vztahovala se od Labe u Staré Boleslavi dlouhým úzkým pruhem až k Záhošti, k nynějším zemským hranicím, kde leží město Jablonné. Pokrývaly ji velké lesy, u prostřed kterých byla hora Bezděz. S počátku byla Stará Boleslav župním hradem, v druhé polovině 11. stol. přenesena jest ale župa hloub do té krajiny na jakýsi hrad Kameneč již neznámý. Může býti, že stával na místě nynějších Nových Benátek nad Jizerou, které jsou vystavěny vnitř bývalého hradíště. V okolí města Jablonného na samé zemské hranici stával hrad, v němž bydlela bl. Přibyslava, sestra sv. Václava, za nějakého knížete Charvatského provdaná. Nyní jsou v úkrají té župy kromě jmenovaných míst Krnsko, Niměřice, Měsno, Bělá, Doksy, Kufivody, Mimoně, Zákupy, Wartenberk a j.

31. Druhá župa Boleslavská to jest Mladoboleslavská bezpochyby za Boleslava II. od předešlé oddělená, měla župní hrad Mladou Boleslav nad Jizerou, a jsou tu nyní místa: Bakov, Březno, Domoušice, Staré hrady, Žerčice a j.

32. Pšovská čili Mělnická župa, jádro někdejšího panství kněze Slavibora, vztahovala se od Labe k půlnoci. Župním hradem byl původně Pšov při ústí Pšovky do Labe potom Mělník vedle něho na výšině vystavěný. Nyní jsou v tom úkrají místa: Všetaty, Byšice, Chorušice, Kokotín, Dubá, Jestřebí, Chcebus, Stětlá, Liběchov a j.

33. Litoměřická župa ležela po obou březích Labe, a táhla se západně po levém břehu Obře, zahrnujíc větší díl homolů českého Středohoří. Hora Milešovka dělila ji od župy Bílinské. Župním hradem byly Litoměřice nad Labem. Po severní straně Labe náležejí sem nynější místa: Hoštka, Ústě, Blížvedly, po západní straně též řeky Doksany, Brozany, Klepy, Libochovice, Chodžov, Měrunice, Lovosice, Milešov a j.

34. Děčinská župa čili Děcko, sídlo někdejších Děčanů čili Dačanů, rozkládala se po pravé straně řeky Labe a po obou stranách říčky Ploučnice a Kamenice. Župním hradem byl Děčín čili Dačín při vtoku Ploučnice do Labe. Jiná místa jsou tu nyní: Verneřice, Benešov, Česká Lípa, Holany, Stolínky, Kamenice Česká a Srbská, Chřibská, u Labe Hřensko a j.

35. Bílinská župa čili Bělsko, sídlo ně-

kdejších Lémuzův, leželo po obou stranách řeky Bělina, na severozápadní straně ji obmezoval hřbet Srbských čili nynějších Krušných hor. Župním hradem byla Bílina. Sem náležejí místa: Ústí nad Labem, Stadice, Teplice, hrad Chlumec čili Supí Hora, Krupka, Duchcov, Osek, Most, Eisenberg a j.

Župy v západních Čechách.

36. Žatecká župa čili vlastní Lucko rozkládala se po obou stranách řeky Ohře, majíc jméno od pěkných luk podlé té řeky se táhnoucích. Tu bývalo sídlo knížete Vlastislava, nyní neznámé; Neklan tu vystavěl hrad Drahouš na místě nynějších Postoloprta, a teprve asi za Boleslava I. založen župní hrad Žatec nad Ohří. Jiná místa jsou tu: Louny, Ručov, Buškovice a j.

37. Kadaňská župa, rovněž po obou stranách řeky Ohře pod Srbskými čili Krušnými horami. Prastarým župním hradem byla zde Kadaň nad Ohří. Jiná místa jsou zde: Chomutov, Údlice, Jirkov, Vilémov, Maštov, Žďár, Kralupy, a na horách Přisečnice, Sonnenberg, Katharinaberg, Sebastianaberg a j.

38. Župa neznámého jména po obou stranách Střely. Župním hradem byla snad Žlutice. Jiná místa jsou tu: Chýše, Petersburk, Doupov, Bočov, Rabštejn, Manětín a j.

39. Sedlečská, později Loketská župa byla po obou stranách řeky Ohře pod Srbskými čili Krušnými horami. Župním hradem byl Sedlec, nyní ves blíž Karlových Varů; teprve v 13. století přeneseny jsou župní úřady odtud na hrad Loketský. V této župě prostíral se pomezí les velmi široce, a po čase povstala zde nynější místa: Karlovy Vary, Ostrov, Hauenstein, Andělská Hora, Slavkov, Bečov, Falknov, Kinšperk a horní města v Krušných horách.

40. Mežská župa čili Mežsko rozkládala se po obou stranách hořejší řeky Mže a hořejší Teplé, i byla taktéž velmi lesnatá. Prvotní župní hrad neznáme, v 13. století teprve bylo jím nynější město Stříbro. Jinak jsou zde nyní: Teplá, Toužim, Mnichov, Planá, Tachov, Bor, Kladruhy a j.

Těchto patero žup, Žatecká, Kadaňská, Žlutická (?) Sedlečská a Mežská, skládaly někdejší knížetství Lucké a zvaly se vůbec župy Lucké. Krajina Chebská ale tehdy se již k Čechám nepočítala.

41. Plzeňská župa ležela po obou stranách Mže, kde od polední strany pojímá řeky Radbuzu, Úhlavku a Bradavku. Župním hradem bylo nynější město Plzeň, a náležela sem nynější města Plzeňec, Wildštejn, Dobřany, Vlkyš, Věseruby, Krašovice a j.

42. Župa neznámého jména, snad Železnická, rozkládala se na východ vedle Plzeňské taktéž po obou stranách Mže a řeky Klabavy. Župním hradem byla snad nějaká Železnice, nyní neznámá, a jsou tu nyní místa Rokycany, Mýto, Zvíkovec, Radnice, Plasy, Kačerov, Mírošov, Spálené Poříčí a j.

Župy v poledních Čechách.

43. Klatovská župa ležela okolo hořejšího toku řek Úhlavky a Bradavky. Župním hradem byly bezpochyby od pradávna Klatovy. Ostatně jsou zde místa: Přestice, Blovice, Nepomuk, Plánice, Čáchrov, Dešenice, Nýrsko, Janovice, Chudějnice, Švihov a j.

44. Domažlická župa, sídlo někdejšího plemene Domažlicův, zaujímala hlavně poříčí řeky Radbuzu. Župním hradem byla od nejstarších dob Tuhosť, nynější město Domažlice. Jinak jsou tu ještě místa: Stodo, Merklín, Chotěšov, Poleň, Kdyně, Týn Horšův, Ronšperk, Hostouň, Přimda a j.

45. Bozenská župa stýkala se na půlnocní straně

s Podbrdskou a Kamýckou župou, a sahala od hory Třešněné k Vltavě až proti Zvíkovu, a k Otavě až proti Písku. Župním hradem byla nějaká Bozeň, nyní neznámá, snad nynější hradiště Hrochův Hrádek pod Stražištěm blíž Březnice. Jsou tu místa: Březnice, Rožmitál, Přibram, Milín, Orlík, Varvažov, Drhovie, Sedlec, Blatná, Oselec a j.

46. Pracheňská župa rozkládala se po obou stranách hořejší Otavy. Župním hradem byla Pracheň nad Otavou u Horažďovic. Jiná místa jsou tu: Strakonice, Velký Bor, Vilhartice, Rabí, Sušice, Kašperské Hory a j.

47. Volýňská župa ležela po obou stranách řeky Volýňky a Blanice. Župním hradem bývalo nynější město Volyně; jiná místa jsou: Stěkeň, Bavorov, Vlačovo Březí, Husinec, Vimperk a j.

48. Netolická a Bechyňská župa byla původně jedna, sídlo plemene Netolicův, rozkládající se stejně daleko po západní i východní straně Vltavy. Župním hradem byly Netolice, později také Bechyně, když král Přemysl Otakar II. Bechyňi od Pražských biskupův koupil, hrad tam vystavěl, a Bechyňsko od Netolicka oddělil. Jsou tu nyní místa: Zvíkov, Milevsko, Týn nad Vltavou, Budějovice, Lhenice, Vodňany, Písek a j.

49. Vltavská župa zahrnovala krajiny východně od Vltavy a kousek na západní straně Zduchovic. Župním hradem byl Kamýk nad Vltavou. Jiná místa jsou zde: Sedlčany, Očelany, Miličín, Mladá Věže, Chotoviny, Jistebnice, Sedlec, Přelice, Krásná Hora a j.

50. Chýnovská župa zaujímala okolí po obou stranách hořejší Lužnice, byla snad největší župou v Čechách. Župním hradem byl Chýnov blíž Tábora, v 13. století přesídlili se úředníci župní do Ústí nad Lužnicí blíž nynějšího Tábora. Kromě míst jmenovaných jsou tu nyní: Pacov, Černovice, Kamenice, Počátky, Jindřichův Hradec, Bystřice Nová, Chlumec, Třeboň, Veselí, Soběslav a j.

51. Důdlebská župa, majíc jméno od plemene Důdlebův, prostírala se za Budějovicí k polednímu po obou stranách Vltavy a řeky Malše. Sídlem župy byl hrad Důdlehy nad Malší. Jiná místa jsou tu nyní: Krumlov, Planá, Vyšší Brod, Rosenberk, Kaplice, Nové Hradce a j.

52. Vitorazská župa přiléhala k župě Důdlebské a Chýnovské, rozkládala se okolo pramenův Lužnice (Lainsitz) a po obou stranách potoka Skřemelice, německy Schrems zvaného, a náležela až do 13. století k Čechům; nyní patří k Rakousům. Župním hradem bylo nynější město Vitoraz, jemuž Němci Weitra říkají. Také městečko Gmunda tu leží, a mluví se v části té župy podnes česky.

Pomezí les a zemské brány.

Celá Česká země byla podlé svých pomezích hor také ještě hustým, nepronikatelým lesem obklíčena, který byl na všech stranách dosti široký, ano někde hodně hluboko do vnitř země zasahoval a s velikými lesy u prostřed země souvisel. Jak to v tom lese vypadalo, můžeme ještě viděti na jeho zbytcích v Šumavě, jež nazýváme pralesem. I proti Moravě byly takové lesy, ač ovšem ne tak široké a daleko schůdnější. A tento pomezí les náležel knížeti a nesměl se porážeti, proto že sloužil za nejbezpečnější ochranu země proti venkovskému nepříteli. Když v něm udělali Čechové záseky, bylo nepříteli velmi těžko, do země že prodratí, a zachová

vala se nám památka o mnohých porážkách, jež jmenovitě nepřítel Němec v starším věku od Čechův v těchto lesních zásekách utrpěl. A že všude na hranicích les byl, jmenovávali staří Čechové zemskou hranici také pouze lesem. Přes tyto pomezí a zároveň pohorní lesy vedly jen úzké, nesnadné cesty a stezky ven ze země do Němce a do sousedních slovanských zemí. Při těchto cestách a stezkách byly stále stráže na začátku lesa, které i v čas pokoje povinností svou vykonávaly, a hranice hlídaly. Tito strážníci byli za to ode všech obecních břemen osvobozeni, nemuseli pomáhati při stavbě zemských hradů, ani jinam do pole vojensky táhnouti, ani silnice opravovati, lesy mýtití a podobné věci vykonávati. Zvláště cesty přes les do Němce vedoucí byly velmi bedlivě takovými strážníky osazeny. A jmenovaly se takové cesty přes hranice z e m s k é brány, a strážníci mohli zásekami a ohradami zameziti přístup každému nepovolanému, který by s nepřátelským úmyslem do Čech vraziti aneb se i prokradnouti chtěl. Před vchodem do těchto zemských bran čili vlastně přechodův přes hranice vybírali strážníci v jistých místech také pohraniční clo neb mýto, které náleželo do důchodu knížecího. A byly nejznámější takové zemské brány, u Prachatic (tak zvaná zlatá stezka), u Domažlic, kudy se šlo do Bavor, u Zandova blíž Teplé, kudy se šlo do země Falcké, u Kralup blíž Chomútova, u Mostu a u Chlumce v Břlíně, kudy šly stezky do Míšeňska, někde za Králové Dvorem a u Dobeniny blíž Náchoda, kudy se šlo do tehdejšího Polska čili nynějšího Slezska, na Trstenici blíž Litomyšle a u Habera a Humpolce, kudy se šlo do Moravy. Však takových zemských bran bylo ještě mnohem více.

Tehdejší Praha, Vyšehrad a jiné hrady.

Hrad Pražský zaujímal, jak se zdá, hned od svého počátku celé to prostranství jako nyní, stoje na podlouhlém ostroze, jakověž to polohy staří Slované zvláště rádi pro své hrady vyhledávali. Na západní straně s vysokou planinou souvisel, ale dělaným příkopem, 40 loket širokým, a 50 loket hlubokým od ní byl oddělen. Přes ten příkop šel most asi v tom místě, kde nyní jest hlavní brána. Úzký, k Vltavě dolů se klonící výběžek zámeckého vrchu, před kterým jest zadní brána hradu, a podle něhož jsou tak zvané staré zámecké schody, nenáležel ke hradu, tak jako nyní a zval se Opyš čili Opuš, to jest prý tolik, co ocas hradu. Na tom Opyši prý byla vinice sv. Václava, jakž

tomu až podnes lidé říkají. Za knížat Boleslavů byly hrady okolo hradu větším dílem snad ještě dřevěné, sroubené, ale hrad sám obsahoval již mnoho kamenných stavení, a měl také tři kostely, kulatý sv. Víta, podlouhlý svatého Jiří s klášterem panenským se silnými zdmi, a nejstarší Panny Marie hned vedle hlavní brány. Knížecí palác stával hned od počátku na kraji zámecké hory proti kostelu sv. Víta, tam kde nyní proti městu jsou nádherné pokoje králův Českých, a z knížecích síní vycházelo se na pavlač proti kostelu sv. Víta. Na dvoře mezi kostelem a palácem stávala nejpodobnější staropamátná stolice kamenná, na kterou slavně bývali usazováni knížata při nastoupení vlády. Také tu někde bylo jakési vyvýšené místo, jemuž říkali Žiži, kde snad za pohanstva oběti se pálily. Biskupský dům stával před kostelem sv. Víta blíž velké brány.

Hustý les obklopoval s počátku se všech stran hrad Pražský, aby nepřítel neměl tak snadného přístupu ke hradu; však již za časův obou Boleslavův již ho tu asi málo bylo, neboť tu již byla kotlina pod hradem při řece, a také rovina na druhé straně řeky oživena lidnatým podhradím, ku kterému se připojovaly mnohé vesnice, tak že až k Vyšehradskému podhradí zvláště podle pravého břehu řeky Vltavy mnoho domů a již i několik kostelův stávalo. Vlastní podhradí Pražské bylo dvojí, na levém břehu řeky a na pravém, a obě již za Boleslavův spojoval most dřevěný; byla také bezpochyby nízkými valy a příkopy ohražena. Znamenitější bylo podhradí na pravém břehu, kde nyní Staré město stojí: tu zajisté utvořilo se záhy jakési tržiště u prostřed, a při něm byl dvůr hostinský čili kupecký, ohražený, nynější Týnský dvůr, v němž cizí kupci svůj byt měli a své zboží na prodej vykládali. Snad již tehdy byl při tom dvoře špitál pro onemocnělé cizince a kostelíček Panny Marie, který se potom během času proměnil v nynější velebný chrám Týnský. Snad již tehdy vystavěn jest také malý, kulatý kostelíček sv. Kříže v nynější poštovské ulici a ne jeden jiný teď již dávno zašlý. Větší díl prostranství, které nyní zaujímá Staré město, byl bezpochyby již tehdy obydlen, jen že tu stály domky, dvorky a zahrádky, jednak podle cest, jednak, jak se komu zlíbilo, z čehož potom povstaly ulice, uličky a všelijaké kouty. Tak vypadala prvotní města slovanská, mezi kterými již tehdy Pražské podhradí pro velikost a lidnatost mezi nejznamenitější náleželo. Však i na druhé straně řeky, pod samým hradem, bylo již hodně živo, a také tu se u prostřed utvořilo

prostrannější tržiště a nejeden kostelník se již vyskytoval. Na vrcholku hory Petřín bývaly dle podání za pohanstva o svátcích kupadla ohně k počtě bohů polívány, jako na Řipu slavném boboslužbou pohanskou. Na tom místě dal bezpochyby, jak stará pověst dotvrzuje, již kníže Boleslav II., aby se tam památka bludné bohoslužby zastřela, vystavěti kostelíček sv. Vavřince, kterýž ohněm mučnické koruny dosáhl.

Vyšehrad byl snad již za knížat Boleslavův celý obezděn, a míval vůbec silnější hradby, nežli hrad Pražský. Knížecí palác stával od starodávna v polední části hradu k západu na skále nad samou řekou Vltavou, kde nyní stojí zbrojnice a zbytky starších zdí a hradeb. Byla v něm kulatá kaplička sv. Jana Evangelisty od sv. Vojtěcha prý vysvěcená a v knížecí komoře chovaly se lykové střevíce a kabely Přemysla Otáče. Před palácem stával kostelník sv. Klimenta, ale Libuší knížecí stolec byl již odtud přenesen na hrad Pražský. Ze studánky Jezerky mezi Michlí a sv. Pankracem vedla se voda do hradu již od prastarých časův. Pod hradem pak rozprostíralo se jak při vodě Vltavě tak i po obou stranách potoka Botiče Vyšehradské podhradí, ne tak velké jako podhradí Pražské, ale dokud knížata na Vyšehradě sídlili, v stejné míře živné a bohaté.

Na prostranství, kde se nyní Nové město Pražské rozkládá, bývala již tehdaž ves Podskalí, nad níž stával kostelíček ss. Kosmy a Damiana vedle nynějšího chrámu na Slovanech, potom ves Rybník u nynějšího kostela sv. Štěpána s kulatou kapličkou sv. Longína, která podnes stojí, konečně ves Poříčí u Vltavy.

V okolí obou sídelních zemských hradův stával již tenkrát kostel sv. Václava na Proseku, dle podání od Boleslava II. založený, a na jiné straně klášter Břevnovský. Před Vyšehradem na vrchu byla ves Psáry, kde původně bydleli knížecí holotové čili psáři, nyní zmizelá, a pod Vyšehradem ves Podolí. Naproti Vyšehradu pod hradištěm Děvínským vybíralo se vodní clo od plavcův po Vltavě zboží vezoucích.

Jako se podhradí Pražské a Vyšehradské několik sto let později proměnila v města v nynějším smyslu, tak se to stalo také s mnohými jinými župními hrady, a jmenovitě jsou nyní města, v kterých bývalý hrad docela zmizel, jako Čáslav, Litomyšl, Trutnov, Litoměřice, Zatec, Stríbro, Plzeň, Klatovy, Domažlice, Netolice. V jiných nynějších městech zachovaly se hrady anebo aspoň nějaká památka po nich, jako v Chrudimí, Červené Řečici, v Králové Hradci,

v Opočně, v Kladsku, v Bydžově Novém, v Mladé Boleslavi, na Mělníce, v Děčíně, Bílíně, Kadani, v Loktě, v Bechyni. Mnohé župní hrady pak docela zašly, a staly se z nich buď pouhá hradiště anebo vesnické osady. Na Staré Kouřimi vidíme, že podhradí bylo jako vlastní hrad valy a příkopy obklopeno, a že s hradem mělo větší rozsáhlost, nežli nynější královské město Kouřim vedle něho. Taktéž pod Tetínským hradem bylo ohražené podhradí a v té ohradě směštnává se nyní ves Tetín.

V čem se lišily osady v podhradích od pozdějších měst? Hlavní rozdíl mezi starými osadami v podhradích a pozdějšími městy záležel v tom, že obyvatelé v podhradích nečinili samostatných obcí. Pozemek totiž, na kterém obývali, náležel pánu hradu, tedy většímu dílem zemskému knížeti, a podhradští měli k němu jistý závazek služebnosti, jsouce jeho osobními poddanými. Župní úředníci byli jejich bezprostřední představení, bděli nad pořádkem a pře jejich soudili.

Ale již tehdaž obyvatelé podhradští, kteří nebyli k pracem na hradě potřebováni, jako v pozdějších městech hlavně rozličnými řemesly a obchody se živili, a byli mezi nimi zajisté již tenkrát pekaři, kuchaři, lahůdkáři, mlynáři, sládci čili pivovárníci, ševci a kožišníci, kteří vůbec oděvy šili jako pozdější krejčovci, koželuzi, tkadlci, soukenníci, zlatníci, kováři, mečíři, železníci, soustružníci, číšníci hrncíři, kotláři, bečváři, štítaři, tesaři, kamenníci, kteříž byli zároveň zedníci, vápenníci, cihláři, rudníci čili horníci a ještě mnozí jiní. Míra povinných prací každého poddaného na knížecí zemi pod hradem usedlého byla všelijak určena, a co byli řemeslníci, ty museli v jistých časech jistý počet výrobkův svých k potřebám hradeckým neb zemským odváděti.

Knížata činili ale také všeliká darování pozemkův tu osobám duchovním a klášterům, tu zas jiným světským pánům, a tehdy poddaní na darovaném pozemku osedlí služby své a závazky novým pánům svým plniti museli.

V podhradích osazovali se také lidé svobodní, a tu dobrovolně přijímali na sebe závazek služebnosti k pánovi na tak dlouho, jak se jim tuto přebývatí líbilo.

Také cizinci zdržovali se již tehdaž na podhradích českých, hlavně kupci, kteří ve zvláštních kupeckých dvorech, jako v Týnském dvoře v podhradí Pražském, přebývali, tam svůj obchod provozovali, a knížeti platy z prodaného zboží a z peněz přijatých odváděli. Po Labi a Vltavě již tenkrát kupecké lodě valně jezdily, a také se z nich plavecké clo vybíralo.

Od nejstarších, neznámých dob ukazují se také Židé v Čechách, jmenovitě v Pražském podhradí, mnohem dříve, nežli kteříkoli jiní cizinci. Obývali od nepamětných dob v místech nynějšího Židovského města čili Josefova, a že jakožto obchodníci vždy mnoho peněz mívali, přáli jim knížata i župani, tak že, ač na knížecím pozemku bydleli, byli lidé svobodní, činíce vlastní obce a poslouchající svých starších jakožto představených.

Tehdejší rozdíl stavů

Od časův Boleslava I. stala se patrná proměna v životě národu Českého. Bývalé nenucené rovnosti všech lidí mezi sebou, jaká dříve panovala, bylo více. Zemané, leši a vládkové, kteří oběma Boleslavům pomáhali odstraniti a podrobiti spupné župany, dostali v odměnu za takové služby úřady župní a dvorské a k tomu ještě i statkův mnoho, a tu začali se vypínati nad krajaný svými, jim dříve rovnými, i nad vlastními příbuznými, kteří zůstali chudými, ano i v poddanství upadli.

Největší statkář v zemi byl sám kníže: rozsáhlost jeho statkův převyšovala všecko ostatní jmění dohromady, kteréž náleželo jeho poddaným. Tyto knížecí statky spravovali dle úřednických župní, dle správcové dvorů a vsí knížecích. Že ale knížata z toho svého ohromného jmění potom udělovali výsluhy dle jenom do života dle jenom také v dědictví za rozličné služby na vojné, a také kostelům a klášterům z toho darovali, menšily se poznenáhlu tyto knížecí statky.

Mezi ostatními statkáři byli zemané neb vládkové jak obyčejně nejčetnější, vládli jednou vsí aneb také jen částí vsi ne dokonce jen svobodným dvorem. Bohatší rodiny mívaly již tenkrát celé újezdy, to jest okrsky, v kterých bylo více vsí, dědin a lesův. Dle nejlepší vsi, kde býval hospodářský dvůr takového statkáře, dostával celý újezd jméno své. Taci statkáři, potomci znamenitějších rodův lešských, počítali se mezi pány, a pěstovali úřady dvorské anebo župní, kterými se pak stávali znamenitějšími. Někdy mívali statky od sebe dosti vzdálené, a na rozličné strany rozstříkané. Malí a velcí statkáři drživali ještě dlouho jmění své v nedělnosti, jak to u starých Slovanů obyčej býval, a celí rodové spravovali své statky společně. Tím se stávalo, že mnohé velké statky náležely více než stu ano tisícům úduv jediného mocného rodu dohromady a společně.

Tehdáž ale veliký díl národu nenáležel více do stavu svobodných, nýbrž octnul se v poddan-

ství, kteréž ovšem bylo mírné velmi, tak že se v lidu vždy zachoval duch statečný. Kdokoli chtěl z poddanství vyvážnouti, nechal polní práce a chápal se dobrovolně služby vojenské, kterou si pak zasloužíval nějaké výsluhy knížecí, to jest statku svobodného a povýšení ve stav zemanův anebo v některý úřad zemský.

Děliti se lidé poddaní na dvojí: jedni byli osobně sice svobodní, drželi ale pozemky, ku kterým měl kníže anebo pán vrchnické právo; jiní zas byli poddaní samou svou osobou.

K prvním náleželi sedláci, dědinníci, kmeti, kteříž měli statky dědičné a však s povinností k odvádění jistých platů dlesem v penězích, dlesem v plodinách, někdy také k vykonávání jistých prací čili robot. Pocházeli většim dlesem z téhož pokolení, co pánové a zemané, jen že když se rodinné jmění mezi ně jako vzdálenější příbuzné rodu rozdělilo, museli oněm svým příbuzným, kteří se zmocnili dědičného starostva v rodu svém, vzdávati platy a roboty. Až do 14. století panovalo mínění, že sedláci jedné vsi náležejí vůbec k jednomu přátelstvu.

K poddaným osobně svobodným náleželi také osadníci, nikoliv cizinci, nýbrž domácí lidé, kteří na panských půdách nové vsi zakládali. I oni odváděli roční platy, a drželi statky své dědičné.

Poddaní svou osobou byli také dvojí, totiž parobové a služebníci.

Parobové byli lidé buď ve vojné zajatí, jestliže se z toho zajetí nevyplatili, anebo lidé pro těžká přečinění do poroby uvržení. Parobové náleželi pánům svým dědičně se všemi svými potomky, a bez vůle pánův nemohli se z poroby vykoupiti. Pán ale mohl nejenom paroba, ale i služebníka, ba sedláka a osadníka bez rozdílu prodati, darovati neb jinak jinému postoupiti, ale každý, který takto jiného pána dostal, zůstával tím, čím dříve byl. Ale s paroby vedl se obchod jako s nějakým zbožím; jmenovitě Židé byli hlavní obchodníci s lidmi, proti čemuž duchovenstvo dlouho nadarmo horlilo. Svatý Václav i sv. Vojtěch kupovali paroby od Židův, a svobodu jim dávali, ale když Vojtěchovo jmění k tomu nestačilo, rozmrzel se ve svém biskupském úřadě. Židé prodávali lidi jmenovitě do Uher, a jelikož knížata Židův často potřebovali v záležitostech peněžních, netoliko tomu jejich obchodu nebránili, ale ještě ho chránili.

Služebníci měli mnohem lepší osud nežli parobové, byli k jistým službám, robotám a dárkům zavázáni, ale mohli se vykoupiti ze služebnosti své, a svobodnými se státi. Mnohý člověk osobně svobodný, který jsa rodem sedlák synek

vlastního gruntu neměl, do služby se dal za jistou sumu peněz, kterou obdržel od pána, za kterouž pak, kdykoliv se mu líbilo, směl se zase vykoupiti ze služby. Dědiční služebníci ale museli vykonávati práce, k jakým je pánové určili. Obyčejně zůstával každý jen při jedné práci, kterou pak i jeho potomstvo vykonávalo, a byli tedy oráči, ženci, seči, zahradníci, štěpaři, brtníci čili včelaři, viničníci, hlídači luk, hajní čili lesní, kobylníci čili pastevci koní, voláci, ovčáři, svináři, kravaři, rybáři, vodáci, holotové čili psáři, pomytci, kteří prádlo prali, topiči, zvoníci, strážníci čili hlídači kostelův a vůbec čeledínové dvorští a domácí. Taktéž i všelíci řemeslníci, kteří obývali ve vsích, kde byl knížecí neb panský dvůr hospodářský, v trhových místech a v podhradích, byli v téměř postavení, jsouce osobně nesvobodní služebníci knížete anebo pánův. Obyčejně mívál člověk služebný k výživě své také kus pole, na které jemu však žádné právo nenáleželo, a pán s ním mohl nakládati, jak se mu líbilo.

Znamenati sluší, že všickni poddaní kostelův a kněžských osob, jakožto k záduší příslušející, zvali se dušníky.

Jako v podhradích nebylo obecního zřízení, tak i na vsích poddaných jediné pán neb úředník jeho na pořádek dohlížel, a kde co rovnati bylo, urovnával.

Tehdejší soudy, zemská břemena a daně.

Na každém župním hradě konal se dvojitý soud, větší a menší čtyřikrát do roka, po každé skrze několik dní a to veřejně. Obyčejně bývaly v ten čas na hradě také obecné sjezdy nebo župní sněmy. Důležitější rozepře náležely před soud větší, méně důležité před menší. Všickni obyvatelé náleželi před tyto soudy, a byl před nimi každý druhému roven buďsi on pán, zeman nebo poddaný. Soudcové vydávali své nálezy podle starodávných pravidel a obyčejův, a nikdo, ani kníže, nesměl je nutiti, aby jinak soudili. Když se nemohla žalovaná věc jak náleží doložiti, to jest svědky a jinými právními prostředky dokázati, tu rozhodoval tak zvaný boží soud čili ordalie vodou a ohněm, jak již za starodávna bývalo. Když se soudilo o nějaké vraždě, tu se jmenovalo soudní jednání zkrátka vůbec hlava, že tu totiž šlo o hlavu. Když se týkal soud krádeže, říkali mu svod, když o násilí a výtržnosti, jmenovali takový soud nárokem, a ten byl buď pychem anebo výbojem anebo lrdostí. Při takových nárocích musel nejčastěji boží soud rozhodovati.

Vinník mívál útočiště u hrobu sv. Václava, v kostele sv. Víta na hradě Pražském, anebo u přítomnosti kněžny (později královny) České, anebo když ho vlastní manželka objala nebo svým pláštěm neb oděvem přikryla: tenkrát nesmělo právo naň sáhnouti, a nazývalo se to a s y l e m.

Bylť pak kromě těchto soudův obecních ještě jiné soudy, které se nazývaly rozsudní čili rozdílné soudy, a to také dvojí: když šlo o velkou věc, slul porota, když o menší, byl to slibní soud.

Porota nazývala se od roty, to jest přísahy, že soudcové po rotě, totiž po přísaze své hlasy dávali. Bylo to tak: každá z obou stran, které mezi sebou rozepři měly, vyvolila si jistý počet rozsudí; který z nich druhé straně se nelíbil, byl od ní odmítnut, a tak i naopak, až zůstal s obou stran jen jistý počet takových rozsudí, kteří pak u oltáře v ko tele slavnou přísahu složili, že vyřknou, co bude pravého a spravedlivého, a tím se stali porotci. Když se pak skončilo líčení pře s obou stran, tu teprv porotci vyřkli, je-li obviněný vinen anebo nevinen, a podle toho výroku župní úřad obžalovaného buď propustil anebo trest mu vyměřil.

Slibní soud podobal se v celku porotě jenom s tím rozdílem, že vyvolení a od obou stran přijatí rozsudí nepřísahali, nýbrž jen rukou dáním na čest a víru se zavázali, že své mínění podle spravedlnosti a slušnosti vyřknou.

Župní úředníci oba tyto spůsoby rozdílných soudů v pozdějších časech obmezovali jak mohli, proto že z nich nešel takový peněžitý užitek, jako ze soudův obecních; proto také nežli se 13. století skončilo, již takových soudů u nás nebylo.

Zvláštním ustanovením byla tak zvaná obecná poruka. Každá župa byla od starodávna na menší okolí rozdělena, a to byly újezdy a honitvy. Všickni obyvatelé takové honitvy byli povinni, honiti zloděje a jiné škůdce, jak daleko sahala pŕda jejich honitvy. Byli všickni vespolek rukou společnou a nerozdílnou zavázáni, zemským úřadům státi a odpovídati za všechny přečiny a zločiny, které v honitvě jejich byly spáchány, a když vinníka nechytíli, museli všickni spolu znamenitou pokutu do knížecí komory platiti. Tak to bývalo také u všech Slovanův, ale šla z toho veliká obtíž na každého jednotlivce, když sebe hodnější a nevinnější soused musel odhývati za cizí vinníky. Také tato všeobecná poruka netrvala ani do konce 13. století, ana potom při větší lidnatosti země byla příliš obtížná.

Velikým břemenem byly tehdaž obyvatelům

žup tak zvané zemské roboty, to jest veřejné práce, ku kterýmž zavázáni byli původně všickni obyvatelé župy. Pánové a zemané nechávali za sebe své služebníky a paroby pracovati, sedláci a osadníci museli sami ruky k nim přikládati. Župní hrad býval prvotně v čas potřeby ohradou a útočištěm všech občanův, všickni tedy museli pomáhati, když se zakládal anebo když se v něm něco stavělo a opravovalo. To byla jedna taková zemská robota, která se později tím více množila, čím více knížata nových hradův pro sebe i pro zemskou obranu zakládati kázali. Jiné roboty byly dělání a opravování cest, mostův a hrází, dávání strážníkův na hrady, kteří dnem i nocí hrady hlídali museli, potom přoseka, to jest mýtní lesův. Břemena jiného způsobu byla, že hospodáři na tak řečených kobylicích polích museli vedle svých vlastních také knížecí koně pro zemskou potřebu chovati. Když kníže neb úředníci jeho s knížecími lovčími a holotami čili psáři v župních hájemstvích na hon vyjžděli, museli hospodáři při tom honu neb lovů býti pomocní, knížecí družinu i se psy u sebe hostiti, noclehu jim dávati, a tak zvaný nářez, to jest krmný dobytek k zabíjení pro stůl knížete a jeho družiny odváděti; k tomu ještě museli dávati své potahy a průvodce. Když kníže neb župan honce aneb rychlého posla někam vypravil, museli tomu honci čerstvými koňmi sloužiti; když byla válka, museli potravu a válečné potřeby k vojsku dovážeti, a když byl čas polních prací, museli vysílati lidí svých aneb sami jíti na knížecí pole k orání, ku kosení a ke žni, také před zimou k sekání dříví do knížecích lesův. Když později bývalo dovoleno, z takových zemských robot se vypláceti, a mnozí se také vyplatili, přituzilo se ostatním, proto že pak sami tytéž roboty odbývati museli.

Bylyť tehdejší již také daně rozličného druhu. Daň ode všech občanů vybírána zvala se všeobecná berné. Nebyla ale pravidelná nýbrž jen mimořádná, když totiž zemský suém k jejímu vybírání přivolil. To se stávalo, když měl kníže nějaké mimořádné náklady činiti, na příklad když mu připadlo křtiny anebo nějakou svatbu v domě svém vystrojiti. Té dani říkali někdy také pomoc anebo poklona, a platila se s dědin a se všech pozemností dle počtu lánův anebo popluzí, kterých kdo požíval, ať si byl pán, zeman anebo poddaný.

Mír nazývala se daň pokoje, kterou dávali ročně obyvatelé ve hradech a podhradích, kteří byli knížeti služebnostmi zavázáni, také sedláci na statcích knížecích, kteříž měli pozemky od knížete sobě propůjčené.

Úroky byly daň placená od lidí, kteří z propůjčení knížecího užívali řek, včelnic, honby a jiných věcí na statcích zemských. Byly to snad také výplaty z robot zemských.

Soudní platy byly veliké, tak že nejvíce přispívaly k naplňování knížecích pokladnic, ačkoliv nelze zamlčeti, že veliký díl těch platův obyčejně úředníci sobě podrželi.

Tržné peníze vybíraly se na podhradích a v trhových místech ze všech věcí na trh ku prodeji přinešených, a vynášely pěkné sumy knížecí komoře anebo duchovním ústavům i světským pánům, kterým je kníže z jistých míst daroval. Cla a mýta museli všickni stavové bez rozdílu platiti na každé hlavní silnici, při zemských branách, při řekách a ve skladních místech. Hlavní skladní místo bylo již tehdejší v Týnském dvoře na Pražském podhradí.

Požitek z dobývání zlata a stříbra šel také do knížecí komory, taktéž užitek z mincování čili ražení peněz. V tom se však děly velké podvody, neboť vydávali knížata velmi často z nenadání rozkazy, že peníze nedávno teprv do oběhu dané jsou neberné a že jich nikdo bráti aniž u sebe chovati nemá; kdožkoliv těch peněz měl, musel do určité doby ku knížecím peněžníkům jíti, a je s velikou svou ztrátou za peníze nového rázu vyměnit. Kdožkoli později postižen byl, že měl staré peníze, upadl s nimi v pokutu. A takové proměny peněz a záповědi opakovaly se téměř každého roku, ba někdy, když byl kníže velmi nesvědomitý, i dvakrát, třikrát do roka. Proto se vyskytuje staročeských peněz taková rozmanitost v rázu od jednoho a téhož knížete neb krále vydaných. Již oba Boleslavové často minci za nebernou vyhlašovali, a po nich trvala tato neřest více než dvě stě let za jejich nástupcův.

Větší koupě platily se tenkrát ovšem zlatem a stříbrem po hřívnách, tedy kousky zlata a stříbra v podobě malých polovičních kuliček, anebo plochých hrbolatih kotoučkův, někdy na jedné straně neforemně ražených. Takové zlaté polokuličky a kotoučky nalezly se r. 1771 u vsi Podmoklí nedaleko řeky Mže ve velké bronzové nádobě, kdež je potok ze země vymlel, a bylo jich na 80 rakouských liber. Jsou nyní v rozličných sbírkách mincí po celé Evropě roztroušeny, a nazývají se vůbec mince Podmokelské.

Ostatně mívali knížata čeští ještě veliké důchody ze všech zemských statků, pokud jich vlastními úředníky spravovati nechávali, potom z odumrtí a ze všelikých jiných poplatkův, tak že povždy ohromnými prostředky moci a panovnického důrazu vládli.

Poznamenání. Jak to ku konci 10. století na Moravě vyhlíželo, o tom nám všechny zprávy scházejí, a můžeme se pouze domýšleti, že tam ve mnohých věcech podobně jako v Čechách bylo. Morava teprv zas u prostřed následujícího sto-

letí stává se nám známější, pročez kde toho potřebí bude a na svém místě o tamějších zařízeních, jmenovitě o moravských župách, oznámíme, čeho jsme se dosud dopátrati mohli.

HLAVA V. Jedenácté století.

Od r. 999 do 1100.

Kníže Boleslav III. Ryšavý.
999—1003.

Po smrti Boleslava II. byl nejstarší jeho syn Boleslav III. přjmím Ryšavý na knížetství České nastolen. První jeho známý čin byl ten, že poslední vůli otcovu, týkající se založení kláštera Ostrovského vykonal. Mnicha Lamberta co zvoleného opata nového kláštera Pražskému biskupu Thiddagovi představil, u své přítomnosti církevním obřadem jej potvrditi dal, a o připravení místa ku klášteru a nadání téhož se postaral. Dle poručení otcova odevzdal mu vsi Vodochody, Zaječín a Blažim s lesem, a sám z rodinných knížecích statkův k tomu ještě přidal ves Sázavu, Sedlce a Měchnice, jakož i poddané rybáře v Dražovicích, Třebani a Lahovicích. Kněz Lambert tedy ještě roku 999 pojav jistý počet jiných mnichův z kláštera v Dolním Altaichu v Bavořích, usadil se s nimi na ostrově v řece Vltavě blíž ústí řeky Sázavy, a tak se zazelenala první duchovní zahrádka z Němce na půdu českou přesazená. Mnichové tito vystavěli si svůj klášter, sami zřídivše při něm kostel sv. Jana Křtitele, žili v něm podle řehole sv. Benedikta, a zval se ten klášter nápotom klášterem sv. Jana Křtitele na Ostrově. Aby pak lid pohodlněji mohl navštěvovati služby Boží, vystavěli brzy potom ještě druhý kostel na levém břehu Vltavy pod skalou proti klášteru, posvětivše ho ke cti německého apoštola víry sv. Kiliana čili Chiliana, biskupa Würzburgského. Avšak jako zde tak již také v klášteře Břevnovském byli mnichové jen sami Němci, od kterých mnoho-li český lid duchovního naučení nabývatí mohl, na jisto říci neumíme. Teprve po letech i Čechové k těm Němcům do klášterův se dávali, a tak se užitečnost těchto klášterův u nás tenkrát ne hned ale teprv po čase jeviti počala.

Ale jaký to byl hrozně ničemný člověk, ten nový kníže Boleslav III.! Nebyl ani udatný, ani moudrý, ovšem ale nemužný, ukrutný, mstivý a lakomý. Jakž mohl pak Českou říši od otce tak velice rozšířenou v celosti zachovati, když právě za jeho času u Polákův Boleslav Chrabrý, u Rusův Vladimír Velký, u Uhrův sv. Štěpán a v Němcích císař Ota III., sami to panovníci mocní a znamenití, vládli? Však také moc a slávu České říše brzo hanebně pochoval.

Sotva byl Polský Boleslav Chrabrý uslyšel o smrti svého strýce, Českého knížete Boleslava II., již také s velikým vojskem do Malého Polska vpadl, a nejprve Krakov oblehl. Česká posádka v hradě Krakově dlouho a udatně se bránila; Boleslav Ryšavý ale nížádné péče o to neměl, a jakkoliv jej všickni snažně prosili, ani peněz ani vojska obleženým ku pomoci neposlal. Čechové v Krakově zavření nemohli konečně Polákům déle odpírati, a zahynuli všickni do posledního muže nepřátelským mečem, když hrad útokem vzat byl. A tak se dostal Krakov, starodávné sídlo v bývalé velké Charváci, Polákům do rukou, kteří pak se ho povždy mocně drželi. Ale po ztrátě Krakova nemohly se také ostatní krajiny dále na východě při České říši udržeti, a ztraceny jsou končiny Halické, pak celé Slovensko v Uhřích, konečně i Morava a Slezsko, a to všecko pro hnusnou nečinnost Boleslava Ryšavého, tak že nežli rok minul, nic mu nezůstalo nežli sama země Česká. Proč Boleslav všemu tomu připustil, mělo svou příčinu hlavně v jeho lakomství.

Závidělť totiž bratřím svým, Jaromírovi a Oldřichovi jejich podíly po otci, a chtěl jim je vzíti, a pak jich nemiloval již proto, že oni větší lásky u národu požívali, ana proti němu brzo všeobecná nevole se zbudila. Boleslav tedy obává se, aby se lid nezdvihl, a místo něho Jaromíra anebo Oldřicha na knížetství neposadil, umyslíl skutek přehrozný. Dav obadva bratry své zajmouti, poručil předně Jaromíra vyklestiti, Oldřich ale měl v lázni udušen býti. Jaromírovi stalo se, jak nelidský jeho bratr rozkázal, Oldřich

chovi ale podařilo se, vrahům se ubrániti a útekem se zachrániti. Oba bratři a s nimi i matka jejich, královna Emma, utekli se do Bavor ku královninu příbuznému, vojvodovi Jindřichovi, kterýž se po nedlouhém čase stal císařem. Boleslav Ryšavý zuřil i proti biskupu Thiddagovi, tak že tento několikrát přehnouti musel, a jen sprostředkováním Míšeňského markhrabí Ekkarda zase do země uveden býti mohl.

Ze všeho, co se v knížecím domě dalo a potom ještě přihodilo, jest patrno, že hlavně Vršovici byli strůjci všech těchto pletich a ukrutností Boleslavových. Boleslav, ztrativ všechny země, jež byli děd a otec jeho k Čechám připojili, a zapudiv rod svůj od sebe, jal se krutěji než prvě vládnouti ve vlastní zemi své. Vršovici tak jej ve svých rukou měli, hovíce vášním jeho, že již o tom pomýšleti začali, jak by vládu samu na svůj rod převésti mohli. I podařilo se jim, Boleslava tak dalece k svým tajným záměrům užiti, že svou vlastní dceru jednomu Vršovici za manželku dal.

Boleslav, jakkoli ohavné věci páchal, předce až do r. 1002 na knížecím stolci se udržel.

Na začátku toho roku umřel mladistvý císař Ota III., a Boleslav přidal se ku straně Ekkarda, markhraběte Durynského a Míšeňského, kterýž o nabytí německého trůnu usiloval, ale již 30. dubna 1002 sám umřel. Tu teprv přistoupil Boleslav k Jindřichovi Bavorskému, u kterého se tenkrát jeho matka a bratři zdržovali, a který se také skutečně stal císařem Římským jakožto Jindřich II.

Ale tu již Boleslavovo šílené počínání dostoupilo vrchu míry, a celý Český národ proti němu se zdvihl: i sami ti Vršovici, kteříž u něho nejbliž stáli, ale snad také nejvíce surovosti jeho snášeti musili, postavili se v čelo pobouřeného národu

Kníže Vladivoj. 1002—1003.

Mělť král Polský, Boleslav Chrabrý, vlastního, mladšího bratra Vladivoje, kterýž byl též syn české Dúbravky. Žádosťv jsa, aby sám v celé říši své panoval, vzal Boleslav r. 992 tomu svému bratru podíl jeho a zapudil ho od sebe. Vladivoj utekl se k svému ujci, tehdaž v Čechách slavně panujícím knížeti Boleslavovi II., i žil několik let při českém dvoře knížecím. K tomuto Vladivojovi obrátili hlavně Vršovici zřetel svůj, aby znenáviděného Ryšavce svrhl a sám na české knížetství dosedl, neboť Jaromíra a Oldřicha

nechtěli volati, ani se jich pomsty báli za předešlé své špatné zachování se k nim.

Vladivoj tedy přišel v čele zbrojného lidu z Polska, kam se byl zatím zas navrátil, do Čech, a všeobecným svolením byl na knížecí stolec český posazen; Boleslav Ryšavý však ode všech nenáviděn a opuštěn, jen rychlým útekem život svůj zachoval. Utíkal, kam mu bylo nejbliž, totiž do Němce k Jindřichovi čili Hezilovi, markhraběti ve východních Francích. Ale zklamal se, neboť tento Hezil sám také tajnou zášť za nějaké urážky proti Ryšavci chovaje, dal ho zatknouti a do vězení vsaditi, jak se zdá do Svinibrodu nad Mohanem.

Jakkoliv Vladivoj po matce své také k českému rodu náležel, předce brzo poznával, že panování jeho v Čechách nemůže míti jistoty, pokud žijí Jaromír a Oldřich co bližší, přirození nápadníci trůnu Českého. Pročež hned se vydal na počátku měsíce listopadu 1002 na cestu do Řezna, kde se císař Jindřich II. právě zdržoval, a tu před císařem mnoho zadal sobě i celé České zemi. Neboť aby si získal ochrany císařovy nestýchal se, když císař toho žádal, podávati se mu za mana čili područníka, a vládu v zemi České od něho v léno přijmouti, an předce jenom Český národ sám jemu tuto vládu svěřil. Tím skutkem dal Vladivoj mnohým svým nástupcům na trůnu českém první ošemetný příklad poddávání se Německým císařům za podnoží, když si netroufali o vlastní síle udržeti se při vládě. A ten císař, jehožto otec, vojvoda Jindřich II. Bavorský, tolika dobrodiní a dobrých služeb od knížete Boleslava II. užil, věren jsa zásadám panovníkův německých, s radostí Vladivoje za svého mana přijal a trůn český mu v léno dal, opustiv a odstrčiv vlastní syny dobrodince rodu svého, Jaromíra a Oldřicha.

A však Vladivoj v Čechách dlouho nepanoval, neboť již po několika měsících od svého povolání na trůn, již na začátku roku 1003 umřel. Píše se o něm, že ustavičnou žízni trápen jsa, ani hodinu bez pití vydržeti nemohl.

Jaromír, Oldřich a Vršovci.

I samo krátké panování Vladivojovo dalo Čechům příčinu, že pykali vypuzení přirozených knížat svých ze vlasti. Proto také hned po jeho smrti nemeškali, povolati Jaromíra na trůn. Vrátil se tedy Jaromír i s bratrem a mateř svou, a přijat jest od lidu s velikým plesáním.

Vršovici zanevřeli mocně na syny zemřelého knížete Boleslava II. Ryšavce byl sice již vypuzen, ale od jeho bratří nebylo jim očekáváti,

žeby hověli jejich záměrům. Jaké tyto záměry byly, zdali jenom povýšení svého rodu na mysl měli, anebo zdali uznávali potřebu, aby Čechové více si přátelskví s pobratřenými Poláky hleděli, a těch škodlivých svazkův s Němci zanechali, to nám již těžko jest rozhodnouti. Kochan, hlava rodu Vršovického, postavil se nyní po návratu Jaromíra a Oldřicha v čelo tajných úkladův proti jejich životu, řka ku příbuzným svým asi takto: „A což ten kleštěnec a nestatečný člověk (totiž Jaromír) má pádem býti nad námi? Dohubne ten knížecí plod, tím slovúten bude náš rod, ne-
dejme knížecímu plemeni vzniku, chceme-li zůstat při dávném zvyku.“

I stalo se nedlouho potom, že kníže Jaromír myslivostí se bavil v hájemství knížecího dvoru svého Zbečenského, a když se lovci po lesích rozjeli, osamotněl kníže v lese na vrchu, jemuž podnes Veliz říkají. Tu jej vyčkal Kochan se svými přívrženci, i obořili se naň, s koně ho strhli, svlekše jej až do naha, ruce i nohy jemu svázali; kolíky do země vbívě knížete na hřbet položili a k těm kolíkům jej přivázali. Pak na koně vsedali, a rozbíhajíce se, přes knížecí skákali, zlomyslnou kratochvílí z toho si dělajíce. Když sobě tato bujná cháska takto s knížetem počínala, přiblížil se náhodou jeden lovec knížecí, jmenem Hovora, a uzřev z daleka, co se s knížetem děje, velmi se toho ulekl, a zabod kňh svůj pryč běžel, hledaje, jakby mohl knížeti pomoci. A tak jedním cvałem až na hrad Pražský dojel, a co se děje oznámil. Tu se všechno vzhůru vzhopilo, a za Hovorou do lesův na Velizi pospíchalo. Přisedše k tomu místu osvoboditelé Pražští, rychle na Vršovice vyskočili, a rozrazivše je, na různě po lesích je rozplašili, některé na útěku jali, jiné po lese stáhli. Kochan ale pod skalou v nějaké jeskyni ukryt od nich nebyl nalezen. A tu kníže Jaromír nahý a od polu mrtev k těm kolům tuze smečkami přivázán a velmi ukrutně od komárův uštípán na zemi ležel. Odvázavše jej oblekli ho, a na Vyšehrad na vozíku zavezli. A tak byl kníže Jaromír od jisté smrti zachráněn. Aby se pak Hovorovi za takovou znamenitou věrnost a službu vděčným ukázal, propustil jej kníže Jaromír z poddanství, a učinil jej zemanem, což se bezpochyby slavným způsobem na hradě Pražském odevzdáním bohatého roucha a drahé zbraně stalo, první to příklad povýšení do stavu zemanského, jehož české letopisy připomínají. Zároveň poručil kníže po všech hradech a trzích slavným hlasem oznámiti, že tento Hovora i potomci jeho po všechny časy mají mezi přední zemany náležeti, a že kníže jemu i jeho potomkům uděluje úřad

lovčích v lesích ke knížecímu dvoru Zbečenskému náležejících. Ještě prý za Kosmasových časův, to jest po stu letech, tito jeho potomci úřad lovců na Zbečensku spravovali. A jelikož kníže Jaromír své zachránění od smrti přímlově sv. Jana Křtitele přiznával, na tom místě na Velizi kostelíček témuž svatému ke cti vystavěti dal, při kterém po letech z rozkázání knížete Břetislava I. mnichové sv. Benedikta z kláštera Ostrovského se usadili a při něm potom své zvláštní proboštsví měli. Proboštsví potom Husité spálili, ale kostel ač přestavěn až po dnešní den tam stojí.

Také o knížeti Oldřichu, kterýž, jak se zdá, zas svůj úděl nad Labem obdržel, Kochan tajně ukládal; možná však, že se to trochu později stalo, když Boleslav Chrabrý, kníže Polský, Čechy opanovati zamýšlel. Kochan prý Chrabrému tajně mluvil, řka: „Chceš-li Českého knížetství dosíci, musíš Oldřichovi hlavu stříti, teprv budeš pokoj míti: ještě v něm někteří naději mají, proto o tebe nedbají; ale když jeho nebude, jen v tobě jim naděje zbude.“ Když pak Oldřichovi o tom někteří zprávu dali, že zjítka již má život dáti, tu nevěděl co sobě počíti, a jal se velmi nábožně modliti, a sv. Jana Křtitele vroucně prositi aby jej ráčil zachrániti. I zachráněn jest, jak, to ovšem nevíme; kronikář Dalemil jen praví, že sv. Jan Oldřicha na hrad Oldřiš sprovodil, kdež pak Oldřich sv. Janu ke cti kostel vystavěl, a kdo prý za časův Dalemilových, to jest po třech stech letech, v Oldřiši býval, ten kostel, ač již pustý, ještě vídal.

Návrat Boleslava Ryšavého. 1003.

Mezi tím časem co Jaromír na knížecí stolec český dosedl, propustil markhrabě Hezil čili Jindřich Boleslava Ryšavého z vazby, a ten nemaje ani přátel ani pomoci odnikud, šel právě k svému sestřenci však spolu i nejmocnějšímu nepříteli, králi Boleslavovi Chrabrému. Musel mu velké sliby učiniti a mocně se mu zavázati, že Boleslav Chrabrý bez meškání, jak mile o smrti Vladivojově uslyšel, veliké vojsko sebral a s ním do Čech vtrhl, aby Ryšavce zase na trůn posadil. Jaromír teprve několik dní v panování se byl uvázal, a na tak mocného nepřítel nebyl připraven; pročť musel po druhé z vlasti své ujíti, a i s bratrem zase o neupřímné pohostinství u císaře Jindřicha II. se ucházeli. Boleslav Chrabrý znaje špatné stránky svého sestřence, Boleslava Ryšavého, předzvídal sice,

že zas dobře panovati nebude, ale měl své tajné záměry v tom, že o to usiloval, aby jej zase do země uvedl. Spůsobil mezi Ryšavcem a národem na sněmě shromážděným, že se obě strany smířily, a přísahami sobě vespolek slíbily, zapomenouti toho, co se stalo, a v pokoji i věrnosti k sobě státi. Boleslav Chrabrý již tehdež o tom přemýšlel, jakby se sám té krásné země zmocniti mohl, však pořídív to všecko, zase se svým vojskem nazpět do Polska odtáhl, a jen po hradech knížecích něco polských posádek zanechal, aby prý byly k pomoci a k ochraně Boleslava Ryšavého.

Sotva se však Boleslav Ryšavý zase na svém trůnu octnul, tu hned pustil uzdu své neskročené mstivosti proti těm, kteří prvé byli přispěli k vypuzení jeho ze země. Nejvíce ale na Vršovice se rozlítil, a vyvedl svou mstu neočekávaným způsobem. Sezval totiž u večer masopustní, kdež již tehdež všecko se veselilo a v rozmanitých kratochvích sobě hovělo, nejpřednějšť muže národu na hrad Pražský, a velké hody jim vystrojl. Tu pak, když všickni přetvářenou jeho vlídností byli upokojeni, přepadl pomocí svých katanův všecky ty, kterých nenáviděl, a sám napřed zeti svému, Vršovici, mečem tělo prohnal, všecky ostatní zas hanebně kázal pobiti. I bylo pět z rodu Vršovcův mezi zabitými. Neslýchaným skutkem tím probudil se národ v popeleční středě k nové hrůze své, a každý již jasně viděl, že s takovým hanebným spolu bydliti a jeho za pána míti nelze.

Však že tak se stane, král Polský Boleslav Chrabrý, právě očekával: národ Český byl těmi pohromami za krátkou dobu na zem spadlými tak na mysli omráčen, že k tomu samému Boleslavovi Chrabrému, kterýž byl nejvíce všechnu předešlou moc a slávu českou podkopal, nyní tajně posly vypravil, se snažnou žádostí, aby Čechy od takového ukrutníka a rušitele učiněného příměří a smlouvy vysvobodil, a žeby všickni rádi jej samého za knížete a pána svého přijíti chtěli. A tak se stalo, jak Boleslav Chrabrý schválně to všecko k tomu vedl, že se Čechům konečně sám co jejich vysvoboditel ukázati mohl. Měl se však po onom skutku Boleslava Ryšavého na oko vždy ještě přátelsky k němu, ano zval ho k sobě i dal se od něho zváti. Konečně prý nedala již lahoda Prahy a příjemnost Čech Chrabrému, aby zjevně nejednal o zmocnění se trůnu Českého. Pozval totiž Boleslava Ryšavého na Krakov k nějakému důležitému prý jednání. Ryšavec musel něco tušiti, a nevěřil, a protož Prahu opustiti a na tu cestu se dáti žádné chuti neměl. Než, pánové, kterým na tom záleželo, aby se ho zbavili, aby tam jel, jemu úsilně

radili. Tedy vydal se na cestu jen málo lidu sebou vzav. Nicméně takové prý poručení českým pánům dal, aby Jaromíra za knížete uznali, kdyby se mu v Polsku něco zlého přihoditi mělo. A příjev do Krakova, byl od Boleslava Chrabrého s lícenou vlídností uvítán, však hned na to jata oslepen, tak že jemu obě oči násilně vypíchl, a všeho zraku jej zbavili. Lidu pak jeho, kterýž s sebou měl, něco pobili, něco do vězení uvrhli a zmrzačili. A tak Boleslav III., přejímám Ryšavý k panování neschopným učiněn, a pro své ukrutnosti, jakž toho zasloužil, potrestán, někde v Polště u vězení nikomu mil a od nikoho nepolitován po čase umřel.

Boleslav Chrabrý pánem v Čechách.

1003—1004.

Boleslav Chrabrý odstraniv takto zůvového Ryšavce bez meškání s vojskem do Čech pospíchal, a s ochotnou vůlí samého národu uvázal se v knížecí moc v zemi, připojiv takto, jak si již dávno byl přál, také krásné Čechy k veliké své říši Slovanské. Panoval již zajisté nejen v Polště, ale i v Slezsku, Pomoranech, Lužici, v Moravě, na Slovensku, a v ruských zemích prodral se až po řeku Dněpr.

I jak náleží se mu v Čechách líbilo, neboť shledával veliký rozdíl v krásném kraji našem proti velikým sice ale tehdež zvláště ještě bohupěstým nížinám, hvozďům a močálům polským. Umínil prý sobě učiniti Prahu napotom hlavním sídlem svým. Kdyby tu byl jen stále sídliti mohl, byli by snad Čechové ztrátu svého přirozeného rodu knížecího brzo oželeli, tím více, an od časův kněžny Dúbravky vždy větš počet našich při polském dvoře se zdržoval a tam takorůzka zdomácněl, a Piastovec Boleslav Chrabrý po matce také byl Přemyslovec. Sním se do Čech vrátil také Šoběbor, bratr sv. Vojtěcha, a sloužil zde Boleslavovi za nejlepšího rádce. Do hradův knížecích vloženy jsou polské posádky, a jen Vyšehrad se pevně uzavřel, a jeho četní obránci nechtěli Polákův k sobě přijmouti.

Když se o tom císař Jindřich II. dověděl, kterak Boleslav Chrabrý do Čech přišel, hned k němu posly své vypravil, vzkazujíc jemu, že mu rád té země dopřítí ráci, chce-li ji od něho, prý co vrchního pána té země, v léno přijmouti a jemu věren býti, jinak však že válku proti němu zdvihne. Byl tedy Německý císař zase hotov neobhati přirozených práv vyhnancův a jeho pomoci se dovolávajících dvou bratrů Přemyslovcův, Jaro-

míra a Oldřicha, jen když domnělé vrchní právo k České zemi, buď si od kohokoliv, jemu přiznáno bude. Ale Boleslav Chrabrý, jsa ipocným králem Polským a nyní také knížetem Českým, takovému dobrovolnému poddanství rozuměti nechtěl, a hleděl jiným způsobem císařovu mysl k sobě nakloniti. Vypravil poselství k němu s mnohými penězi, žádaje císaře, aby dříve, oba česká knížata, kteří při něm jsou, neškodnými učinil. Císař peníze zaslepen skutečně Oldřicha a dal do vězení vsaditi. Když ale i potom Boleslav Chrabrý nechtěl císařovo vrchnictví v Čechách uznati, tu se obě strany odhodlaly k válce, a Oldřich bezpochyby zase od císaře byl z vězení propuštěn.

Boleslav hned rozkázal pomezí lesy a hory zásekami opatřiti, brány zemské zatarasiti a pomezí hrady lépe opevniti, mezi kterými se zvláště Žatec jmenuje; sám pak vytáhl z Prahy s velkou silou do země Milčanův, nynější horní Lužice, a zmocnil se jí. S Hezilem, markhrabětem ve východním Francku, a s jinými německými knížaty, kteří se císaři byli zprotivili, také se spojil, a tak se zdálo, že císař ničeho proti němu nepořídí. Ale císař počínal si chytře, předpádaje napřed a přemáhaje jednoho německého knížete po druhém, tak že sám markhrabě Hezil, ze všech nejmocnější, k Boleslavovi do Čech utéci se musel.

Boleslav Chrabrý musel se tedy jenom na své vlastní síly spoléhati, a počínal si skutečně jako zkušný voják s nemalou srdnatostí a přičinlivostí. Prošel rok 1003, a následujícího roku 1004 činil již časté vpády do Bavor, jakož i v měsíci březnu celé polní tažení císařovo v Lužici úplně zmařil. Vytrhl totiž z Čech s velikým vojskem, v kterém valná část Čechův byla, do země Míšeňské, a všechnu krajinu až k městu Míšni podmanil. Byl pak správcem hradu Míšeňského Kunzelin, kterýž vlastní Boleslavovu sestru za manželku měl. I vzkázal jemu Boleslav, aby mu dlé úmluvy hradu toho postoupil, že ho mní s Českým knížetstvím spojití. Ale Kunzelin mu dal tuto odpověď: „Milý bratře, cožkoli bys jiného odemne žádal, všechno bych tobě rád učinil, toliko této tvé žádosti vyplniti nemohu. Neboť hrad ten jest lidem císařovým obsazen, který toho nikterak nedopustí. A kdyby to na jevo přišlo, i mé živobytí i celé mé jmění by v největším nebezpečí postaveno bylo.“ Boleslav po takové odpovědi vida, že se Míšně nezmocní, přes Labe na levou stranu se přepravil, a celou tu krajinu v Míšni, bývalé župy Glomačův, ohneme mečem poplenil. Tři tisíce zajatých vzal sebou, a vítězně do Čech se navrátil. Takové vá-

lečné štěstí ale opojilo Poláky, jež Boleslav do České země uvedl, i počínali se pohříchu velmi nemoudře nad domácí lid vypínati, ano i všelikého násilí se dopouštěti. Tím se zbudila zášť mezi bratrskými národy, a Čechové začali zase na svá vyhnaná knížata spomínati. Jaromír a Oldřich také nelenili a pilně se svými věrnými v Čechách vyjednávali. I množil se stále počet přívržencův jejich v zemi, ku kterým se nyní sami Vršovci hlásili, jakožto úhlavní nepřátelé Slavníkovce Soběbora a jeho celé strany, která se pomocí polskou zase byla pozdvihla.

K tomu všemu se dal Boleslav uprostřed leta 1004 ještě od císaře následujícím způsobem podvésti. Císař Jindřich II. dal v Sasích, Durynkách a Francích provolati válečnou hotovost, aby se lid zbrojný německý v polovici měsíce srpna u města Meziboru v Durynkách shromáždil: zároveň nařídil Bavorům, aby se své strany do Čech vpadli. Potom kázal mnoho lodí se špiží a jinými válečnými přípravami na Labi od Magdeburka vzhůru proti řece až k Míšni táhnouti, a tam mosty přes řeku položit, tak že všickni mysleli, že bude chtíti se svým vojskem přes Labe se přepraviti, a přímo do samých polských zemí vpád učiniti. Ale císař z nenadání u Labe se zastavil, a k polední straně přes Krušné hory do Čech jak nejspěšněji se obrátil. Byli při něm knížata Jaromír a Oldřich. Jaromír nyní císař minil na český stolec uvéstí a svěřil mu díl vojska svého, které dle rady Čechův při něm jsoucích cestu sobě přes české hranice otevřelo. S ním také císař do Čech přišel, a přilhal se před Žatec, kterého pomocí Čechův s Poláky v něm zavřených dobyl. Neboť obyvatelé Žatečtí vidouce, že Jaromír, dědic České země, s císařem před hradem leží, brány hradu otevřeli, a sami na posádku polskou se obořivše, jali se ukrutně spupné Poláky vraždit a se zdí a skal hradeckých je dolů metati; i byly by je do jednoho zahubili, kdyby byl sám císař k tomu přišedš ostatních neochránil.

V Žatci pak zůstal císař, očekávaje, až ještě Bovoři k němu přirazí, a vypravil Jaromíra i Oldřicha s částí svého vojska a s družinou jejich českou napřed ku Praze.

Na tomto pochodu předcházeli kníže Oldřich bratra svého Jaromíra, a dobyl pevného župního hradu Dřevíče, jehož valy podnes každý u vsi Kozojed nedaleko Citolib ohledati může; odtud pak skrze věrné posly smluvil se s přátely v Praze a na Vyšehradě.

Na tyto nenadálé zprávy činil Boleslav Chrabrý v Praze podtají přípravy k odjezdu, neboť obával se nejspíš úkladův, které se sku-

tečně již z blízka proti němu strojily. Větší díl vojska jeho stál v Lužici za Labem, kde očekával vpád Němcův, a zatím byl s ním ještě v Praze jen malý počet lidu jeho. Vyšehradští, kteří se dotud nebyli ještě Boleslavovi poddali, dostavše zprávu o tom, že se Oldřich a Jaromír s vojskem již ku Praze blíží, začali o půl noci hned na to, (bylo to na začátku září 1004) na poplach zvoniti, vyzývajíce tím obyvatelstvo k hotovosti proti nenáviděným Polákům.

Toho se uleknuv Boleslav Chrabrý ihned Prahu s jednou částí svého lidu opustil, a dostal se šťastně ze země. Když však s ostatními, snad asi k ránu, Soběbor vždy jemu věrný, také chtěl za ním pryč odtáhnouti, tu přišlo již k boji. Čechové ve hradě Pražském udeřili tak jako v Žatci na pozůstalé Poláky, neboť náhle jakýs věrný bojovník od Oldřicha napřed tajně do Prahy vypravený, postavil se na ono vyvýšené místo u prostřed hradu, kterému Žiži

Čechové dobývají na Polácích hradu Pražského.

(33.)

říkali, hlasně zatroubil a volal hlasem hrdinným: „Běží Poláci, běží! zmatení jsou hanebně! udeřte, Čechové, udeřte! ztuhla se na ně oboře!“ Zatroubení toho vojína bylo nejspíš také knížeti Oldřichovi znamením k útoku, neboť on se byl, předcházejíce vojsko Jaromírovo, té noci až ku Praze přiblížil. Tu v lese na hřebetě vrchu Petřína se spojil s osmi srdnatými vládými a lidmi jejich, asi s 350 muži, mezi kterými byl též udatný Východub, slavný hrdina. I hnál útokem ke hradu. Poláci

vnitř i zevnitř hradu takto náhle přepadeni v náramný zmatek uvedeni jsou. Soběbor veda Poláky k odražení útoku, padl na smrt raněn na mostě před velikou branou hradu Pražského; lidé jeho, když byl most schválně přetržen, spadali s něho do hlubokého příkopu, a ještě jiní, ledva ze spaní vyburcováni, jako zmámení, nemohše svých zbraní najíti na neosedlané koně sedali, jiní i bez nohavic, jak z lůžka vstali, na útěk se dávali. Běželi vesměs zadní úzkou branou, v které se pro

přílišnou tlačenicí mnozí také umačkali, dolů s hradu po příkré cestě přes Opyš k potoku Brusce, a pryč uháněli provázeni vítězným pokřikem Čechův. V několika dnech nebylo více Poláka v zemi.

Kníže Jaromír.

1004—1012.

Druhého dne po dobytí hradu Pražského přitáhl i Jaromír se svými ku Praze, a přijda před hradní bránu, ohlásil bezpečnost práva, všeobecný mír a odpuštění všem, kteří byli s Poláky drželi. Pak ihned vpuštěn jest do hradu, a s velkým radováním a veselým plesáním přijat jest od veškerého národu. „Roznesla se radost po vsi Praze, roznesla se radost kolkol Prahy, rozletěla se po vsi zemi, — po vsi zemi od radostné Prahy,“ tak praví stará píseň národní. I hned učiněny jsou přípravy k slavnému, a to již k druhému nastolení knížete Jaromíra. Ve prostém oděvu v lýčené střevíce Přemysla Oráče obutého, s kabelou přes plece převěšenou přivedli jej před knížecí stolec na Pražském náhradí, skvostně oděného, knížecími odznaky ozdobeného na stolec jej posadili a za panovníka České země vyhlásili. Pak mu přinášeli dary z kořistí, které kdo dobyt na nepřátelích buď zabitých, buď utíkajících. Na to provodín byl na Vyšehrad, od Polákův nepřemožený, a tu zas jej za knížete a pána provolávali. Jaromír však sliboval všechněm, kteříž dotud věrně při něm setrvali, zasloužené odměny. Z celé země hrnulo se nyní všechno ku Praze ve množství prý nevidaném, jedni hledajíce milosti u nového knížete, jiní aby viděli slavný příjezd Římského císaře, který se očekával.

Přijel Římský císař Jindřich II., dne 8. září, ve svátek narození Marie Panny. Kníže Jaromír a biskup Thiddag uvítali jej v četném průvodu panstva a kněžstva a při radostném jásání lidu ve hradu Pražském, kdež uveden jest do kostela sv. Jiří, a tu ve slavném shromáždění domácího panstva Jaromírovi odevzdáním žezla a korouhve léno České země udělil. Z rozkazu císaře a s povolením biskupa Thiddaga četl potom slavnou mši G o d e s k a l k, biskup Frisinský, kterýž po evangeliu jav se kázati, obrátil se řečí na císaře s přímluvou za Hezila, markhrabě Franckého, přemoženého a zajatého spojence ondy Boleslava Ryšavého. Císař k slzám pohnut slíbil mu odpuštění, a potom všickni za to slavné vítězství Bohu díky vzdávali, ačkoliv

se k němu vojska německá ničím nebyla přičinila.

A od toho času, co císař Jindřich II. zemi Českou knížeti Jaromírovi lénem dal, nástupcové jeho takové potvrzování knížat Českých za práva sobě osobovali, a kdykoliv mohli, toho práva vykonávati nemeškali. Pořídív takto dle nejlepšího přání svého císař Jindřich Bavoráky, s ním do Čech přišlé do jejich vlasti propustil, sám pak s ostatním vojskem svým opustil Prahu, umíniv sobě, vítězství toho českých knížat i pro sebe užiti, a Boleslavovi Chrabrému také horní Lužici čili zemi Milčanskou odejmouti. A na tom tažení jej také kníže Jaromír s českým vojskem provázel.

Mladší jeho bratr Oldřich dostal za úděl bezpochyby nejlepší část tehdejšího knížetství Českého, totiž župy byvalého knížetství Luckého a sídlil snad v Žatci anebo na Drahouši nad Ohří. Zdá se, že také matka obou knížat, královna Emma zas do Čech na své vdoví sídlo na Mělník se vrátila, kde však již po dvou letech, r. 1006, zimnicí jsouc uchváčena umřela. O výtečnosti této paní dlouho sobě Čechové povíдали, a starý náš kronikář, Kosmas, slýchávaje také o ní vypravovati, veršuje o ní: Královna Emma, ženského pohlaví gemma, t. j. drahý řezaný kámen. Na jejím hrobě pak četl prý verš latinský, kterýž v českém jazyce by asi tento smysl měl:

Která byla jako gemma, leží tu co skrovný popel Emma.

Rci, prosím: duši této milosti dej Hospodin.

Další válka proti Boleslavu Chrabrému.

1004—1005.

Císař Jindřich II. a kníže Jaromír přitáhše v Milčanech před hrad Budišín, hned ho dobývatí začali. Ale tu se potkali s odporem nad míru a nad naději srdnatým, jak od polské posádky tak od obyvatelův samých. Muži vojska německého nejudatnější zahynuli tu při ztekání hradeb, tu při častých výpadech posádky polské, až i sám císař prý upadl v nebezpečnoství života. Po dlouhém bránění vzkázal však Boleslav svým Polákům, aby se císaři vzdali, jestliže jim svobodně odtáhnouti dá. Císař k tomu povolil, a po odtážení Polákův Budišín lidem svým obsadil. S ostatkem vojska svého hladem a všelikými nehodami zmořeného vrátil se pak do Meziбору, kdežto je na zimu rozpustil. Jaromír se svými Čechy také domů se vrátil.

Boleslav Chrabrý měl bezpochyby také na

jiných stranách říše své všeliké nepokoje, proto že císaři s velkou odhodlaností neodpíral, jak se to také v následujícím roce při novém tažení ukázalo. Neboť r. 1005 zase vytáhl císař proti němu, i byl při něm opět Jaromír s českým vojskem a ještě i Luticové, vždy ještě pohané. Vojsko císařovo postupovalo přes Lužici až do Slezska, a Boleslav mu ustupoval dobrovolně až do Krosna, kdež teprv na příhodném místě se ohradil. Po sedmidenním namáhání podařilo se konečně vojsku císařovu, naléztí brod v řece Odře neochráněný, přes kterýž přešlo a tak vojsko polské ohešlo. Tu pak táhl císař přímo přes Meziříčí až blízko k Poznani, ovšem že ne beze škody všeliké; neboť Boleslav nedávaje se s ním do bitvy, jen postrannými porážkami a zajímáním potravy vojsko německé sužoval. Tu teprv viděl císař, že do velikého nebezpečení ubíhá, a žeby všecko ztratiti mohl. Proto učinil pokoj s Boleslavem v Poznani skrze svého vyslance Tagina, arcibiskupa Magdeburského. Tím pokojem podržel Boleslav Chrabry všechny krajiny, kterých byl před několika lety dobyl, s výminkou jediných zemí České a Lužické. Kníže Jaromír musel také k tomu přivolit, a všech zemí od otce a děda jeho k Čechám připojených se odříci, tak že i Morava napotom Boleslavovi zůstala. A tak se Jaromír z toho tažení domů do Čech vrátil, ničeho pro sebe nezískav.

Čtení o pěti svatých bratřích.

Za těchto časův žilo ve velkém lese nedaleko města Kazimíře, kteréžto město leží v krajině Velkopolské, šest bratří mnichův, kteří prý tam byli z Čech přišli, a ti oděky se světa jen Bohu sloužili. Život jejich byl velmi trpký, masa nepožívali dokonce, a toliko časem chleb a zelí, nejvíce pak lesní byliny za pokrm jim sloužily. Vodu za nápoj měli a ustavičně Pánu Bohu se modlili, na zemi toliko na rohožích, a kameny pod hlavy podkládající, líhali. Když se mezi lidem taková jich nábožnost rozhlásila, Boleslav Chrabry, král Polský, navrácuje se r. 1005 z vojny domů, a o nich zprávu maje, žádostiv byl, jich osoby a příbytky viděti. Pojav toliko dva ze svých služebníkův, a změniv oděv, do těch lesův se obrátil. A příjev před jejich příbytek žádal aby ho do svého obydlí pustili. Oni ač neradi, otevíraje dvěře, jej k sobě přijali. On promluviv s nimi, podivil se jejich obcování a trpkému živobytí. A chtě od nich odjeti, řekl: „Bratři milí! jestli vám to možno učiniti, vyjdete z toho příbytku, a na jiné místo se obraťte, já, poněvadž jsem kníže, chci vám po-

ctivý klášter vystavěti a náležitou živnost vám opatřiti.“ I odpověděli oni: „Slavné kníže! nikoliv toho nemůžeme změniti, neb jsme Pánu Bohu slíbili, jemu na místě tomto sloužiti, a za své hříchy pokání činiti, a tu chceme také umříti.“ Kníže znamenav, že jich odtud nevymluví, žádal jich, aby zaň Pána Boha prosili, a že se v jejich modlitby poroučí. A vyňav opasek peněz jako sto hřiven, jich snažně prosil, aby to od něho přijali, a tím aby svým životům pokrmův polepšili. Oni to uzřevše, hned od toho daru očí odvrátili. Kníže pak rozžehnav se s nimi, těch peněz jim tu zanechal. Oni uhlédavše, že tu peníze zůstaly, pravili vespolek: „K čemu jest nám tato zátoba duší, však my toho nepotřebujeme.“ I žádali společně bratra Barnabáše, který všechny jejich posylky obstarával, aby tu mamonu odnesl a knížeti zase navrátil. Bratr Barnabáš ty peníze vzav, bral se s nimi ku knížeti a řekl k němu: „Ač jsme nehodní hříšníci, přece vždy se za kníže a pána našeho vroucně modlíme; my jsme nikdy žádných peněz neměli, aniž jich ještě míti chceme, neboť Kristus Pán od nás ne stříbro, ale dobré skutky míti chce. Mnich maje halíř ani za halíř nestojí. Vezmi tedy, což tvého jest, my peníze při sobě chováti za neslušné soudíme.“ Ale zlí lidé někteří vědouce, že kníže u těch poustevníkův jest byl, soudili, že jim peníze daroval; sebravše se nočním časem nenadále vskočili do jich příbytku a peněz hledali. A oni pověděli, že Barnabáše bratra svého šestého s těmi penězi vyslali, aby je knížeti navrátil; že pak ty peníze již jsou v knížecí komoře, proto že oni jich nepotřebují. „Jestli tomu nevěříte, hle tu jest příbytek náš, můžete jej prohlédati, mnoho-li se vám líbí, jenom nám ublížiti nechtějte.“ Ale lotři zatvrzelí jsouce jako kameny řekli: „Nepotřebujeme slov vašich, buď nám knížecí peníze vydáte, anebo strašnou smrtí sejdete.“ A hned je ukrutně svázali a celou noc nelidsky tryznili, až konečně po mnohých mukách všem pěti bratřím ostrým mečem hrdla podřezali a takto je usmrtili. I byla jména těchto pěti mučenníkův: Benedikt, Matouš, Isak, Jan a Křišťan.

Boleslav Chrabry uslyšev o tomto hanebném skutku, kázal těla těchto bratří vyhledati a s velikou pobožností v jednom kostele Hnězdenském pochovati; církev zas přijala je do počtu svatých a koná památku jejich až podnes 12. listopadu.

Kterak po letech kosti jejich hrdinský Břetislav do Čech přenesl, vypravovati budeme na přírodním místě.

Další panování knížete Jaromíra.

Dívka Božena kněžnou.

1006—1012.

Kníže Jaromír byl jak se zdá, muž pozitivní a dobromyslný, ale při tom slabý a k panování neměl mnoho schopnosti. Boleslav Chrabrý vída, kterak ve všem vůli císařové podléhá, a kterak se tím Čechové pořád více stávají služebníky Němcův, nedával si pokoje, a ustavičně k tomu hleděl, jakby Jaromíra od císaře odvrátil a ku své straně naklonil. Po svých poslích připomínal mu často, že jsou on i jeho bratr sestřencové jeho, z jedné krve pošlí, že také oba národové, český a polský, k sobě jako bratří náležejí, a kterak jest to věc ohavná, podnikati služebnost německou a Němcům k potlačení bratrského národu pomáhati; konečně mu také představoval, jaký by z toho zisk mnohonásobný Čechové měli, kdyby se oba národové, Český a Polský, pojili, a jak by snadno každému nepříteli odolati mohli. K tomu všemu ještě se své strany všeliké sliby činil a čestné dary do Čech posýlal. Ale Jaromír nedal sebou pohnouti, a tím více k císaři Jindřichovi II. přilnul, ano mu i o všem zprávu dával, cokoliv Boleslav podniká v úmyslu, aby jej císaři nevěrným učinil.

Proto také kníže Jaromír nepřestával, císaři Jindřichovi II. v jeho válkách proti Boleslavovi Polskému pomáhati, ačkoliv tomuto česká pomoc málo platná byla: neboť Boleslav Chrabrý již r. 1007 tak vítězně bojoval, že zas obou zemí Lužických nazpět vydobyl, a je pak do smrti podržel. Roku pak 1011 prodrali se Němci pleníce Boleslavovy země až do Slezska pod Hlohov, ale s velkou škodou zase nazpět oddáhnouti museli, neboť Jaromír před časem s Čechy od nich se odtrhl a domů šel. Za to se ale naň císař rozhněval, a Jaromír chtěje ho zas udobřiti, čekal jen na příležitost, jak by se mu zase dobře přisloužil. Ta se brzy naskytla. Ještě téhož roku 1011 Bavoři zprotivivše se císaři, posly své s velkými dary do Polska vypravili, aby od Boleslava sobě nějakou pomoc proti císaři vyjednali. Jaromír zprávu máje, že ti Bavorští poslové přes Čechy pojedou, rozkázal je zajmouti a do vězení vsaditi. A na tom nepřestáváje, dal je ukrutně zabiti, domnívaje se, žeby takovým skutkem císaři věc vděčnou učinil, a tudy jemu se zalíbil. A však císař o tom uslyšev, ještě více na Jaromíra se rozhněval, a více se s ním nesmířil, jak potom dále vypravováno bude

Kníže Oldřich vladařil zatím ve svém údelu, v knížetství Luckém, a jehož nejstarší jeho bratr Boleslav Ryšavý bezdětek zahynul, druhý pak, Jaromír od téhož bratra mužství svého zbaven byl, a proto žádných potomkův míti nemohl; tak i Oldřich od své manželky po dlouhý čas žádných dětí neměl, i bylo obáván, žeby s ním panující rod Přemyslů vymříti mohl. Oldřich znamenav to, umínil si, mimo manželku svou první sobě ještě jednu vzíti, což za toho času podle starého pohanského obyčeje zvláště u velkých pánův začasť se stávalo, a protož nic nového nebylo. Přihodilo se tedy jednoho času, že kníže Oldřich vyjel sobě ze svého hradu Drahouše nad Ohří, na jehož místě nyní město Postoloprty stojí, aby se v lesích honbou na jeleny a jinou zvěř obveselil. Když se pak z honby vracel, jel skrze jednu ves, jejíž jméno bývalo Opučná, a u prostřed vsi spatřil, ana stojí prádlo perouc u potoka dívka velmi krásné postavy, kteráž praní nechavši, tvář svou ku knížeti a jeho služebníkům obrátila. I řekl Oldřich k služebníkům svým: „Vidíte-li tuto krásnou pannu?“ Odpověděli služebníci: „Ctné kníže a pane náš, vidíme.“ A on jim řekl: „Věřte mi jistě, že jest toto div nemalý, že tato víska dosti chatrná mohla takové krásné stvoření uroditi; optejte se jí, prosím vás, jaké jest její jméno.“ To když oni učinili, ochotně jim odpověděla, oči skrovně k zemi sklopíc a řkouc: „Jest mé jméno Božena.“ Obrátiv se kníže k svým služebníkům řekl: „Jistě vám pravím, tato Božena bude má žena.“

Druhého pak dne kníže povolav k sobě přední muže krajiny své, rozkázal jim jeti do té vsi, tu kdež stála dívka perouc, aby se po ní ptali, a jí i otci jejímu vůli jeho oznámili, totiž že ji sobě za manželku vzíti chce, a tak aby ji přivezli. Když do té vsi přijeli, ptali se obyvatelův, řkouc: „Včera když kníže pán náš jel z lovu skrze tuto ves, která jest dívka, majíc na sobě čechel (to jest košili), stála u studnice perouc, jež má jméno Božena?“ A oni řekli: „Dcera Kresinova jest, našeho souseda,“ a povolavše Boženu, jim ji ukázali. A tu pánové opovědvše se, kdoby byli, jak Boženě tak i Kresinovi, otci jejímu, vůli knížecí oznámili, a pannu chtěj nechtěj na kůň přistrojeny vsadivše, na dvůr knížecí ji přivezli.

Tam ji vzácnější služebníci oblekli v roucho, kteréž kněžnám náleží, a před Oldřicha ji přivedli. A on pojav ji za ruku hned s ní před kníže předstoupil, a s ní se v stav manželský dal oddati. Potom

povolav pány a vládky s jejich ženami, slavné svatební veselí učinil. A o té Boženě vypravuje náš Kosmas, že by a žena tváří, postavy a těla nad míru krásného, že byla nad sníl bělejší, nad labutí peří měkčejší, nad slonovou kost hladší, a nad safír pěknější. A přede prý to mnohé přední pány mrzelo, že kníže pojal dívku z rodu nízkého, neboť již tehdy dle příkladu německého začali sobě zakládati na vzácnosti rodů svých. A když proto knížeti Oldřichovi domlou-

vati se osmělili, učinil prý kníže takovou řeč k nim, řka: Páni, chtějtež poslouchati: z parobův zemané bývají, a zemané zas paroby se stávají, stříbro a zboží šlechtu činí a chudoba ji v porobství mění. Vyšliť jsme z otce jednoho, zemanem se zove, kdož má stříbra mnoho; tak šlechta jest s porobstvem smíšená, a hle Božena tuto jest má žena; raději chci se s českou sedlkou smáti, nežli s německou královnou toužiti (a tou byla i jeho, Oldřichova, vlastní matka).

Kníže Oldřich spatřil dívku Boženu u potoka prádlo peroucí.

(34.)

Vře každému srdce k jazyku svému, němkyne nebude přátli lidu mému, a bude německou čeleď míti, a mé děti německy učiti, a bude jazyka rozdělení, vši zemi jisté zkažení. Pánové, vy neznáte dobra svého, lajice mi ze sňatku mého; kdež byste tlumočnickův nabrali, kdybyste před svou kněžnou, Němkyni, stáli? Jestliže kníže Oldřich v skutku tak mluvil, tuť by se mohlo mysliti, že vznešené vychování v Němcích, které se jemu pečí matky jeho, staré královny Emmy, dostalo, mysl jeho od vlastního rodu slovanského

neodvrátilo, ač se z toho sňatku i matka jeho Emma, která tehdy ještě na Mělníce živa byla, asi málo radovati mohla. A když Božena manželův svému po roce překrásného synáčka, Břetislava, porodila, bylo v celé zemi České veselé plesání, že se vyplnila naděje národu na dědice trůnu z domácího rodu knížecího. V Peruci pak podnes ukazují pod zámek Boženinou studánku, pod níž ona právě v potoce prádlo máchala, když ji Oldřich ponejprv shlédl.

Kníže Oldřich.

1012—1037.

Po osmiletém panování byl kníže Jaromír r. 1012 zrovna na bílou sobotu trůnu zbaven, a to od svého bujného bratra Oldřicha, jemuž, jak stará píseň praví, „Bůh dal bujarnost ve všecky údy, Bůh dal věhlasnost v bujnou hlavu.“ Jaromír byl ze země vypuzen, ale proč a jak se to stalo, o tom se pohříchu jenom domýšleti můžeme, totiž že Vršovic Kochan a jeho příbuzenstvo, staří to nepřátelé Jaromírovi, Oldřicha k tomu nešlechtnému činu navedli, o samém Oldřichovi také dobře nesmyslejíce. Jaromír obrátil se do Němec, a tam v městě Meziboru, jemuž nyní Merseburg říkají, pokoril se německým biskupům, jich snažně prose, aby mu přízeň u císaře vyjednali. Přišel před císaře, a padna před ním na kolena svá, žádal ho, aby jemu na knížetství České zase dopomohl. Ale císař jej dal zajmouti, a jednomy biskupu, aby ho dobře ostříhal, poručil.

Když pak Oldřich o tom zvěděl, co se v Meziboru s Jaromírem děje, hned se tam také odebral, a císař Jindřich II. soudem ovšem dosti divným, uchvatitele trůnu, Oldřicha, na knížetství českém potvrdil, vyhnáného Jaromíra ale až někam do Utrechtu v nynějších dolních zemích Hollandských do vazby poslal. Po roce však 1013, poslav jej co vězně do Čech, vydal jej v ruce bratra jeho. Oldřich jsa ustavičně od Kochana a druhých Vršovcův popichován, dal nešťastnému bratru svému Jaromírovi oči vylopati, a do věže na knížecím hrádku Lysé opodál řeky Labe vsaditi.

Však tu brzo rozpálen byl Oldřich podezřením, že Vršovici a jiní páni Jaromířův osud litují a snad o jeho osvobození se pokoušejí. I stalo se r. 1014, že Oldřich mnohé z nich dal zajmouti a utratiti, mezi nimiž jmenuje se Božej, bezpochyby Vršovic, co nejvzácnější a nejpřednější. Ukázalo se však později, že Oldřichovo podezření liché bylo, a že se přenáhlił tou ukrutnou popravou.

Mezi tím Boleslav Chrabrý s velkou vytrvalostí nepřestával pokoušeti se o to, jak by knížete Oldřicha, jako před tím bratra jeho Jaromíra, ku své straně naklonil, a k tomu cíli r. 1014 vlastního syna svého Mečislava k Oldřichovi do Čech s takovým vzkázáním vypravil, aby s ním v přátelský závazek vešel, žeby spolu sjednocení jsouce, císaři a všem nepřátelům národu Slovanského odpírati mohli. Ale Oldřich dáváje více sluchu jiné straně, která dokládala, žeby celý ten úmysl Boleslavův jenom k tomu směřoval, aby Oldřicha o knížetství připravil, tak

dalece zapomněl na čest a hodnost svou, i na příbuzenství své s Boleslavem, že jeho syna Mečislava, an se mu s úmysly otcovými upřímně byl svěřil, do žaláře dal uvrhnouti, z jeho pak komonstva znamenitější o život připraviti.

Císař o tom, co se v Čechách stalo, se dozvěděl, vyslal nějakého svého dvořenína, Jetřicha jmenem, k Oldřichovi, aby jemu zajatého knížete Mečislava bez odkladu vydal, dokládaje, že jest manem císařským, a že tedy poslouchati má rozkazův jeho. Oldřich však na to císaři takovou odpověď prý poslal: „Jest ovšem má povinnost, žádost mého pána podle vši možnosti vyplniti. Bůh mě nedávno s tlamy zuřivého lva vysvobodil, ač jsem toho nezasloužil, a hle nyní mladého lva, kterýž na mou záhubu vyslán byl, do mých rukou vydal. Pustím-li ho od sebe, i otec i syn vždy budou nepřátelé moji. Jestliže ho pak zadržím, té naděje jsem, že mi z toho nějaký zisk pojíti může. Nicméně hotov jsem to vše učiniti, cožkoli tvá císařská milost za dobré souditi ráčí.“ — Císař nejša s tou odpovědí spokojen, druhého posla do Čech vypravil, a Oldřicha velmi snažně za to žádal, aby jemu polského kněze vydal, ujišťuje ho, že proto od Polákův ničehož obávati se nemá, a že ho proti každé moci hájiti a ochraňovati chce. Oldřich tedy chtěj nechtěj Mečislava odeslal, a tím velikou milost a přízeň sobě u něho získal. Po nedlouhém čase císař, poradiv se se svými radami, vydal Mečislava otcí jeho Boleslavovi, napomenuv je, aby otec i syn pokoj zaslíbený, tak jak na křesťany sluší, zachovali, a nikomu škody v zemích nečinili.

Ale Boleslav Chrabrý na to nic nedbaje, hned r. 1015 se k vojné strojil, aby pomstil syna svého, ač jemu byl navrácen. Nejvíce pak Oldřichovi, knížeti Českému, hrozil. Protož císař znamenité vojsko shromáždil, skrze Lužici k řece Odře táhl, a tam se nedaleko města Krosna položil. Boleslav tedy všecku svou moc k té straně poslati musil. Mezi tím pak Oldřich český válečný lid sebrav, do Moravy vpád učinil, nebo tou krajinou ještě vždy Poláci vládli. Oldřich položil se před velikým prý městem, jež německý kronikář Dítmar Businc nazval, ač Bůh ví, jak se vlastně jmenovalo, a dobýval ho. Uzřev pak, že se jemu dobrovolně vzdáti nechce, kázal se všech stran útok učiniti, a tudy města se zmocniv, tisíce Polákův, žen a dětí nepočítaje zajal, město pak zapálil a v popel obrátil. Po tom vítězství ty zajaté Poláky do Čech odeslal, a dále ještě Boleslavovi sem tam škodil. Tím však té vojny ještě žádného konce nebylo. Císař vždy žádal na Boleslavovi, aby jemu krajiny, které Poláci Ně-

mecké říši odjali, navrátil, čemuž však Boleslav tak statně odpíral, že hlavní vojsko německé, jež sám císař do boje vedl, na hlavu porazil, i až přes Labe zahnal. Pak po celý rok 1016 o pokoj jednali a předce k žádnému narovnání nepřišlo.

Roku 1017 obnovil Boleslav Chrabrý tu válku, aby se Oldřichovi pro zjetí syna svého pomstít mohl. Maje zprávu o tom, že Oldřich z Čech vyjel, bez meškání syna svého Mečislava s desíti pluky lidu polského do Čech vypravil. Mečislav přešel ze Slezska přes Krkonoše do Čech, pronikl hustým lesem pomezním, a všechnu krajinu až k Labi mečem a ohněm hubil. Čechův obojího pohlaví veliké množství zajav, s nimi se zase přes hory do Slezska navrátil. Císař o tom, co Poláci v Čechách páší, zvěděv, bez prodlení vojsku svému táhnouti poručil. Zatím pak kníže Oldřich domů se navrátil, rychle též válečný lid sebral a s císařem se spojil. Císař tedy přímo s celou svou mocí do Slezska prorazil, a tam k městu řečenému Němčí táhl, aby se ho zmocnil. Leží pak podnes to město nedaleko za Kladskem. Poláci vidouce, že císař na to město jde, dobře je bojovně osadili. Císařští nicméně celé město obkládajíce dobývali ho počali, ač se Poláci velmi zmužile bránili.

Mezi tím Moravané z rozkazu Boleslavova, pána svého, zuřivý a nenadálý vpád do Čech učinili, zmocnivše se hradu jednoho, celý vybrali, a všecko za kořist vzavše, s mnohými zajatými domů se navracovali. Ale tu se do toho vmíchal císařův područník, Rakouský markhrabě Jindřich, a kvapně na Moravany připadl, jich přes tisíc pobil a ostatní rozplasil. Čechy pak zajaté všechny jim odjal, a je, aby se domů navrátili, propustil.

Když se to v Čechách a v Moravě dalo, císař všechny vojenské a k dobývání měst potřebné nástroje ke zděm města Němčího přistavil, a tu Sasům svým útokem hnáti poručil. Ale Poláci statečně se na odpor postavili, a uvrhše oheň do těch nástrojův a lešení, je spálili, a tak dobývajícím přístup zmařili. Nazejtří ráno kníže Oldřich se svými Čechy se zřídív, na město útok učinil, a o ně se pokusil. Čechové velmi udatně až na zdi vystoupivše, veliký díl již opanovali. Však Poláci se všech stran se na ně obořivše, mnoho jich pobili a ostatní odehnali. Třetí den Luticové, kteří také císaři na pomoc přitahli, velmi se na zdi hnali, ale však ničehož tak jako Sasi a Češi nepořídili. Císař vida, že již mnoho lidu těmi útoky ztratil, a ve vojště také nemocemi mnozí mřeli, přinucen byl, od města toho odtrhnouti. Obrátil se pak s celým svým vojskem přes hory do Čech, aby sobě tudy odpočinulo.

Kníže Oldřich císaře velmi skvostně ctil, a jemu drahé dary dával, až se potom císař se svým lidem do Sas obrátil. A tak se to tažení skončilo s velikou ztrátou císařovou i Čechův, z čehož se Boleslav Chrabrý za ten celý čas ve Vratislavi sedě, velmi radoval.

Při tom tažení císařova vojska Česká země mnoho škody utrpěla, a byli při něm také Lutici, kteří jsouce ještě pohané, nějaký obraz své bohyně před vojskem nosili. A tu v Čechách stalo se, že jeden německý bojovník na tu jejich bohyni kamením házel. Lutice to velmi mrzelo, a před císařem si velmi stěžovali, pravíce, že jemu více k pomoci přispěti nemíní, pro to že se jich bohům taková necest činí. Císař aby je od všelijakých výstupkův odvrátil, tím je upokojil, že jim něco zlata a stříbra daroval. Však jich pomoci více nepotřeboval, neboť po krátkém čase Boleslav poslal posly své k císaři, a proto, že jemu Rusové válku opověděli, s ním pokoj učiniti žádal.

Sešli se hned první dni následujícího roku 1018 plnomocní poslové s obou stran, a v Budišíně již 30. ledna pokoj zavřeli, tak že Poláci všechny vybojované země, totiž Lužici, Moravu a Braniborsko obdrželi; Slezsko jim bez toho náleželo, neb to byla část země Polské. A tak se proslavil Boleslav Chrabrý, že sobě konečně sám královskou korunu na hlavu postavil na znamení, že takovým mocnářem jest, který nikomu ničím zavázán není. Byla to již čtvrtá veliká, slovanská říše, kterou on utvořil, jen že bohužel netrvala také déle života jeho.

Dle mínění tehdejšího věku nemohl nikdo důstojnosti královské řádným způsobem dosáhnouti, leda když mu ji císař Římský anebo papež udělil. Boleslav Chrabrý žádal již r. 1000 papeže Sylvestra, později pak jiných papežův, aby mu královské koruny propůjčili. Že sobě však tehdejší Římské císařové právo k Polsku obovali, nesměli papežové toho učiniti, a to Boleslava pohnulo, že se potom sám svou mocí králem zváti počal.

Pražští biskupové Ekkard a Izso.

1017—1030.

Dřív ještě, nežli se tyto polské války skončily, umřel 11. června 1017 třetí biskup Pražský, staříčský Thiddag. Nachází se o tom biskupovi, že Němcům velice přál a je odevšad do Čech k sobě volal. Také měl ještě vadu takovou, že od neduhu jakéhosi trápen jsa, přes míru pil. Kdykoli služby Boží konal, vždy jemu jiní kněží

nápomocni býti musili, proto že se jemu ruce ustavičně třásly.

Místo něho vyžádal si kníže Oldřich nějakého Ekkarda, kterýž byl před tím třímecitina let opatem v Nauburském klášteře v Sasích; císař ho potvrdil a Mohučský arcibiskup Erkanbalda dne 6. října 1017 v městě Meziboru ho na Pražské biskupství posvětil. Byl pak ten biskup Ekkard nábožný a dobrotivý, šlechetného obcování, štedrý a listostivý, slova Božího výborný rozséváč, a což jiným kázal to sám skutečně plnil. Pánům českým sobě a církevním řádům odporným statečně se bránil a proti nim se stavěl. Pilně k tomu přihlížel, aby desátky jemu z celé země patřící pořádně se odváděly, a sice ne jako dříve, aby z každého popluží dvě hromady obilí po 50 snopích odváděny byly, nýbrž v ten způsob, aby každý, bohatý chudý, z každého svého popluží dvě měrice zrna, jednu ovsa, jednu pšenice dával. Umřel ten biskup však již v šestém roce biskupování svého 8. srpna 1023.

Po něm následoval biskup Izso, jemuž Čechové Hyza říkali, zase Němec, ze vznešeného rodu prý posly, kterýž od arcibiskupa Mohučského dne 29. prosince 1023 vysvěcen byl. Jako předchůdce jeho stal se také on již co šedivý kmet biskupem českým, a Kosmas o něm píše, že cožkoli jiným činiti velel, to vždycky sám prvé činil. Žaláře sám často navštěvoval, a vězňům veliké pohodlí činil. Mnoholi se dítek v biskupství jeho z roka do roka narodilo, a mnoholi z lidu umřelo, to sobě pilně zaznamenával. Chudý lid ho velmi ctěl, neb on vždycky na každý den u svého dvora na stravě čtyřicet chudých míval, a vejda mezi ně, požehnutí jim činíval a jim sám a vesele pokrmu a nápoje svou vlastní rukou podával.

A byl muž výborné postavy, a měl hlavu bělejší než labutí peří, protož o něm říkali: to jest příjemný a bílý biskup Hyza. Však také jen šest let biskupoval, a 30. ledna r. 1030 umřel.

Osazování se Němců v pomezních lesích.

Jako všickni tři synové Boleslava II., jeden pro nezřízenou, ukrutnou vášnivost, druhý pro neschopnost, třetí pro nedbalost, dali klesnouti předešlé veliké slávě České říše; tak začala nyní sama země Česká ujmu trpěti na svých hranicích západních povolným vdráním se Němců do pomezních hor a lesův. Tak v pralese Šumavském a v tak zvaném Českém lese začala se ozývati čas po čase sekera některého německého drvoštěpa, uhlíře, pasekáře, dělajícího kopaniny a mýtiny, pak trubka některého lovce; také leckterý dobro-

druh se tu potloukal, ano i poustevníci a mnichové z poblížkých bavorských klášterů volívali sobě tyto lesní pouště k stálému obydlí svému. A tak při nepečlivosti české povstávaly v těch stranách na české půdě celé dědiny, domy a vesnice, ano i tvrze a hrady, jichž sobě cizinci osobovali, a s nimi pod ochranu Německých císařův, vojvod bavorských anebo markhrabat Frankých se dávali, kteří vždycky ochotně k tomu se propůjčovali, takového na cizí půdě bezprávně nabytého jmění písmem a pečeti, ano i mečem hájiti. Takovým způsobem ubývalo půdy České zemi v stranách západních, až se teprve v 13. století králům Českým podařilo, nejeden takto utržený kus zase opanovati a s Čechami spojití.

První zprávu o takovém osazení německého dobrodruha v Českém lese podává nám stará pověst německá, kterou podle vypravování našeho kronikáře Dalemila tuto položíme. Jistý hrabě z Altenburka byl u císaře (snad Oty I.) dvořanem, a počal císařovnu, to jest císařovu dceru, milovati. Však i ona lásku jemu jala se zjevovati. Nesměje za manželku ji pojmouti, nemoha se stavem vyrovnati, velice láskou se roztoužil, a císařovnu proň velký žal soužil. Tu jal se hrabě vyvésti smělý skutek, aby zapudil svůj smutek: císaři své hrabství prodal, a když mu císař stříbro vydal, jal se po lesích toulati, dobrého hradistě hledati. Nalezna místo přidatné, hned dal hrad tam stavěti, pak tolik špiže do něho snašeti, aby z toho sto let mohl živ býti. A když bylo všecko uděláno, dělníky dal zabíti, služebníky pak své do jednoho sklepa vloudil, a zamknuv je, kladeným ohněm do smrti je zdusil. Učinil tak, by o hradu tomto nikdo nezvěděl, neboť nikomu v tom věřiti nesměl. Pak šel k císařovu dvoru, a císařovnu tajně unesl a na tento svůj hrad ji přinesl. A tak na něm sám s ní seděl a nikdo o nich nevěděl. Po pěti letech císař v Řezně dvorem byl, a vyjev sobě na lov v lesích zabloudil. Nevěda, kudy by se navrátil, přál si, jak by ves nějakou spatřil, i počal po potoku jíti, až pod nějaký hrad podešel. Na tom hradě dceř jeho s zetěm bydlela, však císař o tom nevěda, spěšně před zdvižený most se postavil, jal se ihned snažně prositi, by jej do hradu chtěli pustiti. Neb již tři dni nejedl, a studený dešť naň padal. Tedy hosta na hrad vpustili, jak nejlíp mohli jej uctili, neb jim přišel právě vlék: pět let člověka žádného neviděli, a novín zvědět chtěli. Neznali ho a začali se o císaři vyptávati: on však je dobře znal, mluvil však, jak by nic nedbal, řka: „Čili vy toho nevíte, že ten násilník z toho světa sešel?“ Císařovna na to řekla: „Ouve, jak to ráda slyším,

neb jsem mu toho velmi přála, aby se nám nestala zrada; přála bych to rodu všemu, by se nic nestalo mému milému. Hoden's hoste koláče dobrého, neb jsem mu přála všeho zlého.“ Císař vece: „Co byste jemu chtěli udělati, kdybyste, jak mne máte, jeho mohli míti? Rekla na to císařovna: „Toť tobě jistě povídám, že bych jemu to chtěla učiniti, že by do rána nemohl živ býti.“ Odešel císař od nich, vojnu zdvihl, knížatům o svém zeti pověděl. K hradu cestu proklestili, před hradem se položili; císař kázal zeti povědět: „Sluší tobě to věděti, že jsem u tebe jedl chleb tvůj, a žes ty bezděčný zef můj. Válku tobě vypovídám, o své dceři nic nedbám.“ Když hrabě bránil se chtěl, čím by se bránil, ničeho neměl; tětivy na lučístích zetlely, z čeho by nových udělali, neměli. Již by hrad byl ztracen byval, kdyby císařovna nebyla se na zábradlí postavila, a takto hlasně volala: „Nechci po něm živá býti, chci se sama s ním zabiti!“ Knížata se přimluvila a u otce milosti jim dobyla. Hrabě se před císaře postavil, a hrad se vším zbožím ostavil, dojdá císařovy milosti. Milenci v zemi klenoty schovali, most za sebou zdvihnouti dali, a hrad i klenoty pro příhodu sobě zachovali. A tak ten hrad zůstal opuštěn, až po čase byl zase nalezen.

Lovil jednou kníže Oldřich v lesní župě Mežské, a sám v pustém lese zbloudiv velkou touhu cítil. Rozhlížeje se pak vůkol sebe, spatřil náhle na vrchu hrad, k němuž se obrátil velmi rád. Ale nemaje cesty, neb všude husté hloží bylo, cestu sobě mečem klesl, a pak počne po ostrvích lézt. Nemůže se nikoho dovolati, ani žeby v něm kdo byl, znamenati. Most před hradem byl vyzdvižen, dokola měl tvrdé zdi. Před s úsilím do hradu vešel, všecky síně a sklepy prošel, zetlelé roucho našel, ale člověka v něm neviděl. Veliké zboží v něm nalezl, a ohlédáv všecko, kudy vešel, slezl. Tak vypravuje pověst; žeby pak ten hrad, v kterém se onen německý rytíř ukrýval, pozdější hrad Přimda býval, to jest přídavek z pozdějších časův a pouhý výmysl.

Z německých mnichův, kteří mezi první obyvatelé českých pomezích hor náleželi, památný jest poustevník Vintř, jemuž Němci Gunter čili Günther říkají. Byl prý rozený kněz Heský, anebo jak jiní ujišťují, Durynský, příbuzný Uherského krále, sv. Štěpána, a odřek se světa vstoupil r. 1006 do Benediktinského kláštera v Dolním Altaichu, odkud nedávno před tím přišli mnichové Němci k nám do Čech k sv. Janu Křtiteli na ostrov. Tam v tom klášteře složil slib řeholní za opata sv. Gottharda, kterýž potom byl biskupem Hildesheimským. A ten sv.

Gotthard Vintřfůvi dovolil, že an po samotě toužil, poustevnu sobě založiti může. I odešel Vintř z kláštera r. 1008 do Šumavy, a tam na řece Rinechnachu, ještě sice na bavorské straně, založil poustevnu, a při něm kostelíček sv. Jana Křtitele, jež k žádosti jeho Berengar, biskup Pasovský, r. 1019 posvětil. Na té poušti žil Vintř třicet a dvě leta, celou krajinu Šumavskou výborně seznal, a přes hory a lesy pilně cestu klesl, až se dostal na českou stranu Šumavy, na horu, která se podnes zove horou sv. Vintře. Tenkrát ale na Březníku jí řekli, a byla v lese pomezním. Žeby byl často do Čech zacházel, a knížeti Oldřichovi syna jeho Břetislava pokřtil, jak některé pozdější památky ujišťují, nezdá se pravda býti. Když měl Vintř tu cestu až na Březník udělanou, buď se mu lépe zalíbilo na té naší české straně, anebo to učinil k vůli tajným záměrům tehdejšího císaře Jindřicha III., že r. 1040 posavadní poustku svou na Rinechnachu opustil, a sám potom na Březníku přebývat začal. Císař Jindřich III. k jeho prosbě poustku na Rinechnachu klášteru v Dolním Altaichu přikázal, aby ji tento klášter svými mnichy osadil. Kterak potom tentýž poustevník Vintř zmíněnému císaři proti Čechům sloužil, na patřicím místě připomenouti neobmeškáme.

Kníže Oldřich mezi volčí nového císaře. 1024.

Roku 1024 dne 13. července umřel císař Jindřich II., kterémuž se byli knížata Čeští za lenníky poddali, a který také po tolik let darmo usiloval, válkami podrobiti sobě ranného Boleslava Chrabrého. Rozmnožoval v říši kláštery a školy a založil v Bamberce biskupství, vystaviv tam znamenitý chrám ke cti Panny Marie a sv. Jiří, v kterém také po smrti se svou manželkou Kunhutou byl pochován. Tím si získal jméno svatého, za největší cnost sobě pokládaje, že i ve stavu manželském s nábožnou Kunhutou zachoval panenství až do smrti. Po stu letech oba manželé od papeže Eugenia III. za svaté byli vyhlášeni, a jména Henricus, Heinrich, přijavši u nás formy Jindřich, Hendrich, Hynek a j. užíváno napotom i u nás za křesťanské jméno velmi zhusta.

A poněvadž knížata Čeští od času, co Vladivoj r. 1002 císaři za lenníka se poddal, byli považováni za příslušníky říše Německé, a jim tam dáván titul vojvod čili hercogův: povolán jest po Jindřichově smrti také kníže Oldřich do říše, aby spolu s jinými německými

vojvodami, knížaty, biskupy a arcibiskupy pomohl voliti nového Německého krále. A tu po mnohých radách a pilném uvážení kníže Frankův, jmenem Konrad II. za krále zvolen byl, kteréhož potom Oldřich jako druží knížata, za svého vrchního pána uznával. Tím učinil Oldřich první krok k potomnímu důstojenství kurfirstskému pozdějších králův Českých, kteří ovšem potom již v takové odvislosti od Německé říše nebyli, jako Oldřich a jeho bratři před ním.

Smrt Boleslava Chrabrého, proměny v Polště a na Moravě. 1025—1030.

Rok 1025 byl pro Poláky osudný, neboť jim umřel v tom roce dne 17. června jejich znamenitý první král Boleslav Chrabrý, a po jeho smrti zahynula sláva veliké slovanské říše, kterou byl založil; nesvorností a ničemností synův zmrháno krásné dědictví otcovo, a zničena jest moc národu polského, jako před šestmectma lety zmařena byla moc a sláva národu Českého. Nejstarší Boleslavův syn byl již nám známý Mečislav II., kterémuž se dostalo přezdívky Lenivý, ačkoliv s počátku dost přičinlivým se ukazoval, zvláště když chtěl bratrům svým bráti jejich podíly a země. Jeden jeho nevlastní bratr jmenoval se Bezprem čili Ota, a byl to syn z druhé Boleslavovy manželky, Judyty, dcery Uherského knížete Gejzy a sestry krále Štěpána svatého. Toho Bezprema vyhnal Mečislav z jeho údelu čili dědictví, když ale Bezprem k svému ujeci, králi Štěpánovi se utekl, zdívlh tento r 1026 válku proti Mečislavovi, a v té válce dobyli Uhři čili Maďaři nejen celého Slovenska mezi Dunajem a horami Karpatskými, ale i větší části Moravy. Král Štěpán ale Bezpremovi těchto dobytých zemí nedal, nýbrž si jich podržel, a zůstali Slováci od těch dob s královstvím Uherským až do dnešního dne spojeni. Když pak Bezprem viděl, že jeho pan ujec ničeho mu dáti nechce, obrátil se ku knížeti Českému, Oldřichovi, potom k novému Německému králi Konradovi, kterému sliboval, žeby ho chtěl za vrchního pána svého uznávati, kdyby mu k panování v Polště dopomohl. To bylo Německému Konradovi právě vhod, neboť se mu velice nelíbilo, že Mečislav II. po otci také králem se nazývá. Ujal se Bezprema i zdívlh válku proti Mečislavovi, která tři leta, od r. 1028 do 1030 trvala, v které ale s počátku Mečislav šťastně bojoval, a Němcům se mstil krutým poplacením krajin Polabských, čímž ale vlastně ta-

mější ubozí Slované nejvíce trpěli. Však později se všecko obrátilo k neštěstí Mečislavově i Polákův. Německý Konrad, jak se zdá, také od Uherského krále žádal, aby mu země na Polácích dobytých vydal, a když mu toho král Štěpán odepřel, strhla se bezpochyby proto později válka mezi Uhry a Německou říší.

Kněze Břetislav dobyl Moravy. 1028.

Zdá se, že kníže Oldřich, hned jak uslyšel, že Boleslav Chrabrý umřel, některých poblížkých krajin a žup Moravských se zmocnil, ba že sami Moravané sobě přáli, aby s Čechy spojení byli, slyšíce, kterak nerozumně a tvrdě Mečislav Polský s národy sobě poddanými nakládati začal. Však brzy Uherský král Štěpán nedal se Oldřichovi v Moravě dále šířiti, an sám větší část té země sobě podrobil.

Zatím ale mladý kněz Břetislav, po staročesku Brjačislav a Brečislav zvaný, k mužnému věku dospěl, a když se právě strojilo k válce mezi Mečislavem a králem Německým, zřídil otec Oldřich silné vojsko české, a tomuto svému synu Břetislavovi je svěřil, aby jím osvobodil Moravu od Maďarův tehdaž vždycky ještě velmi divokých a svévolných. Tak se roku 1028 vypravil Břetislav na Moravu, a připojil se k němu jeden polský kněz, snad svrchu řečený Bezprem sám, kterýž snadno se mohl odřici Moravy ku prospěchu knížat českých. České vojsko hnalo se úprkem přes celou zem Moravskou, poháněje před sebou Maďary, kteří ze všech hradů utíkali a cestu do Uher hledati musili. Jak se to všecko tak rychle vykonati mohlo, toho pohříchu již nikde dočísti se nemůžeme, jisté ale jest, že mladý Břetislav tímto prvním skutkem svým ukázal se býti hrdinou neobyčejně nadaným, do kterého se ovšem nadíti bylo, že pokleslou moc národu svého zase povznese a oslaví, jako se potom skutečně i stalo. Když Břetislav potom učinil pokoj s králem Štěpánem Uherským, a celá Morava jej za svého osvoboditele a pána uznala, ponechal mu otec jeho Oldřich Moravy co údělní knížetství, aby v ní sám vládl, a tak byl Břetislav již od těch dob vojvodou Moravským.

Však nejen velikou srdnatost, nýbrž také jemného ducha a vřelý cit na jevo dával Břetislav, když ve správu Moravy se uvázav, s lítostí spomínal na bývalou moc a slávu této krásné země, a na znamenité skutky Mojžíra, Rastislava a Svatopluka, někdejších slovutných

panovníkův moravských. A když přišel na ona svatá místa, kdež někdy křesťanství tak krásně bylo prokvetlo, když spatřil slavný někdy Velehrad z kořen vyvrácený, a chrámy Boží v něm spustlé a zohavené od divokých předkův týchž Maďarův, jež právě byl ráznou rukou zase vypudil z pozeňmaných krajín moravských: tu se cítil až k slzám pohnuta v nejhlubším srdci svém, i pevně sobě předsevzal, rázně k tomu pracovati, aby zase mír, blahobyt a řád navrácen byl zemi této. Celou velikou kořist na Uhřích vydobytou k tomu obrátil, aby pobořené chrámy zase vystavěny a nadáním opatřeny byly, takto ovoce vítězství svého co obět na oltář Boží položiv. Jmenovitě připomíná se, že prý znova zvelebil kostel sv. Petra v Olomouci a kapli ku cti sv. Klimenta prý v Osvětinanech, kterým kázal navrátiti jmění od starodávna jim patřící, ale za vpádu maďarského před sto lety jim vzaté. Ze pak statky kostela sv. Petra v Olomouci ležely až v samých poledních stranách země, kde řeka Dyje do řeky Moravy padá, dal Břetislav kostelu za to jiný újezd čili okolí, nynější arcibiskupský lenní statek Moštěnický u Holešova a u vrchu Hostýna. V oněch pak stranách poledních, kde Dyje do Moravy teče, založil anebo aspoň obnovil pohraniční hrad, kterýž po něm nazván jest Břecislav, anebo jak se nyní říká Břecslav (německy Lundenburg.) Také jiné staré hrady moravské dal Břetislav nově opevniti, zvláště takové, které ležely blíž hranic uherských a polských, to jest proti nynějšímu Slezsku, mezi kterými byla bezpochyby nynější Opava v župě Hradecké. Břetislav rozmnožil také počet osob duchovních, a první mnichy sv. Benedikta do Moravy uvedl, založiv jim poustevny, jednu při kostelíčku sv. Jana v místech zaslého Velehradu, a druhou na starém opuštěném hradišti čili rejhradě ke cti ss. apoštolův Petra a Pavla, kdež podnes na Rejhradě se říká. Sám pak co vojvoda Moravský sídlil Břetislav v Olomouci, nejpřednějším tehdaž hradě moravském, a všem svým věrným druhům, kteří mu k vypuzení Maďarův a k vítězství dopomohli, úřadův a statkův udělil; Zvěsta učinil županem Olomouckým, Lutu, bratra jeho, županem Pustiměřským, Ctibora županem Brněnským, Radima županem Přerovským; mezi ostatními jmenují se ještě Veliš, Tas a Mutina, kteří také slavné odměny došli.

Kterak Břetislav Jitku z německého kláštera unesl. 1029.

Břetislav v pořídív takto všecko na Moravě, dostal bezpochyby od otce a jeho rádcův naučení, žeby měl sobě předejítí císaře Německého, aby ho za vojvodu Moravského uznal, poněvadž císař ve jmenu Bezprema, kněze Polského, sám by mohl Moravy požadovati pro sebe. Tak bezpochyby se stalo, že Břetislav následujícího roku 1029 v měsíci máji k císaři do Němec zajel, an se tento právě v městečku Thüngen, které leží na půlnoc nedaleko města Würzburgu, zdržoval, a také se zdá, že sobě Břetislav císařovu dobrou vůli tam získal. Cesta do toho Thüngenu vedla Břetislava dvakrát přes město Svinibrod, kterému Němci Schweinfurt říkají, kde bývalo sídlo markhrabat východního Francka. Tu ho došla pověst o krásné panně která prý spanilostí svou všechny panny pod sluncem převyšuje. I hned se v něm zbudila zvědavost a jakási touha, aby jí spatřil a poznal. Dověděl se pak, že ta panna se nazývá Judita čili Jitka, že jest dcera Jindřicha, knížete Svinibrodského, již zemřelého, a že bratr její Ota příjímá Bílý, ji tuto ve Svinibrodě chová v klášteře panenském, silnými zdmi ohrazeném, aby se tam literám a žaltářům mezi jinými pannami vyučila. Břetislav jsa mládenec tehdaž asi dvacetiletý, postavy krásné, a nad jiné ctnostmi a všemi jinými dobrými skutky a mravy, udatností, silou a statečností obdařen, našel příležitost, v kostele klášterním tuto Juditu spatřiti, a spatře ji, patnáctiletou ušlechtilou a svižnou dívčinu, tak prudkou láskou k ní zahorel, že sobě usmyslil, stůj co stůj za svou manželku ji pojmouti, a kdyby jí i mocí dobývati musel a v tom i zahynouti měl. Zdá se, že si i krásná Judita sličného kněze povšimla, a že se jejich oči v milostném zápalu potkaly. Než Břetislav nechtěl odvážiti se štěstí svého námluvami a prosbami, věda kterak hrdí Němci sebe za něco lepšího pokládají, a kterak především Slované a jejich jazyk v nenávisti mají, a jimi pohrdají.

Však což, kdyby mu pyšný její bratr, Ota Bílý, ještě i proto odřekl, že ze selské matky, z Boženy, zrozen byl? „Nic toho! neskloním šije co prosebník před těmi hrdopyšky, — ale Judita musí být má, kdyby i za Rýnem byla předmennou ustraněna, a kdyby ji nebesa kryla: Judita musí být má!“ tak sobě mysle vrátil se spěšně do vlasti, vyprav sobě jistý počet nejstatečnějších a nejvěrnějších soudruhův, kázal nejlepší koně osedlati, a předstírav otci, že zase spěšně a na krátko k císaři jeti musí, klusal se svou družinou přes německé hranice. Druhové

jeho ovšem nevěděli pro jakou důležitost pána svého provázejí, a jen se tomu divili, s jakým chvatem k Svinibrodu uhánějí. Také jim na té cestě Břetislav přikázal, aby ho nikdo z nich knížetem nejmenoval, ani žeby českým knížetem byl, komu pravil; také žádného znamení pocty aby jemu před Němci nečinili, ale jako by on jeden z nich byl a jim roven, tak aby se k němu chovali. A tak sedm dní pořád jeli, až do Svinibrodu došli, kde co hosté v předklášteří se oznámili a noc-

lehu žádali. Tu Břetislav uhostiv se nejinak než jako vlk lačný obyčej mívá, ovčín obcházel, vy-
zvídaje, kdeby nějakou ovci uchvátiti mohl, také klášter dokola obcházel, přístupu do něho hledaje, kdeby krásnou pannu mohl spatřiti a s ní promluvit. Pomyslí, jakby klášter mocí vybil, ale nesměl, proto že v malém počtu přijel. Opět umyslí, aby tajně vejda do kláštera, panny se uchopil, a s ní jakž bude moci pryč utekl. Šťastnou náhodou bylo to právě v předvečer něja-

Břetislav uchvátí Jitku z německého kláštera.

(35.)

kého svátku, a tu vidí Břetislav, ana se fortna klášterní otvírá, a z ní mladá děvčata vycházejí, aby dle obyčeje svého u prostřed kostela na nešpory zvonily. A hle, J u d i t a od něho tisícerym přáním vyžádaná, byla mezi nimi. Hned ji poznal po její kráse a po škarlatové kápí, kterou měla na hlavě, i počal k ní žádostivým okem pohlížeti, a že ji miluje znamení jí dávati. A ona také vidouc krásného mládence, neméně laskavě po něm se ohlížela a jemu svou veselou tvář

ukazovala, jako by jej dávno znala. Břetislav za pannami do kostela se vkradl, a jako vlk ze zálohy vyskočí, jehňátko uchvátí, a vědom sobě toho, co učinil, spuštěným ocasem do bezpečné skrýše s lupem utíká, tak i on milostným zá-
palem unesen z prostředka pannen Jitku uchvátí a s ní z kostela ven běžel, ana jako bezděčně nevelmi se mu bránila. Stal se pokřik v klášteře, služebníci se sbíhali, a když Břetislav se svým lupem vyběhnouti chtěl z brány klášterní, našel

ji zataženu silným řetězem a tudíž zamčenu. To když kníže viděl, vytrhl svůj meč z pochvy, silnou ranou řetěz jako třístku přetal, k svému koni doběhl, Jitku před sebe na kůň posadil, a pryč do tmavé noci ujížděl.

Druhové jeho nevědouce ještě dobře, co se stalo, rychle na koně vsedali, a za ním ujížděli; ale mnohého z nich dohonili rozkacení čeledínové z kláštera, tonu oči vyloupali, jinému nos uržili, jiným ruce a nohy přeráželi, tak že kníže Břetislav s Jitkou a jen s malým počtem svých věrných pod ochranou noci ušel, a šťastně přes hranice do Čech se dostal. Však dlouho ještě ve Svinibrodském klášteře ukazovali řetěz, mocnou ranou přeražený, na důkaz smělého skutku a obrovské síly českého knížete Břetislava, kterýž příjev na hrad Pražský svému otci nevěstu představil. Kníže Oldřich divil se chrabrému skutku synovu, a těše se z toho, k tomu snatku své přivolení dal. A nežli se skončil měsíc červen téhož leta, přijel Břetislav s krásnou Jitkou na hrad svůj do Olomouce, kdežto ji Moravané co vojvodkyni země Moravské holdovali a hluché radovánky strojili. Když pak Jitka r. 1031 prvního syna Spytihněva porodila, tu šťastný otec hned na oslavení jména tohoto svého prvorozence v župě někdy Velehradské nový župní hrad vystavěl a jej Spytihněv jmenovati přikázal. Tento hrad stával blíž Napajedel, na pravém břehu řeky Moravy, a zbyla z něho podnes jen vesnice nenáležitá Zpytinov nazvaná. Kníže Břetislav založil v tom hradě Spytihněvi proboštství, jemuž staré nadání bývalého Velehradského chrámu Panny Marie přikázal, a probošta Svatoslava učinil dozorcem všech kostelův, jež kníže v celé župě někdy Velehradské buď ze zřícenin vyzdvihl anebo zcela nově vystavěl.

Nový biskup Šebř. 1030.

Biskup Izzo umřel 30. ledna 1030, a potom hned toho roku času letního zvolen byl na biskupství Pražské kněz Severus, jemuž Čechové říkali Šebř. Byltě z mládí při dvoře knížecím chován, vďycky velmi ochotně a rychle, kdekoli se k tomu příležitost nahodila, knížeti sloužil, tak že v tom všecky jiné dvořany převyšoval, a tudý sobě lásky a přízně pána svého získal. Byl totižto kaplanem knížete Oldřicha, a služeb Božích velmi pilen. Kamžkoli kníže vyjel, tu on vždy s ním také jezdil a chodil. Zvláště na honbách, když kanec divoký zastřelen aneb chycen byl, tu on ochotně a hned přiskočil, zvířeti ocas a uši uřezal, očistil, přistrojil, a věda, že

kníže tak přistrojené kančí ocasy rád jedl a za lahůdku měl, jemu té krmě podal. Pročež prý kníže Oldřich k němu pravíval: „Oj Šebři, pravím tobě zajisté, za takovou pochoutku hoden's biskupské čepice.“ A tak tou ochotností knížeti i všem jiným dvořanům se velmi zalíbil, a v skutku se i biskupství dopídl. Vysvěcení dostal od arcibiskupa Mohučského ve svátek ss. Petra a Pavla dne 29. června 1030, a byl to bezpochyby druhý rozený Čech na biskupské stoličce Pražské. Biskupoval velmi zdárně plných 37 let.

Války v Uhřích a Polště. 1030—1032.

Válka mezi císařem Konradem II. a Uherským králem Štěpánem vypukla r. 1030 bezpochyby pro země, jichžto král Štěpán na Poláčích byl vybojoval. Císař s vojskem dosti znamenitým podle pravého břehu Dunaje dolů táhl, a tudý Uhrům škodu činil. Ale Uhři v tak znamenitém počtu jemu vstříc se postavili, že daleko nepřišel a konečně od Uhrův z jejich země byl vytištěn. Ale toho času také mladý vojvoda Moravský Břetislav, do pole proti Uhrům vytáhl, snad že císaři pomáhati chtěl, však ještě spíše, že sám také příčinu k té válce měl. I jemu se postavili Uhři na odpor, ale udatný hrdina český na ně dotíral s takovou udatností, že sobě po levém břehu Dunaje mečem a ohněm rychle cestu proklestil, a vítězně až pod Ostrihom postoupil, tak že král Štěpán, aby větších škod odvrátil, o pokoj jednati musel.

Tímto činem získal si Břetislav lásku císaře Konrada, ale s druhé strany pohuěval se se svým Otcem Oldřichem. Neboť kníže Oldřich z neznámých nám příčin nepřál více císaři Konradovi, a syn jeho Břetislav proti vůli jeho císařovi pomáhal, kdež by mu Oldřich raději v tom byl překážeti chtěl. A tak se stalo rozdělení mezi starým a mladým knížetem, které několik let trvalo. Za to však Břetislav přilnul více k svému nešťastnému strýci, svrženému knížeti Jaromírovi, který bezpochyby již dávno od svého bratra z vězení propuštěn tiše se choval, a svého statečného synovce srdečně sobě zamiloval.

Roku následujícího 1031 zdvihl císař Konrad válku proti Mečislavovi Polskému, i vzkázal Českému knížeti Oldřichovi, aby se též proti Polákům vojensky vypravil. Ale Oldřich, maje vždy větší nechuť k císaři, zhola mu toho odepřel, a císař tedy sám dvoje vojsko vytrojil, a se dvou stran do Polských zemí vpád učinil. Byl s ním také Bezprem, Mečislavův zapuzený bratr,

který se byl s Lutici spojil. Nemohl odolati kníže Mečislav II. veliké síle vojska císařského, i byl přinucen za pokoj prositi, a země Lužické od otce, Boleslava Chrabrého, dobyté císaři postoupiti, pak s bratrem Bezpremem o částku říše Polské se podělití. Ale sotva že měsíc minul po zavřeném pokoji, ukázala se pravá povaha Bezpremova; neboť znova povstal a bratra Mečislava z Polska do konce vyhnal. Opustila a zradila Mečislava i manželka jeho Rejčka čili Ryksa (t. j. Regina), dcera Ezona, hraběte Rýnského a Matyldy, dcery císaře Oty II., a nezbyvalo mu konečně ničeho, než utéci se k největšímu někdy nepříteli svému, Českému knížeti Oldřichovi. Ale Bezprem počínal nyní sobě v Polště jako vztekly ukrutník, a netrvalo to ani rok, odebral za to náležitou odplatu, Poláci ho zabili. A tak r. 1032 Mečislav, maje zatím útočiště u knížete Oldřicha v Čechách, zas do Polska se navrátil, a vlády tamnější se zmocnil.

Svatý Prokop a začátky kláštera Sázavského. 1032.

Za těchto posledních časův, když vinou synův slavného někdy Boleslava II. moc Českého národu takorba zhynula, a nejen všechny ostatní slovanské země, jež dříve Českých knížat poslouchaly, od Čech byly odtrženy, ale i sama země Česká v odvislost německou byla přivedena, když Němci při dvoře knížecím začali hostiti a plichtiti se, když biskupové Němci, vyšší duchovníci a mnichové vždy více a více přiváděli ve zlehčení jazyk slovanský, což všechno, dle tehdejšího mínění, Čechové pokutou snášeti musili za to, že se tak těžce byli provinili proti svému svatému krajanu, biskupu Vojtěchovi; — tu žil a vzdělával se v tichosti muž a vlastenec český, kterýž, jak se zdá, hluboce pocítil úpadek vlasti své a drahého mu národu Českého, a jak by jej z duševní mdloby zdvíhnouti a zase k samostatnému a bohumilému životu vzkřísiti mohl, hluboce rozjímal a přemýšlel. Tento muž byl svatý Prokop. Narodil se za panování Boleslava II. a snad již i za biskupování sv. Vojtěcha. Světla Božského spatřil ve vsi Chotúni, kteráž leží nedaleko Kouřimi v malém úvale na pláni v pozdějších časech bitvou Lipanskou pověstná. Jeho otec byl zeman, hospodář, snad starosta té osady, kdež bydlel ve statku, kterémuž podnes Svato-Prokopský statek říkají. Bohabojní rodiče vidouce, kterak se rozvíjí spanilá duše mladého Prokopa, ustanovili, že jej odevzdají Bohu za služebníka, i dali ho na Vyšehrad, kdež přijat

jest mezi žáky bezpochyby při kostele sv. Klimenta, založení knížete Bořivoje. Velice tam prospíval v mravích, spůsobích a vědomostech kněžskému stavu potřebných. A tu zdá se, seznámil se s knihami slovanskými, podle kterých za času sv. Methodia Čechové pravého Boha ctíti a chváliti začali. Žeby byly tehdy ještě na Vyšehradě slovanské služby Boží panovaly, nezdá se sice, neboť na knížecích hradech nejspíše nejdříve přestaly po založení biskupství Pražského; že však národ po venkově se jich držel po drahý čas, a k nim srdcem svým přilnul podle zákona přirozenosti lidské, to ovšem za jisté pokládati musíme, dokud i tyto slovanské služby pečí biskupův latinských zastaveny nebyly. Kněží Vyšehradští vidouce, jak dobře v umění, kázni a cnosti dospěl mladý Prokop, oblíbili jsou si ho v té míře, že ho do svého sboru přijali a na kněžství jej posvětili. Po čase pak již ho chtěli kněží Vyšehradští za svého představeného sobě zvoliti, ale Prokopova mysl nebažila po takovém povýšení, a pokorna jsouc upokořila se ještě více, pohrdaje marností světa, nikdy drahého roucha na sobě neměl, skvostného jídla a nápoje se vzdaloval, a jen k tomu, jak by mohl Bohu sloužiti a krajanům svým cestu ku spasení ukazovati, všechnu svou mysl obrácenu měl. Když tedy přeslechl, kterak jej chtějí povýšiti, pravil k sobě: „K čemu mi jest tato čest, ježto uvádí duši v pokušení; kdo světskou marnost miluje, není Bohu vzácn, a bude ztracen.“ I opustil svůj obrok, kterýž měl na Vyšehradě a jsa ženat, jako tehdy ještě kněží byli ženati, opustil i ženu i všechno pohodlí života toho, a odebral se daleko pryč, kde by ušel hluku světa a k vážnějšímu dílu života svého se připravoval.

Tenkrát bezpochyby to bylo, když mrzký Boleslav Rýšavý Českou zem v tolikéře neštěstí a nesnáze uvrhl, až se z toho mnohým dobrým Čechům zastesklo; i zašel také Prokop někde daleko na východ, snad až do Slovenska v nynějších Uhřích, a našel tam starého, ctihodného mnicha řehole sv. Benedikta, kterýž na poušti o samotě co poustevník žil a Pánu Bohu slovanským jazykem sloužil; neboť i tam se ještě zachovaly služby Boží slovanské od ss. Konstantina a Methodia zavedené. Tomuto poustevníku svěřil Prokop úmysl svůj, že by chtěl za bratra do jeho řehole přijat býti. Stalo se, jak si žádal, a ztrávil tam několik let na té poušti u toho starce, ustálil se v příkladné kázni řeholního a poustevnického života a vyučil se zásadám řehole sv. Benedikta. Dokonalejší v moudrosti a cnosti vrátil se Prokop asi okolo r. 1009 z této své druhé školy nazpět do vlasti své, a navští-

viv rodiště své jal se hledati místo samotné, kdežby jako druhdy sv. Jan Křtitel modlitbou a bohumilou prací, kázni a dobrými skutky zdokonalil sebe. Kráčeje v stranu polední, přišel za Kouřimí až ke břehům řeky Sázavy. Bohopusté lesy pokrývaly tehdaž ještě okolní krajinu nad Sázavou, podle řeky strměly holé skály, vypínajíce se nad věkovité stromy, a mnohá místa byla porostlá houštěmi, kterýmiž se ještě žádná lidská noha nebyla prodrala. Divoká zvěř jenom tu své brlohy a skryše měla. Sv. Prokop prodrav se k jednomu takovému skalnatému pobřeží, našel konečně, čehož byl hledal, totiž skálu s jeskyní příhodnou na poustevnické bydliště. A tu na té Sázavské poušti umínil si sv. Prokop zůstatí, užívaje jeskyně za přístřeší proti dešti a jiným nehodám. Přinesa s sebou, čehož mu na té samotě zapotřebí bylo, zařídil si život podle pravidel, kterým se naučil z evangelia a z příkladu mistra svého na vzdálené poušti. Modlitba, rozjímání a práce vyplňovaly čas denní; střídmost v jídle a v pití dodávala duchu jeho bystrosti, že mnohé těžkosti a nesnáze naučil se přemáhati. Planá jablíčka a jahody byly jeho pokrmem, čistá voda ze skalného pramene jeho nápojem, a při tom ještě mrtvivil žádosti své, neboť i vody napíjel se nezřídka pod měrou, aby ani v tom nehověl chťící tělesnému. Práce pak měl dosti: počal okolo sebe planiti, porážíje stromy a odklizeje roští, vykopáváje kořeny a rozkopáváje tvrdou, prorostlou zemi, rovnal si půdu na políčko, kteréž pak osíval obilím na potřebnou výživu. Pak si postavil vedle jeskyně domeček. Jsa se vším tím hotov, umínil si vystavěti kapličku. K tomu si vyhlídl místo na výšině, aby se odtud snáze a svobodněji povznášela duše k nebesům. Vystaviv ji, posvětil ji ke cti Panny Marie. Tak trávil sv. Prokop mnohá leta na poušti, a takto se připravoval k tomu, aby pak mohl jiným býti podporou a světlem na cestě ku spasení. Nikdo o něm nezvěděl, nikdo ho neviděl, než jeden Bůh sám. Ale jako prý nemůže město na vysoké hoře skryti se, a oheň pod kádí hořeti, tak Bůh znaje sám své časy, ustanovil Prokopa povznésti v jasnou zář, a poušť Sázavskou učiniti útočištěm lidu sevřeného mráкотou duševní a neřestí tělesnou.

Bylo to asi roku 1031, když sobě jednou kníže Oldřich usmyslil, vyjeti na lov do Sázavských lesův. Družinu měl s sebou veselou, však když se do lesův dostali, tu se lovci na různě rozjeli, a dopuštěním Božím nezůstalo při knížeti ani jednoho. Tu se ukázal Oldřichovi krásný, veliký jelen, a kníže maje lučistě v ruce již již se strožil, zastřeliti ho. A však jelen dal se v skoky,

a kníže za ním na hujném koni. Jelen prodrav se houštinami doběhl na skalinu, na které kříž byl vztýčen a tam pitomé zvíře skrylo se za muže. poustevníka, a pozdvihlo pak parohatou hlavu proti pronásledovníku svému. I zpřímil se tudíž i onen muž poustevník v rukou maje sekeru, kterouž byl právě dub osekával. Byl to sv. Prokop. I hned kníže z ruky lučistě upustil, koně svého zadržel a vida mnicha pokorného, s koněm k němu se zatočil. Byltě ale sv. Prokop muž krásného, vysokého zrůstu, v plecích široký, hnátův silných a ve všem těle plný; také hlavu dosti velikou měl, a jsa v tváři ovšem bílý, měl černou bradu a černé vlasy, jasný zrak, a promluvenf jeho bylo milostivé, srdce také ku každému upřímné. Oděvu na sobě neměl mnoho, jenom sukni a kápí nosil, na nohou nohavice a k tomu lehké střevíce. Důstojná postava velebného poustevníka podivnou mocí dojala knížete Oldřicha. Pociťil ovšem, že tento muž neznámý v chatrné kápí řeholní jest vzácnějším před Bohem nad mnohé pány oděné škarlatem a skvělícím se zlatohlavem. I promluvil k němu důvěrně: „Kdo jsi, ješto na této poušti bydlíš? jak ti říkáš? a co tu číns?“ Svátý Prokop s důstojnou pokorou odpověděl: „Hříšník jsem, Prokop se jmenuji, a bydlím zde v milém pokoji, dle zákona sv. Benedikta pro odplatu království nebeského.“ Tato přímá slova zdála se knížeti Oldřichovi, jako by z nebe pocházela, probudilo se v něm svědomí, připomněl sobě velkých hříchův svých, i rychle skočil s koně, svinul plášť a se skroušenou duší kloně hlavu jal se sv. Prokopa prositi: „Otče, vyzpovídej mne, hříšníka.“ Sv. Prokop ho vyzpovídal — po zpovědi pravdou o Božím slitování jej potěšil, kterak se polepšiti a co činiti má jej poučil a pokání mu uložil. Když se byla tato první zpověď na poušti Sázavské příkladně vykonala, padl sv. Prokop na tvář svou, a dlouho se modlil slovy slovanskými, kterými sv. Konstantin učil kněžstvo své Boha vzývati, což knížete, s nímž se divná proměna stala, neobyčejně dojímalo. Pak kníže unavený a rozpálený jízdou po lesích pocítil velikou žízeň. Muž Boží vzal koflík svůj dřevěný, nabral vody ze studánky a podal ji knížeti.

A však ta voda chutnala Oldřichovi lépe než vína všeliká, jichž kdy byl při knížecích a královských dvorech okusil. Znamenav divy veliké, které se tuto s ním dějí, počal k sv. Prokopovi mluvit, řka: „Sebež okolo sebe bratří více, kteří by tu s tebou byli Bohu sloužíce, a to jazykem naším slovanským; chci zde klášter učiniti, zbožím a dědinami jej nadati.“ Prokop svátý toto slyše: postál malou chvíli tiše, a zvěděv knížecí úmysl,

počal mu k tomu raditi, by to ráčil učiniti ke cti Boží a všech svatých a jmenem sv. Jana Křtitele. Kníže Oldřich přijal milou radu, vyžádal si od sv. Prokopa, aby mu byl napotom duchovním otcem a zpovědníkem, a když sv. Prokop ukázal, kudy by ven z lesa vyjel, a znamení udal, podle nichž by nejsnáze dostati se bylo k jeskyni jeho, vzal kníže Oldřich odpuštění od něho, a odejel.

Kníže Oldřich, navrátiv se na hrad Pražský, byl celý proměněn, a hned vyhledal nešťastného bratra svého, slepého Jaromíra, aby se s ním smířil. Dobrodušný Jaromír potěšil se z toho, že se bratr obrátil, řka k němu: „Já to, bratře, dobře věděl, že's mně toho neučinil po svém rozumu, neb jsi ke mně příčiny neměl; a však měj mne již za bratra věrného, a poznej nevěrného Kochana. Sukně košile bližší nebývá,

Kníže Oldřich našel sv. Prokopa na Sázavské poušti.

(36.)

nemoudrý pro daleké bližšího pozbývá; bratře, Vršovici nepozdvihuj, a kde můžeš, tu je utlačuj.“ Oldřich také nezapomněl o předsevzetí svém, a poradiv se s pány zemskými, jaké nadání by novému klášteru učiniti měl, hned r. 1032 při řece Sázavě klášter stavěti rozkázal. Svatý Prokop sám vyhledal příhodné místo, a ruky své také k tomu dílu přikládal; zároveň pak shro-

mažďoval mužův pobožných, lásce Boží a bližního se obětujících, a snad i z dalekého Slovenska nejednoho mnicha jazyka slovanského k sobě povolal, aby mu pomohl, zaříditi život a kázeň klášterní, a druhých bratří v písmě slovanském vycvičiti a utvrditi. I tak rostlo dílo horlivou snahou sv. Prokopa, vedle kláštera začala se také zdvihati stavba klášterního chrámu, a nový

život uhostil se v dosavad tiché poušti Sázavské. Příkladná zbožnost, s kterouž se služby Boží ve slovanském jazyce slavily, vtělená pokora i ochotnost, s jakouž sv. Prokop co příklad neunavené horlivosti a lásky, každému v potřebách jeho pomáhal, kázání, kteráž k lidu činíval, všecko rozneslo brzo slávu Sázavského údolí po vši vlasti, tak že lidé ze vzdálených končin tam se scházeti počali, aby se stali účastnými milosti Boží, a dobrý příklad ze zbožného křesťanského života si brali. Podle ducha tehdejších časův roznášely se ovšem také pověsti o zázracích, jež prý sv. Prokop milostí Boží činíval, a těch pověstí přibývalo čím dál tím více. Když pak se o to jednalo, kdož by měl za opata nového kláštera zvolen býti, tu ovšem všickni bratři žádali, aby sv. Prokop tuto hodnost na se vzal. Líbuje si však, mezi nejmenšími býti nejmenším, zdráhal se jak mohl; když ale všickni, i kníže Oldřich, i biskup Šebřř zároveň žádali a rozkazovali, tu pokorný sluha Páně musel se podrobiti, a stal se prvním opatem kláštera Sázavského, i opatoval s velkou slávou od r. 1302 po jedenmécitma let, do r. 1053.

Poslední leta knížete Oldřicha.

1033—1037.

Císař Konrad II. pro neposlušnost knížete Oldřicha v poslední válce polské velice naň se rozhněval, a jemu, aby se před ním v městě Meziboru postavil, rozkázal; neboť tenkrát chtěli císařové s českými knížaty, kteří se jim v područí byli dali, rovněž tak nakládati, jako s každým jiným knížetem a markhrabětem německým. Ale Oldřich toho, což císař žádal, neučinil, řka, že povinen není před ním státi. A tak se za dlouhý čas hádali. Konečně vida Oldřich, že jinak nelze, šel r. 1033 v letě do Němec a dostavil se k císaři v ležení jeho u města Werben u Labem v Sasích. Císař Konrad maje Oldřicha v rukou svých, tu jej jal, a proto že prý neposlušen byl, do vězení dal. Tak Oldřich za celý rok, jak se zdá, ve městě Řezně u vězení seděl. Do Čech pak poslal císař rozkaz, aby Jaromír s Břetislavem společně vládl v České zemi.

Když pak císař o velikonoci následujícího roku 1034, do Řezna přijel, tu se císařovna a říšská knížata za Oldřicha přimlouvali a císaře za to žádali, aby ho z toho vězení propustil. Císař to učinil však pol tou výminkou, aby Oldřich toliko v jedné polovici České země, Jaromír, bratr jeho, však v druhé polovici vládl. A tak knížetství České

na tři díly rozděleno býti mělo, nebo Břetislav v Moravě panoval. To císař z té příčiny tak míti chtěl, aby tudy moc knížete Českého na tré rozdělená říši Německé nemohla nebezpečnou býti. Ale Oldřich dobře tomu porozuměl, nebo vychován jsa při dvoře německém chytrosti německé dobře se naučil, jakož i jazyku německému, jak náš Kosmas o tom se zmiňuje; i sotva se do Čech navrátil, hned dle přirozené sobě prchlivosti bratra Jaromíra slepého zase do věže na Lysou zavéstí a tam zamknouti kázal, aby mu v ničem překážeti nemohl, synovi pak Břetislavovi správu Moravy vzal, a ze země jej vypověděl. A tak se Oldřich samojediným pánem Čech a Moravy udělal, aby tudy císařovi dokázal, že se jeho moc na knížetství České tak daleko jako on sahati chtěl, nevztahuje.

Břetislav utekl do Bavor k synu císaře Konrada, Jindřichovi, kterýž byl tehdaž vojvodou Bavorským, a ten pak sám přitáhl s vojskem do Čech, a Břetislava s otcem smířil, tak že mu Oldřich zase Moravy postoupil a jej co milého syna a nástupce u sebe přijal. Jaromír zůstal však na Lysé, a pokojně se choval. Po třech letech umřel kníže Oldřich dne 9. listopadu 1037. Zůstala po něm vdova Božena, a synové Břetislav a Vratislav. Tento druhý byl knězem, kanovníkem u sv. Víta, ale o jeho životě se neví ničeho.

Oldřichův pohřeb. Nastolení Břetislavovo. Jaromírova smrt.

1037—1038.

Jak mile přinesli Jaromírovi, nešťastnému knížeti na Lysé, zprávu, že bratr jeho Oldřich umřel, tu hned Jaromír dal se vozem na hrad Pražský zavéstí. Ale tu již ležela mrtvola Oldřichova třetí den na marách do prostřed kostela sv. Jiří přinešená. Dal se tam Jaromír zavéstí, a pomakav rukou obličej bratra svého, začal bolestně lkáti a hořekovati, řka: „Hoj můj milý bratře! Hoj přeukrutná smrti! Hoj již ležíš na marách! Ty mne, ani já tebe viděti nemohu. Před třemi dny byl jsi ještě znamenitý kníže, a teď ležíš tu co trup nepohnutý; zjitra budeš červům pokrmem, pozejtří v prach se obrátíš, a jen marná pověst zbude po tobě v ústech lidských! Světla jsi mne zbavil, nemiloval jsi bratra, jakž náleželo bratru, neučinil bys nyní, kdybys živ byl, cos učinil prvé. Znáám to zajisté, kdybys mohl, žebyš mně rád navrátil oči, neboť se ti nyní samému již vyjasnilo, an jsi na věčnosti, dobrělis čili zle

učinil. Ale já všechno tobě z celého srdce odpouštím, aby tobě Pán Bůh pro své milosrdenství také tvé hříchy odpustiti ráčil, a žádám, aby duše tvá odpočívala u věčném pokoji.“

Zpívající a modlíce se zdvihli potom rakev, a tu v kostele sv. Jiří ve hrobce knížete Oldřicha pochovali.

Druhého dne, 12. listopadu 1037, byl pak Břetislav na hradě Pražském veřejně za

knížete Českého vyhlášen a slavně nastolen. Vyšel Břetislav z knížecího paláce svého na prostranství před kostelem sv. Víta, kde stával knížecí stolec kamenný, provázen jsa strýcem svým Jaromírem, manželkou svou Juditou, a všemi svými dvořany. Aby pak se lid příliš na knížete netlačil a překážky nečinil, rozkázal starý kníže Jaromír, aby se z hořejších oken palácových, jak prý to vždy při nastolení knížat v obyčeji bývalo, přes deset

Jaromír ukazuje národu Břetislava volaje: „Hle, toť kníže váš!“

(37.)

tisíc tehdejších stříbrných penízův mezi lid vysypalo a rozházelo, tak že sbírajíce peníze nemohli ku knížecímu stolci plným davem se hrnouti. A když Břetislav před knížecí stolec pokročil, vzal jej za ruku strýc jeho, slepý kníže Jaromír, a vyvedl ho na stupně prestolu, drže pak levou rukou Břetislava, pravou rukou naň shromážděnému národu ukazoval, zvolaje: „Hle, toť kníže

váš!“ I vzkřikli všickni: „Břetislav kníže náš!“ a počali zpívati píseň „Hospodine, pomiluj ny“, kterou končili dodávající: „Krlíš, krlíš, krlíš“ t. j. kirie elejson, Pane smiluj se nad námi. A zase všechno utichlo, Břetislav zatím usazen jest na prestolu čili trůnu předkův svých, a Jaromír, jal se zase promlouvati k lidu, řka: „Přistupte sem blíže všickni, kteříž jste z rodu Municův,

a vy z rodu Těpty!“ pak ještě jiných mnohých přivolával, kteří byli z předních rodů panských, mocnější, věrnější a zámožnější.

A když zvěděl, že tu přistoupili, řekl: „Poněvadž mně osud toho nedopustil, abych byl zase knížetem vašim, tohoto vám ustanovuji za knížete, a prosím, poslouchajte jeho a věrnost jemu zachovejte, takž jakž náleží knížeti.“ Pak se obrátil k Břetislavovi a řekl: „A tebe milý synu napomínám, těchto sobě važ jako milých otcův, jako bratří je miluj, a ve všech svých potřebách jich rady užívej; těm svěruj hrady, župy a lid svůj ku spravování, neboť jimi jenom pevně stojí panství české, stálo a státi bude až na věčné časy. Ony pak, jižto slovou Vršovici, jakožto špatných otcův špatní synové, našeho rodu domácí nepřátelé, ty v nenávisti měj, a jich se jako ubláceného kola vystříhej, neboť mne nevinného a knížete svého nejprv svázali, a všeliký posměch ze mně si dělali. Naposledy svými lstivými radami to zjednali, že bratr bratra, mne, hle tohoto zraku zbavil. Synu můj, měj to v paměti, že sv. Vojtěch kladbu na ně vydal pro jejich ukrutné skutky, aby třikrát záhuba na ně přišla. Již je dvojí záhuba zastihla, tak že mnozí z nich o život přišli. Ještě se to bohdá i po třetí stane!“

Vršovici stojíce tu v zástupu lidstva a tato slova slyšíce zapálili se zlostí, a se skřipáním zubů zapřísáhli se, že se na něm pomstí. Skončila se slavnost, a Břetislav chvalitebně v Čechách panovati začal.

Asi po roce vykonali Vršovici na Jaromírovi svou pomstu strašlivou. Kochan, vždy ještě hlava rodu celého, vyslal zbrojnoše svého, aby v příhodnou chvíli Jaromíra zabil. Sluha vykonal sobě uložený zločin, dočkal slepého knížete v tajném místě k vykonávání tělesné potřeby, a tu mu ostré kopí zadkem hluboko až do vnitřností vehnal, tak že tu hned kníže mrtev klesl. A tak skončil ten muž dobrý a spravedlivý, starý kníže Český, Jaromír, jako mučenník bídný život svůj dne 4. listopadu 1038.

Kníže Břetislav I. 1037—1055.

Po dlouhém, bolestném strádání přišel konečně panovník, který Čechy za vlády tří bratří Boleslava III., Jaromíra a Oldřicha, tak velice pokleslé a snižené, zase k nové slávě podzdvihl, který také Moravu ze stoleté, těžké mrákovy k novému životu vzkřísil. Břetislav I. stal se v skutku obnovitelem České říše, a spojiv zase dvě země sesterské, Čechy a Moravu, v

nichž národ stejného jazyka a stejného srdce obývá, utvrdil tím jádro českého panství, které nikdy více nebylo na delší časy roztrženo, tak že spojení obou zemí zavěceno jest trváním osmi set let až podnes. Také Slezsko částečně zase s říší svou spojil, neboť i ono mívalo v poblížkých k Čechám krajinách lid jazyka našeho, kterýž přirozeným během věcí k svým rodným bratřím se hlásil. Potom spořádal Břetislav dědičnou posloupnost na trůnu Českém, a naproti Německé říši postavil se zase na takový stupeň neodvislosti, na jakém již jeho děd a praděd stávali. Břetislav konečně povznesl zase národního ducha slovanského, a s prospěchem se staral o zlepšení zákonův a zemských řádův. Jen litovati třeba, že bohužel déle nepanoval; nicméně jeho ač jen osmnáctileté panování mezi skvělejší doby naší minulosti náleží.

Hned na počátku panování svého jal se bujarý a mladý Břetislav obmýšleti věc veliké, a maje na očích příklad svých dědův a Boleslava Chrabrého, chtěl i on založiti novou velkou říši Slovanskou, tak jak jeho dědové v tom byli již učinili slavný počátek, a tedy nejen všechny krajiny, jež před 38 lety Boleslav Chrabrý od České říše byl odtrhl, ale i Polsko samo chtěl s Čechami v jednu říši spojití, potom také vlastní arcibiskupství míti, aby tak všickni západní Slované nejen byli samostatní a od Německých císařův neodvislí, ale také aby v církevní správě nezáleželi od arcibiskupův německých.

K vyvedení velikých těchto zámýslův Břetislavových byla doba jeho velmi příhodná. V Polště panovaly právě žalostné zmatky: tam byl totiž kníže Mečislav II. již r. 1034 předčasně zemřel, zanechav malého syna Kazimíra, místo kterého matka jeho, německá Rejčka, nedobře vládla, tak že ji Poláci brzo i se synem do Němec vyhnali. Ale pak jedna strana v Polště druhou stíhala, a byly velké záhuby v celé zemi. Do toho téměř musel sáhnouti náš Břetislav, jinak byli by cizinci snadno celou Polskou zemi mohli uchvátiti a roztrhati. V Uhřích byl také král Štěpán Svatý již mrtev, a jeho nástupce ještě se ve vládě neutvrdil. V Němcích konečně byl císař Konrad II. již starý pán, a ten měl pořád války v Itálii a s Francouzi; netrvalo pak dlouho, také již r. 1039 4. června umřel. To však byla veliká nehoda pro Břetislava našeho, neboť Konradův syn a nástupce, Jindřich III., byl pak jeden z největších císařův Německých, a ten vši svou mocí o to se zasazoval, aby Břetislav své znamenité zámysly v úplnosti vyvésti nemohl, což se pohříchu také i stalo.

Vítězné tažení do Polska.

1038—1039.

Hned v prvních měsících po nastoupení vlády své, na začátku roku 1038, kázal Břetislav v po všech zemích svých k vojné vstáti, aby se pomstila na Polácích křivda, kterou Boleslav Chrabrý Čechům byl učinil, a pak aby se učinil začátek zamyšlené nové říše Slované. Na vše strany rozesláni jsou poslové knížecí, aby oznámili Břetislavův rozkaz, aby všickni, kteří mohou zbraní vládnouti, do pole se postavili; a každý ten posel měl v ruce houžev lýčenou na znamení pohružky, že, kdožby koli netáhl, anebo z vojska domů utíkal, takovou houžví na šibenici pověšen býti má. Na takovou přísnou rozkázání knížecí v krátkém čase znamenitý počet lidí válečného na určeném místě se postavil, a kníže Břetislav, hnuv se s tímto vojskem, přímo do Polska táhl.

A jakž tehdaž v západních zemích obyčej býval, i biskup Šebíř se k tomu tažení se svým lidem připojil. Tu nejinak než jako přenáramná bouřka všecko, co se na odpor stavělo, toto české vojsko přemohlo a k útěku přinutilo, měst, hradů a vesnic, které se bránily, ohněm a železem dobylo a vyvrátilo. Čechové přitáhše k hlavnímu městu Krakovu, v kterém Boleslav Chrabrý někdy své sídlo měl, hned je bez obležení vzali, vyplenili a všechny věci, které v něm byly, pobrali. Také tam starodávné poklady zlata a stříbra, od Polských knížat shromážděné ve skrytých místech našli, a vyzdvihše je, před Břetislavem položili. Poláci nemajíce pána a jsouce domácími nepokoji zemdleni, nemohli se ani k řádnému odporu postaviti, aniž se mohli sjednotiti, aby Břetislavovi další pokrok zastavili.

Následujícího roku 1039 postoupilo české vojsko dále, a obrátilo se do nynějšího Slezska, kdež Čechové dobyli a poplenili město Vratislav, a táhnouce odtud k půlnoci hloub do starého čili tak zvaného Velkého Polska, přišli k lidnatému hradu a městu, kteréž se Gdeč čili Gdeč nazývalo, a za jedno z hlavních měst staropolských bylo považováno. A tu se bylo z celé župy toho hradu všechno polské obyvatelstvo sběhlo, a ti všickni Gdečané, čili Hedčané vidouce, že se nemohou síle české ubrániti, poslali svých starších proti Břetislavovi. Poslové tito majíce zlatý proutek v rukou na znamení, že se poddávají, uklekli před ním, za milost prosíce, a aby je s dobyt看 a vším majetkem pokojně na osídlení do Čech poslal žádajíce. Břetislav pohleděv na ně, přijal je na milost, a rozkázal, aby byli do Čech beze škody se všemi svými statky a dobytky dovedeni, tam že

jim, až se navrátí, sídlo k obývání vykáže, což se také potom stalo. Hrad a podhradí Gdecké zpusťlo, a stojí teď na tom místě jenom hradiště a pod ním ves, již se nyní Gieč říká, míli od města Šrody čili Středy vzdálená.

Vyzdvížení těla sv. Vojtěcha ve Hnězně.

1039.

Potom obrátilo se České vojsko k hlavnímu někdy městu Hnězdu, ježto, ačkoliv již svým položením pak valy a hradbami velmi pevné bylo, předce bez nesnáze dobyto jest, neboť málo tam bylo obyvatelstva, kteří by se byli mohli brániti. A v tom městě, ve hlavním chrámě Panny Marie, odpočíval nejdražší poklad země Polské, totiž tělo sv. Vojtěcha, někdy biskupa Pražského; Čechové pak s velikou radostí a jásáním, nežádajíce sobě ani jiných kořistí, do hlavního chrámu běželi, pokřikujíce na sebe: „Pojďme a tělo svatého biskupa našeho si vezmeme.“ Biskup Šebíř slyše to, a velikou všetečnost bojovníkův Českých zemeziti chtěje, napomínal jich, aby se upokojili, a co jim poví, poslyšeli. A když se stalo mlčení, vystoupil na vyšší místo, a počal k nim mluvití řka: „Bratři moji a synové církve Boží! Ne takovým hřmotem a přenáhlením má vyzdvíženo býti tělo svaté, kteréž jest božských mocí plné. Kdo z vás smrtelných lidí smí se jeho všetečné a nevážené dotýkati? Velice se bojím, že bychom byli skrze to rozumu neb zraku zbaveni a od Boha přísně potrestáni, kdybychom se o něco takového pokusili. Protož učíte dříve pokání z hříchův svých, za tři dni pořád se postě a všech ohavností se odpovězte, a pánu Bohu, že jich více páchatí nebudete, upřímný slib učíte. Mámt já tu jistou naději k Pánu Bohu a k sv. Vojtěchu, že se nám ty všechny věci, jichžto si přejete, šťastně povedou, jestliže tak učiníte.“

Ale tato biskupova řeč zdála se býti jako posměšnou zdivočilým bojovníkům Českým, a zacpavše sobě uši, křičeli ničeho dále slyšeti nechtíce, a pak zrovna do kostela se hnali, aby úmysl svůj vykonali. V kostele ale bylo tělo sv. Vojtěcha za velkým oltářem pode zdi tak uloženo, že pro oltář k němu přístupu nebylo. I jali se hned lámati a bourati oltáře rukama nezasvěcenými a s myslí světskou a lehkovážnou. Však prý také hned Bůh hněv svůj jim projevil, neboť obešla je taková hrůza, že prý jako omámeni od svého dla upustili, a po tři hodiny ani smyslu ani řeči mocni nejsouce, na zemi leželi, pokud zneuctěný oltář zase nebyl napraven. Potom

ovšem těžce toho pykali a biskupa Šebíře prosili, aby jim pokání uložil a za ně k Pánu Bohu se modlil. Celé vojsko české muselo tedy po tři dni se postit a hříchy své oplakávat.

Třetího dne biskup Šebír oznámil bojovníkům českým, že se jemu sv. Vojtěch ve sně ukázal, a že prý řekl takto: „Pověz knížeti a všem, kteří s ním jsou, že vám Bůh toto dá, zač ho

prosíte, jestliže všechno to, co jste jemu na křtu slibovali, zachováte.“ To když Čechové uslyšeli, tu všickni velikou litostí pohnuti slibovali, zachováti se tak, jak Bůh od nich žádá. Biskup šel to oznámit knížeti Břetislavovi a předním páním českým, načež tito potěšení z toho majíce, do hlavního chrámu Panny Marie vešli, před oltářem a hrobem sv. Vojtěcha na tváře padli, a

Břetislav s Čechy před hrobem sv. Vojtěcha ve Hnězdně.

(38.)

dlouho se k Pánu Bohu modlili. Potom povstal Břetislav kníže, obrátil se k lidu českému, který celý chrám naplnil, a takto k němu promluvil: „Chcete-liž výstupky své napravit, a od zlych skutkův přestat?“ A oni vzkřikli všickni s plácem: „Hotovi jsme všechno napravit, cožkoli otcové naši i my proti Pánu Bohu a sv. Vojtěchu jsme provinili, a ode všech zlych skutkův

chceme a slibujeme přestat.“ Tedy kníže vztáhl ruku svou a položil na hrob, řka k lidu: „Zdvíhniž každý z vás k Pánu Bohu svou pravou ruku, a poslouchajte všickni mých řečí, kterýchžto chci, abyste svou věrou potvrdili. Totof buď mé veliké a nejpřednější příkázání, abyste své manželské svazky, které jste až do této chvíle nepořádným způsobem a jako nerozumná zvířata vespolek mezi

sebou měli, nyní již přísně zachovávali podle řádu a ustanovení církve, a bez rozvodu v nich věrně setrvali až do smrti, tak aby jeden muž jednu ženu měl, a žena též jednoho muže se držela, kterému byla rádně zasnoubena, a k jinému nikterak se nepřiměšovala, a muž též aby dosti na své ženě měl. Pakli by se muž neb žena tak nezachovali, tak žeby žena mužem aneb muž ženou pohrdal, až by se i rozdělili, tedy ten, kdožby se k manželství pořádně zavřenému navrátiti nechtěl, nechci, aby podle obyčeje naší země za trest parobem učiněn byl, ale má se, kdožkoli by byl, podle toho mého nového ustanovení do Uher vypověditi, a odtamtud aby žádnými penězi se nemohl vykoupiti, ani do České země se navrátiti, proto aby jeho nešlechtností jiné ovce v stádě Kristově se nenakazily a nezprašivěly.“ Načež k tomu biskup Šebíř doložil: „Kdožkoliv se tak nezachová, proklat budiž! Tak budtež trestány panny i vdovy, kteréž by stavu svého nezachovaly, nebo poněvadž mají svobodu se vdávati, pročť nesmějí nešlechtnost páchat, plod hanebné hubiti a jiné neřády při tom provozovati.“ Dále pak mluvil kníže: „Jestližeby pak žaloval muž na ženu, neb žena na muže, že s ní nemilostivě a nemanželsky nakládá, ať se jim učiní soud Boží ohněm čili vodou, a na koho se ukáže, že jest vinen, ať tuto pokutu nese. Kterí pak se vraždy dopouštějí, ty má arcikněz županovi oznámiti, kterýž je před sebe povolá; jestli žeby se postaviti nechtěli, dá je župan do žaláře, kdežto pokání činíti mají, kdyby ale zapírali, vyšetřování budou soudem Božím, buď žhavým železem, buď vřelou vodou, zdaliž vinni jsou. Kdoby zabil bratra, neb otce svého, neb matku svou, neb kněze, anebo jiného těžkého zločinu se dopustil, toho arcikněz udá u župana té župy neb u samého knížete, a takový bude řetězy spoután a ze země vyvržen, aby se jako Kain po světě toulal.“ K tomu zase biskup Šebíř doložil: „Staň se tak, a toto spravedlivé nařízení knížete potvrzují pod trestem klatby; anebo proto vám knížatům meč po boku visí, abyste jej častěji smáčeli v krvi hříšníků!“ Zas pak mluvil kníže: „Kdož by krčmu, tento kořen všeho zlého, z něhož vycházejí loupeže, vraždy, cizoložství a jiné mnohé nepravosti, kdožby ji stavěl, na ni nakládal anebo vystavěnou koupil...“ doložil biskup: „Proklet budiž!“ A zase kníže: „— ten jako přestupník ustanovení toho buď do vazby dán, oholen, u prostřed trhu ku sloupu přivázán, a od bírice mrskán bude až do oškřivosti. Statek pak jeho nemá býti zabaven, toliko ten nápoj na zem vylíti se má, aby se žádný dobrý tou neřestí nenakazil.

Opilci pak, kteří by v krčmách byli nalezeni, ať se do vězení vezmou, a z něho ať nikdo nevyjde, pokud prvé tři sta peněz do knížecí komory nesloží.“ Řekl k tomu biskup Šebíř: „Co tuto kníže ustanovuje, toho má moc potvrzuje.“

Dále mluvil kníže: „Trhové aby v neděli nebývali, prikazujeme a zapovídáme. Jestli žeby pak kdo v neděli anebo v den sváteční, jež církev světití prikazuje, zastížen byl při nějakém všedním díle, tomu má arcikněz dobytek neb náradí, jímž dílo koná, vzíti, a takový přestupník má do knížecí komory tři sta peněz zaplatiti. Také toto ustanovujeme: Kdožby koli mrtvé na poli neb v lese pochovával, takový ať dá arciknězi z trestu vola a knížeti tři sta peněz. Nebo chceme, aby se všickni křesťané na posvěcených hřbitvích pochovávali, a jsou toto zajisté věci, kterých Pán Bůh nenávidí, a pro něž také náš sv. biskup Vojtěch své stádo opouštěl a k jiným národům se obracel. Těch abychom více nečinili, slibujeme za nás všechny přítomné i za naše budoucí, a toho svou i vaší a vás všech věrou potvrzujeme.“ Tak domluvil kníže Břetislav.

Tu ihned biskup Šebíř vzav kladivo, požehnal oltář ve jmenu sv. Trojice, a kněží pak tu stojíce sedm žalmův kajících říkali. Mezi tím biskup zlehka vrcholk náhrobku uboural, až se mu vnitř svatý poklad v rakvi objevil. A když rakev otevřeli, tu prý všickni přelíbeznou vůní byli oblaženi. Tehdy kníže, biskup a přední pánové nahlédli do rakve, aby viděli a se přesvědčili, že tam celé tělo sv. Vojtěcha leží. Přesvědčivše se velmi se tomu radovali, a tu hned biskup Šebíř sloužil slavnou mši svatou, kněží pak zpívali „tě Boha chválime“ a vojínové čeští „Hospodine, pomiluj ny,“ až prý se hlasy jejich o nebesa odrážely.

To když tak vykonali, kníže Břetislav zaplakav radostí, takto se modlil: „O Kristův mučenníku, blahoslavený Vojtěse, kterýž až do této chvíle nás svou milostí jsi spravoval, ještě touž milostí na nás vzhledni, a nám hříšným milostiv buď, a na svou stolicí biskupskou kostela Pražského nám ovšem hříšným sebe milostivě donesti dopuští!“ A tu kníže a biskup to tělo z hrobu vyzdvihli, a hedbávným rouchem je přikryvše na oltář položili; Čechové pak přistoupivše k oltáři oběti činili, tak že za ten jeden den dvě stě stříbra položili.

Leželo tu také v témž kostele tělo Radima čili Gaudencia, prvního arcibiskupa Hnězdenského a sv. Vojtěcha vlastního bratra; v jiném pak kostele téhož města pohřbena byla

těla pěti svatých bratří, o jejichž usmrcení již nahoře bylo vypravováno. Ta všechna těla kázal kníže Břetislav také z hrobův jejich vyzdvihnouti, a na vozy položit, aby spolu s ostatky sv. Vojtěcha s sebou do Čech je dal převezti.

Slavný návrat z výpravy polské. 1039.

Kníže Břetislav osadiv polská města, Krakov, Hnězdno a Vratislav lidem svým bojovným, obrátil se potom nazpět do svého knížetství Českého. A tu Čechové přes sto vozův naplnili kořistmi na zlatě a na stříbře a množstvím ji-

Břetislavův slavný průvod s tělem sv. Vojtěcha na hrad Pražský.

(39.)

ných drahých věcí v zemi Polské sebraných, a do Čech se navracovali. Když pak již šťastně a vesele s takovými slavnými věcmi do Čech přitáhli, přišli v den před sv. Bartolomějem ku Praze, a v místech u potoka Rokytnice pod Prosekem mezi Vysočany a Libní se položili.

A hned za časného rána druhého dne, 24. srpna 1039, vyrojilo se takové množství národu

z hradu i z podhradí Pražského vítězům vstříc, že prý dlouhým jeho řadám sotva široké pole stačilo. Hnul se pak od Rokytnice potoka vítězný průvod na hrad Pražský slavným, dlouhým tahem, jehož pořádek nám takto starý Kosmas vypisuje: kníže Břetislav a biskup Šebř nesli sami napřed ostatky sv. Vojtěcha. Za nimi šli opatové (Břevnovský, Ostrovský a sv. Prokop Sázavský, neboť

jiných tehdy v Čechách nebylo,) nesouce ostatky sv. pěti bratří, potom arcikněží nesli ostatky arcibiskupa Radima čili Gaudencia, a dvánácte vybraných silných kněží neslo kříž veliký zlatý, jež dal někdy král Boleslav Chrabrý pro kostel Hnězdenský udělali, a kterýž byl třikrát těžší než sám král Boleslav. Potom nešeny jsou tři velké desky z ryzího zlata, na nichž vypuklou prací krásné obrazy a hojně ozdoby z drahých kamenů udělány byly. Největší z těchto desk byla prý pěti loket zdělí a desíti pídí zšíří, a bylo na ní dole písmo latinské, které se četlo v ten smysl: „Tři sta liber zlata váží toto dílo.“ Tyto tři desky stávaly okolo oltáře, kdež tělo sv. Vojtěcha v kostele Hnězdenském odpočívalo. Dále za nimi vezlo se přes sto vozův, na kterých bylo množství velikých zvonův od polských kostelův vzatých, a všechny ostatní poklady Polské země, jež tam Čechové pobrali. Potom šel pěšky převeliký zástup zajatých Polákův, kteříž všickni řetězy spoutané ruce, a železnými kruhy okovaná hrdla měli. A byl mezi nimi také pradě našeho kronikáře Kosmasy, kterýž byl kněz s jinými polskými kněžími do českého zajetí vzatý. Závěrek průvodu činili bojovníci Čeští a potom veškeren lid Pražský, a všickni zpívali vysokými hlasy: „Hospodine, pomiluj ny!“ A tak se podobal průvod ten ovšem bývalým vítězným čili triumfálním průvodům, jež někdy Římsí císařové po obdržení vítězství do Říma vjížděje slavívali, jen že triumfálního vozu nebylo, na kterém by se byl Břetislav vézti dal, maje ovšem poněkud již napřed tušení, že za tuto radost Českému národu způsobenou jak s papežem tak s císařem veliké obtíže míti bude. Ale nicméně byl to den pro celý národ přeslavný, plný radostí, plesání a potěšení, jehož památka dlouho byla slavena, a pozdním ještě potomkům převzácnou zůstala.

Svatá těla z Polska přinešená byla v kostele sv. Víta na hradě Pražském položena a též velká část drahých kostelních klenotů z kořisti polské tomuto kostelu se dostala. Že pak nebylo v něm místa na hrob pro ostatky sv. Vojtěcha, přistavěna jest přede vchodem do kostela zvláštní kaplička, a v ní, v místě dosti úzkém vyzdvižen jest hrob sv. Vojtěcha.

Když r. 1061 starý kostel sv. Víta pro malou prostornost rozkázáním knížete Spitihněva II. zbořen a na jeho místě nový veliký chrám ke cti sv. Víta, Václava a Vojtěcha vystavěn byl, přenesen jest hrob sv. Vojtěcha do toho nového chrámu na místo nedaleké od hlavních dveří, jako před tím býval přede vchodem do předešlého kostela. Když pak po třech letech císař Karel IV. nový, nynější chrám arcibiskupský stavěti dal, přenesen jest hrob sv. Vojtěcha r. 1396 v den památky jeho, 23. dubna, ze starého do toho nového chrámu a zase tak, že stál v přední polovici chrámu, blíže hlavních dveří,

to jest na svém posavadním místě. Že ale r. 1541 přední polovice chrámu docela vyhořela, vystavěna jest nad hrobem sv. Vojtěcha, aby pod širým nebem nezůstával, okrouhlá kaple. Tato kaple s hrobem sv. Vojtěcha nyní na předdvorí hlavního chrámu stojící, dostala jakož i hrob s oltářem, r. 1673 svou nynější podobu. Jiné památky po sv. Vojtěchu máme v pokladní komoře téhož hlavního chrámu Pražského, totiž jeho mešní roucho, kteréž prý od císa. Oty III. obdržel, infuli, rukavici s pravé ruky, prsten, kříž, jeden přeslen z růžence a kostěný hřebek; při kolegiálním kostele sv. Václava ve Starém Boleslavě chová se jeho rukavice s levé ruky, v klášteře Břevnovském zas jeho střevíce a již zmíněný vlastnoruční slibní lístek. — I Poláci ve Hnězdě podnes ukazují ve hlavním chrámě hrob sv. Vojtěcha, a v pokladě kostela Třešněnského, též tam v Polště, chová se starožitný kalich, kteréhož sv. Vojtěch při službách Božích užíval.

Přivezené z Polska zvony rozdál kníže Břetislav kostelům na hradech knížecích, biskup Šebř zas kostelům na svých statcích. Hedčanům čili Hedčanům, ze starého Polska do Čech přestěhovalým, vykázal kníže Břetislav znamenitý lesní újezd Černínský, aby v něm se osadili a nové dědiny v něm zakládali, ustanoviv jim starostu z jejich rodu, aby podle práv a obyčejův, jakých ve vlasti své měli, je řídil a spravoval. Ležel pak ten újezd Černínský k západní straně za potomním městem Berounem podle říčky Litavky, kdež podnes leží vesnice Černín, Zdice a městečko Lochovice. Pradě našeho kronikáře Kosmasy nazýval se Zdik, a usadil se ve Zdicích; však i sám Kosmas i jeho syn, biskup Jindřich, byli Zdikové. Lochovice postavili prý sobě Hedčané k podobanství Gdeč, někdy svého hradu polského, a od svého starosty Locha dali prý té osadě jméno Lochovice. I musela se sídla Hedčanův také dosti daleko přes nynější Krivoklátské lesy k západní straně táhnouti, a podnes nazývají se dvě vesnice u Kožlan Hedčany a Heděčko, neboť po některý věk zachovávali se potomci těchto Polákův v té krajině, a říkali jim okolní Čechové ne jinak než Hedčané.

Břetislavovy nesnáze s císařem.

1039.

Vdova Polského knížete Mečislava II., německá Rejčka, jsouc od Polákův samých přinucena, hledati útočiště v Němcích, odebrala se k novému císaři Jindřichovi III. se žalobami na Poláky a na našeho Břetislava, který se násilím v dědictví jejího syna, nezletilého Kazimíra, uvázal, a prosila císaře za ochránění práv svého syna a za pomoc proti Břetislavovi, který tehdy právě ještě v Polště vítězně postupoval vždy dále. Jindřich III. tehdy právě co

na trůn Německý dosedl, i rád se té příležitosti uchopil, míchati se do záležitostí dvou bratrských národů slovanských, nad kterými oběma panovati vždy bývala stejná žádost všech německých císařův. Prvním jeho činem bylo tedy, že Břetislavovi našemu válku vypověděl, a již v měsíci červenci 1039 sám osobně ji počal. Kníže Břetislav, jsa ještě v Polště, byl takovým vystoupením císařovým nemálo překvapen, a uslyšev, že Němci již na českých hranicích stojí, odhodlal se rychle k nejdražší oběti, aby Čechy a Prahu zachoval. Nemoha před dokončením díla svého v Polště hned sám do Čech přichvátati, vzkázal do Prahy, aby se císaři vydal prvorozenec jeho, devítiletý Špytihněv na rukojemství toho, že se všecko císaři vyplní, čehož on od Břetislava žádá. Jindřich III. dostav mladého kněze Českého do své moci, dal se tím uchlácholiti a ustal od války, hlavně však proto, že měl jiná důležitá zaměstnání v západních stranách Německé říše.

Však to kalilo Břetislavovi všechnu radost při slavném navrácení se z výpravy polské, kterou by jinak snad nebyl tak rychle skončil. Když se potom v Němcích rozšířila pověst o nesmírných pokladech, jež Čechové z Polska vyvezli, stokrát větších, nežli v skutku byly, tu císař Jindřich III. k Břetislavovi do Prahy posly vypravil s rozkazem takovým, aby Břetislav všecko zlato a stříbro, které jest z Polska do Čech přivezl, císaři do jistého, určitého času poslal a vydal, mimo to, aby polskému knězi Kazimírovi všecky vydobyté a osazené krajiny a města polská postoupil, jinak že krutou válkou stíhán a po zlém k tomu donucen bude.

Kníže Břetislav vyslyšev žádost Jindřichovu, se svými pány se poradil, a ustanovil se s nimi na tom, takovou odpověď císaři poslati: „Při znávaní se k tomu, že naši předkové císaři Karlovi a jeho nástupcům všelikerakou poctivost a poddanost prokazovali, i my též až podnes tak činíme; však bez uražení našich práv, obyčejův a svobod. Nikdy jsme se říši Římské neprotivili, též i my tobě vždy a ve všech válkách chceme věrni a pomocní býti, dokud nám na naše práva a svobody sahati nebudeš. Toliko to Pipin, syn velikého císaře Karla, ve jménu jeho ustanovil, abychom jemu a budoucím císařům ročně sto dvacet volův výborných a pět set hřiven stříbra, dvě stě peněz na každou hřivnu počítajíc, dávali a platili, a jiného nic. To jsme každého roku bez odporu císařům platili, jak se to svědectvím dokázati může, a též i tobě platiti chceme. Pakli ty nás mimo ten obyčej a nadto něčím obtěžovati chceš, věz, že raději umřítí

hotovi jsme, než dopustiti, aby na nás nová a neobyčejná břemena vkládána býti měla.“ Tak totiž tomu rozuměli Břetislav a rádcové jeho, že císař nemá práva, žádati pokladův a zemí polských od Čechův vydobytých, aniž se míchati do vnitřních záležitostí mezi oběma slovanskými národy.

Poslové císařští, vyslyševše odpověď českou, odjeli, a všecko to věrně císaři oznámili. Císař se z toho velmi rozhněval, a hned zase jiné posly do Čech vypravil, kteří Čechům takovou odpověď přinesli: „Císařové a králové to za obyčej mají, že k předešlým právům vždy něco nového přidávají. Nebo nejsou všechna práva v jednom čase ustanovena, ale císařové jeden po druhém je rozšiřovali. Ti, co panují neřídí se právem, neboť, jak přísloví jest, právo má voskový nos, tak že jej králové svou dlouhou železnou rukou podle libosti a kam chtějí obracují. Vy však, jestliže toho, co já chci, neučiníte, ukáží vám, že mám mnoho malovaných štítů (t. j. štítův zbrojních, pomalovaných) a co má císařská moc může, toho vám dokáží!“ — Z takové odpovědi Čechové snadně uhodnouti mohli, co císařové obmyšlejí, aby totižto Českou zemi říši své docela a beze vši výminky podrobili. Strojil se tedy kníže Břetislav do pole, tak aby každé moci odolal a svobody národu Českého uhájil. A ti poslové císařští vzavše dary poctivé, od knížete k císaři se navrátili, a jemu, že Čechové jeho rozkazu sobě nevšímají, vypravovali.

Břetislavovy nesnáze s papežem.

1039—1040.

Mezi tím časem, co Břetislav takové jednání měl s Německým císařem, sotva se byl z Polska navrátil, již přišli někteří z Polska vyslaní pánové do Říma k papeži Benediktovi IX., aby na Břetislava a biskupa Šebíře žalovali, že jejich kostely proti řádu a právu křesťanskému násilím dali vybijeti a oloupiti. Žádali tedy papeže, aby za takovou svatokrádež byli potrestáni a k navrácení pobrahaného kostelního jmění přinuceni, doloživše k tomu, že kníže Břetislav a biskup Šebíř ustanovení otcův církevních přerušili, hýbajíce svátostmi bez papežova svolení a vědomí, a jestliže by to papež mlčením prominul, jiní též o to že by se pokoušeli a svátostmi bez povolení papežova hýbali, a je, kam by se jim líbilo, přenášeli a brali, a tak že by řád křesťanský se zlehčil, a právo papežovo že by po celém světě zahynulo. Papež svolav kardinály své, o to se s nimi radil. Ti posadivše se podle

obyčeje, práva a zřízení křesťanská skoumali, písma čísti kázali, a je s velikou pilností rozvažovali, načež pak usoudili, že Břetislav kníže a biskup Šebř ovšem veliké všetečnosti se dopustili. Někteří z nich radili, aby kníže Břetislav svého důstojenství na tři leta zbaven, a biskup aby do kláštera zavřen byl, a tam

až do smrti zůstával a pokání činil. Jiní zas křičeli, že obadva do klatby dáni býti mají.

To všecko předzvídáje také kníže Břetislav, a též velkou starost o to máje, bez meškání posly od sebe a od biskupa do Říma vypravil. Přišli tedy brzo čeští poslové do Říma, majíce listy od knížete i od biskupa, aby o na-

Břetislavovo vítězství v českém lese u Domažlic.

(40.)

rovnání toho, co se stalo, před papežem a kardinály ne tak výmluvností jako dary, kteréž s sebou nesli, jednali. A oni, když jim dáno znamení k mluvení, před papežem a kardinály i vším sborem kněžským takto věc svou omlouvali: „Víry křesťanské a stolice apoštolské nejsvětější správce, a vy otcové v knihách života zapsaní, kterýmž od Pána Boha půjčena

jest moc, souditi a slitovati se! Slitujte se nad těmi, jižto se zjevně vyznávají, odpustte nám pokání činícím a za milost žádajícím, neb známe se k tomu, že neslušnou věc jsme učinili proti ustanovení a právu. Ale račte věděti, že z tak dalekých krajín a v tak krátkém čase v té svaté potřebě k vašemu důstojenství nemohli jsme poselství učiniti. Protož to, cožko-

livěk jsme učinili, račte jistě věděti, že ne ze všetečnosti, ani vašemu důstojenství ku potupě, ale pro veliký užitek křesťanského náboženství a jistě dobrým úmyslem to jsme učinili, ač snad někdy i nejlepší úmysl ve hřích obrátiti se může. O svatí otcové! hotoví jsme, vedle vašeho rozsouzení všecko napravití, kterakžkoli nám rozkázati ráčíte.“

Načež papež krátce odpověděl: „Výstupek, kteréhož litujete neškodívá.“ Tu hned poslové čeští nízko se uklonivše odešli do své hospody, a ještě jim toho dne oznámeno bylo, aby se nazejtří před soudem zase postavili. Tu hned té noci obešedše jednoho každého kardinála v domích jejich porušili chytrost jejich penězi, omámili spravedlivost jejich zlatem, a tak milost za peníze koupili, nález soudu dary zlehčili.

Nazejtří pak ráno papež a kardinálové k soudu zasedli. přestupky knížete Břetislava, biskupa Šebíře a vojska českého, i také slova a omluvy českých poslův rozvažovali, načež po nějaké chvíli, uradivše se, těmto poslům před soud se postaviti kázali. Tu otevřev ústa papež vážnými slovy takto k nim mluvil řka: „Všetečným jistě a nevázným lidem nemálo mají vážení býti jejich neřádní, neslušní a nemilostiví skutkové, a přísná pomsta má nad nimi učiněna býti! Ale těm, kteří se z toho vyznávají a toho litující pokání činiti žádají, my milostivou radu dáti povinni jsme. Veliký to zajisté hřích, cizí věci bráti, ale ještě větší jest, křesťany netoliko loupiti ale i jímati a svázané jako hovada prodávati, a to všecko, jakž nám skrze bezpečné a pravdomluvné posly oznámeno, vy jste v Polště páchali. Nad to pak, poněvadž nikomu bez našeho zvláštního povolení, dopuštění a vědomí není slušno, těl svatých z místa na místo přenášeti, ani jimi hýbati, tak jakž práva naše to všecko v sobě obšírněji zavírají, tak kdožbykoli to ze všetečnosti učinil, aby od nás do klatby dán byl. Ale poněvadž vy pravíte a nás tím jistíte, že jste to ne ze všetečnosti, ale z nevědomosti práv našich, a pokuty na to vydané neznajíce, mimo to i dobrým úmyslem učinili, protož slyšte nález můj: kníže váš a biskup váš ať z pokání za takový účinek postaví kostel někde v slušném místě, ať jej milostmi a slušným nadáním dostatečně opatří, rozšíří a ohradí, duchovními osobami k rozmnožení chvály Boží osadí vedle obyčejně a řádu tak, aby tam chvála Pánu Bohu našemu a služba Boží za živé i za mrtvé šla až na věky, aby tudy z milosti jeho svaté vám vina vaše byla odpuštěna.“

Poslové čeští radující se nemálo, že papež a jeho kardinálové tak milostivě věc jejich roz-

souditi ráčili, poděkování jim učinili, a vzavše poctivé odpuštění vesele do Čech se navrátili, a vůli a rozkaz papežův knížeti a biskupovi oznámili. Kníže i biskup velice vděčně přijali rozsudek papežův, a vidouce dobrou vůli jeho, hned pomýšleli, jak by se ještě jedno veliké přání jejich mohlo uskutečniti, totiž aby knížetství České ve věcech duchovních osvobozeno bylo od moci německých arcibiskupův Mohučských, a v Praze místo biskupa vlastního arcibiskupa dostalo; neboť to kníže Břetislav dobře znamenal, žeby v tom také neodvislost jeho od císařův Německých velikou podporu měla, jako někdy Boleslav Chrabrý také ve Hnězdně vlastního arcibiskupa pro celou svou tehdejší Polskou říši dostal. I nemeškali kníže i biskup Šebíř zase nové poselství do Říma vypravití, které skutečně papeže žádalo, aby pro země knížetství Českého vlastního arcibiskupa zřídil. Ale věc taková nemohla se dít, než ve srozumění s císařem Německým, a tu zatím nepřátelství mezi Břetislavem a císařem Jindřichem III. již na dobro vypuklo a válka počala. Břetislav však nemeškal, vyplniti skutek za odpuštění viny od papeže jemu uložený, a jak mile po dvou letech válka s císařem se skončila, na místě umučení sv. patrona českého, Václava, v Staré Boleslavi, založil podnešní kapitulní chrám témuž sv. Václavu ke cti, a při něm sbor kněží kanovníkův výborně nadaných.

Vítězství nad Jindřichem III. u Domažlic.

1040.

Císař vida, že Břetislav ani dobytých zemí ani kořistí polských jemu nikterakž vydati nechce, hned listy své po krajinách německých rozceslal, aby Němci proti Čechům k válce vstali. Však i Břetislav činil pilné přípravy k válce, a spolčil se také s Petrem, králem Uherským, jenž již prvé sám byl válku proti Německé říši počal. Jedno vojsko německé shromáždilo se v Sasích a druhé v Bavořích, aby takto Němci se dvou stran najednou do Čech vpadnouti mohli, a tato dvě vojska stála v den vnebevzetí Panny Marie t. j. 15. srpna 1040, pojednou na hranicích země České. První a silnější bylo vojsko Bavorské, jež sám císař vedl. Hýbalo se podle řeky Řezné k městu Choubě, na českých hranicích, a byli v tom vojstě nej přednější a nejudatnější mužové z německé šlechty, mezi nimi také našeho Břetislava vlastní svak čili švagr Ota, markhrabě Svinibrodský, co vůdce zvláštního pluku. Druhé vojsko bylo saské, a to vedli Mohučský arcibiskup Bardo

a Míšeňský markhrabě Ekkard, od hradu Donína do Srbských čili Krušných hor, přes které zemskou branou pod hradem Chluncem mělo do Čech vpadnouti.

Břetislav zvěděl a ujištěn jsa, že tato dvě vojska již proti němu táhnou, řekl prý k svým pánům: „Však já to dobře věděl, ale my nemáme lučišť borových ani mečův lípových; mléko z císaře neteče, a až ho můj meč zasáhne, také z něho krev poteče.“ Řekna takto hned svůj válečný lid český a moravský také na dvě vojska rozdělil. S jedním šel sám k Domažlicům, řka: „Tam se s císařem potkáme! Sasíci jdou s druhé strany, nebojte se saské rány,“ — a poslav druhé vojsko do Bělska, správu jeho Prkošovi, županu Bílinskému poručil, prikazuje jemu: „Nedej Sasíkům s císařem se spojití, ztratíš-li co, nedám ti v ničemž škody mítí, nehleď před bojem, zdali jich mnoho nebo málo, často nad mnohými málo lidí velkou slávu bralo; málo sršní mnoho much zapudí a jeden jestřáb mnoha vranám odolá. Sasíci bílé vlasy mívají, tací zřídka udatní bývají: Prkoši střež se jména zlého, nic není dražší jména dobrého! dokud jsem živ, chci tě velebiti. S Bohem; ten rač s tebou býti!“

Takové dav napomenutí Prkošovi, sám pak Břetislav s druhým vojskem k Domažlicům přitáhl, a tam se pod lesem položil, rozestaviv také všude strážníky hranic, aby všechny cesty v pomezím lese zasekali, dřevo na dřevo porážejíce aby je srovnali, tak aby žádný jízdný ani pěší tudy nemohl projítí; pak dal zákopy ještě činití; jiné zástupy do záloh po lesích rozdělil.

U císaře byl tehdy poustevník Vintřít, o kterém již dříve bylo spomináno, a ten mu bezpochyby ukázal, kterak nejsnadněji by mohl obejítí vysoké hory pomezí; a tak se táhl hlavní proud císařova vojska po řece Choubě přes místo bavorské, Eschelkam řečené, jemuž ale Čechové Osí říkají.

Tu přišli Němci do lesa již českého, a císař kázal rozvinouti prápory své. Avšak brzo poznával, že Čechové cesty v lese zasekali. Tu velmi se z toho rozhněval, a pomlčev málo, tříkráte v hlavu se uhodil, a hněvem císaře hodným v tato slova se rozkřikl: „A kdyby nejen tyto záseky, ale i zdi okolo sebe udělali, vyšší nežli tyto lesy, a věže při nich do oblakův, nic to není proti nám jiného, než jakoby postavili síti před ptáky, kteří křídla mají. Jistě nic není tak vysokého v Čechách, čehož by Němci dosáhnouti nemohli, ani tak pevného, čehožby nedobyli. Byť pak až pod nebesa vlezli, nic bídňým Čechům neprospěje!“ To když pověděl, kázal Svinibrodskému markhraběti Otovi, aby

se svým plukem jinou stranou českým lesem prodral se, a tak Čechy s zadu tepal. Před sebou pak kázal císař, aby mu lidé jeho cestu přes ty lesy sekerami klestili. Ale veliká to práce byla, neb dříví byla hrozná spousta, a mnoho kmenův posekati musili, nežli cestu proklestili. Císař potom sám napřed jeda, vstoupil na nejvyšší místo lesův těch, a posadiv se tam na polním třínožci, řekl k přistojícím knížatům, hrabatům a rytířům svým německým: „Zprávu mám jistou, že v tomto údolí pod námi bídňý lid český se tají jako myši ve svých děrách.“ Ale zlá to zpráva byla, kterouž bezpochyby poustevník Vintřít přinesl, neboť české vojsko stálo v jiném údolí. Potom císař jednoho každého z knížat, hrabat a rytířův jménem volaje jim rozkázal, aby pěšky a pořádně k bitvě šli a Čechy z toho údolí vybili. Aby jim pak zmužilosti dodal, takto opět k nim mluvil řka: „Nebudeť vám s nimi mnoho práce, slibuji vám dnes vítězství, nebo jistě vím, že utekou před vámi strachem poražení a nemohouce snéstí hřmotu oděnění vašeho a blesku, kterýž se odráží na zbroji vaší od slunce. Jdětež moji milí lvové a chytejte lesní zvířata; běžte moji milí vlci, a rozraďte stáda bázlivých ovcí; leťte milí sokolové, a zlapejte plaché holubice, a žádný z vás ničeho nejez, až oškubete všecko peří jejich, a rozdělíte loupeže a kořisti, kteréž vám přinesli.“

Takovou hrdou řeč dokonav císař, poručil, aby se hnuli. Byl to právě den 22. srpna, a panovalo letní parno. Tu hned oděnění houfův se svými knížaty a v bojích utužilými hrabaty napřed se hrnuli, za nimiž se ti, kteří lehceji oděnění byli, hnali, blesk sluneční od jejich zbraně všecken les tak říkáje osvěcoval a na vrších hor se třeptil. A sestoupivše do údolí, nikoho tam nenašli, pročez se dále skrze husté lesy tiskli. Přední těžce oděnění bojovníci již velmi unaveni jsouce, rádi by byli se zastavili, ale zadnější je před sebou pořád tiskli, tak že je přes hory a doly táhnouti přinutili. Toto Čechové v zálohách ukrytí jsouce dobře sice znamenali, ale tak hrozný příval nepřátel vidouce, knížeti to za zlé míti začali, pravíce: „Tak silnému vojsku kudy chceme ujítí?“ Ale kníže Břetislav svým bojovníkům domlouval, aby se nic nelekali velikého množství, hrozných postav a pádných zbraní vrahův těch, ale zmužile příhodné chvíle k udeření na ně vyčkali. „Kázal jsem les zaroubiti, pravil k nim, buď se braňte, buď se dejte zbítí! Nechci beze cti odejítí, kdož poběhne, dám ho chodům zabítí; slušně udatně se chovati. Císař nám chtěl všechno všude

vzítí; nechcete-li žen a dětí dáti, sluší vám pohromadě státi, nebo vám jest právem se brániti!" Konečně provalili se Němci do nějakého širšího úvalu, a ještě žádného Čecha neuzřevše, nejínak se domnívali, než že před nimi utekli. Jsouce pěšímu pochodu nezvyklí, uchvázeni, žízni a horkem strápeni, svlékli se sebe těžké oděny, odložili zbraně a k vodám běželi; jiní pak stáli o štíty a stromy se podpírajíce, a ještě jiní jako bez duše na zemi se položili a odpocívali.

Tu hned kníže Břetislav své bojovněsky zřídil, a Čechové ze svých záloh vyskočivše, s velikým hřmotem na Němce sem i tam rozprchlé udeřili. I tu hrabě Werinhar, císařův korouhevník, s vybraným houfem na české zákopy úprkem se obořil, ale Čechové doráželi naň tak zmužile, že hned prvním

útokem Němce rozrazili, přemohli a napořád tloukli. Hrabě Werinhar padl, a též i jiný znamenitý hrabě Reinhard i se všemi svými v přívalu stěl a v záduvě od záloh českých. Císařská korouhev padla Čechům za kořist. A trvala ta bitva až do večera; Němci na hlavu poraženi jsou, na utíkáni se dali, a Čechové až k samému císařovu stanu je honili, a kohožkoliv dostihli, žádného neživil. Císař vida, že Čechové až blíž k němu s krvavými meči dorážejí, neměl času, aby služebníkům zavolal, nýbrž sám svou císařskou rukou dosáhl svého koně, naň se vyšvihl, a hřívý se drže na pospěch k Bavorům se obrátil. Kůň ten jej spasil, neb by ho tu nebyl pohotově měl, zajisté v českém zajetí brzo by upěl.

Ještě druhého dne, 23. srpna, bylo bojováno; ještě markhrabě Ota se svým plukem s boku na Čechy udeřil, ale octnův se brzo mezi zákopy a zásekami též poražen jest hanebně a musel utíkat, kudy se mu právě hodilo, ztrativ v krutém boji hrabata Gebharda, Wolframa, Ditmara a mnoho jiných šlechticův.

Tu Čechové dosáhli úplného vítězství, a pak jen ještě na Němce sem i tam rozplašené doráželi, mnoho jich zahubili, a ještě více jich zabil. A že ještě mnoho Němcův v těch lesích zabloudilo, tak že cesty, kudy by se do Bavor dostali, nevěděli, vyskytl se jim k jejich štěstí poustevník Vintř, kterýž jim cestu ukázal, a tudíž od zajetí jich uchránil. Němci pry tenkrát ani si nepřipomínali, žeby byly kdy tak ukrutné

porážky utrpěli, a velmi se za to styděli a těch Čechův velice proklínali. Ale Čechové nabravše nesmírných kořistí, zazpívali vysokými hlasy: „Hospodine pomiluj ny“, a na tom místě, kde bezpochyby hrabě Werinhar padl, založili na poděkování Pánu Bohu a na věčnou památku svého vítězství kostelíček ke cti svého svatého orodovníka Václava.

Kostelíček sv. Václava u Brodku.

(41.)

Tento kostelíček sv. Václava, památka to Břetislavova vítězství nad císařem Jindřichem III., stojí podnes nedaleko Kdyně u vsi Brodku, již její poněmčilí obyvatelé Viertl místo Fürtl říkají. Kostelíček od těch dob ovšem svou podobu změnil, a byl do nedávna velmi sešlý; ale jak slyšeti, ujali se ho okolní osadníci, a byl pry zas dobře opraven. Tři oltáře, kazatelna, stolice a kruchta jsou pry do rozpadnutí zpukřelé; na zábradlí od kruchty vymalovány jsou obrazy sv. Konstantina a Methodia, Sigmunda, Prokopa, Kosmase a Damiana, Benedikta a Norberta; na tabulovém, dřevěném stropě vymalovány jsou skutky sv. Václava. Na cihlách v podlaze spatřují se vytlačené pětilisté růže. Čtvrt hodiny za Brodkem stojí na výšině vedle několika domkův poustnický kostel sv. Anny, jež okolní Němci Tannaberg jmenují.

Neslavné pořizení Sasův. 1040.

Toho samého času, když císař z Bavor do Čech svůj nešťastný vpád učinil, prodralo se druhé německé vojsko ze Sas zemskou branou, to jest cestou přes hory Srbské vedoucí, k jejíž ochraně tam byl hrad Chlumeč vystavěn, skutečně

do Čech, a české vojsko, jež župan Prkoš vedl, nemohlo prý je v zásekách lesních zadržeti a nazpět obrátiti. Vysuli se tedy Sasové do země, a všechnu krajinu župy Břilinské od hradu Chlumce (nynějši Supí Hory) až ku Hněvinu Mo-tu mečem a ohněm hubili. Zatím pak přišel poustevník Vintíř do ležení Saského u Mostu, nesa markhraběti Saskému Ekkardovi zprávu od císaře, kterak zle u Domažlic pořídil, spolu s rozkazem, aby markhrabě z Čech přes hory zas domů táhl, a do dalších bojův se nepouštěl. Markhrabě jsa prý muž velmi opatrný a rozšafný, umínil sobě namluviti knížete Českého, aby se s císařem smířil. Poslal tedy k němu posly s takovýmto vyřízením: „Vím že se z vítězství raduješ, ale jako přítel žádám tebe, abys se nevyvyšoval, neb císař, jakž tobě dobře známo, jest pán mocný; i měltě lítost nad tebou a zemí tvou, a proto jen v malém počtu na tebe táhl, chtěje tebe jenom zastrašiti. Radím ti ale upřímně, učin smíření s císařem, a prose jej za odpuštění, budeš větším vítězem a v bezpečnosti ovoce svého vítězství užiješ. neboť jsi ho k velikému huěvu popudil. Věz pak, jestliže tak neučiníš, bude tě ještě jednou válkou stíhati, a takové množství vojska přivede, že jemu všechny české vody ani k pití nestačí, ani tvá malá zemička je celé bude moci pojmouti, potom bude konec horší nežli začátek. Pročež tebe ještě jednou napomínám a tuto radu ti dávám, abys všeho neztratil, což že tobě patří se domníváš: pošli po dobrých a věrných přátelích zlata a stříbra v dostatečné hojnosti, jaké císař jest žádostiv, neboť peníze všechno přemohou, hněv krotí, z nepřítelů přítelů dělají, a tak i peníze za tebe nejlépe se budou přimlouvati, a císařovu milost tobě získají.“

A bylby Břetislav ovšem dobře učinil, kdyby se byl nyní s císařem smířil. nebo vítězové obyčejně při zavření pokoje více získají, nežli přemožení. Ale Břetislav jsa ducha příliš hrdinského a vysokého, než aby se měl císaři penězi vykoupiti, takovou řečí velice se rozhněval, a vyslal již dříve lid válečný, aby Sasy z Břilinska vytiskl, takto ruku na svůj meč položiv poslům markhraběte Ekkarda odpověděl, řka: „Pověztež svému Ekkardovi, ať on Sasíkům svým a jiným, kteří ho za moudřejšího sebe mají, radí, ale ne mně. Jestliže mně ze země do třetího dne nevytáhne, tedy vězte, že jemu svou vlastní rukou hlavu srazím a k zadku mu ji položím. Co se na císařově dvoře děje, do toho mně nic není, a dokud při boku Břetislavově meč visí, dotud budu se císaři brániti.“

Však dříve již, nežli se poslové s takovou od-

povědí k markhraběti vrátili, vrazilo české vojsko na Sasy. Strhla se bitva dne 31. srpna 1040, a Sasové ztratili tři hrabata, Gerolda, Radulfa a Bukona a velký počet jiných rytířův a bojovníkův, přes hory z Čech byli vyhnáni.

Potom Břetislav dvoje vítězství v Praze slavil, a byla velká radost z toho po vsi zemi. Císař ale máje z toho veliký hněv, že se mu tato první válka, kterou jako Německý císař vedl, nepodařila, a boje se, aby mu takové kruté snížení neškodilo na slávě a vážnosti, zapřisáhl se, že toho Břetislavovi a Čechům nepromine, a pomsty své že dříve nenasytí, pokud v samém srdci České země mocný svůj trůn nepostaví.

Ale Němci v té válce velkých a bolestných ztrát utrpěli, a množství lidu a znamenitých pánův dostalo se do českého zajetí. Museli pak císař přece dříve na výkup těch vězňův pomýšleti, nežli se k nové válce přichystati mohli; pročež propustiv ze zástavy u sebe chovaného Spytihněva, mladého syna Břetislavova, vrátil jej otci jeho, aby jim od Čechův vykoupil zajaté pány německé. Spytihněv od toho času, co se z Němec navrátil, velikou nenávistí k Němcům zahorel, neboť asi špatně s ním tam nakládali museli, a tato nenávist zůstala hlavní jeho náruživostí až do smrti.

Druhá válka s Jindřichem III. nešťastná.

1041.

Válka se obnovila po roce, a to zase v témž letním počasí, v týchž místech a pod správou těch samých vůdcův. Jak císař tak Břetislav dlouho a pilně se k ní chystali. Břetislav nejen své vlastní bojovníky do pole postavil, ale také tři dobře vypravené pluky Uhrův od Uherského krále Petra na pomoc dostal. Tyto Uhry a s nimi Moravany položil k horám Krušným, a Prkoše, župana Břilinského nad nimi vůdcem ustanoviv, jemu poručil, aby Ekkardovi, kdyby se svými Sasy do Čech vpadnouti chtěl, cestu zamezil. Sám pak Břetislav s českými bojovníky zase k hranicím bavorským táhl a tam se před lesem položil, příchodu císařova očekávaje. Císař ale nyní veliké chytrosti užíval, vojsko své na tři díly rozdělil, a poustevník Vintíř ukázal jim jiných cest v horách Šumavských, kudy by se do Čech dostali a české vojsko obešli. Jakož se tato troje oddělení vojska císařova trochu dál na polední straně třemi místy velmi neschůdnými přes hory a lesy skutečně prodrali, čehož se Břetislav nenadál. A tu Němci obešedše záseky a zákopy lesní jali se

všechnu krajinu českou napořád pleniti, hradův dobývati a veliké zádavy lidu českému činiti; Břetislav pak vida, že císař s celou mocí již do země pronikl, ustupoval se svým vojskem ku Praze a hleděl nepřátely předejiti.

Téhož také času Ekkard, markhrabě Míšeňský, a Bardo, arcibiskup Mohučský, s lidem saským z Míšeň přes hory do Čech se pustili, a aby jim Prkoš, jenž tuto s Moravany a Uhry stál, nepřekážel, mnoho peněz jemu poslali. Tím stal se Prkoš zrádcem vlasti, a bránil se jen na oko; neboť Sasové také mocně do země přitáhli, a přímo ku Praze se hnali. Dne 15. srpna to tažení Němcův začalo, a 8. září přitáhli Sasové s jedné strany, císař ale s druhé strany před Prahu, v kteréž se byl Břetislav se svým vojskem zamíknul a silné ohradil. Císař totiž táhla od Šumavy ku Praze, někde na neznámém místě Vltavu překročil, proto že snad na pravé straně Vltavy nebylo takové opatření proti němu učiněno jako na levé straně, a přijda před Prahu na výšinách okolo nynějšího Nového města se položil, sám máje svůj stan na Šibeničním vršku postavený, kdežto Sasové zas někde u Ovence se zastavili. Dobře činil Břetislav, že jsa lstí a zradou podveden, do žádné bitvy s nepřátely se nepouštěl, ale s celým, vždy k bitvě hotovým vojskem do Prahy se položil, kdež nepřátelům tuhý odpor klásti anebo s nimi o užitečný pokoj uhoditi mohl, máje vždy ještě moc v rukou svých. Pražský hrad i Vyšehrad, jakož i podhradí jejich, lidem z celého okolí tam shluklým sesílený, mohly dobře odolávati obložení dlouhému, kdežto Němci nastávající zimou, nedostatkem potravy a píce v zemi vůkol popleněné, konečně i novými bojovníky knížeti svému českému ku pomoci táhnoucími, mohli se posléze octnouti v takovém nebezpečení, z kterého by snad nebyli bez veliké škody vyvázli. Obložení také trvalo již několik neděl, ale tu biskup Šebíř tajně v noci z hradu Pražského se vykradl a do císařského ležení přešel, máje bezpochyby strach o své biskupství, kdyby se Břetislavovi zle věsti mělo, an co biskup více od císaře závisel a od svého metropolitě, arcibiskupa Mohučského, kterýž také tuto před Prahou ležel. Kníže Břetislav dověděl se o tom, velmi se toho ulekl, a v první chvíli nevěděl, co sobě počíti. Snad biskup chtěl mezi ním a císařem prostředkovati, ale kníže myslil, že ho zradit šel, a pak se také ještě obával, aby ještě více pánův českých k císaři se neobrátilo, a tak aby snad o knížetství nebyl připravěn. Začal se rozpakovati, spolu i litovati toho, že se proti císaři do té války pustil, a

zvítězův nad ním, že se s ním dle rady markhraběte Ekkarda nesmířil. Tu přistoupila k Břetislavovi manželka jeho, krásná J u d i t a, příbuzná císaře Jindřicha III., jejíž bratr Ota též u císaře v ležení se nalézal; i doléhala na manžela svého, aby se s císařem smířil, a téhož císaře, kterého dříve zbraní přemohl, aby nyní přemohl prosbami, sama se nabízejíc, že císaře k jeho prosbám nakloní. Všeľicos se o tom vypravovalo a psalo, kterak J u d i t a vymohla sobě bezpečného průvodu do císařského ležení se vydala, císaře a bratra svého k míru namlouvala, a od knížete, svého manžela, dobrou vůli jim oznamovala; že pak o tom všem nejstarší kronikáři zmínky nečiní, nemůžeme to všechno zde opakovati, a jenom to za jisté víme, že J u d i t a přinesla císaři velikou sumu peněz k smířlivým myšlénkám jej přivedla, a pak že kníže Břetislav císaři takové vzkázání učinil: „Nejdůstojnější pane a císaři! Známoť jest, že jsi statečný bojovník, ale v bitvách nešťastný, proto že nebojuješ proti nepřítelům ale proti poddaným svým. Tato země ovšem ku tvé komoře patří, my jsme tvoji a tvými býti zdáme.“ Tu císař vida, že se mu Břetislav podává, úplně k tomu přivoli, aby se smířil. Tři neděle již obložení Prahy trvalo, a tu na den sv. Michala, 29. září, vešel císař se svými pány k Břetislavovi na hrad Pražský, a tam o pokoji vyjednával. Výminky pak toho pokoje, ku kterým se Břetislav uvolil, byly, že Břetislav se přiznal k dalšímu placení staré, ale již po tři leta zadržané roční české daně k říši Německé, pak že upouští od zemí polských, své posádky z měst tam dobytých domů povolá, a všechno mladému dědici trůnu polského Kazimírovi, postoupí, vyjma však zemi Vratislavskou ve Slezsku, kterou podržel. Konečně ujednáno, že Břetislav k nejbližšímu sjezdu knížat německých ve městě Řezně, kdež se císař s dvorem svým zdržovati bude, také přijede, a tam že zadrženou daň za poslední tři leta najednou odevzdá, a na budoucí časy k císaři a k říši Německé věrně se zachová. Biskup Š e b í ř ale zle pochodil, neboť nejen že nebylo ani řeči o tom, aby se mělo biskupství Pražské na arcibiskupství povýšiti, nýbrž arcibiskup Mohučský Bardo ještě Šebřovi brozil, že ho proto před svůj synodální soud požene a těžce potrestá, že se smělo opovážiti, o něčem takovém bez jeho vědomí u papeže vyjednávat. A tak císař cíle svého a úmyslu došel, spojení Polské země s Českou přetrhl, Čechy zase v jistou odvislost od Německé říše přivedl, a k tomu ještě hodně peněz a jiných darův získal.

Proto byl velmi vesel a k Břetislavovi velmi laskavě se měl; že pak si vzpomněl, kterak před válkou se zaklel, že dříve z Čech neodejde, pokud u prostřed země České trůn svůj nepostaví, tedy aby se prý vyplnila jeho přísaha, zdvihli se všickni, císař i Břetislav, v čele svých předních pánův, a jeli z Prahy do Staré Boleslavi, kteréžto místo dle tehdejšího mínění leželo v samém prostředku České země. A tam stával na náhradí snad ještě z časův knížete Boleslava I. kamenný stolec knížecí, z něhož udělali trůn císařský, skvostnými koberci jej přikryvše. A na ten trůn posadil prý se císař Jindřich III. pod svými prapory, an před ním kníže Břetislav svou poklonu mu činil. Když prý tak se naplnila vůle císaře, rychle a beze škody se svými vojsky zas do své říše odešel. Mnoho-li v tom pravdivého, co se toho císařského trůnu v Staré Boleslavi týče, toho již ovšem rozeznati neumíme, neboť jest to pouhá pověst, od žádného starého kronikáře nezaručená: ale trůn ten sobě lidé dlouho tam ukazovali, a zdá se, že tam až do husitských válek stával. Však i ještě v potomních časích místo, kde ten trůn někdy stával, na památku bílým kamenem znamenáno bylo, a ku konci 17. století udělán tam z kamene řemeslně vytesaný český lev, an leží a korunu na hlavě má. A toho českého lva za kapitulním kostelem sv. Václava tam podnes každý, kdo chce, viděti můžeš.

Výminky toho smíření s císařem musely velkoduchého Břetislava sice nemálo mrzeti, ale přece se jim podvolil, a splnil potom věrně, cokoliv byl slibil. Vždyť nebyl tím všečen prospěch zmařen, kterého dosud svým snažením byl dosáhl: poklady a kořisti polské přece podržel, zůstalať mu i Vratislav s velkým kusem okolní Slezské krajiny, a co se konečně odvislosti od Německé říše týče, v tom to aspoň zůstávalo při starém, ba ještě se i poněkud zlepšilo, neboť aby císařové příliš často knížat českých k svému dvoru do Němec nevolali, a to jenom tenkrát, když někde na blízku České země dvorem svým bývají, vzal sobě Břetislav ve zvyk, že když se k císařskému dvoru blížíval, vždy několik německých vesnic na cestě zapáliti dával, aby těmi ohni příchod svůj císařskému dvoru ohlásil. „Český kníže se již blíží“, říkali na císařském dvoře, když tyto ohně spatřili, a proto ne často císař Českého knížete k sobě vyzýval. Břetislavovi nástupci ještě dlouho toho zvyku se drželi.

Když císař a všickni Němci z Čech odtáhli, umínil si Břetislav, potrestati zrádce, kteří k ta-

kovému konci války té se přičinili. Nejvíce vinen byl Prkoš, župan Bílinský, a jelikož byl usvědčen, že se Němcům uplatiti dal, vyslal Břetislav na Bílinu služebníky své, kteří Prkoše jali, a jakožto zrádci vlasti napřed obě oči mu vyloupali, ruce i nohy ufali, a konečně do řeky Běliny ho uvrhli, kdež bídne se utopil.

Toho času také Břetislav biskupa Šebíře do vězení vsaditi rozkázal, proto že při obležení Prahy k císaři v noci utekl, a tak Břetislav v nebezpečení nejen opustil ale i zradil. A Šebíř v tom vězení za nějaký čas v poutech seděl ano i mučen byl, až se s ním Břetislav na mocné přimluvy zase smířil a z vězení jej propustil.

Však i poustevník Vintř byl hlavní příčinou toho, že se vojsko německé přes hory Šumavské do Čech dostalo, a Břetislava obelstilo. Ale Vintř byl muž knížecího rodu, přítel císařův, pro svůj pobožný život velice vážený, jehož slovo při všech dvorech knížecích mnoho platilo, a proto Břetislav nejen že na něm pomsty nevyhledával, ale scházeje se s ním často jak při dvoře císařském, tak i na jeho nové poustce na Břežnsku v Šumavě, tutěž úctu a vážnost k němu zachovával, jako jiní knížata, ba s ním nápotom i velmi přátelsky zacházel.

Kterak Břetislav I. o bezpečnost říše své se staral.

Kníže Břetislav potom po ostatní čas života svého s císařem Německým přátelství zachovával, a často i rád, jako knížata německá, k jeho dvoru na říšské sněmy jezdíval, když to nebylo daleko od hranic českých; a jako již jeho otec Oldřich, tak i on a všickni potomní knížata a králové Čeští mezi kurfirsty Německé říše, totiž mezi nejmocnější knížata v říši počítáni bývali, kteříž volili císaře. Proto však Břetislav k žádnému většímu poddanství Němcům se nepodvolil, než pokud se vztahovala povinnost poplatku.

Poslední válka s Němci jej přesvědčila, že obrana zemská, zvláště ale pomezí a hrady pro budoucnost lépe musejí býti opatřeny, nežli dosud bývalo. Protož byla první jeho péče, aby u pomezních lesův osadil lid svůj poddaný, kterýž by jsa dobře ozbrojen službu hlídačův hranic bedlivěji vykonávati mohl. Daltě tomu lidu k výživě dříve z polí knížecích, a osvobodiv jej od jiných povinností, postavil nad ním zvláštní krajištní župany, kteří na pomezních hradech sídleti, a o to dbáti museli, aby Němci a jiní nepřátelští sousedé škodné jízdy do země

nečinili. A takový řád krajištníkův nejenom na hranicích českých, ale i v Moravě proti Rakousům, Uhrám a Polsku Břetislav zařídil. Takovými krajištníky byli v Čechách na hranicích bavorských chodové v okolí Domažlickém, kteří nejdéle svého zvláštního zřízení zachovali, a ku podivu, do dneška ještě se neponěmčili; potom tak zvaní kralováci na vysočinách Šumavských, kteří se již v Němce proměnili.

Potom uznal Břetislav za dobré, aby i hrad Pražský silnějšími hradbami než dotud měl, byl opatřen; protož hned rozkázal, aby se jeho hrady místem opravili a místem znova vystavěly, a dílo to po několik let trvalo.

Břetislavova pobožná zakládání.

Kníže Břetislav velikých zásluh sobě získal o zvelebení duchovních ústavů jak v Čechách tak i na Moravě. Klášter Sázavský, od jeho otce založený ale nedostavěný, k úplnému dokončení přivedl, a k založení kollegiatní kapituly sv. Václava v Staré Boleslavi, z pokání za oloupení polských kostelů jemu uloženému hned přikročil, jak mile r. 1041 s císařem pokoj učiněn jest, a s velikým nákladem chrám ten stavěl. Klášteru sv. Jana Kř. na Ostrově velmi svědčil, a odevzdal jeho mnichům památné kaple, totiž kapli v jeskyni sv. Ivana v Skalách od knížete Bořivoje vystavěnou, kapli sv. Jana Kř. na Velezi od knížete Jaromíra založenou, kapli sv. Jana Kř. v Zátoně nad Vltavou s lesním újezdem, a kapli sv. Jakuba před hradem a městem Domažlicí, s mnohými lidmi poddanými a s důchody z trhlův, cel a mýt, a to aby si mnichové při těch kaplích příbytky čili poustevny vystavěli, a tak služby Boží křesťanské po zemi zvelebili. Některé z těchto pousteven proměnily se pak během času v proboštství výše řečeného kláštera Ostrovského, jako u sv. Jana v Skalách a na Velizi.

Zlaté hory Jílovské.

Zlatonosné hory Jílovské byly od prastarodávna známy; s počátku se tam zlato pouze ryžovalo, to jest z písku vypíralo, čemuž se říkalo „jílovati“ a lidé tím se zaměstnávající jmenovali se jílovci, pročez také tomu místu, kde tito lidé hlavně přebývali, říkali Jílové. Za některého knížete, ještě snad za pohanstva, vystavěn byl hrad k ochraně těchto jílovcův na

výstupku vrchu, kterýž stojí nad místem, kde potok Chotínský do řeky Sázavy padá, a to již prý před tím na tom místě nějaké sídlo stávalo, i jmenovali ten hrad pouze Hrádkem. Kníže Boleslav II. daroval ten Hrádek za knížecí výsluhu předkům nějakého vládky a bojovníka Dluhomila, a to proto, že ve vojné mečem a ohněm o svou dědinu přišli. Řečený Dluhomil žil za času knížete Břetislava I., zavini ale něco, a aby trestu ušel, do Polska utekl. A tak ten Jílovský Hrádek kníže Břetislav k sobě potáhl, ale prý roku 1045 se vším příslušenstvím klášteru Ostrovskému jej daroval, čemuž asi sotva tak bylo, neboť se na toto darování důkazův nedostává, a jenom snad nějaké užítky z něho klášteru darované rozuměti se mají. Z toho hrádku ukazuje se nyní jen pouhé lesem zarostlé hradiště, z něhož bylo všechno kamení ku konci minulého století vybráno ku stavbě dvoru a záměčku Včelního Hrádku, jež sobě známý zpytatel starožitností českých, Josef rytíř z Bienenberku, něco výše nad starým hrádkem byl založil.

Čechové od nejdávnějších dob dobývali pilně zlata a stříbra, a mívali ho za starodávna více, než všickni ostatní národové v Evropě. Teprve v pozdějších dobách, když knížata Němcům hojněji do země přicházeti a zde se usazovati dovolovali, zmocnili se tito Němci zlatých a stříbrných hor českých, a Čechové se na dlouhé časy dali od nich odstrčiti.

Smrt sv. Vintíře a nové nadání kláštera Břevnovského.

1045.

Roku 1045 kníže Břetislav uslyšev, že se poustevník Vintíř ku konci svého života nachyluje a těžce nemocen jest, odebral prý se k němu s biskupem Šebíšem na Březník v Šumavě, kdež Vintíř svou poustevnu měl. A užřev šedivého starce, an na chatrném loži tu odpočívá a již velmi mdlý jest, požádal ho, aby se s ním ke dvoru jeho do Prahy odebral, že jej všemi potřebami opatřiti chce. Legenda o tom vypravuje, kterak prý na to sv. Vintíř knížeti odpověděl, řka: „Synu můj! jestliže jsi pro mne a z lásky ke mně sem přijel, prosím, neodepři mně toho, zač tebe žádati budu. Již se skonání mého života přibližuje; však za to tě snažně prosím, synu přemilý, abys klášteru Břevnovskému dobře činil a jej něčím potěšil, neb tamto má tělo mé odpočívati, a tak i na mne i na tebe a potomky tvé svými modlitbami pama-

tovatí budou. Na zejtkř pak, jestliže to věděti žádáš, okolo třetí hodiny z tohoto světa sejdu. Toť se také dne 9. měsíce října stalo. Kníže Břetislav to tělo sv. Vintíře na Břevnov dovéztí rozkázal, a hned také klášteru Břevnovskému nejenom veliké darování na všelikých vesnicích učinil, nových dědin, luk, potokův a lidí poddaných mu odevzdal, ale také na místě prvotního, chudobného klášterního kostela nový, veliký a nádherný chrám stavěti rozkázal, a v něm potom tělo sv. poustevníka Vintíře pochovati dal. Kromě různě ležících desíti vsí, dšlem celých, dšlem částí, obsahovalo toto nové nadání kláštera Břevnovského také veliký újezd v župě Pracheňské mezi Sušicí a Horažďovicí, v kterémž bylo 18 vesnic a také bývalá poustevna sv. Vintíře na Březníku. Cesty, od sv. Vintíře přes Šumavu z Bavor do Čech někdy prokleštěné, užívalo se potom jako zemské brány, a kníže Břetislav ustanovil na vrchu Březníku při té cestě knížecí clo, jehož výnos cele také klášteru Břevnovskému daroval.

Bývalý Březník, nynější vrch sv. Vintíře, strní v předhoří Šumavském u Hartmanic nedaleko města Sušice. Jest s něho daleká vyhlídka do Čech, a na místě, kde poustevna stávala, stojí malá kaplička; trochu níže jest druhá kaplička s hojným pramenem živé vody, z které sv. Vintíř pival. I jsou tu lázně při ní a osada, již Dobrá Voda říkají, kdež stojí farní kostel, r. 1734 od kněžny Eleonory z Mansfeldu ke cti sv. Vintíře založený, r. 1764 od barona Karla Villaniho rozšířený a farářem osazený. Okolní lid český i německý podnes hlučně k sv. Vintíři putuje.

Hrob sv. Vintíře r. 1420 Husité při poboření kláštera Břevnovského zkazili, mnichové ale svaté ostatky jeho do svého kláštera Polického přenesli, a teprv po čase zas je do Břevnova vrátili, kdež posud na jednom oltáři se chovají. Když se na počátku 18. stol. v Břevnově klášter i kostel nově stavěly, našel se náhrobní kámen sv. Vintíře, a ten podnes zazděn jest mezi pilíři na veškovské zdi kostela Břevnovského.

Zároveň s tímto darováním přivtělil kníže Břetislav ku klášteru Břevnovskému poustevnu, kterou byl ještě co vojvoda Moravský na Rejhradě založil, s celým jejím nadáním. Listina na to všecko klášteru Břevnovskému vydána byla na hradě Pražském dne 18. října 1045.

Posvěcení kostela sv. Václava v Staré Boleslavi. 1046.

Roku 1046 byla stavba chrámu sv. Václava v Staré Boleslavi již tak dalece dovezena, že se tam služby Boží již konati mohly.

Pročez vyjel si tam kníže Břetislav sbiskupem Šebřem a s celým dvorem svým, aby byl přítomen slavnému vysvěcení téhož chrámu, jež 19. máje biskup Šebř vykonal. A poněvadž k tomu kostelu dosadil probošta a kanovníky s děkanem, pro které všechny také dal vystavěti znamenitý (42.) příbytek čili klášter společný, také pro

výživu jejich velebností nadání učinil. Také dal do Staré Boleslavi z Prahy velkou část z kořisti polské, jmenovitě i ostatky svatých pěti bratří přenéstí, a ve chrámě v kapli po pravé straně v oltáři uložití.

Kollegiatní chrám sv. Václava v Staré Boleslavi byl od knížete Břetislava v té velikosti vystavěn, jakou podnes ještě má, jen že vypadal mnohem vážněji, jsa vystavěn podle starokřesťanského způsobu, kterýž nazýváme románským. Velká loď prostřední a vedle ní obě postranní a nižší lodi kostelní, končily se širokými výklenky do polokruhu, což ještě nyní se může pozorovati; ale ostatek stavení byl v třicetileté válce tak hanebně od Švédův pobourán, že podnes jenom zpodní základní zdi zůstaly, a všecko ostatní muselo se po roce 1650 takofka znova vystavěti, jak to nyní vidíme. Ale ve zpodní části chrámu zachovala se nejvzácnější památka, totiž kaple ss. Kosmy a Damiana, před kterou sv. Václav r. 936 návodem svého bratra Boleslava mučnickým způsobem života jest

Kaple ss. Kosmy a Damiana pod chrámem sv. Václava v Staré Boleslavi.

pozbaven. Není to sice již ta sama tehdejší kaple, nýbrž kníže Břetislav dal ji v nový chrám pojmuti, postavil na ní svrchu kůr a velký oltář, a aby to bylo souměrné, musela se celá přestavěti podle tehlejší panujícího způsobu. Neboť tenkrát stavěly se ve velkých chrámech čili basilikách pod kůrem a velkým oltářem zpodní kaple napolo do země, a zovou se takové kaple krypty, proto že se v nich svatá těla chovala. A jest tato kaple ss. Kosmy a Damiana zvěcí menšího kostela, ale jen 8¹/₂ stopy vysoká; klenba spočívá na třiceti šesti sloupích do čtyř řad postavených. Po levé straně, kde bývaly někdy dveře do prvotní kaple, jest posud otevřený otvor, a toto místo mučnickví sv. Václava, za-taveno jest oltářem; u prostřed pak té kaple stojí bývalý hrob sv. Václava, v kterém tři leta po jeho zabití tělo jeho odpočívalo, a jest přikryt velkým, vyvýšeným mramorovým kamenem. Spředu jest oltář, a na hrobě těžký, kovový kříž. Tato kaple jest tedy jediný ještě celý zbytek kostela Boleslavského mezi lety 1042—1046 od knížete Břetislava vystavěného, a následovně snad nejstarší stavení v Čechách i na Moravě, na kterém se ještě poznati může nejstarší způsob umělého stavitelství.

Založení kláštera Rajhradského.

1048.

Zatím dospěl nejmladší Břetislavův syn, Spytihněv, a stal se z něho mladík krásné postavy a plný pěkných nadějí. I vzal jej otec s sebou na Moravu umíniv sobě, jemu správu této země odevzdati. Na sněmu všeho lidu Moravského bezpochyby v Olomouci shromážděném, byl jemu Spytihněv od otce za knížete představen, načež od té doby v Olomouci dvorem byl. To se stalo bezpochyby r. 1048. Z Olomouce hnuli se pak Břetislav i Spytihněv, majíce v průvodu svém biskupa Šebíře a přední pány Moravské a České, jakož i Menharda, opata Břevnovského, na Rajhrad. Po odevzdání totiž a přivtělení Rajhradské poustevny klášteru Břevnovskému r. 1045, kázal kníže Břetislav, aby se na místě poustevny velký chrám a pohodlný klášter vystavěl, a nyní přivedeno jest toto dílo ku konci. Když tam tedy knížata a pánové přijeli, posvětil Šebír nový chrám klášterní ke cti svatých apoštolův Petra a Pavla dne 26. listopadu 1048, téhož dne odevzdán také klášter mnichům Benediktinům z kláštera Břevnovského, i vydána jest zakladací listina, v které se výslovně připomíná, že tento nový klášter Rajhradský má se vším svým bohatým nadáním navždy slušeti pod moc a správu opata kláštera Břevnovského.

Války v Uhřích.

1043—1051.

Kníže Břetislav I. zavázav se císaři k přátelství a k pomáhání jemu ve válkách, dvakrát

ještě pro císaře do pole táhnouti musel, a to ponejprv r. 1043, když se císař Jindřich III. ujal vyhnání krále uherského Petra, někdejšího Břetislavova spojence, proti strýci jeho Samuelovi. Císař učinil vpád do Uher skrze Rakousko, a Uhři museli celou krajinu, kde město Vídeň leží, od Litavy až k horám Kahlenberským, postoupiti markhrabatům Rakouským. Tak se dostala Vídeň co nepatrné místo do rukou německých, a vojvodové Rakouští v ní později sídleti začali. Jaké účastenství ale Břetislav v tomto tažení měl, již nevíme.

Král Petr dosedl sice na novo na trůn sv. Štěpána, ale nezadlouho zas jej jiný strýc, Ondřej, s toho trůnu svrhl. I ujal se ho na novo císař Jindřich III., a vypověděl r. 1051 Ubrům válku. Náš Břetislav strhnuv vojska svá v poledních končinách Moravy, přispěl s nimi císaři na pomoc, ale Ondřej a udatný jeho bratr Bela tak statečně odpírali vojskům císařským, že je hned na svých hranicích zastavili, a dále jíti jim nedali. Břetislav pobyv nějaký čas v poli, odtrhl se potom od Němcův, a do Prahy se navrátil.

Smrt kněžny Boženy a nadání kostela Boleslavského.

1052.

Roku 1052 zemřela kněžna Božena, matka knížete Břetislava, který její ztráty upřímně oplakával, a jí slavně v nově založeném kostele Boleslavském pochovati dal. Při tom učinil zvláštní nadání pro kanovníky téhož kostela, aby totiž osadníci vsi Žiželic byli povinni, v den výroční smrti kněžny Boženy, na její památku, jistě množství sladké kaše uvařiti a kanovníkům do Staré Boleslavi dodati. V Boleslavské zakladací listině jmenuje se tato kaše německým slovem *garmuz*, to jest *garez* *Mus*, (vařená kaše), což k tomu ukazuje, že obyčej rozdávaní sladké kaše ve dni výroční a zádušní, kterýž ještě ku př. v Jindřichově Hradci až do minulého století trval, z Němce k nám se dostati musel.

V témže roce vydal také kníže Břetislav kostelu Boleslavskému zakladací listinu, v níž všechno nadání zejména vypočteno jest; i bylo v skutku toto nadání tak hojné, že papež z upřímného ochotnosti knížete Břetislava, s jakým uloženou sobě pokutu splatil, ovšem potěšení míti mohl. A poněvadž v této památné listině mnoho míst a osob se jmenuje, a rozličná tehdejší zařízení a povinnosti lidí poddaných se

vysvětlují, záhodno jest, abychom něco z jejího obsahu tuto v krátkosti položili.

„Známo buď všem jak přítomným tak budoucím, že já Břetislav, z Boží milosti kníže Český, z toho, čehož mně milost Kristova uděliti ráčila, ve hradě Boleslavi kostelu ode mne postavenému, kdežto někdy tělo patrona našeho Václava, mučenníka Kristova, od nevěrných zabitého, po čas tří let odpočívalo, a kdežto se nyní z milosti Boží těla pěti svatých bratří chovají, pro spasení své duše a dětí mých toto nadání podle své možnosti jsem učinil. Dal jsem totiž vesnice Popovice, Brázdím, Zapy, Dřevčice, Mlékožír (Mečižír), Dětinice s lesem a Dřísy s vinným lisem. K té vinici za služebníky ustanovují své poddané Staňka z Křesenic, Častu z Lubošína, Svěrada z Podlešína, Hostírada z Obodří a Lovatu, potom k nošení vinných nádob, Čúse se syny Půtou, Křížanem a Martinem. Oráčové na hospodářství kostelním budou v nahoře jmenovaných všech Miroš, Kasen, Ček, Miloň, Kolva, Mládek, Náhlas, Semižizn, Koliha, Těma, Kadova, Hosten, Kuna, Kruk, Želan, Časta a Těch. Náčiní a ozdoby pro kostel a kanovnsky soustruhovati a řezati budou soustružníci Božeta, a jeho synové Drahoň, Okrasa a Malík, potom Něma, Jaroš, Žezák, Těmata, Tíma, Vach a Služen. Mlynářem kostela bude Česten, pekařem Vrak, Smil, Jaroš, Lovek a Kříma, obuv a oděvy šíti budou ševci a kožišníci Ninoš, Holec, Kolus a Všerad, ryby dodávati budou rybáři Milej, Choněk a Milhost. Ke dvorům dávám ovčáka Něha a jeho syny Hošťka, Těša a Bukana; kněžím dávám lahůdkáře (vlastně kuchaře) Čajku a jeho syny Zbjnu a Kokoru; zlatníka Kojatu, kováře Davida a Častena, smolaře Raděje, Nesula a Miloše, za posluhovatele v domě Mladoně, Přivíka, Milovana a Miloně. Medu dodávati budou Bolechna a jeho synové Radosta a Dobroš ze vsi Rovné, Radiša a jeho synové Platiš a Předša z Lubníku, Pozdík a Zvěst se synem Muškem z Losenic, Múček z Oseku, Bytěk a Raník a téhož synové Stonař a Žezamil z Vlkova (Vlkavy); nakládané ryby budou dodávati obchodníci Žak a jeho synové Lovata, Těšek, Dobrotaj a Milovan. Koně k službám kněží ve dvoře vždycky pohotově míti mají Káně a jeho synové Jan, Prostěj a Podoba. K ostatním službám ve dvoře dávám Kvasinu a jeho syny Spana, Milatu, Kráťatu a Klimatu. Pavézník Stach bude povinen, šest pavez strážníkům kostela dávat; za zvoníka při kostele dávám Setěcha, a za strážníky kostela ustanovují Bezdruha a jeho syny Svoťatu a Chuka, Mačetu a jeho syny Ostacha,

Skora a Rozhuda, všecky z Postřižína; Hormuše a jeho syny Vitaše, Bohdana, Milovana, Mirotu a Crha, potom Nečtu a jeho syny Krasotu a Drahotu, všecky ze Znočic; dále Síňu, jenž dal místo sebe Sinohora a Velprdka se šesti syny, všecky z Bezence; Bezděda a jeho syny Káně, Třebotu a Bojše z Máslovic, Milatu z Letek, Šemotu z Libčic, Boratu z Lužan, Třebeně, Ostojku a Buka z Vlkova (Vlkavy); Všehrda a syny jeho z Kozel, Obida ze Žděrce; Dobratu a jeho syny Zbiše a Dobešku, pak Nájapu se syny, všecky z Dúbravice u Lobze, konečně Malého Miloně, jeho syny Bohuše, Baka, Skora a Rozvadu v samém místě v Boleslavi.“ Všichni tito lidé byvše knížecími poddanými stali se tím darováním služebníky kapitoly. Dále postoupil kníže kostelu plat, který se dával do jeho hradu Čáslavi, plat šesti denárův ze vsi Zhořelice (Hořelice za Prahou), desátky ze soudních platů v Žatci, Staré i Mladé Boleslavi, taktéž desátek obilní z knížecího hospodářství k těmto hradům patřícího a desátek z tamnějšího velkého a malého dobytka. Osadníci a kmeti v obvodu těchto tří hradův na knížecím hospodářství osazení museli desátý hrnec medu a desátý peníz z každé hřivny berně knížecí Boleslavskému kostelu odváděti. Pak ještě daroval kníže tvrz Lysou, až by umřel župan Mutiš, který jí do života držel, a zmíněnou vařenou kaši, kterou poddaní vsi Žizelic na památku kněžny Boženy kněžím dodávati museli.

K tomu všemu přidal kníže také důchody ze země Moravské, a sice desátky ze župních hradů Rokytně, Znojma a Bytova, jež každý obyvatel v šesti penězích odváděl, pak desátek ze všech koupí a platy z každého desátého trhu ve všech místech, která k řečeným hradům (župám) náležela; dále desátek z mýta každého mostu na řece Dyji. K polepšení hospodářství kapitulušního a na oděvy kanovnskům ustanovil kníže, aby jisté sumy v hotovosti a jistý počet volův kapitule ročně odváděli župní hrady Olomouc, Přerov, Spytlhněv, Hodonín, Břecslav, Strachotín, Rokyteň, Znojmo, Brno a Pustiměř; konečně ještě daroval 17 knížecích vsí v rozličných stranách Moravy při řečených hradech ležících s rozmanitými požitky.

Biskup Šebíř připojil k té listině se své strany obyčejnou tehdaž zaklínací průpovědku proti každému, kdožby z toho nadání kostelu Boleslavskému něčeho odcizovati anebo jinak chtěl škoditi, u přítomnosti Menharda, opata Břevnovského a jiných osob duchovních co svědkův zejména uvedených. I poznáváme z tohoto nadání, nejenom štědrou vůli knížete Břetislava,

ale i rozličné spůsoby důchodův, jakých kníže, pánové a duchovní ústavy užívali za časův tehdejších.

Klášter Sázavský a smrt sv. Prokopa.

1053.

Při žádném klášteře jak v Čechách tak na Moravě nejevilo se spasitelné působení na národ slovanský v té míře, jako při klášteře Sázavském, kde muž svatý a vlastenec Prokop k nové počestnosti a oslavě přivedl služby Boží slovanské. Pověst o svatém životě opata Prokopa, o jeho moudrosti a lásce k bližnímu, o zvláště dojmavých pobožnostech, které živým slovem mateřského jazyka pronikaly k duši a k srdci každého, vábila se všech stran valný počet lidu do údolí Sázavského, a brzo nestačilo klášterní stavení k pojmutí mnichův, kteří pod otcovskou péčí sv. Prokopa Bohu a krajanům svým sloužiti chtěli, tak že mnozí v okolí poustevnické kobky sobě udělati museli; Sázavská poušť stala se studnicí, z kteréž se prýstěly vody života, rozlévaly se potoky známosti víry Kristovy mezi národem Českým, u něhož po velmi dlouhý čas jiní kněží latinští, nejvíce Němci, nebyli s to, aby vykořenili mnohé zastaralé pověry a obyčeje pohanské, a vedli národ k životu čistě křesťanskému. V klášteře sv. Prokopa bylo první příkázání: modli se a pracuj! všickni řeholní bratři po modlitbách a službách Božích po své práci se rozcházel, buď na role, neb na zahradu, na luh neb do lesa, a v pracovitosti všechny předcházel svatý opat sám; neboť po celý život svůj až do samé smrti nikdy ničeho z klášterského zboží a nadání neužíval, jedno, což by si byl sám svýma rukama vydělal; pokrm, kterým se živil, oděv, kterým se odíval, nebyly leč ovocem jeho vlastních mozolův a potu, a při jeho veliké střídmosti zbývalo mu vždy ještě, že mohl z toho chudým uděleti. Důchody ze zboží, kterýmiž byl kníže Oldřich klášter nadal, a výtěžek z prací, kteréž podle řehole a příkladu svatého opata bratři konali, náležely z velké části chudým; Prokop byl toliko štedrým sice ale též opatrným a svědomitým správcem a rozdávačem. Klášter byl zároveň výbornou školou všelikého křesťanského umění a literárního vzdělání: sv. Prokop znaje se sám výborně v písmě slovanském, prepisoval sám a naučil též bratři prepisovati evangelia i žalmy a jiné knihy církevní, pak též pěstoval výtečně zpěv, a kolikrátkoli se lid sešel do Sázavy k službám Božím, pokaždé se sv. mše zpívala hlaholem slovanským. V čas velkonoční zavedl tam sv. Prokop zvláštní, dojmavou,

tehdy v Čechách ještě neznámou pobožnost, ku které vždy velký dav lidstva se scházel: po tři dni postili prý se bratři klášterní a s nimi též pobožný lid, a chodili s kříží zpívající podle obyčeje římského žalmy zvláště dojímavým způsobem. Může býti, že to bylo něco podobného pozdějším křížovým cestám. Mezi klášterníky bylo mnoho výborných umělcův, chrám Páně sobě sami stavěli a vyzdobili, řezali krásné sochy svatých a výtečné obrazy na způsob řecký čili byzantský, a tak sv. opat Prokop byl v každém ohledu pravým dobrodincem Českého národu. Kníže Břetislav chovaje k němu obzvláštní úctu klášteru jeho mnoho dobrého prokazoval a okolo r. 1052 všechno darování, jež byl jeho otec, kníže Oldřich Sázavskému klášteru učinil, zvláštním listem nejen potvrdil, ale sám ze svého toto nadání rozmnožil, tak že znamenitý újezd po obou stranách řeky Sázavy s lesy, dědinami a jinými pozůstatky klášteru náležel. I biskup Šebíř vysoko sobě vážil zásluh a výtečných skutkův sv. Prokopa, jen němečtí kněží křivě k tomu hleděli, že kníže Prokopovu slovanskému ústavu hovoří, a že lid český s větší důvěrou k němu se hrne; však jakkoliv kde mohli zle o něm mluvit se neostýchali, pro knížete své nepřátelské smýšlení veřejně na jevo dávati nesměli. Předzvídalť sv. Prokop, že až ho více nebude, bratři jeho klášterní mnoho příkoří od nepřítelův národu Slovanského budou museti snášeti, a když pocítil, že se naplňuje počet dnův života jeho, povolal k sobě sestřence svého Víta, čili Vitoše, kterýž byl též mnichem v klášteře, a druhého mnicha Jimrama čili Emmerama, a tu s nimi se loučiv prý jim prorockým duchem co jich čeká předpovídal:

„Synové moji milí! vy jste se mnou od mladosti byli, choval jsem vás od počátku jako kvočna kuřátka svá: třetího dne, tak mi zvěstuje andělské posláni, jest mi z toho světa jíti, veztež, co se po mně s vámi bude dít: mnozí na vás budou sočiti, až vás odtud vysočí, neboť když i Břetislava více nebude, Spytihněv ukáže vám svůj hněv, poslouchaje šepův lstných lidí odtud vás vypoví, a to místo dá pak Němcům odkuds jakýms cizozemcům. A vy nemajíce v Čechách přitulku, v jiné zemi útočiště hledati budete. Však jen šest let v cizině strádati vám bude, až Bůh počet vašich sokův zmenší; pročez moji milí synové! tak jako jste se mnou byli, a společně v pokoji, svornosti a lásce žili, tak též i déle vytrvejte, na Boha spolehejte, v naději neochabujte. Hospodina oslavujte, dobře-li se vám povede, dobrořečte, do-

stihne-li vás neštěstí, skroušeně k Bohu útočíte beře, onť vás zase potěší, vaše nepřátely zahanbí, se ctí vás zas navrátí.“ Tak asi podle staré legendy sv. Prokop k nim mluvil, a již na smrtelném lůžku sedě, Boha za všechny své milé syny prosil, a bratři, shromáždivše se okolo něho, modlili se s ním. Třetího dne dokončili bratři večerní modlitby a svatý opat domodlil se s nimi naposled; louče se se všemi dával jim útěchu a naučení, a pak svatě vyšel z toho života. Umřel té svatý opat Prokop dne 6. dubna r. 1053, shaslo veliké světlo národu Českému, a každý tužil, že Prokopem přimnožil se počet orodovníkův a zástupcův jeho před trůnem nebeským.

Staré legendy vypravují o mnohých zázracích a milostech, kterých sv. Prokop nejen již za živa, ale ještě více po smrti Boží mocí spůsobil. Sam biskup Šebíř máje zprávu o smrti svatého muže, pospíchal do údolí Sázavského, a pohřební obřad vykonal s velkým účastenstvím všeho lidu, a za velikého pláče a vzdychání. I bylo tělo sv. Prokopa v kryptě pod velkým oltářem v Sázavě pochováno, a ode všeho potomstva pobožně navštěvováno, památka pak jeho povždy jako až podnes ctěna bývala modlitbami vroucími.

Po stu padesáti letech byl svatý Prokop k prosbám Českého krále Přemysla Otakara I. a celého národu od znamenitého papeže Innocence III. dne 4. července 1204 slavně za svatého vyhlášen, a den památky jeho na 4. července ustanoven. Bylo to první řádné svatořečení českého patrona v Římě, neboť Cyrila i Methodia, Ludmilu, Václava a Vojtěcha ctil hned celý národ za svaté, a církev mlčky za takové uznala. R. 1588 bylo spůsobením Pražského arcibiskupa Martina Medka tělo sv. Prokopa v Sázavě vyzdvíženo, 28. května slavným průvodem, v kterém se sám císař Rudolf II. nacházel, na hrad Pražský přeneseno, a v kůru kostela Věch Svatých položeno. Když pak Marie Teresia vedle kostela toho ústav pro šlechtičny zřídila, a kostel k jejich potřebě určila, překlázel šlechticům v kůru náhrobek sv. Prokopa, i přeneseny jsou ostatky jeho r. 1768 do postranní, nízké kaple, kde posud v nepatrném oltáři se chovají, čekajíce, až potomstvo národu Českého se zmůže k důstojnějšímu zvelebení památky svatého dobrodince předkův svých. — V samé Sázavě ukazuje se v kostele jako památka po sv. Prokopu koflík z jalovcového dřeva vyřezaný, z něhož prý sv. Prokop vody sobě nabíral a také knížeti Oldřichovi píti podal, potom dřevěná lžička. Ale nejzácnější památka po něm jest jeho vlastní rukou sepsané čtení evangelií, jediný to pozůstatek z četných někdy kněh a svatých čtení v jazyce slovanském, jež byl sv. Prokop sepsal a klášteru svému odkázal. Tento zlomek z jeho rukopisův (jenom 16 listův) došel ale takové slávy, jakové se žádnému jinému slovanskému rukopisu nedostalo, a znám jest učencům pod jménem Evangelium Remešské aneb Sázavsko-Emauzské. Císař Karel IV. daroval ten rukopis na deskách zlatem a drahými kameny skvostně ozdobený jakožto drahou pozůstalost po sv. Prokopovi nově založenému klášteru na Slovanech v Novém

městě Pražském; po husitských válkách však dostal se neznámým spůsobem co dar králům Francouzským, kteří jej při svém korunovačním chrámě v Remeši chovali, a při slavném korunování svém před celým národem na toto evangelium přísahu skládali. V takové cti zůstala tato nám drahá památka až do r. 1790, kdež v první revoluci francouzské korunovační poklad v Remeši od zbouřeného lidu byl oloupen a dílem v niveč uveden. Z evangelia našeho strhli ale jen drahocenné desky, a rukopis pohodili, kterýž pak dlouho byl za ztracený považován. Až teprv okolo r. 1836 jeden Rus, Turgeněv, v městské knihovně v Remeši jej celý a neporušený objevil. Ruský car Mikuláš dal pak r. 1843 udělati věrná nápodobení každého listu, na měděných tabulkách je vyryti a vytisknouti, a jeden takový výtisk daroval také našemu Českému Museu, kde se naň každý přítel českých památek podívati může. — Kostelův, kapli a zvonův ke cti našeho sv. patrona Prokopa posvěcených, jest po Čechách a na Moravě drahé množství.

Kterak Břetislav I. se staral o zaopatření synův svých.

Před rokem 1054.

Kromě nejstaršího, Spytihněva, měl té Břetislav I. ještě čtvero synův, Vratislava, Konrada, Jaromíra a Otů, potom také dvě dcery, Boleslava a Dymut, které ale v dětském věku umřely. Konrad a Ota dostali svá německá jména bezpochyby k vůli německému přibuzenstvu kněžny matky Judity. Tenkrát nevěděli o jiném spůsobu, jak by se mladší synové královských a knížecích rodů zaopatřili, nežli ten, že se jim odevzdávaly jisté krajiny menší, tak zvané úděly, aby z nich živi býti mohli. Kníže Břetislav v zamýšleje v tom spůsobu jistou změnu učiniti, poněvadž již mnoho příkladův bylo, kterak takové rozdělení řší mezi bratři k velikým záhubám vedlo, umínil si takové učiniti ustanovení, aby se Česká země nikdy více na úděly netrhala, ale Morava aby se v menších dílech dávala mladším synům k výživě pod vrchnictvím knížete Českého. Pročež povolal v posledních letech panování svého nejstaršího syna Spytihněva, co svého nejbližšího nástupce z Moravy do Čech, v Praze jej osadil, a k výživě župy někdejšího knížetství Luckého t. j. župu Zateckou, Kadaňskou, Sedleckou, Zluteckou a Mežskou, mu vykázal.

Druhorozenému synu Vratislavovi odevzdal v Moravě krajiny k půlnoční straně ležící, kdež měl v Olomouci sídleti. Byltě Vratislav tedy prvním knížetem Olomouckým.

Třetímu, Konradovi vykázal otec prostřední díl Moravy se sídlem v Brně, a ten byl pak prvním knížetem Brněnským.

Čtvrtý syn, Jaromír, nedostal žádného údělu, nýbrž měl se státi knězem, a až by ně-

kdy Pražský biskup Šebř umřel, měl jej následovati na stolici biskupské.

Pátému synu, Otovi, dostaly se polední končiny Moravy proti Rakousům, a on máje své sídlo ve Znojmě, byl tudíž prvním knížetem Znojemským.

Mladý kníže Spytihněv a abatyše.

Asi r. 1054.

Kníže Břetislav jsa jednou někde z Prahy vzdálen poručil svému synovi Spytihněvovi, aby na jeho místě ku stavbě zdi na hradě Pražském dohlížel, neboť až do té doby stále se ještě hrad Pražský nově hradil a opevňoval.

Tu zedníci vyměřovali jednou zeď za klášterem u sv. Jiří, tam kde se zámecký vrch k půlnoční straně náhle do příkopu sklání, a zdálo se jim, že rovnější míry býti nemůže, než tudy, kdež právě pec panen toho kláštera stála. Rozvažovali, jak by to přec vyvedli, neboť jim ta pec na překážku byla. Přišel k tomu mladý kníže, a vida, že zedníci se ostýchají pec tu zbořiti, hned prý sám ruky přiložil, a milou pec pojednou strhnouti a dolů do potoka Brusnice svaliti dal. A když se ta pec tak dolů kutálila, počal se tomu velmi smáti, a rozesmál i dělníky a všecky, kteří při tom stáli. „Oj, oj! pravil, nebude dnes paní abatyše jísti teplých mazancův!“ To když někdo abatyši oznámil, velmi se rozpálila hněvem, a vyšeďši z kláštera k zedníkům, jala se posměšně a urážlivě o mladém knížeti v jeho přítomnosti promlouvati: „O kterak slavným mužem a silným dnes jest učiněn kníže Spytihněv, kterýž dokázal hrdinství své na peci klášterské! Jistě že myslí, že velikého města a vysokých věží dobyl a vyvrátil, — a hle, přemohl pec! I položte mu věnec zlatý a bobkové ratolesti na hlavu, neboť jistě sobě toho zasloužil. Veselte se kněží a Tedeum zpívejte, kažte aby se v zvony zvonilo, neboť kníže předpověď věci vykonal, a pec pannám pobořil. Však stydím se dále o té věci mluvit, které on se nestyděl vykonati.“ Bylať pak ta abatyše Němkyně, přízní kněžny Judity k sv. Jiří dosazená, zvala se Adelheid, a byla prý dcera sv. Brunona, rodem hraběnka Kverfurtská, císaře Jindřicha III. a také samé kněžny České Judity příbuzná; proto si tak směle na českého knížete vyjeti troufala.

Kníže Spytihněv, ač se velmi nad takovou uštěpačnou řečí zamrzl, však jí ničehož neodpověděl, ale do budoucího času hněv svůj

uschoval. Však jsme již pověděli, s jakou záští k Němcům před lety se byl z Německa vrátil.

Břetislavův zákon o poslušnosti.

1054.

Kníže Břetislav I. máje snad již tušení, že mu dlouho již nebude živu býti, a máje starost o budoucí dobro národu a zemi svých, hlavně dvoje pořízení učinil. Předně, aby snad nevznikla neblahá válka mezi Čechy a Poláky pro zem Vratislavskou, kterou ještě od své výpravy do Polska r. 1039 držel, smluvil se s Polským králem Kazimírem, že mu této země i s městem Vratislaví postoupí, když se on a jeho nástupci zaváží, panovníkům Českým za toto postoupení 50 hřiven zlata a 500 hřiven stříbra roční daně platiti. Což se také stalo.

Druhé Břetislavovo pořízení týkalo se poslušnosti panovníkův českých. Svolal k tomu cíli Čechy i Moravany na všeobecný sněm zemský. bezpochyby do Prahy, a tu prý ku shromážděnému národu takovou řeč učinil: „Moji věrní a milí! Chci vám oznámiti a vaši dobré víře poručiti, co mně těchto minulých časů vždycky na mysli bylo. Dobře o tom víte, kterak náš rod knížecí před tím hojný byl, potom pak neplodností knížete neb kněžny i tím hynul, že někteří v nedošlém věku umřeli, a že jsem tak já sám jeden z celého rodu pozůstal. Nyní pak, jak sami o tom dobrou vědomost máte, dal mi pán Bůh pět synův, mezi kteréž Českou zemi rozdělití vidím a uznávám, že to není užitečné, neboť pán Bůh sám vyřknouti ráčil, že každé království v sobě rozdělené pustne a hyne. Že pak hned od stvoření světa a od počátku Římské říše až i do našich časův mezi bratřími rozbroje bývaly, a že se nesrovnávali, toho máme dosti příkladův. Tak se mezi Kainem a Abelem taková nepřítelň ukázala, že jeden druhého zabil. Též i vlastní bratři Romulus a Remus tak dlouho se svářili, až jeden druhého život vzal! Nechtě toho zanechám, ale rozvažte, jak jsou nám světle moji pradědové, Boleslav a sv. Václav za příklad v tom, že jeden druhého úkladně z nepřítelně a pro panování o život připravil, a poněvadž jsou to činili dva, co by pak učinilo jich pět, a čím byli by mocnější v zboží, tím větší pýcha a zuřivost by v nich povstala. O kterak jest starostlivá mysl rodičův o budoucích a nejistých skutcích synův! Protož jistě mi věřte, že mně to sluší mimo jiné všecky věci světa tohoto opatřiti, aby po vykonání mého života nějaká mezi syny mými ne-

vzrosta nevole a různice proto, že by každý z nich chtěl v Českém knížetství panovati. Proto vás prosím pro Pána Boha, a žádám to na vás pro důstojnost věrnosti, kterou jste se mi zavázali, abyste toto mé ustanovení přijali a za právo uznali. Nařizuji totiž to, aby z mých synův anebo vnukův vždycky nejstarší vrchní právo a stolicí knížetství obdržel, a jiní všichni bratři jeho a jiní z rodu knížecího řádně posílí, ať jsou poddáni jedinému panování jeho. Nebo věřte mi zajisté, jestliže jeden a samotný kníže nad celou tou zemí vládnouti nebude, že to bude na zkázu vám pánům, a k nenabytému škodě veškerému národu. Protož chci, aby se země Česká mezi mé syny ani vnuky nerozdělovala. Za to vás ještě jednou srdečně prosím, tak se zachovejte, toho jinak nečiníce.“

Tak prý mluvil Břetislav přikazuje ještě, aby ostatní knížata z domu panujících, jižto na Moravě, jako jeho mladší synové, tak i napotom zvláštními úděly poděleny budou, knížete Českého jakožto velikého knížete a pána svého poslouchali, aniž mimo vůli jeho úděly a země své někomu jinému postupovati, za jiné vyměňovati, anebo dokonce pod cizí ochranu anebo služebnost podávati se mohli.

V tehdejších okolnostech byl takový od knížete Břetislava vydaný, od národu přijatý zákon zajisté moudrý a prospěšný. Na trůn měl dosedati vždycky nejstarší aneb nejzkušenější úd panující rodiny, a odstraněno jest tím nebezpečenství, žeby nezletilé dítě ke trůnu povoláno bylo, za něž by pak nějaký poručník vládnouti musel, neboť takové poručnictví za starších časův obyčejně zlé následky mívalo. Při tom měl kníže Český vždy dostatečnou moc v ruce, aby svá podřízená knížata, kdyby se jim zachtělo býti nepokojnými a výtržnými, na uzdě udržel, Tento Břetislavův zákon o poslušnosti půldruha sta let svou platnost zachoval, ačkoliv se ho potomci již v druhém pokolení spustili, a tím veliké pohromy na zemi Českou a Moravskou přivalili. Tím se ale nemůže kníže Břetislav vinit, neboť příčina tohoto neštěstí ležela v tom, že se počet Břetislavova potomstva skrze čtvero pokolení neobyčejně rozmnožil, tak že tím samým různice mezi bratřími a strýci povstati musily, ovšem k nemalému potěšení a zisku moci České vždy nepřejících císařův Německých.

Smrt knížete Břetislava I.

1055.

Učiniv takto svá poslední pořízení kníže Břetislav I., vydal se z příčin již nedost povědomých na cestu do Moravy, ale dojev jen do Chrudimi roznemohl se smrtelně, a také na tamnějším župním hradě dne 10. ledna 1055 umřel, nejsa ještě ani padesátiletý. Jeho smrt způsobila v celé zemi všeobecný zármutek, a památka jeho zachovala se ve zvláštní cti a vděčnosti jak u knížat samých, tak i u národu vůbec. Ačkoli synové jeho větším dílem dosti statně sobě počínali, nicméně ztráta takového knížete, jakým byl Břetislav I., dlouho nemohla býti nahrazena; jeho válečná sláva zjedнала mu ještě u pozdních potomkův příjím Českého Achila, jakkoliv jeho panovnická moudrost neméně byla výtečná, a svou péčí o zdar a zřít náboženství křesťanského v národě Českém a Moravském postavil sobě nejeden až posud trvajících památník.

Z Chrudimského hradu, na kterém kníže Břetislav I. umřel, zachovaly se podnes jen některé zdi základní, na kterých nyní tamější školní stavení stojí, potom částka bývalých příkopů. Stala tam z něho také ještě věž, která se nevědomo pro „Žižkovou věž“ zvala, ale městská správa dala jí r. 1847 proto že prý v cestě stála strhnouti.

Tělo nebožtíka knížete Břetislava I. bylo s velikým plácem veškerého lidu z Chrudimi do Prahy převezeno, a v kostele u sv. Víta na hradě Pražském pochováno. Za jeho syna Spytihněva byla do nového stavení téhož kostela, a za Karla IV. r. 1373 do nynějšího chrámu přeneseno. Tam odpočívají ostatky jeho v kapli císařské hned za velkým oltářem pod mramorovým, nyní ovšem valně porušeným náhrobkem, jež mu císař Karel IV. postaviti dal.

Na mincích za Břetislavova otce, knížete Oldřicha ražených, vyskytuje se ponejprv jméno sv. Václava, ale na mincích Břetislavových kromě jména také již vyobrazení řečeného sv. patrona českého, které pak i na pečetech a koruhvích zemských napořád se spatřovalo.

Kníže Spytihněv II.

1055—1061.

Spytihněv, nejstarší Břetislavův syn, byl také nejstarším údem svého rodu, a proto podle zákona o poslušnosti od jeho otce vydaného, byl ode všech mužův národu Českého, velikých i malých, společnou radou a vůlí stejnou za Českého knížete zvolen, na stolec knížecí slavně posazen a jemu tam poslušností

slíbeno. A tu bylo veliké veselí při té slavnosti, a všechen národ zpíval vysokým hlasem: „Hospodine pomyluj ny.“ Bylť pak kníže Spytihněv toho jména druhý muž velmi krásné postavy, máje vlasy černé jako harvan, bradu dlouhou, obličej veselý, líce nad snůh bělejší a u prostřed počervenalé, slovem byl, jak Kosmas píše, od hlavy až do paty muž dobrotivý a spanilý.

Ale bylo to všem Němcům, kteří za panování nebožtíka knížete Břetislava valným počtem při dvoře knížecím osedli, k nemalému leknutí, když uviděli, kterak se nový kníže hned při svém nastolení k abatysi u sv. Jiří zachoval. Spytihněv totiž, prve než po odbytí slavného obřadu na náhradí Pražském dle obyčeje do kostela sv. Jiří vešel, oblesl abatysi Adelhaid, kteráž jemu před nedávným časem tak úštěpačně byla domlouvala. A tu kníže nyní též úštěpačně takto k ní promlouval, řka: „Již na tento čas lépe sluší, aby se Tedeum zpívalo a v zvony zvonilo, že abatysé ven ze země vyhnána bude, nežli pro shozenou pec klášterní. Toť ovšem muž statečný a vítězství proslavený, ne že hradův a měst dobyl, ale že tebe abatysi, oné pece paní, dnes vyhazuje, a bude jistě ozdoben palmou vítězství a věnčen ratolestí bobkovou.“ A hned v tu chvíli kázal ji posaditi na vůz a přes hranice ven do Němec vyvezti.

A však téhož samého dne vydal kníže Spytihněv rozkaz, aby se všickni Němci, kteříž byli v zemi České, bohatí i chudí, staří i mladí, osedlí či hosté, do tří dní pořád zběhlých ven ze země vyhostili, a tak do konce všickni aby se do svých zemí německých, kde se zrodili, obrátili a tam zůstali.

Tento rozkaz čelil ovšem, jak se zdá, nejvíce proti Němcům, kteří se při dvoře knížecím zdržovali, a jinak nejsouce do země povoláni, tu se plichtili, a na ujmu národa a jazyka českého již tehdyž zisku svého výborně vyhledávali uměli. Kníže Spytihněv nenáviděl ovšem

Němce, od nichž byl někdy příkoří trpěl, ale tomu přece rozuměl, že naprosto všechny z země vyobcovati nemůže, neboť byl by nejvíce kapity a kláštery a jiná místa duchovní uprázdniti musel, čehož však neučinil, a bydleli proto přece mnozí Němci rozličného stavu v Čechách, požívající ochrany zákonův.

Ze Spytihněvových bratří sídlil Vratislav co kníže v Olomouci, Konrad v Brně a Ota ve Znojmě; Jaromír ještě mladý byl mezi žáky ve škole, a připravoval se k svému budoucímu stavu kněžskému. Jejich matka, kněžna Judita Svinibrodská, nezůstala též v Praze, a brzo po nastoupení Spytihněvova k mladším synům svým do Moravy, jmenovitě k Vratislavovi do Olomouce se odstěhovala. Naši kronikáři i toto ode-

jíti kněžny Judity ze země vykládají, jakoby i ji Spytihněv co Němkyni od sebe byl zapudil, neboť sám ji do Moravy vyprovodil, což jmenovitě Dalemil takto vypravuje, ovšem s úštěpačným přidavkem: „Ale matku s klenoty se všemi i s rouchem i s skříněmi, vy-

provodil s jejími kněžími (to jest knížecími panami), i se všemi jejími Němkyněmi.“

A tak zůstal Spytihněv sám svým pánem na hradě Pražském, máje za manželku Idu z Vitína, z rodu ovšem někdy slovanského, který podnes v Sasích na královském trůnu panuje, ale již tehdyž byl poněmčen.

První odboj Přemyslovcův Moravských.

1056.

Kníže Spytihněv snad ne pouze z osobní nechuti, nýbrž i z jiných příčin Němce vypověděl. Snad se dověděl, kterak o to ukládají, aby země Česká a Moravská u větší než posud poddanství německé byly přivedeny, a kterak snad i jeho vlastní matka a zmíněná abatysé od sv. Jiří takovým zámyslem přály. Aspoň to, co se brzo po Spytihněvově nastoupení v Mo-

Náhrobek Břetislava I. u sv. Víta v Praze, z r. 1373.

(43.)

rávě dalo, takovým domyslem silně přisvědčuje. Bratr jeho na Moravě, Vratislav, nechoval se tak, jak to otcův zákon prikazoval, počav sobě osobovati v knížetství svém Olomúckém práva nepodlehleho panovníka, nic se při tom neohlédaje na knížete Českého, jehož co svého vrchního pána poslouchati měl.

Kněžna Judita, matka jeho, jej v tom podporovala, mladší bratři, Konrad a Ota jej v tom následovali, a lid Moravský to chválil. Tak bohužel netrvala dlouho svornost bratrská! Zdá se pak, že i Uhři k tomuto spupnému počínání mladších Přemyslovcův se přimlouvali, a Spytihněv musel se spravedlivě obávati, aby se Morava od něho neodtrhla, a tak říše Česká ledva co od knížete Břetislava I. opravená, v novou záhubu nepřišla. Umínil si, netrpěti takového rušení zákona nedávno teprv ustanoveného a tolikými přísahami stvrzeného, a pro příklad a výstrahu hned na přisnost se vydal.

I poručil pánům Moravským, aby se jich tři sta, co jsou znamenitější, bohatší a mocnější, zejména je jmenuje, do Chrudimi, hradu v Čechách nedaleko Moravy ležícího, jakoby ku sněmu na určitý den dostavilo, a to jim pod ztracením hrdla přikázal.

Moravané uposlechli, a hned k Chrudimi na cestu se vydali. Spytihněv z Prahy s lidem válečným také do Chrudimi vyjel, a nenašed je ještě v Chrudimi, pustil se blíž k bráně zemské „na Trstenici“, kudy tehdy obyčejná cesta do Moravy vedla. Tu je potkal na poli Hrutovském, kteráž leželo před samou branou zemskou u nynější vsi Chmelka, již za Litomyšlí, na začátku říčky Trstenice, kteráž se nyní Loučná říká. I obořil se kníže Spytihněv hněvivě na pány Moravské za příčinou, že se nedostavili až na místo, kam jim byl rozkázal, a bera sobě z toho příčinu, kázal je hned všechny zjímati a svázati, a rozeslav je po hradech českých do vězení, kázal je dobře ostříhati, a jejich koně a zbraně mezi svůj lid rozdati. Učinil takto, aby mu byli jako rukojmí za pokoj a poslušnost krajanův svých. Potom táhl se zbrojnou mocí do Moravy. Kníže Vratislav se toho v Olomouci velice ulekl, a nedočkav se jeho, i s matkou, kněžnou Juditou, k Ondřejovi, králi Uherskému utekl, nemoha ani svou manželku pro spěch s sebou vzíti, Spytihněv zmocniv se Olomouce a potom Brna, oba mladší bratry své, Konrada a Otů, potom Vratislavovu manželku s sebou do Čech odvedl. Konrada učinil nejvyšším lovcem a Otů představeným kuchyně při dvoře knížecím, aby je vždy před očima měl a něčím zaneprázdněval: ve vládu země Morav-

ské pak uvázal se sám. Mezi tím časem pak, co v Moravě všechny věci podle své vůle zřizoval, poručil svou svatku čili švagrovou, Vratislavovu manželku, županu Mstislavovi čili Mstišovi, synu Borešovu, aby ji na svém hradě střezil. Tato neobyčejná přisnost měla snad příčinu svou v nějaké spoluvině této krásné, mladé kněžny, která bezpochyby také z nějaké německé knížecí rodiny pocházela, ač jejího jména neznáme. Župan Mstislav plnil rozkaz knížecí s velikou horlivostí, ba nelidsky. Zavezl kněžnu na velmi bezpečný hrad Leštěn, a tam ji po celý měsíc věznil, nechovaje se k ní s úctivostí, jaká jejímu stavu náležela, ba každou noc beze všeho ostýchání nohu její ke své připoutati dával, aby prý uprchnouti nemohla. Ubohá paní byla však těhotná, a když její stav poznali, přimluvil se bi-kup Šebíř za ni, i poslána jest za svým manželem do Uher. Na té cestě však pro veliký spěch přišla k úrazu, a následkem týrání, kteréhož zkusila, před časem porodila a umřela nedojevši ještě manžela svého. Onen hrad Leštěn stával snad na onom pustém hradišti, které se na vrchu nad řekou Sázavou a nad nynější vsí Lštěním nedaleko Poříčí spatřuje, a na kterém posud stojí starý kostel sv. Klimenta.

Kníže Vratislav a jeho matka Judita v Uhřích. 1056 – 1058.

Vratislav o smrti manželky své, a o všem, co s ní se dalo, uslyšev, velmi se tím zarmoutil. A sklopiv hlavu k zemi těžce vzdychaje ani slova promluvit nemohl. Král Uherský, Ondřej, znamenaje, kterak Vratislav pro smrt manželky své nad míru zarmoucen jest, těšil jej slovy laskavými, řka: „O můj milý hosti a příteli, upokoj se a netrap srdce svého, již to všecko, co se stalo, Pánu Bohu poruč, a on to způsobí, že zármutek tvůj brzo v radost se obrátí. Neboť se často stává, že příhody, které nám neštěstím hrozí, ku štěstí našemu obrací. Smrt manželky své znužile snášej, a příliš se z ní netrap, nýbrž na to pamatuj, že se tím nic nového, aniž tobě samému přihodilo, nebo všickni lidé smrti konečně podrobeni jsou.“ A ujav Vratislava za ruku, za svůj hostinský stůl jej posadil, z nejlepších jídel kázal přinášeti a hojnost vína jemu k pití podával, kteráž obveseluje srdce člověka.

Měl pak ten král Ondřej dceru jedinou, již jméno bylo Adelheid čili Adleta, a byla již dospělá a krásných tváří, majíc mnoho nápadníkův, kteří ji za manželku míti si žádali. Když ji kníže Vratislav spatřil, velmi se do

ní zamiloval, a král Ondřej rád to vida, když jí od něho požádal, ochotně mu ji za manželku dal, a již po několika dnech hlučnou svatbu vystrojil. Pak se ještě o to staral, aby Vratislav od bratra svého, knížete Spytihněva, na milost přijat byl, a s ním se smířil.

Kněžna-matka Judita, se synem svým Vratislavem také při uherském dvoře hostinství užívajíc, na staršího syna Spytihněva, před kterým se na útěk dáti musila, velice zanevřela a nemohouc se jinak nad ním pomstíti, po krátkém čase jemu na vzdory a všem Čechům k potupě, za bývalého, nyní oslepeného a v žaláři žijícího krále Uherského, Petra, bývalého spojence jejího nebožtíka manžela, Břetislava, se podruhé provdala a s ním živa byla, a však již po dvou letech v Uhřích umřela dne 2. srpna 1058. Když pak po třech letech Vratislav na knížecí stolec česky dosedl, dal tělo matky své v Uhřích vyzdvihnouti, a do Prahy převézt, kdež položeno jest ve hlavním chrámě u sv. Víta do hrobu vedle ostatků knížete Břetislava. I v nynějším Břetislavově hrobě položeny jsou vedle kostí jeho také ostatky jeho Judity.

Mezi tím spůsobil to král Ondřej u knížete Spytihněva, že jeho zeť, Vratislav, r. 1059 od bratra z Uher nazpět povolán a do svého knížetství Olomouckého zase byl uveden. Ale Vratislav smířil se s bratrem jenom na oko, neboť nemohl mu zapomenouti viny smrti své první manželky, a ještě po mnoha letech kruté se vymstil na dětech jeho.

Spytihněvova biskupská kápi, jeho pobožnost a spravedlivost.

Zdá se, že kníže Spytihněv II., jako potom jeho bratři, o to se staral, aby dosáhl koruny královské, neboť mocný císař Jindřich III. již nebyl na živě, umřev r. 1056, a jeho nástupce Jindřich IV. byl ještě dítě, a poručíkové místo něho vládli. Spytihněv vida, kterak Boleslav Chrabrý v Polště, a sv. Štěpán v Uhřích královského důstojenství dosáhli, byl o tom přesvědčen, že by i jemu královská koruna zcela dobře slušela; pročez obrátil prý se s žádostí k papeži do Říma, aby taková koruna jemu byla udělena, slibovav za to stolici papežské ročních sto hřiven stříbra dávati. Panoval tehdy papež Mikuláš II., a ten nechtěl bezpochyby knížatům Římsko-Německé říše dáti příčinu k stížnostem, poslal Spytihněvovi na místě krá-

lovské koruny mitru, to jest biskupskou kápi hranostajovou s příslušnou k ní ozdobou, která sice neměla takového významu, jako by se tím Spytihněv nad svůj stav knížecí povýšil, nicméně dotud žádnému jinému světskému knížeti nebyla udělena. V pozdějším čase takového papežského daru ovšem již častěji rozličným knížatům se dostávalo.

Byl sice již dříve kníže Spytihněv velmi nábožný, ale nyní vida se od papeže počtána tímto darem, kterýž znamenal vysokou důstojnost církevní, s tím větší horlivostí veliké pobožnosti se věnoval. Postního času obyčejně se zavíral s kanovníky v jejich klášteře (kdež tehdy jako mnichové pohromadě bydleli), anebo s mnichy v některém klášteře, kdež po celý čas bydlíval a všechny pobožnosti s nimi společně vykonával. Nebo vstana každý den z lože, kněžskou sukni na sebe vzal, v komži se oblékl, a přes to pláštěm biskupským se ozdobil, a tak šel s kněžími na jitřní do kostela, kdež za celý čas, co hodinky a žalmy se zpívaly, buď s roztaženými rukama buď kleče se sborem zpíval. Potom až do daného znamení dle obyčeje mnichův mlčení zachovával, a jda z kostela, vlastní rukou chudým bojně almužny rozdával. Pokud byl lačný, všecken čas službě Boží věnoval, a teprv po obědě světské záležitosti odbýval. A když bylo u veliký čtvrtek, a již se vykonávala památka večere Páně, tu ten oděv všecken se sebe svlékl, a svému kaplanu jej dal, a to proto, poněvadž ten kaplan jsa času postního účastníkem práce, také aby více, máje takové dary od knížete svého, při slavnosti velikonoční se radoval. Svou biskupskou kápi nosíval Spytihněv spolu s biskupským pláštěm při všech kostelních slavnostech.

Jeho pak snažnosti, aby se všude a každému spravedlnost činila, příklad se nachází tento: Když jednoho času s lidem svým válečným nevědomo již, proti komu, táhl, a již korouhve vlály a znamení k pochodu dáno bylo, prodrala se k němu nějaká chudá vdova, kteráž plačíc a bědujíc, nohy jeho ve střemenu objala a líbala, a pak za ním běžela volajíc: „Pane můj, smiluj se nade mnou chudou ženou a vdovou, učin spravedlivost a zstaň se mne u protivníků mých!“ A on řekl: „Učiním rád, až se z boje vrátím, neb mi není slušno, lidu toho opustiti.“ A ona řekla: „Ale kdybys se nenavrátil, komu mne poručíš, aby mne ochránil? Lid tento bojovný tebe dnes nepotřebuje, ale já smutná žena potřebuji od tebe spravedlnosti; to jestliže učiníš, před Pánem Bohem milost obdržíš, a nadto tobě hojnou odplatu dá.“

I řekl kníže: „Milá ženo, bych pak já tobě ne- učinil za spravedlivé, dřív než bych se navrátil, mojí úředníci by tobě učinili.“ A ona poklonivši se řekla: „Milostivý Pane, proč na jiné ukazu- ješ, a proč svou odplatu, kterouž od Boha za každý dobrý skutek máti žádáš, zmařiti chceš a jinému ji dáti?“ Kníže Spytihněv ssedl tedy s koně, a povolav soudcův i toho na kterého tato vdova žalovala, tu se k soudu posadil a tu při slyšel. A seznam spravedlivost žaloby, toho, jenž vdovu ze statku obloupil, kázal potrestati, a jí, což jí náleželo, navrátili.

Kronikář Kosmas, který tento příběh vy- pravuje, obrátil svou řeč ku knížatům, vnukům to Břetislava I., kteří za jeho času, tedy jenom asi o šedesát let později panovali, řka: „A což vy nyní knížata tomu říkáte, vy, kteřížto křiku a nařikání tolika vdov a sirotkův ani slyšeti ani na ně pohleděti nechcete, a jich pro svou hrdost sobě ani nevšímáte?“ K tomu dodává ještě Kosmas, že knížete Spytihněva pro jeho nábožnost, spravedlivost a dobročinnost na- zývali otcem kněží a ochráncem vdov a sirotkův.

Vypuzení slovanských mnichův ze Sázavy. 1058.

Za těchto časův zdvihly se od biskupův a kněží německých a vlaských nové křiky proti slavení služeb Božích v jazyce slovanském, a ty křiky pocházely jako za času našich svatých apoštolův Konstantina a Methodia, dílem z národní zášti proti všemu slovanskému, a dí- lem také z pohnutek sobeckých, ani tito kněží viděli, že slovanské služby jsou jejich panování a zisku v končinách slovanských na ujmu. Ano ještě r. 1069 byla synoda všech předních bisku- pův a kněží ze země Charvatské a Dalmatské ve Splitu pohromadě, kteráž vyhlásila, že se služby Boží nikde nemají slaviti jazykem slovanským, než toliko latinským anebo řeckým, a žádný kněz jazyka slovanského že nemá k Božím služ- bám připuštěn býti. Neboť prý barbarské písmo slovanské bylo od jakéhosi kacěre Methodia vy- myšleno, kterýž prý mnoho lživého proti kato- lické víře v tomto jazyce sepsal, za to prý ale soudem Božím náhlou smrtí byl potrestán! Ta- kové utrhačné a zlostné lži roznášely se tedy také mezi kněžstvem německým. A tyto od nich tak zle pomluvené slovanské služby měly v Čechách ještě tolik ctitelův a v klášteře Sá- zavském takovou podporu! Však od samého po- čátku byl německým kněžím tento klášter jako

trn v oku, a když po smrti ochránce jeho, kní- žete Břetislava, pobožný Spytihněv na trůn český dosedl, tu si nepřátelé jazyka slovanského dobrého knížete obsedli, a tak dlouho naň do- ráželi, až svého účelu dosáhli. „Slavný kníže, tak mu domlouvali, jsou tu nějací Slované, mají nějaké písmo jiné, činí proroctví mnoho: kníže! nepřipouštěj jim toho; slouží slovanským hlaholem, stojíce před božím stolem; věz, že tím kacířství plodí, a všem duším mnoho škodí.“

Není divu, že kníže Spytihněv, jsa tak špatně zpraven, pravdu od křivého nařknutí ro- zeznati neuměl, a k přenáhlenému rozkazu se dal dohnati. Rozkázalť totiž, aby mnichové slovanští z kláštera Sázavského pryč se odebrali, a klášter mnichům latinským z Břev- nova tam poslaným se vším statkem odevzdali. Mělť pak tenkrát Víta, sestřence sv. Prokopa, za opata svého, kterýž následoval svého uče svatě činy, slávu Boží množil, a velké duchovní dobrodiní všemu národu Českému prokazoval. A tu když došel krutý rozkaz knížecí, Vít a všichni klášterní bratři jeho pokorně se jemu podrobili, zaplakali, s lidem českým se rozlou- čili a pryč ze vlasti do Uher se obrátili, kdež útočiště našli.

Když pak z Břevnova ti noví klášterníci přišli a v klášteře se usadili, začal se lid bou- řiti a na nové osadníky dorážeti, neboť byli to sami Němci, a svým způsobem ve zboží klášterní se uvažovali. Lid český ale jich tu nechtěl trpěti a vždy s většími pohrůzkami proti nim vystu- poval, až se konečně Němci toho zhrözili, a o své životy se bojíce po několika dnech ze Sá- zavy pryč se rozběhli. Přisedše před knížete Spytihněva vypravovali prý, kterak se to stalo, že v Sázavě nemohli obstáti: když prý první noc na jitřní vstali, a do kostela se brali, svatý Prokop se jim zjevil, a u dveří kostelních jim pravil: „Povězte mně, odkud jste se tu vzali? co tu děláte? kdo vás sem poslal? kdo vám to místo dal? co vy sokové zde hledáte? co vy na tomto místě máte?“ Tu prý stáli Němci na sebe hledíce, ni slova nepromluvíce, všickni prý hrozně užasli, Prokopova slova slyšíce. S veli- kým strachem konečně prý řekli: „Mocný kníže Spytihněv a slavná rada jeho, ti nám ten klá- šter dali a do smrti nám ho poručili.“ Svatý Prokop ale slyše jejich cizí jazyk, takto prý se na ně obořil: „Ba Boží mocí přikazují vám, hned jděte soci odtud ven! pakli toho neučiníte, boží kázeň nad sebou uzříte!“ Pověděl jim takto zmizel prý, a Němci šli na hodinky, na řeč tu nic nedbali a za nějaký přelud ji měli. — Stalo prý se druhou noc na zejtrí, a šli zas na

jitřní všickni bratři, i zas se sv. Prokop zjevil stoje u dveří před kostelem. I počal prý s hněvem takto mluvit: „Ba vy nevěrní Němci! tak vy dbáte mého rozkazu? Však vašeho bydlá zde není, vy jste nevěrně učinili, že jste mé syny odsud vysočili. Hned ven odtud, vy soci!“ Když prý ale Němci zas nic na to nedali, ba v žert to obraceli, tu sv. Prokop počal opět: „Vy nevěrná bratři, proč tak proti mně činíte, však se

mnou nic nepořídíte! Nepřipustím vám zde být, musíte pryč odtud s hanbou jít!“ Ale to vše Němce ještě nepomátlo, a smích si z toho tropili. — Tu se zjevil sv. Prokop třetí noc, a ta prý ukázal nad nimi svou moc! i počal opět tuto řeč: „Poslouchejte ještě Němci! již jsem já naplnil svaté čtení, ale vy nedbáte na mé vyřčení. Ne vám jsem já to místo upravil, ale mým synům jsem je zůstavil. Dal-li vám kněze

Spytihněvův soud.

(44.)

toto místo, vezmu já je vám zajisto, nechtěli jste poslouchati po dobrém, přijdete odtud zas po zlém. Pryč odtud, hledejte dráhy, abyste přišli do Prahy záhy!“ A to mluvě v ruce drže berlu svou opatskou, nemilostivě německé mnichy tepal, tak že jeden přes druhého běželi, a nic na cestu se neptajíce odtud na útěk se dali.

Tak asi vypravovali knížeti své příhody, a to jeden tak, druhý ještě jinak povídal. Ku konci pak dokládali ještě: „Dej ten klášter, komu rá-

číš, nás tam více nenavráťš! Dobře že jsme utekli; ten Prokop, jenž tam leží, nedá nám ohledati svých mezí, a komuž nebude přát, ten nebude toho kláštera mít.“ Kněze to vše od nich slyše, velmi se tomu podivil, však jakožto muž rozumný, nikdy tomu docela nechtěl věřit, a vždy o pravdě toho příběhu pochyboval. Předce ale jsa opatrný a uměje se podle okolností řídit, časem přísným, i zase, když potřeba kázala, povolným být, více do Sázavy německých mni-

chův neposýlal, načež klášter stál opuštěn až roku šestého.

**Založení probošství Litoměřického
okolo r. 1057.**

Kníže Spytihněv II., chtěje také nějakou památku po sobě zůstaviti, založil na hradě Litoměřickém nad Labem veliký chrám ke cti sv. Štěpána Prvomučenníka, i osadil při něm probošta a kanovníky. Stavělo se na tom chrámě dosti dlouho, a měl podobu basiliky podlouhlé k východní straně v kůru zakrouhlené, tak jak obyčej býval v starokřesťanském čili románském stavitelství. Tento chrám Litoměřický posud trvá, ovšem v podobě již docela zjinačené, ale stal se z proboštského chrámu nyní biskupským. Památná zakládací listina, kterou kníže Spytihněv tomu chrámu, proboštu a jeho kanovníkům vydal, chová se do dneška v archíve biskupův Litoměřických, a jest nám z ní poznati, jak bohatě kníže Spytihněv toto své založení obmyslil, mnoho-li dědin, oráčův, a všelikých poddaných řemeslníkův daroval, potom jaké podíly dal ze cla při dvou branách zemských vybíraného, které desátky z trhův, krčem, z úrokův, ze soudních peněz, z pokut a z obecné berně, ze cla z plavby na Labi, z platův ze soli, z ryb a od cizích kupcův atd. (Tehdáž se přivážela sůl ještě po Labi z Dobrosoli v Sasích.) Také v tu listinu pojato, čím kdo z jiných dobrodincův mimo knížete k zvelebení tohoto kostela daroval, a to sice dílem také jazykem českým, což na onen čas, kdežto se všechny takové listiny pouze jen v latinském jazyce spisovaly, pro nás zajisté památné jest, jakož vůbec tato Litoměřická listina mezi naše nejpmátnější, ve mnohém ohledu nejpoučlivější písemní pozůstatky, jako listina Boleslavská, náleží.

**Nová stavba chrámu sv. Víta v Praze.
1060.**

Když se kníže Spytihněv II. v měsíci září 1060 odněkud do Prahy navrátil, aby zde den sv. Václava s obvyklou pobožností a knížecí slávou světil, spozoroval, ano se veliké množství lidu na ten den sešlo k té slavnosti, že biskupský ale malý, kulatý kostel sv. Víta, v němž se hrob sv. Václava nacházel, jen malou část toho lidu pojmouti může, a že tudíž veliká tlačence jak v kostele tak vůkol něho byla. I vidělo se Spytihněvovi, žeby lépe bylo, aby místo toho malého kostela a té kapličky

Náhrobek knížete Spytihněva II. zřízený r. 1373 u sv. Víta v Praze. (45.)

před ním, v které byl hrob sv. Vojtěcha, nový důstojný chrám biskupský vystavěl, v němž by se hroby obou svatých patronův českých, každý ve zvláštní kapli, pohodlně směstnati mohli. I dal tedy hned starý kostel i s kaplí sv. Vojtěcha strhnouti, a prostrannějším

sto na nový důstojný chrám vyměřiti: povoláno hned kameníky a zedníky, a dílo šlo rychle před se.

Stavba však pro nastalou zimu nemohla daleko pokročiti, a v tom kníže Spytihněv II. dne 28. ledna 1061 nenadále umřel, maje teprv 30 let věku svého.

Tělo jeho potom v novém chrámě sv. Víta, od něho založeném pochováno, za Karla IV. r. 1373 odtamtud vyzdvíženo, a v císařské kapli za velkým oltářem naproti jeho otci Břetislavovi pod protější zdí uloženo bylo. Císař Karel jemu jakožto druhému zakladateli Svato-Vítského chrámu posavad stojící ač již porouchaný náhrobek dal postaviti.

Stavba chrámu sv. Víta nebyla smrtí Spytihněvovou přetržena, nýbrž za jeho nástupce Vratislava rychle do konce přivedena, a potom snad ještě od stáří biskupa Sebeře ke cti sv. Víta, sv. Václava a sv. Vojtěcha posvěcena. Velikostí a výstavností rovnal se tehdejšímu Boleslavskému chrámu, měl také tři chrámové lodi, ježto se k východní straně, kde hlavní oltář stává, končily výklenky do polokruhu sdělanými. Pro hrob sv. Václava vystavěna byla při něm zvláštní kaple na polední straně proti knížecímu paláci, kterou

potom již r. 1068 biskup Šebíř rozšířiti dal; hrob sv. Vojtěcha dostal však místo v přední části prostřední chrámové lodi, nedaleko od hlavních dveří. Také ostatní v starém kostele pochovaná těla byla do nového chrámu přenesena, tělo Podivínovo vedle zdi sv. Václavské kaple, tělo arcibiskupa Hnězdenského Radim a čili Gaudencia, bratra sv. Vojtěcha, v kryptě ss. Kosmy a Damiana, kteráž byla na polo v zemi na konci pravé boční lodi vedle hlavního oltáře, kterýž, jak se zdá nad žádnou kryptou nestál. Levá boční loď měla také na konci svém na polo v zemi kryptu s oltářem sv. Martina. V průčelí chrámu stála věž se zvony, a sice v samém rohu k půlnocní straně, a v tu stranu k hradbám (proti nynějšímu jelenímu příkopu) býval hřbitov, na jehož místě asi na počátku 13. století vystavěn jest do čtyř úhlů ambít čili křížová chodba přiléhající k samému kostelu.

Kníže Vratislav. 1061—1092.

Hned jak se zpráva o smrti Spytihněvové do Moravy dostala, Vratislav, bratr jeho, jakožto nejstarší z rodu knížecího do Prahy přijel, a na knížecí stoličce dosedl. Nelze pak pochybovati, že se to stalo dle starého obyčeje veřejně a slavně u přítomnosti národu ku sněmu do Prahy svolaného.

Hned po dosažení nejvyšší vlády spořádal kníže Vratislav toho jména druhý záležitosti rodu svého. Polovici Moravy k půlnocní a východní straně, kterou dosud sám spravoval, máje sídlo své v Olomouci, a kteráž prý tehdyž oplývala hojností ryb a zvěře, tu dal svému nejmladšímu bratru Otovi za úděl; druhou polovici k západní a polední straně, krajinu velmi úrodnou, rovinatou, na obilí a ovoce bohatou, udělil bratru Konradovi, poněvadž prý dobře německy uměl, jak náš kronikář Kosmas dokládá, a tato strana Moravy zrovna s Rakousy mezovala, kde tenkrát již německé markhrabství se bylo upevnilo a Němci se již zakořenili.

Třetí Vratislavův bratr, Jaromír, kterýž měl dle vůle otcovy knězem býti, a proto již několik let někde v cizině na učení trávil, také hned, jak mile o smrti knížete Spytihněva uslyšel, do Prahy se navrátil, máje naději, že také nějakou zemí bude podělen. Měltě totiž více náklonosti býti pánem a knížetem světským nežli duchovním. Že pak býval miláčkem nebožtíka Spytihněva, měl Vratislav také jakousi nechuť k němu, a stál na tom, aby byl knězem, takto mu prý domlouvaje: „Milý bratře, za to tebe prosím, neodstupuj od hlavy církve svaté, poněvadž jsi již údem jejím učiněn. Přidrž se toho, cos

sobě již umínil, neboť znáš, že snáze jest ze života duchovního k milosti Boží dokročiti nežli z obcování světského. Vyplň, prosím, vůli otce svého, neb on živ jsa vždycky tebe zákem a knězem, i biskupem býti soudil. Protož tebe také na učení dal, abys někdy po smrti Šebířově byl Pražským biskupem, jestli déle nežli on, jakž o tom nepochybuji, živ budeš.“ Jaromír bral si tu domluvu málo k srdci, a byl konečně k tomu donucen, že první kněžské svěcení přijal.

Tedy hned v první sobotu měsíce března 1061, když biskup Šebíř žáky na kněžstvo světil, též i Jaromíra, ač tomu velmi odpíral, u přítomnosti knížete Vratislava za jahna čili diakona posvětil a vlasy jemu ostříhal. I musel Jaromír hned biskupovi při mši svaté, tak jak na jahna náleží, přísluhovati a veřejně na hlas evangelium čísti. Ale jak mile bylo po službách, shodil se sebe kněžskou sukni, a nic nedbaje na svůj úřad jahenský, oblekl oděv rytířský, vsedl na kůň se svými přáteli a služebníky, a tajně pryč z Prahy ujel a do Polska ke dvoru krále Boleslava Smělého se odebral, kde až do smrti biskupa Šebíře šest let se zdržoval.

Zachoval-li se kníže Vratislav k bratru Jaromíru neupřímně, bylo jeho chování ke vdově a sirotkům, po jeho bratru Spytihněvovi dokonce nešlechetné, což ovšem jest jediný stín v panování tohoto jinak výtečného knížete. Vdovu totiž, Idu Vitinskou vyhnal ze země i s dětmi, a zmocnil se statku jím od otce, nebožtíka Spytihněva, pozůstaveného. Tyto děti ani dobře neznáme, proto že v cizině vychovány byvše od Čechův téměř zapomenuty jsou, až se po letech slavný papež Řehoř VII. za ně mocně přimlouvati musel, aby za otcovské dědictví jakouž takouž náhradu dostaly. Náš dějepisec Palacký vyskoumal pak, že se jeden Spytihněvův syn zval bezpochyby Svatobor čili Svatbor, kterýž stav se v cizině knězem nazván jest Fridrich podle arcibiskupa Magdeburského, ujece svého, potom že byl r. 1078 proboštem u sv. Petra v Brně, že se r. 1084 stal patriarchou Aquilejským a že 23. února 1086 zahynul.

Kterak se kníže Vratislav na Mstislavovi pomstil. 1061.

Mezi pány a župany, kteří novému knížeti poklonu složit do Prahy přišli, byl také onen Mstislav čili Mstiš, který před šesti lety první Vratislavovu krásnou manželku od knížete Spytihněva do vězení na hrad Leštěn přijal,

a tak nelidsky k ní se zachoval. Jeví se nám nyní co župan Bílinský, a byl prý muž jinak velmi chytrý, smělý a veliké výmluvnosti. Domnívá se, žeby to již všechno u knížete Vratislava v zapomenutí přišlo, vešel v Praze na palác knížecí, a předstoupiv před Vratislava, tato slova prý k němu mluvil, řka: „Slavné kníže! věz, že jsem skrze milost to obdržel u nebožtíka bratra tvého, že mě dopustil kostel v Bílině postavit, i žádal jsem biskupa našeho, aby ho ráčil posvětit ve jméno sv. Petra apoštola, a tebe nyní prosím, abys ráčil jakožto pán a kníže můj také při tom byti, a svým příchodem Bílinu oblažiti.“

Kníže Vratislav máje dobře v paměti tu křivdu, kterouž mu tento muž byl učinil, skryl svůj hněv v srdci svém jako jiskru v popeli, a řekl jemu: „Přijedu tam, a svůj hrad Bílinu svou přítomností, jak žádáš obveselím, a což bude spravedlivého, to učiním.“ Mstislav nešetřiv a nerozumév odpovědi, velice za to knížeti děkoval, jel domů vesele, a všechny přípravy k posvěcení nového kostela jakož i k hodování udělal.

Kníže Vratislav nemeškaje s biskupem Šebířem ke dni určitému do Bíliny přijel, a tu byl přítomen, když tam kostel sv. Petra na podhradí byl posvěcen. To když se dokonalo, jel kníže s ostatními pány a župany na hrad k obědu. Ale Mstislav s biskupem a s jinými zůstal tu na podhradí ve svém dvoře před tím kostelem, kdež také bylo hodováno. V tom přišel jeden služebník, a pošeptal Mstislavovi, řka: „Nyní tuto hodinu vzal tobě kníže županství Bílinské, a dal je Kojatovi Všeborovici,“ to jest synu Všeborovu, kterýž právě první byl při knížeti na paláci ve hradě. I řekl Mstislav: „On jest kníže a pán, nechť sobě z hradu a župy učiní, což se jemu líbí; ale což k mému kostelu náleží, toho on vzíti nemůže, aniž s to moci má.“ Ale hned po těch slovích se skryl a ještě té noci radou a pomocí biskupa Šebíře tajně pryč ujel. A kdyby byl toho nenčinil, bezpochyby bylby hned na zejtrí obou očí ztratil a také i nohu tu, kterouž někdy k noze kněžny, Vratislavovi manželky, v noci poutem připínal. A tak se kníže Vratislav na tom Mstislavovi dosti mírně pomstil.

Kostel sv. Petra však od Mstislava v Bílině založený stojí podnes ještě, ač v jiné podobě ve městě, tehdejší podhradí, a jest farním kostelem téhož města.

Válka s Poláky.

1061.

V Uhřích vedl válku král Ondřej, tchán našeho Vratislava, se svým bratrem Belou, kterého se Polský král Boleslav Smělý ujmál. Ondřeje ale a jeho syna Salomona podporoval kníže Vratislav, a proto se rozhněval Boleslav Smělý, a proti našemu knížeti také svých zbraní obrátil. Tak tedy hned v prvním roce svého panování kníže Vratislav boj musel podstoupiti. Poláci vpadli ze Slezska do krajiny Opavské, a oblehli tam znamenitý župní hrad, který se zove Hradec, a nad říčkou Moravicí leží. Ale kníže Vratislav vyslal tam české a moravské vojsko, a to Poláky obklíčilo a tak sevřelo, že s velikou ztrátou ustoupiti a do Polska navrátiti se museli. Co se v té válce dále dělo, nevíme.

Vratislav podruhé ovdověl a po třetí se oženil.
1062—1063.

Krásná Adleta čili Adelheid Uherská, druhá manželka Vratislavova, nebyla ani rok Českou kněžnou, a umřela již 27. ledna 1062. Měl z ní Vratislav čtyry děti, totiž dvě dcery, Juditu a Ludmilu, a dva syny, Břetislava a Vratislava. Břetislav byl po čase Českým knížetem, Judita se vdala za krále Vladislava Hermana do Polska, stala se matkou Polského krále Boleslava III. Křivoústého a umřela roku 1085; Ludmila byla jeptíškou u sv. Jiří a Vratislav konečně umřel v mladém věku.

Nezůstal však dlouho vdovcem kníže Vratislav; smířiv se s Poláky vzal si již po roce, totiž 1063 za manželku Svatavu, sestru jejich krále, Boleslava Smělého, kteráž jej dlouho přežila.

Založení biskupství Olomouckého.

1062—1063.

Moravané měli již za Rastislava a Svatopluka, jak známo, vlastní arcibiskupy; od devadesáti let náleželi pod biskupy Pražské: i hnula se v nich spomínka na dávné časy, a rozvažovali, kterak by mohlo náboženství křesťanské u nich utěšeněji prokvétati, kdyby zase vlastního biskupa měli. Pohnut jejich prosbami staral se tedy kníže Vratislav, jak mile na trůn Český dosedl, aby v Moravě vlastní biskupské sídlo, a to v Olomouci při kostele sv. Petra založil. Tento kostel, o kterém se praví,

že již za prvního Moravského knížete Mojmíra založen, pak od Rastislava a Svatopluka hojnými statky nadán a od sv. Konstantina čili Cyrila již asi r. 864 posvěcen byl, zval se již tenkrát matkou kostelův Moravských, a trval až do časův císaře Josefa II., který jej dal r. 1784 pobořiti.

Starý biskup Šebíř nechtěl sice s počátku ničeho o tom slyšeti, aby jeho biskupství oddělením Moravy mělo býti zmenšeno, ale kníže Vratislav naň tak dlouho naléhal, až k té myšlence přivykl a k vyjednávání o založení nového biskupství Moravského své svolení dal. Toto vyjednávání dělo se již v měsíci říjnu r. 1062 na valné synodě ve městě Augšpurce. Největší obtíž dělala náhrada, která by se měla dáti biskupům Pražským za statky a jiné přitjny, jichž od devadesáti let v Moravě požívali. Drželi totiž na Moravě některé statky, které někdy ještě za Velkomoravské říše náležely k nadání arcibiskupův Moravských, jmenovitě hrad Podivín vodou odevšad otočený, předhradí Sekyř-Kostel s dvorem biskupským a s trhovou vsí Slivnicí.

Kosmas píše, že hrad Podivín jméno své prý někdy dostal od pokřtěného žida Podivy, což asi sotva na pravdě se zakládá. Již prý ss. Konstantin a Method zde služby Boží vykonávali a pohanské Moravany křtili, jako tu podnes stojí kulatá kaplička Cyrila s pramenem chutné vody, nyní slušně obnovená. V Sekyř-Kostele založili biskupové Pražští v neznámém čase proboštství a kostel ke cti sv. Václava a hrad Podivín zval se také hradem sv. Václava, o čemž se již r. 1074 první zmínka děje. Po čase stala se ze dvora biskupského Sekyř-Kostela a z hradu Podivína jediná osada a město, jež Slované Podivín, Němci ale Kostel (vyslov Khostl) zovou, i leží to město nedaleko Břecslavi.

Sjel se tedy kníže Vratislav, jeho bratři Konrad a Ota, též biskup Šebíř asi o vánocích téhož roku do Olomouce, a tam ujednáno, že biskup Šebíř za postoupení těchto nahore řečených statkův moravských a za desátek z Moravy dosud vybíraný může sobě zvoliti dvanačero nejlepších vesnic ze statkův knížecích v Čechách ležících, a nad to že mu kníže ještě ročních sto hřiven stříbra z komory knížecí vypláceti bude. Zdá se však, že při tom vyjednávání ne dost jasně vyřčeno bylo, má-li hrad Podivín se Sykyř-Kostelem a Slivnicí i na budoucí časy biskupům Olomouckým náležeti, anebo potom zase biskupům Pražským se vrátiti, neboť spory o tyto statky vedené, nezdolouho vzniklé, po tři sta let mezi biskupem Pražským a Olomouckým trvaly.

Následujícího roku 1063 potvrdil papež nové biskupství Moravské, a kníže Vratislav zvolil za prvního biskupa kněze Jana, mnicha z kláštera Břevnovského, kterýž pak od metropolity ko-

stela Českého a Moravského, Mohučského arcibiskupa Sigfrida, na biskupství jest posvěcen.

Návrat slovanských mnichův do Sázavy.

1064.

Připomínaje sobě blahodějně někdy působení mnichův slovanských, duchovních synův svatého Prokopa v Sázavě, jež kníže Svyatopluk nespovedlivě z Čech byl vypověděl, a snad také prošen od lidu, ztrátu svých milých učitelův a dobrodincův těžce želícího, umínil sobě kníže Vratislav II., z Uher, kde se zdržovali, zase do Sázavy nazpět je povolati. I vypravil posly ku králi Uherskému Salomonovi, velice ho za to žádaje, aby opatu Vítovi a bratřím jeho někde tam v Uhrách bydlícím dopustil, do Čech se zase navrátiti. Král Uherský ochotně přání Vratislavovo splnil, opata Víta vyhledati, a jemu, že se do Čech navrátiti může, ohlásiti dal. Opat Vít sebrav tedy bratří svých, a dav se s nimi na cestu, po šestiletém vyhnanství zase do Sázavy přišel, a tam zas Svato-Prokopský klášter obdržel. Kníže Vratislav všecko, co mnichové tito před tím měli, nejen jim navrátiti rozkázal, ale jim toho také potvrdil. I byla veliká radost z toho ve všem lidu českém, neboť od toho času mnichové Sázavští zase jako před tím bývalo, služby Boží jazykem slovanským konali, zpívali, knihy své tím jazykem psali, což se všem Čechům líbilo, proto že tomu jazyku spíše nežli latinskému rozuměli. Zádneho však rozdílu mezi bratřimi Sázavskými a ostatními mnichy nebylo, toliko že tito po slovansku, ti druhí pak po latinsku se modlili. Však přece proto vždy veliké nesnáze trpěti musili, nebo latinští kněží jako dřív na ně se sáпали, toho dokládajíce, že se s církví římskou nesrovnávají, a tudy je pořád v podezření nějakého kacířství uváděli. Opat Vít pak ještě mnoho let klášter Sázavský spravoval, jsa jako předchůdce a strýc jeho, sv. Prokop, pobožností a výtečnými cnostmi pravým příkladem všem podřízeným bratřím v klášteře. Když pak konec života svého předvídal, ještě ve srozumění všech bratří přibuzného sobě Jíma a svým nástupcem v hodnosti opatské jmenoval, a zbožně na to umřel. Bratři jej vedle vrat kostela Panny Marie po levé straně pochovali.

První německá osada v Čechách.

Nyní jest nám zmíniti se o Němcích, kteříž po smrti knížete Svyatopluka zas hojněji než kdykoliv před tím do Čech se táhli, a tu

buď obchodem bohatli, buď v rozličných službách při dvořích knížecích a panských dobře se měli. Němečtí kupci dosaváde jen jako hosté do Prahy přijížděli, a v Týnském dvoře na Pražském podhradí hospodou býti směli, tam své zboží prodávající. Tu sobě nyní někteří z nich umínili, ano se jim zde dobře vedlo, že by se u nás stále usadili. I vešli jsou jednou na hrad Pražský, a předstoupíce na paláci před knížete Vratislava, velikou sumu peněz jemu podávali, aby někde na podhradí Pražském stále osednouti jim dovoliti ráčil. Kníže Vratislav nebyl takovým nepřítelem Němcův, jako nebožtík bratr jeho Spytihněv, a vida bohatý dar splnil žádost jejich, vykázav jim dole při řece Vltavě místo, kde se na Poříčí říkalo, kde pak mohli na půdě před tím knížecí domy sobě stavěti, svobodně a dědičně je držeti, a mezi sebou rychtáře čili sudího sobě voliti, kterýž by jejich rozepře soudil dle práva v Němcích obvyklého, tak aby se žádný knížecí a zemský úředník, ani župan, ani cůdar neb kdokoliv jiný v to míchat nesměl. Takovou svobodu Němcům tedy hned kníže Vratislav propůjčil, což ovšem bylo s křivdou obyvatelův domácích, jmenovitě lidí poddaných, kteří knížeti neb jiným pánům ke všelikým službám a dávkám byli zavázáni, a všechna zemská břemena nésti musili. Tuto na Poříčí založili sobě Němci také hned tehdejší vlastní kostel ku cti sv. Petra, a osadili jej vlastním knězem německým.

Smrt biskupa Šebře. Příběhy před volbou biskupa Jaromíra.

1067.

Pražský biskup Šebř čili Severus umřel dne 9. prosince r. 1067 po 37letém znamenitém biskupování, za kterého času se veliké proměny v České říši staly. Moravští knížata Konrad a Ota, bratři Vratislavovi, jakž uslyšeli, že biskup Šebř již z toho světa sešel, hned tajně pro Jaromíra, bratra svého, do Polska poslali, aby k nim což nejrychleji může, do Moravy přijel. On tak učinil, a když k nim do Olomouce přijel, kned rytířský pás mu odepnuli, týmě na hlavě mu oholiti dali, a oděv kněžský aby na se vzal jej přemluvili, a to proto, aby na biskupství Pražské dosazen býti mohl. Však Vratislav, kníže Český, rozvažuje věci budoucí, a obává se toho, kdyby Jaromír biskupem byl učiněn, aby s bratřími svými na Moravě proti němu v tajnou radu nevešel, a nějaké různice netropil, neboť dobře jemu povědomo bylo, jaký

pošetilý, nestálý a někdy i potrhlý člověk ten Jaromír byl, na to pomýšlel, jak by někoho jiného na biskupství Pražské povýšiti mohl.

I byl toho času při dvoře jeho kněz jeden bývalý kaplan dvorský, muž z dosti znamenitého rodu Saského, velmi vážný, učený a vtipný, kterého nedávno před tím kníže Vratislav již učinil proboštem Litoměřickým, jemuž jméno bylo Lance (jinak Lance aneb Lance). Mravův byl výborných, a spůsoby měl takové, že ovšem by se byl za biskupa hodil. A proto že byl vždycky knížeti věrný, tudy kníže Vratislav všemi obyčejí o to stál aby jej na biskupství Pražské dosadil. Mezi tím strhly se nějaké různice na hranicích polských, kníže Vratislav vypravil tam vojsko, máje v úmyslu, v čele toho vojska tyto různice porovnat. Když tudy ty věci řídil a jednal, přijeli k němu bratři Konrad a Ota z Moravy vedou třetího bratra Jaromíra s sebou a tu snažně se přimlouvali zaň před Vratislavem, připomínající jemu, že někdy otec jejich Břetislav je, syny své i pány České země, před smrtí svou k tomu zavázal, aby po smrti Šebřově Jaromír byl Pražským biskupem učiněn. Vratislav pak dal jim takovou odpověď: „Milí bratři! víte dobře, že není slušné, mně samému takové a tak znamenité věci na se vzíti, kteréž mnohým k rozvažování náležejí. A poněvadž větší díl předních županův, pánův a vládků, též čelnější mužové stavu duchovního, kteříž k hlasování právo mají, v tu chvíli již jsou při tažení na hranicích polských, není lepšího místa, kde by se ta záležitost odbyla, než právě tam v ležení před zemskou branou: tam sném položím, a tam ať se stane porada sněmovní o tom, kdo by měl biskupem býti.“ A to prý k bratřím svým takto mluvil, aby obklíčen jsa pány a bojovníky sobě věrnými, bezpečněji mohl těmto svým bratřím býti na odpor, a toho, kteréhož by chtěl, Lance, aby snáze za biskupa vyzdvihnouti mohl.

Odebral se tedy kníže Vratislav se svými bratřími a celou ostatní knížecí družinou za vojskem k zemským hranicím, a tam před zemskou branou, kudy se ze země vycházelo lesem pomezním u osady Dobeniny nedaleko nynějšího Nového města Hradiště nad Medhují, v polním ležení položil sném k volení nového biskupa Pražského. Tu posadil se kníže u prostřed, bratři jeho Konrad, Ota a Jaromír seděli na pravé, nejvyšší úředníci zemští, župani a ostatní páni na levé straně; kanovníky a kněží všude okolo sebe dlouhým kruhem kníže posadil a za nimi všechny ostatní sněmovníky postavil. Když pak se jednati počalo, povolal k sobě

kníže Vratislav toho Lance, probošta Litoměřického, a když ten předstoupil a u prostřed všeho snému stál, ukazoval a chválil ho lidu kníže, takto k němu promlouvaje: „Výtečná tvá věrnost vždycky při mně byla, protož to mne nutí, abych učinil, což mám učiniti dnes, z toho aby vzali budoucí naučení, kterak svým pánům věrně sloužiti mají, a páni spravedlivou a hodnou odplatu služebníkům aby činili. Vezmiž tedy tento prsten a berlu, a budiž ženichem církve Pražské, a pastýřem lidu Českého.“ A tak toho Lance biskupem jmenoval.

Ale tu hned počal býti hřmot a reptání od lidu, aniž kdo slyšel a viděl, aby se kníže bylo poděkování, aneb Lancovi poklonění učinilo, jakž se jindy při volení takovém stávalo.

Tehdy Kojata Všeborovic, tentýž, kteréhož byl před málo lety kníže Vratislav na místě Mstislava Bílinským županem učinil, a který nyní mezi nejznamenitější pány náležel, ten slyše, co kníže mluví, velmi netrpělivým se ukázal, a jakožto nebyl výběračný ve slovích ale upřímný ve skutech, stojí po pravé straně knížete Oty, Vratislavova bratra, rukou v bok ho udeřil, i řekl k němu: „A což to! mluv pak! proč nepomáháš bratru svému? Co stojíš jako kůl, zdali neslyšíš a nevidíš, co se děje, že bratr tvůj Jaromír, syn knížete Břetislava, nyní zavržen jest, a tento cizozemec, kterýž sotva celých spodkův na sobě máje do této země přišel, vyzdvihuje se na stolič biskupskou.“ A obrátiv se ku knížeti Vratislavovi řekl: „Jestliže chceš žádost a závazek otce svého zrušiti, nám toho učiniti nesluší, neb víme, že otec tvůj otec naše i nás všechny k tomu zavázal, abychom žádného jiného po smrti Šebířově za biskupa nebrali, než syna jeho a bratra tvého, Jaromíra, a nechceme, aby duše otcův našich i naše za to odpovídati měly. Jestliže se tobě nelíbí bratr tvůj Jaromír, což tobě nevonní rození Čechové, ješto mnoho učených kněží jest mezi nimi a počestných, i mnohem toho úřadu hodnějších, nežli tento Němec? Nemáš tolik biskupství v zemi své, kolik máš našincův biskupství hodných. Což snad myslíš, žeby nás Čechy tento Němec více miloval, než rozený Čech? jistě že ne, neboť obyčejná věc jest, že cizozemec netoliko statek, kteréhož by zde nabyt, ale všechny naše řeky a potoky rád by, kdyby mohl, do své země obrátil. Chtěli bychom raději psi ocas neb oslí lejno, nežli toho Lance na tu svatou stolič posaditi. Bratr tvůj, dobré paměti Sptyhněv, dobře smýšlel, kterýž za jeden den všechny Němce z této země vypověděl. Ještě živ jest Římský císař Jindřich, a dež Bůh, aby dlouho živ byl, kterýmž

ty se činíš, a jeho moc sobě osobuješ, dáváje biskupskou berlu a prsten tomuto psu hladovému. To zajisté bez pomsty nezůstane tobě a tvému biskupovi, jestliže Kojata Všeborovic dlouho živ bude!“

Tu hned jiný pán, Smil Božeňovic, župan Žatecký, spolu s Kojatou vzali knížete Konrada, Otu a Jaromíra za ruce, i řekli: „Pojďme a uvidíme, zvítězí-li nepravost anebo spravedlivost a upřímnost tří bratrů, jichž jest jednotejná vůle a moc, a nad to jejich bojovníkův pomoc!“ I strhl se veliký hřmot v celém táboře, a voláno: do zbraní! do zbraní! neboť se všickni z takového volení velice horšili. A hned větší strana lidu přistoupila k těm třem bratrům a k pánům, zdvihli se a na jiném místě u Opočna se táborem položili.

Kníže Vratislav vida, že jest veliká roztržka u vojště, hned času večerního se svými věrnými ku Praze se obrátil obávaje se, aby se bratři jeho, prvé než on, ku Praze a Vyšehradu nedostali a těch míst se nezmocnili. Však dříve než dojel, ještě z cesty posly ku svým bratrům vypravil takto jim poroučeje: „Povězte bratrům mým, že ne pro hrdou a opovážlivou řeč Kojaty Všeborovice, ani pro Smila Božeňovica, kterýž chová v ústech med a v srdci jed, kteří oba jsouce moji rádcové, tuto mne hanebně zradili, a které já za to, budu-li živ! . . . avšak dost, zdržím se . . . Jenom to vyřídíte bratrům mým, že pro vůli a rozkaz otce mého i pro bratrskou lásku chei to učiniti, a Jaromírovi, svému bratru, toho biskupství přiti. Ať bezpečně přijedou za mnou do Prahy, a já což učiniti mám, učiním bez odporu.“

I přijeli bratři s celou svou stranou ku Praze. nevěříce ale zúplna, položili se opodál Prahy táborem u vsi Hostivaři, odkud poslali ku knížeti Vratislavovi, ptajíce se ho, chceli pokoj, tak jak jim vzkázal, zachovati, a to, co jim od sebe mluvíti dal, vyplniti. A on zase jim dal oznámiti, že chce všechno věrně a právě, jakž byl slíbil, vykonati. Tak přišli pak knížata k němu do Prahy na hrad, a tu byl Jaromír za českého biskupa vyvolen a vyhlášen. Stalo se to 15. června 1068. Knížata Konrad a Ota, vzavše pak odpuštění od knížete Vratislava pokojně zas do Moravy se navrátili. Smil ale a Kojata, ač mezi knížaty právě a spravedlivé věci jednali, kdyby se nebyli ještě té noci útěkem zachránili, jistě byli by Vratislavovu hněvu a trestu neušli. Však je po čase zase ná milost přijal. A tak měli Čechové biskupa z rodu knížecího, Jaromíra.

Ale byl by nepochybně lépe učinil kníže Vratislav, a lépe České zemi posloužil, kdyby

byl hned na počátku světskou mysl Jaromírovi upokojil a jemu nějakou krajinu k výživě postoupil, kdežby podle svých náklonností živ býti mohl. Jaromír byl v celku člověk sice výborný, měl mnoho známostí v písmě, mnoho rozumu a dobré vůle, všelicehož dobrého ve svém biskupství provedl, ano tak dalece byl schopný a spůsobitý, že mu později r. 1077 císař Jindřich až i úřad nejvyššího kancléřství v říši Německé svěřiti mohl. Byl také nábožný, horlivý ve službách Božích a štědrý nad míru, jak vůbec k chudině, tak zvláště k nuzným, mladým žákům, kteří se ku kněžskému stavu připravovali. Ale při tom všem byla rozpustilost myslí jeho více než dětinská, prostopášnost, pýcha a světská pánovitost časem velmi pohoršlivá, tak že ho často do velikých nesnází zapletla, z čehož pak nejen jemu ale i celé zemi nemalé nehody a škody vzešly.

Hned po vyvolení biskupa Jaromíra poslal jej bratr, kníže Vratislav, k císaři Jindřichovi IV. do Němec, dav mu za průvodce české pány Šebíře, Aleksu a německého hraběte Markvarta, aby ve jménu knížete a celé země České císaře za udělení právomocnosti biskupské Jaromírovi a jeho vysvěcení žádali. I přišli ten den před sv. Janem Křtitelem do města Mohuče, kde našel císaře, an s knížaty a biskupy říšské záležitosti rovnal. Postavivše před ním Jaromíra prosili, aby ráčil toho nově voleného biskupa Českého svou císařskou mocí potvrditi. Císař vyslyšev žádost českých poslů, a rozvážil, že jest slušná a křesťanská, hned k tomu svolil, a třetího dne, to jest 26. června, podal Jaromírovi prsten a berlu biskupskou. Potom hned v neděli nejprv příští od Mohučského arcibiskupa na biskupství české posvěcen byl Jaromír, při kterémžto svěcení, jako druhdy Vojtěchovi, proto že měl jméno slovanské, i tuto Jaromírovi arcibiskup Mohucký jméno změnil, daje mu jméno Gebhard. Však Jaromír toho málo dbal, a Čechové ještě méně, ba přemnozí o tom ani nevěděli, že Jaromírovi Gebhard říkají.

Jaromír hned s pány posly a ostatní svou družinou ještě téhož dne po obědě s velikou radostí z Mohuče vyjel a velmi vesel byl, ale také hned hodně rozpustilý kousek vyvedl, který biskupovi velmi zle slušel. Když totiž k přívozu na Rýně přijeli, dal se napřed Jaromír s některými pány svými přes řeku přeplaviti, a na druhém břehu s nimi čekal, až se ostatní převezou. Tu jeden pán z komonstva biskupova, Vilém řečený, na břehu řeky se posadil, a nohy dolů nad vodu svěsil. Jaromír chtěl sobě a druhým

kratochvíl a smích učiniti, přistoupil k němu, a nevěda, žeby tu tak hluboká voda byla, řekl k němu: „Vilém, musím tě tu znovu pokřtiti,“ a v tom jím tam postrčil; Vilém ale dlouhou chvíli pod vodou byv, stěží vyplynul, a hlavou potřásaje, a dechu lapaje k Jaromírovi řekl: „Jestliže ty takovým způsobem křtíš, zajisté jsi veliký blázen, milý biskupe!“ Z toho pak, že Vilém tak šťastně z vody ušel, biskup i ostatní velmi se radovali. Však kdyby nebyl Vilém uměl plavati, mohlť Jaromír téhož dne, když biskupství nabyt, také již zas jeho zbaven býti.

Oprava kapituly Pražské skrze probošta Marka. 1068.

Hned toho dne, když Jaromír v kostele sv. Víta na svou biskupskou stolicí slavně dosedl, svého kaplana Marka proboštem při svém sídelním kostele učinil. Byl pak ten Marek znamenitého a starodávného rodu německého, muž velmi moudrý a prý, jak jej Kosmas chválí, nejučenější ze všech lidí, kterých tehdáž země Česká měla. Nový tento probošt v brzkém čase kapitolu u sv. Víta tak dobře opravil pro větší čest a slávu Boží, že se tomu všickni divili, a třicet let svůj úřad proboštský s největší chválou zastával. Až dotud nezachovávali kanovníci žádného společného pravidla, jak bylo v jiných zemích v obyčeji; byliť prý jen dle jména kanovníci, lidé na mnoze nevzdělaní a neučení, a v kůru vykonávali služby své i také ve světském oděvu. Probošt Marek vybral ale z nich ze všech 25 bratří, kteréž uznal za nejhodnější, a uložil jim zachovávání pravidla ve společném bydle v kanovníckém domě a nošení kanovníckého oděvu. Odtud jen těch 25 vyvolených kněží, ku kterým za biskupa Menharta asi po padesáti letech ještě 5 přidáno, byli skutečnými kanovníky, od nichž ostatní duchovenstvo rozeznávalo se mnohem nižším důstojenstvím, vykonávajíc služby Boží při rozličných kaplích neb oltářích v biskupském kostele a jinde. Mezi tímto nižším kněžstvem byl farář a dva střídníci čili jahen a podjahen. V kapitule samé mezi kanovníky, zřídil bezpochyby teprv probošt Marek děkana za ředitele kapituly, potom mistra, pokladníka, kustosa čili strážníka a snad také již scholastika a jiné důstojnosti. Až dosud udělovali biskupové výživu kanovníkům ze svého nadání; nyní ale bylo již jmění kapituly od jmění biskupského odděleno, a spravoval je probošt. Tentýž probošt Marek zavedl nejprve podělování kanovníkův stejnou měrou potravy a nápojův na spů-

sob klášterníkův. Podíl jednoho každého kanovníka nazýval se jeho praebeudou. Také začali po tomto čase kanovníci již své zvláštní důchody mít, bez probošta, a ty pak spravoval děkan jakožto bezprostřední představený kanovníkův.

Počátky kapituly Vyšebrodské. Okolo 1070.

Nedlouho po dosednutí Jaromíra na biskupskou stolicí Pražskou vznikla nevole mezi ním a jeho bratrem, panujícím knížetem Vratislavem. Neb jeden na druhého nevrážil; Vratislav proto, že proti jeho vůli Jaromír biskupem byl, a Jaromír proto, že tomu bratr tak velice odpíral, když se měl on, Jaromír, biskupem stát.

Jaromír hned po svém navrácení z Moheče od Vratislava mnohokrát žádal, aby Moravu biskupství Pražkému navrátil, a Olomouckého biskupa Jana odstranil. Ale Vratislav ničím způsobem toho učiniti nechtěl, ač jemu často Jaromír opakoval, že vůle Břetislavova otce jejich byla, aby biskupství Pražské tak, jak je biskup Šebíř držel, totiž i s Moravou, jemu dáno bylo. Jaromír tedy vida, že u Vratislava obdržeti nemůže žádnými prosbami ani skrze přímělu přátel, aby biskupství Olomoucké zase s Pražským spojeno bylo, velmi se rozhněval, i počal se protiviti knížeti, bratru svému, a jemu všeliké nevolnosti činiti. A tak se stalo, že hned od toho času mezi knížetem a biskupem veliké nevole byly.

Toho času byl obyčej, že velcí pánové, jako knížata a králové na veliké hodě mše od biskupův zpívané slyšali, a že jim biskupové koruny anebo jiné knížecí ozdoby na hlavu sázeli. Kníže Vratislav obdržel, jako ondy jeho nebožtík bratr Svyatopluk II., od papeže Aleksandra II. biskupskou mitru čili čepici, kterou se dával ozdobovati když o Božím hodě v kostele seděl, anebo při veřejné slavnosti se lidu ukazovati měl. A tu se často stávalo, že kníže stál v kostele v den slavný a sváteční v přípravě své knížecí, chtě mši svatou poslouchati; ale biskup Jaromír buď knížete za dlouhý čas státi a čekati nechal, aneb do konce se skryl a do kostela ani nepřišel. Nad to také Jaromír knížecí kaplany velmi sužoval a pronásledoval, a všeliké věci v duchovních případech knížeti na vzdory činil.

Vratislav jakožto muž moudrý, pokorný a šlechetný za dlouhý čas trpělivě to snášel; naposled však, nemoha toho déle trpěti, myslil o tom, jakby moci biskupovy, bratra svého, mohl

zniknouti. Poslal tedy listy své tajně do Říma k papeži Aleksandrovi II., jemu takovou svou těžkost a příkrost bratra svého ukazuje a při tom žádaje jeho, aby jemu dopustil kostel v slušném místě ke cti a chvále Pánu Bohu a svatým apoštolům Petru a Pavlu postaviti, při něm probošta a kanovníky ustanoviti, však na ten způsob, aby ani ti ani kostel ten pod mocí biskupa Pražského nestáli, než jedině pod papeže Římského aby náleželi. Papež byl nakloněn, vyhověti prosbám českého knížete, i poslal Tuskulánského biskupa Jana do Čech se slavným plnomocenstvím, aby vyšetřil, zdali kníže něčeho nemožného nežádá. Stavba kostela však hned asi r. 1070 se počala, a kníže Vratislav na Vyšehradě hned za nejstarším kostelíčkem sv. Klimenta a na blízku knížecího paláce místo k tomu novému kostelu vykázal, a základy jeho kopati dal. A jako za starodávna první křesťanský císař Římský, Konstantin Veliký, když hlavní chrám Římský zakládal toho příklad dal, tak i náš Vratislav sám dvanáct košův kamení a hlíny na svých plecích ku stavbě nového Vyšehradského chrámu ss. Petra a Pavla přinesl, a pak vlastní rukou základní kámen položil u přítomnosti toho cizího biskupa ze Vlach. A tak ten kostel stavěti kázal dle podoby tehdejšího hlavního chrámu sv. Petra v Římě, na způsob veliké tak nazvané basiliky, která měla patero lodí, jež čtyry řady sloupův oddělovali od sebe. Podnes ještě znatelé takového rozdělení v nynějším Vyšehradském kostele, jakkoliv jest zmenšen a zjinačen rezeznati mohou. A trvala ta stavba asi čtyry leta, vedena jsouce jak se podobá od mistrův schválně z Říma povolaných. Při tom chrámě býval jako při kostele sv. Víta na hradě Pražském, také dům čili klášter pro kanovníky. Kníže Vratislav učinil k tomuto duchovnímu ústavu bohaté nadání a sice na probošta, děkana a 12 kanovníkův, odevzdav jim 80 celých a necelých vsí ze statkův knížecích, jiné pozemky porůznu ležící a krom toho ještě jiné znamenité důchody a pozítky. K těm náležel jmenovitě desátý díl obecné daně řečené mír ze šestnácti žup českých, potom desátý díl z platů při prodejkách ze čtyř žup českých, celé pomezí cto Prachatické, podíly z jiných cel pomezních, tři přívozy na Otavě, Vltavě a Ohři, pak rozličné dávky v plodinách v určité výroční slavnosti a jiné časy, jako o sv. Benediktu, o sv. Vojtěchu a Jiří a o sv. Václavu. Ke všemu tomu přidán pak od biskupství Pražského desátek ze dvou set poddaných a od biskupství Olomouckého desátek ze sta poddaných. Nadací

listinu vydal kníže Vratislav kapitole Vyšehradské teprv asi r. 1088. Tím hojným nadáním vládl také na Vyšehradě s počátku probošt, a jen některé příjmy náležely kanovníkům zvlášť. K přednostem, jimiž byla kapitula Vyšehradská od papežův potom vyznamenána, náležela také ta, že probošt, pak farář, jahan a podjahan, kteří nepochybně byli hned od počátku ze sboru kanovníkův, měli právo nositi mitru čili infuly a sandály. Biskup Pražský, z jehož poslušenství byli vyjmuti, měl nicméně závazek, nedělati jim žádných překážek, když by jej žádali, aby jim svétíl křížmo anebo jejich žáky na kněžstvo; a za obzvláštní ochranu a k uznání bezprostředné vrchnosti papežské odváděla kapitula papeži roční plat dvanácti hřiven stříbra.

Kterak se Jaromír k biskupovi Olomouckému zachoval. 1070 a 1071.

Mezi tím časem, co kníže Vratislav Vyšehradskou kapitolu zakládal, vystavěl si biskup Jaromír na svých statcích v župě Boleslavské nový dvůr v Žirčiněvsi a při něm kostel, který, když byl dostavěn, přišel posvětit ke cti sv. Mikuláše dne 26. června roku 1070. Také do té Žirčiněvsi a k tomu kostelu přeložil arcikněze výše řečené župy, kterýž před tím v župním hradě své sídlo míval. Nyní se tomu místu říká Žerčice, a leží na Dubravicku nedaleko Mladé Boleslavi.

Odtud se odebral biskup Jaromír do kláštera Sázavského, kdež dostavěn nový chrám, a posvětil jej dne 5. července ke cti sv. Kříže.

Když se kníže a biskup tak škorpili, zastavil také kníže biskupovi roční plat 100 hřiven stříbra, které při zakládání biskupství Olomouckého někdy biskupu Šebřovi pojištěny byly. Z toho nyní povstala nová pŕtka mezi knížecími bratřími, a Konrad, kníže Brněnský, v jehožto krajině hrad Podivín ležel, odjal ho hned Olomouckému biskupovi a postoupil bratru Jaromírovi v týž způsob zase, jak před rozdělením obou biskupství Pražským biskupům byl náležel. Vratislav žádal, aby ty statky biskupu Olomouckému navraceny byly, ale když se to nestalo, konečně násilím jemu je zas odevzdati kázal. Tu žalovali Jaromír a také kníže Vratislav u papeže na sebe. Když ale Jaromír viděl, že se mu pováli neděje, a že ničeho vymoci nemůže, řekl sám k sobě: „Hle již teď více než čtyry leta o to s pilností usiluji, abych to oboje biskupství spolu držel, a nic nemohu zjednat; pohledámte

jiné cesty, skrze kterouž budu moci, což srdcem žádám, skutkem vykonati. Buďte obojího biskupství dosáhnou, buďte obojího zbaven budu!“ I rozkázal služebníkům svým, aby se strojili na cestu, že chce jeti na Moravu do svého dvoru Sekyř-Kostela. A když přijel na Moravu uchýlil se s cesty, a jakoby bratra svého, knížete Otta navštívil chtěl, přijel do Olomouce k biskupovi Janovi.

Stařícký biskup Jan Jaromíra velmi vděčně přijal, a že tak vzácného hosta měl, z toho se radoval, řka k němu: „Bych byl málo prvé o tvém příjezdu věděl. byl bych tobě biskupskou připravil večeři.“ Ale Jaromír jako hladový vlk jiskřil na Jana biskupa, a křivolakými naň vzhledaje očima, řekl: „Jiný jest čas k jídlu a jiný k jednání potřebných věcí, protož pojďme někde soukromí, abychom spolu volněji mohli se rozmluviti.“ Tu biskup Jan lsti neznaje vedl ho do svého pokoje, jako prostoucký beránek zuřivého vlka do chleva. Tu na stole uhledal Jaromír kus okousaného syra a cibuli s topenkami na míse, a krajíc chleba plesnivého, co snad biskupovi na zejtřejší snídání zůstalo. I rozhněval se Jaromír z toho, jakoby tu byl přehrozný hřích nalezl, a řekl k Janovi: „Proč jsi ty tak skoupě živ, bídný žebráče! Neslušíť biskupovi takové bídáctví, činíš jiným pohoršení!“ A v tom za pomenův na svou a Janovu duchovní důstojnost, oběma rukama za vlasy jej chytil, a velmi zuřivě pod sebe jím mrštil. Jiní hned, kteří tu pohotově byli, za ruce a za nohy Jana biskupa roztáhše jej bili. Jeden tepa ho a posmívaje se pravil: „I už se chlapíku stoletý něco snášeti, a nech cizích ovcí tomu, komu náležejí.“ Biskup Jan, bývalý mnich tichý a pokorný, to všecko trpělivě snášel, a jak se v klášteře naučil, volal jen: Miserere mei Deus! to jest, smiluj se Bože nade mnou. Služebníkům pak Janovým hlavy i brady oholili, tak aby mníchům, z jichž řehole biskup Jan byl, podobní byli. Jaromír tím účinkem svou zlost nad nevinným vyliv. z Olomouce ven pospíchal, aby zastížen nebyl, a odejev do dvora Sekyř-Kostela, ve hrad Podivín opět se uvázal.

Nejbližší následky Jaromírova násilného skutku. 1071.

Tento skutek nezřízeného světáctví, kteréhož se biskup Jaromír na ubohém biskupu Janovi dopustil, byl počátkem politování hodných svárů, kteréž církvi české i moravské potom po 76 let mnoho příčin k obapolným stíznostem a žalobám poskytovaly. Téžce uražený biskup

Jan hned svého posla do Prahy vypravil, aby knížeti Vratislavovi oznámil, co bratr jeho Jaromír nešlechetného učinil, řka: „Jestliže tu nepravost, kteráž se mi od bratra tvého učinila, mlčením pomineš, tehdy aspoň všem oznam, že ne mně, ale tobě se ta křivda a to pohanění stalo. Nebo co jsem já nebohý zavinil, však jsem nečinil, než to, co smíti chtěl. Ty jsi mne, ač nehodného, biskupem učinil; o bys mne byl raději v klášteře mnichem býti nechal, byl bych já těchto ran mně bez příčiny učiněných netrpěl. Protož nebo mne mému opatovi do kláštera navrať, aneb mne aneb posla mého k apoštolské stolici, a to bez meškání pošlí.“

To uslyšev Vratislav, velmi se ze skutku bratra svého rozhněval i nemohl se od pláče zdržeti. Poslalť hned zástup lidu zbrojného do Olomouce pro biskupa Jana, aby bezpečně do Prahy přijel, a svou těžkost sám ústně před ním vyprávěl. Neboť se kníže obával, aby na něj Jaromír někde na cestě nenadále nevyskočil a úkladně ho nezahladil. Přijel pak biskup Jan zdrav do Prahy, a kníže jej vděčně přijal. I měl biskup Jan při sobě nějakého kaplana, kterémuž bylo jméno Hagen, jenž byl Němec velmi učený a nad míru výmluvný, nehrubě však chytrý. Toho Hagen kníže Vratislav k sobě zavolav, jemu to poručil, aby hned do Říma jel, a na bratra jeho Jaromíra pro tu křivdu Janovi učiněnou a na nepořádky v církevních věcech ústně a písemně papeži žaloval. Hagen vzav listy od knížete i od biskupa Jana, na cestu se vydal. A když přijel do Řezna, k svému neštěstí noclehoval u nějakého měšťana, Rombold řečeného, ku kterému měl bezpochyby z Čech poukázáno, a který byl služebníkem Jaromírovým, maje od něho ročně 30 hřiven služby. Když po večeri za stolem seděli, vyptával se Rombold tohoto Hageny, kdoby byl, a odkud, a která by byla příčina cesty jeho, a tu všecko na něm chytře vyzvěděl. A jak seznal, že se tu jedná proti pánu jeho Jaromírovi, biskupu Českému, poslal druhý den loupežníky za tímto Hagenem, kteříž polapivše jej na cestě peníze a listy jemu pobrali, a nos jemu uřízli. Pak ještě smrti jemu hrozíce přinutili jej, aby se do Čech nebo do Moravy zase navrátil. Hagen tedy ztrativ peníze, listy i nos, a boje se o život svůj, do Moravy k svému biskupu se obrátil.

Jaromír v Římě obžalován. 1072.

To však, ačkoliv mimo vědomí Jaromírovo se bylo stalo, rozdráždilo knížete Vratislava

ještě více, a umínil si hned jiné poselství, však jistějším a bezpečnějším způsobem do Říma vypraviti. K tomu se mu zdál nejspůsobilejším býti probošt při klášteře jeptišek u sv. Jiří na hradě Pražském, jmenem Petr Podivý, to jest syn Podivý, kterýž učeností nad jiné vynikal a dobře znal jazyk německý i vlaský. Přidalť pak kníže jemu ještě českého župana Přidu Buzovice, a s velikou sumou peněz do Říma jej vypravil, první a poslední skutek Jaromíra v listy kázav napsati, jich papeži dodati, a nad to ústně všecko pořádkem oznámiti. Aby pak snáze a bezpečněji ti poslové mohly tu cestu vykonati, poručil je pod ochranu hraběte Falckého Rapoty, za to ho žádaje, aby je na té cestě do Říma a zase také z Říma do Čech doprovázel. Neboť ten Falckrabě Rapota tak mocný byl, že na té cestě města i hrady lidem zbrojným osazené až daleko do Vlaských zemí měl, kterémuž také kníže Vratislav půldruhého sta hřiven za takovou službu odeslal. Dal tedy Rapota českým poslům průvod pořádkem až do Říma, a tak se tam bezpečně dostali. Zároveň kníže Vratislav proti Jaromírovi přísně vystoupil, a jak se zdá, nejen hrad Podivín na Moravě, ale i všechny jeho české statky mu odňal.

Když pak poslové čeští k papeži přišli, tu jemu listův od knížete Vratislava, v nichž byly dvě stě hřiven stříbra, podali. Kteréž když kancléř veřejně před papežem a přede všemi kardinály tu přisedlými přečetl, otázal se papež, zdali tomu tak jest, co se tu píše, a zdali poslové toho také slovy potvrditi mohou. I řekli poslové: „Nebylo by slušné, abychom od našeho knížete jiné v listech a jiné v ústech přinesli a tudy předložili.“

A tu po nedlouhém rokování ten, kterýž seděl nejbliže od papeže, soudil a řekl, že se takové pohoršení z církve svaté musí vyplniti. Jakož hned papež vypravil svého legáta čili posla do Čech, jemuž bylo jméno Rudolf, a ten měl poručeno, aby všecko pilně vyšetřil, jestli tak jest, jak se píše, aby místo papeže nezbedné trestal, nevěřící napravil a nedbalé do klatby dal; kdoby pak jeho poslouchati nechtěl, k vyššímu právu, to jest před osobu papežovu aby jej odeslal.

Papežský legát Rudolf, když přijel do Čech, knížete Vratislava v Praze zastal, a hned jemu od papeže apoštolské požehnání učinil a jeho otcovskou lásku jemu osvědčil.

Potom si však počínal tak, jakoby sám byl papežem, což arci Čechům ještě divně býti muselo. Kázal knížeti, aby dal svolati své knížecí bratry i přední pány české, všechny opaty a pro-

bošty, a pak i oba biskupy, aby se dostavili do sboru. Všichni poslechli, ale biskup Jaromír neposlechl; obeslán podruhé, ještě nepřišel, a po třetím obeslán dal takovou odpověď: „Podle práva církevního, krom nejvyššího biskupa církve, před žádným jiným se nepostavím, ani před tím Rudolfem, leč by tu byl můj metropolita a otec duchovní, arcibiskup Mohučský a jiní biskupové, kteří tak jako já pod něj náležejí.“

Ale tu výmluvu učinil Jaromír z té příčiny, že se bál, aby v těžkém osidle neuvázl. Papežský legát vida takové neposlušnosti a svého důstojství zlehčení, velmi se rozhněval, a tu hned Jaromíra kněžského a biskupského úřadu zbavil a klatbu církve na něj vyřknul. To uslyševše nejen kanovníci, ale i faráři a kaplani po Čechách, obnažili oltáře jako na veliký pátek a nařikání velké činili. Lid obecný to vida a slyše truchliv byl, proto, že se služby Boží zastavily, a veškeré kněžstvo veřejné se prohlásilo, že úřady své míní docela opustiti, dokudž by jich biskup a pastýř zase k svému důstojství nepřišel. Papežský legát o tom zvěděv, co se v kněžstvu děje, a obávaje se, aby se obecný lid proti němu nezbouřil, rychle poslal k Jaromírovi, a že jemu jeho úřad, však toliko kněžský a nikoli biskupský, zase navrácuje, a kněží, aby služby Boží svobodně konali, rozkázal. Oběma pak biskupům, Českému i Moravskému poručil, aby svou při v Římě před stolicí papežskou přednesli a se tam soudili. Jestliže by toho neučinili, že obadva do klatby přijdou. A hned nazejtří vyjel z Prahy, a do Vlach se obrátil.

Jaromír zbaven jsa všech svých důhodův biskupských, a odevšad pronásledován musel z Čech ujíti, a biskup Moravský zatím zastával správu biskupství Českého.

Další příběhy ve při proti Jaromírovi. 1073—1074.

R. 1073 dne 22. dubna papež Aleksander II. umřel, a na stolicí papežskou dosedl kardinál Hildebrand pod jménem Řehoře VII., kterýž byl jedním z nejznamenitějších papežův, a moc duchovní nad světskou postavití usiloval, jak se později ukáže. Biskup Jaromír utekl se k svému metropolitě, Sigfridovi, arcibiskupu Mohučskému, a ten Sigfrid se jeho u nového papeže Řehoře horlivě a důkladně ujal. Psalťe papeži mezi jinými věcmi takto: „Stala se v Čechách věc velmi nepořádná, neboť legát v Pánu zesnulého papeže Aleksandra biskupa

Pražského biskupského úřadu zbavil, prve než on slyšán a od jiných biskupův souzen byl z čehož se veliké pohoršení děje, proto že se důstojenství biskupské tudy velmi zlehčuje. Neboť biskup Pražský jsa našeho arcibiskupství sufragán, prve od nás, tudy v Mohuči, slyšán a souzen býti měl. Ten biskup Pražský nyní jako vyhnanec sem i tam se toulá, a jiný biskup, jenž toho všeho zbouření příčina jest, místo něho v Čechách sobě úřad ten proti všemu obyčejí osobuje. To jestliže se nepřetrhne, báti se jest, aby náboženství křesťanské v Čechách veliké škody netrpělo, neboť lid v té zemi od nevelmi dávných časův křesťanství přijal, aniž v tom náboženství dokonale upevněn a zřízen jest, a mohl by se snadno k předešlým pohanickým obyčejům a pověrám zase obrátiti, jestli žeby taková pohoršení a neřádkové mezi kněžstvem déle trvali.“

Tak psal arcibiskup Sigfrid papežovi, zároveň pak vyhrožoval také knížeti Vratislavovi klatbou proto, že s opominutím jeho, arcibiskupa, Jaromírovu věc přímo k Římské stolici zanesl.

Ale papež Řehoř VII. nemálo se z toho horšil, že arcibiskup Mohučský prve než stolice papežská ty rozepře mezi biskupy v Čechách souditi chce, a proto jemu přikázal, aby se těch věcí více neujímal, ani se do nich míchal. Sám pak hned dva posly své, Bernarda a Řehoře do Čech vypravil, rozkázav jim, aby tam zas předešlý pokoj a řád způsobili. Zároveň biskupa Jaromíra papež před soud pohnuti kázal, a hrozil mu listem 8. července 1073 daným, nepostaví-li se ani před legáty, anebo nepřijde-li do Říma, aby se náležitě ospravedlnil, že netoliko potvrdí vyřčenou nad ním od legátů klatbu, ale že meč apoštolského hněvu i až na jeho zahynutí vytasí. Takovou řeč před Řehořem VII. žádný papež ještě nevedl. Ale Jaromír předce nižádným způsobem před papežské legáty postaviti se nechtěl, vždy se na arcibiskupa Mohučského odvolávaje, že on jediný jeho soudce jest po papežovi a žádný jiný. A když mu legátové radili, aby tedy do Říma jel, a své věci před papežem jednal, tu jim odpověděl, že jsa zbaven všech svých důhodův, bez peněz na tak dalekou cestu vydati se nemůže.

Mezi tím pak co Jaromír takové odklady činil, legátové papežští několik měsíců v Čechách prodlévali, a jak od papeže přikázáno měli, všeliké nepořádky ve správě duchovní odstraňovati chtěli, zasazující se zvláště o to, jak by se mohlo také v Čechách přikázání papežské provésti, aby se totiž světští kněží více

neženili, neboť to posavad činili proti církevnímu řádu. V té věci ovšem tenkrát v Čechách ničeho nepořídili, ale na druhé straně předce spůsobili, že se Jaromír konečně do Říma dostavil. Zpravivše totiž po svém návratu do Říma papeže o tom, kterak se na to vymlouvá, že na cestu peněz nemá, umínil si papež takovou příčinu odstraniti. Poslalťe dne 31. ledna 1074 dvoje psaní do Čech, první knížeti Vratislavovi, v němž ho za to žádá, aby se Jaromírovi všechny důchody biskupství Pražského navrátily, které jemu od legátův jeho zastaveny byly, tak aby se do Říma vypravit mohl, v čemž aby se jemu žádné překážky nečinily, knížete napomenul, a aby s ním též posly své vypravil, kteří by o příčinách těch různě dobrou vědomost měli, za to ho žádal.

Druhý pak list Jaromírovi v tento rozum psán byl: „Ačkoliv pro tvé zavinění a neposlušnost, které jsi posly našim prokázal, toho nezasluhuješ, předce dovolueme aby se tobě všechno, čehož tebe naši poslové zbavili, kromě úřadu biskupského, zase navrátilo, a tak žádné výmluvy mítí nebudeš, že se před nás do Říma odebrati nemůžeš. O to jsme také knížeti bratru tvému psali, a za to ho žádali, aby tobě ničehož z důhodův a desátkův biskupství tvého nezadržoval. Protož tobě listem tímto přikazujeme, abys se příští neděli květnou v Římě postavil. Aby se biskup Moravský také učinil, též jsme nařídili.“

Papež Řehoř VII. psal také Moravským knížatům Konradovi a Otovi, napomínaje jich, aby církvi Olomoucké žádného příkoří nečinili; arcibiskup Sigfrid ale, jenž ještě vždy svá metropolitanská práva předstíral, káran za to přísně.

Biskupové Jaromír a Jan v Římě.

1074 a 1075.

Za krátký čas potom biskupové, Jaromír Český a Jan Moravský, i s posly knížete Vratislava na cestu do Říma se vydali. Tam šťastně přijevše, hned se na určitý den, 13. dubna 1074 před papeže postavili, a každý tu vypsání své pře podal. Když to bylo všechno přečteno, tu toho dne nebyla ta pře ani zdvižena ani rozvažována, ale bylo jim rozkázáno, aby šli do svých hospod, a když budou zase povoláni, aby se zase před soud postavili. Toho času nacházela se v Římě velmi znamenitá, krásná a bohatá kněžna Mathilda, markhraběnka Toskánská, paní v Lombardii a Burgundu, kteráž ve svém

panství měla sto dvacet biskupských sídel, mohouc je svou mocí obsazovati. Protož jí v Římě velikou čest prokazovali a všechno podle její vůle konali; sám papež Řehoř VII. měl k ní velikou důvěru, a podle její rady duchovní a světské záležitosti spravoval, neboť prý byla velmi moudrá a prozřetelná žena, tak že ji papež rád poslouchal; také veliká dobrodíní činila jak papeži tak též i vůbec kostelu římskému. Biskup Jaromír dobře o té kněžně věděl, neboť byla jeho příbuzná, pocházejíc z toho samého rodu německého, co jeho matka, Česká kněžna Judita; Mathildina a Jaromírova bába byly totiž vlastní sestry, dcery Heřmana II., vojvody Švábského. I chytře uměl Jaromír té okolnosti použiti, a sotva do Říma vešel již ji v jejím paláci navštívil, a jakožto její příbuzný za její přímluvu u papeže a kardinálův ji prosil. Kněžně Mathildě se mladý biskup Jaromír velice zalíbil, neboť byl jako jeho zesnulý bratr, kníže Spytihněv, muž velmi uctivý a spanilé postavy, a uslyšíc od něho, že jsou příbuzní, velmi se z toho radovala, velikou přízeň a uctivost mu prokazovala, a jako vlastního bratra sobě ho vážila. A hned na zejtrí šla k papeži, a tu Jaromíra velice vychvalovala a do milosti poroučela. Papež Řehoř neprodleně svolal synodu do chrámu sv. Salvatora, kam také oba naše biskupy obeslal, aby se tu jejich pře vyšetřila a rozsoudila. Bylo viděti, že přímluva markhraběnky Toskánské mocně působila: Jaromírovi dostalo se velmi mírného posouzení, tak že jej papež zcela na milost přijal a biskupskou důstojnost mu zase vrátil. Již 16. dubna bylo všechno vyrovnáno, a papež dal téhož dne knížeti Vratislavovi do Čech následující list napati: „Řehoř biskup, služebník služebníkův Božích, Vratislavovi knížeti Českému pozdravení a apoštolské požehnání. Bratr tvůj Jaromír, biskup pražský do Říma přišed, se slušnou pokorou se před námi postavil. K některým věcem, z kterých obžalován a viněn byl, se přiznal, a že jim dosti učiniti chce, připověděl. Jiných pak zapíral, a odved je od sebe tak se očistil; jistí totiž to, že biskupa Moravského neudeřil, ani že poručil, by služebníkům biskupovým hlavy a brady oholeny byly, že také nikoli proto odkladu nežádal, aby se tudy duchovnímu soudu vyhýbal. A tak jej s námi dokonce smířeného zase od sebe propouštíme, a listy našimi, kteréž jsme pečeti naší opatřili, na stolic biskupskou znova dosazujeme, jej vznešenosti tvé poroučejíce, abys všeliké zášti od něho odvrátil, jej jakožto bratra svého srdečně miloval, a na důstojenství biskupské, v kterémž postaven jest,

tak jak sluší, abys hleděl. Také tebe za to žádáme, abys jemu všechno, co ku kostelu jemu poručenému náleží, navrátil a též aby tvoji poddaní tak učinili. Jiné pak věci, o které se ti dva biskupové ještě neporovnali, ty jsme na jiný čas odložili. Zemi pak, o kterou se ještě hádají, ustanovili jsme, aby ji biskup Moravský až do dalšího porovnání držel. Dotčený pak tvůj bratr též sobě na tebe stěžoval, že jemu právo a moc, kteráž jemu nad proboštským hradu sv. Václava (rozuměj Podivína) náleží, odjímáš; protož tebe snažně žádáme, abys jemu takové právo zase navrátil. Jestliže by pak mezi vámi opět nějaké nevole a roztržitosti povstati měly, tedy tebe za to prosím, abyste obadva své posly ke mně vypravili, neboť toho velmi žádostivi jsme, byste spolu v pokoji a bratrské lásce vždycky přebývali.“

Tak se Jaromírovi všechno dobře zdařilo, a s veselou myslí s biskupem Janem a druhými posly českými z Říma se odebral a zpáteční cestu do Čech nastoupil. A když Jaromír České hranice překročil, tu jeho přátelé až k lesům bavorským jemu vstříc vyjeli, a jej s velikou radostí přijali a vítali, a tu jim na té cestě Jaromír všechno a vesele vypravoval, kterak se ty věci v Římě řídily, a jaké přízně od markraběnky Mathildy užil a od ní ctěn byl. Tu se obrátil k jednomu z těch svých přátel, kteréhož nad jiné miloval, řka k němu: „Podívej se Bělku, jakou krásnou bradu přináším,“ — a hladě ji dodal: „věru byla by císaře hodna.“ I odpověděl Bělek upřímně: „Pane, líbí se mně tvá brada, tatě arci krásná, ale ještě krásnější bude, přinášíš-li také mysl biskupa hodnou.“

Ale pohříchu, Jaromírova světská mysl se nezměnila, a nemysle držeti ničeho, co v Římě připovídal, sotva zas na biskupství dosedl, hned zas hradu Podivína pod lichou záminkou se zmocnil, a nad protivníky své na dvoře Vratislavově z ledabylých příčin klatby vynášeti se jal, tak že papež Řehoř VII. pohrůžčivým psaním dne 22. září téhož léta musil jeho zase k náhradě a k mírnosti napomínati.

Na nejbližší synodě, od 22. února do 2. března 1075 v Římě držané, vzaly se na novo v rozvažování právní důkazy, jež uváděli oba biskupové, Český a Moravský, na své statky a desátky, o které se soudili. Ale ještě nebylo možná, na čisto věc tu rozeznati. Aby hádka ale jednou konec měla, rozsoudil ji papež dle rady přísedících biskupův na ten způsob, že všechno, oč se biskupové soudili, rozděleno jest a dáno po polovici jednomu i druhému biskupství s tím doložením, že najde-li v běhu příštích

desíti let která strana lepších důkazův na své právo, nežli dosavad, má toho požití; nenajde-li žádná, má tento rozsudek papežský pevný zůstatí na vždycky. Oba biskupové, Jaromír a Jan, jsouce přítomni, podrobili se výpovědi této, a odešli pak z Říma v dobrém smíření a přátelství.

Snahy papeže Řehoře VII. 1074—1085.

Papež Řehoř VII. byl muž neobyčejný a učeností, moudrostí, stálostí v předsevzetích svých a činností nad svůj věk daleko vynikal. Do toho času byla církev a kněžstvo u veliké odvislosti od panovníkův světských, tak že i každý nově volený papež od Římského císaře potvrzení žádati musel; světští panovníci pak rozdávali vyšší důstojenstva církevní, stolice biskupské, proboštska a opatstva často dle libovůle své, často mužům nehodným, neučeným, žádného povolání k duchovnímu stavu nemajícím, kteří pouze pro dobrý obrok o takové důstojenství stáli, svůj svěťácký život proto v ničem neměníce. Tomu papež Řehoř chtěl nejen konec učiniti, ale také moc duchovní, a tudíž moc papežskou nad moc světskou, jmenovitě nad moc císařův Římských povýšiti a v samé církvi potřebné opravy zavésti. Mnohé církevní sněmy již za starších dob to byly ustanovily, že pro větší horlivost u věcech božských kněží v bezženství mají zůstávati, totiž že jim nemělo býti dovoleno ženiti se, aby jsouce prázdní časných rozkoší, tím více toužili po věčných. Rozkazy tyto nedosáhly ale nikdy všeobecného poslušenství, a jen tací kněží je schvalovali a je poslouchali, jichžto mysl vůbec od světa byla více odvrácena.

Papež Řehoř svolal však r. 1074 nový církevní sněm do Říma, a dal na něm ten rozkaz o coelibatu čili bezženství kněžském obnoviti, a tudíž ve všech zemích, které pod papežskou stolicí sloužely, přísně na to dotíral, aby každý duchovní ženy se odřekl, a tudy jen církví a stolicí papežské aby živ byl. Z předešlého vypravování známo, kterak již r. 1073 jeho legátové Bernard a Řehoř v Čechách proti kněžským sňatkům působili, a však na ten čas ničeho poríditi nemohli, neboť kněží v Čechách a na Moravě ještě déle nežli sto let se ženili, anzi to velikého pohoršení činilo.

Hned potom r. 1075 svolal Řehoř druhý sněm církevní do Říma, kterýž všem biskupům, arcibiskupům a opatům zapovídal, aby napotom

od světských knížat své investitury, to jest udělení právomocností svého úřadu podáním prstenu a berly nepožadovali.

Taktéž vyšel odtud rozkaz, že žádná vrchnost světská nikoho nemá na duchovní úřady dosazovati, a je takoruka prodávati, jak se zvláště v Němcích a ve Francii často stávalo, nýbrž že každé dosazování na duchovní úřady náleží toliko stolici papežské.

Český kníže Vratislav II. měl dotud s papežem Řehořem VII. dobrou vůli; Řehoř mu r. 1073 potvrdil nošení biskupské mitry čili infuly, kterou mu byl papež Aleksandr II. poslal, r. 1074 slíbil mu poslati žádané svaté ostatky a privilegie pro kostel a kapitolu Vyšehradskou, jak mile jen řečený kostel dostaven bude, a ještě 14. dubna 1075 přimlouval se psaním u něho za Sptyihněvova syna Svatobora čili Fridricha, kterýž byl knězem, aby mu jakožto vlastnímu synovci slušnou výživu opatřil. Všecka dosavadní psaní papežova ku knížeti dýchala otcovskou láskou a důvěrou, již i Vratislav vděčně odměnit se snažil. Ale jednak musel se Vratislav rozmrzet, že papež Jaromírovi tak patrně nadřezoval, že téhož lehkomyšlné a nedůstojné skutky bez trestu nechával, ano žeby sám on, Vratislav, jakožto kníže, měl ve věcech církevních téměř Jaromírovi u větší míře než dotud podržien býti.

Proto r. 1075 vešel Vratislav v užší spojení s německým králem Jindřichem IV., kterýž brzy s papežem začal boj tuhý a odvážlivý; a to způsobilo, že i Vratislav odtud všechny přátelské svazky s papežem Řehořem VII. přetrhl a při Jindřichovi až do smrti věrně setrval.

Začátek spolku s císařem Jindřichem IV. a dobytí Mišně.

1075.

Jindřich IV. osířel již v šestém roce svém a rozmazlen byv úmyslně od svých vládyčtí- vých pěstounův, Hannona, arcibiskupa Kolínské- ho a Adalberta, arcibiskupa Břemenského, potom když došel let svých velmi nerozváživé a nedůsledné v panování svém co císař Římský sobě počínal. Nedbaje rozkazův papeže Řehoře VII. rozdával napořád biskupství a opatstva způsobem jak dotud bývalo, a když se Sasové proti němu zhouřili, a on proti nim ničeho svě- stí nemohl, tu se ohlížel po knížatech, kteří by mu v takové potřebě pomáhati chtěli. Mezi nimi byl též náš kníže Vratislav II., a zajisté, kdyby císař jeho stále české pomoci nebyl

míval po všechen čas potomního panování svého, bylo by po něm veta bývalo, anižby byl mohl odolati světským a duchovním knížatům, kteří byli jeho manové, a tak často zrádně k němu se zachovávali. Kníže Vratislav odhodlal se Jindřichovi proti Sasům pomáhati, začož mu tento Míšeňskou zemi darovati přislíbil. Vytáhl tedy četný zástup vojska českého, kterýž se dobrovolně dal Německému císaři na pomoc za hranice vésti, máje za vůdce mladého kněze Svato- pluka, syna Moravského knížete Oty a potomního knížete Českého, kterýž byl ji- noch zmužilý a boje žádostivý. V zemi Du- rynské nad řekou Unstrutou a Hohenburka přišlo to 7. srpna 1075 k bitvě mezi císa- řem a Sasíky; císař nenadále na vojsko Sa- ské útok učinil, máje za to, že je bezpečně přepadne a pojednou potře. Ale Sasíci zří- divše se, statečně se bránili, tak že již císa- řovi Švábové a Bavoři na útek se dali. To zna- menavše Čechové jízdní, úprkem a co jich koně stačili, mezi nepřátely vskočili a je rozrazili, načež jiní Němci strany císařovy totéž učinili, a tak císař hlavně pomocí českou tuto velikou bitvu vyhrál, a Sasíky pokořil. O Čechích pak piší kronikáři němečtí, že prý se všech stran kořisti brali, jedni prý vesnice a dvory páli- li, jiní z chlévův ač hořely, dobytek brali; někteří z hořících domův loupeže vynášeli a na vozy kladli, jiní z podzemních skrýší zlata, stříbra, drahého šatstva a jiných klenotův hojnost na světlo vynášeli a sobě osobili; jiní zas, co sobě lidé v hustých lesích skryli, vyslídili a pobrali; také prý lidi zajímali, aby je potom mohli za paroby do Uher prodávati, a ani svatých míst prý nešetřili. K těmto nářkům sluší však se strany české poznamenati, že takový způsob ve válce tenkrátě všude a ve všech národech panoval, a že Němci, když nepřátelsky do Čech vpadli, často sobě i mnohem hůře počínali, potom i to, že dle starého práva žádný Čech nebyl poví- nen za hranicemi vlasti své bojovati, následovně že toto a potomní vojska česká, kteráž v Něm- cích a ve Vlaších bojovala, ze samých dobro- volníkův se skládala, kteří z pouhého toli- ko bažení po bojích a kořistech oddávali se na di- voké řemeslo válečné.

Jelikož české vojsko po této bitvě do Čech se vracelo, císař se také s některým svým li- dem do Čech obrátil. I tak přišel Jindřich IV. do Prahy ku knížeti Vratislavovi, a odpocínuv zde krátký čas, nové tažení do Míšeňské země unynslil, aby jí sobě podmanil a Vratislavovi dle přímovědi své odevzdati mohl, neboť mark- hrabě Míšeňský právě před tím umřel.

Vratislav tedy nové vojsko sebrav, s císařem přes pomezí hory až k městu Míšni táhl, které se beze všeho odporu vzdalo. Císař biskupa toho města proto, že Sasům pomáhal, do vězení dal, a všechno zboží jemu vzíti rozkázal, Vratislavovi pak město i celou zemi Míšeňskou jakožto léno odevzdal. Vratislav Míšeň českým lidem válečným osadil, a aby ji lépe ve svém poslušenství udržel, opodál podhradí druhý hrad vystavět dal, jemuž dáno jméno **Hvozdec**.

Nové tažení do Sas. Začátek císařova sporu s papežem.
1076—1077.

Následujícího roku byl císař Jindřich méně šťasten ve válce své proti Sasům. Přitáhl v měsíci červenci zase s vojskem ku knížeti Vratislavovi do Čech, a s ním se umluvil, že společně z České země skrze Míšeňsko proti Sasům potáhnou, nebo s té strany jemu tažení do Sas méně obtížné bylo, nežli s jiné, proto že se špiže a jiné válečné potřeby z Čech až pořád k Míšni po Labi dolů plaviti mohly. Přitáhli tedy císař i Vratislav až k řece Muldávě v staré zemi Srbské, kteráž právě velmi rozvodněna byla. Že pak Sasové s druhé strany řeky příliš silni byli, a k tomu ještě jeden kníže německý císaři se zpronevěřiv, k Sasům se přidal, tu se císař i Vratislav se svými vojsky do Čech nazpět obrátili. Sasové pak hned jak voda odpadla, se vši silou k Míšni přitáhli, hradu toho i jiných míst v zemi Míšeňské vydobyli, a české posádky odtamtud zapudivše, tuto zemi Ekbertovi, synu předešlého markhraběte dali. Tak se zase Míšeňsko od Čech odtrhlo, ale kníže Vratislav se proto práva svého na tuto zem nevzdal, a zůstala mu tam předce celá župa Nišanův, která se od českých hranic vztahovala až k nynějším Dražďanům, a také Budišín k ní patřil.

Zatím však Sasové proti císaři Jindřichu IV. těžké žaloby zanesli k papeži Řehoři VII., a papež vzkázal císaři, aby se před synodu do Říma postavil, a odpovídal ze svého posavadního jednání. Takové obeslání bylo dotud něco neslýchaného. Rozhněván domnělou opovázlivostí papežovou, svolal císař církevní sněm do města Wormsu, a Řehoře dal s papežství ssaditi. Řehoř ale naproti tomu vyhlásil, že bez vůle papežské každý sněm jest ničemný, náměstek Kristův, totiž papež, že jest nade všechny sněmy lidské, jemu že dána moc, aby vázal a rozvazoval na zemi, a mocí

touto Bohem danou že Jindřicha uvrhuje do klatby, a že ho poddaní jeho více poslouchati nemají. To byl začátek tak nazvaného boje o investituru, kterým se mělo rozhodnouti, má-li moc duchovní nad světskou býti, anebo mají-li jak dosud obě moci vedle sebe státi; v tom boji dal se první mrzký příklad, že císař papeže, a papež císaře ssazoval, že se volili proti-papežové a proti-císařové i proti-králové, že netoliko celé Německo a Itálie proti sobě povstaly, ale že i hrady a města, ba jednotlivé rodiny mezi sebou brojily, tak že často syn proti otci, bratr proti bratru zbraně se chápali, a ohavnosti všeliké násilím, podvodem i zradou všude se páchaly.

Císař Jindřich IV., proti němužto se množství nepřátel ve vlastní říši jeho pozdvihlo, musel v zimě na rok 1077 s mnohým nebezpečím přes Alpské hory do Itálie se odebrati, aby tam papežova odpuštění dosáhl. Papež jej tam nechal v zámku Kanose po tři dni a noci od 25. do 28. ledna v oděvu kajících, bosého a holohlavého, v zimě hladem a žízni zmořeného Boha a sebe o milosrdenství vyzvati, začej jej pak jenom klatby sprostil, ale předešlé důstojnosti mu nevrátil, nýbrž až do budoucího rozhodnutí čekati mu kázal. Takové tvrdé nakládání s císařem získalo Jindřichovi zase něco přátel, kdežto mezi tím knížata německá na jeho místo Rudolfa vojvodu Švábského, za Německého krále zvolila. Vráťv se tedy Jindřich IV. spěšně do Němec, pozval do města Norimberka své přátele, mezi nimiž ovšem nejmnocnější a nejpřednější byl náš kníže Vratislav, kterýž s bratrem svým, biskupem Jaromírem v červnu 1077 do Norimberka se dostavil. Císaři na přátelství Vratislavově nejvíce záleželo, a všemožně ho k sobě přivínouti hleděl, a jak velikou měl důvěru, dokázal tím, že Jaromíra dne 11. června téhož roku, právě v nejpovážlivější době panování svého, nejvyšším říšským kancléřem jmenoval. Tu v Norimberce kníže Vratislav císaři proti Rudolfovi Švábskému pomáhati přislíbil.

Založení kláštera Hradištského na podhradí Olomouckém.

1078.

Kníže Břetislav, když ještě byl jen vojvodou Moravským, vystavěl prý na podhradí Olomouckém druhý hrad pro svou manželku Juditu. Jeho syn Ota I., kníže Olomoucký, předsevzal si se svou manželkou Ofkou čili Eufemií, že tento hrad v klášter promění. Povolal tedy

mnichy řádu sv. Benedikta, bezpochyby z Břevnova, a r. 1077 se bývalý hrad k obývání klášterníkův připravil. Také tu stávala snad již před tím kaple sv. Štěpána, kteráž potom mnichům za kostel sloužila, a zůstalo tomu místu staré jméno Hradiště. Když bylo všechno již upraveno, tu pozval kníže Ota svého bratra, knížete Vratislava, opata Menharda Břevnovského, slovanského opata Víta Sázavského, probošta od sv. Petra v Brně Svatobora, jiné znamenitější kněží Benedikta, Petra a ještě jednoho Benedikta, konečně velký počet světských pánův, mezi nimi župany Smila, Přídu, Milotu a Božepora a ti všichni sjeli se ke dni 3. února 1078 do Olomouce, aby vysvěcení nového kláštera přítomností svou oslavili. Vysvěcení vykonal Olomoucký biskup Jan, a uvedení jsou Benediktini do svého nového sídla, majíce nějakého Jana za prvního opata. Téhož dne pak složen a vydán jest jim list zakladací, jež všickni nahoře jmenovaní hosté jakožto svědkové podepsali, a v kterém se všechny statky, dědiny, platy a poddaní jmenují, jež kníže Ota ze svého jmění knížecího, a kněžna Eufemie ze svého věna tomuto klášteru věnovali. Pak následovaly hody a radovánky na knížecím paláci v Olomouci a třetího dne, 5. února, vydal ještě kníže Vratislav od sebe list, kterým řečený nový klášter jakožto vrchní kníže potvrdil, a k jeho nadání také se své strany jeden statek přidal.

Vratislav pomáhá císaři Jindřichovi IV. proti Rudolfovi Švábskému.

1078.

Hned po té slavnosti na Moravě kníže Vratislav podle své úmluvy s císařem Jindřichem jemu na pomoc s vojskem českým do Němec táhl, a tam s císařem se spojil. Rudolf Švábský, jalový král Německý, máje Sasy po své straně, u města Melrichstadtu nedaleko Würzburga na Jindřichovy voje vrazil, i strhla se tam bitva dne 7. srpna 1078. S počátku Jindřich vítězil, a druhá strana velké ztráty měla, ale v tom dostala tato posilu, a Jindřichovo vojsko bylo poraženo i rozehnáno. Tu teprv přirazili Čechové, a zmužile vítězstvím opojeným Sasům vstříc se postavivše císaři Jindřichovi uvolnění spůsobili, tak že se s ostatním lidem svým v městě Würzburgu zavřítí a schránití mohl. Při tom prý ale Čechové mnoho bojovníkův ztratili.

Potom císař Jindřich i kníže Vratislav více lidu bojovného k sobě přivolali, a tu prý, jak

německí kronikáři nařkají, ti zuřiví a lští Čechové do Švábské země, která Rudolfovi náležela, ukrutně vrazili, všechno ohněm a železem hubili, na sto kostelův vytloukli a vybrali, raději prý lidi než dobytek zajímali, kteréžto lidi potom do Čech hnali a paroby z nich udělali, dleem prý také do Uher v porobu je prodávali. Rudolf Švábský netroufal si nikde s tímto vojskem se potkati, a tak Čechové z toho tažení s velikými kořistmi domů se navrátili.

Vratislav a národ Český si přejí slovanských služeb Božích.

1079.

Jelikož náš kníže Vratislav s Jindřichem IV., protivníkem papeže Řehoře VII., společen byl, a když toho císaře všickni knížata opustili, často sám jeden při něm věrně vytrval, a skutečně jen tím ho zachránil: nemohlo jinak býti, než že papež Řehoř za podporu Jindřichovi davanou i na Vratislava konečně zanevřítí musel. Předvídaje to Vratislav, slavné poselství k papeži do Říma vypravil s listem, v kterém všechny ty příčiny, proč se musel jest držeti císaře ve válce proti Sasům, výmluvně vyložil, aby tak rozhněvaného papeže udobřil a sobě zase naklonil. Při tom také nejspíše s uchválením sněmu Českého papeže žádal, aby po celé České zemi, tak jako v klášteře Sázavském, služby Boží v jazyce slovanském konati dovolil, proto žeby tím při lidu obecném nábožnost velmi se rozmáhati mohla. Kníže Vratislav máje tolik kněží německých okolo sebe, předce měl poznání z toho, že služby Boží v jazyce slovanském a tudíž lidu srozumitelném mnohem více na vzdělání myslí a ušlechtění mravů působiti mohou; německí kněží pak nesměli se opřítí vůli národu ve sněmě vyslovené, a museli Vratislavovi dopustiti, že takovou výše řečenou žádost papeži projevil, ježto vyplnění by celému národu k velikému prospěchu, jim ale na škodu býti muselo. Kterak papež Řehoř o té věci smýšlel, z jeho odpovědi doleji se dozvíme.

Vratislav zase pomáhá Jindřichovi proti Rudolfovi Švábskému.

1080.

Na počátku roku 1080 přirazil Vratislav s Českým vojskem k císaři Jindřichovi IV., který zase v Durynkách proti Rudolfovi v poli stál. Dne 27. ledna přišlo k bitvě u Flarchheimu.

Když se bitva začala, tu Vratislav vojsko nepřátelské obešed pozadu útok učinil, a doraziv až na Rudolfa Švábského, protikrále Německého, s ním se tak dlouho potýkal, až jemu královské kopí z rukou vytrhl. Ale Sasové opravivše se, tím silněji proti Jindřichovi, kterýž s předu bojoval, se bránili, až jej k útěku přinutili. Čechové se nejdéle potýkali, vidouce pak, že se císař Jindřich se svým lidem na utíkání dal, též utíkati musili, a počítajíce sami 3255 zabitých, největší škodu utrpěli. To kopí pak, které Vratislav Rudolfovi v té bitvě vzal, on při každé slavnosti před sebou nositi, a také na penězích ruku s kopím na znamení toho hrdinského skutku bítí dal.

Papež Řehoř VII. zapověděl užívání jazyka slovanského.
1080.

Když se Vratislav z té vojny domů navrátil, tu jemu poslové, kteréž předešlého roku do Říma vyslal, psaní přinesli, které jemu papež Řehoř VII. dne 2. ledna 1080 napsati dal. I domlouval mu papež v tom psaní, že obcuje s Jindřichem císařem, který mnoho proti církvi zlého a škodlivého konal, a proto do klatby dán byl, aby toho dále nečinil, jiným u věrnosti k papeži dobrý příklad dával, sice žeby jinak sám tentýž trest a vyobcování z církve očekávati musel. Co se pak týče žádosti za služby Boží slovanské, o tom papež Vratislavovi takto psal: „Mezi jinými věcmi tvá vznešenost v psaní svém žádá, aby vedle obyčeje u vás služba Boží slovanským jazykem se konala, a k tomu abychom své povolení dali. I vězíš synu milý, že my nikterakž na žádost tvou toho dovoliti nemůžeme. Neb častokráte rozvažující písmo svaté, nalézáme, že se všemohoucímu Bohu líbilo, aby bylo tajno, a ne ode všech, zvláště hloupějších, přetřásáno. Neb jestliže by tak obecně a zřetelně ode všech zpíváno a slyšáno bylo, snad by tudy ve zlehčení a v ošklivost vejíti mohlo. Aneb jestližeby od některých prostředních lidí nemohlo vyrozuměno býti, skrze to časté slyšení, rozjímání a nedorozumění mohly by nějaké bludy snadně mezi lidmi přijíti, ježtoby potom z jejich srdcí těžce mohly se vykořeniti. To zajisté za výmluvu nebuď, že někdy někteří duchovní sprostému lidu za to žádajícímu v tom po vůli činili. Tak jest ovšem, že se na počátku církve svaté mnohé věci na žádost upřímného a prostého lidu povolovaly, potom když se řád křesťanský zmohl a církev se upevnila, s velikou pak těžkostí a prací

se napravovoly a přetrhly. Protož ať toho není, což se žádá od lidu vašeho nerozumně, neboť to mocí Boží a stolice svatého Petra zapovídáme, a tebe pro čest a chválu Pána Boha všemohoucího napomínáme a tobě prikazujeme, abys takové marné všetečnosti všemi obyčeji byl na odpor.“

Tak tedy zmařena jest naděje oněch Čechův, kteří již tehdyž dobře cítili, jaký prospěch by národ Český a vůbec Slovanský z toho měl, kdyby jazyk jeho přirozený v kostele zazníval, a tudíž jeho prostředkem vzdělanost lidu mnohem snáze a rychleji po vši zemi rozšiřovati a zvelebovati se mohla. Ale zajisté mezi všemi tehdejšími papeži byl právě tento Řehoř VII. nejméně náchylen, takové žádosti Čechům povolit, an především žádostiv byl jednoty v panování církevním a tudíž také jednoty prostředkem jazyka latinského. Kníže Vratislav sice na všechno to domlouvání papežovo nic nedbaje, služby Boží slovanské v klášteře Sázavském tak jako prvé hájil, ale dále po zemi je množiti nemohl. Také proti papežové vůli od císaře Jindřicha odvrátiti se nedal, nýbrž dále proti Sasům jemu pomáhati sobě umínil. Papež pak na začátku března 1080 Jindřicha císaře podruhé dal do klatby a s ním každého, kdožby mu pomáhal. A tak Vratislav jsa pomocníkem a přítelem Jindřichovým také tou klatbou stížen byl. Za to však Jindřich 25. března třicet biskupův do města Brixenu ku sněmu sezval, papeže podruhé ssaditi, a na jeho místě Ravennského biskupa pod jmenem Klimenta III. za papeže vyvoliti dal. A od toho času kníže Vratislav a všechna země Česká odřekši se papeže Řehoře VII., toho Klimenta III. za pravého papeže uznávala a jeho se přidržela. Byli tedy dva papežové, a v říši již po několik let urputně válčili proti sobě dva císařové.

Porážka císaře Jindřicha nad řekou Halštrou.
1080.

Císař Jindřich a kníže Vratislav uradivše se, na tom se snesli, aby se dvou stran na Sasy a na proticísaře Rudolfa vytrhli a je potřeli. Vratislav dle toho srozumění táhl na podzim téhož roku 1080 přes Srbské hory do Míšně, a dostav se až k Vurcínu městu, všechno pořád ohněm a mečem hubil. Ale Sasové shrnuvše se se všech stran na Čechy tak silně doráželi, že jich přemnoho pobili, a první šik jejich bezmála celý zahubili. Ostatek vojska českého byl by bezpochyby také k veliké záhubě přišel,

a Sasové obmýšleli již do samých Čech se prodrati a velikou zápravu tam učiniti; ale v tom Čechům přispěl ku pomoci Viprecht hrabě Grojský, jeden z nejznamenitějších bojovníkův toho času, Vratislavův přítel, který na tom tažení jeden hluk Čechův pod svou správou měl. Ten tedy se svým hlukem na Sasy tak lítě udeřil, že jich tu mnoho pobil a ostatní k útěku přinutil.

Vratislav ač v té bitvě velikou škodu na lidech utrpěl, a mnoho statečných Čechův ztratil, předce k Meziboru, městu v Durynkách, pospíšil, aby se tam s císařem spojil, neboť se tak spolu umluvili. Ale prvé než se to spojení státi mohlo, potkalo se vojsko Jindřichovo s vojskem proticísaře Rudolfa v rovinách nad řekou Halštrou, která vedle Kipska teče. Jindřichovi Bavoři nečekajíce až by Čechové přitáhli, bitvu 15. října začali. Tuť bylo hrozné potýkání, ale Bavoři Sasům na posledy odolati nemohouce, bojiště opustili a utkali. Sasové znamenité vítězství získavše, celého ležení Bavorův se zmocnili. Císař Jindřich maje za to, že po té porážce již všechno ztraceno jest, zavřel se do nějakého hradu, vojska českého očekávaje; a když přitáhlo, spojil se s ním a do Čech se s Vratislavem obrátil. Však na té cestě došla ho zpráva, že proticísař Rudolf Švábský dostav dvě smrtelné rány v bitvě nad Halštrou, od nich třetího dne zemřel, a že již v Meziboru pochován jest. Tak byl svého soka zbaven, a pak také v Italii jeho přívrženci vítězili nad přátely papeže Řehoře VII.

Vratislav žádal na císaři za propůjčení královské koruny. Výprava Římská.

1081.

Když se ty věci tak neočekávaně ku prospěchu císaře Jindřicha IV. obrátily, umínil si tento, do Italie táhnouti, Říma se zmocniti, papeže Řehoře odtamtud vypuditi, a Klimenta III. tam osaditi. Ohlížel se tedy, kdoby z knížat jemu k tomu lidem a penězi pomáhati chtěl, mysle ovšem především na českého knížete Vratislava.

Tu předstoupil před knížete Vratislava Viprecht hrabě Grojský, a takovou řeč prý k němu učinil, řka: „Slavné kníže! příznávám se, že se tomu velice divím, proč tak mocný, bohatý a znamenitý panovník, jako jest tvá vznešenost, na tom přestáváš, že toliko knížetem jsi, a že sobě důstojenství královského, abys králem nazýván byl, neosobuješ. Soudím, že

z té toliko příčiny někteří páni a župani, kteří předkům tvým přísahou zavázáni byli, tobě ve všem poddáni býti se zdráhají. Nachází se v kronikách, jakž toho vědomost mám, že jeden z předkův tvých, jmenem Bolko, (míní snad Boleslava I.) nejen župany a zemany, ale také knížata a markhrabata pod svou mocí měl, tak že jemu při tažení vojenském sloužiti musili. Ten králem učiněn jsa, moc svou až do zemí Srbských rozšířil, a nad jiná knížata se vyvýšil. Jestližeby tedy zalíbení v tom měl, abys králem byl, posuď, že nyní nejprůhodnější příležitost k dosažení toho se tobě podává. Neboť řka císařská velikými roztržitostmi a různicemi naměstnána jest, a proto se cos takového tím snáze státi může. Co se mne dotýče, i hotov jsem, všechnu svou pilnost a snažnost k tomu obrátiti, aby se to šťastně vykonalo.“

Líbila se řeč tato Vratislavovi, a dal Viprechtovi plnomocenství, aby k císaři jel, a s ním o to jednal. Viprecht odebral se do Němec, a před Jindřicha IV. vstoupiv, jemu oznámil, že kníže Český Vratislav toho na něm žádá, aby jemu důstojenství královského udělil, že jemu za takové povýšení k tomu tažení do Italie 4000 hřiven stříbra a 300 dobře oděných a vypravených bojovníkův na koni dáti chce.

Císař řeč Viprechtovu vyslyšev a s knížaty o to se poradiv, dal jemu za odpověď, aby kníže Vratislavovi vyřídil, že rád, čehož žádá učiní, však aby mimo to, což připovídá, ještě třicet hřiven pro císařovu přílohu, a druhé, aby s těmi třemi sty oděnci na koních jednoho ze svých synův vypravil.

Viprecht navrátil se do Čech, vřel císařovu Vratislavovi oznámil, s kterouž on spokojen jest bez meškání ty peníze císaři Jindřichovi poslal, a tři sta výborných, brněním a lebkami oděných jezdcův na tu cestu s císařem do Italie vypravil. Mnoho-li k nim pěchoty přidal, to se nenachází, bezpochyby několik tisíc. Táhl pak s tím zástupem Čechův mladý kněz Bořivoj, syn Vratislava a Svatavy nejstarší, a správu nad lidem tím svěřil Vratislav statečnému Viprechtovi Grojskému, jemuž, když se dobře spraví, velké sliby učinil.

Tito českí bojovníci táhli tedy napřed do Němec. tam u města Ulmu k vojsku císařskému přirazili, a s ním přes vysoké Alpy, které Německo od Italie dělí, do Lombardie vtrhli. Byli vždycky napřed, a s městy a krajinami, které s císařem nedržely, velmi přísně nakládali, města vyvracovali, lidi zajímali a zem velmi hubili. Silných mužův nutili, že s nimi vojensky táhnouti a s nimi proti císařovým nepřátelům bojovati

musili. A tak Čechové pořád napřed až k samému Římu přitáhli, před kterýmžto městem císař s celou mocí svou se položil, stany rozbiti kázal a Říma obléhati a dobývati začal. Ale toto obléhání Říma přes dvě leta trvalo.

První válka mezi Čechy a Rakušany. Vítězství u Mailberka.

1082 12. května.

Jakmile císař do Italie s vojskem odejel, tu hned jeho nepřátelé v Němcích, jmenovitě Sasové, jiného proticísaře vyvolili, totiž Heřmana, Lucemburského hraběte, kterýž také volbu přijal a 20. srpna 1081 v městě Goslaru za krále Německého korunován byl. Tu se toho Heřmana přidržel také markhrabě Rakouský, Leopold III., všechny přátely císaře Jindřicha z Rakous vypověděl, a s biskupem Pasovským, Altmanem, se spojil, kterýž papeže Řehoře VII. uznával. Císař Jindřich jsa již v Italii a o tom zvěděv, bez odkladu posly své do Čech k Vratislavovi knížeti vypravil, a jemu vzkázal, aby do země rakouské vtrhl, a sobě tu celou krajinu podmanil, kteroužto mocí císařskou Leopoldovi odjímá, a ji touž mocí knížeti Českému dává a odkazuje.

Vratislav důstojenství královské již od císaře připověděné máje, ihned bratřím svým na Moravě Konrádovi Brněnskému a Otovi Olomouckému, vzkázal, aby k válce proti Leopoldovi Rakouskému se přichystali, zároveň také k Řezenskému biskupovi Otovi, přívrženci císaře Jindřicha, poslal a jeho žádal, aby mu dobrý zástup lidu zbrojného z Bavor na pomoc proti Rakušanům poslal, že ten lid chce do svého žoldu vzít, což biskup Řezenský také rád učinil. Sám pak Vratislav v Čechách znamenité vojsko shromáždív, s ním do pole vytáhl, a Leopoldovi do Rakous listy poslal, jemu vzkazuje, aby ho do Rakous čekal, že tam s vojskem svým přitáhne a s ním válku počítí chce. Tak počala první válka Čechův s Rakušany, kteří majíce od sta padesáti let markhrabata z domu Babenberského, od toho času v těchto stranách poledních často neupřímnými sousedy Čechův bývali. Znamenatí sluší, že tehdejší markhrabství Rakouské ještě velmi malé bylo, a jenom nynější dolní Rakousko obsahovalo, ano celé horní Rakousko tenkrát ještě k Bavorům patřilo. Markhrabě Leopold III. příjímím Krásný, sám sídlil ještě na Medlíku při Dunaji, kdež stojí slavný klášter Molk.

Leopold se tedy také k válce jak náleží připravil, a do pole velké vojsko postavil. Kníže Vratislav spojil své vojsko s vojsky knížat Moravských a s Bavyry, které jemu Řezenský biskup poslal, a překročiv hranice rakouské blíž Mailberka, nedaleko hranic Moravských na velkých rovinách vojska svá rozložil. To vida markhrabě Leopold, hned vojsko své na způsob klínu zřídil, a píše náš Kosmas, že k svým Rakušanům, aby jich k boji rozpálil, takovou řeč prý učinil: „Rytíři moji milí! vaše udatnost, kterou jste v mnohých bitvách na sobě ukázali, již mně dosti povědoma jest. I nestrachujte se těchto utíkajících stínův, a líto jest mi, že za sebou prostranné pole mají k utíkání pohodlné. Neboť já dobře vím, že se oni s vámi nebudou sméti potkati v tomto boji, neb hned z daleka jest znáti, že mají velký strach, neb již se stlačili v hromadu jako ovce, aniž se při nich nějaká zbraň spatřuje. Nuže líti a hltaví vlci, obořte se na ty plaché ovce, uhoďte na ně, ježto již strachem zbledli, a jak za to mám, prvé než se bitva počne, na zem padnou, a našim raráhům a jestřábům za pokrm budou. O peklo, jak my tobě dnes mnoho obětí dáme, nuže, otevři svůj nenasytný jícen a požírej ty české duše. Znáš to jistě, že Pána Boha a jeho svaté těžce rozhněvali, a že ti ukrutní lidé proto do naší země tak valně vešli, aby nám naše životy, statky, manželky a děti pobrali. To pán Bůh rač od nás odvrátiti. Jestliže pak kdo z vás v tomto boji zahyne, i veztež, že utěšená a slavná jest věc, za svou vlast umřít!“ Chtěl ještě více mluvit, ale tu již se České vojsko zdvihlo a k udeření na Rakušany se chystalo. Kníže Vratislav totiž vida, že se vojsko Leopoldovo nehýbe, a bitvu přijmouti chce, poručil, aby se zástup Bavorův postavil po pravé straně a Moravané aby bojovali na levém křídle, sám pak stál s Čechy u prostřed. Bylo právě 12. května 1082, i strhla se tu jedna z nejurputnějších a nejkrvavějších bitev onoho věku. Vojska s obou stran proti sobě stojící troubením sobě znamení k útoku dala, a hned šípy z kuší na sebe házeti počali, pak se meči sekali. Vratislav svým jízdným s koní ssedati poručil, proto že tu pro jízdu nepohodlné místo bylo, a oni rychle s koní ssedavše pěšky boj začaly, a nejnak, než jako když oheň prudkým větrem na suché a husté strniště puštěn všecko před sebou požírá a kazí, tak se také Čechové a Moravané na nepřátely obořili, je pořád poráželi, a mečem tak potírali, že jich tu malý počet při životě zůstalo, kteří s Leopoldem utíkajícím utekli. A tak Vratislav úplného vítězství

nad Rakušany dosáhl, a jeho vojsko dlouhým stíhaním množství lidí jalo a množství kořisti nabralo. Přitom všem jen málo znamenitějších mužův na české straně padlo, jmenovitě jen Hrdoň, Dobrohost a bratři Stan i Radim.

Píše Kosmas, že prý toto rakouské tažení vlastně kníže Konrád Brněnský způsobil, an prý knížete Vratislava za to žádal, aby pomstil časté vpády Rakušanův, jež tito přes řeku Dyji do

Moravy činívali, a velké škody Moravanům při tom dělávali. Vítězstvím u Mailberka tedy zadost učiněno bylo Moravanům za křivdy Rakouské, a kníže Vratislav také nic více nepodnikal, aby se v zemi Rakouskou uvázal, a markhraběte Leopolda z ní vypudil.

Ano prý následujícího roku 1083 Leopold nové vojsko, sebral, a zase s Čechy a Moravany se potýkal, a také prý se za loňskou porážku

Čechové první slezli hradby města Říma.

(46.)

pomstil; ale kde a kdy se to stalo, zapomněli rakouští kronikáři zaznamenati, a český Kosmas o tom ničeho neví.

Dobytí Říma pomocí Čechův. 1083 2. června.

Již přes druhý rok císař Jindřich IV. před Římem ležel, a toho města dobýval. Konečně dobytí

stalo se jenom přičiněním Čechův, kteří s císařem tu byli, a o tom se takto vypravuje.

Viprecht Grojský, vůdce lidu Českého, vyslal jednoho času nějakého chytrého a smělého muže, Ráz řečeného, aby zdi městské ohledal a vyskoumal, kdežby buďto stráž nehrubě opatrná anebo zeď nepřiliš vysoká byla. Ráz tak učiniv, navrátil se do ležení, a vůdci svému, že takové místo našel, oznámil. Viprecht císařovi o tom a o úmyslu svém zprávu dal, a

jeho žádal, aby ranním jitem na bránu jemu oznámenou se svými Němci se obořil, že on s Čechy přes zeď touž stranou do města vskočí. Dne 2. června 1083 Ráz tedy napřed a Viprecht hned druhý za ním šel, a Češi žebříky na ramenou nesouce, za nimi se brali, až všickni nepozorováni k určitému místu přišli. Tu žebříky ke zdi přistavivše, šťastně nahoru vylezli a k blízké bráně se hnali, vše, co se jim v cestu stavělo, napořád bijíce a porážejíce. V tom císař na tutéž bránu z venku velkou silou uhořel, a Čechové Římanům, kteří se odevšad k té bráně hrnuli, tak statečně na odpor se stavěli a s nimi tak dlouho bojovali, až císařští z venku bránu vysekavše do města se dostali, a tak pomocí Čechův, kterých ovšem velmi mnoho v tom boji padlo, Říma se zmocnili. Však tu také mnoho znamenitých Němcův na místě zabitých zůstalo, dřív než se celý veliký a rozlehlý Řím císaři poddal. Papež Řehoř VII. zamknuv se do Andělského hradu, ještě dle tam císaři se bránil a ku pomoci Normanského vojvodu Roberta Giskarda z Kalabrie přivolal. Když ten velkou silou k Římu přichvátal, ustoupil sice císař z města, ale Normanni v Římě takových neřestí páchali, že se Římané proto sami od papeže odvrátili, a k útěku z Říma jej přinutili. Veliký papež Řehoř VII. jsa ve vyhnanství r. 1085 umřel v Salerně, v dolní Itálii, kam se byl z Říma utekl.

Jakmile Řehoř VII. Řím byl opustil, hned tam císař Jindřich IV. svého papeže, Klimenta III., uvedl a ten pak Jindřicha dne 31. března 1084 v kostele sv. Petra na císařství korunoval.

Návrat Čechů z Říma a jaká se Viprechtovi odměna dostala.

1084.

Císař jsa nyní korunován zase do Němec se navracoval, na kteréžto cestě jej provázal také malý houfek Čechův, kteří ještě zbyli z té celé římské výpravy. Povídá se, že prý jich jen devět živých a zdravých do své vlasti se navrátilo. Na té cestě tážal se císař Viprechta, jak by měl Bořivoje, syna knížete, a jeho přední bojovníky uctíti, a jaké by jim měl dary za prokázané služby učiniti. A tu císař, jak jemu Viprecht radil, Bořivojovi dvě čiše a dvě mísy, všecko z ryzího zlata, za jeho udatnost a hrdinské v boji prokázané skutky daroval. Nad to také psaní otcí jeho, knížeti Vratislavovi učinil, v kterém vychvaloval zmužilost Bořivojovu a jak slavně sobě Čechové počínali,

a jemu zvláště Viprechta poručil, dávaje svědectví o něm, že se ve všech příležitostech hrdinsky choval, aby jemu tedy nějakou odplatu za to učinil, za to Vratislava žádal.

Bojovníci naši po třech letech do Čech a do Prahy se navrátili, hned se před knížetem Vratislavem postavili, a Viprecht od císaře ujištění přinesl, že jemu, knížeti Vratislavovi co nejdříve možná bude, královské koruny udělí, a jej za Českého krále vyhlásí, z čeho Vratislav veliké potěšení měl. Potom jemu u přítomnosti mnoha pánův českých všecko, co se jim na tom tažení přihodilo, kterak města Říma dobývali a dobyli, jak se s Římany potýkali, a co v tom slavném městě viděli, pořádně vypravovali, až se všickni tomu velice divili. Také drahé dary, které Bořivoj od císaře dostal, ukazovali. Naposled Bořivoj Viprechta za ruku pojav, k Vratislavovi, svému otci, řekl: „Milý otče! jest žádost císařova, abys Viprechta, muže tohoto statečného, něčím obdařil, a jemu nějaké potěšení učinil, neboť on toho zajisté svými hrdinskými skutky, jakž jsem to sám na své oči vidíval, na tobě a na nás všech, kteří jsme s ním bojovali, zasloužil.“ Vratislav tomu porozuměv, ihned rozkázal, štít drahému kameny, zlatem a stříbrem ozdobený, též lucičky a toul mistrně dělaný, kteréhož někdy od krále Uherského darem dostal, přinesti, a k tomu mnoho zlata a stříbra přidav, všecko to Viprechtovi podával, a aby to od něho darem přijal, ho žádal. Ale Viprecht z toho všeho toliko luk a toul přijav, ostatek že toho nepotřebuje navrátil, řka, že zlata a stříbra svou udatností hojně nabyti může. Vratislav domnívaje se, že ty věci za příliš malou a chatrnou odplatu pokládá, dal jemu ještě mnohem dražší poklady a dvacet překrásnými sedly ozdobených koní. Ale Viprecht vším tím pohrdal a ničehož přijmouti nechtěl; Bořivoj však dobře věda, jaký dar by Viprechta nade všecko potěšil, přistoupil k otcí svému, řka: „Otče milý! dejž Viprechtovi dceru Jitku za manželku, a ten dar jemu vděčnější bude, než všechny ty drahé klénoty, kterých jsi jemu podával. Zajisté on nám větší pomoc a užitek svou udatností ve válkách způsobí, než kdybys ji králi Ruskému neb Uherskému zasnoubil.“ Kníže Vratislav tedy, také toho si připomenuv, že se Viprecht u císaře proň o důstojenství královské přičiňoval, zavola dceru svou Jitku, kterouž měl se svou třetí manželkou Svatavou, a ji hned Viprechtovi za manželku dal, kterouž on s nevýslovnou radostí a vděčností přijal. I vystrojil Vratislav hlučnou svatbu a za věno dal své dceři župu Nišanskou

po obou stranách Labe za českými horami ležící, k níž také krajina Budišinská náležela. Však musil ji potom Viprecht proti Sasům hájiti, a na jednom místě při Labi dal postaviti hrad, aby tudy Sasové po té řece nahoru se plaviti, a jemu škody činiti nemohli. Z toho hradu povstalo potomní město Drážďany.

Biskup Jaromír vymohl spojení biskupství Moravského s Českým.

1086, 29. dubna.

Roku 1085 svolal císař Jindřich IV. valný sněm říšský do města Mohuče, aby se totižto hned druhý týden po velikonoci knížata a biskupové říšští sešli, a mnohé zadržalé záležitosti říše vyřídili. I sešel se v Mohuči velký počet knížat a biskupův, a mezi těmi byl také český biskup Jaromír jakožto nejvyšší kancléř říšský. Snémování ale protáhlo se až do následujícího roku 1086, a císař požádal mezi tím také knížete Vratislava, aby na ten sněm přijel.

Vratislav tedy dobře o tom věda, že při tom sněmu v Mohuči císař svou přípověď splníti míní, a královské koruny mu udělí, vydal se na cestu se znamenitým komonstvem, i provázeli ho oba bratři jeho, Konrad Brněnský a Ota Olomoucký, též i opatové klášterův českých a moravských. Přijevše do Mohuče, velmi vděčně od císaře, knížat a biskupův německých přivítáni byli. Ještě pak roku 1085 a sice 25. listopadu Jan, biskup Moravský, život svůj dokonil, a tu než k tomu vyhlášení Vratislava za krále Českého přišlo, biskup Jaromír bez meškání u císaře o to jednal, aby se žádný nový biskup na Moravě nedosazoval, a aby se opět Morava k Čechům, jak to před tím bývalo, připojila, což tím snáze obdržeti a vyříditi sobě naději činil, poněvadž jeho bratři tu v Mohuči přítomni byli. Císař předloživ tu věc shromážděným biskupům, potom knížeti Vratislavovi a jeho bratrům, shledal, že se proti tomu ničeho nenamítá, neboť i Vratislav jsa potěšen nadějí na své dávno očekávané povýšení, ukázal se povolným k žádosti bratrově. Předložilť Jaromír císaři starý nadací list biskupství Pražského, kterýž někdy svatému Vojtěchu od císaře a papeže potvrzen byl, a císař dal novou listinu sepsati, a podlé oné starší, hranice biskupství Pražského, jaké za knížete Boleslava II. byly, do ní vepsati, ačkoliv se s nimi pozdější hranice biskupství Českého a Moravského více nesrovnávaly.

Dne 29. dubna 1086 byl nový nadací list biskupství Pražského u přítomnosti čtyř arcibiskupův a dvanácti biskupův od císaře Jindřicha IV. potvrzen, a náš kronikář Kosmas, jsa tam přítomen, osobně na to se díval, když císař k tomu listu vlastní rukou znamení jména svého připojil.

Tak tedy Čechy a Morava zas jen jednoho biskupa měly, jako před rokem 1062 bývalo, a Jaromír poslav kaplana svého Albína s novou listinou hned z Mohuče k papeži Klimentovi III. do Říma ku potvrzení, obdržel později od něho bullu, to jest papežský list, kterým se spojení obou biskupství schvalovalo.

Císař Jindřich IV. Vratislava II. královskou korunou ozdobil.

1086 bezpochyby 30. dubna.

Hned pak na to císař, aby smlouvu a přípověď splnil, tu na tom sněmu v Mohuči s přivolením a schválením všech přítomných říšských knížat, hrabat, arcibiskupův, biskupův a opatův, kázal sobě u slavném shromáždění královskou zlatou korunu podatí, svými rukama ji Vratislavovi na hlavu vstavil a za krále Českého jej vyhlásil.

Z přítomných arcibiskupův byl pak Egilbert, arcibiskup Trevířský k tomu ustanoven, aby se s Vratislavem do Čech vypravil, a v Praze, hlavním sídle českém, vedle řádu a obyčeje jiných království jeho na království pomazal a jemu korunu královskou přede vším národem na hlavu postavil, i to všecko, jakž králi náleží, aby jemu učinil.

A tak se vrátil kníže Vratislav z tohoto sněmu Mohučského jakožto první král Český do své říše domů, a byl to první příklad povýšení na královskou důstojnost skrze císaře Římského, neboť dosavad takového práva jenom papežové Římské a císařové Řečtí užívali, rozdávající královské koruny.

S velikým jásáním přivítali krále Vratislava Čechové a slavně ho do hradu Pražského uvedli. Arcibiskup Egilbert, též biskup Jaromír a knížata Konrad i Ota s ním do Prahy přijeli. I hned se činily veliké přípravy k slavnému a prvé v Praze nevidanému korunování. Však nežli slavný tento den přišel, ještě dvě věci, radostná a smutná, se přihodily.

Založení klásteru Opatovického.

1086.

Král Vratislav seděl v plné radě se svými bratřími a předními pány objevil jim úmysl svůj, že chce založiti nový klášter, a to bezpochyby na památku svého povýšení královského. Mikulec, pán český tuto přítomný, zřídil již dříve při řece Labi v župě Hradecké, v místě Opatovice řečeném, poustevnu, v níž obývali mnichové řádu sv. Benedikta pod správou klásteru Břevnovského. Oznamil tedy Vratislav, že tuto poustevnu Opatovických povyšuje na samostatný klášter benediktinský ke cti Boha všemohoucího a svatého Vavřince, a za opata toho nového klásteru že ustanovuje Ondřeje, mnicha a kaplana svého, který jest muž v literárním umění zběhlý a výbornými spůsoby ozdobený, tak aby on ten klášter spravoval, nestoje více pod klásterem aneb opatem Břevnovským, nýbrž pouze k němu, králi anebo jeho náměstkům aby zření měl, a dle obyčejného práva jen svého biskupa aby poslouchal. Zároveň hned jmenoval král statky a důchody, kterými tento svůj nový klášter nadati chce, a přítomní opatové a pánové, jako Mikulec a Všebor, pánové čeští, potom opat a probošt Hradištský a jiní přidali něco ze svých statků, a to všecko v listinu sepsáno a od krále Vratislava stvrzeno jest, biskup Jaromír pak připojil obyčejnou vyhrůžku, že klatba každého stíhnutí má, kdožby klásteru tomu křivditi a na jeho nadání sáhati chtěl.

Smrt Olomouckého knížete Oty Sličného.

1086, 9. června.

Ještě mezi přípravami ku slavnému korunování umřel Vratislavův nejmladší bratr, Ota I. přímým Sličný, kníže Olomoucký, kteroužto smutnou událostí radost při dvoře královském i v celé říši České nemálo skalena byla. Zůstala po Otovi vdova Ofka čili Eufemie, rozená královna Uherská, syn Svatopluk, kterýž po otci knížetství Olomoucké obdržel, potom také na Český stolec dosedl, Ota přímým Černý, kterýž v Olomouctě s počátku s bratrem v nedůlnosti vládl, pak dcera Bohuslava, o níž se nic dále neví. Ještě byly dvě děti, Břetislav a Boleslava, které však v útlém věku umřely.

První korunovace v Praze.

1086, 15. června.

Ke dni 15. června, v kterýžto den připadá svátek patrona českého, sv. Víta, byly již vše-

cky přípravy ku korunování Vratislava II hotovy, a tu nový král množstvím pánův a zemanův obklíčen jsa u slavném průvodu veden jest do biskupského chrámu sv. Víta na hradě Pražském, a královna Svatava Polská, jeho manželka, krácela po boku jeho. Od císaře poslaný arcibiskup Trevířský, Egilbert, zpíval velkou mši svatou při hlavním oltáři, a biskup Jaromír a jiní biskupové, opatové a znamenití kněží jemu přísluhovali. A při té mši řečený arcibiskup Vratislava rouchem královským skvostně oděného pomazal, a jemu královskou korunu na hlavu vstavil. Potom korunoval i královnu Svatavu, kteráž měla královskou řízu na sobě. A tu veškeré kněžstvo, panstvo a lid po třikráte velikým hlasem volali: „Mnohá léta, zdraví a vítězství Vratislavovi, králi Českému a Polskému, veleslavnému a mírumilovnému, od Boha korunovanému!“

Že Vratislava také králem Polským zvali, to bylo pro několik krajín, které v nynějším Slezsku tehdy ještě k Polsku počítaném při Odře ležely, a k Čechám náležely, také proto, že Polští králové za postoupení krajiny Vratislavské v Slezsku vždy ještě roční daň českým panovníkům platili.

Po vykonání pak té slavnosti arcibiskup Egilbert od krále Vratislava velikou hromadou zlata, stříbra a jiných klenotův a darův štědře obdarován jsa, hned třetího dne se svými německými many a služebníky z Prahy vyjel, a s velikou radostí do svého sídla Trevíru za Rýn se navrátil.

Prospěchy a nesnáze krále Vratislava.

1086—1087.

A tak měla nyní Česká říše krále za hlavu svou, však to důstojenství toliko osobě Vratislavově jsouc uděleno, nemohlo ještě na jeho nástupce přecházeti. Za veliké oběti, jež Čechové císaři Jindřichovi IV. a jeho říši Německé přinesli, měli nyní potěšení, že mohli panovníka svého králem nazývati, neboť nyní již dobře nahlíželi, že král jest více než starý národní kněz čili kníže. Však byly s titulem hned také jiné výhody spojeny, neboť Vratislav jakožto král zajisté již neplatil bývalé české daně do říše Německé, a po všechny potomní časy nenalézá se více zmínky o ní, i podobá se, jakoby Vratislav těmi 4000 hřivnami stříbra, kterými r. 1081 císaři k tažení do Říma nápomocen byl, od bývalé říšské daně navždy se byl

Korunovace krále Vratislava ve chrámě u sv. Víta. (Str. 406).

(47.)

vykoupil. Ale jakože Vratislav císaři tři sta českých oděncův na koni k tažení do Říma přidal, tak měla na budoucí časy taková jediná povinnost českých panovníkův zůstatí, aby kdykoli

by císař Německý ku svému korunování na císařství do Říma táhnouti měl, jeho válečný průvod třemi sty dobře oděných českých jezdcův, a to na znamení císařského vrchnictví, rozmno-

žili. To byla pak jediná povinnost českých panovníkův k říši až do 15. století, kde korunování císařův v Římě přestalo.

Na Vratislavovo povýšení hleděli bratři jeho Konrad Brněnský, a biskup Jaromír netoliko s jakousi závistí ale i s bázní, neboť se domnívali, že Vratislav jakožto král větší než dotud moc bude chtít nad nimi provozovati. Býval obyčej, že když král o velikých svátcích přítomen byl slavným službám Božím v kostele od biskupa konaným, biskup králi při mši korunou na hlavu sázel. I nerad to činil biskup Jaromír, a hleděl se tomu vyhnouti jak mohl, neboť si myslil, že nikoliv Vratislav, ale sám císař jemu biskupského práva čili jak se říká, investitury, udělil, a žeby nebyl povinen, bratru svému tak veliké cti prokazovati. Ale jaký byl vášnivý ten biskup Jaromír, nepomýšlel o tom, že lépe jest vlastního bratra a domácího krále poslouchati, nežli cizího panovníka, třeba byl i císařem.

K utvrzení královské důstojnosti scházelo Vratislavovi ještě, aby ho byl i papež za krále uznal a potvrdil. Ale protipapež Kliment III., kterýž proti Řehořovi VII. také českou pomocí do Říma uveden byl, jak se již nahoře vypravovalo, odpíral Vratislavovi královského titulu, ano naproti tomu žádal, aby Vratislav oněch ročních 100 hřiven stříbra, ježto se „Svato-petrským penízem“ zvaly, za biskupskou infulu čili mitru, jež byli jemu papežové Aleksander II. a Řehoř VII. udělili, také jemu, Klimentovi, dále odváděl. Za to se však Vratislav na toho papeže rozhněval, a brzo to také ukázal. Jakožto pán v zemi Míšeňské, ač pro jiná zaměstnání v té zemi nemohl se utvrditi, dosazoval biskupy na stolicí Míšeňskou. I byl tam dříve horlivý biskup, svatý Benno, který se však držel papeže Řehoře VII., když se již byl Vratislav od toho odvrátil. Proto také toho biskupa Bennona Vratislav z Míšeň vypudil a jiného biskupa, jmenem Felixe, tam dosadil, proto že si toho protipapež Kliment III. přál. Když se však tento papež tak nelaskavě k Vratislavovi chovati začal, tu král Český vypuzeného biskupa Bennona milostivě na svém dvoře přijímal, a biskupství jemu navrátiti zase obmýšlel.

Vratislav zase svou zem Míšeňskou opanoval.

1087.

Král Vratislav nemoha pro mnohá jiná zaměstnání dosud na to pomysleti, aby zemi

Míšeňskou od císaře sobě propůjčenou, však r. 1076 ztracenou, zase opanoval, užil nyní příležitosti, když císař zase válku proti Sasům počal, a císaři ku pomoci táhna spolu také zas Míšeňska se zmocnil. Stalo se to bez velkých bojův, a Vratislav přijda do Míšeň viděl, že hrad Hvozdec, od něho někdy blíž města vystavěný docela jest pobořen. I rozkázal jej znova stavěti a dobře opevniti, tak aby se z něho Míšeň hájiti mohla. Opustiv pak docela stranu protipapeže Klimenta III. a přistoupiv k papeži Viktorovi III. a potom k jeho nástupci Urbanovi II., dosadil král Vratislav zase Bennona na jeho biskupství Míšeňské, což ovšem v starém přátelství s císařem Jindřichem IV. žádné změny u Vratislava nespůsobilo.

Kterak se králevic Břetislav v nečas v řece koupal.

1087, 10. července.

Mezi tím, co se Hvozdec nově stavěl, spomněl sobě král Vratislav na krivdu, která se jemu a jeho družině před léty v Sasích v jedné vsi, která prý se Kyleb zvala, přihodila. Vracel se totiž tenkrát od císaře Jindřicha IV., nevědomo odkud, kde právě císař dvorem byl, a přijeda do této vsi, noclehoval v ní. Ale obyvatelé její zbouřili se v noci, a nehostinsky na Vratislavův lid uhodili. Česká knížecí družina se ovšem hned statečně bránila, ale že byla tma, a Čechové v tom místě nepovědomi, dostali osadníci té vsi vrch nad nimi, a vytiskli je i s knížetem ze vsi. Byli pak tu v té noční šarvátce dva znamenití čeští pánové Načarat a Vznata bratři Tasovici a někteří jiní pobiti, a Vratislav máje málo lidu při sobě pro obhájení života svého, musil utíkat. Vratislav chtě nyní té nešlechtnosti nad osadníky oné vsi pomstiti, a máje též péči o to, aby se hranice míšeňská před saskými sousedy, kteří ji znepokojovali, obhájila, vypravil tam syna svého Břetislava, svěřiv mu částku válečného lidu českého. Břetislav vydal se tedy s vojskem na cestu, a dnem i nocí táhna třetího dne k té výše řečené saské vsi, která se tak zrádně zachovala, dorazil. Tu Čechové pobití svých krajanů mstíce, celé místo vybili, oděvy s mužův a žen svlekli, domy pobořili, koně a všecken dobytek jim pobraли, a konečně celé to místo spálili. Když se pak po té práci navracovali, přitáhli okolo poledne k jakémusi čistému potoku. I dal králevic Břetislav přednímu vojsku dále jíti, však sám s menším hloučkem a s pány svými se zastavil, při tom potoce se položil a obědval. Byloť pak toho

dne (10. července) veliké parno, a Břetislav odloživ zbroj a oděv svůj, počal se v tom potoce koupati a chladiti. A když tudy mladý králevic prodléval, poslal k němu Aleksa, vůdce lidu českého, a vzkázal, že se králevic ani ve Vltavě ani v Ohři, vodách českých, nekoupává, ale tu v cizích a nepřátelských že to dělá, a že veze kořist saskou, kterou by Sasové zas uhoniti mohli, aby tedy koupáním děle sebe a jich druhých nemeškal. I odpověděl Břetislav: „Však já dobře vím, že staří lidé se rádi každého mrtvého chřestu lekají, a mnohem více než mladí smrti se bojí.“ Na takovou řeč odpověděl zas pan Aleksa: „Dejž Bůh, aby se k tomu příležitost udála, však beze škody lidu našeho, a uvidíme, zdali se staří anebo mladí více smrti bojí.“ A v tom se asi dvacet Sasův na koních objevilo a na opozdilý hlouček českých bojovníkův uderiti se strojili. To uzběhše čeští paníkové, kteří s Břetislavem tu byli, hned na koně vsedali, a do těch Sasův, ač jim pan Aleksa zbraňoval, se pustili. Sotva pak se potýkali začali, tu hned ještě jiných mnoho saských oděncův ze zálohy vyskočilo, a všechny ty opovážlivé české panice pobili. Že pak se za Sasíky ještě větší prach vzhůru zdvihal, viděli v českém vojskě, že se znamenitý počet nepřátel blíží. Tu pan Aleksa, vůdce vojska, hned k boji státi velel, a veliká bitva se počala. Na začátku kopími na sebe doráželi a je lámali, potom se meči bili, a byl třeskot zbraně a křik lidu ukrutný, až Sasové přemoženi jsouce záda obrátili a Čechové ač jich málo bylo, nad nimi, ale velmi krvavě, zvířezili. Neboť nejvíc vojska s kořistmi již napřed bylo odtáhlo, a tudy toliko pánové a paníkové s družinou, kteří u králevice zůstali, bitvu svedli, protož také jich tu nejvíce zahynulo. Znamenitější mezi padlými byli sám vůdce Aleksa, Ratibor, zeť jeho, Braniš a Slava; župan Přída nohu maje utatou sotva smrti ušel, a sám Břetislav byl pod levou rukou velmi raněn, a kdyby se byl na ten čas mečem, kterýž v ruce měl, tak snažně neopřel, v tu chvíli a tou ranou byl by ruku ztratil. Tak nerozmyslem tohoto mladého knížete mnoho znamenitých mužův o život, a mnoho jiných k úrazu přišlo. Král Vratislav opustiv r. 1087 zem Míšeňskou, syna svého Břetislava tam zanechal, aby té krajiny proti nepřátelům hájil.

Král Vratislav Olomoucké biskupství obnovil a nadání Vyšehradské kapituly dovršil.
1088.

Rádně volený papež Urban II., jehož se nyní král Vratislav přidržel, poslal k němu

bezpochyby brzo po svém zvolení r. 1088 posly své, žádaje a rozkazuje, aby to sjednocení biskupství Českého a Moravského, které se před několika lety stalo, zase zrušeno bylo, a to proto, že od císaře tehdyž v klatbě postaveného a od protipapeže nepořádně voleného, Klimenta III., schváleno a potvrzeno bylo. Král Vratislav rád k tomu přivolil, neboť biskup Jaromír nepřestával královskému bratru svému odpírati, a za svého krále ho nechtěl uznávati. I hned Vratislav svého věrného kaplana Vecela za Moravského biskupa ustanovil, a též nařídil, aby jemu hrad Podivín se vším příslušenstvím na Moravě od biskupa Jaromíra vydán a postoupen byl. Biskup Jaromír se náramně na to sápal, ale toho více dokázati nemohl, aby byl jako před léty nějakého násilí směl užiti. Doufal však, že se ho zastane papež Kliment III., ku kterému se s žalobou na bratra krále jíti strojí.

Vecel, nový biskup Moravský, v Olomouci sice usedl, ale nedočkav se svého potvrzení od císaře, již r. 1091 umřel.

V Olomouci pak již roku 1086 kníže Svatoopluk, syn Oty Sličného vida, že prastarý kostel sv. Petra již pro množství lidu nestačí, jiný kostel na předhradí stavěti počal, kterýž byv teprv po jeho smrti dokončen a ke cti sv. Václava posvěcen, posud jest hlavním chrámem Moravským.

Téhož roků 1088 dokončeno a dovršeno jest také založení chrámu a kapituly ss. Petra a Pavla na Vyšehradě, kde dosud král Vratislav raději než na hradě Pražském věbyval, a bezpochyby se to stalo s jakousi větší slavností u přítomnosti několika biskupův, Jaromíra Pražského, Vecela Olomouckého a Bennona Míšeňského. Sepsána jest také zakladací listina, bezpochyby z několika starších menších listin na částečné nadání složená, z kterých se dostala v novou listinu také jména dvou cizích důstojníkův církevních, již při založení kostela jmenovaného Jana biskupa Tuskulanského a arcibiskupa Trevírského, Egilberta, který přede dvěma lety Vratislava korunoval.

O zahynutí Benedy, českého pána.

1088.

Téhož roku král Vratislav zase do Míšeň se odebral, aby tam své věci zřídil; a znamenav, že hrad Hvozdec na nepřiležitém místě stojí, aniž se dosti opevniti může, zanechal ho nedostavený, a jeho zříceniny prý u Míšeň až podnes se vidí. Místo něho rozkázal jiný

hrad stavěti, aby tou stranou vpádům Sasův tím lépe odolati mohl. V místech toho druhého hradu leží nyní město Grossenhain.

Mezi tím se pak přihodilo, že nějaký Beneda do Mísně přijel. Byl pak ten Beneda zname-nitý pán český, syn Juřatův a vnuk Tasův; byl také velmi ušlechtilý a spanilé postavy a zmužilý, nad jiné statečný a v užívání zbraně vycvičený. Rozhněvav jednoho času krále Vra-tislava ujel do Polska, aby tam při dvoře manželky Vladislava, knížete Polského, za ně-kerý čas dvořenínem byl. Byla to Judita, Vratislavova dcera z Adlety Uherské, kteráž ale po dvou letech r. 1085 umřela. Tu tedy Be-neda z Polska se vrátil, a k Viprechtovi Groj-skému, zeti krále Vratislava, přijel, žádaje ho, aby jeho přímluvou navrácen byl k milosti krále a pána svého. Ale Viprecht jsa muž velmi o-patrný a také chytrý, nechtěje rozhněvati ani v ničemž ublížiti testu svému, králi Vratislavovi, dal Benedovi radu, aby toho nyní ponechal, a na ten čas pobyl v Mísní u Bennona, biskupa Míšeňského, a jeho také za přímluvu požádal, mezi tím že chce on, Viprecht, jeho věci u krále pomalu jednati. A tu král Vratislav ja-kožto pán země po Míšeňsku jezdiv, a všeliké věci řídív, přijel do města Mísně. A když jemu oznámeno bylo, žeby Beneda v Mísní byl, po-slal proň, žádaje, aby k němu přijel pod pří-měřím a závazkem pokoje, a on to vděčně uči-nil. Kteréhož když užířel král, hned mysliti počal, kterak by jeho mohl slušně do vazby dáti. Tu po mnohém s ním v polním stanu rokování pojal jej král za ruku, a vedl jej z ležení na místo soukromé, jakoby chtěl něco s ním tajně rozmlu-viti. Král spatřiv hrušku a jilce u jeho meče zlaté, tak jakž na vznešeného pána slušelo, otá-zal se ho, řka: „Milý Benedo, prosím, pověz mi, co ten meč zmůže, když jsi ho dal tak skvostně ozdobiti?“ A on řekl: „Králi, pane můj milo-stivý! kdyby muž ve zbroji mlýnský žernov na lebku si postavil, chtěl bych žernov i lebku, též hlavu a všecko tělo až do ledví tímto mečem přetříti.“ Podivil se tomu král, chválil meč a aby mu ho ukázal, prosil. A Beneda nic zlého netuše, vytáhl meč z pochvy, a podal jej králi do ruky. Král vzal meč, zatřásl jím a zkríkl hlasem změněným: „A co teď povíš, nešle-chetný pancharte!“ a hned zkríkl na komor-níka, kterýž sám třetí tu s nimi byl, a řekl k němu král: „Chyť se ho, zajmi jej, a svaž jemu ruce i nohy.“ A on to chtěl učiniti. Ale ne vždycky smělost proti smělému bývá jistá, ne-boť v tom chytil Beneda komorníka za jilce a za rukověť meče, kterýž byl na bedrách jeho,

a vytáhl mu ho, přetl komorníka v půly, až tu hned padl a umřel. V tom mohl ujít statný Beneda, ale nechtěl. A tu král naň jeho vlast-ním mečem silně sekal, však jemu žádné rány dáti nemohl. Ale Beneda špatným mečem, jež komorníkovi byl vytrhl, na krále se obořiv, tři rány, však neškodlivé, jemu učinil. Ten křik slyšíce někteří v ležení před Mísní, běželi králi na pomoc. Někáký pán, Cukata jmenem, první přiskočil, a obořiv se na Benedu, jej nejínak než jako divokého kance ostřípem pro-hnal. Král pak Vratislav pln jsa zuřivosti, aby aspoň nad mrtvým tělem člověka, jenž brannou rukou na krále a pána svého sáhl a jej ranil, zasloužený trest vykonán byl, kázal jej za nohy koni k ocasu přivázati, a tak po hustých křovinách a po trní sem tam až na pohřební místo vléci. Pochován byl pak ten pan Beneda na hradě Míšeňském přede dveřmi kláštera sv. Jana Evangelisty téhož dne 3. čer-vence 1088. Zajisté, že král Vratislav tím skut-kiem zase mstivost svou více než slušno bylo ukázal.

Biskup Jaromír ze země odešel a v Uhřích umřel.
1089, 26. června.

Přehořce to biskup Jaromír nesl, že bi-skupství Moravské od Českého odděleno bylo, a jeho ustavičné různice, jež se svým bratrem Vratislavem měl, hrozily, že zas k nějakému pohoršení povedou. Neboť jak Kosmas píše, jed-noho nadýmalo důstojenství, a druhého pozdví-hovala marná chvála. Tento nechtěl bratra sobě rovného míti, onen nechtěl bratra nižším býti, jeden chtěl předčítí, druhý nechtěl zadní býti; Vratislav chtěl jako král panovati, Jaromír bi-skupem jsa, nechtěl jeho služebníkem býti, ale chtěl toliko císaře, od kterého biskupství vzal, a nikoho jiného za pána míti. Jaromír chtěje konečně úmysl svůj vyvésti, a u papeže Klimenta III. v Římě pomoci a zastání hledati, zdvihl se skutečně na cestu; ale dřív než do Říma se pu-stil, k svému starému příteli Ladislavovi Svatému, králi Uherskému, do Uher se obrá-til, aby ho za ochranu a přímluvu u papeže po-žádal. Ale hned ten první den, jakž přijel ku králi Uherskému, těžce se rozstonal, a že byl král nedaleko Ostřihoma, poslal jej na lodi po Dunaji do toho města, a poručil ho arcibiskupu Ostřihomskému. Ta nemoc pak za šest dní v něm více a více se rozmáhala, až i sedmý den, totiž 26. června, životu jeho konec učinila. Tak tento český biskup Jaromír čili Gebhard,

jak se v latinských listech jmenoval, máje ducha tak nepokojného a vysokomyslného, ani na svém vlastním loži neskonal. A nebylo by mu ničeho nepomohlo, kdyby byl i do Říma zajel, neboť protipapež Kliment III. nedlouho potom od strany řádného papeže Urbana II. z Říma byl vypuzen, a vši vlády ztratil. Tělo pak Jaromírovo z Uher do Prahy přivezeno, a v kostele sv. Víta na hradě Pražském podle jiných

biskupův vedle kaple pod věží kostelní pochováno bylo.

Však byl to muž podivný, ten biskup Jaromír, a jakkoliv náš kronikář Kosmas příliš zjevně jeho stranu držel, a naproti tomu králi Vratislavovi nehrubě přál, nicméně z té náramné chvály Jaromírovy, již do své kroniky položil, předce mnoho na skutečné pravdě zakládati se může; pročež i my to za svou povinnost poklá-

Slovanský opat Božetěch z pokuty kříž do Říma nese. (Str. 419.)

(48.)

dáme, Kosmasovo svědectví tuto celkem položit, aby co na Jaromírovi dobrého bylo, každý čtenář sám posouditi mohl. Píšeť Kosmas toto: „Jaromír byl ozdobou kněží a světlem celého národu Českého, náboženství křesťanského výborným učitelem a velmi pobožným biskupem. Sešel z toho světa, aby na onom s Kristem Pánem přebýval; o jehož ctnostném živobytí rád bych mnoho vypravoval,“ píše Kosmas dále, „ale pro bolest, kterouž ve svém srdci pro něj snášim, nemohu. Něco však předce, co jsem sám

na něm viděl a zkusil, povím. Času postního zíněný oděv na holém těle, a přes něj roucho biskupské nosíval. Ve dne s lidmi obcoval, v noci pak pytlém oděný soukromí do kostela se odebral, kdežto na zemi rozestřen leže tak dlouho se vroucně modlil, až hojnými slzami zemi pokropil. Vstav prvé než žalmy říkati počal, vyšel z kostela, a kdož se z chudých lidí nahodil, tomu almužny rozdával, což i po skončení modliteb zase činil. Ranní modlitby vykonav čtyřicet čtvrtí chlebův a tolik sušených ryb

neb kouskův jiné potravu mezi chudé rozdal. Potom dvanácti chudým přespolečným anebo poutníkům nohy myl, a každému z nich dvanáct penězův daroval. Těm také v poledne do soukromné světnice uvedeným hojnost pokrmu a nápoje sám podával a jim posluhoval. Potom teprv k své tabuli šel, a tu opět dvanácti chudým jísti dal. — Tak činil za čtyřicetidenního postu, za celý pak rok každého dne dvanáct chudých živil a odíval. Přespolečných také kněží času postního k sobě volával, je při sobě choval, a s nimi žalmy za živé i za mrtvé se modlíval. Když o velikých hodech sám služby Boží ko-

nal, tu každému v kaplích mši svatou sloužícímu knězi tři peníze dáti rozkázal. Každý u také neděli dvanáct peněz a v den sváteční apoštolský a na jiný hod dvě stě do pokladnice relikviářské položil. Svého biskupského oděvu nikdy déle než půl leta nenosil, neboť zimní na velikou noc, letní pak na den sv. Václava svým kaplanům daroval; a tak velmi štedrý byl. — To jsou ovšem všechno pěkné vlastnosti, kdyby jen i ostatní chování ve všem se s nimi bylo při něm srovnávalo.

Zderad v ležení před Brnem zabit návodem královce Břetislava. (Str. 422.)

(49.)

Pražský biskup Kosmas a Sázavský opat Božetěch. 1090.

Král Vratislav svolal na začátek března r. 1090 sněm do Prahy, aby dle starodávného obyčeje nový biskup Pražský navržen a ode všeho kněžstva a národu schválen byl. I stala se volba dne 4. března, a zvolen jest kněz Kosmas, staříčský pán, za biskupa Pražského. Potvrzení jeho se trochu protáhlo, proto že král Vratislav nyní nevěděl, jak by se toho dosáhlo, aby ani císař ani papež uražení nebyli, neboť jakkoliv se Vratislav přidržel papeže Urbana II., nechtěl zase on i snad biskup sám, aby se potvrzení jinde hledalo, nežli jako dříve bývalo, u císaře. Pod tímto biskupem Kosmasem byl náš nejstarší kronikář Kosmas již kanovníkem při jeho hlavním chrámě u sv. Víta.

Tento chrám již několik neděl po zvolení nového biskupa velké neštěstí potkalo; vyhořel totiž dne 17. dubna 1090 ohněm snad nahodile povstálým a sice tak velice, že nejen střechy úplnou zkázu vzaly, ale že potom i veliké kusy svrchních zdí aby nespádly ubourati a nově stavěti se musily, což se pak až do roku 1096 protáhlo. Tak utrpěla Svyatohněvova a Vratislavova stavba toho chrámu po 20 letech znamenité škody a proměny.

Toho času spravoval klášter Sázavský opat Božetěch. Kdy asi nastoupil, toho s jistotou nevíme, předchůdcové byli Vít, kterýž se ještě r. 1078 při vysvěcení kláštera Hradištského u Olomouce připomíná, potom Emmeram čili Jimram. Božetěch těšil se z obzvláštní přízně krále Vratislava; bylť pak to muž ve dvojím

ohledu znamenitý a pamětihodný, předně co statný však ku konci nešťastný zástupce a obhájce slovanského, Svato-Cyrilského obrádu v Čechách, za druhé co nejstarší známý národní umělec český. Vynikal velikým duchem nad jiné lidi věku svého, maje velmi mnoho vědomostí a výmluvnost nevšední, ukazoval na sobě spůsoby jemné, a štědrost i vlídnost ke všem lidem, ale přý také někdy hrdost, náruživost a nevždy bezúhonné chování se: tak aspoň o něm pravili mužové, kteří všemožně o to se starali, aby byl vyhlazen slovanský obrád ve Svatoprokopském klášteře na Sázavě, a aby tentýž klášter latinským mnichům byl odevzdán. Ale pokud byl král Vratislav živ, kterýž si Božetěcha nade všechny jiné prelaty vážil a jej ctil, nikdo s pomluvou a s krivým udáním k němu přistoupiti nesměl.

Jakožto nejstaršího známého českého umělce jmenujeme Božetěcha také patriarchou českého umění; a bylť on skutečně velmi vycvičený a v každém druhu krásného umění výtečný. Dle svědectví souvěkých, i samých nepřátel jeho, uměl výtečně obrazy svatých malovati, je zlatem a drahými kameny ozdobovati, pak uměl také sochy ze dřeva a z kamene řezati, a všeliké umělé obrazy, ozdoby a náčiní ze slonové kosti dělati, tak že se všickni takové jeho umělosti náramně divili. Bylť konečně i výtečným stavitelem, a celý klášter Svato-Prokopský s chrámem Panny Marie na starokřesťanský čili byzantinský spůsob dle větší míry a mnohem nádherněji, nežli před tím byl, přestavěl, též rouchy, oltáře, obrazy, kříže, zvony a vším klášterním nábytkem jej opatřil. A v tom klášteře pěstovalo se umění na spůsob byzantinský mnohem horlivěji a zdárněji, nežli v klášteřích mnichův latinských, v kterých dosud vždy ještě větší počet Němcův přebýval.

Staloť se pak jednou, že u veliký hod Boží ve chrámě sv. Víta na hradě Pražském biskup Kosmas králi Vratislavovi při mši korunu na hlavu vstaviti buď zapomněl buď nemohl; tuť také zde přítomný opat Božetěch, maje veliké důvěry u krále a mysle si bezpochyby, že Kosmas mimo to ani ještě na biskupství posvěcen není, sám korunu s oltáře vzal, a králi na hlavu ji položil. To však biskup považoval za opovážlivé sahání do úřadu biskupského, a tak velice proti Božetěchovi se popudil, že jej hned s opatstvím ssaditi chtěl. Teprv když mnozí páni čeští zaň snažně se přimlouvali, uložil mu biskup neobyčejné pokání za tento přestupek, rozkázav mu, aby když tak výborné sochy řezati a soustružiti umí, vyřezal krucifix ze dřeva tak vysoký a široký, jako jest jeho vlastní po-

stava, a ten krucifix, až bude hotov, aby připnul na kříž, a na vlastních ramenou pěšky až do Říma ho zanesl a ve hlavním chrámě sv. Petra složil. I podrobil se opat Božetěch pokorně trestu sobě uloženému, shotovil krásný krucifix i s křížem, i na ramenou ho nesa přes vysoké hory Alpy, zeměmi německými a vlaškými, a všechny nesčíslné nesnáze přemáhaje do Říma jej donesl.

Král Vratislav táhl proti knížatům Moravským. 1090.

Pokud ještě všichni bratři, Konrad, Jaromír a Ota, na živě a mezi sebou takofka za jednoho muže byli, muselť jim Vratislav všelijak shovívati a činiti se mnohého jako nevěda. Když r. 1086 kníže Ota Sličný umřel, dala se jeho vdova Ofka i s dětmi a s knížetstvím Olomouckým ne Vratislavovi, ale bratru jeho Konradovi Brněnskému v ochranu, kterýž se pak dělal jako vrchním pánem. Tím se stalo, že Otovi synové Svatopluk a Otík hned po smrti otcově knížetstvím Olomouckým společně vládli, a tak se v ně uvázavše, krále Vratislava jakožto vrchního pána svého ani za potvrzení toho nežádali. Král Vratislav se z takového chování synovcův svých velmi rozhněval, a nyní když také biskup Jaromír umřel, a jen ještě Konrad Brněnský z bratrů jeho na živě zůstal, dal se Vratislav od svých rad namluviti, mezi nimiž první byl Zderad čili Zdirad, dvorský vládce a jeho miláček, aby vyjeda se silným vojskem do Moravy, tam moc a vážnost svou obnovil. Tak se i stalo, a král přišel do Moravy, dobyl napřed Olomouce, a aby svým synovcům ukázal, že on jest pánem Moravy, odtud je vypověděl, a s pominutím svého nejstaršího syna Břetislava, dal Olomoucké knížetství prvorozenci svému z třetí manželky, Boleslavovi, který ale o několik neděl později dne 10. srpna 1090 umřel. Pak se král obrátil s vojskem proti bratru Konradovi, jež sobě zvláště potrestati umínil, proto že Otovy syny k neposlušnosti svedl a v tom je utvrzoval.

Kterak Zderad před Brnem zabít jest. 1090 11. července.

Když Vratislav přitáhl až k Brnu, tu sám rozkázal, kdo se kam vůkol hradu toho a jeho podhradí má položiti, a každý vůdce kde má své stany rozbiti, a tak aby se ten Konrádův sídelní hrad oblehl a dobýval. Tu vladař dvoru královského čili jak se říkalo, králův střepně,

Zderad, jsa také jedním z předních vůdcův, člověk lstivý, vida Břetislava králevice stojícího před králem, pokynul králi a řekl: „Veleslavný králi! synu svému Břetislavovi rač někde místo vykázati nedaleko vody, neb on se rád v letě v řece koupává a plave.“

To pověděl z té příčiny, že před nedávným časem tentýž králevic v Sasích o polednách se koupaje obmeškal se, až naň nepřátelé přispěli, jakž o tom svrchu povědímo. To slyše Břetislav, co jemu na posměch Zderad mluví, velmi se nad tím rozmrzel, však mlčením to před svým otcem pomínil. Avšak jemu to tak těžce v jeho srdci uvízlo, nejinač než jakoby jemu někdo jízlivou střelu v bok jeho byl vstřelil; i odešel mlče do stanův svých, kteréž měl skutečně podle břehův řeky Svitavky rozbité, a toho dne hněvem jsa utrápen ani nevečeřel. A hned té noci povolav svých přátel a služebníkův, jim těžkost svého srdce oznámil, a s nimi se o to radil, kterak by se nad Zderadem pomstil. Poslal také tajně k strýci svému Konrádovi, kterého v Brně oblehali, a žádal od něho též proti Zderadovi rady. Konrád věda, že Zderad jest největší toho příčinou, že král ho válkou navštívil, vzkázal Břetislavovi, že ten oheň, kterýž spálil Břetislava, neméně spálil i Konráda; proto žeby se slušelo k tomu přihlížeti, aby byl uhasen, aby se nerozmohl, a ještě více lidí nespálil; pakli by Břetislav toho zanedbal, žeby potom ještě větší těžkost z něho míti mohl. To když tajný posel Břetislavovi vyřídil, všickni přátelé králevice radu Konrádovu schválili, pravíce: „Však jsme i my to prvé radili.“ A tak tu celou noc o to jednali, což potom ráno vykonali.

Hned jak se rozednilo, poslal Břetislav k Zderadovi, aby k němu do stanu přijel soukromí, že se s ním má o raditi. Kterýž ničeho zlého se nenadav a na nic takového nepomysliv, vzal s sebou Držimíra župana; vsedavše na koně vyjeli sami dva k stanům Břetislavovým. Když je pak Břetislav z daleka uzřel, jel od svých proti nim tak daleko, co by kamenem dohodil. I dal svým druhům znamení, kdyžby na Zderada hodil svou rukavici, aby oni hned přiskočivše to činili, což jemu byli přislíbili. A jak k Zderadovi přijel, osupil se naň řečí důtklivou, ptaje se jeho, pročby jej tak ošemetně před jeho otcem haněti směl? A domlouvaje jemu a hroze, jakž toho obyčej jest, obrátil kůň svůj od něho a rukavici jemu mezi oči hodil. Toť hned Zderad s Držimírem počali pryč odtud uháněti. V tom pak tři Břetislavovi druhové, bujní junáci, totiž Noslav a Držkraj bratří Lubomírčici a třetí Boreš Olenovic, vyra-

zivše z ostatního zástupu Zderada nadarmo utíkájícího dohonili, třemi kopími jej prohnali, až jej ze sedla do povětří vyzdvihli, a jím jako snopem o zem udeřili, potom koňmi po něm šlapali, bodouce a sekouce již na zemi ležícího, až v něm duše nebylo. To se stalo 11. dne měsíce července. Držimír pak na smrt bledý a ustrašený přiletěl do ležení králova, a co se stalo králi oznámil. Král to slyše sám jediný prý velmi smrti Zderadovy litoval a do pláče se dal; ale většina bojovníkův schvalovala ten skutek šeredný, ač toho veřejně před králem ukazovati nesměli.

Nad Svitavkou u Brna vedle silnice, kudy se do Zábřovic jde, stojí podnes sloup Zderadův. Tak totiž nazývá lid ozdobná Boží muka v bohatém gotickém způsobu ovšem teprv v 14. století postavená. To asi jest to místo, kde byl Zderad usmrčen, ale sloup ten byl ještě z jiných pohnutek postaven.

Zderadova mrtvola byla, jak Dalimil svědčí do Čech přivezena, a mezi Prahou a Vyšehradem na pahorku v kostele sv. Petra pochována. Odtud prý tento kostel a celé místo vůkol něho v nynějším Novéměstě na Zderaze slove.

Kněžna Vilburka pokoj mezi bratříma zjednala. 1090.

Břetislav uslyšev, že otec jeho z toho velmi zuřiv jest proti němu, odtrhl se od vojska králova s lidem svým, a položil se za jedním pahorkem, kdežto své stany rozbiti kázal; za ním pak větší strana vojska králova i nejstatečnějších mužův se obrátila. Tu dal tedy syn příklad vzpoury proti vlastnímu otcí, a král Vratislav viděl se od větší části svých bojovníkův opuštěn, právě jako tenkrát v ležení u Dobeniny, když se měl Jaromír na biskupství voliti.

V tom pak Vilburka, manželka knížete Konráda, paní velmi vtipná a krásné řeči, bez vědomí manžela svého, z obleženého hradu Brněnského (nynějšího Špilberka) do ležení ku králi Vratislavovi přijela. To když bylo králi oznámeno, hned své rady svolav, s nimi se posadil, a kněžnu před sebe přivéstí rozkázal. Kněžna stojíc před králem, slzy na svá líce vylévala, a chtěíc mluvíti nemohla, však kláním slova přetrhujíc, mluvíti počala, řkouc: „O králi, pane můj! já, ač nehodna jsem, abych tvou svatkou (švagrovou) slula, však ne všetečně a ne bez příčiny jsem přišla před obličej tvůj.“ A tu hned padla na svou tvář a králi se kláněla. Když pak ji z rozkazu králova pozdvihli, stojíc řekla: „Ctný a veleslavný králi! divná zajisté věc jest, že zde boje hledáš, tu kdež ho není. Věř mi, že odtud slávy z vítězství ne-

odneseš, neboť proti svým vlastním bojuješ. Jestliže chceš naším zbožím obohatit sebe a bojovníky své, sám své střely proti sobě obracíš, poněvadž s bratrem svým, kterémuž proti každému jinému člověku měl bys pomáhati, krvavý boj vésti chceš. Neb ten proti Bohu válku vede, kdo své vlastní a krevní přátele hubí. Chceš-li kořistmi zbohatnouti, i ukáží tobě místo, kdež to můžeš hojně činiti. Obrát se na podhradí Pražské a Vyšehradské. Tamť jsou Židé a ze všelikých národův nejbohatší kupci, kteří zlata a stříbra hojnost mají, tamť jsou penězníci mohovití, tam tržiště, na kterém kořist přehojná nadbývá bojovníkům tvým. Pakli se chceš podívat, kterak město Troja hořelo, nevidíš hory hroznější ohněm sop-tíc, než když Prahu a Vyšehrad i s podhradími zapáliti dáš. Řekneš ale, to jest moje. A čím pak jest Brno, kteréž nepřátelsky zahubiti chceš? Však jsme my také tvoji, a to což máme, tvoje jest. Jestliže pak chceš svou zuřivost toliko proti osobě a životu svého bratra obrátiti, nedejž toho Bůh, abys se stal druhým Kainem. Manžel můj praví, žeby raději chtěl do Dalmacie a do Řeckých zemí jíti a tam zůstat, nežby měl dopustiti, aby se bratr nejmenší krupějí krve bratrské měl poškrvniti. Protož raději přijmi, což tobě, ne bratr, ale služebník posílá, — a to řecká vyňala z podpláští svazek metel a kladouc je před ním, dodala řkouc: „Jestliže jest bratr proti bratru co zhřešil, potresci ho, a svou zemi dej komu chceš.“

Tou a takovou řečí dotkla se kněžna Vilburka srdce králova, pohnula také všech srdcí pánův a rad královských, tak že všickni to slyšíce od pláče zdržeti se nemohli. A tu král kázal, aby se vedle něho posadila. Ona však prve, než se posadila, řekla: „Jestliže jsem našla milost před očima tvýma, ještě za jednu věc žádám. Králi milostivý, nezahanbuj tváři mé, za to prosím, neb za veliký hřích synův maličko sluší prositi otce.“ Tehdy král řekl: „Vím co míníš. Jdi raději, a přiveď mi bratra i syna, ať je v pokoji políbím,“ — a hned ji políbil. Ale to nejvíc učinil král Vratislav jen proto, že se bál, aby Konrád, bratr jeho s Břetislavem se nesmluvili proti němu, a snad ho

z království nevyhnali. Kněžna Vilburka tedy odpuštění od krále vzavši na hrad Brněnský s radostí se navrátila. Poslavši pak pro Břetislava, tu hned jej i manžela svého Konráda ku králi přivedla.

Když Konrád a Břetislav ku králi přijeli, před ním se pokorně postavili. Vratislav je oba na znamení pokoje políbil, a k svému synu takto promluvil: „Synu milý! učinil-lis dobře, komu bude lépe, než tobě; pakli jsi zle učinil, hřích tvůj tě stíhati bude.“

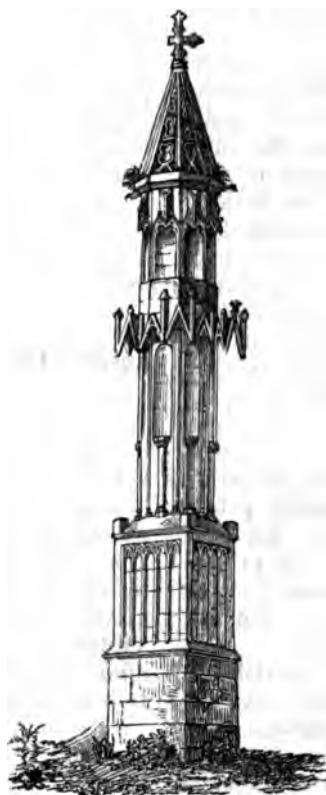
Konrádovi pak pravil, že mu toho, co se stalo, více spomínati nechce, a smířil se s ním upřímně.

Břetislav se proti otci svému pozdvihl.

1090.

Břetislav cítil, že jeho smření s otcem nebylo upřímné a dokonale, neboť to si každý pomysli mohl, že král Vratislav jen aby se z povážlivého položení vytáhl, tak těžkou vinu synovi prominul. Proto si netroufal Břetislav s otcem do Prahy se navrátiti, ale se všemi bojovníky, kteří se ho přidrželi, od Brna odtrhl, a do Hradce nad Labem táhl, kde se usadil, očekávaje, jak se co dále ukáže a coby potom dělati měl. Neboť zajisté také všickni ti, kteří se k němu přidali, nesměli se domů navrátiti, a také se krále báli, aby od něho do vězení uvržení aneb na hrdle trestáni nebyli.

Král Vratislav vida, že svého hněvu tak, jakž chtěl, nikterakž slušně nemohl provesti nad synem ani nad jeho pomocníky, k sobě do Prahy bratra svého Konráda povolal. A tu položiv sněm vši zemi České, představil král svého bratra Konráda národu za svého nástupce na trůnu a hned všechny pány přísahami zavázal, aby nikoho jiného po smrti jeho za knížete nebrali a nepřijímali, než Konrada, bratra jeho; což oni tím snáze učinili, poněvadž nástupnictví na trůnu Českém bez toho na Konráda, jakožto nejstaršího Přemyslovice po Vratislavovi dle zákona Břetislava I. připadnouti mělo. Vratislav znamenav, že tím Konráda sobě ještě více naklonil, a žeby on jej nyní mocně podporovati mohl, kdyby toho potřeba kázala, hned o tom začal zjevně jednati, kterak by

Sloup Zderadův. (Str. 422.) (50.)

mohl smrti Zderadovy i té zpourey syna svého nad ním pomstiti.

Zatím k Břetislavovi do Hradce sbíhali se odevšad nespokojenci, zvláště pak mladší šlechta česká, popouzejíce ho ještě více proti otci a radám jeho. Konečně když se Břetislav o tom dověděl, že otec proti němu něco obmýšlí, zdvihl se po nějakém čase, maje přes tři

tisíce mužův zbrojných a vybraných pohromadě, a táhl přímo ku Praze; rozloživ se pak u potoka Rokytnice, asi mezi Libní a Vysočany, chystal se podstoupiti boj proti otci. Vypravil také hned posla na hrad ku králi, řka: „Hle, teď jsem již přijel blízko, kterého jsi hledal daleko, co chceš učiniti zjitra, nemeškej a učiň to dnes.“ A tak, když syn proti otci zbraně se chápal,

Kněžna Vilburka před králem Vratislavem v ležení u Brna. (Str. 422.)

(51.)

zdálo se, jako by nebylo více práva v České zemi; i strachovali se toho všickni, a s úzkostí očekávali, jaký konec vezme bouře taková nepřírozená, v Čechách neslýchaná. Král se obával, aby jej syn z královského trůnu nesehnal, syn pak se strachoval, aby jat a do těžkého žaláře nebyl uvržen. Při straně Břetislavově stála přední bujná mládež, při straně králově biskup, vyšší kněží, starší, opatrnější v boji a v radě zkušenější pánové. I smluvili se při dvoře královském někteří, že se o smíření stran

pokusí; sám kníže Konrád svou pomocí k tomu se nabízel. Položení bylo velmi na pováženou, a tu museli i svatí patronové čeští, Václav a Vojtěch do toho se vložit, a vlast od smutných následkův rozbroje mezi otcem a synem osvoboditi. Stalo se té samé noci, že mnozí věznové ze žaláře na hradě Pražském vysvobození byli, a co by říkati měli, naučení obdrželi; a ti předpuštění jsouce před králem, takto o svém vysvobození vypravovali, řkouce: „Když jsme v tom žaláři velmi truchliví a zkor-

moučení seděli, tu se nám svatí dědicové, totiž sv. Václav a sv. Vojtěch ukázali, a takto k nám z toho žaláře pomohli: otevřevše zámky a závory, jednu velmi velikou kládu dubovou, v níž jsme za nohy držáni byli, přelomili, a z žaláře ven ji vyhodili. Potom k nám takto mluvili: vstaňte a spěšně do hlavního chrámu jděte, a nás zejména sv. Václava a sv. Vojtěcha, že jsme vás vysvobodili, oznamte, a všemu lidu povězte, že jsme jim pokoj vyjednali. A tak my jako ze sna probuzeni, ani strážní ještě spali, svobodně jsme vyšli, a tuto, jakž nám ti svatí rozkázali, všechno oznamujeme.“

Král Vratislav uvěřil tomu zázraku, a tu k němu přistoupil bratr jeho, Konrád kníže, a s ním tak dlouho rozmlouval, až jej k tomu naklonil, aby se synem se zase smířil a pokoj mezi Čechy spůsobil. A tu Břetislav do Prahy přišel, otcí se pokoril, a od něho milosti dosáhl.

To uslyševše přátelé Břetislavovi velice se toho lekli, a poslavše k němu posla do Prahy, takto mu snažně domlouvali: „Již jsme tomu dobře porozuměli, že ty otcí svému věřiti a s ním v předešlou milost a lásku vejít chceš. My však spojivše osud svůj s osudem tvým, otcí tvému věřiti nemůžeme, a v oběť nás jemu vydáváš, neboť známe jeho chytré obyčeje, a jeho přátelství více bojíme se, nežli jeho nepřátelství. Pomni na Benedu Tasovice, kterýž přede dvěma lety za to jediné, že opět stál o jeho milost, zrádně o život přišel. Činí to otec tvůj jako medvěd, kterýž zádné rány bez pomsty nenechává, a tak podobně bude on bez přestání nás pronásledovati a kárati, až nás všechny vyhladí. Protož neb nás všechny do jednoho od sebe pusť, aneb s námi někde na slušné místo jeď, neboť žádnému jinému nechtěli bychom sloužiti, než tobě, pánu našemu.“

Břetislav neodolal takovým domlouvám: rozvažoval, jestliže sám bez svých přívržencův zůstane, svého stavu sotva uhájiti dovede; pak se snad i své macechy Svatavy a mladších bratrů svých ostýchal, kteří křivě naň při dvoře otcově hleděli, a též větší lásky a upřímnosti od otce užívali. Pročež vida takovou věrnost přátel svých, vzkázal jim, že raději chce s nimi v cizí zemi chleba hledati, než sám a bez nich na otcovskou milost se spoléhati. Tu se hned do ležení jejich navrátil, a sebrav jich přes dva tisíce, dobytka a jiných nábytkův s sebou pojev, k Uherskému králi Ladislavovi (Svatému) se odebral, kterýž jej jako syna Adlety, královny Uherské, tedy co krevního přítele, milostivě přijal, a jeho družině místo Bánov v župě Trenčinské za obydlí vykázal, daje všem obyvatelům okolním rozkaz, aby těm Čechům rádi a po-

mocni byli, přívětivě je snášeli, a jim potravu a špiží dováželi. Břetislav pak při královském dvoře v Uhřích s některými, co byli přední z přátel jeho, poctivě chován jsa tak dlouho tam zůstával, až se zase po smrti Vratislava, otce svého, a knížete Konráda do Čech navrátiti mohl.

Biskupové Pražský a Olomoucký jeli pro své potvrzení k císaři.

1091—1092.

Mezi tím Olomoucký biskup Vecel umřel, nedočkav se potvrzení a posvěcení svého, i zvolen jest na místě jeho Ondřej. Toho Ondřeje a Pražského zvoleného biskupa Kosmasa vypravil král Vratislav teprv ku konci leta 1091 k císaři Jindřichovi IV., který se právě v italském městě Mantově zdržoval, aby od něho potvrzení čili investitury obdrželi, ač to papež zakazoval, pak aby také na svá biskupstva posvěcení byli. Aby se však bezpečně do Italie dostati mohli, požádal zase král Vratislav Falckého hraběte Rapotu, aby je ve svou ochranu vzal, a s lidem svým do té země doprovodil. Byl pak v průvodě biskupa Kosmasa také náš kronikář Kosmas, kanovník při chrámě sv. Víta, a ten píše, že do Mantovy k císaři dne 30. prosince 1091 šťastně se dostali, že se před císařem postavili, a své žádosti jemu přednášeli. Císař biskupům rozkázal, až v radě s radami svými seděti bude, aby se tam před ním postavili, a svou žádost veřejně oznámili. Tedy 4. dne ledna 1092 vstoupil s nimi Falcký hrabě Rapota do rady císařské, kdež císař seděl s knížaty a biskupy v plné velebnosti své. I podal Rapota císaři listy od krále Českého, a při tom učiniv pozdravení, veřejně oznámil vůli a žádost téhož krále, a ty dva volené biskupy před ním postavil.

Mezi biskupy seděl tam také biskup Münsterský, nejhorlivější odpůrce novot papeže Řehoře VII., a ten se tomu silně protivoval, aby Ondřej na biskupství Olomoucké byl potvrzen, proto že prý toto usazení nového biskupa v Olomouci se protivuje nálezu sněmu a sboru Mohučského od r. 1086, kdež bylo vysloveno, aby Moravské biskupství zase jak prvé bylo s Českým v jedno spojeno zůstalo. Císař však dal mu za odpověď: „Nechej nyní, ať učiním, o čem přítel můj prosí; ostatek potom časem svým obmýšleti budu.“ A hned dal dle starodávného zvyku oběma našim biskupům každému z nich prsten a berlu biskupskou. A když to bylo vykonáno, rozkázal jim císař, aby jeli do Verony, a tu aby čekali, až své věci v Mantově

pořídí, a pak že Falckrabě Rapota je zas do vlasti vyprovodí. Ale museli ve Veroně až do počátku měsíce března čekat, než se k nim Rapota dostavil, aby jim na zpáteční cestě do vlasti byl průvodcem.

Smrt krále Vratislava II.

1092, 14. ledna.

Král Vratislav nedočkal se více návratu obou biskupův. Vyjev sobě na lov se služebníky svými dne 14. ledna 1092 tak nešťastně s koně spadl, že hned na místě mrtev ležeti zůstal. I byl veliký pláč všeho lidu, když tělo jeho do Prahy přivezli, neboť za svého dosti dlouhého, šťastného a slavného panování získal sobě v národě veliké vážnosti a lásky. Protož byl pohřeb jeho jednak velmi slavný, však spolu i smutný, a pochovali ho ve chrámě u sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, kterýžto chrám od něho nádherně byl vystavěn. Jeho památný náhrobek se tam pohřbichu nezachoval, ač by mu ještě nyní kapitola Vyšehradská slušně nějaký pomník postaviti mohla.

Král Vratislav panoval 31 let a sice v časích dosti nebezpečných, i předce uměl chrabrosti a moudrosti českou moc a vážnost před celým světem nejen zachovati ale i povýšiti a říši svou rozmnožiti. Míšeňskou zemi k Čechám připojil, královské koruny dosáhl, Vyšehrad kapitulou ss. Petra a Pavla zvelebil, klášter v Opatovicích založil, klášteru sv. Jana na Ostrově nových statkův udělil, slovanským mnichům Sázkavský klášter navrátil, i mnohým klášterům německým, jmenovitě Škotským Benediktinům v Řezně a Benediktinům v Herfeldě a jiným, kteří se mu modlitbami odsloužiti slibovali, mnohá dobrodiní prokazoval, a vůbec velikou štedrostí doma i v cizině spanilomyslnost svou na jevo dával. Tu jedinou chybu měl, že se s bratřími nesnášel a že za urážky se mstíval, kdežto velkomyslně odpouštěti mohl.

Král Vratislav pozůstavil po sobě vdovu, Svatavu Polskou, s kterou měl pět synův a jednu dceru, totiž Boleslava, kterýž před otcem zemřel, byv na krátko před svou smrtí knížetem Olomouckým učiněn, Bořivoje, Vladislava a Soběslava, kteří všickni dosáhli trůnu Českého, Oldřicha, který v mladém věku umřel, a dceru Juditu, manželku Viprechta Grojského. Však přežil otce také ještě Břetislav z druhé manželky, Adlety Uherské.

Kníže Konrád.

1092, od 20. ledna do 8. září.

Uslyšev o smrti krále Vratislava pospíchal hned kníže Konrád, poslední již na živě jsoucí bratr jeho, z Brna do Prahy, a byl jakožto nejstarší úd rodu Přemyslovského dle zákona otce jeho Břetislava I. ode všeho národu slavně přivítán a na staroslavý stolec knížecí dosazen. To se stalo 20. ledna 1092.

Jakožto vladař domu panujícího knížetství Brněnské, kteréž dotud držel, na dvě části rozdělil; jednu část se sídlem v Brně odevzdal svému staršímu synu Oldřichovi, druhou část se sídlem ve Znojmě dal druhému synu Litoltovi čili Lutoltovi. První jeho starost byla, aby překazil obnovení biskupství Moravského; protož hned vypravil k císaři do Italie posla svého Vclína se žádostí, aby Ondřeje na biskupství Olomoucké nepotvrzoval, proto že si přje, aby Morava s Českým biskupstvím spojena zůstala, začez císaři mnoho peněz dáti připovídal. Ale císař již byl Ondřeje potvrdil a nechtěl skutek svůj odvolati, řka: „Co jsem učinil, již toho nemohu zrušiti.“ Oba pak biskupové, Pražský Kosmas a Olomoucký Ondřej, vždy ještě ve Veroně falckraběte Rapoty očekávali, aby se pod jeho ochranou bezpečně do Čech navrátili mohli. Když pak přijel, hned se s ním na cestu dali. I přijedše právě na květnou neděli dne 21. března do Prahy, tu hned od kněží a ode všeho lidu slavně přivítání byli. Kníže Konrád však právě se zdržoval na svém hradě ve Staré Boleslavi, i obávali se ho proto, že toho, co od císaře žádal, nedosáhl. Vydali se biskupové k němu třetího dne v úterý do Staré Boleslavi. Ale kníže zatím smýšlení své změniv, vděčně je přivítal a milostivě přijal; pak s nimi se do Prahy navrátil a velikonoční svátky na Vyšehradě s nimi spolu slavil. Po velkonocích uhodily prý tenkrátě takové mrazy, jakých prý uprostřed zimy zřídka bývalo.

Nepochybné bylby se kníže Konrád také rád královskou korunou ozdobil, kdyby mu byl Bůh delšího panování a života popřál; ale tak zůstal jen Českým knížetem, onemocněl, a po sedmi měsících a devatenácti dnech svého panování, 8. září 1092 umřel.

Rozmnožil nadání kláštera sv. Jana na Ostrově darováním Kravska s celým újezdem ve Znojemsku na Moravě, pak některých statků v Čechách. Jiné památky svého panování nezanechal. Zůstala po něm vdova, již výše jmenovaná Němkyně Vilburka, kterou Čechové také Virpirk, Němci ale Hilburg jmenovali.

Pocházela z rodu bavorských hrabat Tengling Playn-Beilstein, kterýžto rod byl velmi starožitný, počítaje mezi své předky také onoho hraběte Viléma, který s Engelsalkem byl německým vládařem Moravy po zajetí knížete Rastislava, potom Rakouského markhraběte Ariba, za posledních let panování Svatoplukova a za Mojmirů II. často jmenovaného. O Konradových synech, Oldřichovi Brněnském a Litoltovi Znojenském bude ještě spomínáno.

Kníže Břetislav II. 1092—1100.

Břetislav, syn někdy krále Vratislava, který tehdejší ještě pořád v Uhřích přebýval, o něm zvěděl, že strýc jeho Konrád ze světa šel, vzal hned odpuštění od krále Uherského, a poděkovav jemu za prokázané pohostinství se svými druhy, kteří s ním byli do Uher se vystěhovali, na cestu do Čech se vypravil. Jemu jako nejstaršímu z rodu knížecího náleželo nyní vstoupiti na trůn český.

A když přijel již dne 14. září se znamenitým průvodem do Prahy, tu přivítán jest radostně a slavně ode všeho národu.

Již na ulicích a trzích podhradí Pražských stály panny a mládenci skvostně vystrojeni, ve mnohé zástupy rozděleni; jedni všeliké tance provozovali, druzí radostné písně zpívali, jiní na bubny bubnovali, na píšťaly pískali, na trouby troubili, a takto jemu radost svou z jeho šťastného příjezdu ukazovali. Na všech kostelích se zvonilo, a když vjížděl kníže do samého hradu Pražského, tu očekával jej u velké brány před kostelem Panny Marie biskup Kosmas s velikým zástupem kněžstva svého a panstva českého, i provodili ho přímo na stolicí knížecí, na kterouž byl podle starodávného obyčeje posazen, a od pánův, vládků a zemanův za knížete Českého přijat a všemu lidu vyhlášen. Radovali prý se Čechové, že nyní dostali Břetislava knížete ač věku mladého, však rozumu dospělého, a Kosmas, štědře jej chvále, jmenuje ho knížetem znamenitým, v obcování příjemným a v boji udatným.

Břetislav II. takto přijat byv od celého národu se srdečností, také sám k němu srdečně se měl. Povolav valný sněm ke dni sv. Václava do Prahy, po tři dni všem sněmovníkům slavné hodování učinil; potom teprv sněmování začalo. Mnoho důležitých věcí bylo prý na tom sněmu ujednáno, jmenovitě také co se týkalo zemské správy a obecného pořádku; Kosmas však to všechno mlčením pominul, za to tím obšírněji vypisuje,

co bylo ujednáno k zastavení a vyplnění mnohých ještě zbytkův z obyčejův a pověr pohanských. Následkem toho ujednání kázal pak Břetislav II. všechny takové chytré šibaly a podvodníky, kteří se za žrece, věštce a hádače vydávali, a čary a kouzla provozující lid obecný mámili, ze země vyhnati. Také dal posekati a spáliti ráje a jiné starým pohanům posvátné háje, do kterých ještě mnozí chodívali, aby se svým modlům klaněli, pak i jednotlivé stromy dal sporáčet, jimž vždy ještě se prokazovala pověřivá účta.

Ještě tenkrát zachovávali mnozí staré pohanské svátky jarní, letní a zimní, a tu výslovně zakázal kníže, aby byly stavovány pověřivé obyčeje za letních svátkův, neboť prý v úterý a ve středu po svatém Duchu činili ještě lidé všeliké oběti u studánek a nad vodou, zabitou drůbež a jiné oběti přinášeli, a skřítky, šotky a jiné modly za prospěch a pomoc prosili. Mnozí též ještě pochovávali své mrtvé v lesích, na rozcestích, křížovatkách a starých pohanských pohřebištích, a obyčejem pohanským kobky tam stavěli, aby tu duše předkův odpočinku dosáhly. Jiní ještě provozovali všeliké pohanské obřady nad mohylami čili homolemi mrtvých, duše jejich vzývali, tváře škraboškami přikrývajíce, zpívali, tancovali a divoké skoky vzhůru činili. Že pak tyto staré obyčeje a pověry, ač již přes dvě stě let Čechům světlo sv. evangelia svítilo, nechtěly konec vzíti, a vždy mnohým lidem ještě rozum mátly, ohlášeno po vsi zemi velmi přísně, aby se nic takového více nedálo.

Podvod nepravého biskupa.

1093.

Kníže Břetislav II. přidržoval se, jako kníže Konrád před ním, protipapeže Klimenta III., ačkoliv ten již z Říma ustoupiti musel řádnému papeži Urbanovi II. Také větší díl kněžstva českého a moravského uznával ještě toho Klimenta III. Oba biskupové naši, Kosmas Pražský a Ondřej Olomoucký, ač již od císaře potvrzení, nemohli předce posvěcení svého ještě dosáhnouti, poněvadž tehdejší arcibiskup Mohučský, Ruthart, kterému je vysvětití náleželo, papeže Urbana II. se přidržoval, a jim v tom velké nesnáze a odklady činil. A tu přihodilo se, když biskupové naši již na čtvrtý rok vysvěcení nejsouce, ani kněží, ani kostelův, ani sv. olejův světití ještě nemohli, že se vyskytl v Praze r. 1093 neznámý dobrodruh, jenž vrací se z pouti Jerusalemské pravil, že se nazývá Ruprecht, a že jest biskupem ve městě Kavilloně

v Provincii v poledních Francouzích. I poněvadž kanovník Pražský, jmenem Osel, jenž se s ním právě byl z této pouti z Jerusalema vrátil, o něm seznával, že ho viděl, kterak všude na cestě již také vykonával obřady, jakž na biskupa sluší: tu toho Ruprechta kníže Břetislav II. i biskup Kosmas velmi vlídně přivítali, a velmi rádi tomu byli, že se nabídl, úřad biskupský, pokud toho zapotřebí bude, v Čechách zastávat. A tak ten kněz Ruprecht vedle obyčejě biskupského mši sv. sloužil, mnohé kostely vysvětil a z toho mnoho peněz nashromáždil; potom v čase postním mnoho žákův na kněžství a u veliký čili zelený čtvrtek, dne 14. dubna, křížmo čili svatý olej v kostele u sv. Víta světil. A když na Boží hod velkonoční velkou mši sv. zpíval, přistoupil k němu nějaký kněz, a něco mu v uši pošeptal. Tu on hned poznav, že jest konec klamu a podvodu jeho, zdvihl se spěšně, a o samých svátcích od knížete i biskupa Kosmasa odpuštění vzav pryč se strojí. Na darmo ho kníže i biskup prosili, aby ještě s nimi pobyl, ale nemohli ho k tomu žádnými dary pohnouti; vsedl na kůň svůj, a se svým služebníkem do Míšně spěšně pryč utíkal. Hned se potom prohlašovalo, žeby on biskupem nebyl, ale nějaký podvodník. Knížete a biskupa to nějak nepokojilo, a by z pochybností byli vyvedeni, poslali bezpečného a v jazyce latinském sběhlého posla na koni až do Kavillona s listy k tamějšímu biskupu, jenž slul Desiderius. Kterýž zase odepsal, že jeho kostel nikdy biskupa neměl, jenžby se byl Ruprecht jmenoval. Když kníže a biskup tohoto zlého podvodu jistoty nabyli, hned k papeži Klimentovi III. poslali, a co by činiti měli se tázali. Papež vzkázal, aby se předně kostely od toho Ruprechta posvěcené nově posvětily; lidé, které křestil, neměli se podruhé křtiti ale břimování má se jim uděliti; také žáci od něho na kněžství svěcení, nemají nově posvěcení býti, ale když bude biskup jiné světiti, oněm aby kázal mezi jinými státi, ale aby jim pomazání nedával, toliko vlože na ně ruce aby jim požehnání dal. A od toho času ničeho nebylo slyšeti o tomto domnělém a podvodném biskupu, a nebylo by se to všecko stalo, kdyby naši biskupové byli již posvěceni bývali.

Válka s Vladislavem, králem Polským. 1093.

Polský ač nekorunovaný král Vladislav byl svakem českého knížete Břetislava II., mív za

manželku sestru jeho Juditu, nyní již zemřelou. Zdá se, že s ní dostal u věně důchody župy Kladské, kterých i po smrti manželky své požíval. Nechtěl pak také platiti starý poplatek, kterým Polsko zavázáno bylo panovníkům českým od času knížete Břetislava I. za postoupení Slezska, a již knížeti Konradovi ho zadržel. Také přicházeli tehdaž mnozí polští pánové do Čech, a ukládali zde o svržení vojvody čili prvního dvorského župana Setěcha, který se stal miláčkem krále Vladislava, a maje ve své moci mnohé hrady téměř sám v celém Polsku místo krále vládl. Tito polští pánové, kterým se jeho řádění nelíbilo, nalézali v Čechách nejvíce rady a pomoci u Vršovcův, jichžto rod vždy ještě vynikal mocí a důležitými úřady. Tehdy právě byli Mutina a Božej starostové rodu toho, požívající u knížete Břetislava veliké vážnosti. A tak tito Poláci podavše se pod rozkazy Zbihněva, pobočného syna králova, táhli s ním podle rady v Čechách jim dané, pod město Vratislav ve Slezsku, které se jim vzdalo; stejným časem pak zdvihl i Český kníže Břetislav II. válku proti svému svaku Vladislavovi, aby jej k odvádění zadrženého poplatku přinutil.

Vytáhlo české vojsko do Slezska, a celou tu krajinu od českých hor až k řece Odře tak poplenilo, že od hradu Rečenu až pode Hlohov nezůstalo prý, kromě pevného města Němčína, ani osady ani domečku neporušeného. A byl by Břetislav nepřestal, země té až do Krakova hubiti, by byl Vladislav k němu svých posílův s velikými prosbami neposlal, kteříž přinesli daň za rok přítomný a minulý, tisíc hřiven stříbra a šedesát hřiven zlata, to jest sumu dvouletní. Za to učiněn jest mír, a Vladislav svůj poplatek budoucně řádně odváděti slíbil.

Králi Vladislavovi v té válce pomáhal ač marně, král Ladislav Uherský a jeden z našich domácích knížat, totiž bezpochyby Svatoopluk Olomoucký, syn někdy Oty Krásného. Tímto mírem dal náš kníže Břetislav II. župu Kladskou v léno mladému Boleslavovi Křivoústému, svému synovci, synu Polského krále Vladislava a Judity České. Tentýž Boleslav Křivoústý, ač teprv osmileté pachole, byl také na té vojné, a s výše zmíněným vojvodou Setěchem učinil vpád do Moravy. A tak kníže Břetislav II. udělav budoucího panovníka Polského svým manem čili leníkem, k sobě do Čech ho vzal, aby se při českém dvoře vzdělával a manskou službu konal.

Vysvěcení biskupův a sňatek knížete Břetislava.
1094.

Neslýchaný podvod onoho nepravého biskupa Ruprechta a veřejné pohoršení, které z něho povstalo, pohnulo bezpochyby Mohučského arcibiskupa Rutharda, že se konečně uvolil, oba naše biskupy vysvětit. Kníže Břetislav II. tedy hned na počátku r. 1094 poslal Kosmasa, biskupa Pražského a Ondřeje, biskupa Olomouckého, do Mohuče k církevní synodě, požádav zase falckraběte Rapotu, aby je bezpečně tam doprovodil. Posvěcení obou biskupův potom vykonáno jest dne 12. března v Mohuči. I náš kronikář Kosmas byl při tom, a vypravuje, jaké nebezpečí přestáli v Němcích na cestě zpáteční; neboť zuřil právě tak silný mor, že v Amberce ani do kostela vkročiti nemohli pro mrtvá těla, kterými byl naplněn; v jiném místě zas prý měli po třech čtyřech mrtvých v každém domě.

Kníže Břetislav II. maje v úmyslu se oženiti, vypravil slavné poselství do Bavor ku knížeti Albrechtovi, žádaje aby jemu sestru svou Lutgardu za manželku dal. I přivedena jest Lutgarda Bavorská do Čech, a v měsíci září 1094 slavena jest v Praze svatba hlučná a veselá. K víře podobno, že právě novosvěcený biskup Kosmas tu nevěstu do Prahy přivezl, a ji Břetislavovi zasnoubil.

V tom čase stavba r. 1092 vyhořelého kostela sv. Víta na hradě Pražském již tak daleko pokročila, že biskup Kosmas k výslovnému přání knížete Břetislava II. velký oltář sv. Víta posvětit mohl. I posvětil ho dne 27. září 1094, a je ostatní části kostela ještě nebyly dokončeny.

Nová válka s Poláky.

1095—1096.

Polský král Vladislav nepřestával, obysypávati vojvodu Setěcha milostí svou, ba i královna sama hájila ho, kdežto oba králevicové, Boleslav Křivoústý a Zbigněv neměli takové lásky u rodičův svých. Proto se jich zase kníže český Břetislav II. musel ujímati, a novou válku proti svému svakovi zdvihnouti.

Onen kníže Olomoucký, Svatopluk, kterýž v předešlé válce již Polákům a Uhrům proti Břetislavovi pomáhal, bezpečil se také přes míru na ochranu ujce svého, krále Ladislava Uherského, až zároveň i proti němu kníže Břetislav zbraň svou obrátiti musel. Však tu král Ladislav skutečně se zas ujímal knížete Svato-

pluka, i vojensky jemu ku pomoci táhl, ale na tom tažení náhle život svůj skončil dne 27. června 1095, právě když obecným hlasem jmenován byl nejhodnějším k ujmoutí velitelství nade vojskem všeho křesťanstva, které se v tomto roce sbíralo k osvobození svaté země z rukou Saracenův. Král ten Ladislav jmenoval se vlastně Vladislav, a jsa potomek sv. Štěpána, byl potom za svatého vyhlášen.

Tedy vedl kníže Břetislav II. nyní válku na dvě strany. Když pak na jaře r. 1096 do Polska táhnouti se strojí, chtěl, aby dříve ještě posvěcen byl dostavěný již kostel sv. Víta na hradě Pražském. Biskup Kosmas bez meškání den k takové slavnosti uložil, a tak se stalo 14. dne měsíce dubna, že ten obnovený chrám u přítomnosti velikého množství lidu slavně byl posvěcen.

Břetislav přišel potom s vojskem svým do Slezska, spatřil, že tam Poláci nějaký pevný hrad při řece Nise, Brdo řečený (nynější Vartu) vystavěli, který v čas války s Poláky Čechům na škodu býti mohl, neboť hned za Kladskou župou byl postaven. Proto hned Břetislav toho hradu dobýval, a když ho dobyl, hned jej rozbořiti rozkázal. Potom pak dobře doleji při též řece Nise jiný hrad na vysokém břehu postaviti rozkázal, a jemu Kamenec jmeno dal. A když Břetislav dokončil dílo hradu toho, a dřív než odtud zase do Čech se navrátil, vyjevilo se, že páni z rodu Vršovcův něco proti knížeti tropí a jmenovitě pikle strojí, aby knížete Českého s jeho moravskými strýci svadili a zesvářili. Měltě kníže ovšem ten rod v nenávisti, poněvadž prý věděl, že jest velmi hrdý a úskočný. I povolav kníže k sobě Vršovice Mutinu, syna Bosova, svého potud nejtajnějšího radu, odešel s ním soukromí, a vyčítaje mu nevěrnost jeho, řekl: „Mutino, věz jistě, bych se Pána Boha nebál, tak jak bys zasloužil, kázal bych tě hned oslepiti. Ale toho nechci učiniti, neb znám, že veliký hřích jest to, co Bůh při člověku spůsobil, zkaziti.“

Na to propustil Mutinu pouze s dvěma sluhy svými, aby jej hlídali, Mutina pak znaje nelibost knížete, nevrátil se do Čech, ale utekl do Polska.

Zatím dán od knížete rozkaz do Čech, aby všechen statek Mutinův byl zabaven a knížecí komoře přivtělen; též aby Božej syn Čakův, bratranec Mutinův, bez prodlení i s ženou a dvěma syny vyveden byl ze země. Stalo se tak i vsazen jest Božej se svou rodinou na loď. a po Labi vyvezen jest do Srbska Míšeňského, odkud se pak také do Polska obrátil, a tam se

s Mutinou sešel. Oba pak našli dobrého pohostinství u krále Polského.

Co v té válce proti Polákům dále se stalo, nevíme; se Svatoplukem Olomouckým prý se pak kníže Břetislav, jak Dalimil vypravuje, následujícím způsobem smířil. Svatopluk, když Břetislav proti němu táhl, vstříc mu vyšel, a na jedné hoře s ním se sešel. Když se tu potkali, zbraněmi na sebe dorážeti chtěli, avšak Svatopluk prý takto k svému vrchnímu knížeti promluvil: „Báto, dobřeť jsem to věděl, že nám lidé naši lichotíce nás chtěli užiti, a mezi sebou svaditi. Poslechni mne, bratře můj, ty se mnou vždy v míru stůj, a když nás směji naši lidé vaditi, dejme se jim spolu zbíti: ať knížat, bratří nevadí, i ať svá těla na to sadí.“ Břetislavovi byla ta řeč milá, a takto jemu odpověděl: „Báto, pravý jest ten vila (čili bloud), kterýž pro řeč cizího nepřítel jest svého blížního; a když nás směji vaditi, dejme jim toho užiti.“ Tajně se tu umluvili, že zjitra svedou boj jen tak na oko, kde vpředu postaveni budou Vršovici se strany Břetislavovy, aby jich lid Svatoplukův pobil v boji, — a tak Vršovcův, kteří knížata svadili, mnoho tehdy bylo v boji zbito.

Křižáci v Praze činili Židům násilí. 1096.

Tohoto roku 1096 stal se začátek tažení křižáckých k osvobození svaté země Palestiny z rukou nevěřících Saracenův, kterážto tažení po všecken potomní čas velmi památné a důležité změny způsobila v životě národův evropských. Podnět k nim dal nepatrný poustevník a kněz francouzský Petr Amienský, kterýž vyličiv křesťanským národům ve Francii, Italii a v Němcích mnohá ukrutná utrpení, jakáž snášeti musili od nevěřících vyznavači Kristovi a poutníci křesťanští v zemi, kde Kristus Pán učil a zemřel, všechny tyto národy ku všeobecnému tažení na nevěřící Saraceny přemluvil a povzbudil. Kdo chtěl táhnouti, dostal znamení červeného kříže, jež sobě ku pravému rameni připíal, a zval se křižákem, a byl-li člověk poddaný, nesměl ho pán jeho pod trestem církevním zdržovati, a každý takový křižák stal se potom z poddaného člověkem svobodným. Tož ten lid v Němcích a Francouzích, kdež ode dávna bývalo velmi tuhé poddanství, houfem chyše, role a pány své opouštěl, a k tažení křižákův se přidával. I sběhlo se toho lidu v krátce v obou zemích tak veliké množství, že nežli knížata se mohli k tažení vystrojiti, lid tento zevšad zběhlý a nezřízený velkou škodu v těch ze-

mích činiti počal, a bez meškání do východních zemí pryč vyveden býti musel. Hnuly se tedy první zástupy těch nezřízených křižákův již v měsíci květnu 1096 z krajin od Rýna, vedeni jsouce od samého Petra Amienského a od německého rytíře Waltera z Habenichtsu čili Nemanic. Vytáhly celé rodiny, prodávše všecko co měly, na dvoukolém voze, voly taženém vezly se děti, všeliké věci a zásoby potravní; ženy poctivé i nepoctivé s sebou táhly ozbrojeny a v mužském oděvu, a po všech cestách, na všech polích rozbíjely se stany a rozléhaly se písně ke chvále svaté země a této svaté pouti. U každého města, u každého hradu, ku kterému tito křižáci přišli, tázaly se, je-li to již Jerusalelem. Pověsti o hrozných divech, znameních na nebi, krvavých oblacích a bojích v povětrí roznášely se a dodávaly horlivosti, která byla u mnohých opravdu ohnivá, neboť si znamení kříže žhavým železem vypalovali na těle. Kamkoliv přišli, obořily se předně na Židy, vylévající si na nich vztek svaté horlivosti, proto že oni Krista Pána ukřižovali.

Hlavní proudy toho lidu valily se skrze Rakousko do Uher a pak dále Bulharskem do císařství Řeckého; v samém pak letě téhož roku přitáhlo také několik takových křižáckých zástupův, větším dílem Němci od dolejšího Rýna, do Čech, jsouce každé zemi, kterou šla cesta jejich, počtem svým dosti nebezpečni. Za nepřítomnosti knížete Břetislava II., který právě stál v poli proti Polákům a v Kladště stavbou pomezního hradu Kamence se zaměstnával, přišli tito křižáci do Prahy, a dali se tu jako jinde v násilné křesťení Židův. Kdož tomu odpírali, hned do smrti je zabíjeli. Vida biskup Kosmas, že se to činí proti církevnímu řádu, a že bezděčný křest býti nemá, poslal k nim, aby toho nečinili. Než vida, že jest Němcův veliká síla, knížete že v zemi není, a on sám s ně býti že nemůže, musil to mlčením pominouti. Když pak křižáci z Prahy dále do Uher odtáhli, tu ti násilně pokřesťení Židé po několika dnech již opovrhše křest, zase k svému zákonu Mojžíšovu se navrátili. Kronikář Kosmas, kterýž to všecko viděl, měl to biskupu a ostatnímu kněžstvu za zlé, že si nepřispíšili, tyto pokřesťené Židy poučiti a k víře křesťanské navésti, a že tomu navracení k židovstvu dopustili. Obyvatelstvo Pražské, jak se zdá, schvalovalo počínání křižákův, nebo aspoň vykonané již pokřesťení považovalo za platné jakožto z dopuštění Božího. Proto potom Židé za své odpadnutí od obecného lidu nejspíš rozličné nátlaky trpěti musili.

Konec slovanské služby v klášteře Sázavském.
1096—1097.

Opat Božetěch zatím v tom čase, když biskup Kosmas čtyry leta na své posvěcení čekati musel, a biskupského úřadu konati nemohl, dovršil stavbu a umělecké vyzdobení kláštera Svatoprokopského a hlavního klášterního chrámu v Sázavě. Jakmile však biskup Kosmas r. 1094 svého posvěcení došel, požádal ho Božetěch, aby nový klášterní chrám posvětitu ráčil. Biskup tedy zajel v měsíci říjnu 1095 do Sázavy, a napřed dne 14. října posvětil velký oltář a celý kůr nového chrámu, kterýž ode dvou oltářů v pravo a v levo počínal, a až k zadnímu konci krypty pod velkým oltářem dosahoval. Druhého dne, 15. října, vysvěcen jest oltář nad kryptou, druhý v kryptě, a třetí v kapli, která stála po levé straně kostela. Třetího dne, 16. října, dokonán jest obřad ten vysvěcením dvou oltářův po pravé a po levé straně kostela. Ve všech oltářích uloženy jsou byly mnohé svaté ostatky.

Však již z předešlého vypravování vysvítalo, že biskup Kosmas opatu Božetěchovi nehrubě byl nakloněn, následovně že jako jiní kněží latini tím více on nemile pohlížel na slovanské služby v Božetěchově klášteře konané, ač se ve všem snášely s obřadem latinským. Však již také král Vratislav, mocný Božetěchův ochránce, nebyl více na živě, a příčina k opětnému potlačení slovanské služby mohla se nyní snadně naskytнути.

Tři mnichové Sázavští, Demeter, Kanan a Holiš, lidé ctižádostiví ale krátkozrací a nemoudří, bezpochyby od nepřátel Božetěchových svedení, o to vši mocí usilovati začali, aby Božetěcha s opatské hodnosti svrhli, domnívajíce prý se každý z nich, že potom na jeho místo dosednou. Ve spojení a srozumění s mnichy kláštera Břevnovského, kteří již jednou za Spytihněva II. klášter Sázavský byli opanovali, nedávali pokoje dvoru knížecímu, osočujíce opata svého žalobami nejhrubšími, které kdykoli vyšetřovány jsou, pokaždé ukázaly se býti ničemnými.

Tu konečně kníže Břetislav II. rozmrzel se nad neustálým tím škorpéním, a ku konci roku 1096 předloživ tu věc pánům českým k rozřešení, s jejich volí vydal rozkaz, aby Božetěch a všickni slovanští mnichové klášter Sázavský opustili, a vše jak leží a stojí aby latinským mnichům Břevnovským postoupili. Tak musel Božetěch mnoho dobrého a krásného ve vlasti své způsobiv, vinou vlastních bratří klášterních, ale stejné s nimi ač nezasloužené po-

trestán vlast svou opustiti, a bezpochyby útočiště v Uhřích hledati, kde až do 13. století bylo některých klášterův slovanských pod poslušenstvím římským, kam jej také větší část vypovězených bratří následovala. Však potom předce někteří staří mnichové slovanští, kteří neumějíce latinsky v žádném klášteře českém laskavého přítluku nenalezli, a žebrotou po zemi chodili, z milosrdenství zase do kláštera Sázavského přijati byli, a od latinských mnichův poskytována jim tu do smrti chudícká výživa.

Již dne 3. ledna 1097 byl dosavadní převor kláštera Břevnovského, jakýsi Děthard dle žádosti biskupa Kosmasa od knížete k opatství Sázavskému jmenován, a potom 8. března na to důstojenství posvěcen. Latinský kronikář, mnich Sázavský, o tomto Děthardovi píše, že byl v jazyce latinském dobře vycvičený a řádu mnišského nad jiné povědomý, jinak také že byl muž výborný, tváří příjemné, vtípu ostrého, myslí rozsáhlé, obcování libého, krásné výmluvnosti, však nežavý, nepřítel zlých povah, myslí tak tiché a stálé, že obličej ani při radosti ani při zármutku nezměňoval. Když do kláštera na Sázavě se svými bratřími přišel, všecken nábytek v něm úmyslně zkažený našel, neboť svedení a škorpiví mnichové slovanští, majíce posavadní chvilu své proměnění za zasloužené vyhnání, všecko zkazili. Potravu také žádné tam nebylo, a Děthard nový opat se svými latinskými mnichy ničehož k výživě své nenalezše, ze zásob knížecí komory podporování býti museli. A ponevadž tam také žádných knih leč slovanských nenalezli, i sám opat a ostatní mniši latinské knihy dnem i nocí přepisovali, aby jich při službách Božích užívatí mohli. Knihy slovanské pak, písmem Svatokyrilským sepsané, čísti v nich neumějíce bohužel větším dílem zkazili, roztrousili a snad i spálili, neboť tam po čase ani památky po nich nezbylo, kromě snad jediného evangelia vlastní rukou sv. Prokopa sepsaného, kteréž nevědomo jakým způsobem po třech letech za Karla IV. se vyskytlo, a náhodou ač v cizině zachováno bylo, jakž jsme o tom nahoře na svém místě zprávu dali. A tak ten obyčej, v slovanském jazyce služby Boží konati, v Čechách pojednou přestal, lid český jich litoval a dlouho s toužebností jich sobě připomínal. Však nic tím netrpěla svatá památka českého vlastence, svatého Prokopa, a mnichové latiniští opatrujíce jeho ostatky, stejnou úctu jako před tím slovanští bratři k nim chovali, a památku jeho oslavovali.

Kterak Břetislav II. s Židy sobě poradil.

1098.

Když Židé Pražští od křižákův násilně pokřestění, k svému národnímu náboženství zase navracení, od lidu proto všeliké nátisky snášeti musili: tu mnozí následkem toho počali se pomalu i se svými poklady tajně z Čech vykrádati, a svá zboží, kteráž měli nejlepší na zlatě a stříbre do Uher a do Polska stěhovati. To slyše kníže Břetislav, velmi se rozhněval, a nemínil toho jim trpěti, považuje to za trestuhodný přestupek na ujmu knížecích důchodův.

Nařídil tedy r. 1098, když stěhování Židův již se zmáhati začalo, svému nejvyššímu dvorskému komorníkovi, aby vykonal pokutu nade všemi Židy pobraáním všelikého jmění jejich. Tento nejvyšší komorník tedy přišel s branným lidem do Židův, a povolav před sebe jejich starších, oznámil jim vůli knížecí a k nim tuto řeč prý učinil řka: „O lidé nešlechtní přilíš; pankharti Izmaelští! Kníže poručil, otázati se vás, proč jeho zemi loupíte, proč se pryč kradete, proč utíkáte, když se vám od knížete ani od koho jiného krivda nečiní? Zlato a stříbro, kteréhož jste zde nabyli, proč do cizí země nesete? Však víte, že jste toho sem nepřinesli; prázdní jste sem přišli, prázdní odejděte, tu kdež se vám koli líbí. O nešlechtníci a zhoubci této slavné země! Spravedlivé vás Vespasian císař dával třicet za jeden peníz. Že však pokřestění jste, toho sám Bůh svědek jest. A že se to tak stalo, Božím dopuštěním se to stalo. Že jste se pak opět židovského obyčeje přichytili, Kosmas biskup onť z toho Bohu počet učiní.“ Tu řeč od knížete když nejvyšší komorník dokonat, hned se ozbrojený lid knížecí na židovské statky a nábytky jejich obořili, a cožkoli nalezli, všecko pobraли, krom což k jídlu bylo, to jim nechali. A tu přemnoho pokladův ten den bídným Židům jest pobraeno a do knížecí komory odevzdáno, tak že se tomu všickni lidé divili, a Kosmas praví, že tolik peněz ani Řekové z dobyté a hořící Troje nevynesli.

Heřman, nový biskup Pražský.

1099.

Biskup Kosmas umřel dne 11. prosince 1098. Kníže Břetislav II. pečuje o to, aby Česká země dlouho bez vrchního pastýře nezůstávala, počal obyčeje a povahy kněžstva českého zpytovat a rozvažovati, koho by nejhodnějšího kněze na biskupskou stolicí povýšiti měl. Že však si vzpomněl na průpověď krále Salomona:

„Synu, o všem co konati chceš, porad se dříve,“ povolal do své rady Viprechta hraběte Grojského, svého štagra, jenž byl muž velmi opatrný, v takových věcech zběhlý a pln rady, a řekl k němu: „Ty za času krále Vratislava, otce mého, byl jsi první mezi radami jeho; znáš způsob lidu českého, lidu obecného, ale i mužův duchovních znáš povahy a obyčeje, proto koho mi poradíš, toho chci za biskupa voliti.“ Odpověděl Viprecht: „Dokud otec tvůj panoval, tehdáž ovšem, co jsem radil, něco platilo. Nyní pak takoví lidé živi jsou, kteří o sobě myslí, že za něco stojí, jižto dokonce nic nevědí, toliko to za dobré uznávajíce, co se jim samým líbí. Však znáš, milý kníže, že k takové svaté potřebě sluší vyhledati muže cnostného, volného a ne hněvivého, ne spurného ani lakomého, ale raději dobrotivého, milosrdného, štědrého a snášlivého, a kterýž by byl dobrého obcování a jiným za příklad. Poněvadž mne pak v tom žádáš za radu, a chceš tomu, abych i osobu jmenoval, oznámím, ne pro přízeň ani nepřízeň, ale to, co za slušné jest a za spravedlivé. Byl otce tvého, a jest tvůj nyní služebník, kteréhož pak ty lépe znáš, jmenem Heřman. Ten byl vždycky ve všech věcech, které se mu poručily, věrný vykonavatel, střízlivý, pokorný a spravedlivý, a což nejvíce k tomu úřadu náleží, to jest také při něm, že jest muž výborně učený, a podle zdání všech lidí jest člověk dobrý a muž dokonalý. Neznám by při něm byl v tom jaký nedostatek, leč by to na překážku bylo, že jest cizozemec.“ Kníže to slyše oddechl sobě, a podiviv se tomu, řekl: „Za jiné nemám, než že tvé srdce a mé jednu vůli má. Že jest cizozemec, to nic na škodu není, ale k lepšímu tomu kostelu, neb rodiče, bratři a sestry ničeho na něm nevytáhnou; děti žádných nemá, kteří by jemu starost způsobili, a od přátel svých obloupen nebude, ale jakéžkoli zboží se mu časem dostane, to všecko kostel jeho míti bude. Toho tedy biskupem učiním.“

Tu hned kníže povolav sněm, pántův zemských a kněží do Staré Boleslavi, kdež řečený Heřman byl proboštem, ač teprve první svěcení na jahna měl, a toho Heřmana národu Českému za biskupa představil. A tak byl tento Heřman rodem z Maastrichtu v dolejších zemích Porýnských dne 28. února 1099 na biskupa Pražského vyvolen a vyhlášen.

Biskup Olomoucký, Ondřej, umřel již mnohem dříve, 22. května r. 1097; jeho nástupce Jindřich spravoval církev Moravskou také jenom rok (1098) a nyní r. 1099 následoval jej za biskup Petr.

Že pak Břetislav kníže nemohl najít hodnějších kněží, aby je na důstojnost biskupskou povýšiti mohl, než právě rodilí Němce a jiné cizozemce, toho příčinou bylo, kromě snad nějakého strannictví anebo osobní lůbosti, skutečné opoždění veliké části tehdejšího kněžstva českého ve vzdělání a v zavedení přísnější kázně v porovnání se zeměmi západnějšími. Proto vždy býval velký počet rodilých Němcův mezi dvorskými kaplany, kteří za své zásluhy ve službách knížecích výnosné prebendy, biskupstva, proboštstva a opatstva dostávali, zůstávající při tom vždy ve službě dvorské. A předce bývalo vždy dosti výborných kněží domácích, kterým okolnosti k povýšení nesloužily, a biskupové, za kterých se dosavad největší pokroky v upevnění a rozhojnění řádův křesťanských staly, jako sv. Vojtěch, Šebř a Kosmas, byli zrovna rodilí Čechové.

Břetislavovo jednání u císaře v Řezně. 1099.

Kníže Břetislav II. smířiv se poněkud s knížaty Olomouckými, Svatoplukem a Otou, kteří knížetství své spolu spravovali, zanevřel pak tím více na syny Konrádovy, Oldřicha Brněnského a Litolta Znojenského. Nevíme již co se mezi nimi stalo, kronikář Kosmas jen tolik poznamenal, že Břetislav Brněnského Oldřicha r. 1097 před sebe obeslal, a jej jíti a na hrad Kladsko do vězení odvésti rozkázal. Oldřich sice po nějakém čase z toho vězení vyšel, a byl on po knížeti Břetislavovi nejstarší z rodu Přemyslova, jemuž dle zákona děda jejich, Břetislava I., náleželo nástupnictví na Českém trůnu po smrti právě panujícího Břetislava II. Však ten Břetislav II. nemaje lásky k tomu Oldřichovi a od nástupnictví jej vyloučiti chtěl, umínil sobě, nevlastnímu bratru svému, Bořivojovi, dopomoci k trůnu českému. Tento skutek a pak i způsob, jak jej provedl, uvaluje těžkou vinu na něj, a tato vina pomstila se bohužel velmi záhy na knížatech a pánech zemských.

Nedlouho po vyvolení Heřmana biskupa císař Jindřich IV. do Řezna přijel, a v tom městě sněm říšský držel, mnohých knížat říšských tam povolav. A že to bylo blízko hranic českých, také našeho Břetislava II. k tomu sněmu pozval. Toto pozvání bylo právě knížeti vhod. Vypravil tedy napřed posly své do Řezna, skrze které jak císaři tak i předním pánům jeho, přátelům svým, hojné dary poslal. Sám pak

ještě velkonoční hody na Vyšehradě slavil, a vyjel z Prahy, pojav také s sebou bratra svého Bořivoje a Heřmana, voleného biskupa Pražského, aby jej od císaře potvrditi dal. Dne 19. dubna 1099 viděli z Řezna ohně od hořících vesnic, znamení to, že se Český kníže k císařskému dvoru blíží, i hned vyjeli přátelé jeho, dvořané císařští na tři míle jemu vstříc, a tu jej slavně uvítavše do města s velikou poctivostí doprovodili.

Když Břetislav II. před císaře vstoupil a uctivě od něho přijat jest, žádal na něm, aby Heřmana voleného na biskupství Pražské podle starého obyčeje potvrdil. Císař v tom nečinil žádných překážek, a hned bez odtažův u přítomnosti mnohých knížat a biskupův žádosti této vyhověl, podav Heřmanovi prsten a berlu biskupskou. Druhá žádost Břetislavova byla však taková, že k ní císař ještě raději svolil. Břetislav totiž nechtě dopustiti, aby strýc Oldřich, jakž dle práva slušelo, po něm byl knížetem v Čechách, císaře za to žádal, aby Bořivojovi, bratru jeho, knížetství České v léno dal, a spolu všem tam přítomným Čechům rozkázal, aby po Břetislavově smrti ne jiného, než Bořivoje za knížete, čili jak Němci říkali, za vojvodu sobě volili. Od časův Vladivoje knížete, pak Jaromíra a Oldřicha nic podobného se nestalo, a císař rád z toho velmi, že se mu bezděky podává příležitost, sáhati do práv země České, což jemu jinak nenáleželo, propůjčil veřejně Bořivojovi korouhev knížetství Českého; přítomní pánové čeští pak, jichžto otcové na zákon o posloupnosti českých knížat přísahali, nesměli a nemohli se opřítí tomuto ukřivdění práv zemských. Břetislav II. takto vše dle zdání svého dobře pořídív, vrátil se zas do své země zpátky.

Břetislavova výprava do Moravy. 1099.

Křivda jednou počatá musela nyní býti provedena i dalším křivděním. Konrádovi synové, Oldřich a Litolt, o takovém zřízení, které se v Řezně stalo, uslyševše, nebyli spokojeni s tím, i začali lid sbírat, a hrady své lépe opojuvati a zásobiti. Pročež aby mu překážeti nemohli, hned se Břetislav s válečnou mocí do Moravy obrátil. A tu rozkázal obnoviti hrad Podivín, a odňav jej biskupství Olomouckému, zas jej Pražskému biskupu Heřmanovi odevzdal, kterýž tu s ním také na tom tažení byl, a u Podivína v trhové vsi Slivnici (již dávno zaslé) s knížetem dne 29. května 1099 svatodušní

svátky slavil. Kníže Břetislav II. chtěl se ujititi, aby Moravští knížata proti němu pomoci krále Uherského užívat nemohli, vypravil z Podivína posly k tomuto králi, za to ho žádaje, aby se s ním, kdežkoli by se mu líbilo, sešel. Byltě tehdáž králem Uherským Koloman, synovec nebožtíka krále Ladislava čili Vladislava Svatého. I sjeli se Břetislav a Koloman na jakémsi poli, jemuž Hlucko říkali, a kteréž nad řekou Olšavou, tehdáž pomezní, nedaleko potomního města Uherského Brodu leželo, a tu sami dva toliko dlouhý čas přátelsky rozmlouvajíce, sebe vzájemně obdarovali, přátelství uzavřeli a přísahami je stvrdili. Břetislav pak vida, že s králem také arcibiskup Ostřihomský, jmenem Serafín, sem přišel, požádal jej, aby českého biskupa Heřmana, an posud měl jen nižší svěcení na diakona, pořádné na kněze vysvětil. Vyjel tedy Heřman s tím arcibiskupem do Ostřihoma, a tu od něho dne 11. června na kněžství posvěcen byl. Byl tu s ním také náš kronikář Kosmas, kanovník Pražský, a jsa již 54letý muž a ženatý, také od arcibiskupa Serafína posvěcení na kněžství obdržel.

Kníže Břetislav II. obrátil se pak s lidem svým válečným k Brnu, a hned je oblehl. Knížata Oldřich a Litolt, nemajíce dosti síly ke zjevnému odporu, dali se na útěk, a vypravivše k Břetislavovi posly, všechny hrady, jimiž dotud vládli, jemu pustili a postoupili, toliko z té příčiny, aby ty hrady nekazil, a lidu moravskému neškodil. Břetislav tedy, ujav ty hrady, a dobře je lidem svým osadiv, knížetství Brněnské a Znojemské bratru svému Bořivojovi, ustanovenému nástupci svému, ku spravování poručil, a do Čech se navrátil.

Knížata Olomoučtí Svatopluk a Ota II., kteří s matkou svou Eufemií v Olomouci tiše seděli, srozuměvše, co se stalo Oldřichovi a Litoldovi, velmi se před Břetislavem pokořili, a podanost zachovávajíce při svém zůstali.

Králevice Polský mečinošem knížete Českého.

1099.

Ku konci roku 1099 vyjel sobě kníže Břetislav II. do Žatče, chtěl tam vánoční svátky slaviti. Tu dal připraviti skvostné hodování, a k tomu také králevice Polského, svého sestřence, mladého Boleslava Krivoústého pozval. A tu u přítomností a se svolením pánův českých toho Boleslava ustanovil Břetislav za svého mečinoše čili maršálka, aby totiž při slavnostech meč dobytý v rukou nosil před knížetem Českým. Při

tom také Břetislav nařídil, aby Boleslav za ten úřad z daně, kterouž králové Polští tehdáž do Čech platili, na každý rok jedno sto hřiven stříbra a deset hřiven zlata k podílu svému dostával a toho pro sebe užíval, a s tím jej domů propustil. Odjinud se píše, že prý Břetislav také hrad Kamenec nad Nisou, jež před lety v Kladště byl vystavěl, Boleslavovi daroval.

Biskup Heřman.

1100.

Potvrzení a vysvěcení našich nově volených biskupův tenkrát mnohé obtíže mívalo a mnoho peněz, cest a času stálo. Kníže Břetislav uslyšev, že císař Jindřich IV. v Mohuči velikonoční svátky chce slaviti, vypravil tam biskupa Heřmana, dav mu Viprechta Grojského za průvodce a pomocníka, aby tam císaři dary donesl a od arcibiskupa Mohučského posvěcen byl. Poněvadž se ale tehdejší arcibiskup Ruthard v Sasích zdržoval, a jako přívrženec pravého papeže Urbana II. a jeho nástupce (od r. 1099) Paschala s císařem měl různice, tedy císař rozkázal, aby se Heřman posvětit dal od kardinala Ruprechta, právě v Mohuči přítomného legata protipapeže Klimenta III. A tak se stalo, Heřman byl 8. dubna 1100 u přítomnosti císaře a mnohých biskupův za Pražského biskupa vysvěcen.

Dne 3. října téhož roku posvětil biskup Heřman jakýsi kostel ku cti sv. Petra, jež abatyše kláštera Svatojiřského na hradě Pražském na některém z klášterských statků jako znova vystavěti dala, proto že již jako spustlý a skoro zbořený tu stál. I stala se při tom posvěcení věc neobyčejná, kteréž tuto mlčením pominouti nelze, poněvadž ji kronikář Kosmas, jakž to jistí, sám svými očima viděl, a potom proto, že se při tom ukazuje, jaké smýšlení měl ten nový biskup, jakožto rozený Němec, o české prvomučenici, sv. Ludmile. Když totižto biskup vedle obřadu církevního ten kostel světil, a sv. ostatky do olovené skřínečky kladl, aby je pod oltářním kamenem uložil, tu abatyše Windelmut jmenem, tedy sama také Němkyně jsouc, mezi jinými ostatky podala jemu kus šatu asi jedné pldi zšíří, aby tam také vložil, pravíc, že jest to kousek závoje sv. Ludmily. Tu biskup ohledav ten kousek, řekl: „Ponechej jeho tam, milá panno, a mlč o jeho svatosti, i nechať ta baba odpočívá v pokoji.“ Jemužto abatyše odpověděla: „Pane, nemluv ta-

kových řečí, mnohé zajisté divy Pán Bůh činiti ráčí skrze zásluhy té svaté ženy.“ Tu hned dal biskup přinést pánev se žhavým uhlím, a požehnáv ten kousek tkaniny ve jméno sv. Trojice, vložil ho na to uhlí. I vyšlehl prý plamének a ten kousek rozpálil, ale ho nespálil. Vidouce to mnozí, jižto tu přítomni byli, všickni se divili, a tak byl prý ten kousek závoje dlouho rozpálený, že za dlouhou chvíli z toho uhlí pro žhavost vzat býti nemohl. A když pak ustydl, byl prý zas celý bílý a pevný, tak jakoby ten den byl setkán býval.

Byl prý nemálo zaražen biskup Heřman takovýmto divem, „a všickni přítomní jsme plakali radostí, píše Kosmas, a Pánu Bohu chválu jsme vzdávali.“

Bořivojův snatek a dobytí hradu Rakous.

1100.

Kníže Bořivoj máje sobě od bratra správu Brněnské polovice Moravy poručenu, seznámil se s markhrabinkou Gerbirkou, dcerou Leopolda II. Krásného a sestrou Leopolda III. Svátého, markhrabat Rakouských. Požádav jí za manželku slavil s velikou nádherou svatbu svou ve Znojmě dne 18. října 1100. Však tu již před tím Litolt, od Břetislava II. z Moravy vypuzený, nalezna útočiště v Rakousích, užíval se všemi svými přívrženci, kteří s nim do vyhnanství vyšli, velikého pohostinství na hradě Rakousích, kterýž tu blízko hranic moravských stával, a jakémusi hraběti Gottfriedovi náležel. Z toho pak hradu činil po celý rok nepřátelské vpády do Moravy, zvláště času nočního, mnoho vesnic zhubil, a také Bořivojovu svatbu na Znojmě znepokojoval. Bořivoj o tom knížeti Břetislavovi do Čech zprávu dal, a Břetislav hned se zas do Moravy vypravil, aby takovému počínání Litoltovu přítrž učinil. Poslal k hraběti Gottfriedovi na Rakousy posly své, pro starodávne přátelství jeho žádaje, aby jemu Litolta buď vydal anebo jeho ze svého hradu vypudil. Litolt zvěděv o takovém poselství knížete Břetislava, hned zbrojný lid Gottfriedův lstivě ze hradu ven vylákati uměl, a hradu sám se zmocnil, vlastními lidem jej dobře osadiv. Tu Gottfried s týmiž posly, kteří k němu posláni byli, do Moravy až ke Vranovu nad Dyjí knížeti Břetislavovi vstříc vyjel, a jemu s velikým křikem předevšemi oznámil, kterak Litolt se mu šeredně zpronevěřil, a že jest jeho a země té zjevným nepřitelem. Při tom žádal

Českého knížete za pomoc, aby na Litoltovi mohl zase hradu svého dobytí a Litolta z něho vypuditi. Kníže Břetislav splnil žádost jeho, a přihnulo se hned české vojsko před Rakousy, a hradu toho dnem i nocí dobývati začalo. Však to dobývání za šest neděl trvalo, neboť Litolt velmi udatně se svou hrstkou lidí brániti se uměl, až mu všechny potraviny došly.

Hladu těžko bylo se ubrániti, a tu jedné noci Litolt nechav svých na hradě, tajně z něho vyšel, a skrze ležení svých nepřátel proklouznuv uprchl. Druhého dne vzdala se jeho družina na hradě, jehož se hned Břetislav zmocnil.

Mnohý statný hrdina při tom tuhém dobývání Rakous život svůj položil, a jmenovitě litován jest Pavlík Markvartovic, vychovatel a učitel knězice Vladislava, kterýž byl šípem prostřelen, potom Dobeš Lstimirovic, kterýž času nočního na stráži zabit jest. A tak kníže Břetislav ztratil tyto dva znamenité muže, hned Rakousy zase Gottfriedovi navrátíl, a s veselou myslí jako vítěz do Čech zpátky táhl.

Kníže Břetislav II. úkladně zabit.

1100 22. prosince.

Navrátil se do Čech bavit se kníže Břetislav v prosinci ještě lovem v knížecích lesích Zbečenských. A tu 19. prosince sedě ve svém loveckém dvoře Zbečně při stole s lovčími svými, dostal jakési tušení o blízké strašlivé smrti své: pravil k jednomu z družiny své, kterýž tu nejbliž seděl u čtvrtého stolu: „Hej Pukato, či myslíš-li, že nevím kdo jest mezi vámi, co mne chce zahladiti?“ Načež Pukata, člověk ve slovích prudký, zvolal, řka: „Daleko to Bůh odstraň, aniž oko tvé ušetří toho: ten buď zabit, kdoby takové věci strojil!“ Kníže na to vece: „Ah dobrý člověče, nikdo neujde osudu svému.“

Nazejtří dne 20. prosince, ten den před sv. Tomášem apoštolem, byl kníže ráno na mši svaté, a odebral se na lov; když pak se vracel již v noci, vyšli mu před osadu s lucernami a pochodněmi naproti. Tu zločinec nějaký najatý, jmenem Lork (Dalimil praví, že byl Němec, a že náležel ku knížecí družině), mečem opásaný, vyskočil ze zákeří, a co měl síly knížeti lovecký oštěp do břicha vrazil a naskrze jej probodl. Jako hvězda s nebe, dí Kosmas, tak upadl kníže Břetislav v lese na zemi. Sběhl se lid a vytahovali oštěp z něho, zdvihajíce omdlávajícího, Lork ale vsednuv na kůň a ujížděje od-

tud temnotou noční, padl i s koněm do výmolu, bystrinou dešťovou způsobeného. Zatím však na Zbečně ohromný nastal pokřik: jedni vsedali na koně, jiní se zbraní se rozběhli na vše strany, a vraha hledali. I našel ho jeden brzo ve výmolu, a to probodeného, tak že vnitřnosti z něho šly; nevědomo, proklál-li se sám, aneb prorazil-li ho meč jeho při pádu. Ač rána byla smrtelná a Lork již polomrtvý, předce mu sluha jeden s křikem utal hlavu.

Kníže sám zůstal ještě živ té noci a druhého dne, i chystal se kajicně a pokorně na onen svět. Přítomni byli biskup Heřman a jiní kněží. Poplatek polský, kterýž mu o několik dní dříve přinešen byl, a co jiného nalézalo se

v komoře knížecí, poručil Břetislav skrze biskupa rozdati klášterům.

Když mu připomenuli synáčka jeho Břetislávka, řekl: „Dejte mu lesní můj roh a oštíp, jiného více mu dáti mně nenáleží.“ V následující noci po kuropění 22. prosince zesnul v rukou kněží kníže Břetislav II., a jeho mrtvola přivezena jest ze Zbečna do Prahy.

Požívalť veliké lásky u Čechův, a proto nešťastný jeho pád stal se pohromou pro celý národ, i byl veliký pláč a nárek lidu při pohřbu jeho, mezi nímž povstala pověst, že vražda ta stala se návodem Vršovcův, Mutiny a Božeje, v ten čas ze země vypovězených. Pochován byl pak dle vlastního přání na hřbitově

Náhrobek Břetislava II. ve chrámě u sv. Víta na hradě Pražském postavený r. 1373.

(52.)

v levo přede dveřmi hlavního chrámu u sv. Víta na hradě Pražském, a jeho zbožná sestra Ludmila vystavěla tam potom nad jeho hrobem klenutou kapli sv. Tomáše, i dala v ní čísti zádušní mše každého dne.

Když po čase císař Karel nový hlavní chrám dal stavěti, byly kosti knížete Břetislava II. r. 1373 z původního hrobu vyzdvihnuty, a v kapli sv. Antonína, kterou arcibiskup Arnošt na svůj náklad vystavěti dal, pode zdí na pravé straně uloženy. Nad hrobem pak pečí císaře Karla postaven jest náhrobek z bílého kamene, jak tam až podnes, ač valně porouchán, stojí.

Kníže Břetislav II. pozůstavil vdovu Lutgardu Bavorskou, a jediného syna, již výše zmíněného Břetislava ještě mladého. On byl zakladatelem kláštera Litomyšlského, jemuž veliké a štědré nadání na pozemcích, poddaných a platech učinil. Bydleli v tom klášteře

s počátku mnichové sv. Benedikta, kteří později novým řeholníkům Premonstrátům ustoupiti musili, jakž na svém místě povědino bude. Klášteru sv. Jana na Ostrově daroval svou ves Putim u Písku s dílem řeky Blanice, s kostelem sv. Petra a se dvorem. Břetislav II. jsa kníže výborných vlastností, mohl se státi velikým dobrodincem svého národu, by předčasná smrt nebyla zkrátila panování jeho, a by se nebyl dopustil velikého zkrácení práv země České přestoupením zákona o poslouposti děda svého, slavné paměti, a že sám císaře žádal, aby Bořivoje práva k nástupnictví v Čechách nemajícího za knížete ustanovil, z čehož sobě císařové potom po celé následující století příklad brali, a k veliké škodě zemské do práv říše České svévolně sahali.

HLAVA VI.

Dvanácté století.

Od r. 1100 do r. 1197.

Kníže Bořivoj II.
1100—1107.

Když k Bořivojovi, bratru Břetislavovu, rychlý posel od biskupa Heřmana a některých pánův českých hned ze Zbečna vypravený přijel, aby totiž bez meškání do Prahy pospíšil, a sobě někdy od císaře dané knížetství České přijal; tu on to rychle bez meškání učinil, a již v den Božího narození, 25. prosince 1100 na hradě Pražském ode všech pánův, vládek a všeho lidu slavně byl přijat, na knížecí stolec dosazen a za Českého knížete vyhlášen. Kronikář Kosmas trpce nad tím naříkal, pravě: „A hle, tu se spravedlivost ze země České pryč odebrala, a do nebes se obrátila: neboť to za právo v Čechách bylo zřízeno, aby vždy nejstarší z rodu knížecího vládl zemí Českou a celým knížetstvím.“ Však také hned uvidíme, jak veliké nesnáze a války z toho nepořádného skutku povstaly. Bořivojova dobromyslnost a prostomyslnost získaly mu sice mnoho přátel, ale trůn český, jehož bezprávně uchvátil, neměl pod ním pevného základu, a jako pod ním tak i nápotom pod jeho nástupci se kolotal, otrásaje pokaždé celou říší Českou, tak že při tom hynulo napořád na tisíce lidí, a moc i květ národu až na kraj záhuby uvedeny jsou.

Jak mile se vypuzení knížata Oldřicha a Litolt dověděli, že Bořivoj z Moravy do Čech odešel, sebrali hned něco lidu, a ve své hrady v Brněnsku a Znojemsku mocně zas se uvázali, v čemž jim Bořivoj nemohl překážeti. Také Vršovici Mutina a Božej vrátili se ze svého vyhnanství z Polska do Čech, a z daleka k Bořivojovi své posly vypravili, od něho milosti žádajíce a jemu věrnost slibující. Bořivoj rozváživ se svými pány, co by tu činiti měl, přijal je do země, ale ne z lásky ani z milosti, nýbrž na ten čas jako z potřeby; a tu jim navrátil jejich hrady a zboží, Mutinovi dal panství v Litoměřicích, Božejovi županství Žatecké a hrad Li-

bici. Oni pak dokázali se býti vděčnými, slouživše mu potom věrnou oddaností.

Oldřich Brněnský, maje dobré právo k trůnu Českému, nemínil se jeho zbaběle oddíci. Však i on zvolil nepravou cestu, na které domníval se, že by ho mohl dosáhnouti. Šel totiž také k císaři Jindřichovi IV. do Němec, ačkoliv musel věděti, že císař již Bořivoje v Čechách potvrdil. Přinesl mu mnoho peněz, a císař veden jsa lakomstvím, dal i Oldřichovi korouhev České země na znamení, že mu to knížetství propůjčuje, však tak a s tou výminkou, aby v Čechách ten byl knížetem, kterého by Čechové z nich obou, Oldřicha či Bořivoje, za pravého dědice podle práva uznali a přijali.

I navrátil se Oldřich do Moravy, vypravil nejprv poselství do Čech, v jehožto čele stál moudrý a výmluvný Neuša Dobromilovic, i žádal, aby ho Čechové dle zákona za panovníka uznali, důtklivými slovy nešlechtnost Bořivojovu a nevěrnost pánův českých káral, i trestem vyhrožoval, jestliže ho neuposlechnou. Bořivoj ale vyslyšev posla, odpověděl: „Příteli milý, pověz pánu svému, ať on to ví, že jsem já se v toto knížetství České neuvázal tak, jakž on i ty pravíš, svou mocí, ale císařským povolením, nad to i českým svolením, a z jich vůle jednostejně jsem do této země z Moravy povolán, a což mi císař a štěstí dalo, že toho od sebe nikterakž strkati nemohu a nechci.“ Podobně i hradské úřednictvo Neušu Dobromilovice odbylo. Břetislavův zákon o posloupnosti jednou přestoupený, nenabyl již nikdy platnosti, aniž byl hned nahrazen jiným. A tak téměř při každém nastoupení pozdějších panovníkův byla hádka o trůn a válka mezi údy Přemyslových potomkův. Tím trpěli panovníci sami nejvíce, neboť si nyní začínali hradští a dvorští úředníci, jmenovitě úředníci Pražští a Vyšehradští, jakožto nejmocnější v národě, osobovati velkou moc při osazování knížecího stolce, a jen ten se udržel na něm, kterému oni nejvíce přáli. Za to pak museli knížata těmto mocným pánům velmi mnoho povolovati, z čehož posly časem mnohé proměny ve vládě, které nejvíce jen k většímu obohacení těchto pánův sloužily.

Oldřich Brněnský marně o trůn český válku vede.
1101.

Seznáv Oldřich, že po dobrotě na trůn svých předkův nedosedne, obdržel od císaře, že směl v Němcích vojenskou pomoc sbíratí ku provedení práva svého násilím. Jeho příbuzní po matce Vilburce z Tenglingenu, bratři Zehart čili Sighart hrabě na Burghausenu a Schalaburku, a biskup Frysinský Oldřich, pak jistý hrabě Fridrich přispěli ku pomoci jeho s vojskem v Bavorích a Rakousích sebraným. I domníval se Oldřich, že jakmile jen se ukáže v Čechách, povstanou Čechové u velikém počtu a k němu se přidají, čímž těmto svým německým ujcům dodával tím větší chuti, a zlaté hory jim sliboval. Když se všecko jeho vojsko na Moravě shromáždilo a srazilo, tu s ním na konci měsíce srpna 1101 do Čech vtrhl, a také jeho bratr Litolt byl při tom tažení. Tu v Čechách protáhli župu Časlavskou, a dosti škody nadělali, však nedlouho se jim dařilo. Neboť Bořivoj kníže, sebrav vojsko české u velikém počtu, se proti nim táborem položil mezi dvěma pahorky nad městečkem Malínem, tu kde potom horní městečko Kank povstalo, hotov jsa, podstoupiti Oldřicha v bitvě. Oldřichovi Moravané a Němci položili se tu na blízku také táborem, a jenom potok Vispica (bezpochyby nynější Klejnárka anebo Kutnohorský potok) obě vojska odděloval, tak že dobře jedno druhé viděti mohlo. I vidouce Němci, že se všickni Čechové knížete Bořivoje přidržují, řekli k Oldřichovi: „Kdež jsou ti Čechové znamenitější, kteříž tobě více než Bořivojovi přejí? Rozumíme tomu, že jsi v hrdlo lhal. Tys nás podvedl a sem do toho nebezpečenství přivedl.“ Pozbyvše naděje Němci o veliké pomoci a kořisti v Čechách, ulekli se ještě více, slyšíce, že touž cestou za nimi z Moravy Svatopluk a Ota, knížata Olomouctí, s dvěma vojsky dosti velikými Bořivojovi na pomoc táhnou. I nemohouce Němci žádné jiné rady sobě vymysleti, opustili náhle ležení i všechny věci své, a noční dobou prchali jedinou jim zbývající úzkou cestou mezi lesy přes Habry do Moravy. Biskup Frysinský Oldřich na tom útěku i svou biskupskou kápí ztratil, ostatní Němci pak všecko od sebe odhazovali, co jim v běhání překáželo a obtíže činilo. Když pak Čechové druhého dne viděli, že nepřátelé utekli, rychle za jejich stopou se hnali, a věci v ležení zanechané a na útěku od Němcův zahozené, co dobrou kořist posbírali. Svatopluk a Ota hned téhož dne se svými vojsky k Bořivojovi přitáhli, jsouce toho času dobrými přáteli knížete Bořivoje.

Tak sprostil se kníže Bořivoj II. soka svého Oldřicha, kterýž pak bezpochyby jemu slíbil, nepokoušeti se více o trůn Český. Bořivoj také potom oběma bratřím Oldřichovi a Litoltovi části Moravy, kterou drželi, ponechal, a Litolt se pak oženil s Idou Rakouskou, sestrou manželky Bořivojovy, vejda tudíž s Bořivojem ještě v bližší přátelství.

Válka s Poláky.

1102—1104.

Polský král Vladislav Heřman umřel r. 1102, rozděliv dříve říši svou mezi dva syny své. Boleslavovi Křivoústému, druhdy mečinošovi knížete Břetislava II., jenž byl z královny Judity, dcery Vratislava II. krále Českého, narozen, dal ovšem větší a lepší díl, totiž krajinu Krakovskou, Sandomírskou a Slezskou i s Vratislaví. Druhému pak synu Zbihněvovi, z bočného lože zrozenému, dal krajiny Velkopolské na půlnoční straně ležící. Tu hned po smrti otcově Zbihněv proti svému bratru Boleslavovi vojnu zdvihl, a u knížete Bořivoje II. se ucházel, aby mu proti Boleslavovi s Čechy svými ku pomoci přispěl. Bořivoj svoliv k tomu poslal také do Olomouce ku knížeti Svatoplukovi, aby se svými Moravany k Čechům přirazil. Svatopluk toho vyzvání uposlechna, táhl r. 1103 s knížetem Bořivojem do Slezska; vojska jejich položila se u hradu Rečenu, chtěce potom dále na Boleslava Křivoústého táhnouti. To uslyšev Boleslav poslal svého pěstouna, vojvodu Skrbimíra, do českého ležení k Bořivojovi s vyřízením, aby se rozpomenul na příbuznost, a že jest on Boleslav z rodu jeho, syn sestry jeho Judity. Mimo to odevzdal Skrbimír Bořivojovi deset plných pytlův, v nichž bylo tisíc hřiven stříbra, a Bořivojovým předním rádcům a županům, Hrabišovi a Protivenovi, také od svého pána velké dary přinesl. Tito, jsouce těmi dary porušeni, radili knížeti svému, Bořivojovi, a k tomu ho namluvili, aby Zbihněva přestal podporovati a danou přípověď aby zrušil. Bořivoj vedle jejich rady tak učinil a vzav peníze s vojskem svým z ležení u Rečenu do Čech se navrátil. Chybil ale Bořivoj v tom, že Svatoplukovi z těch polských peněz žádného podílu nedal, ba že ani se s ním o tom, co činiti hodlá, neporadil. Svatopluk tímto jednáním nanejvýš popuzen také se svým vojskem do Moravy se obrátil, umíniv sobě, tím horlivěji Zbihněva proti Boleslavovi podporovati. Ale na Bořivoje Českého takovou záští zahorel, že prý se zaklel: „Zajisté se nad Bořivojem

pomstím, a můj hněv upokojen bude jenom jeho zkázou!“

Byltě Svatopluk nejstarší v rodu knížecím hned po Oldřichovi Brněnském, který se českého trůnu již odřekl, a proto umínil si strýce svého mladšího, Bořivoje II., s trůnu českého sehnati a sám se na něj posaditi. Svolav tedy všelikých chytrých lidí, dal jim peněz a do Čech je rozeslal, aby obcházeli všecky české župy a všude slídili, kde by byl snadnější a tajnější přístup do krajin českých, lid pak aby lahodnými slovy od knížete Bořivoje odvraceli a k němu, Svatoplukovi, nakloňovali. I chodili ti lidé víc než rok po Čechách, mnohým peníze dávali, jiným veliké dary na potomní časy připovídali, a co byli znamenitější, těm že od Svatopluka úřady míti budou, předpovídali. Takovými chytrostmi mnoho lidí od Bořivoje odvedli, kteří slibovali, že nechtí býti proti Svatoplukovi. I byla proto velká roztržka a mnohé sváry mezi lidem: někteří chválili Svatopluka, jiní ho hanili, někteří nejen tajně ale veřejně hlásali, žeby měl býti Svatopluk Českým knížetem, jiní při Bořivojovi chtěli zůstatí.

Mezi tím Svatopluk nepřestáváje dále s Boleslavem Křivoústým válčiti ve prospěch jeho bratra Zbihněva, napaden byl od Boleslava vojska polského v samé Moravě. Poláci za vůdce majíce vojvodu Želislava provalili se ten týden po velkonoci, která byla 17. dubna 1104, u veliké síle do Moravy: Svatopluk postaviv se hrdinsky proti nim, svedl s nimi bitvu nad míru krvavou, kteráž obě strany tak oslabila, že Svatopluk sice zvítězil, ale utíkající Poláky nemohl stíhati, aniž jim kořisti jejich odebrati. Želislav ztratil v té bitvě svou levou ruku, začez potom od krále svého rukou z ryzího zlata ulitou byl obdarován. Později pak sám Boleslav Křivoústý druhý válečný vpád do Moravy učinil, ale nepořídív mnoho zas se vrátil.

Bořivoj II. táhl císaři proti jeho synovi na pomoc. 1105.

Starý císař Jindřich IV. musel ku konci svého života války proti vlastním synům vésti, napřed proti staršímu, Konrádovi, a když ten umřel, proti mladšímu, Jindřichovi. Když se tento proti němu pozdvihl, přijel starý Jindřich v malém počtu do Řezna, a tu povolal našeho knížete Bořivoje II. a jeho svaka Leopolda III., markhraběte Rakouského, žádaje jich, aby jemu ku pomoci přispěli, a jim oznamuje, že se chce svému synu opřítí.

Kníže Bořivoj II., maje sice vědomost o tom, co proti němu v Čechách kníže Svatopluk strojí, málo se toho strachoval, maje za to, žeby Svatopluk dost silný a mocný nebyl, aby jemu něčím uškoditi mohl. Pročež bez meškání hotov byl s vojskem českým dobře ozbrojeným zemi svou opustiti, a císaři ku pomoci táhnouti. Překročiv hranice u Domažlic vešel nejprv do krajiny markhraběte Choubského, Dépolta z Vohburka, císařova nepřítel, a popleniv ji, spojil se v měsíci srpnu 1105 s vojskem císařovým u Řezna. Nad řekou Řeznem postavili císař Jindřich IV. a jeho syn Jindřich V. všecka vojska svá tak proti sobě, že jen řeka je od sebe dělila. Tu se za tři dni pořád k bitvě pobízeli, čtvrtého pak dne, když k hlavní bitvě přijíti mělo, tu knížata s obou stran se prohlásili, že toho dopustiti nechtí, aby se bitva mezi otcem a synem svedla. Příčinou toho bylo, že mladší Jindřich v okamžení rozhodném ztratil odvalu k boji vražděnému proti otci, tak že se dal do tajného rokování s knížaty, kteří otci pomáhali. Leopoldovi Rakouskému sliboval dáti za manželku sestru svou Anešku, ovdovělou vojvodkyni Švábskou, odstoupí-li od císaře, což on skutečně učinil, ačkoliv proto k synovi nepřistoupil. Kníže Bořivoj pak poznával, žeby jeho pomoc císaři sama proti všem jeho nepřátelům neprospěla, a proto také k boji se odvážití nechtěl, dobře věda, že kdyby zde v Němcích porážku utrpěl, snadno by od Svatopluka v Čechách mohl trůnu býti pozbaven. Když se tedy knížata prohlásili, že k bitvě nedopustí a vojska na to pokojně od sebe se rozešla, tu starý císař vida se opuštěna od přátel i nepřátel velikým hořem a zoufáním sklíčen z pole do Řezna se vrátil, a když tam nemohl bezpečně bydleti, velikou oklikou z Bavor přes Čechy do Sas se pustil, a dále do krajiny Porýnských, kdež pak se potom brzy vlády odřekl.

Do Čech vešel císař Jindřich IV. zemskou branou u Prachatic a Netolic. Kníže Bořivoj, který se byl zatím od Řezna přímo do Čech vrátil, přijal ho s velikou ctí tu před lesem pomezním, sám jej skrz celou zem vyprovázel, jeho komonstvo všelikými potřebami opatřil, znamenitými dary ho uctil, a konečně přes Krušné čili Šrbské hory až k svému svakovi Viprechtovi Grojskému do Mísně jej převedl, kdež pak Viprecht další vyprovázení císaře od Bořivoje převzal.

Svatopluk Olomoucký s vojskem před Prahou; s nepořízením odtáhl. Lstivý posel Bořivoje oklamal.

Svatoplukův první pokus o trůn Český.

1105.

Svatopluk, kníže Olomoucký, znamenal, an kníže Bořivoj sem tam po zemi jezdí a bezpečnosti užívá, že by již byl přišel čas příhodný, aby ho s trůnu svrhl, jehož pod ním dle svého domnění dost již byl podkopal. Tedy v prvních dnech měsíce října 1105 nenadále Svato-
topluk se svým lidem z Moravy v Čechách se ukázal, právě když Bořivoje v Praze nebylo. Vojsko Svato-
toplukovo, nevelmi četné, rozmnožilo se na cestě ku Praze připojením nevěrných, kteréž jeho vyslanci již dříve obrátili k jeho straně. Mezi pány na hradě Pražském byli pak mnozí, co slíbili mu otevřít brány a hrad v jeho moc vydati.

Ale Bořivoj dostal dosti brzo návštěji o tomto nepřátelském vpádu, tak že příjev časně ráno téhož dne, když Svato-
topluk před Prahou se objevil, na hrad Pražský, bez meškání novou silnou posádku do něho vložil, a odevzdav řízení obrany biskupovi Heřmanovi, sám na pevnější Vyšehrad se odebral. Svato-
topluk přitáhl se svým vojskem na šest hlukův rozděleným a pěkně upraveným, a zastavil se v polích před podhradím Pražským. Očekával, že přátelé jeho, kteří mu slíbili, zraditi Prahu, jemu zprávu anebo znamení dají. Což když se nestalo, váhal se poněkud, potom však se zdvihl, a přebředl se svými pod vesničkou, kteráž se zove Malé Bubeny, přes Vltavu. Tu pak táhl po návrší až proti hradu Pražskému s oné strany potoka Brusky. A však i zde sklamala ho naděje; nalezl brány zavřeny a zdi osazeny brannými muži, hotovými ku statečnému odporu. I služka jakás, stojící na zdi, dělala prý sobě potupným způsobem smích z vojska Svato-
toplukova. Neodváživ se k útoku, vrátil se Svato-
topluk tou samou cestou zase na pravou stranu Vltavy a položil vojsko své pod stany na velkém tržišti mezi Prahou a Vyšehradem. Zde ještě očekával přes noc, doufaje, že aspoň za tmy přijdou k němu z obou hradův přívrženci jeho. Avšak i to se nestalo. Když se tedy Svato-
topluk ani teď nikoho nemohl dočkat, svolal vojenskou radu, a u prostřed stoje, řekl: „Moji milí, není času, abych nyní mnoho mluvil, jen maličko něco řeknu, aby snad někdo neřekl, že se smrti bojím. Bázlivý a choulostivý člověk, kterémuž se mrzký život nade všechno líbí, smrti se strachuje, ale statečnému milo jest v boji umřít. Neb jsem umínil, že chci aneb důstojenství nejvyššího dosáhnouti, aneb slavnou smrt podstoupiti.“ Na tu řeč rádcové jeho, mezi nimiž byli nej přednější

Vacek a Budivoj Chřenovic, znamenajíce, že Svato-
topluk míní i s tou malou silou, kterou při sobě měl, v zápas o trůn se pustiti, přemlu-
vili ho, že tehdaž pustil od předsevzetí svého: „Vždyť přijde ještě ten čas, pravili k němu, kdež my těly svými tobě most vystavíme, přes který se bezpečně na trůn český dostaneš; nyní ale sluší se podrobiti nemožnosti.“ Svato-
topluk tedy sebrav lidi své, odtud se obrátil s nepo-
řízenou na odchod. Bořivoj táhl pozděleji za ním až na hranice moravské; ačkoli však vojsko jeho bylo prý sedmkrát silnější než Svato-
toplukovo, neodvážil se ku svedení bitvy, poně-
vadž se vždy zrády od svých obával; tím méně překážel Svato-
toplukovi dále v pokojném držení knížetství jeho Olomouckého.

Svatopluk na trůn český dosedl.

1107, 14. května.

Svatopluk Olomoucký byl muž smělý a podnikavý, pln ctížádosti a bojovné srdnatosti, měl bystrý rozum, uměl se velmi opatrně cho-
vati, při tom byl vášnivý, bujný a divoký; uměje si získati u vysoké míře lásky všech bojovníkův, byl by se z něho stal znamenitý podmanitel, by tomu byly okolnosti lépe přály. Vida nyní, že větší díl Čechův věrně při Bořivoji stojí, zvlá-
ště že jsou nyní mocní a bohatí Vršovci nej-
větší podporou trůnu jeho, umínil si teď, ještě větších a nestydatějších úkladův a lstí užívati, aby proti Bořivojovi svého cíle dosáhl. I vypra-
viltě z Olomouce člověka velmi chytrého a pod-
vodného, vnuka jakéhosi Hapaty, který by se všeho odvážil, aby knížete Bořivoje oklamal, a nesvornost mezi ním a jeho pány spůsobil. A ten kníže Bořivoj jsa muž prostomyslný, mírný a přívětivý, však lehkověrný, dal se snadno okla-
mati. Pustil před sebe podvodníka od Svato-
pluka vyslaného, a ten padl k nohám jeho, lstivý-
mi slzami nohy jeho smáčeje. Bořivoj vida to, po-
divil se, a rozkázal jemu, aby vstal a svou potřebu mu oznámil. Kterýž pro pláč sotva mluvití moha řekl: „O milostivý kníže! jak jsem já nebohý a bídný velikou těžkost trpěl a bezpráví a křivdu nesnesitelnou musil jsem snášeti bezděčně, a kdybych byl s pomocí Boží neušel a neutekl z rukou toho nešlechtníka Svato-
pluka, tomu jistě věřím, kdyby mne dnes v své moci měl, žeby mně obě oči kázal vyloupiti, beze vší příčiny, ježto ví Pán Bůh, že jsem mu nic zlého neučinil. A poněvadž se jinak jemu pomstiti nemohu, buď si mně dovoleno, jeho tajné úklady sobě odkryti, a všecky, kdož v této zemi s ním proti tobě drží, prozraditi. Věz tedy, milostivý kníže, kdož jsou v této zemi

jeho přátelé a tvoji nepřátelé, kdož tobě lichotíce tebe prodávají, kdož tobě radu dávajíce o tvůj život ukládají.“ A tak míchaje pravdu se lží, nařknul u Bořivoje právě ty pány, kteří mu nejvěrněji oddáni byli, i naplnil duši jeho tolikým podezřením, že ubohý, pomámený Bořivoj, nemaje při sobě rady a přítele, který by tu lest byl prohlídl, a jej z klamu toho vyvedl, pozutí na pod sebou, jak Kosmas píše, všechny ty nejsilnější kmeny, kteří ho vzhůru drželi, až konečně s vrcholu trůnu svého neúchranně spadnouti musil. Sesadil totiž z klamného podezření sobě vštípeného několik županův, a svěřil úřady jejich cizozemcům, hlavně ale oba Vršovice, Mutinu a Božeje umínil sobě nejvíce potrestati, ač oni právě toho největší příčina a původcové byli, že se Bořivoj posud na knížecím trůnu udržel. Že pak se Bořivoj s Hrabišou a Protivenem o to radil, jak by se těchto dvou Vršovcův bezpečně zmocniti mohl, tu oba tito rádčové úmysl knížete Mutinovi a Božejovi zjevili. Tímto jednáním odvrátil Bořivoj také svého mladšího bratra Vladislava od sebe, a Mutina i Božeje poznávše nebezpečnoství své, tajně ujeli, k Vladislavovi se obrátili. a tak, že již jinak nemohli, odpadše, od knížete také toho jeho bratra proti němu velmi zle popudili a k odpadnutí přemluvili. Když se pak s ním o to smluvili a uradili, poslali jakéhosi Pulona, bratra Vilémova, tajně do Olomouce k Svatoplukovi, aby přišel, a v knížetství České se uvažal. Na to Svatopluk čekal, a uzavřena jest hned smlouva mezi ním, Vladislavem a Vršovici, v níž Vladislavovi slíbeno, že hned po Svatoplukovi na knížecí stolec český dosedne. Když pak tu smlouvu všechny strany přísahami stvrdily, tu hned Svatopluk s vojskem již dávno přichystaným na jaře r. 1107 do Čech vešel, a podruhé proti Bořivojovi táhl. Bořivoj se sice bránil udatně, ale jsa opuštěn ode všech, které svou nedůvěrou od sebe odvrátil, nemohl dlouho pole Svatoplukovi staviti. Svatopluk vešel do Prahy, a již 14. května téhož roku ode všech Čechův byl přijat, slavně nastolen a za Českého knížete vyhlášen. Bořivojovi nezbylo nic, nežli ze země ven utéci. A tak prý ti čeští pánové, píše Kosmas, pošetili a jako sami sobě a vlasti své hlavní nepřátelé, uvedli do svého stáda vlka hladového, kterýž netoliko ovce ale i pastýře trhá a dává; Bořivoj, tichý jako beránek, svého knížetství jest pozbaven, a zuřivý a lýtý Svatopluk v ně uveden.

Jediná památka, kterou Bořivoj II. v čase tohoto prvního panování svého v Čechách po sobě zůstavil, bylo nové nadání biskupské ka-

pitoly u sv. Víta na hradě Pražském. Znamenav totiž kníže Bořivoj, že kostel sv. Víta nákladem, kterýž se po vyhoření r. 1091 na nové stavení vynaložil, velikou ujmu na důchodech utrpěl, daroval asi okolo r. 1101 kapitule příjmy z Týnského dvora. Tyto příjmy šly z váhy, míry a ze soudu v tomto dvoře zřízeném, a požívala jich kapitula dráhně let až do válek husitských. Ostatně také ještě poznamenati sluší, že za tohoto knížete Olomoucký biskup Petr I. dne 7. července 1104 umřel, a že na jeho místo zvolen jest biskup Jan II.

Kníže Svatopluk. 1107—1109.

Taková věc, aby kníže Český násilně trůnu zbaven byl, od časův Boleslava Ryšavého v Čechách se nepříhodila, pročež se tomu okolní národové velmi divili. a že ještě horší věci z toho nastanou, předpovídali, i snad toho Čechům přáli. Němci, Uhři a Poláci tomu vděční byli, že ti knížata Čeští tak mezi sebou se povádili, neboť tudy ničehož od nich báti se neměli, a dokud Čechové sami mezi sebou v rozbroji byli, dotud oni pokoje požívali. Bořivoj pak z Čech vyhnaný, utekl se do Polska, doufaje, že tam pomocí dosáhne. Mnozí páni čeští, kterým byl Bořivoj prvé úřadův dal, s ním se tam vypravili; také nejmladší bratr jeho, Soběslav, knězic velikých nadějí, dobrovolně s ním do vyhnanství šel.

Bořivoj však znamenav, že v Polště od svého sestřence Boleslava Krivoústého žádné pomoci nedostane, nedlouho tam u něho pobyl, a k svému svaku, Viprechtovi Grojskému do Míšně se odebral. Když potom v letě téhož roku 1107 Německý král, Jindřich V., nyní již sám jediný panovník německý, do Sas přišel, pospíšil si k němu Bořivoj se žalobou o tom, co se mu bylo přihodilo, slibuje mu dáti velikou sumu peněz, jestliže mu opět dopomůže na trůn český. Jindřich V. žádostiv jsa zlata, hned poslal jednoho ze znamenitějších služebníkův svých do Čech, a toto Svatoplukovi povéditi rozkázal: „Skrze korunu hlavy mé já tobě rozkazuji, abys bez meškání ke mně přijel; pakli prodlíš anebo přijeti zanedbáš, já zajisté tebe i Prahu tvou bez odkladu navštívím.“ Hrdé té řeči tehdáž ještě Svatopluk nesměl se na odpor stavěti, nejsa ještě ve své moci dosti upevněn, aniž maje naději, žeby císařové moci dostatečně odolati mohl.

Svolav tedy věrné své na sněm do hradu Chlumce pod Srbskými horami (to jest nynější Supí Hora nad Chluncem nedaleko Teplic)

odevzdal tam zemskou vládu bratru svému Otovi, knížeti Olomouckému, který také tu s ním byl, a sám s nevelikou družinou k císaři jeti si umínil. „Já sám pojedu, pravil, a svou hlavu v nebezpečení vydám, abych vyskoumal rady a přátely císařovy, a vy zde počkejte, jaký já konec o to knížetství vezmu; za to mám, že Pán Bůh všemohoucí mou věc dobře opatří, a vám též v tom, oč se pokusíte, pomocen bude.“ Ale bylať to veliká smělost, jeti tam bez peněz, neboť věděl, že císař již penězi jest porušen, a že jest lakomý jako ďábel. Když pak Svato­pluk k císaři (bezpochyby do Goslaru) přijel, hned beze všeho slyšení kázal jej císař do vězení vsaditi a pod nehodnou stráží držeti. Družinu pak jeho odevzdal Bořivojovi, přísně jí přikázav, aby Bořivoje, jakožto prý svého pravého knížete, pokojně až do Prahy vedli, a zase na knížecí sto­lec posadili.

Tak tedy táhl kníže Bořivoj maje k ochraně své svaka svého Viprechta Grojského, a tu po třídní cestě rozbil stany své pod hradem Donínem v zemi Míšeňské.

Kníže Ota uslyšev, že Bořivoj do Čech táhne, řekl k svým, kteříž byli u Chlunce v sta­nech a na poli: „Což ještě váháme? však čeho jsme se obávali, stalo se; pospěšme nyní a po­hledíme na nového knížete, zdali ho císařova ruka ubrání před našimi meči.“ A zřídív šest hlukův z vybraných bojovníkův svých přešel Krušné hory, a táhna celou noc obořil se za svtání již na ležení Bořivojovo. Však Bořivoj již utekl a skryl se někde, neboť měl výstrahu od jednoho svého přítele, kterýž tu noc z vojska Otova odběhl, a jemu, že Čechové naň táhnou, oznámil. I navrátil se Bořivoj zase k císaři, doufaje, že ho pro mnohé peníze, které jemu již dal, neopustí. Však císař vida, že již z něho žádných peněz více nevytáhne, zcela nemínil mu pomáhati leč potěšnými slovy. Obrátil se tedy Bořivoj opět do Polska ku králi Boleslavovi, svému sestřenci, očekávaje tam lepšího štěstí.

Svatopluk z německého vězení se vykoupil.

1107.

Čechové nyní nevěděli, kdo vlastně jest pravým panovníkem jejich. V skutku zajisté žádný z těch, kteří o trůn se potýkali, neměl k němu dostatečného práva, a Oldřich, kníže Brněnský, skutečný starosta rodu panovnického, odřek se již jednou trůnu, tiše ve svém morav­ském údelu seděl.

Biskup Heřman také nevěděl, kterého kní­žete se má přidržeti; vida zajisté, kterak štěstí nestále se kolotá, a nechtěje prsty mezi dvěře strkati, aby se neuskřípnul, obrátil se k svému příteli Otovi biskupu Bamberckému, zná­mému apoštolu tehdáž vždy ještě pohanských Luticův v Pomořanech, a v Bamberce očekával, jak se to v Čechách obrátí.

Svatopluk v tom svém vězení poznal, že neměl císaři přijíti s myslí smělou a hrdinskou, ale s penězi. Pročež jemu vzkázal, že by se mu z toho mrzkého vězení penězi vyplatiti chtěl, což císař také rád uslyšel; ale po dlouhém smlouvání mu­sel se císaři zavázati, že mu 10.000 hřiven stříb­ra za své propuštění zaplatí. Složiv na to pří­sahu, a dostav k sobě několik služebníkův cí­sařských, kteří by v Čechách umluvené peníze přijmouti měli, vyšel z vězení německého a přímo do Prahy pospíchal. Pražané vidouce, že císař­ští dvořané při něm jsou, poctivě ho přijali. Ale tu našel Svato­pluk knížecí komoru předešlými bouřemi na čisto vyprázdněnu. Začal tedy hned druhého dne zlata a stříbra sbírat, cožkoli ho v kostelích na oltářích bylo, ale nemohla se ta velká suma sehnati; i jal se Svato­pluk násilím z poddaných peníze vydírat. Nebylo, praví Kos­mas, opata ani probošta, duchovního ani laika, ani Žida ani kupce, ani soukenníka ani šumaře, aby byl nemusil rad nerad dáti něco z majetku svého na vykoupení knížete. Kostely byly zba­veny klénotův, ženským pobraňy šperky, co jen prý se blýštělo v Čechách zlatem nebo stříbrem bylo vzato. Biskup Heřman, vrátiv se zase z Bamberka, podal z pokladu hlavního chrámu 70 hřiven čistého zlata, a zastavil u Židův Řezenských patero skvostných ornátův s drahými obrubami, každý ve stu hřivnách stříbra. Ale tím vším nesebralo se více než 7000 hřiven stříbra. Že pak se ještě tři tisíce hřiven nedo­stávalo, musel Olomoucký kníže Ota, Svato­plukův bratr, k císaři jeti, a měl tam u něho v zá­stavě zůstat, dokud by se všecko nezaplatilo. Viděti pak z toho, jak tehdáž nejen v Čechách ale vůbec ještě málo peněz a drahých kovů bylo. Kníže Ota pak, uhlédav svou chvíli, vsedl na kůň, císaři ujel a zdráv do Prahy se navrátil, z čehož se ovšem císař velice rozmrzel.

Svatopluk pomáhá císaři ve válce proti Uhrům.

1108.

Buďto se císař Jindřich V. za to své šan­tročení s trůnem českým skutečně stydět začal, anebo jej doháněla jiná okolnost, že své chování

proti Svatoplukovi, knížeti Českému, najednou změnil. Stalo se totiž, že manželka Svatoplukova r. 1107 syna porodila, jemuž Váceslav, to jest Václav, říkali. Tu po nějakém čase přišli z nenadání poslové od císaře Jindřicha V. do Prahy, oznamující knížeti Svatoplukovi, že císař má z toho radost, že Svatopluk dostal potomka, a že si přeje, aby to dítě do Řezna bylo přivezeno, že je chce dáti tam pokřestiti a jemu kmotrem býti. I přivezeno jest r. 1108 dítě do Řezna, a již mu tehdaž bylo pět měsícův; císař mu pak kmotrem byl, a dal jemu jméno od svého jména Jindřich, ač mu Čechové potom předce Václav říkali. Císař pak dítě zase Svatoplukovi do Čech posílaje, otci jeho vyříditi kázal, že již ten všecken dluh, to jest tři tisíce hřiven stříbra, kterýž ještě jemu měl placen býti, Svatoplukovi co svému kmotrovi promíjí, odpouští a dává; při tom pak že jeho žádá, aby vojsko sebral, a s ním proti Uherskému králi táhl. To tedy byla ta příčina náhlé proměny v císařově smýšlení a jeho přízně k Svatoplukovi.

Uherský král Koloman, Ladislavův nástupce, byl sice postavy šeredné, však ducha vřetného; připojiltě nedávno k uherské koruně království Charvatské a Dalmatské, dav Almoši, bratranci svému, za Tisou v Uhřích zvláštní vojvodství za Charvatsko, kteréž dle smluv o to učiněných jemu nápadem se bylo dostalo po vymření starých králův Charvatských z rodu Držislavicův. Almoš ale nebyl spokojen se svým vojvodstvím za Tisou, chtěl míti Charvatsko, a odebral se proto k Německému císaři Jindřichovi V., aby mu k právu jeho dopomohl.

Toho času přišel zas ku Svatoplukovi do Prahy polský kníže Zbigněv, hledaje pomoci proti svému bratru Boleslavu III. Křivoústému.

Císař Jindřich V. chtěl těchto okolností použití k vyvedení starých zámýslův svých předchůdcův, totiž jak by mohl jako Čechy také Uhry a Polsko dostati pod vrchní moc říše Německé. K tomu měli mu sami Čechové pomáhati, a proto napřed získal Českého knížete Svatopluka kmotrovstvím, a předsevzal r. 1108 s ním společné tažení napřed do Uher.

Svatopluk byl všelikých válek veliký milovník, proto také rád proti Kolomanovi do Uher táhl, ačkoliv byl s ním dotud ve přátelské smlouvě. Králové Uherský a Polský poznavše, jaká bouře jim od západu hrozí, podali sobě ruce na přátelství, a že si budou vespolek pomáhati.

Císař Jindřich V. s vojskem německým v měsíci září 1108 skrze Rakousy do Uher vtrhl, a oblehl hrad a město Prešpurk nad Duna-

jem. Kníže Svatopluk zas, poručiv správu země České dvěma znamenitým pánům, Vackovi a Mutinovi Vršovici, s výborným vojskem skrze Moravu táhl, a u Trenčína do Uher vrazil, všechnu krajinu odtud až k Prešpurku pléniti se jal; všecko všude popelem položil, a mnoho lidí zjímav do Čech je posílal. Jako byl muž tvrdého srdce, s Uhry velmi ukrutně nakládal; vyzvědačům, které král Koloman vysílal, nosy uřezati a oči vyloupati dával. Jednoho dne tisíc Uhrův, kteří v záloze na Čechy číhali, zaja, některé posekati a jiné pověsiti rozkázal, a toliko některých, kteří se mnohými penězi vyplatiti mohli, při životě nechal. Tak se dostal až k císařovu vojsku, s kterým se před Prešpurkem spojil, a toho města dobývati pomáhal.

Bořivoj II. s Poláky Čechy porazil.

1108.

Jak mile vyhnáný Český kníže Bořivoj II., požívaje dotud pohostinství krále Boleslava III. v Polště, o tom zvěděl, že Svatopluk s vojskem v Uhřích stojí, hned se s králem Boleslavem umluvil, a za jeho pomoc požádal, jakby se zase svého knížetství zmocniti mohl. Boleslav III. maje nadto úmluvu s Kolomanem Uherským, hned ochotně aby i jemu pomozeno bylo, velké vojsko zřídil, s Bořivojem do Čech šel. Vacek a Mutina, zemští správcové v Čechách, očekávali nepřátel na hranicích zemských, i hotovi stáli k obraně u zemské brány (buďto u Náchoda anebo u Brda v Kladště). Strhla se bitva, kterou Čechové ztratili, a zanechavše mocnou hradbu pomezí daleko do vnitř země couvnouti musili. Provalivše se tedy Poláci s králem svým a Bořivojem do Čech, tři dni a tři noci prý mečem a ohněm plénili a tři pomezí župy za Hradcem pak jedno podhradí pohubili. Vacek sčítal všecku vinu toho neštěstí na Mutinu Vršovic, an prý proti nepřátelům jen na oko bojoval, měv snad zradnou s nimi úmluvu; neboť byl prý šel podtají do Svídnice umlouvat se se strýcem svým Nemojem Vršovcem, jenž stál po straně Bořivojově. Proto bral z toho Vacek podezření, že Bořivoj na radu Mutinovu do Čech chtěl vtrhnouti. I učinil dvojí zařízení proti tomu: jednoho posla vypravil za Svatoplukem do Uher, aby jemu všecko to zjevil, druhého člověka pak vyslal do polského ležení k Bořivojovi, aby vydávaje se před ním za uprchlíka z ležení českého, Bořivojovi namluvil, že se zatím Svatopluk z Uher vrátil, a že nazejtří s velkou

silou svede novou bitvu. Bořivoj uvěřil, neboť se mu domnělý uprchlík na to zapřísáhl, a upustiv od dalšího boje, ač byl vítěz, za svým hostitelem, králem Boleslavem, kterýž musel napřed odejít, do Polska se vrátil.

Když první Vackův posel o tom, co se stalo, Svatooplukovi v Uhřích zprávu dal, velmi se tento rozvzteklil, a že s vojskem svým se

do Čech obrátiti musí, císaři pravil. Císař to také velmi těžce nesl, proto že pomoci české zbaven jsa, od obležení Prešpurka pustiti a také domů se navrátiti musil. I řekl císař Jindřich k Svatooplukovi: „Milý kmotře! jediž domů a vyžeň ze své země strýce svého nepřítele, i pomsti se jak nejlépe můžeš nad svými nepřáteli. A já tobě přísahám, že tebe chci na

Záhuba Vršovicův na hradě Vratislavi. (Str. 467.)

(53.)

Poláciích pomstiti.“ Radil jemu také, aby všechny Vršovice, z kterých byl Mutina, postínati dal. Svatoopluk hoře vztekem, že tak učiní, připověděl, a rozžehnáv se přátelsky s císařem, přímo přes Moravu do Čech táhl, s těžkostí toho dne očekávaje, v kterémž by se mohl nejen nad Mutinou ale nad celým rodem Vršovicův pom-

stiti, neb velkou učinil přísahu, že chce všechny rod ten vyplniti a zahladiti. Že pak byli někteří z Vršovicův s ním ve vojště, uložil hněv a předsevzetí své v prsou, a ukazoval se k nim ke všem na pohled velmi přívětivým a veselým.

Strašná záhuba Vršovcův.

1108.

V měsíci říjnu 1108 překročil kníže Svatopluk české hranice u Litomyšle, kde byla zemská brána na Trstenici. Sem naproti němu vyjeli Vacek a Mutina, a počestně ho vítali. Svatopluk svůj hněv ještě tajil, a přede všemi veselou tvář ukazoval. Bylo pak toho dne třikrát Mutinovi oznámeno od přátel jeho, aby někam ujel, jinak že buď život anebo nejméně oči ztratí. Ale on všecky ty výstrahy měl za posměch a řekl: „Není to muž statečný, kterýž příhody rozvažuje a smrti se bojí.“ Možná, že se bezpečil na nevinnost svou neméně, nežli na lícenou přívětivost knížecí. Když pak času večerního přijeli na župní hrad Vratislav, kterýž stával půl míle od nynějšího města Vysokého Mýta, zůstali zde noclehem.

Nazejtří ráno povolal Svatopluk všecky přítomné župany, pány a vládky na palác čili do hlavního večeradla hradu Vratislavského; přišli tam i Mutina se dvěma synáčky, páni Unislav a Domaslav vesměs Vršovci.

Poslední vstoupil kníže Svatopluk, a posadiv se na židli vedle kamen, více rozpálen vztekem než ta kamna ohněm, řečí nad blesk ohnivou a nenávisť i pomstou soplící, která zžírala útroby jeho, na Mutinu a jeho přátelstvo se obořil, řka: „O rode nešlechtný, Pánu Bohu a všem dobrým lidem ohydný, kterýž pokojně živ býti neumíš! O nešlechtní synové Vršovi, našeho knížecího rodu domácí nepřátelé! Zdalíž myslíte, že nevím anebo že jsem zapomněl, co vaši předkové předku mému Jaromírovi knížeti udělali, na Velizi jej svázavše na zemi položili, a rozbíhající se nešlechtníci přes něho s koňmi skákali, a potom jej k dubu přivázavše k němu špy jako k cíli stříleli? Což já nevím, co se přihodilo strýci mému, Břetislavovi knížeti, kterýž byl v této České zemi jako slunce v osvětě? Tohos ty a bratr tvůj Božej úkladně a podvodně i nešlechtně zabili. Což vám provinil strýc můj, kníže Bořivoj, kterýž skrze svou dobrotivost pod vaší jsa mocí, knížetství České pokojně spravoval, a všecko vám k vůli jako váš nájemný sluha činil. A ještě nemohli jste snést přílišné dobroty jeho, ale mne všemi obyčejí nabádající proti němu, pokoje jste mi nedali, tak až jsem musil vašim neupřímným radám povoliti. Znáám to před Pánem Bohem, že jsem neslušnou věc učinil, a hřích těžký proti Pánu Bohu; že jsem jeho, an mi nic nezavinil, s jeho knížecího stolce svrhl, a pro ten účinek mne srdce bolí, a ještě boleti bude až na věky.

Slyšte ještě moji věrní a milí přátelé! co jest tento Mutina, syn nepravosti, spáchal, kteréhož jsem táhna s vámi do boje, zůstavil na svém místě sama druhého, poručiv jemu spravování České země, a on jakoby na lov jel v noci do Polska zašel, ve Svidnici se svým strýcem Nemojem se sešel, pilně s ním se radil, jak by mne o toto knížetství České připravil.“ To slyšíce všickni velice na Mutinu reptali, rozpálující Svatoplukovo srdce ještě víc a více. A tu kníže vstal, katu již tu čekajícímu hlavou pokynul a z večeradla ven vyšel.

Kat se hned na Mutinu obořil, který se ničeho takového nenadál, a při celém tom jednání až ku podivu pokojně se choval sedě nepohnutý a nemluvě ani slova. Také když ho kat dvakrát mečem ťal, nehnul se, až teprv když proti třetí ráně vstáti chtěl, padla mu hlava k nohoum jeho. V téže večeradle a v téže chvíli zabiti jsou také Unislav a Domaslav Vršovci, oba pak Mutinovi synáčkové odvedeni byli svázáni do vězení. Neuša, pán sice rodu jiného, ale Mutinovi velmi oddaný, utekl z hradu do lesa a v houští se ukryl. Služebníci knížecí vidouce, an utíká, jej honili i našli, an ho jeho červený oděv prozradil. Chytivše ho ku knížeti ho přivedli, a kníže kázal mu oči vyloupati a mužstva ho zbaviti. Potom také hned kníže vydal rozkaz, aby se všechen rod Vršovcův, kde který z nich se zdržuje, staří, mladí a děti napořád jímali a stínali, až by všickni do jednoho zahynuli; k přistojícím pak velkým hlasem řekl: „Toto vám pravím. kdo chce zlato a mou milost mít, musí mou vůli a mé rozkazy plnit; a kdožkolivěk zabije Božej a syna jeho, ten ode mne stokrát víc dostane a nadto bude jemu Božejovo dědictví dáno.“ Bez meškání pánové Vakula, Heřman, Krása a mnozí jiní na koně vsedali, a rychle jeli zkázu nesouce Božejovi a synu jeho.

Božej toho času sídlil na svém hradě Libici, kde před sto a několika lety skrze jeho předky Slavníkovi synové smutný konec vzali. Svého osudu netuše sedal právě s manželkou a synem svým za stůl, aby obědval. V tom vešel služebník do jizby, a oznamoval řka: „Pane, několik jízdných sem jede ku hradu přes pole bez pořádku a velmi pospíchají.“ Božej jemu odpověděl: „Toť jsou naši, oni z vojny jedou; ať přijdou s Pánem Bohem.“ Když on to ještě mluvil, toť krutý Krása již do jizby vrazil, a dobytým mečem máchaje zkríkl: „A ty zde! a ty zde nešlechtníče, kterýž jsi mého příbuzného Tomana zabil bez příčiny postu toho minulého!“ I vstav ze zástolí Bořita syn Božejův,

řekl: „Co činíte bratři milí! jestliže máte rozkaz, abyste nás zajali, vždyť se to beze hřmotu státi můž —“ ale nedopověděl, nýbrž již probodnut padl jinoh nebohý mrtev na zem. Meč krví synovou zbrocený vernal vrah tudíž do prsou bezbranného otce. Tu hned ti zločinci, jakoby byli města dobyly, komory vybíjejí, a všechny klénoty a statky berou, a co za dlouhý čas ustrádáno bylo, to se všecko jako okamžením rozebralo, a z takového znamenitého nábytku Božejova nezůstalo ani šatu, kterým by se mrtvá těla zabitých byla mohla přikryti. A tak bez rakve, bez zpívání a bez pláče těla Božeje a syna jeho Bořity Vršovicův, nahá, nejinak než jako mrchy do jámy byla hozena a zahrabána.

Kronikář Kosmas píše, že kolik Vršovicův na smrt bylo vydáno, zvědět nemohl, neboť ne v jeden den ani na jednom místě zbiti jsou; jedni vedeni na tržiště, a zde jako zvěř byli zariznuti, jiní na hoře Petříně u Prahy jsou státi, jiné v domích, po střechách a na ulicích zastihly meče zuřivých holomkův knížecích. „Což mám ale říci o dvou synech Mutinových, píše Kosmas dále, nad kterýchž usmrcení nic ukrutnějšího býti nemůže. Byli to mládenečkové dobří, spůsobilí, srdce předobrého a pohledu nad míru přívětivého, tak žeby jich ani řezbář z kosti slonové, ani malíř na stěně nedovedl pěkněji vyobraziti. Viděli jsme, kterak jich na tržiště vlekli, kterak ustavičně: matko! matko! volali, až je hrozný katan oba dva jako selátka nožem zařezal. Rozprchl se lid od toho ukrutného podívání, hrůzou v prsa se bil a svatým křížem se znamenal.“

Byloť však mnoho Vršovicův v Čechách, a měli veliké statky i hojných přátel a služebníkův. Zajisté mnozí z nich, nejsouce tak znenadání přepadeni, jako Mutina a Božej, k odporu se postavili a katanům se bránili, ačkoliv statku svého, kterýž Svatopluk jejich vrahům na kořist vydal, zachrániti nemohli. Některým se předce poštěstilo, útekem do Polska a do Uher zachrániti život svůj, a tak z toho znamenitého a mocného rodu Vršovického málo který pozůstal. Však i pomsta ukrutného Svatopluka za ten ohavný skutek brzo zastihla. Po padesáti letech zjevili se zase někteří Vršovici ve vlasti, až pak jejich jméno zde docela zaniklo, obtíženo jsouc kletbou — snad nezaslouženou.

Svatopluk táhl podruhé proti Uhrům a oko ztratil 1108.

Král Uherský Koloman umínil si hned po císařovu odjezdu z Uher, že pomstí škod, jichž Svatopluk s Čechy v Uhrách nadělal. Pročež sebrav lid svůj do Moravy vpád učinil, a tu ohněm a zajímáním lidí velmi zle řádl. Jakmile o tom Svatopluka zpráva došla, hned zase, sotva do Prahy z prvního tažení přišel, do pole vytrhl a v prvních dnech listopadu 1108 velmi spěšně na Moravu táhl. A když jemu bylo od vyzvědačův povědino, že tam za nějakým lesem Koloman se svými Uhry leží, kázal svým Čechům a Moravanům nočním časem tajně a bez křiku tímto lesem táhnouti, chtěje ranním jitem, kdyžby se Koloman nenadál, na něj udeřiti a s ním bitvu svěsti. V tom kvapu, když ještě tma bylo, uhodila nalomená větev knížete tak škodlivě do oka, že se až zřetelnice naskrze probodla. Také kus třísky jemu tam zůstal, kteréž jemu tak těžce dobývali, že ji i s okem vytrhli, až kníže málo neumřel. To se stalo 12. listopadu. Však král Uherský uslyšev, že jsou tak blízko něho Čechové a Moravané i se svým knížetem, hned té hodiny kázal vojsku se zdvihnouti, a do své země s ním se obrátil. Čechové pak vidouce, že pro neštěstí, které jejich knížete potkalo, příliš se zdrželi, a nepřítel velmi spěšně před nimi ucházel, nechali ho odejiti, a s nemocným knížetem do Prahy se vrátili.

Svatopluk po třetí do Uher táhl. 1109.

Avšak Svatopluk sotva se vyhojil, a již jednooký, tu hned, nevyčkav ani konce kruté zimy na počátku měsíce února r. 1109 kázal svým vojínům na koně vsedati, a s nimi za tři dni a noci bez přestání se hnal, pomstit se na Uhrách za škody, jichž prvé na Moravě sdělali. Vyraziv do Uher přikvapil až k městu Nitře, a to tak prudce, že se jeho vpádu tam nikdo nenadál. I byl by hned do hradu vskočil, kdyby byli strážní tak rychle brány nezavřeli. Svatoplukovi Čechové pak celé podhradí vytloukali a dlouhou chvíli drancovali. Lidé pak okolní uslyševše o nepřátelích, z mnohých vsí k městu běželi, chtěje se ve hradě schovati a v něm svůj statek zachrániti; tím pak Čechům v ruce běželi, kteří je obrali, zjímali a svázané do Čech vedli. Čechové vypálivše podhradí Nitranské a okolní vsi zase do Moravy vesele a s mnohými kořistmi

se navrátili, na tom dosti majíce, že Uhrům to, což oni roku předešlého v Moravě spáchali, nahradili.

Svatopluk s císařem proti Polákům táhl a život ztratil.

1109 21. září.

V letním čase potom počal císař Jindřich V. svou rovněž jako v Uhřích nepodařenou válku proti Boleslavi III. Křivoústému, králi Polskému. Sebrav vojsko z celých Němec táhl s ním přes Sasko do nynějšího Slezska, zkázav i Svatoplukovi Českému, že pamětliv slibu svého, jež mu vloni před Prešpurkem dal, nyní proti Polákům táhne, aby mu Svatopluk své krivdy na nich vymstíti pomohl. I hned byl bojechtivý Svatopluk při tom, a po svatodušních svátcích se svými Čechy k německému vojsku přirazil. Ve Slezsku přišli až k řece Odře, a tu se při městě Hlohově položili, jeho dobývali, a celou tu krajinu až k hradu Řechenu blíž Vratislavi s obou stran Odry ohněm a železem hubili. Poláci však ve Hlohově tak se statečně bránili, že tu císař s tak znamenitým vojskem tři měsíce pořád sběhlé leže a dobýváje, ničeho nepořídil. I trpělo vojsko německé i české veliký nedostatek, neboť Poláci nedávajíce se do řádné bitvy se všech stran je sužovali, potravu mu odjímali, a při menších srážkách potom vyhrávali. Tu císař ztrativ naději, žeby na tom tažení již něco pořídil, usmyslil si, s pole ustoupiti, a radil se s knížaty o to, jak se nazpět táhnouti má, aby se to beze škody státi mohlo. Nejhlavnější jeho rádcové byli tu Svatopluk a Viprecht hrabě Grojský, svak Bořivoje, vyhnaného knížete Českého. I přimlouval se často Viprecht za Bořivoje, chtě císaře k tomu namluviti, aby Bořivoje, jenž při Polácích stál, na knížetství České zas dosadil, a žeby tudy pokoj s Boleslavem Polským tím snáze zavřen býti mohl. Ale císař nížádným obyčejem k tomu přivoliti, ani o tom slyšeti chtěl, myslé, že ze Svatopluka více užitku míti může. Svatopluk zas často až do noci v císařově stanu zůstával s císařem rozmlouvaje, tak že prý se na to Viprecht velmi rozmrzel a proti Svatoplukovi velmi se rozkyselil. A tu stalo se 21. září, že Svatopluk zas dlouho ve stanu u císaře se pozdržel, a pak v soumraku večerním do svých stanů se vracel. Istál tu při cestě za velikým bukem jezdec neznámý, a mezi knížecí komonstvo se vmísil; jeda pak mezi lidem průvodcím přiblížil se ku knížeti Svatoplukovi, a vrazil mu oštěp svůj mezi lopatky takovou silou, že jej až k srdci

uhodil, tak že kníže hned na zemi upadl, a duši vypustil. Vrah pak máje koně velmi rychlého, obratně se ze zástupu vytočil a v noční temnotě zmizel.

Tu hned mrtvé tělo zdvihali plačící, a do stanu knížecího nesli, i byl tu celou noc veliký hlomoz v českém vojstě, všickni jako včely bez matky sem tam běhali, naříkali a přenáranně hořekovali, neboť Svatopluk, ač byl člověk úkladný, zuřivý, nemilosrdný a ukrutný, pro svou mysl bojovnou u českých vojinův předce veliké lásky požíval. Rozdráždění vojska toho bylo tím větší, že se nepodařilo, vraha najíti, a že se nevědělo, kdo ho k tomu činu nastrojil. Spočátku myslili všickni, že se to stalo návodem Němcův, a proto se vztekale bouřiti začali, jiní však pravili, že toho vraha Viprecht Grojský vyslal, potom zase za pokojnější rozvahy všeobecně za to se mělo, že ho zjednal Jan Vršovic, syn Čestův, aby se pomstil za ukrutné povraždění Vršovců v Čechách. Aby České vojsko upokojil, poslal císař ještě v té noci jednoho ze svých pánův, Purkharta, do ležení Českého, kterému se s nouzí podařilo, jen poněkud je utišiti. Nazejtří pak sám císař Jindřich přijel, aby oplakal již mrtvého kmotra svého.

Kníže Svatopluk, syn Oty I. Olomouckého, spravoval po smrti otce svého od r. 1086 společně se svým bratrem Otou II. po 20 let knížetství Olomoucké, a jen něco přes dvě leta byl knížetem Českým. V Olomouci hned po smrti svého otce r. 1086 založil na předhradí nový biskupský chrám sv. Václava, a starobylý kostel sv. Petra již pro množství lidu nestačil. V Čechách začal r. 1108 pro smíření Boha a spasení duše stavěti nový benediktinský klášter v Kladrubech v župě Mežské nedaleko Stříbra, a když smutný zástup vojinův českých ze Slezska od Hlohova jeho mrtvé tělo do Čech provázal, tu je nesli přes Prahu až do Kladruhu, kde ve sklípku teprv co počatého klášterního chrámu bylo pochováno.

Kdo byla Svatoplukova manželka nevíme, pozůstavil ale syna Václava, kterýž se po čase stal knížetem Olomouckým.

Založení kláštera Třebíčského.

Okolo r. 1109.

Oba synové Konrada někdy Brněnského a potom knížete Českého, Oldřich Brněnský a Litolt Znojemský, přesvědčivše se, že jest nejlépe na svém přestávati, ve skromnosti žívu býti a dobře činiti lidu sobě svěřenému, od posled-

ního nezdařeného pokusu Oldřichova o dosažení trůnu Českého, k němuž všechno právo měl, nemíchali se více v krvavé pletky bratrancův svých, tiše sedíce na svých hradech moravských. V místě pak Třebíči nad Jihlavkou stával na skalnatém břehu starý hrad knížecí, a tu oba bratři umínili sobě proméniti ten hrad ve klášter. To se stalo okolo r. 1109. I uvedeni jsou tam mnichové řádu sv. Benedikta, majíce za prvního opata kněze Kunu, a hned r. 1110 položeny jsou základy ku klášternímu chrámu, jehožto Jan II. biskup Olomoucký ještě před r. 1126 ke cti Panny Marie posvětil. Tento klášter zmožil se po čase tak znamenitě, že jako Břevnovskýv Čechách, byl pak na Moravě Třebíčský nej přednější a nejbohatším klášterem řádu Benediktinského.

Kníže Vladislav I.

1109—1117.

Císař Jindřich V. jsa ještě v ležení českém u mrtvol y zabitého knížete Svatopluka, mimo všechny přimluvy, jež mu Viprecht Grojský ku prospěchu vyhnaného Bořivoje činil, přivolí k žádosti vojska českého, aby nového knížete svobodně voliti mohlo, neboť mu na tom záleželo, aby jejich pobouření dočista umírní. „Tak tedy milí Čechové! pravil asi k nim skrze tlumočnicka, zná Pán Bůh srdce mé, a ví, že jest mi velmi líto mého milého kmotra, a nepřejí mu jistě této úkladné smrti. Ale poněvadž to jinak býti nemůže, již to musím Pánu Bohu poručiti, a vy tolikéž učinite, a já vám dávám moc, kohožkoliv ze synův knížat vašich chcete sobě za knížete voliti, to buď při vůli vaší.“ Tu hned přistoupiv Vacek, zemřelého knížete sluha nejvěrnější, člověk starý a v řeči velmi lahodný i přívětivý, slzavýma očima žádal císaře, aby jim potvrdil za knížete Olomouckého Otu, bratra nebožtíka Svatopluka. Tu zvláště Moravané v českém vojstě hlasitě vyvolávali jméno Otovo, a celý tábor český zazpíval po třikráte slavně: *Gospodi pomiluj ny*, jako obyčejně při volení nového knížete. Císař Jindřich tuto volbu schváliv k svým se odebral, a hned pan Dětřšek Buzovic na vozík vsedl, a bez meškání na Moravu pospíchal, aby Otu bez prodlení do Prahy přivedl.

V Praze ale to jinak dopadlo, než jak Ota a jeho přívrženci doufali. Čeští pánové zajisté za zlé to měli Vackovi, že císaře za Otu Olomouckého prosil, k čemuž od nikoho poručení neměl, taktéž Dětřškovi, že se poslem učinil, a jim bez jejich vědomí knížete do Prahy při-

véztí chtěl. Pročež nechtěli, aby taková všetečnost průvod míti měla, a to hlavně proto, že se Čechové přijímající nebožtíka Svatopluka za knížete do země, slavnou přísahou zavázali, že po jeho smrti Vladislava, bude-li živ. na stolec knížecí posadí. Byl pak ten Vladislav třetí syn krále Vratislava, a po Oldřichovi Brněnském, který se knížetství Českého odřekl, a po vyhnaném Bořivojovi, bratru svém, nejstarší potomek Přemyslova rodu. Hlavy pánův českých byli Heřman biskup, a Pabén čili Fabian, župan Vyšehradský, a když pak se vojsko z Polska navracené, a větším dílem Moravané, Oty drželi, vymohli výše řečení mužové, že byl svolán sněm, na kterém by se mělo rozhodnouti, kdoby měl na český stolec dosednouti. A tak po bouřlivém rokování zvítězila strana Vladislavova, majíc spravedlivější nároky; Ota Olomoucký ustoupil a Vladislav I. byl dne 2. října 1109 na hradě Pražském dávným obyčejem slavně nastolen.

Mezi tím císař Jindřich V. stojí ještě v poli ve Slezsku trpěl velké těžkosti, an po odchodu vojska českého nevěděl, kterak beze škody odtud vyvázne. I Boleslav Polský i Viprecht Grojský proti němu se postavili, dokládajíce, že ho odtud nepustí, dokud Bořivojovo právo na trůn český neuzná a nepotvrdí. Aby si tedy pomohl, uznal Jindřich Bořivoje zase za knížete Českého, ale že zvláště tento císař nikdy o své slovo nedbal, a je rušil, kolikrátkoli se mu jinak jednati uzdálo, hned také, jak mile do Němec se vrátil o splnění svého slova nedbal. Tu přišel k němu od Vladislava z Čech vyslaný pan Vacek, tentýž, který před několika nedělemi v táboře ve Slezsku za Olomouckého Otu se byl přimlouval, a přinesa mu znamenitý dar v 500 hřivnách stříbra, aby Vladislava za Českého knížete potvrdil, od něho žádal. Peníze tyto dobře působily, Jindřich uznal Vladislava v Čechách, a Bořivojovo právo zase propadlo.

Bořivoj se dostal do Prahy.

1109—1110.

Kníže Vladislav I. chtěl Otu Olomouckého za to uctiti, že jemu k vůli odstoupil od trůnu Českého, umínil si, Otu do Hradce nad Labem pozvati, aby tam s ním společně vánoční svátky mohl slaviti. Již dal dělati ve Hradci přípravy k slavnému uvítání hosta svého, když mu z nenadání přišlo z Bamberka pozvání od císaře Jindřicha, aby k novému roku 1110 přišel k němu do Řezna. Vyslal tedy Vladislav

místo sebe pana Vacka do Hradce ku přivítání a častování knížete Oty, sám pak vydav se 22. prosince 1109 na cestu do Němec, ztrávil v plném bezpečí vánoce s komonstvem svým v Plzni.

Mezi tím však vyhnaný kníže Bořivoj, který po zabití Svatoplukové z Polska k svému svaku Viprechtovi do Míšně přijel, jeho rady a pomoci užívaje, v zemi Českou se zas uvázati sobě umínil. Maje při sobě něco Čechův sobě oddaných a porozumév se s některou částí šlechty na hradě Pražském bydlící, pustil se do Čech, a Viprechtův syn Václav s druhým zástupem lidu válečného za ním k jeho podpoře pospíchal. A tak třetího dne po Vladislavově odjezdu z Prahy, 24. prosince časně ráno za svítání zjevil se Bořivoj před Prahou s vojskem malým sice ale dobře ozbrojeným. Jeho přátelé otevřeli mu bránu hradu Pražského a vpustili ho do hradu beze vsí překážky. Mezi úředníky a šlechtici, kterých větší díl nic o tom prvé nevěděli, nastal z nenadálé této příhody veliký zmatek. Jedni nevědouce hned, které strany by se měli uchopiti, opustili rodin svých a jmění svého ve hradě, a na útěk se dali. Těm pak, kteří zůstali, povolil Bořivoj, zmocniti se statku od utečencův tuto pozůstaveného, což oni chutě vykonali. Jakýsi Přivítan, který se zdál býti jeden z vyšších úředníkův dvorských anebo z předních vojnův posádky knížecí, byl hlavní strážce toho spiknutí ve hradě pro Bořivoje. Biskup Heřman, o němž se vědělo, žeby též rád opustil hrad, byl v domě svým pilně strážěn, aby toho učiniti nemohl. Přítel jeho Paběn, župan Vyšehradský, když se bezpochyby i mezi šlechtou Vyšehradskou strhlo podobné rozdvoulení, ve kterém váhal se, s kterou stranou by měl držeti, raději chtěl z daleka, co se dítí bude, slyšeti, než z blízka k tomu svolovati; pročež opustiv Vyšehrad ujel a bydlil ve vsích, očekávaje jiné proměny. Utíkaje řekl prý k svým přátelům: „Běda tobě, Česká země! ač nejsi velická, předce máš as dvacátě mladých pánův, z nichž každý rád by sám tobě celé panovati chtěl.“

V takovém pak rozbroji mnozí z lidu obecného, zahálčivého a povalečného běhající po vsích vybíjeli a loupili, a berouce statky po horách, skalách a jamách je roznášeli a rozstrkávali, očekávajíc také jiného štěstí. Ti ale, kteří byli povyšnější a správcové lidu, totiž zemané a vládkové okolo Prahy, jeli k hradu Pražskému ještě téhož dne, chtěje svým přísahám dosti učiniti, a vidouce takové množství lidu jako bez smyslu běhati, vidouce také i sebe u velikém nebezpečení, musili bezděčně přivoliti ku straně

Bořivojově, a Bořivoj jim svou milost a lásku sliboval, přísahou toho potvrzuje, a poručiv tu na hradě Pražském všecky věci Hrabišovi, radě své, jel hned u večer téhož dne na Vyšehrad jakožto místo bezpečnější. A odtud druhého dne ráno na hod Božího narození jel zas na hrad Pražský do kostela, kdež přijat jest velikým průvodem kněží a žákův; však po mši sv. zase na Vyšehrad se navrátil.

V témž čase přiblížil se také Boleslav Křivoústý s Poláky ke hranicem českým, i rozplášil tam strážníky pomezní, chtěje Bořivojovi ku pomoci přispěti; však uslyšev, že on již Prahy a Vyšehradu se zmocnil, a tudíž pomoc svou za zbytečnou pokládaje, vrátil se hned zpět, ana mu tehdy válka s Pomorany mnoho činiti dávala. Již však toho samého dne 25. prosince na noc přitáhl Ota Olomoucký a župan Vacek se třemi zástupy vojska ze Hradce nad Labem, kdež byli obdrželi zprávu o tom, kterak se Bořivoj v Prahu a Vyšehrad uvázal. Přes noc zůstali v ležení na potoce Rokytnici u Libně; ráno však druhého dne, 26. prosince, táhli k Vyšehradu, a osadili všecky přístupy, tak aby nikdo nemohl ze hradu ven ani do něho Bořivojovi na pomoc.

Též Vladislav ztrávil svátky v Plzni, a zpraven byv, co se v Praze zběhlo, zanechal další cesty k císaři, a poslal hned Heřmana a Sezemu, rady své, k němu do Bamberka, jemu své příhody oznamuje a že k tomu sněmu do Řezna přijeti nemůže se vymlouvaje. I přislíbil císaři pět set hriven stříbra dati, při tom žádaje a prose, aby to spůsobil, aby jemu skrze Bořivoje odňatý trůn Český zase byl navrácen. Sám pak jak byl s malým průvodem také hned co nejspěšněji ku Praze se obrátil. Dne 27. prosince přitáhl ke hradu Pražskému; však tu spatřiv brány zavřené a zdi branným lidem osazené, přiblížil se osobně, a volal na bojovníky na hradbách stojící: „Však pokojně k vám jedu, znejte mne a otevřte brány pánu svému.“ K tomu když nikdo shůry neodpověděl, velmi se rozhněval, hrozil pokutou, a pryč se dal odtud se svými na levo přes potok Brusku. Za potokem na planině spatřil opodál v polích dlouhou řadu bojovníkův táhnoucích ku Praze. Byl to Viprechtův syn Václav, kterýž vedl přes Ovenec znamenitý zástup Bořivojovi na pomoc. I poslal Vladislav rychle jednoho ze svých, aby zvěděl, jsou-li to přátelé či nepřátelé, a sám zatím se na každou příhodu připravil. Václav Viprechtovic jako mládenec v bojích nezvyklý nemálo se toho ulekl, i obrátil se, jakoby byl na jedovatého hada šlápl. A svolav

své, počal k nim mluvití řka: „Již rozuměti můžete všickni, že nemůžeme utéci; také na tomto poli nemůžeme zvítěziti, neb jsme nehotovi, ale aspoň to učíte, bijte jak můžete, toliko proto, aby ti naši nepřátelé naši pomstu pocítili.“ I hned kázal rozvinouti korouhev a počali velikými hlasy volati, Panny Marie za ochranu žádající. Kníže Vladislav z přirozené své dobrotivosti vždycky máje ty domácí boje v ošklivosti, slyše křik jejich a znamenav strach jejich, chtěl jich pomínouti s pohrdáním, ale jeho průvodcům se to nezdálo. Zvláště pak Dětršísek Buzovic prosil: „Kníže milý! nevíme co se děje; znáš dobře, že jsou toto naši nepřátelé, a táhnou na nás a na naše přátele. Jestli ty, pane, nevážíš sobě hany od nehodných, dovol aspoň nám pokusiti se, zdali ještě jaká síla v údech našich jest.“ Odpověděl kníže: „Má-li se to přičítati bázni a ne dobrotivosti mé, však hned uvidíš, že umím i já bojovati, když to býti musí.“ A dříve než dořekl, již se svého štítu chopil, první daleko napřed vyskočil ze řady, a hnál se proti nepřátelskému zástupu. Strhl se boj krutý avšak krátký, Václav Viprechtovic utrpěl velikou ztrátu; co lidu jeho i také s druhé strany, bylo raněno, všickni zahynuli; Vladislav ztratil jednoho pána Vacenu, kteréhož velmi litoval, pak po boji sám v nejlítější seči celý okrvácen, táhl dále svou cestou, u Buben přes Vltavu se přebrodiv, a se svými se spojil, kteříž s Otou a Vackem leželi pod Vyšehradem radostně jej vítajíce. Václav Viprechtovic s ostatky svého vojska vešel do hradu Pražského.

Co potom dále na polích mezi Prahou a Vyšehradem se dalo, toho kronikář Kosmas ani vypravovati nechtěl, bylo prý to až příliš šeredné: otcové cedili prý krev synův a synové otcův svých, bratři a strýcové zabíjeli se vespolek, ohavnosti páchány nad ohavnosti.

Císař Jindřich V. v Rokycanech knížata soudil. 1110.

Mezitím císař Jindřich V. od Vladislava volaný vstoupil do Čech dne 1. ledna 1110, a předeslal ku Praze markhraběte Dépolta Vohburského a Berengara hraběte Sulcbašského, aby strany proti sobě v boji rozpálené pozvali do Rokycan tehdež biskupům Pražským náležitých. Přišli tito dva císařští vyslancové dne 3. ledna 1110 ku Praze a vidouce hanebný boj bratří proti bratřím, ihned je rozvedli, příměří mezi nimi způsobili a do Rokycan před císaře

je poháněli. Bohužel! potomci Břetislava I. slavné paměti, spustivše se lehkomyšlně zákona jeho, na kterém moc a sláva vlasti se zakládala, opojili vlast svou krví domácí; a tu ku potupě a k hanbě jejich přišel mocnár cizí, aby rozhodl otázku, kdo napotom pánem v Čechách býti má!

Vladislav poručil opět Vackovi, aby se postaral o potřeby císaře Německého, dvoru a vojska jeho v biskupském dvoře v Rokycanech a v jeho okolí uhoštěného. Pak se všickni, co byli od císaře obesláni, knížata Vladislav, Bořivoj, Václav Viprechtovic, biskup Heřman a mnozí z předních pánův českých do Rokycan na cestu vydali, a v určitý den před císařem se postavili. Císař Jindřich přivítav Vladislava a jeho stranu co nejvlídněji, přisoudil mu hned všechno právo k trůnu Českému, Bořivoje však, ani ho před sebe nepustiv, i Václava Viprechtovici, dal beze všeho slyšení zatknouti; a tu Němci surově a ukrutně s ubohým Bořivojem nakládali, a tak málo v něm bývalého panujícího knížete vážili, že ho jako zločince řetězy spoutaného i s Václavem až na Rýn zavezli, a ve hradě Hammeršteině zamkli.

Biskupu Heřmanovi nic se nestalo; chytře císařovu ruku zlatem obložil, tak že chování jeho schváleno a za spravedlivé uznáno bylo, ačkoliv nemalou příčinou byl toho rozbroje mezi bratřimi, neboť on Bořivojovi více přál, proto že od něho kostel Pražský znamenitý důchod z Týnského dvora na Pražském podhradí obdržel, od Vladislava ale dosud ničeho nadíti se nemohl.

Kníže Vladislav spřáteliv se tu s císařem blíže, zavázal se v Rokycanech, postaviti jemu k jízdě do Říma, kterouž Jindřich tehdež obmyslel, 300 dobře oděných jezdcův právě tak, jak otec jeho Vratislav někdy před třiceti lety byl učinil.

Do Prahy z Rokycan se navrátilv zasedl kníže Vladislav k přísnému soudu nade všemi, kteří k Bořivojovi se byli přidali. K smrti neodsoudil sice žádného, ale mnohým dal jmění jejich buď celé buď do polovice pobrati a do knížecí komory odnesti, jiným kromě toho kázal horkým železem oči oslepiti anebo nosy jim uřezati. Mezi těmi také jat byl Jan Vršovíc, syn Čestův, jenž byl v podezření, že by byl na Svatopluka toho vraha zjednal, který ho zabil. Toho kázal Vladislav ponuknutím Vackovým také oslepiti a jemu nos uřezati. Někteří pak bojíce se podobného osudu utekli, a ze země pryč k Soběslavovi odešli, kterýž byl nejmladší syn krále Vratislava, a na ten čas při Boleslavovi, králi Polském se zdržoval. Praha

a Vyšehrad vzdaly se pak Vladislavovi bez dalšího odporu, a zde na Pražském hradě jat byl ještě Přivítan, náčelník strany Bořivojovy, a veřejným potupením potrestán. Přivázaly mu na záda velikého, prašivého před tím dobře nakrmeného psa, a na podhradí vodili ho za bradu třikrát okolo tržiště; pes na něm seděl vyl a svého nosiče velmi šeredně a smrdutě uprášil, a biřic jda před ním volal, řka: „Taková se stává poctivost každému, kdož knížeti Vladislavovi víry nezachovává.“ Tu pak přede všemi lidmi tomu Přivítanovi na špalvu utata brada a na pranýř přibita, a on ze země vyhnán do Polska se obrátil.

Ota II. Olomoucký byl od Vladislava jat a uvězněn. 1110.

Zlí lidé mezi Vladislavem a Otou mnoho divných a vymyšlených klevet nadělali, až je spolu zkyseřili a svádili, tak že jeden druhému nedůvěřoval. Vladislav to těžce nesa, umínil si, se strýcem svým přátelsky se smířiti. Měl pak asi Ota na sobě něco té tvrdé a nelidské povahy svého bratra, zabitého knížete Svato-pluka; co však mezi ním a Vladislavem bylo, nevíme, praví se však, že jistý Roštěj a zeť jeho Vacek přijmím Mírný je zvláště popouzel. Vladislav Otu žádal, aby k němu na velkonoce do Prahy přijel, aby svátky spolu slavili. Ota však nedůvěřoval se, a nepřijel. Volán podruhé, také se nedostavil. Tu mu Vladislav vzkázal potřeť, aby se 1. května 1110 dostavil v Týnci na Hůrkách, to jest v nynějším Týnci nad Labem, že tam Vladislav naproti němu vyjede. Tu Ota v určený den tam přijel, provázen jsa silnou družinou, a před svého strýce předstoupil. Tu sami dva celý den rokovali, a jak se zdálo, pokoj mezi sebou držeti přísahami stvrdili. Přijel do Týnce také náš kronikář Kosmas, tenkrát již děkan kapituly u sv. Víta, a jmenem kapituly své před knížata předstoupiv, stěžoval sobě do Oty, že kapitule zadržel důchody z trhu v Sekyř-Kostece čili v podhradí Podivinském na Moravě, a takto že „zhasil světlo rodičův svých, kteréž rozsvěcovati měl.“ Odpověděl Ota: „Já světlo rodičův svých nehasím, ale nechci, aby důchody, které toliko vám kanovníkům náležejí, jakž o tom dobře vím, v moci biskupové byly. Nyní tedy ten dotčený trh ne biskupovi aneb jiné kterékoli osobě, než vám toliko kanovníkům, jižto Pánu Bohu a sv. Václavu sloužíte, navracuji.“ A tak Ota to tržné v Sekyř-Kostece u přítomnosti knížete Vladislava Pražské kapitule odevzdav, zase pokojně do Moravy odejel.

V několika nedělích na to svolal kníže Vladislav valný sněm všech knížat, pánův, vládyk a kněží na 13. července do svého knížecího dvora Sadské, kterýž tehdejší mezi lukami ležel (nynější městečko Sadská blíž Poděbrad). Přišel tam i Ota, kníže Olomoucký s nehojnou družinou, an po nedávném smíření nedomníval se ničeho zlého. Když se pak všechny věci, o kteréž ten sjezd byl, vykonaly, tu také, jakž se tomu z toho, co následovalo, rozumí, ustanoveno a na novo utvrzeno bylo, že knížata Moravská pod knížetem Českým státi, a jej za pána svého míti mají, čemuž kníže Ota odpírati chtěl. A vstaveno a chtě se do Moravy navrátiti, rozkázal služebníkům svým, aby pohotově byli; sám pak ještě šel do knížecího dvoru, aby od Vladislava odpuštění vzal a s ním se rozloučil. Však tu hned k rozkazu Vladislavovu bylo mu povědno, že zůstati musí, jsa vězněm knížete Českého. Píše Kosmas o té příhodě, že takto „tichý beránek Vladislav zuřivého lva Otu chytil.“ Z čehož se rozumí, že Ota na tom sněmě neslušně a zle sobě počínal. Vladislav ale s ním dobrotivě nakládal. I tu hned byli někteří radice, aby Otu oslepiť dal. Však odpověděl jim Vladislav: „Neučiním toho, a nechci se rovnati Boleslavovi Polskému, kterýž bratra svého Zbigněva pod příměří a pod závazkem přísahy lstivé třetího dne zraku zbavil. Já nechci sobě se svým strýcem učiniti budoucí nesnáze a různice, ale chci ho potrestati, aby tomu rozuměl, on i jeho budoucí, že země Moravská a její správcové jsou a býti mají pod mocí knížete Českého, tak jakž někdy dobré paměti děd náš Břetislav zřídil a ustanovil, připojiv nejprv Moravu ku knížetství svému.“

Ale Ota vesele stál mezi oděnci, kteří jej vázali a pouta mu dávali, a byl dobré mysli, jakoby měl na nějaké hody jíti. I vezen jest ze Sadské na Vyšehrad, kdež u vězení držán. K rytířům pak kteří jej tu pilně ostříhali, pravil jednou, řka: „Přirovnati se může ke všece jazyk příteli lstivého, z jehožto úst vychází med, ale ocasem ukrutně štípe, a pouští jed. Věřte tomu, že mne upřímného takovou lstí oklamal přítel. Však musíme štěstí a neštěstí jednostejnou a dobrou myslí snášeti. To se neděje vůlí strýce mého, ale toho nešlechetská Vacka, který tomu tak chtěl, a tak k tomu radil Roštěj. Já, budu-li živ, dá mi Pán Bůh, že se nad nimi pomstím.“

Po nedlouhém čase pak dodělán a vnově vystaven jest starý Hrádek Křivoklát v knížecích lesích Zbečenských blíž řeky Mže, a tam byl z Vyšehradu kníže Ota dán, a ve vězení

za tři léta držán. Tak ten Krivoklát hned s počátku za vězení sloužil vznešeným osobám.

Vpád Polákův, bitva u potoka Trutiny.

1110.

Boleslav Krivoústý neopouštěl Bořivoje v neštěstí. Měltě arci při svém dvoře hejno českých vystěhovalců, kteří pro Bořivoje z vlasti se museli odstraniti, a mezi kterými byl také Soběslav knězic, nejmladší syn krále Vratislava. Ti na krále Boleslava ustavičně s prosbou chodili, aby Bořivoje vysvobodil a do Čech ho uvedl; a však i Boleslav sám také spomínal na pohostinství, kteréhož za své mladosti, utíkáje před mocí vojvody Setěcha, v Čechách byl požíval. Jakmile tedy mohl, nařídil hned nové tažení do Čech, a když bylo vše připraveno, neopověděl Vladislavovi války, přirazil s vojskem svým dne 2. října 1110 k českým hranicem.

Tu však nikoliv obyčejnou branou zemskou do země vejíti nemínil, nýbrž cestou docela neobvyklou a velice neschůdnou; lezl totiž po tři dni a tři noci přes nejvyšší hřeben hor Krkonošských a prodíral se pohorskými bařinami širokého pomezního lesa, až někam k Labi přišel u potomního hradu a města Hostinného. Nikdo se ho tamto nenadál a nikdo mu nepředkázal; avšak také tam nikde cesty nebylo, a les pomezní širokým pásmem podle hor se táhl. Čtvrtého dne, 5. října, táhl Boleslav již roviny Českými, a proti obyčejí tehdejších časův vojsko jeho nepálilo a neplenilo, nýbrž ve sporádaných zástupích pod vlajicemi korouhvemi, s troubením a bubnováním postupovalo, neboť Soběslav, knězic český, kterýž také při tom tažení byl, snažně Boleslava za to žádal, aby, podaří-li se ku prospěchu Bořivoje v německém vězení zamčeného něco poríditi, Česká země daremně hubena nebyla. Ukazovaly se sice jednotlivé houfy ozbrojených Čechův, ale ty se nesměly tak velkému vojsku postaviti, ustupujíce všude do hradův, z kterých byli vyšli; Poláci pak ženouce se za nimi, dopadali až do podhradí, jež zapalovali, ale hradův nedobývali. A tak téhož dne přitáhl Boleslav téměř bez pútky a beze všeho odporu až k řece Cidlině proti vsi Lučici nedaleko Chlumce, kdež na protějším levém, poledním břehu přicházeli proti němu Čechové.

Když Boleslav se svými Poláky již v České zemi tak bez překážky postupoval, právě Český kněz Vladislav se svým dvorem svátek sv. Václava na hradě Pražském slavil,

a při hodech se veselil. V tom vešel pilný posel mezi hodovníky do knížecího paláce řka k Vladislavovi: „Vy tuto hodujete bezpečně a bratr tvůj Soběslav s králem Polským Boleslavem zemi naši hubí velmi škodlivě, lidi jímá a hanebně zabíjí. Já zajisté s velikou těžkostí jsem ušel, abych to tobě oznámil. Nechte toho hodování, chopte se zbraně a vydejte se rychle na cestu a do pole, nebo mohlo by se státi, žeby tu zjitra již stotísíc nepřátel stálo.“ Pročež hned bylo všecko vzhůru, Vladislav dal ohlásiti vojenskou hotovost, a bez prodlení s vojskem na spěch sebraným vytáhl. Již 4. října tuto u řeky Cidliny Poláky potkal. Poláci stáli na pravém břehu, Čechové na levém u vsi Lučice. Jako při vojště Polském nacházel se český knězic Soběslav, tak při Českém vojště byl polský kněz Zbihněv. Poláci pak vidouce, že České vojsko na protějším břehu stojící pokojně přes Cidlinu přejíti jim nedá, ana tu řeka neveliká sice ale bařinami a zátokami velmi nebezpečná byla, hledali pohodlnějšího brodu a táhli břehem nahoru i dolů, konečně pustili se v noci na 5. října pořád podle pravého břehu dolů až přišli blíž hradu Oldříše, který stával již výše ústí Cidliny nad pravým břehem řeky Labe. Čechové na druhé straně každé jejich hnutí pozorujíce, táhli s nimi zároveň také podle řeky dolů.

Tu od Oldříše poslal Boleslav ku knížeti Vladislavovi posla s vyřízením takovým: „Proč táhneš proti nám? však vidíš, že se pokojně chováme, a že nechceme proti tobě bojovati, ani této zemi škoditi, ale jenom tebe s bratrem tvým smířiti chceme; jestliže pak toho od nás přijíti nechceš, zjitra se přes Labe pustíme, a tu zvis, co se tobě přihodí.“ Odpověděl poslům Vladislav: „Mám za to, že nebude pokoje bez prolití krve. Chcete mne s bratrem svým smířiti, a všickni jste zbrojně přitáhli, z toho já i každý se může domyslit, jaký váš jest úmysl; protož odejděte poslové, neb já vám nic nevěřím, a králi vašemu tolikéž. Jestliže se přes Labe pustíte, postarám se o to, abyste se beze škody a bez pomsty nenavrátili. Protož jemu povězte, že já jemu za to míření dobře zaplatím.“ A tu hned Vladislav vida, že by to bylo nebezpečné, pustiti Poláky přes Labe, v noci s lidem svým přes Cidlinu na tu stranu, kde Poláci stáli, přešel. Boleslav však uslyšev Vladislavovu odpověď také přes Cidlinu se přebrodiv, chtěje na druhé straně, kde mysli, že tam Čechové ještě stojí, s nimi bitvu svěsti. Tu se však za dne ukázalo, že tam již Čechův není, poněvadž tito již na pravém břehu řeky byli; Boleslav však myslí, že před ním ustoupili, po levém břehu vzhůru,

k tomu místu táhl, kdež den před tím ponejprv České vojsko spatřil, mysle že je tuto jistě dopadne. Avšak ani tu Čechův nenalezše, velice tím se Poláci zarazili, a Boleslav se staršími vojska svého v radu vešel, co by tu činiti bylo, se táže. I pravili starší: „Dostí jest, že jsme po tři dni válečně stáli v zemi nepřátelské, aniž bychom se bitvy s nepřátely dočkali, vraťme se!“ Ale Boleslav a mladší vojinové chtěli dále ku Praze táhnouti, tak jak prvé uloženo bylo. A byla by zvítězila rada jiných, kdyby nebyli těžce pocítili nedostatku potravy. Boleslav muse podrobiti se potřebě, zpátečné tažení nařídil, a však také dovolení dal, aby vojsko dle tehdejšího zvyku do vále vůkol pátilo a plenilo.

Čechové jsouce ještě blíž ústí Cidliny příliš se té noci unavili, i zase tak rychle zpátky Cidlinu přebrodit nemohli, aby Poláci stíhali, a jim toho pálení a plnění zamezili. Tu kníže Vladislav zmuživ se takto k svým bojovníkům vysokým hlasem promluvil: „O Čechové! pověst o vaší udatnosti, sláve a vítězství někdy po celém světě se rozléhala, a hle nyní vaši poplatníci, kteříž se vás vždycky báli, opovažují se, vás urážeti a vaši zemi hubiti! A což, máte-liž snad lípové meče a toliko Poláci železné? A tak-li chcete životy své zachovati a sobě tudy u potomků svých věčnou hanbu způsobiti? Hle již všecko obili, kteréž jste nedávno do stodol sklídili, hoří! Kouř od vašich zapálených chalup se až k oblakům vznáší, oheň po vši zemi, jak sami vidíte, plápolá, a předce srdce vaše nad led studenější zůstávají, a nikoliv se nezapalují! Jestliže pak srdce vaše omdlévá, proč aspoň žaludek váš již hladem zemdlený se nerozpaluje? A což se neustrnete nad křikem a kvlením žen svých, jichžto hlasy od nářikání již chraptí a až k nebesům vzhůru volají? A kdož z vás by měl tak tvrdé srdce, aby ho nebodl pláč dítek u prsou matek, hořekování těhotných žen vašich, jež nepřítel násilně do otroctví odvádí? A kdož z vás nezapláče, když vidí, an nepřátelé děti vaše od prsou materských odtrhují a je zabíjejí? To by všecko ještě snesitelné bylo, kdyby se to od hodnějších, nežli my jsme páchalo. Věru bych pak toliko tři štíty s sebou měl, předce se ještě dnes na ty zhoubce pustím, a o ně se pokusím!“ Takovouto řeč svého knížete vyslyševše Čechové, všickni bez rozpaků a bez rozvažování jak na břehu stáli, ani brodu nehledajíce, do Cidliny se vrhli, a tak bez pořádku každý jak mohl na břeh se dostali a za nepřítelem pomstou hnání spěchali.

Poláci toho dne, 6. října, velikých kořistí nabravše, zpátky k pomeznímu lesu táhli;

nemohše však až tam dojít, u jakýchsi Křivců čili křivých mostů na noc táborem se položili. Bylo to zajisté v krajině mnohými vodami a potoky poněkud chráněné, přes které vedly lávky čili můstky křivolaké, asi v okolí Nového Bydžova anebo Nechanic. Dne pak 7. října přešli přes potok Trutinu, nynější Trotinku, opodál pomezního lesa, táhnouce ze země jinudy, než kudy byli přišli; a tak neznajíce krajiny nemohli najíti pohodlné cesty, any všechny přechody v pomezním lese byly mezitím zaroubeny a zataraseny. Položivše se táborem mezi Trutinou a lesem pomezním někde v krajině blíž Miletiny k polední straně od hory Zvíčiny, velmi nepokojnou noc ztrávili, neboť v každou chvíli je tuto Čechové pomstou rozpálení přepadnouti mohli, pročť také Boleslav nabrané kořisti a nemocné odtud napřed odeslal. Jakož také nečekali dlouho Poláci; nastalo ráno, dne 8. října, a Čechové přitáhše za nimi, dříve než od svého kvapného tažení odpočinuli, bitvy velmi žádostivi jsouce, hned se s Poláky bití začali. Byl pak toho překvapeného počínání příčinou udatný ale neopatrný Dětršíšek Buzovic, kterýž přiblíživ se k Polákům, maje ve svém zástupu asi sto statečných bojovníkův takto k nim se ozval, řka: „Bratři a spolubojovníci, má-li kdo z vás srdce bázlivé, odjeď na stranu; pakli kdo z vás hotov jest za svou vlast umřít, hned pospěš za mnou!“ A tu po straně z lesa v bok vojska polského nejnaskočiv prý než jako hladový vlk vyskočiv na pravo i na levo Polákům hlavy jako makovice mečem svým srážel, až jich tu se svými na tisíc posekal. Však Poláci obklíčovše ty Čechy, všechny je až do jednoho, i Dětršíška, na místě rozsekali. V tom pak kníže Vladislav s celým vojskem svým s předu na Poláky útok učinil. Však že to přenáhlený a nepořádný útok byl, Poláci dobře zšikovaní jednotlivé houfy sporáželi a vidouce, že Čechové unaveni jsou, tak silně na ně se obořili, že je konečně k utíkáni přinutili, na hlavu porazili, a nad nimi zvítězili. Kromě Dětršíška padli tu udatní pánové Nosislav a Držkraj Lubomírovici, někdy vrahové Zderadovi, a mnozí jiní, a ztráta Čechův byla náramná. Také kněz Soběslav, na polské straně, v rameno škodlivě raněn byl. Bojiště toto bylo asi pod nynějším kostelem sv. Václava na Chlumku mezi Hustiřany a Holohlavy.

Poláci teprv po některém čase sobě pooddechli, vždy ještě myslíce, že Čechové novými silami boj obnoví. Vidouce však konečně, že jsou pole obdrželi, odložili cestu zpáteční, vrátili se zase hloub do Čech, raněné své s sebou nesouce, a teprv po třech dnech, 10. října, vyšli

ze země bez dalšího nebezpečství a znepokojování. I tak byl konec války s obou stran nezdářilé.

Kterak nastalo smíření mezi Vladislavem a jeho příbuznými.

1110—1111.

Již bylo příbuzenství dosti rozmanité, které k sobě poutalo panující rody Piastovský Polský a Přemyslovský Český. Nyní se utužilo zase novým svazkem. Kníže Vladislav Český oženil se již před rokem 1110 s Rejčkou čili Richsou, dcerou hraběte Jindřicha z Bergu, z rodu markhrabat Burgovských. Nyní zas ku konci r. 1110 Boleslav Křivoústý druhou dceru téhož hraběte, Salomenu za manželku pojal, a tak se Vladislavovým svakem stal. Obě sestry vedly pak své manžely ku smíření a svornosti, tak že po poslední nezdářilé válce již mírnější žádosti projevovali.

Také stará královna Svatava Polská, vdova po Vratislavovi, žijíc tehdy na některém hradě moravském, přišla r. 1111 na Vyšehrad k synu svému Vladislavovi, aby jej s bratrem Soběslavem smřila. Jsouc od něho velmi milostivě a laskavě jako matka od syna přijata, a velikou poctivostí ctěna, jako žena moudrá k synu svému velmi milostivou a laskavou tvář ukazovala, a pomalounku den ode dne jemu lahodila, pravíc jednou k němu: „Synu můj milý, jistě věz, že jsem pro nižádnou jinou příčinu k tobě nepřijela, než proto, že jsem žena již sešlého věku, a že se brzo strojím za svým manželem, otcem tvým Vratislavem. Protož dřív než umru, abych pohleděla na tvář synův svých, a abych s nimi pokojně se rozžehnajíc šla, kdež mne pán Bůh obrátí ráci, a přijdouc tam k manželu svému, jemu abych oznámila, že jsem Vladislava a Soběslava, synův svých milých, zde na tomto světě v dobrém pokoji a bratrské svornosti nechajíc odešla. Protož, milý synu, pro mateřskou lásku to učiň, rozpomena se na mne, že jsem tě pod svým srdcem nosila, odpusť vinu synu mému Soběslavovi, prosím, neoslyš mne staré ženy, své matky.“

I byli tu také přítomni biskup Heřman a Vacek nejpřednější v radě knížecí, kteříž se též za Soběslava přimlouvali. Vladislav pohleděv na matku svou, královnu Svatavu, řekl: „Matko milá! anižby mně to slušné bylo učiniti, abych tě měl oslyšeti, protož začkoli žádáš, chci to všecko i nad to ještě více učiniti.“ Ona to vděčně přijavši, přistoupila a políbila syna

svého, řkouc: „Pro tento dnešní účinek a tuto povolnost budu já tvou přímluvkyní před Pánem Bohem.“

I posláno jest hned do Polska pro Soběslava, a slíbena mu bezpečnost od bratra a každého jiného.

Soběslav neváhal do Čech se navrátiti, a tu Svatava oba bratři spolu smluvila a smřila. Vladislav dal bratru svému pět žup někdy knížetství Luckého s hlavním hradem Žatčem, aby je spravoval a z celé té krajiny užítkův aby užíval.

Královna Svatava starala se také u svého synovce, Polského krále Boleslava III., aby jej s Vladislavem smřila, což se nyní, když se oba k sobě svaky stali, tím snáze dosáhlo. Však i na ubohého nejstaršího syna svého Bořivoje pamatovala, který se v německém vězení na Hammersteine trápil, však na ten čas pro nepřítomnost císaře v Němcích ničeho se činiti nemohlo. Bořivojova manželka, kněžna Gerbirga, zůstávala s dětmi zatím u svého bratra, Leopolda III. markhraběte Rakouského.

Čechové s císařem v Římě.

1111.

Císař Jindřich V., rozdávaje, jako prve jeho otec to činíval, biskupstva a opatstva dle svého zdání proti zákazu papeže Řehoře VII., a nyní Paškala II., umínil si již lonského roku do Itálie vytáhnouti, aby tam papeže k odvolání těch zákazův přinutil, a na císařství se korunovati dal. Jsa již v Itálii, poslal ku knížeti Vladislavovi, aby těch slíbených 300 českých oděncův za ním vypravil, a sám také k té výpravě se připojil. Ale Vladislav bál se ze země vyjíti, aby při svárech, jež se svými bratřími měl, něco v jeho nepřítomnosti se nepříhodilo, co by ho mohlo trůnu zbaviti. Proto vybral tři sta štitův výborných, kterými tolikéž statečných rytířův českých přiozdobil, a poslal s nimi na místě svém svého synovce, šestnáctiletého jinocha Břetislava, syna někdy Českého knížete Břetislava II. Jinoch tento dostihl se svým sborem císaře ve městě Veroně v měsíci prosinci r. 1110, a s ním pak táhl do Florencie, kdež s ním svátky Božího narození slavil. Odtud hnuvše se 3. února 1111, do města Říma dne 12. února přijeli. Jel tu do toho města s císařem kromě Čechův lid mnohý a rozličných jazykův. Nazejtří pak sešel se císař s papežem Paškalem II., učinil mu přátelské pozdravení, jeho snažné za korunu a za potvrzení důstojen-

ství císařského žádaje. Papež mu připověděl, že jej hned nazejtří korunovati bude, a že již k tomu všechny přípravy pohotově jsou. Císař tedy hned ráno se svým komonstvem a papež se svými kněžími do kostela sv. Petra všedše, tu se posadili. Papež modlitby při takové slavnosti obyčejné vykonav, a již s korunou se přiblíživ, tu na císaři žádal, aby jemu přísahou a listy svými toho potvrdil, že žádného více na důstojenství biskupské potvrzovati nebude, proto že to učiniti toliko papežům a nikdy císařům nenáleželo, — jinak že ho korunovati nebude. Tu se císař proti papežovi hněvem rozpáliv, rozkázal svým rytířům, aby ho jali, a také Čechové s kněžícem Břetislavem při tom byli, papeže a kardinály zajímati pomáhali, a prý také klénoty tu v kostele k té slavnosti postavené pobrali. Byl pak veliký rozbroj v lidu po celém Římě, i vyvezl císař zajatého papeže a jeho kardinály z Říma na nějaký hrad, a předstoupiv jednou před něj, chtěl jej k tomu pohnoti, aby ho korunoval, a vida, že tomu vždy odpírá, vytáhl na něj meč a řekl: „Hned já tě tímto mečem naskrze probodnu, a tak tebe a všechny ty kardinály a biskupy, které tu ve své moci mám, usmrtím, anebo jim ruce usekati dám, jestliže mne korunovati nebudete.“ Papež boje se o život svůj, a vida, že jinak učiniti nemůže, připověděl, že jemu korunu beze vši výminky na hlavu posadí, byl pak za to z vězení, kde 61 den seděl, propuštěn, a korunovace odbyla se slavně dne 9. dubna 1111. Nazejtří pak po tom korunování císař papeže obdaroval a rozžehnáv se s ním, nazpět do Němec se obrátil. Také Čechové s ním zpátky táhli, a ve městě Veroně dne 21. května hod svatého Ducha s ním slavili. A tak se potom mladý Břetislav se svým sborem vesele domů navrátil.

Mezi tím umřela dne 2. dubna 1111 kněžna Ofka čili Eufemia Uherská vdova Oty I. knížete Olomouckého a matka knížete Svatopluka nebožtíka, a Oty II., který ještě ve vězení na Krivoklátě seděl, spoluzakladatelkyně kláštera Hradištského na Olomouckém podhradí. Následujícího roku 1112 umřel také kníže Litolt Znojemský, spoluzakladatel kláštera Třebíčského, a byl ve sklípku Třebíčského chrámu tehdež ovšem ještě nedostavěného pochován. Zůstavil vdovu Idu Rakouskou, a syna ještě nezletilého Konrada, kterýž potom byl také knížetem Znojenským.

Kterak se knížata Soběslav a Ota Olomoucký špatně zachovali.

1113—1114.

Sotva Soběslav dvě léta župy Žatecké spravoval, již povstalo nové nedorozumění a nedůvěra mezi ním a knížetem Vladislavem. Zajisté lidé lstiví a klevetiví smyslivše sobě rozličné příhody, oznámili Soběslavovi, žeby bratr jeho Vladislav chtěl ho radou a původem Vackovým zatknouti a na Krivoklát k Olomouckému Otovi poslati. Může býti, že se Soběslav skutečně tak nechoval, jak se k svému bratrovi, kterému podřízen byl, chovati měl. I rozlítil se Soběslav, když mu to pošeptali, a pravil: „Nebo já umru, anebo ten, jenž takové věci jedná, dřív nežli já zatknut budu, umře.“ Ke všemu tomu dostal Soběslav stejnou dobou od svého bratra Vladislava rozkaz, aby přijel ke dvoru jeho, a tím více tomu snad krivému osočení uvěřil, a na Vackovi se pomstíti sobě pevně předsevzal, ačkoliv právě Vacek před tím se zaň u knížete přimlouval, aby se Soběslav mohl navrátiti do vlasti.

Jsa tedy ke všemu odhodlán, pojal s sebou 300 jezdcův, a vydav se s nimi na cestu ke hradu, kde se měl s Vladislavem kdesi nedaleko Prahy sejíti, v jednom lese nedaleko toho hradu je nechal, sám s malým počtem do hradu jeda. Kníže Vladislav jej upřímně přivítal a s ním obědvaje o zemských věcech přátelsky rozmlouval. Po obědě pak vyzval Vladislav Soběslava, aby za ním na Vyšehrad zajel, který jenom na deset honův od toho místa vzdálen byl. Soběslav že tak učiní přislíbil, a rozžehnáv se s Vladislavem, přítomného zde župana Vacka požádal, aby s ním na Vyšehrad jel, a jej provodil, předstíraje, že s ním má o pilné věci se rozmluviti. Vacek nemaje tušení o tom, co jej očekává, jel s ním, a když oba jeli polem spolu rozmlouvajíce, tu Soběslav Vacka předejel, a tři s družiny Soběslavovy ze zálohy vyskočivše na Vacka se obořili, a se zadu ho probodli a zabili. I stalo se to dne 18. června r. 1113.

Hned po tomto zlém skutku spojil se Soběslav se svou četnou družinou, a dal se s nimi na útěk ze země, neb se velmi bratra svého Vladislava obávati nusel, že mu tak znamenitého a milého dvořanína zabil, kterýž větším dílem byl snad zcela nevinný. Obrátil se Soběslav do župy Nišanské, druhy Českého manství v držení Viprechta Grojského, nyní od toho císaři postoupeného, a tam jeda lesem nedaleko hradu Donína, potkal Erkemberta, císař-

ského hejtmána toho hradu. I žádal týž hejtmán Soběslava, aby k němu jel na hrad neb do podhradí, že jej chce poctivě uctít, a bude-li jemu jaká potřeba u císaře, že chce jemu býti přímlověm, a všecko zjednat. Soběslav rozváživ svůj účinek a také hněv bratra svého, aby aspoň u císaře milosti našel, dal se Erkembertovi namluvit, a nechav svých na podhradí a v okolních vsích, vjel v malém počtu na hrad. Tu pak když za stolem seděl, vešel hejtmánův lid ozbrojený do jizby, a na rozkaz hejtmánův ho jali a do vězení vsadili. I zbrojná družina Soběslavova byla z nenadání přepadena, a kázáno jim, aby hned se rozejeli, jinak že budou pobiti. A oni to slyšíce a majíce toho jistou zprávu, že pán jejich zajat jest, hned se rozejeli a jedni do Polska druží nazpět do Čech se obrátili. Zdá se, že se to všecko k vůli knížeti Vladislava tak stalo. Po nemnohých dnech poslal Erkembert Soběslava do Saské země spoutaného na jeden velmi pevný hrad do vězení, poručiv jej svému věrnému kaplanu Oldřichovi k ostrhávání. Avšak Soběslav jsa již asi měsíc v tom vězení počal strážce svého, kněze Oldřicha, snažně prositi, slibuje mu velmi mnoho peněz dáti, jestliže by mu z toho vězení pomohl. Kněz Oldřich odpověděl, že se chce o tom s jedním rytířem, dobrým svým přítelem, Konrádem poraditi. I stalo se tak, že Oldřich Soběslava z vězení vypustil, a z hořejšího domu prolomiv mříž, jej ven vysadil, a potom po provaze v koši přes zeď spustil; i našli dole již Konráda, který na ně pod hradem po celou noc již s třemi osedlanými koňmi čekal. Všickni tři sedli na koně, a nejinak prý než jakoby se ptáci z klece vypustili, do Polska ku králi Boleslavovi pospíchali.

Kníže Vladislav uslyšev o tom, že Soběslav z vězení uprchl, málo si toho vážil, mysle, že dosti pro zabítí Vackovo byl potrestán. A ještě téhož roku 1113 v měsíci prosinci rozpočal se nad Otou Olomouckým, strýcem svým, který již tři léta na Krivokláte u vězení seděl, rozkázal ho z něho vypustiti. A smířiv se s ním, navrátil mu všechny krajiny, kteréž před tím a po smrti bratra svého Svatopluka na Moravě držel. Ota tedy navrátil se do Olomouce, počal na to mysliti, jak by se nad těmi, kteří té vazby jeho na Krivokláte největší příčinou byli, pomstil. Kázal tedy v měsíci květnu 1114 pana Roštěje a jeho zetě Vacka příjím Mírného zatknouti, a je oba žhavým železem oslepit.

Naproti tomu Soběslav, jsa u krále Polského, a slyše o tom, že Vladislav Otu zase v Olomouci osadil, usmyslil sobě, že raději ná-

silím než přízní sobě nějakého panství zase vydobude. Sebrav tedy něco lidu polského, nenačal s ním do Kladské župy vpád učinit, a před hrad Kladsko se přihnul, chtěl se ho zmocniti, aby z něho bezpečněji knížeti Vladislavovi v Čechách škoditi mohl.

Položiv se před Kladsko, žádal obyvatele hradské, aby jemu brány otevřeli, čehož ale hradští učiniti nechtěli. Chtěl je k tomu velikými pohrůžkami přinutiti. Když pak oni ani prosbami ani hrůzami nedávali sebou hnouti, kázal Soběslav lidem svým, aby na hrad útokem hnali; ale hradští jako věrní pánu svému Vladislavovi statečně se bránili. Rozhněván dal zapáliti knížecí dvorec na podhradí stojící; a od toho ohně chytila se jedna hradní věž, kteráž tam blízko stála, a tu se vítr veliký počal sem tam točiti, až se i celý rozlehlý hrad se všemi svými domy zapálil. Obyvatelé hradští nevědouce sobě rady, zhoubci svému, mladému Soběslavovi, na milost se dali; statky ztrativše toliko za životy své prosili, a těžce toho od něho dosáhli. Kladsko shořelo a bylo zkaženo, ale Soběslav málo z toho máje užitku zas do Polska se obrátil.

Konečné úplné smíření mezi Přemyslovci.

1114—1115.

Ota II. kníže Olomoucký, kterému pro rozdíl od otce jeho také Ota Černý říkali, aby se ještě více s vrchním knížetem svým Vladislavem, a pak i s králem Polským Boleslavem III. Krivouštým, sjednotil, pojal sobě r. 1114 jejich manželku třetí, nejmladší sestru, Žofii hraběnku z Bergu též za manželku.

Kníže Vladislav již několikrát ukázal, že může býti netoliko přísným a ve svém právu neustupným, ale také smířlivým a dobrotivým; bratří pak a bratranci jeho nabyli vlastní zkušeností toho přesvědčení, že u něho násilím a zprotivováním ničeho, věrnou však oddaností všeho dosáhnouti lze. Pročez nyní konečně i Soběslav poznávati počal, že mocí proti němu nic nesvede, a umínil si prosbou a poslušností zase u něho milosti získati. I požádal Boleslava, krále Polského, aby se ho u Vladislava ujal a zaň se přimluvil, což také Boleslav rád učinil, a hned v měsíci lednu r. 1115 Vladislavovi Českému, svaku svému psaní učinil, v němž tato slova stála: „Prosím tebe, uslyš žádost mou, a bratra svému Soběslavovi odpusť vinu, a jestli přimluva a prosba má místo u tebe najde, mám za to, že svazek

našeho přátelství a příbuznosti tím více upevněn bude. Kdybych za nepřítele žádal, mělbyš to pro mne učiniti, mnohem pak více, poněvadž prosím za bratra tvého pro tvé dobré, tak aby-
ste byli v dobré lásce, jedné vůle, jednoho srdce, neb vás oba jedna máti pod jedním srdcem v životě svém nosila. Když se sv. Petr Pána tázal, měl-li by bratru svému odpustiti, kterýž sedmkrát za jeden den provinil, odpověděl Pán: nejen tomu, kterýž sedmkrát, ale i tomu, jenž sedmdesát sedmkrát hřešil, vinu prominouti máme. A tak tedy podle toho příkladu bratřím našim, kolikrátkoli proti nám jednají, máme rádi odpustiti.“

Vladislav, když list přečetl, pilně jej rozvažoval; žádostí a přátelstvím obměkčen, a přirozenou láskou a milostí nad bratrem pohnut jsa, odepsal zase, že to na žádost jeho a pro příčinu příbuzenství učiniti chce, a bratr jeho aby přijel do Čech bezpečně. To když se v měsíci březnu stalo, snulvili se o všechno pokojně. A Vladislav dal bratru svému Soběslavovi v krajinu Hradeckou v Čechách se čtyřmi župami, aby v Hradci nad Labem bydlel, a z té vsí krajiny užitek aby požíval. Aby se pak ten pokoj mezi knížaty ještě pevněji utvrdil, a Ota Černý aby také se s Vladislavem docela smířil, položili sobě sjezd na jistý den měsíce července r. 1115, aby se sjeli na místo jedno nedaleko od říčky Nisy v Kladště, kdežto se také Boleslav, král Polský najíti dal. A tu sjevše se Vladislav Český, Boleslav Polský, Ota Olomoucký a Soběslav, tři dui pořád spolu rokovali a přátelsky hodovali. A tu teprv v dokonalé vešli přátelství, a slíbili všickni držeti pokoj bez přerušení a toho svými přísahami potvrdili. Obdarovavše se konečně vespolek, rozejeli se, každý z nich vděčen jsa pokoje a do svých sídel a krajin se odebrali.

Nedlouho potom dne 11. listopadu 1115 umřel kníže Oldřich Brněnský a byl vedle svého bratra v kostele kláštera Trebičského, od něho založeného, pochován. Manželka jeho zvala se Adlétá, nevíme však, kterého rodu byla, a zůstali po něm dva synové ještě nezletilí, Vratislav a Spytihněv; třetí Vladislav umřel co dítě právě také téhož roku. Že pak tito synové, a též syn před třemi lety zemřelého Litolta Znojemského, jmenem Konrad, ještě děti byli, poručil Vladislav ty krajiny moravské, kterými jejich otcové vládli, svému bratru Soběslavovi, aby je, snad až do zletilosti těchto dětí, spravoval, za to však Hradecko knížeti Vladislavovi zase navrátil. A tak Ota Černý v Olomouci, a Soběslav v Brně vládli,

a kníže Vladislav dokázal, že jest vrchním pánem nad knížaty Moravskými, a že se s nimi úplně zas smířil.

Vladislav I. dovršil založení kláštera Kladrubského. 1115.

Vladislav dosedna na trůn Český umínil si do konce přivést, k čemu jeho předchůdce Svatopluk počátečné základy byl položil, klášter totiž Kladrubský. Kníže Svatopluk již r. 1108 osadil na tom místě, kde klášter staven býti měl, několik Břevnovských a Ostrovských Benediktinův s opatem, kteříž majíce hned několik vsí a polí sobě darovaných klášter stavěti počali. Kníže Vladislav I. pak, prvotní nadání znamenitě rozmnožil, staral se především, aby klášter byl dostavěn a pak aby větší počet mnichův na to místo přišlo; obrátil se tedy, bezpochyby k tomu namluven jsa od své manželky Rejčky, k opatu kláštera Zwifaltského ve Švábiích (v nynějším království Württemberském), aby mu něco německých mnichův do Čech poslal, že je v Kladrubech osaditi chce. Tak přitáhlo dvanáct Benediktinův Zwifaltských do Kladrub, a uvedeni jsou do toho kláštera, aby tam s českými mnichy nábožný život vedouce Bohu sloužili. Ti pak, ne Čecha, ale Němce Bertolda za opata sobě zvolili. Kníže Vladislav pak dal napsati r. 1115 list nadací, v kterém celé veliké nadání tohoto kláštera Kladrubského vypsáno jest. Daroval mu zajisté kníže veliký kus pomezního lesa mezi řekami Mží a Mžicí čili nynější Úhlavkou až k hranicím bavorským, dvacet pět vsí celých v nejbližším okolí kláštera, veliký počet necelých vsí a jednotlivých poddaných usedlostí a pozemkův i rozličných důchodův, také újezd Zbraslavský kde řeka Mže (nynější Berounka) do Vltavy padá s kostelíčkem sv. Havla nad Zbraslaví, a místo v podhradí Pražském mezi kostelem sv. Petra na Zderaze a kostelem sv. Michala, kdež pak sobě klášter vystavěl dvůr a založil ves Opatovice řečenou, jakož ta krajina na Novém městě Pražském podnes tak slove. K tomu všemu přidali pak mnozí dobrodincové kláštera ještě mnoho jiných statkův a pozemkův v rozličných krajinách českých. Kostel kláštera Kladrubského, hned s počátku na velikou míru založený byl ku cti Panny Marie posvěcen a ves Kladruby pod kláštelem u Mžice čili Úhlavky ležící brzo se proměnila v místo trhové a v městečko.

Němečtí mnichové z Zwifaltu s počátku nedlouho v Kladrubech zůstali, nebo nemohouce

se s Čechy srovnati, po dvou letech zase tam, odkud přišli odtáhli. Však kníže Vladislav to tak nenechal, i na novo z téhož Zwifaltu jiných mnichův požadoval, tak že jich r. 1119 dvacet přišlo, kteří sobě za opata nějakého Vizimana zvolili.

Bitva s Uhry na Hluckém poli.

1116, 13. května.

V Uhřích panoval tehdaž po smrti krále Kolomana ode dvou let mladý, lehkomyšlný a marnivý král Štěpán II. Když při dvoře jeho uslyšeli, kterak knížata Česká netoliko mezi sebou přátelsky se smířili, ale také s Boleslavem Polským v pokoj a přátelskou smlouvu vešli: tu toho si přední páni uherští žádali, aby jejich král sešel se někde osobně s knížetem Vladislavem Českým, aby se tím přátelství s Českou říší také obnovilo a utvrdilo. Král Štěpán, uposlechna rady svých pánův, vypravil posly k Vladislavovi do Prahy, kteří jej vyzvali, aby se chtěl sejíti s králem Štěpánem někde na pomezním místě k přátelské rozmluvě. Vladislav k tomu ochotně svolil, i ustanoveno, že se oba panovníci sejdou při řece Olšavě tehdaž pomezní, na Hluckém poli u vsi Hluku nedaleko Uherského Brodu, kde již jednou před tím r. 1099 kníže Břetislav II. s Kolomanem Uherským přátelsky se byli sešli. Jak bylo umluveno, tak se stalo, jen pohříchu místo přátelství vedlo to k nepřátelství. Oba panovníci brali se tam s celým vojskem a velikou pompou a nádhernou přípravou. Kníže Vladislav provázen jsa od knížat Soběslava a Oty položil se u říčky Olšavy s této strany, za říčkou pak na půdě tehdaž ještě uherské již se byl položil král Štěpán s nesčíslným vojskem. A však již při rozložení táborův povstaly svády, neboť Vladislav hned toho dne, když přitáhl, nešel ku králi Uherskému, a Uhři to velmi těžce nesli, pravíce, že by pohrdal králem jejich, a žeby snad chtěl, aby král k němu šel do jeho stanu.

Nazejtří ráno, dne 13. května 1116, poslal Vladislav pány své, aby králi Štěpánovi od něho pozdravení učinili, a kde chce rokovati, že Vladislav hotov jest se tu postaviti. Uhři rozkvašení jsouce, na to takovou odpověď dali, z které se rozuměti mohlo, žeby více boje nežli pokoje žádostivi byli. Tu se vyskytl jistý Solt, vzácný pán Uherský, kterýž dříve z Uher pro neznámé příčiny k Vladislavovi se byl utekl, a nyní na obě strany pletichy dělal. Nacházeje se při průvodu knížete Českého, poslal někoho ku králi Uherskému, aby mu od něho vyřídil, že jest

věren králi, pánu svému, a že co ví zlého, které se proti němu strojí, povinen jest jemu oznámiti; aby tedy věděl, že jakž nejprve sejde se s knížetem Českým soukromí, od Čechův jat bude. Sám pak ten Solt vešel do stanu knížete Vladislava řka k němu: „Jistě mi jest od znamenitých pánův uherských tajně oznámeno, jakž s králem rokovati budeš, král tě zajme, a proto kaž svým, aby byli ve zbroji připraveni a pohotově aby stáli.“ Vladislav i Štěpán těmto řečem uvěřili, a vedle Soltových rad učinili. Solt zas jiného posla do uherského ležení vypravil, aby králi vyřídil, aby dřív než bude rokovati s Českým knížetem, od říčky Olšavy proti vojsku Českému střelce postavití rozkázal, tak aby Čechové do ležení uherského vpadnutí nemohli. Král Štěpán to vše bez prodlení učinil, aniž se s kým o to dříve poradil; i postoupili tři plukové maďarských Sikulův (ze Sedmihrad) a Běsův čili Bisenův (divokého národu od Černého moře), kteří Uhrům za žold sloužili, až k říčce Olšavě zrovna proti ležení českému. Čechové to vidouce, vykládali si to za znamení nepřátelské a za vyzvání k boji, a chopivše se zbraně, a přešedše přes Olšavu na druhou stranu, dříve všeho nadání octli se v divokém zápasu. Strhla se v okamžení ukrutná a pro Čechy nešťastná bitva, v kteréž hned s počátku statečný Juřík Stanovic, župan Žatecký a jiní mnozí páni a bojovníci ze Žatecka, na místě padli; ostatní obráceni jsou na útěk a také samého knížete Vladislava, ač nebyl srdce bázlivého, s sebou strhli. To vidouce opodál stojící knížata Ota Olomoucký a Soběslav Brněnský, hned svým plukům rozkázali, aby se k boji zdvihli. Měliť pak při sobě čtyry pluky Moravanův a čtyry pluky Čechův, a obešedše s nimi pahorek, za kterým uherské ležení bylo, s velikým klopotem se na to ležení obořili, an právě král Štěpán, nevěda ani, že se bitva strhla, s arcibiskupem Ostřihomským Vavřincem, mnohými biskupy a pány uherskými v stanu svém při stole sedě skvostně hodoval. Tu se král a všickni pánové jeho náramně ulekli a všeho nechavše na útěk se dali, vojsko pak uherské, nemohši lítému útoku Moravanův a Čechův odolati, náramných ztrát utrpělo a celý tábor v rukou našich zanechati muselo.

Píše Kosmas, že prý více urozených a sprostých Uhrův na místě zbitých zůstalo, nežli druhdy r. 955 při řece Lechu u Augsburgu. Mezi tím se pak vítězní Sikulové a Běsové, porazivše oddíl Čechův, při kterých kníže Vladislav byl, ku svým zase navracovali, a uzřevše, že Uhři utíkají, a jiní sem tam jako snopy na poli zabiti leží, a

že sobě naši v uherském táboře vyskají a kořisti sbírají, tu sami za utíkajícími Uhry tím rychleji také utkali. Uhři ale domnívajíce se, že se to Čechové za nimi ženou, tu novým strachem strženi jsouce ještě dále u velikém zmatku běželi, nezastavivše se dříve, než až když k řece Váhu doběhli; a tu chtěje pod Trenčínem klopotem přes řeku na druhou stranu se dostat,

mnozí z nich se utopili. Naši pak po tom vítězství celou noc v Uherském ležení zůstali, a mnoho stříbrných a zlatých nádob a jiných drahých věcí tam nalezše, všechno za kořist sobě vzali a vesele z toho boje domů se vrátili.

Co se potom dále stalo, o tom tehdejší kronikáři velmi málo zpráv podávají. Zajisté však Vladislav kníže později vyrozuměl, kte-

Bitva s Uhry na Hluckém poli. (Str. 494.)

(54.)

rak se to stalo spůsobením toho Solta, poslal ku králi Štěpánovi některé věrné služebníky své, aby jemu zprávu dali o všem tom, co ten Solt učinil, a že on, Vladislav, ani Čechové neměli proti Uhrům nijádných nepřátelských úmyslův. Král Štěpán prý dal potom toho Solta zatknouti a u přítomnosti českých poslův odpraviti. Ale uherští páni a zemané nikoli tomu dopustiti nechtěli, aby ta jejich porážka na Čechách nebyla pomstěna. A tak počalo opravdové nepřátelství mezi Uhry a Čechy; uherští pánové

a zemané sebravše se, činili násilné vpády do Moravy, a kamž přitrhli, zemi hubili. Nešetřili ani také hranic země Rakouské, a tak i Leopold III., markhrabě, do té války jest zapleten. Tři leta ta válka trvala, aniž k velké bitvě přišlo, proto že Uhři majíce také válku s Benáťany v Dalmacii, jen v malých houfích na Moravu a do Rakous přicházeli, a nabravše kořisti zase zpět utíkali. Konečně smluvili se knížata Česká a Moravská s markhrabětem Leopoldem, a spojivše svá vojska s vojskem jeho, r. 1119 u větš

síle do Uher vtrhli, Železného města dobyli a je spálili, po čemž teprv pokoj s Uhry zjednán jest.

Kterak opět Bořivoj II. na český trůn dosedl.
1117.

Stala se ku konci roku 1117 v Čechách věc po všecky věky zřídka vídaná, a slýchaná. Když

se přede dvěma lety bratří a strýcové Přemyslovci po patnáctiletých smutných rozbrojích konečně smířili: tu dobrodušný Bořivoj ještě smutně na Hammeršteině v německém vězení seděl. Konečně i jemu nastaly lepší chvíle. Císař ho z toho vězení na začátku roku 1116 propustil, a Bořivoj odebral se přímo do Rakous, kdež jeho manželka Gerbirga u svého bratra,

Vladislav I. postupuje trůn bratru svému Bořivojovi II.

(55.)

markhraběte Leopolda Svatého, za ten celý čas manželova vězení přebývala. Bořivoj pak zvěděl, že bratr jeho, panující kníže Vladislav s markhrabětem Leopoldem v dobrém přátelství jest, žádal svého svaka za to, aby se zaň u bratra jeho přimluvil, což Leopold pro něj i pro sestru svou také rád učinil. Šlechtyn Vladislav tou přimluvou pohnut jsa, a rozváživ, kterak Bořivoj bez příčiny ze svého knížetství vyhnán byl, a to dlouhé a těžké vě-

zení za šest let pořád zběhlých pokorně a trpělivě snášel, rozpomenuv se nad ním, podle rady od biskupa Heřmana sobě dané do Čech k sobě ho povolal. Tu Bořivoj i s manželkou a s dětmi do Prahy k Vladislavovi přijel, a Vladislav mu dal převzácný důkaz své šlechtynosti a bratrské lásky; neboť zajisté pohleděv na Bořivoje a milosrdenstvím hnut jsa, sestoupil s trůnu svého knížecího a Bořivoje naň posadiv, sám sebe jemu se podřídil a pod-

dal, tak aby on Bořivoj II., jenž všechny Přemyslovce věkem předčil, celým knížetstvím dle práva dědem jejich Břetislavem I. ustanoveného vládl.

Dobříčský Bořivoj, octnuv se po dlouholeté bídě nenadále zase na vrchu moci a slávy, snažil se o závod, jakby se bratru svému vděčným býti ukázal; postoupilťe Vladislavovi všech krajin Zálabských mezi Labem a Krkonošemi, sám pak jenom v Zápazí, to jest v krajinách mezi Labem a Šumavou čili jako „za Prahou“ panování svým vlastním jménem provozoval; a však ani tu nečinil ničeho bez vědomí bratrova, uznáváje vyššího ducha v něm, i radou jeho ve všem se řídě. A tak toho času Čechové v Čechách dva knížata měli, totiž Bořivoje a Vladislava, i divili se všickni té lásce a svornosti bratrské, a praví poctivý starý Kosmas: „O kyž by ještě Koloman, král Uherský, živ byl a o tom skutku slyšel, kterýžto boje se, aby bratr jeho Almoš po něm nepanoval, jej i syna jeho kázal vyklestiti a horkým železem oslepit.“

Bořivoj II. 1117—1120.

Bořivoj pak hned roku následujícího 1118 v Sadské kostel sv. Apolináře vystavěti dal a při něm proboštství s kapitulou založil, neboť prý to nejvíce přimluvě sv. Apolináře připisoval, že se z toho vězení na Hammersteině na svobodu dostal.

Za toho druhého ač krátkého panování knížete Bořivoje II. zbourili se dvakrát živlové a mnoho škody nadělali, jednou voda, po druhé povětrí, o kterých Kosmas jako naočný svědek zprávu podává. V měsíci září r. 1118 totiž veliké deště náramnou povodeň způsobily, tak že tehdaž nejinak myslili, než že takového množství vody od potopy světa v Čechách nebylo. Před tím prý voda Vltavy často až na mostnice Pražského mostu tehdaž ještě dřevěného dosahovala, tenkrát však vystoupila prý až na deset loket nad most; mnoho chalup, domův a kostelův v Pražském podhradí vyvrátila a odnesla, a celé vesnice blíž řeky vytopila a pobořila.

Následujícího roku 1119 dne 30. července zbourilo se zase povětrí; prudký vícher od polední strany se zdvihl a velikou škodu v Praze, okolo Prahy ba v celé zemi České způsobil. Nejhrůze prý na Vyšehradě rádl, neboť zde velmi hrubou a silnou zeď, která u prostřed mezi jinými dvěma zděma stála, celou porazil

a zbořil, ač přední i zadní zeď celé zůstaly. Půl knížecího paláce se obořilo, kamení toliko tu zůstalo, dříví se pryč povětrím rozneslo. V lesích mnoho stromů bylo vyvráceno, také i v sadech mnoho štěpův a jiných ovocných stromův bylo zkaženo.

Jakkoliv Bořivoj radou mladšího svého bratra Vladislava se řídil, nicméně, jak se zdá, musel Vladislav ve mnohých věcech velikou shovívavost k němu míti; konečně přestal však Vladislav jeho slabostem hověti, a tu náhle stalo se, dne 10. srpna r. 1120, že Vladislav Bořivojovi II. knížetství zase odňal, a sám se v panování nad celými Čechami uvázal. Ubohý Bořivoj musel nejen zase trůn ale i zemi Českou opustiti a do ciziny se odebrati. Kosmas dle vlastního vyznání z úmyslu opominul to vypravovati, proč se to tak stalo, uznáváje za nebezpečné pro sebe, aby pravdu pověděl, neboť by byl musel jednu nebo druhou stranu uraziti.

Kronikář Dalimil, kterýž dvě stě let později živ byl, o příčinách Bořivojova svržení s trůnu sice dosti toho napsal, ale tomu asi v skutku sotva tak bylo, jak on vypravuje. Bořivoj prý se v Němcích celý poněmčil, a když zase k vládě přišel, to prý Němcům tak velice přál, a do země jich tolik přijímal, že až to veliký hněv mezi českými pány způsobilo, kteří prý na Vladislava naléhali, aby tomu přítrž učinil. Vladislav však nemoha dlouho ničeho u Bořivoje poříditi, když prý uslyšel, že Bořivoj zase Němce zval, lesem je pustiti a Domažlic jim postoupiti kázal: tu prý se zdvihl a zvolal: „O, o, o! to nemůž tak býti! musím Bořivoj sám do Němce jíti!“

Bořivoj se obrátil se svou rodinou zase do Rakous k svému svaku Leopoldovi Svatému.

Vladislav I. zase sám knížetem Českým. 1120—1125.

Vladislav I. dosedna zase sám na trůn český, pomýšlel na to, jak by hranice říše své proti venkovským nepřátelům pevnými hrady opatřil. Tak předně, když Viprecht Grojský zase od císaře nazpět získal své české léno, krajinu Nišanskou a Budišinskou, kázal Vladislav, aby hrad Donín, v krajině polabské blíž českých hranic stojící, nejen opraven, ale i novými hradbami rozmnožen a utvrzen byl, tak aby země Česká s této strany proti Sasům a Míšňanům byla ubezpečena. Pak se obrátil Vladislav do Moravy, a tam starý hrad Podivín na novo opravit a rozmnožiti dal, aby byl jako silná bašta proti útokům Rakušanův a Uhrův.

Před tím pak stalo se, jako již dříve bývalo, že v pomezním lese českém vyskytl se nějaký dobrodružný rytíř německý, a vyhlídnuv sobě horu vysokou, podle německého právě tehdy povstaleho způsobu, pevný hrad na jejím vrcholku si vystavěl, aniž knížete Českého za povolení k tomu požádal. Takového vtírání se do země nemohl kníže Vladislav trpěti, a uslyšev o tom r. 1121 se zbrojným lidem se vypravil, a z Prahy přes osadu Bělou k pomezním lesům pospíchal, z nichž tento hrad na vysoké hoře výčníval. Tu lesem podešli Čechové potajmu a potichu pod hrad, a když toho cizího rytíře německá posádka ozbrojený zástup Čechův pod hradem spatřila, jala se urputně hradu brániti, z lučišť střeliti a kameny se zdí na Čechy házet, tak že dva znamenití pánové čeští, Oldřich Vicemilovic a Olen Boršovic k těžkému úrazu přišli. Čechové z toho se velmi rozpálili, a učinivše silný útok hradu s velikým klopotem dobyli. Kníže Vladislav velmi těžce to nesa, že se tito vetřelí cizinci opovážili brániti se pánu země, hned všechny zde zajaté Němce i jejich pána v lese pověsiti rozkázal; ale že tu byl nějaký hrabě jmenem Albrecht z Windberku, také Němec, a snažně prosil, svou výmluvností a chytrostí Vladislava obměkčil, že jich při životech nechal.

Hrad ale tehdy nebyl pobořen, neboť kníže Vladislav máje tu příklad, kterak se Němci přes hranice do země vtírají, a k provedení svého pychu ještě i spupný hrad na české půdě sobě vystavěli, kázal hrad ten, jelikož byl tu nad volným průchodistěm skrze les pomezní do Čech vedoucím vystavěn, k ochraně zemských hranic zachovati, aby za pomezní hrad sloužil. I dáno tomu hradu podle potoka Přimdy pod ním tekoucího, jmeno Přimda, z čehož Němci pak udělali jmeno Pfreimtberg a konečně Pfraumberg.

Okolo toho času založeny jsou v Čechách také dva nové klášterové řádu sv. Benedikta, totiž asi již roku 1120 klášter Vilémovský s kostelem sv. Petra a Pavla v župě Čáslavské od německého hraběte Viléma ze Sulzpachu, kterýž byl příbuzný kněžny Rejčky, manželky knížete Vladislava I. Více však o počátcích toho kláštera udati neumíme.

Druhý klášter též řádu sv. Benedikta, nebo tenkrát ještě jiného u nás nebylo, založen jest asi r. 1121 nad řekou Ohří v župě Zatecké, opodál starobylého a tehdy snad již zašlého hradu Drahouše. O jeho zakladateli praničeho známo není; založen byl pak ke cti Panny

Marie, a dáno mu latinské jmeno *Porta Apostolorum*, to jest brána apoštolův, z čehož ale Čechové udělali si jmeno Poštolopty, a později sem přišli Němci Postelberg. Toto podivné jméno dá se snadno tím vyložiti, že hlavní brána kostelní, jakž tehdy obyčej býval, velmi skvostně v románském způsobu vystavěná, ve výklencích uvnitř anebo zvenčí sochami dvacíti apoštolův ozdobena byla.

Roku 1122 dne 17. září umřel biskup Heřman, kterýž Pražský kostel 22 let a 6 měsíců spravoval. Kosmas jej velmi chválí, byl prý muž velmi vážný, neznámým sice strašný, k domácím však příjemný a milý, a skvěl se dobrými obyčeji. Před smrtí prý úžasné hořekoval a sebe obviňoval, že ke mnohým neřestem a nepravostem mlčel, které měl kárati, že mečem církevní klatby neposlušných netrestal, a že byl nehodným a nedbalým bojovníkem Kristovým. Zvláště prý od smrti knížete Břetislava mladšího, to jest druhého, nad jiné lepšího, že se v zemi všeliká nepravost rozmohla, a s ní pýcha, ošemetnost, podvod a násill, i velice toho želel, že tenkrát již s tím dobrým knížetem také neumřel.

Kníže Vladislav hned téhož roku svolal sněm k volení nového biskupa a shromážděným kněžím, pánům a zemanům představil Menharta čili Meinharda, zase Němce, za biskupa Pražského. Odbývalo se to volení ještě podle starodávneho způsobu bez ohledu na zákazy papežské, ale prý ne bez odporu pánův a vládyk, kteří prý to těžce nesli, že opět má býti Němec českým biskupem.

Od toho času co křižáci křesťanství roku 1099 svatou zemi z rukou nevěřících osvobodili, a v Jerusalemě křesťanské království založili, mnozí také od nás do Jerusalema putovali a tam svatá místa navštěvovali. Zjistě to bylo k velikému užitku národu našeho, neboť tito poutníci přišedše daleko do světa, mnoho nových věcí viděli, vědomosti své obohacovali a zkušeností nabývali, což pak doma krajanům svým vypravovati a tak jejich známosti světa rozšiřovati mohli. Před tím již chodili lidé na pouti do Říma, a pouštěli se také daleko do západních zemí, do Španěl až ke hrobu sv. apoštola Jakuba do Kompostelly. Právě tuto k roku 1122 připomíná Kosmas, že se v měsíci březnu z pouti Jerusalemské i Kompostelské do vlasti navrátil znamenitý český pán a župan Vznata, a že již téhož roku 17. října umřel. Následujícího roku 1123 zas vypravili se v měsíci březnu na pouť do svaté země župan Dluhomil s nějakými německými pány Gumprechtem a Gilbertem, pak též syn našeho kronikáře

Kosmasa, Jindřich Zdík, každý se svým komonstvem. Župan Dluhomil umřel však na zpáteční cestě již 8. července, a Zdikův zbrojnoš Pertolt 6. srpna, a ostatní vrátili se v listopadu téhož samého roku zdraví domů. Roku zas 1124 odbývali pout Jerusalemskou Heřman, bezpochyby bratr Vilhelma ze Sulzpachu a spoluzakladatel kláštera Vilémovského, potom pan Litobor syn Martinův.

Soběslav zase zapuzen.

1123.

Kníže Soběslav, maje sobě od svého bratra Vladislava svěřenu správu polední polovice Moravy s Brnem a Znojmem, oženil se s Adletou, dcerou Uherského vojvody Almoše rodu královského. Nevíme však, co ve svém panství počínal, anebo co činiti zamýšlel, jenom to nám Kosmas pověděl, že se kníže Vladislav r. 1123 naň velmi prudce rozhněval, a v březnu téhož roku naň tak silně na Moravu táhl, že ho i s rodinou ze země vyhnal. Pak dal Znojensko Litoltovu synu zatím dorostlému Konradovi II., jehož nebožtík otec před tím již v Znojensku vládl, Brněnsko však připojil k zemím Oty II. Olomouckého.

Soběslavova manželka Adleta obrátila se do Uher ku králi Štěpánovi II., kterýž ji jakožto svou příbuznou vděčně k sobě přijal a u sebe choval, Soběslav sám šel do Němec, a vyhledav císaře Jindřicha V. v Mohuči, na bratra svého Vladislava žáloval. Že však přišel bez peněz, ničeho u císaře nepořídil, pročež zase do Lužice k svému svaku, starému Viprechtovi Grojskému se obrátil, kde sedm měsícův pobyv, a toho dosáhnouti nemoha, aby se do svého knížetství navrátiti směl, v měsíci listopadu 1123 ku příteli mládí svého, Boleslavovi Krivoústému do Polska se odebral, kdež vděčně přijat a jak na knížete slušelo chován byl.

Osudy Viprechta Grojského a jeho smrt.

1110—1124, 22. května.

Hrabě Viprecht Grojský, kterýž skrze čtyřicet let byl jeden z předních mužův v České říši, švagr Českých knížat, vůdce Českého sboru při dobývání Říma r. 1083, a man český v župě Nišanské a Budišinské, zakusil mezi tím té největší vrtkavosti štěstí. Když mu císař Jindřich V. jeho syna Václava r. 1110 s knížetem Bořivojem českým na hrad Hammerstein do vězení vsaditi dal, postoupil Viprecht císaři svá česká léna Nišansko a Budišinsko, aby tím syna

svého z toho vězení vykoupil. Tak se dostaly tyto dvě krajiny v moc císařskou, a byly na čas od české říše odtrženy. Potom se však Viprecht r. 1112 spojil se Saskými knížaty a s nimi proti císaři válčil; ale v té válce byl od císaře poražen, jat a na smrt odsouzen. Tu Viprechtovi synové, Václav a Jindřich, všechno podstoupili, aby otce od smrti osvobodili. Císař, jako byl lakomý, všechny ostatní krajiny, které Viprechtovi zbyly, a všechno jmění jeho od synův požádal i obdržel, na Viprechtu za to sice ortele smrti vykonati nedal, ale předce jej u vězení podržel. Tu synové jeho, ač nyní chudí, nepřestávali proti císaři válčiti, r. 1115 zabili mu jakéhosi hraběte Ogera, pak r. 1116 zajali mu znamenitého německého bojovníka Jindřicha „se hlavou“, jak mu říkali. Tu teprv se dal císař pohnouti, že Viprechtovicům výměnou za vydání toho Jindřicha se hlavou vydal otce jejich Viprechta.

Viprecht na svobodu se dostav, odstoupil od Saských knížat, a strany císařovy se přidržel; pomalu také zase svých předešlých zemí dobyl, také českých lén Nišanska a Budišinska nazpět dostal, ano i purkhrabství Magdeburského a za 2000 hřiven stříbra i dolejší Lužice dosáhl. Tehdy měl pak více, než před tím, a když r. 1123 Míšeňský purkhrabí Jindřich rodu Vitinského bez dětí umřel, chtěl císař i Míšeňska propůjčiti Viprechtovi Grojskému. Ale knížata německá tomu odporovali, zvláště pak Lothar, vojvoda Saský, hájce práva, kteréž nepochybně náleželo Konradovi Vitinskému, aby po svém strýci Jindřichovi v Míšeňsko se uvázal.

Vypukla tedy nová válka mezi císařem a knížaty Saskými. Císař i Viprecht Grojský byli hotovi, moci se uvázati v Míšeň.

Když se Český kníže Vladislav toho roku z výpravy své proti Soběslavovi z Moravy do Prahy navrátil, našel tu posly císařské, kteří jemu listu podali, jímž císař Jindřich V. Vladislava za to snažně žádal, aby lid svůj válečný sebral a s ním do Míšeň na Sasy táhl, kteří Viprechta svaka jeho mocí z Míšeň byli vypudili. Vladislav tedy chtěl žádost císařovu splniti a svaku svému pomoci, shromáždil lid český a moravský, a pojav s sebou Otu Černého, knížete Olomouckého, strýce svého, táhl s ním přes Srbské hory a pomezí les až do Míšeň, aby se tam s vojskem císařovým, jehož vůdcové byli Viprecht Grojský a Adalbert, arcibiskup Mohučský, spojil. I položil se u hradu Hvozdec, někdy od svého otce krále Vratislava vystavěného, tu očekáváje, až by se k němu císařští, jak se o to smluvili, přiblížili. Ale Sasové se rychle mezi obě vojska položili, tak že ani

císařští k Čechům, ani ti k oněm přiraziti nemohli. To vida kníže Vladislav a dlouhý čas tu pobýv, vypravil posla k Sasům, jimž toto vzkázal: „My jsme ne z pýchy nějaké a všetečnosti proti vám vojensky vytáhli, ale z rozkazu císařova jsme arcibiskupu Mohučskému a Viprechtovi na pomoc přišli. Poněvadž ale oni k nám netáhnou, a první bitvy dle své povinnosti svěsti nechťejí, my odstoupiti míníme; protož vás za to žádáme, abyste také poněkud odstoupili, a nám v tom, že se domů navrátiti chceme, nepřekáželi, neboť jsme jich dosti dlouho na určitém místě očekávali.“ Vida totiž Vladislav, žeby v boji proti Sasům od vojska císařského žádné pomoci neměl, zajisté nechtěl celé břímě té války na sebe bráti, a proto k návratu se odhodlal. Na to mu Lothar, vojvoda Sasů, odpověď dal takovou:

„Divím se tomu velice, že vy, moudří Čechové, nevidíte patrně lsti, kterouž vás k tomu nabídl, že jste se zbraně chopili, a ji na nás nevinne bez příčiny obrátili. Což ještě neznáte chytrosti toho arcibiskupa Adalberta, a ošmetnosti té staré lišky Viprechta? I proč se nepřibližují, aby nás pozdravili, my bychom je rádi přivítali. Ale zdá se jim lépe býti, z daleka čekati, než se potýkati, neboť oni tomu chtějí, abyste vy boj začali, a z vaší škody svého zisku aby nabyli. Kdožby jejich zlého a chytrého úmyslu neviděl, musel by odpolu slepým býti. Toť oni dobře vědí, že nás bez veliké ztráty lidu svého neporazíte, neboť není snadno Sasův přemoci. Jestliže bychom ale my zvítězili, a vám mnoho lidu pobili, tu by oni bez překážky do Čech vpád učinili, a na vás po té porážce se obořili. Tentěž úmysl císařův, k tomu radí arcibiskup, taková jest žádost vašeho svaka Viprechta, domnělého přítele země České. Soběslava vyhnánoho, jenž se k němu onehdy utekl, lstivě od sebe vypudil, a jej do Polska poslal, však věřte, že ho co nejdříve zas k sobě povolá. Vězte tedy,

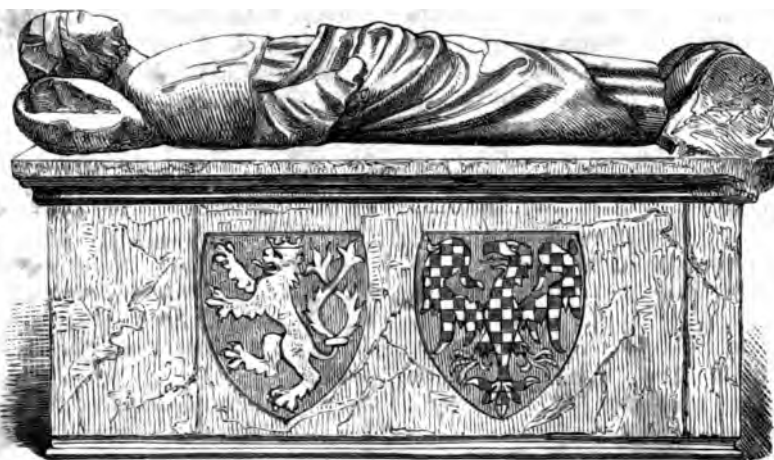
že jsme hotovi, s vámi bitvu svěsti, a že vám tohoto místa postoupiti nemíníme.“

Vladislav a Ota tu odpověď vyslyševše, uvěřili lstivé a podvodné řeči Lotharově, a poplenivše tu krajinu okolo Míšně, hnuli se s místa a domů se navracovali. Sasové pak to vidouce, za nimi se pustili a mnoho lidu jim pobili. A tak se Čechové a Moravané boje nepodstoupivše 24. listopadu 1123 z Míšeňska zase domů navrátili.

Kníže Soběslav uslyšev, kterak Lothar vojvoda Saský, Vladislavovi Českému, arcibiskupu Mohučskému a Viprechtovi statečně se bránil, a jejich vojska z Míšně vytiskl, vzal odpuštění od hostitele svého, krále Boleslava Polského, a odebrav se do Sas, doufal že prostřednictvím Lothara pomoci dosáhne. Lothar ho rád u sebe uviděl, a též mu přislíbil, že se ho ujme, a podle možnosti jemu pomoci chce.

Na začátku roku 1124 rozeslal císař Jindřich V. listy své ke všem svým knížatům, jim přísně přikazuje, aby vši výmluvy nechalice k němu na 4. den měsíce března do Bamberka přijeli. Lothar

o tom zvěděv, že Vladislav Český též na ten německý sněm do Bamberka jede, vypravil tam posla svého s knížetem Soběslavem, maje tu naději, že skrze svou přímlovu před císařem to způsobí, aby Soběslav k milosti bratra svého navrácen byl. Posel Lotharův uhlédav čas příhodný, se Soběslavem před císaře se postavil. a tu před ním a přede všemi knížaty stoje, tato slova mluvil: „Královské moci a císařské velebnosti náležitá jest věc, krivdu trpícímu pomoc učiniti milostivě, a toho, jenž ji činí, trestati a nad ním zjevnou pomstu učiniti. A tím tvá císařská velebnost jiným všem učiní příklad, když tomuto dobrému muži Soběslavovi v jeho spravedlnosti učiní pomoc, s bratrem jeho Vladislavem, kterýž tu přítomen sedí, jej smíří, a při tom, což jest jemu, Soběslavovi, náležitého on Vladislav od-

Náhrobek knížete Bořivoje II.
u sv. Víta na hradě Pražském z r. 1373. (Str. 508.)

(56.)

ňal, to aby jemu zase navrátil tvé Velebnosti rozkazem, za to tvou velebnost císařskou Lothar, vojvoda Saský skrze mne prosí.“ To slyše císař velmi se rozhněval, a pohleděv na všechny okolo sebe řekl: „Slyšíte všickni, čeho se tento domlouvá na císaři, žádaje jmenem Lothara, abych cizí krivdy pomstil; a proč bych prvé své krivdy nepomstil, kteráž mi se od něho děje, a to v tom, že on, Lothar, maje ode mne rozkaz, aby se zde spolu s vámi přede mnou postavil, toho neučinil, mého rozkazu lehce váže, a jej potupuje. Protož vás žádám, a věřím, že to učiníte, všickni, kdož spravedlnost milujete, a tu mně učiněnou nepravost uznáváte, že hned po slavnosti sv. Jakuba apoštola, poj mouce své bojovníky, za mnou potáhnete vojensky, a v Sasích že se zbrojně nalezti dáte.“

Knížata všechna tu přítomná to slíbili učiniti, a tak se přísahou zavázali, že na vojnu potáhnou proti Sasům dle císařského rozkazu.

Mezi tím starý Viprecht jsa přinucen zanechatí země Míšeňské Konradovi Vitinskému, při jehožto potomcích tato země až do našich časův zůstává, udržel se toliko v ostatních svých posléze nově vydobytých zemích, a odevzdav jejich správu synu svému Jindřichovi, světa se odřekl, a do kláštera Benediktinského v Pegově, od sebe r. 1089 založeného, se odebral, kdež přijav na sebe oděv řeholní, v málo nedělích potom tam umřel, 22. května 1124. Jeho manželka Judita, krále Českého Vratislava dcera, umřela již před ním r. 1109, a také jeho starší syn Václav krátce před ním již z toho světa sešel.

Sídlo Viprechtovo bývalo na hradě Grojči nadaleko kláštera Pegovského asi dvě míle k polední straně od města Lipska. Jeho země spolu i s českými lény Nišanskem a Budišinskem, dědil jeho druhý syn Jindřich hrabě Grojský. Tehdáž se tam všude ještě slovansky mluvilo, jen že již němčina všude nad slovanskou panovala.

K tomu Jindřichovi Grojskému odebral se nyní kníže Soběslav, vida že mu přímluva Lotharova u císaře nic nepomohla, těšil Jindřicha v zármutku pro ztrátu otce, a pomáhal mu proti jeho nepřátelům, an hrabě Albrecht příjímím Medvěď, jenž později byl prvním markhrabětem Braniborským, proti němu válku počav, dolní Lužici jemu skutečně na několik let byl odjal. U Jindřicha Grojského zůstával pak Soběslav, až jej blížící se změna veliká opět do Čech volala.

Smrt knížete Bořivoje II.

1124, 2. února.

Několik měsícův před Viprechtem Grojským umřel ve vyhnanství na cizí půdě v Uhřích jeho nejstarší svak a nešťastný přítel, Český kníže Bořivoj II., jehož před čtyřiceti lety na výpravě do Říma provázal. Bořivoj přebýval u svého svaka Leopolda III. v Rakousích, očekávaje na novo lepšího obratu svého osudu, navštívil zajisté potom také Uherského krále Štěpána II., a za pomoc ho žádal. Tu však těžce se roznemoha život svůj dokonil, 2. února 1124, a tak ten nešťastný kníže dvakrát na český trůn posazen, třikrát ze země vyhnán, a šest let v německém vězení držán byl, až i v cizině umřel. Zůstavil po sobě vdovu Gerbirgu Rakouskou, která potom v Rakousích vzavši na sebe oblek řeholní v klášterní tichosti a v pobožnosti život svůj trávil, a Gotvickému klášteru statky od svého bratra, markhraběte Leopolda darem pro svou výživu obdržené, darovala. Umřela také v Rakousích r. 1142, 13. července. Pozůstalé děti byly dcera Rejčka a patero synův Jaromír, po čase kníže Jemnický, Spytihněv, Lipolt čili Leopold, po čase kníže Olomoucký, Boleslav a Albrecht. Však na knížecí stolec český žádný z nich nedosedl, také zdá se, že kmen Bořivojův zašel již v dětech jeho, ana o potomcích jeho dalších, vyjmouce jediného Jaromírova syna Jindřicha, nikde více řeči není.

Tělo knížete Bořivoje II. bylo bezpochyby k žádosti knížete Vladislava, jeho bratra, z Uher do Prahy převezeno, a dne 14. března 1124 na hradě Pražském ve hlavním chrámě u sv. Víta, v kryptě sv. Martina, která stávala v konci jedné z bočních lodí tehdejšího chrámu, pochováno. Když císař Karel IV. vedle starého nový hlavní chrám stavěl a starého chrámu pomalu kus po kusu se ubourával, byly ostatky knížete Bořivoje II. r. 1373 ze starého hrobu vyzdvíženy, v kapli sv. Antonína při novém chrámě po levé straně pode zdí naproti novému hrobu knížete Břetislava II. uloženy, a nad nimi náhrobek sdělán, kterýž podnes tam stojí.

Svatba české kněžničky. Žid Jakub.

1124.

Spanilá Svata, dcera knížete Vladislava, zalíbila se Fridrichovi hraběti od Luku čili jak se německy psal von Bogen, pánu obširných krajín v Bavorském lese, tak že všechna země od Řezna a Pasova až k Šumavě jemu

náležela. Předstoupiv před otce požádal jí od něho sobě za manželku, k čemuž Vladislav povolil a své dceři bohatou výpravu a znamenité věno dal; svatba pak byla slavena v měsíci červenci 1124, a Svatava stavši se německou hraběnkou od Luky, musela se i s jmenem svým slovanským rozloučiti, neboť ji v Bavořích přezvali Ludgardou.

Po této svatbě spadla veliká pohroma na Pražské Židy. Po předešlém pronásledování na začátku válek křížáckých 1096 a 1098 nevystěhovali se všichni Židé ze země; brzy se zotavivše nabývali zase velikého bohatství. A tu byl jakýs Žid, kterýž veliké přízně při dvoře knížete Vladislava dosáhl, a aby ještě větší moci nabyl, dal se i pokřtiti přijav jmeno Jakub. Tu pak bylo jeho působení velmi záhubné, a provozoval prý moc tak velikou, že byl jako první po knížeti, jako jeho náměstek v zemi. Lidé nemožouce pochopiti, jak ten člověk tolik bohatství nahrabati a takovou moc provozovati mohl, jistili, že mu k tomu satanáš pomáhá, a sám Kosmas, dokládaje se svědectvím hodnověrných lidí, píše, že často vídán byl ďábel v lidské postavě, an jemu slouží. Žid Jakub mysle, že jeho moc již pevně stojí, odpadl zase od víry křesťanské, a v synagoze židovské dal nočního času rozbořiti oltář křesťanský, bezpochyby již r. 1096 tam postavený, když křížáci Pražské Židy násilně křtili, a svaté ostatky od biskupa do oltáře vložené, hodil do svého záchodu. Tím způsobil sobě zkázu. Proneslo se to mezi lidem, a kníže Vladislav uslyšev o tom, dal ho dne 22. července 1124, právě o sv. Marii Magdaleně, kteréž Kosmas za to vělel díky vzdává, zajmouti a do vězení uvřhnouti. Nesmírné bohatství jeho bylo pobráno, a do knížecí komory odvedeno. Ostatní pak Židé bojíce se, aby nebyl usmrčen, a aby také oni všeho, co měli, neztratili, všem úředníkům dvorským hojně dary přinášeli, a knížeti samému 3000 liber stříbra, 100 liber zlata složití musili, aby Žida Jakuba štíti nedal. Kníže Vladislav obrátil tyto peníze k vykoupení všechněch křesťanských parobův ze služby Židův, a rozkázal nápotom navždy, aby žádný křesťan Židům nesloužil. Z toho vidíme, že již tenkrát Židé pro hrubší práce, kterých se štítili, křesťanskou čeládku drželi. Pražané se radovali z toho, co se tuto Židům přihodilo, neboť skutečně zastavilo se na delší čas šíření moci a působení Židův po těchto pohromách, ježto nedlouho po sobě na ně spadly; ale s druhé strany prospělo to jenom Němcům, kteří se nyní u pohradí Pražského, na Pořící, tím více zmáhali.

Poslední doby a smrt knížete Vladislava I.

1124—1125, 12. dubna.

Roku 1124 přijel také sv. Otto, biskup Bamberský do Čech, ubíraje se tudy do Polska a dále do Pomořan k Luticům dosud pohanským, aby jim víru křesťanskou zvěstoval, neboť prý také jazyka slovanského byl povědom. Kníže Vladislav, zvěděv o příchodu toho svatého muže, poslal mu svých dvořan až do Kladrub naproti, a ti ho v Kladrubském klášteře uctivě přivítavše do Prahy sprovodili. Tu jej vítali zas kníže Vladislav a biskup Menhart se vším dvorem a kněžstvem, a velice ho tu ctili, načež jej kníže Vladislav přes Sadskou až do Miletína vyprovodil, kde na biskupa již poslové krále Polského čekali.

Kníže Vladislav I. začal však brzo po příhodě s Židem Jakubem postonávati. Hody vánoční r. 1124, a den tří králů r. 1125 slavil ještě v oblíbeném tehdež u knížat Českých loveckém dvoře Zbečenském nade Mží; ale brzy na to pro zmáhající se nemoc musel se dáti odtud na Vyšehrad převezti, kdež ulehl na posteli smrtelné. Za nástupce ustanoven byl od něho Ota Černý Olomoucký, bratr nebožtíka knížete Svatopluka, kterýž se tu na Vyšehradě u Vladislava nalézal, a jako nejstarší z knížecího rodu zajisté právo měl ke trůnu českému. Na zprávu však o těžké nemoci Vladislavově odvážil se Soběslav k navrácení do země se vším komonstvem svým, aby sobě způsobil nástupnictví. Jezdil po rozličných krajinách země, nejvíce v noci, brzy po lesích, brzy po vseh, vyhledávaje všelijakými způsoby smíření s bratrem. zároveň pak jednaje s předními župany, ne bez prospěchu, aby je k sobě naklonil. Dne 2. února 1125 přijel tím způsobem v noci až do lesa blíž Prahy u kláštera Břevnovského, asi na nynější Hvězdu na Bílé hoře. Větší část národu Českého zajisté sobě za knížete jeho míti přála, sama toliko kněžna Rejčka, manželka Vladislavova, jejíž sestra Žofie byla manželkou Oty Černého, při straně téhož svého svaka stála, a s ní některý malý počet přívržencův jeho. Vladislavova nemoc se den ode dne horšila, pánové čeští prý zmatení jako ryby v kalné vodě sem tam chodili, a jezdili, nevědouce, zdali by se po smrti Vladislavově Oty nebo Soběslava přidržeti měli. V tom pak stará královna Svatava napomenuta jsouc od přátel Soběslavových, a opustivši své vdoví sídlo, na Vyšehrad k synu svému nemocnému přijela, a za Soběslava, též svého syna, již podruhé u Vladislava velmi výmluvně orodovali se jala, aby se s ním smířil, a jemu knížetství

České odevzdal. Dovedla syna svého Vladislava na smrtelné posteli ležícího k slzám pohnouti, tak že prý tato slova pronesl: „Učiním, matko milá, učiním to, k čemuž mne napomínáš. Však znáš, že nejsem z oceli, ani z nejtvrďšího křemene narozen; jsem tělo z těla tvého, kost z kostí tvých, nemohutě toho ze svého vlastního přirození nikterakž učiniti, abych tvé slušné žádosti neměl vyslyšeti, i učiním bratru svému, jak sobě žádáš.“ V tom pak přijel také sv. Otto,

biskup kostela Bamberského, vracaje se s Pomoran, a uslyšev, že kníže Vladislav těžce nemocen leží, šel, aby ho navštívil a potěšil. Kníže jej vida, velmi byl potěšen, a tu s velikým pokáním z hříchův svých jemu se vyzpovídal. I pověděl jemu biskup: „Synu milý, odpuštění hříchův svých dosáhnouti nemůžeš, leč prve všecken hněv, kterýž máš proti bratru svému, ze svého srdce vypudíš. Kníže to bez prodlení učinil, a tak, jakž již matce své byl přislíbil,

Smíření mezi Vladislavem I. a Soběslavem I. na Vyšehradě.

(57.)

Soběslavovi, bratru svému, všecko milostivě odpustil. Biskup Otto poručiv péči o duši Vladislavovu i také o smíření obou bratří Menhartovi, biskupu Pražskému, odejel, aby již o velikonoči byl ve svém sídle biskupském, obdarován jsa od Vladislava dary knížecími. Hned tedy pro Soběslava na blízku se zdržujícího poslali, a již se to zjevně dalo, co prvé o jeho povýšení tajně bylo jednáno.

Ota Olomoucký, kterýž do té doby při Vladislavovi ustavičně byl, velikou přísahou se sice zavázal, že z Vyšehradu nepojede, leč prve

knížecí stolice dosáhne anebo tu raději umře: ale po takové proměně, vida, že všecken lid se raduje ze smíření obou bratří, a že před očima jeho zřejmě jenom k Soběslavovi své zření má, poznal, že mu není bezpečno déle na Vyšehradě meškati; pročež truchliv jsa a hněviv, na svou přísahu zapomněl, a z Vyšehradu ujev do Moravy se odebral. Dne 25. března ve středu před velikonočí uveden jest Soběslav na Vyšehrad, a tu oba bratří vešli v pokoj a smířili se křesťansky. Kníže Vladislav I. přežil pak ještě velikonoční svátky, a teprve v druhou ne-

děli po nich, dne 12. dubna 1125 tiše v Pánu skonal. Tělo jeho zavezeno jest ku pohřbu do kláštera Kladrubského, jehož založení sám byl dokončil. a jež byl přebohatým nadáním opatřil.

Když r. 1727 opat Maurus Filzgut stavbu nynějšího velebného chrámu Kladrubského šťastně ku konci byl přivedl, dal též ostatky knížete Vladislava I. ze starého kostela vyzdvihnoute do nového přenést, a dne 12. dubna 1728 pod stěnou po straně evangelí v nádherném mramorovém náhrobku nově uložit. Tento náhrobek má výšku devíti stop a šířku šesti stop, a jest v bohatém slohu, ovšem parukovém, ze samých hnědých, bělavých a černých mramorův krásně uhlazených sestaven.

Palacký o tomto knížeti Vladislavovi I. tato pěkná slova napsal: „Kníže tento byl jistě v celé řadě Přemyslovcův jeden z nejlepších a nejušlechtilejších. Ve všech těch zmatcích, do kterýchž panující v Čechách rod uveden byl zrušením základního zákona v říši a hojností soupeřův o trůn, on, pokud nám vědomo, zachoval se bezúhonně; nebylo v něm ani pýchy, ani mstivosti a ukrutnosti; jsa přísným, předce dal se snadno smířiti; skvěje se udatenstvím, nemiloval předce války; tím pak prokázal nejvíce ušlechtilosti ducha, že i sám dobrovolně odřekl se panství k dobrému nešťastného bratra svého (Bořivoje II.). Pokuty, kterými Otů i Soběslava trestal, byly bezpochyby od nich zaslouženy. Vladislav I. jest předek a rodič celého potom královského kmene v Čechách, skrze nejstaršího syna svého Vladislava II.“

Pozůstalá vdova Vladislava I., kněžna Rejčka čili Richsa, umřela v několika měsících po něm 27. září 1125 v klášteře Reichenbachu, jsouc na cestě do kláštera Zwifaltského ve Švábsku, kde chtěla ostatek svého života na modlitbách trávit. Vladislavovy děti byli: Vladislav, potomní druhý král Český, Svatava, od Němcův Ludgarda zvaná, manželka Fridricha hraběte od Luku, Děpolt, od něhož pocházeli potomní čeští Děpoltici, a Jindřich, jehož syn Jindřich Břetislav byl pak biskupem i knížetem Českým.

V šesti nedělích po Vladislavovi českém umřel ve městě Utrechtě také císař Jindřich V., s kterým se skončila řada císařův z domu Franckého.

On přivedl velikou rozepři o investituru čili udělování hodností církevních, kterou jeho otec s papežem Řehořem VII. počal, k jakémusi narovnání, smluviv se r. 1122 s papežem Kalixtem II. v ten způsob, že udělování biskupství, opatství a jiných úřadův duchovních, s kterými spojena byla léna zemská, to jest, jakési panství světské, takto se díti má: papež udělovati bude

hodnost a právomocnost duchovní tým, kteří jemu od světské vrchnosti představeni budou, podáním prstenu a berly, císař pak nebo král podá takto stvrzenému prelatovi právomocnost světského panství udělením žezla a korouhve. V Čechách a na Moravě však biskupové, podle starého způsobu na sněm voleni jsouce, po nějaký čas ještě k císaři o investituru čili potvrzení a k arcibiskupovi Mohučskému o své posvěcení jíti museli.

Kterak se dotud v Čechách a na Moravě zmožlo vzdělání, nauky a umění.

Křesťanská vzdělanost se zatím hezky byla ujala v národě našem, a přinášela již zdárného ovoce. Hlavní rozšiřovatelé její byly především duchovní ústavy, jako biskupské a proboštské kapituly a kláštery. Kromě dvou biskupských kapitol, Pražské a Olomoucké, bylo již tenkrát sedm kapitol proboštských čili kollegiatních, a sice podle stáří v Čechách: při klášteře Svatojiřském na hradě Pražském, v Mělníce, v Staré Boleslavi, v Litoměřicích, na Vyšehradě a v Sadské, v Moravě u sv. Petra v Brně, bezpochyby aspoň již od časův knížete Břetislava I., ačkoliv teprv později o ní zmínka se činí. Klášterové pak byli vesměs řádu sv. Benedikta, totiž v Čechách: Břevnovský, Ostrovský, Sázavský, Opatovický, Litomyšlský, Kladrubský, Vilémovský a Postoloprtský, a na Moravě: Rajhradský, Hradištský u Olomouce a Třebíčský; kromě těch jediný panenský u sv. Jiří na hradě Pražském.

Při každé kapitule a při každém klášteře byly školy, v kterých se žáci hlavně ku stavu duchovnímu vzdělávali, a latinskému jazyku se přiučovali. Zvláštní postavení měl však klášter Sázavský, kterýž po 65 let pěstovav církevní službu a zpěvy slovanské, hlavní položil základ k vyššímu vzdělání a k literatuře v duchu národním; pročť také v národě mnohem více ducha šlechtily, a při delším trvání zajisté brzo k nemalé výši byl by povzněl nauky na nejprůročnějším základě, na základě domácího, rodného jazyka pěstované. Kdo však tehdejší toužil po vyšším vzdělání, než jakého tehdejší domácí školy poskytovat mohly, chodil do škol cizozemských, tenkrát zvláště do Paříže a do Lutichu v Nizozemsku. Z těch škol vraceli se nám mužové do vlasti, kteří skoro všechnu tehdejší učenost západních národův křesťanských dobře seznali, ji sobě přivlastnili a pak doma rozšiřovali.

S naukami přišlo k nám také stavební umění, hlavně ale z Itálie a prostředně skrze mnichy také z Němec; však dříve již a později ještě od Řekův. Česká a Moravská země ozdobila se již tehdaž velikými chrámy křesťanskými, které byly vystavěny na způsob basilik římských, formy podlouhlé s jednou anebo s třemi loděmi, které byly ku straně východní, kde velký oltář bývá, do polokruhu uzavřeny, však u nás příčných čili křížových ramenou čili lodí obyčejně nemávaly. Menší kostely stavívaly se zhusta v podobě okrouhlé, a těch nám se ještě hezký počet jakožto vzácné památky podnes zachoval. Znamenité chrámy byly již tehdaž sv. Víta a sv. Jiří na hradě Pražském, sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, sv. Václava v Staré Boleslavi, sv. Štěpána v Litoměřicích, pak vůbec klášterní chrámové; na Moravě však potomní biskupský chrám sv. Václava v Olomouci právě se dostavoval, a chrám sv. Petra v Brně musel také již býti jeden z větších.

Jako chrámy tak i paláce knížat a možných pánův ozdobovaly se tehdejší uměním malířským a sochařským, které se provozovalo zcela podle způsobu řeckého; aťkoliv se s počátku mnoho obrazův svatých z Řecka samého k nám přinášelo, a také mnoho kovových lín a křížův, nicméně brzo i naši domácí kněží uměli to zdárně nápodobiti, a podle starých svědectví měli jsme u nás obrazy svaté divné krásy a milostného pohledu. Zvláště pak slovanští mnichové kláštera Sázavského byli horliví pěstovatelé krásného umění, a jejich opat Božetěch svou velikou umělostí vynikal nad všechny tehdejší umělce. Také knihy kostelní a knihy svatého čtení ozdobovaly se u nás pěknými drobnými obrázky, a jedna taková kniha z Vyšehradského chrámu až z těchto časův se nám zachovala, a jako veliká vzácnost v knihovně vysokých škol Pražských se ukazuje. Světští lidé tehdaž se málo uměním zabývali, a minciři razíce drobné knížecí peníze stříbrné pro všední potřebu dlouho jen všedním řemeslnickým způsobem to provozovali. Avšak ku podivu, na jednu po korunovaci Vratislava II. na krále Českého, vyskytuje se mnohem umělejší ráz mincí, a ten se tak neobyčejně zdokonalil po všechem čas panování jeho synův, zvláště Vladislava I., že Čechové pak měli v celé Evropě nejuměleji ryté penízky, které se ve mnohých kusech i starým římským a řeckým mincím vyrovnávaly. Jsou téměř všechny malé, ale figurky na nich ryté jsou tak útle a jemné, a při tom tak pravidelně vyvedeny, žeby je i nynější věk za své přijmouti mohl.

Když nyní křesťané svatou zem opanovali, a též naši krajané hojněji nežli kdy před tím tam putovati počali, mnoho světa shlídli a zkušeností nabývali; tu též mnoho nových věcí a vědomostí z cizích zemí do vlasti přinášeli. Brzo povstal nový duch rytířský, kterýž sobě za pravidlo vzal hájení víry křesťanské, ochranu cnoti a službu paninskou, a všelijaké řády u sebe zavedl, povstali vedle toho noví řádové duchovní, také nošení všelijakých řádových znakův a rodných znamení, a to všecko, jedno dříve, druhé později, také v našich vlastech se objevovalo a zaváděno bylo. až konečně i starý zemský řád měniti se počal, a nové pořádky se připravovaly, jak z našeho dalšího vypravování všecko jasněji se ukáže.

Kníže Soběslav I.

1125—1140.

Čtvrtého dne po smrti Vladislava I., totiž 16. dubna 1125, Čechové mladšího bratra jeho Soběslava za knížete Českého přijali, vyhlásili a slavně na stolec knížecí posadili. Byl pak Soběslav nejmladší a již čtvrtý ze synův Vratislava krále, který na český trůn dosedl: i byl to muž výborný, od Pána Boha nejlepšimi dary ducha i těla obdařený, po celé mládí své ve škole všelikého protivěnství vycvičený. Nyní dozrál na duchu i na těle, a nabyl velikého rozumu na všechny věci, které jemu k řízení odevzdány byly, naučil se zachovávat dobrou mysl, když bylo zle, a nebýti pyšným a bujným, když se mu vedlo dobře; a jakož se moudře uměl spravovati jako panovník, tak též i život vedl počestný, a šetřil míry také v lahodách tělesných, neboť jak Kosmas svědčí, nikdy prý medu nepil a vzdálen byl vši nestřídmosti v jídle a pití. Při tom byl, kde toho potřeby, opatrný, uměl krásně a moudře promluvit; když sobě pánové nějaké výtržnosti dovolili, tu je uměl přísně potrestati, k národu pak choval se vlídně, štědře, věrně, upřímně a spravedlivě ku každému. Jakož pak ho láska národu na trůn povýšila, tak ho ta láska na něm i chránila proti všelikým nebezpečím i nehodám.

První Soběslavova starost byla, jak by Moravu rozdělil mezi mladší údy rodu svého, aby nikdo zkrácen nebyl, a též aby svou vrchní moc tam upevnil. Vypravil se tedy na Moravu, a svůj bývalý díl, kterýž dostal po smrti Oldřicha Brněnského, a kterýž bratr jeho Vladislav r. 1123 po jeho vypuzení přikázal Otovi Černému, Olomouckému, zase Otovi vzal, a usa-

díl tam Vratislava, zatím dorostlého nejstaršího syna Brněnského knížete Oldřicha. Tak zajisté učinil věc spravedlivou, že Oldřichovu synovi a jeho mladším bratrům dal nějakého zaopatření, jako se dříve již stalo synům Znojemskeho Litolta, an jeho syn Konrad II. již od r. 1123 v Znojemě vládl.

Ale Ota II. přímým Černý, kníže Olomoucký, divně se na to mračil, nejen že mu Soběslav Brněnsko vzal, ale ještě více, že sám místo Soběslava nedosel na trůn český. Pravil, že má mocí Břetislavova zákona jakožto nejstarší celého rodu lepší právo ke trůnu českému, a že mu Čechové již na to přísahu složili, že po Vladislavovi I. panovati bude. Ale že ho národ nechťel, a také Břetislavův zákon již jako v zapomenutí přišel, nevěděl si Ota II. jiné rady, nežli cizí pomocí Soběslava shoditi a násilím právo své provést. A té cizí pomoci hledal, jako již nejednen jeho předchůdce, — v Němcích. Ze pak po smrti Jindřicha V. za císaře zvolený saský vojvoda Lothar měl s počátku co bojovati, nežli ho všickni Němci za císaře přijali, musel Olomoucký Ota nějaký čas čekati, až se Lothar na trůnu německém jak náleží upevní.

Smrt kronikáře Kosmasa.

1125, 21. října.

Strojila se tedy nová domácí válka, ale než to k nějakým výstupům přišlo, vypadlo Kosmasovi, ctihodnému kronikáři našemu, pero z ruky, an smrtí zachvácen do lepšího života se odebral. Byl to muž na tehdejší věk neobyčejně vzdělaný, miloval vlast a národ svůj upřímně, a citelným srdcem všiml si všeho dobrého a zlého, co po všechny časy, pokud jeho paměť sahala, vlast i národ potkalo. Pravdomluvnost nikdy mu nedovolovala, aby byl do své kroniky položil takové věci za zcela pravdivé, o kterých sám s jistotou ani z dobré paměti psáti nemohl, pročť nikde se nestavěl tak, jakoby více věděl, nežli skutečně věděl. Jeho kronika jest pravou perlou nejstarší literatury v Čechách, a on jest v skutku důstojným náčelníkem a patriarchou všeho dějepiscectví českého. Jeho předkové byli Poláci, rodu znamenitého, jež kníže Břetislav I. r. 1039 zajaté do Čech převedl, jak o tom Kosmas sám ve své kronice připomíná; sám se narodil r. 1045 za téhož Břetislava I. a umřel co osmdesátiletý stařec 21. října 1125. V mládí svým byl žákem při biskupské kapitule na hradě Pražském a učil se pod znamenitým proboštem Markem. Potom šel na vyšší studie do nizozemského města Lu-

tichu, kdež tehdež učil slovutný mistr Frank. Vrátil se obohacen vědomostmi a ozdoben učeností nevěděl do vlasti, přijal službu při kostele sv. Víta na hradě Pražském, oženil se s Božetěchou, kteráž mu porodila Jindřicha Zdíka, slavného potom biskupa Olomouckého, provázel biskupy Jaromíra, Kosmasa a Heřmana na jejich cestách, a teprv r. 1099 v 54. roce věku svého posvěcen jest na kněžství od Serafína, arcibiskupa Ostrihomského, po čemž brzy stal se i děkanem kapituly u sv. Víta na hradě Pražském. R. 1117 odňala mu smrt milovanou ženu, ctihodnou matronu Božetěchu, a teprv okolo r. 1120, pět let před svou smrtí, začal svou kroniku psáti. Větším dílem všecko, co víme o předvěkých nejstarších dějinách českých, jest poklad, za kterýž jemu nejvíce děkovati máme; proto sláva jeho památce!

Jeho příkladem povzbuzeni chopili se potom péra jiní vzdělanější Čechové, kanovníci, a pokračovali v díle od něho počatém, pročť je jmenujeme Kosmasovými prodloužiteli.

Neslušné žádosti císaře Lothara.

1125.

Zatím byl Lothar, vojvoda Saský, 13. září v Mohuči na království Německé korunován, a když potom v říjnu zajel do Řezna, tu se k němu honem Ota Olomoucký tam odebral, aby jemu na Soběslava, strýce svého, žaloval, udávaje, že prý Soběslav nepořádně v České knížetství se vedral, že trůn Český jemu, Otovi, dle práva náleží, a co toho více bylo. Při tom sliboval, že jemu chce ve všem poddán býti, kdyžby mu k panování v Čechách dopomoci chtěl. Pak obcházel Ota též ostatní knížata německá, u nich podpory a ochrany hledaje, a zlaté hory a doly jim slibuje.

Zaplesaltě Lothar v srdci svém, neboť to mu přišlo právě vhod; tuť mohl hned na počátku panování své velkým činem proslaviti, Čechy víc než před tím k Německé říši připoutati. Pravil ku knížatům svým: „Čechové dotud příliš volně od naší říše záviseli; všakť nemají práva, aby sobě sami knížat svých volili, leda s naším dovolením. Císařům sluší rozpisovati volbu takovou, ji řiditi a potvrditi; kdokoliv tomu jinak chce, nepřitelem naší říše jest; proto Soběslav bezprávně knížetem v Čechách se učinil.“ A tu hned císař i knížata Otovi Olomouckému slibovali a jej ujistili, že se k tomu vši svou mocí přičiniti chtějí, aby on a nikdo jiný byl Českým knížetem. Císař pak vešel v radu s svými kní-

žaty, na Soběslava púhon vydal, to jest, před svůj císařský trůn a soud jemu v určitý den postaviti se kázal, a neuposlechneli, že s velikým vojskem do Čech přitáhne, všechnu zemi poplení a Soběslava potrestá.

Když Soběslav v Praze došlo takové císařské poselství, odpověděl krátce a skromně: „Mámť svou naději v milosrdenství Boží, a v přímluvu sv. Václava a sv. Vojtěcha, mučenníkům jeho, že země naše nebude dána v moc cizincův!“ I hned vypravil se vojensky do Moravy, kdež Otovi spronevěřilému odejmul krajinu jeho Olomouckou. Potom jezdil po Čechách, navštěvoval kláštery, a v kostelích veřejně se modle, mluvil k lidu, povzbuzoval ho k srdatosti a vytrvalosti v nastávajícím boji pro vlast, a nařizoval všude činiti opatření proti nepříteli a válečné přípravy k vytrhnutí do pole. Svého kaplana Víta, ze vznešeného rodu poslého a věci povědomého, poslal kníže Soběslav do vsi Vrbčan, v jejímžto kostele se choval prapor sv. biskupa Vojtěcha. Kostel Vrbčanský posavad ještě valem a přfkopem dokola obehnaný, stojí na pláni nade vsí nedaleko Plaňan v krajině Kouřimské, a náležela ta krajina druhdy k rodným statkům Slavníkových synův, bratří sv. Vojtěcha, kteří bezpochyby v onom kostele prapor svého bratra na památku byli zavěsili. Tu přijda kněz Vít do kostela Vrbčanského, šel se zdi prapor sv. Vojtěcha, a když jej k vojsku přinesl, kázal kníže ten prapor připevniti ku kopí sv. Václava, a témuž knězi Vítovi odevzdati, aby tento hlavní a svatý prapor český do nastávajícího boje nesl. A tato posvátná národní památka potom divy tvořila!

Slavné vítězství u Chlumce.

1126, 18. února.

Císař Lothar vida, že Soběslav nemíní se před jeho soud stavěti, sebral zatím také silné vojsko, nejvíce ve svých domácích zemích, v Sasích a v Durynkách. Připojila se k němu veskerá Saská šlechta, mladý markhrabě Albrecht příjímí Medvěd, který potom proslul co znamenitý vrah Slovanův Polabských; potom také Jindřich Grojský, konečně Ota Olomoucký, který hlavně tuto válku spůsobil, každý s lidmi svými. Vystrojiv se císař takto přes zimu do pole, hned na počátku února následujícího roku k českým hranicím přitáhl; také Soběslav uslyšev o tom, kterou cestou Němci se blíží, hned se svými Čechy se s místa hnul, a přímo k horám Srbským táhl, které Českou zem od Míšeňska oddělují. Tam u zemské brány, kterou

hrad Chlumec střehl, při potoce v rovině se položil, nepřítel svých s velikou chutí očekáváje.

Když pak císař na hrbetě hor do pomezního lesa vkročil, poslal k němu Soběslav pány české Načerata, Miroslava, Smila a jiné, aby jemu pověděli: „Věz to veleslavný císaři, že dle starého práva i obyčeje náleží jedině předním pánům a hlavám národu Českého samojediným, voliti sobě panovníka a knížete, císařům pak nesluší, nežli potvrzovati jeho. Nemáš ani příčiny ani práva, nařizovati nám, koho my sobě za knížete voliti máme, a nás nějakým novým zákonem obtěžovati. My než bychom k takové novotě svolili, všichni raději ve spravedlivém boji zahyneme; nepřestaneš-li, pane, té zvdle, ať soudí Bůh mezi innou a tebou!“ Císař Lothar a Sasové jeho tu řeč poslův českých za nemoudrou a pošetilou pokládali, neboť Ota Olomoucký tu přítomen jsa, císaři namluvil, že vítězstvím nad Čechy ujistěn býti může, proto že prý páni čeští, kteří jemu věrnost přirékli, se hned při počátku bitvy od Soběslava oddělí, a k císařovu vojsku že přirazí. Tak kníže Ota mluvě klamal sebe i císaře.

Tak vkročilo císařovo vojsko dne 18. února 1126 do Čech skrze hluboká, lesní údolí za Chlumcem. Velké sněhy činily cestu velmi neschůdnou, a zima byla ještě tuhá. Kníže Soběslav byl již napřed dal tuto zemskou bránu zasekati, a rozděliv své lidi na tři sbory, rozeřadil je na příhodných místech jak po dolíně, tak po výšinách. V čele Němcův táhl Ota Olomoucký se svým lidem, bezpochyby aby to zkusil, jak čeští páni k němu přebíhají budou. Kníže Soběslav seděl právě se svými pány za stolem a obědval, když tu přiběhli někteří věrní Čechové, řkouce: „Dobrotivý kníže! ty tu sedíš a lahodného pokrmu požíváš, však neopatrně to činíš, neboť hle, nepřítel již na nás táhne, a bez meškání jemu se postaviti musíme.“ Kníže vstana, hned velel vojsku, aby se zbraně chopilo a zřídilo. Tu byl hluk veliký u vojště, a každý se ochotně k bitvě připravil. A tu hle veliký orel letěl od vojska českého a velmi křičel proti vojsku německému, což Čechové za dobré znamení pokládali, jakoby ten orel předvídal, že tu mnoho zbitých Sasův ku pokrmu míti bude. A když se již Čechové s nepřitelem potkati měli, tu kněz Vít, kaplan knížecí, oděn jsa brněním a přilbicí, jako tehdy v obyčeji bylo, rozvinul vysoko nad hlavou prapor sv. Vojtěcha na kopí sv. Václava, a velikým hlasem volal: „Oj milí bratři a tovaříši! mějte se statečně a udatně, neboť hle tam vidím sv. Václava, an sedí na

Slavné vítězství Čechův pod Chlumcem.

(58.)

bílém koni, bílým rouchem oděný. Hle, kterak se tu nad tím svatým kopím vznáší a s vámi také bojuje!“ Proboštové, kněží, kaplani a jiných

více nežli sto osob, ježto tu okolo toho praporu byli, též křičeli, že svatý Václav na bílém koni s nimi bojuje; vojsko nemajíc času ohlížeti se

na tento zázrak, dalo se plným hrdlem do zbožného zpěvu: Gospodi pomyluj ny! Jezu Kriste pomiluj ny! a zuřivě na nepřitele se vrhlo. Byl to kníže Ota Černý se svým sborem, který sestoupiv z úžlabin horských na rovinu Čechům první pod ránu přišel, i hned tam i se svými se všemi obklíčen a do posledního muže potřen jest. To samo se stalo Němcům, kteří nejbliže za ním táhli, pochodem obtížným skrze sněhy v horách i lesích již unaveni jsouce. Množství hrabat a slechticův německých, jako Gebhard z Kverfurtu, císaře Lothara příbuzný, Milo z Ammensleben, Walter z Arnstide, Berengar z Kvenstide, Bertold z Achemu a přemnozí jiní přišli tu o život. Ostatní, kteří ještě po stránkách dolů se valili, byvše přepadáni a přikvačováni se všech stran od Čechův po výšinách rozestavených, museli se poddávat i byli zajati; tak se v českém zajetí octnul markhrabě Albrecht Medvěd, hrabě Ludvík z Laru, biskupové Mezi-borský a Halberstadtský a tři opatové. Hrůza dojmala císaře Lothara, když patřil na úplnou porážku svých, kterýmž ku pomoci přispěti již ani nemohl. I uhnul se tudíž se všemi, kteří ještě přím byli, na blízké návrší; avšak i tam dostihli ho Čechové, obklíčili a všechny cesty mu založili, tak že již ani živá duše odtud ujíti nemohla. Tak byl Lothar najednou jako v pasti chycen, a v té nouzi a bídě poznal, že místo vítězství, moci a slávy, čím počátek svého panování zvelebiti doufal, jenom hanbu odtud odnese, třeba i zdráv odtud odešel, což jej nevýslovně hryzlo. Nevěda sobě jiné rady, vyzval Jindřicha Grojského, který tu s ním byl, aby jakožto synovec Českého knížete Soběslava, nesa znamení míru, k Soběslavovi zašel, a jeho prosil, aby k císaři na vrch přijíti ráčil.

Kníže Soběslav těše se ze svého vítězství, nedal se nicméně k hrdosti svésti, a podal zde slavný důkaz, kterak i sám nad sebou zvítěziti umí. Každý jiný vítěz byl by nyní se spupným nepřitelem tvrdě nakládal; ale měkké srdce slovanské nedalo Soběslavovi tak činiti, i nechtěl od přemoženého císaře, kterého tudíž ve své moci měl, ničeho žádati, k čemuž by pokořený mimo hanbu svou byl svoliti nemohl. Vida tuto dobu příhodnou spokojil se Soběslav jen s takovým ziskem, aby svou velikomyslností sobě a své zemi pojistil pokoj od Němcův čestný a trvalý. Snad si také připomínal, kterak někdy u téhož Lothara, pokud byl jen Saským vojvodou, v nouzi přízně a podpory užil, a proto si usmyslil, teď s ním laskavě jeduati. Vyšel tedy s nemnohými průvodci nahoru k Lotharovi, odhodlaně před ním se postavil, a první jal se

mluviti důrazně i mírně, řka: „Dobří císaři! Ze jsme tak mnoho krve tvých znamenitých hrabat a vojinův prolili, tohoť jsme nikoliv z nějaké opovázlivosti anebo pýchy a nádhernosti neučinili, aniž náš úmysl byl, tvé velebnosti a důstojnosti jaké škody a necti způsobiti: jediné proto jsme se do pole postavili, že jsme nechtěli poddati šíji svých pode jeho zákonův nových, otcům našim neznámých. Nyní spravedlivost naše došla potvrzení soudem Božím, protože není již žádná příčina k dalšímu nepřátelství; nechať se k nám navrátí svornost a přátelské srozumění. Co bylo dosavad, nechať trvá i napotom; cokoliv otcové naši císařským předchůdcům tvým činili, a k čemužkoli oni k říši povinni byli, to i my jak zbožím tak i osobami našimi, když toho potřeba bude, ochotně konati a k tomu se přičiniti chceme.“ Řeč taková zajisté jak Lothara tak jeho zde přítomné Němce překvapila, a Lothar zaradovav se, že z takového nebezpečí tak dobrým způsobem vyvázne, odpovéděl, řka: „Kdyby nás byl kníže Ota svými prosbami k tomu neměl, abychom se jeho ujali, a tvému úmyslu odpírali, žádný jiný nás by nebyl zajisté k tomu přivedl, abychom byli tobě tím nejmenším uškodili. A poněvadž se Pánu Bohu tak líbí, a on tobě toho knížetství přeje, měj ho, a seď na stolci otce svého. Budiž vždy a bez přestání přítelem naším a říše naší, tak abychom se vespolek milovali, a jeden druhému pomáhali.“ Lothar tu řeč dokonav, podal Soběslavovi korouhve knížetství Českého, a tak ho v jeho důstojenství potvrdil. A polibivše se jeden druhého, tak se rozešli.

Soběslav navrátil se k vojsku svému, všem ohlásil, že pokoj zavřen jest, i rozkázal, aby císaři nikdo víc nepřekážel, tak aby svobodně, kamž se jemu líbí, odtáhnouti mohl. Též aby všechny zajaté Sasy a Duryňky až do jednoho od sebe propustili. Hned potom císař s toho vrchu dolův sešel, bral se do Sas truchliv, těla znamenitějších zabitých svých přátel na vozy vložiti a s sebou vézti poručiv. Soběslav pak kníže, slavný vítěz, navrátil se do Prahy, kdež s převelikou radostí a plesáním veškerého lidu byl přivítán. A když za ním udatné české vojsko s velikou kořistí také domů přitáhlo, tu se z toho všickni přenáramně radovali, a Bohu za tak slavné vítězství vroucí díky vzdávali.

Místo, kde Čechové tak slavně nepříteli do země vniklého potřešli, nalézá se u paty Srbských čili Krušných hor nedaleko Teplice pod hradem Chlumcem, kterýž později své jméno v „Supí Horu“ proměnil, a jen městy tu pod ním stojící připomíná svým zněmčeným jmenem

Kulm bývalý Chlumec. Žádný památník nezvěstuje zde pozdním potomkům pověst o staré chrabrosti Čechův, kdežto v těch samých místech až tři pomníky hlásají slávu vojsk novověkých, která také zde, ovšem již v nynějším století, potřela vojsko Napoleona I. Však jiný pomník postavili sobě potom Čechové na památku šťastného pobití nepřitele, a to jest kostel sv. Jiří na Řípu, kterýž bohdá i tyto novověké ač železné pomníky přetrvá, jakž o tom hned níže více povíme.

O síle vojska českého a německého, které se zde pod Chlumcem potýkalo, nezmiňují se staré kroniky; počítaliť se jen znamenitější bojovníci z předních rodův šlechtických, kteří v boji padli, a těch bylo na straně německé mnoho set, kdežto prý mezi Čechy zahynuli jen tři vzácní mužové. Z příčiny té porážky bylo po celých Sasích a Durynkách náramné hoře a naříkání, a nic nepohnulo velikomyslné a bezvýplatné propuštění zajatých Němcův tvrdá srdce toho národu, ba ještě větší zášť k Čechům v těch sousedních zemích se probudila, a po několik pokolení vztek svůj utajiti nemohla.

Proměny v panovnickém rodu, smrt některých znamenitých osob.

1126.

V boji pod Chlumcem zahynul Ota II. příjímím Černý, také Otíkem zvaný, kníže Olomoucký, a Soběslav neměl již jiného soka, jakkoliv bylo mnoho strýcův a bratrancův rodu Přemyslova na živě. Otova vdova, kněžna Žofie, rozená hraběnka z Bergu, vrátivši se do své německé otčiny, vstoupila tam do kláštera, jak se zdá Zwifaltského. Otovy děti byly Eufemie či Ofka, narozená r. 1115, Ota, potom kníže Olomoucký toho jména třetí, Dětleb, nar. 1122, potomní biskup Olomoucký a Svatopluk. Nejstarší syn Ota, když o nešťastné smrti otce svého uslyšel, jsa ještě pachole, ze strachu před knížetem Soběslavem k některému knížeti Ruskému utekl, kde až do Soběslavovy smrti zůstal. Kníže Soběslav propůjčil knížetství Olomoucké zatím dorostlému synu Svatoplukovi, Václavovi.

Dne 19. února 1126, v den po bitvě Chlumcké, umřel Jan II. biskup Olomoucký, jenž dvacetlet Moravskou církev spravoval; potom dne 22. března téhož roku stala se volba nového biskupa, i vyvolen jest Jindřich Zdík, syn někdy kronikáře Kosmasa, právě v pěti měsících po smrti otcově. Co do ducha, vzdělanosti a pobožnosti byl to jeden z nejvýteč-

nějších prelatův onoho století. Zajel potom Zdík pro císařské potvrzení a duchovní vysvěcení do Němec a byl 3. října téhož roku od arcibiskupa Mohučského ve městě Vormusu na Olomoucké biskupství posvěcen.

Mezi tím umřela 1. dne měsíce září také stará královna Svatava Polská, vdova po Vratislavovi a matka tří synův vesměs knížat Českých, Bořivoje II., Vladislava I. a Soběslava I. Bylať vedle svého manžela v kostele Vyšehradském s velikým účastenstvím všeho národu Českého pochována, a zvláště mnoho tomu kostelu Vyšehradskému svědčila, darovavši kapitule celý újezd v nynějším kraji Čáslavském u městečka Kralovic, kterýžto újezd v starém místopise českém „Svataviným újezdem“ se jmenuje.

Kaple sv. Jiří na Řípu. Sjezd Soběslavův s králem Uherským.

1126.

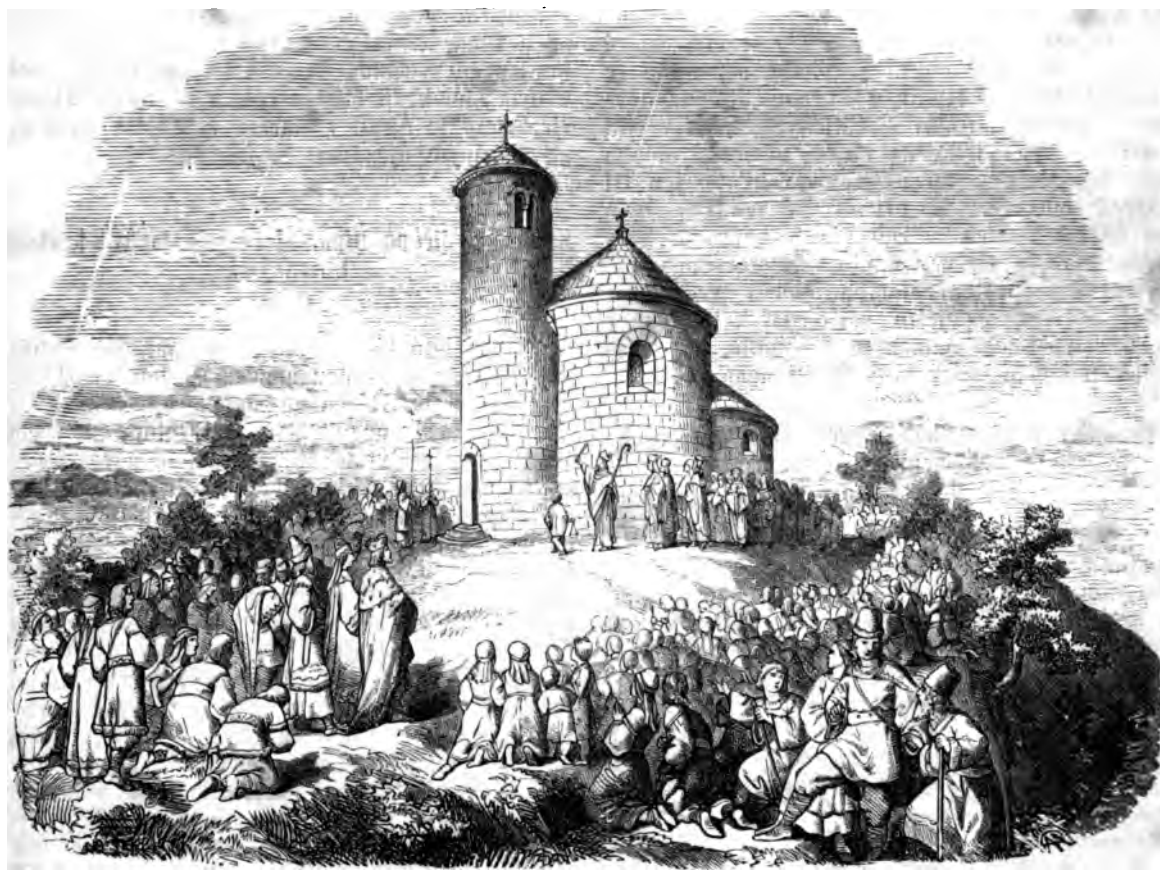
Přes leto téhož roku 1126 dal kníže Soběslav starou, dřevěnou a zcela sešlou kapli sv. Jiří na vrchu Řípu na poděkování Bohu a sv. Václavu za slavné vítězství pod Chlumcem zcela nově z kamene vystavěti, a když se nově vysvěcený Olomoucký biskup Jindřich Zdík v říjnu z Vormusu do své vlasti navrátil, s dovolením Pražského biskupa Menharta tuto novou kapli na Řípu posvětil. Byl to první jeho výkon biskupský, a národ sešel se k té slavnosti na Řípu, kde dle národní pověsti praotec jeho s družinou svou hůl do země zarazil a v Českou vlast se uvažal, na kolenou kleče Bohu díky vzdával za ochranu té vlasti před krutým vrahem. Od těch dob tentýž kostelíček sv. Jiří na Řípu po vši vlasti se světlí, — pomník to bitvy pod Chlumcem.

Kníže Soběslav, jakkoliv směle a udatně bojovati uměl, předce války nemiloval, ale přede vším o to se snažil, jakby národu svému mír a pokoj opatřil, a pokoj se všemi sousedy držel. Hleděl sobě zachovati staré přátelství s králem Polským, Boleslavem Krivoústým; Štěpán II., král Uherský, pak sám o to stál, aby se se Soběslavem sprátilil. Vyslav k němu posly své, vyzval ho, aby se s ním někde na hranicích k přátelské úmluvě sešel, a Soběslav nemeškal, hned ještě r. 1126 jemu po vůli učiniti. Bylť pak Soběslav příbuzným krále Štěpána, neboť Soběslavova manželka Adleta byla dcera Almošova, Štěpánova bratra, a když Soběslav od Vladislava z Moravy vyhnán byl, a v cizině toulati se musil, tu celý ten čas Adleta, manželka jeho, při dvoře Uherském poutivě byla

chována. Soběslav a Štěpán sjeli se jen v malém počtu lidí nedaleko Uherského Brodu, snad zase na onom Hluckém poli, a tenkrát se tento sjezd lépe zdařil, nežli před desíti lety, neboť tu spolu čtyry dni v dobré lásce rokovali. Tu se také Soběslav za svého svaka Belu, Adletina bratra, z Uher vyhnaneho, při králi přimlouval, a na něm to vyprosil, že se potom Štěpán s Belou smířil a za svého nástupce na trůnu, an sám bezdětek byl, jej ustanovil. Pátý

den davše sobě veliké dary, a pokoj a přátelství mezi sebou utvrdivše, rozjeli se.

Mezi tím Soběslav zvěděl, že sobě Břetislav, syn někdy Českého knížete Břetislava II., na Moravě nevázaně počíná, a velikých neřestí i proti němu, knížeti Českému, páše. Pročež vracuje se od toho sjezdu přes Moravu do Čech, dal toho Břetislava zajmouti. A vezma jej s sebou vsadil jej na hradě Doníně do vězení, neboť ten hrad od Vladislava I. rozmnožený,

Biskup Jindřich Zdík světlí kapli sv. Jiří na Řipu. (Str. 526.)

(59.)

náležel tehdáž k Čechám i s zemí Nišanskou. Tu sobě poseděl Břetislav tři měsíce, a byl pak v Čechách na hradě Jaroměři u vazbě držán.

Také ještě r. 1126 stalo se, že Vizman, opat kláštera Kladrubského umřel, a veliké různice o volení nového opata mezi mnichy toho kláštera povstaly. Čechové chtěli prý Čecha. Němci Němce za opata zvoliti; i nemohouce se srozuměti, tu se mniši němečtí ve své neustupnosti, než by se panování v tomto českém klášteře vzdali, raději z Kladrub vystěhovali, a tam,

odkud přišli, totiž do Zwifaltu se odebrali, nebo po smrti Vladislava I. a jeho manželky Rejčky neměli, kdoby se jich zastával.

Soběslav pomáhá císaři v Němcích. Nejvyšší císařství svatě říše Římské.

1127—1128.

Kníže Soběslav pojistiv sobě přátelství králův Uherského a Polského, dbal potom nejvíce o to, aby také s císařem Německým přá-

telských svazků zachoval. Lothar dostav od něho naučení u Chlumce, musel si ho nyní jako spojence vážit, neboť ho v skutku také velice potřeboval, máje tuhé boje s nepřáteli své vlády v říši samé. Soběslav pak chápal se každé příležitosti, zavděčiti se Lotharovi a jeho knížatům. Proti Lotharovi vystoupil Konrad ze Staufu, se svým bratrem Fridrichem, hlavní dědic po císaři Jindřichovi V., a dal tím počátek pověstným potom bojům Viblingův proti Velfům v Němcích. Tyto boje zatáhly se potom také do Itálie, a byly pode jménem bojův mezi Gibellini a Guelfy známy, pobuřující po celá století země a národy. Z původu svého byl to vlastně boj mezi Staufovici čili Hohenstaufy a mezi knížaty rodu Saského, k němuž Lothar náležel, ačkoliv později nazýváno Gibelliniy vůbec přívržence císařův, Guelfy pak stranu papežovu. Všecky tyto záležitosti Čechův se jen tak dalece dotýkaly, pokud naši knížata a králové jednu nebo druhou stranu podporovali.

Nyní byl Soběslav podporou císaře Lothara. Císař sněmoval r. 1127 o svatodušních svátcích v městě Meziboru v Durynkách, a tu tam dne 22. máje přišel kníže Soběslav s nádhernou družinou, máje s sebou tři tisíce jízdných a mnohem více pěších bojovníkův, kteří se již na to těšili, jak budou hodně Němce bít a jejich země drancovati. Lothar uslyšev, že již Soběslav se svými Čechy táhne, velmi tomu vděčen byl, neboť mnoho si z jejich udatnosti a tudíž z jejich pomoci sliboval. Tu Soběslav svému vojsku před Meziborem stany rozbiti a tu se položit kázal. Přišel před císaře, veliké jen u dary přinesl, a vida, že tu také při dvoře císařově mnoho znamenitých Sasův bylo, jichž krevní přátelé v bitvě pod Chlumcem zahynuli, mezi ty také předrahé dary rozdal, aby jich potěšil a zase na sebe udobřil. Hned potom táhli Čechové ve spolku s vojskem císařským spěšně proti městu Norimberku, Hohenstauřům oddanému a posádce od nich majícímu, a se všech stran je obklíčovše, mocně ho dobývali. Ale Čechové myslíce, že tu jsou již v zemi nepřátelské, a pustíce uzdu chuti své, jakby se Němcům hodné znáti dali, drancovali a loupili všecky okolní krajiny, ano až k Dunaji do Švábské země zabíhající, a rozdílu mezi přítelem a nepřitelem nešetříce, všude náramně řádili a zle hospodařili. Nejvíce prý kostely vybijeli, neboť do nich obyvatelé svá drahá zboží skrývali, až toho bylo císaři Lotharovi příliš mnoho, a knížete Soběslava žádal, aby se svými Čechy zase domů táhl, což on také učinil, pobyv deset neděl na této výpravě. Sám pak císař od Norm-

berka odtrhnouti musil, a strana Staufovicův ještě tím více proti němu se zmohla, tak že i Konrad ze Staufu proti Lotharovi za vzdorokrále zvolen byl.

Tuť nemohl Lothar zřici se další pomoci Soběslavovy, a když následujícího roku 1128 manželka Soběslavova, kněžna Adleta, syna porodila, nabízel se jemu císař Lothar za křestného otce. I přišel s dítětem kníže Soběslav ke dvoru císařskému do Meziboru, kdežto se pak 21. dubna na bílou sobotu slavné křtiny odbyly, při kterých císař knížecí dítě české na rukou držel. Jmeno tomu dítěti dali Vladislav, a Jindřich Grojský, syn Viprechtův a Soběslavův synovec, tam přítomný, slíbil tu hned u přítomnosti mnohých pánův saských, že toho mladého Vladislava, sám děti nemaje, svým dědicem ustanoviti, a jemu po smrti všechny lenní země své, jmenovitě Budišínsko, dáti a odkázati chce, kteréžto dědičné nápadnictví hned také císař Lothar mocí svou potvrdil. Ale dítě nedořeší věku dospělého, toho dědictví se nedočkal. Soběslav vrátiv se do Prahy, dal hned na památku toho křestu na knížecích penězích, tehdež tak krásných, vybiti umělé vyobrazení, kterak císař dítě na rukou drží a jak je biskup křtí. Ještě pak téhož roku poslal císaři, který město Špíru nad Rýnem obléhal, proti Konradovi Staufovici českou pomoc válečnou. Však než Čechové až ku Špíře dorazili, vzdalo se toto město, a Čechové, když jejich pomoci dále nepotřebováno, vrátili se domů, toho litující, že bez kořisti z Němce odejti musili.

Následkem přátelství a kmotrovství mezi Soběslavem a císařem Lotharem stalo se, že Soběslav přijal čestný úřad a titul nejvyššího číšníka, čili šenka svaté říše Římské, čímž se stal jedním z předních úřadů a důstojníkův císařství Německého, užívaje práva i hlasu při volení nových císařův. Toto důstojenství však vázalo se pouze k osobě jeho a jeho nástupcův na trůnu Českém, a utvořilo se z něho postupem věkův známé důstojenství kurfirstské všech potomních králův Českých. Však země Česká a Moravská, jakož i všechny ostatní krajiny, kteréž později s Českou korunou spojeny byly, pro toto důstojenství, jehož panovníci v Německé říši užívali, žádnými povinnostmi aniž poddanstvím k Německu zavázány nebyly, a ničeho s ním společného neměly. Byl to po všechny potomní časy pouze osobní poměr králův Českých k Německu, a králové Čeští byly po všechny časy ve svých zemích úplnými pány.

Stavba pomezních hradův. Pokutování Moravských knížat.

1126—1129.

Jako kníže Vladislav I. tak i Soběslav I. hned na počátku svého panování k tomu přihlížel, aby zemské brány, kudy byl nepříteli snadnější příchod do země, chráněny byly pevnými hrady. Již r. 1126 obnoviti dal na hranicích bavorských hrad Přimdu, od Vladislava na německém vetřelci dobytý ale nezbořený, potom v Mežské župě založil vedle vsi Tachova nový hrad, jemuž tudíž také jmeno Tachov dáno; na půlnoční hranici zemské zas dal obnoviti proti Sasům nad říčkou Nisou hrad Zhořelec v zemi Milčanův, kterýžto hrad během času proměnil se v živné lužické město, a nyní německy Görlitz se nazývá. Roku pak 1128 obnovil hrad Kladsko, jehož byl za času svého vyhnanství r. 1114, když proti bratru Vladislavovi bojovati chtěl, ohněm silně pokazil. Však i v pozdějších letech v stavění pomezních hradův kníže Soběslav velmi pilen byl, jakž potom ještě uvidíme.

Cím více se Soběslavovi dařilo, ubezpečiti říši svou přátelstvím se sousedními králi a knížaty, tím více zas výtrznosti začínali činiti v zemi samé někteří knížata rodu jeho vlastního a s nimi držící pánové. Jen Jaromír, Spytihněv a Litolt, synové Českého knížete Bořivoje II., a Václav Olomoucký, syn Českého knížete Svatopluka, zůstávali Soběslavovi stále věrni. Ale jiní provozovali veliký pych, dopouštějíce se všelikých skutkův násilných a sobeckých. Kníže Soběslav I. nemoha surovosti onoho věku strpěti, aby každý, kdo s koho byl, pych svůj nad ním provozoval, pustil se přísně a odhodlaně do boje proti nevázanosti a překypujícím náruživostem, chráně pořádek, právo a kázeň. Knížete Břetislava, již ode dvou let na hradě Jaroměři u vězení držaného, dal r. 1128 na hrad Děčín převeztí a do ještě tužšího vězení vsaditi. Téhož roku zatčen jest i kníže Konrad II. Znojemský, syn Litolta Znojemského, a veden na Vyšehrad, kdež byl v domě Vyšehradských kanovníkův uvězněn, potom ze země k Jindřichovi Grojskému, aby ho střehl, vyvezen. Roku 1129 jat jest také Vratislav Brněnský, syn knížete Oldřicha Brněnského, a ze země vypovězen. A vedle knížat těchto utrpěli podobné pokuty také mnozí pánové čeští a moravští, kteří v piklech a nepokojných úmyslech jejich účastenství měli.

R. 1129 dal také kníže Soběslav kapitulní chrám sv. Petra a Pavla na Vyšehradě

znamenitě zvelebiti, ač tento chrám hned s počátku od krále Vratislava s velkým nákladem staven byl. Rozkázal totiž, aby stěny kostela pěknými malbami byli vyzdobeny, podlahu dal uhlazenými kameny vydlážditi, střechy chrámu a kanovníckého kláštera byly cihlovými kůrkami kryty, oltáře zlatými a stříbrnými kříži a pokrovy okrášleny; z venku před kostelem vystavěti dal otevřenou chodbu čili ambit se sloupením, a co nejskvostnější ozdobu dal na průčelí kostela na památku svého otce a zakladatele téhož chrámu, krále Vratislava, královskou korunu zavěsiti, která shotovena byla ze dvanácti hřiven zlata a osmdesáti hřiven stříbra, nepočítajíc mědi a spotřebovaného železa. Tak se tehdy Vyšehradský kostel zaskvěl ozdobami a bohatstvím před jinými kostely českými. Soběslav na tom nepřestáváje, opatřil také sakristii chrámu znamenitým počtem vzácných kněh a nádob církevních, a ještě kapitula pro nedbalost předešlých proboštův mnohý nedostatek trpěti počala, rozličných dědin jí přidal, roční důchody povýšil a tři nová kanovnícká místa založil. Všechno porřízení toto kázal pak roku následujícího v listinu sepsati, kterou co svědkové podepsali biskup Menhart Pražský, biskup Zdik Olomoucký, a Jan, probošt Vyšehradský, a která se dosud v listovné kapituly Vyšehradské chová.

Menhart, biskup Pražský, povzbuzen jsa bezpochyby příkladem knížete, obnovil na to r. 1130 ve chrámě sv. Víta hrob sv. Vojtěcha, ozdobiv jej na svůj náklad zlatem, stříbrem a křišťálem. Na to v brzku ještě téhož roku pobožnou pouť do Jerusalema nastoupil.

Tažení do Uher a do Němec.

1129—1130.

Roku 1129 přišlo od krále Štěpána II. poselství z Uher k Soběslavovi, žádajíc, aby kníže něco lidu českého Uhrům na pomoc proti císaři Řeckému poslal. Stáliť Uhři proti Řekům již v poli, a jen řeka Sáva je dělila. Soběslav ochotně sebrav lid válečný, svému strýci Václavovi, knížeti Olomúckému, jej svěřil a do Uher poslal. Ale Řekové uslyšeše, že veliký zástup Čechův na ně táhne, ulekli se, neboť Čechové nyní po bitvě Chlumecké daleko široko jako udatní bojovníci prosluli, a nežli na bojiště přitáhli, tu Řekové rychle s Uhry se snížili. Kníže Václav vrátiv se tedy koncem října 1129 v pokoji se svým lidem do vlasti, o zavřeném míru Soběslavovi zprávu dal, však přinesa sobě z toho tažení zlopověstnou uherskou zimmici, ve

čtyřech měsících jí podlehl, jakž níže vypravováno bude.

Nedlouho potom r. 1130 žádal zas císař Lothar našeho Soběslava, aby mu opět v poli proti Konradovi ze Staufu pomáhal. Nemeškal Soběslav zase, žádosti této vyhověti, a sám osobně s vojskem svým do Němec k císaři se vypravil, jenž již toho času v Řezně byl. Tu když Soběslav přes řeku Řezen plovat, bez mála neutouul, a u velikém nebezpečí života byl. V Řezně Lothar a Soběslav za sedm dní rokovali, a pak na tom zůstali, že císař s vojskem svým před Normberk se položí, Soběslav pak aby se svými Čechy tu krajinu okolo toho města, kteráž náležela vzdorocísaři, Konradovi, a Frankonie se zvala, hubil a kazil. Takového díla uchopili se Soběslavovi Čechové velmi ochotně, a rádce hrozně po Frankonii, dvacet hradův a tvrzí Konrada Staufského vybrali, zloupili a pobořili. Normberští zvěděvše o tom, jak Čechové v jejich krajině hospodaří, a obávajíce se, aby se jim totéž nestalo, vzdali se císaři na milost. Soběslav pak se svým lidem a s velikou kořistí do Čech se navrátil.

Spiknutí proti životu Soběslavovu odkryto.

1130.

Bylo očekávati, že strana trestaných knížat nedá sobě pokoje, a že se bude o to pokoušeti, jak by se na Soběslavovi vymstila. Soběslav navrátil se z Němec, nedlouho v Praze pobyl, než pojav s sebou dosti veliký počet věrných svých, jel do Kladska, aby se přesvědčil, jak daleko stavba nového hradu pokročila, a jaké bylo opatření jeho. Nalezna všecko jak si toho přál, pobyl tu nějaký čas, a chtěl pak na Moravu jeti. Na té cestě však dostal tajnou výstrahu, aby péči měl na dva muže mezi čeledí, kteří najati byvše, aby ho zabili, jenom prý na příležitost čekají. Bylo to právě v neděli, dne 15. června 1130; kníže nabyv toho jistoty, zavolał k sobě dva nejvěrnější rádce své, župany Zdislava Blahovice a Diviše, a žádal jich, aby to, což jim svěřil, v tajnosti zachovali. Když mu slíbili, že tak učiní, pravil k nim, řka: „Tito dva jsou zrádci, kteříž hledají mne úkladně zabiti, protož, jak jste mi slíbili, tak se zachovejte, ty úkladníky zjímajte, a ke mně zdravě přiveďte, abych mohl na nich pravdy vyhledati a jistotně se dověděti, kdo je k tomu najal.“ Oba pánové tak učinivše, chopili se jednoho z těch zrádcův, a přivedše jej ku knížeti, shledali, že má jedem napuštěné zbraně, totiž oštěp a meč na dva lokte dlouhý. Druhý však poroz-

uměv, co se děje, utekl. Tu Soběslav bez meškání povolal tajně dvou svých myslivcův, řka k nim: „Jednomu z mých zbrojnošův ukraden byl tlumok jeho, a ten, kdo jej ukradl, někde v tajném místě ho schoval, a pryč utíká. Pusťte honcí psy, dohoňte a lapte ho, a ke mně tajně, bez křiku přiveďte.“ Kteríž tak učinivše v jedné vsi ho postihli, a svázavše ho před knížetem přivedli. Našel se u něho pod pláštěm meč zjízvený, kterýž mu vzali. Kníže povolav k sobě pánův a zemanův, kteříž tu na té cestě s ním byli, a posadiv se s nimi, rozkázal ty dva zákeřníky přivesti, a řekl k nim: „Či jste vy služebníci? a od koho tu radu máte, ubyste mne zabili?“ A oni nemohouce svého zlého úmyslu déle tajiti, přiznali se, že jsou služebníci jeden Miroslavův, druhý Střežimírův, obou bratří, synů Jana, mocného pána českého. I řekl ještě jeden ze služebníkův těch: „Milostivý kníže! poněvadž se ptáš na příčinu, kterak se to stalo, jiného já nic v pravdě říci neumím, toliko že Miloslav nás nešťastníky k tomu navedl a najal, mnohých zlatých darův nám dal, a ještě mnohem větších nám slíboval, když bychom tebe zabili.“ Tu hned Miroslav jat jest v stanu svém, a tvrdými pouty okován. Střežimír krátce před tím byl se od knížete domů vyprosil, udávaje, žeby matka jejich velmi nemocna byla. Kníže dal ho pronásledovati, i dostižen jsa zajat byl. To když bylo knížeti oznámeno, kázal je všechny čtyry, pány a služebníky, na Vyšehrad vézti a do vězení vsaditi.

Z cesty na Moravu nebylo již nic, kníže se obrátil ku Praze. Přijeda dne 20. června do Prahy, ssedl s koně před hradem, změnil oděv a bosýma nohama jako kající hříšník kráčel přímo do hlavního chrámu u sv. Víta, by vzdal díky slavné Bohu a svatým patronům zemským za ochranu života. I tu národ vyjda jemu vstříc v nekonečném plesání zpíval: „Gospodi pomiluj ny,“ všemi zvony se zvonilo, a byla radost všeobecná, že Bůh ráčil zachrániti milovaného knížete. Pražská kapitula jej ve chrámě slavně vítala, modlitby zaň konala, a Tě Bože chválime zpívala. Potom se kníže odebral na Vyšehrad, a když se ta novina po zemi roznesla, všecko na Vyšehrad k Soběslavovi se hrnulo, a jako včely k své matce se slétávají, tak prý nazejtří páni čeští zvěděvše, že kníže jejich takovému nebezpečení šťastně ušel, na Vyšehrad k němu se sjížděli, jeho zdraví se radujíce.

Třetího dne, 22. června, držán na Vyšehradě v paláci knížecím veliký sněm k souzení zločincův. Kromě pánův zemských shromáždili se tu všickni Pražští i Vyšehradští kanovníci a

lidu z panstva a obecných zemanů počítalo se tu na tři tisíce, kteří přišli ku pozdravení knížete. Kníže postaviv se u prostřed sněmovníkův sám počal sněmování dlouhou řečí, kterouž zvýšeným hlasem takto pronášel: „O česti pánové a zemané! vy jste štít a obrana České země! Nechválím se, aniž se vynáším, toliko vám jako

přátelům mně příznivým chci oznámiti a pravdu mluvit! Když jsem byl z vlasti své vyhnán, tak že jsem jezdil sem i tam, místa žádného k svému bydlení nemaje, všude se mně dobře vedlo, a měl jsem, čeho jsem potřeboval bez nedostatku, a o bezživotí mém nikdo nejednal. I dobře o tom víte, což vám nyní s bolestí

Soud na Vyšehradě.

(60).

pravím, že jsem ještě za života bratra svého Vladislava knížetství to obdržel, a od vás všech za knížete dobrovolně přijat byl, tak že jsem se toho důstojenství ani brannou rukou ani násilím nezmocnil. A tak mám za to, že jsem toho knížetství spravedlivě dosáhl. Tu však někteří přední obyvatelé země této původem ďábelským jsouce popuzeni, mne nevinného chtěli zabiti, tak jako prvé učinili předkům mým, Bře-

islavovi, muži dobrému, a Svatoplukovi, kteréž oba bez příčiny ukrutně zahubili. Mne pak upřímného, jenž jsem prospěch vlasti tak jakož i vaši čest rozmnožil, nevím, z jakých příčin chtěli života zbaviti. Však Boží pomocí jsem zachráněn a osvobozen, tak že toho, což umínili a oč se snesli, nemohli vykonati. Rozvažte, prosím, jak nešlechetná nepravost v srdcích jejich byla, že ti, kterýmž jsem já, ne pro zásluhy

jejich, ale z milosti hojnějších darů dával, a nad jiné jich vyznamenával a vedle svého boku je sázel, že těch více zlostná mysl jednala o mé bezživotí. Protož aby se někomu nezdálo, že bych z pýchy anebo z nenávisti aneb snad úmyslně potupu jim činil, totož jistě při mně není, z jejich vlastních úst jedenkaždý z vás to uslyší.“

Tu jsou hned ti dva zákeřníci, kteří ten zločin vykonati měli, přivedeni a před knížetem a národem postaveni. A tu se veřejně oba přiznali, že k tomu od pánův svých, Miroslava a Střežimíra najati byli, a že od nich jakožto služebníci od pánův svých rozkaz měli, aby knížete zabili. Potom přiveden jest Miroslav, a tu také postaven. I řekl kníže k jednomu pánu, jenž byl muž starý, a mezi znamenitými jako první, aby Miroslava vyslychal, zdali ze své vlastní neslechetné myslí, čili z něčího návodu takový přehrozný skutek spáchatí chtěl, a kdo by byl hlavním původcem celého spiknutí. Na takové otázky sobě dané odpovídal Miroslav toto: „O kníže nejmilostivější! nemohu toho zatajiti před tebou, že mne moje neštěstí k tomu úmyslu ponuklo; jakým se to však způsobem dálo, to chci před tebou a přede všemi přístojícími oznámiti. Jednoho času třikrát ke mně přišel jeden z vojnův knížete Břetislava, jmenem Bolesla, mne na tvé bezživotí namlouvaje, ale já jsem toho učiniti nechtěl. Naposledy pak ke mně přišel Božík, váš kaplan, a těmito slovy mne napomínal, řka: „Milý synu! však víš sám, že nad otce tvého Jana v tomto knížetství mezi pány nikdo znamenitější a v radách knížecích platnější nebyl, a ty nyní mezi těmiž pány za nic počten nejsi, a bratr tvůj od téhož Soběslava dlouhý čas bez příčiny u vězení držán byl, což tě velmi trápilo. Protož lépe jest, abychom toho hrdého knížete zahladili, a jiného abychom ustanovili lepšího a nám povolnějšího, u kterého bychom mohli zjednati to, co by se nám líbilo. Jestliže mi pak nevěříš, k muži takovému tě dovedu, že jeho řeči budeš moci víru dáti.“ Těmi a takovými slovy já oklamán jsa, svolil jsem, a tak přivedl mne k biskupu Menhartovi, kterýž toho času byl ve svém dvoře Žirčiněvsi, a to on Božík učinil pod způsobem tím, jakoby mne chtěl biskupu za služebníka poručiti. Byl tu také při tom Herold, kaplan biskupa Bamberského. Tu nejprvnější stal se toho spiknutí počátek.“ Otázal se kníže dále Miroslava, co o tomto spiknutí ví, a tu on odpovídaje všecku vinu na biskupa Menharta uvaloval a na něj žaloval, řka: „Biskup Menhard, aby nás v tom zlém skutku upevnil, dva prsty na nějakou svátost položil, a takto ke mně mluvil: jestliže So-

běslava života zbavíš, já tobě slibuji, že od knížete Břetislava jmenován budeš županem Zateckým anebo Litoměřickým, anebo tě udělá dvorským komorníkem, podstolím, dvorským maršalkem, co by se ti nejvíce líbilo.“

Když pak to všecko na sebe a na jiné ten Miroslav vyznal, zas do vězení jest odveden. A tak kníže Soběslav vyzvěděl, že se to všecko dalo návodem a zjednáním Břetislavovým, strýce jeho, kterýž od r. 1128 na Děčíně u vězení seděl.

Nazejtří byla Praha svědkem krvavé popravy. Miroslav a bratr jeho Střežimír, pak nějaký lékař, který jak se zdá, vražednou zbraň byl jedem napustil, vyvedeni jsou na veliké tržiště na Pražském podhradí a tu je kati usekáním všechných údův do smrti umučili. Ještě ukrutnějším, dotud prý neslýchaným způsobem utraceni byli o hodinu později na popraviště vyvedeni dva služebníci jejich, kteří vraždu na knížeti vykonati měli. Byliť na kolo vpleteni, oči jim vyloupeny, jazyk i ruce uřezány, konečně s přelámanými hnáty na kolo vstrčeni bídně skonali. Za spoluvinné byli také obžalováni Křivosud, Miroslavův strýc, a jiní dva zemané, Vácemil a Jindřich, na které též vypověděl byl Miroslav. Ti osvědčovali se v nevině, a podrobující se Božímu soudu ohněm, stoupali na žhavé železo; ale neměvše štěstí ve zkoušce takové a popálivše se ukrutně, utrpěli také popravu sekerou. Museli býti skutečně nevinni, že takovou smělou důvěrou a odvahu ukázali, myslíce že jim jakožto nevinným žhavé železo uškoditi nemůže, a tehdejších lidí osvěcenější soudcové byli by tudíž jejich nevinu uznali.

Mezi lidstvem dívajícím se na tu popravu objevil se také kaplan Božík, který prvé se skrývav chtěl snad tím odvrátiti od sebe podezření. A v tom od jednoho župana jest poznán, polapen a ku knížeti přiveden. A když byl o ty věci tázán, co na něj Miroslav vypověděl, s tím se vším prý se v odpovědi srovnával. Tu hned železným řetězem spoutaný odevzdán jest knížecímu vladaři, aby ho vězením opatřil. Druhý pak týden totiž 30. června, kázal kníže Soběslav ubohého Břetislava, jenž měl se státi nápadníkem trůnu, a na Děčíně u vězení seděl, jakožto spiknutí toho původce na obě oči oslepiti, načež prý brzo také umřel. Biskup Menhart byl ještě na pouti Jerusalemské, a obžaloba naň podána hned papeži Innocentovi II. a Mohučskému arcibiskupu Adalbertovi. Knížete Vratislava Brněnského, před rokem ze země vypovězeného, dal kníže Soběslav poněvadž viny na něm nalezeno nebylo, nazpět povolati, tak

že se ještě před koncem r. 1130 do svého knížetství vrátiti mohl.

Přenešení kapituly Olomoucké.

1131.

Na počátku toho roku 1130 dne 1. března umřel Olomoucký kníže Václav, čtyry měsíce po svém návratu z výpravy uherské, umořen byv čtyřdenní střídavou zimnicí. Kronikář ho chválí, že byl horlivý křesťan a dobrodinec kněží. Již jeho otec, kníže Svatopluk, počal po roce 1086 v Olomouci na předhradí místo starého a malého biskupského kostela sv. Petra nový prostranný chrám stavěti. Tento kníže Václav jej dostavěl, ale umřev před časem, nemohl dílo své dovésti. Tu se hlavně biskup Jindřich Zdík o to přičinil, aby ten kostel byl vším potřebným náradím opatřen a ozdoben, a pak ho ke cti sv. Václava posvětil.

Kníže Soběslav přijel potom r. 1131 do Olomouce, a tu bylo v jeho a všech zemských pánův přítomnosti dne 30. června dle žádosti nebožtíka knížete Václava sídlo biskupské skrze Jindřicha Zdíka od starého kostela u sv. Petra velmi slavně k tomuto novému chrámu sv. Václava přeneseno, jakož i nová kapitola při něm zřízena, a dvanácti kanovnický obsazena. Kromě těchto kostelů stávaly v Olomouci na podhradí již od pradávných dob také kostely sv. Mauricia a sv. Michala. Knížetství Olomoucké považoval Soběslav jako odumrtí, a dal je několik let spravovati ve prospěch knížecí komory.

Kterak se biskup Menhart z nářku vyvedl.

1131.

Pražský biskup Menhart teprv po roce, 1131, z Jerusalema na svou biskupskou stolicí do Prahy se navrátil, poctěn byv od Řeckého císaře v Cařihradě svatými ostatky a vzácnými dary, a nemálo se toho ulekl, když uslyšel, co Miroslav o něm mluvil, a že jej také z toho spiknutí proti knížeti vinil. I obrátil se biskup Menhart k svému příteli, biskupu Bamberckému, sv. Otovi, o radu, kterak by se chovati měl, sklíčen jsa břemenem tak těžké žaloby; zároveň pak předstoupiv směle před knížete Soběslava a rady jeho, v tom ve všem nevinným se býti pravil, a tomu všemu, což naň praveno bylo odpíral, pravě, že hotov jest podrobiti se o to soudu kterémukoliv. Ale kníže a radové jeho, slyšce takovou biskupovu řeč, přijíti toho k sobě nechtěli, ale všecko, což mluvil, vyslyšavše sepsati dali, a k Mohučskému arcibiskupu Adal-

bertovi a k biskupu Bamberckému Otovi celou tu při podali, aby o tom svůj výrok vydali, a cokoliv jejich výrokem vypovědino bude, že mají na tom kníže i biskup přestati. K nim dvěma poslán jest sám biskup Menhart a dva kanovníci Pražští, kteříž jim spis o tom všem sepsaný podati měli. A ti poslové byli jeden kněz Tuta se strany knížecí, a druhý kněz Herold arciprýst Plzeňský, a spolu kaplan a vikář biskupa Oty Bamberckého, se strany biskupovy. Píše prodloužitel Kosmasův, že tomu Heroldovi ta jízda a poselství nenáleželo proto, že byl cizozemec, a že Miroslav o něm pravil a na to umřel, že v kostele Žitčíněveském, když se ta přísaha děla mezi Miroslavem, biskupem a kaplanem Božíkem, tu jest týž Herold přítomen byl, a tak že i sám v nářku toho spiknutí zůstával.

Mezi tím časem, než se ti poslové navrátili, objížděl kníže Soběslav pomezní hrady, jež opravovati a pilně stavěti rozkázal; byl v Tachově na bavorské hranici, potom ve Zhořelci v končinách Milčanův, a zajel také do Olomouce k slavnému přenešení tamější kapituly, jakž již nahoře povědino bylo.

Před svatým Václavem vrátili se poslové s biskupem do Němec vyslaní do Prahy, a s nimi také svatý biskup Ota sám. Na žádost Soběslavovu též do Prahy pro tu věc přijeli biskup Olomoucký Zdík a sedm opatův klášterův českých a moravských, a tu se všickni na den sv. Václava, 28. září 1131, v kostele sv. Víta na hradě Pražském shromáždili. Zde u přítomnosti knížete Soběslava a mnohých pánův a zemanův list toho výroku od arcibiskupa Mohučského a biskupa Bamberckého byl otevřen a veřejně čten, i nalezlo se, že biskup Menhart nebyl účasten úkladu o bezživotí knížete, a že prost jest i každého zlého v tom podezření, i že neusiloval o nic jiného, nežli jediné, aby kníže Bretislav z toho Děčinského vězení vysvobozen byl. Spravedlivost toho nálezu osvědčili biskupové Ota a Zdík a sedm zde přítomných českomoravských opatův, skládavše slavným obřadem své štolý, jakž tehdaž obyčej byl u nejvyšších důstojníkův církevních. Biskup Menhart docela očištěn jsa, žádal na knížeti a pánech, aby jemu toho, že nevinen jest, svými listy potvrdili, což když se stalo, pospíšil sobě potom ještě do města Remeše ve Francii, kdežto pod osobním předsedáním papeže Innocencia II. slavilo se koncilium čili sněm církevní, aby také tam sebe očistil.

Příběhy v roce 1132.

Tento biskup Menhart měl brzo potom neobyčejnou příhodu, z níž na štěstí zdrav vyvázl, kterouž však lidé všelijak sobě vykládali. Když se totiž zdržoval v zimě ve svém dvoře v Malých Chuchlích při Vltavě nedaleko hradu Děvína u Prahy, přišla naň k večeru dne 19. ledna 1132 veliká dřímota, tak že se snu nemohl ubrániti. I vešel do své komory na svém loži se položil, a služebníci jeho stáli před ním. V tom povstal nějaký divný hrmot, jakoby se na vrchu nade vsí skály lámaly, a při tom hluk slyšán byl, jako z hluboké jeskyně. Služebníci ulekše se toho, a samého biskupa tu nechavše, utekli. Biskup seskočiv rychle z lože přitiskl se ke zdi vedle kamen. Tož kámen velmi veliký s vrchu dolův se svaliv dvě zdi biskupova domu prorazil, biskupovo lože na kusy rozdrtil, a tu na něm ležeti zůstal. Biskup vedle toho stoje k žádnému úrazu nepřišel.

Kníže Soběslav jel ku konci ledna do Němec, kdež císař Lothar v městě Bamberce sněm všech pánův říšských na 2. února položil. Když se ten sněm počítí měl, tu se všickni na císařský palác sešli. Sám toliko císař s naším knížetem Soběslavem vešli spolu do vedlejší komnaty, aby něco spolu napřed umluvili. Tu se pojednou stal veliký třeskot a křik lidu, neboť se zpodní podlaha toho paláce čili hlavního večerádla, v kterémž ti páni se již shromáždili, probořila a všechny skoro lidi, kteříž na paláci byli, škodlivě se potloukli, tak že mnozí Němci ruce a nohy sobě polámali a sotva s životem z toho vyšli. Čechům pak, kteříž tu se svým knížetem také byli, nic se nestalo. Nevědělo se, zdali to proboření paláce stalo se pro jeho chatrnost, anebo zdali zúmyslně způsobeno bylo; ovšem zdá se, že v tom byl úmysl strany císaři nepřívznivé, neboť se pak téhož roku v Němcích podobná shromáždění na císařských palácích ještě ve dvou jiných městech s podlahou propadla. Císař jednal s knížaty své strany o jízde do Říma, aby se tam od papeže korunovali dal, a náš kníže Soběslav dle starého závazku tři sta českých oděncův k té jízde dostaviti přislíbil.

Stalo se již obyčejem, že vždy některý mladší úd knížecího rodu, jemuž přidán starý zkušený voják z předního rodu v zemi, za náčelníka českého sboru do Říma s císařem jdoucího jmenován býval. Kníže Soběslav svěřil tenkrát český sbor mladému Jaromírovi, synovi nebožtíka Českého knížete Bořivoje II. Přisedše tito Čechové v Němcích do města Amberka, umínili si v něm přes noc zůstat; i položili se v něm.

Brzy pak za nimi přitáhli lidé některého říšského knížete, a slyšíce, že již Čechové v Amberce leží, poslali k Čechům, aby se jim odtud hnuli, že oni tu chtějí nocovati. Odpověděl kníže Jaromír těm posílům: „Povězte svým Němcům, kteří vás poslali, že jsme se ne proto zde položili, abychom se dnes měli zas odtud hýbat, ale abychom tu přes noc zůstali; zítřka časné ráno chceme se jim rádi uhnouti.“ Vůdcové těch Němcův počali se ale hned na Čechy sápati, ale Čechové vidouce, že je Němci odtud vytisknouti chtějí, chápali se zbraně, a v okamžení octnuli se v prudkém boji, který asi půl hodiny trval. Tu k tomu přišli někteří starší vojska císařského, a vidouce, že již Němci utíkají a Čechové je bez litosti tepou, mezi Čechy a Němce vkročivše, tu bitvu rozrazili a Čechův snažné žádali, aby se upokojili. Čechové potom pokojně s císařskými do Italie táhli.

Téhož roku ten týden po velkonoci bylo tak neobyčejné a silné hromobití, že se i věž při chrámu sv. Víta na hradě Pražském zapálila a shořela. Kostel však byl zachráněn. Tato věž stávala v průčelí kostela při levém rohu k půlnocní straně. Následkem toho ohně zůstaly zdi této věže porouchány.

Téhož roku oženil se kníže Vratislav Brněnský, pojav za manželku dceru některého knížete Ruského z rodu Rurikovicův. Byla prý tato kněžna tak krásná, že se jí prý, jak se první prodloužitel Kosmasovy kroniky vyjádřil, ani vyhlášená někdy první krása světa, Řecká Helena, rovnati nemohla.

Toho roku skončilo se dosavadní dobré přátelství mezi Soběslavem Českým a Boleslavem Křivoústým, králem Polským. Příčina byla tato: v Uhrách totiž již minulého roku umřel král Štěpán II., a nastoupil po něm Soběslavův svak Bela II. někdy od Kolomana oslepený. Z Kyjova se však k trůnu uherskému hlásil jakýsi Boris, jež Kolomanova manželka, rozená kněžna ruská, tam byla porodila, Koloman však za syna neuznával. Tohoto knížete Borisa ujímal se Boleslav Křivoústý, a vtrhl s velkou silou do Uher, aby Borise na trůn posadil. Tu se musel náš Soběslav svého svaka, krále Bely II., ujmouti, a Boleslavovi v jeho předsevzetí válkou překážeti. Pročež dne 18. října 1132 do pole vytrhl, a do Slezska záhubný vpád učinil. Čechové v Slezsku mnoho nakořistili, zvláště pak mnoho zajatých a pak stáda divokých koní s sebou do Čech přivedli. Poláci museli proto z Uher domů pospíchat, a od Uhrův také mnoho škody utrpěli. Však toho roku zadržel Boleslav Křivoústý daň českou, kterouž jeho předkové ještě od

časův Českého knížete Břetislava I., již téměř sto let, do Čech platili.

Příběhy v roce 1133.

Když Boleslav Krivoústý následujícího roku válku obnovil, a s velkým vojskem zas do Uher vtrhnouti se strojí, tu kníže Soběslav opět se svými Čechy ještě v zimě, 16. ledna 1133, do Polska nepřátelsky vešel, a tam prý do tří set vsí poplenil a zkazil, množství lidí zajal, a do služebnosti do Čech odvésti dal, pak s velikou kořistí do Čech se vrátil. Potom se odebral do Uher k svému svaku, králi Belovi, a položiv se taborem u řeky Váhu s Uherským králem dlouhý čas vyjednával, a o zapuzení nepřátel s ním se umlouval. Pořídív tam dle přání svého potom domů se navrátil. Čechové a Moravané pak ještě tři kráče v též roce záhubné vpády do Polska činili.

Toho roku činí se také zmínka o nových nesnázích, jež měl Pražský biskup Menhart. Maje mnoho nepřiznivců, jak se zdá nejvíce proto, že své cizozemské smýšlení nezapíral, nemohl se také se svou kapitolou srovnati. Někteří údové kapituly křičíce nejvíce po známém spiknutí proti knížeti Soběslavovi, aby biskup Menhart byl sesazen, nyní toto své přání ještě jednou uskutečniti chtěli, a na něj žalobu k papeži zadali, přehrozně věci a provinění prý jemu připisujíce. Také pravosti jeho volby upírali, udávající, že nebyla vykonána způsobem, jak ji církevní řád předpisuje. Papež pak poručil vyšetřování té žaloby proti biskupu vedené svému legatovi v Němcích, kardinálu Janovi, který prý do Čech přišel biskupa před apoštolskou stolicí poháněl. Menhart však před papeže postaviti se nechtěje pravil, že jeho metropolita, arcibiskup Mohučský, jeho bližším představeným a soudcem jest, i také hned k němu do Mohuče zajel, aby se tam z těch žalob vyvedl. I bylo se tam na ten čas mnoho biskupův sjelo, a on prý se přede všemi z toho ze všeho slušně vyvětil a očistil. Arcibiskup Adalbert pak, jeho metropolita, uhájil také pravost jeho volby na biskupskou stolicí Pražskou, pravě, že dříve, nežli ho na biskupa vysvětil, skoumav volení jeho, řádně je býti nalezl.

Příběhy v roce 1134.

Také v tomto roce Čechové a Moravané v Polské čili vlastně v Slezsku velmi zle řádili. Posádky polských hradův domnívajíce se, že v postě k jaru žádný nepřítel více do země nevejde, rozešli se ze hradův po dědinách svých, aby

hospodářství své každý obstaral. V tom však z nenadání dne 26. února vpadli zase Čechové z Hradecka, Chrudimska, Čáslavska, Boleslavska a Kladska, potom něco lidu moravského do Slezska, a porážejíce, kdo se jim se zbraní v rukou stavěl, všechno všude hubili a velké pleny činili, a tak až k řece Odře postoupili. Nikdy před tím prý tolik kořisti z Polské země nevyňesli, jako tenkrát. Lid polský tou na třetí rok trvající válkou náramně ztýraný prý na svého krále, že té zbytečné válce konce nečiní, velice sobě nařkal.

Mezi tím přišel ku knížeti Soběslavovi Petr biskup Uherský z Královského Bělehradu, posel krále Bely II., velice našeho knížete od svého krále za to žádaje, aby se zaň v těžkosti, kterou měl s králem Polským, u císaře Lothara přimluvil. Soběslav toho biskupa s sebou pojav, jel s ním k císaři (naš kronikář, prodloužitel Kosmasův, píše sice do Plzně, spíše to bylo někde do Němec), a tu ten biskup od Uherského krále podal císaři darem kromě jiných skvostných darův také dva výborné bílé koně s velmi bohatým náčiním, tak že na sedlech jejich bylo až šestnecitma hřiven zlata. Císař na přimluvu knížete Soběslava a těchto darův u přítomnosti knížat mnohých německých laskavě vyslyšel poselství krále Uherského, a že jeho žádosti rád opatřiti chce, jemu odpověděl. Petr, biskup, vykonav toto své poselství, od císaře i od knížete Soběslava odpuštění vzal, a při tom od císaře a také od císařové výborné dary přijav s radostí zpět do Uher se navrátil.

Bela, Uherský král slepý, rozváživ veliká dobrodiní, kteréž jemu Český kníže Soběslav tím prokazoval, že ho proti Polákům tak statečně hájil, chtěl s ním v ještě větší přátelství a příbuzenství vejíti, ač již jeho svakem byl. Uslyšev, že Adleta, jeho sestra, kněžna Česká, k porodu se čeká, chtěl býti, jako nedávno císař Lothar, kmotrem tomu novorozenátku Soběslavově. Když pak Adleta syna porodila, vypravil kníže Soběslav po nějakém čase toto dítě ve slavném průvodu spolu s biskupem Menhartem do Uher. Biskup ten od krále a pánův uherských velmi počestně přijat byv, dne 3. června v Boží hod svatodušní, toho mladého kněžíce křtil, an král Uherský to dítě na rukou držel. Nevíme však, který to ze Soběslavových synův byl. Po vykonaném křestu bral se biskup Menhart, jsa od krále Uherského hojně obdarován, se synem Soběslavovým a celým českým průvodem do Čech nazpět, však ale na té cestě v Moravě onemocněl, a ve svém dvoře biskupském, v Sekyř-Kostele, ležeti zůstal.

Mezi tím kníže Soběslav bratrance svého, Konrada II., kterýž byl r. 1128 vypovězen, a Jindřichovi Grojskému odevzdán, na milost přijal, a na Znojmě zase osadil. Když pak se Soběslav po tom křtu svého syna sám do Uher vypravil, na cestě ve Znojmě tohoto knížete Konrada s sebou pojal, a s ním ku králi Belovi jel. Tam se u krále přimlouval, aby sestru své manželky, svekrůši svou, Marii, kněžničku Srbskou, tomu Konradovi Znojenskému, k manželství dal. To když bylo vděčně přijato, a kněžna Marie k tomu svolila, slavila se hned hlučná a skvostná svatba, a tím svazkem se přátelství mezi českým a uherským dvorem ještě více utužilo.

Z Uher pospíchal kníže Soběslav na Moravu do Sekyř-Kostela, kdež biskup Menhart nemocen ležel. Přistoupiv k loži jeho smrtelnému, velice ho litoval a těšil, ale biskup vida, že jeho žití již na mále jest, všecky ty dary, kteréž od krále Uherského obdržel, knížeti Soběslavovi odevzdal.

V několika dnech po odjezdu knížete, 3. července 1134, biskup Menhart tu v Sekyř-Kostele na Moravě umřel. Tu hned jeho tělo do Prahy vezeno, a od Jindřicha Zdíka, biskupa Olomouckého, ve hlavním chrámě sv. Víta na hradě Pražském slavně pochováno bylo. Při tom pohřbu biskup Zdík knížeti Soběslavovi a všem přistojícím duchovním i světským mluvil, a jich za to se slzami v očích žádal, aby všecko zástí, kteréž snad k tomu cizozemci Menhartovi za života jeho měli, ze srdcí svých vyhostili, a jemu všecku vinu milostivě odpustili, — což oni nepochybně i učinili.

Na uprázdňenou stolicí biskupskou bylo mnoho čekatelův, zvláště Němcův, kteří dílem skrze přátele, dílem velikými dary jak u knížete Soběslava tak i u císaře Lothara o toto místo se ucházeli. Ale kníže Soběslav, všelikými dary na ničí stranu skloniti se nedávaje, na den po sv. Václavu, když se k tomu národnímu svátku mnoho předních pánův zemských a znamenitého kněžstva do Prahy sešlo, volbu nového biskupa předsevzítí rozkázal. Tu prý mnohý byl k tomu důstojenství ponavrhován, a s rozličných stran podporován, a žádný za hodna toho neuznán, až pak se všecky hlasy sjednotily pro Jana, Vyšehradského probošta. Biskup Jan toho jména první vynikal prý svou osobou nade všecky, byl postavy vysoké a vážné, ke všem lidem přívětivý a takového obcování, které se i Bohu i lidem líbilo.

Příběhy v roce 1135.

Nově zvolený biskup Jan vypravil se hned na počátku následujícího roku 1135 s listy od knížete Soběslava a od sněmu českého k císaři Lotharovi do Němec, aby u něho obyčejného potvrzení došel. Tu se ukázalo, kterak sobě císař Lothar vysoce vážil přání knížete Českého, neboť prý když se biskup Jan k jeho sídlu blížil, kněží a žáky, aby jej vítali, naproti němu v procesí vyslal, a pak sám s celým dvorem svým proti němu vyjel a uctivě ho přijal. Hned potom dal mu berlu biskupskou a prsten na potvrzení jeho zvolení za biskupa a k arcibiskupovi Mohučskému s bezpečným průvodem jej poslal, aby od něho byl na českého biskupa posvěcen. Svěcení toto stalo se 17. února 1135, a když pak nový biskup Jan do vlasti se navracel, tu hned na cestě dne 7. března posvětil nový kostel od některého českého pána vystavěný, a pak s velikou slávou a radostí všeho lidu na stolici biskupskou u sv. Víta na hradě Pražském jest posazen.

Téhož roku kníže Soběslav také Pražský hrad přestavovati a dle lepšího způsobu vlaského nověhraditi počal. Potom učinil nadání k špitálu při kostele Panny Marie před Týnem na větším podhradí Pražském, aby krom přechovávání cizích hostův, to jest kupcův, v tom špitále také dvanáct domácích chudých každodenní potravou opatrováno bylo. Také šatstvo se z knížecího nadání zde chudým rozdávalo, a tu musel vladař, to jest hospodář knížecích statkův, z každého župního hradu v Čechách ročně 12 párů ženských sukní, 12 párů kožíkův, tolikéž sukníček mužských, nohavic, škorní a rukavic, též 12 pasů s noži v pošvičkách a s mošnami k tomu špitálu dodávati; každá hradská baba pak, kteráž mívala pod svou správou zásoby rozličného prádla, odváděla sem ročně 12 párů košíl, nohaviček a punčoch. Zároveň přivtělil kníže Soběslav tento špitál i s kostelem Panny Marie, a kromě toho, také kapli sv. Vavřince na Petříně se všemi užitky kapitule ss. Petra a Pavla na Vyšehradě.

Když se mezitím v Němcích Konrád z Hohenstaufu císaři Lotharovi podřídil, s ním se smířil, a zase pokoj v říši zjedнан byl, pomýšlel císař o tom, kterak by také již dlouho trvajícimu nepřátelství mezi Boleslavem Krivoústým s jedné, Belou II. a Soběslavem I. s druhé strany konec učiněn býti mohl. Boleslav Polský byl tehdyž v jisté míře tak dobře poplatníkem říše Německé, jako Soběslav, a proto císař položiv sněm říšský na 26. máje k svatodušním svátkům r. 1135 do města Magdeburka, také Polského Boleslava a Českého Soběslava k tomu sněmu obeslal.

Na tom sněmu žádal císař, aby mezi knížaty a zeměmi všechny války na deset let pořád sběhlých přestaly, a pokoj a mír aby mezi nimi panoval. Toliko Boleslav Krivoústý cítil se příliš hluboce uražen, že Soběslav Český, druhdy přítel jeho, jemu tak veliké škody vpády svými v Polště činíval, i nechtěl nikterak s ním se smířiti. Však tu jim Lothar příměří do jistého času uložil a držeti přikázal, což oni oba přijali, že se tak zachovati chtějí příslibili, a přátelsky se rozejeli. Nedlouho potom byl 15. srpna téhož roku druhý říšský sněm v Meziboru, a tu se také obě slovanská knížata, Soběslav i Boleslav najítí dali. Přivezli prý s sebou mnohé vzácné a drahocenné dary, jako sobolové a kuní kožešiny a jiné zlatem a stříbrem ozdobené věci, jež mezi říšská knížata rozdavše, velikého podivení u všech zbudili. Jednáno bylo pak na tom sněmě o císařově druhém tažení do Říma, k čemuž všickni přítomní knížata přispívati slíbili. Tu si také Soběslav a Boleslav Polský řekli, že příměří, k němuž se zavázali, držeti budou, a praví se, že působením císaře Lothara král Polský Boleslav Krivoústý se zavázal, Soběslavovi a jeho nástupcům v Čechách bývalou, již od tří let neplacenou daň zase platiti, a že ji sám císař od něho pro Soběslava přijal. Však se o tom posud nic jistého nenalezlo. Když pak se Soběslav i Boleslav z toho sněmu do svých zemí navracovali, tu se jim z rozkazu císařova v městech říšských, kudy jeli, na kostelích všemi zvony zvonilo.

Téhož roku 1135 osadil kníže Soběslav v Olomouci svého synovce Leopolda, syna někdy Českého knížete Bořivoje II., a odevzdal jemu Olomouckou krajinu, aby v ní vládařil.

Příběhy v roce 1136.

Kníže Soběslav stoje císaři v slibu svém, vypravil znamenitý počet ozbrojených Čechův k císaři, aby jej na jeho tažení do Říma vyprovázeli. Vůdcem toho lidu chtěl učiniti mladého kněze Vladislava, syna předešlého knížete Českého téhož jména, svého synovce. Však tentýž Vladislav nesmýšlel s knížetem upřímně. Již před třemi lety, totiž r. 1133, s mnohými mladíky buď pro pikle proti knížeti strojené, anebo pro nějakou nezbednost do Bavor utéci musil, a teprv nedávno z vyhnanství směl se nazpět vrátiti. Nyní zas přijav od Soběslava devět set hřiven peněz na římskou výpravu, a maje již druhého dne s vojskem na cestu se dáti, s některými svými soudruhy tajně pryč ze země

ujel. Soběslav musil pak správu toho vojska některému českému pánu svěřiti.

Na počátku téhož r. 1136 umřel také Jindřich hrabě Grojský, syn Viprechtův, kterémuž někdy král Vratislav dal v léno župu Nišanskou a Budišinskou v zemi srbských Milčanův. Nyní pak po vymření jeho rodu tato léna zase k Čechám se vrátila, kdežto jiné krajiny, v kterých Jindřich Grojský vládl, císař Lothar markhraběti Mišeňskému, Konradovi z Vitína, propůjčil.

Toho roku se také něco přihodilo, co o tom svědčí, kterak se zas u některých Moravských knížat ukazovaly choutky k nezbednostem a k provozování všelikého pychu. Olomoucký biskup Zdík zamýšlel vystavěti kostel ve vsi Blansku nad řekou Svítavkou, kteráž k jeho biskupským statkům náležela. Když se o tom kníže Vratislav Brněnský dověděl, počal přemýšleti, jak by takové biskupovo předsevzetí překazil, neboť dobře věděl, že biskup v té vsi velké zásoby a mnoho svého statku složeno má, kteréhožto se zmocniti Vratislav sám velké chuti měl. Stalo se pak, že biskup Zdík, kníže Konrad Znojemský a Vratislav Brněnský v klášteře Rajhradském k jakýmsi úmluvám se sešli, a tu po těch úmluvách kníže Vratislav biskupovi zakazoval, aby v Blansku kostela nestavěl, upraje mu práva k tomu, ana prý ta ves více jemu, knížeti, nežli biskupovi náleží. Biskup se jak náleží této z pouhé chtivosti pošle a nespravedlivé žádosti opřel, a pohádávše se vespolek nepřátelsky z Rajhradu se rozejeli. Však to byl začátek nepřátelství, kteréhož následky potom výtečný biskup Zdík v plné míře snášeti musil.

Předsevzav si pak ten biskup Zdík, podruhé navštívití svatá místa, kde Spasitel učil a trpěl, zajel proto ku konci roku 1136 do Prahy, aby od knížete Soběslava odpuštění vzal na cestu do Jerusalema. Vánoční svátky slavil s Pražským biskupem Janem na hradě Pražském, pak pojav s sebou biskupa Jana, Svatoprokopského opata ze Sázavy Silvestra a několik jiných znamenitějších pobožných průvodců, kteří s ním tu pouť vykonati chtěli, do Moravy odešel.

V Olomouci slavili oba biskupové svátek tří králův, biskup Jan potom do Prahy se navrátil, Zdík však se Silvestrem opatem pak 5 českými a moravskými poutníky v měsíci lednu 1137 svatou pouť nastoupil. Přišedše do Caribrodu, hlavního města císařství Řeckého, dlouho se tam zdržeti museli, neboť císař Řecký náhodou v dalekých krajinách válkou byl zaměstnán, a tak nemohli do Jerusalema stihnouti před blou

sobotou a velikonoční slavnost zmeškali. Naši poutníci vykonavše svou pobožnost u Božího hrobu na zpáteční cestu se dali, a po mnohých přestálých nebezpečích na moři, kdež někteří i zahynuli, během roku 1137 do vlasti se navrátili; biskup Zdik však umínil si, v Jerusalemě druhých velkonoc se dočkati, a zůstal tam.

Sjezdy Soběslavovy s králem Uherským a Polským. 1137.

Na počátku postu r. 1137 sjel se někde na hranicích kníže Soběslav se svým svakem a kmotrem, králem Belou II. Uherským. Oba panovníci mnoho spolu pojednavše a své přátelství obnovivše potom se rozloučili, a kníže Soběslav nemoha již dospěti na Vyšehrad, v Olomouci na Moravě velikonoční svátky slavil. Potom velmi žádostiv jsa, to příměří, které s Boleslavem Polským přede dvěma lety v Magdeburce zavřel, v stálý pokoj proměnit, vzkázal jemu z Olomouce, žeby se rád o to s ním smluvil, aby jemu tedy místo na pomezí polském určil, kde by se spolu sjeti a rokovati mohli.

Sešli se tedy oba knížata, Soběslav i Boleslav o svatodušních svátcích, 30. máje, na hradě Kladském, a tam docela se smířivše, stálý pokoj mezi sebou uzavřeli. Stalo se pak mezi tím, že Adleta, manželka Soběslavova, synáčka porodila, a tak vedl také zde ten přátelský sjezd ku kmotrovství, neboť Boleslav Polský žádal, aby jeho syn Vladislav směl kmotrem býti tomuto nejmladšímu knězi Českému, a tím aby se přátelství obou otcův tím lépe utvrdilo. To dítě tedy do města Némčího v Slezsku, které za Kladskem leží, přinešeno jsouc, tu pokřtěno bylo, a kníže Vladislav Polský je při tom křestu na rukou držel. I dáno jemu jméno Vácslav, a on svého času sice na knížecí trůn Český dosedl, ale ho neopanoval.

Kněžna Adleta žádostiva jsouc, den svatého Štěpána, někdy krále Uherského, 20. srpna, v Uhřích slaviti, ku svému bratru, králi Belovi, do Uher jela. Král ji však tam déle u sebe podržel, ažby tělo jich obou otce, Almoše, kterýž před desíti lety v Řecké zemi u vyhnanství zemřel, tam vyzdvíženo a do Uher přivezeno bylo. Byvši pak přítomna slavnému pohřbu otce svého, k svému manželu do Čech nazpět se vracela. Nemohouc však k svátku sv. Vácslava do Prahy dospěti, na Moravě v Olomouci zůstala, a ten svátek tam světla.

Kníže Leopold čili Lipolt Olomoucký sotva dvě leta ve svém úřadu vládariv, bezpo-

chyby pro nějaké výstupy knížeti Soběslavovi nemilé, téhož roku 1137 s toho vládařství sehnán a ze země vypovězen byl. Soběslav pak propůjčil Olomoucko svému vlastnímu synovi Vladislavovi.

Soběslav vyhledával přátelství císaře Konrada III. 1138.

Roku 1137 dne 3. prosince umřel císař Lothar, a již 22. ledna 1138 zvolen byl od knížat říšských jeho do nedávna největší odpůrce, Konrad z Hohenstaufu, vojvoda Švábský a Franký, za jeho nástupce. I náš kníže Soběslav, jakože také byl kníže říšský, k této volbě přistoupil a s ní souhlasil. S Konradem III. počíná se řada císařův z domu Švábského čili Hohenstaufského. On též hned po svém volení položil všem knížatům sněm do města Bamberka na den 22. máje, k Božímu hodu Svatodušnímu, ku kterémužto sněmu také Soběslav pozván byl. — Kníže Soběslav počínaje již o tom přemýšleti, že se také jeho věk již ku konci chýlí, a kdo by po něm v Čechách panovati měl, umínil si, o to se starati, aby svému nejstaršímu synu Vladislavovi, jinochu ještě sotva desítiletému, nástupnictví pojistil; neboť zajisté již nikdo na Břetislavův zákon o poslušnosti knížat dle staršinstva v rodu nedbal, a Soběslav doufal takto právo ke trůnu dle prvorozenstva zavésti, jako bylo v zemích západních. Pojav tedy toho svého syna Vladislava a mnoho předních pánův českých, jel na tento říšský sněm do Bamberka, a vida, že nový císař k němu milostivě se nakloňuje, zůstal při jeho dvoře za několik dní; pak uhlédav čas příhodný, přistoupil před Konrada a žádal, aby ráčil k tomu svoliti, aby jeho syn Vladislav po jeho smrti v Čechách byl knížetem. Císař ovšem ochotně k tomu svolil, a hned nyní u přítomnosti knížete Soběslava otce a všech českých pánův, kteří tu s ním byli, mladému knězi Vladislavovi udělil knížetství České v léno podáním mu českého knížecího praporu. Přítomní čeští pánové byli vyzváni, aby dva prsty na svátost položíce přísahou se zavázali, nikoho jiného za knížete nepřijímati po Soběslavovi, než toho jeho syna Vladislava.

Tu zavedl cit otcovské lásky moudrého Soběslava k činu, o kterém by byl při nastoupení vlády své jinak soudil; tehdaž porazil císaře Lothara pod Chlumcem, proto že si ten osoboval práva jmenování Českého knížete, a tu přišel sám k císaři Konradovi nabízet mu téhož práva, aby mu jmenoval syna za nástupce na trůnu.

Soběslav potom spěšně navrátil se do Čech, a z Prahy po vši zemi posly rozeslal, všem pánům a vládýkám přísně prikazuje, aby se na den ss. Petra a Pavla, 29. června, na sněmě v Sadské nalézti dali. Tu na tom sněmě jednak prosil, jednak prikazoval a hrozil, aby po jeho smrti ku knížetství Vladislava, syna jeho, povolali, a nikoho jiného, odvolávaje se při tom na to, že císař Vladislavovi již knížecí prapor český podal a tím že mu již Českého knížetství propůjčil. Pánové a vládýkové že tak učiní přisvědčovali, ba i přísahy na to skládali. Však že se jim to jednání nelíbilo, to hned při smrti knížete Soběslava ukázali.

Soběslav na tom ještě dosti nemaje, o to pečoval, aby s císařem Konradem v příbuzenství vstoupil, a tudy jeho přízeň a ochranu synu svému tím pevněji získal. I měl dceru překrásnou, jmenem Marie, a velmi ušlechtilou. A spůsobil to, že ji sobě markhrabě Rakouský, Leopold IV., příbuzný císaře Konrada z Hohenštaufu, oblíbil a za manželku žádal. Jel tedy Soběslav s tou svou dcerou Marií na Moravu, a tu v Olomouci Česká kněžnička Maria s markhrabětem Leopoldem zasnoubena a oddána jest. Slavili pak tu svatbu na den sv. Václava, 28. září 1138, a potom se Leopold se svou manželkou do Rakous, Soběslav zas do Čech odebral. Však ta všecka Soběslavova snášenost synu jeho Vladislavovi nic neprosněla.

Založení kláštera Želivského.

1139.

Hned z jara r. 1139 kníže Soběslav, pojav něco lidu, vyjel do srbských Milčan, kde měl župu Nišanskou a Budišinskou, a kde stály české pomezní hrady Donín, Zhořelec, Budišín a jiné. Měla pak ještě vdova po Jindřichovi Grojském některé ty hrady v zástavě. Soběslav ty hrady sobě sedmi sty hřivnami stříbra vyplatil, a řečené vdově z důchodův hradu Donína třetí peníz až do její smrti vypláceti rozkázal. Osadiv ty hrady českým lidem, zas do Čech se navracel. Tu když přišel do prostřed lesa pomezního v horách Krušných, strhl se tak náhlý vítr, že se musel kníže i se všemi svými zastaviti; nevědouce kde se skrýti, všickni s koni ssedali a Pána Boha za pomoc prosili. Vítr víc a víc se zmáhal, a tu mnoho dříví velmi velikého z kořen vyvracel. Hrůza všechny obešla a každý očekával tu již konce života svého. Tu jeden z županův tu při knížeti jsoucí v tato slova promluvil: „O kníže, pane můj; pohled

jaká jest moc Pána Boha našeho. Teď na tomto místě Bohu slibuji, a to tebou, pánem svým osvědčuji, jestliže mi Bůh z této těžkosti a z toho nebezpečení ráčí pomoci, a mne vysvoboditi, hned všechny věci, kteréžkoli na světě mám, rozprodám, peníze chudým rozdám, do kláštera vstoupím, mnišský habit na se vezmu a dle klášterního řádu živ budu.“ To povětrí však přes tři hodiny trvalo; stromy se lámaly, lidi a koně porážely, tak že tu sedm mužův a mnoho koní zabitých zůstalo, a mnoho jiných poraněno, bylo. Když pak se poněkud utišilo, kníže se svou družinou jak mohl s hor dolů sjel, a přijda do vsí českých uviděl, kterak chalupy a všechno co tu bylo divně roztrhané a rozmetané leželo. Kníže šťastně a ve zdraví do Prahy se navrátil; zdali pak nahoře dotčený župan slib svůj vyplnil, a do kláštera šel, o tom se v kronikách nic nenachází.

Máme za to, že kníže Soběslav na poděkování Bohu, že z té hrozné bouře v horských lesích pomezních bez úrazu vyšel, ještě téhož roku 1139 společně se svou manželkou Adletou založil v Čechách ku straně moravské nový benediktinský klášter jmenem Želivo. Darovalť mnichům krajinu okolo říčky Libé čili Lubé, kteráž později podle kláštera při ní stojícího proměnila jméno své v Želivku. První osadníci toho kláštera byli mnichové ze Svatoprokopského kláštera Sázavského, odkud také první opat pocházel, jmenem Reginhard čili Rejnard. Byl z města Met za Rýnem rodilý, muž to výborný, moudrý, příjemný a pečlivý, který uměl krásně malovati, všelike věci mistrně řezati a sklem vykládati. Vzdělav tu krajinu a zřídiv klášter, kostel Panny Marie, veliký a mistrný, potom menší kostel sv. Petra při něm založil, však po devíti letech i se svými bratřími odtud nazpět do Sázavy odejiti a novému řádu Premonstrátskému tento klášter postoupiti musel.

Kníže Soběslav zase císaři pomáhal.

1139.

Nedlouho po velikonoci vypravil se kníže Soběslav do Uher k svaku a kmotru svému, králi Belovi, neboť se tam svatba strojila, kterou bezpochyby on sám byl spůsobil, aby ještě více užil přízně císaře Konrada III. Belova dcera Žofie byla totiž s Jindřichem, synem téhož císaře Konrada, zasnoubena, a svatba se odbývala 11. června na hod Boží svatodušní.

Když se pak kníže Soběslav do Čech navrátil, musel se vojensky do pole vypraviti. Přišli poslové od císaře, žádající Soběslava, aby

jemu proti Sasům, kteří jeho za císaře uznati nechtěli, se svými Čechy na pomoc přitáhl, neboť prý císař v knížeti Českém a v jeho statečných bojovnících sobě velikou sílu a naději vítězství zakládá. Soběslav tedy táhl k Míšni a odtud do Saské země, a jak se Čechové na pomezí saském položili, hned veliké škody činiti počali. V tom přitáhl císař Konrad, maje dvě vojska lidu německého, a se tří stran počali Saskou zemi hubiti. Sasové proti takové moci nemožnou se postaviti, k pevnějším hradům utíkali, a odtud s císařem i se Soběslavem vyjednávali, žádajíce milosti. Ale císař Konrad maje převahu v rukou nikoli jich na milost přijíti nechtěl. Soběslav však to na něm obdržel, že je předce k milosti přijal, a tak císař pomocí Soběslavovou bez boje nad Sasy zvítěziv, k poslušnosti je přivedl. Čechové pak, když se domů vraceli, okolo Labe velké škody Němcům činili, však že jim toho Soběslav zakázal, nikomu na život nesáhali, než celou jednu krajinu vybravě, značnou kořist z toho tažení s sebou přinesli.

Premonstrát. Biskup Jan I. umřel.
1139.

Biskup Jindřich Zdík meškaje téměř celý rok v Jerusalemě, seznámil se tam s novým duchovním řádem, kterýž se mu velmi zalíbil. Toho času totiž po založení křesťanského království Jerusalemského skrze křižáky začali v Evropě všelici noví duchovní řádové povstávati, kteří se buď řídili pravidly sv. Augustina anebo sv. Benedikta. Tak asi r. 1120 Norbert, kanovník v městě Santenu v dolní zemi Porýnské, shromáždil okolo sebe jistý počet duchovních bratří a v jednom lese v biskupství Laonském na louce klášter pro ně zřídil, bílé habity jim nositi a podle pravidel sv. Augustina pobožný a velmi přísný, kající život vésti přikázal. Že pak tu louku, jak se praví, sám Bůh Norbertovi ukázal, nazváno jest to místo francouzsky Pré montré (latinsky Pratum monstratum t. j. ukázaná louka), a od toho prvního kláštera nazván jest pak tento nový řád bílých kanovníkův řeholních Premonstrátský. Zakladatel, sv. Norbert, stal se později arcibiskupem v Magdeburce, a byl v tamějším starodávném kostele Panny Marie pochován.

Brzy zvláště v německých zemích velké obliby řád jeho docházel, a do mnoha nově založených klášterův byl uváděn. Když pak se i do Jerusalema dostal, tu si ho biskup Zdík tak zalíbil, že sám bílý Premonstrátský oděv a

řeholi přijav, domů s pevným předsevzetím se navrátil, Premonstráty také do své vlasti uvést. Přijeda po svém návratu z Olomouce do Prahy, biskupa Jana Pražského k tomu sklonil, že část svých znamenitých rodních statkův k tomu účelu darovati přislíbil, aby také v Čechách pro Premonstráty klášter založen býti mohl. Pořídiv takto, nastoupil biskup Zdík r. 1139 zas novou pouť do Říma. Však biskup Jan I. již v měsíci březnu 1139 těžkou nemocí byl zachvácen, a na ni také 8. srpna téhož roku umřel. Svědčí o tom kronikář, že byl muž velmi dobrotivý, že mnichy a žáky velice miloval, a chudým, zvláště přesporním rád dobře činíval.

Svolán pak sněm k volení nového biskupa Pražského, a tu nejvíce k žádosti knížete Soběslava dne 29. září téhož roku zvolen jest výtečný opat Silvester z kláštera Sázavského za vrchního pastýře národu Českého.

Smrt knížete Soběslava I.
1140, 14. února.

Hned po této volbě vyjel kníže Soběslav z Prahy, aby ohlédal půlnoční a východní hranice České, kdež několik míst pro větší bezpečnost hranic zemských ohraditi kázal. V Polště totiž umřel již 28. října 1138 jeho starý přítel, Boleslav Křivoústý, a zdálo se, že jeho synové mezi sebou různice míti budou, a tak chtěl býti kníže Soběslav na té straně k Polsku na všechny případy připraven. Zejména tehdejší Hostin-hrad (nynější město Hostinné) kníže Soběslav nově stavěl a hradil, a přebýval, aby mohl na stavbu dohlížeti, v nedalekém dvoře knížecím, jemuž Chvojno říkali, a z kterého později povstalo město Dvůr. Tu však na Chvojné postřížen jest nemocí smrtelnou dne 17. prosince 1139; pročť dal se po novém roce do nově vystavěného Hostin-hradu přenést, kdež s pobožnou důvěrou a oddaností křesťanskou připravoval se ku smrti. Po mnohém trápení zesnul konečně na Hostin-hradě dne 14. února 1140 v náručí milované manželky své Adlety a u přítomnosti mnoha pánův českých kníže Soběslav I., poslední ze vnukův Břetislava I. a ze synův Vratislava krále.

Smrt tohoto výtečného knížete Českého způsobila v celé zemi nárek veliký a smutek upřímný; bylť pravým otcem vlasti, jako přívětivý a lidumilný doma, udatný a přísný v boji, tak byl moudrý v radě a vážený ode všech mocnářův sousedních. Císař Lothar a král Bela II. ničeho bez jeho rady a pomoci

nepočínali, a také Polský Boleslav III. uznával vysokou cenu jeho přátelství. Tělo jeho bylo s velkým pláčem všeho lidu z Hostin-hradu na Vyšehrad vezeno, a tam ve chrámě ss. Petra a Pavla vedle otce, krále Vratislava, a matky Svatavy pochováno. Vdova jeho, Adleta Uherská, milovavši ho celým srdcem, velmi jeho smrtí se trápila, až velkým hořem sklíčená v několika měsících po něm, 15. září téhož roku, také umřela. Pozůstalo po něm dítek patero, nejstarší Vladislav, kterýž měl býti Českým knížetem, Marie, markhrabina Rakouská, manželka Leopolda IV., po jeho smrti manželka Heřmana knížete Korutanského, Soběslav II., později nešťastný kníže Český, Oldřich a Václav II.

Kníže Vladislav II.

1140—1173.

Již svrchu bylo povědíno, kterak císař i veliký díl pánův českých Soběslavovi přislíbili, že syn jeho Vladislav po něm na trůn Český dosedne. Ale jinak se to po Soběslavově smrti změnilo. Již mezi tím časem, když kníže Soběslav na Hostin-hradě nemocen ležel, přední pánové čeští jakmile o tom nabyli jistoty, že z té nemoci nevyjde, počali scházeti se ku poradě, koho by za knížete přijíti měli, nejprve podtají, potom i veřejně na Vyšehradě. Jakož si nevážili více starého zemského zákona o nástupnictví na trůnu, tak též nedbali toho, že císař Konrad již mladému Vladislavu Soběslavici knížetství České v léno propůjčil. Již tenkrát mnozí přední pánové počínali sobě libovati v rozličných svobodách, a kníže Soběslav, že byl panovníkem ducha vyššího a odvahy ráznější, nebyl podle jejich chuti. Ustanovili tedy, že budou si svobodně voliti knížete z rodu panovníckého, který se jim nejvíce líbiti bude, majíce při tom ne tak dobré opatření celé země, jako raději svůj vlastní prospěch na zřeteli. Byl pak mezi těmi pány přední, jmenem Načerat, který vynikaje jménem, duchem a zkušeností mezi krajany svými, první slovo míval, tak že všickni jeho radou se řídili. Po něm byl však nejvážnější Olomúcký biskup Jindřich Zdík, kterýž veliké působení měl. Volený, ale ještě nevyšvěcený biskup Pražský Silvester, který Soběslavovi věren zůstatí chtěl, vida co se připravuje, ustoupil a poděkoval se z biskupské hodnosti i na své opatství do Sázavy se navrátil. Učinil to zajisté netoliko ze skromnosti, ale i z pobožné ostýchavosti, aby se nemusel do světských věcí míchati.

Jakmile zpráva o smrti Soběslavově do Prahy došla, téměř jednohlasně nejstarší syn někdy Vladislava I., Vladislav II., za knížete Českého zvolen, a již třetího dne po smrti předešlého knížete, 17. února, na knížecí stolici v Praze s velikou slávou jest posazen.

Místo odstouplého Silvestra pak zvolili také již 25. února Otou, dosavadního probošta u sv. Víta za českého biskupa, kterýž potom 28. máje v Mohuči od arcibiskupa tamějšího byl vysvěcen.

O novém knížeti Vladislavovi již nahoře zmínku jsme musili učiniti nechvalnou: Načerat a jiní pánové nepochybovali, že bude hovětí jejich žádostem, a že je nechá provozovati vládu v zemi dle vlastní jejich vůle, neboť ho znali dosud co mladého pána veselého, hýřivého a bezstarostného, i nadáli se, že nebude moci bez nich obejítí se. Však v této soběcké naději k velikému štěstí pro Český národ brzo se sklamali, jak níže uvidíme.

Abyste neměl překážek se strany přívržencův předešlého knížete, uradili se pánové, aby se Vladislav oženil s Gertrudou Rakouskou, sestrou markhrabat a vojvod Leopolda IV. a Jindřicha II., nevlastní pak sestrou císaře Konrada III. Stalo se tak, a Vladislav, jako hlavně Načerat radil, slavné poselství do Němec k císaři vypravil, a vzkázav jemu, že za Českého knížete přijat byl, za to ho žádal, aby mu Gertrudu Rakouskou za manželku dal. Císař tuto žádost velmi vděčně přijav, k svatbě takové přivolil, načež kníže Vladislav do Bamberku k němu se vypravil, aby u něho potvrzení svého dosáhl. Císař Konrad s toutéž ochotností jal se potvrditi nové toto volení, jakož byl potvrdil dvě leta před tím mladého Vladislava Soběslavice.

Těmuž Vladislavovi Soběslavici vzal nyní kníže Vladislav II. knížetství Olomoucké, a vzkázal do Rus Otovi, synu Oty II. příjmím Černého, kterýž se od r. 1126 při dvoře některého Ruského knížete zdržoval, aby se do vlasti navrátil, že mu téhož knížetství Olomouckého, v kterém již jeho otec a děd vládli, propůjčiti chce, spolehaje se za to na jeho vděčnost a věrnost. Ota rád uposlechl a v Olomoucko se uvázal, třetí tobo jména. Stejnou dobou všichni ostatní knížata Moravští Vladislava II. za svého staršího knížete uznati museli, a jemu se pokořili. Vladislav Soběslavice pak musel se spokojiti jakýmsi úřadem při dvoře knížecím, aby byl na očích, a chování jeho pozorováno býti mohlo.

Založení kláštera Strahovského.

1140.

Jak mile Vladislav II. v knížetství svém se utvrdil a pokojně panovati počal, předstoupil před něj a jeho manželku Gertrudu Rakouskou Olomoucký biskup Zdik, a sklonil je k tomu, aby své panování pobožným skutkem zasvětili a pro nový řád bílých kněží Premonstratských také v Čechách klášter založili, ku kterému již předešlý biskup Pražský Jan I. značnou část jmění svého byl odkázal.

Když se pak jednalo o místě, kdeby ten nový klášter státi měl, tu pravil biskup Zdik ku knížeti a kněžně: „Veleslavný kníže, vznešená kněžno! Oznamuji, co mi jest na mysli z času předešlého. Když jsem byl z příčiny náboženství v Jerusalemě, pilně jsem také spatřoval způsob a položení města toho svatého: jistě mi věřte, že jsem nikdy žádného města neviděl tak nápodobně k Jerusalemu ležeti, jako město toto Pražské, neb tyto stráně a hory, kteréž vidíte na Letni, jsou jako hory, o kterých napsal David král v žalmu stém dvacátém čtvrtém: Hory okolo Jerusalema a pán okolo lidu svého. Viděl jsem také klášter znamenitý v Jerusalemě, kterýž slove na hoře Sion, a jest k západu slunce, a stojí tak nápodobně nad Jerusalemem, jako tamto nad Prahou Strahov stojí. Tamť by tedy bylo místo nejpříhodnější, kdežby nový klášter státi měl.“

Strahov, od paměti lidské již tak nazvané místo v lese mezi Petřínem a hradem Pražským, kde za starých časův mívali prý lotrové skryši svou, přepadávající odtud snad opozdilé pocestné, kteří přicházeli ku Praze, byl tedy ustanoven za sídlo nového kláštera, a nové jméno jemu Hora Sion dáno.

Biskup Zdik sebral bez odkladu něco mužův zbožných, kteří svůj život podle pravidel bílého řádu Premonstratského službě Boží posvětili hotovi byli, a jakéhosi kněze Blažeje, bezpochyby mnicha Premonstratského, který s biskupem Zdikem z Jerusalema do Prahy přišel, jim za představeného dav na Strahově je osadil. Že pak pravidla této nové duchovní osady nemohly odjinud než z onoho zřídla býti čerpány, kde řád ten již rozkvétl a se utvrdil, vypravil biskup Zdik se schválením knížete Vladislava a kněžny Gertrudy zvláštní poselstvo do krajin Porýnských, kde tenkrát nejslavnější byl klášter Premonstratův v Steinfeldě, aby odtamtud vyžádalo sbor kněží k osazení na Strahov. Předstoupili před shromážděnou kapitolu řádu poslové

čestí, i s velikou ochotností učiněno jest, čehož sobě zakladatelé hory Sionu žádali.

Hned sám opat kláštera Steinfeldského pojav s sebou několik bratří, a také Gotšalka, muže znamenitého, (kterýž po čase byl opatem kláštera Želivského) do Čech se vypravil. Noví řeholníci byli v Praze od knížete, kněžny a biskupa Zdíka laskavě uvítáni, a opat jejich přijav ve jménu řádu svého místo na Strahově k založení kláštera, a vše, čeho bylo zapotřebí zařídiv, zase do Steinfeldu se navrátil. Zatím co se klášter stavěl, bydleli bratří ve stavení dřevěném. Po roce pak Steinfeldský opat opět na Strahov přijel, a s sebou sbor kanovníkův k osednutí v tomto místě určených přivedl. Ti pak mezi sebou vyvolili za prvního opata svého jakéhosi Gezona, muže znamenitého, kterýž byl před tím kanovníkem a kustosem kapitoly Kolínské nad Rýnem, veda živobyťi nějak velmi lahodné, ale jakýmsi strašlivým snem a částečným vyplněním jeho pohnut své důstojenství složil a ve Steinfeldě do nového řádu vstoupil, jehož prvotní zřízení předpisovalo obzvláštní zdržlivost a přísnost mravů. Steinfeldský opat všecko takto pořídív, vzal výše řečeného Gotšalka s sebou zpátky do Němec, jehož by nový opat Gezo rád byl v Čechách podržel. Stavba kláštera Strahovského čili Sionského vedena jest rychle a s velkým nákladem, i vystavěn při něm také veliký důstojný chrám Páně ku cti Vnebevzetí Panny Marie, tentýž, který v základech do dneška stojí, byv ovšem později přejinačen a všelijak přestavován. Říkalo se již tehdy, že to jeden z nejznamenitějších chrámů řádu toho Premonstratského. Nadání kláštera na statcích a rozličných jiných důchodech od Vladislava a jeho manželky Gertrudy, od biskupa Jindřicha Zdíka a zemřelého biskupa Jana, bylo znamenité, a mnohé tyto statky nalézají se až podnes v držení jeho, jakož tento klášter co do zámožnosti a působnosti jest nyní nejpřednější mezi všemi kláštéry řádu Premonstratského v Evropě.

Ráznost Vladislava II. Založení kláštera Doksanského.

1141.

Vladislav Soběslavic, jemuž kníže Vladislav II. Olomoucko vzal a za to nějakým úřadem při svém dvoře jej opatřil, ač počestně a dobře chován byl, předce se vždy nějaké zlé přihody obával. Stalo se pak, že s knížetem a celým dvorem přišel ještě r. 1140 na knížecí dvůr Živošť (nynější Živohoušť) nad Vltavou, kdež kníže vánoční svátky slaviti si předsevzal;

a tu když o Božím hodě všickni se veselili, a kníže jim veliké hodování učinil, mladý Vladislav Soběslavic v té noci svou chvíli upatřil, a s malým počtem svých věrných od knížete potajmo ujel, a do Uher k svému svaku Belovi se obrátil, doufaje, žeby tam nějaké pomoci dosáhl, a českého trůnu, od kteréhož odstrčen byl, mocí Uherskou nabyti mohl.

Však brzo po jeho příjezdu král Bela dne 13. února 1141 umřel, a český kněžic s nadějí svou se minul.

Knížete sice nemile se dotknul tento útěk, nicméně ducha netratě rázně a samostatně ve svém panování sobě počínal. Dokázal toho nejlépe, jak mocně umí doraziti, kde toho potřeby, že hned z jara r. 1141 v měsíci březnu, když

Bitva mezi Čechy a Moravany pod Vysokou. (Str. 563.)

(61.)

se mnoho loupežníkův ukazovalo v celé zemi České, všude je vsí mocí dal honiti, schytati a pověsiti. Nejřednější utrpěli trest smrti na šibenické hoře u Prahy, která podnes tak se nazývá, a mezi Žizkovem a vsí Olšany stojí. Však mnozí z těch předních loupežníkův pryč utekli a takto trestu ušli.

Biskup Jindřich Zdík spůsobiv lonského roku počátek kláštera Strahovského, přemluvil

nyní knížete Vladislava a zvláště jeho manželku Gertrudu Rakouskou, aby založili ještě jiný klášter pro panny řádu Premonstratského. Uchopila se té myšlenky kněžna s velkou vroucností, i vyhlédnuto jest místo v župě Litoměřické na pravém břehu Oharky v krajině rovinaté a rozkošné, a ještě téhož roku 1141 položili kníže Vladislav a kněžna Gertruda základní kámen k panenskému klášteru Doksaňskému.

Biskup Zdík ten základní kámen požehnal a stavělo se horlivě. Mezi tím odešlo poselstvo od knížete do Němec, aby z kláštera Dunewaldského v biskupství Kolínském nad Rýnem požádalo jistý počet panen Premonstrátek pro osazení toho nového kláštera Doksanského. Znamenatí sluší, že blahoslavená Recovere de Clastre byla zakladatelkou Premonstrátek, obdrževši první r. 1122 z rukou sv. Norberta závoj klá-

šterní. Premonstrátky žily také podle zákona sv. Augustina, s počátku velmi přísně, nezpívaly ani na kůru ani v kostele, nýbrž jen šeptaly žalmy, hodinky k Panně Marii a jiné modlitby. Když do kláštera vstoupily, ustříhány jsou jim vlasy, a nikdy nesměly klášterní zdi opustiti. V klášteře u mříže jen a u přítomnosti dvou klášterních sester, jinde jen u přítomnosti dvou konvršův čili klášterních bratří mluviti směly

Konrád kníže Znojemský hradu Pražského dobývá. (Str. 565.)

(62.)

s osobami mužskými, a kdyby to i jejich nejbližší krevní příbuzní byli. Oděv jejich byl utkán z bílé vlny anebo z beránčích koží sešit, závoj byl černý.

Když to vše biskup Zdík dle přání srdce svého zařídil, předsevzal si jako někdy sv. Vojtěch, pohanům slovo Boží kázati, a ještě téhož r. 1141 vzav kříž s oltáře sv. Petra v Olomouci, zbožnou radostí nadšen plakal i prozpěvoval slova Kristova: Kdo chceš následovati mne, zapři sebe sám, i vezmi kříž můj na sebe. Pak sedl na kůň, a se svým lidem prý do Prus táhl, chtě Pru-

sáky vírou osvítili a do lůna církve křesťanské uvést. Však ničeho nepořídív brzo se vrátil; starý kronikář pak o té výpravě napsal, že lépe jest o tom mlčeti a z toho se raději těšiti, že se biskup Zdík zdrav navrátil.

Jiní pánové zas v lednu téhož roku 1141 na pouť do Jerusalema se vypravili, mezi nimi také kníže Spytihněv, syn nebožtíka Bořivoje II., a pan Miroslav, bezpochyby potomní zakladatel kláštera Sedleckého.

Spiknutí Moravských knížat a Českých pánův. Bitva mezi Čechy a Moravany pod Vysekou.
1142. 1142, 25. dubna.

Mezi tím Načerať a přátelé jeho vždy víc a více poznávali, kterak se v knížeti Vladislavovi zmýlili, který jich v té míře nechtěl poslouchati, jak oni sobě přáli. Za to počali se nepokojiti, a scházevše i radivše se často podtají, jali se naříkati hlasitě, že nedobře volili, an prý Vladislav ke vládě neschopným se býti ukazuje. Drželiť s nimi proti knížeti skoro všickni vyšší úředníci župní a dvorští, poněvadž tito právě chtěli úřadův svých užívati dle své libosti. Při knížeti pak zůstali všickni méně mocní, kteří totiž úřadův neměli, a získáním přízně knížecí jich dojíti chtěli.

Všickni tito spiklenci, aby tím jistěji Vladislava s trůnu zase svrhnutí mohli, odcházeli jeden po druhém na Moravu ku knížatům Moravským a učinili s nimi spolek a úmluvu takovou, že chtějí všickni místo Vladislava za knížete Českého míti Konrada II. Znojemského, syna Litolta též Znojemského. To se stalo již r. 1142, a byli v tom spolku tehdejší knížata na Moravě kromě řečeného Konrada, Vratislav Brněnský, Ota III. Olomoucký (nevěděník, kterého kníže Vladislav z Rus povolal, a v Olomoucku osadil), potom synové nebožtíka Bořivoje II. Svyatopluka, který se z Jerusalemské pouti navrátil, a Lipolt, konečně i Vladislav Soběslavic, který vida se v naději své v Uhřích sklamána, také se k výtržným moravským knížatům přidal.

Domácí válka mezi Čechy a Moravany.
1142.

Vladislav, kníže Český, o tom uslyšev, co se proti němu v Moravě děje, umínil si tomu přítrž učiniti, i vypravil posly své ku Konradovi Znojemskému, kteréhož chtěli spiklenci na trůn český posaditi, i též k Vratislavovi Brněnskému, napomínaje obou, aby nezapomínali na přísahu, kterouž se jemu zavázali, zeměmi, kterýchž jim udělil, aby pokojně vládli a zlé rady buřičův z Čech odběhlých aby neposlouchali. Biskupa Zdíka též do Olomouce poslal, kterýž tam před Otou III. předstoupiv jemu velmi domlouval, a toho dobrodiní jemu připomínal, že z milosti Vladislavovy té krajiny obdržel. Však Ota nevědný toho napomenutí biskupova sobě nic nevážil, aniž se od toho spiknutí odvrátil dal.

Tedy všechna knížata Moravská sebravše silné vojsko a postavivše se pod rozkazy Konrada Znojemského, dali se v pochod do Čech, aby jej tam na trůn český posadili. Zdálo se, že Konrád vyhraje, neboť kníže Vladislav octnul se u velikém nebezpečí, všickni přední pánové čeští, kromě několika, stáli proti němu při Konrádově straně. Jen pan Velislav, starý Vladislavův přítel od mládí, Olomoucký biskup Zdíka, pánové Časta, Smil se syny svými, potom Ben a Vladislavovi dva mladší bratři Jindřich a Děpolt nespustili se svého knížete, a byli mu horlivě a věrně radní a pomocní. Kníže Vladislav tedy uslyšev, že již jeho nepřátelé z Moravy do Čech táhnou, sebral vojska, kolik mohl, i do pole se postavil. Na hoře Vysoké blíž potomní Kutné Hory mezi Suchdolem a Malešovem se položil proti vojsku moravskému, ježto v mnohem větší síle bez odporu do Čech vešlo. Dne 24. dubna 1142 přitáhli Moravané se svými knížaty a odbojnými Čechy s Načeraťem v čele pod Vysokou, a vyjednávali s knížetem Vladislavem. A však, poněvadž co do hlavní věci, kdoby měl pánem býti v České říši, každé pokojné narovnání stalo se nemožným, tu zejtřejšího dne 25. dubna pokusily se obě strany o rozřešení té otázky velikou bitvou.

Boj strhl se s obou stran velmi krutý a krvavý: Vladislav pro zachování svého trůnu udatně bojoval. Konrád na Čechy zuřivě dorážel, aby jich sobě podmanil a knížetství Českého obdržel. A tu ta bitva několik hodin trvala, a Vladislavovy růžové prapory již počaly vítězně klestiti sobě cestu skrze zástupy nepřátel: ale v okamžení rozhodném někteří zrádcové v jeho vojstě, davše sobě umluvené znamení, vzkřikl: „Spas se, kdo může!“ a buďto hanebně na útěk se dali, anebo veřejně k nepřítelům se připojili. Tu jen malý houfec zůstal věrných Čechův při svém knížeti, který nyní se všech stran od nepřátel obklíčen v největším nebezpečí se octnul. Však v tom osvědčila se jemu také nejušlechtilejší věrnost a odvaha; zástup jeho odběhnutím zpronevěřilých nenadále ztenčen hrdinsky v boji setrval, i ač již ne vítězství aspoň čestného couvání sobě vymohl. Dva nejudatnější vůdcové čeští, Smil a Ben, padli na bojišti za obět oddanosti své, Velislav, Časta a jiní měli těžké rány. Avšak i na druhé straně Načerať, hlavní původce této nešťastné války, s mnohými jinými padl. Od toho Načerať založeno bylo snad nynější mě-

stečko Načerač, kteréž leží opodál vrchu Blánsku, avšak nyní pokaženě Načeradec slove.

Kníže Vladislav se zbytky svého vojska, maje v té výpravě vždy věrného sobě biskupa Zdíka po boku svém, spěšně ku Praze nazpět se obrátil, a Konrád Znojemský ač vítěz, byl tak velice tou bitvou seslaben, že si netroufal, hned ustupujícího Vladislava stíhati, a cestu ku Praze jemu založiti.

Konrád Znojemský Prahy dobýval.

1142.

Kníže Vladislav ztrativ boj pod Vysokou, netratil dobré mysli; jsa smělý a opatrný uměl sobě poraditi i v neštěstí. Dal rychle Pražský hrad k obraně opatřiti, zásobu potrav do něho přinesti, hradby jeho opravit, a nejudatnějšími bojovníky osaditi. Obranu hradu, ochranu své manželky Gertrudy Rakouské, která na hradě zůstala, a ochranu svého trůnu na hradě tom stojícího i všech svatých hrobů patronův Českých poručil svému bratru Děpoltovi; druhého bratra Jindřicha do Budišína vyslal, aby tam v Srbské zemi více lidu ku pomoci sebral, sám pak, s věrným Velislavem, potomním Vyšehradským županem, s biskupem Olomouckým Jindřichem Zdíkem a s jinými pospíchal do Němec k císaři Konrádovi III. do Würzburgu, aby sobě vyžádal pomoci od něho.

Svým vítězstvím opojen přitáhl hned Konrád Znojemský se svým vojskem moravským a českým před Prahu a jal se obléhati hrad Pražský. Bylo to první opravdivé obléhání Prahy, o kterém jistých a podrobnějších zpráv se nám zachovalo. Konrád obklíčil hrad se všech stran, jak nejlépe mohl, a kázal často útokem hnáti, užívaje při tom rozličných bořících a velkých střílečích nástrojův, totiž velikých prakův a bořících hadův. Však udatný vůdce posádky hradské, kníže Děpolt všem útokům velmi statečně odpíral, časté výpady činil, a obléhající nepřátelům kde mohl škodil. S jedné i s druhé strany přišlo mnoho lidí o život. Když pak mezi tím došla Konráda Znojemského zpráva, že císař Německý na žádost Vladislavovu jemu ku pomoci osobně do Čech táhne, tu on tím větším úsilím hradu dobývati velel, aby se v něj tím dříve uvázati mohl. A tu ten Přemyslovic Konrád nerozpakoval se rozkázati, aby mezi hustou střelbou šípů, kterou jeho bojovníci proti hradu řídili, také ohnivými šípy házeno bylo, aby toto jeho vlastního rodu staroslavné sídlo raději ohněm bylo zahubeno, jen kdyžby svého spupného záměru dosáhnouti mohl.

I tak se stalo, že jeden ohnivý šíp se zabodl do střechy jednoho kanovnického domu vedle kostela sv. Víta, a zapálil. Celý ten dům vyhořel, a také největší část kostela s mnohými poklady. Od toho ohně chytil se pak sousední klášter sv. Jiří, a ten i s kostelem nejen zcela vyhořel, ale prý od samého základu pobořen byl, nespíš, když nepřátelé doráželi na hradby od půlnoční strany, za kterými hned ten klášter již od počátku stával. Svatojiřské panny, majíce tehdy Bertu, bezpochyby dceru z knížecího rodu, za abatyši svou, vidouce kostel, kaple a tiché příbytky své spálené a v rumiště obrácené, s hrozným nářkem a těžkým vzdycháním téměř položivé, sotva očí a rukou svých od přestálých úzkostí k nebi pozdvihnouti mohouce, rychle nalezeným tajným východem z hradu ušly, a v jistém místě pod Petřínem se ukryly. Obyvatelstvo podhradí Pražského a okolních vsí zkusilo při tomto obležení od domácího nepřítelů hlavně mnoho strachu a úzkosti, také týrání od bojovníkův, jižto jejich příbytky vytloukali sami se v nich usazujícíce.

Avšak všecko to namáhání Konrádovo o dobytí hradu bylo předce marné. Asi po čtyřech nebo pěti nedělích, co oblehání trvalo, přišla zpráva, že císař Konrád s Vladislavem již překročil hranice české. Vyslal Konrád Znojemský vyzvědače, aby přezvěděli o síle vojska císařova, a ti se vrátili s děsnou zprávou, že je již na luhách za Plzní shledli, a že toho vojska takové množství jest, že od pozlacených přílbic, štítův a brnění blýskaly prý se ve slunci hory a lesy. Konrád Znojemský zamýšlel prvé proti samému císaři táhnouti, a bojem jej podstoupiti, však tu jej opustila srdnatost, a hradu Pražského nedobýv v největší tichosti času nočního své ležení před Prahou opustil, a hned na zpátečné tažení do Moravy se vydal. Tím se spolek spiklencův moravských i českých sám sebou rozvázal, a každý hledal spásy své v úkrytu.

Císař Konrád III. maje starost o svou nevlastní sestru, Českou kněžnu Gertrudu, v Pražském hradě zamčenou, a také získán jsa od Vladislava slibem, že se mu za pomáhání znamenitě odplatí, vypravil se skutečně s vojskem na rychlo sebraným do Čech; však kníže Vladislav se svým lidem napřed táhl, — a tak se stalo, že když ku Praze přijel, nepřítel tu již nebylo, a on bez překážky na hrad Pražský, ovšem z části vypálený a valně porouchaný přišel, kdež svou manželku i bratra v dobrém zdraví zastal. Jemu v zápětí přijel zrovna na Boží hod svatodušní, dne 7. června 1142, císař Konrád s vojskem německým, a byl od Vladislava a

Gertrudy jako vítěz, ač nepřítel ani neviděl, na Vyšehradě slavně přivítán, skvostně uctěn a vyčastován. Za několik dní obdržev slíbenou náhradu zase pokojně se svým vojskem do Němec se navrátil.

Biskup Zdik. Oprava Praž. hradu a jeho kostelův. 1142.

Biskup Olomoucký Jindřich Zdik již po delší čas nesnášel se dobře s Moravskými knížaty. Když pak tito proti svému vrchnímu knížeti Vladislavovi II. se pozdvihli, tu Moravský biskup od nich zcela se odloučil, a zachovav věrnost knížeti Vladislavovi sám ho i do bitvy u Vysoké sprovázal, i k císaři Konrádovi do Němec s ním šel, vyhledávaje prospěchu jeho ve všem dobrém radou a pomocí. Za to se biskupovi Moravští knížata pomstít chtěli, a v tom nešlechtném úmyslu hned všech jeho statkův a příjmův se zmocnili, za nepřítel vlasti jej vyhlásivše. Biskup Zdik však naproti tomu vynesl na ně jakožto věrolomce klatbu církevní, a v celé zemi Moravské služby Boží nesměly se vykonávati, což papež Innocenc II. nejen potvrdil ale i přitůžil. Biskupův osud závisel však potom jen od válečného štěstí knížete Vladislava, a poněvadž se tento nemohl hned toho roku 1142 na Moravu vypravit, aby knížata potrestal a biskupa do jeho biskupství zas nazpět uvedl, musel se Jindřich Zdik celý rok v Čechách, dříve také v Bavořích zdržovati, a svého času vyčkati. Zatím však měl nejhorlivější účastenství ve stavbě a zařizování klášterův svého řádu Premonstratského na Strahově a v Doksaněch.

Jak mile v zemi České zase pokoj zjednan byl, jali se hned opravovati a znova stavěti pobořené a spálené domy a kostely na hradě Pražském. Kníže Vladislav poskytoval k tomu pomoci své pokud jemu knížecí pokladnice stačila. Chrám sv. Víta ztrativ střechy své, předce neutrpěl tím ohněm tolik jako před 51 lety, r. 1091; kanovníci o to se postarali, aby byl vyrumován, a sv. těla patronův českých jakož i těla knížat a biskupův našla se šťastně v stavu neporušeném. Opravování stavby toho chrámu netrvalo déle, než rok a něco málo měsícův, tak že již 30. září 1143 opět posvěcen býti mohl. Vysvěcení toto vykonali oba domácí biskupové, Ota Pražský, Jindřich Zdik Olomoucký a biskup Bambercký.

Panny z kláštera Svatojiřského, které za obležení hradu někde pod Petřín se utekly, potom při kostelíčku sv. Jana Křtitele na Újezdě jakési

chudé přístřeší našly, s velkou žádostí očekávaly dne, kdy by se zase do svého kláštera navrátili mohly. Vypravovali jim strážníci na hradbách, rybáři a jiní prostodušní lidé, kteří v noci pracují, terak prý časem nočním vidají plameny z jejich spáleného kláštera vyšlehovati a až prý k nebesům dosahovati. Kdo ví, co ti lidé viděli, a jak si to vykládali, ale panny to braly za jakési napomenutí, aby šly na hrad, a svůj spálený klášter navštívily. I prohledaly kostel i oltáře a nejvíce plačíc vyhledávaly hrobu s ostatky sv. Ludmily. Byl pak na hradě jistý Němec kameník a zedník, jmenem Wernher čili Werner, který bezpochyby pracoval na opravě chrámu sv. Víta a kanovníckého domu; i přistoupily panny k němu žádajíc ho, aby jim mezi kamením a oharky pomohl hledati hrobu sv. Ludmily. Werner prý skutečně našel rakev neporušenou, i hned šel k pannám na Újezd k sv. Janu, aby jim o tom zprávu dal, a odměny za to od nich požádal. Panny zapomněvše radostí na svou bídu běžely na hrad, aby rakev vyzdvihly. Ale jako ze strachu smélosti té zanechaly, a zavolavše kněze Putena, jeho radou a pomocí rakev vynesti chtěly. Tu však něco divného prý se přihodilo, nemohly prý na hrad se dostat, jelikož prý bránu našly zatarasenou a zamčenou, a jakkoliv se namáhaly ji otevřít, nemohly toho žádným způsobem dokázati. Zaraženy vrátily se na místo, odkud byly vyšly; poslaly ale k biskupovi Otovi, prosíce, aby přišel, a coby počítí měly oznámil. Potom žádaly zas Moravského biskupa, aby jim tělo sv. Ludmily vyzdvihl. Biskup Zdik slíbil, že to učiní, jakmile mu povolení k tomu od správce kostela Pražského, biskupa Oty, přineseno bude. Panny neodstupující od svého předsevzetí, pomocí Jindřicha, děkana, a Petra, arcijahna u sv. Víta, též ostatních kanovníkův skutečně rakev vyzdvihly, otevřely a prohlédnutou s velkou radostí vedle velkého oltáře u sv. Jiří uložily.

Ten výše zmíněný Werner uvázal se potom v nové vystavení kostela i kláštera sv. Jiří, a dal k tomu dílu dva kameníky. Ti však ledva pracovati počavše umřeli. Werner přivedl zas druhé dva, a ti zase zemřeli; tu konečně sám se dal do díla toho, avšak také zemřel. Tu přišlo na jevo, že ten Werner našel ostatky sv. Ludmily, potajmu část z nich ukradl a sobě podržel, neboť přišel brzo po jeho smrti syn jeho z Němec do Prahy, navštívil svého strýce Gervasia, probošta na Vyšehradě a vyznal to na svého otce. Probošt dal tomu Wernerovu synu napomenutí, aby ukradené ostatky vrátil, což ten také učinil.

Konečně sluší poznamenati, že kostel sv. Jiří od tohoto obnovení svého po vyhoření r. 1142 podobu svou ve svých hlavních podstatných částech až do dneška více nezměnil, a že následovně, když všechny druhé starší stavby během času zahlazeny byly, tento Svatojiříský chrám s mnohými památkami svými jest nyní naše nejstarší celá, více méně zachovalá kostelní stavba v Praze. Nejvíce kníže Vladislav II. o takové vystavení tohoto chrámu pečoval, a biskup Jindřich Zdík byl nejúčinnivějším pomocníkem a těšitelem nešťastným velmi sklíčených klášterních panen.

Založení kláštera Sedleckého.
1142.

Toho času byli v Čechách již dvojí mnichové, starší, Benediktini, celí černí, novější Premonstrati, celí bílí. Nastali však v církvi katolické dříve než Premonstrati ještě jiní řeholníci, majíce oděv odpolu bílý odpolu černý, totiž Cisterciáci. Jejich zakladatelem byl sv. Robert, mnich Benediktinský, který proto, že Benediktini již svou řeholi dost přísně nezachovávali, v lesnatém údolí, kteréž se jmenovalo latinsky Cistercium, francouzsky ale Cîteaux, a blíž města Dijonu v zemi Burgundské leželo, jistý počet nábožných bratří shromáždil, starou řeholi sv. Benedikta v prvotní přísnosti obnovil a tak od Benediktinův se odtrhl. Papež Paskal II. pravidla od sv. Roberta obnovená r. 1098 potvrdil, a tak počal

řád Cisterciakův od prvního svého kláštera v Cistercium tak nazvaný. Pro velikou přísnost pravidel nebyl by se mohl tento řád velmi rozšířiti, však tu vstoupil r. 1114 výtečný muž sv. Bernard do toho řádu, a přivedl ho do veliké

oblíby. Hned se nové kláštery proň zakládaly, mezi nimiž také v Clairveaux (Jasnodolu), kde sv. Bernard za opata ustanoven byl. R. 1119 byla řehole Cisterciakův nově přehlédnuta a blíže určena, a každý rok se odbývaly generální kapitoly čili valné schůze, a nových klášterů, až daleko přes tisíc, v málo letech přibýlo ve všech katolických zemích. Oděv řeholní byl bílý hábit, opasek a škapulír byly barvy černé. Kostely toho řádu stavěly se vesměs veliké a často nádherné, a vždy k počtě Panny Marie se zasvě-

covaly. Vedle kostelův stavěly se kryté ambity čili chodby do čtverhranu, které uzavíraly dvůr neb hřbitov a studnici s čistou vodou. Život vedli mniši přísný, modlili se, jedli a spali společně.

Dosud nebylo takového kláštera ani v Čechách ani na Moravě, až tu r. 1142 znamenitý pán český, jmenem Miroslav, bezpochyby tentýž, kterýž před rokem s mladým kněžicem Spytihněvem do Jerusalema putoval, a někde řád ten Cistercianský poznal, sobě předsevzal, řád ten do Čech uvést a jemu klášter vystavět. Oznamil tento svůj úmysl knížeti Vladislavovi II.,

Vnitřek chrámu sv. Jiří na hradě Pražském po obnově r. 1142. (63.)

Otovi, biskupu Pražskému, jakož i Jindřichovi Zdíkovi, biskupu Olomúckému, a ti v tomto předsevzeti jej podporující s radostí k tomu své povolení dali, a zvláště horlivý biskup Zdík přimlouvou a podporou k vyvedení toho přispíval. Jelikož Cisterciáci k zakládání klášterů svých vyhledávali krajin příjemných a vším, co k živobytí potřebno jest, v dostatečné míře opatřených, ustanovil se pan Miroslav na tom, odevzati jim svou ves Sedlec s okolní krajinou, která jemu náležela, a u paty nevysokých pahorků při potoce Vrchlici v župě Čáslavské velmi ve se se ležela. Pak sobě vyprosil od kněze Gerláka, opata Cisterciánského kláštera Waldsaského, v Bavořích blíž hranic českých ležícího, aby mu 12 bratří svého řádu k založení Sedleckého kláštera do Čech poslal, což se také stalo, a noví tito mniši následujícího roku 1143 v Sedlici osedli a klášter pomocí dělníkův jim přidáných sobě stavěli. Žeby se byl jejich první opat Hořislav nazýval, pravdě zcela se nepodobá, ani tito první mniši Němci byli a Čecha by sobě za opata nezvolili. Pan Miroslav učinil k tomu svému klášteru hojné nadání na statcích, pozemcích a důchodech, a pak ten klášter velice proslul jak bohatstvím tak znamenitou výstavností svého chrámu.

Toho roku 1142 vyslal papež Innocenc II. také svého legata Guidona, kardinála diakona, do Čech a do Moravy, aby církevní kázeň napravil, a zvláště všeliké nepořádky mezi kněžstvem stavil a odstraňoval. Zvláštním listem dne 21. srpna 1142 v Lateraně napsaným poručil papež toho legata biskupu Jiřidřichu Zdíkovi, aby mu ve všem zvláště byl raden a pomocen.

Kterak Vladislav II. Moravská knížata potrestal.
1143.

Kníže Vladislav odložil potrestání, jakéhož Konrád Znojemský a ostatní knížata na Moravě za svou spronevěřilost a své povstání zasloužili, až na rok následující, a tu sebrav pole napřed do Znojemska se obrátil. Tu všechno zboží Konrádovo mečem a ohněm popleniv, obrátil se do Brněnska, kteréž Vratislavovi patřilo. I tu knížecí vojsko vše co s sebou vzíti nemohlo, ohněm spálilo a zkazilo. Pak došla řada na Olomoucko, zemi to Oty nevděčného, a vrchní kníže vida, že sobě jeho vojsko v této výpravě libuje, dal i tuto část Moravy vyplniti a zhubiti. Knížata však nemohouce odolati síle svého vrchního knížete, aniž hněvu jeho oblomiti, hanebně Moravu opustili, a své osoby v útěku zachránili, vydavše takto nevinný lid Moravský na záhubu,

kterouž jemu byli připravili. Takto kníže Vladislav uvedl Moravu zase v poslušensství své, a jeho bojovníci s nesmírnou kořistí do Čech se vrátili a kromě toho ještě od knížete hojných darův dostali.

Působení kardinála Guidona. Moravští knížata na milost přijali.

1143 a 1144.

Kardinal Guido měl dvojí poslání v Čechách a na Moravě; předně vyšetřiti viny knížat Moravských, smíření spůsobiti, biskupovi Zdíkovi od nich zadostučinění opatřiti a klatbu zdvihnouti, za druhé vymeziti všechny posud ještě zbývající zlé obyčeje, které se s církevním řádem nesrovnávaly, jako zvláště provedení zákona papeže Řehoře VII., že kněží nemají se ženiti.

Zašel tedy napřed na Moravu; ale nebylo mu snadno, pobouřené vášně a zlé choutky krotiti, lidi na lepší, smířlivé myšlenky přiváděti a křesťanskou pokoru a lásku jim vštípit. Bylť však muž velmi opatrný a stálý, svůj cíl neunaveně na zřeteli maje, a v skutku mnoho se mu konečně zdařilo. Tak přivedl Moravská knížata i národ k tomu, že se zavázali přísahou k úplnému zadostučinění biskupu svému. Pak se odebral do Pasova, kde se právě biskup Jindřich Zdík zdržoval, a šel s ním a jeho družinou do Prahy ku knížeti Vladislavovi, aby jej sklonil ku smíření s jeho strýci Moravskými. Jak kardinál tak i oba biskupové, český i moravský, nabízeli se mu, žeby to smíření sprostředkovati chtěli. Vladislav nezdráhal se příliš, odpustiti zpronevěřilým strýcům svým, kdyžby se mu poddali a tehdaž obyčejným způsobem veřejně jemu svou pokoru ukázati chtěli.

Knížata vidouce, že jinak býti nemůže, uposlechli kardinála, a do Prahy se dostavivše na paláci knížecím před knížetem Vladislavem ve postavili. Kníže Vladislav seděl na svém trůnu a obklopen jsa všemi dvořany a předními pány, žádal od nich, aby mu znamení svého pokoření podali. Přední úředníci vytasili meče své, a tu všickni knížata, kteří nedávno ještě tak hrdě šíji svých vypínali, pokleknouce hluboce tyto své šíje skláněli pod meči nad nimi tasenými. Tu kníže Vladislav jim odpustil, a pamětliv jsa, že otcové jejich byli také otcové jeho, úplně se s nimi smířil, také přísahal, že nikomu z nich zlym toho, co se stalo, spomínati nebude, a pak jim zase jejich úděly vrátil, Konrádovi Znojemsko, Vratislavovi Brněnsko a Otovi Olomoucko. Rádi je přijali zase, ač byly vybrány a zhubeny.

V provedení důležitých proměn a oprav v řádu církevním a v stavu kněžském podporovali kardinala Guidona kníže Vladislav i jeho manželka Gertruda rázně a horlivě. Jakkoli již legatové papeže Řehoře VII., Bernard a Řehoř r. 1073 proti sňatkům kněží působili, předce dosud tohoto příkázání papežova jen málo kdo šetřil, a nejen kněží obyčejní, ale i kanovníci a jiní znamenití kněží napořád v řádném manželství živi byli, ano mnozí, aby s té strany žádných obtíží neměli, ani se úplně na kněžství vysvěcovati nedávali, avšak duchovních prebend svých při tom užívali. V obou biskupstvích pak, Českém i Moravském, nebyly na mnoze farní osady řádně určeny a od sebe odděleny, a mnozí kněží přísluhovali věřícím kdekoliv se jim právě hodilo, k stálé fáře ani vázání nejsouce. To všecko mělo se nyní napravit, a legat Guido počal napřed kněžská manželstva rozháněti. Obešlav všude kam přišel přispěním knížecím a obou biskupův napřed všecko kněžstvo před sebe, rozkaz papežův ohlásil, aby totiž všickni manželky své propustili, a od toho času v bezženství živi byli. Bylať věc ovšem přetěžká dobrému manželů, ženu svou, s kterouž mnoho let v manželství přebýval a děti s ní splodil, ji i děti své odstrčiti. Pročež někteří tomu velmi odpírali, a že to nařízení nelidské jest, tomu legátovi domlouvali, dokládajíce, že toho zákon Boží nikterakž nekáže, a že se to jen tvrdostí některých mnichův vymýšlí a nařizuje. Ale nebylo nic platno, již v celém západním křesťanstvě byl ten zákon přijat, a naši kněží nesměli v tom vyminku činiti. Legat Guido mocí sobě udělenou neposlušné tím trestal, že je z úřadu jejich svrhl, a jim všechny důchody, kterých od kostelův užívali, zastavil a odňal. Mezi těmi ssazenými a od oltáře odstraněnými kněžími byl předně Jurata, probošt kostela sv. Víta, někdy kancléř Soběslava I., který nejen dosud nebyl na kněze dosvěcen, ale ženy své od sebe dáti nechtěl aniž mohl, proto že ona od něho odstoupiti nechtěla, potom Petr děkan téhož kostela Pražského, již potřeť ženatý, Šebestian kanovník a mnozí jiní při témže kostele. Na Vyšehradě svržen jest Hugo, probošt nedosvěcený, již podruhé ženatý, Jindřich, mistr kapituly, kněz ženatý, o kterém se pravilo, že v zemi, z které do Čech přišel, dříve mnichem byl. Při biskupském kostele Olomouckém zasáhl tentýž osud Tomáše děkana, a Milhosta mistra kapituly biskupské. Když to přispěním biskupův i knížete bylo přísně vykonáno, tu legat v Čechách a na Moravě toliko ty kněze z úřadu svrhl, kteří byli podruhé ženati, anebo kteří vdovy

sobě za manželky vzali. A vida, že mnozí uposlechli, rozkázal, aby i ostatní kněží a jahnové, dokud by se svých žen přidrželi, při oltářích neposluhovali. A tak ovšem mnozí, kterým se starost o děti anebo sestárlé manželky nelíbily, ochotně se toho nařízení Guidonova chopili, a nevinné ženy a děti od sebe odstrčili. Tu bylo veliké nařkání od žen a dětí, že se s manžely a otci svými rozloučiti a jich zbaveny býti měly.

Potom nařídil legat Guido, aby se v obou biskupstvích farní osady určité od sebe oddělily, aby každý farář věděl, která místa do jeho farnosti náležejí, a o jejich duchovní posluhu, jak úřad mu předpisuje, se staral. Konečně zapověděl legat pro uvarování všelikých zmatkův a nepořádkův, aby se budoucně svěcení kněžské nedávalo žádnému žákovi, leda by již určen byl k dosazení na nějakou faru anebo na nějaký jiný obrok čili beneficium.

Jakkoliv po odjezdu legatové všecka tato příkázání všelijak zas přestupována a rušena byla, nicméně všickni duchovníci vidouce opravdovost a přísnost, s kterou vrchnost církevní na ně nastupovala, dobře si to pamatovali, tak že konečně ovšem teprv během šedesáti let pořádek v církevních věcech v tom způsobu, jak si toho papežská stolice přála, i v Čechách a na Moravě byl proveden a ustálen.

Pokud se kardinal a legat Guido v Čechách a na Moravě zdržoval, dovedena jest ku konci také bezpochyby jeho přičiněním stará pře o Podivín mezi biskupy Pražským a Olomouckým asi r. 1144. Pražští biskupové až dotud se Podivína drželi a důchodův z něho brali, ačkoliv Olomoučtí velmi často ač daremně proti tomu stížnosti vedli. Kníže Vladislav II. nyní učinil narovnání takové, že Pražským biskupům v náhradu za Podivín dal Želiv se vším příslušenstvím, milému sobě biskupu Zdikovi však i všem jeho nástupcům v biskupství Olomouckém odevzdal Podivín k pokojnému držení.

Biskup Zdik byl od Moravských knížat přepaden.

1145.

Nevědomo, z jakých příčin knížata Moravští takovou záští ku znamenitému biskupu svému Jindřichovi Zdikovi zahořeli, že i po smíření s knížetem Českým tak nepřátelsky k němu se chovali. Jmenovitě byli to Vratislav Brněnský a Konrád Znojenský, ku kterým se nyní v této věci také udatný obhájce Pražského hradu, kníže Děpolt, Vladislavův bratr, přidružil.

Bezpochyby žil tehdejší Děpolt také na Moravě, a spravoval snad svou zvláštní krajinu

Jemnickou od Vladislava sobě udělenou co vlastní úřední knížetství, kterážto krajina na hranicích Rakouských, náleževši dříve ku knížetství Znojenskému, již před vzpourou Moravských knížat, asi v letech 1132—1138, Jaromírovi, synu někdy Českého knížete Bořivoje II., náležela. Jen Ota III. Olomoucký držel s biskupem svým věrně, i jal se provázeti jej oso-

bně, když Zdik volán byv od papeže do Říma na počátku r. 1145 nastoupil tam cestu. Na staré dráze z Olomouce do Litomyšle vedoucí, blíž hradu moravského Úsobrna nepochybně ve svém dvoře ve vsi Biskupice řečené nocoval biskup Zdik s Otou knížetem, ani ho tam nadřečení tři knížata, Konrád, Vratislav a Děpolt vyčítati a přepadnouti i bezpochyby také o ži-

Moravští knížata pokořují se svému vrchnímu knížeti Vladislavovi II. (Str. 572.)

(64.)

vot připraviti chtěli. Byliť s těmi knížaty pánové Jurata, Domaslav, Slavibor, Hauk, Kuna, Mikul, Hroznata, Rodmil, Bohdan a jiní. Když se pak jako loupežníci k tomu dvoru přihrádali, přišli k potoku tuto blízko dvora tekoucímu, přes nějž se jenom jeden za druhým přepraviti mohli. Tu bylo při tom mluvení a loskotu od zbraně, a jeden jakoby výstrahu biskupovi Zdikovi dáti chtěl, válečnou písničku zazpíval, tak že to ve dvoře jeden z kaplanův biskupových, mnich Cistercián jmenem Mukař, uslyšel. Ten znamenav, že to oděnci jsou, rychle biskupa ze sna zbudil, a aby hned útekem život svůj za-

chránil, křičel. Biskup jen zpodním lehkým oděvem přioděn, v kterém v lůžku ležel, s lehkými trepkami na nohou vzat byl od některých ze svých lidí rovněž polekaných, kteří jemu přes plot toho dvora pomohli, načež se nedaleko skryl ve sněhu blízkého křoví. Také kníže Ota Olomoucký spasil se útekem. Mezitím knížata lotři se svou družinou do dvora vrazili, a biskupa hledali. Vskočivše do ložnice, a v ní několik mnichův nalezše, obořili se na jednoho z nich, jmenem Lukáše, a domnívajíce se pro bílý habit, kterýž na něm viděli, žeby to sám biskup byl, mečem jej ranili. Však vidouce,

že se zmýlili, tu jej poličkovali, a s těmi ostatními také ukrutně strýzněnými polomrtvého ležeti nechali; biskupa však, ač všechny kouty prohlédali nikterakž najít nemohli. Jiní ale aby biskup utéci nemohl, s hořícími pochodněmi celý dvůr obstoupili, a an biskup v tom křoví tu blízko nich ve sněhu ležel, koně svými kopyty jej šlapali, jiskry z hořících pochodní na něj padaly, však ho v tom křoví předce tito loupežníci neviděli.

Kníže Konrad a ti druzí znamenavše, že biskupa do své moci nedostanou, celý dvůr zapálili, aby, jestliže biskup předce v něm ukryt jest, v tom ohni uhořel a zahynul. Pak pobrali

peníze, které měl na cestu do Říma, i všechny jeho věci, polní kapli, koně zbrojné a příruční a všechny potahy, zmlátivše a obravše ještě všechny lidi služebné, kteří s tím byli přijeli. A jako spiti tímto svým smutným vítězstvím uprostřed dvora oheň rozdělali a po té práci hodovali a pili, nicméně mrzuti jsouce, že biskupa samého nenalezli.

Mezi tím časem biskup Zdík ve svém úkrytu strachem a zimou málem neumřel. Tu se vyskytl nějaký mladý rolník jmenem Bolebud, který po noci šel své voly hledat, a když biskup poznal, že to jest jeho poddaný, zavolal ho potichu, a aby svého otce Soběna s něja-

Krypta pod chrámem Doksanským. (Str. 580.)

(63.)

kým koněm anebo povozem ze vsi přivedl, snažné ho prosil. Bolebud hned domů běžel, a otce s koněm přivedl: oděli biskupa v šaty selské, místo bot senem jemu nohy obalili a obvázali, na kůň jej posadili, a tak postranními a však velmi špatnými a obtížnými cestami s ním rychle do Litomyšle spěchali. Tam biskup Zdík v těžkou nemoc upadl, avšak kníže Vladislav, o všem tom zpraven byv, velice se zarmoutil, a hned své služebníky do Litomyšle vypravil, kteří biskupa bezpečně do Prahy zanesli. Až prý na potok Rokytnici vyjel kníže vstříc milému svému Zdikovi, a když ho potkal, milostivě jej objav přivítal a na hrad Pražský sprovodil.

Tu na hradě Pražském dlouho ještě biskup Zdík nemocen ležel, a byl jen péčí knížecího lékaře z té nebezpečné nemoci vyveden. I při-

stoupiv prý jednou kníže Vladislav k biskupovi takto prý k němu promluvil, řka: „O milý otče, velmi mně na mysli jest, co se tobě od Konrada strýce mého přihodilo. By to byl někdo jiný učinil, mnohem méně bych to vážil, neb přijde-li taková věc před císaře, že knížata Moravská, příbuzní naši, loupeží sobě hledí a nad svými poddanými úkladné vraždy páchají, o jak se já za to velmi hanbiti budu; protož musím toho skutku nad Konradem a jeho pomocníky pomstiti, aby nebylo řečeno, že oni to snad s mým vědomím učinili.“ Odpověděl prý biskup: „O můj kníže a pane, tebe za to prosím, nech té pomsty a poruč ji Pánu Bohu. Neboť jestliže bys chtěl na Moravu vojensky na ně vtrhnouti, oni by do Polsky anebo do Uher uskočili, a to takové tažení nebylo by bez lidské škody, ani

bez krve prolítí, a tak bychom zlého k zlému přičinili. Vidí mi se slušněji, poněvadž se taková věc mne dotýče, abych já to vznesl na papeže, a on aby je duchovní a časnou pokutou pokutoval.“

Jiného dne zas prosil biskup Zdik knížete, aby mu dovolil do kláštera Litomyšlského, kde od padesáti let Benediktini obývali, ale ve své řeholi již valně popustili, kněží řádu Premonstratského uvéstí, žeby chtěl ten klášter novými statky ze svého jmění nadati a ve všem opatřiti. Kníže Vladislav mu k tomu nejen svého povolení dal, ale k zvelebení tohoto duchovního sídla sám také přispěti přislíbil.

Teprve v měsíci květnu 1145 mohl se biskup Zdik z lože vstana na cestu k papeži do Italie vydati; i přidružili se k němu kardinal legat Guido, kterýž tudy po svém pořízení v Čechách a na Moravě do Říma se navrátil, a Daniel, probošt kostela Pražského. Ve městě Viterbě ve Vlaších vstoupili před papeže Evgenia III., a každý své záležitosti jemu přednášeli. Papež přijav zprávu o pořízení legata svého Guidona, vydal 2. června bullu knížeti Českému, v níž zvláštní Vladislava II. a jeho manželky Gertrudy pobožnost, mírnost a horlivost při provozování opravy v duchovenstvu pochválil. Stížnost biskupa Zdika jej však naopak zarmoutila i velice popudila, a tu hned druhého dne, 3. června právě na hod Boží svatodušní, v kostele u velikém shromáždění vynesl klatbu na tři knížata Moravských a pomocníky jejich. Na to vydal 5. června témuž knížeti Vladislavovi do Čech bullu, v níž mu poroučel, aby onu klatbu nad nešlechetský vyřčenou netoliko v zemích svých ohlásiti dal, ale ji také svou světskou mocí ve skutek uvéstí pomohl.

Kláštery v Litomyšli, Doksanech a Plasích.

1145.

Jindřich Zdik, biskup Olomúcký, vrátiv se od papeže ku knížeti Českému, pamatoval předně na to, aby klášter Litomyšlský byl Premonstrátům odevzdán. I museli Benediktini odsud do jiných klášterů svého řádu se odstěhovati; biskup Zdik stavbu chrámu a kláštera tam, kdež nyní zámek jest, znamenitě zvelebil, a uveda tam sbor bílých řeholníků z kláštera hory Sionu, toto druhé sídlo Premonstrátů v Čechách horou Olivetskou jmenoval. První opat Litomyšlských Premonstrátů byl Jan, předtím klášterník Strahovský, který od r. 1145 do r. 1151 klášter spravoval, potom však po Jindřichovi Zdikovi na Olomoucké biskupství postoupil.

Toho roku také dokonána je stavba kostela Doksanského, tak že již 18. září posvěcen byl od Oty, biskupa Pražského. Druhého dne pak vysvětil zas Olomoucký biskup Zdik klášterní stavení ač ještě nedostavěné, a kromě sboru panen Premonstrátek z Dunevaldu povolaných deset dcer z předních rodů českých do řádu přijal a do kláštera uvedl. Pohnutlivá byla ta slavnost také tím, že vznešená kněžna Česká, Gertruda, zakladatelkyně kláštera, dobrotivou rukou četné chudiné sama posluhovala a krmě jí podávala. První převoršice kláštera byla Ida čili Judita z panujícšho rodu knížecšho, a první probošt Erlebold, kterýž později byl opatem Strahovským. Jak slavné někdy bylo stavení Doksanské, můžeme dlemy ještě nyní poznati, však svou starou podobu zachovala nejvíce jen krypta pod kůrem jeptišek, v kteréž po čase, kromě mnohých zdejších prelátů z panujícšho rodu knížecšho, také Český kníže a biskup Jindřich Břetislav († 1197) posledního odpočinku nalezl.

Toho roku 1145 založil kníže Vladislav II. Cisterciánům v Čechách druhý klášter, darovav k tomu cíli dvůr svůj Plasy nazvaný, který nad říčkou Střelou nedaleko Plzně ležel. Sbor mnichův povolán byl následujícího roku 1146 z kláštera Langheimského v biskupství Bamberšském, odkud též první opat Ivo pocházel.

Také tento klášter nabyl velkých statkův od knížete a jiných dobrodincův, a po čase velice se zmožil.

Konrád Znojemský od Vladislava II. pokořen.

1146.

Mezitím tížila těžká klatba papežská na zemích tří knížat Moravských, Konrada, Vratislava a Děpolda. V kostelích nesměly se služby Boží slaviti, neudělovaly se ani svátosti a nepochovávali se ani těla zemřelých obřadem církevním. Kníže Vladislav nejvíce se rmoutil pro to, že imilovaný jeho bratr Děpolt mezi viníky byl zastížen a církevní klatbou odsouzen. Pročež navedl jej na to, aby se na pouť do Říma vydal, a pokáním i zadostučiněním rozhrěšení od papeže dosáhl, což on také učinil. Vratislava Brněnského ranila mrtvice, a on uznáv v tom trest Boží za hříchy svůj, činil pokání a nabízel se všelikou náhradou. Biskup Zdik jsa od něho požádán, sám přistoupil k loži nemocného a milerád mu odpustiv, svou přímluvou u papeže ho potěšil, také že navracení klášteru Rejhradskému odcizeného újezdu Domašovského mocí svou biskupskou potvrdí, jemu přislíbil.

Daniel, probošt kostela Pražského, odešel s listem Zdíkovým k papeži Evgeniovi III. do Viterba, a tento bullou dne 25. května 1146 danou oba knížata, Děpolda a Vratislava, potom jejich účastníky z panstva moravského klatby sprostil. Vrátil se pak kníže Děpold z Itálie, a mezi jmenovanými knížaty a biskupem Zdíkem místo zastaralé nenávisti vstoupilo nyní upřímné přátelství, kteréž více ničím přerušeno nebylo.

Jinak bylo s Konrádem Znojemským, který chtěl vzdorovati a žádného pokání nečinili. Našli se tři kněží v zemi jeho, Bolemil, Bohumil a Žiřich, kteříž odvážili se na vzdor klatbě papežské vykonávati služby Boží jako jindy. Proto kníže Vladislav II., maje nechuť v srdci svém, nikterakž se nemohl upokojiti, i shromáždil vojsko, táhl na Moravu a tu Konrádovi v Znojemsku velkou škodu činil netoliko železem ale i ohněm, neboť mnoho vesnic spáliti rozkázal. A nikdo se jemu protiviti nesměl, jen župní hrad Rokýteň nad Rokytinou a snad ještě jiné hrady, zvláště však sídelní hrad Znojmo, kteréžto spoléhající se na množství lidu, který z kraje odevšad do hradův se sběhl a ochrany tam hledal, brány zamkly a se bránily. Rokýteň jak se zdá byla brzy dobytá, na Znojmo pak hnáno také útokem. Nepomohla udatnost hajitelův hradu, kníže Vladislav i Znojma dobyl při velkém krveprolévání, a však lidi, kteří se tam byli utekli, jak šlechtu tak chudinu bez uražení na svobodu propustil. Osadiv pak Znojmo lidem svým zase do Čech se navrátil. Kníže Konrád zatím nikde sám nesčekan svého vrchního knížete, zase hanebně zem svou opustil a někde v cizině bezpečnosti hledal. Vida však, ano se nic po jeho vůli neděje, rozmyslil se konečně, že nelze jinak, než pánu svému, knížeti Českému se pokoriti. I zajev do Němec k císaři německému Konrádovi, prosil ho, aby se zaň u knížete Českého Vladislava, strýce jeho, přimluvil, a při tom všech knížat při císaři přisedících též za přimluvu prosil. I učinili tak, a dali jemu list ku knížeti Českému, ježž hned zvláštním poslem do Čech nésti dal. Kníže Vladislav pováživ té snažné žádosti a prosby císaře a knížat takových, nikterakž jich nemohl oslyšeti. Povolav před sebe posla sám k němu pověděl: „Pověz strýci mému, ať ke mně přijede, a nikoho ani mne ať se nebojí, nebo na přimluvu císařovu a rad císařských chci mu to všecko odpustiti a odpouštím.“ Konrád když do Prahy přijel, Vladislav se mu viděti nedal, leč by se prve tomu pokoril, proti komuž nejvíc zavini, což Konrád hned učiniti nemeškal a bi-

skupa Zdíka za odpuštění prosil, kterýž jako muž dobrý všecko jemu rád odpustil, a jež z klatby mocí sobě od papeže danou rozvázal a rozhřešil. Kníže Vladislav také mu Znojemskou krajinu ač velmi zloupenou a spálenou zase navrátil.

Všickni ostatní účastníci loupežnického předpadnutí biskupa Zdíka museli, aby klatby sprostěni byli, také pokání činiti, jakého jim papež uložil; jedni založili nové kostely, druzí činili nadání kostelům a klášterům, jiní jiné kající skutky vykonávali.

Velice ku pravdě se podobá, že starožitný kostel ve vsi Sv. Jakub řečené opodál silnice mezi Čáslaví a Novými Dvory ležící, také jest památka kajcnosti jednoho ze spoluvinníků knížete Konráda Znojemského, totiž Slavibora, bezpochyby předka potomních pánův ze Švabenic na Moravě. Tento Slavibor snad brzo po roce 1146 umřel, aniž sobě uložený skutek kajcnosti vykonati mohl. Pozůstalá po něm vdova Marie a synové Slavibor a Pavel, začali hned potom řečený kostel ve Sv. Jakubě stavěti, a r. 1165 posvětil ho Pražský biskup Daniel. Na venkovské zdi kostela proti polední straně spatřují se plnovypuklé sochy, každá 6 stop zvýši, které bezpochyby tyto osoby představují: předně Spasitele zehnajícího, pod nímž klečí onen Slavibor a jeho choť Marie za odpuštění viny prosíce, kterého se jim také dostává od Pána, potom biskupa Jindřicha Zdíka Olomouckého, biskupa Otu Pražského (pravda-li, že byl také jeden z předkův potomních pánův ze Švabenic) a snad knížete, potomního krále, Vladislava II., jenž se také s biskupy těmi užímal vinníkův těžce trestaných.

Drahé křížácké tažení do Palestiny.

1147.

Uplynulo již blízko padesáte let co křesťané západní Jerusalema na Saracenech vydobyli a v něm královský trůn postavili. Od těch dob již skoro každoročně také z Čech a z Moravy pobožní poutníci do Jerusalema se vydávali, aby se tam na místech svatých pomodlili a kající skutky vykonati mohli. Království Jerusalemské drželo se proti veliké síle okolních národů Saracenských čili Mahomedanských dílem vlastní mocí, dílem rytířskými řády na ochranu proti nevěřícím založenými, dílem také pomocí vždy četných poutníkův křesťanských, kteří z celé Evropy tam putovali.

Nyní však se Saracenové v sousedství toho království zdvihati počali, a Emadeddin Zengi, vladař Mosulský, jemuž Mahmud sultán Turkův Seldžuckých svěřil správu Syrie a Mezopotamie, dobyl na křesťanech Edessy r. 1144, přední to Jerusalema záštity. Tu strhl se veliký hluk v celém západním křesťanstvě, papež Evgenius III. volal o pomoc, a sv. Bernard, opat Klaravalský, obnovitel řádu Cistercienského, stal

se nejhrolivějším hlasatelem nové křížácké války proti Saracenům. Byl pak ten sv. Bernard muž velmi znamenitý a svou velikou i krásnou výmluvností uměl zvláště lid a knížata k takovému velikému předsevzetí rozplameňovati. Jezdě napřed ve Francii po knížatech a mocných pánech, k tomu tažení pobízel, a především krále Francouzského Ludvíka VII. k tomu získal. To když se stalo, dal papež Bernardovi plnomocenství k rozhlašování kříže, přidávaje svobody a práva, jichž každý křížák měl být účasten: žádná stíznost, žádná pře že nemá na křížáka nepřítomného býti uvalena, k žádné dani nebo k platu jakémukoliv nemá býti zavázán, ženy a děti že církev bře pod zvláštní ochranu, konečně odpuštění hříchův že každému býti má nepochybnou odměnou. Bernard potom zajel do Němec, a tu svou výmluvností i císaře Konráda III. k tomu tažení naklonil. Kam sv. Bernard sám nemohl, tam listy své posýlal, aby svého cíle dosáhl, a tak došel také takový list od sv. Bernarda Vladislava knížete Českého. Znamenatí sluší, že Vladislava již před rokem také stíhla klatba papežská z příčiny jeho bratra, knížete Jindřicha, který s některými německými knížaty a pány hlavní chrám Řezenský zapálil. I neopominul biskup Jindřich Zdík Olomoucký, jsa k tomu od papeže vyzván, Vladislava k zadostučinění za sebe a svého bratra namlouvat. Když pak přišel list od sv. Bernarda, tu kníže Vladislav pohnut jsa v srdci svém, panstvo, kněžstvo a všecken lid Český svolati, a jim tu veřejně tento list čísti a vyložití dal. Vladislav sám první ozdobil se znamením kříže, pak jeho bratr Jindřich a též kníže Spytihněv, syn někdy Bořivoje II. Knížata následovali mnozí pánové a veliké

množství lidu obecného, a tak se všecko na křížácké tažení strojilo.

Na jaře r. 1147 sbírala se dvě veliká vojska křížácká, jedno ve Francii pod králem Ludvíkem VII., druhé v Němcích u Řezna nad Dunajem pod císařem Konrádem III., s kterým táhli Fridrich synovec jeho a potomní císař, vojvodové Bavorský, Lotrinský a Rakouský, markhrabí Štyrský a Korutanský, potom více biskupův a pánův. Kníže Vladislav II. pak uslyšev, že císař již se svým vojskem po Dunaji dolů táhne, tu své vojsko českých a moravských křížákův shromáždil, na dva houfy rozdělil, jeden správě svého bratra Jindřicha, druhý správě knížete Spytihněva poručil, a pak na počátku měsíce června 1147 v Rakouských se svými k císaři Konrádovi se připojil. Správu země České svěřil bratru svému Děpoltovi.

Císař Konrád táhl napřed, a po nějakém čase táhl za ním touž cestou Ludvík, král Francouzský. I počítalo se těch křížákův asi dvakrát sto tisíc; bylo však v tom počtu také mnoho žen a dětí, a nemohouce jednou cestou pro nedostatek potravy a spíše jíti, jednak se po Dunaji dolů plavili, a jednak po zemitáhli. Co se tedy vojsku císařovu

přihodilo, toho všeho též Čechové účastni byli, neboť vždy pospolu šli a jeli. Král Uherský Gejza povolil křížákům, aby směli skrze Uhry táhnouti, ba ještě jim platil, aby se dlouho v jeho zemích nezdržovali a výtržností nečinili. Když přitáhli na hranice císařství Řeckého, tu Emanuel císař Řecký, obávaje se nepřátelství od nich, od císaře, knížat a vojvod žádal, aby se mu přísahou zavázali, že ničeho proti Řecké říši počnati nebudou. V Řecké zemi položili se v jistém rozkošném údolí blíž nějakého potoka, chtěce tu svátek narození Panny Marie slaviti. A tu se nena-

Svato-Jakubský kostel
mezi Čáslaví a Novými Dvory. (Str. 582.) (64.)

dále přenáramný přival strhl a ten potok se tak velice rozvodnil, že celé téměř ležení zatopil. A tu tou zátopou veškeré vojsko nenabytnou škodu na stanech, koních, vozích i také lidech utrpělo, neboť prudkost vody všecko pobítila a potopila. Hnuvše pak se z toho nešťastného místa, a chtějíce věci ztracených a k tažení jim potřebných zas nabyti, počali vesnice i města vybírat, a cožkoliv se jim hodilo, mocí a násilím sobě osobovati. Jeden houf německých křižákův vskočiv do města Adrianopoli, obyvatele sužovali a jeden znamenitý klášter spálili. Řekové té rozpustilosti těch křižákův déle trpěti nechtíce, sebrali se, a sem i tam na ně uhodivše, mnoho jich pobili. Tak přitáhli blízko k hlavnímu městu Konstantinopoli čili Carihradu, a Řekové bez odkladu, jen aby se jich pozbyli, množství lodí při břehu mořském sebrali, aby se na nich křižáci do malé Asie přeplavili. U prostřed Malé Asie čili Anatolie byla tehdaž říše Turkův Seldžuckých, jejichžto sultan ve městě Ikonium měl sídlo své. Křižáci dali si od najatých Řekův cestu do té říše ukázati, chtějíce ji zbořiti a kratší cestou svatě země dosáhnouti. Však brzo nastal nedostatek potravy; neboť obyvatelé měst, kudy se táhlo, zavírali brány, nechtíce dílem křižákům ničehož prodávati, nebo jen v ceně, kterou křižáci větším dílem peněz již nemajíce zaplatiti nemohli. Jiní obdrževše přes zeď městskou napřed zlato a stříbro od křižákův, ničehož jim za to nepodali, nebo i vápno v mouku mísíce tu jim prodali, z čehož křižáci jako mouchy padali a mřeli. Řečtí průvodci zavedli pak celé vojsko do pustých krajin, kdežto ani vody ani jiné potravy se nenacházelo, načež prý utekli. A tu opět mnoho tisíc lidí žíznil, hladem a horkem zahynulo; i vypadli Turci v nesčíslném počtu na křižáky, a tito obklopeni jsouce rojem rychlojízdných střelcův tureckých nemohli jim odolati ani nejslavnějším hrdinstvím. Když se křižáci na některý zástup Turkův chtěli vrhnouti, tu hned se tito na všechny strany rozprchli a na jiných stranách stříleli šípy zvlášť na zástupy neozbrojených pouťníkův, a neustávali po mnoho dní, až bylo celé vojsko křesťanské pobito, zjímáno neb rozplašeno. Ze 70.000 branných lidí ušlo hroznému zahynutí jen asi 7000 mužův, z nebranných pak žen a dětí skoro nikdo nevyvázl. Sám císař Konrád dvakrát raněn byl, z Čechův pak tu s mnohými jinými Juričk, kníže maršálek, bojovník velmi statečný od Turkův zabit jest, a Bartoloměj, kancléř knížete Vladislava, zajat byl, o kterémž, kam se potom poděl, nic víc se nevědělo. Kdo s životem vy-

vázl, běžel nazpět k městu Nicei, kam zatím král Ludvík Francouzský se svým vojskem přitáhl, a pak jinou cestou podle břehův mořských k svatě zemi táhl. Císař Konrád a kníže Vladislav lid svůj, který ještě při nich byl, králi Francouzskému poručivše, k císaři Emanuelovi do Carihradu odejeli, aby tam nastávající zimu přečkali.

Biskup Zdík s knížaty Moravskými na křižáckém tažení do Pomorán.

1147.

Toho času, když se kníže Vladislav II. do svatě země vypravil, nemínil biskup Jindřich Zdík doma zůstat. Maje vždy ještě příklad sv. Vojtěcha na mysli, ač před několika lety jsa v Prusích ničeho nepořídil, umínil sobě nyní k pohanským ještě Luticům, Bodrcům a Pomoránům jíti, neboť právě se také v ty strany chystali němečtí arcibiskupové Magdeburský a Bremenský, potom kníže Jindřich Lev Saský, markhrabě Albrecht Medvěd Braniborský, právě ti nejzuřivější plenitelé severních Slovanův při moři Baltickém, a s nimi Konrád markhrabě Míšeňský a mnozí jiní němečtí pánové, kteří mocí meče tyto Slovary do lůna církve Kristovy vehnati a na jejich hrobích panství své rozšířiti chtěli. Biskup Zdík ve své svatě horlivosti nemyslel o tom, že tito Němci jen ze zisku a z hrdosti na tyto pokojné národy slovanské táhnouti chtějí, přemluvil také knížata Otta III. Olomouckého, Vratislava Brněnského, a Svatopluka, Vladislavova syna, a ti všickni spojivše lid svůj branný s ozbrojenou čeledí biskupovou vzali na se znamení kříže a vytáhli do púlných zemí pomáhat Němcům ve vojné proti Slovanům pro rozšíření církve Kristovy. Papež Evgenius III. sliboval bullou, 11. dubna 1147 vydanou, každému odpustění hříchův, kdo se v tomto křižáckém tažení proti Slovanům Pomorským účastní, a přísně zakázal, aby nikdo těm Slovanům nenadržoval aniž se od nich uplatiti dal, aby v pohanství setrvati mohli. Ubozí tito Slované všechny své síly sebrali, a proti svým zhoubcům podstoupili boj krvavý na život a na smrt. Ničeho nemohli křižáci proti nim poříditi, tím více, ani se knížata sami mezi sebou ze sobeckých příčin snášeti nemohli; mnoho lidí v boji ztrativše, všickni i s knížaty domů se nepořizenu se vrátili, neboť, jak praví náš starý český kronikář Vincenc, kde Bůh spolu nebyl s nimi, velmi těžko bylo dobrého konce dojíti.

Kníže Děpolt, správce země, a kníže Soběslav.

1147 a 1148.

Mezi tím, co kníže Vladislav na křižácké výpravě v jižních a východních zemích dlel, kníže Děpolt co správce země důkladně a opatrně sobě počínal, pokoj a pořádek v zemi hájil a všechny pokusy zmařil, které se staly, aby se národ zbouřil a vládu překotil. Knížete někdy Soběslava I. druhý syn, jenž se také Soběslav jmenoval a u vyhnanství v Němcích se zdržoval, umyslíl sobě, žeby se nyní v nepřítomnosti Vladislavově snadno mohl sám trůnu českého, na kterém někdy jeho otec slavně seděl, zmocniti. Přišel tedy do Čech, vyhledal některé své věrné, a skrze ně hleděl národ na svou stranu přemluviti. Sliboval mnoho a lidem lichotil, a skutečně mnozí se mu k nevěrnosti proti panujícímu knížeti svěsti dali. Kníže Děpolt však o tom všem se dověděl, a měl pilné oko na Soběslava hleděl se jeho osoby zmocniti. I v skutku zajal ho v jakémisi dvoře za Zdici, a jakožto nevěrníka a buřiče na hrad Pražský ho sprovodil, a do velké, pevné hradní věže zavřel až do návratu Vladislava knížete.

Kníže Vladislav II. v Carihradě, v Rusích a v Polště.

1148.

Sotva desátý muž křižáckého vojska, jež císař Konrád III. a jiní knížata do svaté země vedli, skutečně této svaté země spatřil. Všichni ostatní větším dílem zahynuli, anebo před časem domů se vrátili. Císař Konrád došel s naším knížetem Vladislavem do Carihradu, dal se pak odtud na řeckých lodích do Palestiny převézt, sešel se tam s králem Ludvíkem Francouzským a králem Balduinem Jerusalemským, načež s nimi proti Damašku se vypraviv, z rozmrzelosti, že křesťané pro vlastní nesvornost nic proti Saracenům poříditi nemohou, r. 1149 na řeckých lodích se svým lidem, který mu ještě zbyl, napřel do Němec se navrátil.

Český kníže Vladislav II. zůstal v Carihradě přes zimu na r. 1148, a byl od císaře Emanuele velmi poctivě přijat a chován. Uzávěřel také s císařem Řeckým jakousi smlouvu, ale v čem záležela a k jaké potřebě sloužiti měla, o tom se nikde zmínka neděje; Řekové však považovali od té doby Českého knížete za čestného mana svého císaře, a činili mu poctu královskou, jelikož, jak se zdá, císař Konrád Německý, když s ním do Carihradu přišel, královskou korunu mu dáti přislíbil, k čemuž ovšem

tenkrát nepřišlo. Ta čest Vladislava však později přece neminula.

Když potom nastal příhodný čas, vsedl Vladislav se svým bratrem a strýcem a s celým komonstvem na loď řeckou, i přes Černé moře dal se přeplaviti do Ruské říše, kdež bezpochyby ve hlavním městě Kyjově navštívil velkého knížete Ruského Jaropluka Vladimíroviče. Potom se vracel přes Polsko do Čech a zastavil se u Polského knížete Vladislava II. v Krakově. Však tu v Krakově dal kníže Vladislav strýce a soudruha svého na výpravě křižácké, knížete Svyatopluka, pro některé výstupy a špatné chování zajmouti a poručil jej železy spoutaného knížeti Polskému, aby jej v Krakově vězením opatřil. Znamenati sluší, že byla toho věku nezbednost knížat Přemyslovcův veliká, a jakož již dříve mnohými nešlechtnými skutky, zpronevěřilostí a násilnictvím mnoho pohoršení způsobili, a zvláště pánům a vysoce postaveným úředníkům zemským špatný příklad dávali, tak i nápotom ještě pohříchu mnoho zlého tropili, a nic se neohlížejíce na svou čest a dobro vlasti jen podle svých nezfízených choutek jednali.

V Praze uvítali vracejícího se knížete Vladislava II. biskupové, pánové a veškeré obyvatelstvo s velikým plesáním; bratr jeho Děpolt dal mu zprávu, že kníže Soběslav jal, který po českém žezle sáhnouti chtěl, a kníže Vladislav dal toho Soběslava z Prahy na Přimdu zavezt a tam do tuhé vězení uvrci. Správce hradu, jmenem Bernard, se dobře o to staral, aby utéci nemohl.

Nový biskup Pražský Daniel. Klášter Želivský a Louňovický.

1148 a 1149.

Nedlouho po návratě knížete Vladislava II. rozstonal se Pražský biskup Ota a umřel 10. července 1148. Píše se o něm, že byl muž velmi pokojný a dobrotivý, a jenom svůj úřad pilně konaje, do světských rozmíšek se nevdával. Již po devatenácti dnech, 29. července, byl na místo jeho posavadní probošt kostela Pražského Daniel, syn kanovníka Majnuše čili Magna, na biskupství Pražské vyvolen, a dne 31. prosince 1148 v Mohuči od tamějšího arcibiskupa vysvěcen, zajisté nejslavnější biskup Pražský, a to hlavně z toho, že ve velkých záležitostech nejen knížete Českého, ale i císaře Římského a ve věcech církevních předčlenit měl působení, tak že v řízení světských i církevních věcí nebylo mu tehdy v celé Evropě

rovného. Nežli se dostal ku kapitole na hrad Pražský, ztrávil mládí své na vysokých školách Pařížských, a již co probošt kostela Pražského osvědčoval se co obratný jednatel v záležitostech duchovních.

Téhož roku 1148 brzy po vyvolení biskupa Daniele nějaké žaloby na opata a mnichy kláštera Želivského vznikly a do Prahy doneseny byly. Nový biskup Daniel, kterýž po svém předchůdci Otovi obdržel statek Želivský a patronem tamějšího kláštera byl, vzal si z toho příčinu, Benediktiny z kláštera toho vypověditi, a místo nich Premonstráty v něm osaditi. Stalo prý se to takto. Biskup Daniel, jeda do Mohuče, aby tam na biskupství posvěcení obdržel, vypravil posla do nám již známého Steinfeldského kláštera, nedaleko Kolína nad Rýnem, opata téhož kláštera za to žádaje, aby jemu sbor řeholních kanovníkův Premonstrátských sestavil a do Mohuče poslal, žeby je odtamtud s sebou do Čech vzal. Steinfeldští tomu povolání velmi vděční jsouce ustanovili sobě též nám již známého Gotšalka, který již jednou na Strahově byl, za opata, avšak když do Mohuče přišli, tu biskupa Daniele, jenž se jich dočkati nemoha odejel, tam více nenalezli. Však nechal jim tam koní, na kterých by do Čech jeti mohli. I počali se ti řeholníci o ty koně hádati, kdo na kterém pojedje, každý lepšího mítí chtje. Však zlodějové tomu sváru konec učinili, neb jim všechny ty koně té noci před odjezdem ukradli. A tak všickni i s opatem pěšky jíti musili, a snášejíce veliké nesnáze od zimy a sněhu teprvé 20. ledna 1149 do Prahy a na Strahov se dostali. Tu pak biskup Daniel nevyšetřiv ani vin, kterými Benediktini v Želivě bezpochyby křivě byli nařknuti, nýbrž stavě se velmi uraženým s velkým hněvem jim rozkázal, aby hned klášter opustili, a když se to stalo, ty Premonstráty tam osadil. Opat Reginhart čili Regnard vystavěv v Želivě kostel sv. Petra a basiliku t. j. veliký chrám Panny Marie, odešel do kláštera Sázavského, kdež po čase zase za opata zvolen byl, a o Sázavu sobě velikých zásluh získal; ostatní mnichové zas rozešli se po rozličných klášterech svého řádu, vyprázdnivše Želivský klášter tak, že tam svým nástupcům ničehož krom holých zdí nezanechali. Protož se těm Premonstrátům s počátku velmi zle vedlo, a byli by museli odejti, kdyby jich nebyl biskup Zdik Olomoucký potravou a jinými potřebami zaopatřil. Kníže Vladislav II. pak statky Želivské od Soběslava I. Benediktinům nejprv darované, zákonu Premonstrátskému, jemu nad jiné oblíbenějšímu, přikl a potvrdil.

První Premonstrátský opat Želivský, znamenitý Gotšalk, nemaje dosti na tom, že se v těch stranách České země se svými bratřími usadil, žádal sobě také v sousedství míti klášter pro sestry řehole sv. Norberta. I nacházel se při něm jeden bratr řádu Premonstrátského jmenem Jindřich, muž velmi učený a zvláště v lékařství nad jiné zběhlý a umělý. Ten ještě v Steinfeldě přebýváje, i potom také v Čechách bezpochyby na Strahově jsa, mnoho sobě peněz hojením vydělal a naspořil, jež pro větší zásluhu u Boha na založení nového kláštera pro panny řehole své dle přání opata Gotšalka vynaložiti si umyslí. Koupitě tedy kus lesní pouště u paty pověstné hory Bláníka k západní straně ležící, a od knížete Českého k tomu sobě povolení vyjednav založil tam hned prvního roku po příchodu Premonstrátův Želivských, totiž 1149, klášter panenský v místě, jemuž od starodávna Lúněvice nyní Louňovice říkají. Opat Gotšalk hned poslal do Němec a sice do Dunewaldu kláštera, z kterého také Doksanské Premonstrátky vyšly, i za nový sbor panen na osazení v Louňovicích požádal. Když tyto panny do Čech přišly, tu hned je do toho nového kláštera uvedl, a v něm je pečlivě a ochotně zavřel.

Útěk knížete Soběslava.

1150.

Dvě léta ztrávil Soběslav Soběslavic v tuhém vězení na Přimdě, avšak jeho přátelé pilně o tom přemýšlejíce, jakby ho z toho vězení vysvoboditi mohli, napřed některé strážníky na Přimdě penězi porušili, a pak sebravše se, r. 1150, jednou v noci do hradu vrazili, Bernarda, správce hradu, přepadli, zabili a jeho mrtvolu do věže shodili. Tak Soběslav od nich osvobozen jest, a vesele s nimi do Němec uprchl, kde po brzké smrti starého císaře Konráda téhož synovec Bedřich I. přjmím Rudovous čili po vlasku Barbarossa, na císařský trůn dosedl, a toho Soběslava s velikou laskavostí k sobě přijal.

Úmrtí biskupa Zdika, knížete Konráda a Sptylněva i kněžny Gertrudy.

1150—1151.

Olomoucký biskup Jindřich Zdik, syn Kosmy, kronikáře českého, jeden z nejslavnějších církevních knížat svého věku, vykonav dvojí pouť do Jerusalema, dvojí křížáckou výpravu k Prusům a Pomoranům na Baltickém moři, několik cest k papeži do Italie a k císaři

do Němec, věrný přítel a pomocník svých vrchních knížat Soběslava I. a Vladislava II., o církev a církevní pořádek zvláště v Moravě velice zasloužilý, zvláštní příznivec řádu Premostratského, od chtivých knížat na Moravě velikým protivěnstvím pronásledovaný a těžce ztýraný, začal již po delší čas buď následkem přestálého tělesného utrpení buď pro sešlý věk svůj churavěti. Sám papež Evgenius III. jej v jeho nemoci těšil, a kněží v Premonstratských klášterech za něho modlitby vykonávali, až mu vypršela poslední hodinka. Učiniv mnohá pobožná nadání a mnohé vzácné věci na památku svým přátelům rozdav, umřel biskup Zďík dne 25. června 1150 pokojně a zbožně ve svém biskupském sídle Olomouckém. Odtud byl do Prahy převezen, a dle svého přání v nejmilejším sobě klášteře Strahovském na hoře Sioně pochován.

Za jeho nástupce na biskupské stoličce Olomoucké zvolen jest Jan III., řeholní kanovník Premonstratský ze Strahova, který hned r. 1151 ve srozumění s knížetem Otou III. Olomouckým Benediktiny z kláštera Hradištského na Olomouckém předhradí vypověděl, a Premonstráty tam uvedl.

Téhož roku 1150 dne 13. prosince umřel Přemyslovic Konrád II., kníže Znojenský. Jakých nebezpečností a násilných skutků se tento kníže jak na Moravě tak v Čechách dopustil, o tom bylo svrchu dostatečně povědno. Zdá se, že ku konci zlých skutků svých předce litoval, neboť rozmnožil nadání Benediktinského kláštera v Třebíči, byl tam vedle svého otce, Litolta Znojenského, spoluzakladatele toho kláštera, pochován. Pozůstavil vdovu Marii Srbskou, která potom ještě r. 1190 na živě byla, a syny Arnošta, kterýž od r. 1150 do r. 1156 po otci Znojensko držel, a Konráda Otou, který od r. 1179 též Znojenským knížetem byl, a r. 1189 i na český trůn vstoupil.

Nedlouho po Konrádovi Znojenském umřel r. 1151 dne 23. března jeho bratranec, kníže Svytihněv, bratr Vratislava Brněnského, a byl také v klášteře Třebickém vedle svého otce, Oldřicha Brněnského, spoluzakladatele téhož kláštera, pochován. Benediktini stavěli tehdy v Třebíči svůj nádherný a veliký chrám klášterní, a hojné nadání, kteréhož se jim od těchto knížat dostalo, valně jim posloužilo v pokračování tohoto mistrovského díla, které jednak teprv po padesáti letech v té míře dovršili, jak se podnes spatřuje.

Téhož roku 1151 dne 4. srpna umřela také dvaatřicetiletá choť Českého knížete Vladislava II., kněžna Gertruda, sestra Rakouského vojvody Jindřicha Jasomirgotta, polousestřiči císaře Konráda III., zakladatelkyně kláštera Doksanského, a byla v klášteře Strahovském pochována. Porodila svému manželu tři syny, Bedřicha, potomního knížete Českého, Svatopluka a Vojtěcha, potomního arcibiskupa Salcburského, pak jednu dceru Anešku, potomní abatysi u sv. Jiří.

Císař Bedřich I. bere nepokojné Přemyslovce ve svou ochranu.

1152—1156.

Po smrti císaře Konráda III. byl jeho synovec Bedřich I. příjímím Rudovous dne 9. března 1152 v Cáchách na království Německé korunován, kterýž pak se stal jedním z nejslavnějších císařův Římských. Byl jako Konrád III. rodem Hohenštaufec, původně vojvodou Švábským, a jelikož již proti jeho předchůdci v Němcích povstal mocný vojvoda Jindřich Lev, utvořily se dvě strany v Němcích, z nichž ta, která držela s císaři rodu Hohenštaufského, zvala se Viblingové, kdežto protivná strana vojvod Saských zvala se Welfové. Rakouský markrabě Jindřich Jasomirgott, svač našeho knížete Vladislava II., obdržel již r. 1139 od císaře Konráda Bavorsko, a stal se vojvodou, proti čemuž vystupoval Jindřich Lev, žádaje této země jakožto dědictví po svém otci pro sebe. Nový císař Bedřich I. chtěl nepřátelství mezi Viblingy a Welfy přetrhnouti, usmyslil sobě, Bavorsko Rakouskému Jindřichovi zase vzíti, a Jindřichovi Lvovi je odevzdati. Na to se rozhněvali jak Jindřich Rakouský tak jeho svač Vladislav Český.

Vladislav II. již dříve proti tomu Bedřichovi byl, proto že se jeho zvolení v nepřítomnosti Vladislavově stalo, což jej velice mrzelo. A když pak Bedřich I. na Boží hod svatodušní, 18. května 1152, všecka knížata do města Meziboru čili Merseburka na sněm obeslal, nechtěl tam Vladislav k němu též obeslaný sám osobně jeti, ale Daniele, biskupa Pražského, s některými svými radami tam poslal. A přijevše do Meziboru našli tam Oldřicha, mladšího syna někdy knížete Soběslava I., kterýž nového císaře za to žádal, aby jemu na knížetství České, v kterém otec jeho před tím vládl, pomohl, mnoho peněz jemu připovídaje. Císař maje nechuť k Vladislavovi, proto že se k tomu sněmu najíti

nedal, chtěl žádosti Oldřichově dosti učiniti. Ale biskup Daniel a čeští pánové, kteříž tu s ním byli, k Oldřichovi Soběslavici přistoupivše, jej na to namluvili, aby od úmyslu svého upustil, že jemu Vladislavovy přízně získati chtějí jemu příslibující. Oldřich se tedy s nimi do Čech navrátil, byl skutečně od knížete Vladislava příznivě přijat a slušně zaopatřen, neboť mu kníže k jeho výživě vykázal kus České země na severovýchodní straně ležící, kde byla hlavní župa Hradecká, s čímž Oldřich spokojen jsa, do Hradce nad Labem se odebral a tam bydlel.

Roku následujícího 1153 kníže Vladislav II. povolav do svého paláce biskupa Daniele a některých znamenitějších pánův, s nimi o mnohé věci se radil, a zvláště o svém oženění, neboť již na druhý rok vdovcem byl. I radili jemu, aby sobě Juditu čili Jitku, sestru Ludvíka III., landhrabí Durynského za manželku poslal. On jejich radu vděčně přijav bez prodlení znamenité poselství k řečenému landhrabí vypravil, Jitky, sestry jeho, za manželku žádaje. Kteráž když do Prahy přivezena byla, tu se slavná svatba přistrojila, kterémužto hodování a nad míru nákladným jídlům Němci, kteří s nevěstou do Prahy přišli, nemálo se divili. Píše se o této kněžně Juditě, že krása a uslechtilost její všechny lidské ozdoby převyšovala, že byla ducha neobyčejného a téměř mužného, myslí smělé a podnikavé, že milovala nauky, latinsky uměla, staré spisovatele četla a také v politice se vyznávala.

Do toho času, tedy asi do r. 1153 připadá také založení kláštera Pomuckého čili Nepomuckého, u paty Zelené Hory řádu Cisterciánského. Kdyby byl zakladatelem býval, s jistotou se neví, kronikáři však se domýšlejí, že to byl kníže Jindřich, třetí bratr panujícího knížete Vladislava II. Stavělo se pak na tom klášteře přes padesát let, a byl tak rozsáhlý a nádherný, že ještě nyní jeho rozvaliny, v kterých se celá ves směšnává, podivení, avšak též i lítost každého poutníka vzbuzují, proto že co husité nedobourali, vesničtí osadníci bez milosrdenství rozmetávají.

Mezi tím neshoda mezi císařem a Vladislavem II. vždy ještě trvala, však císař to až k veřejné válce hnáti nechtěl, poněvadž jak Vladislav II. tak Jindřich Rakouský byli jeho příbuzenci, a jemu na tom záleželo, aby se především mohl do Říma co nejmocněji vypravit, a tam od papeže se dáti korunovati. Nicméně ačkoli z těch neshod skutečné války nebylo, naskytovalo se vždy ústrkův a třenic dosti,

kterýmiž podněcována nepřítelství a plozena jest zášť všeliká.

Císař totiž Vladislavovi Nišansko a Budišínsko odňal, a poslal tam markhraběte Míšeňského, kterýž kvapně na hrad Budišín se obořiv, jeho i se vsí krajinou se zmocnil. Však Vladislav toho bez pomsty nenechal, a vypraviv bratří své Děpolta a Jindřicha do země Míšeňské, veliké škody ohněm a mečem tam spůsobil, které však potom, když jemu zas Budišín navrácen byl, hojně nahradil. Kníže Oldřich vida co se děje, ledva rok na Hradci posedl, i zanechav všeho r. 1153 své přívržence sebral a s nimi z Čech do Polska ujel. Odtud pak ke dvoru císařskému do Němec se obrátil. V tom se tam také starší bratr jeho Soběslav, jenž před lety z vězení na Přimdě vyvázl, najíti dal, a oba knížata Soběslavici jak od císaře tak od jiných německých knížat byli vděčně přijati a dobře chováni. Nedlouho potom se tam také Spytihněv Bořivojic přiloudil, hledaje císařovy přízně horlivými službami. Císaři to bylo všechno velmi vhod, neb mohl těmi nespokojenci Vladislava Českého strašiti, pročež také těm knížatům naději činil, že mocí svou Vladislava s trůnu českého svrhne a Čechy mezi ně rozdělí. Když konečně císař r. 1154 skutečně do Říma se vypravil, odepřel mu Vladislav II. obyčejné pomoci české, i neposlal mu 300 českých oděncův, k čemuž dle starých úmluv s říší Německou zavázán byl. Když se pak Bedřich I. r. 1155 z Itálie co korunovaný císař vrátil, tu se již český kníže Vladislav II. počal obávati, že císařova výhrůžka mohla by předce míti nemilých následkův pro něho, zvláště ani ti tři knížata Přemyslovci, kteří se císaři tak horlivě k službám propůjčovali, v Čechách i na Moravě přátely své měli, kteří by se byli v čas potřeby jich ujali a jim pomáhali. Myslí tedy Vladislav a s ním také Jindřich Rakouský, jak by se s císařem smířiti mohli.

Vladislav II. s císařem Bedřichem I. se smířil. 1156.

V měsíci říjnu 1155, když se byl císař zase z Říma navrátil, sám do Bavor až na České hranice přišel, a sjeli se tu s ním náš Vladislav II. s bratrem Děpoltem a biskupem Danielem, Jindřichem Rakouským, Albrecht vojvoda Saský a Heřman falckrabě nad Rýnem. A tu všickni se za Jindřicha Rakouského přimlouvali, aby jemu země Bavorské, již od předešlého císaře dosáhl, neodjímal. I měli rozsudí tu záležitost rozhodnouti, mezi nimiž byl se strany knížat

Pražský biskup Daniel, se strany císaře slavný německý kronikář Ota, biskup Frisinský. Ale hned první jejich smlouvání vydařilo se tak nešťastně, že císař žádným obyčejem od svého úmyslu upustiti nechtěl, a knížata od něho odjeli aniž se s ním rozžehnali.

Nicméně byl předce císař pokoje a přátelství Vladislavova žádostiv, neboť jemu v Itálii nastávala nemalá válka, ve které jemu pomoc Českého knížete velmi prospěšna býti mohla. I stalo se, že císař na začátku r. 1156 všem knížatům oznámiti dal, že na hod Ducha svatého svým dvorem ve městě Würzburgu býti chce, a že tam v ten čas svatbu míti bude. Přijeli tedy zvláštní poslové od císaře také k Vladislavovi, jemu pravíce, že císař jim rozkázal jemu oznámiti, že se má v ten čas ženiti, že žádá Vladislava a míti chce, aby jeho byl hostem, a svou přítomností jako jeho přítel ty hody a tu svatbu aby ozdobil. Vladislav uctiv posly a dav jim darův mnohých, císaři vzkázal, že mu to rád chce učiniti. Ale Vladislav, prvé nežli do Würzburga se vypravil, poslal biskupa Daniele a kancléře svého Gervasia, probošta Vyšehradského, s plnou mocí, aby s císařem napřed učinili přátelskou úmluvu. Když tito dva mužové k císaři došli a před něj se postavili, tu prý k nim císař takovou řeč učinil: „Moji milí otcové a přátelé! žádám vás, a té jsem naděje, že tak učiníte, knížeti svému, příteli mému milému, že tak raditi budete, aby mně na jízdu proti Milánským do Italie pomoc toliko lidmi učinil, a pakli sám bude chtíti, osobně s nimi jeti, vidí mi se jistě, že mi tam bude moci mnoho prospěti, neb jistě rozumím, že z jeho šťastné přítomnosti vítězství míti budu. To jestliže učiní, slibuji vám, že ho chci korunou královskou korunovati, a nadto chci jemu hrad Budišín i s jeho příslušenstvím vrátiti.“ A že to všecko tak a nejnak učiniti chce, císař těmto dvěma posly Vladislavovým přísahou se zavázal. Biskup a kancléř vyslyševše císaře slíbili, že u pána svého chtějí o to jednati, té jsouce naděje, že tak učiní. Však to všecko mezi nimi a císařem tak podtají se jednalo, že žádný Čech kromě těch dvou jednatelův, o tom ničeho nezvěděl.

Vladislav pak zpraven jsa od biskupa a kancléře o tom, jaké podání se mu od císaře činí, nebyl na rozpacích, má-li k tak prospěšným výminkám svoliti; i pojav s sebou bratra svého Děpolda a několik set jízdných výborně vypravených mužův a pěknou zbrojí okrášlených, jel do Würzburga, a přijel tam v pátek před Božím hodem Svatodušním, to bylo dne 1. června. Císař vida lid český spanilý a krásný, a takovou

zbrojí oděný, divil se, a poctivě Vladislava uvítal, pravě, že jest velmi jeho příchodu vděčen, a z toho že se raduje.

Potom přivezena jest císařova nevěsta jmenem Beatrix, to jest Blažena, dcera Burgundského knížete, i byla velmi krásná a vznešených obyčejův. A tu ta svatba velmi skvostně byla konána. Po svatbě pak zavazovali se všickni knížata císaři, že mu proti Milánským své pomoci poskytnou, a bylo ještě mnoho věcí vyjednáno a vyrovnáno. Zdá se, že hlavně Pražský biskup Daniel také císaře k tomu namluvil, aby spor o Bavorsko mezi Jindřichem Lvem a Jindřichem Rakouským byl odstraněn. I spokojily se obě strany s tím, že Jindřich Rakouský, svak Vladislava Českého, obdrží kus země Bavorské, která nápotom Horním Rakouskem zvána jest, a že jsa dosavad jen markhrabím, maje takto zemi Rakouskou zvětšenu, povýšen byl na dědičného vojvodu. Výnos takový učinil pak náš kníže Vladislav jakožto rozsudí na sněmu Řezenském dne 17. září 1156 s uchválením všech říšských knížat, a byl zlatou bullou císařskou slavně vyhlášen. Od těch dob zdvihlo se teprv Rakousko jakožto vojvodství, a patřilo potom mezi nejpřednější země německé.

Při té císařské svatbě ve Würzburgu byla ještě jedna věc od císaře a knížat ujednána, totiž aby zapuzený z Polska kníže Vladislav II., nejstarší ze synův Boleslava Křivoústého, a svak Jindřicha Rakouského i spolu Vladislava II. Českého, zase do svého panství v Polště navrácen byl. Řečený Vladislav Polský byv od Polákův pro všeliké ukrutné a nespravedlivé činy vyhnán, r. 1149 do Čech se utekl a ochrany našeho knížete Vladislava II. požíval. Potom zašel do Němec, a v Altenburku čekal, až se mu ta příležitost naskytla, že se ho jeho svakové ve Würzburgu ujali, načež císař jeho bratřím do Polska vzkázal, aby ho k sobě zase přijali.

Konečně se ve Würzburgu sám císař u Vladislava Českého přimluvil za jeho strýce, knížete Spytihněva, syna Bořivoje II. někdy knížete Českého, načež jej Vladislav zase na milost přijal, a pak vzav odpuštění od císaře a císařové, s Děpoldem a Spytihněvem i se všemi svými Čechy vesele a šťastně do Prahy se navrátil. Spytihněva slušně opatřil a zvláštní krajinu (nevědomo kterou) jemu k výživě odevdal. Knížata Soběslav a Oldřich, oba Soběslavici, proto že jejich provinění mnohem větší bylo, zůstali ještě u císaře v Němcích.

Svatba a úmrtí v panující rodině.

1156—1157.

Brzo po návratu knížete Vladislava z Würzburga umřel dne 16. srpna 1156 Vratislav. kníže Brněnský. Zdali ho jeho manželka rozená kněžna ruská, svého času vyhlášená krása, přežila, nevíme, ale zůstali tu tři synové a dvě dcery: Ota, Spytihněv Brněnský, Judita, manželka Štěpána Uherského, Svatopluk Jemnický a Aneška.

Česká kněžna Judita, manželka Vladislava II., rozená landhrabinka Durynská, umřela sobě založiti v Čechách klášter panenský řádu sv. Benedikta, a vyhlídla si místo v překrásném údolí u paty hor Krušných čili Srbských, kteréž na své cestě do Čech byla bezpochyby navštívila, místo již od věkův ještě pohanských v celé zemi pro své uzdravující prameny teplé a vřelé vody proslulé a od nemocných navštěvované, naše nynější světoznámé Teplice. I tak okolo toho roku 1156 založen jest tuto klášter Benediktinek s kostelem sv. Jana Křtitele, kterýž v husitských válkách zašel, a z něhož nynější Teplický zámek zřízen byl.

Vladislav II. umřiv sobě, syna svého prvorozeného Bedřicha čili Fridricha oženiti, a věda že Gejza, král Uherský, dceru má krásnou, kteréž říkali Alžběta, vypravil hned na začátku r. 1157 znamenité posly, totiž biskupa Daniele, bratra svého Jindřicha a několik předních pánův a duchovníkův českých, kteřížto před krále Gejzu předstoupivše, jemu Vladislavovu a Bedřichovu žádost oznámili. Král Gejza ty posly vděčně přijav a jejich žádost vyslyšev, obratným jednáním biskupa Daniele ku sňatku dcery své Alžběty s kněžicem českým skloniti se dal, a odevzdav poslům dceru svou se skvostnou výpravou s ní se rozloučil. I přijela Alžběta do Prahy, a tu ještě během měsíce ledna s kněžicem Bedřichem slavně oddána byla. Kníže Vladislav II. byl z té svatby velmi potěšen a chválil nejvíce biskupa Daniele, jenž pro svou spůsobilost v jednání všelikých záležitostí zemských a knížecích počal veliké slávy nabývat.

V tomto roce 1157 umřeli poslední dva synové někdy knížete Bořivoje II., totiž nedávno na milost přijatý kníže Spytihněv a mladší Lipolt Olomúcký. Bylo-li potomkův po nich, neví se. O Spytihněvovi píše jeden kronikář, že prý byl ozdobou knížat věku svého, avšak pohřbchu, v čem by byl tak chvalně vynikal, toho jsme se odnikud více dověděti nemohli.

Dne 19. února 1157 umřel také Jan III., biskup Olomúcký, načež podle přání Oty III., knížete Olomouckého, a celé církve Moravské v kostele sv. Víta na hradě Pražském zvolen byl na tuto uprázdněnou stolicí Jan IV., opat Premonstrátův Litomyšlských.

Válečná výprava do Polska. Počátek knížat Slezských.

1157.

V Polště mezi syny mocného někdy Boleslava Křivoústého rozdělené, panoval tehdaž Boleslav Kadeřavý nad mladšími svými bratřími, a ten císařského rozkazu z Würzburga r. 1156 k němu došlého nic sobě nevšímal, a vypuzeného staršího bratra Vladislava přijmouti nechtěl. Císař pak sebral vojsko veliké a mocné do Polské země vtrhl. Český kníže Vladislav II. na císařovu žádost také se svými bratřími Děpoltem a Jindřichem, potom s několika knížaty Moravskými do pole vytáhl, a při řece Odře nedaleko města Hlohova s císařskými vojsky se spojil. Poláci na druhém břehu Odry leželi, majíce ve svém vojstě všelijaký cizí lid ruský, pruský a pomoranský, kteří jim na pomoc přitáhli. Tu Čechové dne 26. srpna 1157 našleže brod v řece Odře, první se přes ni před očima překvapených Polákův přebrodivši, načež za nimi teprv císař se svými Němci spěšně na druhý břeh dorazil. Poláci vidouce že síle nepřátel neodolají, Hlohov a jiná místa spálili, aby se v nich nepřátelé usaditi nemohli, načež se Čechové rychle v krajinách za Odrou až do Velké Polsky šířiti počali. Tu poslali Poláci posly své k Vladislavovi Českému, za jeho přímluvu u císaře žádající, tak že se chtějí císaři pokoriti a vyhnaného Vladislava do země pustiti. Tu náš Vladislav, když císař za ním až do jedné osady v biskupství Poznaňském přitáhl, za knížata Polská u něho se přimluvil, a císař jim pro vážnost k Vladislavovi odpustil. Museli pak se Boleslav Kadeřavý podrobiti snižujícímu obřadu pokory před císařem, který záležel v tom, že bosýma nohama nahý meč na své šíji nesa pod ochranou knížete Českého před císaře předstoupil, a tu za sebe a za své bratří přísahou sliboval, vyhnaného bratra Vladislava v knížetství jeho pustiti. Mimo to musel se tu zavázati, dva tisíce hřiven zlata císaři, jeden tisíc knížatům, dvacet hřiven zlata císařové, dvořanům pak císařským dvě stě hřiven stříbra zaplatiti, a kdyžby kolivěk císař jemu oznámil, tři sta výborných jezdcův proti Milánským jemu na pomoc vypraviti. Že pak to všecko vyko-

nati chce, dal císaři do zástavy svého nejmladšího bratra Kazimíra (příjmím Spravedlivého, potom knížete Polského), malého syna Jaksy, knížete Srbského a mnoho jiných znamenitých pánův polských, kteréž všecky kníže Vladislav Český k sobě přijal a je do Prahy poslal. A tak po vyřízení všech těch věcí Němci a Čechové do svých vlastí s veselím se obrátili. Ale Boleslav Kadeřavý ničehož, cožkoli v té nouzi císaři slibil, nevyplnil, a Vladislav, který do Polsky přijat býti měl, umřel r. 1159, dřív než se tam dostal. Po čase však r. 1164, když na to císař Bedřich I. úsilně naléhal, synové téhož polského Vladislava II. zřekše se práva na vrchní panování v Polště, Slezské země obdrželi, a jí mezi sebou rozdělili. Tak Slezsko, část to staré země Polské, jako Morava mezi Přemyslovice, rozkouskováno jest na malá údělná knížetství polských Piastoviců: Boleslav dostal Vratislav s prostředním Slezskem, Mečislav horní Slezsko a Konrád dolní Slezsko.

Biskupa Daniele poslování v Uhřích a ve Würzburgu.

1157.

Císař Bedřich poznav Daniele biskupa Pražského co obratného řečníka a jednatele, žádal od něho, aby ku králi Uherskému Gejzovi II. zajel a jeho ve jměnu císařském vyzval, aby také ve válce proti Milánským se účastnil, a císaři válečné pomoci poslal. Vypravil se tedy Daniel po skončené válce polské ku konci měsíce srpna 1157 do Uher, a král Gejza, že to rád chce učiniti a císaři k tomu tažení že chce pět set udatných a dobře vypravených Uhřů poslati, odpověděl. Biskup Daniel takto dobře pořídil, a drahé dary od krále Uherského přijav, napřed do Prahy se navrátil, kdež mezi tím časem mezi Poláky v zástavu danými nadějný a jediný synáček knížete Srbského Jaksy umřel. Kníže Vladislav nyní biskupu Danielovi ty Poláky poručil, aby je k císaři přivedl, a biskup pojav tyto Poláky, potom nově zvoleného Olomouckého biskupa Jana IV. s sebou, s nimi k císaři do Würzburga jel, kterémuž o svém šťastném poselství v Uhřích zprávu dal. Odevzdav mu potom s sebou přivedené polské zástavné osoby jmenem knížete Českého za to žádal, aby voleného biskupa Olomouckého podle starobylého obyčeje potvrdil, což císař bez prodlení učinil, a biskupa Jana k Mohuckému arcibiskupovi Arnoldovi do Erfurtu poslal, aby ho

vysvětil, což se také stalo, načež oba naši biskupové s dobrou myslí domů se navrátili.

Vladislav II. byl za Českého krále vyhlášen.

1158, 11. ledna.

Aby se konečně vyjednálo všecko, čehožkoliv k výpravě proti Milánu zapotřebí bylo, položil císař Bedřich I. Rudovous všem německým knížatům a stavům sněm říšský do města Řezna na den 6. ledna 1158. I sjeli se tam zejména tito znamenitější knížata: Jindřich Jasmirgott, vojvoda Rakouský, Fridrich vojvoda Švábský, Ludvík, landhrabě Durynský, Albrecht Medvěd, markhrabě Braniborský, Ota příjmím Bohatý, markhrabě Míšeňský, Ota z Wittelsbachu a Fridrich, oba falckrabové, arcibiskupové Salcburský a Magdeburský, biskupové Bamberský, Pasovský, Ota Frisinský a jiných více.

Také náš kníže Vladislav II. šel tam se svými, aby z rukou císařových přijal odměnu za své služby již před půldruhým rokem umluvenou, korunu totiž královskou. S ním tam byli jeho bratři Děpolt a Jindřich, biskup Daniel, kancléř Gervasius a mnoho znamenitých pánův. Když se všickni byli shromáždili, tu císař Bedřich posadiv se v slávě své na skvostný trůn, všem knížatům okolo sebe také posaditi se rozkázal a slavné sněmování zahájil. Tu počal celému shromáždění vypravovati, jaké těžkosti od měšťanův Milánských snášel, a že on nikoli té křivdy déle trpěti nemůže. Města v hofejší Italii a zvláště v Lombardii toho času velmi se zmohla, a biskupové byli v nich zároveň císařovými náměstky, kterýmžto brzo ubývalo moci nad měšťany vždy více a více. I šlechticové a někteří císařští markhrabata museli se těm městům podřizovati, a u nich měšťanských práv hledati. Nejvíce však vynikalo mocí a bohatstvím město Milán, jež staří Čechové Medulanem nazývali, a Milánští, zřídce u sebe obec svobodnou a válečnou, podrobili sobě nejedno město sousední, jako Lodi a Komo, a s mnohými jinými se spojili. Hradby města svého měli velmi pevné, i posmívali se moci císařové, nic si jeho rozkazův nevšímajíce. Císař tedy na tomto sněmu svých věrných milých knížat a pánův, jako již prvé, tak nyní podruhé žádal, aby jemu proti tomu spupnému městu všickni válečnou svou mocí přispěli. Knížata všickni mu v tom pomáhati svorně a věrně přislíbili. Stalo se pak pátého dne zasedání říšského sněmu, 11. ledna, že Vladislav kníže Český, ve slavném shromáždění obzvláště oznámil císaři, kterak má již mnoho lidu připraveného

pohotově, a že s ním hned chce táhnouti, a před Milánem sám osobně se postaviti. Celý sněm řeč Vladislavovu rád vyslyšel, a nyní počal císař hned veřejně konati, o čem se byl dříve s Vladislavem tajně umluvil. I mluvil takto rka: „Poněvadž mnohá dobrodíní jsme poznali a ještě poznáváme od Vladislava, tohoto našeho

věrného a celého přítete, knížete Českého, pokládáme jisté za spravedlivé, abychom jemu také nějakou zvláštní milost učinili.“ Knížata to uznávše, řekli, že se jim zdá ovšem slušné býti, aby se císař tak jakž na něj sluší, knížeti Českému hojně odsloužil. Tu povolav císař Vladislava blíž k sobě asi takto k němu ve-

Císař Bedřich I. v Řezně Vladislava II. za krále Českého vyhlásil.

(65.)

řejně promluvil: „Všem knížatům a celé říši naší ovšem dobře povědomo jest, že jsi nám svou stálou věrností veliké a znamenité služby prokázal, že jsi osobu naši a věrné naše ustavičně a upřímně miloval, že jsi pro dobré a užitek říše naší svého vlastního života a životů svých Čechův onehdy v ralské válce nasadil. Takovou tedy udatnost a stálou věrnost rozvádě i žádajíce, abys i budoucně naším věrným

přítelem byl, protož jsme si umínili, tobě takového důstojenství, kteréhož jsi požádal, štědrě udělit; neboť nám dobře známo jest, že tvá Česká země zlatem a stříbrem hojně oplývá, kteréhož ty nikoli nepotřebuješ; pročez přijmi z milosti Boží a naší dobré vůle tuto korunu královskou, též i moc a důstojenství královské v království svém!“ A vzav korunu zlatou, předrahyými kameny a perlemi posázenou,

Vladislavovi na hlavu ji posadil, vysokým hlasem volaje: „Slyšte všickni knížata, hrabata a pánové, i jiní všickni věrní císařství Římského, Vladislav kníže České, on jest král Český!“ Vzal pak Vladislava za ruku a posadil ho tak v té koruně vedle sebe. A tu Vladislavovi bratři, biskup Daniel a všickni zde přítomní Čechové s převelikou radostí provolávali: „Chvála Bohu a sláva Vladislavovi, králi Českému!“

Pro větší utvrzení toho dal císař dne 18. ledna císařský list shotoviti, kterýž všickni na sněmě přítomní knížata, arcibiskupové a biskupové podepsali, a jehož hlavní obsah takto celý ten příběh vylučuje: „My Bedřich z Boží milosti císař Římský a vždy rozmnožitel říše, známo činíme všem nynějším i budoucím, že my Vladislavovi slavnému a statečnému knížeti Českému pro jeho a všech Čechův znamenité, nám prokázané služby toho důstojenství znamení, kterým děd (Vratislav II.) a jiní předkové jeho okrášlení jsouce jiná knížata převyšovali, totiž aby korunu nositi mohl, dali jsme jemu i všem nástupcům jeho na věčné časy dáváme. Chceme tedy tomu a mocí naší nezrušitelně ustanovujeme, aby Vladislav za těch časův, za kterých my korunu na hlavě nosíme, on také nositi mohl, totiž na den Božského narození, na velikou noc a o hodu Ducha svatého; nadto ještě na den sv. Václava a sv. Vojtěcha, proto že tyto svátky svých patronův celá Česká země slavnějším způsobem světí. A jakož nám při takových slavnostech toliko arcibiskupové a biskupové korunu na hlavu sázejí, tak též dotčenému knížeti Českému od nikoho jiného koruna na hlavu sázena býti nemá, leč od Daniele našeho milého biskupa Pražského a od Jana biskupa Olomouckého a od jiných jejich budoucích nástupcův. Pakliby Olomoucký biskup přítomen býti nemohl, tedy biskup Pražský, proto že přednější jest, obou biskupův místo aby zastal. Též i Olomoucký učiniti má, jestližeby Pražský nebyl přítomen. Nad to také přidáváme jemu Vladislavovi i jeho nástupcům a toho potvrzujeme, aby ten poplatek, kterýž od dávných časův jeho předchůdcové, knížata Česká, z Polsky brali, a jeho požívali, on dále vybíral a jeho požíval jakož i nástupcové jeho.“

Po vykonání všeho toho, rozešel se sněm Řezenský, a každý kníže a pán domů spěchal, aby k tažení proti Milánským opatření učinil a naň se vypravil.

Přípravy k Milánskému tažení.

1158.

Bylat nemalá radost z takovéto cti a slávy nejen krále Vladislava, jeho manželky Judity a celého dvoru královského, ale i všeho národu Českého, zvláště pak těšili se mladí bojovní šlechticové na to tažení proti Milánským, doufajíce na něm dojíti válečné slávy, cti a hojné odměny. Pročež bylo po vši Praze veliké jásání, když Vladislav II., co král toho jmena první, královskou korunou ozdobený na hrad Pražský přijel, a králem se zváti počal. Však pohříchu nikdo nám nezaznamenal, kdy, kde a od koho Vladislav na království České pomazán a korunován byl. On maje hned po svém návratu starost o výpravu Milánskou, na jistý den pánům a všemu národu Českému sněm do Prahy položil, a když slavně na tom sněmě zasedl, všem vůbec oznámil, kterak jej císař za krále a zemi Českou za království vyhlásil, a že za takové jemu udělené důstojenství sám osobně s císařem do zemí italských vojensky táhnouti, a jemu proti nepřátelům jeho na pomoc přispěti chce. Tu se ukázalo, že to pánům zemským velice proti mysli jest, neboť vyslyševše krále, velmi těžce to nesli, pravíce, že král nedobře jednal, proto že se to vše bez jejich rady a vůle vyjednalo. Tak dalece byli rozhorleni, že pravili, žeby ten, kdož k tomu Vladislavovi radil, ovšem ukřižován býti měl. Tím hlavně na biskupa Daniele naráželi, i dobře vědouce, že se to všecko jeho radou a přičiněním stalo, velice proti němu zuřili. Vůbec pak se pánům nelíbilo, že Vladislav tak mnoho do cizích záležitostí se míchal, pro které Čechové jen samé oběti přinášeti mají, a také titul královský od cizího panovníka službou nabytý a k nové služebnosti zavazující, nepovažovali za něco, co by České zemi k zisku býti mohlo. Král znamenaje, že se všechen hněv na biskupa obrací, aby ho uhájil, takto k pánům promluvil, řka: „Cožkoli jsem císaři slíbil, k tomu mně nížádný člověk neradil, než sám jsem to z vlastní vůle učinil, abych jemu vděčnost za to mně udělené důstojenství prokázal. Však vám pravím, že nikoho nenutím, než kdožkoli z vás mně v tažení tomto nápomocen bude, tomu já se slušně odměním, a oplatím mu službu žoldem a všelikou počestností. Kdož pak semnou na tu vojnu táhnouti nehodlá, zůstaň doma a hověj si mezi ženami, jak se mu podle svého pohodlí líbiti bude.“

Takovými slovy uhodil král Vladislav ovšem do živého, a dovoláváním se bojovného ducha českého působil více, nežli všelikým rozumným

rozvažováním. Jak mile se tato řeč králova mezi lidem rozněla, tu hned všickni zahoreli bojechtivostí proti Milánu; mladí dobrodruhové dávali příklad nadšenosti k boji, hned po celé Praze rozléhaly se písně o válce, a o jistém vítězství nad hrdými Vlchy; synové pánův a zemanův zbraně sbírali a opravovali, meče broušili a zbroj svou čistili, ano i rolníci opouštějíce pluhu a radla svého, chápali se oštípův, kopí, čekanův a lučíst a cvičili se, jak by s nimi zacházeti měli. Brzo se sbírali ku Praze z Čech i z Moravy všickni, kteří se k tomuto tažení připojiti chtěli. Ženy pak i panny znamenajíce, co se děje, velmi se v srdcích svých ulekly a zkormoutily, plakaly a hořekovaly, obávajíce se, žeby jich manželové a ženichové v té vojně a na takovém dalekém tažení zahynuli, a jak mohly toho jim zbraňovaly. Ale bojovná horlivost mužův nedala se zadržeti.

Král Vladislav pak položil zas druhý sněm do Prahy, a tu se s pány o to radil a to také zřídil, mnoho-li lidu válečného a jakých vůdcův by s sebou na tu vojnu potřeboval. Po vyřízení všech těch věcí rozkázal pak Vladislav své praporce barvy růžové rozvinouti, a znamení k tažení dáti, a sám maje po boku svém bratra svého Děpolda, biskupa Daniele, kancléře a Vyšehradského probošta Gervasia a mnoho pánův a rytířův znamenitých a výborně oděných, rozloučiv se s královnou Juditou svižně na kůň vsedl a z hradu Pražského do dalekého boje vyjel. A tu teprv strhl se veliký pláč a nářek manželek a nevěst, které se se svými manžely a ženichy loučily; nejedna mladice chválivši ještě nedávno chrabrost milencovu, nevěděla nyní jak sobě počíti; nejedna manželka volala chotě nazpět, jako by mu něco důležitého pověditi měla, okolo krku mu padla, jej líbala a děti k políbení podávala. Děti vidouce, že rodiče pláčí, také, nevědouce příčiny, plakati počaly. Mládež však odhodlaně a plna srdnatosti v nejlepším pořádku a bojovném šiku do pole vyšla.

Vladislavovo vojsko počítalo do 10.000 mužův, i měloť ono skutečně v celém tom tažení císaře Bedřicha účastenství netoliko slavné ale často i rozhodné. Naskytla se tehdyž Čechům první příležitost, u větší míře takorba celé Evropy dokázati svou již v těchto časech proslulou bojovnost, též umělé vedení zbraně, jarobujnou podnikavost i neohroženost s nasazováním života.

Tažení do Lombardie.

1158.

Počátek toho tažení stal se v prvních dnech měsíce června 1158, i obrátilo se vojsko české napřed do Němce k městu Řeznu. Že pak zde vojsko císařské k pochodu ještě zřízeno nebylo, táhli Čechové napřed, opatřivše sobě dříve hojnost potravy mocí a mečem v okolních krajinách německých, i dostali se brzy do neschůdných Alp Tyrolských. Horáci však veliký strach před Čechy majíce, všickni do nepřístupných roklí a lesův i s dobytken a obilím se ukryli, tak že českému vojsku potravy došly a veliký hlad je trápit počal. Prodrali se tedy Čechové, mnoho překážek přemáhajíce, přes Alpy až ku městu Bolcánu (Botzenu), kde již teče řeka Adidže (Eč), a král Vladislav předeslal odtud posly do Bressanonu (Brixenu) a Tridentu, kde již Vlchové bydlí, aby měšťany a okolní obyvatele upokojili, že jim Čechové ničeho neudělají, jen aby bezpečně a svobodně přiváželi potravy na trhy a Čechům je prodávali. Čechové pak v údolí Adidženském hojnost vína našli, kterým se posilnili a obveselili, a u Tridentu se položivše příchodu císařských vojsk očekávali; Tridentští zas hojnost potravy a nápoje za hotové peníze jim dodávali. Mezi tím přiblížila se vojska německá, a Čechové strhše stany své opět dále táhli, až přišli podle Adidže blízko k městu Veroně již v Italii ležícímu. Tu nad Veronou položili lodní most přes Adidži, tak aby sami i to za nimi táhnoucí císařovo vojsko, přes tu řeku přejíti mohli. Potom rozloživše se opodál Verony nad jezerem, kterémuž Italiani říkají Lago di Garda, tu mezi rozkošnými lesky, v nichž samé olivové a granatové stromy rostly, stany své postavili, a ty vzácné stromy ke svým potřebám na stelivo pod koně a palivo nemilosrdně porážeti počali, také obyvatelům jakožto nepřítelům všechno všudy brali. To znamenavše Veronští, podávali králi Vladislavovi velké sumy, aby se svými Čechy dále táhl, pravíce, že se hned do krajiny Brešianské dostane, a že ti Brešianští také s Milánskými proti císaři úmluvu mají, a že jsou nepřátelé císaře. Král dal se tím pohnouti, vtrhl do krajiny Brešianské, a tu rozkázal vojsku, postaviti se na rovinách překrásných, chtěje tuto prohlídku své válečné síly držeti. Jedné pak noci Brešianští přepadše na přední stráž vojska českého, něco jich pobili a koně s sebou odvedli. Král Vladislav o tom zvěděv, hned rozkázal celému vojsku svému, aby se zřídilo, a k bitvě se postavilo, chtěje takto sílu jeho zkoušeti a seznati, i postaviv

se do prostředka šiků svých bojovných, upřímo k městu Brešii táhl, a opodál zdí městských se postavil. Tu bojovníci čeští až k branám doráželi a Brešiánských k bitvě vybízeli. Ale oni vidouce před sebou silné, dobře oděné a spořádané vojsko, nesměli z města vytáhnouti a s Čechy se polem setkat, za dobré majíce, toliko na svých hradbách stát a jich brániti. To vida král Vladislav nedal na město útokem hnáti, nýbrž hnul se s vojskem svým něco opodál města, a na příhodném a veselém místě mezi rozličným obilím a stromovým táborem se položil. Tu Čechové čekajíce čtrnáct dní na příchod vojska císařského do celého okolí na píčování vyjížděli, mnoho dobytka a jiných potrav hojnost do svého ležení přiváželi, a vidouce, že jim tu nikdo nebrání, všecku tu Brešiánskou krajinu vybrali a pohubili. Tak vypravuje očitý svědek všeho toho, náš kronikář Vincenc, pozdější kanovník Pražský, kterýž co kaplan biskupa Daniele spolu byl na tomto tažení. Také prý Čechové mnoho vsí a zámků spálili a zkažili, jak jiný kronikář píše.

Měšťané Brešiánští majíce zprávu, že se také císař s vojskem svým přibližuje, poslali posly do ležení českého, žádajíce pokojného rozmluvení. To když jim dopuštěno jest, přistoupili nejprv k biskupu Danielovi, prosíce ho, by se za ně u krále přimluvil a jemu jejich žádost přednesl, že totiž jejich ponížená prosba jest a žádost, aby jim král Vladislav u císaře Bedřicha milost vyjednal. A při tom přinesli králi veliké dary, kterýž jim skrze biskupa odpověděl, že to rád chce učiniti. Po několika dnech císař se svým vojskem přijel, a král Vladislav, jenž tu již čtrnáctý den ležel a jeho očekával, slavně proti němu vyjel, a s úctou ho vítal. Císař se svým vojskem položil se u řeky, kteráž slove Olio, též nedaleko Brešie, a tu krásní stanové císařští jsou postaveni. Brešiánští to vidouce, velmi se zastrašili, domnívajíce se, že císař káže hned k městu útok pustiti. A bylo by se to jistě stalo, neb se Němci již k tomu připravovali, však skrze přimluvu krále Českého těm Brešiánským milost byla zjednána. To když jim skrze posly od Daniele biskupa bylo oznámeno, vyslali k císaři několik předních mužů svých, dali veliké dary a nad to rukojmě postavili a velikými přísahami se zavázali, že od spolku s Milánskými upustí, a císaři proti nim peníze a lidem pomáhati budou.

Přeprava přes řeku Addu.

1158, 23—25. července.

Mezi tím přiblížily se také ostatní částky vojska císařského; vojvodové Rakouský a Korutanský s pomocným sborem krále Uherského. Přitáhli od východní strany skrze Friulsko; Frankové, Poryňané a Švábové přišli přes horu Splugu, Chiavennu a přes jezero Komské; pak Burgundové a Lotrinkové táhli přes horu sv. Bernarda. Také přirazili k císaři bojovníci zástupové od rozličných věrných měst italských poslaní, a když ti všickni spojili se, vzrostlo císařovo vojsko na stotisíc bojovníků, i táhlo od Brešie dále a rozložilo se po březích řeky Addy. Tato řeka saina v sobě nebezpečná a tehdyž mimo to ještě právě rozvodněná, sloužila Milánským za první brannou ohradu, kterou chtěli proti nepříteli chrániti. Proto všechny mosty na ní strhli a všechny brody hojným lidem obsadili a hájili. Když pak vojska císařská k té řece přišla, musela se bezděky zastaviti, a kdežkoli se na břehu ukázali, tu s protějšho břehu počali na ně Milánští střeliti, hroznými hlasy křičeti a zlořečiti. Císařští také na ně šípy házeli, ale pro širokost řeky nic jim uškoditi nemohli. Jen u městečka Kassano řečeném zůstalo tolik mostu, když tam císař přitáhl, že stržená část dala se v krátkce zase nahraditi; ale tam stál s protější strany hlavní zástup Milánských a nedopustil tomu. S lítostí a hněvem patřil císař, jaké nesnáze a posměchy jsou jemu strojeny hned při prvním setkání, i musel nemoha dále táhnouti, stany své dáti rozbíti a tu podle řeky táborem se položit. Král Vladislav s českým vojskem položil se asi míli doleji při řece, blíže vsi Korneliano (Cornegliano) řečené, a tu na výborných polích se usadivše odpočívali sobě Čechové, jídla i pití sobě přejíce. Však nicméně znamenali, že tuto ležice Milánským málo budou moci uškoditi; proto se mnozí snažně o to pokoušeli, jak by mohli tu řeku přejeti, ale pro hlubokost a prudkost vody nikoli nemohli toho učiniti. Bylo to právě o polední dne 23. července, že dva smělí bojovníci čeští, Bernard Soběslavic a Odolen Střízovic, hledajíce marně brodu v řece, vskočili ještě s třetím bojovníkem přímo do bouřlivých vln, chtěje řeku přeplouti. Však když do prostředních proudův se dostali, tak prudce jimi vlny zmítaly, že dívající se za nimi Čechové viděli je potáceti se brzy pod koňmi brzy nad nimi: nicméně dostali se šťastně na druhý břeh, kdežto třetí snad že slabšího koně neb méně srdnatosti měl, v polovici proudu

nazpět se obrátil. I strhl se radostný pokřik v českém ležení na břehu, a když to králi Vladislavovi oznámeno, který právě s bratrem svým Děpoldem a s biskupem Danielem při tabuli seděl, tu hned stůl s jidly překotiv, na bubny udeřiti a celé vojsko do šiku svolati kázal. Volaje pak: „Jako ti dva, tak může tisícero ji-

ných přepraviti se!“ král sám první do řeky skočil, a hned za ním všickni ostatní až do posledního, kteří tu v ležení při králi byli. Arci že zahynuli při takovém pokusu mnozí, ba pravit se, že až do 200 osob, nicméně král s Děpoldem a s jádrem svého vojska šťastně přemohli prudkost řeky, a stanuli na druhém břehu v zna-

Přeprava českého vojska přes řeku Addu.

(68.)

menité moci, prorazivše první obrannou čáru Milánských na místě, kde se tito takového pokusu nejméně nadáli.

Ledva se usušili Čechové na druhém břehu řeky Addy, již tu zástup lidu Milánského na ně se vyřítit, chtěje jim přechodu toho zabrániti; však Čechové je obklíčili, pobili a zjímali. I vyskytl se mezi zajatými také nějaký kněz, člověk brchatý a šedivý, maje komži místo brnění a hlavu holou a nepříkrytou, kteréhož tu na břehu chytili, an tam stoje, prakem kameny na Čechy

házet, chtěje tím své krajany ze zajetí vysvoboditi. Však sám chycen byl, a když jej tak před krále přivedli, všickni se tomu velice smáli, že se proti vojsku královskému postaviti směl. Daniel biskup potom vyprosil sobě toho kněze od krále, a propustil ho svobodného. Nyní však s vítězným hlukem, ke hrůze a omračení nepřátel pospíchal král Vladislav podle druhého břehu nahoru k mostu Kassanskému, před kterým císař ležení své měl, aby sehnal odtud vojsko Milánské. Když pak z císařského ležení spatřili

najednou neobyčejné hnutí mezi Milánskými na druhé straně, domníval se císař, že jim vojska ku posile přibýlo. I pospíchaje vsedl na kůň, aby vyjel na nějaký vršíček, odkud by to nepřátelské vojsko spatřiti mohl; a tu brzy vytrhly jej z onylu, k radostnému jeho překvapení, český způsob bubnování, vlající prapor krále Českého a zmatený útěk nepřátel. Nechtěl svým očím věřit císař, vida, kterak Vladislav se svými Čechy Milánské vojsko od Kassanského mostu odehnal, a hned přípravy činiti kázal, aby se stržený most vystavěl. I zajásali Němci nemo- houce pochopiti, kterak se Čechové na druhou stranu té prudké a dravé řeky dostali. Král Vladislav ovšem netoliko o vystavení mostu se staral, ale jeden oddíl vojska svého hned chrabrému svému bratru Děpoltovi svěřil, aby s ním překvapené nepřátely až do noci co nejdále možná rozháněl, což on také učinil, a mnoho zámkův i vesnic spaliv a popleniv, množství nepřátelského lidu odzbrojil a zjímali. Však stavba mostu, jakkoliv si Čechové poplili, nepodařila se. Noc zastavila práci, a české vojsko jsouc na protějším břehu osamělé otcnulo se v nemalém nebezpečení, neboť Milánští nabyli času, zpamatovali a sbírali se zase, a mohli Čechům velmi uškoditi. Však celé té noci Čechové i král Vladislav, okopavše vůkol ležení své, na holé zemi a pod širým nebem odpočívali odhodlaně na všechny příhody připraveni jsouc. A když druhého dne, 24. července, svitati počalo, viděti bylo silné zástupy Milánských, jižto táhli odevšad proti Čechům, aby té jejich stavbě mostu překazili a na svou stranu císaři a jeho vojsku nikoli nedopouštěli. Tu hned král Vladislav svolati dal radu vojenskou, i uzavřeno, nečekati v ležení na nepřítel, ale rozdělit se v houfy hojně, a vytáhnouti proti nim do pole. Nastal tu boj krutý a příliš krvavý, v kterémžto Čechové jako lvové se drželi, a nad velkým počtem a silou Lombardův Milánských zvítězili. Tu císař s druhé strany řeky se svým vojskem na to hleděl, kterak Čechové ty Lombardy tepou a za nimi jako chrti za zajíci se honí. Však v té bitvě také něco Čechův padlo, a litovali zvláště smrti Zvěstovy, župana Mělnického, a jiného vzácného pána Divy, kterýž ve hlavu smrtelně raněn byl. Však vnuk téhož, Bernard junenem, vida to, a chtěje svého děda pomstiti, hnál se za Vlachim, který ho ranil, a jako udatný lev mečem svým na dví ho rozpoltil. A tak v tom boji Čechové veliké množství Milánských pobili, veliké kořisti nabrali, a toliko co jich bylo znamenitějších, ty zjímali, a sedmdesát jich před krále Vladislava přivedli. Mezi nimi byli mnozí

z přední šlechty Milánské, jako Alcher de Vimercato, visconte Ardivi a jiní. Bez prodlení pak hned zas Čechové most přes Addu dále stavěli, ano také se strany císařské na něm pracováno, aby dílo to od obou stran dělající brzo spojití mohli. A než minul den, tu císař první pospíchal přes ten most Kassanský, aby objal krále Českého a účastnil se dalšího boje nebezpečného. Když ale vojsko německé davem přílišným se hrmulo, most pod ním se probořil, a mnoho bojovníkův se utopilo. Čechové mezi tím pro svou vlastní potřebu druhý most vystavěli: ale jak mile počalo se přes něj přecházeti, probořil se i on pod hrozným návalem zvláště jezdcův uherských, kteří se tu k Čechům byli připojili, a z nichž jakož i z Čechův mnozí také ve vodách řeky Addy zahynuli.

Teprv třetího dne, 25. července, postaveno a opraveno jest tolik mostův, že konečně celé vojsko císařské bez další nesnáze přes Addu se přepravilo.

Boje před Milánem.

1158.

Na druhé straně Addy dal hned císař dobývati hradu Trezzo, kterýž Milánským náležel, a zmocniv se ho posádku svou do něho vložil. Přitáhla pak vojska k městu starému Lodi, kteréž jest nyní nepatrné místo opodál nynějšího města Lodi, a kteréž byli sobě Milánští úplně podmanili a je zkazili. Ku prosbě samých obyvatelův Lodských položila se vojska u prostřed zřícenin toho města táborem, a císař vida tu zkázu a zpoustu, kterou zde Milánští způsobili, velmi se hněvem na ně rozpálil. Však v tom přišli poslové od Milánských žádající příměří jenom na rozmluvení. Císař uradiv se s králem Vladislavem k tomu přivolit. I předstoupili poslové před císaře, a tu na kolena kleknouce za milost prosili poddanost slibující. Císař svolav knížata svá německá, žádal od nich rady, kteříž vidouce pokoru Milánských k tomu radili, aby je na milost přijal, jejich tak slavného města nekazil a lidu s obou stran nehubil. To prý proto tak mluvili, aby se tím dříve zase domů navrátiti mohli. V tom však Anselm, arcibiskup Ravennský, povstav tuto řeč učinil řka: „Nejmilostivější císaři, knížata a páni! nedívám se tomu, že se tak přimlouváte, neb neznáte obyčejův Milánských; ale mně jest dobře známa jejich lstivá nepravost. Umějíť mnoho slibovati, ale slibův svých neplní. Mně se vidí, poněvadž se opovážili, zámky a města znamenitá k císařství náležitá kaziti a bořiti, že jest zasloužené, aby

také Milán zbořen byl, a jejich pýcha aby skrocena byla. Buď jim takovou měrou měreno, jakouž oni jiným měřili. A jakož oni nemilostivi byli, tak i žádné milosti hodni nejsou.“ To slyše císař se svými knížaty, přivolil k té radě, a vedle obyčejě starých císařův Římských rukavičky svlekl a jimi pohodil, dávaje tím Milánským výpověď svou a za nepřátely císařství je vyhlašuje.

A tu hned císař rozkázal, aby se všechna vojska hnula a k Milánu postoupila. Přitáhše tedy dne 6. srpna k městu, tu na těch rovinách a výborných polích a lukách Milánských stany své rozbýjeli, a celé město na všechny strany obehnali a obklíčili. Pro velikost a rozlehlost hradeb městských, dobře osazených, nedalo se ani mysliti na ztečení jejich, a císař si umínil, donutiti město přísným sevřením a hladem, aby se vzdalo. Byloť pak celé vojsko císařské na sedm zástupů rozděleno, z nichž každý své stanovisko hlavně proti branám města sobě v polích vykázané bezpečně dokola okopal. V prvním zástupu velel císařův bratr Ludvík, ve druhém Fridrich, vojvoda Rothenburský, syn někdy císaře Konrada III., v třetím zástupu byl král Vladislav se svými Čechy, čtvrtý měl za vůdce Jindřicha Jasomirgotta, vojvodu Rakouského, v pátém byl císař Bedřich sám, v šestém falckrabě Ota z Wittelsbachu a v sedmém arcibiskup Kolínský Fridrich.

Sluší připomenouti, že tehdejší hradby města Milána tam stávaly, kde nyní široká strouha čili průplav vnitřní díl města objímá, tak že celý ten díl, který mezi průplavem a nynějšími branami města leží, tehdejší ještě holé pole byl. A jakkoliv tehdejší Milán byl menší nynějšího, předce prý se v něm 300000 obyvatelů směstnávalo, neboť měšťané tehdejší takového pohodlí, jakého za našich časův nalézáme, neznali, a u velmi těsných domích a pokojích bydleli. Místa, kde bylo ležení těch sedmi zástupů vojska císařského, jsou nyní vesměs v samém městě, a stojí domy a ulice na nich.

Hned počaly půtky a harce mezi městem a ležením císařským, opakující se každodenně, a Milánští skutečně nepřátelům svým často dokázali, že umějí zbraň vésti výborně. A tu hned v prvních dnech toho obležení učinili podvečer Milánští nejprudší výpad svůj branami, proti kterým ležel Ludvík, císařův bratr, s vojskem Švábským; strhla se veliká seč, a mladý, hrdinský Ludvík odpíral statečně bojovníkům Milánským na u valném počtu se hrnoucím. Však vida, že se jich vždy více a více z města řítí, a že jim nebude moci odolati, ani již jeho a sousední druhé ležení Fridricha Rothenburského

proskočili a veliké krveprolití způsobili, mnoho rychlých posílův do českého ležení poslal, aby mu král Vladislav na pomoc přispěl. Kdyby úmysl Milánských byl se podařil, chytiti Ludvíka a Fridricha, oba Hohenstaufovice, byla by celá válka tím ve zlé se obrátila. Hned byli všickni Čechové vzhůru, zahřměl rachot bubnův Českých a hlahol polních rohův, král sám vysoko na koni ve zlatoskvoucí zbroji své v čele českých jezdcův na místo bitvy pospíchal, a tito nic nedbajíce na příkopy a ohrady viničné, ani na mnohé strouhy a chrastím porostlá, neschůdná místa, tu v pravý čas stísněným Švábům ku pomoci přiletěli, neboť jak jeden cizí kronikář, Radevik, kanovník Frisinský, o tom píše, slovanští koňové prý tomu zvykli jsouce všechno přeskakují. Uslyšev Ludvík bubnování a troubení české, hned ve svém srdci okřál a tím statečněji bojoval. I následovala krutá seč až do soumraku, a král Vladislav sám vrazil do hustého davu Milánských, hlavního vůdce jejich, obrovského Girarda Viskontiho Dacia, kterýž korouhev nesl, vlastním kopím probodl a na zem povalil. Obrátiv se pak druhého jejich vůdce, jmenem Tazzo da Mandello s koně srazil. Potom bez přestání nepřátele stíhal a porážel, potřebujícím na pomoc přispěl a všude boj na svou stranu rozhodoval, tak že dokázal, jak svrchu řečený cizí kronikář píše, kterak že udatný bojovník a při tom i dobrý král jest. Byl veliký hřmot od štítův, kopí a mečův a křik lidu na jedné straně vítězný, na druhé zoufalý. Mnoho statečných hrdinův padlo, Milánští bojovali pro vlast a svobodu, Čechové pro slávu. Konečně Milánští Čechům odolati nemohouce, k hradbám svým utíkat počali, jež Čechové až k samým branám vždy je tepouce stíhali. Jen blízcí se noc Čechům překazila, že s Milánskými nevtrhli spolu do brány. S vítězným jásotem obrátil se král se svými Čechy do svého ležení; však mnozí ranění ulehli v stanech svých na lůžko bolestné, a čtyři vzácní jinochové čeští, kteří jako lvové bojovali, padli za obět své veliké udatnosti. Byli to zejména Mikuš, Ota, Zvěstec a Heralť, vnuk velikého Hrabiše.

Nazejtří pak táhl smutečný průvod český, nesa mrtvoly těchto hrdinů k poslednímu odpočinku, as hodinu na polední straně za Milán do slavného kláštera Cisterciánův, Chiaravalle, kdež biskup Daniel nad nimi modlitby vykonával a je při velikém zármutku všech spolubojovníkův pochoval. V Chiaravalle již před tím Čechové pochovali pana Divu, kterýž u řeky Addy smrtelně do čela raněn byv, před Milánem umřel. Milánští pak těmi branami žádných vý-

padů z města více nečinili, obávající se Čechův tuto blízko ležících, pročez také brány kamením zanesli a zatarasili. Král Vladislav však přenesl svůj byt do kláštera sv. Dionysia, blízko před branou téhož jména stojícího, a měl tu pokoj od Milánských. Stojí pak na místě toho kláštera nynější kostel San Celso a vojenský

vychovatelský ústav Santa Luca. Nicméně Milánští na jiných stranách ustavičné pútky s lidem císařským sváděli, neboť hlad a nouze všeliká město soužití počala, a Milánští, aby sobě potravu zaopatřili, časté výpady z města ven činiti musili, při kterých se nikdy neobešlo bez boje. Vlastní letopisci připisují také králi Vladislavovi a jeho

Král Vladislav proklál v boji Dacia, vůdce Milánských. (Str. 614.)

(69.)

Čechům důležité vydobytí tvrze Arco Romano nazvané. Tato tvrz odvozovala jméno své od vítězoslavné brány, která vedle ní stávala, i nalézala se opodál města, co by dvakrát šípem dohodil. Bylo prý to pevné a rozsáhlé stavení z těžkých, ohromných kamenů, tak že bylo diviti se, jak lidská síla stačila, dovaliti jich tam. Uvnitř byly jizby, každá na 40 loží, povrch stavení byl pak k tomu zřízen, že se i valnému

útoku bylo možná ubrániti. V této tvrzi nacházeli se čtyry sta nejodhodlanějších bojovníkův, kteří byli zbraní a potravou na dlouhý čas opatřeni. Ti se shora praky uměle zřízenými neustále kameny na císařské vojsko metali, a výpady činíce městu potravu opatrovali.

Král Vladislav nechtě toho prý děle trpěti, odhodlal se, s několika sty silných a obratných bojovníkův svých tuto tvrz útokem vzíti,

což prý také 12. srpna slavně vykonal. Jako bouře přihnali prý se Čechové ku tvrzi, srdnatě na zdi vylezli, ač na ně se shora klády a kameny metali a mnoho jich pobili a pomačkali. Čechové vždy mocněji na tvrz doráželi, až posléze dobyli jsou povrchu zdí, a na nejvyšším címburí prapor svůj zarazili. Místo, kde tato tvrz stávala, nalézá se nyní již ve městě, ale hned poblíž tak zvané římské brány na pravo v zahradě hostince, kterému se říká Monte Tabor anebo Montagna Russa.

Čechové odpočívající po bojích hrdinných a krvavých, také po okolní krajině vybíhali, zámky, města a vsi vybírajíce a hubíce, a mnohé kořisti do svého ležení před Milánem snášejíce. Přiváděli sobě také mnoho mladých, krásných i urozených Vlašek, však jim biskup Daniel takovýchto kořisti nenechal, nýbrž jednak prosbami jednak penězi od nich je sobě vyžádal, a svému arcijahnovi Peregrinovi, který také tu s ním byl, k opatrování je poroučel, kterýž je do svého stanu zavřel, tam je těšil a ochraňoval, a když se příležitost naskytla, do města je propouštěl.

Kterak se Milán císaři poddal.

1158, 23. srpna—8. září.

Zmáhající se hlad, nemoce a vnitřní rozbroje donutily konečně hrdé měšťanstvo Milánské, prositi za milost a za pokoj. Skrze některé biskupy obrátili se nejprv ku králi Vladislavovi s prosbou, aby ráčil chtíti mezi nimi a císařem prostředníkem býti, že se chtějí císaři na milost poddati a jej za pána svého uznávati. Vladislav takovou pokornou prosbu Milánských vděčně přijav, s císařem to vyjednati přislíbil. I vešel císař v radu s Vladislavem a s jinými knížaty, a dal se tím snáze k tomu nakloniti, zač Milánští prosili, ano letní parno, veliký prach a puch z mrtvol byly již i v leženích vojsk císařských způsobily nebezpečné nemoce a silné mření mezi bojovníky. I vešel císař do stanu krále Českého, dal povolati biskupa Daniele a jeho kaplana Vincencia, našeho kronikáře, který nám všechny ty slavné příběhy tak pěkně popsal, i kázal výminky, pod kterými Milánským milost udělití chce, sepsati. To se stalo dne 23. srpna, a kaplan Vincenciovi dostalo se té cti, že tyto výminky, jak mu napovídány byly, na pergameně spisoval. Tyto výminky byly takové: aby Milánští podrobili se tehdejší obvyklému způsobu pokory, kterým by se císaři ze své viny vyznali a za milost prosili, aby jemu věrnost a poslušnostv přísahali, aby 300 osob do zástavy dali, aby ve svém městě nový palác pro císaře, pána

svého, vystavěli, aby 10.000 hřiven stříbra za válečné náklady zaplatili, aby se všeho panství nad městy Komo a Lodi a všech práv vrchnictví nad nimi odřekli, aby všechny zajaté obyvatele měst Kremony a Pavije rukou krále Českého na svobodu propustili, konečně aby všechny představené a úředníky městské, jež sobě sami voliti budou, císaři ku stvrzení podávali. To všecko má se pak uskutečniti na den narození Panny Marie, 8. září. Zajisté byly to těžké výminky, však mírnějších král Vladislav na přísném císaři nikterak vymoci nemohl; i šli s těmi výminkami Peregrin patriarcha Aquilejský, Daniel biskup Pražský a Eberhard biskup Bamberský do Milána, a obyvatelům je dodali. Ochotně byly přijaty, ačkoliv pánův Milánských nemálo mrzel ten obřad, kterým by se před císařem pokoriti měli, a aby nemuseli před císaře bosýma nohama předstoupiti, byli by rádi sebe větší pokutu platili.

Nastal den smíření, svátek narození Panny Marie. První bylo, že Milánští především odevzdali v ruce a moc krále Českého tři sta rukojmí, totiž 150 synův ze šlechty a 150 z obecného lidu, potom více než tisíc zajatých obyvatelův Pavijských, Kremonských a jiných, ježto všechny král Vladislav v klášteře sv. Dionysia pod stráž českou postavil, aby jestliže skrze krále císařova milost udělena bude, je buď svobodně propustil, buď kdyby se jinak stalo, Milánským zase navrátil. Potom vysláni jsou biskup Daniel Pražský a Eberhard Bamberský, aby Milánského arcibiskupa před císaře přivedli. I otevřela se brána Římská (porta romana), nej přednější a největší z bran Milánských, na polední straně města, proti níž opodál bylo císařovo ležení, i počal z ní vycházeti průvod kněžstva Milánského, napřed kněží a kanovníci, mnichové a opatové, dva a dva napořád všickni v ornátech, s kříži, relikviáři a kadidelnicemi, a bylo jich tolik, že ještě pořád branou vycházeli, když první před císařským trůnem, od města dosti vzdáleným, se již stavěli. Na konci šel arcibiskup veden jsa od výše řečených dvou biskupův; i přijda před císaře byl od něho políbením na znamení míru přijat. Přimluviv se u císaře, aby s Milánem, městem císařským a staroslavným, milosrdně nakládati ráčil, posazen jest mezi arcibiskupy. Kněžstvo následovalo dvanáctero předních rad městských, jdouce po páru bosonoží, a každý nahý meč nad šíjí svou nesa, a když se pokorně před trůnem císařským postavili, tu konsul Ubertoda Pirovano ve jměnu vši obce Milánské tato slova pronesl: „Zhřešili jsme a těžce zavinili, za odpuštění prosíme, šije své pod tvůj karmající meč klademe, a jakož tyto meče tak i

všechna zbraň Milánských, že tvé císařské moci podřízena jest, tuto osvědčujeme.“ I přistupovali každý k císaři, kterýž meče s jejich šíjí snímal a svým dvořanům je odevzdával. Tím se skončil obřad pokory, a tu císař Milánské na milost přijal stav se konečně dobrotivým a přívětivým. Nařídil arcibiskupu Milánskému, aby toto smíření slavnou službou Boží a zpíváním chvalozpěvu sv. Ambrože dle původního, starožitného způsobu, jakž jenom v Miláně obyčejem bývalo, posvětil. Předstoupili kněží před oltář v polní kapli císařské pod stanem stojící, a postavivše se do kruhu počali zpívati svůj Ambrosianský chvalozpěv: Tě Bože chválíme. Píše náš kronikář Vincenc, kterak on a všickni tuto přítomní na to se dívali, když přední zpěvák a jako ředitel sboru, člověk starý, šedivý a vysoké postavy, maje na sobě komží s kápí na ramena přehozenou, velíkánskou hůl k naznačování rubriky anebo rytmu v ruce drže, v tom kruhu zpěvákův tu tou holí hrozil, tam rukou máchal, a přitom všeliké podivné otáčky a skoky činil, tak že se prý jeho posuňkům všickni ještě více nežli tomu zpěvu divili. Potom slavena jest od arcibiskupa Milánského mše svatá, a císař Bedřich tu na trůnu svém pod korunou sedě, znamenaje, žeby král Vladislav koruny své s sebou nemaje tu při té slavnosti jako jiná knížata bez koruny seděti musel, což by bylo proti tehdejšímu obyčeji bývalo, ani králové a císařové při velikých slavnostech církevních toliko pod korunou přítomni bývali, a jen arcibiskupové a biskupové právo mívali, korunu jim na hlavu sázeti, uchopil se té příležitosti, i ukázal králi Českému vděčnost svou za tak slavné skutky hrdinské a služby znamenité tím, že hned kázal přinést korunu velmi znamenitou a drahocennou, kterou byl nedávno předtím od krále Anglického darem obdržel, a tuto korunu před očima všech vojvod a knížat německých a italských našemu Vladislavu sám vlastní rukou na hlavu postavil. Tato veliká čest, která se Vladislavovi stala, povznesla mysli všech přítomných Čechův nemálo, a rozmnožila jeho slávu v zemích vlaských i německých.

Po skončené slavnosti odebrali se knížata i vojska do svých stanův, Milánští do svého města. Však následkem všelikého namáhání a nepohodlí i Vladislav i biskup Daniel onemocněli. Vladislav vida, že účel toho tažení dosažen jest, a že nemá potřeby, tuto v Itálii s císařem déle se zdržovati, poslal k němu za odpuštění žádaje, aby se se svými do Čech navrátil mohl. Císař uslyšev o nedostatku Vladislavova zdraví, sám osobně přišel do jeho

stanu ho navštívit a s ním se rozloučit. Tu mu dal vyplatiti desátou část pokuty od Milánských složené, to jest tisíc hřiven stříbra, a poněvadž se mu Pražský biskup Daniel pro svou dokázanou znamenitou zběhlost ve všelikém jednání s knížaty a národy stal téměř pravou rukou, bez níž se více obejít nemohl, požádal krále Vladislava, aby Danielovi povolil zůstat ještě v Itálii k řízení všelikých potřeb říšských. Neboť byl ten biskup netoliko muž velmi vážný a v radách opatrný a bystrý, nýbrž také krómě německého také italského jazyka dobře povědomý, a proto zvláště v Itálii císaři byl k veliké platnosti. Král Vladislav velmi nerad k tomu svolil, neboť nemohl odepřít prosby císaři, který vůbec mnohemu prošení nebyl zvyklý. A tak císař ještě jednou Vladislavovi za ty dobré a důležité služby poděkovav, s ním se přátelsky rozloučil. Čechové se ze svého ležení před Milánem zdvihli, a zpátečnou cestu do vlasti nastoupili; že pak vojsko nemohlo tak rychle táhnouti, pospíchal král s bratrem svým Děpoldem a s královskou družinou napřed, a již dvamécítmého dne měsíce září téhož roku 1158 slávu ověnčen na svůj hrad Pražský se navrátil. Slavné i radostné bylo vítání českého vojska ve vlasti, neboť ztráta těch, kteří na bojištích padli, nebyla v porovnání k celku tak veliká; protož se všecko radovalo, a vítězní bojovníci našli náhradu v slávě rytířské a v hojné kořisti válečné.

První křížovníci Johanité v Čechách.

1159.

Již r. 1048 založili vlastní kupci z města Amalfi klášter se špitálem při kostele sv. Jana Křtitele blíž Božího hrobu v Jerusalemě, aby v něm chudí a nemocní poutníci útočiště a potřebné opatření měli. Ve špitále tom posluhovali mužští a ženské, a ještě dříve, než Bohumír z Bouillonu s prvními křížáky Jerusalemem z rukou nevěřících vytrhl a tuto křesťanské království založil, tu jistý Francouz jmenem Gerhard tímto služebníkům ve špitále u sv. Jana jistá pravidla dal, podle kterých se řídili, skládající slib chudoby, čistoty a poslušnosti. Tak povstal řád špitálních Jerusalemských čili Johanitův, kteříž hned od počátku přes zpodní oděv černý plášť a na něm bílý kříž nosili. Jejich špitál byl pak mnohými dary zveleben, Bohumír, první král Jerusalemský, nadal jej pozemními statky, a Rajmund de Puy novou řeholi Johanitův v ten způsob uspořádal, aby údové jejich ještě čtvrtý slib skládali, že budou nositi i zbraně pro ochranu

náboženství. Tu se pak začali Johanité na tři třídy dělit, totiž na kněze, kteří duchovní správu vedli, na rytíře, kteří zbroj a meč nosili, a na služebné bratří, kteří ošetřovali poutníky a nemocné. Byl to první řád křížovníký, mající kříž za znamení své, podle jehožto způsobu teprv později jiné podobné křížovnícké řády jak v Jerusalemě tak v rozličných jiných zemích v Evropě založeny byly. Co byli rytíři, ti měli povinnost, především poutníky na cestách před nepřáteli chrániti a s nevěřícími bojovati. Představený řádu zval se s počátku mistrem potom velmistrem, a brzy dostali tito duchovní rytíři statkův a vlastních sídel skoro ve všech západních zemích evropských. Představený řádu v jednotlivých zemích slul převorem, ve větších velkým převorem, a byli jim podřízeni bailíové a komendofři, kteří v jednotlivých sídlech čili komendách správu vedli a důchodův z nich užívali, potom jednoduší rytíři, kněží a služební bratří.

Že pak do třídy rytířův jen šlechticové přijati bývali, tu počala ostatní šlechta způsob oněch duchovních rytířův také jistých pravidel užívati, z čehož povstalo starodávné rytířstvo. A jako duchovní řádové mezi sebou oděvem, barvou a znamením se rozeznávali, tak počali nyní knížata, pánové a zemané každý svých vlastních barev a rytířských znamení pro rozeznání rodu svého užívati. Již o našem králi Vladislavovi I. činí se první zmínka, že jeho prapory byly barvy růžové; však trvalo to ještě dobrých padesát let, nežli se také u nás objevovatí začaly znaky čili erby rodinné, a téměř sto let, než na způsob šlechty francouzské a německé naši pánové a rytíři stálých rodinných jmen přijali. Však pravý rytířský duch, jakoliv bez pravidel a příznaků všelikých, dávno již se nalézal při našich pánech a bojovnících vznešených i nízkých, jakž to mnohé příběhy a boje, o kterých jsme dosud vypravovali, dokazují, a právě nyní za knížete a krále Vladislava ukazoval se nejslavnějším způsobem.

Král Vladislav I. seznámiv se bezpochyby již na svém křížáckém tažení do svaté země a podruhé na své výpravě proti Milánským s rytířským řádem sv. Jana Křtitele, několik rytířův a kněží této řehole k sobě do Prahy povolal a tuto sídlu jim založiti sobě předsevzal. Tak uvedeni jsou r. 1159 první křížovníci sv. Jana čili Johanité do Čech, a Vladislav I. jim daroval v Pražském podhradí na levém břehu Vltavy celé to pobřežní místo vedle ostrova Kampy, kdež založena první jejich komenda a kostel Panny Marie. Hlavní pomocník a rádce v tom

byl Vladislavovi Gervasius, probošt Vyšehradský a kancléř, a jeho synovec Martin, kterýž po čase byl preceptorem týchž rytířův. Čechové je potom po nějaký čas zvali křížovníky Svatomařskými od kostela Panny Marie; potom když jeden čas v Strakonících své hlavní sídlu měli, křížovníky Strakonickými, konečně sluli jako až do dneška křížovníky čili rytíři Melitenskými č. Maltanskými. Pražský jejich klášter zval se Svatomařským klášterem konec mostu.

Toho roku 1159 založen byl také poslední Benediktinský klášter v Čechách, a však také nejchudší a nejskrovnější, v Podlažicích v župě Chrudimské. Zakladatelem byl Vrbata, možný a však nábožný zeman, kterýž později od lidu za svatého jmen byl, tak že i kostel sv. Jana pod Skalou nedaleko Podlažic nazýván byl „u sv. Vrbaty.“ Husité ten klášter zničili, a zůstaly po něm jen chudé zbytky.

Kterak biskup Daniel v Itálii císaři sloužil.

1159—1160.

Mezi tím Pražský biskup Daniel uzdraviv se po přestálé zimnici, ve službě císaře v Itálii mnohé těžké měl a nebezpečné jednání. Objížděje se svými kaplany (mezi kterými také Vincenc kronikář pořád při něm byl), potom se svými panoši a vlastními biskupskými bojovníky, města v horní Itálii, jako Brešii, Veronu, Mantovu, Kremonu, Parmu, Modenu a jiná, sázel jim konšely ve jmenu císařském a přísahy a rukojmí od nich přijímal. Při tom mnoho darův od těch měst jak jemu tak jeho lidu se dostalo. Potom šel s jinými biskupy a světskými knížaty do Milána, aby tam radu městskou jmenem císařovým obnovil a potvrdil. Ale Milánští tomu odpírali, pravíce, že svobodu mají, rady své bez přítomnosti plnomocníkův císařských voliti. Stal se veliký pokřik po městě, přiběhl veliký houf lidu obecného před klášter, kde se Daniel s druhými pány o ty věci radil, křičeli: Ven s nimi! zabte je, zabte je! i již počali na ně kamením házet. A tu znamenitější z obce velikou práci měli, než ten zbouřený lid skrotili, i pravili poslušným císařským, že se to zbouření bez vědomí starších města a toliko od chasy vínem spité stalo. Císařští poslové však dočkavše noci pryč z Milána ujeli a tuto svou příhodu císaři oznámili. To byla příčina nových válek proti Milánu, které se s velkou záhubou toho města skončily.

Potom umřel dne 7. září 1159 papež Adrian IV., a při volbě nového papeže v Římě stalo

se veliké rozdvojení, ana většina kardinálův volila Alexandra III., menšina Viktora IV. Císař o tom uslyšev, poslal do Říma našeho Daniele s druhým biskupem Hermanem Werdenským, aby oběma voleným papežům oznámili, by se k církevnímu sboru do Pavije na den 13. ledna 1160 dostavili, a tam platnost svého volení dokázali. Císař Viktorovi přál, k Alexandrovi však dávnou nechuť měl, i doufal, že tím rozdvojením v církvi větší moci nad papežskou stolicí dosáhne. Viktor dostavil se do Pavije, Alexander věda o císařově nepřizní k sobě nepřišel. Čtrnácte dní sbor naň očekával, a tu císař se sborem tu v Paviji shromážděným vyhlásil, že nikoli Alexander, ale Viktor pravý papež jest. A hned se to všem křesťanským králům skrze posly ohlásilo. Biskup Daniel musel jíti jakožto posel jak od císaře tak od Viktora papeže do Uher ku králi Gejzovi II., aby ho pohnul k uznání papeže Viktora. Však tenkrátě Daniel mnoho nepořídil, neboť ač do Uher jakožto legat papežův i císařův jel se slávou velikou, nemohl od krále Uherského více vymoci, nežli pouhý slib, že až se stane porada s kněžstvem a panstvem uherským, Viktora také on, král, za pravého papeže uzná. Nemoha na to tak dlouho čekati, na čem se král Gejza ustanoví, vrátil se biskup Daniel konečně po velikonoci r. 1160 na své biskupské sídlo do Prahy, aby také králi Českému oznámil poselství císařovo a papeže Viktora. Poněvadž jakožto legat papežský a říšský přicházel, tu nešen jest před ním kříž, a on sám ozdoben byl odznaky papežského posla. Veškeré duchovenstvo kostela Pražského vyšlo jemu vstříc, a slavným průvodem do hradu ho uvedlo. Král Vladislav jeho dlouhou nepřítomností rozmrzelý hněval se naň s počátku, pak ale udobřiv se a vyslyšev poselství jeho, Viktora IV. za pravého papeže uznal, v čemž také kněžstvo biskupovi podřízené s ním se srovnávalo.

Soběslav Olomouce se zmocnil, a podruhé na Přimdu do vězení vsazen byl.

1161.

Roku 1160 umřel Ota III., kníže Olomoucký. Pozůstavil po sobě manželku Durancii neznámého rodu, dva syny, Vladimíra, kterýž po čase, asi r. 1185, také byl knížetem v Olomouci, a Břetislava kterýž, r. 1185 držel za úděl knížetství Břecslavské, konečně 4 dcery, Svatavu, Marii, Durancii a Eufemii. Knížetství Olomoucké však nyní král Vladislav nikomu ze svého rodu neodevzdal, a sám se v ně uvázal. Brno držel tehdaž již asi od

r. 1158 králův bratr Jindřich, a ve Znojemsko uvázal se právě toho roku 1160 Konrada II. druhý syn, Konrád III.

Roku 1161 císař Bedřich I. nemoha sám ničeho proti Milánským poříditi, zase do Čech ku králi Vladislavovi posly vypravil, žádaje ho, aby jemu proti Milánským dal české pomoci. Král však k osobní jízdě do Italie nedal se více nakloniti, a však shromáždív mnoho vojska dobrovolného svému bratru Děpoltovi je svěřil, ano i svého syna Bedřicha s ním vypravil, aby cizích zemí viděl a ve válečném živobytí se utužil. A když to vojsko až na hranice království svého vyprovodil, a již se synem a bratrem měl se rozloučiti, tu přichvátal za ním posel z Moravy se zlou novinou, že kníže Soběslav Soběslavic Olomouc nočním časem přepadl a opanoval. Již jedenácte let potloukal se tento nešťastný kníže po svém uprchnutí z Přimdy po Němcích, dav se od císaře Bedřicha k rozličným službám potřebovati, a tu uslyšev, že král Vladislav vojsko do Italie vypravil, umyslí si, do jeho zemí vpadnouti, a něco pro sebe ukořistiti. Sebrav šedesát mužův ozbrojených na pomezí polském vešel na Moravu a skutečně do Olomouce, kteráž nyní bezprostředně králi náležela, z nenadání vskočiv, jí se zmocnil a velkou zádavu na hradě učinil. Král Vladislav zprávu toho obdržev, vojska svého k pomoci císařově do Italie vypraveného neobrátil, nýbrž skutečně do Italie je vypravil, a spolu císaři na Soběslava stížnost zaslal. Vrátiv se pak bez prodlení do Prahy hned druhé vojsko sebral, na Moravu s ním chvátal, a v krátkém čase Olomouc dokola oblehl. Olomoucký hrad byl velmi pevný, a Soběslav se v něm odhodlaně a udatně bránil. Tu vida král, žeby Olomouce tak snadno dobytí nemohl, jal se vyjednávat se Soběslavem, a aby se vadal jej napomínati. Také ubohý Soběslav tomu rozuměl, žeby se dlouho proti králově moci držeti nemohl, i poslal ku knížatům a jiným předním pánům, jich žádaje, aby mu u krále milosti vyprosili, a žeby mu rád chtěl věrnost zachovati a tiše se chovati, kdyby král jemu, kterýž v cizině již mnohé psoty snášeti musil, ve vlasti jen kousíček země k výživě přátel ráčil. Však tu se dal král Vladislav svými rádci svěsti k neštětnému skutku, jehožto zlé následky se potom na něm samém velmi citlivě vymstily. Učinil totiž slib veliký a přísahou ho stvrdil, ačkoliv ho splniti nemínil, že Soběslavovu přání slavně vyhová; Soběslav pak ani se domysleti neuměje, jak zrádně s ním jeho mocný strýc a nepřítel nakládá, odevzdal mu hrad Olomouc, ježž král hned svým lidem osadil, a šel s ním do Prahy. Zde se mělo státi usne-

Slavení míru před Milánem 8. září 1158. (Str. 617).

(70.)

šení o slušnou pro Soběslava výživu. Po službách Božích ve hlavním chrámě u sv. Víta slavených,

odebrali se král i Soběslav do domu biskupova, kdež Soběslav, bydle v hořejší komnatě, očeká-

val, oč by se král se svými pány uradil v komnatě dolejší. Místo očekávaného nějakého podflu v zemi anebo jiného zaopatření, byl však Soběslav zrádně zajat, spoután, a do velké věže vedle královského paláce uvržen. Lidé jeho, kteří s ním do Prahy přišli, rozutkali se. Po nedlouhém čase pak byl z té věže vyveden, a se silnou stráží zase na hrad Přimdu odvezen, kdež potom celých dvanácte let velmi nešlechtným a nehodným způsobem ve vazbě chován byl. Nástupce předešlého správce hradu Bernarda, který r. 1150, když Soběslava z Přimdy osvobodili, při tom o život přišel, byl nyní jakýsi Němec, Konrad Sturm, a ten zajisté obávaje se podobného osudu, střehl nyní Soběslava nejen velmi přísně a opatrně, ale také ukrutně a nedilsky s ním zacházel.

Čechové podruhé před Milánem.

1161.

Mezitím český zástup s knížaty Děpoltem a Bedřichem šťastně císaři ku pomoci do Italie přišel, s císařskými se spojil, a 30. máje před Milánem se položil. Milánští opatřivše se hojnou špíží, dobře se zavřeli a brániti se mýnili. A vojska císařská okolo města ležíce velikou jim škodu činili, vinice i štěpnice kazili, dobytka mnoho zjímali, hrady a věže vyvraceli, lid jímali a ukrutně ho zabíjeli. Milánští z města na zkázu své krajiny hledíce, velmi těžce to nesli, i usmyslili si, s císařem zas o pokoj jednati. Poslali tedy k Děpoltovi, knížeti a vůdci lidu Českého, aby jim slyšení u císaře vyjednal, že se chtějí pokoriti. To jim nejen Děpolt ale i jiní dva němečtí knížata vyjednati slíbili, a že bezpečně přijíti mohou, je ujistili. Milánští na takovou bezpečnost spolehajíce, vyslali některých starších svých, aby o ty věci u císaře jednali. A když tito z města ven vyšli, tu se na ně nenadále houf císařského vojska, jehož vůdce byl císařův kancléř, obořil a je zjímali. To Milánští vidouce, z města se valně vyřítili a svých poslův bránili, tak že se tuhá bitva strhla. Kníže Děpolt a druzí někteří knížata slyšíce, že poslové Milánští, kterým byla bezpečnost slíbena, zajati jsou, na kancléře, kterýž o tom, že jsou poslové, nevěděl, nad míru se rozhněvali a tu ho hned v ležení zabiti chtěli. Kancléř však rychle k císaři běžel, a co se stalo jemu oznámil. Tu císař Děpoltovi a druhým knížatům vzkázal, aby kancléři v ničem nepřekáželi aniž na něj nastupovali, a sám s ostatním vojskem na místo bitvy pospíchal. Však ani Děpolt se svými Čechy ani druzí dva knížata se nehnuli,

proto že oni bezpečnost Milánským byli slíbili. Děpolt na tom nepřestáváje, rozhněval se i odděliv se od vojska císařského, do Čech se obrátil, a se svým lidem i s knížetem Bedřichem na den sv. Václava téhož roku 1161 šťastně do Prahy přijel, kdež je král Vladislav vděčně a radostně přijal.

Čechové potřetí před Milánem, pomáhali to město zkaziti.

1162.

Císař Bedřich nemoha Milána přemoci požádal krále Vladislava po třetí, aby mu svou válečnou pomocí k pokoření té hrdé obce přispěl, čehož také Vladislav, zavázán jsa k tomu úmluvou, neodepřel, a r. 1162, když ještě zima byla, zase svého bratra Děpolta a syna Bedřicha s valným zástupem českého vojska, v němž přes tři sta dobře ozbrojených jezdcův bylo, do Italie vypravil. Tu se Čechové zase na svém předešlém místě před Milánem položili, a zase mnohé šarvátky s Milánskými sváděli a mnohé škody jim činili. Milánští vidouce svou konečnou záhubu, dali se zase na prosení, a na milost císaři se poddávali. V městě Lodi posadil se 25. února 1162 císař na svůj trůn a přijal pokoru Milánských, kteří mu klíče od bran svého města odevzdati musili, a jak s nimi naloží s velkým strachem očekávali. I rozkázal císař Milánským, aby všickni do jednoho, co jich v městě Miláně obývá, zboží své s sebou vzavše, na všechny čtyry strany světa z města ven vyšli, a kdekoliv se komu líbiti bude, aby se usadili, město však v císařovu moc aby odevzdali. To když se všecko stalo, císař se svými knížaty a vojskem do prázdného Milána vtáhl, a tu na veřejném náměstí na trůn se posadiv s italskými a německými knížaty se radil, coby s Milánem učiniti měl. Radili mu pak zvláště knížata italská, aby, co Milán jiným italským císaři věrným městům učinil, též jemu učiněno bylo, a poněvadž Milánští Lodi, Komo a jiná města a hrady zkazili, aby také jejich město bylo zkaženo. A tak se i stalo; císař s knížaty vyjel na pole před brány, a kázal oheň na to město pustiti a je spáliti, a jen kostely měli ušetřeny býti. A tu byli Čechové první, kteří smolnými věnci město Milán zapalovali, a po nich Italíáni a Němci na všech koncích města oheň kladli, an se císař a jeho knížata z pozdálce na to dívali. Císař tou strašnou záhubou Milána všechny své ostatní protivníky v Italii velice zastrávil, propustil potom knížata Děpolta

a Bedřicha s bojovníky českými, učiniv jim slavné poděkování za jejich platné jemu prokázané služby. Čechové nesouce odtud veliké dary od císaře jim udělené a množství kořistí válečných s velikou radostí do vlasti se vraceli.

Podnes stojí ve hlavním chrámě u sv. Víta na hradě Pražském vysoký, sedmiramenný svícen z bronzu, jehožto spodní noha velmi starožitnou avšak mistrovskou práci ukazuje. Znatelové myslí, že tato práce podle oděvu figurek teprve v druhé polovici 12. století, tedy buď vkrátce před zkázou Milána anebo dokonce v některém roce pozdějším udělána byla. Buď si jak buď, stará pověst však praví, že tuto spodní nohu starožitného svícnu Čechové z Milána jakožto válečnou kořist přinesli, myslíce, že pochází od sedmiramenného svícnu, kterýž před zkázou města Jerusalema za císaře Tita v slavném Salomonově chrámě stával, a potom slavně do Říma byl přenesen. R. 1395 dal tuto památku král Václav IV. ve hlavním chrámě sv. Víta postavit, a arcikníže Leopold, biskup Olomoucký, Vratislavský a Pasovský, dal teprv r. 1641 nynější svrchní část svícnu se sedmi rameny ku staré spodní noze přidělati, jakž každý podnes v řecném chrámě viděti může.

Mezi jinými věcmi, tehdy z Milána do Čech přineseny, byla také bible a pašionál, obě knihy ve skvostných deskách vázané, které náležely českému pánu Benešovi, prvnímu známému předkovi znamenitého rodu pánů z Benešova; a tento pan Beneš daroval ty knihy kostelu nynějšího města Benešova u Konopiště, kdež bezpochyby v husitské válce se ztratily.

Král Vladislav ještě téhož roku 1162 obdržel od císaře pozvání k velikému církevnímu sboru na den 29. srpna do města Launesu čili Laony, kteréž leží nad řekou Saonou v Burgundii, kde se měli duchovní hlavy a svěští panovníci o to smluviti a dobrovolně usnésti, aby rozdělení v církvi skrze vyvolení dvou papežů, totiž Alexandra III. a Viktora IV., přestalo. Král Vladislav tam šel s Děpoldem bratrem svým, Pražským biskupem Danielem a s velmi četnou družinou ozbrojeného komonstva; i sjeli se tam také Ludvík VII., král Francouzský, Štěpán IV., král Uherský, a Valdemar I. král Dánský s biskupem Absolonem, avšak žádané sjednocení se tam nedosáhlo.

Následujícího roku 1163 též v měsíci srpnu vyjel král Vladislav zase z Prahy do Opatovic, benediktinského kláštera nad Labem v krajině Hradecké. Tam totiž Mysloch, opat, velmi nákladně nový a krásný klášter i kostel vystavěl, kteréž stavení již před patnácti lety začal, neboť starší stavení nebyvši tak důkladné valně již se bořiti začalo. Požádal tedy biskupa Daniele, aby mu ten kostel na den sv. Vavřince vysvětil, a to vysvěcení král svou i celého dvoru přítomností oslavil. Nový ten Opatovický chrám byl asi stavení nákladné a znamenité, v starém románském způsobu zřízené; však pohřbchu byv od Husitův zkažen, zmizel

dočista i se stavením klášterským, nepozůstaviv do dneška ani stopy po sobě.

Slavná výprava proti Řeckému císaři do Uher. 1164.

R. 1164 odevzdal král Vladislav knížetství Olomoucké svému synovi Bedřichovi, který odtud až do roku 1174 důchodův z téhož knížetství užíval. Toho času byla však v Uhřích veliká roztržka pro krále, která podala Čechům příležitost, ukázati světu hrdinskou mysl svou na bojišti neméně vzdáleném, nežli bylo před lety v Italii. Uherský král Gejza II. umřel totiž již 26. března 1161 nenadále, pozůstaviv po sobě dva mladé syny, Štěpána III. a Belu III., a dva bratry, Ladislava II. a Štěpána IV., a ti nyní o trůn Uherský krvavou válku mezi sebou vedli. Gejzův starší syn, Štěpán III., jinoch teprve dvanáctiletý, byl hned po otcově smrti na království korunován; však zemřelého krále bratr, Štěpán IV. také se trůnu domáhal a užíval v tom podpory znamenitého tehdy císaře Řeckého, Emmanuele Komnena, který hned velké vojsko řecké na poledních hranicích království Uherského postavil. Vidouc to jedna část šlechty uherské, vyvolala Ladislava II., druhého bratra nebožtíka Gejzy, za krále, a když ten brzy umřel (r. 1162), přidržela se také Štěpána IV. Však mladý Štěpán III. strýci statečně odpíral, a když Řecký císař r. 1163 skutečně sám s vojskem svým do Uher vtrhl, uzavřel smlouvu se Štěpánem III., dle které ho za krále Uherského uznal, při tom však hleděl, jakby království Uherské v jakési spojení s císařstvím Řeckým uvedl. Nemaje synův Emmanuel zvolil sobě Belu, mladšího bratra Štěpána III., za zetě, a tudy časem svým za nástupce svého v císařství. Za tou příčinou dal jej sobě vydati k vychování v Cařihradě a odevzdati sobě ku správě krajinu Sremskou mezi Dunajem a Sávou, jakožto Belův podíl ustanovený jemu od otce Gejzy. Však i po této smlouvě pokusil se císař Emmanuel ještě jednou r. 1164 o dosazení Štěpána IV. vtrhnutím do Uher. Tu se Gejzova vdova a poručnice syna svého Štěpána III. dovolávala pomoci od krále Českého Vladislava, jehož dva synové měli dcery její za manželky, Bedřich totiž Johannu, a mladší Svatoopluk zajisté Helichu.

Přišli poslové uherští do Prahy a žádali od krále Vladislava pomoci proti Štěpánovi IV. a Emmanuelovi, císaři Řeckému, vyřizující také od královny vdovy, že syn její Štěpán III. ovšem o své království přijde, jestliže mu Čechové ku

pomoci nepřispějí. Vladislav ty posly vděčné přijav, slíbil tak jak žádají učiniti a sva-kovi svých synův pomoci. A hned položiv sněm všem pánům a zemianům českým a moravským do Prahy, tu o to s nimi jednal, kterak by se do Uher vojensky vypraviti měli. Tu někteří páni pravili, že jest to věc ovšem chvalitebná, jiní pak, že jest pošetilá; kdož prý to kdy slyšel, aby král Český Uhrům chtěl krále ustanovovati, jako by kdy král Uherský Čechům krále dávati chtěl. Odpověděl na to král Vladislav: „Krále v Uhrích ustanovovati nechci, než krále již ustanoveného chci proti jeho nepřátelům hájiti, a vidí se mi za slušné, abych jemu i jim na jejich žádost pomoc učinil. Kdo z vás se mnou potáhne, tomu za to vděčen budu; kdo nic, nechť při ženách se baví a vsladké zahálce si hová.“

To uslyševše Čechové, jak páni tak i lid obecný, zkríkli všickni: „Hoto-vi jsme táhnouti s naším králem Vladislavem kamkoli rozkáže, by pak chtěl táhnouti až za země Sarmatské!“ A tak ne

z povinnosti, nýbrž zase dobrovolně, jako při tažení na Milán, shlukla se veliká síla pod prapory královské, i táhl král Vladislav i jeho syn Bedřich, kníže Olomoucký, do Uher.

A tu v Uhrích na pravo, na levo i před sebou, kudykoliv České vojsko táhlo, obyvatelé jemu se neukazovali, rozutíkavše a skryvše se před ním, neboť prý celá Uherská země před těmi Čechy se třásla. Tu se Čechové na všechny strany rozbíhali, kde co mohli brali, nesčíslný počet hovězího dobytka a koní do vojska přihnali, a kde se jim někdo na odpor stavěl, tu celé vesnice vybírali a ohněm kazili. Tak se dostali až za řeku Tisu, kde stál král Štěpán III., který před řeckým vojskem se strachuje, do těchto stran nynějšího Temešského Banátu spásu hledaje před ním ucouvl. Tento Štěpán III., když uslyšel, že mu král Český se svým vojskem Čechův a Moravanův ku pomoci táhne, velmi se z toho potěšil, a když se král Vladi-

slav k jeho ležení přibližoval, tu naproti němu vyjel se všemi pány svými, jej velmi přívětivě vítal a z jeho příchodu se radoval. Tu se hned vojsko krále Českého k Uhrům připojilo, své stany rozbilo, a pak s vlajícemi korouhvemi k poledním stranám až k Dunaji proti Řeckému císaři táhlo, který maje uherského Štěpána IV. při sobě, Dunaj byl již překročil, a do samých Uher vtrhnouti se strožil. Šla již tehdy veliká pověst o slavné udatnosti Čechův po všech zemích, tak že nepřátelé všude se jich obávali; též i císař Řecký Emmanuel dobrou toho povědomost maje, když uslyšel, že Čechové králi Štěpánu III. na pomoc přišli, počal o tom rozvažovati, kterak by jim odolati mohl. Měltě v

komonstvu svém jistého Bohutu, rodilého Moravana, kterýž někdy byl dvořanem Konráda II. Znojenského, před 17 lety (1147) jakožto křížák do Carihradu přišel, tam zůstal a pro své dobré zachování té cti došel, že měl místo mezi prvními dvořeniny carskými, a jistý zámek i s dědinami sobě od

císaře darovaný. Toho Bohutu tedy, který se s Čechy jazykem svým přirozeným rozmluviti mohl, vypravil císař Řecký v přestrojení do ležení českého, aby se v něm náležitě rozhlédnouti, sílu Čechův vyzvědět mohl, pak aby s jejich vůdcem vyjednával. Postaven byl tedy ten Bohuta před samého krále Vladislava a vyřizoval mu od císaře Řeckého, že sobě žádá, aby král Český proti němu nebyl, a aby si zpomněl na svou bývalou známost a přízeň i na tu přátelskou úmluvu, kterouž s ním uzavřel na tom křížáckém tažení do Jerusalema, když u něho r. 1148 v Carihradě byl. Král Vladislav vyslechna řeč, kterou k němu Bohuta od císaře Řeckého učinil, odpověděl k tomu řka: „Nepřítáhli jsme do těchto míst proto, abychom proti císaři velikému a mocnému válku vedli, také toho, oč jsme se s ním někdy smluvili, dobře si pamatujeme, než toliko proto jsme přišli, abychom mladému Štěpánovi proti jeho strýci pomohli, kteréhož ono dědi-

Noha starožitného svícnu u sv. Víta v Praze, dle podání z Milána do Čech přinešená. (Str. 629.)

(71.)

ctví po otci jeho připraviti a jemu korunu uherskou vzít chce. Pročež císaře za to snažně žádáme, aby se raději s námi toho sirotka, Štěpána, dobrého mládence, ujal a jemu k otcovskému dědictví pomohl. Jestliže pak ten mladý král Štěpán něčím proti jeho císařské milosti zavinil, chceme se o to starati, aby se to všecko napravilo.“

Bohuta navrátil se k císaři, jemu to, co od Vladislava slyšel, oznamoval, a přitom doložil, že sám král Český, Vladislav, osobně sem přijel ku pomoci krále Uherského, a že Vladislav ten obyčej na sobě má, že ve vlasti své z bitvy nikdy neustupuje, v cizích pak zemích života svého za nic nepokládá a toliko zvítězí hledí.

Král Vladislav, aby slovům svým, kteráž k císařovu vyslanci mluvil, důrazu dodal, veškerému vojsku svému kázal zdvihnouti se, a v šiku válečném před ležení řecké vytáhnouti, jakoby hned zjitra chtěl s Řeky bitvu svěsti. I pojal císaře Emmanuele takový strach, že hned té noci nazpět se obrátil, a přes Dunaj do Sremské krajiny s větším počtem plukův svých se přeplavil, zanechav v ležení jen něco svých Řekův při lidech Štěpána IV., kterého chtěl do Uher na královský trůn vésti. Tak tu ten Štěpán, mladého Štěpána strýc, od císaře opuštěn jsa, a vida že Čechům odolati nemůže, též velikým strachem byl naplněn, a nemaje odvahy k podstoupení bitvy opustil Řeky s ním tu jsoucí, a kterak nejspěšněji mohl se svým lidem z tábora na útěk se dal. Tím ovšem veliké hnutí v řeckém táboře povstalo, kteréžto Čechův nemohlo tajno zůstat. Bojíce se, aby jim bohatá kořist neušla, sotva se prvního úsvitu dočkali k útoku na tábor již dolojou opuštěný. I bytž po krátkém boji rychle dobyt a s ním též veliká korouhev válečná; mnoho stanů skvostných i jatých Řekův rodu vzácného dostalo se králi Českému do ruky, který hned v dobytém táboře se rozhostil, a přebývati se jal ve stanech, které pro něj postaveny nebyly. Císař Emmanuel, jenž s druhé strany na břehu Dunaje s lidem svým ležel, to vida, nemálo byl překvapen, a hned vypravil poselstvo k Vladislavovi, jeho žádaje, aby s ním pokoj zachoval, i omlouvaje se, že prý on do Uher nepřijel, než aby mezi těmi strýci Štěpány pokoj učinil, a že chtěl to spůsobiti, aby Štěpán III., syn Gejzův, Štěpánovi IV., strýci svému nějaký díl, jakž sám chce, od země Uherské oddělil.

Král Vladislav přijav toto poselství, císařovu žádost Štěpánovi III. do jeho ležení oznámil, a ten zvěděv o tom se svými se uradil, a

všecko to králi Vladislavovi a jeho radám mocně poručil, aby jej s císařem smluvil a srovnal. Chodilť tedy mnohá poselství sem tam mezi tábory řeckým, uherským a českým, a Vladislav mezi oběma stranama prostředníka dělal. Stalo se narovnání, Štěpán III., pro kteréhož Vladislav do Uher se vypravil, upevněn jest na trůnu Uherském, bratr jeho Bela III. podržel krajinu Sremskou co úděl svůj, a Štěpán IV., obou strýc, byl navždy z panování vyloučen, načež brzo potom umřel. Když to všecko bylo skončeno, poslal král Vladislav k císaři Emmanuelovi kněze Martina, synovce Vyšehradského probosť Gervasia, tehdaž nejvyššího písaře svého, člověka velmi učeného a krásné výmluvnosti, s některými radami svými, aby císaře pozdravili a královské dary jemu odevzdali. Císař tyto dary laskavě přijal a posly znamenitě obdaroval, pravě, že takové pozdravení a přátelské poslání od krále Českého vděčně přijímá, a že se jemu nadto ještě větším odplatiti chce. Potom vypravil zas císař posly své ku králi Českému, kteřížto králi vyřizovali, kterak císař Emmanuel, pán jejich, u větších a dokonalejších přátelství s králem Českým vejíti sobě přeje, a proto že žádá, aby král Vladislav vnučku svou Helenu, dceru knížete Bedřicha, císařovu vnuku, Petru Komnenovi zasnoubil, ačkoliv oba ještě nedospělé děti byli. Král poradiv se o to se svým synem Bedřichem a se svými radami, k tomu svolil, a to jest napsáno a pečeti stvrzeno. Toho jsa císař velmi vděčen, poslal hned králi Vladislavovi a královně Juditě mnohé předrahé dary, totiž hojnost adamašku, aksamitů a zlatohlavů a znamenité množství nejdražších šperků ze zlata, perel a drahých kamenů, jakých panovníci tehdejší nemnoho ve svých pokladnicích měli, neboť znamenati sluší, že Řekové tenkrátě byli ze všech tehdejších národů v Evropě nejvzdělanější, v řemeslech a uměních nejzběhlejší, a že u nich bohatství a rozkošnictví jako nikde jinde velikou převahu mělo.

Vladislav šel s mladým králem Štěpánem III. k jeho matce, ovdovělé královně a tchýni jeho synův Bedřicha a Svatopluka, a snažil se učiniti také narovnání mezi ní a nespokojenými uherskými pány, tak že konečně poddali se jí a synu jejímu Štěpánu III. Stará královna Uherská měla z toho takové potěšení, že se Vladislavovi za tak velikou jí prokázanou službu velikou hojností skvostných a vzácných darův zavděčiti hleděla, k čemuž i král Štěpán III. a uherští pánové se své strany mnoho přidali, tak že náš kronikář Vincenc ani dosti slov neměl, aby náležitě vylíčil veškeru skvostnost nádob

zlatých a stříbrných, drahého kamení, bohatých oděvů z vyšívaneho hedbáví, ježto se na několika vozích do Čech vezly, mimo krásné hřebce, zbraně, všeliké náčiní a jiné věci.

Mezi tím časem, když král Vladislav s vojskem v Uhřích byl, biskup Daniel v Praze každý pátek za krále a lid jeho, aby jim Pán Bůh štěstí dával, všemu lidu snažně postiti se rozkázal, a sám s kanovníky, kněžími a se vším lidem ustavičně k Bohu se modlil. Královna Judita zas se svými pannami do kláštera se zamkla, a každý den k Pánu Bohu se modlila, žádajíc za zdraví a vítězství pro manžela svého, krále Českého. To aby se též po všech jiných klášterech konalo, nařídila. Když pak se král se všemi svými bojovníky šťastně do Prahy navrátil, tu královna přestavna zlatem a drahými šperky, jakož i skvostnými rouchy od císaře Řeckého a od krále Uherského a jeho matky obdarovaná a ozdobená s nevýslovnou radostí svému manželu do náruči padla. Z přivezených drahých rouch a skvostných nádob obětováno mnoho chrámu a kapitule u sv. Víta na hradě Pražském, a též jiné kostely a kláštery v Čechách něco z toho dostaly.

Helena, nevěsta Řeckého carevice Petra Komnena.

1165.

Hned následujícího roku 1165 přišlo slavné poselství od Řeckého císaře Emmanuele ku králi Vladislavovi do Prahy, žádajíc, aby králova vnučka Helena, tak jakž o to roku předešlého smlouva se stala, byla vdána za Petra Komnena, císařova vnuka. Král poslům přisvědčil a že smlouvu splniti chce odpověděl. Helena, ač dítě ještě šestileté, byla hned nyní do Carihradu vzeta, aby se tam po řecku vychovala, řeckému jazyku a tamějším obyčejům přiučila. Otec její Bedřich, kníže Olomoucký, a děd král Vladislav svěřili ji Sezimovi, nejvyššímu komorníku králové Judity, muži nad jiné váženému a znamenitému pánu českému, kterýž byl nejstarší známý předek pánův z Kounic, z Martinic a jiných již vymřelých rodů, a ten máje při sobě ještě drahý počet jiných pánův a zemanův českých, tuto vznešenou nevěstu s velikou poctivostí až do Carihradu, hlavního města Řeckých císařův doprovodil, a tam ji v moc a v ruce císaře Emmanuele odevzdal. Přijetí a hostinství v Carihradě bylo nad míru laskavé a skvostné, a pan Sezima vyřídív všecko dle přání svého krále, vrátil se se svými soudruhy z Carihradu, obdarován jsa mnohými poklady,

do vlasti k velikému vděku a potěšení jak krále Vladislava tak i králové Judity.

Čtvrtá jízda Čechův do Italie, smrt knížete Děpolta a biskupa Daniele.

1166—1167.

Mezi tím vrátil se císař Bedřich I. po šestiletém pobytí v Italii na podzim r. 1164 zase do Němec. Přátelství jeho ku králi Vladislavovi, který se již po delší čas v jeho válkách proti Italiánům tak vřele neúčastnil, znamenitě ochablo, nicméně dokud biskup Daniel živ byl, přerušeno nebylo. Král Vladislav zajel hned r. 1165 dne 26. února ke dvoru jeho do Starých Hradů v Sasích s oběma svými bratřima, a podruhé ještě téhož roku 1165 na den 1. srpna k němu do Vídně přijel, kdež mu představil jednoho z knížat Ruských, jemu v ochranu jej poroučuje. Císař na novo po celé říši své vojsko sbíral, máje v úmyslu, města italská, kteráž se opět proti němu silně pozdvihla, skrotiti a potrestati. Král Vladislav dal se pohnouti, že zase poskytl vojenskou pomoc proti Vlachům, a to r. 1166 nejprv císařovu synovci, Švábskému knížeti Fridrichovi z Rotenburka, potom zas opět samému císaři. Císař zajisté pamětliv jsa velikých schopností a znamenitých služeb, kterých od Pražského biskupa Daniele před lety v Italii užíval, žádal krále Vladislava, aby odpustil Daniele biskupa s ním do Italie, i aby spolu novým ozbrojeným zástupem českým proti Vlachům jemu pomáhal. Biskup Daniel dostav povolení od svého krále, svou vlastní družinu sebral, v kteréž byl zase náš kronikář Vincenc, a Čechové na povolání královo zase pod prapory jeho se houfně sbírali; i tak v měsíci listopadu 1166 vypravil je král Vladislav do pole dav jim svého bratra Děpolta za vůdce, který s nimi a s biskupem Danielem nejprv k císařským vojskům se připojil. Táhl tedy Čechové s císařskými přes Alpy, a u města Nového Lodi v Lombardii se položili. Císař učinil biskupa Daniele a Heřmana, biskupa Verdenského, svými plnomocníky a nejvyššími dvorskými sudími v celé Italii, a tu počal jedno město po druhém sobě podrobovati a svou moc v Italii na novo rozšiřovati. Když byli Čechové s císařem v městě Imole, tu měl biskup Daniel dne 3. března 1167 vzácnou čest, u přítomnosti císařova dvoru, uděliti biskupského svěcení svému vlastnímu budoucímu metropolitovi, Kristianovi, slavnému arcibiskupu Mohučskému. Až dotud se Čechům všecko dobře dařilo; z Imoly vypravil císař nově svěceného arcibiskupa Mohuč-

ského a biskupa Kolínského s vojskem k Římu, aby tam roztržky, kteréž skrze papeže Alexandra lid obecný tam bouřily, zastavili, sám pak s ostatním lidem svým a s Čechy k městu Ankoně, kteréž při Siném moři leží, táhl a je oblehl. A když tu tak několik neděl před Ankonou leželi, veliký a náhlý mor ve vojstě císařském býti počal, tak že také několik knížat a biskupův následkem nákazy umřelo. Mezi nimi byli také český vůdce, kníže Děpolt a Pražský biskup Daniel. Onen umřel dříve, však neznámého dne, tento pak 9. srpna 1167 té morové nemoci podlehl. Strašný mor všechny císařovy prospěchy v Itálii rychle zmařil, a z Čechův mnoho zápasíce s mnohými těžkostmi a protivnostmi do vlasti smutně se navrátili, kosti svého biskupa s sebou přinesli a ve hlavním chrámě u sv. Víta pochovali. Byl mezi těmi, kteří se navrátili, také kněz Vincenc, kterýž potom u sv. Víta kanovníkem byl a pro krále a královnu svou kroniku psal.

Kníže Děpolt I., vždy věrný a milý bratr Vladislava krále, vůdce udatný a dokonalý, předeck Děpolticův, měl za manželku kněžnu Sibyllu z Wittelsbachu; syn jeho pozůstalý zval se také Děpolt, byla pak též jedna dcera, Hedvíka, provdaná za německého hraběte Fridricha z Brene, kteráž 19. února 1210 umřela.

Biskup Daniel spravoval biskupství Pražské po 19 let, byl muž rovněž tak slavný a vážený jako nedlouho před ním zemřelý Olomoucký biskup Jindřich Zdík; však sláva a zásluha obou pocházely z velmi rozdílných pramenův; Zdík byl více biskupem a staral se hlavně o věci církevní, — Daniel však méně o své povinnosti biskupské pečoval, a vynikal více ve věcech světských a státních; Zdík svatou horlivostí puzen navštěvoval daleká svatá místa, chodil hlásat evangelium národům pohanským, a hledaje slávy mučennictví pro víru umřel předce pokojně v biskupství svém; — Daniel zas jezdil také daleko, však co politický jednatel a prostředník mezi českým panovníkem a císařem, mezi císařem a papežem, mezi panovnickým a národem, stal se knížetem svaté Římské říše, potom protivníkem a nebezpečným nepřitelem Říma, vlastně papeže Alexandra III., který v Římě sídlil, a skončil na místě neznámém, v ležení vojenském v daleké zemi Italské.

První kamenný most Pražský. Danielovi nástupcové na stolici biskupské.

1167—1168.

Králova Judita byla paní ducha podnikavého, a zajisté již r. 1164 za výpravy krále Vladislava do Uher, smluvila kamenické mistry uloživše jim, aby dole v podhradí Pražském, kteréž řeka Vltava na dva nestejně díly, jeden větší na pravém, druhý menší na levém břehu, dělila, místo starodávného dřevěného mostu začali stavěti most kamenný a pevný. I stavělo se na tom mostě po tři leta, a zajisté již r. 1167 byl tak dalece dodělán, že lidé přes něj choditi a jezdit mohli. Začínal ten „most královny Judity“ na Malostranském břehu tam, kde nynější mostské věže stojí, k protějšímu břehu dosahoval však něco níže, nežli nynější Karlův most, asi tam, kde nyní kostel a residence velmistra křížovníkův s červenou hvězdou stojí, ano praví se, že část té residence ještě stojí na jednom z obloukův toho Juditina mostu. Bylť ten most tak dlouhý jako nynější Karlův most, však ne tak vysoký, maje tudíž více obloukův než nynější. Však mostských věží v koncích při něm s počátku nebylo, ač o výstavnosti toho mostu náš kronikář Vincenc píše, že to bylo dílo znamenité a císaře hodné.

Kapitula Pražská ještě za živobytí biskupa Daniele přihlásila se k poslušenství pravého papeže Alexandra III., proti kterému právě Daniel do Itálie odešel. I král Vladislav ustoupil od protipapeže, a Alexandra III. uznávati počal, což ovšem císaři Bedřichovi I. velice proti mysli bylo. Biskupská stolice Pražská zůstávala do šesti měsícův neobsazena, a když v měsíci únoru 1168 na sněmě nový biskup volen býti měl, tu královna Judita uměla to nastrojiti, že více z vůle její nežli z vůle církve zvolen byl příbuzný její, Němec rodem, opat kláštera Cistercianského v Sedlci, jmenem Gotpold, kterýž však sotva měsíc ze svého zvolení se těšil a již 10. března nadočkal se vysvěcení svého umřel.

Stala se pak ještě téhož roku druhá volba biskupa, a tu královna Judita zase svou vůli provedla, že jiný příbuzný její, Bedřich čili Fridrich, syn jistého falckrabí, rodilý Sas a člověk velmi zámožný, který však slovanského jazyka dokonce nic neuměl, na stoliči biskupství Pražského dosedl. Čechové proti tomu silně reptali, že již nevědomo kolikátý Němec českou církev spravovati má, tážíce se: „a dlouho-liž tito Němci naše duše spravovati, a naším zbožím žíti a své přátely v cizině obohacovati budou?“ Však na přimluvu krále Vladislava a že

královně nelibosti způsobiti nechtěli, k té volbě svolili.

Tento biskup Bedřich také se přiznával k poslušenství papeže Alexandra III. Však byl po smrti protipapeže Viktora IV. druhý protipapež Paškal III. zvolen a od císaře podporován.

**Český králevic Vojtěch, arcibiskup
Salcburský.
1168—1170.**

Král Vladislav přijímaje Němce na biskupskou stolicí Pražskou, s druhé strany toho dovedl, že jeho vlastní syn z první manželky, Gertrudy Rakouské, Vojtěch na arcibiskupství Salcburské zvolen byl. Vojtěch oddav se stavu kněžskému, byl dotud proboštem Mělnickým, a volen jest r. 1168 nejprve k biskupství Pasovskému. Kapitula Salcburská však, držíc se papeže Alexandra III., od císaře Bedřicha z té příčiny mnohá příkoří trpěti musila, i tu sobě toho králevice českého Vojtěcha teprve nedávno za biskupa Pasovského zvoleného, za svého arcibiskupa vyvolila, a 1. listopadu 1168 na den Všech Svatých na stolicí arcibiskupskou velmi slavně posadila, doufajíc, že Vojtěch jakožto po matce přibuzný samého císaře a co syn krále Českého, císařova posavadního spojence a přítele o něj velice zasloužilého, císaři milý bude, a jakkoli se papeže Alexandra držel, že již císař proto Salcburských pronásledovati nebude. Však jinak se to ukázalo: císař přes všechny hrozné pohromy, které ho roku 1168 opět v Itálii potkaly, vždy urputně proti papeži Alexandrovi brojil, a když se o tom zvolení Vojtěchové dověděl, velmi se rozhněval, pravě, žeby sobě Salcburští tímto volením zamýšleli jedině získati mocné ochrany zbraní českých, aby mu tím lépe vzdorovati mohli; zároveň pak i na Vladislava, krále Českého, mocné zanevřel a přátelství s ním přetřhl.

Arcibiskupové Salcburští užívali ve svém arcibiskupství zároveň práv světských knížat, majíce regalie čili důchody zemské v moci své. Arcibiskup Vojtěch ani pro potvrzení v právech svých k císaři nespíchal, nýbrž hned na počátku roku 1169 do města Aquileje zajel, a tam se 15. března od tamějšího patriarchy na arcibiskupa posvětit dal, i od samého papeže Alexandra III. z Říma arcibiskupské pallium dostal, to jest dlouhou pásku z bílé vlny, černými křížky positou, která jakožto znamení arcibiskupské důstojnosti na ornátě přes ramena se nosí, a jejíž konce s předu i v zadu dolů visí. Zdá se, že i nově volený Pražský biskup

Bedřich s ním v Aquileji od patriarchy na biskupství posvěcen byl, neboť tehdejší arcibiskup Mohučský a metropolita český, Kristian, držel s císařem se stranou protipapeže Paškala III.

Nyní císař Bedřich I. své nepřátelství k Vladislavovi králi a jeho synu Vojtěchovi zřejmě ukázal, a když všem knížatům německým veliký sjezd do města Bamberka na hod Boží Svato-dušní, 8. června 1169, položil, a také arcibiskup Vojtěch se svým otcem, králem Vladislavem tam přijel, aby od císaře regalie arcibiskupství svého v léno obdržel, císař v neobyčejném rozhořčení svým tak daleko šel, že ani krále Vladislava ani arcibiskupa Vojtěcha před sebe nepřipustil. To vedlo k válce. Císař sebrav něco lidu svého hned v srpnu téhož roku do arcibiskupství Salcburského vpád učinil, a zemi tu plnění začal. Ale Vojtěch rozváživ škody a nesnáze, kteréž by Salcburští od císaře snášeti musili, kdyby se i pomocí svého otce císaři protiviti a ubrániti chtěl, odřekl se raději všech regalií, to jest práv světského panství svého, odevzdav je císaři; důstojenství a moci duchovní co arcibiskup nechtěl se však vzdáti, nýbrž pro svou osobní bezpečnost a ochranu do Alp korutanských a štyrských, potom k otci svému do Čech ustoupil, kdež nějaký čas na svém proboštví na Mělníce přebýval, častěji však potají v Salcburské zemi se zdržoval, nedávaje se nijakým obyčejem od císaře ku složení důstojenství svého arcibiskupského navesti.

Král Vladislav uslyšev, že císař knížata říšská oblesal, aby se na 2. den měsíce února 1170 v Norimberce sjeli, také se tam vypravil, a syna svého Vojtěcha s císařem smířiti hleděl. Císař jej, ač toliko na oko vděčně přijal a s ním se poněkud smířil, ale své nepřítelství k arcibiskupu Vojtěchu nikterak umírniti nechtěl. Neb jakoliv veliké byly oběti, ku kterým se král nabízel, aby synovi v Salcburku císařovu milost získati mohl, císař Bedřich nicméně nedal se udo- břití leda bezvýminečným poslušenstvím, ku kterémuž arcibiskup Vojtěch zavázati se nemohl.

**Vojslav, dvořenín králův, zabit od knížete
Svatopluka.**

1170.

K tomu nezdaru připojila se druhá nehoda v samém domě královském, která krále neméně těžce se dotkla. Stalo se mu totiž něco podobného od syna vlastního, jako jeho dědu a předchůdci, králi Vratislavovi, od jeho syna Břetislava, když totiž jeho návodem Zderad života

byl pozbaven. Bylť při dvoře královském jakýsi Vojslav, podkoní dvorský a nejmilejší králův důvěrník, kterémuž král pro jeho věrnost a důležité služby veliká zboží dával a nad jiné pány a úředníky jej povznášel. Tím Vojslav nemálo zpyšněv velmi pánovitě a urážlivě sobě počínal, a snad i

mnohým nátisky činil. Toho mnozí pánové a zemané velmi těžce nesouce, druhorozeného syna králova Svatopluka proti němu popudili. Svatopluk sám byl jeho chováním a řečmi na nejvyšší popuzen, a stalo se jednou za nepřítomnosti krále Vladislava, že Svatopluk dobytý zbraně své za

Čechové dobyli tábora císaře Řeckého Emmanuele Komnena r. 1164. (Str. 633.)

(72.)

Vojslavem se hnál chtěl jej probodnouti. Vojslav utekl se do komnaty královny Judity, Svatoplukovy macechy, hledaje tam posvátného útočiště čili asyly jako u přítomnosti české královny, avšak Svatopluk v náruživosti toho nešetřil, Vojslava v ruku královniných zabil, i také královnu, že mu v tom zbraňovala, v ruku ranil. A tu byl křik a povyk veliký, neb královna volala přenáramně, aby Svatopluka chytili, kterýž mezi tím koně dosáhl, hned ze země ujel, a do Uher ku králi Štěpánovi III., jehož sestru Helichu za manželku měl, se obrátil. Páni někteří

vidouce sklíčenost a kyselost starého krále Vladislava, přistoupivše k němu, za Svatopluka, aby jemu to provinění prominul, se přimlouvali, aby jemu tak učiniti radili, aby snad Svatopluk pojma Uhrův a jiných národův nehubil Moravy a snad i České země. Král vyslyšev radu i žádost jejich, tak učinil, a Svatopluk pokojiv se otci svému milosti dosáhl. Po nedlouhém čase odjel do Němce a tam někde i umřel.

Roku 1172 dne 1. dubna umřel Olomoucký biskup Jan IV. příjímím Lysý, a na jeho místo ještě téhož roku zvolen jest Dětleb Přemyslo-

vic, syn Olomouckého knížete Oty II. a před tím Premonstrátský mnich v klášteře Strahovském.

Král Vladislav I. vládu složil. 1173.

Že král Vladislav, poznáváje v posledních letech velmi mnoho nepřízně od nevděčného a jen o rozšíření své císařské moci dbalého císaře Bedřicha I., přece nechtěl nepřátelsky němu se chovati, ačkoliv k tomu byl by vlastních sil k opření se císaři měl s dostatek, i na cizí pomocníky spolehati se mohl, toho byly obzvláštní příčiny. Zemdlen jsa věkem a znamenaje již velký nedostatek zdraví, počal cítiti, že mu nebude více dlouho živu býti. Však osud země a svých vlastních dětí naplňoval jej velkou starostí. Připomínal si, kterak sám jen pomocí Německého císaře na svém trůnu uhájiti se mohl, a jako tehdy tak i nyní byl dost velký počet strýcův a synovcův jeho, kteří po jeho smrti mohli se práva k panování v Čechách domáhati, jeho vlastní děti odstrčiti a Českou zemi do nových škod a záhub uvrći. A tu byl ten sobecký císař Německý Bedřich, který od tolika let všechny Vladislavovy nespokojené strýce ochotně u sebe choval, jimi ho strašil, a zajisté rád by každé příležitosti použil, jak by se do českých záležitostí mocně vkládati a moc svou v zemi České provozovati mohl. Však nejbližší budoucnost ukázala, že smutné tušení krále Vladislava v plné míře se uskutečnilo.

Nemůže se králi Vladislavovi ani za zlé míti, že k starému Břetislavovu zákonu o nástupnictví na trůn český zření neměl, neboť tehdy již nikdo o něm nemyslel, a byla přirozená věc, že si Vladislav přál, zachovati vrchní vládu v Čechách vlastním synům svým. Syn jeho nejstarší, Bedřich, držel tehdy Olomoucko, Svatopluk byl v Němečích jako uprchlec, a synové z druhého manželství, Přemysl a Vladislav, byli věkem ještě nedospěli. Byloť tedy králi Vladislavovi jen o to činiti, kterakby Bedřichovi po sobě vrchní vládu nejlépe ubezpečiti mohl. Aby ho od národu napřed za nástupce voliti a od císaře potvrditi dal, to se mu vším právem zdálo býti prostředkem nejistým, neboť se již dvakrát, r. 1125 a r. 1140 ukázalo, že to nebylo k platnosti, an pokaždé jiný a nikoli ten, kdo ustanoven byl, na trůn český skutečně dosedl, a potom by i císař Bedřich I. při zjevně nepřátelském smýšlení svém, českému kraleví Bedřichovi svého potvrzení jistě byl odřekl. Proto

odhodlal se král Vladislav sáhnouti k prostředku ještě nebývalému, zřekl se r. 1173 panování svého v prospěch syna svého Bedřicha, a bezprostředně jej na trůn český posadil, o císařovo svolení ani se nestarav. Svolán jest k tomu veškerý národ Český a Moravský na hrad Pražský, a všickni stavové pozdravující Bedřicha na trůnu sedícího za pána a krále svého poslušenství mu slibovali. Bedřich zajisté králem Českým zváti se počal, neboť toho titulu císařský zápis dne 18. ledna 1158 od císaře Bedřicha v Řezně vydaný pojistoval všem Vladislavovým nástupcům.

Starý král Vladislav osadiv svého syna na Pražském hradě snad lepší důvěru v jeho spůsobilost k panování máje, umínil si, ostatek života v tichosti strávit, i zvláštní dům v klášteře Strahovském sobě vystavěti dav, do něho se přestěhoval a jen důchody a požitky ze statku Budyně sobě do života vymínil. Myslel konečně Vladislav, že císař takovému zřízení na odpor nebude, poněvadž Bedřich byl s ním po matce v příbuzenství a také již dvakrát v Itálii znamenité služby jemu prokázal. Než v tom se starý král velmi zmýlil a na konci života svého do hrozných nesnází se uvrhl.

Počínátě odtud doba náhlého a to nejhlubšího poklesnutí moci, slávy a blahobytu země České za panování Přemyslovcův; ta doba čtyřmécíma let až do r. 1197 trvala, a za ten čas trůn český desetkrát do jiných rukou přecházel. Cizinci se do vnitřních záležitostí českých vkládali, trháním starých právních závazkův, sobectvím, pychem, lstí a zradou na všechny strany, odbojem, válkami a bezvládm octly se Čechy v propasti bídy bezedné, a sníženy jsou na takový stupeň politické nevážnosti, že toho ani za Boleslava Ryšavce, neblahé paměti, nebylo. Příčiny toho byly mnohé, a zavini-li to u veliké míře sami potomci Přemyslova rodu, nejvíce však ten císař Bedřich Rudovous, kterého si Němci jako svého nejráznějšího a nejnárodnějšího císaře vychvalují.

Kníže Bedřich. Soběslav II. z Přimdy propuštěn. 1173.

Nový kníže čili jak se sám jmenovati počal, král Bedřich, nezdařil se mnoho po otci, scházelo mu opatrnosti, ráznosti a odvahy, tak že v tom ohledu i manželka jeho, Alžběta Uherská, jej daleko předčila. Dělal se hrdým a tvrdým, a předce moci v sobě neměl, na duchovenstvo nevřel a neuměl si získati lásky ani u šlechty ani u lidu obecného. Některým pá-

nům českým také se to nelíbilo, že Vladislav Bedřicha tak o své ujmě panovníkem v zemi učinil, a počali v krátkém čase tajně proti Bedřichovi reptati. Odvrátivše se pak dočista od něho vyhledávali příležitosti, jakby jiného pána do země uvesti mohli.

Když kníže Oldřich, syn někdy Soběslava I., o tom zvěděl, jaká proměna se ve vládě české stala, nemeškal s jinými Čechy, kteří s ním v Němcích císaři Bedřichovi sloužili, porozuměti se, i uhlédav čas příhodný před císaře vstoupil a za milostivé slyšení prosil. Když mu císař dovolil, aby směl mluvit, tu žádal na něm slíbené odplaty za mnoho let věrné služby své, aby ho císař na uprázdněném trůnu v Čechách usadil, a konečně aby bratra jeho staršího, Soběslava, který již na třináctý rok u vězení na Přimdě strádal, osvobodil. Tu se císař z toho nemálo těšil, že našel příležitost, vkládati se s plnou váhou svého císařského důstojenství do záležitostí českých, a jak již někteří jeho předchůdcové činivali, tak mnil též nyní učiniti, a pravil prý k Oldřichovi řka: „Kdožkoli nám věrně sloužil, nikdy jsme jeho bez odplaty nenechali, i tobě to také brzo učiníme, neb jsme na to již dávno myslili. Ale dokavad Vladislav mohl zemi spravovati, nechtěli jsme toho učiniti pro jeho víru k nám a starodávné přátelství, aniž jsme chtěli něco jemu v Čechách vezmouce tobě dáti. Ale poněvadž nyní známe, že již jsa věku sešlého té země spravovati nemůže, a jí dobrovolně svému synu postoupil, a to tak bez vůle naší a vědomí našeho jest učinil, budeme také my té cesty hledati, skrze kterouž bychom tvé žádosti mohli zadost učiniti, i také čehož se tudy právu našemu ujalo, bez uražení slibův našich jemu učiněných, napraviti.“

I položil císař říšským knížatům sjezd do Normberka, pozvav také krále Vladislava, jeho syna Bedřicha a nejpřednější pány české s příkázáním, aby knížete Soběslava z vězení na Přimdě propustili a s ním k císaři do Normberka přišli. Kdyby takto byli učinili, sami by se v ruce císařovy vydali, i mohl s nimi dle své vůle nakládati; neposlušným hrozilo se již napřed válkou od říše. Takových hrozeb byliby sobě ondy Boleslav I., Břetislav I. i Soběslav I. málo vážili, ale starobou sklíčený Vladislav nemohl se více k rázným činům odhodlati, a Bedřich nezdědil moudrosti, síly a odvahy slavných předkův svých.

Šelť Vladislav v potaz se synem svým a s předními pány, coby v takových okolnostech bylo činiti. Uzavřeno, poslati do Normberka Pražského biskupa Bedřicha, a nejvyššího

číšníka Vítk a, muže bystrého a výmluvného, se znamenitou sumou peněz, aby svedli císaře s jeho úmyslu. I odebrali se tito do Normberka, však bez porřízení se vrátili. Podruhé hyvše vyslání, nebyli o nic šťastnější. Císař ani prosbou ani penězi nechtěl se dáti pohnouti, aby svůj úmysl změnil, ale neustupné na svém stál, aby Soběslav z vězení byl vypuštěn.

Král Vladislav i Bedřich nechtějíce se vůli císařově déle protivovati, učinili tak, jakž on žádal, i pro Soběslava na Přimdu poslali. I otevřel se Soběslavovi nenadále třináctiletý žalář jeho, tmavý, smutný a hluchý, a vyveden jest Soběslav na světlo Boží, na koně posazen a v hojném a čestném průvodu více pro své bezpečí, nežli pro uctění jeho, do Prahy veden. Ale již na té cestě projevovalo se smýšlení národu, které Vladislavovu domu nic dobrého nezvěštovalo; mnozí páni a zemané proti Soběslavovi vyjeli a jej laskavě vítali. A když na hrad Pražský přijel, tu Soběslav nejprv s opravdivou pokorou bosonoh do chrámu sv. Víta kráče, ke hrobům sv. dědicův země České, děkovat Bohu za své vysvobození z mnoholetého žaláře. Potom šel pozdravit starého krále a jeho panujícího syna, a zdálo se, že ho přívětivé vítání od nich velmi těšilo, neboť byl s políbením míru od nich přijat a uhostěn.

Soběslav od té cesty unaven jsa, položil se hned u večer na lože, chtěl odpočívati. A tu jemu od některých, kteří jemu přáli, oznámeno, že Bedřich zamýšlí oslepiti ho hned nazejtří. Byla to bezpochyby jen ošemetná kleвета, Soběslav se jí však ulekl a rychle vstav na kůň sedl, a té noci s některými z Prahy tajně ujel, a k císaři se obrátil, který právě v Ermendorfě dvorem byl a tam říšským knížatům sněm položil. Bedřich o tom uslyšev, hned bez meškání za ním k císaři jel, však jinou cestou aby se nezdálo, jakoby ho honil a zajmouti chtěl. Když oba do Ermendorfu přijeli, měl je císař v rukou svých, a mohl s nimi dle své libosti naložiti. Brzo se tam také více českých pánův dostavilo, kteří však nejvíce stranu Soběslavovu drželi. I kázal císař v Ermendorfě německým knížatům a pánům českým zespolka zasednouti k rozsouzení otázky, komu by po Vladislavově odstoupení právo k trůnu v Čechách náležeti mělo. Vědělt ovšem napřed, že nález bude právě hověti přání jeho. Páni čeští žalovali, že Bedřich jen vůlí otce svého a nikoliv svobodným hlasem národu dostal se na trůn, císař pak stěžoval sobě, že proměna v panování českém stala se bez jeho svolení, a Soběslavici, kteří tu byli, Soběslav a Oldřich rozpome-

nuli se také bezpochyby ještě na Břetislavův zákon o poslušnosti, an právě k jejich prospěchu vykládán býti mohl. I stal se nález takový, že císař knížete Bedřicha za zbavena vlády vyhlásil, a že království v Čechách zase zrušil. Na to pak Oldřicha Soběslavice před sebe povolal a patero praporů země České jemu po-

dávaje panování v Čechách mu propůjčil a stvrdil. Však potom Oldřich a Soběslav smluvivše se, před císaře předstoupili a jemu oznámili, že Oldřich Soběslavovi jakožto bratru staršímu knížetství v Čechách postupuje, načež císař Soběslava II. za jediného pravého panovníka v Čechách vyhlásil a potvrdil.

Soběslav II. vyveden z třináctiletého žaláře na Přimdě. (Str. 646.)

(73.)

Bedřich měl zůstat v moci císařově co rukojmě, aby strana jeho v Čechách proti Soběslavovi nebouřila se, a oba Soběslavici císaři pod přísahou slíbili, kdyžkoli by toho potřeba byla, že vojsko v Čechách seberou, a císaři k potřebě do Vlach neb kamkoliv jinam rozkáže, že pošlou, také že starého Vladislava krále věrně a slušně až do smrti chovají a poctivě živiti chtějí.

Smrt krále Vladislava I.

1174, 18. ledna.

Král Vladislav o všem tom, co se v Ermentdorfě dalo, zprávu máje, nechtěl Soběslava dočkati a ještě více těžkostí a protivenství od nevděčného císaře zkusiti, kterýž se mu zlým za dobrodiní odměňoval. Jsa již churav, pojal svou manželku Juditu, svou nevěstu Alžbětu, Bedřichovu manželku, a něco málo dvořanův, a

svůj tichý příbytek na Strahově; opustil i do Durynk na hrad Méranu, který jeho manželce náležel, se odstěhoval. Jest tam nyní městečko a leží mezi Glouchovem a Lipskem v království Saském. Tam byl živ v tiché samotnosti ještě čtyry měsíce, a dne 18. ledna 1174 umřel. Královna Judita dala mrtvé tělo jeho z Merány do Míšně převezti, odkud později s přivolením v Čechách panujícího knížete Soběslava II. do Prahy přeneseno, a se slavností nebožtíku králi Českému příslušnou v milém jemu klášteře Strahovském, kterýž od něho byl založen, pochováno bylo.

První náhrobek krále Vladislava I. v kostele Strahovském ovšem dávno zmizel, za to v minulém století dal opat Marian Herrmann na pobožnou památku krále toho jakož i obou jeho spoluzakladatelův kláštera, biskupův Jindřicha Zdíka Olomouckého a Jana I. Pražského vedle velkého oltáře tak nazvané epitařium s památnými nápisy zříditi, kteréž tam podnes každý viděti může.

Zůstala po králi Vladislavovi I. vdova jeho Judita Durynská, která, jak se zdá, již více do Čech nepřišla a v Durynkách umřela, potom synové a dcery: z prvního manželství Bedřich, který po čase přece zase na trůn dosedl, Svatopluk, který ve vyhnanství někde v Němcích umřel, Vojtěch, arcibiskup Salcburský, posud a ještě dlouho od císaře Bedřicha I. velmi pronásledovaný, a Aneška, v klášteře Doksanském vychovaná, která pak v letech 1212—1228 abatýši u sv. Jiří na hradě Pražském byla; — z druhého manželství Přemysl Otakar, po čase král Český toho jména první, Vladislav Jindřich, po čase markhrabě Moravský, Richsa, provdaná za Jindřicha kněze Rakouského, umřela r. 1182, konečně Hedvika, která do kláštera, nevědomo kterého, vstoupila.

Panoval Vladislav v Čechách po 33 let, napřed co kníže toho jména II. po 18 let, potom co král toho jména I. po 15 let. On rozšířil svými vojenskými výpravami do cizích zemí bojovnou slávu národu Českého daleko za hranicemi vlasti, doma panoval s velikým důrazem, a ve svém počínání nedával se snadno cizí vůli vésti; pročež jakkoliv ušlechtilostí duše nevyrovnal se zejména otci svému, knížeti Vladislavovi I., a zvláště k synům svého strýce a předchůdce Soběslava I. tvrdě a téměř nelidsky se zachoval, náležel přece do počtu nejvýtečnějších a nejráznějších panovníkův českých. První polovice jeho panování byla doba na zakládání nových bohatě nadaných klášterův neplodnější, aniž který panovník český, nevyjímaje ani císaře Karla, prokázal se štedřejším a spanilomyslnějším v nadání jejich. Za Vladislava totiž, a nejvíce od něho aneb od obou

manželek jeho, počalo se devatero nejbohatších a nejslovutnějších staročeských klášterův, šest pro mužské a tři pro panny. Ku staré řeholi Benediktinské přijaty jsou tehdy tři nové řády Premonstrátův, Cisterciánův a rytířský řád Johanitův do Čech a do Moravy, a ještě r. 1169 daroval král Vladislav I. Johanitům Manětín v Plzeňstě, Bořislav a Hrbovice v Blížně pod Horou Milešovkou a jiné statky. Na Moravě obdrželi Johanité před tím již Tišnov a Březinu nad řekou Svratkou (nynější Svratcavou) od králova bratra, knížete Jindřicha. Král ostatně i cizím klášterům mnoho svěřil, jmenovitě Cisterciánům Waldsaským v Bavořích, darovav jim končinu země České v lese pomezím za župou Sedleckou. Proto také tehdy v Čechách i na Moravě velmi mnoho se stavělo a zvláště mnozí slavní chrámové k ozdobě celé země se zřizovaly a řemeslným uměním jak kamenickým a řezbářským, tak i malířským se ozdobovali; zejména pokud o tom víme zaskvěl se starší chrám u sv. Víta novou úpravou, chrám sv. Jiří novou výstavností, oba na hradě Pražském, podobně chrám sv. Štěpána v Opatovicích, potom nové vystavění klášterní chrámové Strahovský, Doksanský, Sedlecký, Nepomucký, Plaský, Želivský, Třebíčský, Louňovický, Teplický, biskupský chrám sv. Václava v Olomouci a mnozí jiní. Však bohužel kromě Svatojiřského chrámu v Praze a Třebíčského chrámu na Moravě všechny ostatní někdy tak slavné stavby padly obětí tu příběhův válečných tu zubu času, a jen některé menší zbytky z této doby do dneška při nich se zachovaly. Povstávaly pak též nejen v hradech a podhradích ale i v osadách vesnických místo starých dřevěných kostelíkův nové kostely kamenné, z kterých se nám podnes proto že byly menší, mnohem více jich zachovalo. Za dob Vladislavových stavělo se vždy ještě způsobem starokřesťanským, tak řečeným románským, který se ještě se způsobem řeckého umění, jak ve východních zemích podnes panuje, ve mnohých věcech zvláště v ozdobách srovnával.

Soběslav II. s příjmem „kníže selský“. 1173—1178.

Soběslav Soběslavic, obdržev r. 1173 od císaře Bedřicha Rudovousa v Ermendorfě potvrzení na knížetství české, hned s bratrem Oldřichem a bezpochyby i s druhým bratrem Václavem v průvodu Čechův jemu oddaných do Čech se obrátil, a v Praze jak ode všeho kněžstva, i od národu s velikou radostí a poctou byl uvítán a na trůn otcův svých posazen.

Byl ten kníže dobrých schopností a dobré vůle a kdyby byl mnoho let života svého v příznivějších okolnostech ztrávil, mohl se z něho stát jeden z nejlepších a nejslavnějších panovníkův českých. Ale v tom vězení na Přimdě, v kterém jednou dvě leta, podruhé třináct let ztrávil, a kromě hradního a jeho pacholkův žádného jiného člověka neviděl a s nikým neobcoval, oslábl na duchu, pozbyl známosti lidí a světa a neuměl si nyní na trůnu sedět v každé případnosti vždy moudře počínati a dobré rady od méně dobrých rozeznávat. Však jinak měl mnoho dobrých stránek, mysl jeho byla opravdově zbožná, při tom dobrosrdečná, ba někdy až slabá, ačkoliv osobně byl udatný a neohroženost v nebezpečnoství i skutkem dokázati uměl. Především chválí kronikáři jeho neobyčejnou a přísnou spravlivost, a že prý za svou nejhlavnější povinnost pokládal, hájiti chudého a ubohého před bohatým a možným, když se tento proti onomu nějakých křivd dopouštěl. Pánům nedůvěřoval mnoho, a když se stalo, že se někam vojensky vypraviti měl, a pánové jedni na vozích, jedni na koních jej doprovázeti měli, vždycky o to pečoval, aby okolo něho byli také lidé obecní, buď na koních nebo pěší, jak se kdo dle možnosti své vypraviti mohl. Z toho poslo, že mu potom pánové jako ku potupě spílali „kníže selský“.

Že pak někdy se dal na okamžení náruživosti zavesti, to ukázal hned po nastoupení vlády své.

Upamatoval se, kterak na Přimdě od Konrada Šturma u vězení tvrdě držán byl, hned pro něj poslal a do Prahy jej přivéztí dal. Šturm spolehaje se na Soběslavova slova, když ho z vězení vypouštěl, že mu toho nikdy zlým spomínati nebude, což od něho v té vazbě z rozkazu Vladislavova snášeti musel, nemyslí, žeby Soběslav toho svého slibu nechtěl šetřiti, i s dobrou myslí před něj předstoupil. Avšak Soběslav spatře jej, hned se hněvem zapálil, a zapomenuv slibu, kázal mu ruce a nohy usekati a tak jej ukrutně utratiti. Teprv když děsný skutek vykonán, spamatoval se, želel ho, a na domlouvání biskupa a pánův českých čtyřicetidenní pokání veřejně podstoupil. Takové pokání záleželo v tom, že po 40 dní do kostela nevešel, žíněné roucho na těle nosil, od církve zakázaných jídel a nápojův nepožíval, manželského lože se stranil, meče do ruky nebral a na koně nesedal. Potom však panoval spravlivě, chudé chránil a práv země České hájil.

Bratru svému Oldřichovi odevzdal na Moravě Olomouc, kdež před tím nyní vypuzený kníže Bedřich hospodařil, druhému bratru,

Václavovi propůjčil Brněnsko; Znojemská knížata Konrada III., kterýž potom asi r. 1178, 11. listopadu umřel, a Konrada Otů nechal v pokojném držení země jejich v poledních stranách moravských. V jihovýchodních župách Českých, ve Vratislavsku, Chrudimsku a Čáslavsku držel po otci úděl svůj kníže Děpold II., kterému Soběslav II. také nepřekážel.

Kterak Čechové zas ve službě císařské do Italie táhli a s hanbou se vrátili.

1174—1175.

Roku 1174 psal císař Bedřich Rudovous knížeti Soběslavovi II., aby mu dle smlouvy a slibu svého k novému tažení do Italie své české vojsko poslal. Soběslav shromáždív hojný zástup Čechův, bratru svému Oldřichovi, knížeti Olomouckému, správu jejich odevzdal, a aby ve vlastní zemi obyvatelům škod nečinili, až na hranice k Domažlicům sám je vyprovodil. Tuto 8. dne září 1174 s bratrem se rozzehnav tento zástup do Němec vypravil a sám do Prahy se vrátil. Zajisté zlé to bylo svědectví, o chování tohoto vojska, když bylo se co báti, aby doma pokojný lid neobíralo a statkův nevytloukalo; však i výprava této sběře do Němec a do Italie jest pravý opak toho, co druhdy Čechové za krále Vladislava konali.

Kníže Oldřich přitáhl s těmi Čechy až ke městu Ulmu ve Švábsích, kdež blíž mostu u Dunaje se položil. Již na té cestě v Němcích všude zle hospodařili, snad že málo pánův s nimi táhlo, kteří by je byli na uzdě drželi; kníže Oldřich pak, zněmčilý, an drahné let v Němcích byl ztrávil, jak se zdá, moci nad nimi neměl. V Ulmu chtěli prodávati co po cestě lidem byli pobrali, avšak i tu, cožkoli se jim nahodilo, brali, tak že obyvatelé Ulmští na ně se shlukli, něco jich pobili, jiné s mostu do Dunaje svrhli a jiné poranili, tak že v Ulmu asi 250 těch Čechův zahynulo. Kníže Oldřich chtěl se hned nazpět domů vrátiti, jiní však ku pomstě nad Ulmskými radili, moudřejší chtěli za císařem do Italie dále táhnouti a u něho pomsty hledati. To se také stalo, a Čechové s velikými obtížemi přes Alpy přešedše k císařskému vojsku v Italii přirazili, s nímž potom pevnosti Alexandrie dobývali. Tuto pevnost vystavěli Italiani císaři na vzdory a ke cti papeže Alexandra III. ji pojmenovali, proti kterému Bedřich Rudovous velmi urputně se stavěl a jiného papeže se přidržoval. Před Alexandrií byl ve vojstě císařském velký nedostatek potravy, a Čechové na císaři žoldu

žádali, jinak že se zase domů navrátí. Když však kníže Oldřich toho na císaři dosáhnouti nemohl, tu větší díl Čechův potajmu ho opustil, a z císařského ležení se vykradše domů se navracovali. Však tu právě na hod Božího narození vypadli někde Milánští na ně, porazili a rozprášili je. Kterí z Čechův nepadli a do zajetí nepřišli, pustili se přes jezero Komské, přešli Alpy, mnoho psoty a těžkostí od sněhu a zimy snášeti musice, a tak přes Řezno vyzábli a napolo nazí do vlasti v malém počtu se navrátili. Však před knížetem Soběslavem II. ukázati se nesměli, než u přátel svých sem tam se skryvše, dokud on panoval, se přechovávali.

Druhá část Čechův, kteří při knížeti Oldřichovi věrně setrvali, účastni byli císařových bojův až do jara r. 1175, a tu kníže Oldřich od císaře odpuštění vzav, s nimi domů se obrátil. Aby však na té cestě nebyli od Italianův stíháni, vzaly na sebe chudé poustevnické sukně, a filečky a hole v rukou místo mečův a štítův nesouce, tak domů přišli. Možná, že tehdejší špatné pořízení Čechův způsobeno bylo jejich nechutí k tomu sobeckému císaři Bedřichovi, který se králi Vladislavovi tak špatně odměnil, a s jeho synem Vojtěchem, arcibiskupem Salcburským, posud tak nehodně nakládal.

Válka s Rakušany.

1175—1176.

Císař Bedřich Rudovous nepřestával pronásledovati Salcburského arcibiskupa Vojtěcha, krále českého, a to pro jeho stálou věrnost k papeži Alexandrovi III., i spůsobil to konečně na říšském sněmu v Řezně dne 26 máje 1174, že ho vlastní kanovníci ssadili, a místo něho probošta z Berchtesgadenu za arcibiskupa si zvolili. Mezi německými knížaty jediný Jindřich Jasomirgott, vojvoda Rakouský, proti tomu byl a arcibiskupa Vojtěcha, svého synovce, odevsad pronásledovaného se ujal. Císař Bedřich jsa tehdy zase v Itálii, když o tom uslyšel, velikým hněvem proti Jindřichovi Rakouskému zahořel a poslal do Čech ku knížeti Soběslavovi, aby proti Jindřichovi válku zdvihl. Čechové nebyli ochotni, aby pro císaře zase válku podnikali, i musel Soběslav nějaké zdánlivé příčiny k válce vyhledati. Od nějakého času byla hádka mezi obyvateli českými a rakouskými o nějaký les pomezí; Soběslav o tom slyše, umínil sobě příčinu k válce z toho lesa vzíti, a českým osadníkům k nabytí toho lesa pomoci. K tomu se hned mnoho bojovného, hlavně však selského lidu nabídl, a Soběslav vzkázal také knížeti

Konrádu Otovi na Znojmě, aby k té válce s lidem moravským přispěl.

S valným vojskem táhl Soběslav II. r. 1175 do Rakous, avšak když počal válčiti, viděl, že kníže Znojemský spíše hotov jest, Rakušanům proti Čechům pomáhati. Zarazilo ho to, a hleděl tuto překážku odstraniti. Byli by se Soběslav a Konrád Ota do sebe pustili, ale Marie Srbská, vdova po Konrádovi II. Znojemském a matka Konrada Oty, potom téhož svak, falckrabě Ota z Wittelsbachu (jehož dceru Helichu měl Konrád Ota za manželku), konečně Dětleb, Oty II. Černého syn, biskup Olomoucký, sprostředkovali narovnání a smíření mezi knížetem Soběslavem II., následkem čehož pak Konrád se Soběslavem proti Rakušanům táhl. Avšak Soběslav ještě sobě nedůvěřoval a vyžádal si vojenské pomoci také z Uher, z Polska, z Rus a z Sas, až měl do 60.000 branných mužův pohromadě, s kterými si troufal Jindřicha Rakouského dle císařova přání zničiti. Postavil se v srpnu r. 1176 u Znojma na hranicích Rakouských, a Jindřich Jasomirgott tak se před tou velikou mocí ulekl, že až za Dunaj ustoupil, a celou půlnocní stranu Rakous bez ochrany zůstavil. A tak Čechové se svými pomocníky do těch Rakous vešli, a od městečka Eggenburku až do ústí řeky Moravy k Dunaji všecko, cokoli zasáhli, bez odporu popienili, zhubili a nesmírné kořisti brali. Zvláště prý mnoho dobytka s sebou přihnali, mnoho lidí obojího pohlaví zjímali, kteří v rabství a služebnost dáni jsou, a v kostelích rakouských mnoho neřestí páchali. Vojvoda Jindřich Jasomirgott nemoha se tomu všemu opřít, přišel mezi tím k velikému úrazu, neboť s ním kůň na jednom mostě upadl, a on nohu zlámal, načež se do svého hradu ve Vídni musel dáti nésti. Jakmile Soběslavovo vojsko z Rakous ustoupilo a se rozešlo, tu hned Jindřichovi dva synové, Leopold a Jindřich (zeť nebožtíka krále Vladislava I.) aby se pomstili do Moravy vpadli, knížete Konrada Otu na Znojmě silně oblehli a svůj lid daleko široko po Moravě na loupení a pálení vyslali. Kníže Soběslav dověděl se o tom, sebral opět rychle vojsko své a pospíchal do Rakous, nepřátely před sebou poháněje; i pobyl tam, zvláště v okolí kláštera Světelského, deset dní, to jest od 10. do 19. prosince 1176, dohubiv všecko, co předešlé zkáze bylo ušlo. Vojvoda Jindřich Jasomirgott na to bolestí, žalostí a hořem 13. ledna 1177 ve Vídni umřel.

Znamenati sluší, že tehdejší způsob vedení války byl všude velmi ukrutný, a že ne jediní Čechové, ale všickni tehdejší národové v zemi nepřátelské velmi zle řádili, ačkoliv zapřítí

se nedá, že tehdejší Čechové loupeživostí a hrabivostí od jiných převýšili se nedávali. Mezi tím došel císař Bedřich Rudovous v Itálii své zasloužené odplaty za tak mnoholeté utlačování svobod tamějších obcí: dne 29. máje 1176 byl od Lombardův u Legnana v ohromné bitvě na hlavu poražen a skrocen, tak že se konečně s papežem Alexandrem III. smířiti a jeho uznati musil.

Bída i nárek Rakušanův od Čechův tak těžce navštívených dojmaly živé city lidské ve mnohých krajinách, a žaloby na knížete Soběslava donesly se jak císaři Bedřichovi, tak i papeži Alexandrovi III. Papež vydal klatbu na Soběslava za příčinou zločinův spáchaných od vojska jeho v kostelích rakouských, císař pak, zvláště když uslyšel o smrti Jindřicha, vojvody Rakouského, k Soběslavovi velkou nechuť míti počal.

Soběslavova štědrost k duchovenstvu. Klášter v Hradišti nad Jizerou.

1175—1178.

Že kníže Soběslav měl opravdu zbožnou mysl, to nejlépe ukazuje štědrost, kterou k duchovenstvu osvědčoval. R. 1175 daroval Cisterciánům Plaským dva újezdy v blízkosti kláštera ležící.

Byv osvobozen z dlouholetého vězení na Přimdě, neměl prostředkův, aby mohl jak na knížete náležít, vystoupiti a ukázati se. Tu v takové potřebě nechtě lidu utiskovati a daně z něho vydírati, užil pomoci, již mu opat a bratři Benediktini kláštera Kladrubského poskytli. Aby se jim za to odměnil, daroval klášteru r. 1176 velký újezd mezi řekou Mží a potoky Suchou a Trnovou.

Téhož roku 1176 daroval také biskupskému chrámu sv. Václava v Olomouci veliký les a potvrdil darování statkův, které se tomu chrámu stalo od knížete Oldřicha, bratra jeho, a Oty Znojemského. Také Premonstrátům Hradištským u Olomouce daroval vsi a pozemky.

R. 1178 rozmnožil nadání kapituly Vyšehradské, darovav jí okršlek u kostelá sv. Martina v podhradí Pražském, který ležel někde v okolí nynější Spálené ulice a na začátku Perštýna, a který někdy jeho matce Adlétě Uherské náležel, se všemi požitky i s výšinou před Vyšehradem, na které někdy ves Psáře stávala, potom ještě mnoho jiných vsí a pozemkův, vyslovil také přání, aby po smrti ve chrámě sv. Petra a Pavla vedle svých rodičův a dědův pochován byl.

Dodati sluší o klášteře Hradištském nad Jizerou, v Čechách, že tam od delšího času Benediktiny sídleli, aniž se ví, kdo by jim ten klášter byl postavil. A jakož téhož času, když noví řádové povstali, Benediktiny v nemilost upadli a již některé své kláštery ztratili, tak i nyní znělsbili se pánu, jehož předkové je na Hradišti osadili. Pán ten byl Heřman Markvartic příjím z Ralska, nejvyšší komorník knížete Soběslava II. a předek všech potomních pánův ze Zvířetic a Michalovic, z Wartenberka a posud květoucích z Waldšteina.

Ten sem na místo Benediktinův povolal Cisterciány z kláštera Plaského, kteří r. 1177 na Hradiště přišli, tu sobě nový, mnohem nádhernější klášter vystavěli a od pana Heřmana mnohé vsi v blízkém okolí obdrželi. Ten klášter v husitských válkách zašel, avšak podnes vidíme zde zbytky kostela jeho velmi pamětihodné. Pod klášterem povstala nad Jizerou osada, nyníější město Hradiště Mnichovo.

Soběslavův mocný list Němcům daný.

Asi r. 1178.

Nejlepší památku po Soběslavovi II. „knížeti selském“ měli však Němci, kteří již od časův krále Vratislava na Poříčí v podhradí Pražském bydleli. Bezpochyby že se Soběslavovi II. velkou sumou peněz zavděčili, když se viděl pohnuta, mocný list od sebe jim vydati, který úplnou samosprávu a neodvislost od zemských úřadův, potom osvobození od mnohých povinností a břemen župních a zemských jim pojistil. Již tenkrát neobývali pouze v jedné ulici Poříčské, ale jsouce již mnohem četnější a mocnější osadu svou valně rozšířili a na ostatní podhradí se tlačili. Soběslav jim svým mocným listem především potvrdil samostatné postavení jejich pod rychtářem, od nich svobodně volným, aby se mohli spravovati právními obyčeji německými, od českých obyčejův rozdílnými, i aby si svého německého faráře ku kostelu sv. Petra na Poříčí sami jmenovali. Jen soud nad vraždou a krádeží vymíněn byl knížeti, na jehož místě vykonával jej nejvyšší komorník zemský. Němci následkem toho privilegia nemuseli dávatí noclehu knížeti, družině a psům jeho, když na hon vyjížděl, a následovně ani nárezu čili krmného dobytku k zabíjení pro stůl knížecí, ani potahův a průvodcův od nich nepožadováno; rovněž od vojenské služby byli osvobozeni, kromě jednalo-li se o obranu země. Toliko nacházel-li se kníže na výpravě vojenské ven ze země, povinni byli Němci přispívati desíti muži se štíty ke hlídání Pražského hradu.

Naproti tomu zdá se, že starodávna povinnost všeobecné poruky čili společného ručení za zločiny jak na Čechy tak na Němce se vztahovala a to nejspíše v podhradí Pražském tak, že jí podléhali jen obyvatelé ulice, ve které zločin spáchán byl. Soběslavovo privilegium ustanovuje toliko výminku, když by někdo zabit byl v ulicích německých, jda tudy v noci bez světla (lucerny neb pochodně), že pak Němci nemají býti proto potahováni, nepochybně proto, že již tehdy v obci německé bylo nařízení, aby každý po jisté hodině večír na ulici se světlem chodil. Nejvíce však kníže Soběslav svým privilegiem v tom Němcům posloužil, že v něm bylo ustanoveno, aby kdožkolibz z ciziny z jakékoli země do Čech přišel, a s Němci v podhradí Pražském bydleti chtěl, všech jejich práv a vlastních obyčejův a svobod účasten byl. Tím se dala Němcům Pražským úplná svoboda v šíření obce své v Praze přijímáním nových sousedův, kteří skutečně brzy se ohlásili a u valném počtu přicházeli.

Tak nabyli Němci velikých předností před Čechy a zvláště před poddanými na podhradí i na jiných knížecích statcích osedlými, kteří čím dál, tím více služeb a zemských robot konati museli, proto že, když se jiní z toho osvobožovali, všechna taková břemena na ně samotná spadala. K tomu zrůstala také pýcha a chtivost župních pánův, kteří úřady spravovali, a stav lidu obecného ze všech těch příčin k horšímu se klonil. Kníže Soběslav osvědčovav se co přítel a ochránce lidu obecného, podporováním cizích obcí v zemi právě tomu lidu obecnému pro budoucnost velmi uškodil. Netrvalo pak dlouho, a podobné osady německé zjevovaly se také pod jinými hrady, zvláště na Moravě, kde již předešlí knížata Němcům velmi hověli.

Císař knížeti Bedřichovi Čechy v léno dal.

1177.

Přihodilo se pak toho času v Uhřích, že jeden přfbuzný krále Bely III. proti němu se pozdvihl, a od něho jat a do vězení vsazen byl. Vřak ten z vězení uskočiv do Čech k Soběslavovi přišel, jeho snažně za pomoc a přimluvu u císaře prose, tak aby uherského trůnu nabyti mohl. Soběslav tu příhodu i všelikou žádost jeho vyslyšev, pomoci mu nejen odepřel, ale listivě dal jej i zajmouti a spoutaného do Uher králi Belovi vydati. Vřak mu toho skutku čestí páni neschválili, za zlé to jemu majíce, že prý tím účinkem Českou zemi nemálo zlehčil. Někteří

pak, jižto knížeti tajně nepřáli, nemeškali o tom císaři do Italie zprávu dáti, dokládajíce, že tím Soběslav proti císaři zavinil, neboť se ten Uher k císaři utéci a jeho za pomoc žádati chtěl.

Císař, který se tou zprávou ještě více proti Soběslavovi popudil, nalézal se tehdy již s papežem Alexandrem III. ve Vlaských Benátkách, kde s ním o smíření a narovnání svých dávnoletých rozepří vyjednával.

Kníže Bedřich, Vladislava krále syn, který se již na čtvrtý rok tu v Němcích, tu u svých přfbuzných v Uhřích jako vyhnanec zdržoval, užil nyní příležitosti, kterak by milosti císařovy a tudíž panování v Čechách zase dosáhnouti mohl; i spojil se s Leopoldem VI., synem i nástupcem Jindřicha Jasomirgotta v Rakousích, potom s bratrem Vojtěchem, arcibiskupem Salcburským, i do Benátek k císaři s nimi pospíchal. Tam byli Bedřich i Vojtěch přítomni veliké slavnosti, dne 1. srpna 1177, kterou byla konečná smlouva mezi císařem a papežem přijata a stvrzena. Byla však jedna nemalá překážka pokoje taková, že tehdy na arcibiskupské stolici Mohučské dva arcibiskupové seděli, totiž Kristian, kterého druhdy Daniel biskup v Imole na arcibiskupství světil, a který dříve s císařem proti Alexandrovi papeži držel, potom druhý Konrád, který před tím od papeže Alexandra za jediného pravého arcibiskupa uznáván byl. Aby tedy jeden druhému dobrou volí ustoupiti mohl, musel se Vojtěch, kralevic český, k žádosti papežově práva svého k arcibiskupství Salcburskému odřici, aby na Salcburskou stolici Konrád dosednouti mohl. Za to však císař uznal, že se synům nebožtíka krále Vladislava nějaká náhrada dáti musí, a poněvadž, jak se zdá, i papež sám se u císaře přimlouval, an již dříve knížete Soběslava II. byl dal do klatby, tu císař knížeti Bedřichovi ještě v Benátkách slavným způsobem Českou zemi v léno propůjčil, přijav od něho dříve přísahu, že se mu za dosazení na trůn Český velkou sumou peněz zavděl. Vřak kterak by Bedřich na Soběslavovi České země dobytí a v ní se uvázati mohl, to císař Bedřichovi samému na vůli dal, aby se o to jak může sám postaral.

Kterak si Soběslav II. počínal a trůn svůj bránil.

1177—1178.

Z neznámých příčin svadili se oba bratři Soběslav a Oldřich tak silně, že Soběslav Oldřicha jal a do těžkého vězení uvrhl, ačkoliv právě ten Oldřich byl toho před

čtyřmi lety největší příčinou, že Soběslav z Přimdy na svobodu byl propuštěn. Může být, že toto nepřátelství mezi bratřími v posledním nezdařeném tažení do Itálie svou příčinu a svůj počátek mělo. Také Oldřich snad ve svém vězení zahynul, neboť dále žádná zmínka o něm více se neděje. Soběslav dal Olomoucko svému druhému bratru Václavovi, Brněnsko však přidal Konradovi Otovi Znojenskému.

Mezi tím spojil se kníže Bedřich se svým bratrancem Leopoldem VI. Rakouským, aby jeho pomocí trůnu Českého si vydobyl. Soběslav počínaje si tak tvrdě proti vlastnímu bratru, také přisností ne v pravý čas ukazovanou, dávno přiznání mnohých pánův českých od sebe odvrátil, kteří nyní všechny okolní knížata proti němu popuditi chtěli. Nyní také r. 1178 Konrad Ota Znojenský i Brněnský k Bedřichovi se přidal, a kníže Soběslav máje na všech stranách s úklady proti němu strojenými bojovati, dokazoval více osobní udatnosti a srduatosti, však méně moudré rozvahy.

Na kvap sebral vojska mnoho v Čechách a na Moravu pospíchal, chtěl Konráda Otů za jeho odpadlictví potrestati. Také bratr jeho Václav z Olomouce přišel a se svými Moravany s ním se spojil. Ale Konradovi Otovi šel na pomoc vojvoda Leopold Rakouský, kterýž vkročiv 23. června 1178 na Moravu hned nazejtří se Soběslavem bitvu svedl. Tu byli Čechové od Rakušanův poraženi, obrátili se na útěk, ležení své vítězům za kořist zůstavivše. Avšak Leopold Rakouský je tak dlouho stíhal, až je rozrazil a rozprášil. Tu kníže Soběslav do Čech ustoupil, kníže Václav však se svým lidem do Olomouce se utekl, kde se zavřel a dobře k obraně připravil. Konrad Ota s Leopoldem Rakouským obrátili se proti Václavovi jakožto slabšímu, a dne 28. června Olomouc oblehli. Druhého dne 29. června útokem hnali, ale Olomouc dobytí nemohli; a tu přišel na ně strach, aby se tu nesetkali s Uhry, kteří Soběslavovi na pomoc posláni byli, i hned 30. června od dalšího dobývání Olomouce upustili. Však nemohouce takto nic více poříditi, krajiny Olomoucké a Brněnské úplně poplenili, a pak každý do svých zemí se vrátili.

Kníže Bedřich zatím v Bavořích vojsko sbíral a do Čech táhnouti se strojí. Soběslav o tom věda také své přípravy činil, a co možná nejvíc vojska sebral, v kterém vedle zemanův a jich čeledi byl drahý počet sedlákův. S tím vojskem přitáhl v měsíci červenci anebo srpnu r. 1178 k pomezním horám bavorským, máje za to, že tou stranou jeho nepřátelé do

země vtrhnou; avšak neučiniv žádného opatření, aby tak velké vojsko na delší čas živnosti a jiných potřeb mělo s dostatek, nemohl tu s ním na jednom místě dlouho vydržeti. Nepřítel se neukazoval a Soběslav musel svůj lid rozpustiti. Však to kníže Bedřich předvídal, a teprv po rozpuštění tábora Soběslavova do země vstoupil, máje ve svém vojskě Němce najaté a Rakušany, které jejich vojvoda Leopold jemu na pomoc přivedl. Tu Soběslav sebral zase v rychlosti několik branných zástupův, s nimiž se proti Bedřichovi postavil. Že se však k Bedřichovi hned mnozí z pánův českých, kterým se Soběslav jakožto horlivý zastavatel obecného lidu znelibil, připojili, poražen jest Soběslav již podruhé a na útěk obrácen. I běžel na nejbližší hrad svůj Skálu, který na nepřístupných skalách z houští černého lesa vyčníval nedaleko Přestice v župě Plzeňské. Kníže Bedřich věda, že Soběslavovi na Skále, hradě nedobytném, uskoditi nemůže, táhl mimo, a to přímo ku Praze.

Na Pražském hradě zavřela se Soběslavova manželka, Alžběta Polská; kníže Bedřich ho oblehl, při čemž přebýval v klášteře Strahovském, kdež byl jakožto syn zakladatele kláštera od opata Vojtěcha a jeho klášterníkův s velikou ctí a s chvalozpěvy přijat a uhoštěn. Obyvatelé hradu vidouce, že štěstí jest na straně Bedřichově, nemínili životův svých pro Soběslava, který je opustil, nasaditi, otevřeli brány a Bedřichovi se vzdali. Soběslavova manželka octla se co zajatá v moci Bedřichově, kterýžto však tuto ještě mladou paní velikomyslně na svobodu propustil. To se stalo asi na podzim toho roku 1178, a tak Bedřich obdržev Prahu také opět trůnu českého dosáhl, na kterýž ještě za života svého otce Vladislava byl posazen.

Kníže Bedřich.

1178—1189.

Jakmile kníže Bedřich zas na svém otcovském trůnu se octnul, byla jeho první péče, aby svou manželku Alžbětu Uherskou, která od smrti krále Vladislava na hradě Méraně v Durynkách žila, dal odtud do Prahy převezti. Alžběta přijevši do Prahy od biskupa Bedřicha a všech jeho kanovníkův velmi slavně byla přivítána a od manžela svého laskavě přijata.

Však Soběslav na Skále nebyl nečinný, a spoléhaje se vždy ještě na přichylnost lidu obecného, doufal, že Bedřicha ještě z Čech vyžene. Tu na začátku roku 1179 volán byl

Bedřich od císaře na říšský sněm do Šváb, i odejel tam zůstaviv v Praze manželku svou. Té příležitosti použil Soběslav, i rychle své přívržence po zemi svolav, náhle před Prahou s velkým vojskem se objevil a na hrad útokem hnal. Posádka hradská však, obdrževši napřed výstrahu, statečně mu odpírala, a bezpochyby kněžna Alžběta svým příkladem k vytrvalosti ji povzbuzovala, tak že Soběslav proti hradu ničeho pořídit nemohl. Za to dal klášteru Strahovskému, tu opodál hradu stojícímu, ve kterém bezpochyby i on přebýval mezi obléháním, pro předešlé slavné uvítání Bedřicha nemilost svou pocítiti. A tak marně o Prahu se pokusiv, obrátil se Soběslav k západu, chtěl Bedřicha z Němec se vracejícího někde překvapiti a takto potříti.

A však kněžna Alžběta z Prahy rychle proti manželu svému několik posílů vypravila, aby o tom, kterak si Soběslav počíná, jemu zprávu dali. Kníže Bedřich v slabém komonství do Čech se vracel, a když od těch posílů co se děje zprávu měl, na pomezí českém celých deset dní se zastavil, posly do Moravy ku Konradovi Otovi, též do Čech k přátelům svým i do Němec rozeslal, všech za to žádaje, aby jemu v takovém nebezpečí na pomoc přispěli a lid válečný poslali. Tu se k němu se všech stran bojovníci, nejvíce pak Němci z Rakous a z Bavor hrnuli, s nimiž on se do Čech pustil a ku Praze pospíchal. A na té cestě mu vždy více vojska přibývalo. Dostav se až k řece Mži, na místo, kterémuž tehdáž „na brodě“ říkali, a kde později město Beroun povstalo, stany své rozbil a sedm dní tu ležel. A domnívaje se, žeby vojsko již dost silné měl, nečekal více, ažby k němu kníže Konrad Ota z Moravy dorazil, ale hnuv se o kus dále, u potoka Loděnického u vsi Loděnic opět táborem se položil.

Tu naň Soběslav od Prahy přikvačil. Bylo to 23. ledna 1179 v kruté zimě: přední stráž Bedřichovy ohřívaly se u ohňův, a ty jsou od lidí Soběslavových zjímány a pobity, tak že ani jeden člověk neušel, který by byl Bedřichovi blížícího se nepřítele oznamiti mohl. I hned na to hnal se „selský kníže“ útokem na tábor Bedřichův k boji nepřipravený, a strašná Loděnická bitva počala. Brzy dostali bojovníci Soběslavovi vrch nad lidem Bedřichovým, větším dílem německým; Bedřich jest přemožen a po ztrátě mnoha pánův a prostých bojovníkův na útěk obrácen. Padli tu s jeho strany pan Sezima, otec Hroznaty, potomního zakladatele klášterův Tepelského a Chotěšov-

ského, jakýsi Hajena, jinak neznámý, a mnoho jiných, z Němcův ještě více a to rodem znamenitých. Pak Vítek z Prčic, praděd všech potomních Vítkovicův (z Rosenberka, z Hradce, z Třeboně atd.), dostal se do zajetí, jako též drahý počet Němcův, jež Soběslavův lid buď pobil, buď jim z prostopášnosti a na posměch nosy uřezal.

S malým zbytkem svých věrných ustoupil Bedřich za nastalé noci z bojiště a pustil se k polednímu přes Brdy a přes Vltavu do župy Vltavské, kdež u Prčic potkal Konrada Otu z Moravy jemu ku pomoci táhnoucího. I ztrávili tu den 24. ledna odpočívající, a teprv 25. ledna hnuli se zase k půlnoci a přišli až k řece Sázavě. Tu u jakési vsi, kdež se přes pátek 26. ledna pro odpočinnutí zdrželi, chtěl na ně Soběslav podruhé z nenadání v noci udeřiti.

Však kněžna Alžběta z Prahy pilně převířala, co se dalo ve vojtě Soběslavově, a hned svému manželu Bedřichovi na řeku Sázavu posla s výstrahou vypravila, že Soběslav na ně vypadne. Protož se Bedřich a Konrad Ota hned zase zdvihli a celou noc ku Praze táhli. Ráno dne 27. ledna po východu slunce byli u Prahy, a rozmnoživše bezpochyby své vojsko posádkami z Vyšehradu a Prahy, nepříteli očekávali. Soběslav nenašed jich v místě prvé řečeném na Sázavě, táhl v patách za nimi až ku Praze, přešel někde u Nusel přes potok Botič, a postavil se na výšinách, kteréž se s té strany sklánějí až do hořejších krajín nynějšího Nového města Pražského. Tenkrát tu stávala víska Rybník s malým okrouhlým kostelíčkem, kterýž podnes vedle kostela sv. Štěpána viděti můžeme. Bedřichovo vojsko tu Soběslava očekávající stálo mezi podhradím Pražským a Vyšehradským, někde blízko tehdejšího velkého tržiště (nynějšího Karlova náměstí čili dobytčího trhu).

V tuhém mraze, který byl toho dne 27. ledna, strhl se boj krutý při hřmotném hlaholu trub a bubnův. Kníže Bedřich bojoval v prvním zástupě, a když se bitva váhati počala, aby jako u Loděnic v boji nepodleh, vyřítit se kníže Konrad Ota se svým zástupem v bok Soběslavovi; po velkém a dlouhém namáhání byl Soběslav přinucen, dáti se na útěk, i běžel svahelem dolů přes nynější Karlín, za potok Rokytnici nahoru na Prosek. Vítězné vojsko stíhalo jej až do noci daleko za Prosek. S obou stran mnozí bojovníci padli, a kdo byl raněn, ten nemoha se s místa hnouti, zmrzl, tak že v té bitvě mnoho lidí zahynulo.

Alžběta dívajíc se s hradu Pražského na bitvu, zavázala se slibem nábožným, dostane-li se vítězství manželů jejimu. Místo, na kterém se tato bitva stala, nazývalo se od Pražanův nápotom vůbec „bojiště“, a kněžna Alžběta, aby svůj slib vyplnila, založila potom na tom

místě blíž nynější slepé brány (konec Ječné ulice v pravo ke bráně jdouc), kostel sv. Jana Křtitele, kterémuž Pražané, u sv. Jana na bojišti říkali, a který nyní zašel. Když byl r. 1183 dostavěn, odevzdali ho kníže Bedřich a Alžběta s mnohými statky Johanitům čili ny-

Soběslav II. poražen na „bojišti“ mezi Vyšehradem a Prahou. (Str. 662.)

(74.)

nějším rytířům Maltanským, kterým vůbec tento kníže mnoho svědčil, tak že brzy velkých statkův v Čechách měli.

Soběslav II. zase na Skále, ze země ušel a umřel. Sjezd v Chebě.
1179—1180.

Několik dní po bitvě na „bojišti“ umřel Pražský biskup Bedřich, rozený pán saský,

dne 31. ledna 1179, i zůstala biskupská stolice po ten rok neobsazena.

Kníže Soběslav II. ztrativ tuto poslední bitvu, nevěděl si jiné rady, nežli zase na hrad Skálu u Přestic pospíchat a v něm se zavřít. Pozbaven jsa panování v zemi aspoň tuto doufal, že se udrží, až by zase příhodnější doba přišla, která by mu pomohla. Avšak zmýlil se ubohý kníže.

Bedřich chtěl se Konradu Otovi Znojemskému, který již také Brněnsko držel, za jeho pomoc vděčným prokázati, hned Soběslava bratra Václava z Olomouce vypudil, k útěku do Uher přinutil a Konradovi Otovi Olomoucko odevzdal, tak že od té chvíle Morava ponejprv v celosti své jen jednoho knížete měla.

Potom poslal Bedřich vojsko, aby Soběslava II. na Skále oblehlo. Soběslav na Skále bránil se s velkou udatností a vytrvalostí, a všechny útoky Bedřichových vojnův šťastně odrazil. Vřak mu to již více nepomohlo, došla potrava na hradě, a Soběslav po jedenáctiměsíčním odporu bezpochyby hladem donucen ku konci r. 1179 Skálu opustil a do Němec ušel. Hledaje útočiště v cizině již 29. ledna r. 1180 tam umřel.

Kromě vdovy své, Alžběty, kněžny Polské, nepozůstavil potomstva. Tělo jeho bylo potom z Němec do Čech přivezeno a ve Vyšehradském chrámě u sv. Petra a Pavla vedle otce jeho Soběslava I. pochováno.

Mezi obležením hradu Skály byl kníže Bedřich od císaře do Chebu volán, aby se tam s vojvodou Leopoldem VI. Rakouským o hranice mezi Čechy a Rakousy smluvil a srovnal. Chebská krajina byla již od častv založení biskupství Pražského za Boleslava II. od Čech odtržena, a nyní již bezpochyby celá poněmčena. V Chebě nad Ohří vystavěn jest císařský hrad, v němž právě nyní císař Bedřich Rudovous dvorem byl. Jinak však vládli v Chebsku němečtí markhrabata z Vohburka. Sjezd k císařskému dvoru do Chebu stal se asi v měsici červnu r. 1179, a kromě Českého knížete Bedřicha, dostavili se tam Leopold VI. Rakouský, Konrad Ota Moravský, mnoho knížat a pánův německých a též mnozí čeští pánové. Jednalo se o ustanovení hraniční čáry mezi Rakousy s jedné a českých žup Vitorazské a Doudlebské s druhé strany, pro kterou již předešle Soběslav s Rakušany válku vedl. I přestali oba sousedé na mocném rozhodnutí císařském, kteréž všickni přítomní knížata schválili.

Těžká berně. Kněžna Alžběta. Pražští biskupové. Klášter Kounleky.

1179—1182.

Kníže Bedřich ještě v Benátkách císaři Bedřichovi Rudovousu veliké peníze za dosazení na trůn český dāti se zavázal. Aby těch peněz sehnati mohl, musel hned, když ještě r. 1179 Soběslava na Skále obléhal, neobyčejně těžkou

berni po celé zemi rozepsati a s velikou přísností ji sháněti. Tím ale odvrátil od sebe všechnu lásku netoliko lidu obecného, alebrž také pánův a ostatní šlechty, zvláště když se vidělo, kterak kníže ty peníze takofka vydřené všechny císaři do Němec posýlal. Pročež také veliká nechuť k Bedřichovi v celé zemi povstala, a jedni druhým ho ošklivili a hyzdili.

K tomu všemu přičinila se ještě i kněžna Alžběta, poněvadž majíc více povahu mužskou, a do vlády zemské se míchajíc, hrdě a pánovitě si počínala a přední mezi pány českými tím urážela. Když se měl r. 1180 po zemřelém biskupu Pražském Bedřichovi nový biskup voliti, tu kněžna Alžběta obeslala jednoho dne kanovníky, opaty a všechno kněžstvo, a kaplana svého dvorského, Valentina, cizozemce, za biskupa jim představila. Poněvadž ten Valentin prý byl člověk neučen, latinského jazyka nepovědom a toho důstojenství nehoden, odpíralo duchovenstvo volbě takové; avšak Alžběta nic toho nešetříc a na pohoršení v církvi nedbajíc poslala Valentina hned k císaři do Němec, aby od něho potvrzen byl, poručivši ho Pelhřimovi, proboštu kostela Pražského a Vojtěchovi, opatu Strahovskému, aby ho tam doprovodili. Císař potvrdil Valentina, a do Würzburgu ku svěcení ho poslal. Tam byli biskupové němečtí, kteří měli moc jej světiti místo arcibiskupa Mohučského právě v Italii se zdržujících. Uslyše vše však, že kanovníci Pražští této volbě se zprotivují, rozuměli tomu, že Valentin nepořádně na biskupství zvolen byl, a nikdo z nich ho nechtěl vysvětit, ač jich Valentin obcházel, mnoho peněz jim dával a ještě více sliboval. Probošt Pelhřim jel nazpět do Prahy a svolav kanovníky připomenul jim, že těžká a nebezpečná věc jest, velikým a mocným pánům se zprotivovati, aby kněžnina hněvu na sebe nepopuzovali a voleného biskupa Valentina uznali. To když oni učinili, Pelhřim muž starý ale opatrný zas do Würzburgu se navrátil a oznámil, že kapitula Pražská k tomu volení přistoupila. Potom teprv byl Valentin na biskupství posvěcen a v Praze ve hlavním chrámě ve své důstojenství uveden, z čehož kněžna Alžběta, že svou vůli provedla, velkou radost měla. Vřak nedlouho ten biskup Pražský kostel spravoval, a již 6. dne měsíce února 1182 umřel.

Arcibiskup Salcburský Vojtěch od té doby, co se svého důstojenství zřekl a co kníže Bedřich, bratr jeho, v Čechách zase panoval, byl v tichosti živ co probošt Mělnický. O jeho vřadnosti, pokoře a trpělivosti šel po vši zemi jen jeden hlas velmi chvalný, tak že se o tom

i císař Bedřich Rudovous dověděl, k němu se zas naklonil, a arcibiskupství jemu zas vrátiti sliboval.

Panující rod Přemyslovcův byl toho času již tak veliký, že ani všechny údy jeho neznáme, a jakož kněžničky toho rodu nyní častěji do kláštera vstupovaly, tak i mnozí knížata volili stav duchovní a dosedali také na biskupské stolice, jako výše zmíněný arcibiskup Vojtěch a Olomoucký biskup Dětleb, který právě dne 3. listopadu 1181 umřel.

Právě v tom čase ku konci r. 1181 vrátil se do Čech z učení Pařížského syn knížete Jindřicha, bratra krále Vladislava, jmenem Jindřich Břetislav, kterýž ve školách cizích mnohé učenosti nabyv na kněžství se dal, a také po smrti znamenitého probošta a kancléře Gervasia Vyšehradským proboštem jmenován byl. Jeho matka Markéta a sestra Alžběta, byly také klášternice, obě v Doksanech.

Mezitím umřel výše řečený Pražský biskup Valentín. Arcibiskup Vojtěch, probošt Mělnický, velmi o to se ucházel, aby Jindřich Břetislav na Pražského biskupa zvolen byl, a poněvadž ještě žádného svěcení neměl, sám ho v postě r. 1182 na jahna posvětil. Na zelený čtvrtek pak, 25. března, obeslal kníže Bedřich opaty, probošty a kanovníky do Prahy k volení biskupa. A tu jednohlasně zvolen jest Přemyslovc, Jindřich Břetislav, za biskupa Pražského, z čehož se veškerý národ těšil, předně že ne Němce a jiného cizozemce za biskupa míti bude, potom že byl mládenec mnohými cnostmi ozdobený, kterýž o sobě dával naději, žeby mohl časem svým českou církev v dobrý pořádek uvést, neb ji ti tři předešlí biskupové zanedbali. Tuto naději sice biskup ten nesklamal, o co se však dále snažil, o tom později vypravovati budeme. Jak z toho volení biskupa viděti, nedálo se již jako ještě před padesáti lety veřejně na sněmích, nýbrž jen od duchovenstva v kapitole shromážděného. Panující kníže nově zvoleného biskupa potvrdil, a národ svým přisvědčením volbu schvaloval. O potvrzení císařském nebylo tehdy zmínky, Jindřich Břetislav šel jen pro svěcení své k arcibiskupovi do Mohuče, který ho v sobotu před Božím hodem svatodušním 22. máje na kněze, a o Božím hodu druhého dne na biskupa posvětil.

Jinak bylo s biskupy Olomouckými: tu kníže neb král Český jen shromážděné kapitule kněží oznámil, koho biskupem v Olomouci míti sobě žádá, a kapitula takto jmenovaného biskupa schválila a přijala, a také nový biskup Olomoucký dále již potvrzení císařského nežádal.

Za toho času děje se zmínka o panu Vilémovi, vnuku pana Sezimy a předku pánův z Kounic, který za panování Soběslava II. r. 1176 byl v průvodu knížete Konrada Oty, když byla válka v Rakousích. Svědomí činilo mu výčitky, že při plenění Rakous pomáhal sám kostely páliť, a že se jiných nezbedností dopouštěl. I putoval proto do Říma, tajemství svého srdce papeži svěřil, a od něho odpuštění hříchův a napomenutí obdržel, aby ve své vlasti klášter založil. Navrátil se z pouti své r. 1181 Gotšalka, opata Želivského, k sobě na svůj hrad Kúnice nad Jihlavkou v zemi Moravské pozval, a za jeho radu i pomoc ho žádal. Opat Gotšalk poslal do Kúnic Želivského převora Manduina, kněze Eberharda, který byl příbuzný pana Viléma, a třetího klerika, jemuž říkali Richvin. Ti mezi hradem pana Viléma a řekou Jihlavkou zatím přípravy ku stavbě kláštera činili, když opat Gotšalk s některými svými kněžími do Francie ku kapitole řádu Premonstratského odejel, žádost pana Viléma ohlásil a k založení nového kláštera řádu Premonstratského povolení obdržel. Navrátil se opat Gotšalk místo pro klášter přijal, a tak se učinil začátek prvního panenského kláštera na Moravě v Dolních Kounicích ještě téhož roku 1181. A když bylo r. 1183 vše k přijetí panen připraveno, poslal opat Gotšalk z kláštera Louňovického několik panen Premonstratek s Louňovickým převorem Petrem do nového kláštera Kounického, aby byly první obyvatelkyně jeho. Později přijal ten klášter latinské jméno Rosa coeli, to jest „růže nebeská“, a když asi po stu letech nový klášterní chrám při něm stavěli, tu krásným gotickým dílem mnoho růží v oknech a v okrasách z kamene velmi řemeslně vytesaných se spatřovalo, kteréžto růže na jméno toho kláštera se vztahovaly. I přetrval ten klášter války husitské, ale potom r. 1526 přece zašel. Podnes stojí jeho krásný kostel, ale beze střechy a bez klenutí, od hrubých lidí hanebně porouchán a znešvařen.

Mezi tím však, co se ten klášter stavěl, jak v Čechách, tak na Moravě divné věci a proměny zašly.

Kníže Bedřich zase z Čech zapuzen. Císař Moravu německým markhrabstvím jmenoval.

1182.

Brzy po osazení nových dvou biskupův, Pražského a Olomouckého, vypukla pro stálé vydírání peněz dlouho tajená nevole proti knížeti Bedřichovi a jeho manželce v celém

národě; i stalo se v letě téhož roku všeobecné pozdvižení, tak že kníže hanebným způsobem z Prahy utéci musel. Však co se při tom všecko zběhlo, letopisci nám nevypravují. Pánové zemští nebyli sjednoceni, koho by měli na trůn místo Bedřicha povolati, jedni chtěli Konrada Otu Moravského, druzí volali z Uher zapuzeného knížete Václava Soběslavice. Brzo však stalo se sjednocení, a Konrád Ota ode všech za Českého knížete přijat a pozdraven jest. Ale posádka na Pražském hradě zůstávala věrna Bedřichovi, i musel Konrád Ota hradu dlouho dobývat, nežli do něho vejíti mohl.

Kníže Bedřich běžel zase do Němec k císaři Bedřichovi Rudovousu, který dobře tomu rozuměl, že by od Bedřicha ostatek peněz za dosazení v Čechách slíbených a ještě nedoplačených, zhola již nedostal, kdyby se o to nepostaral, aby se Bedřich zase k panování do Čech mohl vrátiti. Ukrýváje jiné záměry své, vypravil císař Otu z Wittelsbachu, falckraběte v Bavořích, jehožto sestru Helichu kníže Konrád Ota za manželku měl, do Čech, aby jak Konradu Otovi, tak i předním pánům českým oznámil a od císaře rozkázal, že se na den 6. července 1182 všickni na říšský sněm do Řezna vypraviti, a tam před císařem postaviti mají. Takové obeslání od císaře bylo něco nového a ještě nebývalého; Konrád Ota sice uposlechl a do Řezna jel, však pánové falckraběti odpověděli, že se jim toho učiniti nezdá, aby měli i Bohu, i papeži i císaři i knížeti poddáni býti, že chtějí dosti na tom míti, aby poddáni byli pánu Bohu a svému knížeti. Však po odjezdu knížete i falckraběte lépe se uradivše, předce jistý počet nejznamenitějších mezi sebou vyvolili, aby do Řezna jeli a tam císaři pozdravení učinili.

Císař Bedřich Rudovous dávno o to ukládal, kterak by mohl Českou i Moravskou zemi k sobě potáhnouti a z jejich knížat tak poslušné a sobě poddané many učiniti, jako byli ostatní říšští knížata. Již od toho času, co král Vladislav vládu složil, uvykl sobě, česká knížata ku svému dvoru, kdykoliv se mu zlíbilo, volati, a tito visíce od jeho milosti, nemohli jinak, nežli rozkazův jeho poslouchati. Však by to s nimi nebylo tak daleko přišlo, kdyby byli více statečnosti a k sobě vespolek více lásky měli; zemští pánové pak byli také ve své poslušnosti a věrnosti ku svým knížatům velmi vrtkavi.

Císař maje nyní v Řezně česká knížata a přední pány zemské v moci, neviděl potřeby, aby své záměry proti Čechům déle ukrýval,

i zjevila se tu politika jeho ponejprvé ve své pravé způsobě, nahá, neukrytá a nestoudná. Bylo to ku konci měsíce září 1182, když se v říšském sněmu o záležitosti Českých knížat jednalo. Tu císař svou vůli takto oznámil, že kníže Bedřich co Český kníže zase své zemi navrácen býti má, Konrád Ota však že má zůstat na Moravě, však tak, že se bude nazývati markhrabětem Moravským, a že mu té země co nové markhrabství německé a co zvláštní léno říše Německé ze své moci uděluje, aby Morava nezávisle více od Čech, nápotom byla zemí německou, říši Německé bezprostředně podrobenou.

Však po tu dobu byla Morava s Českou zemí za jedno, a Čeští knížata propůjčovali části z ní svým bratrům a strýcům za úděly pro jejich výživu, nikoliv dědičně, nýbrž jak se právě hodilo, tak jako někdy také části České země některým Přemyslovicům k výživě udělovány bývaly; a co v tom ohledu Čeští knížata činiti za dobré uznávali, do toho žádný Římský císař neměl práva se vkládati. Čeští páni tuto přítomni jsouce s úžasem poslouchali, kterak císař vlast jejich trhá a libovolně s ní nakládá, i začali se proti tomu ozývati. Avšak císař na to připraven jsa, pokynul, i vešli do sněmu katové se sekerami a před české pány se postavili. Pánové naši poznavše, co to znamená, vši myslí pozbyli a císaři k nohous padli. Císař provedl tedy vůli svou, čeští pánové prosili ho za milost, i museli hned bez výmluvy a velikého prodlévání Bedřicha zase za svého knížete přijmouti, a že tak učiní, přísahou se zavázati.

Kníže Bedřich navrátil se na svou knížecí stolicí do Prahy a pánové s ním do Čech jedouce za veliké a největší štěstí to sobě pokládali, že rozhněvavše císaře v Řezně, o své hlavy nepřišli.

Kníže Konrád Ota panování v Čechách se odřekl, a od císaře vděčně to povýšení na markhraběte Moravského přijal. Vzav tedy od císaře nově vymyšlené markhrabství Moravské za léno, vesele domů na Moravu s honosením se navrátil, že Moravu nyní z rukou císařových má, a tak že knížatům Českým v ničemž více podroben nebude. Ctižádostí jsa zaslepen ovšem tomu nerozuměl, že císař tím skutkem zemi Českou zlehčiv, ji sobě potom snadněji podmaniti a potom také Moravu, české pomoci zbavenou, úplně si přisvojiti doufal.

Biskupové. Johanité. Opat Gotšalk.

1182—1184.

Na stoliči biskupskou v Olomouci po Dětlebovi Přemyslovi uprázdněnou jmenoval kníže Bedřich probošta kostela Pražského Pelhřima, o kterém se již nahoře zmínka učinila. Avšak jsa již letitý nedlouho ten biskup Pelhřim moravskou církev spravoval a již dne 2. března r. 1184 umřel. Tu na jeho místo dosadil český kníže zase jiného Přemyslovce na Olomoucké biskupství, kterýž se jmenoval Kajim, a o kterém ani nevíme, kterého knížete syn byl. Však od r. 1184 do r. 1194 své biskupství velmi chvalitebně spravoval. I tak se stalo, že toho času dva Přemyslovci českou a moravskou církev jakožto vrchní pastýři řídili.

Konečně také arcibiskup Vojtěch, bratr knížete Bedřicha zase k svému právu přišel; byv totiž asi patnáct let důstojenství, práv i důhodův svého Salcburského arcibiskupství zbaven a v pokorě toliko svého Mělnického proboštsví v Čechách užívav, opět dne 19. listopadu 1183 na arcibiskupskou stoliči svou dosedl. Stalo se to z příčiny takové, že Mohučský arcibiskup Kristian umřel, a Konrad, pro nějž Vojtěch své arcibiskupství Salcburské ztratil, do Mohuče dosazen byl. Císař pak nemaje příčiny proti Vojtěchovi býti, nyní ho v dávné jeho arcibiskupství zase dosadil, v kterémž ještě 16 let pokojně panoval.

Martin, synovec někdy Gervasia, probošta Vyšehradského a kancléře krále Vladislava, vzdav se před nějakým časem proboštsví svého Pražského do zákona rytířův sv. Jana vstoupil a do Jerusalema se odebral. Odtamtud byl pak r. 1183 vyslán, aby jako preceptor čili mistr spravoval špitály, komendy a kostely řádu Johanitského v Čechách, v Uhřích a ve všech sousedních, na půlnoci, východě a na polední ležících zemích. On jak se zdá k tomu působil, že kníže Bedřich, zvláště však jeho manželka Alžběta, k zvelebení řádu toho v Čechách darováním nových a hojných statkův velmi se přičiňovali. Kněžna Alžběta následujíc šlepejí své matky Eufrosiny, královny Uherské, která v pozdním věku svém sama řeholní roucho Johanitského řádu přijala, a přihlížejíc k velikému dobrodiní, které se křesťanům děje ve špitále Jerusalemském, s přivolením knížete manžela svého, r. 1183 dostavěný kostel sv. Jana Křt. na Bojišti i s příslušným pozemkem, Týnec nad Labem, Ledec nad Sázavou, Kralovice nad Želivkou, farní kostely ve Stříbře a Kadani řádu odevzdala, kterýž ve všech těch

místech komendy zřídil. Kníže Bedřich sám dal r. 1183 Johanitům celý újezd za Manětínem, v župě Žlutické, v kterém leží vsi Staré Sedlo, Blažim, Krsy, Zahrádka, Kajšovice, Polénky a j.; tomu újezdu kázal říkati Jerusalema a dal v něm vystavěti kostel pod jménem hrobu Božího a sv. Jana Křtitele. Později, a to r. 1186, daroval jim nově vystavěný hrad Kadaňský i s podhradím, a dle příkladu knížete a kněžny jiní pánové, jak v Čechách tak na Moravě, mnohé statky tomu řádu dávali.

Dne 11. února 1184 umřel v Louňovicích Gotšalk, výtečný opat Premonstrátův Želivských a panen Louňovických, o kterém jeho životopisec Gerlak píše, že jeho jméno jako olej rozlité po vodě vyhlášeno a známo bylo po Čechách, Moravě a Rakousích a po celém řádu sv. Norberta, a že všickni knížata, biskupové a pánové ve zvláštní úctivosti ho chovali. Svě duchovní osady řídil více vlastním příkladem nežli slovem, ačkoliv prý v následování jeho skutkův nemohl ho dostihnouti nikdo. Skonav v domě převora při klášteře panenském v Louňovicích byl od kněží Premonstrátův nešen napřed do Načerace, kdežto mši sv. sloužil kněz Radoslav, potom do Želiva, ku pohřbu. Pražský biskup Jindřich Břetislav dostav zprávu o úmrtí toho znamenitého muže, vzkázal do Želiva, aby s pohřbem do jeho příchozu čekali. I dostavil se čtvrtého dne spolu s knížetem Děpoldem II. vládařem v těchto stranách českých, a spolu s ním a se čtyřmi opaty tělo nebožtíka opata Gotšalka ke hrobu nesl, v němž bylo pochováno při neobyčejném účastenství hojně shromážděného kněžstva, panstva a obecného lidu.

Václav Soběslavíc dobýval hradu Pražského.

1184.

Kníže Bedřich poddav se úplně pod moc císaře Německého, a jeho mocným slovem do Čech navracen jsa, nemohl si nikterak získati oddanosti a úcty u národu Českého. Pročež na novo vznikla všeobecná nevole proti němu, a Čechové jenom na příležitost čekali, aby se Bedřicha zase zbaviti mohli. Ta příležitost vyskytla se roku 1184, když Bedřich od císaře rozkaz dostal, aby se ku slavnému sjezdu do Mohuče dostavil, kdež dva císařovi synové, Jindřich a Bedřich, dne 20. máje podle nového tehdejšího obyčeje na rytířstvo pasováni býti měli.

Když tedy kníže Bedřich, zanechav svou manželku Alžbětu co vládařku země na Pražském hradě, se svou družinou do Němec odejel, tu se objevil do Uher zapuzený kníže Václav, již poslední Soběslavic, a volal lid český do zbraně proti Bedřichově vládě. Lid hrnul se ku praporům jeho a pánové k němu se přidávali, tak že v krátké době celá země do toho pozdvižení byla stržena. Kněžna Alžběta majíc po boku svém bezpochyby své dva svaky, Bedřichovy

mladší bratry, Přemysla a Vladislava, ve hradě Pražském se zavřela, okolo kterého se brzy veliká moc povstalců s knížetem Václavem v čele shlukla, a jeho obléhala. Tu však se zase zmužilá mysl Alžbětina ukázala, i hájila knížecího stolce manžela svého s takovou odhodlaností a s důrazem, že ač Václav celých deset neděl před hradem ležel, a silně ho dobýval, dobytí ho přece nemohl. Tím zachránila Alžběta trůn svému manželu. Mezi tím zdvihl

Bitva mezi Čechy a Moravany u Loděnice na Moravě. (Str. 675.)

(75.)

se Bedřichův bratr, arcibiskup Vojtěch, v Salcburce, svolal své many, a k ochraně trůnu bratra svého do Čech táhl. Potom také bratranec a starý spojenec Bedřichův, vojvoda Leopold VI. Rakouský, s pomocným vojskem do Čech spěchal, a Bedřich sám uslyšev v Mohuči, co se v Čechách děje, najal vojska německého, co jen mohl, a hned se s ním do Čech navracoval. Tak se tří stran německá vojska ku Praze táhla. Tu začali čeští páni s Václavem před Prahou

ležící rozvažovati, žeby těmto vojskům, kdyby se v jedno spojila, odolati nemohli, i odtrhovali se od Václava jeden po druhém, tak že se brzy celé vojsko povstalcův rozptýlilo, aniž kronikář udati uměl, kam se sám kníže Václav poděl. Kníže Bedřich, zvěděv o tom, že jeho nepřátelé s pole sběhli, jednal dosti rozšafně, že hned další pochod do země svých spojencův zastavil a dále do země jim táhnouti nedal, aby země hubena nebyla; sám pak také hned na

hranicích své najaté vojsko rozpustil, a šťastně do osvobozené Prahy na svůj trůn se navrátil. Odbojní pánové sami se zase k poslušenství jeho vrátili, a snad proto, že Bedřich tenkrát pomsty nehledal, a od země záhuby obrátil, nikdo více o nějaké povstání proti němu se nepokoušel.

Bezpochyby za platné a důležité služby v této potřebě vykonané propůjčil kníže Bedřich brzo na to r. 1185 Hadmarovi z Kuenrinku, pánu rakouskému, mezi všemi Kuenrinky prý nejmočnějšímu, nejdůmyslnějšímu a nejčinnějšímu, část župy Vitorazské s lesem mezi Lužnicí a Stropnicí podle práva manského v léno. To byl počátek odcizení této části České země, neboť Kuenrinkům, županům Vitorazským, odňal potom tuto krajinu císař Rudolf I. Habsburský r. 1280, načež při Rakouscích zůstala.

Morava se zase s Čechami spojila.

1185.

Tři leta měla již Morava vlastního markhraběte Konráda Otu, kterýž jenom císaři jsa podřízen, z toho se těšil i také tím se chlubil, že starší kníže z rodu jeho, Bedřich, žádného poslušenství od něho požadovati nesmí. I bylby Bedřich, kníže Český, velmi blbý býval, a všechnu čest a důstojnost svou mimo se pustil, aby neviděl proměny, která se na Moravě stala, aby byl nepoznával, že císař pražského práva neměl, Moravu od Čech trhati, jakože císaři ani Čechy ani Morava nenáležely. Však pokud se císař Bedřich Rudovous, který své záměry s velkou důrazností vyváděti uměl, na blízku v Němcích zdržoval, nebylo knížeti Bedřichovi lze na to pomyslit, jak by v tom, co se stalo, něco mohl změnit. Stalo se však, že císař r. 1185 zase do Italie se odebral, čím se knížeti Bedřichovi ulehčilo. I měl ještě dosti statečnosti do sebe, že se hned odhodlal, brannou mocí spojit, co zrádné císařovy záměry chtěly rozdvajiti. Vystrojilť vojsko proti Konradu Otovi, však netuše sobě samému, mladšímu bratru svému, Přemyslovi, chrabrému mladíku, je odevzdal, aby s ním na Moravu táhl. Zároveň pak Konradu Otovi vzkázal, aby se spokojil pouze Znojemskem, které jemu a jeho předkům knížata Čeští za úděl byli propůjčili, Brněnsko a Olomoucko však aby vydal, proto že z těch krajin on, Bedřich, jakožto starší kníže, propůjčuje Olomoucko Vladimírovi, synu někdy Oty III. Olomouckého. Bezpochyby že Brněnsko Spytihněvovi, synu někdy Vratislava Brněn-

ského, dáti rozkázal, proto že ten Spytihněv nápotom v Brněnsku až do r. 1199 skutečně vládařil.

Konrad Ota však nemínil se Bedřichovi podrobiti, načež české vojsko pod mladým Přemyslem u prostřed léta r. 1185 na Moravu vešlo a Znojemsko, zvláště pak župu Bytovskou poplenilo. Nikdo však se na odpor Čechům nestavěl, a Přemysl se bez bitvy do Čech vrátil.

Teprv po jeho odtažení Konrad Ota se k válce přichystal, a také mnoho branného lidu, bezpochyby z Bavor, kupomoci najal; i zdálo se, že by do Čech vtrhnouti chtěl. Tu kníže Bedřich zase vojsko svolal, Přemyslovi odevzdal, a proti Konradu Otovi táhnouti mu rozkázal. Nastalo tedy druhé tažení na Moravu ku konci měsíce listopadu, a Konrad Ota znamenav, kudy by se Přemysl s Čechy ke Znojmu chtěl pustiti, pojal Moravany své a Němce z Němec přivolané, a u vsi Loděnice se položil, tam Čechy očekávaje. I leží ta ves Loděnice mezi městy Moravským Krumlovem a Pohořelici na otevřené rovině, a tu na polích mezi Loděnicí a Lidměřicí svedena jest dne 10. prosince 1185 bitva ukrutná a velmi krvavá, největší, kterou Čechové a Moravané ve svých domácích rozměskách kdy spolu svedli, a která však tenkrát byla rozhodná. Pustila se vojska s obou stran do sebe s takovou zuřivostí, že křik a hluk od bojujících, dusot a řhání od koňův, třeskot od zbroje a mečův a jiné rachocení slyšáno bylo až v klášteře Kounickém, kterýž více než míli od bojiště vzdálen byl. Panny Premonstrátky tuto na kolenou k Bohu se modlily za ochranu zakladatele a dobrodince kláštera svého, pana Viléma, vnuka Sezimova, kterýž také v té bitvě byl na straně Konrada Oty markhraběte. A tu se za dlouhý čas nevědělo, která strana by zvítězila, neboť nejudatnější bojovníci s obou stran padali, a jednak tito, jednak onino přemožení neb vítězové se býti zdáli. Naposledy Čechové všickni ještě jednou všech sil svých napnuli, a tak neodolatelně na Moravany doráželi, že je konečně přemohli a pole obdrželi. Počet padlých pánův, zemanův i sprostých vojnův s obou stran byl veliký, jak se praví, do 4000 obnášel, i nebylo po bitvě možná, pro každého zvláštní hrob vykopati, musely se dělati jámy veliké, a do nich po desíti, po patnácti, i také po dvaceti tělích dávati, a zemí a kamením zaházeti. Pan Vilém, vnuk Sezimův, jedá do té bitvy vzal přes své brnění ještě kožich liščí, neboť tehdy již hodná zima byla, a když zdrav z té bitvy na Kounice, hrad svůj, se navrátil, shledal, že ten jeho kožich, víc než

tisíci ranami propíchnán a porouchán jest, aniž by byl on sám na těle škody utrpěl.

Loděnická bitva rozhodla osud Moravy, i neměla Morava odtržena býti od země sesterské, jakž po tom bažila hrdá mysl a vládychtivost Německého císaře Rudovousa. Čechové mohouce po tom vítězství ovšem dále pokračovali a svou vůli na celé Moravě provozovali, zastavili jednak kroky své, a že mnoho bojovníkův ztratili a tuhá zima nastávala, do Čech se obrátili.

Kníže Konrád Ota byl pán nejen udatný a ctižádostivý, ale také moudrý a pováživý; proto počal poznávati, že dalším odporem proti staršímu knížeti Českému uškodí Moravě tak zle jako Čechám, a žeby se jenom tenkrát, kdyby se císař aneb některý jiný cizí mocnář do toho vložil, proti větší moci české v neodvislosti své zachovati mohl. Tedy hned potom vypravil několik věrných svých do Čech, podává se k jednání pokoje. Také moravští i čeští páni ochotni byli, sprostředkovati smíření mezi ním a knížetem Bedřichem, kteréž se také stalo hned v prvních dnech měsíce ledna r. 1186. Oba sešedše se, smířili a srovnali se na dobro; císařovo nařízení, aby se Konrád Ota markhrabětem jmenoval, a jenom císaři samému posluženstvím byl zavázán, jest zrušeno; Konrád Ota spokojil se zase býti knížetem Moravským, a Bedřich tak, jako před tím, byl zas vrchním pánem na Moravě, jako byli předchůdcové jeho. Všecky věci na Moravě zřízeny jsou zase jak byly před rokem 1182, Čechové i Moravané z toho se radovali, ruce sobě bratrsky podali; Morava se zase s Čechy spojila, a uznána jest pravdivost starého přísloví: co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.

Však již Moravě titul markhrabství od těch dob až do našich časův pozůstal.

Založení kláštera Milevského.

1187.

Mezi pány, kteří ve vojstě českém v bitvě Loděnické bojovali, nalézal se též mocný pán Jiří čili jak tehdaž říkali Juřík z Milevska, kterýž měl mnoho statkův a lidí poddaných. V bitvě té pod panem Juříkem kůň zabit jest, i byl by nepochybně také sám zahynul, kdyby mu dva jeho lidé, Mstoň a Blažim byli nepodali hned jiného koně a nevyvedli ho z hluku té bitvy. Však tentýž pán Juřík již před lety předsevzal sobě, na svém statku rodním, v Milevské, založiti klášter pro Premonstráty, zvláště když jeho mladý příbuzný Gerlák čili Jarloch

již r. 1177 v klášteře Želivském stal se mnichem téhož řádu, a svou učeností, horlivostí a nábožností znamenitým mužem býti sliboval. Založen jest tedy klášter Milevský opodál staršího kostela sv. Jiljí v místě přijemném, a vystavěn při něm velký chrám ke cti Panny Marie o dvou věžích, tak, jak až podnes stojí, a vnitř i zevnitř větším dílem ve své prvotní podobě se zachoval. Když pak byl r. 1187 klášter dostavěn, uvedeni jsou do něho někteří Premonstráti z kláštera Želivského, a s nimi zároveň Gerlák, ovšem teprv 21letý, zvláštním povolením biskupa Jindřicha Břetislava již na kněžství vysvěcený, kterýž byl prvním opatem téhož kláštera, známý kronikář český. Pan Jiří z Milevska tomu klášteru daroval nejen Milevsko, ale i ještě mnoho vesnic okolních, tak že se ten klášter po čase tak zmožil, že prý se v něm ve 14. století už do 300 mnichův počítalo. Také nynější město Toužim nedaleko Teplé jemu náleželo. Podle kláštera pak povstala trhovská osada, pozdější městečko Milevsko. Opat Gerlák spravoval svůj klášter asi až do r. 1228, v kterém bezpochyby umřel, s počátku, pokud ještě pan Juřík z Milevska živ byl, to jest asi do r. 1199, s dobrým zdarem, potom však měl mnohé těžkosti větším dílem z příčiny rozmrsek mezi světskou a duchovní mocí povstalých, neboť byl jeden z těch, kteří podle snah někdy papeže Řehoře VII., za časův krále Vratislava, chtěli, aby duchovní moc byla první a vyšší, a světská moc aby byla pod ní. Dílem proto, dílem pro svého vynikajícího ducha a horlivou snahu ve skutečných nábožných byl Gerlák vůbec za muže svatého pokládán, a po smrti jako blahoslavený ctěn a veleben.

Biskup Jindřich Břetislav chtěl býti říšským knížetem.

1187.

Pražský biskup Jindřich Břetislav, strýc panujícího knížete Bedřicha, ztrávil mnoho let na školách v Paříži a poznal, kterak zvláště v říši Německé biskupové pod světskou vrchnost leckterého knížete nenálezejí, nýbrž jedině císaři podřízeni jsou a své vlastní poddané mají, počal jakožto biskup s nechuťí pohlížeti na svou podřízenost pod panovníka Českého. K tomu pak se přidala i lakota po statku, neboť jakkoliv byl muž velmi vzdělaný, dobročinný a pobožný, myslil si přece, žeby to nemělo býti, aby knížecí úředníci vybírali berně a všeliké poplatky ze statkův jeho biskupských a jiných duchovních stejně jako ze statkův světských.

Pročež k tomu se odhodlal, tuto věc prostředky své duchovní moci zastaviti; že pak proti samému knížeti Bedřichovi vystoupiti si netroufal, vydal nejprv klatbu na knížete Děpolt a II., kterýž v jihovýchodních župách, Vratislavské, Chrudimské a Čáslavské vládařil, poněvadž prý jeho úředníci od kostelův a klášterův libovolně všeliké daně a platy vybírali. Byli tedy i tito všickni do klatby dáni, a kníže Děpolt měl to církvi všecko vynahraditi. Snášel za to kníže Děpolt veliké těžkosti, a biskup se domníval, že kníže Bedřich tím zastrašen, sám od sebe přestane církev Boží daněmi obtěžovati. Však jinak se stalo, lid se počal bouřiti a kníže Bedřich i jeho manželka Alžběta, ač vždycky duchovenstvu oba mnoho svědčili, jako ode dávna bývalo, kněžím a kostelům daně ukládali, a biskupských žádostí si nevšímali. Nezbyvalo biskupovi, leč do Němec k císaři se utéci, a za pomoc ho žádati. Bylo to na začátku v. 1187; císař Bedřich

Rudovous vrátil se právě z Italie a měl se k biskupu Pražskému velmi přívětivě, neboť mu svou žádostí opět novou příležitost podával, jakby mohl Čechy ještě více snížiti a moc knížat českých zlehčiti. Aby to s větším důrazem učiniti mohl, odložil tu věc až k nejbližšímu sněmu říšskému, který se v měsíci březnu v Řezně sejíti měl a ku kterému i kníže Bedřich s předními pány českými volán byl. Kníže Bedřich však nešel do Řezna, a místo sebe některého svého jednatele poslal.

Když pak se ten sněm sešel, tu před soudem říšským, v kterém seděli arcibiskupové a biskupové němečtí, vedl slovo za biskupa Jindřicha Břetislava zřízený žalobník jeho Dědo z Rochlic, bratr markhraběte Míšeňského, Oty Bohatého. Na biskupskou žalobu však od-

povídal od knížete Bedřicha jeho jednatel v tento smysl: „Poněvadž všem dobře povědomo jest, že biskupové Pražští vždy byli kaplany knížat Českých, předkův a otcův knížete Bedřicha, i také nynější biskup jeho kaplanem jest; rozvažte to, prosím, zdali to slušné, aby služebník proti pánu svému soud vynášel, a aby kníže Bedřich jemu odpovídati a s ním, kaplanem svým, se souditi měl.“ Tu se však hned všickni arcibiskupové a biskupové němečtí proti té odpovědi od Bedřicha zdvihli, takovou řeč za urážku i za provinění proti říši vyhlásili, pravíce, že bisku-

pové Pražští biskupství své od císaře, tak jako jiní biskupové říšští přijímají, a tak že oni jsou též knížata říšská, nikoliv kaplani a poddaní knížat Českých.

Tento výrok od říšského soudu ku prospěchu biskupovu vydaný byl k žádosti jeho sepsán, a jakožto majestát říšský s přivěšenou zlatou pečetí čili bullou jemu odevzdán. Biskup Jindřich Břetislav vrátil se tedy do Prahy jakožto říšský

kníže pouze císaři poslušenstvím zavázaný. Tak to ještě scházelo, aby v Čechách dva od sebe nezávislí knížata, jeden světský, druhý duchovní, panovali, a třetí ještě na Moravě, jak tomu chtěl císař Bedřich Rudovous, nebo, kdyby se mu záměry jeho ještě dále byly dařily, tu by se brzy Čechy i Morava státi musely pouhými přívěsky říše Německé na záhubu národu Slovanského, jakkoliv tehdy Čechové i Moravané pro svou udatnost ve válkách daleko široko známi byli, a národové před nimi se děsili. Kníže Bedřich vida, že jest odsouzen a že svou při ztratil, slíbil všecko napravit, však ničehož nesplnil, a úředníci jeho předce jako kdy prvé od kněžstva daně sbírali a brali, jako od každého jiného poddaného. Císař nemohl pak nic více v tom měniti, neboť na štěstí země

Klášteří chrám Panny Marie v Milevště, jak původně vypadal.

(Str. 678).

(76.)

České a Moravské bylo již tehdyž dnův života jeho na mále, jak hned níže vypravovati se bude.

Kníže Bedřich mezi tím přece něco učinil, což k tomu ukazovalo, jakoby žádostem kněžstva vyhověti zamýšlel; netýkalo se to však biskupa Pražského, nýbrž nepodlehle jemu kapituly Vyšehradské. Kníže totiž vydal této kapitule dne 2. a potom 6. máje 1187 dva mocné listy, kterými statky kostela Vyšehradského nejen kapitule potvrdil, a všeliké skracování její staviti rozkázal, ale nad to ještě od některých zemských břemen ji osvobodil. I povstala brzo potom rozprávačka mezi lidem o příčině tohoto skutku Bedřichova. Zjevil prý se kníže ve snách svatý Petr a pravil k němu: „Vstaň nenapravitelný člověče!“ Kníže prý se na svém loži posadil, sv. Petr jej bičem ve hřbet velmi ukrutně mrskal, a po mnohých a těžkých ranách jemu rozkázal, aby Vyšehradskému kostelu křivdy, které se jemu dějí, napravil. Bedřich prý ráno všechno svým dvořanům, co se

jemu té noci přihodilo, vypravoval, kteří se tomu velmi divili a pravili: „Ale milostivé kníže, když jsi byl tak mrskán, proč jsi některého ze svých komorníkův nezavola?“ A on odpověděl: „Netoliko volati, aniž jsem mohl co promluvíti.“ Té povídačce lidé snadno uvěřili, a po letech, ovšem již po smrti knížete Bedřicha, dala kapitula Vyšehradská to zjevení sv. Petra na svou pečeť vyryti, jakž až podnes na starých listinách jejích vytištěná se spatřuje, a nadto také celý ten příběh na stěnách kostela Vyšehradského vymalováti. Takové malování bylo tam ještě do nedávných let viděti.

Kníže Bedřich chtěl do Palestíny táhnouti a umřel.

1188—1189, 25. března.

Stalo se pak okolo těch časův, že Saracénové na východě, kteříž byli náboženství mahomedanského, velmi se zmohli, a Saladin, sultán jejich, křesťanům ve svaté zemi nejen veliké ujmy činil, ano také 30. října roku 1187 jejich hlavního města Jerusalema se zmocnil. Zpráva o tom pohnula potřetí veškeré křesťanstvo v Evropě, a papež rozesýlal po všech zemích ke všem králům a knížatům listy své, aby se zdvihli,

a křížem se ozdobíce, k osvobození Jerusalema proti Saracénům vytáhli. Starý císař Římský, Bedřich Rudovous, sám se postavil v čelo té křížácké výpravy, a aby všechny knížata k tomu přiměl, aby také s ním táhli, položil v měsíci únoru 1188 do města Mohuče veliký sněm říšský. Český kníže Bedřich, jakožto horlivý ctitel hrobu Kristova a spolu přední dobrodinec rytířského řádu špitálníkův

Vnitřek klášterního chrámu Panny Marie v Milevště.

(Str. 678.)

(77.)

sv. Jana Křtitele, také do Mohuče zajel, a tam císaři slib učinil, že také kříž na sebe vezme, a se svými Čechy proti Saladinovi potáhne. Šedesát osm mocných a znamenitých knížat a biskupův říšských císaři podobný slib učinilo, a když císař hned po tom sněmu k Saladinovi, sultanu Egyptskému, poselstvo vypravil, jej napomínaje, aby křesťanům Jerusalema navrátil, sice že v nescíslném počtu lidu válečného na něj přitáhne, tu mu mezi jinými vyhrůžkami také psal, že při tom velikém vojstě také Čechové budou, a těch aby se zvláště bál, že jest to národ nad jiné bojovný, lýtý a zuřivý. Z toho vidíme, jak o Česích nejen sám císař Německý, ale vesměs všickni tehdejší národové smýšleli, kterak je za nepřemožitelné bojovníky pokládali.

Císař ustanovil, aby knížata své přípravy k tomu tažení do roka učinili, a o velkonoci následujícího roku 1189 se svým lidem skutečně do pole vytáhli. Kníže Bedřich však té výpravy se nedočkal, a krátce před tím v posteli v den zvěstování Panny Marie, 25. března 1189, po prudké nemoci umřel. Tělo jeho bylo ve hlavním chrámě u sv. Víta na hradě Pražském pochováno. Kníže Bedřich třikráte na trůnu českém osedl a 11 let na něm panoval. Pozůstavil po sobě vdovu, často jmenovanou Alžbětu Uherskou, a tři dcery, z kterých byla Helena provdána do Řek za císařského syna Petra Komnena, Žofie, provdaná za markhraběte Albrechta Míšeňského, a Ludmila, v prvním manželství s Albrechtem hrabětem od Luku, až do r. 1198, v druhém manželství s vojvodou Ludvíkem Bavorským r. 1204; umřela r. 1240 4. dubna. Této Ludmile dal otec její Bedřich krajinu Sušickou v Šumavě za věno, protože v ní první manžel její Albrecht hrabě od Luku vládl. Jeden Bedřichův syn Vratislav, umřel před otcem již r. 1180.

Kníže Konrad Ota.

1189—1191.

Tenkrát nebylo žádného sporu o tom, kdo by z velké rodiny knížecí dosednouti měl na trůn český. Konrad Ota Znojemský byv již jeden čas markhrabětem Moravským, uvázal se v trůn český, a všichni s tím byli spokojeni. Bylť v skutku také nejstarší Přemyslovic, a mezi všemi strýci svými jistě nejspůsobilejší, který tak hluboce pokleslou moc a vážnost České říše zase povznesti mohl. Ovdovělá kněžna Alžběta však nechtěla se tak zhola vlády vzdáti, kterou za živobytí svého manžela Bedřicha provozovati sobě uvýkla; zavřevši se na hradě Pražském, vynutila na Konrada Otovi slib, že jí knížetství Olomoucké odevzdá, a pak jej teprv na hrad Pražský pustila. Ale slib takový nemohl Konrad Ota splniti, neboť pánové, kteří vládychtivost Alžbětinu znali, k tomu nepřipustili, aby pro ni a skrze ni dán byl příklad panování ženského, od časův Libušiných neslýchaný. Co se s ní dále stalo, nevíme.

Konrad Ota osednuv na českém trůnu, hned své strýce Děpolda II, a Václava Soběslavice z vyhnanství k sobě povolal, a jim krajinu, kterými před tím vládli, navrátil. Děpolt jistě přede dvěma lety z neznámých příčin, když jej biskup Jindřich Břetislav do klatby dal, v takovou kyselost s knížetem Be-

dřichem vešel, že jen rychlým útekem žaláři ušel; jakou krajinu tehdaž Václav měl, nevíme. K úplnému bezpečí nescházelo Konradu Otovi nežli císařovo stvrzení. Právě zdržoval se císař okolo sv. Jiří na říšském sněmu v Řezně, kde se válečný lid ku křížáckému tažení již shromáždňoval. Starý Bedřich Rudovous Konrada Otu přívětivě přijal a na knížetství v Čechách potvrdil. Za to však Konrad Ota císaři slíbil, že své Čechy tak jak před ním kníže Bedřich se byl zavázal, na to křížácké tažení vyšle, sám však osobně s císařem táhnouti odepřel. Navrátiv se do Čech, sebral valný počet lidu branného, a dal mu svého strýce Děpolda II. za vůdce.

Třetí křížácké tažení.

1189—1190.

Čechové vzavše na se znamení kříže, táhli tedy z Bedřichem Rudovousem na východ proti Saladinovi, s jehožto vojsky se však pohříchu ani nesetkali. Kníže Děpolt II. vedl je skrz Moravu do Uher, kde se u Ostríhomy s císařem a jeho vojskem spojili. Uherský král Bela III., vlídně je přijal, také mnoho uherské šlechty se ku křížákům připojilo; i přitáhli 29. června až k řece Sávě, kterouž přeplavivše u Bělehradu Srbského se položili. Tuto několik dní odpočinuvše, táhli dále, a přeplavivše se přes řeku Moravu srbskou podle Dunaje stany své rozbili. Dosavad celému vojsku na té cestě dobře se dařilo, neboť král Uherský je hojnou potravou opatřil, kteráž se snadné po Dunaji dovážela. Však nyní přišli do Bulhar, kde se ukázala stará zpronevěřilost obojetných Řekův, jejichžto císař, Isák, Bulhary proti křížákům popouzel, a potom ještě všemožné překážky jim v cestu kladl. Císař Bedřich rozdělil křížáky na čtyry veliké zástupy, a k prvnímu přidal také Čechy, aby napřed táhli, položení země v císařství Řeckém vyskoumali a cestu všem ostatním zástupům klestili a bezpečnou činili. Čechové tedy takovou úlohu podnikše do hor Balkánských napřed přitáhli, a sekery a oheň v rukou svých nosíce, zasekané cesty schůdnými činili, a coby překážeti mohlo, odklízeli. Však tu v jednom úzkém prosmyku čili úvozu v horách najednou přišli na vysokou zeď nově vystavěnou, která měla jejich další postup staviti, tak aby od Řekův jako v pasti chyceni, nemohouce nikudy ujíti, tam od nepřátel v zálohách na ně čekajících zahynouti museli. Ale Čechové podkopavše tu zeď, rozbořili ji, a řecké bojovníky, kteří jí

hájití měli, rozehnali. Tak pronikli Čechové do země Thrácké, a každodenně s Řeky se potýkali, kteří ze záloh nenadále na ně vyskakujíce, jim škodili a jedovatými šípky střílejíce, mnoho jich ranili. Ale naši zaskočivše je také, tu jich začasté mnoho zjímali, kteréž potom císař, když za nimi se svými vojsky přitáhl, i po stech po stromích všeti dával, neboť pro svou zpronevěřilost takto nepřátelsky proti křižákům se chovali. Města a vesnice, které se Čechům na odpor stavěly, ohněm zkazili. A tak přišli blízko u Carihradu k mořské úžině, která se od starodávna zvala Helespont. Tu pak vedle císařského vojska se položivše zimu ztrávili, potom teprv z jara do Asie se přeplavili. Toto převážení trvalo od 23. do 29. března 1190, a bylo všeho vojska křižáckého přes 100.000. V Asii vešli do země tureckého sultána Ikonského, a tu nastaly teprv svízele; museli veliké bitvy s Turky podstoupiti, hlad a žízeň snášeti, a když to všecko přemohli a již cestu do Syrie otevřeno měli, tu starý císař Bedřich Rudovous dne 10. června 1190, chtěje s koněm řeku Kalykadnus čili jak se nyní nazývá Salef, přeplouti, od proudu uchvácen utonul. Byloť všecko ztraceno, celá výprava zmařena. Zbytky vojska křižáckého zavedl císařův syn Bedřich do Syrie, kde se spojily s křižáky králův Francouzského a Anglického, kteří po moři přitáhli, a pevnosti Akkonu dobývali. Však Jerusalema pro svou nesvornost nedobyli, a všechno se bídne skončilo. A co Čechové? Z těch málo kdo více vlast svou spatřil! Jsouce vždy a všude postaveni v předním boji, zahynuli hrdinskou smrtí v pustých končinách Anatolie a jen kronikáři o nich svědectví vydávali, že nebylo nad ně udatnějších a nepříteli nebezpečnějších bojovníkův. Kníže Děpolt II., jejich vůdce, také se nevrátil více, i on jako mnozí jiní knížata a vůdcové křižákův, složil kosti své v neznámých končinách východních. Pozůstali po něm synové dva, Děpolt III. a Soběslav.

Sněmy. První psaný zákoník. 1189.

Kníže Konrád Ota dával o sobě naději, že bude dobrým panovníkem, a také hned s počátku ukázal, kterak mu na tom záleženo, aby užil dobré rady a pomoci pánův zemských. Svolalť hned r. 1189 dva sněmy, jeden do svého knížecího dvora Salské, druhý na 15. června do Prahy.

Na sněmě v Salské bylo, jak se zdá, hlavně o tom pojednáno, aby dobrý řád a právo všude

v zemi svůj průchod měly; oznámen jest totiž všem sněmovníkům z Čech i z Moravy tuto shromážděným statut knížete Konrada Oty, to jest spis o řádu soudním, kterýž se všude jak v Čechách tak i na Moravě na budoucí časy stejně zachovávatí měl, tedy první nám známý zákoník zemský, který sice od starých obyčejův slovanských se neuchyloval, ale mnohé věci dle potřeby času určitěji vyložil, buď je rozšířil, buď obmezil. Zákoník tento v latinském jazyce sepsaný, zachoval se nám v pozdější potvrzovací listině krále Přemysla Otakara I. z r. 1229, a z jiné listiny tuto v Salské od knížete řádu Johanitskému dané, dovidáme se také jmen předních sněmovníkův, kteří tehdejší v Salské přítomni byli, a mezi kterými se nejeden předek později známých předních panských rodů nachází. Byliť to zejména tito: Pražský biskup Jindřich Břetislav, Vyšehradský probošt a knížecí kancléř Florian, probošt kostela Pražského Heřman, probošt Staro-Boleslavský Přibislav, probošt Litoměřický Radosta, Strahovský opat Albrecht, Břevnovský opat Jindřich, Sedlecký Heřman, Hradištský Dětrich, Kladrubský Albrecht, Želivský Ota, potom ze šlechty nejvyšší komorník Heřman z Ralska a bratr jeho Záviš, synové Markvartovi, předkové Markvarticův (Wartenberkův, Waldštejnův a jiných), nejvyšší sudí Předota, nejvyšší truksas Matouš, starý pan Vítek z Prčic, praotec Vítkovicův čili všech potomních pánův z Růže, jeho synovec Sezima, pan Oldřich Drslavic ze Žinkov, předek Černínův, pan Juřík Juříkovic (bezpochyby pán z Milevska), Bohuše župan Kladský, bratří jeho Ratibor, Heřman a Lutobor, pánové Hroznata i Arnošt, synové Sezimy, praotce nynějších Kounicův a Martinicův, nejvyššího komorníka někdy králové České, který r. 1165 Helenu Českou do Carihradu sprovodil, Soběhrd Přibislavic a mnozí jiní pánové a rytíři jak čeští tak moravští. Knížata se tu nejmenují, však nelze pochybovati, že tu též byli přítomni kníže Václav Soběslavic, Vladimír Olomoucký, Spytihněv Brněnský, a Břetislav, syn Oty III. Olomouckého, který od Konrada Oty dostal na Moravě župu Břeslavskou, a tak až do r. 1201 byl prvním knížetem Břeslavským, konečně Svatopluk Spytihněva Brněnského bratr, kterýž dostal na Moravě župu Jemnickou. Panující kníže Konrad Ota podržel si Znojemsko, staré dědictví své pro sebe. Aby se pak někdo z knížat na Moravě osdlých markhrabětem nazýval, o tom ani řeči nebylo.

O čem na pozdějším sněmě Pražském jednáno bylo, toho pamět nás nedošla, zdá se však, že na něm byla umlouvána válečná výprava do Míšně. Neboť Jindřich, syn císaře Bedřicha Rudovousa, správce říše, když otec byl na křížáckém tažení, uložil našemu knížeti, aby v Míšeňsku vkročil mezi markhraběte Otu Bohatého a jeho staršího syna Albrechta (který měl českou kněžničku Žofii, Bedřichovu dceru za manželku), ještě válkou hubili sebe obapolně. Kníže Konrad Ota tedy sám ještě v roce 1189 do Míšeňska, anebo jak ještě tenkrát Čechové říkali, do Srb vytahl, a jeho Čechové tam ukrutně řádili, tak že ta země se tří stran velké záhuby utrpěla; však vejítím Čechův způsobeno, že se Ota i syn jeho Albrecht smířili a vůli nastávajícího císaře se podrobili.

Založení klášterův Luckého a Zderazského. 1190.

Kníže Konrad Ota maje ještě matku svou, Marii Srbskou na živě, umínil si spolu s ní pro spasení duše založiti ve své rodní krajině blíž samého Znojma na Moravě v rozkošném položení na lukách, kde někdy kněžna Česká Judita, manželka Břetislava I. do konce života svého přebývala a kapli ke cti sv. Václava vystavěla, založiti nový klášter pro řeholní kanovníky Premonstratské. Tento klášter nazván jest Louka podle vsi téhož jména již dávno před tím tu stávající; Němci však mu říkali Bruck od mostu blízko tuto na řece Dyji vystavěného. Zakládací listina, která klášteru znamenité nadání na statech a důchodech potvrzovala, sepsána jest dne 25. října 1190 na hradě Pražském u přítomnosti knížete, jeho matky, knížete Vladimíra a Břetislava a obou biskupův též Přemyslovcův, Jindřicha Břetislava Pražského a Kajima Olomouckého. Velký klášterní chrám byl teprv r. 1200 dostavěn a s velikou slavností od Olomouckého biskupa Roberta u přítomnosti markhraběte Vladislava ke cti Panny Marie a sv. Václava posvěcen. Prvních 12 Premonstrátův bylo sem, jak se zdá, ze Strahova uvedeno.

Okolo toho času stal se také počátek kláštera při starším kostele sv. Petra na Zderaze mezi Prahou a Vyšehradem. Přišel totiž druhý řád křížovnický do Čech, jehožto údové se zvali křížovníci čili strážcové hrobu Božího, a podle řehole sv. Augustína se řídili. Nejvyšším představeným jejich byl latinský patriarcha Jerusalemský, jakožto někdy správce kostela hrobu Božího v Jerusalemě, který se nyní, když

Jerusalem zase Saracenové opanovali, obyčejně při dvoře papežském zdržoval. Údové řádu byli dílem kněží, dílem laikové čili konvrši; však že kněží měli ve všem přednost před laiky, rozeznávali se tyto křížovníci od jiných křížových řádů rytířských. Laikové posluhovali chudým a nemocným ve vlastních špitálech. Znamením řádu byl červený kříž na lodičce, kterýž na černém rouše nosili. Představený kláštera Zderazského byl probošt, vedle něho byl převor, komendator, senior a jiní podřízení. Co zakladatel a přední dobrodyncové kláštera toho zjevují se později dva bratři, Kojata a Všebor, synové Hrabíšovi, z rodu panského, pozdějších pánův z Oseka a Riesenburka, potom jejich dědicové, pánové ze Švábenic. Od Hrabíšovicův i od Švábenických klášter Zderazský mnohé statky zdědil, v nich své údy osazoval a špitály zakládal.

Konrad Ota s císařem do Itálie táhl a tam umřel. 1191, 9. září.

Mezi tím zdědil král Jindřich VI., správce říše Německé, celou dolní Itálii, to jest Apulii a Sicilii, a musel sobě pospíšiti, aby si těch krásných zemí brannou mocí pojistil. Náš kníže Konrad Ota hned ku konci března 1190 k němu do Frankfurtu zajel a jemu přislíbil, že mu se svými Čechy na válečném tažení do Itálie sám osobně pomáhati bude. Ze větší část knížat německých i vlaských byla na křížáckém tažení v Asii, byla mu pomoc česká velmi milá i potřebná. Všaktě kromě Českého knížete jediný arcibiskup Kolínský, Filip, jemu pomáhal.

Kníže Konrad Ota tudy hned po založení kláštera Luckého vojsko sebral, s vlastní se rozěhnal, a v listopadu r. 1190 Jindřicha do Itálie provázal. Na té cestě skrze Itálii dověděl se Jindřich VI., že otec jeho, císař Bedřich Rudovous v Asii zahynul. Jsa již králem Německým, umínil si tedy Jindřich, dáti se hned v Římě na císařství korunovati. Musel však v Římě čekati, proto že papež Kliment III. právě umřel, až nový papež Celestin III. na stolici sv. Petra dosedl, kterýž Jindřicha také v pondělí velikonoční, 15. dubna 1191, ve hlavním chrámě i manželku jeho Konstancii slavně korunoval. Stalo se to u přítomnosti knížete našeho a mnohých pánův a rytířův českých, kteří tam s knížetem přitáhli. Z Říma pak táhl nový císař do svého království Apulského, kde se hrabě Tankred proti němu postavil, dav se před tím na krále Neapolitanského čili

Apulského korunovati. Čechové dle obyčeje svého vždy napřed táhnouce hlavně se k tomu přičinili, že se města Atina, Kapua, Salerno a jiná krátce po sobě vzdala, a když se i Neapolští do pole postavili, tu na ně hlavně Čechové útok učinili, a svedše bitvu s nimi na hlavu je porazili a slavné vítězství obdrželi. Potom s císařským vojskem před samý Neapol dorazili. Císař město obehnal a jeho dobývati začal. V tom pak veliký přišel mor na lid český i německý, tak že jako mouchy padali a mřeli. Tomu moru podlehl 9. září 1191 i náš kníže Konrád Ota, i Filip, arcibiskup Kolínský; císaře polouzivého odtud odnesli, a obležení Neapole mělo tudíž konec. Čechové vzavše tělo svého knížete vnitřnosti a maso od kostí oddělili a v kláštere Montekasinském je pohřbili, kosti pak do Prahy přivezli, a ve hlavním chrámě u sv. Víta ve hrobce složili. Bylo to veliké neštěstí pro zemi Českou, že tak výtečný kníže v těchto těžkých časech tak záhy zemřel, panovav toliko dvě leta a 6 měsícův. S manželkou svou Helichou z Wittelsbachu žádných dětí nezplodil. Roztržky a různice o trůn český dosáhly po jeho smrti svého vrchole.

Kníže Václav II. 1191—1192.

Žalostná zpráva o zahynutí knížete Konráda Oty došla do Prahy na počátku měsíce října 1191, a již v běhu téhož měsíce října ujal se trůnu českého Václav Soběslavic, nyní již nejstarší z rodu knížecího, jemuž dle zákona Břetislavova skutečně také náležel. Snad čeští pánové, kteří spravedlnosti a pokoje pilní byli, v něm ještě jednou tohoto zapomenutého zákona o posloupnosti šetřili. Avšak Pražský biskup Jindřich Břetislav, také z českých knížat rozený, již nyní víc než kterýkoliv kníže panoval, a ten tomu chtěl, aby Přemysl, syn krále Vladislava, Českým knížetem byl. Tento Přemysl našel hned velkou stranu v pánech a v lidu a veliké vojsko shromáždil. Kníže Václav II. musel se brzo v Pražském hradě zavřít, neboť Přemysl s velkou silou přitáhná hradu toho jal se mocně dobývat. Václav se však po celé tři měsíce tak srdnatě a tak dobře bránil, že dobyvatelům naděje klesala. Biskup, jemuž by bylo slušelo strany smířiti, a Václavovo právo ke trůnu uznati i hájiti, sám příliš daleko zašel v zášti svém proti němu, a vida, že mocí proti němu nelze čeho pořídit, vypravil se na začátku ledna 1192 na cestu k císaři

Jindřichovi VI. do Řezna. Tu před císaře se postaviv, na knížete Václava krivě žaloval, řka, že sobě důstojenství knížetství Českého bezprávně a bez povolení císařského osobil. Jaká to spozdlost! vždyť pak téhož Václava otec, kníže Soběslav I. slavné paměti, vítězstvím pod Chluncem r. 1126 císaři dokázal, že císař voliti a sázeti Čechům knížete práva nemá. Potom slíbil biskup císaři dáti šest tisíc hřiven stříbra, jestli žeby Václava ssadil a Přemyslu knížetství Českého propůjčil. Svolil k tomu císař, však tak, že Přemyslovi podal korouhev českou, jeho bratru Vladislavovi korouhev moravskou, aby to od jeho otce způsobené rozdělení obou zemí zase obnoveno bylo. Byl s tím biskup Jindřich Břetislav spokojen, a sám osobně císaři se zaručil, že jemu slíbených šest tisíc hřiven v určitý čas splaceno bude.

Jak by Přemysl a Vladislav, oba nejmladší bratří Vladislavici, v léna sobě od císaře udělená uvázati se mohli, o to se císař, jak se zdá, dále nestaral, nýbrž pouze posly své s biskupem Pražským do Čech vypravil, aby Čechům od něho rozkázali, že mají Přemysla za svého knížete přijmouti. Přišel tedy biskup Jindřich Břetislav s císařskými posly do Přemyslova ležení před hradem Pražským, a hned poslové rozkaz císařský Václavovi do hradu vzkázali. Kníže Václav vida, že odpor proti němu zdvižený nepřemůže, ani že koho penězi přeplatiti může, rozmrzen tou válkou, prostřednictvím císařských poslův hrad Pražský biskupovi postoupil a odevzdal, a odtud pokojně s mladým kněžicem Sptyhnhěvem do Míšeňska odešel, mysle bezpochyby k císaři jeti, a u něho svého práva pohledávati. To se stalo ku konci měsíce ledna 1192. Tam v Srbsku ho však přepadl markhrabě Albrecht Míšeňský, svak Přemyslův (kterýž měl jeho sestru Adletu za manželku), a dal jej zajmouti a do těžkého vězení vsaditi. Bezpochyby že v tom vězení zahynul kníže Václav poslední Soběslavic, neboť se dále o něm nikde zmínka neděje.

Přemysl II. 1192—1193.

Když kníže Václav hradu Pražského postoupil a ze země ušel, tu Přemysl II. na trůn český dosedl a od národu za pána přijat byl. On se stal později obnovitelem slávy a moci české, ale tento jeho začátek byl velmi neslavný; strýc jeho, biskup Jindřich Břetislav, toho trůnu jemu takofka od Německého císaře za-

koupil, a jaký podlý byl prostředek, kterým k panování přišel, tak nyní vláda jeho byla mdlá a nechvalná; sám se téměř neznal, byl jako mravně ochromen a nic řádného počítí a provést nemohl, jenom jeho bojovnost, která v něm nemírně a v nevhod překypovala, cosi z vlastní povahy jeho ducha projevovala, v němž přece, jak se později ukázalo, spočíval hojný poklad síly a věhlasu.

Mladší jeho bratr, Vladislav, v Moravu se uvázal.

V letě r. 1192 měl hrabě Albrecht od Luku, manžel Ludmily, Bedřicha Českého dcery, s hrabaty Ortenburskými válku, kterým také mladý vojvoda Bavorský pomáhal. Tu Albrecht od Luku pomoci proti Bavorskému od našeho Přemysla požádal, a kníže Přemysl jsa vždycky boje žádostiv, hned se vši ochotou do Bavor vtrhl, tam v poli Bavoráky pobil a velikou část země Bavorské ukrutně poplenil, tak že z toho velké stesky a žaloby na Čechy v celé Německé říši povstaly. Tím upadl Přemysl u všech Německých knížat i u císaře v nenávist, císař ho však ještě šetřil, a říšský sněm v Řezně shromážděný dal proto ne jeho ale hraběte od Luku do říšské klatby.

Jiná i ještě větší toho císařova hněvu příčina byla, že Přemysl jemu přislíbených šest tisíc hřiven neplatil. Jindřich Břetislav, biskup Pražský, který císaři za ty peníze ručil, předvídal, jaké těžkosti a mrzutosti z toho pojdou, a chtěje tomu ujíti, zdvihl se a nastoupil pobožnou pouť do země Španělské ke hrobu sv. Jakuba do Kompostelly. Ale císař zastavil ho v Němcích a musel se biskup zase do Čech vrátiti. I poněvadž teprv částka té sumy byla splacena, lhůta pak k zaplacení všeho již byla prošla, musel biskup na podzim r. 1192 sám osobně ke dvoru císařovu do Němec jíti a sám se v zástavu dáti čili vlezení konati, jakž tehdy obyčej býval, až by ho Přemysl učiněním pořádnosti s císařem vyručil. Ztrávil tedy biskup bezmála deset měsícův v té zástavě, jsa dílem v komonství císařském dílem na císařově hradě v Chebu. Přemysl, jakož i Vladislav, bratr jeho, nečinili ničeho, čím by ho vyručili, neboť mezitím vyskytli se sokové a žalobníci, kteří bůh ví z jakých příčin mezi knížetem a biskupem krutou nenávist rozsévali.

Konečně poznali císař i biskup, že se proti Přemyslovi spolčiti musejí, poněvadž váhal dosti učiniti jednomu jako druhému. K tomu ještě dověděl se císař, že Přemysl tajně s vojvodou Jindřichem Lvem, císařovým nepřítelem, vyjednává, a proto mu nyní na tom ještě více zále-

želo, aby Přemysla učinil sobě neškodným. Biskup zas přemýšlel, jak by sobě z té zástavy pomohl a nad svými strýci se pomstil. A přistoupiv k císaři, za to ho žádal, aby ho knížetem Českým a markhrabím Moravským učinil, že jemu věren býti chce, dokládaje, že mu bez toho, jakožto nejstaršímu z rodu knížecího ty obě země náležejí, a jakož biskupové říšští spolu také knížata jsou a zeměmi vládnou, podobně že i on biskupem Pražským a knížetem Českým býti může. Líbila se tato řeč biskupova císaři, a přijav jeho návrh, bez odkladu Přemysla i Vladislava jakožto odbojníky odsoudil a biskupu Jindřichu Břetislavovi, podav mu korouhve země České i Moravské, žezlo vlády v těchto zemích propůjčil. Nad to jemu také nedoplatek z těch šesti tisíc hřiven stříbra, za které byl v zástavě, odpustil, a přidav mu něco lidu zbrojného v měsíci srpnu r. 1193 co nového knížete se slavným komonstvem do Čech ho propustil.

„Již tedy tak daleko přišlo, píše Palacký ve svých dějinách českých, dlouhým nešetřením základního práva státního a nedostatkem věrného vlastenectví u Čechův, že země jejich nebyvši ani přemožena, ani dobyta, stala se provincií říše cizí (Německé), její pak knížata počítali se mezi služebníky onoho pána (císaře), kteréhož byli až potud považovali za svého nejnebezpečnějšího nepřítele. Již pán onen (císař) jal se byl usazovati a ssazovati knížata dle své libosti, na vůli národu Českého ani se neptaje; tento pak neměl ani toho srdce, aby protestoval ostrým mečem proti tak hanebnému s sebou nakládání, proti spupnému převracování starosvatého práva!“

Však to, co následovalo, bylo ještě hanebnější, Čeští pánové sami tu potupu vlasti učiněnou převýšili a zakryli jednáním ještě nešlechetnějším. Když totiž zpráva o tom do Čech přišla, kterak císař biskupa Pražského jim za knížete ustanovil, povolal je Přemysl k sobě na hrad Pražský, za to jich žádaje, aby věrně při něm stáli, a jemu proti biskupovi pomáhali. Pánové obnovili sliby věrnosti jemu při nastolení učiněné, a mnozí pro větší jistotu až i děti své jemu do zástavy dali. Ale když kníže biskup s hojným komonstvem a spolu s knížetem Špytihněvem Brněnským do země přišel, a již až ke Zdicům postoupil, a Přemysl proti němu až k nynějšímu Berounu vytáhl; tu ti sami páni rozvažující, že císař biskupovi správu nad Čechy i nad Moravou poručil, a že jemu těch šest tisíc hřiven odpustil, z čehož soudili, že Morava zase s Čechy spojena zůstane, a že dotčené peníze v zemi

zůstanou, začali k biskupovi - knížeti přebíhati, nejdřív nejpřednější a jeden po druhém, potom houfem i se vším lidem svým, tak že ubohý Přemysl, nemaje již než malý hlouček věrných okolo sebe, musel pamatovati na osobní své bezpečí a útekem se zachrániti.

Tím se skončilo první jeho panování v Čechách. Národ Český však nebyl v celku ještě tak na duchu kleslý, jako jeho pánové, i ukázal tehdaž více věrnosti a odvahy. Jindřich Břetislav, nově jmenovaný panovník, přitáhl do podhradí Pražského se všemi znaky panovnické moci a slávy, a nadto ještě s vojskem, které bylo znamenitě rozmnoženo přeběhlými pány českými. Avšak brány hradu Pražského před ním se zavřely, posádka hradská setrvala u věrnosti ku Přemyslovi. I vydal biskup kníže církevní klatbu na odvážlivce, kteří se jemu směli s pevných hradeb posmívati, ale oni si toho nevšímali a biskup - kníže obléhal i dobýval hradu čtyry měsíce beze všeho výsledku. Teprvé v pátém měsíci, v prosinci r. 1193, před samými vánočními svátky hradčané, vidouce, že sám kníže Přemysl biskupovi - knížeti na odpor se nestaví, dobrovolně brány hradu otevřevše Jindřicha Břetislava na hrad pustili. Tu byl ten nový kníže biskup na stolici knížat Českých slavně posazen, a odpustil udatným však jeho klatbou stíženým obráncům hradu. Aby s nich klatbu sňal, povolán jest biskup Olomoucký Kajim schválně do Prahy.

Tento biskup Kajim v krátce na to 12. ledna r. 1194 zemřel, a měl za nástupce v biskupství Olomouckém Engelberta rozeného z Brabantu, který byl dříve Premonstratem na Strahově, pak Olomouckým kanovníkem.

Založení kláštera Tepelského.

1193.

Mezi pány, kteří r. 1190 s knížetem Konradem Otou císaře Jindřicha VI. do Italie provázeli, byl dle pověsti také pan Hroznata, syn Sezimy r. 1179 v bitvě u Loděnic padlého, předek potomních pánův z Krašova a ještě pozdějších rytířův a pánův z Guttenšteina a z Vrtby. Tento pan Hroznata vynikal vzácností rodu svého, kníže - biskup Jindřich Břetislav jmenoval ho v jedné listině „znamenitým županem a přítelem svým“, a statky jeho velmi četné ležely hlavně v župě Litoměřické, pak v Sedlecké a Mežské. V Sedlečtě založil bezpochyby on město Hroznětín, snad po něm tak nazvané, jemuž však Němci hned od počátku Lichtenstadt říkali.

Pan Hroznata jsa s knížetem v Italii učinil prý slib, že se do Palestyny přeplaví a ku křižáckému vojsku císaře Bedřicha Rudovousa přidruží; však smrtí císařovou a nešťastným koncem celé té výpravy prý odstrašen v Italii zůstal a v Římě od papeže Celestina III. za změnu svého slibu prosil, začož prý mu papež uložil, aby až se do vlasti své navrátí, klášter tam založil. Toto předsevzetí pak r. 1193 ve skutek uváděti začal, i vyhlídna si místo nedaleko svého hradu Teplé nad samou říčkou Teplou, která tam na vysoké a studené krajině v župě Mežské z rybníka vytéká, položil základy ku klášteru Tepelskému, jehožto stavbu úspěšil staráním, štědrým nákladem a přítomností svou. Pověst praví, že při stavbě denně na misku jistou sumu peněz položil a dělníkům ji podával, aby si každý sám z ní bral zaslouženou mzdu svou. Nikdo prý si nebral více, než co byl podle svědomí zasloužil. Miska tato bronzová, krásného díla se smaltovými ozdobami, kterou pan Hroznata bezpochyby z Italie s sebou přinesl, podnes co drahá památka v klášteře se chová. Do kláštera uvedl pak řeholní kanovníky Premonstratské ze Strahova, jichžto první opat Jan se nazýval. Nadání, kteráž Hroznata k tomu klášteru učinil, bylo velmi znamenité, a však ještě o dalším působení pána toho níže něco položíme.

Téhož r. 1193 vyžádal si také český pán Milhost na opatu bavorského kláštera Waldsaského dvanácte bratří s převorem řádu Cisterciánského, a osadil je na svém statku Maštově, blíž Kadaně. Však se po málo letech znelíbilo těmto mnichům v Maštově, neboť nejen místo jim příhodné býti se nevidělo, i také loupežníci prý je znepokojovali. Pročež opustivše to místo panu Milhostovi v nevědk, neboť se proto s nimi znesnadnil, obdrželi r. 1200 od mocného Slavka, z rodu Hrabšicův, župana Bílinského, místo Osek, jak na svém místě dolíčíme.

Kníže - biskup Jindřich Břetislav.

1193—1197.

Kníže - biskup Jindřich Břetislav, spojiv se svou duchovní mocí také světskou v ruce své, jakž to v Němcích při biskupích a arcibiskupích bývalo, začal tedy v Čechách nyní sám panovati, a utvrdiv se na trůnu předkův svých, v druhém roce svého panování, r. 1194 na Moravu vojensky se vypravil, aby jí také moci své podrobil, hlavně však, aby Vladislava

mladšího bratra Přemyslova, panství pozbavil a jemu ukázal, že on, kníže-biskup, jest pánem a markhrabím na Moravě, a nikdo jiný. Kníže Vladislav jsa ducha velmi tichého a pokojného, nestavil mu odporu a dobrovolně Znojemsko mu odevzdal. Jindřich Břetislav potvrdil pak strýce své, bratří Otovice, totiž Vladimíra

a Břetislava, onoho v držení Olomoucka, toho na Břeclavi, potom bratří Vratislavice Svytihněva v držení Brněnska a Svatopluka v Jemnici. Znojma však sobě ponechav vrátil se Jindřich Břetislav do Čech zpátky, a Vladislava s sebou do Prahy vzal, aby pod jeho dohlídkou při jeho dvoře živ byl.

Pan Hroznata staví klášter Tepelský. (Str. 694.)

(78.)

Hned po té moravské výpravě přišli ku knížeti-biskupovi císařští poslové s přísným rozkazem, aby neprodleně vojsko sebral, a sám osobně na Albrechta, markhraběte Míšeňského, císařova odporníka, táhl a ze země ho vyhnal. Kníže-biskup jako velmi ponížený a velmi věrný sluha císaře Německého nemohl jinak, než tak učiniti, i sebrav vojsko z Čech i z Moravy ještě téhož roku do Míšeňska se vypravil. Tam Čechové a Moravané strašně řádili a hrozným

bičem učinili se z vůle císařovy na markhraběte Albrechta. Obyčejně kníže Svytihněv Brněnský místo knížete-biskupa vůdcem knížecího vojska býval, a podobá se tomu, že on také byl při té Míšeňské výpravě. Císař Jindřich VI. požíval nyní ovoce ze snažného usilování otce svého Bedřicha Rudovousa, těšil se totiž z toho, kterak sobě bujný národ Český opoutal, tak že dle libosti služeb jeho užívati mohl, a kterak z knížat našich

učinil sobě služebníky ochotné a ve všem poslušné.

Když se Jindřich Břetislav z Míšeň vrátil, velmi teskliv byl za duše lidí v té válce pobitých, veliké služby Boží a oběti v Praze konati dal, a sám svými rukama hojně almužny rozdával. Potom pak vešel ve shromáždění opatův a kněží, srdečně těch ukrutností od vojaka jeho v Míšeňsku spáchaných želel a přede všemi plakal, žádaje jich, aby se zaň k Pánu Bohu modlili. Na ten úmysl také svému kostelu biskupskému u sv. Víta na hradě Pražském, kapitole Vyšehradské a mnohým klášterům mnohá dobrodiní proukazoval, a o rozmnožení výživy kněží se staral.

Papež Celestin III. novou výpravu k osvobození Jerusalema připravoval a křesťanská knížata k tomu povzbuzoval. Císař Jindřich VI. k tomu cíli položil v prosinci r. 1195 německým knížatům sněm říšský do města Vormusu, a kníže-biskup Český Jindřich Břetislav nemeškal tam se dostaviti. Tu dne 6. prosince sám císař křížem se ozdobil, a že proti Saracenům do svaté země táhnouti chce osvědčil. Po jeho příkladu také náš kníže-biskup učinil a s ním mnozí páni čeští, kteří tam s ním byli, a vrátili se domů na oděvu svém znamení kříže připnuté majíce. Následujícího roku 1196 skutečně císař k té křížácké výpravě přikročil, ale chtěl skrze Itálii, kde měl království Apulské čili Neapolské, potom po moři do Palestiny se vydati. Že pak v Apulii veliké nepokoje vznikly mezi Neapolitány, byl v Itálii tak dlouho zdržován, až se konečně ani do Palestiny vypraviti nemohl a tažení odložil.

Našemu knížeti-biskupovi Jindřichu Břetislavovi také nezdálo se rádně býti, aby se na dalekou výpravu z Čech odvážil, neboť se obával, žeby se mohly také u něho doma nepokoje strhnouti a žeby i trůn svůj ztratiti mohl. K tomu pak počínal cítiti, že jeho zdraví jaksi viklati se počíná, — i zůstal doma. Ku konci r. 1196 nemoc na lůžko ho uvrhla, i stalo se, čehož se obával. Kníže Přemysl, zdržovav se ve svém vyhnanství nejvíce u bavorských hrabat od Luku na pomezí českém, vyčíhal té chvíle, a maje pomoc od řečených hrabat, s branným lidem německým náhle v Čechách se objevil, a aby jej nikdo nepředěšel, ažby kníže-biskup umřel, nenadále na Prahu uderiti a trůnu Českého se zmocniti chtěl. Bezpochyby kníže-biskup tento vpád předvídal, nebo byl dobře připraven, Spytihněv Brněnský jeho vojsko vedl, a když to s Přemyslovým vojem v poli se potkalo, tak udatně si počínalo, že mezi Němci s Přemyslem

příšlymi hrozně krveprolití způsobilo, a Přemysl v rychlém útěku ze země spásu hledati musel. Stala se ta bitva nevědomo v kterých místech, ale byl již tuhý mráz, který Němcům velmi škodil, a píše Dalimil, že v tom boji krev Němcův Čechům po meči v nádra tekla a jim tu za nádry zmrzla, a když pak doma v jizbách odění svláceli, krvaví potoci po jizbách tekli. Přemyslův bratr, kníže Vladislav byl pak od knížete-biskupa do tuhého vězení vsazen.

Papež Celestin III. nepřestával, křesťany k novému tažení křížáckému pro osvobození Jerusalema povzbuzovati. K tomu cíli vypravil kardinála Petra do Bavor, do Čech a do Polsky. Do Čech přijel ten kardinál z Bavor r. 1197, a pan Jiří z Milevska, zakladatel Milevského kláštera a Gerlák, kronikář i první opat téhož kláštera, provázeli ho na jeho cestě až do Prahy. Kníže-biskup Jindřich Břetislav, ač nemocen, přece z lůžka vstal, a na přivítání toho kardinála vynésti se dal; velký zástup kanovníkův, opatův, proboštův, kněží, mnichův i žákův, také i lid obecný okolo knížete-biskupa šel, a tak papežského posla slavně uvítavše na hrad Pražský ho sprovodili. Stalo se to 12. března 1197, a kardinál oznámiv předně milosti církevní pro každého, kdo by se na křížácké tažení vydati chtěl, tu hned při suchých dnech postních rozkázal, aby se žáci od Engelberta, biskupa Olomouckého, protože kníže-biskup Český nemocen byl, na kněžství světiti dali. Když se žáci odevšad shromáždili, a to svěcení přijmouti měli, oznámil jim kardinál Petr, že žádný kněz více ženiti se nesmí, a tedy aby slíbili, nežli svěcení přijmou, že v stav manželský nikdy nevstoupí, a tak že v bezženství živi býti chtějí až do smrti, jinak že jim posvěcení uděleno býti nemůže. Žáci a faráři, jichž se tu také mnoho sešlo, to uslyševše, se zbouřili, a obořivše se na kardinála, bez mála ho nezabili, neboť již zdvihali kameny, chtěje ho ukamenovati, tak že uteci a ve svém hostinském bytu na hradě Pražském skryti se musel. Tak z toho svěcení sešlo, a kardinál poznal, že takto na české kněžstvo nastupovati nesmí, má-li se v Čechách a na Moravě bezženství kněží, jak to papežova vůle byla, konečně všeobecně zavesti. Když pak se pobouřené mysli kněžstva poněkud zas utišily, neboť vždy ještě bylo mnoho ženatých mezi nimi, tu kardinál počal ku kněžím kázání míti a jim bezženství všemožně vychalovati, až takto způsobem dobrým žáky a jahny k tomu naklonil, že před svěcením na kněžství slíbili se neženiti. Žeby byl ten kardinál již ženaté

kněze k tomu nutil, aby se manželek svých odřekli, o tom se nikde zmínka neděje, a zajisté byl v té věci mnohem opatrnější a vlídnější, nežli onen kardinal Guido, který od r. 1143 do r. 1145 v Čechách a na Moravě kněžská manželství nemilosrdně rozháněl. A tím dokázal kardinal Petr, že od té doby skutečně žádný kněz se více neženil, a starí ženatí kněží pomalu vymřeli. I tak to bezženství kněžské v Čechách i na Moravě všeobecným býti začalo. Kardinal Petr sesadil také z neznámých příčin dva Benediktinské opaty, Břevnovského a Sá-zavského, a pobýv v Praze asi osm neděl, vydal se na další cestu do Polska, aby také tam konal, co jemu od papeže uloženo bylo.

Na křížácké tažení, ku kterému kardinal Petr Čechy vybízel, pro nejistotu věcí, jak byly v Čechách za těžkého onemocnění knížete-biskupa, málo kdo se vydal a z pánův českých jediný Hroznata, zakladatel kláštera Tepelského, který zahořel horlivostí pobožnou, a do svatě země podruhé se vypraviti u sebe ustanovil. Dal sepsati své pořizení o statcích, a klášter Tepelský za dědice veškerého jmění svého ustanovil, kdyby se více z výpravy nevrátil, jenom jisté podíly pro své sestry Vojslavu a Juditu a své příbuzné sobě vymíniv. Tuto listinu potvrdili nemocný kníže-biskup a kardinal Petr, pokud ještě v Praze byl, a všickni na sněmu přítomní knížata, duchovníci a pánové. Pak odešel pan Hroznata s lidem svým branným do Itálie k císaři Jindřichovi VI., s kterým měl po moři do Palestiny jíti. Avšak císař pro nepokoje ve svém království Apulském nemoha odtamtud odejti, jak jsme již výše pověděli, od křížácké výpravy upustil. Vrátil se tedy pan Hroznata z Apulie do Říma, a tu prý z rukou papežových sám přijal řeholní bílý oděv premonstrátský, ustanoviv se na tom, odřici se života světského. Že pak tu svou pouť do svatě země vykonati nemohl, tedy aby dal náhradu církvi za slib nevyplněný, slíbil papezi, že v Čechách ještě druhý klášter a to pro panny řádu sv. Norberta čili Premonstrátky založí a ze svého jmění nadání mu učiní. Vrátil se tedy již jako mnich ještě téhož roku 1197 do Čech nazpět, i založil klášter Premonstrátek v Chotěšově v župě Plzeňské asi r. 1200, a Vojslava, sestra jeho, vdova byvší dříve provdána za Otu, polského knížete Krakovského, byla první převorkou toho kláštera. Pan Hroznata sám jsa údem řádu i kláštera Tepelského, podržoval se ovšem pokorně vůli a správě svého opata, avšak statky, jež klášteru daroval, maje jmeno probošta Tepelského, k ruce kláštera sám až do smrti spravoval.

Mezi tím zhoršila se nemoc knížete-biskupa, tak že naděje na uzdravení zmizela. Z té příčiny začalo to mezi panstvem v Čechách vždy více a více vríti, a bylo obáván velkých nepokojův. Aby aspoň pokojně umřeti mohl, dal se Jindřich Břetislav z Prahy ze země pryč do města Chebu, tehdejší německého, nésti, a dostav se tam v málo nedělích bezpochyby v císařském hradě Chebském dne 15. června 1197 umřel v 15. roce biskupování a ve 4. roce světského panování svého. Tělo jeho bylo do Čech přivezeno, a v Doksanech, bezpochyby v kryptě pod kůrem jeptišek, podle matky jeho, kněžny Markěty, která v tom klášteře život svůj skončila, pochováno.

Kníže Vladislav III.

1197, 22. června — 6. prosince.

Jak mile Jindřich Břetislav z Prahy do Chebu se dal odnesti, sjížděli se pánové zemští v Praze, a o nového knížete Českého se radili, a dříve ještě, než přišla zpráva z Chebu o smrti knížete-biskupa, vypravili uvězněného knížete Vladislava z vězení, a sedmého dne po smrti Jindřicha Břetislava, 22. června 1197 na knížecí trůn český s obyčejnou slavností jej posadili a věrnost jemu přísahali. Knížetství České ovšem Přemyslovi náleželo, proto že již před tím skutečně na knížecím trůnu seděl, ale pánové netroufali sobě, povolati jej nazpět na trůn, ješto se od něho nějaké těžkosti a pomsty báli, proto že ho r. 1193 u Zdic zradili a haněbně opustili, a ještě nedávno r. 1196 proti němu bojovali.

Kníže Vladislav, kterýž také jméno Jindřich měl, byl nejmladší syn nebožtíka krále Vladislava I. a mladší bratr Přemyslův. V několika měsících po jeho nastoupení přišla do Čech zpráva, že císař Jindřich VI. dne 28. září 1197 v Sicilii umřel. Tím se stalo veliké ulehčení říši České jižjiž na pouhou část říše Německé skleslé a zlehčené, neboť tu se nyní v Němcích veliké rozbroje staly o volbu nového císaře, i rozpadli se knížata na dvě strany, jednu Viblingův druhou Velfův, z kterých každá jiného knížete za Německého krále zvolila. Nemohli tedy Němci nyní do záležitostí českých sáhati. Kníže Vladislav III. staral se nyní o nové obsazení biskupské stolice Pražské, i svolal na den 1. listopadu 1197 všecky opaty, probošty, kanovněky a jiné kněžstvo do Prahy jako na sněm k volení biskupa. Vladislav nebyl srozuměn se snažením nebožtíka Jindřicha Břeti-

slava, který chtěl kněžský stav nad světský povýšiti a od něho zcela neodvislým učiniti; že pak si kněží z té příčiny mnoho dovolovali, dostal nechuť k nim, kterou také při té volbě nového biskupa ukázal. Neboť když se v určitý den kněží sešli, Vladislav jim biskupa voliti nedal, nýbrž jim pouze toho muže ohlásil, kterého si oblíbil a dle rady svých dvořanův za biskupa vyvolil. Byl to jak obyčejně jeden z kaplanův knížecích, jmenem Milík, který co biskup přijal jmeno Daniel II., muž až posud málo známý, ano, jak se zdá, i nezcela chvalné pověsti, který poněvadž důstojenství toho došel z pouhé milosti knížete, za to ve všem musel býti po vůli knížeti i úředníkům jeho. V Němcích nebylo ještě císaře, a jinak také nebylo již o tom řeči, aby nový biskup císařského potvrzení žádal; to potvrzení učinil nyní kníže Vladislav IH. sám, ukázav tím všemu světu, že církev česká drží statky své ne od císařův Římských, ale od panovníkův Českých, a proto biskupové čeští že jsou poddaní těchto a nikoliv oněch. Biskup Daniel klesl před knížetem z jeho rukou právomocnost biskupskou a potvrzení na toto důstojenství přijal, a přísahu věrnosti složiv také všeho bažení po důstojenství knížecím v říši Římské slavně se odřekl. Vyšší duchovenstvo však to za zlehčení biskupského důstojenství považovalo, a s Danielem nespokojeno jsouc, s velkou nechutí z toho volení domů se rozešlo.

Mezi tím kníže Přemysl, slyše, že mladší bratr jeho na trůn český dosedl, nikterak nemínil odříci se svého bližšího práva ke trůnu, a zdržuje se vždy u svých přátel hrabat od Luky, v Čechách přívržence své sbíral, a hlavně podpory župana Černína a jiných pánův požíval. Když pak císař Jindřich VI. umřel, tu Přemysl nemaje se více se strany jeho čeho báti, veliké vojsko jak z Čechův tak z Němcův jemu ku pomoci daných sebral, a mocně do České země proti svému bratru Vladislavovi se vypravil. Pan Černín s rodu Drslavicův, a beze vší pochybnosti předek ještě nyní květoucích hrabat Černínův, maje bratří Drslava a Břetislava, i mnozí jiní čeští pánové táhli s ním u veliké síle ku Praze. Vladislav vytáhl proti nim osobně s vojskem ještě silnějším, veda s sebou biskupa Daniele, několik opatův a své přední rádce mezi panstvem. Jsa muž myslí velmi ušlechtilé nechtěl prolévatí krve bratrské, a když se již obě vojska potkati měla, v noci přede dnem, kde se měla bitva svěsti a osud vlasti rozhodnouti, s radami svými v potaz vešel. Pánové mu radili, aby se s Přemyslem, bratrem svým hleděl smluviti. Posláno tedy ještě té

noci podtají k Přemyslovi, aby se s bratrem k soukromné rozmluvě sešel. I tu se oba bratři smířili upřímně a smluvili bratrsky: Vladislav dobrovolně zřekl se vrchní vlády knížecí a postoupil trůnu bratru svému Přemyslovi, obdržev za takovou povolnost panství nad celou Moravou pod titulem markhrabství již v obyčej vešlým, a však co léno koruny České a nikoli říše Římské, jakž to prvotně Bedřich Rudovous a jeho syn Jindřich VI. míti chtěli.

Stala se tato posvátná smlouva mezi bratřími, která vlasti naše od konečné záhuby zachránila, v noci na 6. prosince 1197. Přemysl osedl podruhé na trůnu otcův svých, a Vladislav spravoval co markhrabě Moravu, v které nicméně ponechal strýce své v držení jejich údělův, Vladimíra v Olomouci, Břetislava v Břeclavi, Svytlahy v Brně a Svatoopluka v Jemnici. Tito knížata v málo letech pomřeli nemajíce potomstva, a pak Vladislav celou zem Moravskou držel a svému bratru a vrchnímu pánu Přemyslovi až do smrti věrnost zachoval.

Nastal důležitý obrat v osudech země České i Moravské, které se ušlechtilým snažením těchto dvou knížecích bratří k nové a to vždy větší znamenitosti a moci zdvihati počaly. Markhrabě Vladislav nejen že svého bratra miloval, ale že i lásku k vlasti a zdravý politický rozum měl, k bratru svému věrně stál, a vždy svorně s ním všechno jednal.

Kterak se za posledních dob život v Čechách a na Moravě proměnil.

Od času, co král Vladislav I. vládu složil, až dotud padaly na Čechy a na Moravu těžké pohromy, a časté střídání se knížat na trůnu, ustavičné jejich rozbroje a války měly ve vlasti naší veliké, smutné a bohužel trvanlivé následky. První následek však byl oslabení moci knížecí; neboť panovníci, kteří domácími válkami na trůn se dostali anebo na něm se utvrzovali, museli nad míru hověti pánům, aby si jejich věrnost zachovali, museli za pomoc ve válkách prokazovanou mnohou přízní a milostí jim se odměňovati, úřady jim dávati, a mnoho knížecích zemských statků k užívání neb dědičnému držení udělovati. Však pánové často při nastalých zmátcích sami na zemské statky sáhali a mnoho jich rozebírali. S tím pak nejsouce ještě spokojeni, vyžádali si od knížat také darování cel, myt a podobných zemských důchodů. V té míře, jak byli tito pánové ve své věrnosti ku knížatům nestáli, a

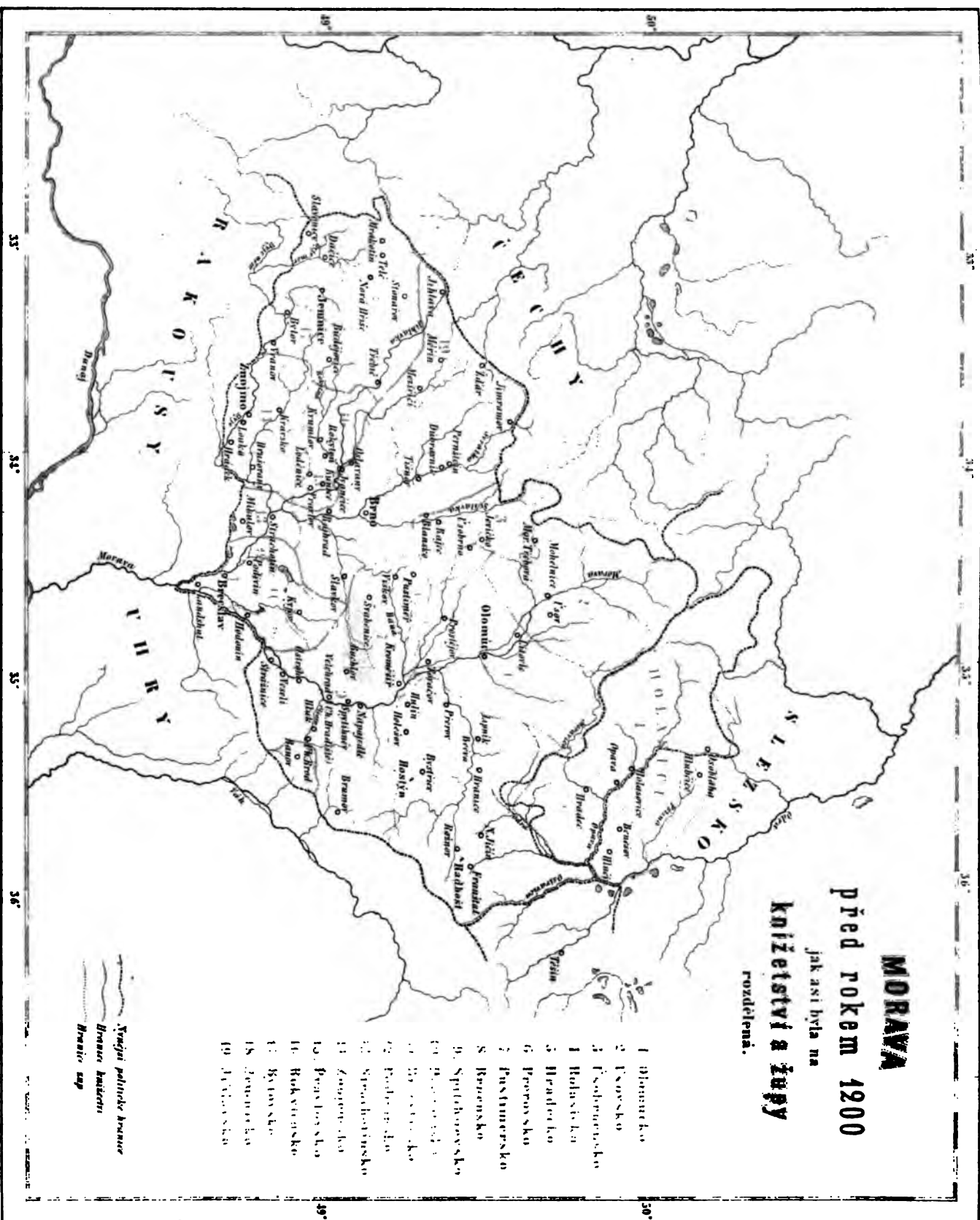
při každé proměně na trůnu chtivosti a sobství svému uzdu pouštěli, v té míře také náramně zbohatli a zhrdli, tak že již nechtěli býti pod stejnými právy a zákony s národem ostatním, nýbrž chtějí se připodobniti hrabatům německým velikou moc k sobě potáhli, ozbrojenou čeleď sobě chovali, svým bojovníkům výsluhy v pozemcích dávali, a vůbec jako kníže v celé zemi, tak oni na svých statcích jako malí knížata panovati chtěli. Tím se předně ztenčilo jmění knížecí, za druhé dostávala šlechta naproti knížeti jiného postavení nežli ostatní poddaní. Úřadův od knížat šlechticům svěřených užívali tito nejvíce jen k svému vlastnímu prospěchu, utiskovali obecný lid ukládáním zemských robot a břemen čím dál tím více, vymýšleli nových břemen, vypisovali na svých vlastních a na statcích od knížat jim svěřených vlastní daně peněžité, řádné a mimořádné, a co byli mezi nimi úředníci župní, ti soudní moc vykonávali ne ku prospěchu poddaných, ale ku svému vlastnímu, aby jak největší podíl mohli mít z pokut a soudních platů. Z toho všeho vzešly mnohonásobné útky obecného lidu, a spravedlivost vytrácela se ze soudův zemských a župních; poddaní opouštěli dědiny své, nemohouce snést stálého týrání od úředníkův, a úředové utiskující tichého obyvatele nezmohli obyčejně ničeho při stíhání rot loupežnických, které se pokaždé zvláště v dobách veřejných zmatkův v zemi zmáhaly: i byly příklady, že obyvatelstvo pro přílišnou nejistotu od zlodějův a zemských škůdcův celé vsi opouštěli, a jinam stěhovati se musili. Tu zvláště při stále se množícím počtu obyvatelstva počala nesnesitelným břemenem býti staroslovanská obecná poruka, která jak již dříve vyloženo bylo (na straně 258), záležela v tom, že osadníci okresu, újezdu čili honitvy za všechny zločiny v jich okrese spáchané společně ručiti, a zločince stíhati musili. Nyní již přes míru každý hodnější soused toto břímě nésti musel pro cizí vinníky.

V takovém běhu věcí obecných ztenčil se také velice počet svobodných lidí a malých zemanů, neboť všelijakým týráním úředníkův a jiných pánův byli mnozí přinuceni, dáti se v služebnost a v úplné poddanství pánův. Však poddanství bylo již mnohem těžší, nežli za starodávna, neboť čím mocnější byla šlechta, tím méně mohl mít proti ní zastání poddaný u župních úřadů. Konečně se vždy méně šetřilo rozdílu mezi lidmi osobně svobodnými a poddanými. Tím vším přišli úřady župní u veliké zlehčení, neboť pánové sami počali o to usilovati, aby jejich vlastní poddaní nebyly pod

mocí žup, ovšem proto, aby jen sami bez překážky od žup mohli svými poddanými vládnouti, a z nich větší užitek mít. Tyto své poddané pak osvobozovali pánové od rozmanitých zemských robot, ano i od rozličných daní a dávek, aby jim samým více robotovati mohli, a aby z nich větší příjmy a požitky měli. A tak poznenáhlu pánové větších statků počali sami provozovati soudní moc nad poddanými svými, a to nejen v rozepřích, ale i ve věcech trestných, vyjmouc leda některé nejtěžší zločiny, které župní úřadové soudili. To byl tedy začátek panských čili patrimonialních soudů, ačkoliv panovníci teprve v pozdějších časech světským pánům z milosti privilegia čili výsady na takové soudy udělovali. Sami pánové také se vyjímali od obyčejných soudů župních, které neměly dosti pomoci proti nim k vykonávání svých rozsudkův. Panstvo a rytířstvo podléhalo ve svých rozepřích od toho času bezprostředně jen nejvyššímu soudu dvorskému čili zemskému v Praze, rozeznávajíc se tím od obecných zemanův.

Duchovenstvo vidouc, co pánové dělají, začalo také toužiti po takových svobodách, a snažilo se, aby privilegiemi od knížat dosáhlo ku prospěchu svému neb svých poddaných také takového vyjmutí od obyčejných soudů župních a od břemen obecných. Takové vyjmutí a osvobození nazývalo se v latině *immunitou*, a čeho pánové dosáhli mocí a zvůli svou, toho na knížatech a králích Českých dosáhlo duchovenstvo po nějakém čase také v plné míře.

A tak se stalo, že když pánové a duchovenstvo z obecných břemen se vyťahovali a také své poddané větším dílem jenom sobě k službám a dávkám zavázali, že všechna břemena a daně v župách spadati počala na obyvatelstvo ostatní, župním úřadům bezprostředně podřízené. Tím se národu náramně přitížilo, a každý kdo nebyl vyjmut od povinností obecních, musel pak za všechny ostatní spolukrajany od těch povinností vyjmuté nerovně víc než za starodávna robot zemských a jiných povinností k župám a ku potřebám země neb knížecího dvoru konati, jakož bylo stavení a opravování hradův, mostův a silnic, kopání příkopův, dělání zásek čili přesek v lesích k obraně země, hlídky na hradech a opatrování jich potravami, rozličné jiné dávky v plodinách a výrobcích při rozličných případnostech, dovozy k potřebám vojenským, přechovávání úředníkův a sluh knížecích i knížete samého s dvorem jeho na cestách, zvláště když na vojnu táhl, kterážto povinnost, nazvaná *nocleh* a *nářez*, obsahovala také to, že když

Náhledem knězkupce: I. L. Kober v Praze.

kníže se dvorem svým na lovu byl, museli se od poddaných živiti lovci, psáři čili holotové i se psy loveckými. Některé z těch služeb, jako jmenovitě dání noclehu a nárezu, potáhli dokonce krom úředníkův knížecích i jiní pánové na sebe, vymáhající na jízdách ke sněmům nebo k vojskům pro sebe a čeleď svou bezplatného opatření všemi potřebami od obyvatelův na cestě. Vojenské výpravy, při nichž úředníci a jiná šlechta zaujímali přední místo, bývaly dokonce záhubou pro celé krajiny, kudy táhly, neb se na nich od českých vojsk ve vlastní zemi konávaly téměř asi takové loupeže a nátlisky obecnému lidu, jako v zemi nepřátelské.

Tak se začal kaziti staroslovanský pořádek ve správě zemské, a ujímal se vždy víc a více řád německý, který se nazýval feudální, a hlavně v tom záležel, že panovníci zemští pánům statky a práva pouštěli, za to od nich služeb vojenských požadující, pánové zas a šlechta vůbec že požívající práv větších a širších než ostatní národ, poddaných k vojenským a jiným službám užívali, dávající jim za to pozemkův a jiných výsluh. Zrušila se staroslovanská rovnost před zákonem, začaly privilegie čili výsady, kterými se jednotlivé stavy a osady ohražovaly a z povinností vyťahovaly, jakéž staroslovanský řád dosud každému ukládal: pánové se řídili zemským čili nejvyšším dvorským soudem, jejich poddaní podléhali soudům panským, cizí osadníci řídili se právy z ciziny přinešenými a ostatní obyvatelstvo podřízeno bylo ještě starým župním soudům, které ještě jen asi půl druhá sta let bez velké moci se udržovaly, až dále samy zaniknouti musely.

V následujícím věku, kde se říše Česká, stavší se královstvím dědičným, v politickém ohledu nejen obnovila ale též znamenitě zvelebila, nic v těch věcech se nezměnilo, ba ještě více k horšímu se obrátilo; neboť králové chovající skvostný dvůr také více důchodův potřebovali. Důchody však byly již valně ztenčeny, z příčin, o kterých jsme nahoře mluvili; i musiliť králové na otevření nových pramenův pomýšleti, kterými by se více peněz do královské komory scházelo, začali za jisté platy lesní pozemky jmenovitě v pomezních končinách novým osadníkům jak domácím tak cizím vynajímati a pak města dle německého způsobu zakládati, aby od měšťanův jak v penězích tak v jiných službách podpory měli. Tu začali se Němci valně do vlasti naší táhnouti, a nechtíce žíti pod právem župním, domácím, aniž obecných břemen nésti, cizího, německého práva užívali a na to od

králův výsady obdrželi. Tím se bída domácího lidu dovršila.

Tehdejší stav země Moravské.

Až do té doby Morava se nepovažovala za zem od České země rozdílnou, obě země byly za jedno, jediná to vlast národu stejného jazyka, týchž obyčejův, týchže podání národních, týchže osudův. Že pak na Moravě sídlili údělní knížata z rodu panujícího českého, tu v Olomouci, tu v Brně, tu ve Znojmě, potom na čas i v Jemnici a v Břeclavi, to ještě nečinilo rozdílu; vždyť pak i v Čechách byly knížecí úděly, i sídlili po některý čas údělní knížata tu v Žatči, tu v Hradci nad Labem, tu v Čáslavě a Chrudimě (jako právě nyní Děpoltovici) a jinde. Proto všecko chodili jak Čechové, tak Moravané na sněmy společné, kamž je právě panující starší kníže Český obeslal, a údělní knížata ve svých panstvích jen právě proto vládli, aby měli z nich svou výživu, a tím byli více jako hospodáři své krajiny. Zákony mohly ovšem dávat i všeliká zařízení činiti, ale to nesmělo nikdy býti na ujmu zákonův a řádův zemských, podle kterých se jak Čechy tak Morava řídily. Proto také až do nynější doby knížata na Moravě vládnoucí sobě k ruce zvláštních dvorských úřadův neměli. Ve Znojmě na bývalém knížecím hradě zachovala se podnes malá, kulatá hradní kaple, v které spatřujeme převážnou památku staročeského malířství. Stěny uvnitř jsou totiž pokryty prastarým malováním, které bezpochyby ještě z konce tohoto století dvanáctého pochází. Mezi mnohými postavami svatých spatřujeme vyobrazení třiceti pěti panovníkův českých ve třech řadách vedle sebe, a to od Přemysla a Libuše až do knížete Bedřicha, který r. 1189 umřel; však žádný z těch údělních knížat, kteří na Moravě vládli, mezi nimi není, důkaz to, že i na Moravě vládu vrchních Českých knížat stejně jako v Čechách uznávali.

Morava byla tehdejší ještě trochu větší, nežli nyní, neboť na půlnoční straně patřily k ní všechny krajiny za Jesenickými horami až po řeku Pštinu, to jest celé pozdější Opavské knížetství, které se nyní k Slezsku počítá a dletem také již v Pruském Slezsku leží. Nikdy však nepřesahovala Morava polovici velikosti České země. Hranice proti Čechám, Uhrám a Rakousům byly již tenkrát tytéž jak až podnes jsou, jen k Uherské straně náleželo Banovské okolí za Olšavou u Uherského Brodu ještě k Uhrám.

Morava v této rozsáhlosti byla rozdělena s počátku od knížete Břetislava I. na troje knížetství, Olomoucké, Brněnské, a Znojenské. K Olomouckému knížetství náležely půlnocní krajiny hornaté, k Brněnskému prostřední část země, a k Znojenskému polední končiny proti Rakousům. Později oddělilo se od Znojenska malé knížetství Jemnické, které časem některým knížatům v 12. století za údel sloužilo, a v posledních letech téhož století odděleno jest od Brněnska knížetství Břeclavské podle řeky Moravy a Dyje, nejdále v poledních končinách. Tato knížetství v následujícím 13. století brzo zase v jedno splynula, spojena jsouce v rukou markhraběte Moravského, který vždycky býval mladším údem panující rodiny královské, a králi Českému bezprostředně podřízený.

Teprv od té doby, když Moravě dán titul markhrabství a spojena jest v rukou jediného knížete, to jest markhraběte, začali Moravané svou vlast za zvláštní od Čech rozdílnou zem považovati, počalo uvědomění moravské, zvláště když markhrabata zemi co zvláštní celek zřídili a při svém dvoře dvorské úředníky moravské ustanovovali.

Již od prvopočátku dělili se obyvatelé Moravy na rozličné kmény a župy, však pohříchu o starých kmenech moravských velmi málo zpráv se nám zachovalo. Když pak později malá knížetství povstala, ani s jistotou hranice každého tohoto knížetství ustanoviti neumíme, tolik však jisto, že knížetství Olomoucké bylo nejpřednější a největší, po něm bylo Brněnské a pak Znojenské. Ostatní dvě knížetství Jemnické a Břeclavské, neměla dlouhého trvání.

V každém větším knížetství bylo více žup se župními hrady a župními úřady jako v Čechách. Pozoruje se zvláštnost na Moravě, že jméno cůda místo župního soudu bylo více v obyčeji nežli v Čechách, a že se tu také déle zachovalo, tak že až podnes jednu ulici na předhradí Olomouckém, kde se cůda čili starý župní soud nalézal, co u ní ulicí jmenují. Pokud možná ze starých listin a kronik se dovědět, byly na Moravě asi následující župy:

1. Olomoucko, sahalo od prostředního dílu řeky Moravy na půlnoc až na hřeben Jesenických hor, tehdy ještě pralesem pokrytých. Župní hrad byla Olomouc, po zániknutí Velehradu nejpřednější hrad a město v celé zemi. Do Olomoucka připadala asi tato místa: Prostějov, Tovačov, Ptení, Čechy, Náměšť, Cholin, Litovle, pozdější město Uničov, Doloplazy, pozdější Sternberk, Brunseif a Dvůr.

2. Úsovsko, zahrnovalo celé hořejší pohoří řeky Moravy, a severozápadní polovici Jesenických hor, a hraničilo na západě s Čechy od Landskrona až přes

Králiky. Cůda se nalézala na hradě Úsově, nynějším městy, kterému Němci říkají Ausse. Sem připadala místa: Mohelnice, Moravská Třebová, Zábřeh a pozdější Šumberk, Šimberk, a Koldštein.

3. Úsobrněnsko, leželo jižně od předešlé župy, zahrnovalo nejvíce hořejší pohoří Svítavky. Cůda byla na hradě Úsobrně; nyní jest to pouhá ves, které se říká Húsobrně a německy Hausbrunn, a leží nad potůčkem jihovýchodně od města Jevíčka. Připadala sem asi nynější místa: Jevíčko, Svítavy, Březová, Letovice, Svítavka, Bozkovice, Kunštát, Rájec a Blánsko.

4. Holasicko, leželo za Jesenickými horami na půlnoc, kterou protéká Moravice a Opava, a sahalo až k řece Pštině v nynějším Pruském Slezsku. Cůda se nalézala v Holasovicích, kterýžto hrad již zmizel, a jenom ves téhož jména nám ho připomíná, která leží nad Opavou řekou mezi městy Opavou a Krnovem, a německy Kreuzendorf se nazývá. Sem připadají nynější místa: Opava, Krnov, Bruntál, Vrbno, Javorník, Osoblah, a v Pruském Slezsku Hlubčice a Hrobník.

5. Hradecko, leželo jihovýchodně vedle předešlé župy, zahrnovalo dolejší díl řeky Moravice a Opavy a vztahovalo se až k řece Odře. Cůda byla na Hradci nad Moravicí, kterýž jest posud městečko, a německy Grätz se jmenuje. Sluší znamenati, že Němci v Moravě ještě pilněji nežli v Čechách jména našich vsí a měst buď překroutili, buď místo nich zcela jiná jména si vymysleli. Sem připadají nynější místa: Víkštejn, Klimkovic, Odra, Bílovec, a v Pruském Slezsku Hlučín a Benešov. Tyto dvě poslední veliké župy proměnily se později v knížetství Opavské a Krnovské.

6. Přerovsko, zahrnovalo celé podkrají řeky Bečvy od řeky Moravy až k řece Ostravici, která ji od Polska, pozdějšího Slezska (Těšínska) oddělovala. Cůda byla na hradě Přerově nad Bečvou, i připadala sem nynější místa: Hulín, Holešov, Bystřice pod Hostýnem, Hranice, Starý a Nový Jičín, Příbor, Fránštát, Rožnov a Valaské Meziříčí.

7. Pustiměřsko, zahrnovalo krajiny okolo řeky Hané na západní straně od řeky Moravy. Cůda byla na hradě Pustiměři nedaleko Víškova, kterýž později zašel a cůda bezpochyby do Víškova přenesena byla; později byl tu klášter Benediktinek, a nyní jest to městy. Do této župy vlastních Hanákův připadaly: Víškov, Ivanovice, Švabenice, Pačlavice, Kojetín a Kroměžď.

8. Svytlahněvsko, podkrají starého Velehradu, rozkládalo se od župy Brněnské k východu až k horám pomezím proti Uhrům; řeka Morava tekla prostředkem od půlnoci k polednímu. Ze starého Velehradu, druhdy sídla knízat Velké Moravy i arcibiskupa sv. Methodia, zbyla do tohoto času pouhá osada trhová, (nynější Staré Město) vedle opuštěného hradíště na ostrově řeky Moravy, z kterého za Přemysla Otakara II. učiněno hrazené město Hradiště Uherské. Cůda byla na hradě Svytlahněvi, hodinu na půlnoc od Velehradu nad Moravou, kterýž založil kníže Břetislav I. po roce 1131. Nyní jest tam ves, nazvaná Svytlah. Sem připadají: Stránský, Koryčany, Buchlov, Ostroh, Veselí, Strážnice, Uherský Brod, Brumov a Klobuky. Kus země za Hrádkou Olšavou, kde leží Bánov, náležel tehdy ještě k Uhrům.

9. Brněnsko vztahovalo se od hranic českých po obou stranách řeky Svratky, kterou lid nyní poněmčile Svarcava zove, na polední straně bezpochyby až k Němčicům, na východní až k Slavkovu. Brno, hrad, bylo sídlo knízat a cůdy, a jmenuje se nyní Špilberk, kdežto původní jméno Brno na město pod hradem přešlo. Do Brněnska připadaly: Rousínov, Slavkov, Židlochovice,

Rejhrad, Velké Ořechovo, Oslavany, Ivančice, Veverí, Velká Bíteš, Tišnov, Křižanov, Pernštejn, Bystřice, Žďár a Jímramov.

10. Hodonínsko, malá krajina při řece Moravě na polední straně od Spytihněvka. Cúda byla na hradě Hodoníně nad Moravou, nyní město, jemuž Němci Goding říkají.

11. Břeclavsko zaujímalo nejvíce k polední straně vyběhající část země Moravské mezi řekami Moravou a Dyjí; cúda byla v Břeclavi, hradě od knížete Břetislava I. buď založeném buď obnoveném. Němci ho zovou Lundenburg. Sem připadá pozdější pomezí hrad Landshut nyní městys, Čejkovice, Kyjov a Dambořice.

12. Podivínsko, též malá krajina po obou stranách řeky Dyje. Cúda byla na hradě Podivíně, který s podhradím Sekyř-Kostelem v jedno místo splynul, a nyní u Němcův Kostel slove.

13. Strachotínsko, malá krajinka vedle předešlé též po obou stranách Dyje. Cúda byla na hradě Strachotíně nad Dyjí hned pod tím místem, kde do ní padá Svratka s Jihlavkou spojená. Nyní jest to město, který se jmenuje německy Tracht. Sem připadá Mikulov, Pouzdramy a snad Hustopeč.

14. Znojmsko táhlo se po půlnoční straně řeky Dyje, a jen u Znojma k jižní straně tuto řeku trochu přesahovalo. Zde stával knížecí hrad Znojmo, sídlo župy, nyní město, i připadají sem místa: Hrušovany, pomezí knížecí hrad Hrádek (Erdberg), Jaroslavice, Louka, Višňová, Jevišovice a Kravsko.

15. Pravlovsko, malá krajinka podle Jihlavy, mezi Brněnskem a Znojmskem. Cúda byla na hradě Pravlově nad Jihlavkou, kde jest nyní městys od Němcův Pralitz zvaný. Sem připadá bezpochyby Loděnice, kde byla r. 1185 rozhodná bitva svedena, a Dolní Kounice, někdy se slavným panenským klášteřem.

16. Rokytensko zahrnovalo krajinu potoka Rokytne čili Jaroměrky. Zde byl župní hrad Rokytěň nad jmenovanou říčkou, nyní ves, které říkají Němci Rottigl. Sem připadá blízký Moravský Krumlov, Rouchovary a Náměšť nad Oslavou.

17. Bytovsko, krajina západně vedle Znojmska při řece Dyji. Župní hrad Bytov čili Bětov posud jest znamenitý. Sem připadá Vranov, Moravské Budějovice, Domamily, Jaroměřice a Hrotovice.

18. Jemnicko, krajina vedle předešlé, nad Moravskou Dyjí nejdále na západu. Župní hrad, v 12. století sídlo údělních knížat, Jemnice, nyní město, německy Jamnitz zvané, leží nad říčkou Želetavou. Sem připadají Dačice a Slavonice, Třebíč, Brtnice, Stonařov, Telč a Nová Hřiše.

19. Jihlavsko leželo podlé hranic českých nad Jihlavkou a Oslavou. Cúda se nalézala na hradě Jihlavě, potomním horním městě. Sem připadají místa: Velké Meziříčí a Měřín.

Bylo-li dříve nebo později více žup na Moravě, o tom jistých zpráv nám schází, ano

vůbec o Moravě a o působení těch malých knížat v ní až do konce 12. století velmi skrovných zápisek se zachovalo.

Knížetství Olomúcké obsahovalo, Olomúcko, Úsovsko, Úsobrněnsko, Přerovsko, Spytihněvsko, Pustiměrsko, potom Hradecko a Holasicko. Poslední dvě krajiny skládaly v 13. a 14. století knížetství Opavské.

Knížetství Brněnské obsahovalo Brněnsko, Jihlavsko, Strachotínsko, potom Břeclavsko, Hodonínsko a Podivínsko. Poslední tři krajiny však, jak se zdá, skládaly ku konci 12. a 13. století knížetství Břeclavské.

Knížetství Znojmské obsahovalo Znojmsko, Pravlovsko, Rokytensko, Bytovsko a Jemnicko. Poslední dvě krajiny však v 12. století skládaly na krátký čas knížetství Jemnické.

Morava měla za starodávna hranice tak opatřené, jako Čechy; kde byly hory a lesy, jako ku straně české a uherské, tu se les pomezí v celosti chránil, a šly jen úzké cesty tudy, které se snadno zásekami před nepřítelem zatarasiti mohly. Byly to právě zemské brány, z kterých známe zejména mezi Čechy a Moravou: zemskou bránu na Trstenici mezi župou Úsobrněnskou a Litomyšlskou; zemskou bránu Liběckou v okolí nynějšího města Žďáru, mezi župou Brněnskou a Čáslavskou; zemskou bránu u Jihlavy při cestě přes Habry v Čechách. Mezi Moravou a Uhry byla nejznamenitější zemská brána u Brodu Uherského, kterou se šlo soutěskou Hrozinkovskou do župy Trenčinské v Uhřích. Druhá taková zemská brána proti Uhrám byla u Brumova podle Vlarského potoka.

Kde byly hranice zemské v rovinách, stavěly se k jejich ochraně pomezí hrady, a to jmenovitě na polední straně proti Rakousům a podle řeky Dyje, kdež se až podnes památka těch hradův zachovala, jako byly Bytov, Vranov, Znojmo, Hrádek, Strachotín, Podivín, Břeclav, pozdější Landshut, a na řece Moravě proti Uhrám Hodonín. Na půlnoční straně proti Slezsku čili starému Polsku šly cesty přes starý a nový Jičín do Těšínska, přes Hradec, přes Opavu a přes Krnov; však místo hor zdá se, že tu nejvíce pomezí lesy bránily přístupu do země.

HLAVA VII. Královská doba Přemyslovičův.

Od r. 1197 do 1306.

Král Přemysl Otakar I.
1197—1230.

K níže Přemysl smluviv se 6. prosince 1197 s bratrem svým Vladislavem vešel slavně na hrad Pražský, a tu před shromážděným národem nastolen jest podle starodávných obřadův na kamenném stolci knížecím. Bylo to poslední starodávné nastolení knížete Českého, který v krátce na to již navždy důstojnosti královské dosáhl.

Nyní Přemysl, jsa utvrzen ve vládě své, velmi chytře a prozřetelně si počínal, a zvláště pílil svou k říši Německé obrátit, odkud českým panovníkům i celému národu Českomoravskému vždy největší nebezpečí hrozilo. Tam byl nedávno císař Jindřich VI. umřel, čehož Přemysl také hned, jak výše povědím, použil, a tak na knížetství České dosedl. Počali se v Němcích dva knížata o císařský trůn hlásiti, Filip z Hohenštaufu, bratr zemřelého císaře, vojvoda Švábský, a Ota z rodu knížat Saských, vojvoda Brunšvický. Náš Přemysl vešel hned s Filipem Švábským ve srozumění, i zavázali se smlouvou oba vespolek, že jeden druhému pomáhati bude; Přemysl slíbil, že bude k tomu působiti, aby na trůn německý Filip zvolen byl, a že proti Otovi Brunšvickému, kdyby Filipovi ustoupiti nechtěl, bojovati bude; Filip zase Přemyslovi se zaručil, že jak mile nejvyšší moci císařské dosáhne, Přemysla na královské důstojenství vyzdvihne. I stalo se tak, a když dne 6. března 1198 dalo se volení Římského krále, přišli k tomu také Přemysl a jeho bratři, Vojtěch, arcibiskup Salcburský a Vladislav, markhrabě Moravský, kteříž jednomyslně dali svůj hlas

Filipovi z Hohenštaufu, a tudíž platně k tomu přispěli, že tentýž Filip zvolen byl. A však ne všichni knížata říšští tuto volbu uznávali; stalo se, že jedna strana mezi nimi Otou Saského za Římského krále vyvolala. Filip nemeškal, našeho Přemysla za umluvenou válečnou pomoc proti svému soku požádati, a již v letě téhož roku sebral Přemysl válečný lid z Čech i Moravy a s ním Filipovi na pomoc do Němec táhl. Když přitáhl k městu Würzburku, tu se čeští bojovníci, kteří byli v družině českých pánův, těmto svým pánům zprotivili a s nimi dále táhnouti nechtěli. Bezpochyby že Přemysl chtěl jim staviti obvyklé loupeže, jakých všude, i v zemi přátelské dopouštěvali se, a proto velký počet lidu branného nazpět do Čech se navrátil, a vojsko české tím se oslabilo. Jenom panu Jiřímu z Milevska nikdo z lidí jeho neušel, z čehož prý potom pán ten zvláštní chválu měl. Přemysl přitáhl se svým lidem na Rýn, kde se s ním volený král i císař Římský Filip spojil, a tu vešli do města Mohuče, kdež arcibiskup Taranaský (poněvadž arcibiskup Mo-

Vyobrazení Svato-Václavské orlice.
(Str. 715.) (79.)

hučský právě na Jerusalemské pouti byl) dne 15. srpna 1198 Filipa z Hohenštaufu na Římské království slavně pomazal a korunoval, a spolu také Přemyslovi královské pomazání dal. Zprávy kronikářův jsou o tom velmi skoupé a zdá se, že Přemysl přijav v Mohuči pomazání královské, teprve v Boppardu, městě nad Rýnem níže Mohuče, skutečně korunován byl.

Brzo po korunovací císaře Filipa a Přemysla krále Českého vypukla válka s Otou Brunšvickým, od druhé strany v Němcích za Římského krále zvoleným. Tu se však ukázalo, že v Němcích rozdvojených ta strana vrch dostává, ku které král Český, zajisté nejmocnější a nejsamostatnější mezi říšskými knížaty, se přidal. Tak bylo hned nyní, a Přemysl pomáhal Filipovi nejen mocnou přímlovou u papeže Innocen-

cia III. jak nejplatněji, ale též zbraní proti Otovi. Ota totiž dal se v Cáchách také na Římské království korunovati, a přidrželi se ho knížata nejvíce za Rýnem a v Saských zemích. Táhl tedy Přemysl s císařem Filipem v měsíci říjnu 1198 za Rýn proti Otovi, a tu přišli k řece Moseli, kdež Němci strany Otovy jim přepravy přes tu řeku mocně chtěli brániti. Pře-

mysl se svými Čechy, chtě sobě přechod mečem vynutiti, velmi silně na nepřátely dorážel, a tak to potýkání až do noci trvalo. Druhého dne boj se obnovil, ale Otonští nemohli Čechům déle odolati, a tu hlavně udatností Čechův se podařilo, nepříteli od řeky odehnati, a celé vojsko Filipovo na druhý břeh přepravit. V celé krajině za Rýnem a Moselou Čechové i Němci Fili-

Královna Adléta nepřipuštěna před soud, který ji s Přemyslem rozvedl, 1198. (Str. 716.)

(80.)

povi strašlivě řádili, tak že konečně Otu Brunšvického přinutili, že se do Sas utéci musil. S velikou slávou vrátil se Přemysl do vlasti.

Tak byl Přemysl králem, již třetí panovník Český, který toho titulu dosáhl, a však v tom ohledu šťastnější předchůdcův svých, že dovedl tomu povýšení svému trvalosti zjednati, a české království upevniti, ba co více, že ze svého postavení v říši Německé za rozličných okolností vždy jen prospěchův pro sebe a pro Českou zem nabýval, kdežto jindy bývalo to

záhubou Čechův, kdykoliv se jejich panovníci s císaři velmi sprátelili a jim k službám se propůjčovali. Zdá se pak, že Němci od té doby, jakož vůbec od časův svatého Vojtěcha, kterého Adalbertem nazvali, ve zvyku měli, osobám vznešenějším národu slovanského dávatí svých jmen německých, také našeho krále Přemysla Otokarem přezvali, načež se sám Přemysl Otokarem psáti začal. Jmeno Otokar však jest německé a od staroněmeckého jmena Odoaker pochází.

Hned od počátku panování krále Přemysla Otakara I. ukazují se první znaky čili znamení na pečetech a praporech. Až dosud knížata a králové čeští na své pečeti, mince a prapory obraz sv. Václava dávali. A však když ve válkách křížáckých v minulém století dvacátém povstal obyčej, že sobě knížata, pánové a rytíři zvláštní znamení čili erby rozmanitých podob na štíty a korouhve dávali, tu konečně ten obyčej na sklonku téhož století i u nás se ujímal. Nemysli však nikdo, že na ty znaky hned s počátku tak veliká váha byla kladena, byly více osobní libůstkou, a teprv kdo pod některým sobě zvoleným znakem šťastně bojoval, anebo jinak chvály a slávy došel, zachoval ho potom bez proměny a svým potomkům odkázal. Králové a knížata měli též znaky své, avšak jen osobní, které teprv po čase staly se spolu znaky jejich království a zemí. Hned s počátku ukazuje se na pečetech krále Přemysla I. dvojitý znak, totiž lev o dvou ocasích potom černá orlice. Lva o dvou ocasích užíval také bratr jeho Vladislav, markhrabě Moravský. Orlice však dávala se téměř výhradně na posavád obvyklý obraz sv. Václava, a sice do štítu, jež tento svatý patron na majestátě sedě drží. Protož nazváno tuto orlici znakem sv. Václava, a teprve od těch dob se sv. Václav s orlicí ve štítu a na korouhvi malovati začal. Tato černá orlice připomíná černého orla říšského, a podle nejstarších vyobrazení vypadala takto: štít čili půda byla stříbrná čili bílá, orlice černá, majíc hlavu na pravou stranu obrácenu; zobák a drápy, potom obloučky přes roztažená křídla tažené a jetelovými lupeny se končící, byly barvy žluté čili zlaté; z celé orlice pak vyšlehaly vůkol červené plaménky.

Svato-Václavská orlice však nezůstala znakem zemským, bílý lev o dvou ocasích dostal převahu, a stal se pak výhradně erbem království Českého, kdežto orlice ve mnohých sousedních zemích zvláště polských v oblibu vešla. Zvláštní moravská orlice ukazuje se teprv r. 1233 na pečeti markhraběte Přemysla, však bez barev určitých, a r. 1297 na pečeti krále Václava II. jakožto markhraběte Moravského a to již kostkovaná, jako posud se maluje. Ty kostky byly bezpochyby již tehdáž barvy bílé a červené, a štít modrý.

Král Přemysl Otakar I. rozvedl se s manželkou Adlétou Mišeňskou a pojal Konstancií Uherskou.
1198.

Že Česká země a panovníci její na královské důstojenství pozdvížení byli, z toho se ovšem Čechové všickni, zvláště pak dvořané, velice radovali a těšili. Ale na královnu Adlétu, manželku Přemyslovu, velký zármutek se uvalil. Bylať ona dcera Oty, markhraběte Mišeňského, se strany Přemyslovu matky, královny Judity Durynské, k němu příbuzná. Přemysl oženil se s ní asi r. 1179 ještě co mladý kněz, nemyšle o tom, že by kdy mohl na trůn Český dosednouti. Také k tomu sňatku nedalo přátelství s obou stran svolení svého, aniž jaká svaatební smlouva učiněna byla. Byloť mezi nimi příbuzenstvo ve čtvrtém stupni, a papež proti tomu manželstvu horlil. Nyní již více než osmnácte let s ní živ byv, s ní několik synův a dcer splodil, a tu se mu najednou znechutila, když se s královskou korunou domů navrátil. Vzpomněl si, že jest k němu příbuzná, i žádal biskupa Daniele, aby ho s ní rozvedl. Však nyní již věc taková bez křivdy a násilí ani předsebráti ani vykonati se nemohla. Král však stál na svém, a tak musel biskup Daniel, jemu ve všem povolný, platnost sňatku jeho s Adlétou podle předpisův církevního práva vyšetřovati. Povolání jsou tedy jednoho dne do kláštera Strahovského přední pánové zemští, pak kanovníci, opatové a probošti, a tu s nimi biskup k soudu zasedl; když pak sedmero pánův zemských přísahou stvrdilo, že mezi Přemyslem a Adlétou bylo skutečné příbuzenství, tu biskup Daniel soudní nález o rozvedení jejich vynesl. Ubohá královna s hořkou žalostí do kláštera vešla, a chtěla před soudem sama svou při a platnost svého manželství hájiti, však tu jí oděnci před soudní síní cestu zastoupili a vejíti ji nedali. Zavržena jsouc odešla s pláčem, a vzavši děti své, opustila dům svého manžela uchýlíc se ze země do Míšně k svému bratrovi, markhraběti Dětrichovi, a poněvadž Přemysl, jsa s ní nálezem dle církevního práva vynešeným rozveden, bez prodlení nový sňatek obmyslel, tu aby čest svých dítek od otce též zavržených a novým sňatkem potupených obhájila, posly k papeži do Říma vypravila, aby jemu křivdy své oznámila a spravedlivosti se dovolala. Však se nedočkala ubohá paní šťastného vyřízení žaloby své, a pomáhajíc stavěti klášter sv. Kříže u Míšně, v něm se zavřela, a teprv v třinácti letech po svém rozvodu skončila strastný život svůj dne 1. února roku 1211.

Děti její nevrátily se do Čech více. Kolik dítek z toho manželství pošlo, není známo, ani jak se každé jmenovalo. Víme jen tolik, že byl syn jmenem Vratislav, který nesměje se hlásiti k otci žil při dvoře svých ujcův, markhrabat Míšeňských, a od r. 1207 až do r. 1224 co svědek se jmenuje v jejich listinách. Potom byla dcera Markéta pod jmenem Dagmar slavná královna Dánská, jiná dcera Božislava byla první manželkou německého hraběte Ortenburského Jindřicha I.; třetí dcera nejmenovaná byla jeptiškou v saském klášteře v Gernrode.

Nejznamenitější z těch dětí byla ovšem Marketa čili Drahomiř, po dánsku Dagmar nazvaná královna Dánská, o které lid v Dánsku prý posud vděčně a vroucně spomíná a co dobroditelku v národních písních její památku slaví. Narodila se okolo r. 1186, a když byla s matkou svou již v Míšni, tu r. 1204 dánský král Valdemar II. co osmnáctiletou dívku sobě jí zamiloval a o její ruku požádal. Vypravil posly své do Míšně, kteří spanilou nevěstu do města Bukovce čili Lubeku nesli, kde se r. 1205 svatba krále Valdemara a Drahomiře slavila. Osm let žila s Valdemarem v blaženém manželství, a tuto dobu pokládají Dánové za nejzdařnější a nejslavnější vlasti své. Porodivši svému manželu syna Valdemara, jenž později za krále povolán od lidu Valdemarem dobrým nazván byl, však před otcem ještě umřel, byla Drahomiř útočištěm a útěchou všech pronásledovaných a nešťastných, zrcadlem cností domácích a a příkladem zbožnosti. Umřela dne 24. máje 1213 a pochována leží v Ringstedu po levém boku manžela svého. Na smrtelném loži prosila prý krále, aby milosrdenství prokázal nešťastným a opuštěným, a pak vysílala modlitbu k nebi za blaženost země a štěstí krále, chotě svého.

Král Přemysl Otakar hned po ohlášení soudu, že s Adletou jest rozveden, posly své vypravil do Uher ke bratrům Emerichovi a Ondřejovi, kteří po sobě byli králi Uherskými, žádaje od nich sestru jejich Konstancii, dceru nebožtka Bely III., k manželství. Konstancie neodpírala tomu manželství, avšak museli jí dříve arcibiskup uherský a jiní kněží ubezpečiti, že Přemysl s Adletou podle předpisův práva církevního skutečně rozveden býti musel. Byla potom Konstancie co královská nevěsta z Uher do Čech nešena, a svatba se slavila bezpochyby ještě během téhož roku 1198.

Probošt Arnold žaloval na biskupa Daniele v Římě.

1198—1202.

Toho času kromě žaloby zavržené Adlety na krále Českého došla do Říma k papeži z Prahy ještě druhá žaloba, a to od kněze Arnolda, probošta Sadského a kanovníka Pražského, proti zvolení Daniele II. na biskupskou stolicí Pražskou. Již výše pověděli jsme, že

volba toho biskupa se dala jen dle vůle knížete Vladislava proti vůli duchovních. Někteří kanovníci, opatové a proboštové jsouce velkým dílem Němci anebo smýšlení německého, velmi se tím pohoršili, že Daniel na pouhém potvrzení knížete Českého přestával, a z jeho rukou právomocnost biskupskou obdržel. Podle jejich mínění jen císař Římský takové potvrzení čili investituru udělovati mohl, a považovali tento případ za zlehčení důstojnosti biskupské. Tlumovníkem takového smýšlení učinil se výše řečený Arnold, bez pochyby také Němec, a ještě r. 1198 žalobu velmi jízlivě sepsanou k papeži do Říma poslal. Pravilť v ní o Daniele, že jest syn kněze, že byl sám zjevně ženat a měl děti z toho manželství, že jest oddán opilství a smilství a ještě jiným ohavnostem, že se na biskupství vetřel, a že přijav od knížete investituru, uvedl tím kostel Pražský ve služebnost, potom že rozmrhal poklad kostela Pražského v ceně asi 1000 hřívén, že více než 50 vsí, náležejících k biskupství, rozdal dvořanům knížete na velikou škodu kostela, podobně že knížeti samému postoupil znamenitého hradu Podivína, náležejícího kapitule Pražské. Toť bylo ovšem patrné utržení na cti, a hlavní provinění, které se v té žalobě jaksi skrývalo, bylo jen to, že Daniel byl od světské moci biskupem jmenován a od knížete Českého potvrzen. Byloť pak také hned tomu Arnoldovi Sadské proboštství odejmuto.

Papež Innocenc III. nařídil arcibiskupovi Magdeburskému, aby pravdivost té žaloby na biskupa Daniele vyšetřoval. Museliť se biskup Daniel i jeho žalobník Arnold před řečeným arcibiskupem v městě Dobrosoli čili Halle postaviti. Probošt Arnold však, veda ty žaloby sám, poněvadž si snad ostatní prelati pro krále Přemysla a jeho dvořaniny s ním co žalobníci vystoupiti netroufali, pravdivost všeho toho, co proti biskupovi pronesl, důkazy provésti nemohl; proto byl od arcibiskupa co ustanoveného soudce odmrštěn, a musel v rouše kajicném a bos biskupa Daniele za odpuštění žádati, a za křivého udavatele se vyznati, arcibiskupovi musel přísahati, že těch věcí budoucně na biskupa Daniele udávati nebude.

Avšak Arnold nedbav takové pokory, běžel potom do Říma, a zas všecky ty věci na biskupa papeži podal. Načež papež biskupa Daniele do Říma obeslal, aby se na den sv. Martina r. 1199 před ním postavil a z těch žalob se vyvedl. Biskup se té cestě do Říma vyhýbal, a napřed za prodloužení lhůty až do velkonoc r. 1200 požádal, potom zas pod vše-

likými výmluvami předce sám se před papeže nepostavil, nýbrž několik svých kanovníkův co plnomocníky své do Říma vypravil. Tyto plnomocníky papež sice předpusťl, avšak jak se zdá, jen z ohledu na krále Přemysla, poněvadž mu na jeho přátelství záleželo, a když mu ti plnomocníci správu podali, že se Arnold v Magdeburce dalších žalob odřekl, tu také papež jemu nařídil, aby o těch věcech mlčel. Avšak také biskupu Danieli uložil, aby se ze zlého nařčení dle církevních předpisův očistil, totiž svědectvím dvou biskupův a tří opatův před arcibiskupem Salzburským, potom aby se krom toho předce osobně do Říma dostavil, jinak že ho bude moci arcibiskup Salzburský ssaditi, a kapitule Pražské povolit, aby nového biskupa volila. Biskup Daniel také v tom činil odklady, jako dříve, tak že arcibiskup Salzburský skutečně již klatbu naň ohlásiti musel, až by své odklady dostatečně ospravedlnil a o to se postaral, že zaň a k jeho prospěchu biskupové, Řezenský a Hamburský, pak tři čeští opatové, Kuno Břevnovský, Blažej Sázavský a Silvester Kladrubsý svědčili, a tak ho před arcibiskupem Salzburským očistili. Když se to stalo, nastoupil konečně Daniel r. 1202 cestu do Říma, a papež ho potom dne 5. máje 1202 od sebe propustil s rozhrěšením a s nařízením ku kapitule Pražské, aby jej ctíla napotom co otce a pastýře.

Byla to velmi důležitá věc, že papež Innocenc III. té žaloby Arnoldovy sobě nevsímal, jako by biskup přijetím potvrzení svého od knížete Českého českou biskupskou stolicí ve služebnost byl uvedl. Tím totiž papež prostředně uznal a potvrdil, že církev česká ve věcech světských pod vrchní mocí králův Českých, však nikoliv císařův Římských, stojí. Biskup Daniel vrátiv se z Říma na svou biskupskou stolicí do Prahy, učinil s Arnoldem pokojné narovnání, tak že mu odňaté proboštství v Sadské zase navrátil a škody nahradil. Zdá se tedy, že v Arnoldových žalobách předce něco bylo, k čemu se biskup mlčky přiznával. Tato jeho rozepře zavedla ho do velkých dluhů, a několik kanovníkův Pražských, kteří naň v Bononii ve Vlaších za dluhy ručili a sami svými osobami v zástavu se dali, dřív než zaplatiti mohl, tam umřeli. Biskup Daniel II. potom biskupoval pokojně.

Úmrtí v panující rodině a biskupův Olomouckých.

Nové kláštery.

1199—1202.

V běhu tří let umřeli čtyři knížata Přemyslovci na Moravě, kteří ještě byly v držení podílův svých; první byl Svatopluk, kníže Jemnický, který bezpochyby na začátku r. 1199 z toho světa sešel; jej následoval během téhož roku Spytihněv, kníže Brněnský, potom dne 10. prosince r. 1200 Vladimír, kníže Olomoucký a r. 1201 Břetislav, kníže Břeclavský. Jenom tento poslední pozůstavil syna Žibřida, kterýž byl r. 1220 kanovníkem Olomouckým. Po ostatních nezůstalo potomstva, a tudíž markhrabě Vladislav, bratr krále Českého, celou Moravu spojil v jednu zem, a stejně ve všech částech jejích panoval.

Jeho a krále Českého bratr, Vojtěch, arcibiskup Salzburský, umřel také v tom čase, totiž dne 7. dubna r. 1200. Tak zůstali z rodu Přemyslovského nedávno ještě tak četného jen král Přemysl Otakar I., a markhrabě Vladislav Jindřich, potom ještě dva bratří Děpoltici, synové Děpolta II., totiž Děpolt III. a Soběslav, kteří vládli údělem svým v Čechách, totiž v Chrudimsku, Čáslavsku, Vratislavsku a snad i v Kouřimsku, jejichžto potomstvo však také do padesáti let vymřelo.

Také dva biskupové Olomoučtí nyní v krátkce po sobě umřeli, totiž dne 17. prosince biskup Engelbert, potom jeho nástupce, biskup Bavor, který jen půldruha leta biskupoval, a 1. října 1201 umřel. Na téhož místo zvolen a potvrzen byl od krále Přemysla I. Robert čili Ruprecht, rozený Angličan, před tím mnich v Cisterckém klášteře Nepomuckém, znamenitý bohoslovec.

Do těchto let připadá také zvelebení a nové založení několika duchovních ústavů. Kníže Spytihněv Brněnský byl velkým dobrodincem kláštera Třebíčského, jehožto velký chrám se právě nyní dostavoval, a jako slavné a znamenité dílo starého stavitelského umění až do dneška se zachoval, tak že se může pokládati za nejpřednější památník starých Moravských knížat. Tentýž kníže Spytihněv založil již okolo r. 1195 také Benediktinské proboštství na Luhu, v nynějším Komárově u Brna, které klášteru Třebíčskému náleželo.

V Čechách stavěl pan Hroznata, zakladatel kláštera Tepelského, okolo roku 1200 ženský klášter Premonstrátek v Chotěšově, a stav se sám, jak jsme již nahoře oznámili, Premonstratem, všechny své statky jak Tepel-

Beneš Heřmanův pod Hrubou Skalou Sasíky pobil. (Str. 725.)

(81.)

skému tak Chotěšovskému klášteru daroval, a za Mazovského knížete Otu ovdověla, v Chotěšovském klášteře převorkou učinil.

Mocný pán český, Slavěk, župan Břilinský, máje hrad Osek na jedné přední výšině Srbských hor čili Krušného pohorí, pozval klášterní sbor Cisterciánův Waldsadských, jež před nemnohými lety pan Milhost na Maštov povolal, aby se na jeho statku pod hradem Osekem na příhodném a pěkném místě osadil, kde mu klášter vystavěti sobě předsevzal. Přestěhovali se tedy Cisterciáni r. 1200 na Osek, klášter téhož jména stavěli, majíce veliký kus pomezního lesa a mnohé jiné statky od pánův Slavka a Milhostě darované, bratra Rudharda za prvního opata sobě zvolili a v lese nové osady zakládati se jali, do nichž, jsouce Němci, také osadníky z Němec volali. Tak povstal klášter Osecký, kterýž od krále Přemysla I. v ochranu vzat brzo se zvelebil, a okolo něho uhostily se první osady německé v těchto půlnočních stranách Českého království.

Až do těch dob stávala na místě bývalého sídla starých Moravských knížat, Rastislava a Svatopluka, na Velehradě nad řekou Moravou, nyní v župě Spytihněvské, tržní osada, kterou se vším okolím kníže Břetislav I. ku proboštství Spytihněvskému od něho založenému daroval. Zpustlý kostelíček sv. Jana Křtitele, pak jeden dvůr s polnostmi měl však klášter Litomyšlský. Nynější markhrabě Vladislav Jindřich však to všecko skoupil, a okolo r. 1198 opodál starého Velehradu klášter pro mnichy řádu Cisterckého založil, jemuž dal staré jméno Velehrad. Jeho bratr, král Přemysl I., tento nový klášter r. 1202 vzal ve svou ochranu a později mnohé výsady mu udělil.

Okolo r. 1200 založil Leva z Klobúk, komorník cudy Brněnské, klášter Premonstrátský v Zabrduvicích, hned za říčkou Svítavkou u Brna, povolav tam řeholníky z kláštera Strahovského u Prahy. R. 1209 potvrdil to založení papež Innocenc III. a r. 1210 král Přemysl Otakar I. a markhrabě Vladislav, který také nadání toho kláštera rozmnožil. S počátku ten klášter převor spravoval, první opat byl teprv r. 1231 kněz Konrad.

Přemysl I. od Filipa se odvrátil, cis. Otu uznal a podruhé korunován byl.

1202—1203, 24. srpna.

Filip z Hohenstaufu se svým soupeřem Otou Saským dlouho o trůn císařský bojoval, a však když se potom papež Innocenc III. r. 1201 ve své bulle dne 1. března vydané pro Otu

Saského prohlásil, tu se věci Filipovy ve zlé obrátily. Papež psal zároveň také téhož dne 1. března 1201 králi Přemyslovi, že neuznává Filipa za krále Německého, také Přemyslův titul královský, jako od Filipa nabytý, uznávati nemůže, avšak aby se obrátil k Otovi Saskému, kterého jakožto Otu IV. za pravého krále Německého a voleného císaře Římského uznává, ten že jemu, Přemyslovi, královské důstojnosti platně uděliti může, bude-li jemu proti Filipovi pomáhati. Listem dne 13. prosince 1201 daným napomínal papež také markhrabě Vladislava, aby Otu IV. za pravého císaře uznal. Přemysl I. dlouho se váhal, má-li Filipa opustiti, a ještě 8. září r. 1201 papeži psal za Filipa se přimlouvaje. Však tu stalo se, že Dětrich, markhrabě Míšeňský, bratr zapuzené Adlěty, chtěje se na Přemyslu pomstíti a jsa důvěrným přítelem Filipa z Hohenstaufu, toho silně a velmi nepřátelsky proti svému bývalému svaku, Přemyslovi, popuzoval, žaluje naň, že Adlětu od sebe odstrčil, a tím, že jinou manželku pojal, jej a sestru jeho Adlětu náramně potupil. Filip vyslyšev takové žaloby, napomenul Přemysla, aby to napravil, a jemu, jestli by tak neučinil, všelijak hrozil. Ale Přemysl z toho, že se Filip v jeho manželství míchá, velmi se mrzel, a dal prý jemu na to slušnou odpověď; — i tak se stalo, že se Přemysl r. 1202 zjevně od Filipa z Hohenstaufu odvrátil, a Otu IV. za pravého krále Německého uznal. S ním to učinil též jeho ujec s matčiny strany, Heřman, lanthrabě Durynský, kterého k tomu namluvil papežův legát Guido, biskup Palestrinský. Ku které straně v Němcích král Český se přidal, ta strana dostávala převahu. Tak bylo i zde. R. 1203 táhl Filip z Hohenstaufu proti Heřmanovi lanthraběti, chtěje ho za nevěru potrestati; tu však papežský legát Guido do Čech se obrátil, aby Přemysla a všechny Čechy k válce proti Filipovi přemluvil, potom ještě do Uher pospíchal, aby také krále Emericha uprosil, a k podporování strany Otovy pohnul. Přemysl se tedy mocně k tažení do Němec připravil, a jeho svak, král Emerich, poslal z Uher hojně zástupy lidu bojovného, zvláště mnoho Kunův čili Kumanův, kterýžto polodivý národ dříve u Černého moře bydlel, máje jméno Polovcův čili Plavcův, a nedávno do Uher přijat byl. S tímto lidem z Uher spojil Přemysl I. vojsko české, a letního času 1203 do Durynk vytáhl, kdežto k němu ještě přirazili ujec jeho lanthrabě Durynský a falekrabě od Rýna. S touto mocí postavil se proti Filipovi z Hohenstaufu, kterýž netuše sobě před ním s pole ustoupil a v Erfurtě se zavřel.

Když pak Přemysl s druhými knížaty Erfurt obléhal, podařilo se Filipovi s několika věrnými v noci potajmo z Erfurtu vyvážnouti. Odstoupila spojená vojska od Erfurtu, a k žádosti papežského legáta proti arcibiskupovi Magdeburškému táhla, protože nechtěl papeže poslouchati a s Filipem držel. Čechové prý tu ve spojení s divokými Kumany strašně řádili, a daleko široko bídu a hrůzu v celé krajině plodili. Však největších nelidskostí dopouštěli se Kumani. Mezi tím přišel také král Ota IV. sám z dolejších krajín porýnských, a máje také své vojsko s sebou dočista všechnu stranu Filipovu s pole sehnal. Že pak se to hlavně jen pomocí krále Přemysla státi mohlo, byl tím jemu velmi zavázán. Královského titulu Přemyslova uznávati nechtěl, proto že od nepřítele pocházel, avšak zas ho jemu upírati nemohl pro tu velkou službu, kterou mu prokázal; i tak stalo se, že i Ota IV. našeho Přemysla za krále povýšil. Vešli tedy do města Meziboru, a tu byl dne 24. srpna 1203 Přemysl ve hlavním chrámě od papežského legáta a kardinála Guidona s velikou slávou podruhé korunován.

Vítězství nad Sasy pod Hrubou Skalou. 1203.

Mezi tím časem, když král Přemysl v Němcích na polním tažení byl a podruhé královského korunování dosáhl, hleděl jeho nepřítomnosti v zemi České použití jeho bývalý svak, Dětrich Míšeňský, přítel a přívrženec Filipa Hohenstaufovice, a zapálen jsa žádostí, aby se Přemyslovi pro zapuzení Adléty vymstil, veliký zástup Sasíkův míšeňských přes Zhořelické hory a pomezí les do Čech vypravil, aby zem zhubili a mnoho škod nadělajíc s kořistí nazpět se vrátili. Prorazili tito Sasíci skutečně až pod Hrubou Skálu v staré župě zadních Charvat. Pan Beneš Heřmanův čili Heřmanovic, jeden z předkův slavného rodu Markvartcův, z kterých také nynější hrabata z Waldšteina pocházejí, jemuž hrad na Hrubé Skále náležel, svolal selský lid na vraha, a mužně těm Sasům cestu zaskočil. Kterak Sasové tehdejší pořídili, vypravuje staročeská písnička, která se šťastnou náhodou v Kralodvorském rukopise až do našich časův zachovala, a jejíž skladatel asi takto ten příběh vylicuje: „Dlůhým tahem Němci tahú, a jsú Němci Sasíci, od Zhořelských lesních hor v naše krajiny. Dejte nebožátka, dejte stříbro, zlato i zboží, a pak vám vypálí dvory, chalupy. A všechno nám vypálili, stříbro, zlato

pobrali, dobytek odehnali, a tam dále k Troskám jdú. Nekvilte hospodáři, nekvilte, již vám travička vstává takto dlouho zdupaná cizím kopytem. Vijte věnce z polních kvítí svému osvoboditeli, osení se zelená, i všechno se promění. Však též rychle se vše proměnilo; neb tu Beneš Heřmanův tamto lid v hromadu zve proti Sasíkům. Shlukli se tu selští lidé v lese pod Hrubú Skálu, každý za zbraň pojal cep proti svým vrahům. Beneš Heřmanův v předu jede, za ním všechen lid rozdrážděný: Pomstu, pomstu! volá, všem Sasům plenícím! — Aj tu hněvy uchvátily krutostí obě strany, vzbouřily se v útrobach rozezlených mužův, hněvy rozohnily zraky jejich proti sobě strašlivě: vstanú kyje proti kyjům, kopí proti kopím. — Srazili se obě strany, jakoby se les v les valil, jako svítí blesk hromu po nebi, tak se svítil mečův blesk. — Zdvihl se křik hrůzonošný, poplašil všechnu zvěř v lese a všechno nebeské ptactvo až za třetí vrch. — Rozléhají se po údolích od skalnatých hor, tu rány kyjův, tu mečův, jako když se vetché stromy kácí. — Takto stály obě strany proti sobě bez hnutí na zasazených patách na pevných nohách. — Obrátil se Beneš vzhůru, kynul mečem na pravo, tam se síla na nepřítele řítíla, kynul na levo, i v levo síla búrila, obrátil se do zadu na skalnatý lom, a tu z lomu všechno kamení na Němce metají. — I táhl se boj s chlumu na rovinu, i bylo Němcům úpěti, i museli prchat, krvavou porážku odnesti. — Nekvilte hospodáři nekvilte, již vám travička vstává takto dlouho zdupaná cizím kopytem. — Vijte věnce z polních kvítí svému osvoboditeli, osení se zelená, i všechno se promění.“

Král Přemysl I. slyše ještě v Durynkách o škodě, kterou jemu Dětrich Míšeňský v Čechách učinil, po své korunovací v Meziboru domů se vrací ještě v Míšeňsku kruté pomsty za ni hledal, a popleniv zem Míšeňskou s velkou slávou do vlasti přišel. Národ Český jako vítěze ho vítal s velikým veselím, neboť jakkoliv s nepřítelem ani bitvy nesvedl, však jemu tak náramných škod nadělal, že se proti němu ani polem postavit sobě netušil.

Papež uznal království České. 1204, 19. dubna.

Pomoc krále Českého Otovi IV. přinešená získala témuž skutečně převahu nad jeho sokem Filipem z Hohenstaufu. I měl z toho Ota radost velikou, a hned o tom do Říma ku papeži psal; avšak ještě větší radost měl papež sám, poně-

vadž byl hlavním strůjcem toho převratu, i psal zase o tom svým přátelům do rozličných zemí a království, a zvláště zásluhy krále Přemysla I. i Čechův a Moravanův o dosažení těchto prospěchův vychvaloval.

Za to však také papež Innocenc III. umínil sobě, odsloužiti se dvoru českému. Především pak dal dne 13. prosince r. 1203 napsati bullu, v kteréž zvláště děkoval všem pánům a županům českým jak za čest a poslušensství, kteréž byli prokázali kardinálu Guidonovi, když o pomoc proti Filipovi v Čechách vyjednával, tak i za tu znamenitou službu a pomoc, kterouž prokázali králi a volenému císaři Otovi IV.

Král Přemysl I. nemeškal, užiti této příhodné chvíle, aby na papeži vymohl vyplnění několika přání pro království České velmi důležitých. Žádal totiž, aby papež zemi České všech práv, jichž požívala v říši Římské, potvrdil, aby královskou důstojnost panovníkům Českým příslušnou uznal, aby blahoslavený Prokop, opat Sázavský, za svatého byl vyhlášen, a konečně aby církev česká a moravská od metropolitů Mohučského, tudíž od církve německé, byla odloučena, a aby biskup Pražský za arcibiskupa a metropolitu Českého byl povýšen.

Papež Innocenc III. nemeškal vyplniti tyto žádosti podle možnosti. Již dne 15. dubna 1204 vydal ve svém papežském sídle v Lateranu v Římě bullu, kterou se všechna práva království Českého, jakých dosud v říši Římské od císařův nabylo, potvrzuje. O čtyry dni později pak, dne 19. dubna 1204, vydaná jest bulla, kterou papež Přemysla I. králem jmenoval a za takového jej uznal. Píše pak se v té bulle takto: „Byliť ovšem někteří z předkův tvých v Čechách korunou královskou ozdobeni (rozuměj Vratislava II. a Vladislava II.), však nikdy toho od předešlých papežův obdržeti nemohli, aby je byli ve svých listech králi jmenovali. My podobně chtěje šlépějí předkův svých následovati, i tak to pilně uváživše, že jsi byl od Filipa, vojvody Švábského, vystaven a korunován, kterýž sám nejsa pořádně korunován, té moci také neměl, tebe nebo jiného kohokoliv korunovati, protož jsme tě také až do té doby králem nejmenovali. Ale poněvadž jsi se lépe rozmyslil, a naše napomenutí uváživ od Filipa, vojvody Švábského, odstoupil, a k Otovi, pořádně volenému císaři se obrátil, kterýž tebe také za krále uznává, a tak my na přímlovu a prosbu jeho, a pro milost, kterou k tobě máme, tebe také za krále uznati a tě tak jmenovati chceme, té naděje o

tobě jsouce, že tu milost tobě od nás udělenou vděčně přijmeš, a žádné nevďčnosti se nedopustíš. I napomínáme tě, abys k tomu pilně přispěl, a od téhož císaře Oty korunu královskou, co nejspíše možná bude, slavně přijmouti hleděl. Dáno v Lateraně devatenáctý den měsíce dubna, našeho panování roku sedmého.“

Tak tedy nyní sám papež, nejvyšší hlava duchovní, přijal zemi Českou do počtu království křesťanských, a panovníkům českým královského titulu propůjčil na časy budoucí a věčné, tak že budoucí císařové již ani té moci neměli, tohoto důstojensství, jim dříve ze své milosti uděleného, je zase zbaviti. Korunování, o kterém se papež zmínil, nebylo již zapotřebí, ješto Přemysl I. již lonského roku korunován byl.

Papež vydal dne 21. dubna 1204 ještě třetí důležitou bullu, v níž biskupům Pražskému a Olomouckému poručil, aby církevními pokutami stíhali každého, kdoby se zprotivil králi, pokud věrně bude státi po straně Otově.

Tím vším šťastně se podařilo králi Přemyslovi I., upevniti samostatnost říše České, a vybaviti ji z područí králův a císařův Německých, do níž se vinou jeho předchůdcův byla dostala.

Svatořečení Prokopa, opata někdy Sázavského.

Marné jednání o arcibiskupství české.

1204.

Byl toho času kněz Blažej, opat Sázavský, v Římě, jednaje s apoštolskou stolicí o to, aby blahoslavený Prokop, někdy první opat Sázavský, za svatého byl vyhlášen. Nábožná památka tohoto svatého muže a horlivého vlastence zajisté ospravedlnila přání takové, lid pak již Prokopa dávno za svatého patrona svého a orodovníka rovněž tak vroucně vzývati navykl, jako se to stalo s památkou sv. Václava, sv. Vojtěcha a sv. Ludmily, jež také celý národ sobě za svaté orodovnický a dědice hned po jejich mučnické smrti vyhlásil, a církev do počtu svatých přijala, ač se to v oněch dávných časech od církve ještě jako mlčky stalo, bez vyšetřování a slavného svatořečení, nýbrž pouze na základě všeobecné víry od národu osvědčené. Nyní však již to tak nešlo, i musely se zásluhy a skutky osob, které měly mezi svaté býti připočteny, doličovati a svědectvími v Římě dokazovati, načež papež po uvážení všech důvodův a vyskoumání každého svědectví za svaté je vyhlášoval při slavných

obřadech. V listinách o svatořečení opata Prokopa jednajících píše se, že opat Blažej dlouho v Římě se zdržoval, již o tom pochyboval, že své posláni, tak, jak si to Čechové přáli, šťastně vykoná, neboť papež Innocenc III. byl prý dlouho na rozpacích, má-li Prokopa za svatého vyhlásiti. Tu přišlo však okamžení, kde mu na tom záleželo, aby sobě krále Přemysla i národ Český jak nejvíce zavděčil, zvláště když se ukázalo, že ještě jednomu přání Čechův, aby totiž vlastního arcibiskupa dostali, vyhověti nemůže.

I byl tedy dne 4. července, již tohoto roku 1204 v Římě od papeže Innocence III. Prokop, opat někdy Sázavský, podle předpisův církevních za svatého vyhlášen, a všemu křesťanstvu ku počtě vystaven, z čehož Čechové všickni srdečně se radovali, a nedlouho potom v Čechách i na Moravě kostely a kaple ke cti tohoto svatého patrona stavěli a světiti dávali.

Zdá se, že obzvláště nedávno v českých zemích velmi do obliby přišlý rytířský řád Johanitův počtu sv. Prokopa rozšířil, neboť brzo po tomto svatořečení vystaven jest, jak se zdá, kostel sv. Prokopa ke cti na Pražském podhradí, na nynější Malé straně, opodál kostela a kláštera Johanitského, a český pán Bavor ze Strakonice, vystavěv při svém hradě v Strakonicih kostel sv. Prokopa ke cti, r. 1243 Johanity při něm osadil, kteří potom měvše tuto klášter svůj, ten kostel znamenitě zvelebili, a podnes duchovní správu při něm mají.

V žádosti, aby české země svého vlastního arcibiskupa dostaly, uvedeny jsou tyto velmi důležité důvody: že říše Česká jest veliká, sídlo arcibiskupa Mohučského, metropolitou obou biskupův, Pražského a Olomúckého, však velmi vzdálené, a ta daleká cesta že velkých nehod jest příčinou; za druhé že v říši České jiný jazyk panuje, nežli v Němcích, kde arcibiskup Mohučský sídlí, a tudíž se stává, že Čechové a Moravané přisedše do Mohuče často se svým metropolitou ani smluviti se nemohou; konečně že jsou právě toho času dva arcibiskupové Mohučští, tak že se neví, komu z nich duchovní právomocnost náleží. Tato poslední okolnost byla však právě příčinou, že se žádost Čechův vyplniti nemohla. Papež zajisté byl by rád splnil žádost českou, nesměl však uškoditi arcibiskupovi Sigfridovi z Eppenšteina, kterýž byv dříve proboštem Vyšehradským, kdež mu Čechové Žibřid říkali, od papeže samého byl na arcibiskupství Mohučské povýšen a potvrzen proti Leopoldovi z Schönfeldu, dřívějšímu arcibiskupovi, kterýž držel s proticísařem Filipem. Kdyby byl papež k tomu hned přivolil, aby se vymezením Českých zemí duchovní právomocnost Sigfridova zmenšila, bylo by to jemu i papeži

škodilo v politickém ohledu. Proto vypravil papež jak do Mohuče tak do Čech svého legata, aby všechno důkladně vyzvěděl, a co by k tomu každá strana říkala, kdyby Čechy svého vlastního arcibiskupa dostaly; kapitule Mohučské psal a jí hrozil, že žádost Čechův vyplní, jestliže by Sigfrida za svého arcibiskupa jednohlasně neuznala a Leopolda vyhostiti nechtěla; králi Přemyslovi zas psal, že se prvé s arcibiskupem Mohučským poraditi a tu věc velmi důležitou rozvážiti chce. Však když potom Mohučská kapitola zcela podle vůle papežovy se řídila, a Sigfrida za arcibiskupa přijala, tu papež králi Českému oznámil, že na ten čas k arcibiskupství českému svoliti nemůže. A tak Česká říše ještě dlouho pod vrchní duchovní správou arcibiskupův Mohučských až do roku 1344 zůstala.

Nezdařená válka s Filipem z Hohenstaufu, pozdvížení Děpolticův.

1204.

A byli by Čechové snad předce již tenkrát svého arcibiskupa dostali, kdyby nebyla ještě v běhu téhož památného roku 1204 krále Přemysla I. nehoda ve válce potkala. Filip z Hohenstaufu totiž nejša ještě od Oty IV. zcela potlačen, s velkou úsilností nové vojsko mezi Bavorsy, Šváby, Porýňany, Franky, Sasy a slovanskými Srby sebral, a také někteří knížata v Němcích ho podporovali. Zároveň se mu podařilo, oba bratři Děpoltice, Děpolta III. a Soběslava, kteří po svém otci měli úděl v České zemi, a ve třech župách, Vratislavské, Chrudimské a Čáslavské vládli, na svou stranu převésti, tak že se proti svému králi Přemyslovi, majíce bezpochyby podporu z Němec, pozdvihli. Filip, maje v úmyslu, na Přemyslovi se pomstiti, chtěl mu království vzíti a bezpochyby Děpoltovi III. sliboval, že ho Českým králem učiní. Když tedy Filip v měsíci červenci téhož roku 1204 do pole vytáhl, a napřed do Durynk proti lanthraběti Heřmanovi vpád učinil, všechno všude plenil a města Weissensee dobýval, tu zároveň snad i oba Děpoltici v Čechách proti králi Přemyslovi nepřátelsky povstali. Lanthrabě, jehož se císař Ota IV. nic neujímal, volal Přemysla ku pomoci do Durynk; Přemysl musel na spěch pole sbírat, tu proti Děpolticům se opatřiti, a sám ne dost připraven do Durynk proti Filipovi táhnouti. Táhl jako v loni přes Chebsko až do okolí města Orlamünde. Ale císař Filip, zvěděv o jeho příchodu, od dobý-

vání města Weissensee upustil, a s celou mocí svou proti němu se obrátil. Mělo mnohem silnější vojsko nežli Přemysl, a tu zároveň došla krále zpráva z Čech, že Děpoltici již povstali a bezpochyby východní krajiny české již opavovali. Přemysl, aby se od pohromy uchránil, předně s císařem se sraziti sobě netušil, nýbrž jen o to pečoval, jak by z nebezpečného položení svého vyvázl a nazpět do Čech se dostal. Již se zdálo, že druhého dne musí se bitva strhnouti, avšak král Přemysl dal na večír po stráních daleko rozlehlých množství ohňův zapáliti, a v temnu nočním svému vojsku navkap se zdvihnouti, s nímž pak s takovým klopotem pryč z té krajiny odtáhl, že všechny věci v ležení zanechal, aby na rychlém pochodu mu nepřekážely. V císařském ležení teprv na úsvitě se dověděli o útěku vojska českého, a nemohli ho již více stíhati. Jako v loni král Přemysl v Němcích zvítězil aniž bitvu svedl, tak nyní byl zas přemožen aniž bitvu ztratil.

Vrátil se tedy král Přemysl do Čech s nepořízenou a proti Děpolticům všecku svou sílu obrátil. Pohříchů nemáme zpráv současných a podrobných, kterak povstání Děpolticův v Čechách udušeno bylo. Zdá se, že Děpolt i Soběslav župního hradu Kouřimi se zmocnili a v něm se silně ohradili. Přemysl Kouřim oblehl, zapálil a povstalce z hradu a podhradí vypudiv rozptýlil, což, jak se zdá, učinilo konec tomu povstání. Oba bratři Děpoltici pryč v útěku do Polska spásu hledali, stará Kouřim jsouc dočista zničena zašla, až po létech noví osadníci z Němec přišli, a vedle ní dnešní město Kouřim založili. Však podnes ještě valy staré Kúřimi zůstaly, a kdo chceš, pozoruj, kde stával vlastní hrad nad samým potokem Vejrovkou, a jak rozsáhlé bylo také valy ohražené podhradí.

Král Přemysl I. zase k císaři Filipovi přestoupil. 1204—1208.

Přemysl I. král si to velmi k mysli bral, že lanthraběti Durynskému svým marným tažením do Němec pomoci nemohl, a že císař Ota IV. také lanthraběte beze vši pomoci nechal. Tak se musel lanthrabě Filipovi z Hohenstaufu podrobiti, a jeho příkladu následovali brzy také jiní knížata němečtí, tak že i nejbližší přátelé Otu opustili a též ku straně Filipově přestoupili. Potom sklíčila krále Přemysla 30. listopadu 1204 také smrt Uherského krále Emericha, kterýž mu byl svakem a přítelem

velmi upřímným, — a tu počal král seznávat v těchto nehodách, jež ho potkaly, zasloužený trest za křivdu, kterou učinil své první manželce Adlétě a dětem jejím. V tomto pak své mysli rozčilení přicházel na rozpaky, zdali by Adlétu neměl zase k sobě přijmouti, a od Konstancie pustiti, zvláště když Konstanciin prvorozenec Vratislav v útlém mládí umřel, a král od ní již jen tři dcery měl, obáváje se, žeby jako všickni jeho bratři, bez mužského dědice zůstatí musel. K císaři Otovi IV. však takovou nechuť míti počal, za to maje, že jeho a jeho přátely zradil, že k císaři Filipovi se navrátiti sobě umíní.

Tu stalo se, že Ludmila, dcera nejstaršího Přemyslova bratra Bedřicha, za Albrechta hraběte od Luku provdána byvši a r. 1198 ovdověvši, paní krásná a cnostná, od básníkův velikými písněmi slavená, Ludvíkovi, vojvodovi Bavorskému, se zalíbila, a s ním toho roku 1204 ve druhý manželský svazek vstoupila, stavši se potom pramatěří domu Wittelsbachův, který podnes ještě v Bavorských panuje. Tím způsobem vešel řečený vojvoda Ludvík s králem Přemyslem v příbuzenství, a nyní se mu nabídl, žeby mu chtěl milerád za prostředníka posloužiti, kdyby se s císařem Filipem chtěl smířiti.

I tak král Přemysl Otakar I. skutečně s císařem Filipem se smířil a k němu se navrátil zavázav se jemu, zaplatiti náhrady 7000 hřiven stříbra a postaviv rukojmě za správné vyplnění toho závazku. Také se uvolil, zapuzené oba bratři Děpoltice, Děpolta III. a Soběslava, k sobě do Čech zase přijíti a jim jejich údel v župách Čáslavské, Chrudimské a Vratislavské vrátiti. Děpolt nalézal se při dvoře královském již 17. ledna 1205, Soběslav trochu později přijat byl.

Roku 1205 porodila královna Konstancie Přemyslovi syna Václava, potomního krále. Císař Filip dostav toho času také dceru, aby krále Českého tím mocněji k sobě naklonil a připoutal, u něho to způsobil, aby ta jeho dcera Kunhuta s mladým Václavem Českým zasnoubena byla. I tak se stalo roku 1206, ačkoliv ještě oba snoubenci byli v kolébce. Také když oba dospělého věku dosáhli, skutečně ve stav manželský vstoupili. Král Přemysl z toho velkou radost maje, že jeho rod s rodem Hohenstaufským svazkem příbuznosti spojen, a že tudíž v císaři Filipovi mocnou záštitu míti bude, upustil zase od úmyslu, že Adlétu, zapuzenou první manželku, k sobě nazpět povolá, a její předešlá práva jí navrátí, ačkoliv tato paní vždy ještě u papežské stolice o to pilně

jednala, až do smrti své r. 1211, o které jsme již výše pověděli.

Zasnoubení Kunhutino s naším Václavem stalo se po dvou letech příčinou velikého zármutku, nebo císař Filip tu svou dceru prvě, než se s Přemyslem smířil, synu Oty z Wittelsbachu za manželku dáti sňhl. Ten Ota uslyšev, že ji Filip synovi krále Českého zaslíbil, velmi se z toho rozněval a krutě za to se pomstil. Vešel totiž r. 1208 do města Bamberka, kde císař Filip právě dvorem byl, a uhlédav čas příhodný, do císařova pokoje vskočil a jednou ranou císaře zabil, dne 21. června. Byl sice Ota z Wittelsbachu po roce na jednom ostrově na Rýně dostižen a podobnou smrtí potrestán, ale císařova smrt krále Přemysla velmi zarmoutila, a jeho naděje na pokojné panování zmařila.

Přemysl I. zase císaře Otu IV. uznávatí musel. 1208—1211.

Po zabití Filipa z Hohenstaufu byl 11. listopadu 1208 veliký sjezd všech německých knížat ve Frankfurtě, kteří od papeže napomenuti jsouce Otu IV. nyní jednohlasně za pravého císaře Římského uznali; však král Přemysl I. nechtěl v tom účastenství míti, a Oty se vzdaloval jakožto člověka, kterýž málo důvěry zasluhuje. Když však papež také na Přemysla naléhal, aby Otu IV. uznal, tu náš král znamenal, žeby neuznáváje Oty, s ním konečně i válku vésti musil. Pročez chodil konečně i král Přemysl na říšské sněmy, a to r. 1209 do Altenburka a podruhé do Würzburgu, ale užšího spojení s cís. Otou štítíl se Přemysl, ačkoliv Ota pro získání strany Hohenstaufovicův mezi tím časem se starší dcerou po Filipovi, Beatrici, se oženil, a tudíž také v příbuzenství vešel s králem Přemyslem.

Nedlouho na to cís. Ota říšský sněm do Augsburgu položil, král Přemysl I. poslal tam však svého bratra, markhraběte Vladislava a oba biskupy, Daniele II. Pražského, a Roberta Olomouckého. Jednáno tam o tažení do Říma, aby Ota od papeže korunován byl. Český král dal k tomu tažení podle svého závazku 300 dobře oděných Čechův na koních, kterých markhrabě Vladislav vůdcem byl. I tak přišli šťastně do Říma, a papež Innocenc III. dne 27. září 1209 Otu IV. v kostele sv. Petra slavně na císařství Římské korunoval. Když však Ota toho korunování dosáhl, ukázal se papeži v pravě své postavě, i vzal mu země svým manům je rozdávaje, a také Apulie a Sicilie dobýval. Papež Innocenc III. takto sklamán jsa, dlouho Otu na-

pomínal i jemu hrozil, až konečně v listopadu r. 1210 klatbu naň vydal jakožto na nevděčníka a nepřítele církve, a na místo bývalého přátelství mezi papežem a Otou vstoupilo nyní úhlavní nepřátelství. V Apulii a Sicilii byl mladý král Hohenstaufovic, Fridrich čili Bedřich, vnuk znamenitého císaře Bedřicha Rudovousa a syn někdy císaře Jindřicha IV. Tudíž chtěl papež nyní raději míti Hohenstaufovice císařem, nežli zpronevěřilého Otu IV., i všem knížatům říšským za budoucího císaře toho Bedřicha Apulského vystavil.

Mezi tím byl markhrabě Vladislav se zbytky českého sboru do Říma vypraveného již dávno do vlasti se navrátil, když zpráva o tom, kterak papež císaře Otu IV. ssadil a do klatby dal, do Čech přišla. Tu král Přemysl I. ujal se věci mladého Hohenstaufovice Bedřicha, a hned r. 1211 smlouval se s Heřmanem, lanthrabím Durynským, potom s arcibiskupy Sigfridem Mohučským a Albrechtem Magdeburským, kteří vesměs od Oty IV. odpadli, a o to několik sjezdů ještě s jinými knížaty měli, nejprv podtají, potom ve městech Bamberce a Norimberce veřejně, kdež také klatba na Otu ohlášena byla. Král Český tam také slavně přijev, knížata a biskupy v jejich bytech navštěvoval a jich žádal, aby Bedřicha Hohenstaufovice za císaře zvolili, který již před čtrnácti lety, totiž ještě za života otce svého Jindřicha IV. na císařství zvolen byl, a tak toho i dovedl, že mnozí říšští knížata skutečně toho Bedřicha za císaře vyhlásili a posly z říše do Sicilie vypravili, aby Bedřichovi toto oznámili, a aby co nejspěšněji do Němec přijel, za to ho žádali.

Svatá Alžběta v Klobúkách a Zabrdovicích uctěna. 1211.

Pan Leva z Klobúk dostavěv zatím chrám při klášteře Premonstrátův v Zabrdovicích od něho založeném, vyjednal sobě povolení, aby arcibiskup Hnězdenský Jindřich mohl ten kostel posvětit, i požádal také krále Přemysla Otakara I., manželku jeho Konstancii Uherskou, potom Vladislava Jindřicha, markhraběte a dobrodince kláštera toho, aby slavnost toho posvěcení svou přítomností rozmnožili, a oba biskupy, Roberta Olomouckého a Daniele II. Pražského, aby v tom posvěcení chrámu nápomocni byli. Stalo se pak toho času, než ta slavnost konati se měla, že poslové lanthraběte Durynského Heřmana, dobrého přítele krále Českého, do Uher ku králi Ondřejovi jeli, aby od

něho dcery jeho, Alžběty, pro mladého Ludvíka, syna lanthraběte Durynského, k manželství požádali. Česká královna Konstancie, Alžbětina strýně, to potom tak zařídila, že ti poslové tuto uherskou nevěstu k Brnu nesli, když právě to posvěcení Zabrdoického kostela mělo býti slaveno. I tak se stalo, že r. 1211 v sobotu, však nevědomo kterého dne a měsíce, král s královnou, markhrabě, arcibiskup Hnězdenský a biskupové Pražský a Olomoucký, i veliký počet pánův a dvořanův českých i moravských s Alžbětou Uherskou a s jejím průvodem, v kterém byli pánové z Durynk a mnozí Uhři, se sjeli, a všickni na hradě pana Levy v Klobúkách veliké hodování měli. Druhého dne pak, v neděli, všechno to panstvo do nového kláštera Zabrdoického před Brnem přijelo, a tu po vykonání slavného posvěcení chrámu ke cti Panny Marie zase v klášteře veliké hodování bylo. Po skončení těch slavností ubírala se Alžběta, nevěsta Uherská, se svým německým a uherským průvodem z Brna dále přes Prahu do Durynk k svému ženichovi Ludvíkovi, s nímž nábožně živa byvši potom r. 1234 za svatou vyhlášena byla.

Toho roku 1211 založil moravský pán, Štěpán z Medlova, praotec potomních pánův z Pernšteina, v Doubravníku nedaleko potomního hradu Pernšteina nad Svatou panenským klášter s kostelem sv. Kříže, do něhož jeptišky řádu Cisterciánského nevědomo odkud povolal. Avšak ten klášter Doubravnický jen až do husitských válek trval.

Kterak se králi Českému cis. Ota IV. pomstil a cis. Bedřich II. odměnil.

1212.

Císař Ota IV. slyše o tom ve Vlaších, že král Přemysl I. a s ním ještě mnozí knížata v říši Bedřicha Hohenstaufovice místo něho za císaře vyhlásili, r. 1212 bez meškání do Němec přichvátil, a především se na králi Českém pomstiti chtěl. Sešel se 20. března 1212 ve Frankfurtě nad Mohanem s markhrabaty Dětrichem Míšeňským a Albrechtem Braniborským i s vojvodou Bavorským, a smluvil se tam s nimi o to, jak by Přemysl Otakar I. s království Českého sehnán a Vratislav, syn jeho zapuzený a nyní již zemřelý manželky, Adléty, na uprázdňený trůn povýšen býti mohl. Dětrich Míšeňský, bratr nebožky Adléty, zajisté vždy ještě všechny cesty vyhledával, jak by

křivdy sestry své pomstil, a dětem jejím zadostučinění zjednal, pročez se ta smlouva bezpochyby jeho návodem stala. Potom položil Ota IV. všem knížatům valný sjezd na 20. máje 1212 na hod Boží Svatodušní do města Normberka, na kterýž ovšem jenom ti knížata přišli, kteří posud od něho neodpadli. Avšak také i někteří čeští župani a pánové tam přijeli, kteří tu křivdu od Přemysla jeho první manželce Adlétě učiněné těžce nesli, a za to na krále nevražili. Tu v Normberce zasedl císař Ota IV. s knížaty sobě věrnými ku soudu nad králem Přemyslem, a knížata, jak si toho císař přál, krále Přemysla Otakara I. trůnu českého odsoudili a trůn ten za uprázdňený vyhlásili. Tu pak císař povstal na stupních trůnu svého a mladého Vratislava, Přemyslova syna, který s ujcem, Dětrichem Míšeňským, také tu se dostavil, slavně za krále Českého vyhlásil, a šestero korouhví království Českého jemu odevzdal. Přítomní čeští pánové tuto hned také toho Vratislava za svého krále pozdravili a jemu se kořili. Zdá se, ač toho nikdo neznamenal, že i pan Černín, zrodu Drslavicův, nejvyšší komorník královský, dosud nejprřednější osoba po králi, tuto účasten byl skutku toho, a že Vratislava králem v Čechách míti sobě žádal; neboť podporovav Přemysla, pokud se ještě co vypovězenec v Německu potloukati musel, znal zajisté jeho první manželku Adlétu, a snad povýšením syna jejího památku její chtěl uctiti. Však se jeho zrada králi Přemyslovi donesla, i byl pak ještě téhož léta svého vysokého úřadu a všech svých statkův zbaven a musel v cizině jakožto vypovězenec život svůj skončiti.

Císař Ota IV. neměl však dosti síly, aby odsouzení krále Přemysla skutkem provedl, a Vratislava na českém trůnu osadil. Viděti král Přemysl, že přišla opět chvíle rozhodná, a proto se na všechno připravil, jsa hotov, království své proti Otovi hájiti, jestliže by se on pokoušeti chtěl, a též domácí přívržence mladého Vratislava, syna jeho, za zrádu potrestati. Toto druhé, jak na Černínovi se ukázalo, také vykonal.

Král Přemysl, ujistiv se doma, a maje zprávu od Bedřicha Hohenstaufovice, že se již z Italie do Němec vypravil, aby se tuto proti Otovi IV. ve vrchní vládu uvázal, hned se s valným vojskem českým zdvihl, nově volenému císaři v ústřety do Bavor pospíchal, a v městě Řezně naň očekával. Bedřich II. Hohenstaufovic, opustiv dědičné království své Sicilské v měsíci březnu 1212, dostal se po dlouhé a nebezpečné cestě přes Lombardii a Alpy Švýcarské, jen

šedesát mužův v průvodu svém maje, k Bodamskému jezeru ve Švýcarských, a pak nesešed se s králem Českým, v městě Basileji se zastavil. Odevšad z Němec přivrženci se k němu hrnuli, on však především to na mysl měl, jak by se co nejvíce králi Českému Přemyslovi za to zavděčil, že hlavně jeho přičiněním na trůn císařský byl povolán; pročež hned tuto v Basileji dne 26. září vydal své první císařské listy se zlatými pečeti čili bullami, které se krále Přemysla, jeho bratra Vladislava a Českého království vůbec týkaly, a velmi důležitá práva obsahovaly. V těchto listech, které se nyní v císařském tajném archivu ve Vídni chovají, uznával jmenovitě císař Bedřich II. zásluhy Přemysla Otakara I., markhraběte Vladislava a všech Čechův vůbec o své povýšení na trůn císařský, potom potvrdil a rozšířil výsady říše České od říše Římské vůbec a od strýce jeho, císaře Filipa zvlášť, udělené, pojistil králi Přemyslovi a nástupcům jeho královský titul na věčné časy, osvobodil nástupce jeho ode všech poplatkův, kteréž panovníci Čeští dosud císařům dávali za potvrzení své na trůnu českém, přiznal jemu a nástupcům jeho právo, že může k České říši všechny pomezí krajiny připojovati, které jí kdykoliv byly odcizeny, také že biskupové čeští a moravští investituru čili potvrzení své jenom od Českých králův pod těmiže výminkami přijímati mohou, pod jakými je před tím přijímali od Římských císařův; dále i to ustanovil, že králové Čeští a jejich podržena knížata nebudou více povinni přijížděti ke dvoru císařskému na sněmy, lečby rozepsán byl sjezd do tří měst od Čech nejmeně vzdálených, to jest do Bamberka, Normberka anebo do Meziбору; konečně ještě i to ustanovil, že má míti král Český na vůli, kdykoli by císařové do Říma na korunování jeli, aneb jim jako dotud pomáhali výpravou tří set oděncův, anebo tuto povinnost spláceti pokaždé třemi sty hřiven stříbra. Také obdarování učinil těmi listy jak králi Přemyslovi tak i jeho bratru Vladislavovi, odevzdav jmenovitě králi do vlastnosti a plného držení některé své rodní hrady a statky v horním a středním Francku, totiž statek a hrad Floss, statek a hrad Schwarzenberg, (od kterého v 15. století přijali jmeno nynější knížata ze Schwarzenberku), hrad Lichtenstein nyní zbořený, ve středním Francku, potom újezd nazvaný Milín s městem Reichenbachem v nynějším saském Vojtlandě, hrad Donín v staré župě Nišanské, druhdy české, jestliže ho císař sám dříve bude moci z rukou Děťicha, markhraběte Míšeňského, vyplatiti. Konečně

ještě králi Českému dal v léno císařské manství Luh a Mantel, oba nad Nábou blíž Čech v nynějších Bavorích, a Vladislavovi Moravskému císařské manství v obojích Mokřanech, o kterých nevědomo, kdeby se hledati měly. Mezi svědky v těchto listinách jmenem uvedenými čte se také jmeno hraběte Rudolfa z Habsburka, děda potomního Římského císaře téhož jmena, kteréžto jmeno se tuto ponejprv stýká se záležitostmi našich vlastí.

Mladý Bedřich Hohenstaufovic pak teprv následujícího roku 1213 dne 6. ledna ponejprv osobně se s králem Přemyslem I. ve Frankfurtě nad Mohanem sešel, a tu s ním přátelskou smlouvu uzavřel, které pak Přemysl až do své smrti věren zůstal. Aby pak císař Bedřich II. krále Přemysla ještě více k sobě připoutal, po nějakém čase svého syna a potomního voleného německého krále Jindřicha s Přemyslovou dcerou Aneškou zaslíbil. Však z toho zamyšleného manželství po letech, jak se později ukáže, zase sešlo, a Aneška, strávivši život svůj v klášteře, jsouc jako svatá ctěna umřela.

Král Přemysl I. doprovázel potom Bedřicha II. k jeho pomazání na království Německé do Mohuče, potom na říšský sněm dne 2. února 1213 do Řezna.

Zavržený císař Ota IV. soptil pomstou proti králi Českému a druhým Bedřichovým přivržencům, učinil též záhubný vpád do zemi lanthraběte Durynského a arcibiskupa Magdeburského, ale až k hranicem království Českého se prodrali nemohl pro nedostatek zbrojné síly své. Bedřich II. rozepsal potom na podzim téhož r. 1213 sjezd do Meziboru, na kterýž také král Přemysl přijel; Ota IV. chtěl ten sjezd brannou mocí překaziti, avšak tu vytáhl zástup českých bojovníkův ve spolku s lidem Bedřichovým proti němu do pole, a obrátil ho na útěk, tak že ho Čechové až po jeho město Brunšvik pronásledovali. Ota IV. domýšleje se, že se nejspíše svého soka, Bedřicha Hohenstaufovice, zbaví, když jeho podporovatele, krále Francouzského, Filipa Augusta, zkrátí, začal s tímto r. 1214 neprozřetelně válku; a však Filip August Otou porazil u Bauvinesu na hlavu, a tu Ota přišel o všecko; poslední přivrženci ho opustili a r. 1218 umřel.

Král Přemysl Otakar I., používaje všech pletek a proměn v říši Německé k svému prospěchu, a dle okolností uznávaje střídavě tu jednoho tu zas druhého císaře, ač by to kdo snad mohl vrtkavostí nazývati, dovedl tím tolik, že odvráceno jest od říše České ono nebezpečí, žeby se rozpadnutí a Němcům za korist dostati mohla, jak to císař Bedřich Rudovous

chytře obmyslel, neboť Přemysl to na jeho vnuka Bedřichovi II. dosáhl, že jednota království Českého zas upevněna, jeho moc a vážnost na-proti cizím mocnostem zas obnovena byla.

Újezd Polický Benediktinům darován.

1213.

V pomezním lese, který se od starodávna daleko široko rozkládal proti Slezsku v župě Kladské po obou stranách pískovcových hor, kterým se Stěny říká, vyskytl se již před několika lety mnich Benediktin z kláštera Břevnovského, jmenem Vitalis, s několika bratřími poustevníky, kteřížto se k němu připojili, a začav tu roubatí les vystavěl si nad říčkou Medhují dřevěnou kapličku ke cti Panny Marie. Místu, které tu povstalo, říkali Police. Břevnovský opat Chuno, z jehožto kláštera se staly tyto začátky prvního vzdělání těch pomezních končin, požádal krále Přemysla I., aby klášteru tu krajinu, totiž celý ten lesní újezd Polický v Kladské župě daroval, což také král listem r. 1213 vydaným učinil. Tu jali se mnichové Břevnovští zakládati nové osady v těch stranách před Stěnami, a po čtyřiceti letech v samé Polici vedle první kapličky mnicha Vitalisa vystavěli sobě druhý znamenitý klášter Polický. Však v krajině za Stěnami, kterou říčka Stenava protéká, královští úředníci z Kladska dlouho mnichům překáželi, že se v ni jako v majetek svůj od krále jim darovaný uvázati nemohli. Teprv po letech mohli opatové Břevnovští také zde svobodně vládnouti, a o hustější zalidnění této krajiny se starati; spěšně se tu zakládaly nové vsi a to osadníky Němci, právem zákupní. V polovici západní před Stěnami vynikla nad ostatní osady Police při klášteře, ve východní polovici zas osada Brumov čili Brumov nad Stenavou, německá; obě dostaly potom r. 1253 trhy a staly se během času městy, a v Brumově konečně vystavěl Břevnovský opat Bavor r. 1322 třetí klášter svůj, kterýž dotud trvá a pod Břevnovského opata náleží.

Pražský biskup Daniel II. umřel. Ondřej zvolen.

1214.

Dne 28. března 1214 umřel Pražský biskup Daniel II. po šestnáctiletém biskupování, kterýž, jsa ve všem po vůli králi Přemyslovi, mnohým horlitelům pro právo a neodvislost vlády

církevní byl proto velmi neoblíben. Kladli mu za vinu, že biskupské jmění silně zadlužil, že část biskupských statků světským pánům při královském dvoře do zástavy dal, potom že ke všemu tomu mlčel, když úředníci župní i dvorští dovolovali si utiskovati poddané na statech duchovenstva, nešetříce ani upsaných svobod, a když také na osoby duchovní v právních rozepřích sáhali, které od starodávna náležely před soud biskupský. Král Přemysl I. klášterům a jiným kostelním ústavům darováním statkův, udělováním všelikých výsadních práv a svobod ovšem mnohem hojnější štědroty prokazoval, nežli všickni předchůdcové jeho, avšak proti tomu jak on tak i pánové zemští nešetřili zase biskupových práv při udělování všelikých prebend, dosazující k nim kněze a zase jiné ssazující bez ohledu na to, zdali to biskup stvrzuje a s tím jest srozuměn.

Místo Daniele asi po dvou měsících zvolen jest za biskupa Pražského Ondřej, někdy probošt na Mělníce, potom v Sadské a posléz u sv. Víta na hradě Pražském. Byl také královským kancléřem, muž velkomyslný a duchovních práv ochránce neustupný. Když ho král na biskupství potvrdil, nebylo mu potřebí k císaři o to jeti; však musil se o svěcení k arcibiskupu Mohuškému vypravit a za ním až do Říma jíti, kde ho však sám papež Innonenc III. dne 22. listopadu 1215 na biskupství vysvětil. Byl pak toho času veliký sněm církevní z celého téměř křesťanstva v Římě shromážděn, počítalo se tam prý 412 biskupův, 70 arcibiskupův a víc než 800 opatův, proboštův a převorův klášterních. V tomto sboru potom biskup Ondřej také seděl a věci církevní řídit pomáhal, a jaké naučení před svým návratem do Čech tuto v Římě o tom dostal, jak by práv církve české měl hájiti, ukáže se v dalším vypravování o něm.

Řád Německých rytířův do Čech přišel.

Před rokem 1215.

Za třetího křížáckého tažení do svaté země r. 1191, na kterém císař Bedřich Rudovous umřel, syn jeho Bedřich, vojvoda Švábský, zbytky vojska křížáckého až před pevnost Akkon dovedl, a tuto pevnost obléhal. Tu přišli k němu z Jerusalema němečtí špitálníci, kteří tam již od r. 1128 měli špitál pro německé poutníky, jež opustiti musili, když se sultan Saladin Jerusalema zmocnil. Zde v ležení před Akkonem tito špitálníci podle své povinnosti také onemocnělé křížáky ošetřovali, a však vojvoda Be-

dřích vida, kterak by ještě lepších služeb proti nevěřícím konati mohli, kdyby měli pravidelné zřízení řeholní, jako ho mají rytíři sv. Jana Křtitele a Templáři, proměnil tyto špitálníky ve sbor řeholní a rytířský, a nazval ten nový řád křižákův rytířským řádem Německým. Byli v něm rytíři a služební bratři, potom také kněží, přijali Pannu Marii za svou patronku, na bílém plášti nosili černý kříž, své řeholní znamení, a všickni museli býti rodilí Němci. Sídlo velkého mistra řádu bylo po sto let, až do r. 1291, v Akkoně, později v Benátkách, konečně od r. 1309 v Marienburce v Prusích. Měliť pak tito noví křižovníci komendy a statky nejvíce v Němcích, potom v Itálii, Nizozemích a v Uhřích. Sotva dvacet let po svém založení byli již také v Čechách, a objevili se ponejprv ve staré německé osadě na Poříčí v podhradí Pražském, kdež bezpochyby hned špitál pro německé krajaný založili, a ve správu kostela sv. Petra se uvázali. To byla jejich první komenda v Čechách a měli v samém Poříčí dvůr s polnostmi, ves Rybník s příslušenstvím (kde nyní kostel sv. Štěpána na Novém městě Pražském stojí), a r. 1215 koupili již také ves Hradsko, nyní zašlou, od Premonstrátův Tepelských. — Tito německí křižovníci se potom v Čechách a na Moravě velmi zmohli, i sami pánové čeští do jejich řádu vstupovali, a jak na svém místě vypravovati budeme, i naši králové Přemysl Otakar II. a Jan k jejich prospěchu a na škodu národa Slovanského do krutých bojův táhli, neboť řád ten se potom v Prusích osadil a tam mocné panství sobě založil.

Kralevic Václav, prvorozenec, za nástupce zvolen. 1216.

Ještě jednu starost měl král Přemysl I., aby království České mělo stálosti, a v moci a slávě aby prospívalo; smutné příběhy za jeho předchůdcův dávaly příliš smutný příklad, jak může říše mocná ve mdlobu upadnouti a zlehčena býti, když se o trůn často krvavé války vedou, a pokaždé země i národ u veliké nebezpečnosti upadají. Proto umínil si král Přemysl I. slavně a rozhodně konec učiniti spomínkám na dávno neplněný Břetislavův zákon o posloupnosti na trůnu, a zavesti dědický řád prvorozeného v královském domě českém, jakž to v Němcích a jiných západních zemích ode dávna v obyčeji bývalo. Proto položil valný sněm všem pánům a duchovním českým i moravským na hrad Pražský na den před památkou

Božího těla, to jest 8. června roku 1216, a tu vešed mezi sněmovníky, mezi kterými byl také jeho bratr Vladislav Jindřich, markhrabě Moravský, oznámil jim úmysl svůj a důležité toho příčiny, aby syna jeho nejstaršího, z druhé manželky Konstancie Uherské zplozeného, Václava, ovšem teprv jedenáctiletého, za mladšího krále a nástupce jeho na trůnu českém zvolili. I nebylo nikoho, kdoby byl nepoznával užitečnost takového ustanovení, neboť sám Vladislav markhrabě, kterýž byl nejstarší po králi v rodu královském, rád se starého Břetislavova zákona o posloupnosti zřekl, a mladého Václava za Přemyslova nástupce v království zvoliti pomáhal.

Jediní dva bratři Děpoltici, Děpolt III. a Soběslav, poslední to ještě na živě jsoucí strýcové z rodu Přemyslova nedávno ještě tak četného, chtěli se tomuto ustanovení vsí země České a Moravské protiviti, a mocí o zrušení jeho se zasazovati. Proto museli královský dvůr český, na kterém posud živi byli, opustiti, svůj úděl ve východních Čechách, kde drželi Vratislav, Chrudim a Čáslav, ztratili, a do Slezska se utekli, kde po čase i umřeli. Jen Děpolt III. pozůstavil ještě dva syny, Boleslava a Soběslava, však i ti brzo umřeli, a jmenovitě Boleslav, co poslední Děpoltic r. 1241, v bitvě u Lehnice proti Tatarům padl.

Hned po vyvolení mladého Václava poslán jest od markhraběte Vladislava a všeho sněmu kanovník a arcijahen Bílinský, Beneš, k císaři Bedřichovi II. se žádostí, aby toto opatření trůnu českého potvrditi ráčil. Beneš našel císaře ve městě Ulmu, a císař ochotně vůli národu Českého vyplniv na to dne 26. července 1216 majestát svůj vydal a svou zlatou pečeť k němu přivěsiti dal, kterýžto majestát se podnes chová v císařském archivě ve Vídni.

Smrt pana Hroznaty. 1217, 14. července.

Pan Hroznata věnovav všecko jmění své dvěma od sebe založeným klášterům Premonstrátským v Teplé a Chotěšově, a sám oblek a řeholi Premonstrátskou na sebe přijav, podřizoval se v pokoře mysli své vůli a správě Tepelského opata Jana. Nicméně činnost jeho mimo klášter v ničem neochabla, a dav se zvoliti za probošta Tepelského a bezpochyby také Chotěšovského. všechny druhdy své vlastní nyní klášterní statky k dobrému těch klášterův spravoval a je často objížděl. A tak stalo se, že r. 1217 na takové své odjíždce právě v městečku Hroznětíně se na-

cházel, kdež mu jistý německý rytíř ze sousedního Chebska, tehdaž ještě Čechám nenavraceného, v zločinném úmyslu zálohu položil, jeho se zmocnil a na svůj hrad Kinsberk v Chebské krajině násilně ho zavlekl. Tam uvrhl pana Hroznatu do pevné věže, a trápě ho hladem a jinými mukami chtěl na něm vynutiti, aby se velikou sumou peněz z té vazby vyplatil. Opat Tepelský uslyšev o tom, co se panu Hroznatovi přihodilo, byl ovšem hotov, žádanou výplatu složit, nábožný Hroznata však nikterak k tomu připustiti nechtěje, aby klášter Tepelský pro jeho osobu na svém méně ujmou trpěl, raději ve hrozném žaláři v těžkých železích zůstati chtěl, a také se v něm dal od nelidského a ziskuchtivého německého loupežníka surovým nakládáním, zimou, žizní a hladem umořiti. Skonaltě v tomto vězení na Kinsberce dne 14. července 1217, a posud se na den 14. července v Teplé od kněží Premonstrátův jeho památka slaví. Klášter vyplatil mrtvolu jeho, a byla pak ve velkém kostele Tepelském u prostřed kůru, kde bratři hodinky zpívávají, ve skřípku v kamenné, dosud nedotknuté rakvi pochována.

Veliké půtky o svobody církevní.

1217 — 1222.

Nový biskup Pražský Ondřej, velice oddán povinností svého povolání, a pamětliv jsa naučení, jakého při svém vysvěcení v Římě obdržel, mnoho měl co napravovati, čeho předchůdce jeho Daniel II. obmeškal. Přísně hleděl na kázeň kněžstva a zachování řádů všechných dle novějších zákonů církevních, i také, jak se zdá, konečně přísně to provedl, že již žádného ženatého kněze v Čechách nebylo. Rovněž tak horlivě chtěl napravit křivdy, kteréž dle tehdejšího mínění církev trpěla na světských právech a statcích svých a proti tomu všemu králi žaloval. Nemoha však na králi ničeho vymoci, odebral se již v měsíci říjnu roku 1216 na cestu do Říma, a odtamtud s přivolením papeže Honoria III., nástupce znamenitého Innocence III., dne 10. dubna 1217 vydal záповěď na služby Boží čili tak zvaný interdict na celé Čechy, a některé osoby také do klatby dal, jmenovitě úředníky zemské, kteří křivdami církvi činěnými nejvíce vinni byli. A tak měly se všechny kostely zavřít, kněží neměli žádných mší čísti, ani svátostmi posluhovati, ani mrtvé podle křesťanského řádu pochovávat, ani zvony smělo se zvoniti. I stala se velká roztržitost z toho, král pak se za to na biskupa velmi roz-

hněval, i počaly se tím dlouholeté rozmršky a bouře, neboť dlouho žádná strana nechtěla ustoupiti od svého mínění.

Král Přemysl Otakar I. obávaje se, aby se lid pro interdict nebouřil, hned rychlého posla do Mohuče vypravil, žádaje arcibiskupa jakožto vrchního pastýře nad zemí Českou, aby tu církevní záповěď zastavil a zdvihl; zároveň pak všechny statky biskupské zabavil a ku prospěchu své královské komory je spravovati dal. Úředníci královští pobrali také archiv biskupský, a mnoho listin na výsady biskupské a církevní zúmyslně zničili; byltě mezi nimi také zlatý majestát císaře Bedřicha I. Rudou od r. 1187 na nepodlehlost biskupství Pražského, žeby pod světskou moc panovníkův Českých náležitosti nemělo. I v kapitule Pražské byli mnozí kanovníci, kteří se svým biskupem nebyli srozuměni, a jeho záповědi nedbajíce, služby Boží jako před tím slavili, jako to mnozí jiní kněží v zemi také dělali.

Arcibiskup Mohučský, Sigfrid, byv dříve proboštem Vyšehradským, znal jak to v Čechách bývalo, i nahlížel, žeby se u nás výsady a svobody, jakých biskup Ondřej pro stav duchovní požadoval, stíží jen ve skutek uvesti daly; pročež se neváhal, odpověď do Čech takovou napsati, že on jakožto metropolita ten interdict od biskupa Ondřeje na zemi Českou vydaný, za nepravý vyhlašuje, ruší a zastavuje. To se stalo 1. května r. 1217, a hned se zas v celé zemi obvyklý pořádek v službách kostelních obnovil.

Však nesmýšlel tak papež Honorius III. I k němu král Přemysl I. vypravil posla, kněze Beneše, probošta Litoměřického, aby mu pravý stav věcí církevních v Čechách vyjasnil a na biskupovy žaloby odpovídal. Papež králi dne 22. června 1217 odepsal, že se kněžím v Čechách jeho, královým, dopuštěním a rozkazem skutečně křivdy dějí, i že král za to pokárání zasluhuje, jakož i za to, že interdictu nezachováva s těmi lidmi obcuje, které biskup výslovně do klatby dal. Napomínal tedy krále otcovsky, aby křivdy této napravit a nebyl na biskupa nemilostiv pro horlivost jeho v zastávání svobody církevní; pakli však myslí, žeby měl právo proti biskupovi, aby k soudu o to před stolicí papežskou vypravil jiné posly plnomocenstvím opatřené. Také arcibiskupu Sigfridovi do Mohuče papež psal, a přísně ho z toho káral, že se opovážil, interdict v Čechách od něho, papeže, schváléný, zdvihnouti, a aby hned to zdvižení zas odvolal.

Král Přemysl zas papeži nové psaní učinil asi v tento smysl: že mu děkuje netoliko za

osvědčení zvláštní lásky, ale i za přidané k němu otcovské napomínání a kárání, že však z toho poznává, kterak papeži o něm mnoho lživého a utrhačného napovědino bylo; nikdy prý duchovním osobám jakéhokoliv násilí nečinil ani činiti dal, nikdy prý nekázal jich poháněti k soudu světskému anebo smrti trestati; není prý, aniž prý to bývalo v obyčeji u něho ani u předkův jeho, aby kohokoliv odsuzoval k smrti, tím méně osoby duchovní. Neslušných daní že kostelům ani neukládal, ani ukládati dovolil, anobřz všechny takové činy, o kterých ho známost došla, že trestal důkladně, a že práva církve ještě rozmnožoval a šířil; že pak když někomu nějakou prebendu udělil, se obyčejně řídil podle návrhův, jež mu činili buď sám biskup Ondřej anebo Pražský probošt Eppo; dále že dává desátky ku kaplím královským na hradech platiti na všech statcích svých úplně, a že kdo biskupovi k desátkům zavázán jest a platiti jich nedbá, toho že k tomu donucuje. „Uptejte se, svatý otče!“ tak dále pokračoval král v listu svém, „o všech těchto věcech po celém duchovenstvu v Čechách i v zemích okolních: nepraví-li slova má pravdy, trestejte mne dle libosti, jsou-li však pravdivá, nedejte také ujiti trestu osočiteli mému.“ Ku konci prosil ještě král, aby papež před se nebral ani uzavíral čehokoli proti němu, lečby dříve přijal a slyšel plnomocné posly jeho, kteřížto že co nejdříve do Říma vypraveni budou.

Znamenatí sluší, že tento královský list český, ovšem v latině sepsaný, jako jiné v té příčině psané listy, v papežském archivu ve Vatikánu se chová, a že při něm posud jest zlatá pečeť čili bulla královská, v české královské kanceláři k ní přivěšená, nejstarší ze všech, které se při našich královských listinách zachovaly.

Již z těchto psaní viděti, a dále se to ještě jasněji ukázalo, že král Český i papež Římský, každý jinak sobě vykládali právo církevní, a z toho mezi nimi tyto veliké nesnáze vznikly. V jiných západních křesťanských zemích mělo ovšem již dávno právo církevní plný průchod svůj, a církev tam byla od světské správy zemské téměř jako neodvislá; tak to chtěl nyní papež i biskup Ondřej najednou v Čechách míti. A však v českých zemích byly ještě staré řády slovanské, a jakkoliv již mnoho zmateny jsouce, nicméně nesrovnávaly se se vším tím, co tehdejší církev zvláštního pro sebe míti žádala. Proto se král Přemysl I. odvolával na domácí řády a zvyklosti, kterých bez násilí tak náhle proměnit nelze.

Psát jest v jednom pozdějším listu v měsíci dubnu 1218 k papežovi řka: „Já nemohu donutiti lidu mého, aby platíval desátky potud nezvyklé, aniž bych toho dověsti mohl, kdyby placení takové dalo se k mému vlastnímu prospěchu.“ Při tom nezapíral, že jeden bývalý kněz odsouzen byl soudem světským na šibenici: ten ale že se byl dávno vzdal svého kněžství, k loupežníkům se přidal, v jichžto společnosti jat a trestán jest; také byl prý usvědčen, že dělal falešné peníze. Do usazování a ssazování farářův, pravil král dále v psaní tom, že nechce více vkládati se, leč by se tím mělo skracovati podací právo světských majetníkův, pak že daně od duchovních lidí v Čechách do královské pokladnice od jakživa platívané nemohou se počítati mezi věci neslušné.

Biskup a papež však pravili, že se Čechové nemají proti církvi jinak stavěti, nežli jiní národové, a že to neslušné věci jsou, jako ku příkladu, aby poddaní na statcích duchovních snášeli obtíže pocházející ze společné poruky, aby totiž za všechny zločiny v újezdech spáchané společnou rukou státi měli, zloděje a ubijce honili a tomu podobné. V Čechách mysli se však naproti tomu, že kněžstvo vyšší ovšem může požívati svobod některých, avšak nikoliv poddaní na kněžských statcích. Papež a biskup chtěli, aby lidé duchovní i také dušníci, to jest, jejich poddaní, měli ve všem zvláštní správu pro sebe, tak žeby svou vlastní od krále a jeho úředníkův neodvislou vrchnost měli, a biskupství Pražské aby na všech svých statcích pozemních samým skutkem bylo samostatné a vládě Českého krále nepodřízené, tak jak to již kníže-biskup Břetislav Jindřich míti chtěl. Tak stály obě strany příkře proti sobě, a aby se srovnaly, musely obě poněkud ustoupiti od svých žádostí. To však vedlo k dlouhému vyjednávání mezi králem a papežem, k velkým kyselostem a nebezpečným výstupům.

Papež to velmi těžce nesl, že se interdikt v Čechách nezachovával, a že Olomoucký biskup Robert v nepřítomnosti biskupa Ondřeje místo něho v Čechách biskupský úřad, a o svátcích i slavné služby ve chrámě sv. Víta na hradě Pražském konal. Papež Robertovi nejednou, a to slovy čím dál tím přísnějšími, takové počínání zakazoval, a hroze mu, že ho s biskupské hodnosti ssadí, žádal, aby interdikt v Čechách na novo vyhlásil. Kanovníky Pražské, kteří mimo interdikt předce služby Boží jako dříve konali, odsoudil papež všech jejich prebend a před svůj soud do Říma je pohnal; že však počet ostatních kněží v Čechách, kteří interdikt nezacho-

vávali, byl příliš veliký, dovolil papež biskupovi Ondřejovi, aby s nimi shovívavě nakládal. Arcibiskup Salzburský, biskupové Řezenský, Pasovský, Eichstadtský a Chiemseský, potom někteří opatové v Bavorích dostávali od papeže nařízení, dle aby všechny okolnosti v Čechách a prohršení proti jeho vůli bedlivě vyšetřili, jeho rozkazy tam k vyplnění přivedli, a viníky do Říma před apoštolskou stolicí pohnali.

Po mnohém vyjednávání učinil král Přemysl papeži osvědčení, že hotov jest z úcty k apoštolské stolici biskupu Ondřejovi ve všech jeho žalobách dosti učiniti, jenom za to žádaje, aby mu od biskupa po opatu Ostrovském oznámena byla jmena tří předních županův zemských, kteří by společně s opatem Waldsaským měli plnomocenství od země a krále, aby o vyrovnání vyjednávali, žeby se jich pomocí nejlépe dalo rozeznati to, v čem by králi možné bylo, Český národ vůli papežově nakloniti a v čem nic. Proto tedy, aby papež vyslal s biskupem Ondřejem také svého některého legata do Pasova, kdežto pak král s oběma o všem chce se uhluviti.

Papež Honorius III. chtěl takový návrh krále Českého přijmouti, však tak, aby král, prvé než by biskup naproti němu do Pasova měl poslán býti, spolu s českými pány slib učinil, že napotom dosazování kněží jakož i soud nad nimi bez překážky a cele biskupovi ponechá, pak aby jej, biskupa, skrze plnomocníky jeho navrátil v pokojné držení statkův biskupských a aby škody jemu a kněžstvu učiněné nahradil. Biskupu Řezenskému a opatům Ebrachskému a Waldsaskému potom papež nařídil, aby jeden z nich ku králi se odebral a ku splnění těchto žádostí papežových jej napomenul. Až se to stane, měli by interdikt, kdyby král toho žádal, zrušiti. To se všecko dalo během roku 1218.

Král Přemysl tedy, aby se dle vůle papežovy zachoval, vyjel asi na začátku roku 1219 s předními pány a také s vyšším kněžstvem českým papežským vyslancům vstříc až do Kladrub za Plzní, a když tam výš jmenovaní papežští zřízení přijeli, stala se následující obapolná úmluva: 1. Biskup sám jediný má právo, dosazovati kněží na fary a ssazovati je, avšak bez ujmy práva světských patronův; 2. jemu jedinému náleží souditi všechny osoby stavu duchovního ve věcech duchovních; 3. až do jeho návratu odevzdá se biskupství poručníkům od něho ustanoveným, aby jím vládli; 4. za všechny škody, kteréž utrpěl po vyjití svém ze země, obdrží ve třech měsících po svém návratu zadostiučinění jak od komory královské, tak i od osob soukromých, a za to se zaručují hned tuto v Kla-

drubech přítomní přední pánové zemští: Slavek, Slavata, Budivoj, Beneš, Jaroš a Vítek; 5. desátky jakož dotud na několika místech placeny byly, tak mají budoucně od vsí země placeny býti; 6. naproti tomu biskup konečně slíbí králi povinnou poddanost a věrnost. O tom všem byla listina sepsána, a opat Waldsaský jel s ní do Říma, aby papeži o tom všem zprávu podal, a zrušen byl interdikt v Čechách.

Následkem této úmluvy prosil potom král Přemysl papeže, poněvadž proti obyčejí říše své učinil jemu poslušenství ve všem, aby Jeho Svátost ráčila konečně poslati biskupa do biskupství jeho a přidati k němu legata, kterýžby sám vyskoumal příčiny jeho žalob, konečně aby prominul trest těm kanovníkům Pražským, kteří z poslušenství ku králi byli nevykonali předešlých papežových rozkazův. Poslední přímluva však potkala se jak u papeže tak u biskupa s odporem. Ssazení kanovníci zůstávali posud v úřadech a prebendách svých, a proto vyšel z Říma dne 11. července 1219 nový rozkaz, aby na jejich místa jiné osoby k tomu hodné byly jmenovány. Dle toho rozkazu měli opustiti místa svá: děkan kapituly Arnold, arcijahen Pražský Křištof, arcijahen Břilinský a spolu probošt Litoměřický a králův kanclér Beneš čili Benedikt, arcijahen Bechyňský Vícemil, Horšovotýnský Zdislav, Žatecký Držislav, Kouřimský Jan, Plzeňský Přibislav, potom jiní kanovníci Valkoun, Bohuslav, Matěj, Pelhřim, Jan z Aschaffenburka a Bartoloměj. Král tyto kanovníky hájil a potom také smlouva Kladrubská nebyla ve všech kusích držána, komora královská statkův biskupských nevydala, biskup s novými žalobami vystoupil, a papež vydal 2. srpna 1219 rozkaz biskupům Řezenskému a Pasovskému a ještě jednomu proboštovi v Pasově, aby interdikt opět ve jmenu apoštolské stolice v Čechách obnovili, a krále a přední pány do klatby dali, jakož i stalo se.

Král Přemysl však jak se zdá si již méně toho všímal, a bydlel snad na Vyšehradě, jehož kapitola Pražským biskupům podřízena nebyla, pročez také interdikt na krajiny biskupství Pražského vydaný na Vyšehradě neměl platnosti. Byl tam toho času (od r. 1203 do 1237) proboštem Arnold, příbuzný rodu královského.

Však to tak zůstati nemohlo. Roku následujícího 1220 poslal král Přemysl Arnolda, děkana kapituly Pražské, a kanovníka Beneše, probošta Litoměřického a kancléře, dva z prelátův od papeže ssazených, do Říma, kteří papeže měli k tomu pohnouti, aby v záležitosti církve české ničehož nerozsuzoval, pokud

by z Čech nepřijeli noví plnomocní poslové, vedle toho vedl Arnold v Římě i svou věc osobní i Benediktovu, aby dosáhli odvolání svého ssazení. Za nimi přijeli potom do Říma noví poslové Přemyslovi z předního panstva českého, totiž Dalibor z Konecchlumí, nejvyšší sudí; Martin, královský číšník, Markvart z Jablonného, župan Děčínský, (předek pánův z Wartenberka a pánův z Waldšteina), Diviš z Divišova, župan Pracheňský, (předek pánův ze Šternberka) a jakýsi Chabrá na místě pana Beneše, župana Budišínského, Markvartova bratra, a žádali, aby papež nařídil biskupu Ondřeji, jeti pod jejich bezpečným průvodem do Vídně, žeby i král Přemysl s panstvem svým tam se dal nalézt, a tu žeby se již snadněji mohli shodnouti o věcech posud nepořízených. Papež Honorius svolil k tomuto návrhu, a ustanovil k tomu arcibiskupa Salzburského, biskupa Chiemseského a opata od Svatého Kříže v Rakousích, aby při jednání tomto buď ve Vídni anebo někde jinde blíže hranic království Českého byli přítomni co prostředníci, a kdyžby se tím způsobem stalo narovnání mezi Čechy a biskupem, aby zase klatby a interdikt na Čechy vydány zrušili.

Tento sjezd stal se skutečně a sice v Seefeldu v dolních Rakousích blíž hranic moravských. Co a jak se na tom sjezdu jednalo, o tom podrobnějších zpráv nemáme, než to jediné víme, že ani zde nepodařilo se smířiti obě strany úplně, a biskup Ondřej zase bez pořízení odtud se navrátil do Říma.

Však v Římě vyjednávalo se dále, král Přemysl tam poslal svého plnomocníka Jana de Scacario, a ten to přivedl k nové úmluvě, kterou papež veřejně ohlásil do Čech bullou dne 11. ledna 1221. Tu konečně učinil papež, čeho Čechové hned od počátku byli žádali, vypravil totiž zvláštního legata do Čech, kardinála Řehoře de Crescencio, kterému uložil, aby teprv na místě oba ještě zbývající články, v kterých se obě strany dosud shodnouti nemohly, podle spravedlivosti rozdělil, totiž jak by se zrušená privilegia Pražského biskupství obnovila, o nichž by biskup Ondřej měl přísahati, že byla kostelu jeho skutečně udělena, potom aby se určila právomocnost nad poddanými na statcích duchovních a právo k vybírání desátkův ze všech statkův bez rozdílu; a poněvadž biskup Ondřej českým arcibiskupem býti chtěl a sám se nabízel k rozdělení biskupství Pražského, aby tu arcibiskupství a několik biskupství založeno býti mohlo, čím by se moc a vážnost české církve i českého království zvýšiti mohla, tu měl ten

legát také v té věci všechno přezvědět, co by se dělati mělo. Biskup Ondřej doprovázel toho legata, ale zastavil se drahé času ještě v Itálii ve městě Veroně, nežli se odvážil pokročiti dále ke hranicem království Českého. Schůze obou stran měla se opět státi někde na hranicích České říše, a kardinál i biskup, přišedše do Rakous, vojvodu Leopolda VI. žádali, aby je k té schůzi doprovodil, což on také učinil.

Dne 2. července 1221 sešli se tedy někde na Moravě blíž hranic rakouských pod širým nebem na vrchu, kterému prý se říkalo Šach, král Přemysl Otakar I., jeho syn Václav, vojvoda Rakouský Leopold VI., kardinál-legat Řehoř, biskup Ondřej Pražský, biskup Robert Olomoucký, Jan Nitranský, Vavřinec Vratislavský, mnoho kanovníkův, proboštův a opatův českých, moravských a z okolních zemí, zvláště z Rakous, konečně veliké množství pánův českých nejřednějších se služebníky svými; a tu biskup Ondřej nejprve oznámil a slavnou přísahou dotvrdil, jakých privilegií církev česká mívala od knížat a králův Českých i od Přemysla Otakara samého, kterážto privilegia v těchto pátkách posledních byla zničena. Král Přemysl přiznal se pak k těmto privilegiím a dal hned nový zápis o nich učiniti a od sebe je potvrdil. Toto slavné obnovené privilegium české církve bylo jako smlouva mezi králem Českým a stolicí papežskou, tak nazvaný konkordát, a obsahovalo kromě jiných věcí také to, že biskupští poddaní v Čechách zbaveni jsou povinnosti ku konání robot zemských a sprostění závazkův společné poruky; že vyšší soud nad nimi zůstává sice králi, ale platy z toho soudu plynoucí že má biskup pobírat; konečně že hrad Podivín na Moravě biskupovi Pražskému zase má býti navrácen. Když tento list dopsán a pečeti stvrzen byl, tu kardinál-legat přijal od krále Přemysla, jeho syna Václava a ode všech předních pánův českých slavné přísahy a rukojemství, že to, co tuto církvi české uděleno, také věrně bude zachováno. Teprv nyní šel kardinál klatbu s krále a s pánův českých a vyzdvihl interdikt v Čechách, vyhlásiv, že služby kostelní zas bez překážky před se jíti mohou. Když to všechno bylo odbyto, rozešlo se shromáždění na vrchu Šachu, s králem Přemyslem a s Čechy odebral se kardinál-legat Řehoř de Crescencio do Prahy, Leopold Rakouský a cizí biskupové a preláti každý do své země se odebrali, avšak Pražský biskup Ondřej netroufal si ještě do svého biskupství se navrátiti, neboť jak se zdá byli pánové čeští naň ještě velmi rozhořčeni.

Proto majek tomu zvláštní povolení od papeže, nazpět do Verony se obrátil, poslav odtud do Čech plnomocníky své k dalšímu jednání.

Papežský legat v Praze chován byl od krále velmi počestně, i zdržel se zde až dlouho do následujícího roku 1222. Že pak zápis na vrchu Šachu 2. července 1221 od krále a země

České učiněný jenom biskupovi samému a jeho církvi svědčil, tu o to kardinál dále jednal, aby král Přemysl také svobody všech kostelův ostatních a českých klášterův zvláštním listem čili zápisem potvrdil. I dal se král k tomu nakloniti, a dne 10. března 1222 jiným zápisem ustanovil a vyměřil svobody, jakých klášterové a

První konkordát s papežem slavně stvrzen od krále Přemysla I. na hranicích rakouských 2. července 1221. (Str. 750).

(82).

kostely v Čechách mají užívat. Jmenovitě byli všichni poddaní na statech zádušních čili dušníci z právomocnosti soudův župních vyňati, od velké části zemských robot osvobození, a jediné soudu zemskému podřízeni; kláštery a kostely nebyly více povinny, k vojsku královskému špízi na vozích dovážeti, kdykoliv na vojnu táhlo anebo krále na sněm provázelo; zemským pánům a zemanům jest zakázáno, aby v klášterech proti vůli mnichův noclehovali a tam jako v

hospodských domích sobě počínali, a kdožby se toho proti vůli dopustil, ten má všecko, co tam strávil, dvojnásobně nahraditi a králi dvanact set peněz z pokuty zaplatiti. Také zrušen jest nepravý obyčej, dle něhož každý kněz nebo žák na hranicích zemských za sebe clo v třideti penězích platiti musil, kdežto žid toliko jeden peníz platil; pánům a zemanům též zakázáno, bez povolení opatřův a proboštův koně na krmení do zádušních dvorů dávat, jak se

to dříve zhusta stávalo, a ještě všelicos jiného. Však v celku nebyly to tak rozsáhlé a úplné svobody, jakých biskup sám pro sebe a své statky obdržel, neboť lid poddaný na statcích duchovních předce tak zúplna ode všech zemských robot a od obecné poruky nebyl vyproštěn, nýbrž jen zavázanost jeho k těmto povinnostem byla zmírněna. K tomu všemu zavázal se ještě král, že právní rozepře mezi osobami z vyššího duchovenstva, jako mezi probošty a opaty, kteří vždycky před jeho dvorský čili zemský soud náleželi, nebude protahovati, nýbrž že po každém řádném zemském sněmu některý čas k rozsuzování jejich věcí s nejvyšším kancléřem a několika pány zemskými zasedne; pře jejich poddaných měly také jíti před krále, který je potom obyčejně poručil k rozsouzení cůdě čili župnímu soudu Pražskému. Kanovníci Pražští, kteří v této veliké rozepři s biskupem byli prohlášeni za ssazeny se svých hodností, dosáhli zas větším dílem od kardinala-legata odpuštění viny své a místa svá podrželi. Potom teprv biskup Ondřej byv šest let z vlasti vzdálen do Čech se navrátil a na svou biskupskou stoliici dosedl, kardinal zas osobně kostely a kláštery prohlížel, s prospěchem o všeliké opravy v kázni duchovenstva se přičinil, a úplně spokojen jsa se svým pořizemím v Čechách vzal odpuštění od krále a ze země odejel. Avšak brzo zastesklo se zas biskupu Ondřejovi v Čechách, a ještě mu někdo pošeptal, žeby se Čechové chtěli osoby jeho násilně zmocniti, ač to byla bezpochyby jen zrádná a ošemetná pověst, podruhé se zdvihl a do Říma odešel, kdež pak i na dobro již zůstal a tam také ve dvou letech dne 30. července 1224 umřel.

Tak se ukončil boj světské vlády s církví Římskou, v kterém tato větším dílem zvítězila, neboť pro ta práva a ty svobody, jichž nyní církev v Čechách požívati začala, musely se poznenáhlu všechny staré slovanské právní obyčeje měniti a k obyčejům v západních zemích se vždy více připodobňovati. Nejhdř bylo při tom obecnému lidu českému, na kterýž nyní tím více břemen spadalo, čím více duchovenstvo i pánové z nich se vyťahovali.

Smrt markhraběte Vladislava Jindřicha I.

1222, 12. srpna.

Brzo po urovnání sporu s vládou duchovní umřel první řádný markhrabě Moravský, králův bratr Vladislav, jemuž Němci Jindřich říkali, dne 12. srpna 1222, a tělo jeho bylo u

Cisterciánův v klášteře Velehradském od něho nákladně založeném pochováno. Byl-li ženat ani nevíme, neboť ani potomkův nepozůstavil. Byl to velmi dobrý a tichý pán, však z jeho dobroty nejvíce těžili kněží a Němci, což do svědčují jeho štedrá duchovní nadání a práva Němcům daná. V podhradích moravských knížecích hradů Olomouce, Brna, Znojma, namnožilo se jako v podhradí Pražském již od delšího času tolik Němcův, že sobě nyní takových svobod od markhraběte vymohli, jako měli již Pražští Němci od knížete Soběslava II. Tím osvobození jsou z moci úřadův a soudův domácích, a sami sebe spravovali.

Tak počaly v Čechách a na Moravě městské obce svobodné, německým právem vysazené, a buď jenom králi, anebo zemským pánům a duchovním vrchnostem bezprostředně podřízené. Za markhraběte Vladislava pak, kterýž zároveň také učinil počátek v zalidňování lesních újezdův v horách Jesenických Němci do země přišlími, počala na Moravě pokud víme také již jiná města se zakládati a podle německého práva se spravovati, jako Bruntál a Opava, obě v župě Holasické, Uničov v župě Olomoucké, Bzenec v župě Splytihněvské.

Král Přemysl I. dal po smrti svého bratra Moravu po dvě léta ku své vlastní ruce spravovati.

Noví biskupové Pražští.

1224—1227.

Když biskup Ondřej r. 1224 v Římě umřel, měl papež Honorius III. hlavní péči o to, aby na biskupskou stoliici Pražskou dosazen byl muž, který by uměl rázné a odhodlaně hájiti a utvrditi práv církvě, na králi a národu Českém teprv nyní po mnohém namáhání vydobytých. Proto psal dne 4. října 1224 kapitule Pražské, aby biskupa zvolila poradivši se dříve s opatem Nepomuckým, opatem od sv. Jana na Ostrově a s proboštem kapituly Olomoucké, kteří zvláštní papežovy důvěry požívali, zvoleného biskupa aby pak jemu do Říma ku potvrzení oznámila. Hned potom 7. října psal také králi Přemyslovi slovy šetrnými, aby se tomu volení neprotivil, aniž jiným protiviti se dopouštěl. Avšak nežli ty listy papežovy do Čech přišly, byla již předtím v měsíci září 1224 volba nového biskupa vykonána; kapitula, jak se zdá již bez svolání sněmu zemského, zvolila totiž Pelhřima, probošta Mělnického, právě jednoho z kanovníkův, prvé od nebožtíka biskupa

Ondřeje ssazených. Tomu Pelhřimovi udělil král Přemysl biskupskou pravomocnost čili investituru, a ten pak jel do Mohuče, aby od arcibiskupa Sigfrida byl posvěcen. Arcibiskup, ač již také od papeže listy měl o tom, kterak se ta volba biskupa dítí má, nerozmýšlel se dlouho, a Pelhřima na Pražské biskupství posvětil. Avšak když se o tom papež Honorius III. dověděl, hned tu volbu za neplatnou vyhlásil, proto že Pelhřima za biskupa mítí nechtěl, i svému legátovi v Němcích, kardinálu Konrádovi vzkázal, aby hned do Čech šel, a to vymohl, aby se Pelhřim poděkoval. Přijel kardinál-legát Konrad do Prahy r. 1225, a po mnohém jednání předce Pelhřima přemluvil, že se biskupství odřekl, spokojiv se ročním důchodem 120 hřiven, které jemu vypláceti měl biskup místo něho zvolený. Stala se nová volba biskupa Pražského, i zvolen jest Budilov, který se papeži líbil; avšak když do Říma přijel a od papeže posvěcen byl, tam již dne 10. července 1226 umřel. Tu nařídil papež Honorius III. dne 21. července kapitole Pražské, aby vypravila tři neb čtyry osoby z prostředka svého do Říma, s nimiž by se sám usnesl o nového biskupa, — tak velice mu na tom záleželo, aby byl v Praze biskup dle jeho smyslu. Bezpochyby že se tak stalo, avšak již nikoliv spolu působením papeže Honoria, který zatím umřel, ale za papeže Řehoře IX. Zvolen byl r. 1226 za biskupa Jan II., prvý kanovník Pražský, strýc potomního biskupa Jana III. z Dražic, a byl 1. ledna 1227 vysvěcen.

Královské děti Václav, Vladislav a Aneška.

1224.—1226.

Král Přemysl r. 1224 syna svého Václava jmenoval vojvodou Plzeňským, i zdá se, že se to hlavně z té příčiny stalo, že tenkrát mladý Václav se svou nevěstou Kunhutou Hohenstaufskou, dcerou císaře Filipa, již r. 1206 v kolébce s ním zasnoubenou, skutečně ve stav manželský vstoupil, a že mladí manželé důchodův z Plzeňska a jiných vedlejších žup českých k chování zvláštního dvoru od otce dostali. Zároveň pak ustanovil král Přemysl I. druhorozeného syna svého Vladislava za markraběte Moravského. Tomuto Vladislavovi říkali Němci též Jindřich, tak že nastoupil správu Moravy ve dvou letech po smrti strýce svého též pod jménem Vladislav Jindřich II. A však nedlouho se z toho důstojenství těšil, a již 18. února 1227 umřel. Morava vrátila se potom zase

pod neprostřední vládu starého krále, a jen v poledních stranách země náleželo staré knížetství Břecslavské nevědomo již od kterého času ku komoře královny České Konstancie, která je také nápotom po smrti svého manžela, starého krále, co svůj výminek držela.

Aneška byla šesté dítě krále Přemysla Otakara I. z druhého manželství s Konstancí Uherskou, i narodila se r. 1208. Když byla tříletá, požádal prý kníže Polský, aby jemu zasnoubena byla. Král Přemysl k tomu svoliv poslal ji do kláštera Třebnického ve Slezsku, tři míle od Vratislavi, aby tam mezi pannami zákona Cisterciánského vychována a v cnostech křesťanských a v obyčejích polských vycvičena byla. Po třech letech však onen kníže Polský prý umřel, a Aneškina matka, Konstancie, vzala ji z Třebnic do Čech nazpět, a v klášteře Doksanském mezi Premonstrátkami ji dále vychovati dala. Když pak prý devět let jí bylo, tedy asi r. 1217, zasnoubena jest od otce svého synu císaře Bedřicha II., a jeho napřed volenému nástupci Jindřichovi, i poslal ji král Přemysl do Rakous ke dvoru vojvody Leopolda VI., aby tam co budoucí císařovna vyučila se řeči a mravům německým.

I byla Aneška v Rakousích až do r. 1225, dosáhši 17. roku svého věku, tak že se již o její svatbě s císařovicem Jindřichem mluvilo. Však tu se Leopold VI. s císařem Bedřichem II. smluvil, aby Jindřichovi místo Anešky České jeho dceru, Markétu Rakouskou, za manželku dal. I stalo se tak. Leopold Rakouský odeslal Anešku otci, králi Českému, do Čech nazpět, a uražený Přemysl Otakar I. hned Leopoldovi válku vypověděl, a české vojsko přes hranice do Rakous vypravil. O tom, co se v té válce dělo, ničeho nevíme, než tolik, že r. 1226 smluvilo se příměří, a předešlé přátelství mezi dvorem českým a vojvodou Leopoldem VI. již více se nenavrátilo. Aneška byvši vychována v klášteřích sama prý toho manželství žádostiva nebyla, a s radostí do vlasti se navrátila raději choti Kristovou býti, v klášterní tichosti jen Bohu sloužiti a dobroditelkyní nuzných a trpících býti chtěla. Však ten úmysl svůj jsouc v něm posilňována od strýně své, otcovy sestry, Anešky, abatyše u sv. Jiří na hradě Pražském, po málo letech také vykonala.

Dominikáni. Oslavany. Bl. Vojslava. Bl. Gerlák.
1225—1228.

Toho času přišli do Čech noví mnichové Dominikáni, kteří se svým zákonem ode všech posavadních duchovních řádů lišili, majíce za hlavní povinnost, aby lidu kázali, katolickou církev slovem a příkladem hájili a v duchovní správě světskému kněžstvu vypomáhali. Proto se jmenovali také bratři kazatelé a jejich řád kazatelský. Kromě toho nesměl žádný bratr vlastního jmění míti, musel v chudobě a v přísné kázni žíti a ustavičně vlněný oděv nositi, totiž bílý hábit vlněný, přes něj černý plášť a černou kápí. Byl to první z tak zvaných řádů žebravých, a založil ho Španěl, sv. Dominik de Guzman, a papež Honorius III. pravidla toho řádu r. 1216 potvrdil. Sv. Dominik umřel r. 1221, a již r. 1226 ukázali se bratři jeho také u nás a při kostelíčku u sv. Klimenta na Poříčí na podhradí Pražském osedli. Jejich hlavním podporovatelem byl, jak se zdá, biskup Pelhřim, který se r. 1225 biskupství vzdal, a s nimi Pánu Bohu sloužil, při tom se pak vždy Pražským biskupem jmenoval, proto že na to důstojenství řádně svěcen byl. Dal se také po smrti u sv. Klimenta pochovati. Však nedlouho Dominikáni na Poříčí poseděli, neboť když Němci hlavní obec svou přenesli do prostřed podhradí Pražského, na nynější Staré město, tu okolo r. 1232 převedeni jsou Dominikáni ku kostelu sv. Klimenta blíž mostu Pražského, kde sobě nový klášter vystavěli. Již r. 1227 přišli Dominikáni také na Moravu, a osedli napřed u sv. Michala v Olomouci, potom dostali r. 1230 kostel sv. Michala v Brně. Vůbec pak se osazovali jak v Čechách tak na Moravě ve městech německým právem vysazených.

Roku 1225 založila jistá šlechta a nábožná paní, jmenem Helvida ze Znojma z rodu pánů z Miroslavi, v místě Oslavany řečeném a v příjemném údolí nad říčkou Oslavou v Brněnsku nedaleko kláštera Kúnického ležícím klášter pro panny řehole Cisterciánské, i nazvala ho Vallis sanctae Mariae to jest Údolí Panny Marie. Klášter Velehradský dosadil sem probošta, král Přemysl I. to založení potvrdil a právě v Čechách přítomný, již výše spomenutý papežský legát a kardinal Konrád nový klášter v ochranu apoštolské stolice přijal. Když pak stavba kláštera a kostela r. 1227 byla hotova, tu sjeli se do Oslavan král Přemysl Otakar I., královna Konstancie, biskup Robert Olomoucký, mnozí opatové, proboštové, znamenití světští pánové, i slavilo se posvěcení tohoto nového du-

chovního ústavu, kteráž Olomoucký biskup vykonal. Tento klášter zašel teprve v 16. století, a stojí tam na jeho místě nyní zámek se starým kostelem.

R. 1227 dne 22. listopadu umřela v klášteře Chotěšovském blahoslavená Vojslava, sestra zakladatele, pana Hroznaty, i byla v tamějším kostele pochována. Po zrušení kláštera Chotěšovského byly r. 1793 ostatky její odtud vyzdvíženy, a k ostatkům blahosl. Hroznaty ve hrobce u prostřed kůru klášterního chrámu v Teplé položeny.

Okolo roku 1228 umřel také blahoslavený Gerlák čili Jarloch, první opat Milevský a kronikář český. Horlil spolu s německými kněžími pro svobody stavu duchovního, nazýval staré zemské řády, které těch svobod neznaly, špatnými řády, byl také r. 1221 na hoře Šachu, kdež Přemysl I. s papežskou stolicí smlouvu učinil, a v kronice své mnoho položil, co bylo k potupě krále a mnohých pánův zemských. Proto byla později tato část té kroniky, kde o tom sporu světské moci s církevní mocí jednal, zničena, a tím se nám ztratila podrobná známost všech těch věcí, které se staly od nastoupení krále Přemysla I. Umřel maje pověst muže svatého a byl v klášterním chrámě Milevském pochován. Když klášter po husitské pohromě zašel, dal, jak se tomu podobá, po roce 1575 pan Křištof ze Švamberka ostatky opata Gerláka v Milevště vyzdvihnouti a na blízký hrad Zvíkov do kaple sv. Václava přenést. Však když i ten hrad zkázu vzal, ztratila se i tam památka blahoslaveného Gerláka.

Korunovace mladého krále Václava I. Kralevice Přemysl markhrabětem Moravským.

1228.

Mladý Václav, syn Přemyslovů, již léta 1216 za budoucího krále Českého zvolený a od císaře potvrzený, dosáhl nyní 23. roku věku svého, a král Přemysl I. nedostatek zdraví na sobě znamenati počínaje a též se obáváje, aby po jeho smrti důstojenství královské opět nepřestalo, jakž se to po smrti králův Vratislava a Vladislava přihodilo, umínil si, aby téhož syna svého Václava i s jeho manželkou Kunhutou z Hohenštaufu již za svého živobytí na království České korunovati dal. Však nevědělo se, komu by náleželo, králi Českému pomazání dáti a korunu na hlavu sázeti, nebo domácí biskupové toliko při kostelních slavnostech korunu králům na hlavu sázeli. Vratislav, první

král Český, byl od arcibiskupa Trevírského, Vladislav od samého císaře, a Přemysl I. od kardinála a papežského legáta korunován. Král Přemysl, uradiv se o to, na tom zůstal, aby arcibiskup Mohučský jakožto metropolita církví česko-moravských krále i královnu korunoval, a vypraviv k němu posly za to ho žádal, aby do Čech přišel a to korunování vykonal. Arci-

biskup Sigfrid z Eppenšteina, někdy probošt Vyšehradský, takové vyzvání vděčně přijav, na začátku února 1228 do Prahy přijel. Šlo se pak k té zvláštní a vzácné slavnosti do Prahy mnoho pánův z Čech i z Moravy a veškeré vyšší duchovenstvo, aby svou přítomností obřad korunování oslavili a zvelebili. V neděli pak v den 6. února 1228 všechno pan-

Korunovace mladšího krále Václava I. a Kunhuty z Hohenštaufu u sv. Víta 6. února 1228.

(83.)

stvo a duchovenstvo v kostele sv. Víta na hradě Pražském se shromáždilo, a tu král Přemysl I. syna svého Václava uvedl a podle nového tehdejšího obyčeje rytířského napřed sám na rytířství ho pasoval, dotkna se ho totiž mečem dobytým, potom jej tím mečem opásal. Potom arcibiskup Mohučský mši svatou slouže, Václava i Kunhutu, manželku jeho, na království České slavně pomazal a korunoval, při čemž jemu biskupové Pražský Jan II. a Olo-

moucký Robert přísluhovali. Zdá se pak, že právě při té slavnosti starý král Přemysl I. také svému nejmladšímu synu Přemyslovi slavným způsobem, odevzdáním korouhvi, udělil správu markrabství Moravského, a markhrabětem ho učinil, ač mu teprv 18 let bylo.

Při této korunovaci ponejprv opomenut jest starodávný obyčej, posazení nového panovníka na kamennou stolicí na hradě Pražském a ukazování jemu stěvicův a mošny Přemyslovy;

i věděl a cítil to lid, že se to stalo z hrdosti a z nešetření národního práva a obyčeje, neboť lhostejnost k němu v domě panovnickém jevila se již za krále Přemysla I. i všelikým jiným způsobem.

Zdá se, že ještě před korunovací biskupové domácí k tomu se hlásili, žeby oni měli právo, krále Českého korunovati; avšak arcibiskup Mohučský dal si od obou králův, Přemysla i Václava, pojistiti zvláštním zápisem, že právo korunování králův Českých náleží jediné jemu a nástupcům jeho, co metropolitům českým. A tak od té doby až do času císaře Karla králové Čeští od arcibiskupův Mohučských korunování bývali.

Starý král Přemysl I. rozdělil nyní panovnickou moc mezi sebe a syny své; listiny královské vycházely odtud dílem od starého krále samého, dílem od starého i mladého krále společně, a jiné zas, méně důležité, jen pod jmenem krále mladého.

Toho roku 1228 umřela starého krále sestra, Aneška, abatyše u sv. Jiří na hradě Pražském, která od r. 1200 po 28 let tento klášter spravovala, a od svého bratra pro tento svůj klášter r. 1227 právomocnost a veliké svobody vyprosila.

Toho času dostavěn jest také veliký chrám Panny Marie při klášteře Cisterciánův na Velehradě, a tu když měl býti vysvěcen, odebral se král Přemysl I. se svou manželkou Konstancií a synem Přemyslem, markhrabětem Moravským na Velehrad, kde se ke dni posvěcení 27. listopadu 1228 také mnoho opatův a proboštův českých a moravských, také z Uher a Rakous sjeli. A když tu všickni již na Velehradě pospolu byli, tu Robert, biskup Olomoucký, chrám ten velmi slavně posvětil. Po vykonání té slavnosti kázal král Přemysl I. je-

ště téhož dne napsati list, kterýmž on všechno zboží a nadání kláštera Velehradského potvrdil a velmi znamenitých svobod mu udělil, tak že poddaní téhož kláštera žádných cel ani jiných jakýchkoli poplatkův neplatili. A tak se Cisterciáni na Velehradě, větším dílem a po dlouhý čas sami Němci, velmi dobře měli.

Téhož roku 1228 královna Konstancie v Hodoníně, kterýž k jejímu knížetství a výminku Břeclavskému náležel, proto že jí tam nějaký zločincové jejího vládce Petra zabili, německou obec založila, udělivši těm odněkud příslým Němcům, jež počestné muže nazývá, právo, aby se dle svých německých práv řídili a jenom pod svého soudce, kteréhož si sami vyvolí, slušeli. Kromě

jiných výsad udělila těmto, svým novým a milým měšťanům také tuto svobodu, že nikdež ani na Moravě ani v Čechách clo platiti nemají.

Roku 1229 zajel Václav, mladší král, do Hradce nad Labem, a tu klášteru Břevnovskému potvrdil celý újezd Polický a Brumovský, od otce

Náhrobek krále Přemysla Otakara I. u sv. Víta v Praze, postavený za císaře Karla r. 1373. (Str. 763).

(84.)

Přemysla I. jemu r. 1216 darovaný, — a tak se těšili napořád klášterníci a Němci z přízně, štědrosti a milosti jak starého krále Přemysla I., tak mladšího krále Václava, královny Konstancie a markhraběta Přemysla. Však tu r. 1229 přijel do Čech papežský legát Šimon, a ten prý mocí od papeže Řehoře IX. sobě danou všem klášterům českým a moravským rozkázal, aby desátek ze svých příjmův papeži platili a odváděli, proto že papež císaře Bedřicha II. do klatby dal a pro války ve svaté zemi a v Itálii proti Bedřichovi mnoho peněz potřebuje, a tak aby jemu v tom pomoci byli. Ale opatové a proboštové prý se tomu velmi na odpor postavili, ukazující listy své, kterýmiž je knížata, králové i papežové ode všech poplatkův osvobodili. Bylo těch listů mnoho padělaných

a vymyšlených, jakž se podnes mnohé z nich zachovaly. Legát papežský vida spurnost klášterníkův, a že platiti se zdráhají, vydal na ně ve jmenu papežském interdikt, to jest, zastavil jim služby boží, tak že v kůru zpívati, mše sloužiti a zvony zvoniti nesměli. Museli tedy rozkaz Šimonův plniti chtějí nechtějí, a k placení papežského desátku svoliti, — a tak prý tomu duchovenstvo teprv rozumělo, píše náš poctivý Pelcel, z jakých příčin papežové tak silně před několika lety na to nastupovali, aby duchovní králům Českým žádných daní nedávali. Ovšem, vždyť v západních zemích duchovenstvo již dávno papežům desátky platilo.

Smrt krále Přemysla Otakara I.

1230, 15. prosince.

Ku konci života svého zapleten byl král Přemysl I. ještě do války s Rakouským vojvodou Bedřichem II. Tento vojvoda totiž zapudil svou manželku Žofii, sestru mladé královny Uherské. Tím byli králové Uherský a Český na cti uraženi, neboť královna Konstancie, Přemyslova manželka, byla Uherka. Starý Přemysl vypravil tedy r. 1230 mladšího krále Václava do Rakous, aby Bedřichovy krajiny podle tehdejšího obyčeje poplenil, což také v skutku se stalo. Avšak brzo na to starý král Přemysl náhle těžce se rozstonal, a dne 15. prosince 1230 umřel asi v 70. roce věku svého. Tělo jeho bylo ve hlavním chrámě u sv. Víta na hradě Pražském pochováno, z něho pak r. 1373 do nynějšího hlavního chrámu za panování císaře Karla přeneseno a v tak nazvané Saské kapli pod novým náhrobkem uloženo, kdež se posud nachází. Pozůstavil po sobě vdovu Konstancii Uherskou, která potom nejvíce na Moravě u svého nejmladšího syna Přemysla přebývala, majíc tuto svůj výminek, knížetství Břeclavské. Zdali které z jeho dětí z prvního manželství s Adlétou Míšeňskou, o kterých jsme k roku 1198 zprávu dali, ještě na živě bylo, nevíme; z druhého manželství, s Konstancí, byly asi 4 dcery a 4 synové; Vratislav, narozen r. 1200, umřel již v kolébce, Bohuslava, které Němci Gutta, to jest Jitka říkali, provdala se za vojvodu Bernarda Korutanského, Anna provdala se r. 1216 za knížete Jindřicha Vratislavského, jehož matka byla sv. Hedvika, i umřela 9. dubna 1248, Václav, nar. 1205, byl králem a nástupcem otcovým, Vladislav, narozen 1207, byl dvě leta markhrabětem Moravským, a umřel před otcem r. 1227, Aneška, na-

rozená r. 1208 byla potom abatyší u sv. Františka, a umřela jsouc ctěna téměř co svatá r. 1282, Přemysl, narozen r. 1209, stal se po Vladislavovi r. 1228 markhrabětem Moravským, Vilémína umřela co svatá v Miláně r. 1281. O jednu dceru krále Přemysla, snad o tuto Vilémínu, staral se r. 1227 Anglický král Jindřich III., aby ji za manželku dostal. Však nevíme zdali k tomu přišlo; byla snad ještě některá dcera, o které již žádných zpráv není.

Přemysl Otakar I. slavně panoval po 33 let; když r. 1197 vládu nastoupil, bylo ještě tolik knížat z rodu Přemyslova na živě, že jich všech ani zevrubně neznáme, — při jeho smrti však byli tu jen jeho dva synové, Václav a Přemysl, a kromě nich ovšem také ještě jejich strýcové Děpoltici, Boleslav a Soběslav, žijící u vyhnanství ve Slezsku, kdež také bez potomstva umřeli.

Přemysl Otakar I. byl obnovitelem říše České, zvelebil ji titulem královským na vždy a posloupností na trůnu právem prvorozenství. Když vládu nastoupil, byly Čechy pro nesvornost, chtivost a bujnost knížat i pánův již tak zlehčeny a zeslabeny, že málo chybělo, i bylyby se i s Moravou staly pouhou provincií německou — avšak Přemysl I. utvořil zas mocnářství nikomu nepodléhlé, v sobě uspokojené a svorné, které zase netoliko vážnost v sousedních i dalekých říších mělo, ale i všelikého nepřítel strachem naplňovalo. Toho se dodělal Přemysl opatrným a chytrým chováním k německým císařům, užívaje jejich svárův a zmatkův ku prospěchu vlastní země, svou odhodlanou a ráznou činností a také přičiněním svého šlechtěného bratra Vladislava, markhraběte Moravského, který mu, pokud žil, ve všem věrně nápomocen byl, — nikdy, pokud víme, se nedopouštěl ukrutnosti a násilí, a jen jedna paní měla právo, žalovati naň, jeho zapuzená manželka Adléta.

Tehdejší královský dvůr.

Již král Vladislav I. máje manželky z rodů německých, Gertrudu Rakouskou a Juditu Durynskou, a mnohé přátelské svazky s dvorem císařským a s knížaty Německými, proměnil ve mnohých věcech svůj dvůr na způsob, jaký tehdáž v západních zemích panoval, a rozmnožil ho zvláště mnohými dvořany německými. Ještě větší rozmnožení a proměnění dvoru stalo se již za panování Přemysla Otakara I. Přibylí ke dvoru Němci nevstupovali sice do úřadův zemských a župních, což by se bylo pro-

tivilo národnímu právu a obyčejí, aniž by toho byla strpěla šlechta domácí; avšak němectví proto předce záhy opanovalo celý život při dvoře králův Českých. S počátku snažili se čeští pánové sami, aby se německému jazyku naučili, chtějí se zavděčiti manželce panovníkové, obyčejně rozené Němce; však tyto matky našich knížat a králův vpravily dětem svým, potomním dědicům trůnu, jazyk německý vedle českého, a spolu také zálibu ve způsobích a mravích německých. Jaký div pak, když tito naši králové, jako již Vladislav král, ještě více Přemysl Otakar I. a již všickni jeho potomci na trůnu českém napořád ukazovali v celém svém chování náchylnost k německému jazyku a k německým způsobům. Hájili sice různé samostatnosti země České naproti říši Německé, avšak nikoliv snad z lásky k národnímu jazyku a obyčejí, nýbrž pro vlastní slávu, prospěch a moc domu svého. Národnímu jazyku a obyčejí však přijímáním Němcův a udělováním svobod cizincům těžké rány zasadili.

Jmeno župan přicházelo pomalu v nevážnost, a ujmalo se již místo něho německé jmeno purkhrabí anebo latinské kastellan; první se tak zval za Přemysla Otakara I. purkhrabí Pražský. Kromě úředníkův zemských, kteří v dvorském soudě zasedali, náleželi ke dvoru královskému dvorský kancléř, kterýž byl představeným královské kanceláře a podkancléře a dvorské písaře, vesměs osoby stavu duchovního, sobě podřízené měl. Právě nyní po smrti Přemyslově vešlo v obyčej, že proboštové Vyšehradští bývali skoro výhradně spolu dvorskými kancléři. Potom byl dvorský podkoní čili maršálek, kterýž měl pod sebou konírny, dvorský stolník čili truksas, který pečoval o potřeby královské tabule, dvorský číšník čili šenk, kterýž pečoval o nápoje, dvorský mistr královské kuchyně čili kuchmistr, kterýž měl podobné povinnosti, královský hofmistr, kterýž byl představený všeho služebnictva dvorského, dvorský mistr komory, kterýž nejspíš řídil služby v samých komnatách královských, a nejvyšší lovčí, který byl hlavním správcem královských lesův. Pod těmi předními dvorany byli také jejich pomocníci anebo druhové, jako podmaršálek, podstolí, podčeší, podkomoří atd. Všickni měli vzácné postavení, poněvadž byli stáli průvodčí osoby královské a mimo vlastní službu náležející k úřadu svému vykonávali i jiné práce dle potřeby a libosti královny brzy tomu brzy onomu uložené.

Také Česká královna měla svůj zvlá-

štní dvůr, složený z maršálka, komorníka, číšníka, stolníka, kuchmistra, písaře a z podřízených jim osob úředních jako ve dvořanstvě králově; a jako ke dvoru královu náleželo komonstvo, skládající se z osob stavu panského a rytířského, zvláště mladších, kteří krále na výjížkách, honbách a cestách provázeli, tak i královna měla své zvláštní a četné komonstvo z mladých synů a dcer panských rodin složené. Slechny zaměstnávající se okolo osoby královny byly jako na cviku, aby se lepším způsobem vznešeného urozenstva přiučily.

Již z německých jmen všech těchto dvorských úřadův viděti, kterak to vše bylo podle cizího způsobu zařízeno, avšak co se skvostnosti a nádhery v šatstvu a v nábytcích dotýče, to český dvůr královský začínal záhy převyšovati všechny dvory knížat německých a jiných sousedních, a císařskému se rovnati, jakož vůbec Slované vždycky na parádu mnoho drželi; a když českému panstvu zděděný kroj národní všedním býti začal, tu se chytali cizího, a tak první počátek dali nechvalitebnému bažení po cizím kroji, na kterýžto nezpůsob za pozdějších králův tolik ač marně bývalo zehráno od vlastencův a starých spisovatelův českých. S cizím jazykem a cizím krojem objevují se také za Přemysla Otakara I. obyčeje řádu rytířského na dvoře jeho. On sám syna svého Václava před jeho korunováním podle rytířského obřadu slavně na rytíře pasoval, a na válečných výpravách, a při potýkání o závod, začali užívat zvláštních svých znamení čili znakův, jež si na své štíty a prapory dávali, jakož i zvláštních barev, jež na svém oděvu mívali a svému komonstvu nositi dávali. Však to všecko všeobecněji a u větší míře se rozmnožovalo a zvelebovalo jak při dvoře královském tak v sídlech pánův českých teprv za panování Václava I. a Přemysla Otakara II. Hry a zápasy junácké nebyli starým Čechům nic nového, avšak jak jednoduchým způsobem sedání čili turnaje nyní ještě se odbývaly, o tom nás poučuje vzácná stará píseň Ludiše a Lubor v rukopise Kralodvorském, v které se slavnost takového junáckého zápasu o závod na dvoře nějakého slovanského knížete v Zálabí velmi krásně vylicuje, a kterou sobě každý milovník staré literatury české a o takové věci dbalý vlastenec snadno přečísti může.

Nové osady. Počátek Lhot.

Lidnatost České a Moravské země se stále množila, a není divu, že staré osady nestačily více velkému množství lidu, který již okolo nich neměl dostatečné půdy k výživě své potřebné; — musely se tedy nové osady zakládati a vždy větší kusy lesní půdy mýtit a zaorávat. Pomezí lesy, sloužící dotud za obranu zemskou proti cizím nepřátelům, byly již na několika místech protrženy a ztenčeny, jako že se mysli, že jich více tak zapotřebí nebude. Zrůst lidnatosti byla tedy první příčina zakládání nových osad.

Mnohé výsady a svobody, jichžto sobě mocní pánové na králi vymohli anebo ještě častěji snad sami sobě dovolovali a přivlastnili, podobné výsady kněží, kteří na svých statcích též chtěli býti osvobozeni od všelikých zemských břemen, způsobily to, že se obecnému lidu na statcích královských i panských v břemenech a povinnostech přitížilo, na druhé straně pak, že se příjmy královské komory velice ztenčily.

Soužený lid rolnický musel pomýšlet o tom, jakby své živobytí na jiné osadě polepšil, král však, potřebuje nyní mnohem více peněz, aby mohl královský dvůr svůj nádherně zřízený chovati, i pánové, kteří příkladem královského dvora také větší náklady činili, museli vesměs také na to pomýšlet, jakby příjmy své mohli zvýšiti: i to byla druhá příčina zakládání nových osad.

Aby však lid rolnický byl ochoten usaditi se v nových osadách, musely se mu od krále a pánův světských i duchovních poskytovat lepší výhody, než ve všech starších, již tužším poddanstvím sklíčených. Tu totiž neměl jednotlivý rolník svého kusu země, než všickni jako v prvotní nedělné rodině slovanské užívali nív společně, a jak se zdá, byli jen do času o ně dělení, jak toho počet rodin požadoval. Ale místo otce čili rodinného vládky měli teď již nad sebou vrchnost, které robotovali a dávky odváděli, a ty všelijaké vrchnosti, na královských statcích župani, potom purkhrabové, komorníci, vladaři, lovci a tak dále, potom světští pánové, biskupové, opatové, proboštové, ti si během času zvykli, považovati sebe za samojediné majetníky půdy, poddané pak za lidi chované na ní dle své libosti. Tato nesvoboda poddaných lidí tižila je však dotud, pokud v takových starých osadách bydleli; mohli však, když tomu zvláštní výminky nebránily, na nové osady se přestěhovati. V nových takových osadách dostával každý rolník svůj lán půdy pro sebe k dědičnému jmění aspoň pro své vlastní přímé potom-

stvo, a za to nemusel vrchnosti robotovati, nýbrž jen určité platy dávat a povinnosti konati, ku kterým se sám svou volí zavázal.

Hospodář chtěje se na novou osadu přestěhovati, smluvil se obyčejně s vrchností, že částku pozemností sobě vykázanou vzdělá, že těch pozemností po jistá leta bez platu bude užívat, a že je svým časem vrchnosti bez náhrady odevzdá. Chtěla-li pak vrchnost nově vzdělaný pozemek před umluvenou lhůtou sobě vzíti, byla povinna, podnikateli náhradu za to dáti. Byly to tedy osady osadníkům do jisté lhůty nebo do vůle postoupené, a nazývaly se proto Lhůty, Lhoty, Lhotky, Lhotice (v Slezsku a Polsku Lgoty a také Vůle) často s přidáním jména zakladatelova, i povstalo tím způsobem množství nových vesnic, a vzdělání země tím velice získalo. Ještě nyní počítá se v Čechách Lhot, Lhotic a t. d. 326, na Moravě 74. První Lhota v Čechách vyskytuje se v jedné listině z roku 1199, totiž Lhota s kostelem sv. Jiří, které se později říkalo Lhota Prostřední, a nyní jest to ves pouze u sv. Jiří zvaná blíž Chocně v Chrudimsku. Byly bezpochyby již jiné Lhoty starší než tato, ale odtud se zakládaly vždy nové a nové po celé toto 13. století, a snad ještě později.

Kterak povstala města s městským právem německým a kterak se do Čech Němci stěhovati počali.

Ještě větší prostředek k rozmnožení důchodův komory královské a užitekův ze statkův pozemních, nežli bylo zakládání Lhot, bylo zakládání svobodných obcí městských přistěhovaletmi aneb přivolanými Němci. Domácí obyvatelé v podhradích a v tržních místech jsouce králi anebo svým vrchnostem bezprostředně poddaní, a od úředníkův župních a panských příliš utiskováni, nemohli řemesla a obchody své zvelebovati; za starodávna škodili jim v tom hlavně Židé, proto že byli od jaktéživa lepší znalci obchodu, a přízeň i ochranu panovníkův i pánův sobě zachovávat uměli; potom přišli Němci, Vlaši a Francouzi, přinesli s sebou peníze a všelikou působnost k obchodům a řemeslům, neboť v těch zemích, odkud přišli, byla lepší příležitost k nabývání takové působnosti ve městech již dávno zřízených. Když však u nás měli se stále usaditi, tuť si od králův, knížat i pánův povolení k tomu koupili a mimo to podobné svobody a práva si vymínili, jakých užívali obyvatelé ve městech

Němci počali se do našich vlastí stěhovati. Pražské podhradí první městskou obcí. Vesnice od Němcův založené.

krajin západních. Nechtíce se podrobiti právům domácím, chtěli býti za něco lepšího považováni a činili v podhradích a tržných místech zvláštní obce svobodné, v kterých se podle cizích práv svými volenými soudci řídili. Domácí obyvatelstvo upadalo proto vedle nich vždy u větší nutnosti, buď se k nim do podruží dostávalo, buď na rozkaz královský jinam se vystěhovati muselo.

V tyto časy právě půlnoční sousedé Čechův, slovanští rodni bratři Srbové v Míšni a staří blízcí přátelé Luticové upadli ve hrozné poddanství německé; Saský vojvoda Jindřich Lev a ještě více markhrabě Braniborský Albrecht Medvěd ukrutnými válkami život jim zkazili, ze všech lidských práv je vyzuli a pacholkův z nich udělavše všude Němcův mezi nimi nasadili, kteří jich ani k poctivému řemeslu mezi sebou připustiti nechtěli. Knížata slovanští, aby sebe zachovali, raději se poněmčili a své poddané poněmčiti pomáhali, jako to knížata Meklenburští a Pomořanští učinili; jiní knížata zas němčili se dobrovolně a z libůvky a Němce do svých zemí lákali a uváděli, jako Piastovici, knížata Slezští, a pobříchu nyní také Přemyslovici v Čechách a na Moravě. Následkem toho všeho zbudil se na všech stranách zemí německých neodolatelný pud, táhnouti na východ do zemí slovanských a uherských, kde všemožné výhody Němcům podávali sami panovníci těch zemí na ujmu národův domácích. Celé krajiny až daleko za Rýnem se zdvihly, a muži, ženy, starcové a děti, všechno to táhlo na východ a osazovalo se u nás buď ve městech nově zakládaných, buď po kraji, kde je kdo k sobě po známosti zval a výhody jim sliboval.

Pražští Němci privilegia od Soběslava II. jim daného, že totiž „kdožbykoli z ciziny a odkudkoli k nim přišel a s nimi v Praze bydliti chtěl, požívati má též práv, svobod a obyčejův jejich,“ za panování Přemysla Otakara I. v nejrozsáhlejší míře užili, téměř celé nynější Staré město Pražské bylo již nyní v jejich rukou a dostalo se tím pod městské právo německé, osvobodivši se tudy z moci úřadu župního. Toto právo platilo pak i Čechům, když jednak co podruhově bydleli v domích Němcům náležejících, jednak nabytím svobodného nemovitého jmění ku pravému spoluměšťanství s Němci se zmožli. Nynější Staré město Pražské byla první a nejstarší svobodná městská obec v našich vlastech, a vzal tu počátek svobodný stav městský. Král Přemysl Otakar I. poznával také, že tyto svobodné městské obce dobře se hodí k sesílení moci jeho panovnické proti přílišné moci pánův českých, kteří již čela

svá vysoko pozvedati počali, a tak on i jeho bratr Vladislav Jindřich I. na Moravě jali se povolávati Němcův do podhradí sídel župních, do vsí trhových a jiných míst, ježto se dobře hodila ku provozování všelikých živností a obchodů. Pokud známost naše sahá, měl již za krále Přemysla I. Hradec nad Labem zřízenou městskou obec; avšak nepochybuje se, že se již tenkrát v podobná města proměňovati počaly přednější župní hrady české. O prvních městech na Moravě za markhraběte Vladislava a jeho nástupcův povstalých spomínali jsme již výše při roce 1222. Také opatové a světští pánové pro svůj prospěch menší městské obce zakládati počali, jako jmenovitě již za Přemysla I. opat Kladrubský založil pod klášterem městečko Kladruby, pan Hroznata proměnil Hroznětín v městečko ku prospěchu kláštera Tepelského, a přivolaní Němci nazvali to městečko Lichtenstadt.

Že však uvoděním nového stavu městského zcela německého, do Čech a na Moravu národu Českému náramná ujma v každém ohledu se děla, na to se králové a vrchnosti zcela neohlíželi, jen když měli rychlý užitek z toho, byť by i vlastní národ při tom hynul.

Avšak nejen po městech, ale také po venkově všude zhusta počali se osazovati Němci a to také s jistými svobodami. Nepodnikali nikde poddanství, jako lid domácí, nýbrž jako čeští osadníci na lhotách smluvili se s vrchnostmi o jisté platy a činže a osedli na České a Moravské zemi co zákupníci čili emfiteuti. Obyčejně přivedl nějaký podnikatel zástup vystěhovalcův německých a uzavřel s vrchností smlouvu o založení nové vsi. Na takového podnikatele přenášela vrchnost často soudní a správní moc ve vsi udělujíc mu dědičného rychtářství čili šolcovství, a velmi často taková nová osada po svém zakladateli a šolcovi jméno zdědila. Odtud pocházejí často se vyskytující jména takových vsí od Němcův založených, jako Wernersdorf, Bertoldsdorf, Ruprechtsdorf, Heinersdorf, Dittersdorf a jiná, jež Čechové potom proměňovali na Verneřice, Pertoltice, Ruprechtice, Jindřichovice, Jetřichovice a tak dále, a jichžto zakladatelé byli Němci, nějaký Werner, Berthold, Ruprecht, Heinz čili Heinrich, Dietrich. Nejvíce pak klášterníci, větším dílem Němci, o to dbali, aby na své statky pro větší užítky německé osady zaváděli, a tím se stalo, že okolí těchto klášterů pomalu docela se poněmčilo. Však i světští pánové s počátku nejvíce na pomezí v hustých lesích pomezních, v župě Lito-

měřické, Žatecké a Loketské, která dříve se zvala Sedleckou, Němce osazovali, a král Václav sám kázal domácí hospodáře ze své vsi Stadice vyhnati, a Němcům ji dátí.

Král Václav I. 1230—1253.

Václav I. (co panovník Český vůbec toho jména III.) jsa již za živobytí otce svého na království korunován, nastoupil nyní po smrti otcově na trůn beze všech jindy obyčejných rozbrojů a nepokojů. Byl tehdaž v 25. roce svého věku, muž ducha bujarého, udatný, ve všem jednání svém rázný, však národu svému německým vychováním docela odcizený. Byl veliký milovník všelikého umění, a poněvadž tehdaž v zemích západních byl obyčej, že všelici zpěváci stavu rytířského chodili po hradech knížat a mocných pánův, zpěvem svým o lásce a dobrodružstvích panstvo obveselující a krásným paním se dvoříce, tu i Václav prokazoval se takovým zpěvákům milostivým příznivcem a hostitelem; zpěv a hudba zaznívaly na sídlech našich starých Přemyslovcův, na Pražském hradě a na Vyšehradě, též i na jiných hradech královských, kteréž král Václav větším dílem podle nového tehdaž způsobu gotického dal přestavovati a ozdobovati. Sám byl také milostným básníkem, avšak básnil německy, a podnes se zachovala ve sbírkách starých německých milostných písní jedna, kterou on byl složil v staré, již málo srozumitelné němčině, a která začíná slovy: „Us hoher aventure ein suesse werdekeit hat mine an mir ze lichte betaht.“ Čechové však měli sami hojnost vlastních bez porovnání vznešenějších, líbeznějších a krásnějších písní milostných i hrdinských, z nichž se nám pozdním potomkům ovšem jen skrovný počet zachoval, avšak na poněmčilém dvoře krále Václava a jeho nástupcův neměly asi české písně mnoho ohlasu, a jalové písničky německých toulavých rytířův platily tam bezpochyby mnohem více.

Král Václav jsa k marnotratnosti velice náchylen, nešetřil důchodův korunních, aby okolo sebe shromáždil všechno, co k rozkošnému životu na tehdejšího způsobu náleželo. Štědrost jeho lákala ke dvoru kromě milostných zpěvákův také jiné cizince všelikého druhu, rytíře sjezdilé, kteří znali nejlepší způsoby zábav dvorských v jiných zemích, kejklíře, kteří celý dvůr vyráželi provozováním všelijakých divadel. Všecky způsoby radováněk, všechna nádhera v oděvích mužských i ženských a jiná skvostná úprava ukazovala

se, když se při dvoře královském provozovalo potýkání o závod čili turnaj. To přinášel s sebou nový řád rytířský, který již od nějakého času v jiných západnějších zemích povstal a jistými pravidly se řídil. Již v mládí se urozená mládež k řádu rytířskému vychovávala, mladý panic svěřen býval zkušenému a věrnému panošovi, který ho vyučoval, jak má prakem kameny házet, mečem pěšky a na koni šermovati, kopím kláti, o závod běžeti neb jezdit; potom měl ho též k tomu vésti, aby vždy pravdu mluvil, slib svůj držel, aby byl pobožný, věrný a štědrý, aby byl ochranou slabších, aby životem a statkem paním a pannám sloužil. Takto připravený panic dán byl potom na dvůr královský anebo na jiný panský hrad, aby se tam nejen v rytířské udatnosti cvičil, ale též vybroušenějším mravům a obyčejům přiučil a ve službě vznešených paní se vyznal. Když pak v letech dospěl, býval mečem opásán, a v jednomecitím roce slavně na rytíře pasován. To již musel svou udatnost před tím v nějaké bitvě neb v potýkání dokázati, a pasování dělo se potom vždy při některé slavné příležitosti, nejčastěji při klání neb turnaji.

Ve všech těchto cizozemských věcech byl králi Václavovi předním rádcem Ojír z Friedberka, šlechtic německý, jeho miláček a důvěrník nejlepší, který jak se zdá, pořád býval okolo jeho osoby, a všechny ty drahé dvorské radovánky vymýšlel a pořádal. Čechové se na takové novoty s nechutí dívali, nejvíce pak jim proti mysli bylo to plýtvání penězi a ta cizozemština, která se nade všechno domácí hrdě vypínati počala. Ale nebylo nic platno, jako král tak i pánové se jí chytali napořád, a veliké proměny v Čechách tím se připravovaly.

Netrvalo dlouho, a již mladí šlechtici čeští naučili se honiti a kláti tak obratně a hbitě, s takovou spanilostí a rytířskou myslí, jako Francouzi, přední mistrové těchto bojovných her a dvořeninských zábav, a brzo i čeští rytíři také chodili po světě po dobrodružstvích, navštěvující dvory cizích knížat a pánův, a jmenovitě až do Paříže přicházeli.

Starí Čechové, jako všickni Slované, vždycky rádi se skvostně odívali, nyní však za příkladem nádhery dvorské ještě více u našeho panstva se zmohla veliká marnotratnost v šatstvu a skvostné zbroji; jako udatností v boji na rytířských turnajích tak i leskem skvostného odění a drahého šatstva chtěli Čechové nad svými sousedy Němci vynikati, a zašli zajisté v těch věcech daleko, až příliš starali se o skvostné brnění, přilbice, pancíře a štíty; i do vražd-

ných bitev brávali napotom pánové čeští oděvy aksamitové zlatem prošíváné, a čabraky hedvábné, na nichž viděti bylo znamení čili erby perlami a zlatem poseté. Nemenší náklad se vedl na vybrané, krásné koně, na potřeby lovecké a na bohaté kvasy, které se čím dále tím více stávaly hlučnější a také obyejnější. Toho času počínáme také lépe rodiny českých a moravských pánův poznávati, a to podle jejich nyní přijatých rodinných erbů a po příjmenech dědičných, jakž o tom nížeji více vypravovati budeme.

O manželce krále Václava I., Kunhutě z Hohenstaufu, velmi málo se mluvilo; bylať ona tichá paní, i nemíchala se nikdy do záležitostí veřejných. Tím činnější však byla jeho matka Konstancie Uherská, která, jak brzy vypravovati budeme, ovdověvši nový klášter stavěla, potom jeho sestra Aneška, která náboženskou horlivostí a působením na krále, svého bratra, ještě více vynikala.

Válka s Bedřichem Rakouským.

1230—1233.

Když Václav I. po otci sám panovati počal, tu byl v dobrém přátelství s králem Uherským Ondřejem II., jehož sestra byla královna Konstancie, Václavova matka, potom měl za přátele knížete Vratislavského Jindřicha I. Piastovce, kterýž potom byl velkým knížetem Polským, a jehož syn Jindřich II. Pobožný měl Václavovu sestru Annu za manželku, dále vojvodu Korutanského Bernarda, kterýž měl druhou Václavovu sestru Bohuslavu čili Jitku za manželku, konečně mnohá jiná knížata v Němcích. Také nebylo ještě viděti, žeby se hněval na Římského císaře Bedřicha II., jakkoliv Aneška, sestra jeho, od císařova syna Jindřicha odstrčená nikdy mu neodpustila urážky takové. Král Václav měl za císařem mimo to dědictví manželky své Kunhuty po otci jejím Filipovi z Hohenstaufu.

Toliko s Bedřichem II. vojvodou Rakouským bylo nepřátelství, které již za živobytí nebožtíka krále Přemysla I. r. 1230 vypuklo. Tento Bedřich byl nástupce Leopolda VI., tehdáž muž mladý, povahy nad míru nepokojné, tak že ustavičně do válek se svými sousedy zapleten býval, pročež mu potom příjmí Bojovného dáno. Příčinu k první válce zavedl již r. 1230 zapuzením své manželky Žofie. Václav, tehdáž mladší král Český, sám osobně první tažení proti němu do Rakous vedl. Roku 1231 se to tažení obnovilo, a Čechové ještě ukrutněji celou krajinu

Rakouskou od Kremže až po hranice uherské poplenili, čemuž vojvoda Bedřich ani odporu klásti nemohl, poněvadž se vlastní poddaní proti němu pozdvihli. Teprve v třetím roce války 1232, dělal Bedřich větší přípravy, aby škody jemu od Čechův učiněné vrchovatě nahradil. K tomu cíli hleděl se sesílití spolkem s některými knížaty, a oženil se s dcerou Oty, vojvody Meranského.

S druhou dcerou téhož Oty Meranského, Marketou, oženil se r. 1233 zas Přemysl, markhrabě Moravský, krále Václava mladší bratr, a stal se takto svakem Rakouského Bedřicha, od kterého také se dal přemluvíti ku spolku proti vlastnímu bratru. A tak Bedřich Rakouský sebrav vojska svého a spojencův svých do 40.000 lidí, učinil s nimi r. 1233 na počátku měsíce července ukrutný vpád na Moravu.

Postoupilť hned na počátku pod hrad Bytov nad Dyjí, kterýž za nedobytný považován býval, a okopav se i naspův nadělav okolo něho, tak dlouho ze střílecích strojův šípy a kameny do něho loučiti a metati dal, až se posádka vzdala, a on hradu toho dobyl. Však tu teprv král Václav s mocí neméně velikou blížil se proti němu. Jen hustý les dělil ještě vojska od sebe, král pak ostýchal se doraziti nemaje prý dosti důvěry k bojovníkům svým, ješto měli mezi Moravany s bratrem Přemyslem při vojště Bedřichově jsoucími drahé přátele a příbuzných. Tu se povedlo lsti pana Bočka, předka pánův z Kunštatu, uvesti vojsko rakouské ve zmatek. Dal totiž na úsvitě téhož dne, když se bitva svěsti měla, ve všech okolních lesích se mnoha stran najednou bubnovati a na oko všeliké pochody činiti. Bedřichovy spojené zástupy byly v tom okamžení bez vrchního vedení, poněvadž se vojvoda sám v noci před tím náhle rozstonal. Zástupy bojovníkův strany Rakouské bály se, aby nebyly obstoupeny, octly se v nepořádku, a tu počavše jedni ve strachu hned náhle couvati a s pole utíkati strhli všech ostatních za sebou. Čechové jali se stíhati jich, avšak rozběhli se nepřátelé na všechny strany, a Čechové zahnavše takto nepřítel bez boje z Moravy slavili veselé vítězství.

Proč markhrabě Přemysl tuto proti svému králi a vlastnímu bratru se svým svakem držel, toho příčinu ovšem neznáme, avšak král Václav měl za to, že nesluší nechati bez trestu zrádné a nebratrské chování Přemyslovo. Vyhnav nepřítel ze země a maje tím vítězství na své straně, nebál se více, žeby z českého vojska mohl nyní někdo k nepřátelům jeho přeběhnouti, i táhl hloub na Moravu, dobyl Brna, a velkou

část země Moravské poplenil, aby tím bratrovy užitky ztenčil, neboť nerozuměli tomu knížata tehdejší, že hubice zem domácí, aby protivníkovi škodili, sami moci a vlasti své hluboké rány zasazují. Však v toto dílo neblahé vkročila Konstancie královna, matka bratří na sebe rozezlených, a svými přímluvami to způsobila, že Přemysl skroušeně krále Václava za prominutí viny prosil a s ním se smířil. Také Rakouskému vojvodovi Bedřichovi zaslal chut k další válce, nevkroutil již více v říši Českou, a byl pokoj.

Templáři a Minorité přišli do Čech a na Moravu. 1232—1233.

V předešlém století povstal v Jerusalemě ještě třetí řád křižovníkův čili špitálníkův křížem ozdobených, kterým se říkalo Templáři, proto že blíž bývalého Salomonova chrámu, kterému se latinsky templum říká, svůj špitál pro křesťanské poutníky a kostel Panny Marie měli. Brzo se z Jerusalema do západních křesťanských zemí dostali a hlavně ve Francii, proto že bylo mezi nimi nejvíce Francouzův, mnoho špitálův, hradův a statkův dostali. Tu teprve r. 1128 sv. opat Bernard ustanovil jim jistou a stálou řeholi, aby totiž bílý oděv a na něm červený kříž nosili, mnišský život vedli a poutníky do Jerusalema jdoucí ochraňovali a je ošetřovali. Dělili se tedy, jako Johaniťe a němečtí rytíři na rytíře čili bojovníky, na kněží a služebné bratří. V druhém roce panování krále Václava I. r. 1232 přišli konečně také do Čech, a usadili se v Praze ve velké obci podhradní, nynějším Starém městě u kostela sv. Vavřínce, kterýž později známější byl pod jmenem sv. Anny. V pozdějších letech dostali ještě druhé místo v Praze mezi ulicí Celetnou čili Celetnou a kostelem sv. Jakuba, kterému se vůbec a to až podnes Tempel říká, jen že je nyní ulička Templovská prostředkem probíhá, a rozličné domy tu stojí. Ostatně se tito Templáři v Čechách příliš nezmohli, měli sice komendu v Praze, jinou na Moravě, kdež vystavěli nad Jihlavkou blíž Jamolic hrad Tempelštejn nazvaný a nyní zbořený; jinak jen o nemnohých sídlech jejich jistých vědomostí máme. V Uhříněvsi a v Čakovcích u Prahy byli, asnad také na některém hradě královském se zdržovali.

Ještě dříve než Dominikáni založen byl řád Menších bratří t. j. Minoritův a Františkánův, a to již r. 1210 od sv. Františka z Assisi. Zdálo se totiž tomuto muži sva-

tému, že starší řádové, zvláště Benediktini, slibu chudoby nedrží již tak, jak by měli, uložil tedy novým řeholníkům svým mnohem přísnější slib žebroty. Papežové vidouce velkou ochotu lidu křesťanského k řádu tomuto, udělili mu tři velká privilegia, aby totiž i v zemi do klatby dané při zavřených dveřích Boží služby konati, všude bez ohledu na jakoukoli duchovní pravomocnost kázati a zpovídati, a veliké odpustky, prvnímu kostelu jejich v Porciunkle ve Vlaších udělené, ve všech svých kostelích vždy 2. srpna rozšiřovati směli. To byl tedy první řád žebravých mnichův, čili mendikantův, a však i Dominikáni za takové se pokládali, a po čase oba řádové na sebe souchli a tuhé spory s sebou vedli. Potom se menší bratří sv. Františka rozštěpili; ti, kteří se původní řehole přísněji drželi, zvali se observanti, a to jsou nynější Františkáni, oni pak, kteří řeholi v mírném smyslu brali, zvali se konventuali, a to jsou nynější Minorité.

Tito Minorité přišli tedy také r. 1232 po nejprv do Čech, a obdrželi ve velké obci Pražské dům, při kterém o něco později vystavěn jest nynější velký chrám sv. Jakuba.

Toho roku také Dominikáni od sv. Klimenta na Poříčí přistěhovali se do velké obce k sv. Klimentu u mostu.

Královna Konstancie a dcera její Aneška zakládají panenské kláštery.

1233—1234.

Královna Konstancie a dcera její Aneška hlavní měly o to zásluhu, že král Václav výše řečené nové řeholníky do země přijal a kláštery pro ně založil. Však královna Konstancie zamýšlela sama také klášter založiti, a to při prastarém kostele sv. Petra na Poříčí na Pražském podměstí pro panny řádu Cistercianského, pročež r. 1233 ten kostel se dvorem i se všemi polnostmi, které se od téhož kostela až ko vsi na Rybníku vztahovaly, tuto ves, potom Hloupětín a ještě jiné víscky od rytířův řádu Německého koupila, kteřížto následkem toho od sv. Petra se vystěhovali, a do velké obce Pražské odtáhli, kde sobě založili pomocí německých měšťanův nový kostel sv. Benedikta s příbytkem asi v těch místech, kde se vedle ústavu šlechticů končí Kralodvorská ulička. Řád Cistercianský však nepřijal toho místa, jež mu královna u sv. Petra darovati chtěla, jakožto že neposkytovalo těch výhod a přínemností, jakých požadovala Cisterciánův pravidla.

Královna Konstancie tedy přenesla založení své na Moravu. Tu měli již Templáři vsi Tišnov a Březinu, které královně prodali, a tak v Tišnově založen jest téhož ještě roku 1233 klášter Cisterciánků Tišnovských, kterémuž dle výslovné vůle zakladatelkyně dáno jméno *Porta coeli* to jest brána nebes. Stavení toho kláštera a kostela bylo výtečné a velmi ozdobné, a zvláště krásné zřízena jest klášterní chodba čili ambit okolo vnitřního dvora, potom velká brána kostelní, až podnes sochami dvanácti apoštolův vyzdobená, kteří jakoby

naukou Kristovou cestu poukazovali k bráně nebeské pokolení lidskému.

Královská dcera Aneška již v útlém věku odhodlala se, snad dle příkladu tety své Anešky, abatyše Svatojiřské, vstoupiti do řádu panen-ského. Uslyševši od Minoritův nedávno do Prahy příslých, že nějaká nábožná panna, jmenem Klára, také pro panny řád sv. Františka založila, tu požádala bratra svého, krále Václava, aby jí daroval místo kdesi na blízku, aby na něm sestry sv. Františka, čili jak se po své zakladatelkyni zvaly, Klarysky, osaditi mohla.

Klášterní chodba v Tišnově na Moravě.

(85.)

Král jí daroval nejen místo vedle velké obce, Pražské blíž pravého břehu Vltavy pro klášter, ale též i statky zemské k nadání nové osady. Začalo se tedy hned r. 1233 na tom místě stavěti, i vystavěn jest dvojí klášter, jeden pro panny přísné řehole Klarysek a druhý vedle něho pro bratří Františkány; mezi oběma byl postaven společný kostel ke cti sv. Františka Serafinského, druhý ke cti sv. Barbory, a celé to okolí nového kláštera dostalo jméno „na Františku“. Zdá se, že stavitel kláštera Tišnovského zároveň také tento klášter Klarysek stavěl, neboť stavitelský způsob obou má mnoho společného ve svých ozdobách.

Co příslušenství dvojnásobného kláštera na Františku založila Aneška zároveň špitál

pro chudé a nemocné, a to prozatím při nedalekém kostele sv. Haštala. Tomu špitálu darovala královna Konstancie koupený kostel sv. Petra na Pořící se vším příslušenstvím, a posluhovali v tom špitále nábožní mužové, kteří v bratrstvo sestoupivše učinili nedlouho potom začátek nového křížovnického řádu, potomních křížovníkův s červenou hvězdou. Jak mile druhého roku 1234 panny Klarysky v klášterním stavení obývati mohly, vstoupila sama královská dcera Aneška mezi ně do kláštera, a byla jejich první abatyší. Papež Řehoř IX. přijal se svolením krále Václava a Pražského biskupa Jana obojí klášter sv. Františka i špitál sv. Františka, dle onoho kláštera tak nazvaný, ve svou zvláštní ochranu, tak aby tyto duchovní ústavy

nikomu leč toliko papeži samému podléhaly. Po roce, totiž 1235, přestěhoval se špitál sv. Františka ku kostelu sv. Petra na Poříčí. Abatyše Aneška sama dopisovala k zakladatelce řádu, sv. Kláře, v příčině zmírnění přísnosti pravidel, jak to české podnebí, chladnější než ve Vlaších, požadovalo, a obdržela od ní darem růženec a závoj, pak vlastní koflík a mísu, kteréžto památky dlouhý čas v klášteře u veliké cti chovány byly.

Zvětšení a obezdění Velké obce Pražské. 1235.

Němci v podhradí Pražském vždy více se zmáhající docházeli vždy větší vážnosti i při dvoře královském; mužové němečtí z obce Pražské vyskytují se již také mezi českými pány co svědkové na listinách královských; okolo toho času byl Siffrid německým rychtářem čili purkmistrem v obci Pražské, Eberhart čili Eberlin, měšťan Pražský, byl mincmistrem krále Václava. Tento Eberhart přičinil se se svými přáteli u krále o to, že asi v letech 1232—1234 vedle starší obce na podhradí nová obec založena byla, tak zvané Nové město u sv. Havla, snad s tímto kostelem zároveň, kteréž obsahovalo bezpochyby nynější Ovocný trh, Rytířskou ulici, Zelený a Uhelný trh. Král Václav udělil této nové obci všechny svobody, kterých požívaly jiné svobodné obce městské v království Českém.

Avšak v krátké době splynula tato nová obec se sousední starší velkou obcí v jedinou obec Pražskou, když asi roku 1235 nastalo obezdění hlavní části podhradí Pražského na pravé straně Vltavy. Toto obezdění způsobil král Václav, dav táhnouti hradby od Vltavy až zas k Vltavě tak, jak se nyní dělí Staré město od Nového města, tak že jen staré sídlo německé, nyní ovšem od Němcův již opuštěné Poříčí a některé jiné cípky z posavadní souvislosti s ostatním podhradím vyloučeny byly. Po létech také proti řece vystaveny jsou hradby s věžemi, tak že mezi hradbami a řekou zůstávala někde ještě dost široká místa pobřežní. Hradby se sbíhaly s obou stran u velkého kamenného mostu od královny Judity vystaveného, a na druhém konci toho mostu, na nynějším Malostranském břehu, vystavena jest věž sloužící za předmostí, k ochraně přechodu. To jest ta posavadní nižší Malostranská mostní věž. Toto nyní na způsob hradu obezděné a ohražené podhradí, nazývalo se od tud městem Pražským, a jeho obyvatelé

byli měšťané. Mezi těmi byli ovšem Němci nejzámožnější a po dlouhý čas velké slovo vedli a panovali; a však Čechové zachovavše se tuto ve svých starých sídlech a domích, stali se také účastníky svobodného měšťanství, a brzo také uměli se chápati výhod, jaké jim poskytovalo toto nové obecní zřízení. Tak se stala obec Pražská bezpochyby prvním hrazeným městem v Čechách, a brzy v ní byl život větší a důležitější, nežli na královském hradě Pražském na vrchu a na Vyšehradě. Hradby tohoto města Pražského čili nynějšího Starého města stavěly se ovšem po mnoho let, ale již od počátku mělo toto město několik klášterů s přistěhoválými německými mnichy, jako byli Minorité u sv. Jakuba, Dominikáni u sv. Klimenta, križovníci němečtí u sv. Benedikta, Templáři u sv. Vavřince; bylo již tenkrát hlavní náměstí, a blíž něho na jedné straně stával od starodávna kostel Panny Marie před Týnem, kupeckým dvorem. S počátku však byl kostel sv. Mikuláše hlavním kostelem měšťanův, kteří v něm přísahy skládali, jako se před tím stávalo v kostele u sv. Petra na Poříčí. Kromě toho bylo tu již mnoho kostelův starších, z kterých se nám jediný z oněch dob ve své staré podobě zachoval, kulatý kostelíček sv. Kříže v nynější Poštovské ulici. Židovské město bylo v tomto Pražském městě zahrnuto, však jak se zdá zvláštní ohradou od tohoto odděleno. Tam toho času vystavena byla synagoga, kterou nyní nazývají „Starou Novou školou“, a která posud blíž tamějšího obecního domu stojí.

Podhradí na levém břehu Vltavy, na místě nynější Malé strany, zůstávalo v starém způsobu svém až do časův panování Přemysla Otakara II.

Král Václav o to pečoval, aby i jiné nové osady německé, župní podhradí a vsi trhové hradily se podle příkladu Prahy, a podporoval v nich zakládání klášterův mnichův žebravých, Minoritův a Dominikánův.

Války s Bedřichem Rakouským, a roztržka s císařem.

1235 — 1237.

Bedřich II., vojvoda Rakouský, jako všechny sousedy znepokojoval a urážel a vždy do válek zapleten býval, tak i své vlastní poddané všelijak obtěžoval a soužil. S císařem měl ustavičné nepřátelství, a ve všem jemu vzdoroval. Císař Bedřich II. přišel r. 1235

po šestnácti letech zase jednou z Itálie do Němce, a schválně jel skrze Rakousy, aby s Bedřichem Rakouským nějaké narovnání učinil. Když to nešlo, smluvil se císař s králem Václavem a s Uhry, aby Bedřicha Rakouského skrotili. Tedy vypukla válka v měsíci červenci 1235. Čechové, podporováni jsouce od Uhrův, vpadli znova do Rakous a hnali bojovníky Bedřichovy tak prudce před sebou, že je až do rozvodněného Dunaje vehnali, tak že jich drahně zahynulo ve vlnách této řeky. Byla to krvavá a záhubná válka.

Císař mezi tím v Němcích velké nesnáze měl se synem svým Jindřichem, někdejší zennichem Anešky, královské dcery české, který hlavně pomocí Rakouského vojvody proti otci brojil, až byl jat a do Apulie zavezen. Potom slavil císař zasnoubení své ve Vormusu, a na 1. listopádu 1235 položil sněm říšský do Augspurka. Dal se i Český král Václav I. na tom sněmě najíti, a smluvil se tam s císařem o dědictví své manželky Kunhuty Hohenštaufské, kteréž měla ve Švábsku a dosud ho dosáhnouti nemohla. Císař podával Václavovi 10.000 hřiven stříbra za postoupení toho dědictví, s čímž se i Václav spokojil, a tak s císařem vyrovnán vesele do Čech se navrátil.

Vojvoda Bedřich v Rakousích utrpěl velké ztráty ve vojně s Čechy a Uhry své poddané velmi utiskoval, tak že i vlastní matka jeho Theodora, nesmějíc zůstat v Rakousích a před pobouřenými lidem utíkajíc v Čechách u krále Václava útočiště hledati musela. Rakušáci nad míru rozjitření prosili u císaře o jiného panovníka. Císař darmo vojvodu Bedřicha před sebe volal, a nemoha proti vzdoru jeho ničeho pořídit, dal ho do klatby, i zároveň krále Václava za to požádal, aby tu klatbu s vojvodou Bavorským, markhrabím Braniborským a některými německými biskupy na něm vykonal, Bedřicha z Rakous vyhnal a hrady a města, která by říši byla na škodu, aby zbořil a v niveč obrátil. Císař sám odejel do Itálie.

Následujícího roku 1236 počala tedy nová válka proti Bedřichovi Rakouskému. Král Václav sám táhl s českým vojskem do Rakous, a ve spolku s výše řečenými německými knížaty všechno jmění vojvodovo plenil a hubil, a země netoliko Rakouské ale i Štyrské napořád dobýval. Vojvoda Bedřich zavřel se do několika pevných hradů, a pustiv králi Českému své hlavní město Vídeň v Novém městě za Vídní silně se opřel a udatně v něm se hájil. Král Václav odevzdal potom na podzim Vídeň a jiná dobytá města a hrady purkhrabí Normber-

skému, aby je mocně držel, až sám císař z Itálie do Rakous přibude.

Císař skutečně s počátku ledna 1237 s branným lidem do Rakous přišel, ve Vídní osedl a říšská knížata tam sezval. Když tam přišel i král Václav, tu dal císař vyvoliti od volencův říše druhého syna svého Konrada, sotva desítiletého, za krále Římského a nástupce svého na trůnu císařském. Když pak po třech měsících, v dubnu 1237, se svým lidem z Vídně a z Rakouské země pryč odjeti měl, tu chtěl se městu Vídní zavděčiti, na hodnost města říšského je povýšil, vydav list na potvrzení toho, aby jako země Rakouské a Štyrské, na vojvodovi Bedřichovi vydobyté, nikdy na časy budoucí jemu ani císařům budoucím z moci nevyšlo, ale vždy co přímé dědictví svaté říši Římské náleželo. Ustanoviv císař své vládaře v Rakousích a Štyrsku hnul se s knížaty do Řezna, kam, nežby z Němce nazpět do Itálie odejel, na den 15. dubna ještě říšský sněm dal svolati. Měv již prve štěstí proti nepovolným Vlachům a zvítěziv nyní nad odbojným vojvodou Rakouským, naplněn jest hrdostí a zapomínal vděčnosti k pomocníkům svým. Neměl toho činiti, neboť již papež naň byl žárliv a mohl snadno přátel jeho od něho odvrátiti. I tak na tom sněmu Řezenském, ku kterému se zas král Václav I. dostavil, začal v domýšlivosti své, že se mu nyní nikdo nesmí opřít, s králem Václavem v osobní rozpravě jakousi rozepří o některé hrady německé, bezpochyby ty, které ondy r. 1212 v začátcích svého panování v Němcích byl postoupil králi Přemyslovi. Král mu toho odepřel a pohněvali se, a když král od císaře odcházel, šel prý za ním mezi jinými odcházejícími opat Fuldenský, který si dovolil králi na rameno poklepati říka: „Já býti sou- sedem tvým! naučil bych tě poslouchati císaře, a učinil bych z tebe krotkého králíka.“ Ale Ojír z Fridberku, králův milostník, který ho všude provázel, dal za to opatovi rázný políček říka k němu: „Neměl jsi mnichu dobrého mistra, který tě učil krále a pány v uctivosti míti.“ To když se doneslo císaři, obeslal před sebe krále i Ojíře, chtěl oba dáti do vazby. Král Václav o tom zvěděl, kázal prý svým lidem, aby se zbrojně na cestu připravili; i bral se odhodlaně k císaři, a Ojír za ním, maje meč pláštěm královým obvinutý pod pažďí. Císař užřev je, řekl prý ku králi Českému: „Již jsem dávno o tobě zle smýšlel, chtěl tvou pýchu zkotiti, však to nyní skutkem nad tebou dokáži.“ Odpověděl král přistoupiv k samému císaři: „Ještě mne u vazbě nedržíš, aniž jsem

zbaven síly údiv svých," a vyňav dyku chopil se císaře za obojek řka: „Aneb přísáhati budeš, že odejdu odtud svobodně, aneb tě v tom okamžení touto dykou probodnu!“ A Ojří tu při králi stál drže meč dobytý v rukou svých. Tedy uleknuv se císař, přísahal, a oba svobodně propustil.

Král Václav navrátil se šťastně do Čech, od té doby na císaře Bedřicha II. nevražil a odvrátil se od něho. Ojříovi pak daroval župní hrad a město Bílinu, tak aby on a dědicové jeho tím zbožím vládli a jeho užívali, což svými listy potvrdil, tak že od těch dob přestala staroslavná Bílina býti hradem župním, a župní úředníci bezpochyby na hrad Osek čili Riesenburk se přestěhovati musili. Co k tomu čeští páni říkali, neví se, po létech se to však ukázalo.

Pražský biskup Jan II. umřel. Špitál sv. Františka. 1236—1238.

Dne 16. srpna 1236 umřel Jan II., biskup Pražský, a v kostele u sv. Víta pochován byl. Byl prý velmi nábožný a dobrotivý; v Litoměřicích založil Minoritům klášter, a r. 1234 vystavěl kapitolní klášter u sv. Víta na hradě Pražském, celý z kamene. Toto stavení bylo čtverhrané, a mělo u prostřed dvůr, dlouhá strana proti půlnoci byla ozdobena klenutým sloupením s krásné tesanými sloupy. Po létech, totiž r. 1270, vystavěli u prostřed klášterního dvora malou kamennou vížku, v které hořívало v noci světlo a celý klášter osvětlovalo. Nezdá se, žeby v tom klášteře kanovníci byli přebývali, spíše nižší duchovenstvo od sv. Víta v něm klášterní život vedlo. Kanovníci s děkanem měli své příbytky s druhé strany kostela k půlnoci, a co jest nyní Vikářská ulička, tam byl kapitulní refektář a čtverhraný ambit, táhnoucí se podle celé dlouhé části hlavního chrámu až ke věži.

Na místě zemřelého biskupa Jana II. zvolen jest posavadní kanovník a scholastik od sv. Víta, kněz Bernard, za biskupa Pražského; však již ve čtyrech letech, dne 10. září 1240 umřel, načež r. 1241 jiný kanovník a arcijáhen Pražský, Mikuláš, z nízkého rodu na Újezdě pod Petřínem zrozený, na biskupskou stolicí Pražskou dosedl, a na to své důstojenství od samého papeže v Římě v máji řečeného roku byl vysvěcen.

Bratrstvo špitálu sv. Františka při kostele sv. Petra na Poříčí řídilo se

podle pravidel sv. Augustina, jakž to papež Řehoř IX. nařídil. Představený bratrstva jmenoval se mistrem, a byl to hned od počátku jakýsi Albert. R. 1237 přijal král Václav I. špitál sv. Františka pod zvláštní ochranu a udělil mu mnoho výsad; avšak abatyše Aneška, vrchní správkyň jeho, pozorujíc, že nesluší se jí spravovati špitál, statky a pozemky nadaný, poněvadž pravidlo sv. Františka všechno držení pozemkův zapovídalo, odřekla se r. 1238 ve jmenu svém a konventu jeptišek sv. Klary velikého práva nad špitálem a nadáním jeho, složivši je do rukou papeže; tento pak hned odevzdal špitál a statky mistru a bratřím, aby jimi vládli sami pod bezprostřední papežskou ochranou. To byl počátek samostatnosti toho bratrstva u sv. Petra. A jako se Aneška všech zemských statků zřekla, složila zároveň i titul abatyše, jmenujíc se nápotom jen starší sestrou.

Král Václav I. držel s papežem proti císaři. 1237—1240.

Papež měl již dříve všecku plli o to, aby král Václav nebyl císaři přítelem. Když pak se Václav s Bedřichem II. rozhněval, tu sestra jeho Aneška, jsouc vždycky straně papežové oddána, tak dlouho bratra svého přemlouvala, až jí slíbil, že se s papežem proti císaři spojí. Papež Anešku velmi ctil, a jiným kněžnám za vzor pobožného života ji představoval. Král Václav poděkovav papeži za přízeň sestře dotud prokazovanou, poroučel jemu nové prosby její, týkající se kláštera jejího, dokládaje tato slova: „Vyslyšice je (to jest, tyto prosby), nejsvětější otče! podrobíte mne službě své v každém ohledu; v pravdě zajisté miluji sestru svou zároveň choti a dítkám i všemu, co k životu dobrého, ba i nad kohokoli mezi lidmi smrtelnými.“ Papež Řehoř IX. také hned služeb Václavových požádal, vyzýváje ho, aby se ujal nešťastného Bedřicha, vojvody Rakouského, kterému se již velmi zle vedlo, když mu císař všechny země vzal.

Král Václav byl ochoten, pro Bedřicha Rakouského, kterého sám pokořiti pomáhal, zbraně se chopiti, jen aby se na císaři vymstil, — a však tu se strhla bouře v jeho vlastní říši, kterou dříve skrotiti a zažehnati musil.

Neví se již, co zas mezi bratřimi zašlo, ale Přemysl, markhrabě Moravský, který své sídlo v Olomouci měl, ještě téhož roku 1237 podruhé proti králi bratru svému povstal. Král Vá-

clav odloživ tažení do Rakous musel s vojskem svým na Moravu táhnouti, a chtěl bratra svého důkladně potrestati. Přemysl však utekl před ním do Uher, a jen hrazená místa v zemi svým lidem mocně obsadil, kteréžto posádky bránice se vojsku královskému mnohé nesnáze mu činily. Královské vojsko muselo těch měst rádně dobývati, a proti baštám městským jiné bašty stavěti a násypy kopati, nežli se podařilo, zmocniti se jich. Tu se mezi bratří vložil Uherský král Bela IV., a úsilně se o to staral, aby se smířili. I Václavova matka, stará královna Konstancie, majíc na Břecslavsku na Moravě vdoví sídlo své, byla, jak se zdá, do té bouři zapletena. Král Václav, dav se ku smíření uprositi, učinil narovnání takové. Přemyslovi ponechal vládu jenom v Olomúcku a starém Holasicku, kde tehdaž byla již Opava nejprřednější městem, německými měšťany zveleбенým. Knížetství Břecslavské musela královna Konstancie postoupiti vnuku svému Oldřichovi, synu Korutanského vojvody Bernarda, který Jitku, nejstarší královu sestru, za manželku měl; za to dostala Konstancie od krále, syna svého, v náhradu Brněnsko, bezpochyby se starým Znojmskem a Jemnickem.

Teprv když to všecko bylo odbyto, mohl se král Václav ujmuti věci Bedřicha, vojvody Rakouského. Bedřich sám k němu přišel na Moravu, když tam právě ještě ty věci řídil, a osobní schůzka, smíření a přátelská úmluva mezi králem Václavem a Bedřichem Rakouským stala se ještě téhož roku 1237 v Luhu, probošství kláštera Třebíčského, kteréž jak výše již připomenuto, blíž Brna leželo a na jehož místě nyní jest osada Komárov řečená. Dle žádosti papežovy vstoupili oba panovníci v jednotu přátelskou a válečnou, a stvrdili přísahami úmluvy své. Zavázali se vespolek, vystoupiti válečně proti císaři Bedřichovi II., kterýž téhož papeže zase do klatby dáti chtěl; král Václav sliboval Bedřichovi, že jemu vši svou mocí pomáhati bude, aby své země Rakouské na císaři zase vydobyti mohl, a Bedřich za to slíbil, že králi Českému celé té části země Rakouské postoupí, která leží od Čech a Moravy až k Dunaji, a potom, že zasnoubí synovkyni svou Gertrudu, dědičku svou, poněvadž sám byl bezdětek, s prvorozeným kralevicem českým Vladislavem.

Roku 1238 bylo tedy následkem té smlouvy tažení do Rakous; Bedřich Rakouský s pomocným vojskem českým dobyl zase celých Rakous a Štýrska, a císařova vladaře, hraběte z Eberšteina, s pole sehnal. Jen město Vídeň a

několik pevných hradů nechtěly Bedřicha vpuštění, a musel je dlouho obléhati, nežli se mu poddaly.

Mezi tím způsobením dvoru papežského vstoupili ve spolek s králem Václavem proti císaři kromě Bedřicha Rakouského také Ota, vojvoda Bavorský, Jindřich, lanthrabí Durynský, Jindřich, markhrabí Míšeňský a Ota i Jan, markhrabata Braniborští. Papež Řehoř IX. vyslovil brzy potom r. 1239 klatbu na císaře Bedřicha II., a vyzýval knížata, aby volili nového krále Římského. Tentokrátě však dovedl císař Bedřich bouři, která se naň strojila, rozehnati obratným jednáním. Sám zůstává v Itálii, kdež se krutě válčilo mezi stranou jeho a papežskou, poslal do Němec syna svého Konráda, zvoleného krále Římského, ač teprv jednáctiletého, a položil sněm říšský do Chebu ke dni 1. června 1239. Císařův syn přítáhl do Chebu s arcibiskupem Mohučským a s družinou tisíci oděncův; král Václav a Ota, vojvoda Bavorský, šli jemu vstříc až do Lokte v průvodu čtyř tisícův branných lidí. Po přijezdu jiných více knížat počalo se vyjednávání mezi Chebem a Loktem velmi živě, a tu se podařilo jednatelům císařovým, lanthraběte Durynského a markhraběte Míšeňského odvrátiti od spolku s králem Českým. Král Václav to vida, pustil s vojvodou Bavorským od dalšího jednání, a oba vypověděvše příměří, odešli z Lokte v úmyslu, že nyní proti straně císařské tím mocněji válku povedou. Avšak tu se císař ještě neočekávaně i s Bedřichem Rakouským smluvil, klatbu proti němu vydanou odvolal, země a důstojenství jemu navrátil, ano smlouvu mezi ním a králem Václavem r. 1237 v Luhu učiněnou o postoupení polovice Rakous až po Dunaj za neplatnou vyhlásil. Král Václav, hlava spojencův proti císaři, takto od znamenitějších z nich opuštěn, byl potom na rozpacích, co by činiti měl. Zajel r. 1240 do města Budašína, kde knížata strany papežovy nového Římského krále voliti měli, a však když k tomu přijíti mělo, počal si tu věc král Václav rozmýšleti; císařovi poslové k němu tajně docházeli, on pak nebyl na odpor tomu, co mu podávali. Vojvoda Ota Bavorský a někteří pánové čeští naň silně naléhali, aby se císaři přemluvíti nedal; to však jen tolik působilo, že se s císařem hned nesmířil, nýbrž teprv po nějakém čase to předce skutečně učinil.

Odpadnutí Bedřicha Rakouského a zrušení smlouvy jeho král Český za těžkou urážku měl, a na něm se pomstít pospíchal. Sebrav vojsko své, učinil nový vpád do Rakous, a kra-

jinu, která se jemu podle smlouvy dostati měla, vybil, tak že potom s velkou kořistí Čechové domů odtáhli. Však předce té rakouské krajiny sobě nepřisvojil, neboť jiní knížata se v to vložili, a v Pasově s králem Českým i s vojvodou Rakouským se sjevše mezi nimi po dlouhém vyjednávání mír způsobili pod tou výminkou, aby Gertruda Rakouská Vladislavovi, synu Václavovu, jak výše řečenou smlouvou bylo ustanoveno, za manželku dána byla, s čímž se král Václav spokojil.

Smrt markhraběte Přemysla a královny Konstancie.

1239 — 1240.

Králův bratr, markhrabě Přemysl, nyní vlastně již jen kníže Olomúcký a Opavský, umřel dne 16. října r. 1239. Děti nepozůstavil, nýbrž jen vdovu Markétu Meranskou, s kterou se byl r. 1233 oženil. Měl velké účasťenství s matkou svou Konstancií v založení kláštera Tišnovského.

Rok a několik měsícův později následovala jej do hrobu matka jeho, královna Konstancie z královského rodu Uherského. Umřela dne 3. prosince 1240, i byla podle syna svého, markhraběte Přemysla ve chrámě kláštera Tišnovského slavně pohřbena. Král Václav I. Olomoucko a Opavsko, jako Brněnsko potom ku své ruce spravovati dal. Královna Konstancie byla paní velmi dobročinná a pobožná. O její štědrosti svědčí slavná výstavnost kláštera Tišnovského, kterýž založila hojně nadala. Byla též zakladatelkyní městských obcí Hodonínské, Břeclavské a Bystřické na Moravě a jsouc Uherka město Trnavu v Uhřích kázala dobře opravit, zdi cihelnou obehnutí a znamenitý chrám ke cti sv. Janu tam postaviti.

Vpád Mongolův čili Tatarův.

1241.

Že se král Václav r. 1240 s Bedřichem Rakouským tak rychle dal smířiti a že od války proti němu upustil, to ovšem mělo příčinu velmi důležitou, ohromné totiž nebezpečství, které celé Evropě záhubou hrozilo. Král Václav byl jeden z málo lidí v Evropě, který velikou váhu toho nebezpečství poznával, již napřed je tušil a také sám téměř jediný na ně se připraviv s mužnou myslí je očekával,

kdežto ostatní křesťanští knížata mezi sebou v nesvornosti živi jsouce o nic nedbali.

A kdo byl strůjcem tohoto nebezpečství? Mongolové, národ dosud v Evropě neznámý, který až do počátku tohoto století hluboko v Asii na šíropustých, travnatých stepích a na ohromných planinách nedaleko jezera Bajkalského kočovnický život vedl, na svých malých, hubených ale vytrvalých koních se proháněl, svůj dobytek pásal a v hordách pod stany přebýval. U těchto Mongolův povstal vůdce Temudžin řečený Džingis-chán to jest chán násilný a neohrožený, a ten počal s velikým klopotem všechny kmeny vůkol sebe vnitř Asie napořád sobě podrobovati. Chtěl se státí pánem všeho světa s neslýchanou rychlostí a s hrozným ukrutenstvím podmanil sobě brzo i ostatních asijských národův, na nejedlém východě Kytajce čili Číňany, na západě všechny říše až k moři Chvalinskému. Všecko se pod kopyty mongolských koní obracelo v ssutiny, a zašlapovány jsou všude počátky lepšího vzdělání. R. 1224 prodrala se vojska jeho okolo moře Chvalinského do Evropy a vrazila tu ponejprv na národ Slovanský, na Rusy. Rusové však byly tehdaž velmi oslabeni, neboť měli mnoho knížat z rodu Rurykova, kteří své velké panství rozdělili a mezi sebou jak obyčejné tuhé pátky vedli. Ohromné nebezpečství mongolské svedlo je sice dohromady a spojili se ještě s Polovci čili Plavci, kteří nad Černým mořem bydleli. Dne 16. června r. 1224 strhla se na řece Kalce (nyní Kaleca nazvané v gubernii Jekaterinoslavské) ohromná bitva, v které ponejprv Mongolové potápěli střely své v útrokách slovanských a křesťanských. Mohliť teď Mongolové porazivše Rusy přímo na Evropu se vyřítiti, ale jejich Džingis-chan je do Asie nazpět povolal. Temudžin Džingis-chan umřel r. 1227 a pozůstavil tři syny, Džagataje, Ujgetaje a Tuluje. Prvorozený syn Džudži umřel před otcem. Ujgetaj stal se po otci velkým chánem, a ten vypravil potom r. 1237 svého synovce Batu-chána, syna Džudžiho, s velikým vojskem na západ, aby celé křesťanstvo v Evropě podrobil. Při tom vojské byli Batovi bratři Orda, Šeiban a Tangut, potom Džagatajův syn Paidar, jemuž v Evropě Peta říkali, a vnuk Buri, konečně Ujgetajovi synové Kujuk a Kadan a ještě jiní z potomkův Temudžinových. Tak se provalili Mongolové počtem třikrát sto tisíc na podzim r. 1237 podruhé do země Polovců a Kalmyků na Volze. Polovci se rozutíkali před nimi, nejvíce do Uher, kdež od krále Bely IV.

ochotně přijati jsou. První z měst ruských, které podlehl zkáze mongolské, byla Razaň hned r. 1237, potom Moskva, Suzdal a Vladimír r. 1238, Perejaslav a Černihov r. 1239, a konečně po dlouhém obležení dne 6. prosince 1240 staroslavský Kyjov, kterýž pochován jest v ssutinách se vši svou slávou. A tu teprv přišel strach na křesťany na západě bydlící, a rozšířil se i do našich vlastí, rozmnožen jsa ještě strašlivými pověstmi, které se o nelidské ukrutnosti, o lidožroutství a jiných třeba vymyšlených ohavnostech Mongolův roznášely.

A byl to v skutku strašný lid ti Mongolové čili vlastně Tataři, větev to Mongolův v západní Asii, nad kterou vlastně Batu-chán v Kipčaku panoval. Proto také jméno Tatar stalo se známější v Evropě. Tataři a Mongolové, jak známo, jsou lid zcela jiného plemene, nežli obyvatelé Evropy, majíť prsa široká a silná, tvář hnědožlutou a hubenou, ramena vysoká, nos pleskatý, kníry pod ním tenké a dlouhé, bradu špičatou bez vousův, tváře vpadlé, zuby dlouhé a řídké, oči malé, hluboké, černé, bystré a ne rovně vedle sebe nýbrž šikmo proti sobě ležící, nohy krátké a klecavé. Pili jako dílem dosud koňské mléko a jedli surové maso, jež sobě pod sedlem uhnětlí. Ustrojení vojska jejich bylo strašlivé, neboť Mongol i Tatar na svém chudém ale křepkém koni byl rychlejší a ve zbrani cvičenější, nežli kterýkoliv jiný bojovník toho času. Do dálky, kam křesťanský jezdec leda za tři dni dojel, zaletěl Tatar třeba přes noc. Proto také zjevovali se Tataři v místech s takovou rychlostí, že se jich nikdo nenadál, a při tom všude tolik vyzvědačův mívati, že o sile a postavení nepřátel vždy napřed již dobře zpraveni bývali. Krivými šavlemi máchali jako bleskem, toulec se šípy visel jim na plecích, a když vystřelili šípem, nechybil se nikdy s cílem a pronikal tak hluboko, že obyčejný štít málo kdy ránu zachytil. A tu nebylo spásy před těmi neznabohy žádným způsobem, kdo se jim dobrovolně poddal i kdo násilím do jejich otroctví se dostal, každý musel zahynouti. Nemajíce cti ni víry, lichotili těm, které zabíjeli, a nejpěknějšími sliby je ukájeli, a potom celé zástupy odzbrojených nelitostivě a s posměchem zabíjeli. Veliký chán měl neobmezenou moc nad životy a jméním všech svých poddaných, zval se synem božím a pánem všehomíra, a slova z úst jeho znějící byla jako mečové, kteří všechno prorážejí. Měl za svou povinnost, celý svět sobě podmaniti ani pokoj míti leda s poddanými. Žádný Mongol či Tatar

nemohl říci: „toto jest moje,“ poněvadž chanovi všechno náleželo, cokoli kdo měl, i život jednoho každého. A jako byla moc chanova nad vojvodami neobmezena, tak i vojvodové mohli nakládati se všemi lidmi svými naprosto dle libosti. Vojska tatarská rozdělovala se na tmy; v každé tmě bylo deset tisíc bojovníkův. Tisíc bojovníkův rozdělovalo se na deset setnin, každá setnina na deset desátkův. Panovala pak ve vojště tak přísná kázeň a ručení jednoho za všechny, že dopustil-li se v desátku někdo čeho neslušného, celý desátek za to bez milosti na hrdle trestán býval, na příklad když se někdo na útěk dal ze strachu, anebo když zároveň s ostatními při útoku srdnatě nedorazil, anebo když tovaryše svého do zajetí vpadnouti nechal. A však lidi, zvláště cizí, zabíjeti, nasilí jim činiti, je klamati a jmění jim bráti, to nebylo neslušné, nýbrž pokládalo se za věc pochvalnou. A jakkoliv u Mongolův a Tatarův nebylo ani jednoho svobodného člověka, nicméně i ten nejsprostší chlap mezi nimi měl se ještě za lepšího, a osoboval sobě přednost před křesťanskými šlechtici ano i před knížaty jiných národův.

Takový byl strašný nepřítel, který se na Evropu z Asie vyřítit, a všečen blahobyť i všechnu vzdělanost světa křesťanského zničiti a do hlubokého hrobu položiti hrozil.

Již chodili tatarští zpytáci čili špehyři po Čechách a po Moravě, a Dalimil o nich píše, že potloukajíce se po zemi vše skoumali a prohlíželi, majíce klobouky velmi vysoké, oděv krátký, nosíce tobolky, na nohou nohavice a v rukou dlouhé hole. Když prý píti chtěli, se břehu naklonmo pili, když chleba prosili, Kartas-Bůh říkali, a proto jim prý u nás Kartasi říkali. Byla prý to velká nemoudrost od Čechův, píše Dalimil, že těm cizozemcům Čech zpytovat dopustili.

Tu nastal rok 1241, a přes spáleniště Kyjovské vyhrnul se Batu-chán s Tatory na západ. Vojsko jeho vzrostlo na půl milionu mužův, a ty nyní rozdělil na dva velké proudy; s větším sám táhl ke hranicem uherským, s menším poslal Pajdara čili Petu, bratrance, a Ordu, bratra svého, do Polska. Nebylo podobného návalu nepřátel na Evropu od časův Attily, krále Hunův, a předce nikdo v západní Evropě se nestaral, aby činil přípravy k obráně jejímu. Císař Bedřich II. a papež Římský, obě hlavy křesťanstva, stáhli se vespolek v Itálii válkou a úklady, aniž mnoho o to se starali, co se za Alpinskými horami děje. Papež jedině dal v některých zemích ohlásiti

křížácké tažení proti barbarům, a však jenom někteří jednotliví rytíři hlasu toho poslechli. Uherský král Bela IV. dokonce, jakkoliv mnohé výstrahy ho docházely, ztratil všechnu mysl, a zanedbal opatření zemi svou v čas, aby Tatarům odolati mohla. Za to však musel potom tím více trpěti. Batu - c h a n poslal napřed do hor Karpatských 40.000 Tatarův s sekerami, aby mu proklestili cestu skrze záseky a horské průchody, a pak najednou u Mukačeva do Uher se prodrál. Dne 12. března 1241 porazil uherského palatina na hlavu, a s rychlostí k víře nepodobnou přihnal se ve třech dnech až ku Pešti, kde král Bela teprve vojsko své stahoval; 17. března vypálili Tataři Vácov a obyvatelé jeho pobili. Když pak se vojsko uherské sebralo a do pole postavilo, tu strhla se na rovinách u řeky Slané (Šajó) asi šest mil před Tokajem na počátku měsíce dubna bitva rozhodná. Uhři ohražovali se za řekou, Tataři však nejsouce pozorováni přešli v noci vzdáleným brodem přes vodu, a obtáhli Uhry do rána kolem v podobě půlměsíce. Leknutí a zmatek vojska uherského při východu slunce byl nesmírný. Se všech stran doráželi Tataři na obelstěné Uhry a způsobili mezi nimi strašné krveprolití. Množství pánův uherských stavu duchovního i světského zahynulo tu bídně zbraní tatarskou. Král Bela jen rychlostí koně svého ochráněn byv při životě ujížděl ve dne v noci horními Uhry do Rakous, kdež ho vojvoda Bedřich Rakouský zrádně jal, a tak dlouho v zajetí držel, až mu část země Uherské zastavil, načež Bela odtud i se svou manželkou a kralevicem Štěpánem do Záhřebu ujel; že pak i sem Tataři za ním se přihnali, ušel až do Splitu v Dalmacii, a konečně na ostrově Velii v Adriatském moři se skryl, snášeje mnoho strachu a psoty. Tataři zatím v krátkém čase celé Uhry a Sedmihrady zaplavily, hoře a sužování lidu bylo nevýslovné, naděje na vysvobození žádná.

Král Václav I. jediný platně Tatarům se opřel. 1241.

Jak jsme již výše pověděli, byl král Václav I. téměř jediný panovník v zemích křesťanských, který zdaleka poznáv velikost nebezpečí, brzo také všechny své síly proti němu napnul, a bytž zajisté v tu dobu tak činný a horlivý, že za to zasluhuje vděčnosti a pochvaly všeho potomstva. Hned na všechny strany ke všem blízkým i dalekým knížatům a národům roze-

sýlal posly s psaními, napomínaje jich, aby své síly spojili a proti hroznému nepříteli společně vytáhli; a když leckdes jeho horlivosti rozuměti nechtěli, tu je prosil a výstrahu dával, aby nepřijímali žertem poselství jeho, aby věděli, že Tatar ničeho jiného nežádá, než celé křesťanstvo vyhubiti. V zemích svých, jak v Čechách tak na Moravě, kázal hned všechny přechody a brány zemské v pohraničných horách a lesích zásekami zahraditi a branným lidem dobře obsaditi, pak se musely všechny hrady a hradby hrazených měst opravovati a novými zdmi a baštami rozmnožovati; města posud neohražená musela bez odkladu hradby stavěti; i na hradbách města Pražského nyní tím úsilněji se pracovalo, a to bylo dílo tak klopotné, že staří mladí bez rozdílu stavu ruce k němu přikládali, jakož i kněží, mnichové a žáci vůbec také se ku potřebným pracím propůjčovali musili. Hrazená města a hrady zemské měly obyvatelům jako za starodávna za útočiště sloužiti, a tak z okolí jak potravu a zbraně, tak i poklady a vzácnosti všeliké do nich jsou svázeny. Papežské vyzvání k tažení křížáckému proti Tatarům k obraně víry křesťanské v Čechách bylo od kněží všude hlášáno a vůbec ochotně slyšáno, král Václav sám mezi prvními křížem se ozdobil, své vojsko sbíral a na cizí očekával.

Takové přípravy činily se v Čechách a na Moravě, kdež již od počátku r. 1241 docházely hrozné zprávy, kterak Pajdar, vůdce Tatarův, odděliv se v Kyjově od Batu-chána, s druhým oddělením Tatarův do Volyně a do Haliče vytáhl a již do Polska valným proudem se žene. V Polště tehdaž nebylo krále, všechna země nalézala se v držení mnoha malých knížat Piastovicův, a v rozdrobenosti té nebylo síly ani naděje, aby se kdos Tatarům platně mohl opřiti. Boleslav Stydlivý, kníže Krakovský a Sandomírský, dostav zprávu, že Tataři jeho vojsko pobili, ujel z Krakova se svou manželkou Kunhutou a matkou Gřimislavou do Tater, kde se na Pěninách, hradu na skalách vysokých, skrýval, potom však na Moravu se obrátil, a po delší čas ve Velehradském klášteře žil.

Tataři zalehli jako kobylinky širé kraje polské, dobyli předně Lublína, potom Zavihostě, měst lidnatých a zámožných, pak se zmocnili Sandomíře a na škaredou středu, 27. března, porazivše zástupy polské, kdekoli se jim brániti chtěly, před Krakovem se objevili. Nalezše domy bez obyvatelův, vyloupili je a na neděli velikonoční, 31. března, zničili celé město plamenem.

Od Krakova valil se proud Tatarův do Slezska. Tam byl tehdy kníže Vratislavský Jindřich Pobožný, který měl Annu, sestru krále Václava, za manželku; matka jeho byla Hedvíka, paní pro svou velkou pobožnost slavená a po smrti za svatou vyhlášena. Jindřich Vratislavský byl mezi všemi tehdejšími knížaty rodu Piastovicův nejslovutnější, a za velkého knížete Polského se považoval. Jsa velkým ctitelům Němcův, velké množství jich do Slezska přijal, a téměř sám již, jako jeho matka, za Němce se považoval. Tataři přeplavili se přes Odru nad Ratiboří, Vratislav nalezli spálenou, neboť obyvatelé, nechtějící jim poskytnouti skryše, sami domy své zapálili, a buď z města ušli, buď do Vratislavského hradu se zamkli. Kněžna Hedvíka se svou nevěstou Annou Českou a s jeptíškami Třebeňskými zavřela se na hradě Krosno řečeném. Kníže Jindřich, její syn, stahoval vojsko u Lehnice, kdež k němu přirazili jiní knížata, jako Mečislav, kníže Opolský, Sulislav, vůdce lidu sebraného ve Velkém a Malém Polsku, i Popo, mistr křižákův řádu Německého, který tehdy již v Prusích své dílo započal.

Tu když došla krále Václava I. zpráva, že Tataři z Krakova do Slezska se obrátili, vytáhl již 7. dubna 1241 král z Prahy v čele 40.000 bojovníkův českých a 6000 německých, kteří z Němec k němu přirazili, i obrátil se s nimi spěšně přes Žitavu do dolního Slezska, kde Tataři již na Lehnici táhli.

A však kníže Jindřich Pobožný nesčekav příchodu krále Václava, ani o radu ani o pomoc ho nepožádal, již 9. dubna podstoupil bitvu s Tatary na tak řečeném Dobrém poli, jemuž Němci Wahlstatt říkají, hodinu cesty od Lehnice. Byla to bitva strašlivá a nad míru krvavá. Boleslav, poslední Děpoltic český, jsa u vyhnání ve Slezsku, započal boj s předním vojem, v kterém byli nejvíce slezští horníci. Na jeho prudký útok couvali Tataři, však dále, nežli museli, a tak za sebou křesťany lákali; najednou se obrátili a s divou vzteklostí počali Slezáky mrzce zabíjeti. I byla pak porážka všeobecná. Právě se, že když Tataři schytrale couvali, někteří bojovníci polští křičeli: „Zabíjejcie!“ to jest zabíjejte, a však druží zástupové že rozuměli z abíejcie, to jest zabězte neb ubězte, utíkejte, a tak že se na útěk dali a tím všechno ostatní vojsko v nepořádek uvedli. Mimo to naplnila prý křesťany velikou hrůzou veliká korouhev tatarská, na níž se spatřovala nějaká figura, jako latinské písmě X a na té veliká hnusná lebka s předlouhou bra-

dou, která plamen a smradlavý kouř z tlamy na křesťany vychrlovala. Možná že v tom byl střelný prach, kterýž Mongolové u podrobených Číňanův poznali, jen že ho ještě ku střelení užívati neuměli. Ohromná byla ztráta v této porážce; kromě nesčíslného množství zabitých bojovníkův křesťanských padl sám Vratislavský kníže Jindřich Pobožný a po jeho boku Boleslav, poslední český Děpoltic, syn Děpoltů III. Tataři každému zabitému ucho utali a devět pytlův prý jich do Asie k velikému chánu Mongolskému poslali na důkaz dobytého vítězství. Nalezše tělo knížete Jindřicha oloupili je ze skvostného oděvu, uržili mu hlavu a na vysokém kopí ji nosili před vojem svým. A král Václav se svým vojskem byl jen ještě den cesty od bojiště vzdálen, když se toto všecko dělo, i pospíchal nicméně ku předu, chtě druhého dne Tatarův dostihnouti, a s Boží pomocí hodnou pomstu nad nimi učiniti. A však Tataři, poznavše úmysl krále Českého, a jsouce bitvou valně zemdleni, upustili od dobývání hradu Lehnického, a přes valné i prudké řeky se ženouce na útěk se dali, urazivše za jeden den jedenácte mil. Cválali ku Svidnici a dolů k Otmuchovu. Tak byli odvráceni od dalšího tahu na půlnoc do Němec, a hnali se vzhůru k horám Krkonošským. Avšak vidouce, že těžce oděné vojsko české tak rychle stíhati jich nemůže, zastavili se nejprve u Otmuchova, kdežto pleníce okolí, celé dvě neděle nadarmo se pokoušeli prodrati se nahoru do Kladska a cestu přes Krkonoše sobě proklestíti. Tu byly záseky, lesy a strážné vojsko české, tak že Tatarům brzy chuť zašla, dále tu se zdržovati, a oni k Ratiboří se obrátili. Odtud se vedrali do Moravy, napřed do krajiny mezi Odrou a Opavou v župě Holasické a Hradecké, kdež u Oldřišova blíž Opavy zase asi týden pobýli a ukrutně řádili, až se jim podařilo, nalezti někde slabší místo, kterým se do dnešní Moravy provalili a v krátce ji ukrutně zaplavili.

Tataři na Moravě, bitva u Olomouce.

V máji r. 1241.

Přípravy, jež král Václav proti Tatarům na Moravě učinil, byly neméně důkladné, než v Čechách; tehdy byli tu královští hradové dílem již i s městy hrazenými: Olomouc, Brno, Hradec u Opavy, Přerov, Úsov, Veveří (hrad nedávno vystavěný), Znojmo, Vranov, Bytov, Jemnice, Mohelnice.

ce, Hrádek u Znojma, Divice čili Děvčí hrady u Mikulova, Podivín, Hodonín, Bředslav a Brumov; k tomu přičísti lze i hrazená města Uničov u Olomouce a Opavu. V těchto místech našli obyvatelé ochrany, jiní ukryli se v horách, lesích a skalách nepřístupných anebo v jeskyních a doupatech utajených, a ještě jiní nechtíce se dáti od nelidského nepřítelů bez odporu vražditi shlukli se vedením bojovných zemanů v jistých místech, a podstoupili boj s Tatarem na život a na smrt.

Král Václav vida, že Tataři ve Slezsku před ním uprchli, myslil s počátku, že nebezpečnoství se vzdaluje, a rozpustil větší díl svého vojska, kteréž s sebou do Slezska byl přivedl.

Část lidí svých však v Kladště a na pomezí českém osadil, aby Tataři tam vedrati se nemohli. Když se však Tataři na Moravu obrátili, tu musel Václav zase do Čech pospíchat, nové vojsko sbírat a okolní knížata poznovu za pomoc žádati. Především o to péčoval, aby Olomouc, přední hrad a město v zemi, silnou posádkou opatřil, i poslal tam prý 8000 bojovníků českých dav jim za vůdce zkušného a udatného českého pána Jaroslava. Pan Jaroslav s tímto vojskem před vstoupením Páně, které tehdyž připadalo na 9. května, z Čech na Moravu přišel, se všech stran lid branný k sobě stahoval, a opatřiv Brno a jiná místa posádkou přes Dědice k Olomouci pospíchal. Tu připojilo se k němu ještě asi 4000 Moravanů přivedených od několika pánův moravských, a tak asi s 12.000 dobře ozbrojenými bojovníky Olomouc obsadil, kde tehdyž správcem hradu pan Vítek z Hradce byl. Z cizích knížat, kteří volání krále Václava slyšeli, uposlechl, jak se zdá, jediný Bedřich, vojvoda Rakouský, a s vojskem svým na Moravu proti Tatarům přitáhl, neboť se oni se dvou stran již také k jeho zemi blížili. Král Václav sám veda, jak se zdá, druhé vojsko české, hájil Moravu s tím Bedřichem společně v stranách poledních.

V tu samou dobu, co pan Jaroslav s českým vojskem na Moravu přišel, hnuli se již Tataři po osmidenním zastavení z ležení u Odršova a valili se na Moravu dále. Jako dravá zvěř přepadali obyvatele bezbranné, vraždíce je, v otroctví je posílajíce a všecko všude loupíce anebo bezbožně kazíce. Opava, Benešov (Benisch v nynějším Krnovsku) a Bruntál byla první města, jež vypálili. Pak se přihnali k vrchu Kotouči, který strmí

opodál městečka Stramberka čili Strahlenberka, později od Němcův tam vystavěného. V tomto vrchu vápencovém bylo uvnitř několik velikých jeskyní, z nichž se jedna nyní Šípová díra a jiná Psí kostelík nazývá, a v těch jeskyních množství obyvatelův z celého okolí před Tatarsy se svým zbožím se ukrylo. Proto Tataři majíce o tom povědomost vrch ten neprodleně obtáhli. Tu však dle starého podání strhl prý se v noci na vstoupení Páně (právě v měsíc po bitvě u Lehnice), když byli Tataři stany své okolo Kotouče rozbili, silný příval, a lid v jeskyních obležený použiv temnosti noční vyšel z jeskyní, prokopál hráz u blízkého velkého rybníka a tím neráznou povodeň v ležení tatarském spůsobil. Neboť voda vyrazivši proudem z rybníka, potrhala stany Tatarům, mnoho jich uchvátila a přinutila je, že od Kotouče odtáhli. Podnes se slaví tam památka toho osvobození od Tatarův na den vstoupení Páně. Tataři pustili se potom po Bečvě přes Hranice a Lipník ku Přerovu, jehož dobyli a spálili. Odtud táhli k Rokytnici, a rozbivše tu pevný tábor zjevili se brzo před hradbami pevné Olomouce. Než přirazili k městu, zkazili dědiny a rozlehlá předměstí plamenem, a na to dali se v dobývání hradeb. Množství šípův jako mrak nebe zakrývalo a sypalo se do města, a veta po tom, kdo by se byl na hradbách a valích objevil. Důvěřujíce se ve svou sílu a zběhlost v trhání hradeb, jízto ani nejpevnější hrady v Rusích a v Polště neodolaly, pouštěli často útoky na město. Udatní obráncové však, panem Jaroslavem vedeni, všeliké pokusy nepřítelů o ztečení města statně mařili. Pak se vrhli Tataři na blízky, před městem stojící Premonstratský klášter Hradištský. I ten měl svou posádku udatnou, která se dlouho bránila; konečně předce podlehla. Tataři vedravše se do kláštera, stavení zapálili, mnichy pobili a vše i s krásným kostelem sv. Štěpána rozkotali. Posádka však, vyrazivši klášterní branou ven do nejhustšího davu nepřátel, posekána jest do jednoho.

Zahynutím posádky a usmrcením Premonstrátův Hradištských rozjitřili se na nejvyšší obráncové Olomoučtí, prahnouce jen po bitvě, v níž by divochům tatarským zplatiti mohli vzteklou krutost. Avšak opatrný pan Jaroslav nedal se nedočkavostí jejich zavesti, nechtěje dopustiti, by se vojsko na počet neveliké v širém poli vydávalo v nebezpečí porážky od přetčetného nepřítelů. I kázal všem, aby se za hradbami tiše, jako prvé, chovali; neboť král Václav poznáv z bitvy Lehnické, že jest mar-

ný odpor vojska sebe statečnějšího proti převelikému množství Tatarův v jednu sílu sražených, přikázal svému vůdci, aby se v otevřeném poli s Tatary v bitvu nepouštěl, nýbrž aby v zavřených hradech a městech příhodného času vyčkal, ažby nepřítel sám rozptýlil síly své. Pajdar, vůdce Tatarův, nemohl pochopiti, proč Olomůčtí tak nečinně za hradbami se skrývají, jichžto tvrdost nemohl ovšem skrušiti, i považoval to za bázeň. Proto začal si křesťan v Olomouci zavřených méně všimati a vážiti, upustil od kázně a opatrnosti v táboře a dopouštěl většího menším houfům Tatarův, že se rozptýlovali a po loupeži rozjížděli. I tak více než půl Moravy Tataři sjezdili a hrůzou a krutým soužením ji naplňovali. Jako jedovaté prý housenky, vylízájce z hnízda přeplněného, květuoucí větve ožírají a celé stromy kazí, tak i Tataři kazili na všechny strany všechny okolní krajiny moravské; jeden houf vyřítiv se pro kořisti k zázápadu, dobyl města Litovle, spálil je a zkažil tak, že ani kámen na kameně nezdůstal; pak se hnál na Uničov; posádka a obyvatelé tohoto nového města královského tak udatně se bránili, že Tataři unavivše se marným dobýváním pevných hradeb, od města odtrhli, celou krajinu poplenili, Jevičko vypálili a až k českým hranicem dojížděli.

Silné oddělení Tatarův vyrojilo se z ležení pod Olomoucí k polední straně na Brno. Přitrhli k městu tak náhle, že Premonstráti kláštera Zbraslavického, který před městem stojí, jen rychlým útekem smrti ušli. Vypálivše klášter, položili se kolem Brna a pokoušeli se, útokem do města vniknouti a hradu se zmocniti. Na hradě byl náčelníkem posádky královský kastelán čili purkhrabí Hartlieb, dle jména Němec, a ten v čele srdnatých obhájcův hradu a těž měšťané v dolejších městě uvedli všechno usilování divých nepřátel v nišeč, i nemohly ničeho poříditi vzteky tatarské proti Brnu. Za to však ubohá krajina okolní dána jest v ukrutný požeh a plen; Tataři rozbíhali se po dědinách a městečkách drancující a kde co žilo zabíjejíce a zboží kazíce. Přepadli i kláštery Rejhradský, Tišnovský a Doubravnický, vyloupili a pak spálili je.

Jiní houfové Tatarův drancovali bohatou Hanu okolo Hulína a Holešova. U Dřevohostic vrazili na ozbrojený zástup moravský, a svedše s ním bitvu, stíhali jej na nedaleký vrch Hostýn, na nějž již dříve obyvatelé z okolních míst byli utekli, zásekami a příkopem se na něm ohradivše.

„Vstaň o Hospodine v hněvě svojím,
Zprost nás vrahův, zprost nás stíhajících!
Potlačiti chtějí duši naši,
Obklíčivše nás jak vlci ovce.“

Tak pěl starý český skladatel v básni své o Tatařích, která náleží k nejslavnějším památkám našeho starého veršovníctví, a v Kralodvorském rukopise jako ohlas z dávných časův slavných šťastně až k našim dobám zachována byla, — i hned popisuje boj statečného hloučku moravského, který z davu Tatar na vrch Hostýn se protloukl asi takto:

„Válčili den, válčili den druhý, vítězství se nikam nekloní; a hle rozmnoží se množství Tatar, jak se večerní tma množí na jeseň, a v povodni těch Tatar lýtých kolysá se vojsko křesťan středem; vši silou křesťané k chlumu Hostýnu se derou, na kterém Máti Boží divy tvoří. Vzhůru bratři! vzhůru! volá Vněslav, udeř svým mečem na štít svůj stříbrný, a korouhev výš nad hlavou toč. Všickni se zmužili, všickni v Tatary vrazili, v jednu sílu silnou se srazili, a jako oheň ze země vyrazili tam ke chlumu z Tatar davu ohromného. Zpátečnými kroky stoupají na chlum vzhůru; na podchlumí v šíř se rozstoupili, ke zpodu sůžili se v ostrou hranu, v pravo v levo pokryli se štíty, na ramena kladli bystrá kopí, druží prvním, tako druhým třetí. Mraky střel tu s hory na Tatary zsyílají. V tom temná noc posype vši zemi, rozestře se k zemi i k oblakům, i ukryje zraky křesťan i Tatar proti sobě zapálené. V husté tmě křesťané násypy kopají, násypy kolem všeho vrchu dělají.“

„Když na východě jitro počínalo, pozdvihl se všecken tábor vrahův; tábor ten byl strašný kolkol chlumu, až do dálky nedohledné. Na rychlých tu koních Tataři jen hemžili, nosíce na kopích napíchané hlavy křesťan vzhůru ku stanu chánovu. Shluklo se tu množství v jednu sílu, zaměřili všickni v jednu stranu, i hnali se prudce na chlum vzhůru, i vřeštěli křikem strašlivým, že se po horách i dolích rozléhal. Křesťané na náspech Hostýna všude stáli, Matka Boží jim chrabrosti dodala, rychle tuhé luky napínali, a silné ostrými meči máchali, — i bylo Tatarům ustoupati. Však rozjitřil se národ Tatar vzteklých, rozlílil se chán jich krutým hněvem. Ve tři proudy rozstoupil se celý tábor, a třemi proudy na chlum hnali. Křesťané skáceli dvacet stromů, všech dvacet, co jich na chlumu stálo, a oklestivše klády po kráj násypů je přivalili. Již již Tataři na násypy se drali, skřekem řvouce až do oblak strašno, již se jali násypy rozkotati; tu svalily se s násypů těžké

klády, a ty Tatary jako červy smačkaly, a ještě dál na rovině je drtily. I bylo bojováno dlouho krutě, až noc temná konec boji učinila.“

„Pro Bůh! aj nastojte! slavný Vněslav šípem s náspu sražen! Krutá žalost tesklivě srdce křesťan trhala, trapná žízeň vnitřnosti krutě smahla; vypráhlým hrdlem lízali rosnou travu a tu večer tiše ustoupil noci chladné, noc se proměnila v šeré jitro, a v táboře Ta-

tar ticho bylo. Den se rozhořival na poledne, křesťané padali trapnou žízní, vypráhlá ústa otvírali, chraptivými hlasy Matku Boží vzývali, žalostivo rukama lomili, od země do oblak tesklivě požírali.“

„Tu promlouvali jedni promlouvali druhí: Nemožno nám déle žížeň snášeti, komu zdraví, komu život drahý jest, ten raději u Tatarův milosti žádej. I Veston vece: Trapněji zhy-

Moravané na Hostýně zachráněni od záhuby tatarské.

(86.)

nouti žízní nežli mečem, v porobě budeme míti vody dosti. Za mnou, kdo tak smýšlí, za mnou, za mnou, koho žízeň trápí! Tu Vratislav jak tur jarý skočil, Vestoně za silné páže uchvátil a dí: Ty zrádce, ty skvrno křesťan věčná! v záhubu chceš uvrci dobré lidi? Od Boha nám milosti prositi chvalno, ne v porobě od Tatar divokých. Nechtějte bratří v záhubu pospíchati! Přetrpěli jsme nejlítější horko, Bůh nás sřilil v rozháralé půdne; Bůh nám sešle pomoc doufajícím. Zastýdte se muži takových řečí, ač se

hrdinami zváti chcete, zahynem-li žízní na tom chlumu, smrt ta bude Bohem vyměřena: vzdáme-li se mečům našich vrahův, sami vraždu nad sebou spácháme. Poroba jest mrzkost Hospodinu, hřích v porobu samochtíc dát šji. Za mnou pojdte muži, kdo tak smýšlí, za mnou před stolec matere Boží! — I jde za ním množství k svaté kapli: Vstaň o Hospodine! v hněvě svojím, i povyš nás v krajinách nad vrahy, vyslyš hlasy k tobě volající! Obklíčení jsme lítými vrahy, vyprošť nás z osidel kru-

tých Tatar, i dej svažení utrobám našim; hlasonosnou obět Tobě vzdáme! potři v zemích našich nepřátely, zahlad je u věk a na věky věkův! — Aj hle na rozhrátém nebi mráček! vzdují větry, zahučel hrom strašný; chmouralo se mračno po všem nebi, blesky razráz! bijí v stany Tatar. Hojný přívál pramen na chlumu oživil, a lid křesťanský na chlumu v těle v duši novou sílu cítil.“

A když Tataři takto po Moravě potloukali se a sílu svou drobili, tu král Václav sebrav vojsko své upřímo proti nim k Olomouci chvátal, a Bedřich Rakouský s pomocí svou za ním táhl. I náš starý pěvec o tom takto dále píseň svou pronáší:

„Minula bouře. Voje se v řady sbírají ze všech vlastí, ze všech krajin země k Olomouci korouhve jejich vlají. Těžké meče po bocích

Vítězství nad Tatary u Olomouce 1241. (Str. 803.)

(87.)

jim visí, plné touly na plecech jim řechčí, jasné přílby jim na bujných hlavách svítí, a pod nimi rychlí koňové skáčí. Zazvučely hlasy rohův lesních, udeřily zvuky bubnův břeskných. Aj srážely se strany obě, pozdvihla ze chmůra ode prachu, byla půtka krutá poslednější; vzešel chřest i drnkot ostrých mečův, vzešel sykot kalených střel strašný, lámání oštěpův, rachot kopí ostrých; bylo klání, bylo porubání, bylo

lkání, bylo radování. Krev se valí jak bystřiny dešťové, mrch tu leželo jako dříví v lese: tomu hlava na dvě rozštěpena, tomu srubeny jsou ruce obě, ten se kácel s oře přes druhého, i ten zuřivý do vrahův mlátil, jako lítá bouře ve stromy po skalách, tomu Tatařín v srdce po jílce meč vtekl a tomu ucho stříhl. Oj, byl ryk, sténání žalostivé! křesťané počali utíkat, Tataři je lítým davem hnáti.“

V té chvíli při prvním úsvitě otevrou se brány Olomoucké, a vojsko pana Jaroslava ven z nich se řítilo.

„Ajta Jaroslav jako orel letěl! Tvrdou ocel na mohoucích prsou, pod ocelí chrabrost, udatenství, pod přílbicí velebystrou moudrost; jarota mu ze žhavých zrakův plála. Rozkacen hnál se jako lev rozdrážděný, když teplou krev kde zočí, neb když postřelen za lovcem se žene. Takto rozlétl se a na Tatary vyrazil. Češi za ním jako krupobití. Vrazil krutě na samého chána, a strhl se zápas ovšem ukrutný: srazili se oba oštěpoma, zlomili je oba velkým třaskem. Jaroslav celý s ořem krví zbrocen mečem chána zachvátil, a od ramena mu šourem kyčli proťal, tak že bezdych mezi mrchy spadl, a toulec nad ním zarachotil s lukem. — Ulekl se veškeren lid Tatar lítých, odmetal hned dřevce sáhodlouhé, paloval tu, kdo utíkat mohl, tam odkud slunce jasně vstává.“

Tak asi popisuje starý básník český nemnoho let po vpádu tatarském krutý boj pod Olomoucí, který prý 25. června časně ráno na úsvitě počal, a v němž hrdinský Jaroslav sám vnuka velkého Temudžina, lítého Pajdara, skolil. Tento čin vlastně osvobodil: osiřelá horda Tatar na útěk se dala, k uherské straně pospíchala; druhá horda od Brna, třetí od Hostýna odtrhla, a za hlavní hordou pryč se hnala. Morava, řeka, tehdy silně rozvodněna byvši, na Velehrad utíkajícím vrahům doraziti nedala; tu je pozadu vojsko krále Václava i Bedřicha Rakouského pohánělo, a mocně ke hranicem zemským tlačilo, až se všichni Tataři zemskou branou v Beskydu u potoka Vlarského do Uher pryč vyklidili a tak naše vlasti ostavili. Řádění jejich na Moravě téměř celý měsíc červen trvalo; však kdo z Tatarův nezahynuli, v Uhřích k hordě Batu-chána pospíchali, kde ještě po delší čas s jednoho konce země na druhý se proháněli a hrůzy nelidkosti své plodili.

Tak odvráceno jest hrdinstvím Čechův a Moravanův největší nebezpečí, které od mnoha století kdy od východu na západní křesťanstvo se řítilo, a velkou zástavou mu hrozilo.

Z Uher činili Tataři vpády do Rakous; bojovný vojvoda Bedřich snažil se všemožně, také od Rakous je odvrátiti, a jakož on byl pomáhal králi Václavovi, tak i Václav propůjčoval se nyní jemu zase. Již několik vpádů Tatar v Rakousích šťastně odraženo jest: však tu asi na počátku měsíce srpna táhli zase valným proudem do Rakous, avšak jejich zpytáci

spatřivše s jakési hory, že tam pohromadě na Tatary čekají vojvoda Rakouský, král Český, patriarcha Aquilejský, vojvoda Korutanský a markhrabě Badenský i veliké vojsko ze všech zemí okolních, vypravovali Tatarům, jaké slavné přijetí je v Rakousích očekává; i zašla jim chuť k boji v stranách těchto západních, a celá horda touž rychlostí zmizela, jakou byla se na rakouské půdě zjevila.

Teprv následujícího roku 1242 ku konci měsíce března počali Tataři valně opouštěti země Uherské, a vraceli se skrze Srbsko, Bulharsko a Valachii k východu, ostavující po sobě pouště, kudykoli táhli. V Asii umřel jim roku 1241 veliký chán Ujgetaj, a Batu - chán z té příčiny tam pospíchal. V Rusích však Tataři se pevně usadili, a po dvě stě let tuto východní vlast slovanskou v krutém otroctví drželi.

Král Václav I. opět k císaři se zblížil, s Bedřichem Rakouským však války měl.

1242—1246.

Jak mile nebezpečí tatarské odvráceno bylo od křesťan západních, tu hned zas staré sváry mezi císařem a mocí papežskou počaly. Papež Řehoř IX. dne 21. srpna 1241 umřel, a teprv po dvou letech nový papež Innocenc IV. na trůn vstoupil. Kterak se potom král Václav I. k papeži choval, nevíme, ale k císaři, přiblíživ se k němu již před vpádem tatarským nyní přátelsky se měl, tak že císař, když pro zaměstnání v Itálii do Němec přijíti nemohl, Václava, krále Českého, v letech 1242 a 1243 „prokurátorem čili poručníkem svatě Římské říše“ jmenoval. Měl pak ovšem král Václav odvrácením tatarské záhuby od Němec prevelikou zásluhu o říši Německou.

S nepokojným Bedřichem Rakouským však měl král Václav hned po odtažení Tatarův zase těžké jednání. Bedřich táhl nejprve r. 1242 do Uher, a v onu část té země se uvázal, kterou jemu král Bela IV. utíkaje před Tatary v zajetí rakouském zastaviti musel. Rakušané v Uhřích pleníce neušetrili ani toho, co náhodou nezhubili Tataři. V tom se král Bela z Dalmacie do svého království navrátil, proti Bedřichovi až k pohraničné řece Litavě vytáhl, s ním se smluvil a přátelsky smířil. Však Bedřich hned potom ještě na podzim r. 1242 se zase zdvihl a proti králi Václavovi táhl. Vojsko jeho do Moravy vtrhlo, a plnilo okolí Znojenské. Když to králi Václavovi ozná-

meno bylo, rozhněval se, a sebrav vojska dvě s nimi na Moravu pospíchal. Jedno vojsko poslal prý ke Znojmu, a kázal mu do zálohy se položit, s druhým táhl k Náměšti, kde Rakušané škodu činili. Rakušané spatřivše vojsko české bitvy svěsti nechtěli, ale do Rakous nazpět se obrátili. Tu je král s jezdci hbitě honil, až jim pěší vojsko čekající v záloze u Znojma, cestu zaskočilo, tak že jim ujíti nedali, a téměř pět tisíc Rakušanův porubali. Vojvoda Bedřich stíží zajetí ušel, a vida kterak se mu nad míru zle zdařilo, musel odložit hrdoost svou a skroušeně krále Václava o pokoj prositi. I stalo se tak, i obnoveny jsou smlouvy, i zasnouben jest opět kralevic Český Vladislav se spanilou Gertrudou, dědičkou zemí Rakouských. Však ještě i tenkrát ze sňatku nic nebylo, a vojvoda Bedřich svou nepřátelskou mysl ku králi Václavovi nezměnil. Praví se pak, že zas po dvou letech, r. 1244, krále Václava pobídl a pozval na nějaké příjemné místo na hranicích moravských a rakouských, kterému se Shec, Schec, Syc anebo tak nějak říkalo, a tam aby s ním sám a sám bojoval, čili jak se nyní říká, aby souboj svedl, tak aby se vidělo, ku komu by se štěstí obrátilo. Měl tam přijeti třetího dne po sv. Kateřině, a kdyby nepřišel, aby vojvodovi poslal list takového obsahu: „Já Václav, král Český, vyznávám tímto listem, že nejsem řádně zrozený, nýbrž z veřejné k.... syn, a to vysvědčil jsem, vysvědčuji a vysvědčovati budu, dokud živ jsem. A abych nikdy já ani nástupcové moji toho zapírali, Bedřich, vojvoda Rakouský, přede všemi pány mojí země i před jinými many a sluhami pod svou pečeti takový list na to mi dal, na známost to všem nyníjším a budoucím.“ Vojvoda Bedřich ve svém pozvání prý se dále ještě tak vyjádřil: „Jestliže já Bedřich, vojvoda Rakouský, v to místo v ten určitý den nepřijedu, přijmu já od tebe králi také takový list na svou věčnou i mých nástupcův hanbu a potupení a na věčný úkor celého mého vojvodství.“ Král Václav prý hned hotov byl, na určené místo se dostaviti, a čekal tam vojvody den jeden i druhý; avšak prý vojvoda ani sám ani skrze zástupce sebe hodného nepostavil se, nýbrž vida zdaleka, že král Václav vojsko za sebou má, zastavil se vojsko své opatřiv. A ten list, jež přísáhl vzíti, nevzal od krále, ale s tím mlče se svými pány hanbu tu mlčky měl jest sobě, neboť jak nejrychleji mohl k Dunaji táhl. Král Václav prý se za ním do Rakous pustil, a pohubiv zemi do syta vítězně a slavně domů se navrátil. Domníval se prý se

Bedřich, že král Český v malém počtu lidu svého k dotčenému místu přijede, a že ho tu zajme; než zmýlila prý ho ta lest, a mrzel se prý, že mu Václav nevlezl do pasti. Tak tu věc kronikář Pulkava vypravuje, i bylot ovšem cosi takového možné za času onoho, a zvláště vojvodě Bedřichovi podobné.

I zase po dvou letech, roku 1246 hned po novém roce, mezi králem Václavem a Bedřichem Rakouským válka vypukla. Tenkrát se však král Václav zle poradil, že sám do pole nevytáhl, nýbrž svému sestřenci, synu vojvody Koutanského, Oldřichovi, kterýž na Moravě Břecslavské knížetství držel, nařízení dal, aby Moravany do zbraně svolal a proti Bedřichovi do pole vytáhl. Poslal mu k tomu ještě tisíc oděncův německých. Ten kníže Oldřich nezapně vůli královi vyplnil; čtyry tisíce lidu moravského sebrav, do Rakous vytáhl, a blízko hranic moravských v nějakém údolí mezi Labou a Stožcem táborem se položil, chtěl odtud příchod svůj Bedřichovi oznámiti a svou počestnost před ním ohraditi, aby neřekl, že jako loupežník do jeho země vskočil. Vojvoda Bedřich o tom rychle zvěděl skrze zpytáky své, hned té noci na 26. ledna tajně proti Oldřichovi vytáhl, a dřív než svítati počalo na Moravany nenadále v tom údolí udeřil. Mnozí v táboře ještě tvrdě spali, a tu již stany jejich rakouští střelci obklíčili a křik veliký učinili. Kníže Oldřich toliko v košili a nic v rukou nemaje ze stanu svého vyskočil, chtěl k lesu utéci. Ale vojvoda Bedřich poznav jej za ním se pustil, a sám jej svou vlastní rukou jal. A tak mnozí přední pánové moravští jati jsou, a Rakušané všechny pěšky a svázané, knížete Oldřicha napřed, do Vídně přivedli. Kdo však v prvním překvapení zbraně se chopil a se bránil, byl od Rakušanův pobit, a jen málo jich do lesa uskočilo a do Moravy uteklo. Rakušané rozdělili se v kořisti v dobytém ležení nalezené, a mnohým zajatým, aby budoucně do Rakous nepřátelsky nepřicházeli, nosy a uši uřezali a domů je poslali. Někteří znamenitější pánové mezi zajatými vojvodovi Rakouskému ze zajetí se vyplatili, a však dřív, než byli z Vídně puštěni, mnohými těžkostmi byli trápeni: vojvoda Bedřich od nich žádal, aby královské hrady na Moravě své správě svěřené v moc jeho vydali. Někteří z nich, bylo to ještě za počasí mrazivého r. 1246, nazí a svázání byli na led nošení, aby zimou jsouce přemoženi těch hradů postoupili. Avšak oni toho nikoliv nechtěli učiniti proto, aby věrnost ku králi svému zachovali. Jeden pak z nich, jmenem Čírek,

nežby hrad Děvice čili Dívčí hrady u Mikulova sobě od krále poručený a svěcený pustil, raději dal sobě levé oko vypíchnouti. Vojvoda Bedřich shledav při pánech moravských takovou věrnost příkladnou, přijal od nich výplatu v penězích a tak je domů propustil.

Král Václav zajisté chtěl se nyní za takovou porážku pomstiti, a s králem Belou Uherským proti Bedřichovi Rakouskému spojit. Však vojvoda Bedřich splnil co vítěz králi Českému, čeho dříve co přemožený splniti se zdráhal. Krásná Gertruda dána jest skutečně v měsíci dubnu 1246 k manželství Vladislavovi, králevici Českému. Neučinil toho Bedřich ani z velikomyslnosti ani z lásky k mladým manželům, nýbrž chtěl se s králem Václavem honem smířiti, aby ho tak zcela na svou stranu dostal, a on se s Belou Uherským nemohl proti němu spojit. V měsíci dubnu 1246 tedy sám vojvoda Bedřich osobně do Prahy přijev, nevěstu Gertrudu s sebou přivezl, máje množství rakouských pánův a paní ve svém komonstvu, mezi kterými prý se dvanáct měšťanských synkův z Vídně velmi skvostně oděných před jinými skvělo. A tu byla svatba se slavným hodováním, turnajem a jiným veselím. Král Václav pak synu svému Vladislavovi markhrabství Moravské poustoupil, neboť tam od smrti králova bratra Přemysla r. 1239 markhraběte nebylo.

Mezi tím časem dostavěn a vysvěcen jest r. 1244 znamenitý chrám sv. Jakuba při klášteře Minoritů v městě Pražském; v klášteře samém byl veliký a velmi výstavný refektář čili večeřadlo, v kterém se pak v časech pozdějších slavily hody při korunovaci králův Českých, ba i zemské sněmy a rozličná jiná shromáždění se v něm odbývala.

Roztržka pro obsazení biskupství Olomouckého. 1240—1246.

Olomoucký biskup Ruprecht čili Robert od r. 1201 nyní již bez mála čtyřicet let biskupoval, a že byl povahy velmi lahodné, tu mnohé nepořádky v církvi moravské se vkořenily. To když metropolita, arcibiskup Mohučský Sifrid znamenal, musel r. 1240 přikročiti k přísnosti, a biskupa Ruprechta věkem, zdravím i duchem již velmi sešlého napomenul, aby se svého biskupství vzdal, poněvadž je, jak by měl, již slušně spravovati nemůže. Když pak se Ruprecht poděkoval, tu arcibiskup ještě

několik kanovníkův kostela Olomouckého ssadil, proto že těch nepořádkův a pohoršení byli příčinou, a krále Václava k tomu měl, aby nového biskupa jmenoval. Tu zdá se, že miláček králův, Ojř z Fridberka to spůsobil, že jakýsi Konrád z Fridberka, kanovník v Hildesheimě v Němcích, slovanského jazyka zcela nepovědomý, bezpochyby Ojřův příbuzný, na biskupství Olomoucké byl povolán. Proti tomu cizinci pozdvihli se kanovníci, zvláště kteří byli arcibiskupovou přísností dotknuti, a volili sami mezi sebou kanovníka Viléma za biskupa. Když pak v Olomouci nemohli obstáti, tu s tím svým biskupem r. 1243 ze země uprchli, a posléz se žalobami k papeži Innocenciovi IV. se obrátili. Doufali, že se Viléma papež tím více ujme, proto že Konrád z Fridberka byl horlivým stranníkem císaře Bedřicha II. Tak se i stalo. Byl r. 1245 církevní sbor v Lyoně ve Francii, na kterém papež předsedal, a Konráda z Fridberka s biskupství Olomouckého ssadil. Však i Vilém musel se biskupství odříci, a papež dne 20. září 1245 kapitule Olomoucké, králi Václavovi, všem synům a dcerám domu královského a veškerému národu vůbec schválil a poroučel za biskupa v Olomouci vlastního kaplana svého, Brunona, rozeného hraběte Holšteinského ze Schaumburka, probošta v městě Lubeku, ovšem také Němce, a to nad jiné horlivého. Králi Václavovi to ovšem nic nepřekázelo, že Bruno Němec byl, a však kdyby byl věděl, jakých znamenitých vlastností tento Bruno měl do sebe, nebyl by proti němu býval; ale on Konráda z Fridberka mocně se zastáváje, k Brunonovi svoliti nechtěl. Tím však popudil papeže v té míře proti sobě, že r. 1246 kázáním papežovým arcibiskup Bremenský vydal klatbu se zastavením služeb Božích na všechny země České říše. Biskup Pražský, Mikuláš, který nechtěl toho interdiktů ohlásiti v biskupství svém, byl za to od papeže za zbavena svého biskupství vyhlášen.

A předce král Václav nepřipustil dříve, aby Bruno ze Schaumburka na biskupství Olomoucké dosedl, až když se cele zase ku straně papežově přidal, což se ovšem hned r. 1247 stalo.

Markhrabě Vladislav stal se vojvodou Rakouským a umřel.

1246 — 1247, 3. ledna.

Vojvoda Bedřich Rakouský hned po svatbě Vladislava Českého s Gertrudou do boje

proti Uherskému králi Belovi IV. táhl. Nad pohraniční řekou Litavou nedaleko Nového Města za Vídní bitva se strhla, v které Bedřich, jsa udatný a smělý, mezi nepřátely skočil, chtěl se krále Uherského, jenž byl u prostřed svých Uhrův, zmocniti, aby jej mohl svou vlastní rukou zajmouti neb zabiti. A však Uhři krále svého velmi udatně bránili, a v tom Bedřich s koněm na zem poražen a kopím proklán jest. A tak ten bojovný vojvoda, kterýž se všemi svými sousedy ustavičné války vedl, svého nepokojného života dne 15. června 1246 konec vzal. Byl on poslední z vojvod země Rakouské, kteří pocházeli z rodu Babenberského, a že byl bezdětek připadlo nyní vojvodství Rakouské a Štyrské skrze synovkyni a dědičku jeho Gertrudu na Vladislava Přemyslovice, markhraběte Moravského, syna krále Českého. Vladislav, kníže mladý a nadějný byv od pánův rakouských skutečně a ochotně v zemi jejich za vojvodu přijat, nabyv v stejném čase ještě i knížetství Opolského ve Slezsku. Tam totiž téhož roku 1246 zemřel Mečislav, Piastovic, kníže Opolský, nepozůstaviv dědicův, a stavové té země sami přišli, a Vladislavovi se poddávali pod panství jeho. A však nyní se k zemi Rakouské a Štyrské také císař Bedřich II. mocně táhl, jsa již r. 1245 od papeže do klatby dán, tak že mnozí knížata Němečtí 22. máje 1246 jiného krále Německého, totiž Jindřicha Raspo, lanthraběte Durynského na jeho místo volili. To však Bedřichovi nepřekáželo, a tím úsilněji na to nalehal, aby mu Rakousko a Štyrsko bylo vydáno jakožto léno odumřelého a říši připadlé, potom jakožto dědictví své snachy Markéty, sestry zahynulého vojvody Bedřicha. Také bez meškání hraběte Otu z Eberšteina do Rakous poslal, aby se jmenem jeho v zemi tu uvázal.

Nový vojvoda Rakouský, markhrabě Vladislav, nedlouho se ze svého štěstí těšil, neboť již po půl letě, dne 3. ledna 1247 krutou nemocí náhle zemřel v nejlepším květu svého života, i padá veliké podezření na císaře Bedřicha II., že ho jedem ze světa sprovoditi dal.

Následkem toho Vladislavův otec, král Václav, hned na počátku r. 1247 na císaře již na vždy zanevřel, a hned zcela ku straně papežově se přidal, také jemu k vůli Olomouckého biskupa, Konráda z Fridberka, k odstoupení pohnul, a Brunonu ze Schaumburka na biskupskou stolicí Olomouckou dosehnouti dopustil. Když brzy na to 12. února 1247 Jindřich Raspo, proti císaři vyvolený král Německý, umřel, tu hned král Václav hlavně

k tomu se přičinil, že po něm proti Bedřichovi jiný král, dvadctiletý Vilém, hrabě Hollandský, vyvolen. Toto volení se stalo návodem papežovým dne 3. října 1247, i král Václav byl přítomen, sám nového krále na rytířství pasoval, potom v Cáchách i sám stříbrnou, to jest královskou korunu na hlavu jemu postavil.

Markhrabství Moravské odevzdal král Václav po Vladislavově smrti svému druhorozenému synu Přemyslovi, nyní jedinému dědici, avšak neměl lásky k němu.

Počátek rodinných jmen pánův a šlechticův, a erby jejich.

Kterak šlechta tehdejší, řídíc se podle pomětilého dvora krále Václava, rychle cizích zvykův se chytala, klání a sedání provozovala, německy se učila, a vůbec co na cizincích viděla, také podle nich dělala a u sebe mlti chtěla, o tom jsme již výše vypravovali. Vpád tatarský r. 1241 dal příčinu k vystavení mnoha nových hradův, a to pevnějších, bezpečnějších a úhlednějších, nežli byli staré hrady slovanské; a tyto hrady stavěly se nyní podle příkladu Němcův, Francouzův a Vlachův téměř veskrz na strmých, nepřístupných skalách a horách, tak že z nich bylo lze daleké krajiny přehlédnouti a nepřítelé z daleka pozorovati, kdežto naproti tomu při starých hradech slovanských hlavně k tomu přihlíženo, aby stály aspoň na ostrozích, se dvou, tří stran vodou neb roklemi hájených a lesy zakrytých. Král Václav sám povzbuzoval k takovému množení hradův v říši své a staraje se také o hrazení měst přispíval ku stavbě hradův svou pomocí, nařídív stavení jejich zemskou robotou, jako že stavení hradův bylo od starodávna povinností a břemenem poddaných. Pánové tedy, kteří byli župany neb jinými úředníky v tehdejších župách, s královským povolením donucovali národ ku práci na hradech, v kterých potom sami obývali a po nich se psali, ačkoliv král namnoze takové hrady, jakožto zemskou robotou vystavěné, za zemské a královské považoval, a pánům buď k doživotnému neb i dědičnému užívání jich propůjčoval. I stalo se pak, že nejen přemnohým novým ale též i některým starým, však obnoveným a zvelebeným hradům, podle německých choutek tehdejších panujících, německá jmena se dávala.

Bylo pak zvykem již od časův krále Vladislava I., že pánové pro lepší rozeznání jmena svého přidávali k němu také jméno hradu a

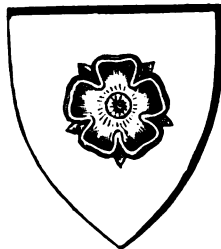
sídla, kterým vládli, avšak pořádku se stávalo, žeby byl syn po otci svým téhož příjmení od hradu neb sídla užíval, neboť zhusta bylo, že se psal na příklad Bořita, syn pana Boleslava „z Ředhoště“, tohoto syn Bořita již ne z Ředhoště ale „z Letovic“, posledního pak syn Boleslav psal se zas „ze Smečna“, jakž právě který z nich byl v držení toho neb onoho sídla.

Nyní však za krále Václava to již přestávalo, a pánové čeští i moravští, pojmenováve namnoze nové i staré hrady jmeny německými, jakousi chloubu v tom vyhledávali, cizí jména těchto hradův k svým jmenům přidávali, a těchto jmen svým potomkům co rodinné dědictví k zachování odkázati. A tak myslili, že se cizí šlechtě vyrovnají příjmuce jmen německých, jakoby sami německého rodu byli, nepomníce toho, že zavržením jmen českých sebe i celý národ i království České pošetile ba nešlechtěně zlehčují. Rodové pánův českých a moravských, jmen však německých, ovšem během času od toho pošetileho smýšlení větším dílem odstoupili, avšak jména jejich německá jim napotom již zůstala, a podnes jsou upomínkou na poněmčilé časy v 13. a 14. století.

Jako stálá jména rodinná vzaly tehdy také již rozmanité rodinné znaky čili erby svůj počátek. I v tom následovali Čechové národy západní, a to již ku konci dvanáctého století. S prvu byla to znamení libovolná a často měnivá; nyní však šlechticové uvykli sobě, jediného jistého znamení se držeti, a jako jméno rodinné také jistý erb co rodinný dědičný znak potomkům svým odkazovati. Barvy v erbu považovaly se také za rodinné barvy, a dávaly se na korouhve, na odění i na koně.

Z těch všech příčin objevuje se nyní rodopis znamenitějších pánův zemských určité a s větší souvislostí, a tuto chceme ukázati, kteří panství rodové již za Václava I. a jeho nejbližších nástupcův v Čechách i na Moravě květli.

Vítkovci, po nejdělsí čas nejmocnější rod v Čechách, pocházeli od pana Vítka z Prčic, kterýž byl r. 1169 podstolím krále Vladislava, potom r. 1184 županem Pracheňským a r. 1194 umřel. Pozůstavil aspoň čtyry syny, ne-li více, z nichž jeden se jmenoval Jindřich, ostatní všickni Vítkové. Tito synové měli za rodni znak pětistou růži, však každý pro rozeznání růže jiné barvy užíval. Jindřich Vítkovcův založil za krále Přemysla Otakara I. Jindřichův Hradec, kterýž však zároveň již dostal německé jméno Neuhaus. On byl předkem pánův z Hradce, užíval zlaté růže v modrém poli. Jeho starší bratr Vítek za-

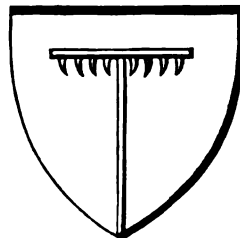

(Znak růže.) (88.)

ložil hrad Krumlov. Vnuk téhož byl Budivoj, který bezpochyby za Václava I. založil osadu Budivojice čili Budějovice nad Vltavou, a byl otcem potom slavného Závěse z Falkenšteina. Třetí Vítkovcův byl zas Vítek seděním v Prčicích, jehož syn Vok založil mezi lety 1241—1246 hrad Rosenberk nad Vltavou, stav se předkem slavných potom pánův z Rosenberka. Jejich růže byla červená v bílém poli. Čtvrtý Vítkovcův byl také Vítek seděním snad v Klokotech, jehožto syn Pelhřím seděl na hradě Třeboni, jemuž dal po otci a dědu německé jméno Witigenau čili Wittingau.

Od jiných Vítkovcův pocházeli potom páni Sezimové z Ústí, pánové z Landšteina, z Kamenice, z Příbenice, z Nových Hradův, ze Sepekova, ze Svín, ze Skalice, z Lomnice a t. d. Všickni vládli velikými statky a mnohými hrady v poledních Čechách, však jen dvě větve, pánové z Rosenberka a pánové ze Hradce, ostatní větve přetrvaly, a velikými statky až do konce vládly.

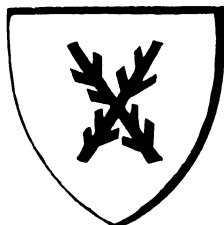
Hrabišici. Stopa toho rodu objevuje se velmi brzo, a to již za panování krále Vratislava, který r. 1061 učinil Kojatu Všebořovice županem Bilinským, neboť jména Všeboř a Kojata, potom Hrabiše, Slavek a Boreš často se v tom rodu opakovala. Pánové toho rodu právě za Přemysla Otakara I., Václava I. a Přemysla Otakara II. zaujímali přední místo mezi českým panstvem, a měli v erbu hrabě. Hrabiše komorník umřel r. 1207, jeho synové Kojata a Všeboř založili okolo r. 1190 klášter křižovníkův Zdeřazských, jeho bratr Slavek, župan Bilinský, založil okolo r. 1200 klášter Osecký, potom města Slavkov, německy Slawkenwalde, nyní Schlackenwald nazvané, a Ostrov, německy Slawkenwerd nyní Schlackenwerth nazvané. Syn jeho Bohuslav živ jsa v letech 1201—1240 byl nejvyšším komorníkem královským, a měl velkou moc v radě krále Václava I. Bohuslavův syn Boreš živ jsa v letech 1231—1276 psal se po svém sídle na hradě Oseku „z Oseka“, když však hrad ten pomocí zemské roboty byl zveleben a rozmnožen, dal mu německé jméno Riesenburk. On byl tedy první z pánův z Riesenburka. Starý Hněvín Most, kterýž Kojatovi náležel, připadl v těchto časích koruně a stal se později městskou obcí německou, dostav německé jméno Brůx, a hrad jeho za Václava zemskou robotou vystavěn, a Landeswarta nazvaný, byl pak hradem královským. Znamenatí sluší, že pánové Hrabišici z Riesenburka byli velcí rozmnožitelé německta ve vlasti, a že v 16. století rod jejich zchudl a zmizel. Hrad Osek čili Riesenburk leží posud ve zříceninách na jednom vrchu pohoří Krušného nedaleko kláštera Oseku.

(Erb hrabě.) (89.)

Hronovci. To byl rod velmi rozšířený a rozvětvený a užíval ve znaku znamení dvou černých ostreví křížem položených v zlatém poli. Osobní jméno Hron požívalo v něm zvláštní vážnosti, pročež potomci jeho, kamkoli přišli, stavěli hrady dávající jim jméno Hronov anebo později Ronov. Tak stojí Hronov, hrad u Žitavy, kteráž tehdejší ještě česká byla, u Přibislavi Ronov, před kterým v poli Žižka umřel, pod Lichtenburkem Ronov, nyní městečko, u Krínče Ronov, u Náchoda Hronov, u Stolinek v Litoměřicku hrad Ronov nyní zřícenina, a nynější Rumburk nazýval se původně Hronov, německy Hronburk. První znamenitější

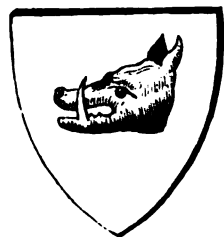
Hronovici byli Smil Světlický a jeho bratr Načerať, kteří r. 1188 živi byli. Smil Světlický byl druhem a účastníkem Přemysla Otakara I., když ještě v letech 1193—1197 v Němcích co vypovězenec se potloukal, a s ním prý všelijakou bídu a psotu snášel. Potom jak se zdá vystavěl hrad Světlik na horách Železných blíž Čáslavi a po něm se jmenoval Světlický. A když ten hrad za jeho syna Jindřicha ze Žitavy, kterýž byl Budišinským županem, zemskon robotou za krále Václava byl rozmnožen a zveleben, tu mu dáno německé jméno Lichtenburk, a Jindřich ze Žitavy jej držel co léno dědičné od krále Václava. Syn jeho Smil pak

(Erb ostrev.) (90.)

pu, Dubou (německy Dauba), Fridland, Sloup čili Pirkštejn a mnohé jiné, a psali se po nich. Pánové pak z Dubé a Lipého přijali přímění Berkův, a tak povstal rod pánův Berkův z Dubé a Lipého, kteří co hrabata vymřeli všecy větve svého rodu přetrvávše. Jiní pánové z Lipé pocházeli z tétož Lipé v Litoměřicku, rozšířili se brzo po Moravě, a od r. 1315 do r. 1620 zastávali dědičný úřad nejvyšších maršálků v království Českém. I páni Mičanové z Klinšteina byli Hronovici seděním na Klinštejně, vlastně Klingensteině v Litoměřicku. Tak i Křinečtí z Ronova seděním na Křině v Boleslavsku. Z potomstva Načeraťova, bratra Smila Světlického, vystavěl jeho vnuk Hron za krále Václava I. na pomezí Kladském hrad Náchod, i stal se zakladatelem rodu pánův z Náchoda a z Kostelce. Upustil od ostrve, rodného znaku svého, a černého lva na zlatém štítě užíval. Potomci jeho udrželi se zvlášť na Moravě až do 17. století.

Buzici. Předek toho rodu byl Buz; jeho syn Dětršek Buzovic padl v bitvě na Trutině proti Polákům r. 1110. Dalimil o něm píše, že mezi hrdinami alynul jako tuří roh, a že divokou sviní živou za uši chytil, a potom sviní hlavu na štít sobě dal. Sviní hlava byla v erbu rodu toho, z něhož, jak se zdá, také

(Erb sviní hlava.) (91.)

Hořovic, a jeho pravnuke Zbyněk Zajíc vystavěl hrad Hasenburk u Budyně, psal se odtud Zajícem z Valdeka a Hasenburka a umřel r. 1368. Oldřich Zajíc z Valdeka přijal do svého erbu kromě sviní hlavy také zajíce.

Jiná větev Buzicův počala se Jaroslavem r. 1193, otcem tří synův, Heřmana, Budislava a Jaroslava. Budislav byl mezi předními radami krále Vá-

clava I. Jeho syn Oldřich od r. 1251—1264 vystavěl hrad Rosenthal vůbec však Rožmitál řečený, a byl zakladatelem pánův z Rožmitála, z nichžto pan Lev z Rožmitála ku sviní hlavě v erbu také ještě lva připojil. Jeho potomci, Lvové z Rožmitála prý ještě na Moravě žijí. Jiní potomci toho rodu vystavěli v druhé polovici 13. století hrad Šellenberk blíž Mladé Vožice, a psali se odtud pánové ze Šellenberka.

Markvartici. Nejstarší známý předek toho rodu byl jakýsi Markvart, který žil za panování krále Vladislava I. Známe tři syny jeho, kteří již, jak se zdá, lva do svého erbu přijali, totiž Heřmana z Ralska, který hrad Ralsko vystavěl a v letech 1175—1197 žil, Havla a Závěse. Heřmanův syn byl Beneš, župan Budišinský, onen Beneš Heřmanův, který r. 1204 pod Hrubou Skalou Sasíky pobí. Jeho pravnuke Jan (v letech 1283—1294) seděl na hradě Michalovicích u Mladé Bolešlavi, a založil rod pánův z Michalovic. Druhý syn Heřmana z Ralska byl Markvart,

(Erb lev.) (92.)

župan Děčinský, žil v letech 1197—1228, a téhož syn Havel vystavěl před vpádem Tatarským hrad Löwenberk jinak Lemberk řečený nedaleko Jablonného. Od něho pocházeli pánové z Lemberka. Druhý syn téhož Havla z Lemberka, Jaroslav (mezi lety 1272—1289) psal se z Turnova, a třetí syn Zdislav vystavěl hrad Zvířetice nad Jizerou, byl praotcem pánův ze Zvířetic. Druhý syn Markvarta, župana Děčinského, byl Jaroslav, jehožto dva synové Beneš a Zdeněk stali se praotci dvou panských rodů, kteří nejdéle květli: od Beneše totiž, kterýž hrad Wartenberk, dříve Stráž řečený, buď založil buď obnovil, pocházeli pánové ze Stráže čili z Wartenberka, a od Zdeňka, kterýž u Turnova hrad Waldstein vystavěl, pocházeli pánové a nyníjší hrabata z Waldšteina. Oba žili za panování králův Přemysla Otakara II. a Václava II. Všichni tito rodové nosili lva ve štítě svém, jen Beneš z Wartenberka anebo jeho nejbližší potomek po roce 1283 přijal erb jiný, totiž štít kolmo na dvě pole rozdělený, z nichž levé bylo barvy žluté, pravé barvy černé.

Janovici. Tento rod byl již v 13. století silně rozvětven, tak že počátky jeho do velmi starých časův sáhají. Ve štítu měli všichni Janovici orlici. Nejstarší známí pánové z toho rodu jsou Zbislav z Bračic v Čáslavě, a jeho synové Jan, který se psal r. 1251 z Polné, Přibislav a Jaroš. Zdá se, že Jan z Polné byl zakladatelem panenského kláštera Cisterciánek v Sezemicích u Pardubic.

K jiné větvi Janovicův náležel pan Konrád z Janovic, v letech 1234—1253 purkhrabí na hradě Zvíkově. Jeho rodní sídlo byly Janovice, městečko u Votic. Jeho syn Purkart psal se pánem z Janovic a Winterberka, a byl nejvyšším maršálkem krále Přemysla Otakara II. 1267—1273, potom zemským hejtmánem nejprve ve Štýrsku 1270—1274, pak v horním Rakousku 1274—1276, posléze r. 1283 nejvyšším hofmistrem krále Václava II. Od něho pocházeli potomní pánové

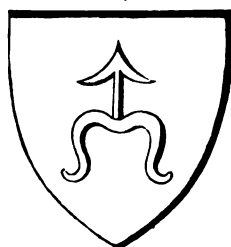

(Erb orlice.) (93.)

z Janovic a z Peterspurka, kteří na počátku 16. století vymřeli.

Z rodu Janovicův pocházeli také pozdější pánové z Žirotína, z nichž první byl Habart v letech 1287—1300, otec Plichty, Jarka a Habarta bratří z Žirotína, — potom pánové z Adlar a pánové z Kolovrat, kteří se teprve r. 1347 takto psáti počali, Špetlové z Janovic, pánové ze Žďáru, kteří teprve v 15. století prosluli, jakož konečně Čejkové a Dvořečtí z Olbramovic. Žirotín, bývalý hrad, leží u Panenského Týnce, Adlary hrad býval někde na Sumavě. Kolovraty, bývalý hrad u Řičan, Žďár městečko u Doupova, Olbramovice u Votic v Tábořsku. Všichni tito rodové, jichžto souvislost jest velmi málo známa a velmi spletena, užívali orlice ve štítu; však až na pány z Kolovrat vesměs vymřeli. Tito pak rozdělili se též potom na mnohé větve, které se podle svých hlavních sídel psali Krakovští, Libštejnští, Novohradští, Bezdrůžičtí a ještě jinak z Kolovrat. Krakov čili Krakovec stojí posud ve zříceninách na místě starého Krokova hradu u Rakovníka, Libštejn, bývalý hrad, stojí nade Mží v Plzeňsku, Nový Hrad v Zatecku, Bezdrůžice, německy Weseritz, hrad a městečko blíž Švamberka v bývalém Plzeňsku. Orlice pánův z Kolovrat jest odpola bílá odpola červená, majíc zlatou korunu na hlavě.

Benešovici. Rod prastarý, který již v 11. století měl rodní sídlo své v Benešově, nynějším městě v kraji Tábořském, a ve štítu měl znamení nazvané Odřívous, i v Polště známé, kde sluje Odrowąž.

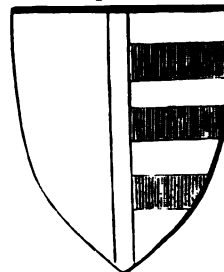

(Erb odřívous.) (94.)

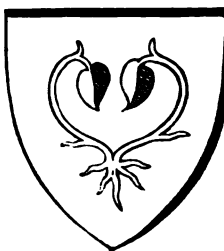
Praotec zval se Beneš, jeden z jeho synův, jmenem Drslav obdržel r. 1062 od Oty I., knížete Olomouckého, směnou některé statky blíž Hradce nad řekou Opavou v župě Hradecké a Holasické v nynějším Slezsku, načež tam zvláštní větev Benešovicův moravských založil. Benešovici čestí Benešove m vládli až do r. 1311, sídlíce větším dílem na blízkém někdy snad župním hradě Konopišti. Jeden pan Beneš z Benešova přinesl r. 1162 z výpravy Milánské skvostné knihy církevní, jež Benešovskému kostelu daroval. V letech 1220—1222 žil jiný pan Beneš z Benešova, jehožto synové byli Vok, Ondřej, Tobiáš, Matouš, Drslav a Ruprecht. Jeden z nich, Tobiáš z Benešova, probošt Boleslavský a potom Pražský, založil r. 1246 v Benešově klášter menších bratří čili Minoritův se skvostným kostelem, v němž předky své dal pochovati. Mezi těmi předky byl Matouš zakladatel větve pánův z Dubé a z Leštna, seděním na Staré Dubé nad Sázavou a v Leštně u Bystřice v Tábořsku, Drslav byl předkem pánův z Bechyně, z kterých posli dva znamenití Tobiášové z Bechyně, konečně byl Vok předkem jedné z větví Benešovicův moravských. Jeho synové byli Beneš z Cvilína, komorník a purkhrabí Znojemský, † 1264, jehož potomci seděli na Branicích a Lobensteině, potom známý pan Milota z Benešova a z Dědic, předek pánův z Dědic. Jiný Benešovic byl Drslav, který umřel r. 1263, a stal se předkem pánův z Kravař, a ještě jiný byl předkem posud květoucích Sedlnických z Choltic. Benešovici založili v Opavsku dvě města Benešov nazvaná, totiž jedno nad řekou Opavou nyní v Pruském Slezsku, druhé, nyní německy Benisch nazvané, v Krnovsku. Místa Kravaře

a Branicie náležejí nyní k Pruskému Slezsku. Všichni Benešovici užívali erbu odřívous.

Drslavici. Nejstarší známý pán toho rodu byl Drslav župan Plzeňský v letech 1160—1165. Jeho potomci psali se pánové z Zinkova, jiní z Litic, a ještě jiní z Potenšteina. Litice a Potenštejn, byli hradové v župě Plzeňské nyní již dávno zaslí. Od téhož rodu vystavěny byly hrady stejného jména opodál od sebe, Litice a Potenštejn v Hradecku, kde totiž jedna větev Drslavicův se usadila, která se později nazývala Žampachové z Potenšteina. Erb Drslavicův bylo poloutrojčtí. Z téhož rodu pocházel také nejvyšší komorník a župan Plzeňský Černín v letech 1193—1212, který s bratry svými Drslavem a Břetislavem r. 1197 krále Přemysla Otakara I. mocně do Čech uvedl. Jeho syn Soběhrd seděl v letech 1225—1253 v Klatovech, jeho bratra Břetislava syn, též Břetislav, seděl až do r. 1253 na hradě Zbiroze, a od téhož syna Děpolda, který bezpochyby vystavěl hrad Riesenberk u Kdyně a v letech 1251—1281 nejvyšším sudím (Erb poloutrojčtí.) (95.) byl, pocházeli pánové z Riesenberka, kteří brzo uvázavše se v královský hrad Skálu u Přestice a ve Švihov, psali se též ze Skály a ze Švihova. Roku 1291 vyskytuje se Drslav z Chuděnic, od něhož pochází posavad květoucí rod pánův a hrabat Černínův, kteří posud poloutrojčtí ve svém erbu mají.

Kúníci. Veliký tento rod byl již v 12. století tak rozvětven, že souvislosti a příbuzenství jeho údův mezi sebou již nebylo lze rozeznati, a jenom všem společné znamení, lekn o totiž, o jejich společném původu a vzájemném příbuzenství svědčilo. Župan Sezi-ma, nejvyšší komorník královny Judity, který r. 1165 královskou dceru českou Helenu do Cařihradu sprovodil, jest nejstarší nepochybný předek rodu toho. Jeho synové byli Hřešek a Hroznata oba z Peruce, a Arnošt. Pana Hroznaty z Peruce syn byl Vilém, který r. 1181 založil klášter Kounický na Moravě. Od toho Viléma pocházeli pánové z Rychnova, kteří Rychnovem v Hradecku vládli, a z nichž první byl v letech 1258—1267 Heřman z Rychnova, potom pánové z Drnholce na Moravě.

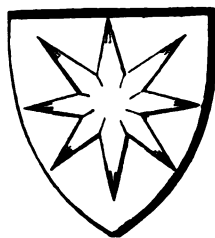
Od Arnošta, třetího Sezi-mova syna, pocházeli pánové z Poděbrad (jeho syn a vnuk Hroznata a Vilém z Poděbrad v letech 1224—1262) a pánové z Chústníka. Hroznata z Chústníka byl v letech 1284—1286 purkhrabě Pražský, a měl dva syny Arnošta a Závíše. Arnošt bezpochyby vystavěl hrad Talmberk nedaleko Rataj v Kouniměstě, založiv rod pánův z Talmberka. Závíše zas byl v letech 1327—1333 nejvyšším komorníkem, osedl na hradě Újezdci u Nezdašova v bývalém Frachensku, a psal se první z Újezdce. Jeho pravnuke Arnošt II. žil byl ku konci 15. století a počal se první psáti z Újezdce a Kúnic. Od toho pocházejí nynější hrabata a knížata z Kounic.

K rodu Kúnicův náležel r. 1176 také pan Bole-slav, jehož syn byl Bořita z Ředhoště 1213—1226,

Divišovici. Pánové erbu půl koně. Pánové ze Strakonice, z Kunštatu, ze Švamberka, z Gutenšteina a z Vrtby, z Říčan.

vnuček Bořita z Letovic a Ředhoště, a pravnuček Boleslava ze Smečna, roku 1252 nejvyšší soudí. Potomci téhož, vystavěše tvrz Martinic u Janovic v kraji Tábořském, zvali se z Martinic, potomní pánové a hrabata.

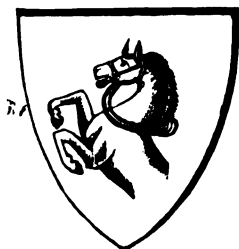
Divišovci byli předkové slavného rodu pánů ze Šternberka. V letech 1125—1140 připomíná se první český pán jmenem Diviš, kterýž snad byl otcem pana Zdislava, župana Žateckého okolo roku 1172 žijícího. R. 1187 byl jiný Diviš podkomořím knížecím.

(Erb hvězda.) (97.)

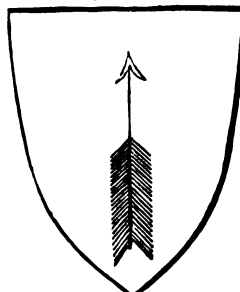
Tito Divišové založili městečko Divišov, a měli v erbu zlatou osmihranou hvězdu v modrém poli. Diviš z Divišova, v letech 1218—1224 nejvyšší maršálek zemský, byl otcem Zdislava, který Olomouc ochránil, když r. 1253 Plavci čili Kumani z Uher krutě Moravu hubili. Tento Zdislav, postaviv r. 1242 blíž Divišova nad Sázavou hrad Šternberk a psav se dříve z Chlumce, počal se roku 1249 psáti ze Šternberka, a to příměním podrželi potom již všichni potomci jeho, byť se na několikero větví byli rozrodili. Potom obdržev krajinu moravskou na pánoc od Olomouce, postavil tam po roce 1253 druhý hrad Šternberk, nyní známé město. Vůbec se myslí, že Jaroslav, slavný vítěz nad Tatary u Olomouce r. 1241, z téhož rodu Divišoviců pocházel. Zdislavův syn Albrecht, zdědiv statky moravské, stal se zakladatelem Šternberkův moravských již vymřelých, druhý syn pak Jaroslav, zdědiv po otci české statky, stal se předkem českých pánů ze Šternberka, kteří potom se rozdělili na dvě linie, pánův Konopištských a Holických ze Šternberka. Linie Holických vymřela, jakož i linie Šternberkův moravských.

Pánové erbu půl koně. To byli pánové z Pardubic a ze Staré, z kterých pocházel potomní první

(Erb půl koně.) (98.)

arcibiskup Pražský Arnošt, † 1364, a znamenitý český básník, pan Smil Flaška z Pardubic a Richenburka, † 1403. K témuž rodu náleželi také četní Malovcové, již za starodávna v Čechách velmi rozšíření, kteří se pak na mnohé větve rozdělili. Nejstarší z nich byli Malovcové z Malovic, potom byli Malovcové z Pacova, M. z Chýnova později též z Winterberka, Kosorův z Malovic a jiní. Erb byl všem společný, půl bílého koně v červeném poli, jehožto původ se odvozuje z bojův před Milánem r. 1158.

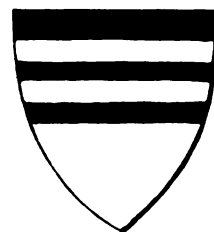

(Erb střela.) (99.)

Pánové ze Strakonice užívali střely ve znaku. První známý předek byl Bavor I. ze Strakonice v letech 1225—1260, nejvyšší komorník zemský, přijal rytířský řád Johaniťův na svůj hrad Strakonický, a okolo r. 1251 půl hradu na klášter jim postoupil. Jeho syn a nástupce byl Bavor II. přímím Veliký, měl Anešku pobočnou dceru krále Přemysla Otakara II. za manželku, a byl nejvyšším

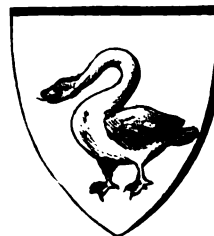
maršálkem. Z jeho synův byl Bavor III., který se psal první z Bavorova, jež bezpochyby založil; † 1318. Rod ten vládl také v Horažďovicích, a pocházel z něho také pánové z Pořešína.

Pánové z Kunštatu, jediný to panský rod, kterýž nejvýtečnějším potomkem svým na královský trůn český dosedl. V erbu toho rodu byly tři černé čáry v bílém poli. Nejstarší známý předek byl Heralt čili Gerard r. 1210 ponejprv jmenovaný, kterýž v letech 1236—1240 byl purkhrabím Olomuckým. Jeho syn Boček, 1232, † 1255, učiněn byl od krále Přemysla Otakara II. purkhrabím Znojenským a vládařem hrabství Berneckého v Rakousích; založil klášter Žďarský. Původní sídlo byl Kunštát, hrad a městečko na Moravě. V 14. století nabyli v Čechách Poděbrad, i psali se pak z Kunštatu a Poděbrad. Potomci krále Jiřího z Poděbrad vymřeli co knížata z Münsterberku.

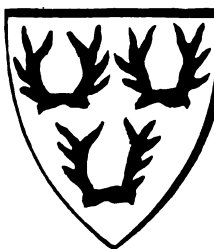
(Erb trojčár.) (100.)

Pánové ze Švamberka měli v erbu bílou labuť v červeném poli. Nejstarší známý předek byl Ratmír ze Skviřína v letech 1224—1247. Jeho syn Ratmír, purkhrabě na Přimě, obnoviv starší hrad Krasikov, psal se ponejprv r. 1287 z Krasikova, potom však dal tomu hradu podle erbu svého jméno Schwanberg, z čehož Švamberk povstalo. Potomci posud a však ve skrytosti žijí.

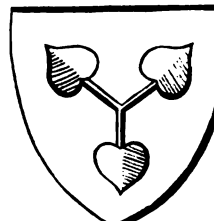
(Erb labuť.) (101.)

Pánové z Gutenšteina a z Vrtby. Praotec jejich byl pan Sezima, který r. 1179 bojujv při straně knížete Bedřicha v bitvě Loděnické padl. Jeho syn, blahoslavený Hroznata založil kláštery v Teplé a v Chotěšově. Užíval v erbu tři červených parohův v zlatém poli. Potomci toho rodu psali se s počátku pánové z Krašova čili z Krašovic, od hradu toho jména v Plzeňsku, později však prosluli v 14. století co pánové z Gutenšteina čili Gutenšteina a co rytíři a později pánové a hrabata z Vrtby. Gutenstein, zbořený hrad, stojí blíž hradu Švamberka, Vrtba, zbořený hrad, stojí u Bělé v bývalém Plzeňsku. Oba rodové již vymřeli. K tomu rodu náleželi též rytíři z Albénic v 14. a 15. století seděním na tvrzi Albénicích, nynějších Oubénicích mezi Bystřicí a Votici.

(Erb parohy.) (102.)

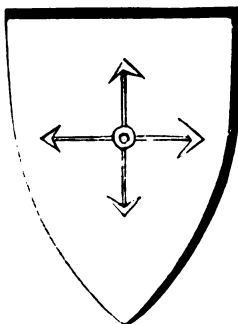
Pánové z Říčan. Rod velmi rozšířený, mající v erbu trojlist. Nejstarší známý předek psal se Petr ze Všechrom. Jeho synové byli Ondřej, Slavek a Diviš. Ondřej, osedna na Říčanech, hradě a městečku v kraji někdy Kouřimském, počal se první psáti z Říčan, žil v letech 1237—1276 a byl miláčkem krále Pře-

(Erb trojlist.) (103.)

mysla Otakara II., dosáhna r. 1260 úřadu nejvyššího komorníka. Jeden z jeho potomků, Oldřich z Říčan, byl v letech 1309—1324 nejvyšším zemským sudím.

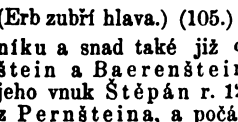
Pánové ze Švabenic. Jeden z předkův toho rodu moravského, který čtyry stěly vystřední ve svém erbu měl, byl bezpochyby onen pan Slavibor, který ve spolku s moravskými knížaty r. 1145 biskupa

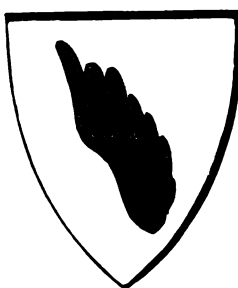
(Erb čtyry stěly.) (104.)

Jindřicha Zdíka na cestě z Olomouce do Litomyšle nepřátelsky přepadl, jak jsme na svém místě doličili. Jeho manželka Marie a synové Slavibor a Pavel postavili kostel ve vsi Sv. Jakub řečené. V první polovici 13. století žili tři bratři: Mileč z Náměšti, Slavibor z Drnovic a Idík (t. j. Jiljs) ze Švabenic, kastellán Olomúcký, který žil v letech 1234—1259. Tento třetí jest zakladatelem vlastního rodu pánův ze Švabenic. Švabenice leží v Moravě nedaleko Vyškova v bývalé župě Pustiměřské. Idík ze Švabenic byl, jak se zdá, zeť Všeboha Hrabšice, který s bratrem Kojatou Zderazský klášter založil, i potom všechny statky po obou těch bratřích po roce 1238 zdědil, a byl ochráncem řečeného kláštera. Jemu náležela Úpa, potomní město Trutnov, kdež Zderazským křížovníkům špitál založil. Jeho synové byli Všebor, Hrabše a Vítek, vnukové Idík, Všebor, Mikuláš, Boček, Všebor (bratranec prvního), Erhart a Jan, všickni ze Švabenic. Rod ten potom v 16. století schudl a konečně vymřel.

Pánové z Pernšteina. Nejstarší předek toho rodu byl Gotthard čili Hotart bezpochyby z Medlova, který se r. 1174 poprvé vyskytuje. Od hradu Medlova blíž Zidlochovic na Moravě mnozí členové toho rodu se psali, a měli v erbu zubří čili tuří hlavu skruhem skrze nozdry prostrčeným. Hotartův syn, Štěpán z Medlova, v letech 1200—1223, byl královským purkhrabím na Mikulově, potom na hradě Děvici. On založil r. 1211 panenský klášter v Doubravníku a snad také již dva hrady v sousedství, Zubrštejn a Baerenštejn čili Pernštejn; však teprv jeho vnuk Štěpán r. 1285 poprvé se začal stále psáti z Pernšteina, a počátkem 15. století psali se tak již všickni členové tohoto znamenitého rodu.

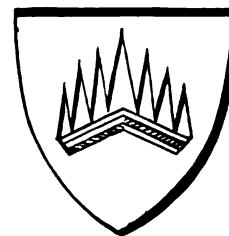
(Erb zubří hlava.) (105.)

(Erb křídlo.) (106.)

Pánové z Lomnice měli v erbu křídlo, a sídleli na Lomnici, hradě v kraji Brněnském; druhé sídlo bylo Meziříčí nyní město nad Oslavou. Již v 13. století byla zvláštní větev, která se psala z Tasova a v 13. a 14. století kvétla. Rod ten na počátku 17. století vymřel.

Pánové z Bozkovic. Rod tento byl jeden z nejpřednějších na Moravě, a měl ve znaku svém hřeben. Nejstarší známý předek byl v letech 1213—1225 Jiram, kastellán Znojemský, který se již psal z Bozkovic, a to od hradu a městečka v Brněnsku ležícího. Pánové z Bozkovic přijímající často jména od svých hradů zvali se Černoohorští z Bozkovic, Svojanovští z Bozkovic a ještě jinak, a poslední z nich, Jan Šembera z Bozkovic umřel r. 1597.

(Erb hřeben.) (107.)

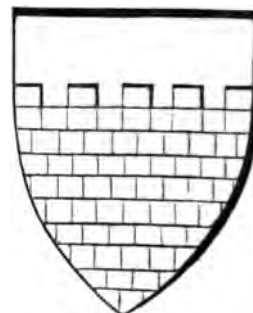
Pánové z Žerotína. První známý předek toho rodu, který lva ve svém erbu měl, byl Blud z Bludova, župan Přerovský, v letech 1195—1215. Teprve v 14. století potomci jeho vystavěše hrad Žerotín v Olomoucku, po něm se psáti počali z Žerotína, jakož až podnes.

(Erb lev.) (108.)

Pánové z Cimburka pocházeli od pana Ctibora z Lipnice, který se objevuje na Moravě v letech 1238 a 1249; po něm ještě jeho syn a jeden vnuk zvali se Ctiborové z Lipnice. V 14. stol. vystavěli jejich potomci dva hrady, Starý Cimburk v Olomoucku a Nový Cimburk v Hradištsku, vlastně Zinnenburk, proto že cimbuří ve svém erbu měli. Před rokem 1348 dostal se tento pánům hrad Tovačov s městem v držení, kterýž se potom jejich hlavním sídlem stal, tak že se po něm psali Tovačovští z Cimburka. V 16. století však již vymřeli.

Uvedli jsme tuto jenom nejstarší, nejrozšířenější a nejznámější panské rody domácí, jichžto údové nejčastěji a činně v dějinách našeho národu vystupují, ostatních pomijíce, jako že ještě někteří jiní rodové teprv později znamenitosti dosáhli, jako pánové z Lobkovic, ze Vchynic (Kinští), Kaplířové ze Sulovic, Leskovcové, Vratislavové a mnozí jiní. Šlechtičtí rodové, kteří se v pozdějších časech z ciziny do Čech a na Moravu dostali a tuto zdomácněli, zde ovšem místa míti nemohou. Kdekoliv, milý čtenáři, na starých domácích památkách spatříš znamení erbu k těmto zde vyobrazeným podobná, pomni, že to jsou prastaré znaky naší šlechty domácí, která jakkoliv pobloudívala, nicméně o slávu a dobré jméno národu Českého velikých zásluh sobě vydobyla.

(Erb cimbuří.) (119.)

Proměna v povaze krále Václava I. Roztržky s českými pány.

1245—1247.

Již asi od roku 1245 počal král V á c l a v I. oddávati se životu méně pořádnému, vládě své a poddaným škodlivému. Byv již od počátku milovníkem rozkoší, oddával se nyní žádostem těla svého, začal milovati život samotný, a přebýval proto větším dílem jen s malým komonstvem v hlubokých lesích na svých osamotnělých lovčích hradech, na Křivoklátě, Týřově, Angerbachu a na Zvíkově. Týřov a Angerbach sám sobě podle své chuti nově vystavěti dal. Z Týřova zbývají nyní jen zříceniny nedaleko Hrádku Křivoklátského, na Angerbachu však, v krajině u Kozlan, neviděti již ničeho, leč holý pahorek se tří stran potokem obklíčený, a na povrchu díry a hromady kamení. Tam měl král Václav své milovnice a své psy, kteří, jak Dalemil dokládá, s ním pod jednou střechou byli. Neboť, kromě milování ženského pohlaví byla hlavní jeho náruživost honba. Celé dni trávil v lesích Křivoklátských, Dobříšských a Zvíkovských, zanedbávaje vždy více předešlé péče o blaho a bezpečnost říše své. Avšak tu hově náruživosti své lovecké utrpěl také těžký úraz: hnál se totiž jednou lesem, nejspíš Křivoklátským, vrazil okem do ostré sněti, a přišel o jedno oko. Královští lékaři honem povolání jsouce neuměli mu toho oka zachrániti, i oslepl naň na dobro, tak že ho potom kronikáři jen V á c l a v e m J e d n o o k ý m zvali. On však rozhněvav se na ty lékaře, vzal jim čtyry vesnice, z nichžto královští lékaři důchody své brali. Této rozhyralosti mysli musí se také přičítati ještě jedna nyní se ukazující zvláštnost krále V á c l a v a I., že mu totiž zvonění zvonův velkou nelibost působilo, pročez kdykoli přijel do Prahy neb do jiného města, všechno zvonění zastavovalo se na celý čas přebývání jeho.

Štědrost jeho, kterou jindy rozdával zlato, stříbro, klénoty a drahé oděvy, proměnila se nyní na veliké nehospodářství, a začal statky a korunními důchody mrhati. Mnohé župní hrady i se vším svým příslušenstvím dostaly se z jeho dopuštění v dědičné držení panských rodů, sám cizozemec a miláček jeho, Ojír z Fridberku, dostal, jak jsme již nahoře vypravovali, Bílinu, a též jiní jeho miláčkové pomáhající mu ve zlém tom hospodářství, z jeho přízně jak mohli kořistili. To však těžce nesli pánové a rytíři, kterým se buď žádné části z darování jeho nedostalo, anebo kterým na blahu země skutečně zá-

leželo, proto že pak země musela dosazovati k potřebám obecným, kdyžby důchody královské na ně nestačily. Královo hýření nemohlo také druhorozenému královu synu, markhraběti Přemyslovi býti lhostejno, jemuž smrti prvorozence Vladislava připadlo budoucí nastoupení na trůn český. K tomu všemu vypukla jakási veliká nespokojenost a různice v samé rodině královské, které byly tak podivné, že se o nich ani psáti nesmělo. Proto o těch příbězích paměť lidská málo co zachovala, a jen tolik ze všeho vysvítá, že mladý Přemysl nebyl milován od otce ani od vlastní matky své Kunhuty, ba že oba rodiče prý jej pronásledovali, ovšem z příčin nám již neznámých. I královna Kunhuta se nějak trápila, nebo jak brzy vypravovati budeme, v těch rodinných rozmrískách hořem umřela.

Mladý Přemysl s českou šlechtou proti Václavovi povstal.

1248.

Strana s králem Václavem nespokojená učinila proti němu skutečné spiknutí. V čele jednoty šlechtické proti králi stál český pán Ctibor, jemuž prý říkali „moudrá hlava“, a jeho syn Jaroš, a přičinila se jednota hlavně o to, aby s nimi držel císařův syn, král Konrád, potom vojvoda Bavorský a strana císaři v Rakousích příchylná. To se také stalo, a oni sobě umínili starého krále Václava s trůnu svrhnutí a mladého Přemysla naň posaditi. Schyloval se k nim také Mikuláš, biskup Pražský, a celá jeho kapitola. S jara roku 1248 již obě strany, král i jednota šlechtická, zjevně proti sobě stály, ačkoliv válka ještě mezi nimi nevypukla. Král Václav měl ku své pomoci papeže a všechno co papeži oddáno bylo, doma pak zvláště Oldřicha, knížete Korutanského, který na Moravě Břeslavsko držel, a několik starších pánův českých. Tu král rozkázal, aby Čechové a Moravané do pole vytáhli proti císaři Bedřichovi II. jakožto nepříteli církve, a tak dal příležitost jednotě proti němu spiklé, že k němu své nepřátelské smýšlení skutkem dokázala: královskému rozkazu téměř všickni pánové se opřeli a neposlouchali jeho. Proto papež Innocenc IV. bulou dne 5. máje 1248 v Lyoně danou biskupům Řezenskému a Míšeňskému přikázal, aby všechny odbojníky v Čechách do církevní klatby dali, nebudou-li poslušni krále svého. To však nic nespomohlo, počet nespokojených předce rostl, povstání šířilo se po celé zemi, král

Václav však při nastalém letním počasí z Prahy na svůj hrad Zvíkov ujel, a tam hověl obyčejným choutkám svým. Toho použila jednota šlechtická, ku které se nyní i kralevic Přemysl i biskup Mikuláš přidali, i položila všem jednotníkům sněm do Prahy na den 31. července. V kapitulním klášteře, od biskupa Jana II. na hradě Pražském vystavěném, sešli se, a krale-

vice Přemysla za pána svého vyvolivše, „mladším králem“ ho nazvali a přísahami slavně se mu zavázali. Pan Ctibor, kterýž všecko to jednání řídil, zamýšlel zajisté tímto skutkem starého krále ku složení vlády přinutiti, aby takto mladým Přemyslem věci zemské, kteréž se velmi ve zlé obracely, napraveny býti mohly. Protož vyvolili sněmovníci mezi sebou Miku-

Václav I. dal na Zvíkově zatknouti Pražského biskupa a jiné posly od sněmu Pražského 1148. (110.)

láše biskupa, Tobiáše probošta a Radoslava, arcijahna kapitoly Pražské a několik světských pánův za posly, kteříž měli ku králi Václavovi na Zvíkov jíti, jemu toto usnešení sněmu oznámiti, a jej požádati, aby správu zemskou Přemyslovi co mladšímu králi čili pomocníku v království odevzdal.

Zdálo se, jakoby král Václav sobě posud málo byl všiml počinání strany odbojné: když však výše jmenovaní poslové skutečně k němu

na Zvíkov přišli, tu král, nepřipustiv jich ani před sebe, dal je svým lidem obstoupiti a zatknouti, a všechny ve vězení na tomto hradě podržel.

Nyní teprv vypuklo vzbouření v celém Českém království. Strana krále Václava všude slabší podléhala straně mladšího krále, pálení a plenění počalo, Přemysl a stranníci jeho dobyli téměř všech hradův a měst po celé zemi. Nejtužší boj však strhl se v samé Praze, i

byly tu výstupy strašlivé a ohavné. Měšťanstvo Pražské, jak se zdá, nepřidalo se k jednotě šlechtické, a aspoň část jeho trvala u věrnosti k starému králi; a proto byl tu boj nejzřejmější, o kterém však nic jiného nevíme, než co poznamenal jeden pokračovatel Kosmovy kroniky holými slovy: „že král Václav sehnán jest s trůnu, královna Kunhuta že 13. září hořem umřela, žáci na učení při hlavním chrámě Pražském že se rozutíkali, strážníci téhož kostela Pražského že svá místa opustili, a že drahně domův v městě Pražském, jakož i v celém království vesnic ohněm spáleno a popleněno jest.“

Královna Kunhuta z Hohenštaufu porodila Václavovi I. dva syny, Vladislava, již zemřelého, a Přemysla, potom dvě dcery, Boženu čili Beatrici a Anešku, které obě roku 1244 provdány byly, první za Otu markraběte Braniborského, druhá za Jindřicha příjím Jasného, markraběte Míšeňského.

Oba tito zetové krále Václava ujímali se ho v jeho neštěstí. Ostatně drželi s ním z českých pánův, pokud známo, jen tito znamenitější: pan Boreš z Riesenburka, Hrabšic, Havel z Lemberka, Markvartic, Ojří z Fridberka, Častolov čili Čeněk z Ronova se synem svým Jindřichem, oba Hronovici, Jaroš ze Slivna, Ratmír ze Skviřína erbu labutí a jiných málo, a ti všickni od strany protivné na svých statcích velkých škod utrpěli. Z královských hradův zůstaly v moci Václavově jenom Zvíkov, Přimda, Loket a Landeswarta nad Hněvíným Mostem. Kralevic Přemysl opanoval Prahu, a nyní spěchal dobyt také výše řečených ostatních hradův královských. Přitřhl s velkou silou lidu zbrojného před Landeswartu, hrad Mostský, a silně ho dobývatí počal, vzkazuje k Boršovi z Riesenburka, jenž ten hrad svým lidem obsazený měl, aby mu ho dobrovolně postoupil. Pan Boreš však nic na to nedbaje spojil svůj lid branný s lidmi pana Ratmíra ze Skviřína a pana Havla z Lemberka, a také oba zetové královi mu něco lidu ze Sas a z Braniborska poslali. S touto silou přitáhl Boreš z Riesenburka k Mostu, kde mladý Přemysl Landeswartu obléhal, i z nenadání na úsvitě ho přepadl, tak že Přemysl nemaje času vojsko své spořádati byl poražen a odtud na útěk obrácen, a celé ležení jeho se všemi věcmi Boršovu vojsku za kořist se dostalo. Zetové královi chtěli pak asi v polovici listopadu 1248 ještě s jinými knížaty německými výpravu králi Václavovi na pomoc do Čech

učiniti, avšak sešlo z toho, a králi Václavovi, který jak se zdá, po celý ten čas na Zvíkově se zavíral, nezbylo jiného, leč ze země utéci a do Rakous se obrátiti. Tam totiž panoval co vojvoda Heřman, markhrabě Badenský, kterému kněžna Gertruda, ovdověvši po Vladislavovi, markraběti Moravském, ruku svou podala, a který se strany papežovy držel. Z Rakous odešel král Václav na Moravu k sestřenci svému, Oldřichovi Korutanskému, jenž vládl v Břecslavsku, věrnost mu zachoval a vojsko proň sebral. Morava nechytla se takového odboje proti králi svému, jako Čechy, protože se brzo i Brno Václavovi poddalo, i Olomoucký biskup Bruno ze Schaumburka k jeho službám se postavil. —

Král Václav I. zase království České opanoval.
1249.

Do Brna svolal král Václav netoliko své věrné z Čech ale také pomocná vojska od markraběte Heřmana Badenského z Rakous a od krále Bely IV. z Uher k sobě potáhl. S touto dosti velkou silou pustil se hned s počátku roku 1249 u prostřed zimy do Čech, a téměř bez překážky dne 13. února na Vyšehrad vjel, jehožto úřednictvo bezpochyby věrnost mu bylo zachovalo. Praha, jak město tak hrad, byla v moci jeho syna Přemysla. Po osmi dnech, tedy asi 20. února, vytáhl Václav s celým svým vojskem z Vyšehradu, přešel blíže zdí městských proti Bubnům přes Vltavu, a obešel hrad rozložil vojsko své okolo klášterův Strahova a Břevnova, sám ubytovav se v klášteře Strahovském. Moc jeho nebyla předce asi příliš veliká, že si nedůvěřoval učiniti útok na syna. Pročež pobýv jenom 6 dní na Strahově, odtáhl asi 25. února se svými odtud nejprve k Žatči, kteréhož města se zmocnil bez boje. Kralevic Přemysl, maje mnohem silnější vojsko, bezpochyby ostýchal se, v otevřeném boji s otcem setkatí se, ale sevrhel jej v Žatči naposledy tak, že král Václav nebyv poražen musel předce odříci se dalšího boje a se synem se smluviti. I stalo se narovnání mezi otcem a synem dne 26. března takové, že Václav synovi svému Přemyslovi postoupí vládu jak v Čechách tak na Moravě, a že se napotom spokojí jen třemi hrady, Zvíkovem, Loktem a Landeswartou nad Mostem, které mu zůstati mají k jeho výživě. Také Pražský biskup Mikuláš a jiní prelati a pánové, na Zvíkově do tud u vězení držaní, na svobodu jsou puštěni.

Obojí straně obapolné prominutí a zapomenutí toho, co se stalo, bylo slíbeno a přísahami stvrzeno, a tak zdálo se, že se úplný pokoj národu Českému zase navrátil.

Avšak papež Innocenc IV., dostav o tom zprávu, co se v Čechách přihodilo, a do jakého ponížení jeho přívrženec od strany protivné byl uveden, dvěma bullami dne 22. a 24. dubna 1249 v Lyoně danými celou tu smlouvu za neplatnou vyhlásil, proto že král Václav k ní násilím byl donucen; i biskupovi Míšeňskému nařídil, aby netoliko krále od dané přísahy rozvázal, ale i králevici a pány odbojné aby jemu v poslušenství opět uvedl. Pražský biskup Mikuláš, již dříve pro svou příchýlnost ku králevici a k odbojné straně od Dominikana Gottfrida k rozkazu papežovu do klatby dán, nic méně po svém propuštění ze Zvíkova služby Boží vykonávati nepřestával. Tomu papež rozkázal, aby se osobně před ním v Římě postavil, aby tam hodné odplaty došel za skutky své, a ostatní preláti čeští, kteříkoli s ním stejně smýšleli, měli býti svých hodností zbaveni. Konečně doložil ještě papež, aby kdekoli by rozkazův těchto posloucháno nebylo, hned interdikt byl ohlášen a zastavení služeb Božích přísně bylo nařízeno.

Také od vzdorocísaře Viléma Hollandského, jehož král Václav s papežem byl hlavní podporou, přišlo psaní do Čech, kterým hrozil válkou a pomstou všem těm, kdožby v odboji proti králi Václavovi setrvati chtěli. List ten byl čten i kanovníkům a jiným kněžím v samé kostele sv. Víta. A tak mnozí v Čechách se ulekli hrozeb takových, a počaly se úmysly jejich viklati.

Král Václav vida proměnu v myslech lidu sobě příznivou, počínal sobě hned tak, jakoby smlouvy v měsíci březnu uzavřené ani nebylo, a sesílil se mnohými, kteří se hrozeb těchto ulekli, na syna svého začal opět naléhati, až ho k nové smlouvě dohnal. Tato druhá smlouva stala se dne 10. června 1249, a Přemysl odřekl se v ní panování nad celými Čechy a Moravou, nýbrž s otcem se v to panování rozdělil tak, aby každý z nich jen v jistých určitě vymezených krajinách panoval. Biskup Mikuláš pak a velký počet prelátův a zemských pánův vstoupili opět zcela v poslušenství starého krále. Král Václav, zdržovav se po ten čas bezpochyby na svém hradě Landeswartě u Mostu, odebral se nyní v měsíci červenci do Litoměřic, tam sobě sídlo k přebývání vyvoliv, a Přemysl máje v Praze sídlo své, kterou dobrou

stráží opatřil, vyjel pak sobě do kraje prohledat města a hrady, které se jemu v podíl dostaly.

V podílu jeho na Moravě bylo také Znojmo, a tu mezi tím rakouský hrabě Ota, syn Konrada z Hardeku s některým lidem rakouským ku prospěchu starého krále Václava úskočně na Moravu vpád učinil, podvodným způsobem Znojma se zmocnil, a loupeží a ohněm hrad i město zkazil. To se ovšem srovnávalo s úmyslem starého krále Václava, který nyní pobádán a podporován jsa od strany své, nikoliv nemínil na tom zůstat, co druhou smlouvou bylo ustanoveno, a zdržeti svému synu slova dvakrát daného.

Připraviv se král Václav k novému boji, učinil svolání ke všem pánům a k vyšším duchovenstvu, aby ti, kteří by chtěli jemu obnoviti věrnost, nalezti se dali u něho v Litoměřicích. Stalo se tak, a mnohem větší počet pánův, nežli se kdo nadál, opustili stranu Přemyslovu, a k Václavovi do Litoměřic přišli. Tu král Václav, zakrýváje ještě úmysl svůj, vydal přísné nařízení o zachování zemského míru, vytáhl ku konci července 1249 s celou svou brannou mocí z Litoměřic do Sadské, a pustil hlas, že míní táhnouti přes Moravu do Uher. Z nenadání však se ze Sadské obrátil ku Praze, a dne 5. srpna na město Pražské uderiv dobyl ho, jakž se mělo za jisté, zradou některých měšťanův, ovšem německých. A tu ještě odpoledne téhož dne držel slavný vjezd do města, při kterém biskup Mikuláš již zcela na jeho stranu obrácený, vyšel mu vstříc s mnichy Minority a bezpochyby s jiným duchovenstvem a ve hlučném průvodu lidstva obojího pohlaví. Ve všech kostelích po městě zvonilo se tenkrát, snad se zvláštním dovolením královým, k jeho uvítání. Takto s velikou ctí přijat ubytoval se v klášteře sestry své Anešky u sv. Františka.

Král Přemysl, vida zrádu, byl u zmatek uveden, a obsadiv hrad Pražský věrným lidem svým, ještě téhož dne odpoledne z Prahy se vzdálil a na jiná sobě bezpečnější místa, bezpochyby od Prahy ne příliš daleká, se odebral. Jeho lid měl ještě také věž při mostě na nynější Malé straně v moci své, i bránil z ní lidu královu přechod přes most na tuto stranu. Však tato, jak jsme výše podotkli, ještě posud stojící věž nedala se dlouho držeti. I biskupský dům tuto na blízku stojící byl od Přemyslova lidu opanován. Však již v noci opustili tito bojovníci i věž i dům biskupův, z něhož všechno vybrali a potom, bezpochyby ze msty, že biskup od Přemysla odpadl, jej zapálili.

Druhého dne dal král Václav mostní věž i dům biskupský, z něhož se ještě kouřilo, dobře osaditi, a rozložil vojsko své k obléhání okolo hradu Pražského. Mnoho strojův obléhacích rozestaveno jest kolem, němečtí horníci z Jíhlavy byli tu také hned při ruce, bezpochyby aby hradby podkopali, a přístup ke hradu byl se všech stran úplně zamezen. Jako již za starších časův se přihodilo, dostaly jen klášterní panny od sv. Jiří dovolení, z kláštera svého a ze hradu vyjít, a někde na bezpečné místo ve městě se vystěhovati. Posádka Přemyslova bránila se však na hradě udatně, a škodila obléhajícímu zvláště střelením s hradeb a věží z lukův a velkých střelců nástrojův.

Ve svátek nanebevzetí Panny Marie, to jest 15. srpna, asi devátý den obležení, zavřel král Václav s posádkou k šetření slavnosti toho dne krátké příměří, při kterém však nicméně nikomu nebylo dovoleno vycházeti ze hradu. Již trpěli ve hradě veliký nedostatek píce pro koně a jiný dobytek, a mimo to i nedostatek vody, tak že se zdálo, že se budou museti brzo vzdáti.

Král Václav však druhý den po svátku Panny Marie, 16. srpna, nařídil velikou slavnost v kostele sv. Františka při klášteře sestry své Anešky, i chtěl se tu ukázati lidu Českému opět co král v plné slávě královského důstojenství. Oděn v roucho královské odebral se ve slavném průvodu ze svého příbytku v klášteře do kostela, a dav sobě posaditi korunu na hlavu od obou biskupův, Mikuláše Pražského a Brunona Olomouckého, též oditi se pláštěm královským, v ruce pak drže jablko a žezlo, slyšel velikou mši, kterou biskup Olomoucký sloužil při rozsvícení velikého počtu svící voskových. Potom držány jsou veřejně veliké hody královské, při nichž seděli biskupové a jiní preláti, a nejvyšší důstojníci koruny české museli při tom vykonávati nejvyšší úřady své co jidloňoši čili truksasové, číšníci čili šenkové a tak dále. Při těch hodech snad někteří dobře smýšlející krále k tomu navedli, aby také Přemysla, syna svého, a jeho rady k těm hodům pozval a jim vzkázal, žeby se s nimi chtěl smířiti. Stalo se tak, a Přemysl neméně nouzí nežli svědomím doháněn přišel k otci uraženému, a poddáv se jemu se všemi hrady svými cele a bez výminky, prosil jen za milost pro ty, kteří dotud jeho byli hájili; co do něho samého, pravil, že spokojí se rád, čímkoli otec jej naděliti ráčí. Král Václav tedy přijal netoliko syna, ale i přívržence jeho dokonale na milost, a u všeobecném, slzavém pohnutí dával každému z nich políbení míru. Po mnohých poradách propůjčil

synovi svému markhrabství Moravské zase, pozůstaviv sobě jediné polovici požitkův ze stříbrných hor Jíhlavských. Potom opustila Přemyslova posádka Pražský hrad dobrovolně, a král Václav vešel do něho pěšky dne 20. srpna. Ve veliké bráně hradské uvítalo jej duchovenstvo a uvedlo jej v processí do kostela sv. Víta se zpěvy a při zvonění na veliké zvony. Panstvo a lid při tom shromážděný zpívali dle starodávného obyčeje: „Hospodine pomiluj ny“. Klášterní panny od sv. Jiří vrátily se také pokojně ze svého útočiště do svého kláštera.

Tři dni se král Václav na hradě Pražském zdržoval, potom pak ještě některý čas v městě Pražském anebo v blízkém okolí přebýval, až se konečně na sklonku měsíce září zase na své oblíbené loviště hrady odebral a předestlému způsobu živobytí se odevzdal.

Tak zdálo se, že zase pokoj bude a všechno v dobrém pořádku. Avšak když se mělo, co král Václav při smíření svém se synem přislíbil, ve skutek uváděti, tu se naskytovalo mnoho překážek. Hlavní byla ta, jak se zdá, že mnohé statky a hrady královské, od Václava jeho pomocníkům ve válce proti synovi zastavené, těmto v zástavě měly ponechány býti, a ti, kdo je drželi, také je odevzdati nechtěli. Proti tomu však žádali Přemysl a jiní o dobro království pečující mužové, aby ty hrady koruně byly navraceny, a docházely o tom krále Václava mnohé stížnosti. Král Václav sliboval, že tu věc zprostředkuje i že milostivě vyhověti chce stížnostem takovým, žádal však, aby všichni, kteří o to usilují, k němu na hrad Týřov přišli. Přemysl a přední pánové, kteří dříve stranu jeho drželi, přišli skutečně na Týřov, a však tu je důvěra jejich velice zklamala. Král Václav zajisté nezapomenuv ani neodpustiv ještě ze srdce urážky snášené, chopil se nyní přiležitosti ku pomstě. Daltě Přemysla i všechny, kteří s ním na Týřov přišli, zatknouti, syna svého na Přimdu do vězení zavezti, pány pak po dvou k sobě spoutané na Pražském hradě do jednotlivých žalářů vsaditi, kdež prý za tři leta strádali. Kralevic Přemysl propuštěn jest již dne 1. listopadu z vazby na Přimdě, a uvázal se nyní ve správu markhrabství Moravského, kde jak se zdá, již pominulo panství Oldřicha Korutanského na Břeclavsku, kteréžto nyní již s ostatní zemí navždy za jedno spravováno bylo. Nejhuř z toho vyšel pan Ctibor, hlavní původce odboje proti králi Václavovi, který, jak se zdá, za krátké doby panování Přemyslova místo dvorského sudí zastával. On a jeho syn Jaroš utekli před hněvem

královým do ciziny, byli však někde jati a zrádně králi Václavovi vydáni. Václav dal je oba následujícího roku 1250 dne 29. prosince popraviti. Ctibor stát jest mečem na Petříně, Jaroš ale vbit na kolo za zdmi městskými snad na hoře Šibeničné neb při ní na blízce. Věrným a pomocníkům svým z panstva naproti tomu odměnil se král Václav za pomoc ku potlačení vzpoury darováním neb zastavením ještě většího počtu hradův a statkův královských, než prvé již drželi; staré ne hospodářství zas vesele se zmohlo, a na lovčích hradech králových obvyklé zábavy zase počaly.

Kralevic Přemysl stal se vojvodou Rakouským. 1251.

Poněvadž vzbouření pánův českých králi Václavovi překáželo, že se nemohl činně ujmouti strany papežské v říši Německé a Viléma Hollandského, proti Bedřichovi II. na německý trůn povoláního, trpěl mezi tím v Rakousích druhý manžel Gertrudin, Heřman Badenský, veliké nesnáze. Rakusané zabíhající loupežné do Uher popudili krále Belu IV., který na Rakousy své divoké Plavce pustil. Tito páchali v Rakousích strašné ohavnosti, vojvodkyně Gertruda s malým synáčkem před nimi do Míšně utekla, a vojvoda Heřman na to v krátkce umřel dne 4. října 1250. O několik neděl později, dne 26. prosince 1250, také císař Bedřich II. v Apulii ve Vlaších umřel. Posavadní jeho vladař v Rakousích a Štyrsku, hrabě Menhart Gorický, složil úřad ten, ve kterém sám o sobě obstarati sobě nedůvěřoval, a tak zůstaly Rakousy a Štyrsko bez pořádku, rozděleny jsouce na několikero stran sebe vespolek pronásledujících.

V Němcích stáli proti sobě Konrad IV. z Hohenstaufu, Bedřichův syn, a Vilém Hollandský, oba volení králové Německí, avšak oba velké moci neměli. Zmatku v Rakousích a Štyrsku chtěl použiti Ota, vojvoda Bavorský, přívrženec prvé císaře Bedřicha II. a nyní jeho syna Konrada IV., papeži nemilý, a zmocnil se r. 1250 horních Rakous, které teprv r. 1156 od Bavor odtrženy byly.

Král Václav měl již dříve s Otou Bavorským roztržku za příčinou krajin po hrabatech od Luku, jichžto kmen roku 1242 vymřel, pozůstalých, mezi kterými byla také česká krajina Sušická, někdy věno české kněžny Ludmily, provdané hraběnky od Luku, potom Ludvíka Bavorského manželky, která r. 1240 dne 4. srpna umřela. Nyní dostal Václav od papeže

napomenutí, aby Otovi Bavorskému za jeho skutek válku vypověděl, i nemeškal tak učiniti. Povolav hned k sobě syna svého markhraběte Přemysla z Moravy, kázal mu s českým vojskem hned po novém roce 1251 v zimě do Bavor vtrhnouti. Přemysl táhl přes Domažlice k bavorskému městu Choubě, a král Václav sám brzo za ním k vojsku do pole se zabral. V Bavořích Čechové ukrutně řádili, a několik měst a tvrzí dobyli, tak že vojvoda Ota rychle z Rakous ustoupiti, a krále Václava za příměří prositi musel. Učiněn jest s ním tedy pokoj dne 1. května 1251.

Německý král Konrad IV. darmo se o to pokoušel, jakby sobě přízeň krále Václava získal; Václav byl by však přiblížením se ku Konradovi papežovu přízeň ztratil a nechtěl Konrada ani viděti. Konrád byl u velkých nesnázích, neboť Sicilie se proti němu zbouřila, a neměla-li rodu jeho býti ztracena, musel neprodleně Německo, ničeho tu nepořídív, opustiti a do Italie pospíchat.

Stavové rakouští, jsouce sami sobě ostaveni, zmužili se konečně, aby se sami postarali o dobro země své, a nového pána sobě zvolili. Ovdovělou vojvodkyni Gertrudu nechtěli, myslíce, že panování ženské jest nevhodné. Byla tu ještě Markéta, nebožtíka Bedřicha Bojovného sestra a vdova po císařově synu, Jindřichovi, někdy ženichu české Anešky. Ta žila několik let nejprve v klášteře Trevířském, potom Würzburgském. Papež stavům radil, aby ji provdali za Florencia Hollandského, bratra Viléma, Německého krále; avšak nechtěli toho ani stavové ani Markéta. Tu sešli se stavové rakouští podruhé na sněmu položeném sobě v Trübensee nedaleko Tulnu, a usnesli se na tom, povolati za panovníka do země buď některého syna Konstancie Rakouské, vdané za markhraběte Jindřicha Míšeňského, buď českého kralevice a markhraběte Moravského Přemysla.

Bylať v Rakousích strana králi Václavovi již dávno oddaná, a v čele jejím byli mocní páni z Kuenrinku a hrabata z Hardeku. Jiný rakouský pán, Jindřich z Lichtenšteina, obdržel teprv nedávno od krále Václava Mikulov, hrad na Moravě, i s příslušenstvím co výsluhu, že mu r. 1249 proti Přemyslovi pomáhal. Markhrabě Přemysl sám zajisté ne bez příčiny zdržoval se, již před sněmem v Trübensee, v měsících květnu a červnu 1251 na hradě Znojenském. Král Václav zas, aby mu Jindřich příjmím Jasný, markhrabě Míšeňský, který měl Václavovu dceru Anešku za manželku, nechtěl překážeti v záměrech jeho na Rakousko,

pozval ho v červenci 1251 k sobě do Čech na Hrádek Krivoklát, a postoupil jemu zápisem města Zavidova, kterémuž Němci Saida říkají, s hradem Birkenšteinem, jichžto král Český v Míšni měl, v úplnou majetnost, jestliže se práva svého k dědictví po matce Konstan-
cii Rakouské odřekne, což Jindřich Jasný také přijal a svým písmem králi Václavovi potvrdil.

Poslové rakouští od sněmu v Trübensee do Čech a do Míšně vyslaní, přišli skutečně do Prahy, a král Václav nedav jim dále do Míšně jíti o tom s nimi jednal, aby syna jeho Přemysla za vojvodu Rakušanům schválili, ukázav jim zápis Míšeňského Jindřicha, kterým se odřikal nápadu svého v Rakousích ve prospěch svaka svého, Přemysla, králevice Českého.

Poslové rakouští oznamují králi Václavovi I., že Rakušané Přemysla za vojvodu zvolili 1251. (111.)

I nemohli zajisté stavové Rakouští dle okolností tehdejších opatrněji a moudřeji jednati, když se na tom usnesli, podati panství nad sebou knížeti takovému, duchem a srdcem výtečnému, a pro štědrost a přívětivost na slovo vzatému, poněvadž se bylo do něho nadíti, že navrátě zemi pokoj a pořádek dávno zmizelý, postará se o dobré obecné neméně zdárně, nežli o prospěch svých vlastních věrných krajanův. I vypraveno jest od stavův Rakouských posel-

stvo řádné a slavné ku králi Václavovi do Prahy, kteréž dne 21. listopadu r. 1251 před něj předstoupivši jemu oznamovalo, kterak země Rakouská sobě syna jeho Přemysla řečeného Otakara za panovníka zvolila.

Rozumí se, že toto poselství s velkou libostí bylo přijato a s velkou ctí uhoštěno. I hned dal starý král Přemyslovi hojných pokladův a statnou družinu, aby se slavně do Rakous vypravil, a bez meškání v tuto zemi uvázal.

Tak se bral Přemysl u slavném průvodu do Rakous. Na pomezí jižních Čech již naň očekávali nejpřednější páni rakouští, zejména Bertold biskup Pasovský, do jehož biskupství Rakousy náležely, hrabě Konrad z Wasserburka, bratři Ota a Konrád hrabata z Hardeku, Albert z Kuenrinku, Hadmar z Werdu, Jindřich ze Schaumburka, Gundakar ze Stahrenberka a jiných více, a ti ho vyprovodili na počátku měsíce prosince 1251. Dne 9. prosince příjez přes město Enzi a Klosterneuburk držel Přemysl první slavný vjezd do Vídně, kteréžto město také jej za svého panovníka přijalo, samochť se vzdávajíc práv města říšského, kterých mu byl před nemnohými léty císař Bedřich II. udělil.

Hojnými dary a sliby neméně jako spanilomyšlností a přívětivostí svou získal si Přemysl pojednou srdce všech Rakušanův, a nebylo prý v celé zemi ani jediného člověka, který by se nebyl rád podrobil panování jeho. Dříve ještě, než tento měsíc prosinec uplynul, položil nový vojvoda Přemysl řečený Otakar sněm všem stavům rakouským do Nového Hradu čili Klosterneuburku, a tuto od nich přijal sliby poslušnosti a poddanství.

S vojvodstvím Rakouským bylo již ode dávna spojeno také vojvodství Štyrské, a však pánové štyrští mínili sobě nyní zvoliti vojvodu pro sebe, a obrátili zřetel k Jindřichovi, synu Oty, vojvody Bavorského. Ten nemoha se spolehnouti na svou vlastní moc, aby se v Štyrsku udržeti mohl, hledal pomoci u Bely IV., krále Uherského, jehož dceru měl za manželku. Avšak Bela počal raději sám vyhledávati způsobu, jak by se Štyrsko ano i Rakous zmocnil pro sebe, i smluvil se o to s ovdovělou vojvodkyní Gertrudou, která nehledíc ani na prospěch malého syna svého, Belovi postoupila všechno své domnělé právo k zemím svých předkův Babenberkův.

Když to co se děje, Přemysl zpozoroval, hleděl se v Rakousích ještě více upevniti, i sami páni rakouští o to pečovali, jak by sobě panování jeho pojistili a proti nárokům jak Bely, krále Uherského, tak vojvodkyně Gertrudy zem svou ohradili. Poněvadž pouhé volení a přiznání se stavův nezdálo se býti dostatečné ku pojištění Přemyslova práva k Rakousku, uznáno jest za dobré, oženiti ho s Markétou, výše řečenou vdovou po Jindřichovi z Hohenstaufu, jakožto starší kněžnou Rakouskou rodu Babenberského. Bylo jí ovšem 46 let, a Přemyslovi teprv 23; nicméně myslelo se předce, žeby z toho manželstva ještě mohl býti

potomek. Mimo to Markéta chovala v rukou svých privilegie domu Rakouského, kterýmiž pojišťovala se dědičná poslušnost i ženským potomkům, kdyby mužských více nebylo. Markéta k tomu sňatku s mladým, ušlechtilým Přemyslem svolila, i opustivši klášter Würzburgský, v němž se naposledy zdržovala, do Rakous jest přivezena. I tak stalo se zasnoubení Přemysla s Markétou dne 11. února 1252, a na to oddavky s hlučným veselím slaveny jsou dne 8. dubna 1252 v Haimburce nad Dunajem v dolních Rakousích. K této svatbě dali se najíti Filip kníže Korutanský, volený arcibiskup Salzburský, biskupové Frisinský, Řezenský, Pasovský a Olomoucký, též přední pánové rakouští, moravští a též někteří štyrští. Markéta odevzdala do rukou svého mladého manžela všechny císařské zápisy a privilegie, domu Rakouskému propůjčené, i byly veřejně a slavně čteny před celým shromážděním svatebním. Všichni přítomní uznávali, že nyní má Přemysl také úplné právo k Štyrské zemi, ačkoliv se hned po svém volení a příjezdu do Rakous již počal zváti také vojvodou Štyrským.

Kláster Zďárský. Křížovníci s červenou hvězdou. Blahoslavená Zdislava.

1251—1252.

Moravský pán Boček z Kunštatu, potomní župan Znojemský a vladař hrabství Berneckého v Rakousích, předek krále Jiřího z Poděbrad, začal již okolo r. 1245 ve Žďáru na českých hranicích blíž pramenův řeky Sázavy stavěti klášter pro mnichy řádu Cisterciánského, kteřížto z Nepomuckého kláštera sem uvedeni byli. Roku 1251 dne 3. máje bylo založení toho kláštera dovršeno, a Olomoucký biskup Bruno položil základní kámen k velikému klášternímu chrámu, kterýž byl potom posvěcen ke cti Panny Marie a sv. Mikuláše.

Pod zvláštní záštitou a ochranou královské dcery a abatyše Anešky prospívalo neobyčejným způsobem bratrstvo špitálu sv. Františka u kostela sv. Petra na Poříčí, tehdejší předměstí Pražském. Když řečená kněžna-abatyše r. 1238, jak jsme na svém místě pověděli, tomu bratrstvu všechny statky a pozemky odevzdala, aby sobě jimi samo vládlo, tu začala růsti vážnost jeho, a již r. 1244 odevzdal mu král Václav působením sestry své, Anešky, druhý špitál v horním městě Stříbře i s tamějším farním kostelem. Bratrstvo stavši se

r. 1237 skutečným řádem duchovním, a spravujíc se zákonem sv. Augustina, mělo za svou hlavní povinnost, ošetřovati chudé a nemocné, kteří buď stále přebývali ve špitále, buď co přichozí z ciziny pohostinsku byli přijímáni. Nyní však bratří špitálníci majíce již netoliko o tělesné, nýbrž i o duchovní dobré svých svěřenců péčovati, také již kněze mezi sebou měli, a již r. 1244 jakési znamení, jako jiní řádové na svém oděvu nosili. Byl prý to červený kříž, kterým se připodobnili k starším řádům křižovým. Že však jiní křižovníci na to žehrali, tu na přímluvu kněžny-abatyše Anešky papež Innocenc IV. r. 1250 Pražskému biskupu Mikulášovi nařídil, aby na jeho místě z moci apoštolské udělil řádu těchto špitálníkův příhodné znamení. Biskup učinil to teprve ve dvou letech, totiž r. 1252, a ustanovil za znamení červenou hvězdu s křížem na plášti a na kápí. I stalo se to dne 17. června 1252 s velikou slavností v kostele u sv. Petra na Poříčí u přítomnosti mnohého duchovenstva, jmenovitě opata Strahovského, Minoritův od sv. Jakuba a jiných mnichův. Tak tedy nyní počali se posavadní špitálníci sv. Františka jmenovati křižovníky s červenou hvězdou. První mistr bratrstva, Albrecht, již teď nežil, a jmenuje se od r. 1247 až do r. 1257 Konrád napřed pouze mistrem, avšak nyní, když se řád zvelebil, nejvyšším mistrem českých křižovníkův s hvězdou červenou. Tento titul proměněn byl během časův v generálního velmistra, a když kromě péče o tělesné a duševní blaho křesťanův ještě také třetí povinnost do pravidel řádu jest přijata, totiž bojování pro církev, tu jmenován jest řád ten rytířským, a nejvyšší mistr mečem se opásal. Představení špitálův, kterých řád nyní také v jiných zemích nabýval a spravoval, zvali se buď mistři, buď proboštové, buď komendoři.

Mezi tím kněžna abatyše Aneška, jak se zdá, o to pečovala, aby řád křižovníkův s červenou hvězdou, za jehožto zakladatelkyni jediné ona považovati se může, dostal nové znamenitější sídlo v samém městě Pražském, a tu již 26. května 1252, tedy málo neděl před slavným udělením řádového znamení, položen byl základ k stavění nového špitálu na břehu řeky Vltavy vedle mostu Pražského s kostelem sv. Ducha; a když stavba v málo letech byla dokončena, tu se křižovníci do toho svého nového špitálu i se svým nejvyšším mistrem od sv. Petra přestěhovali, a od té doby řádem křižovníkův s červenou hvězdou špitálu sv. Františka vedle mostu se zvali.

Král Václav I. jim 6. dubna 1253 udělil mocný list, kterým všechno posavadní darování potvrdil. Kromě mnohých vsí, kostelův a platův, které řádu v Čechách a na Moravě náležely, a mezi kterými již tehdyž byly Hloupětín, Davlice, Dobřichovice nade Mží, Kralupy nad Vltavou, Tursko na bojišti Čestmíra a Vlastislava, Vrbno pod Mělníkem, a farní kostel Loketský, dostali téhož r. 1253 nový špitál v Mostě s kostelem sv. Václava, kde podnes komenda mají, clo z mostu Pražského, na Moravě již roku 1240 kostel sv. Hippolita na Hradišti Znojenském, nynější probošství, ve Slezsku nový špitál při farním kostele sv. Alžběty ve Vratislavi, založený hned po vpádu tatarském od Aneštiny sestry, Anny, ovdovělé kněžny Vratislavské. V pozdějších letech dostali r. 1271 špitály v Chebě, r. 1288 v Klatovech, 1327 v Litoměřicích a Ústí nad Labem a r. 1338 v Kouřimí; ve Slezsku a Polsku r. 1261 v Boleslavi, r. 1268 v Inowroclavi, r. 1282 v Münsterberce, r. 1283 ve Svídnici, r. 1288 v Lehnici, r. 1294 v Břešti Kujauském. Potom se řádido Uher rozšířil, hlavní sídlo jeho však zůstalo jako až podnes u sv. Ducha a sv. Františka vedle mostu v Praze.

Roku 1252 umřela na hradě Lemberce blahoslavená Zdislava, z rodu Hronovicův, manželka Markvartice, pana Havla z Lemberka, zakladatele hradu Lemberka. Kronikář Dalemil o ní vypravuje, že byla žena života svatého, kteráž všem bídým a nešťastným byla utěšitelkou a dobroditelkyní velikou, pět umírajících prý boží milostí k životu vrátila, mnoha slepým zrak navrátila, chromých, málomocných uzdravila, i nad jinými pracnými prý veliké pomoci činila. Zakládajíc se svým manželem Dominikánský klášter s kostelem sv. Vavřince v městě Jablonné sama prý kamení ku stavbě přinášela.

Na hradě Lemberce ukazuje se podnes komnata s předstílkou, v které bl. Zdislava obývala. Leží pochována v kostele sv. Vavřince bývalých Dominikánův v Jablonné, který v letech 1720—1729 vládkým slohem s krásnou bání byl vystavěn, a lid zdejšího okolí, nyní zněmělý, posud ještě navštěvuje s pobožností hrob blahoslavené Zdislavy, kterou však zkaženým jazykem svým jmenuje die heilige Distel.

Židovské bouře v Praze.

1250—1252.

Asi roku 1250 strhla se bouře na Židy Pražské od jakéhosi zástupu křižákův německých, kteříž přes Čechy do Palestiny táhli. Tito křižáci odvolávajíc se prý na privilegia papežská žádali peněz na Židech. Však když se tyto vzpouzeli, užili křižáci násilí. Židé však, mlčky prý od krále podporováni, postavili se se zbraní těm cizincům na odpor, a dvě stě křižákův pobili. Ostatní museli s prázdnou odtáhnouti.

Však nedlouho na to, roku 1252, stala se Židům škodlivější příhoda. Nějaký pán český,

jmenem Zdeslav, neznámého rodu, spáchal násilí na jakési židovce, a byl od Žida, manžela jejího, zardoušen. Za to mocní přátelé Zdeslavovi, podporováni bezpochyby od Pražského obecného lidu, na Židy udeřili, a mnohé z nich pobili. Král Václav chtěl ten skutek potrestati krvavě, přátelé Zdeslavovi zachránili se však útekem ze země, až pak milosti dosáhli a se Židy o křivdu se smluvili. Museli prý však, jak Dalemil dokládá, že Židy zbili, židovský klubouk do svého štítu přijmouti.

Válka s Uhry. Kumáni zplenili Moravu.

1252—1253.

Uherský král Bela IV. velmi se proto hněval, že jej Přemysl Otakar v Rakousích předešel, s Markétou Rakouskou se oženil, a také vojvodství Štyrského se domáhal. Z příčiny této nyní konec vzalo přátelství více než stoleté, které až dosud mezi královskými rody českým a uherským panovalo.

Král Bela počal válku hned po svatbě Přemyslově o velikonoci r. 1252. Vyslal hojně tlupy Uhrův a divokých Kumánův do Rakous a na Moravu, kteřížto nemeškali se mnoho dobýváním hradův, nýbrž provozující zhárství, vraždy a loupeže nad lidem bezbranným, na tisíce mužův, žen a dětí s sebou do zajetí a otroctví odvedli. V Rakousích prodrali se až k Medlíku, to jest ku klášteru a městu nad Dunajem, nyní Molk řečenému, a v městském kostele prý až do 1500 lidí upálili. Přemysl zatím byl ve Štyrsku, kdežto se uvažoval v města a hrady, kteréžto se mu podávaly samoděk až po Hradec nad Murou. S druhé strany však vtrhla také uherská vojska do země, a tu než Přemysl mohl Rakousům a Moravě ku pomoci přispěti, již divocí dravci uherští pádili zase nazpět i s kořistmi svými do svých peleší v Uhřích, odkudž se byli vyrojili.

Král Václav I. byl touto válkou ze svého rozkošnického živobytí zase nemile vyburcován: i hned dal r. 1252 Pražský hrad lépe opevňovati, hrady a věže od posledního obležení r. 1249 porouchané opravovati. Také opevňována jest věže při mostě na Malostranském břehu. V následujícím roce 1253 pak hned počaly se stavěti další hrady okolo města Pražského na púlnocní a západní straně, kteréžto strany jakožto řekou hájené zůstávaly dosud prozatím bez hradeb. Též předmostí na Malé straně, jež posavad jen mostská věž hájila, sesíleno jest tím, že s jedné strany dům

biskupský a s druhé strany chrám panny Marie rytířského řádu Johanitův opatřeny byly náspy, zdmi a baštami. Když pak v tomto roce válka uherská ještě s větší zuřivostí vypukla, tu král Václav, obávaje se vpádu nepřátel do samých Čech, rozkázal vládařům královských statkův, všem klášterům a městům v celé zemi, aby do Prahy dodali jisté části obilí, vína, medu, uzeného masa, soli a sýra; klášterní panny u sv. Jiří na hradě Pražském musely na počátku měsíce června se zase vystěhovati, a někde dole ve městě útočiště hledati, a všechna tato špiže do Prahy přivezená v jejich kláštere se skládala. Tu okna prkny zabeďnívše plný kostel obilím nasypali, též i v sklepích a jizbách i ve všech pokojích celého kláštera množství zásob bylo složeno.

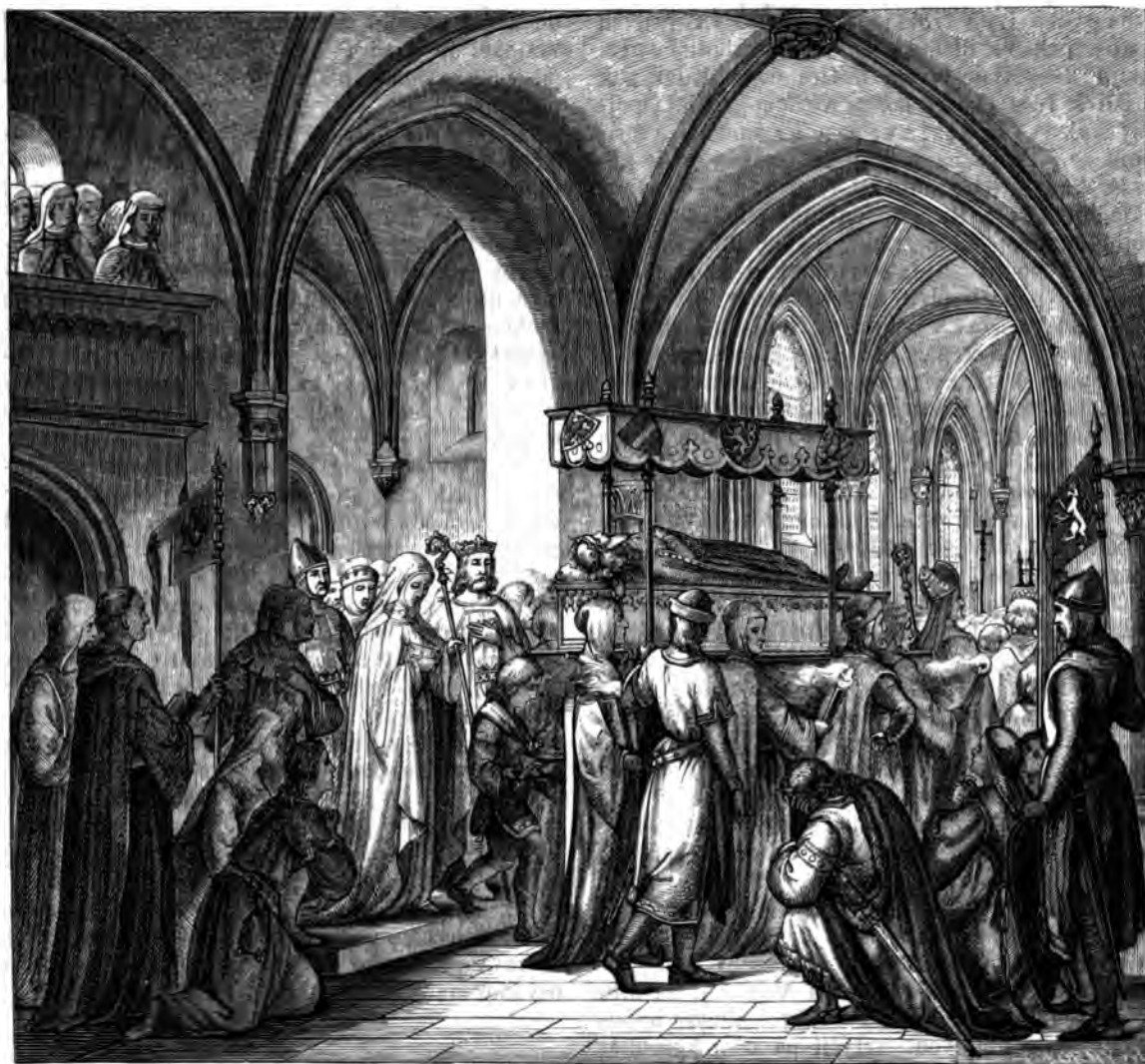
Král Bela IV. aby r. 1253 válku s větším důrazem obnoviti mohl, vstoupil v brannou jednotu s vojvodou Bavorským, s knížetem Krakovským, Boleslavem Stydlivým, s Vladislavem, knížetem Opolským, nejbližším sousedem Moravy v hořejším Slezsku, nad to pak s mocným Danielem, králem Halickým, kterýž ve velké části maloruských zemí panoval. Král Bela zjednal si toho přítele provdáním Gertrudy Rakouské za syna jeho Romana, jemuž tudy měly se dostati s touto Gertrudou Rakousy; Štyrsko pak měl dostati Štěpán, syn Belův.

Naproti tomu Přemysl Otakar neměl pomoci, leda od sestřence svého Filipa, arcibiskupa Salzburského a od Albrechta, vojvody Korutanského. Sám otec jeho, král Václav, neuklámal se ho v ničem, neboť zase nebyla dobrá vůle mezi nimi, a on jenom o vlastní bezpečnost v Čechách se staral. Všecky Přemyslovy země zas, Morava, Rakousy a Štyrsko utrpěly proto náramně ve válce té, když proti veliké síle spojencův uherských nemohly postaviti tak velkého vojska do pole, aby se s tolika nepřáteli mohlo směle v boji měřiti.

Přemysl Otakar očekával hlavní útok ve Štyrsku, a tu zatím s pěti stran nepřátelé v nesčíslném množství do jeho zemí vrazili. Do střední Moravy proti Olomouci vyfítili se Maďaři a Kumáni, a za nimi přihnul se potom král Bela sám; do púlnocní Moravy proti Opavě vpadli Rusové s králem Danielem, Poláci a Opolští Slezáci; do Rakous proti Vídni vpadlo jiné vojsko uherské, v němž se až do 80.000 branných počítalo; do Štyrska proti Ptuji vrazil jiný proud Uhrův, a konečně do horních Rakous učinil vpád vojvoda Bavorský. Tento poslední mnoho nepořídil, a se škodou zase od táhnouti musel; Přemysl Otakar bránil se sám v Rakousích a ve Štyrsku statečně, a Uhři

ve Štýrsku jenom hrad a město Ptuj opanovati mohli. Horší to bylo na Moravě: hrady a města byly dobře osazeny, a Přemyslovi věrní bojovníci statečně je hájili, ale země Moravská přehrozných škod utrpěla, Kumáni a Maďaři řádili v ní tak ukrutně, že se opakovaly všechny hrůzy

Tatarského vpádu před 12 léty. Kumáni nikomu neodpouštějící staré mladé pobíjeli ano i všelijak nelidsky je mučili; kostely vybitve, kalichy, ornáty a jiné kostelní klénoty, také i zvony brali, a do Uher vezli; hrady, jichž se zmocnili do kořen vyvrátili, lidí pak zajatých obo-

Pohřeb krále Václava I. v klášteře blahosl. Aněšky v Praze 1253. (Str. 844.)

(112.)

jího pohlaví množství do Uher posílali, aby jimi zalidnili zem po Tatařích ještě zhubenou a pustou. Na dyl na šíř všecko všudy popelem lehlo a poušť jest na Moravě činěna.

O tom, kterak zas v půlnočních stranách Moravy král Daniel Halický, Boleslav Stydlivý

a Vladislav Opolský Opavy dobývali, podává nám jeden ruský kronikář následující zprávu:

„Král Uherský vdav kněžnu Rakouskou (Gertrudu) za Romána, poslal k otci jeho, králi Danielovi Ruskému, a řka: „Stal jsi se mně svatem, pomoz mi na Čechy, i táhni proti

nim na Opavu. Daniel slávy chtivý, — nebot před ním ještě žádný kníže Ruský nebojoval až s Čechy, ani chrabrý Svatoslav ani Vladimír svatý, — poradil se s Boleslavem (Stydlivým), knížetem Krakovským, jehožto neochotu manželka Kunka (Kunhuta), dcera Belova, teprv přemoci musela. I pojav Daniel syna svého Lva (zakladatele města Lvova), od bratra pak Vasilka na pomoc tisícníka Jurja, spojil se s Boleslavem u Krakova. Když pak přišli k řece Odře u města Kozlého, přijel Opolský kníže Vladislav, syn Kazimírův, a připojil se. Teprv na řece Psině zasednuto k poradě, kudyby dále táhnouti bylo; a Vladislav, ukládaje lest o Rusích, dal knížeti Lvovi a vojínům jeho vůdce zrádné, kterýmiž však oni nedlouho voditi se davše, obrátili se k horám lesním a pobrali plen veliký. Daniel s nemnohými Rusy zůstav u Boleslava, táhl s ním upřímo na Opavu. Když pak blížili se k městu, vytáhl proti nim Ondřej (z rodu Benešovicův, erbu odřívous) s Čechy, a sved bitvu zvítězil i pobil a zjímá tolik Polákův, že padl na ně strach veliký, aniž co více chtěli podnikati proti Opavě. „Proč žasnete?“ tak prý domlouval jim Daniel, „či snad nevěděli jste, že s muži a nes ženami činiti máte? Však volíte-li vy raději umíratí doma neslavně, nežli oslaviti se bojem, jděte, já zůstanu zde sám. Kyžbych jen syna svého měl při sobě, jehožto ty's Vladislave zavedl, a sám uvalil's na sebe pokutu hodnou.“ I zůstali tedy Poláci; avšak teprv po příchodu Lva i Rusův obehnána jest Opava se všech stran, a co humen bylo v okolí, dáno jest v pozech napořád. Útok však na město nepodařil se, nebot pan Beneš (též z rodu Benešovicův) sám s korouhví v ruku postavil se před jednu z bran, a Daniel trpě bolest na očích zmeškal dobu příhodnou, kde mohl druhou branou vtrhnouti.“

„Takž postýskav sobě a vychladiv se na vesnicích okolních, kteréžto popleněny jsou, přilehl Daniel ke hradu řečenému Násilé, na kterémž věděl býti jakých Polákův i Rusův hojně, a dobyt ho úmluvou, vztýčil na něm korouhev svou na znamení vítězství, posádku pak propustil na svobodu. Pak dověděl se, že pan Beneš odebral se z Opavy do Hlubčic, táhl za ním: ale když Vladislav Opolský předstihnul jej, tak celé okolí pohubil, že nedostávalo se ani slámy ku podpálení ohrad městských, upustil i ode Hlubčic, a stroje se dále k Osoblaze aneb proti Herburtovi, obdržel od tohoto i meč jeho i pokoření dobrovolné. Na to uváživše Daniel i Boleslav Stydlivý, že po-

pleněním země vůkol činili dosti slibu svému, vrátili se do svých zemí zase.“

Tak daleko vypravuje ruský kronikář; my pak k tomu přidati musíme, že ten Herburt z Fulšteina, který se tak neslavně nepříteli poddal, byl jeden z těch Němcův, kterých Olomoucký biskup Bruno ze Schaumburka dráhně do země povolal a v Opavsku osadil. Herburt vystavěl tu hrad Fulštejn, a však jeho potomci po čase vystěhovali se do Polska a v Dobromilu osedli.

Mezi tím dály se věci ještě krutější u prostřed Moravy, jak jsme již nahoře podotkli. Dne 25. června strhl se tu před Olomoucí s divokými Kumány boj ukrutný, ve kterémž na tisíce Moravanův padlo, a jiných počet nesčíslný utíkájíce před nepřitelem v řece Moravě utopili se. Potom přitáhl král Bela sám osobně se svým řádným vojskem, a jal se dobývati Olomouce. Avšak tu byl pán Zdislav ze Šternberka v čele věrných Přemyslových bojovníkův, a statně města i hradu obhájil.

Zatím vrátil se Přemysl z Rakous na Moravu, však nemaje dostatečného vojska, nebyl by mohl Uhry odtud s pole sehnati. Pomoc však mu tenkrát přišla od papeže z Říma. Papež Innocenc IV. zajisté již dávno s žalostí se díval na to, kterak se knížata jemu oddaní mezi sebou vraždí, a často je k pokoji napomínal. Nyní na počátku měsíce července 1253 poslal konečně svého poenitenciáře, bratra Velaska z řeholi Minoritské, aby krále Uherského napomenul, aby v tom hubení křesťanův přestal a se svým nezřízeným vojskem nazpět do Uher se navrátil, jinak jestli žeby toho neučinil, že má od papeže poručení, jej i celé království Uherské do klatby dáti a služby Boží tam zastaviti. Král Bela rozváživ si to uposlechl papeže, učinil příměří, od Olomouce odtrhl a do své země s celým vojskem se navrátil. A tak Morava přemnoho svízeltů a škod zakusivši zase osvobozena jest od ukrutných nepřátel.

Smrt krále Václava I.

1253, 22. září.

Papežský legat, Minorita Velasko, spůsobiv takto konec války odebral se hned zase k Přemyslovi, nesa mu od papeže dispensaci, aby v tom manželství s Markétou Rakouskou bez ohledu na blízké příbuzenství setrvati mohl. Papež za to dobrodiní žádal však od Přemysla, aby se

přísahou i zápisem zavázal, že nebude nikoho jiného za Římského krále uznávati, nežli Viléma Hollandského, a jako jeho otec, král Václav, že bude jeho podporou. Přemysl ke všemu svolil, a dne 17. září v městě Křemži v Rakousích učinil u přítomnosti biskupův Frisinského, Řezenského a Pasovského slavný slib, že se tak, jak papež sobě přeje, zachová.

V málo dnech obdržel Přemysl ovšem již tušenou zprávu, že jeho otec, Václav I., král Český umřel.

Honiltě Václav zase ve svých oblíbených Krivoklátských lesích, a tu se náhle roznemohla ulehl ve dvorci svém u vsi Počápel, a v něm též v několika dnech i umřel dne 22. září 1253. Tento dvorec nazývá se podnes Králův Dvůr, a leží nedaleko Berouna. Čeleď královská, která za posledních okamžiků okolo Václava byla, náležela větším dílem k přívržencům syna jeho a nástupce Přemysla Otakara, který, jak se zdá, v posledních letech již zase velké přichylnosti a moci v samých Čechách požíval. Ještě před svou cestou do Křemže, byl Přemysl Otakar dne 5. září v Praze, a tu se bezpochyby s dvořany otce svého dorozuměl o tom, co by činiti měli, kdyby král Václav, jak se nadíti bylo, brzy umřel. Dvořané tedy, jak mile král Václav žíti přestal, smrt jeho s počátku tajili, a vypravše z něho vnitřnosti dle obyčeje, a uloživše je ve farním kostele v Počaplích, tělo královské na hrad Pražský přivezli, a pod dobrou stráž ve věži je zavřeli. Mezi lidmi myslilo se, že se král vrátil do Prahy; a když někdo před něj předstoupiti chtěl, máje nějakou potřebu, oznamovali dvořané, že král jest nemocen, že lékův užívá, pročež žeby s nikým mluvit nemohl. Zatím poslány jsou listy opatřené pečeti královskou ke všem pánům a rytířům, jimž byl Václav rozdal neb zastavil hrady a statky korunní, když měl válku se synem, i potom. Na domnělý rozkaz králův dali se všichni nalézti na hradě Pražském; zde však vedeni jsou každý obzvlášť k mrtvému tělu královu na katafalku položenému, a tu již čekali na každého ozbrojenci, kteří je zatkli, svázali a do rozličných žalářův ve hradě zavřeli. Nejvíce smrti královny litovala a oplakávala sestra jeho Aneška, abatyše Klarysek u sv. Františka; jakkoliv jí Václav svým nepořádným životem v posledních letech asi mnohý zármutek působil, nepřestávala k němu lnouti upřímnou láskou sesterskou. Tělo Václava I. bylo potom s Pražského hradu v četném průvodu dolů do města Pražského nešeno, kdež nad ním v kostele u sv. Františka při klášteře Klarysek

u přítomnosti kněžny - abatyše Anešky a jejích panen smuteční služby vykonány jsou. K věčnému odpočinku uloženo jest pak, jak pověst praví, v druhém klášterním kostele sv. Barbory.

Král Václav I. kraloval 24 let a 8 měsícův. Dosáhl jenom 48 let věku svého, a nepořádným živobytím záhy sestárnul. Po smrti manželky své Kunhuty Hohenstaufské více se neoženil. O jeho dětech spomněli jsme již na hoře při smrti Kunhutině r. 1248.

V témže kostele sv. Barbory byl prý též Jaroslav, vítěz nad Tatary u Olomouce, pochován. O tomto slavném muži pohřbu příliš málo víme, ba ani kdy umřel s jistotou udati neumíme. Pozdější kronikáři, jmenovitě Hájek, tvrdí, že tento Jaroslav byl z rodu Divišovicův, pozdějších pánův ze Šternberka, však to nicím dokázáno není, i zdá se spíše, že tento pan Jaroslav, vítěz u Olomouce, ještě hodně dlouho žil, a za panování Přemysla II. ještě co znamenitý bojovník pod jménem Jaroš čili Jaroslav z Poděhůs vynikal, a jeden čas byl nejvyšším purkhrabím. U sv. Anešky v Praze byl až do r. 1785 náhrobní kámen, kterýž se považoval za náhrobek pana Jaroslava dle domnění ze Šternberka. Ten kámen byl potom staráním jednoho hraběte ze Šternberka do Zámuk převezen, a stojí tam podnes ve Františkánském kostele do zdi zapuštěn.

Kterak za krále Václava I. němečtí horníci z českých hor těžiti počali.

Jakkoliv Čechové již od nepamětných dob drahých kovů, stříbra a zlata, jichž lůno země České v sobě chovalo, pilně dobývali, nicméně zdá se, že do posledních dob 12. století dělání hor u nich ochabovalo. Aspoň to jest jisto, že jak mile Přemysl Otakar I. a Václav I. počali Němce do Čech hojně připouštěti, tito hned také v rozličných místech co horníci se objevují. Může býti, že nabyvše v západních zemích větší zkušenosti v hornictví, proto od našich králův pozváni do Čech a na Moravu přicházeli, a tu majíce ochranu královskou a mnohé svobody, jako vůbec Němci nad lid domácí vyvíjati se počali, ba nikoho z Čechův a Moravanův mezi sebe k horám připustiti nechtěli. Tu počaly na novo kvěsti zlaté hory Jílovské, brzo prosluly též od starodávna známé Stříbrské hory nad Mží, stříbrné hory Jihlavské na Moravě a v Čechách a nad Sázavou povstal Brod Německý od německých horníkův založený, v sousedství kláštera Sedleckého pak objevily se nové stříbrodajné Hory Kutenské. Veliké užitky, jež tyto hory vydávaly, svedly bezpochyby krále Václava nejvíce k marnotratnictví a nemírné štedrosti. Říkávali prý, že štedří všeho dosti mívají, protož sobě peněz ani pokladův mnoho nevěšmali, a plnými rukama

je vyhazoval. Píše o něm Pražský kanovník František, kronikář český, že r. 1235 jistý Jílovský horník, jmenem Slojger, ovšem Němec, jemu veliký kus ryzího zlata, deset hřiven v sobě držícího darem přinesl. Král prý se z toho radoval, komorníci však to zlato do Václavovy postele uložili. Než král po několik nocí spáti nemoha řekl ku komorníkům svým: „Což to jest, že po tři noci oka zamhouřiti nemohu, ani usnouti? Snad tu nějaké čáry a kouzelnictví jsou toho příčina, i prohledejte lože mé.“ Komorníci tak učinivše dotčený kus zlata našli. A král prý řekl: „Hle tento poklad mi spáti nedal a sladkého snu mne zbavil, honem se ho chopte, a pryč jej ode mne odkliďte.“ A oni tak učinivše mezi sebou to zlato rozdělili. Vidíme z toho, že již tenkrát mělo zlato účinek člověka znepokojující, ačkoliv teď lidé právě z obrácené příčiny spáti nemohou, proto že zlata nemají.

Přemysl Otakar II.

1253—1278.

Od času Boleslava II. nenastoupil žádný panovník český tak rozsáhlou říší, jako Přemysl Otakar II. hned po smrti otce svého Václava. Čechy, Morava, horní Lužice, dolní a horní Rakousy byly nerozdílně spojeny pod jeho žezlem, tak že každá země zachována byla při svém starodávném zřízení, při svých sněmích a nejvyšších úřadech zemských. Jen nynější horní Lužici, to jest města Budišín, Zhořelici, Lubiji a Luban s jejich krajinami postoupil Přemysl již asi 1254 lénem markhraběti Otovi Braniborskému, svaku svému, jak se zdá za pomoc poskytnutou ve válce uherské. Než po čase císař Karel tyto země zase koruně České navrátil.

Přemysl Otakar II. byv v Rakousích zpraven o smrti otce svého, dne 17. října 1253 do Prahy přijel a vlády se ujal. Pánové na hradě Pražském do žalářů vsazeni a před soud postaveni nebyli prvé propuštěni z vazby své, pokud korunních statkův od krále Václava nepořádným způsobem nabytých koruně nenavrátili. Do soudu nad nimi potažen jest také posavadní nejvyšší komorník království Českého, pan Boreš z Riesenburka, který roku 1248 Přemysla před Mostským hradem bitvou přepadl a porazil. Když pak se ukázalo, že tento pan Boreš za předešlého krále hlavně byl účasten rozdávání statkův královských, byl i on zajat a dne 25. ledna 1354 do vězení na hradě Pražském

uvržen. I tak na čas své svobody a svého úřadu zbaven byl.

Tak počal Přemysl Otakar II. panování své; mnozí se té neobyčejné přísnosti ulekli, a že nemilostivého krále míti budou z toho soudili. A předce byl Přemysl muž povahy ušlechtilé, chování líbezného i zároveň vážného; byl pobožný, tak jak tehdejší požadovala pravidla rytířská, byl pilný v konání spravedlivosti, a jako pravý rytíř všude se slabých proti mocným zastával, liboval sobě v nádheře a ve skvostném lesku dle obyčeje toho času, avšak při tom byl předce rozumný hospodář i velice pečoval o rozmnožení svých důchodův i o jejich chování v dobrém pořádku; ve válce byl udatný, rázný a podnikavý, své panství uměl šířiti, jak se mu příležitost naskytla, a vydáváním moudrých zákonův přičiňoval se znamenitě o zvelebení říše své. Jedna věc byla, která Čechům památku jeho zkalila, jeho německé smýšlení od děda i otce zděděné a nevážnost k rodnému jazyku a k domácím mravům, z čehož Čechům mnohé křivdy a škody pošly. Chtě býti slavným králem Českým mnoho zemí německých svému panování podřídil, a jakkoliv svým zemím německým velikých dobrodiní prokázal, proto že byl Čech a přísně spravedlnosti sobě hleděl, nebyl mnohým Němcům předce po chuti, a tak záhy sobě zárodek svého konečného smutného pádu položil.

Vynutiv prvním činem svým navrácení královských hradů a statků od pánův, nedal sobě pokoje, až také všechny ostatní majetnosti koruny, které řádným způsobem zastaveny byly, od jejich držitelův vyplatil, nedbaje na nechť pánův těch, kteří by tyto statky rádi byli podrželi a ve své jmění dědičné obrátili. Zdá se pak, že hned v prvním čase po svém nastoupení nařídil nové a důkladné přestavování hradu Pražského, potom že se na statcích korunních dal ve stavění mnoha nových hradů, a v zakládání měst hrazených, netoliko pro obranu zemskou, nýbrž aby proti mocným pánům, kteří již na mnoze na vlastních pevných hradech sídlieli, přiměřeně opatřil moc a bezpečnost koruny.

Na samém počátku panování jeho stala se ještě jedna věc, o které se zmíniti musíme. Toho roku 1253 totiž byl v Římě od papeže Innocence IV. Stanislav, někdy biskup Krakovský, od Polského krále Boleslava Smělého r. 1079 před oltářem zabítý, za svatého vyhlášen; téhož roku pak v listopadu některé ostatky toho svatého nevědomo či zásluhou z Krakova do Prahy jsou přivezeny a ve slavném průvodu do chrámu sv. Víta vnešeny.

Přemysl Otakar II. spořádal tak rázně především domácí zležitosti své, pomýšlel nyní také na to, aby se s Uherským králem v pokoji vyrovnal, neboť král Bela IV. vždy ještě nepřátelsky se choval a rakouských zemí na Přemyslovi se domáhal. Proto hned po svém nastoupení vyjednal Přemysl příměří s Uhry, potom poslal Olomouckého biskupa Bru-

nona, jehož obratnost v řízení věcí politických již dobře byl seznal, pana Vítka z Jindřichova Hradce a rakouské pány Otů z Majsavy, Kadolda Moudrého a Weikarta z Terny do Uher, aby s králem Belou o mír jednali. Blízko města Budína stala se tedy již 3. dubna 1254 smlouva, dle níž oba králové, Český a Uherský, o Štýrsko v ten způsob roz-

Přemysl Otakar II. zakládá město Královec v Prusích 1255. (Str. 854.)

(113.)

dělit se měli, žeby jižní a východní díl Štýrska, kde teče řeka Mura, králi Uherskému, půlnoční menší díl, kde teče řeka Enže, králi Českému náležeti měl. Oba králové vzdali se všech svých jiných nárokův a byli hotovi, náhradu učiniti oběma dědičkám rakouským, Markétě a Gertrudě, aby se každá svého práva, Markéta na Štýrsko, Gertruda na Rakousko vzdala. Na počátku měsíce května 1254 sešli

se pak oba králové, Přemysl a Bela, v městě Prešpurku, a tu učiněn jest mezi nimi mír a obnoveno jest staré přátelství. Přemysl Otakar II. při tom, aby všechnu příčinu k řevnivosti odstranil, také se odřekl titulu vojvody Štýrského.

Nyní mohl Přemysl Otakar také pokoj ve svých zemích obnoviti a utvrditi. Nejvíce toho potřebovaly Rakousy, neboť tu po ně-

kolik let pro ustavičné vojny a nepokoje velké bylo bezvládí a veřejná bezpečnost scházela. Král Český Rakouské zemi té bezpečnosti v krátkém čase v takové míře zjednal, že Rakůšané sami ani tolik neočekávali. Nebylať to ovšem snadná věc, neboť mnozí pánové a rytíři rakouští, majíce dotud plnou zvůli, provozovali velké loupeže, a král musel mnoho takových vznešených zemských škůdců dáti oběsiti. Toho však mu po čase jejich přátelé ve zlém spomínali.

Křížácké tažení do Prus.

1254—1255.

Po slovanských národech v Polabí a na pobřeží Baltického moře osedlých, kteří nejposlednější přijali víru křesťanskou buď dobrovolně buď nuceně, byli již národové kmene litevského při Baltickém moři bydlící jediní v Evropě, kteří ještě v pohanské nevědomosti vězeli a modlám se klaněli. Zejména byli to Průšané, Litvíní, Žmudíní a Lotyší, na které již ovšem také po několik století Slované, jmenovitě Poláci co křesťané působili, aby křesťanskou víru přijali. Vojtěch, biskup Pražský, u Průšanův mučnickou smrt našel, aniž tím křesťanstvu cestu k nim proklestil. Slované ovšem neměli ani té ráznosti ani té dotíravosti, aby k obrácení svých pohanských sousedů užívali násilí, a s mečem v ruce nauku lásky jim hlásali, jako Němci. Předce však nejednomu křesťanskému knížeti hnusno bylo, míti za sousedy pouhé ještě pohany, kteří všech řádův křesťanských se vzdalovali a často bývali obtížnými. Tu byl jeden z knížat Polských, Konrád Mazovecký, kterému na tom záleželo, aby Průšané, jeho sousedé, konečně k nauce Kristově se obrátili a dobrými sousedy byli. Nemoha ale mnoho svéstí, povolal křížáky řádu Německého, kteří již po delší čas ze svaté země od Saracenův zapuzeni jsouce, po krajinách jiných se ohlíželi, kdeby pro církev bojovati mohli. Zdálo se knížeti Konrádovi, že tito němečtí rytíři nejsnáze Průšáky na křesťanství obrátí, a tak že jemu k dobrým, křesťanským sousedům pomohou. Netušil dobrák, že velkého nepřítele nejen na pohanské Průšáky, ale na svůj vlastní národ Polský přivolal, kterýž jednou velké bídy a psoty v Polsku způsobí a ku zkáze vlasti velice se přičiní.

Přišli tedy Němečtí křížáci ku knížeti Konrádovi na Mazovsko roku 1226, a kníže jim odevzdal svou vlastní krajinu Chelminskou v sou-

sedství Průšanův ležící, aby odtud dšlo své v Prusích počítí mohli. A oni hned svolali křížácké výpravy z Němec a počali obracování Průšanův na víru podle německého způsobu dobýváním jejich krajin, proléváním krve, loupeží a pustošením. I tak přispěním mnoha jiných Němcův dobyli a přivlastnili si pruských krajin Pomezanie, Pogesanie, Varmie a Natangu. Do dobytých krajin se hned množství Němcův z říše zatáhlo, a zakládali tam města, přisvojili si nejlepší živnosti, a násilně pokřtění Průšané ztratíce svobodu, ztratili brzo také jazyk svůj národní a zvláštnosti své odložiti museli. Avšak hlavní krajiny Pruské, Sambie, nemohli dobyti, a tu právě r. 1253 utrpěli tam od Průšanův zoufale se bránících notnou porážku. V Sambii byl svatý háj Romove, v kterém již sv. Vojtěch o život přišel, kde byla hlavní modloslužba všech kmenův pruských a litevských, a kde také nejbojovnější kmen pruský svá obydli měl.

Papež Innocenc IV., jsa největší přítel a podporovatel řádu Německých křížákův, uznával, že jest zapotřebí, aby se jim po jejich porážce r. 1253 vydatná pomoc odněkud zjedнала, i tu mezi tehdejšími křesťanskými králi především v Českého krále důvěřoval, žeby se moci svou křížákům propůjčil. Znae již jeho rytířskou mysl, jeho vroucnou nábožnost, jeho moc a snad i jeho přichylnost k duchu německému, poslal k němu svého legáta, českého Minoritu Bartoloměje, výmluvností slynoucího, aby Přemysla Otakara ku křížáckému tažení do Prus přemluvil. Přišel potom i sám nejvyšší mistr řádu Německého, Poppo z Osterny ku králi našemu do Čech, aby podporoval předsevzetí takové. Řád Německých rytířův byl se zatím v Čechách, od svého prvního přijetí do země před r. 1215, valně rozšířil a zmohl, a u panstva českého, podle příkladu dvoru královského německým duchem načichlého, valně přízně požíval. Kromě komendy Pražské u sv. Benedikta měli Němečtí rytíři pokud známo již druhou komendu v Chomútově, kromě několika far, dvorův a statkův, nedlouho později dostali te také na Moravu, a než toto století třinácte minulo, byly německé komendy v Hradci nad Labem, v Drobovicích u Čáslavi, v Řepíně u Mělníka, v Býčkovcích u Ploskovic, v Německém Brodě, v Jindřichově u Hradci, v Plzni, na Moravě pak v Opavě, Krnově, Moravském Krumlově, fary a statky v Miletíně, v Slavkově u Brna a na mnoha jiných místech. Česká šlechta valně do toho řádu vstupovala, a považovala to

za zvláštní zásluhu před Bohem, za skutek pokání a zadostučinění pro hříchy spáchané. Slavěk z rodu Hrabšicův, bratr Borše z Riesenburka, stav se mnichem a potom opatem v klášteře Oseckém, od svého děda založeném, již okolo roku 1239 od papeže biskupem Pruským byl učiněn, a na vyzvání papežovo a Německých rytířův s několika bratřími Cisterciány klášter opustil a k rozšiřování křesťanské víry mezi Prušany a Litviny do Prus se odebral, kdež posud ještě co biskup působil.

Přemysl Otakar II. vděčně přijal napomenutí papežovo, a jsa od pánův českých valně podporován ustanovil se na tom, že do Prus proti pohanům potáhne. Za celé leto 1254 zbrojil se tedy a přípravy k tomu tažení činil; pánové ze všech jeho českých i německých zemí přirazili k němu se svými brannými družinami, a pak počal tažení své 14. prosince 1254, když právě nastávala zima, a zamrzlé řeky v krajinách půlnočních usnadňovaly mocné a rychlé postupování vojska. O vánočních svátcích byl král již u svých bratrancův, Slezských knížat, ve Vratislavi. Tam se k němu se svým lidem připojil jeho svak, markhrabě Ota Braniborský, máje jeho sestru Boženu za manželku, a král Přemysl Otakar učinil ho hlavním vůdcem celé této výpravy. V měsíci lednu 1255 vtrhlo křížácké vojsko již do polských krajin na dolejší Visle, a u města Elbluhu čili, jak Němci říkají, Elbinku, očekával je již druhý králův svak, markhrabě Jindřich Míšeňský, který měl druhou hrávovou sestru Anešku za ženu. Také tu se k vojsku připojil nejvyšší mistr Německého řádu, Poppo z Osterny a jiní knížata; ano praví se, že i hrabě Rudolf Habsburský, potomní císař, na této křížácké výpravě při vojstě krále Českého se nalézal.

Tak veliké vojsko se ještě nikdy proti Prušanům do pole nevypravilo; spojená moc všech branných lidí počítala se na 60.000. A tu hnul se král Český od Elbluhu podle Frišké zátoky dolů až k svatému háji Romové. Nikdo nemohl zastaviti pochod křesťanského vojska, když do toho svatého háje vkročilo. Prodrali se křížáci až do vnitra jeho, svatý dub skáceli a spálili i se všemi modlami, a tak napořád všechno, co k pohanské modloslužbě náleželo, kazili a zničovali. Prušané v Sambii shlukli se u Rudavy, a tu teprvé krutá a krvavá bitva s nimi se strhla, v které byli poraženi a na útěk obráćeni. Utekli se mnozí na nějaký hrad, jehož křížáci s velkým důrazem dobývali. Tu teprvé nej přednější mužové mezi Prušany, ztrativše

naději, žeby mečům těchto apoštolů víry déle odolati mohli, poddávali se, a předstoupivše před krále Českého, poslušenství a poddanost mu slibovali, rukojmě za sebe podávali a jenom snažně prosili, aby je a jejich rodiny ráčil na milost přijmouti, a aby nedopouštěl, aby celý národ Pruský ukrutně byl vyhlazen. Přemysl Otakar žádal od nich především, aby přijali křest Boží, a když k tomu ochotnými býti se osvědčili, tu hned Olomoucký biskup Bruno, který též byl kříž na sebe vzal a mečem se opásav pro církev bojoval, jal se udělovati jim svátosti křestu. Král Český sám prvním šlechtici pruskému za kmotra se postavil, a jemu své německé jméno dal, Otakar. Totéž učinil Ota markhrabě Braniborský při druhém šlechtici, kterému dal při křtu jméno své Ota. Oba první pokřtěné Prušany král Český skvostnými rouchy obdaroval a jakožto křesťanské bratry je pozdravil. Tento příklad následovali všickni ostatní křesťanští knížata a rytíři ve vojstě křížáckém, a byli kmotry šlechticům pruským, až všickni byli pokřtěni. Že pak křížáci dle příkladu krále Českého s pokřtěnými Prušany vládně nakládali, tu národ Pruský, vida to, hned v prvních dnech valně přicházel, křesťanského křestu žádal a znamení nové víry vděčně přijímal. Tak celá Sambie dostala se v moc německým křížákům, všechna jsouc důrazem zbraně jejich polekána, a však vládností zase získána. Rukojmě, jež Prušané králi Českému postavili, odevzdal on rytířům řádu Německého, aby je v zástavě chovali, a když bylo všechno vykonáno, tu Přemysl Otakar ještě o to péčoval, aby panství křesťanské v Pruské zemi bylo utvrzeno založením města i hradu silného. I vyhlídl k tomu cíli místo vyvýšené nedaleko moře Baltického při řece Pregeli, a slavným způsobem toto městiště budoucího města poznamenal, kteréž ke cti Českého krále dostalo jméno Kralovec, po německu Königsberg, a podnes jest hlavním městem starých Pruských zemí. Zároveň ustanovil král, aby se v tomto městě vystavěl hlavní chrám biskupství Sambického, které tuto mělo se zříditi, a přikázal, aby byl posvěcen ke cti sv. Vojtěcha, biskupa Pražského, apoštola Pruského.

Na jiném místě, a sice ve Varmii, dva dni cesty od Kralovce, založil také biskup Olomoucký, Bruno ze Schaumburka, nové město, kterému po sobě jméno Braunsberg dal, a v něm též kostel a sídlo nového biskupství Varmínského založil. Pan Boreš z Riesenburka přijav sám řeholi německého řádu, založil v Prusích hrad Osek, v jiné krajině pak město Riesenburk a vsi Riesenwald a Riesenkirch. Později jeden pan Vítek z Rosenberka založil tam město Rosenberk.

Tak stalo se hlavně zásluhou Českého krále Přemysla Otakara II., jeho českých pánův a rytířův a jejich čeledí, že se německví mocně vkořenilo na dalekých březích moře Baltického, že řád Německých rytířův nazývá se nyní často jen Pruským řádem, odtud panství své šířil a po mnohá století nepřátelsky dorážel na sousední Litviny a Slované.

Celá výprava do Prus trvala jenom měsíc. Král Přemysl Otakar ještě jiné hrady pro bezpečnost dobyté země založiv odevzdal je všechny i s celou zemí řádu Německému a do své říše pospíchal. Již dne 6. února 1255 dojel do prvního města svého, do Opavy. Sláva jeho z této výpravy byla ve všech německých zemích veliká, neboť v skutku také podmanění Pruska bylo Němcům k veliké platnosti. Nejel pak Otakar z Opavy přímo do Prahy, nýbrž zajel do Rakous, kde se přes celý púst zdržoval, a zřídil tam některé pilné věci, teprv 8. dubna do Prahy se vrátil, kdežto tenkrát s velkou slávou přijat jest od duchovenstva i měšťanstva. Do hradu vjel toliko k vykonání pobožnosti ve chrámě sv. Víta, kdež jej očekával biskup Mikuláš s kanovníky Pražskými, načež se odebral dolů do města Pražského, bezpochyby do jakéhos prozatímního příbytku, poněvadž na hradě se stavělo.

Královna Markéta. Papežský legát.

1255—1256.

Král navrátil se z křižácké výpravy do Prahy držel okolo 10. května 1255 sněm v klášteře Strahovském, potom zajel do Vídně pro svou manželku Markétu Rakouskou, aby ji ponejprv do Čech přivedl. Vyjel s ní nejprv do Brna, a tu několik dní pobýv, přijel s ní 11. července 1255 do Prahy. Obyvatelé Pražští připravili své královně slavné přivítání. Vyšli proti ní kněží a žáci i všechen lid Pražský před brány městské a s velikým plesáním a s hudbou na rozličné nástroje uvedli ji do města. Na zejtrí pak ráno, 12. července, vyjela nová královna na hrad Pražský větším dílem k vykonání pobožnosti, a tu opět biskup Mikuláš i všickni kanovníci proti ní vyšli, též opatové z Břevnova a ze Strahova, se vším duchovenstvem svých klášterů, a ti všickni jsouce v drahá kostelní roucha oblečení vedli královnu s velikou uctivostí do chrámu sv. Víta až k stolici manžela jejího, krále Přemysla.

Roku 1255 přijel dne 13. května papežský legát Petr de Pontecorvo do Prahy, však

nevědomo, z jakých příčin papež ho poslal. Stalo se něco nemilého za času jeho přebývání v Praze. Měšťané Pražští totiž dopustili se hrubého násilí proti nějakému mnichu Benediktinu z kláštera Postoloprtského, tak totiž, že z rozkazu představených obce zajat jest, obrán a zle zneuctěn. Legát pro tento skutek dle usnesení s biskupem, kanovníky Pražskými a jinými preláty nařídil dne 9. června interdict ve městě Pražském, tak že služby Boží směly se vykonávat jen v tichosti, a nikdo z těch, proti kterým klatba zvlášť vyrčena byla, nesměl býti přítomen; každý den k večeru zvonilo se třikrát ve všech kostelích a zhasínány jsou svíčky k upamatování všech zajišťův a lupičův duchovenstva. Teprv po 14. dnech, 23. června učinili představení obce přísahy na zadostučinění za svůj bezprávný skutek, načež legát zase interdict vyzdvihl.

Postavení Přemysla Otakara II. v říši Německé. Arcibiskup Kolínský přijel nabízet jemu císařství.

1256.

Starším panovníkům českým bývali císařové Němečtí největší překážkou v rozvíjení moci jejich za hranicemi země, a často také i v tom, že ani svou moc doma utvrditi nemohli. Nyní této překážky nebylo, ano zdálo se některý čas, jakoby se měla Německá říše rozpadnouti. Po smrti císaře Bedřicha II. odebral se syn a nástupce jeho v Němcích, Konrád IV. do Itálie, aby tam chránil zbytky rodinného panství svého v Apulii. Zemřel tam však již po čtyřech letech r. 1254. Jeho strana v Němcích nepokusila se ani o volbu nového krále Německého. Proti Konrádovi dal papež jiného za krále Německého voliti, totiž Viléma Hollandského. Nejmocnější hlavou strany papežské byl Český král Přemysl Otakar II., jako před tím již jeho otec Václav I., a ten Viléma Hollandského uznával. Avšak moc toho Viléma byla malá, a měl v skutku co řídit jen s drobnými pány a malými knížaty na dolejší Rýně; mocnější knížata, duchovní i světští, neprokazovali mu vlastně žádného poslušenství, nýbrž, spravující své země jako neodvislí panovníci, potáhli podle možnosti i statky i práva císařská na sebe, každý ve svém sousedstvu.

Přemysl Otakar II. byl s několika mocnějšími knížaty v Němcích ve svazcích příbuzenství, a tudy v dobrém přátelství. Markhrabata Ota Braniborský a Jindřich Míšeňský byli jeho svakové, Bernard, vojvoda Korutanský, byl

Přemyslovi ujem, co manžel Jitky, sestry krále Václava I.; po jeho smrti nastoupil nyní r. 1256 jeho starší syn Oldřich, který někdy až do r. 1249 byl údělným knížetem na Břeclavsku na Moravě. Mladší Bernardův syn, Filip, byl prvé proboštem Vyšehradským, potom od r. 1246 arcibiskupem Salzburským, tedy sousedem Přemyslovy říše vedle horních Rakous. Tento Filip ovšem po čase mnohých nesnází konečně i Přemyslova neštěstí byl příčinou. Za nepřátele měl Přemysl Otakar II. jen dva vojvody Bavorské, Ludvíka a Jindřicha, jichžto otce Otu někdy král Václav I. z horních Rakous vypudil. Ludvík držel po otci dědictvím horní Bavorsky a Porýnské Falcko, Jindřich dolní Bavorsky. Mocnější nepřítel byl od poslední války Uherský král Bela IV., a ten měl po své straně Daniele, krále Halického a Krakovského knížete Boleslava Stydlivého. Z druhých knížat polských však drželi s králem Českým co jeho bratrance a přátelé dolnoslezští knížata, synové Jindřicha Pobožného, knížete Vratislavského, a také Vladislav, kníže Opolský, v horním Slezsku měl se k němu přátelsky.

Z přátelských a nepřátelských těch okolností pocházely všeliké zahraniční záležitosti, v kterých král Přemysl Otakar II. činné účastenství míti musel, a také za nejdelší čas jeho panování končily se skoro vždycky novým rozšířením říše České neb jiným rozmnožením moci královny.

Nyní umřel tohoto roku 1256 dne 28. ledna smrtí násilnou také Vilém Hollandský, král Německý, a teď bylo se ohlížeti po nové světské hlavě v osiřelé Římské říši. Byl tu ještě Konrada IV. z Hohenstaufu syn Konradin, avšak teprv čtyřletý, aniž by ho papež jakožto nepřítel rodu Hohenstaufského k panování na císařském trůnu byl připustil. Velký tedy zmatek v říši nastal, všechen pořádek a pokoj zmizel, a mocnější utlačoval slabšího. První volenec říšský, arcibiskup Mohučský nalézal se tehdy ve vězení vojvody Albrechta Brunšvického, a proto svůj hlas k volení nového Německého krále postoupil druhému volenci, arcibiskupovi Kolínskému, kterým tehdy byl hrabě Konrad z Honhensteden. Ten vládl tedy dvěma hlasy, a mohl při volbě jimi rozhodnouti. Nevěděl o lepším knížeti, který by mohl Německým králem a císařem býti, nežli byl Český král Přemysl Otakar II., který teprv před rokem Němcům tak důležitou zem, totiž Prusko, zaopatřil a do rukou dal. Zdvihl se tedy tento arcibiskup v letě téhož roku 1256 a cestu do

Čech ku králi Přemyslovi nastoupil, aby ho k přijetí německé koruny přemluvil.

Přijel dne 17. července s četným a slavným průvodem hrabat a rytířův německých do Prahy. Král Přemysl Otakar přijal ho s velikou přívětivostí, a že se ještě na hradě stavělo, ubostil arcibiskupa v klášteře Strahovském. V tom klášteře se arcibiskupovi a jeho předním průvodcům velmi líbilo, tak že dne 22. července dle tehdejšího obyčeje přijal bratrství v řádu Premonstratském i s mnohými svými průvodci, a když se loučil, každému, kdo ten klášter v jisté výroční svátky navštíví, odpustky udělil. Do chrámu sv. Víta nemínil jíti se slávou, nýbrž jen ve světském oděvu jej navštívil k vykonání úcty svatým mučenníkům českým v něm odpočívajícím.

Král Přemysl Otakar II. jeho nabídnutí nepřijal, mysle, že lépe jest býti mocným Českým králem, nežli pěstovati hodnotu císařství Římského, nyní již tak sniženou, a potýkati se stále s knížaty odbojnými, kteří všemu poslušnosti odvykli. Chybil však velice, že po císařské koruně nesáhl, když již tolik zasahoval do věcí německých. Byl by jinak jednal, kdyby byl mohl tušiti, jaké neštěstí mu po čase z té říše připraveno bude. Arcibiskup Kolínský, Konrad z Honhensteden, nepořídív u krále, však od něho hojně obdarován, opustil Prahu zas dne 10. srpna 1256.

Mezi německými volenci utvořily se potom dvě strany, jednu vedl řečený arcibiskup Kolínský Konrad, druhou arcibiskup Trevírský. Král Český postoupil jakožto volenec v Římské říši svůj hlas také arcibiskupovi Kolínskému, tak že ten nyní tři hlasy dáti mohl. I tak stalo se volení vedením jeho dne 13. ledna následujícího roku 1257 blíž Frankfurtu nad Mohanem, i zvolen jest téměř v rok po smrti Viléma Hollandského nový král Německý, bratr krále Jindřicha III. Anglického, hrabě Richard z Cornwallu, kterýž sám ani pidi země v Němcích neměl. Byl tedy ještě méně mocný, nežli jeho předchůdce, avšak knížata německá nyní nechtěli císaře mocného, který by je k poslušnosti nutiti mohl. Když král Přemysl Otakar II. o té volbě zvěděl, tu vypravil hned slavné poselství od sebe do Němec, aby osvědčilo, že král Český tuto volbu uznává, že hotov jest, volenému králi Richardovi, jakmile by do Němec přišel, osobně poklonu svou učiniti, a k jeho službám 16.000 oděncův postaviti.

Druhá strana volencův německých neuznala Richarda, nýbrž sešedši se 1. dubna 1257 vedeni jsou od arcibiskupa Trevírského, Alfonsa

Kastilského za krále Německého vyhlásila, který nikdy ani na půdu Německou nevstoupil. Byl té příbuzný krále Českého, neboť jeho matka byla sestra Přemyslovy matky, Kunhuty z Hohenstaufu. Přemysl Otakar II. se však krále Richarda držel až do smrti téhož.

Toho roku 1256 před sv. Václavem přišli do Prahy noví mniši řádu sv. Augustina, kteří se zvali „fratres de poenitentia beatorum martyrum“, to jest kajícími bratřimi. Dostali místo ve městě Pražském blíž břehu Vltavského, a vystavěli si tam klášter s kostelem sv. Kříže většího. Později zvali se Ciriáky a dostali také jiných sídel.

Zvelebení hradu a založení Menšího města Pražského.

1257.

Na začátku roku 1257 přestěhoval se král Přemysl Otakar II. bezpochyby s celým dvorem svým z města na obnovený a zvelebený hrad Pražský, v němž odtud své stálé sídlo měl. Dal totiž opevniti hrad kolem do kola novými zdmi, věžemi a příkopy. Po zdech mohlo se kolem do kola od jedné věže ke druhé choditi po kryté chodbě. Brány byly dvě, jako za starších časův, totiž přední čili veliká a zadní čili malá brána. Příkop před velkou branou, ku které se přicházelo z placu nyní Hradčanského, byl 40 loket široký a 50 loket hluboký, a přetřel celý hřbet, kterým souvisí hrad s ostatní Hradčanskou výšinou. Královský palác na hradě začínal, jako posud, u pozdějšího kostela Všeck Svátých, a táhl se křídlem svým západním, teprve v posledních letech za Václava I. přistavěným až blízko k velké bráně nad rajskou zahradu. Proto se to křídlo také r a j s k ý m dvorem zvalo. Tuto stál také před chrámem sv. Víta ještě dům biskupův proti věži biskupské od starodávna tak nazvané. Obydlí purkhrabí Pražského stávalo vedle zadní čili malé brány zámecké, tam kde až posud stojí stavení tak nazvaného starého úřadu nejvyššího purkhrabí. Kromě Černé věže vedle této brány, již ze starších časův pocházející, zachovala se z hradeb a věží nyní od Přemysla Otakara II. nově vystavěných částka nad půlnočním příkopem strmicí s věžemi kulatými, kterým se nyní říká Daliborka, Mihulka a Bílá věž. Také tu jest část té kryté chodby po hradbách.

Hned po dokončení staveb ve hradě předsedl král Přemysl již zas jinou stavbu, která poněkud s hradem souvisela. Časné z jara

r. 1257 vydal totiž rozkaz, aby všickni obyvatelé na posavadním Malostranském podhradí, nápravníci a poddaní královští, řemeslníci a všeho druhu služebníci, kteří dotud sloužili pod správu úředníkův hradských, domy své opustili a pryč odtud na jiné královské pozemky se vystěhovali. Král maje zálibu v Němcích a ještě více v rozličném novém průmyslu a v umělostech, jakéž oni provozovali zvláště v krajinách nizozemských, nechtěl čekati, až by jeho Čechové na tomto podhradí jim dovedli se vyrovnati, kdyby se jim k tomu příležitosti a nevyhnutelných výhod poskytl, nýbrž raději je s jejich nemalou křivdou a škodou od sebe zcela odstrčil, Němce povolal a jim toto Malostranské podhradí ve svobodné jmění prodal. Těmto Němcům slíbil svou obzvláštní královskou ochranu, osvobodil je od právomocnosti hradských úředníkův, a aby se sami svým německým právem spravovali, jim dopustil, tak aby jenom jemu, králi, bezprostředně poddání, věrností a poslušností zavázáni byli. Jedna výminka byla ještě ta, aby se do jistého času pevnými hradbami obeházeli, k čemuž jim též poskytl všemožných výhod a pomoci. Proto jak mile se ti Němci na Malé straně osadili, hned se i hraditi počali. Hradby a příkopy se tří stran se dělaly; proti hradu královskému zůstalo to nové město otevřeno; hradby jeho se tedy táhly od řeky Vltavy vzhůru ke hradu; mostní věž a ohrazení biskupského dvora a Johanitského kostela byly také do ohrady toho města vtaženy. A tak naproti staršímu městu Pražskému na pravém břehu Vltavy povstalo nyní druhé, nové město na levém břehu pod samým hradem. Od těch dob zvalo se starší město Starým anebo Větším, a toto druhé Novým anebo Menším městem Pražským.

Ztenčení moci županův. Nejvyšší purkhrabí. Nejvyšší zemský soud. Zřízení královských popraveč. Úředníci na Moravě.

Král Přemysl Otakar II. podnikl v starém zřízení zemském od Boleslava I. až dotud zachovaném veliké proměny, a stal se původcem nových řádův, k německým řádům více podobných. Hlavní jeho záměr byl, aby se utvořil v zemi nový svobodný stav občanský, stav městský, který by králi ve všem ke vděčnosti a tudíž i k věrnosti byl zavázán, krále proti pánům a rytířům podporoval, průmysl a ob-

chod zvelebil, a k rozmnožení královských důchodů přispíval. Proto král mnoho měst zakládal. Svobodná města nemohla by se však vyvinouti při dosavadní moci, jakou župani v celé zemi provozovali, a při té poddanosti, v jaké se nalézali od prvopočátku obyvatelé starých podhradí a tržních míst.

Proto musel král Přemysl především velkou moc županův obmeziti, a následkem toho celé staré župní zřízení proměnit. Župani měli dotud celou politickou a vojenskou správu v rukou svých; sám král Přemysl Otakar II. to viděl, když r. 1248 proti svému otci se pozdvihl, kterak mohli, když se spojili, i jeho otce s trůnu sehnati. Za jeho otce dokonce mnozí dle příkladu v Němcích vídaného také o to usilovali, aby své župy a župní hrady děditi mohli, a král Václav kromě mnohých statkův i ne jeden župní hrad dílem zastavil, dílem dokonce pánům ve vlastnost daroval, jako Ojířovi z Fridberku Břilinu, pánům z Lichtenburka Čáslav, jinému Kladsko.

Aby tak dále nebylo, co činil král Přemysl? Kázal stavěti po župách mnoho nových hradův dle způsobu německého na strmých skalách, odevzdal jejich správu méně znamenitým mužům, jež jmenoval po německu purkhrabí, každému menší okres vykázal, tak že jeden ode druhého byl neodvislý, a jenom králi podřízený. Král sám nemohá pro mnohé jiné zaměstnání sám nad nimi všemi správu vésti, ustanovil za sebe purkhrabí Pražského, kterýž jako náměstek králův začal se po čase jmenovati nejvyšším purkhrabím království Českého. Od toho času byli znamenitější purkhrabové jenom na pohraničních, nejdůležitějších hradech, jako na Přimdě, na hradě Domažlickém, na Landeswartě nad Mostem, na Kladsku, později když r. 1265 Chebsko s Čechy zase bylo spojeno, na Chebském hradě, a také na Zvíkově, hradě znamenitém, který strní na skále nad spojením dvou řek, Vltavy a Otavy. Purkhrabský úřad na těchto hradech spravovali vždycky mužové ze znamenitějších panských rodův.

Cúdy čili župní soudy zůstaly jak dříve byly, však jejich pravomocnost byla již od krále Přemysla Otakara I., jak jsme na svém místě pověděli, obmezena, a mnohé věci rozsuzovala Pražská cúda, při které sám král nebo jeho náměstek, dvorský soudí, zasedal. Nynější král Přemysl Otakar II., učinil však z Pražské cúdy nejvyšší soud zemský, nade všemi starými cúdami v království Českém postavený, v kterém ne již pouze úředníci hradští, nýbrž nej-

přednější pánové a rytíři z celé země zasedali. Představený toho soudu zval se nyní nejvyšším zemským soudím, a byl hned po nejvyšším purkhrabí nejpřednějším zemským úředníkem.

Při ztenčené moci županův, nyní purkhrabův, kteří nálezy čili výroky soudu vykonávali, bylo by se mohlo nyní státi, žeby k vykonání toho, co soud za právo našel, nebyli měli dostatečné moci po ruce, a žeby tak ve mnohých případech, zvláště když se proti některému mocnému pánu od soudu zakročiti mělo, nemohl spravedlnosti plný průchod zjednat býti. Aby se tak státi nemohlo, zřídil král Přemysl Otakar II. ve všech župách tak nazvané královské popravce. Takových popravců bylo v župě obyčejně šest, totiž tři ze stavu panského a tři ze stavu rytířského, a ti vykonávali nálezy soudu, bděli nad veřejnou bezpečností, dávali loupežníky, zháře a jiné zločince chytati, a potom jak soud nad nimi vyřkl, trestem je opatřiti. Král k tomu úřadu vybíral zachovalé a zámožné muže, kteří považujíce toto povolání za čestný úřad, zvláštní náhrady nepožadovali, tak že po čase některé nejznamenitější rodiny v zemi o to usilovaly, aby úřad popravčí byl u nich dědičným.

Kdo nebyl s nálezem župního soudu spokojen, anebo kdo se domníval, že se mu od něho křivda stala, zanesl svou při k nejvyššímu soudu zemskému, k němuž bylo tedy odvolání čili apellací z celého království. Také znamenitější pře, kde se o velké věci jednalo, podávány jsou hned k nejvyššímu soudu, který též rozsuzoval všechny pře týkající se osob od župních soudů vyjmutých, jako byly znamenití pánové a zvláště ústavy duchovní podle privileji a výsad od časův krále Přemysla Otakara I. jim udělených.

Pomalu začínalo jméno župa ustupovati jménu kraj, tak jako jméno župan proměnilo se v purkhrabí, a namnoze se stalo, že více žup bylo potom v jednom kraji zahrnuto, tak že po čase bylo potom mnohem méně krajův nežli bývalo starých žup. Z cúd čili župních soudů staly se krajské soudy a popravci zvali se krajskými popravci. Znamenati sluší, že v Čechách Plzeňská cúda čili pozdější krajský soud Plzeňský nejdéle samostatně své soudní záležitosti odbýval, a teprve za krále Karla nejvyššímu soudu zemskému byl podřízen, ačkoliv před tím již někdy od téhož nejvyššího soudu poučení přijímal.

Od časův, kdy Morava jakožto markhrabství dostala se v moc a spravování jediného knížete, byly tam jako v Čechách zemské úřady

zřízeny. Tak již od r. 1197 zjevují se zvláštní královští čili markhrabští podkomoří, kteří s počátku první místo zaujímali, však po Přemyslu Otakarovi II. zemským správcům, jižto se potom zemští hejtmani zvali, ustoupiti musili. Také tu byli nejvyšší písařové zemští, maršálkové, číšníci, hofmistři a v každém bývalém knížetství komorníci, sudí a královští popravci, totiž Olomoučtí, Brněnští a Znojmenští až do konce 15. století, načež jiné zřízení těch úřadův nastalo.

Kterak povstaly zemské desky.

Již od nepamětných časův, snad již za panstva vedly se při každé cůdě písemní soudní rejstříky. Ty se psaly snad původně na dřevěných deskách, později na pergameně, i zůstalo jim jméno desky, anebo jak se za starodávna říkávalo dsky. Tyto soudní rejstříky čili desky obsahovaly s počátku všecko to, co v každé při za právo bylo uznáno čili nalezeno, a v čas soudu mohl každý, kdo čísti uměl, do nich nahlížeti, aby zvěděl, kterak každá pře byla rozsouzena.

Když pak nyní za Přemysla Otakara II. cůda Pražská v nejvyšší zemský soud se proměnila, tu se do jejích desk nezapisovaly pouze soudní nálezy týkající se jen župy Pražské, nýbrž tu se do nich vkládaly soudní zápisky týkající se celé země, a to byl počátek zemských desk; a že se nejvyšší zemský soud na hradě Pražském odbýval, také zemské desky od těch dob jen tam se chovaly až do časův císaře Josefa II.

Tyto zemské desky obsahovaly s počátku ovšem pouze záležitosti takové, které se jenom soudu samého týkaly, jako soudní žaloby, půhony, to jest spisy, kterými soud obžalované osoby před sebe poháněl, svědomí, to jest výpovědi svědkův, a nálezy, to jest spisy, kterými soud oznamoval, co za právo našel, a tomu podobné věci. Avšak před shromážděným soudem zemským, jako před obličejem celé země, děly se také jiné právní věci, totiž prokazovaly se zápisy o koupi a prodeji pozemských statkův, o jejich postupování, o smlouvách vzhledem nich učiněných, o závětech čili posledních pořízeních, o nastupování dědictví, o dělení statkův a podobná veřejná osvědčování; — a tu se všechny podobné zápisy také do zemských desk vkládati počaly, a mohl do těch zápisův též každý, komu na tom záleželo, nahlížeti. K tomu všemu ukládaly se do těch desk zem-

ských všechny nálezy sněmu zemského, a všechny veřejné zápisy a smlouvy zemské, a tak desky zemské staly se schránkou všech práv jak veřejných tak soukromých v celém království Českém, kterými se všechny politické i právní záležitosti řídily, jako se až do dnešního dne zákonní pořádek a jistota jmění jimi zachovává. Znamenati sluší že takového ústavu kromě Čech dlouho ještě žádná jiná země v celé Evropě neměla.

Kterak Přemysl Otakar II. města zvelebil a rozmnožil a měšťanský stav utvořil.

Přemysl Otakar II. sám se často ve svých listech vyjádřil, že největší péče vlády jeho k tomu obrácena jest, aby se jeho země mnohými lidnatými a hrazenými městy nejen ozdobily, ale také aby tato města jim proti domácím a venkovským nepřátelům za ochranu sloužila.

Byla již některá města za předešlých dvou králův zřízena a vlastními obecními právy vysazena, jakož jsme se již na svém místě zmínili. V Čechách jmenovitě kromě obce Pražské již za Přemysla Otakara I. proměnil se Hradec nad Labem, prvé župní hrad, v město královské, na Moravě dal již kníže Vladimír Olomoucký v samém začátku toho století městské obci Olomoucké vlastní městské právo, potom i Brno podobného práva dosáhlo, též i Hlubčice a Opava. Za Václava I. založeno jest v Čechách město Beroun, původně Beron čili Verona nazvané, na místě vesnické osady řečené „na brodě“, totiž přes Mži, ze župních hradů pak povstala města Litoměřice, Zatec a Klatovy, na Moravě bezpochyby Znojmo a Jihlava a počalo také město Uničov.

Však teprv Přemysl Otakar II. skoro všechna důležitější místa, kde se obchod a průmysl provozoval, ve výsadní královská města proměňoval. Aby to ve starých župních sídlech rychleji šlo, učinil jako v Menším městě Pražském; všechny nápravníky a poddané na podhradí kázal z příbytkův jejich vyhnati a na jejich místo přivolané Němce osaditi. Tak založil královská města Plzeň, před tím jedno z předních župních míst, Mělník, Kladsko, Chrudim, bezpochyby i Čáslav a Litomyšl, Kadaň, Locket, Domažlice, a vedle starého župního sídla Kúřimi založil nové město Kouřim. Vedle hranic moravských v krajině, kde se „na políčkách“ říkalo, povstalo město Polička; opodál župního hradu Vratislavi, kterýžto nyní zacházel, vystavěl král r. 1263 zcela nové mě-

sto Mýto Vysoké; při starodávném cle na Labi při ústí řeky Bělíny vzalo tehdy počátek svůj město Ústí nad Labem a u ccla pomezního a trhu starodávného na Hněvině Mostě pod hradem Landeswartou založeno jest r. 1273 město Most, jemuž Němci nyní Brůx říkati počali; v bývalé župě Oldřišské též nad Labem stavělo se zcela nové město Kolín nad Labem s hradem královským; osadu Budějovice u Vltavy, kterou před tím bezpochyby Budějov Vítkovic založil, vzal král jakémusi Čécovi davmu náhradu za to, a proměnil ji r. 1265 v město Budějovice; podobně koupil od Vítkoviců staré Hradiště nad Lužnicí, a vystavěl na něm pevné město, na jehož místě potom Husité Horu Tábor založili. Město Louny nad Ohří též král Přemysl založil, a nad Otavou, kde zlatý písek ryžovali, město Písek, kde hrad, kostel, hradby, brány, most přes Otavu a Dominikánský klášter, všecko v jednom čase bylo stavěno. Ještě také město Nymburk nad Labem bylo založeno v krajině rovné a lučinaté, a snad i Nový Bydžov nad Cidlinou, Dvůr nad Labem a Jaroměř. Nade Mží při starodávných stříbrných dolech povstalo nyní horní město Stříbro, a nad stříbrnými doly blízko Sedleckého kláštera nedávno otevřenými zrůstala městská obec Kutná Hora řečená. V starém Záhošti pak založil král Přemysl Otakar II. r. 1255 město Žitavu podle tamějšího královského hradu. A jakož král zakládáním měst, a osazováním jich německými měšťany nalezl nový a hojný pramen královských důchodův, tak též i pánové a kláštery buď bývalé tržní vsi v města proměňovali buď zcela nově je zakládali.

Na Moravě založil král Přemysl Otakar II. r. 1253, maje ještě válku s Belou, králem Uherským, na místě bývalého Velehradu, na ostrově řeky Moravy, kde se „na hradišti“ říkalo, zcela nové město se silnými hradbami, a poněvadž mělo zvláště za ochranu Moravy před vpády Uhrův sloužiti, nazváno jest Hradiště Uherské. Jiná města moravská za jeho panování založená, byly Jaroměřice, Jemnice, Kyjov a potom mnohé menší, jež pánové a kláštery městským právem vysadili. Tu tedy stavělo se horlivě na nových městech ve všech končinách České a Moravské země; vyměřovaly se pozemky městům postoupené, ulice a náměstí, stavěly se velké městské chrámy ve způsobě gotickém, hradby a věže, a obyčejně také některý klášter blíž hradeb městských, napřed buď Dominikánský buď Minoritský, později Augustiánský (jako v Jaroměři) neb Karmelitánský, kteřížto

řádové také již nyní k nám přicházeli. Větší město Pražské mělo ovšem ulice úzké a křivé, neboť dávno před jeho obezděním po mnohá století bylo podhradím lidnatým, mnohými domy zastaveným; avšak ve mladších městech v tomto století nově stavěných vyměřovaly se ulice rovné a prostranné, a tu zvláště vynikají pravidelností svou Budějovice, Plzeň, Beroun a některá jiná města, jejichžto poloha nepřekážela vedení rovných a přímých ulic pravidelně se proplétajících. Stavení hradeb, bašt a věží ponechával král měšťanům samým, však jim v tom pomáhal a všemožného ulehčení poskytoval, a zároveň přikazoval, aby do jistého času ohrazení města dokonáno bylo. Hradby města Kolína nad Labem prosluly svou pevností a dobrým uspořádáním, protož král Přemysl Otakar II. všem nově se hradícím městům přikázal, aby své hradby na způsob Kolínských stavěly. Kolínské hradby totiž zdvihaly se na dvacet loket nad polohou města, a byly při nich kulaté věže a nižší bašty; před nimi pak se táhl hluboký příkop po obou stranách vyzděný. Nad každou ze čtyř bran vypínaly se tři věže. Mnohá města ohradila se však dvojnásobnými hradbami, a mezi prvními a druhými byl tak zvaný parkán. Zcela zvláštním způsobem ohradil se Nymburk nad Labem: z Labe totiž vedeny jsou dva silné proudy vody okolo celého města, a dvojnásobné hradby z cihel veskrz vystavěny byly, a čtyřhrané cihlové věže dosti blízko sebe při těch hradbách se vypínaly, jak se to po části ještě podnes tam spatruje. Tento způsob hrazení města přinesli Němci v Nymburce osazení z dolnorýnských zemí, původní vlasti své. Také hradby města Hradce nad Labem byly z cihel stavěny, proto že kamených lomů na blízku není.

Královská města vysazena byla od krále tak, že měšťané nejen domů, z nichž obyvatelstvo domácích a starších musilo se vystěhovati, než i polnosti v nejbližším okolí za roční plat ve svobodné držení dostali. Každé město mělo své výsady na týdenní a výroční trhy a na rozličné svobody v provozování živností, tak že na mli okolo města nesměl obyčejně kromě kováře žádný jiný řemeslník své řemeslo provozovati, aby měšťanům výživu nekazil, a kdokoliv vezl zboží opodál města, musel s ním do města zjetí, tu se zastaviti a určitý čas na prodej to zboží vyložiti, což se nazývalo skladním právem. Při tom vybíralo se z toho zboží clo čili ungelt pro krále. Purkhrabí královských hradů, bývalí županové, neměli žádné moci ve městech, neboť měšťané řídili se svým vlastním měst-

ským právem a obecním řádem. Rychtář s přísedními z obce čili konšely vykonávali moc soudní. Soud čili rychta náležela králi, byla však někde dědičně propůjčena, jinde a obyčejněji ročně pronajímána za určitý plat do komory královské; držitel neb nájemce takový slul rychtář, a bral požitky z pokut a platů za vykonávání soudní. On anebo jeho náměstek řídil jednání při soudu, konšelé pak vydávali nálezy. Tyto konšele král sám dosazoval z prostředka měšťanův, měšťané však navrhovali osoby ze sebe k tomu úřadu způsobilé. Konšelé pak všechny záležitosti obce spravovali, majíce krom soudů, na kterých rychtář předsedal, tudíž první místo měl, v ostatních záležitostech svého purkmistra. Tím byl vždycky jeden z nich na jistý čas od nich zvolený, tak že střídavě každý konšel na ten jistý čas purkmistrem býti mohl. V Praze ve Větším městě vystřídal se purkmistr každou čtvrtou neděli. V důležitějších věcech povolali konšele také jiné vzácnější měšťany čili starší obce do rady, někdy v neobyčejných případech svolávala se však celá čili velická obec, ku které všickni měšťané náleželi.

Jako nejvyšší purkhrabí Pražský měl sobě podřízené všechny purkhrabí v župách anebo v krajích, tak zřídil sobě král Přemysl Otakar II. ještě jednoho zemského úředníka, kterého učinil představeným čili ředitelem všech měst královských. To byl královský podkomoří. Již jméno jeho ukazuje, že býval před tím toliko pomocníkem čili náměstkem nejvyššího komorníka království Českého, nyní však stal se samostatným úředníkem, a jeho úřad byl brzy jeden z nejdůležitějších v zemi. On každoročně po královských městech jezdil, rychty ve jménu krále pronajímal, konšele čili rady městské obnovoval, komorní důchody z měst vybíral a důležitější záležitosti městských obcí rovnal. Když král od měst anebo od kněží chtěl žádati nějakých daní čili mimořádných pomocí, anebo když se chtěl s nimi raditi o věcech, které se jich týkaly, tu královský podkomoří svolával města a opaty a jiné duchovenstvo statky zemskými nadané ku sjezdům, které se zemským sněmům rovnaly, poněvadž na ně také pánové a rytíři přicházeli. Podkomoří měl také kromě měst dohled na rozličné důchody královské, jako z hornictví, které se nyní od německých podnikatelův provozovalo, z mince, z cel a mýt a jiné podobné.

Města se vesměs řídila právem městským, a to bylo právo od německých měšťanův z ciziny do země přinešené. Bylať

však v samých Němcích rozličná práva městská, povstavše ze starých právních obyčejův německých a starořímských; nejrozšířenější bylo však městské právo Magdeburské a právo Švabských měst. Ani jedno ani druhé nebylo hned v našich městských obcích zavedeno, neboť právo Starého čili Většího města Pražského zakládalo se ještě na prvním obecním řádu, jakého první Němci v Čechách, na Poříví pod Prahou osedlí užívali, které jim po čase kníže Soběslav II. asi r. 1178 potvrdil a rozmnožil. Pozdějšími nálezy konšelův Staroměstských bylo ještě více rozmnoženo a rozšířeno, a mnohá nová města v Čechách se nyní tímto Staroměstským právem řídila, v pochybných případech Staroměstské rady se otazovala a k ní se odvolávala. Jiného městského práva užívaly městské obce Olomoucká, Brněnská, Hlubčická a Jihlavská a jiné na Moravě. Tu však některé obce Magdeburské právo přijaly, k čemuž král jim povolení dal, nejdříve na Moravě, potom i v Čechách. Tuto jmenovitě byly Litoměřice sídlem nej přednější kmetské stolice Magdeburského práva, kteréž potom přijato jest také v Menším městě Pražském, v Hradci nad Labem, v Nymburce, v Ústínad Labem, v Žatči a v Lounech, potom v poddaných městech Děčíně, České Kamenici, v Lipém, v Krupce a v jiných. Ze soudův těchto měst šlo odvolání do Litoměřic a někdy i do Magdeburka samého, jakožto zřídila, kde Magdeburskému právu nejlépe rozuměti měli. A takové odvolávání do ciziny trpělo se až do časův krále Ferdinanda I., který to zakázal. — Nejvyšší odvolání ze všech měst bylo ovšem ku králi samému, v jehož jméno soudil takové pře odvolané zvláštní sudí dvorský měst královských čili jak se poněmčile říkalo hofrichtér, muž ze stavu městského v právech znalý. On i podkomoří, kterému byl někdy zasedávali hned s konšely na soudech městských, když to za dobré uznali.

Tak dovršeno jest za krále Přemysla Otakara II. utvoření nového stavu městského, kterým se posavadní řády v zemi znamenitě proměnily avšak také velmi zapletly. Staroslovanská rovnost všech svobodných občanův před soudem nyní úplně zmizela, stavové se přísně od sebe oddělili, stav duchovní, panský, rytířský a městský, každý měl, jako v západních zemích, své zvláštní soudy, svá zvláštní práva, do kterých mu druhý nesměl sáhati. Za Přemysla Otakara II. mohla již města

těž pozemské statky držeti, a nabyta tudíž práv politických, tak že jejich poslancové již také na zemské sněmy chodili. Ve všech tehdejších městech Němci z ciziny přišli panovali, a jsouce cvičenější v rozličných nových řemeslích a umělostech, na domácí slovanské obyvatelstvo, které na mnoze pod krutou správou starých župních úředníkův, a poddanstvím jsouc vždy víc a více sklíčeno, ve zlých okolnostech zůstávalo. Také mniši v klášterích městských, nejvíce řádův žebavých, byli větším dílem Němci, neboť jejich vyšší představení Čechy a Moravany, kteří do těch řádův vstoupili, do cizozemských klášterův rozstrkali, do českých a moravských klášterův samých Němcův posílajíce, nač sám král Přemysl Otakar II. žehral a na to si v Římě stížnost vedl. Němečtí měšťané nemohli však zameziti, aby i domácí lid v právech jejich účastenství měl. A Slované se brzy také v městské živobyčí vpravili, a po stu letech již jak počtem tak i provozováním živností Němcům se v městech rovnati počínali.

Osazování Němcův na venkově.

Dříve jsme o tom zmínku učinili, že již král Přemysl Otakar I. počal se první dotýkati pomezních lesův, a že dopouštěl je mýtití a nové osady v nich zakládati. Králi Přemyslu Otakarovi II. zdálo se pak, že těch lesův pro ochranu země již zcela není zapotřebí, poněvadž postaviv tolik měst hrazených myslil, že jsou dostatečné, aby zemi chránily. Mimo to hleděl zalidněním a zoráním pomezních lesův, pokud ještě ku koruně náležely a nebyly již dříve klášterům a pánům darovány, zjednati sobě nové příjmy. Domácí osadníci nemohli ovšem postáti dosti rychle, aby tyto lesy zorali a nové osady v nich založili, proto je král rozprodával osadníkům německým, kteří již mimo to od delšího času přicházeli z krajin západních obyvateli přeplněných, aby v zemích slovanských a uherských pohodlnější živobyčí vyhledávali. A tak byli nejvíce tři české pohraničné lesní župy německými osadníky v dosti krátkém čase naplněny, totiž župa druhdy Sedlecká nyní Loketská až po řeku Ohři, župa druhdy Úpská nyní Trutnovská, v níž byly prameny řek Labe a Úpy, a župa Kladská. Staré české obyvatelstvo v těchto stranách brzo se muselo vytratiti v návalu cizincův, kteří všecko vsude opanovali, český jazyk pak počal silnou ujmu trpěti a v celých krajinách staročeských vymírati.

Za příkladem krále i pánové a zvláště klášterové statky své v pomezních lesích Němci osazovali. O kláštere Oseckém jsme již dříve pověděli, že první Němce přes Krušné hory do Čech na své statky převáděl, totéž potom činil klášter Tepelský, osadiv Žandov a jeho okolí novými obyvateli z Němec, klášter Břevnovský pak, obdržev újezd Polický, lesní krajinu Broumovskou v župě Kladské rovněž Němci zalidnil. Premonstrati Litomyšlští přivedli první německé osadníky do krajin nad Orlicí blíž hranic moravských, a klášter Želivský na svých statcích též pilně německé osady zakládal, které se však po čase mezi domácím obyvatelstvem počestily. V krajinách půlnočních, které mezují s horní Lužicí, převáděli nejvíce německé osadníky do země pánové z rodu Markvarticův a Hronovicův, zejména páni z Lemberka, z Wartenberka, z Waldšteina a z Fridlandu, majíce ovšem v těch stranách nejvíce statkův svých a mnoho ještě nedotknutého lesa. —

Největší poněmčovatel na Moravě byl Olomoucký biskup Bruno ze Schaumburka, krále Přemysla Otakara II. nejpřednější rádce a důvěrník, který téměř polovici vsí země Opavské, staré Holasicko, celé hory Jesenické, a všecku krajinu nad hořejší Odrou v Přerovsku a Hradecku německými osadníky zalidnil, a také mnohá města v těch stranách založil, z nichž některá, jako Braunsberk čili jak slovanský lid říká Prušperk a Brunseif podle jeho jména byla pojmenována. Krajina nad hořejší Odrou jsouc v držení pánův z Kravař z rodu Benešovicův, dostala od Němcův v ní osazených jméno Kuhländchen, to jest Kravařská krajina. Také velký kus krajiny Jihlavské jak na moravské tak na české straně tehdy se poněmčil, a to nejvíce německými horníky, kteří v celé krajině kutili a stříbra dobývali.

Všickni tito němečtí osadníci jak na vsích tak i v městečkách nebyli v ničem starým župním úřadům podřízeni, nepodléhali břemenu obecní poruky ani zemských robot, a jakým způsobem gruntův nabývali, jakým vrchnostem podléhali o tom jsme se již zmínili vypravující o osazování cizincův za krále Přemysla Otakara I.

Tak se za krále Přemysla Otakara II. změnila podoba země České a Moravské, rozmnožilo se obyvatelstvo, zaváděly se nové živnosti, otvíraly se doly bohatých kovů, množila se zámožnost, a král tím nabyt tolik prostředkův moci a slávy své, že se mu nikdo v celé Evropě nevyrovnal; lid pak si vypravoval, že měl plné věže zlata a stříbra.

Avšak prostředky, kterými král Přemysl Otakar II. toho dosáhl, byly na velkém díle s násilím spojeny. Když pánům bral statky a hrady, jež od předešlého krále, otce jeho drželi, anebo když je proti jejich vůli vyplácel, tu se mnohému křivda stala, a pánové naň právem i neprávem zanevřeli. Když král cizí národ do země uváděl, své vlastní Čechy ze starých sídel vyháněl, aby je cizincům postoupili, když těm cizincům na ujmu domácího obyvatelstva nových práv uděloval, ochrannou ruku nad nimi držel, a oni podle své národní povahy nad Sloany hrdě se vypínali, předešlou svornost a jednomyslnost v zemi a v národu kazili, — tu i lid obecný měl mnoho příčin, na křivdu žalovati, a lásku svou od toho až jinak výtečného a spanilomyslného krále odvracet.

Král Přemysl Otakar II. však zakládáním měst a utvořením stavu měšťanského jenom podporu proti moci a spupnosti pánův hledal, a uváděním Němcův do země důchody své rozmnožit chtěl; nenahlížeje, že tím způsobem vlastnímu národu hlubokou ránu zasazuje, byl při tom všem v srdci vždycky Čech, a chtěl svou zemi zámožnou učiniti a zvelebiti, k zemským úřadům žádného cizince nepřipouštěl, ano i české pány za své náměstky do svých německých zemí posílal.

Nezdařená válka v Bavořích.

1257.

Příčinu k této válce zavalil královy tety syn, Filip Korutanský, bratr Korutanského vojvody Oldřicha. Tento Filip byl před lety proboštem Vyšehradským a českým kancléřem, a r. 1246 dostal arcibiskupství Salzburské; avšak posud byl jen jahnem a nechtěl se dáti na kněžství vysvětit, proto že byl muž myslí světské, pánovitě, bojovně a nádherně. Nelíbilo se to ani papeži Alexandrovi IV., (který r. 1254 po Innocenciovi IV. nastoupil), ani duchovenstvu ani lidu světskému; proto někteří kanovníci Salzburské r. 1256 jej sesadili a Oldřicha, biskupa Sekovského na tuto arcibiskupskou stolicí zvolili. Filip nechtěl však ustoupiti, i tak se počalo záští mezi ním a Oldřichem. Král Přemysl Otakar pomáhal v tom svému příbuznému Filipovi, avšak královi nepřítel, Jindřich vojvoda Bavorský a jeho bratr Ludvík Falcký pomáhali Oldřichovi. Zanevřel proto král Přemysl na oba Bavorské knížata, zvláště ještě i z té příčiny, že posavad Čechům nevrátili Sušici, kterouž po hrabatech od Luku drželi, a jiné hrady po

vojvodách Meranských měli, pro které se měli s králem Českým srovnati.

Tu tedy vypověděl r. 1257 král Přemysl Otakar II. válku vojvodám Bavorským, při tom málo si jejich moci vážil, bez rady starších, nejvíce bujnými, nezkušenými mládenci se otočiv, v čele vojska z Čechův, Moravanův a Rakušanův se skládajícího však nehojného, z Rakous do Bavor vpád učinil, Neuburku a Schärdinku, dvou pevných měst nad řekou Innem, se zmocnil, a s velkou záhubou země Bavorské až k městu Landshutu přirazil. Tu stál s vojskem svým vojvoda Jindřich Bavorský, a právě k němu přitřhl bratr jeho od Rýna, Ludvík Falcký se zástupy brannými a boje chtivými. Král Český shledal, že nepřítelé jsou mocnější, nežli se domníval, i nedůvěřoval si, v širém poli bitvu s nimi svést. Proto 24. srpna učinil s nimi příměří na jeden den, a užil toho času ke zpátečnému tažení, tak že za světla a v noci až přes město Neumark zase k samému Innu nazpět ucouvl. U města Mühldorfu přešel král s částí vojska po dřevěném mostě přes Inn na druhou stranu, avšak tu se stalo, že ten most od tíže jízdných a pěších se zlámal, a mnozí v řece se utopili. Část vojska a vozy, na kterých se stany a jiné potřeby vezly, na druhé straně vody zůstaly, jsouce od hlavního vojska odtrženy. Však tu na ně dorazili Bavoři s celou mocí svou. Bojovníci královi, nemohouce mít pomoci od krále, dšlem do věže při mostě se zavřeli, dšlem do blízkého města Mühldorfa se vrhli, kde se proti nepřítelům opatřili. Ludvík Falcký kázal věž při mostě zapáliti, a čeští bojovníci, co jich v ní bylo, uhořeli. Potom oblehli Bavoři Mühldorf; a však Čechové v něm zavření, při kterých byli také někteří čeští pánové a rytíři, devět dní hrdinsky se bránili, tak že vojvodové Bavorští s nimi smlouvati museli, aby se vzdali a svobodně se všemi svými věcmi odtáhli, což tito také učinili. Nalézají se v kronikách, že tenkrát zejména tito pánové a rytíři v Mühldorfe se nalézali: pan Vok z Rosenberka, nejvyšší zemský maršálek království Českého, zakladatel hradu Rosenberka, jeho bratr Smil a bratranec Ojř z Lomnice, Vítkovci, pan Smil z Lichtenburka a jeho strýc Častolov čili Čeněk z Fridlandu, Hronovci, pan Diviš ze Všehrom, jeden z předkův pánův z Říčan a bratr znamenitého potom nejvyššího komorníka Ondřeje z Říčan, pan Vilém z Poděbrad, potomek župana Sezimy, předka Kúnicův, moravský pan Beneš z Benešova a z Falkenšteina erbu odřívous, pan Pur-

kart z Janovic a z Winterberka, purkhrabí na Zvíkově, pan Oldřich Zajíc z Valdeka, purkhrabí na Loktě a Oldřich z Rožmitálu, první toho přijmení, oba Buzici, moravský pan Jenec z Deblína, purkhrabí na Hradci u Opavy, jakýsi jinak neznámý Dluhomil z Nabočan, z Rakous dva páni z Kuenrinku a ještě někteří jiní.

Tak nebylo u Mühldorfu vlastní bitvy, ale král Přemysl musel nicméně s pole ustoupiti a ztratil mnoho lidí, jichžto počet bavorští kronikáři až na 3000 udávají. Proto učinil v měsíci listopadu okolo sv. Martina 1257 v bavorském městě Choubě mír s vojvodami Bavorskými, a postoupil jim dobytých hradův a měst Riedu, Schärdinku a Neuburku, a také českou Sušici musel ještě v jejich rukou ponechati. Z toho by sobě nemusel mnoho dělati, ale velice ho dojmala hana, že tu válku bez potřebné opatrnosti počal a beze cti a slávy skončil.

Kláster Benešovský. Nový biskup Pražský.

Kláster Vysokobrodský.

1257—1259.

Pan Tobiáš z Benešova, z rodu Benešovicův, prv kanovník, potom od r. 1241 děkan a od roku 1247 probošt kostela Pražského, začal již r. 1246 v rodním sídle svém Benešově stavěti znamenitý kláster Menších bratří čili Minoritův, spolu s velikým chrámem, který se co do výšky a výstavnosti Minoritskému chrámu u sv. Jakuba ve Větším městě Pražském rovnal. R. 1257 byla jeho stavba již tak dalece dovršena, že jej dne 4. října na památný den sv. Františka Serafinského, zakladatele Menších bratří, biskup Mikuláš ke cti nanebevzetí Panny Marie s velikou slávou posvětil mohl. Probošt Tobiáš, sebrav kosti všech svých předkův Benešovicův, v tomto kostele je uložil, sám pak přijav i řeholi Menších bratří v klásterě tom žil až do své smrti r. 1261.

Sám Pražský biskup Mikuláš po tomto vysvěcení již dne 17. ledna 1258 zemřel. Za jeho sedmnáctiletého biskupování byl hlavní chrám u sv. Víta na hradě Pražském zvláště péčí horlivého kapitulního děkana Víta ve mnohých částkách svých znamenitě zveleben a vyzdoben.

Na jeho místo hned 1. února 1258 mocí královskou od kapitoly Pražské zvolen jest za biskupa Jan toho jména třetí, z rodu pánův z Dražic, jichžto hrad stával nad Jizerou blíž Benátek, a v jichžto erbu tři viní listy se

spatřovaly. Byl prý znamenitý řečník český a latinský, a přijal svěcení na úřad svůj dne 10. března v kostele sv. Víta od Olomouckého biskupa Brunona. Na to jel ku králi, kterýž se tehdaž ve Vídni zdržoval, a přijav od něho potvrzení čili investituru, 27. máje za velikého plesání kněžstva a lidu do Prahy se vrátil, a slavně do svého stoličného chrámu jest uveden.

Pan Vok Vítkovic, předek všech pánův z Rosenberka měl asi hned po svém šťastném vyvážnutí z Mühldorfu v nezdařené válce bavorské úmysl, vystavěti na poděkování Bohu kláster pro řád Cisterciánský. I vypravuje pověst, že když jednou v roce 1259 z hradu svého Rosenberka na koni do hor vyjel, a po známém brodu řeku Vltavu přebřísti chtěl, z nenadání stal se velký příval vody, tak že pan Vok jsa u prostřed rozbouřené řeky v nebezpečení života se octnul. V té nouzi pak že učinil slib, kláster bezpochyby již dříve zamýšlený na tom místě, kde z toho nebezpečení šťastně vyvážl, vystavěti. I hned o tom založení s Pražským biskupem Janem III. vyjednával, a ještě roku 1259 12 mnichův Cisterciánův z rakouského klásteru Wilheringu tuto osadil, kteří hned kláster nový stavěti počali a od pana Voka hojným nadáním byli opatřeni. Klásteru tomu dáno jméno Vysoký Brod čili Vyšší Brod, německy Hohenfurt, jako se tak nazývala víska, nynější městys, již dříve blíž řeky tuto ležící. V tomto klásterě pak pochováni jsou všickni potomci Vítkovicův větve Rosenberské, kteří červenou růží v bílém poli ve svém štítu měli, a kláster Vysokobrodský vždy více zvelebovali a nadání jeho rozmnožovali.

Uherská válka. Slavné vítězství Cechův u Kressenbrunn.

1260.

Když král Přemysl Otakar II. proti Bavorským knížatům r. 1257 ničeho nepořídív od dalšího vedení války upustil, oba arcibiskupové Salzbursí nicméně proti sobě válku vésti nepřestávali, a arcibiskup Filip požíval pomoci od bratra svého Oldřicha, vojvody Korutanského, jakož i bojovníkův českých i moravských dopuštěním krále Českého najatých. Druhý arcibiskup Oldřich, jehož biskupství Sekovské zahrnovalo také onu část Štyrské země, která v míru r. 1254 mezi Čechy a Uhry zavřeném k Uhrám připadla, spojil se r. 1258 s Uhry proti oběma bratrům Korutanským, načež mladší král

Uherský, Štěpán, s vojskem uherským do Korutan vpadl a velmi je poplenil.

To musel Český král považovati za nepřátelský skutek proti němu, protože oba Korutanští bratři též spolu onu smlouvu o mír r. 1254 po straně Přemysla Otakara II. podepsali. Žádal tedy od Uherského krále zadostučinění, a nicméně, když protivný arcibiskup Oldřich u Admontu rakouským rytířům do zajetí upadl, kázal jej král velikomyslně a bez výminky zase propustiti.

Uhři neměli se k tomu, aby králi Českému zadost učinili, avšak Štyřané sami, kteří byli pod uherským panováním, vidouce, že se zase mezi Belou a Přemyslem Otakarem II. nepřátelství strojí, chtěli této příležitosti užiti, a uherského panství se zbaviti, tvrdíce, že jim toto panství jest kruté a nesnesitelné a prosíce krále Českého, aby celé Štýrsko pod svou vládu přijal a s Rakouskem zase spojil. Zdá se ovšem, že Štyrská šlechta od třiceti let nemajíc pevné vlády nad sebou, poslušensství odvykla a v nevázanosti své si libovala. Avšak král Přemysl dlouho odporoval prosbám takovým, nechtě Uhry k válce puditi, a teprve když r. 1259 k němu do Vídně vyslancové štyrských pánův a měst přišli, učinil jim po vůli, a schváliv jejich povstání proti Uhrům zjevně králi Uherskému válku vypověděl. Štyřané tedy bez prodlení v celé zemi své, pokud byla pod Uhry, povstání učinili, a sami bez ničí pomoci v 11 dnech všechny uherské posádky z měst a hradův svých vyhnali. Jenom Ptuj čili Petov v dolním Štyrsku, kde mladší král Štěpán, maje dceru Kumanského vojvody za manželku, dvorem byl, zůstal v moci uherské. Ještě téhož roku na hod božského narození v prosinci odebral se král Přemysl sám bez vojska do Hradce Štyrského, kde mu Štyřané bezpochyby poslušensství a věrnost slibovali. Válka proti Uhrům nemohla se nyní pro nastalou zimu počítí, král se zase do Čech vrátil a v Štyrsku svého náměstka usadil. To byl pan Vok z Rosenbergů, nejvyšší zemský maršálek český, zakladatel kláštera Vysokobrodského, který až do své smrti r. 1262 Štyrskou zemi spravoval.

Přes zimu činily se tedy s obou stran přípravy k válce, a sotva z jara následujícího roku 1260 snůh s polí sešel, tu již z obou říší, České a Uherské veliké houfy vojska proti sobě táhly, a na rozličných místech se již potkávše s sebou bojovati začaly. Oba králové, Přemysl i Bela osobně do boje táhli, a s největšími zástupy vojsk svých s obou stran řeky Moravy mezi Rakousy a Uhry proti sobě se postavili. Štyřa-

nům poslal král Přemysl rakouského hraběte z Hardeka s tisíci oděnci k pomoci, neboť tam zas mladší král Štěpán Uherský strojí se, aby se pomstil za lonskou porážku. Však tu nastala na obou stranách velká nouze o píci, a tu oba králové museli učiniti příměří až do svatého Jana, 24. června.

Času, coby příměří toto trvalo, hleděli oba králové všemožně užiti, aby ze všech svých zemí co nejvíce vojska k sobě přivolali a jiných spojencův a pomahačův získali. Uherskému králi Belovi IV. přišli tedy ku pomoci: jeho zeť Boleslav Stydlivý, vojvoda Krakovský, který již mu jednou proti Přemyslovi pomáhal, Rostislav Mstislavič, kníže Halický, též Belův zeť, který co jeho náměstek čili ban spravoval Mačvu, to jest púľnoční krajinu země Srbské, mladý Lešek Piastovic, kníže Lencičský, také opět zas Daniel král Halický a jeho syn Lev Danělovič. Všichni přivedli bojovníky ze svých zemí s sebou a kromě toho ještě silné bojovné houfy východních, divých národův k Uhrům přirazili. Většího vojska ještě žádný král Uherský pohromadě neměl, a počítalo se v něm 140.000 bojovníkův. Mezi nimi byli Maďaři, Slováci, Rusíni, Poláci, Charvaté, Srbové, Bulhaři, Řekové, Romani čili Valachové a Moldavané, Sekelové, zvláště divocí Kumani čili Plavci pod svým vojvodou Alprou, od Černého moře Besermíni čili Chovaresemští Turci, nedávno do Evropy přišlí a konečně i horda Tatarův, s jejichžto chánem Burundajem král Bela teprve v minulém roce přátelskou smlouvu proti druhým křesťanským národům učinil.

Král Český měl ve svém vojstě předně Čechy a Moravany, kteří skládali hlavní moc jeho, potom Rakušany a Štyřany; z jiných knížat pomáhali mu jenom jeho příbuzní, totiž oba svakové jeho, markhrabě Ota Braniborský, a Jindřich Míšeňský, jeho ujcové knížata Jindřich Vratislavský, Vladislav Opolský, vojvoda Oldřich Korutanský a jeho bratr Filip arcibiskup Salzburský. I bylo všeho vojska českého 100.000, a mezi nimi 7000 rytířův na koních, kteří od hlavy do paty i se svými koňmi silnou železnou zbrojí byli oděni. V nejvzdálenějších zemích bylo všecko na nejvyšší napnuto, jak se ta válka rozhodne, a až v Kolíně nad Rýnem bylo modlení, aby Pán Bůh českým zbraním požehnati ráčil.

Obě vojska, jsouce větším dílem jízdná, musela hledati krajinu rovinatou, v které by se volně pohybovati mohla, pročež se všecko shluklo v krajinách při dolejší řece Moravě blíže Du-

naje. Král Přemysl ustanovil, že se na den sv. Jana Křtitele, kterého příměří dojde, všechna jeho vojska stáhnouti mají u Lábu, kde Dyje mezi Moravou a Rakousy rovinatou krajinou teče. Dostavili se tam také v určitý den zejména král Přemysl Otakar sám s královnou Markétou, Pražský biskup Jan, nejvyšší zemský maršálek a zemský hejtman Štyrský, pan Vok z Rosenberka, Pražský nejvyšší purkhrabí Jaroš z Poděhús, nejvyšší zemský komorník Bavor I. ze Strakonice, královský podkomoří Heřman z Rychnova z rodu Kunicův, králův milec, — Ratmír z Krasikova, purkhrabí na Přimdě, Purkart z Janovic, purkhrabí na Zvíkově, pan Oldřich Zajíc z Valdeka, purkhrabí na Loktě, starý Ojří z Fridberka, někdy milec krále Václava I., Boreš z Riesenburka, Smil z Lichtenburka, Vilém z Poděbrad, Zdislav mladší ze Šternberka, Budivoj z Krumlova a Skalice, otec Závěše z Falkenšteina, Ojří z Lomnice a Oldřich z Hradce, tito tři poslední z rodu Vítkovicův, a všickni z nej přednější šlechty tehdejší.

Z Moravy k Lábu se dostavili Olomoucký biskup Bruno ze Schaumburka se svými many, pan Jindřich purkhrabí na Děvicích čili Děvině, bratři Kadold a Sejfřid Sirotkové z Drnholce, z Rakous hrabata bratři Ota a Konrad z Hardeku, tehdejší přední pánové v té zemi, Wernhard a Jindřich ze Schauenberka, Jindřich z Lichtenšteina, pán na Mikulově v Moravě, Oldřich Kraft ze Schleunzu, Ota z Meisavy, Ota z Haslavy a jiných více, — potom přišli také cizí nahoře řečení knížata všickni, krále Přemysla příbuzní.

Všickni rozložili svá vojska okolo Lábu, a hrabata z Hardeku, dostavivše se tu mezi prvními položili se na širém poli u Stožce městečka, kterému Němci Staatz říkají.

Vojska krále Uherského postavena byla na levém, uherském břehu řeky Moravy, bezpochyby tam, kde říčka Myjava do ní teče, a táhla se až dolů k Dunaji. Mladší král Uherský, Štěpán, chtěl bezpochyby překaziti, aby se vojska krále Českého u Lábu nemohla spojit; vyřídil se s jezdci maďarskými a kumánskými přes Moravu do země Moravské, a chtěl u Pohořelic nad Jihlavkou moravské a slezské zástupy vojska v noci když přišlo přepadnouti, zbloudil však, a když se rozednilo musel se spěšně za Moravu vrátiti. Dne 26. června chtěl zas postavení českého vojska u Lábu vyšpehovati, vzal s sebou asi 10.000 jezdcův, přelavil se u Střezenice přes Moravu a hnál

se cvałem údolím říčky Caje vzhůru. Najednou ukázal se houf jeho Kumanův před hradbami města Stožce, z čehož v českém ležení veliký pokřik povstal. Když však se ukázalo, že to byl jen malý houfec, který hned zas na útěk se obrátil, vida velkou sílu bojovníkův, upokojilo se vojsko české. Avšak hrabata z Hardeku, Kadold Sirotek z Drnholce a Oldřich Kraft ze Schleunzu nedali se držeti a pustili se s několika sty svých lidí za utíkajícími Kumany. Tu však v roklích údolí dostali se do ruky Uhrům v záloze ukrytým, kteří hned s přemocnou silou na ně vyskočili a všechny je do smrti ubili. Když se to králi doneslo, že tito rakouští pánové s nepřítelem se bijí, seděl král právě s knížaty při tabuli. V tom okamžení vstal se všemi svými, a sám s biskupem Brunonem, aby jim pomoc přinesl, napřed pospíchal, a Ota, markhrabě Braniborský, hned za ním též v tu stranu se pustil. Přišli však pozdě, hrdinští hrabata již nebyli na živě, a pohled jejich zohavených a odraných mrtvol krále náramnou žalostí naplnil. Když však král viděl, že se nepřátelé zastavili a proti němu obrátili, tu hned lidem svým kázal se zšíkovati a na nepřítel udeřiti; v tom se strhla náramná bouřka a hrozný přival vody způsobil se protržením se oblak, Uhři ujížděli pryč a koně těžce oděných Čechův byli již příliš unaveny, tak že Uhrův více dostihnouti nemohli. Tak z bitvy sešlo, ale mnozí z Uhrův chvatem zpátky na uherskou stranu přes Moravu plovouce ve vlnách řeky utonuli.

Tato nešťastná příhoda, kterou někteří z nejlepších rytířův vojska krále Českého zahynuli, v celém vojstě zle působila. Mnozí ovšem byli tím ku pomstě nad nepřítelem popuzeni, a nemohli se dočkati okamžení odplaty, avšak jiní zas zastrášili se a ztráceli důvěru ve štěstí zbraní svých; jmenovitě byli to prý Slezáci a Braniboráci, kterým ovšem za to knížata jejich zhurta domluvili. I svolal král Přemysl Otakar II. všechny knížata a vůdce k poradě, i ustanovili se na tom, že potáhnou ku předu a nepřítele bitvou podstoupí. V neděli tedy v den sv. Prokopa, 4. července celé vojsko královské na úsvitě mši svaté bylo přítomno, a vroucně k Bohu se modlilo za štěstí a vítězství; král sám učinil slavný slib, že jestliže mu Bůh nepřítel poraziti dopřeje, chce pro větší čest a slávu jména jeho klášter založiti, a též ostatní knížata slibovali, že přísné spravedlnosti pilní budou a že lepší minci ve svých zemích budou vydávati. Potom se zdvihlo všechno vojsko v šiku válečném, a král jel u prostřed svých 7000

železných mužův pod zemskou korouhví Svato-
václavskou, kteráž ku kopí sv. Václava byla při-
pnutá. Táhli k polednímu na Moravské pole,
obšírné to nížiny, které se podle řeky Moravy
až dolů k Dunaji táhnou. Tu když na širokém
hřbetě výšin mezi dvěma potoky, jimž se nyní
říká Weidenbach a Rustbach, král Pře-
mysl Otakar II. se zastavil, celý daleko roz-
sáhlý tábor Uherského krále Bely před jeho
očíma v dálce se ukázal, kterýž jenom řeka Morava

od českých vojsk dělila. Tu tedy postavil král
Přemysl jádro vojska svého českého a morav-
ského, jiné oddíly poslal, aby se postavily na
pravé křídlo až dolů k Dunaji, a zas jiné od-
díly rozložil na levém křídle, které až k osa-
dám Angern a Macno (Matzen) řečeným sá-
haly. Za hlavním vojskem, asi mezi Německým
Ogrünem čili Wagramem a Velkým Enzersdor-
fem dal učiniti zákopy, do kterých bezpochyby
vozy se stany a jinými polními potřebami postavil.

Slavné vítězství nad Uhry u Kressenbrunn v Rakousích 1260.

(114.)

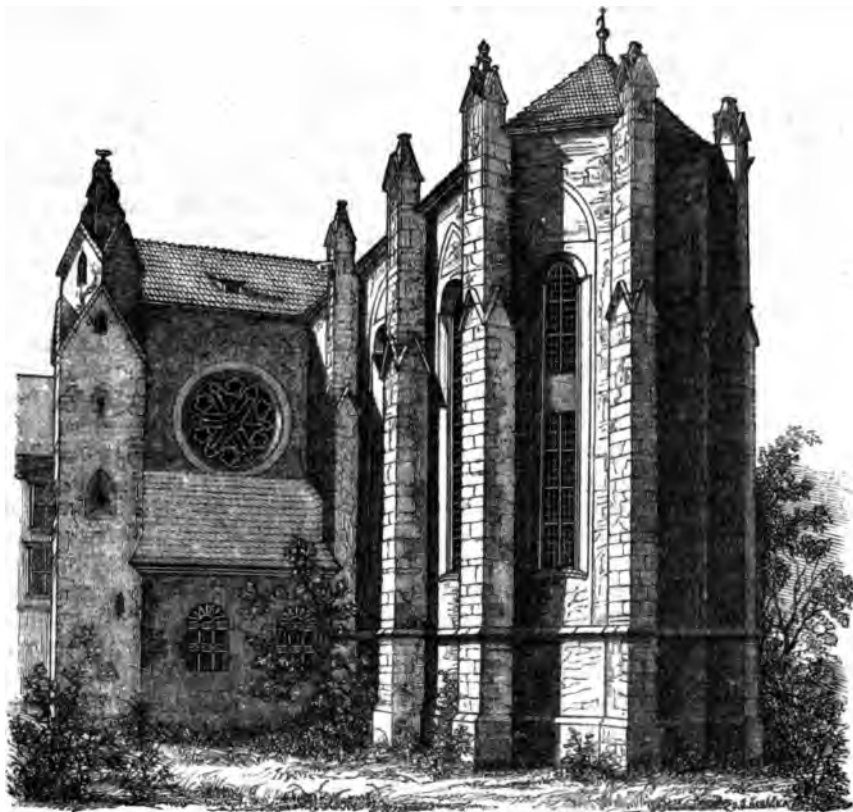
Tak stála celý týden obě vojska proti sobě a
pozorovala vzájemné každé hnutí své; avšak žádné
nechtělo přes řeku v očích druhého přejíti, obá-
vajíce se nehody. Několikrát posílal král Pře-
mysl posly ku králi Uherskému, aby s ním o
pokoj a narovnání jednali, avšak s Belou ne-
bylo jednání; spoléhaje se na sílu svou nechtěl
o mírnosti v požadování svém ani slyšeti. Král
Přemysl s knížaty mezi tím se bavil hrou rytíř-
skou, turnajem a kláním, tak že se Uhři s druhé
strany řeky na to dívatí mohli. Potom odbýval

také státní věci a potvrzoval listiny, které mu
nejvyšší kancléř předkládal. Do okopaného le-
žení přivázela se spíše u velkém množství, a
zvláště Vídeňský purkmistr, jmenem Rudiger
Paltram pilen byl toho, aby vojsko králov-
ské vši živnosti mělo s dostatek. Konečně se
dlouhá nečinnost všem v českém ležení zoškli-
vila, a král Přemysl vyslal rakouského pána
Otu z Majavy ku králi Uherskému, žádaje,
aby si zvolil buď vojsko své převésti přes řeku
v pokoji od něho, buď aby jemu slíbil nepře-

kázeti vojsku českému v přechodu, tak aby potom v rovině bitvu mohli svéstí poutivou a dle obyčeje rytířského. Král Bela vzkázal 11. července, že sám se svým vojskem přejde, a aby mu v tom král Český nepřekážel, učinil s ním příměří na dva dni, na kteréž, že je držeti budou, oba králové i knížata při nich jsoucí přísahy složili. Dne 12. července měli tedy Uhři bez překážky přes Moravu se pře-

praviti, a teprv 13. července o polednách, v den sv. Markéty, boj s českým vojskem počítí.

Král Přemysl hned 11. července po učiněné úmluvě s vojsky svými nazpět ucouvl, aby Uhrům na té straně místa k postavení a sešikování postoupil, některé zástupy na pravém křídle poslal na picování až za Dunaj u Haimburka, jiný zástup s vozy jel do okopaného ležení, aby odtamtud potravu přivezl.

Zlatá Koruna, bývalý klášter, na památku vítězství u Kressenbrunn založený r. 1263. (Str. 885). (115.)

Mladší král Uherský, Štěpán, počal však proti úmluvě již v noci na 12. července přes řeku nedaleko Zámečku čili, jak tam Němci říkají, Schlosshofu, se svými zástupy přecházeti, a za dne již o polednách celé uherské vojsko na několika brodech řeku přebrodivši na pravém břehu stálo a u vsi Kressenbrunn čili, jak tamější Slované nyní říkají, Kisibrunu, se shlukši do bojovného šiku se postavilo; jenom král Bela zůstal ještě s malým komonstvem ve svém táboře za řekou. Uhři spozorovali, že se zástupové českého vojska při ustupování se svého předešlého místa daleko od sebe rozdělili, a že spoléhajíce se na úmluvu, že teprv

druhého dne bitva začítí má, takto rozptýleni a bez pořádku zůstali. Toho chtěl mladší král Štěpán zrádným způsobem použiti, a tak s celou silou vojska svého počal útok na hlavní zástup Čechův, při kterém se sám král Přemysl Otakar u prostřed svých železných mužův pod korouhví sv. Václava nalézal. Ihned vyslal Přemysl rychlé posly ke vzdáleným zástupům, aby se stáhli a do bitvy pospíchali, a počala skutečně bitva v předvečer sv. Markéty 12. července.

Den byl posavad zamračený; než v tom vysvitlo slunce z oblaků, a zatřpytila se korouhev sv. Václava jasně nad vojskem českým.

Pan Jaroš čili Jaroslav z Poděhús, nejvyšší purkhrabí, kterýž jakožto vůdce mužův železných svatou korouhev držel, rázně jí zamáchal, a hrot její zlatý svítil se jako paprsek slunce, a nad vojskem vzletěl prý pták jako orel, barvy bělejší než sníh, a měl hlavu a šiji zlatou, a vzdychky za korouhvi sv. Václava poletoval, a mnohým prý se zdálo, když boj začal, že pomalu pták ten roste, až byl prý tak veliký, že perutěmi svými všecken zástup českého rytířstva přikrýval. I okrálo najednou srdce Čechův, i zradovali se vidouce tato dobrá znamení, a důvěrujíce v jistou pomoc svého svatého patrona, sv. Václava, počali vysokými hlasy zpívat: „Hospodine pomiluj ny“, a zmužile útok nepřátel očekávali. Hrnula se s velkým klopotem síla uherská do půl kola proti nim, a tu již koňové mnohých nepřátel plašiti se začali zaslechše píseň Čechův a vidouce neobyčejnou záři sluneční, na které se blýskala jasná ocelová zbroj českých rytířův. Hned při prvním sražení sporážena jest lehká uherská jízda od těžce oděných železných mužův českých, kteří by v tom okamžení byli chtěli netoliko nepřátele ale i železné zdi prorážeti. Tu pan Vok z Rosenberka přiraziv s jiným sborem roztříštil plachý lid Kumanský a obrátil jej na útek, a veliký strach všechno vojsko krále Uherského omráčil. Mladší král Štěpán nadarmo se namáhal, aby své jezdce k novému útoku rozpálil a bitvu obnovil, byv však těžce raněn musel se dáti odnesti. Den se rozehrál mezi tím náramně, a veliké oblaky prachu zdvihly se od tolikého koňstva půdu rozrývajícího, tak že celé bojiště jimi zahaleno bylo. Když konečně všickni zástupové vojska českého na bojiště dorazili, dali se Uhři na všech stranách na útek, a porážka jejich byla úplná, Čechové pak dosáhli jednoho ze svých největších vítězství, co jich česká historie pamatuje. Na bojišti samém padlo 18.000 nepřátel, a jejich útek byl tak spěšný a nepořádný, že jich v řece Moravě až do 14.000 utonulo. Jeden z knížat tatarských podával prý tolik dobrých koní, co vlasův má na hlavě, aby mu Čechové život darovali, avšak nepřijat jest na milost jako nikdo jiný, který uteci nemohl. Nesmírný počet utonulých lidí a koní naplňoval prý řeku Moravu na některých místech v takové míře, že se voda zastavovala, a vítězné vojsko přes ně jako přes nějaký most na druhou stranu řeky se hrnulo. Tam se rozkládalo nesmírné uherské ležení; pan Boreš z Riesenburka první se svým lidem do něho vpadl a ohromných kořistí nabral. Všecky vozy krále Uherského zabrav potom je do Prahy přivezl, a také

prý svatý ostatek, prst sv. Jana Křtitele, v nich našel a potom klášteru Oseckému daroval. Strach a zmatek mezi Uhry byl tak velký, že starý král Bela dlouho nemohl se dovědět, co se s jeho synem Štěpánem stalo, i musel se zbytky vojska svého utíkat před Čechy, kteří ho přes malé Karpaty až do Prešpurka pronásledovali.

Přemysl Otakar II. mohl nyní snadno slavného vítězství svého použití a celého království Uherského se zmocnit. Avšak on se mýnil v radosti nad svým štěstím a uvážil, jaké nebezpečí by mohlo celému křesťanstvu a jeho říši z toho pojití, kdyby Uhersko příliš se slabeno a tak dobývacím Tatarům na lup vydáno bylo. Když tedy v Prešpurku k němu přišel uherský palatin Roland a ve jménu krále Bely IV. za mír prosil, ukázal Přemysl Otakar, že není vítězstvím opojen a že ctižádost svou mírniti umí. Přijal palatina laskavě, však to na Braniborského markhraběte Otu a Korutanského vojvodu Oldřicha vzdal, aby výminky míru ustanovili. Řešení dva knížata tedy takové výminky smluvili: Král Bela i jeho syn Štěpán vzdávají se všeho panování v Štyrsku, uherskou posádku ze Ptuj domů odvolají, a budou napotom přátely Českého krále; pro větší pevnost a trvání míru zasnouben bude mladší králův syn, který se též Bela nazývá, s neteří krále Českého a dcerou Oty Braniborského Kunhutou; papež pak ať tuto smlouvu potvrdí, a kterákoliv strana by proti té smlouvě jednala, byla by povinna, devatenáct tisíc hřiven stříbra apoštolské stolici zaplatiti. Konečně bylo i to umluveno, že král Bela na příští hody velikonoční sám osobně ku králi Přemyslovi do Vídně přijde, s ním tam přátelský svazek obnoví, nyní hned ale čtyry uherské pány jemu v moc a v zástavu dá.

I dal hned potom král Přemysl napsati list k papeži Alexandrovi IV., v němž se vypisovalo, kterak král Uherský s neslýchanou mocí proti němu nepřátelsky do pole táhl, kolik národův cizích, dílem ukrutných a pohanských s sebou přivedl, kterak nad ním s Boží pomocí zvítězil, a kterak všeobecné mínění o tom panuje, žeby nyní mohl království Uherské svému panství podrobiti. „A rozvažující, tak kázal král dále psáti, že jest lépe dobrého souseda míti, nežli válkou přemoženého zkaziti, a jakož někdy císař Konstantin pověděl, že častokráte chutnější bývá přátelství po nepříteli, když srovnání přijde; protož jsme s králem Belou raději se srovnali, než bychom toto tak slavné království Uherské zlehčili, a tím bychom snad i Ta-

tarům do našich zemí snadnější přístup spůsobili. Protož teď srovnání to mezi námi a napřed řečenými králi, Belou a Štěpánem a královnou i se všemi pány uherskými učiněné a pečeti jejich stvrzené Vaší Svatosti posíláme, prosíce snažně, aby to od stolice Vaší apoštolské potvrzeno bylo, a tím utvrzením aby věčnou pevnost míti mohlo.“

V Praze slavil král Přemysl dne 22. srpna 1260 svůj nejradostnější, vítězný příjezd, a celá Praha vstříc mu vyšla, a slavným průvodem do chrámu sv. Víta jej uvedla. Moc a sláva Českého krále po celé Evropě se rozšířila, i až k nejbzdálenějším národům docházela jeho válečná pověst. Burundaj, veliký chán zlaté hordy Tatarské v Kipčaku na dalekém východě, vypravil do Čech ku králi Přemyslovi posly své, kteří až do Prahy došli, veliké a vzácné dary jemu přinesli a od svého velikého chána jemu vyřídili, že ho jako vlastního bratra miluje a jemu ve všem povolným býti chce a žádá. Tataři nazývali Přemysla králem železným majíce v paměti ony železné muže, kteří v bitvě na Moravském poli královo vítězství rozhodli; západní národové však zvali ho králem zlatým pro veliké bohatství a vzácnou štědrost jeho.

Památky vítězství u Kressenbrunn.

Přemysl Otakar II. spojovav s rytířskou a ušlechtilou myslí také vroucnou nábožnost, nemeškal hned po obdržení vítězství splniti před bitvou Bohu daný slib, totiž nový klášter řádu Cisterckému založiti. I vyhlídl k tomu cíli místo na levém břehu Vltavy v poledních stranách České země mezi Budějovici, tehdy ještě pouhou vsí, a hradem Krumlovem, a založil tam r. 1263 slíbený klášter, jemuž trn z koruny Spasitelovy, právě toho času od krále Francouzského jemu darovaný, co vzácný svatý ostatek odevzdal, žádaje, aby se tento nový klášter Trnová Koruna nazýval. Že však tento ostatek byl do zlata zasazen, navykl sobě lid, jmenovati tento klášter Zlatou Korunou. Velikánský chrám i klášter, všechno stavení krásného gotického díla, hlásají podnes slávu krále Přemysla Otakara II., ačkoliv cís. Josef II. ten klášter zrušil, a jeho stavby v nehodném zanedbání za fabriku sloužil. Cisterciáné uctili také památku svého slavného zakladatele pěkným pomníkem, kterýž podnes ve chrámě Korunském se spatřuje.

Také na bojišti samém, v Rakousích, postavil Přemysl Otakar II. pomník svého

vítěství, nikoliv však pomník v nynějším smyslu, nýbrž jakožto rozmnožitel a podporovatel měšťanského stavu město Marchek, podnes trávící, kteréž pozemky a výsadami hojně opatřil a nadal.

Přemysl Otakar II. dal se s Markétou Rakouskou rozvesti.

1261.

Přemysl Otakar II. nastoupil království své již co jediný mužský potomek Přemyslovců. Jeho choť, Markéta, majíc 55 let věku svého, nedávala naději, žeby mu dědice trůnu od něho tak zvelebeného a proslaveného poroditi mohla, a Přemysl co muž mladý, teprv 32letý, máje jí u veliké uctivosti a vděčně se k ní chovaje, pravou manželskou láskou předce k ní přilnouti nemohl. Již počalo z toho Čechům těžko býti, když spozorovali, že královna neplodnou zůstane. Ona prý tu neplodnost na krále strkala, a tu prý jí Přemysl jednou odpověděl: „Dej mně jednu ze svých slečen, a uvidíš, že dřív než rok mine, dítě splodím.“ Když Markéta tomu neodpírala, hledal útěchy v náručí krásné Anešky, slečny z rodu rakouských hrabat z Kuenrínkův, kteráž byla při dvoře královny Markéty. Jsouc velmi cvičena a mravů lsbězných, splácela králi, když se k ní v milosti přiblížil, náruživou láskou; Čechové ji vůbec jen Palcéřík říkali, proto že vlasy po mužsku jako palcér přistřížené nosila, a v skutku také r. 1256 syna, Mikuláše, a potom ještě dvě dcery porodila. Přemysl Otakar II. o to péčoval, aby těm dětem u stolice papežské zjednal oprávnění takové, jako by manželskými dětmi byly, ano i o to se pokoušel, aby svému synu Mikulášovi pro nejhorší případ zjednal i právo k nastoupení na trůnu. Proto zároveň s listem, v kterém papeži o svém vítězství nad Uhry zprávu dával, psal k němu ještě druhý list s prosbou, aby papež jeho nemanželské děti za poctivé a oprávněné děti uznal. Papež Alexander IV. učinil mu v tom po vůli, a však proti tomu se ohradil, aby někdy Přemyslovův syn Mikuláš mohl na trůn český dosednouti; i musel té hned jeho sekretář Berard de Furconio do Čech jeti, a ten přinášeje s sebou papežské stvrzení míru a smlouvy s králem Belou učiněné, 21. října 1260 v Praze před krále předstoupil, a tu veřejně u přítomnosti pánův zemských slavně ohlásil, že papežská stolice nemanželského syna králova na vždy vylučuje od nástupnictví na českém trůnu.

Nyní teprv shledal král Přemysl, že není jiné rady, leč se dáti s Markétou rozvesti. Nejvyšší úředníci a pánové zemští, majíce péči o budoucnost říše, žádali toho od něho, a sama královna Markéta, jakkoliv měla z toho velký zármutek, proti tomu ničeho namítati nemohla a k rozvedení svolila. Aby papež tento rozvod potvrditi mohl, sama královna před několika biskupy se vyznala, že po smrti svého prvního manžela Jindřicha z Hohenštaufu, ve shromážděné kapitule Dominikanův v Trevíru v ruce převorovy slib čistoty složila a do zákona Dominikanského vstoupila, že potom u sv. Marka ve Würzburgu víc nežli rok v klášteře co jeptiška živa byla. S tímto vyznáním vypravila potom posla k papeži Urbanovi IV., který mezi tím časem po Alexandrovi IV. nastoupil, a že své rozvedení s králem Přemyslem za platné uznává, jemu oznámila.

Přemysl Otakar II. odebral se k velikonocním svátkům r. 1261 na konci března do Vídně, aby se tam, jak bylo umluveno, s Uherským králem Belou IV. sešel, a zavřený mír s ním obnovil a rozmnožil. Tu učinil král Přemysl Uherskému králi osvědčení, žeby se chtěl pro lepší utvrzení přátelstva s jeho nejmladší dcerou Markétou oženiti, a že žádného věna nežadá. Avšak Markéta byvši od dětinstva v klášteře, nechtěla ho opustiti, a také v něm potom co abatyše umřela a za svatou byla považována. Tedy žádal Přemysl Belovu vnučku, krásnou Kunhutu, za manželku. Kunhuta byla dcera Rostislava Michaloviče, kněžíce ruského, který s otcem svým Michalem Vsevolodovičem, knížetem Kyjovským, v čas velkého vpádu Tatarského svou zem opustil a odtud u krále Bely v Uhřích přebýval, jeho dceru Annu za manželku dostal, a Mačvu, krajinu srbskou, tehdáž k Uhrám patřící, jakožto ban spravoval. Zpěváci milostných písní jakož i kronikáři, všickni nemohli dosti vynachváliti krásy, líbeznosti a čistých mravů Kunhutiných.

Po těchto námluvách ve Vídni dále Přemysl Otakar s Markétou v Praze řádným způsobem avšak tiše a beze vší přikročiti rozvesti, a Markéta teprve 18. října 1261 opustila královský hrad Pražský, když se pro blížící se nový sňatek Přemyslův slušně tu více zdržovati nemohla. Odstěhovala se na svůj věnný hrad Křemži v Rakousích, kde napotom jakožto vdova Římského krále Jindřicha žila a až do své smrti, 28. října 1267, dvůr svůj měla.

Přemysla Otakara II. druhá svatba a korunovace. 1261.

Svatba krále Přemysla Otakara s Kunhutou Ruskou slavila se dne 25. října 1261 v Prešpurce. Král Přemysl, rozloučiv se potom s králem Belou IV., který tu svatbu s celým svým dvorem oslavil, pojal svou mladou manželku a přijel s ní do Vídně, kde byly potom hlučné radovánky a všelijaké rytířské hry a jiné zábavy ke cti nové královny. Však si tam Přemysl těžkou nemocí jsa navštíven také po nějaký čas poležel. Nyní si vzpomněl král Přemysl, že ještě nebyl korunován na království České, a to z příčiny arcibiskupa Mohučského, kterému jako metropolitě království Českého právo korunování krále přináleželo. Předěšlý arcibiskup Mohučský byl v klatbě církevní a později i v zajetí, jak jsme výše při roce 1256 podotkli, nyní pak, Werner z Eppenšteinu, nemohl dlouho papežského potvrzení dojíti; od některého z biskupův svých nechtěl se však Přemysl dáti korunovati. Uzdraviv se umínil sobě král Přemysl ve Vídni, že nyní sobě i své mladé manželce, která ve světských radostech a v oslavách si libovala, v prastarém sídle svých královských předkův, na hradě Pražském totiž, nejvyšší klenot lidské vznešenosti, královskou korunu na hlavu dá postaviti. Dal tedy hned řečeného arcibiskupa z Mohuče na Boží hod narození Páně do Prahy pozvati, a také množství knížat, pánův a prelátův ze všech svých a z cizích zemí sprositi, aby svou přítomností korunovaci jeho oslavili.

Dne 23. prosince 1261 přijel král Přemysl s novou královnou do Prahy, kdež ve průvodu slavném uvítán a uveden jest dle obyčeje až do hlavního chrámu sv. Víta. O dva dni později, na Boží hod vánoční, který právě byl v neděli, korunoval ho i manželku jeho Kunhutu arcibiskup Mohučský Werner ve hlavním chrámě sv. Víta u přítomnosti šesti biskupův, mezi nimiž byli biskup Pražský, Olomoucký a Pasovský, potom králova svaka, Oty markhraběte Braniborského, kterýž přijel do Prahy s manželkou, se syny i dcerami, i s celým dvorem svým. Kromě toho bylo tu několik Slezských knížat, mnoho německých hrabat a veliký počet pánův českých, moravských, rakouských a štyrských. Lidstva také ze všech stran do Prahy přišlého byla veliká síla, tak že tolik hostů tehdejší Praha v sobě směstnati nemohla. Král dal proto na Letném poli mezi Bubencem, Bubnami, a Holíšovicí mnohá stavení s velkými a skvostné obitými síněmi postaviti, v kterých

všecky hosty své po dva dni slavně hostil a skvostně častoval. A teprv od té chvíle počal se Přemysl Otakar II. psáti králem Českým, neboť do té doby, ač ho každý králem býti uznával, vždy jenom „dědicem a pánem království Českého“ sebe nazýval. Papež vydal 20. dubna 1262 bullu, kterou Přemyslovi schválil rozvod s Markétou a sňatek s Kunhutou, a Římský král Richard Kornwalliský, osobní přítel Přemyslův, potvrdil ho listem 9. srpna 1262 v Cáchách vydaným nejen v řádném držení jeho dědičného království Českého a markhrabství Moravského, ale též jemu a jeho dědicům obě odumřelá a k říši připadlá německá léna, vojvodství Rakouské a Štyrské se všemi manuskými statky řádně propůjčil. A tak byl Přemysl Otakar II. se strany obou nejvyšších vrchností křesťanského světa jak v novém manželství svém, tak v držení všech svých zemí uznán a potvrzen.

Druhá dědička po Babenbercích Rakouských, vojvodkyně Gertruda, někdy manželka Přemyslova bratra, Vladislava, potom Heřmana, markhraběte Badenského, po třetí Romana Halického, který ji však opustil, užívala pokojně věna svého na Judenburce v Štyrsku, kteréž jí král Český pojistil. Avšak její syn Bedřich, kterého měla s Heřmanem Badenským, a který po několik let žil v Praze při dvoře královském, dal se od některých štyrských šlechticův, kterým se Přemyslova přísnost a spravedlivost nelíbila, namluviti, že se začal nazývati vojvodou Rakouským a Štyrským, a krále Přemysla viniti, že obě ty země bezprávně uchvátil. Přemysl Otakar II. se za to nemstil na něm, jenom ze své říše ho vypověděl, aby mu doma piklův nestrojil. Jest to ten samý Bedřich Badenský, který spřáteliv se s Konradinem, posledním Hohenstaufovicem, s ním k dobytí Neapole a Sicilie do Itálie se vypravil, a také s ním na Neapolském popravišti r. 1268 smutně život svůj dokončil.

Mrskáči. Augustiniani na Ostrově u Valdeku. 1262.

Přišli toho času do našich zemí nějakí lidé, kteří majíce hlavu na způsob mnichův zakuklenou až po pás byli obnaženi, a uzlovatými biči po hřbetě do krve se mrskali, pravíce, že tím činí pokání za své a za jiných lidí hříchy, a že to lepší pokání jest, než kněžské kázání a mši sloužení; a tak tím bludem všecken lid kazili a celý kněžský stav zlehčovali. Mnozí prý i z vyšších stavů dajíce sobě tvář zaku-

kliti s nimi se též mrskali a mnoho peněz jim dávali, aby za ně Boha prosili. I ženské prý se dávaly omámiti, a také se s nimi mrskaly. Mezi sebou prý se sami zpovídávali, a na vraždy a jiné zločiny rozhřešení sobě dávali. Mrskali se veřejně chodíce v procesích, u křížův a soch se zastavující, divné poklony a posuňky činíce a v rozličných jazycích písně zpívající. Nabravše konečně hodně peněz i darův dále do Němec odešli, kdež však Naumburský biskup nad Sálou v Durynkách vida v tom bludařství a rouhání veliké, pronásledovati je počal, až všickni mečem a ohněm na hranicích vyhubeni byli.

Pan Oldřich Zajíc z Valdeka, purkhrabí na Loktě, snad jako král Přemysl slib učinil, jestli ho Bůh v bitvě u Kressenbrunn, v které se také nalézal, při zdraví zachováti ráci, klášter nový na svých rodních statcích že postaví. Roku 1262 přikročil k vyvedení svého zámyslu, a vyhlídl si místo půl míle od svého hradu Valdeka a v sousedství starodávne vsi Kváně ležící, jež potok a rybník do kola obtéká a z něho ostrov činí. Na tom místě založil klášter „na Ostrově“, později u sv. Dobrotivé zvaný, a povolal do něho novou, dosud v Čechách nebývalou řeholi tak zvaných bratří poustevníkův řehole sv. Augustina, kterým se nyní říká zkrátka Augustiniani. Tento řád zřízen byl teprv před málo lety za papeže Alexandra IV., dělil se na bratří poustevníky, bratří bosé a obuté, kteří všickni měli společného generála v Římě. Augustiniani, kteří se do kláštera Ostrovského dostali, zvali se s počátku bratřími poustevníky řádu sv. Viléma anebo zkrátka Vilémity. Vymyslili si ovšem legendu o počátku tohoto svého kláštera, kterak prý se panu Oldřichovi na Valdece ve snu apoštolové Petr a Pavel zjevili a jej na louku půl míle od hradu přivedli, kde k němu Panna Maria promluvila, aby tuto klášter ke cti její vystavěl; však taková legenda má jenom pobožný účel, a nemůže se v ní všechno tak přísně na slovo bráti. Již dne 13. května 1263 byl klášter s kostelem vystavěn, a od Pražského biskupa Jana III. z Dražic u přítomnosti mnoha hostů a lidu valného slavně posvěcen.

Augustiniani dostali později ještě mnoho jiných klášterů v Čechách i na Moravě, však do Prahy dostali se teprv za krále Václava II. r. 1285 na Menší město k sv. Tomáši, a do Brna též k sv. Tomáši teprv okolo r. 1350.

Nečasy a neúroda. Rameno sv. Markéty.

Kostel Všeck Svatých.

1262—1264.

Roku 1262 byla veliká neúroda a nouze z příčiny sucha, potlučení a mnohých ohňů. Následujícího roku 1263 povstala z toho veliká drahot a hlad; na rok 1264 zas byla velmi tuhá zima a silní větrové buráceli. Dne 28. ledna a 20. února 1264 strhly se tak silné větry, že mnohá stavení v Praze i na venkově vyvrátily a mnoho stromů v lesích sporážely. Sklenná okna chrámu sv. Víta na hradě Pražském všechna jsou vytlučena, a i zvonici to strhlo.

V takových těžkostech lidé brali k Bohu útočiště své, a v celé zemi bylo modlení za odvrácení těchto metel Božích. Hned roku 1262, když to veliké sucho bylo, ustanoven den k veřejnému modlení a putování z hradu a z měst Pražských do blízkého kláštera Břevnovského. V processí nešen jest vzácný svatý ostatek, totiž rámě sv. Markéty, které právě král Přemysl obdržel, jak někteří praví, od Bely IV., krále Uherského, však spíše snad od papeže na památku slavného vítězství u Kressenbrunnu jakožto v předvečer svátku svaté Markéty přede dvěma lety obdrženého. Jak mile prý prosebný průvod do Břevnova přišel, tu prý se hned ukázala mračna na nebi a prahnoucí zemi ovlažujícím deštěm nasýtila. Na památku toho od Boha poslaného dobrodiní dáno jest to rámě sv. Markéty klášteru Břevnovskému, a od těch dob začal lid jmenovati klášter Břevnovský klášterem u sv. Markéty. Přenešení tohoto sv. ostatku stalo se 13. července, a slavívala se výroční památka tohoto dne v celých Čechách. Později pak, kdykoliv Bůh Českou zemi velikým suchem navštívil, nosívalo se rámě sv. Markéty u slavném průvodu při modlitbách a zpěvích, a to trvalo až do časů císaře Josefa II., který to zakázal. Podnes však chová se tento sv. ostatek v kostele Břevnovském ve skvostném kovovém rámci gotického díla drahými kameny posázeném na jednom postranním oltáři.

R. 1263 založil nejvyšší sudí zemský Čič ponuknutím znamenitého děkana kapituly Pražské, Víta, vedle samého paláce královského na hradě Pražském kapli Všeck Svatých. Děkan Vít sám vzal na sebe najmutí a vyplácení kamenníkův a dělníkův ku stavbě potřebných, a již následujícího r. 1264 byla vysvěcena. Stojí podnes však valně přestavěná, i bývala krásná.

Král Přemysl Otakar II. nazval ji svou kaplí královskou, čím potom zůstala, až císař Karel vlastní kollegiatní kapitolu při ní založil.

Slavná svatba královny neteře na rovinách pod Vidní.

1264.

Ještě jedna věc smlouvy, r. 1260 po válce s králem Uherským učiněné, nevyplněna zůstávala, totiž sňatek neteře krále Českého, Kunhuty Braniborské, s mladým Belou Uherským, nejmladším synem Bely IV. Přiblížil se čas, kde i tato záležitost měla býti vykonána, a řečený sňatek ustanoven jest na den 5. října 1264 v počátcích podzimku. Král Přemysl Otakar II. jak výpravu nevěsty tak vystrojení celé svatby vzal na sebe, a umínil si, že se tuto ukáže před celým světem co panovník spanilomyslný a štědrý, tak že všickni se té svatbě co udalosti nad míru slavné a nádherné, jakož i posud nevidané mají diviti. Zdá se pak, že tuto oba králové, jak Český tak Uherský, před tím spolu nepřátelé a na sebe žárliví, chtěli jeden druhého převýšiti, kdoby větší nádhery provozovati a na odiv stavěti dovedl. A zajisté takové druhé slavnosti nebylo v celém středním věku, a pověst o náramných přípravách k ní, jimž těžko bylo uvěřiti, až do dalekých zemí se rozšířila, tak že více králův a knížat evropských ze zvědavosti tajně posly do Rakous vypravili, aby se skrze ně o pravdivosti toho, co se o tom roznášelo, přesvědčili. Náš přední dějepisec Palacký ze mnoha kronik zprávy o této svatbě sebral a sestavil, a následující popsání o ní učinil.

Král Přemysl Otakar II. určil fovi naté místo v Rakousích tři hodiny od Vidné v polích blíž onehdejšího bojiště Kressenbrunnského a blíž hranic uherských, kde říčka Fisá nedaleko na pravé straně do Dunaje padá, aby se ta svatba na něm odbývala. Přes Dunaj kázal položití most na lodích tak široký, že deset jezdcův vedle sebe po něm jeti mohlo. Z Rakous, Štyrska a z Moravy přivázelo se pak jeho rozkazem nesmírné množství potravních zásob a píce: tu nanesli pět hromad píce, každou tak velikou, jako největší kostel; přihnali tolik velkého a malého dobytka, že celý blízký ostrov v Dunaji a vedlejší rozlehlá, písčitá nížina celá tím dobyt看em byla přikryta; zvěřiny a drůbeže bylo tu bez počtu, as tisíc mtů pšenice na chleb, počítajíc na každý met 30 měric rakouských, a vína tolik, že by ho bylo vystačilo na několik dní

pro celé obyvatelstvo dvou zemí. Dunaj sotva stačil unést břemeno lodí, které všelikého druhu potrav sem svázely, neboť král Přemysl nařídil, aby se nepočítalo, čeho by skutečně zapotřebí bylo, nýbrž aby tu všeho byla hojnost čtvěrnásobně větší nad skutečnou potřebu. Z cizích zemí objednal za dvacet tisíc liber stříbra drahých suken, tkanin a šperkův, a sám činil výkresy stánů všelikých, jak by se měly postavit a vyzdobiti.

Již v letě, čtvrt léta před svatbou, rozešli se rychlí poslové od krále do všech zemí, zvláště do Slezska, Polska, do Sas, Míšně a do Durynk, a knížatům a všem jiným znamenitým pánům a šlechticům vyřizující: „král Přemysl Otakar bude si to za velkou čest pokládati, jestliže se hodně mnoho hostův dostaví ráčí ku svatbě jeho neteře a k volným turnajům, které se při tom odbývati budou.“ Všem nejvyšším úředníkům zemským ve všech svých zemích nařídil král, aby se k té svatbě dostavili, a při tom aby každý svou sobě příslušící dvorskou službu osobně vykonával. Manové království také byli obesláni, aby tam od krále slavným spůsobem léna svá přijali.

Tak se přiblížil slavný den sňatku, 5. října. Král se zdvihl na Pražském hradě se vším svým slavným komonstvem v den slavný svatého Václava, vešel do chrámu sv. Víta, a vykonav pobožnost u hrobu sv. Václava promluvil k duchovním i světským tu okolo stojícím: „Prosím, vzpomínejte na mne v modlitbách svých,“ a na to odejel. Královna Kunhuta, jsouc tenkrát po nejprv v dobré naději, nejela s ním, a v Praze zůstala. Když přijel král do Čáslavi, shledal se tam s markraběcí rodinou Braniborskou, která s nevěstou Kunhutou také již ku svatbě jela. Zůstaviv ji za sebou pospíchal potom Přemysl napřed do Rakous, kde již v místech ku svatbě ustanovených nesmírné množství lidu, každého stavu: šlechticův, rytířův, urozených paní a slečen ze všech zemí, nejvíce ovšem z českých, shromážděno bylo. Když pak se blížila nevěsta se svými rodiči, bratřími a sestrami, tu král se slavnou družinou jel na proti ní, rytíři jeho obklopili vůz, v kterém se vezla, a tak ji skrze ohromné davy lidstva sprovodili na místo. Stotísíce hostův a zvědavých divákův tábořili zde na polích pod stany, z kterých mnohé velmi bohatě okrášleny byly. Zřízení k tomu šafářové podávali každému jídla a pití, čeho kdo požádal. Rytířův k turnajům připravených, kteří by se byli rádi chtěli proslaviti při volném klání a sedání, hlásilo se takové množství, že nebylo možná každého k tomu připustiti. Mu-

seli mezi sebou losy táhnouti, a kdo byl tak šťasten, že los na něj padl, dostal na znamení klobouk cendelínem, to jest dykytou potažený do polou bílý do polou červený, to jest českými barvami značený.

Časně ráno v den sňatku ověšovaly se dlouhá pořadí stanův pro hosty určených aksamitem a zlatohlavem, erby, prápory, věnci a kytkami. Král Přemysl Otakar objevil se ve své nejskvostnější nádheře a slávě, obklopen jsa polskými knížaty, německými markhrabaty a hrabaty a všemi nejpřednějšími pány ze svých zemí, jižto všickni skvostně byli oděni; také všechny vznešené paní a slečny ukázaly se ve svých nejdražších ozdobách. Nejvíce však poutala zraky všech nevěsta ve svém bohatém oděvu a šperku. Na její purpurové sukni byly vyšíváné obrazy ze samého arabského zlata, ozdoba na hlavě převyšovala svou cenou i královskou korunu anglickou; šle, které měla přes prsa přepnuté, nedaly se ani oceniti, tak jako pás její, a na jejím plášti, který měl lemování z perel a drahých kamenů, vystupovaly rozmanité obrazy jako živé s náramnou umělostí vyšívané.

Král ji uvedl do velikého stanu, který byl jako kostel prostranný a vysoký, oltářem a vším kostelním náradím opatřený, a drahými sukny a zlatem vyšívánými tkaninami ověšený, v kterém se měl sňatek vykonati. Brzo na to slavil svůj příjezd starý král Uherský Bela IV. se svou manželkou Marií a se svými syny, mladším králem Štěpánem a ženichem Belou, jehožto mužné kráse se všickni divili. S králem přišli také Daniel král Halický, Štěpán Uroš, král Srbský se svými syny Dragutinem a Milutinem, vojvodové Charvatský, Bosenský, Sedmihradský a jiní; ostatní jeho družina nebyla četná, avšak byli v ní nejpřednější pánové uherští. Všickni Uhři objevili se ve škarlatu, v šedivých a pestrých kožešinách, měli páví peří a stříbrné třepení na čepicích, perle a drahé kameny do brad vpletené.

Král Bela IV. vešel ku králi Přemyslovi do stanu výše řečeného, aby nevěstu spatřil, a tu s králem Českým jednal o jejím věně a obvěnění, a to trvalo asi hodinu. Potom počala mše zpívaná, při které byli také tři biskupové, Pražský, Olomoucký a Braniborský, a po mši vykonán jest sňatek Kunhuty Braniborské s Belou Uherským, kterýž potom s oltáře vzal zlatou korunu a své nevěstě ji na hlavu posadil. Na to přistoupil zas jeden uherský pán, podlé uherského obyčeje šavlí svou nad

nevěstinou hlavou zamáchal, a touž šavlí korunu jí zase s hlavy sňal. Po skončeném obřadu posadil se král Přemysl v témže stanu na svůj královský trůn a čtyři markhrabata, jednoho polského knížete a mnoho jiných hrabat a pánův na rytířství pasoval. Potom šlo všechno k tabuli, na které bohatství krále Českého zlatým a stříbrným náčiním a nejskvostnějšími jidly co nejvíce na odiv bylo vydáno. Král Přemysl posadil Belu, krále Uherského starého, na první místo vedle nevěsty a jeho syna ženicha, hlučná hudba začala hráti, a nej přednější pánové krále Českého, každý podle svého úřadu, vznešené svatebníky u stolu posluhovali. Po tabuli počal slavný turnaj, při kterém zvláště nově na rytíře pasovaní knížata a pánové hleděli ukázati svou obratnost v klání a šermování. Uhři však neměli účastenství v turnaji, pravilo se, že se obávají nějaké zrady, a že proto hleděli zase pryč se dostat. To však nebylo pravda. Mladý ženich totiž pospíchal, aby svou nevěstu, královnu této slavnosti, brzy do svého domu uvesti mohl, a proto ještě téhož dne rozloučila se se svým otcem, Otou, markhrabím Braniborským, a matkou Marií, i se všemi příbuznými s hojnými slzami, i vstoupila se svým ženichem na loď, která ji na vlnách Dunaje do její nové vlasti odnesla. Také oba králové, Přemysl a Bela, rozloučili se jak se zdá v dobrém přátelství, a tak se skončila slavnost, o které se i v nejvzdálenějších zemích pravé divy vypravovaly. Nikdo o tom nepochyboval, že Český král Přemysl Otakar II. toho času jest mocnář nejbohatší a nejvznešenější.

Slavné křtiny královské dcery Kunhuty.

1265.

Ve čtvrtém roce teprv po svatbě, na počátku roku 1265, porodila mladá královna Kunhuta Přemyslovi dcerušku, z čehož se všichni Čechové upřímně radovali, neboť soudili, že tato královna neplodna nebude, jak se již obávali bylo, a že jim také syna a dědice koruny urodí. Král Přemysl maje veliké potěšení z dcery své, ustanovil, aby se slavné křtiny toho dítěte vykonaly ve svátek očišťování Panny Marie, to jest 2. února, a kázal k tomu veliké přípravy činiti. A tak na těch křtinách objevila se zase veliká hojnost, bohatství a sláva krále Českého. Za kmotry prošení byli tři biskupové, Pražský, Olomoucký a Braniborský, a k hodování pozváni jsou všichni nej přednější pánové z Čech, z Moravy a z Rakous. Na ten den šel

král v slavném průvodu, maje královskou korunu na hlavě do chrámu sv. Víta, a po vykonaném křtu, při kterém dáno dítěti jméno po matce Kunhuta, slyšel velikou mši u oltáře Panny Marie v dolejší křtu. Potom bylo hodování na paláci královském přeskvostné, které dva dni trvalo.

Královna Kunhuta splnila později naději Čechův, porodivši r. 1269 druhou dceru, které po králově stryni, abatysi Anešce, dáno při křtu 5. září 1269 jméno Aneška, a potom r. 1271 syna, který byl 27. září téhož roku po svém dědovi na jméno Václav pokřtěn, a který po otci svém na český trůn dosedl.

Nové spletky pro arcibiskupství Salzburské. Druhá válka s Bavorsy. Dobytí Chebu.

1264—1267.

Mezi tím skončila se předešlá rozepře o arcibiskupství Salzburské tím způsobem, že obadva arcibiskupové, Filip Korutanský a Oldřich r. 1264, odřekli se svých důstojenství způsobem krále Přemysla s jedné a papeže Urbana IV. s druhé strany. Před tím však přenesl papež r. 1262 právo ochrany v arcibiskupství Salzburském a biskupství Pasovském, kteréž dotud vojvodové Bavorští vykonávali, na Českého krále Přemysla Otakara II., a nyní r. 1265, bezpochyby dle přání krále, povýšil českého kancléře a probošta Vyšehradského, slezského kněze a Piastovce Vladislava, syna Jindřicha Pobožného, někdy knížete Vratislavského, na arcibiskupa Salzburského, a bývalého krále hofmistra Petra za biskupa Pasovského. Z toho se strhl opět krutý hněv vojvod Bavorských, který byl ještě více rozjitřen tehdejšími udalostmi v říši Německé.

Vojvodové Bavorští totiž snažili se toho času povzbuditi jiná knížata k ssazení Richarda Kornwalliského s královského trůnu německého, a chtěli, aby byl dorůstající syn nebožtíka císaře Konrada IV., řečený Konradin, co dědic moci Hohenstaufské, jenž chován byl u Ludvíka, falckrabí, staršího z bratří Bavorských. Přemysl Otakar II., jsa přítelem Richarda Kornwalliského, však tyto záměry bavorských vojvod překazil, poněvadž také byly na příkoř papeži.

Proto tedy Jindřich Bavorský válku zdvihl, a hned r. 1265 vtrhl vojensky do zemí arcibiskupství Salzburského a biskupství Pasovského. Král Český jakožto ochránce obou zemí musel tedy také se zdvihnouti; bez meškání kázal všechny cesty na pomezích horách proti Bavorům ob-

saditi, a sebrav vojsko z Čech, z Moravy i z Rakous, s ním rychle zmocnil se všech míst, které r. 1257 byl Bavorům postoupil, mezi nimi také Sušici zas opanoval a město Cheb s celým okolím obsadil, kteréhož více nepustil. Krajina Chebská byla před třemi sty lety za Boleslava II. Řezenským biskupům postoupena; Němci pak ji od těch dob dokonale poněmčili a náležela nyní k dědictví posledního Hohenstaufovce Konradina. V městě Chebě nalézal se znamenitý císařský zámek od Hohenstaufův zřízený, ježž nyní král Přemysl svým lidem osadil, a královského purkhrabí na něm zřídil.

Následujícího roku 1266 obnovilo se válečné tažení časně z jara a u větší míře. Již v únoru a březnu vypravil král Přemysl ozbrojené sbory na hranice bavorské, a Olomoucký biskup Bruno, který nyní byl královským hejtmanem v Štýrsku, vešel s vojskem do krajiny Salzburské, a dobyl tam jediného ještě od Bavorův obsazeného města Hallu čili Reichenhallu. V měsíci srpnu téhož roku vypravil se král sám v čele znamenitého ze všech svých zemí a také ze Slezska a z Korutan sebraného vojska, a se dvou stran, z Čech přes Domažlice, a z horních Rakous přes Pasov do Bavor vtrhl, měst Chouby, Deckendorfu, Rittenau, Regenstauferu a jiných menších měst dobyl a poplenil, a před říšským městem Řeznem se položil. Vojvoda Jindřich před tím již ve všech těch krajinách všechny zásoby potravy dal buď pokaziti buď odvezti, aby se v nich vojska česká držeti nemohla, což také bylo příčinou, že loňské tažení nemělo větších prospěchův. Nyní však dal sobě král Český z Čech i z Rakous mnoho tisíc vozův se špíží za vojskem přivážeti, a vojsko s počátku nouze nemělo. Tu však již celý měsíc v poli leželo, a Bavoráci nesmějíce se v boji s ním měřiti, nedali se ani viděti. Proto začalo ubývati dovozu k vojsku, zvláště že toho roku zase velká neúroda byla, a tak musel král Přemysl z Bavor zase ustoupiti. Obrátil se do Cheba, a bezpochyby že tamější krajina měla dosti živnosti, obsadil tam všechna pevná místa a tak zase do Prahy se vrátil.

Vojvoda Jindřich teprv po odtážení českých vojsk do krajín před tím od nich obsazených vešel, a byl by se málem i Pasova překvapením a zradou zmocnil. Protož král Přemysl téhož roku ku konci listopadu ještě jednou do pole se vypravil, a hradu Riedu se zmocnil, kterýž nyní k horním Rakousům náleží. Však že zima časně začala, a velmi ostrá byla, musel zas brzo vojsko do zimních bytů propustiti a do Prahy se navrátiti.

Roku 1267 zavřelo se jen delší příměř, a král Přemysl dobytých míst podržel. Avšak nepřátelství s vojvodami Bavorskými trvalo dále, až se jejich brojení proti králi Richardovi Kornwalliskému utišilo, když brzy potom r. 1268 patnáctiletý Konradin, poslední Hohenstaufovic, smutně zahynul na nešťastném tažení svém do Itálie, kterým chtěl vydobyti odcizeného sobě otcovského dědictví, království Apulského a Sicilského.

Nezdařená druhá křížácká výprava do Prus a na Litvu. Léna biskupa Olomouckého.

1268—1269.

Přemysl Otakar II. jsa ustavičně od papeže pobádán, aby německému řádu v Prusích další podpory poskytnul, přijal zase již r. 1264 kříž na sebe, avšak teprv nyní po válce bavorské mohl slib svůj splniti. Za to žádal od papeže, aby česko-moravská církev vlastního arcibiskupa a metropolitu dostala, a tím aby papež jmenoval znamenitého Brunona ze Schaumburka, biskupa Olomouckého, tak aby Česká říše v církevním ohledu od arcibiskupa Mohučského a od německé církve vůbec byla neodvislou učiněna. Tak by se byla stala Olomouc hlavou české církve. Vypravil se tedy s vojskem křížáckým ve svých zemích sebraným v prosinci 1267 do Prus, a chtěl tudy táhnouti proti pohanským Litvinům, východním sousedům Prušanův. Avšak zima byla tenkrát neobyčejně mdlá a mokrá, tak že do těchto zemí, proto že tam mnoho vod jest, nebylo možná proniknouti. Proto celá výprava nezdařila se, a král se s nepořízenou zas v lednu 1268 do Čech navrátil, kde ho očekávala mrzutá novina, že papež jeho žádosti, aby bylo v Olomouci arcibiskupství zřízeno, nechtě tím uškoditi arcibiskupu Mohučskému, vyhověti nemůže. To již bylo potřetí, že se panovníci čeští o vlastní arcibiskupství marně ucházeli, a Přemysl Otakar II. z těch samých příčin, totiž z ohledu na arcibiskupy Mohučské, jako před ním Břetislav I. a Přemysl Otakar I. ničeho nedosáhl. Od těch dob žádného křížáckého tažení do severních zemí více nepodnikl.

Olomoucký biskup Bruno ze Schaumburka, požívaje tak veliké přízně královy, jsa znamenitý v radě jeho, statný v boji a slovitný v církvi, vydobyl dílem od krále dílem vlastními penězi množství statkův. Tyto statky počal nyní svým služebníkům, kteří ho do válek vypro-

vázeli, pod lenním úvazkem rozdávati, a tím je zavázal jakožto many své k vojenským službám k hájení krále, vlasti, biskupa a církve Olomoucké. To byl počátek len čili manství a podmanství biskupův Olomouckých. Biskupové tito jsou tedy podle způsobu feudálního vasa-
lové čili lenníci krále Českého, přijímající od něho rozsáhlá panství na Moravě v léno a propůjčující zase 62 menších statků jakožto podmanství jiným osobám. Král Přemysl Otakar II. potom takové udělování biskupovi Brunonu potvrdil listem daným dne 27. prosince r. 1273.

Obnovení váhy a míry v Čechách. Klášter v Pohledu. Vítkovci zkazili Hradiště.

1268—1269.

Čechové užívali váhy a míry, jak jejich předkové již od nepamětných časů byli přijali, a knížata i králové nad tím bděli, aby v stejnosti byly zachovány. Když však za Přemysla Otakara II. cizí národ Německý po městech i po venkově hojně mezi Čechy se usadil, tu ti cizinci počali své vlastní váhy a míry, a to ještě zde onde jinak a jinak užívat, tak že z toho v zemi veliký zmatek povstal a zvláště v obchodu lidé mnohé škody trpěli. Konečně každý prodávající měřil a vážil, jakž se mu líbilo. Proto svolán jest sněm zemský obecný, a tu bylo ustanoveno, aby se všechny míry a váhy směřily a svázily, v stejnost uvedly a znamením královským aby byly poznamenány. Do podrobná pak ustanovena jest váha, potom délka míry k měření země, polí a lesův a střížného zboží, velikost míry sutého obilí a tekutých věcí.

Toho času povstal nový klášter panen Cisterciánů v sousedství horního města Německého Brodu, totiž ve vsi Pohledu nad Sá-
zavou. Zakladatelkyní byla paní Uta vdova po Kunovi z Chovan, kteráž tu ves s přivolením pana Smila z Lichtenburka, jakožto lenního pána, r. 1265 koupila, a již 13. června téhož roku položiti dala základní kámen ku kostelu a klášteru. I dostalo to místo latinské jméno Vallis Virginum, to jest Údolí panen, německy Frauenthal. Čechové však říkají buď jako dříve Pohled anebo Frantál. Král Přemysl Otakar II. zdržuje se na hradě Poděbradském toto nové založení listem dne 24. února 1269 daným potvrdil, a klášter se všemi obyvatelkyněmi ve svou ochranu a zvláštní milost přijal, poručenství a dozorství však choti své, královně Kunhutě odevzdal,

jejížto schovanka jakási Ludmila, do toho kláštera vstoupila. Tento klášter jest nyní zrušen, ale kostel, jak za Přemysla Otakara II. byl vystavěn, posud stojí.

Mezi českými pány, kterých se to nejvíce dotýkalo, že jim král Přemysl královské hrady bral a na jejich statcích města zakládal, ovšem za jistý výkup a náhradu, byli páni Vítkovci počtem a mocí nejpřednější, a také oni to byli první, kteří proto s králem zjevné zášti míti počali. Údové toho rodu sídlili tehdy již na Krumlově, Jindřichově Hradci, Rosenberce, Třeboni, Lomnici, Skalici. Přiběnicích, Landštejně, Nových Hradech, Svinech, Sepekově, Klokotech, Prčicích, v Ústí nad Lužnicí a na jiných hradech, podle nichž se také psali, a měli ovšem velký díl země České v poledních stranách ve svém držení. Mezi nimi byl též pán Sezima z Ústí, kterému před léty král Přemysl ovšem za jistou náhradu Hradiště nad Lužnicí vzal, a na něm pevné město s hradem Kotnovem založiv, svými Němci je osadil. A byla proto veliká kyselost mezi panem Sezimou a měšťany na Hradišti, i tak se stalo roku 1268, že pan Sezima svolav pomoc ode všech svých bratří a strýcův, pánův Vítkovicův, učinil útok na to město na Hradišti, právě když tam velký trh byl, velké krveprolití tam způsobil i celé město zkazil a do základův pobořil, tak že to místo po 152 let pusto zůstalo, až pak Husité na něm se osadili a město Tábor tam zřídili. Král Přemysl rušitele zemského míru přísně potrestal, avšak páni Vítkovci všickni proto silně na krále zanevřevše jen na příležitost čekali, jak by se mu mohli zlým odměniti.

Kterak vojvodství Korutanské s Českou říší jest spojeno.

1268 — 1270.

Oldřich vojvoda Korutanský, syn Jitky, vlastní tety Přemysla Otakara II., někdy kníže Břeslavský na Moravě, byl bezdětek, a jeho bratr Filip, odstoupil arcibiskup Salzburský, byl muž církve, nemohl tedy míti řádných potomkův. Právem se vojvoda Oldřich obával, že po jeho smrti země jeho do hrozného zmatku upadnouti mohou, zvláště že nebylo rázného a mocného císaře v říši. Přišel tedy na začátku prosince 1268 ku králi Českému do Poděbrad v Čechách ve průvodu Albrechta, hraběte Gorického a Tyrolského, Oldřicha z Heunberku, Jindřicha z Hardeka a jiných šlechticův, a tu smluviv se s králem Přemyslem Otakarem

vydal listinu dne 4. prosince, kterou krále Českého za svého dědice vyhlásil, a že po jeho smrti král Přemysl všech jeho zemí a práv má se ujmouti, a to proto, že jest jeho blízký příbuzný, a že povždy od něho dostával znamenité důkazy přátelství a lásky. Náležely tenkrát k vojvodství Korutanskému kromě Korutan samých také Krajina s tak zvaným slovenským krajištěm (v dolním Štyrsku a v části Krajiny), Istrie a část Furlandie.

Aby k tomu odkazu Oldřichův bratr, Filip, své přivolení dal, zaopatřil mu Oldřich spolu s králem Českým společnou přímluvou 23. září r. 1269 patriarchální stolicí Aquilejskou, čím se Filip upokojil, a proti té dědičné smlouvě svého bratra ničeho nenamítal. V krátkce na to, dne 27. října 1269 umřel poslední vojvoda Korutanský, Oldřich, a král Přemysl Otakar II. vypravil svého zemského hejtmána ve Štyrsku, Konrada, probošta od sv. Petra v Brně, s dostatečnou mocí, a ten beze všeho odporu obsadiv Korutany, Istrii a část Furlandie, uvázal se v držení těchto zemí ve jménu krále Českého.

Feltre a jiná města v Italii a Furlandii. I tak nebylo tehdejší říše slavnější a mocnější v Evropě, — Německo bylo jako bez císaře, a stály v něm jako v Italii strany proti stranám, král Francouzský neměl mnoho moci, neboť ho obmezovali mnozí lenní knížata, ve Španělsku panovali křesťané a Maurové, Anglie byla vysílána domácími rozbroji, Polsko bylo rozděleno mezi knížata Piastovce, tak že žádný z nich po delší čas ani králem nebyl, Rusové vězeli v ukrutném poddanství tatarském, Řecká říše byla roztržena a Uhři byli již několikrát od Českého krále skroveni. Tedy nemohl se žádný panovník Českému králi rovnati: země jeho nebyly tak příliš rozsáhlé, avšak důchody jeho komory byly bohaté, spořádané a vydatné, vojsko vítězstvím proslavené, jeho vážnost a politický vliv všude uznání docházel a jeho dvůr byl nejskvostnější, nejnádhernejší a nejslavnější, k němuž ze všech stran i z dalekých zemí tatarských přicházeli vyslancové skvostné dary od rozličných panovníkův přinášejíce a ještě skvostnějších od krále Českého dostávající.

Přemysl Otakar II. na vrcholi své moci a slávy.

1270.

Od času Boleslavův I. a II. nepanoval žádný Přemyslovec český v tolika vzdálených zemích jako nyní Přemysl Otakar II. Boleslavové rozšířili svou moc k východu, nad zeměmi slovanskými, jimž mohlo panování české býti milé a užitečné; Přemysl Otakar II. však šířil se k polednímu, do zemí opanovaných národem německým, který tamější lid slovanský v tuhém poddanství držel, a takové rozšíření moci jeho nebylo zcela přirozené i také českému národu nepřineslo užitku.

Nyní počal se Přemysl Otakar II. psáti plným titulem svým: „z Boží milosti králem Českým, vojvodou Rakouským, Štyrským a Korutanským, markhrabětem Moravským, pánem Krajiny, slovenského krajiště a Chebu.“ Později připojil ještě jméno Portus Naonis, to jest nynější Pordenone, německy Portenau, krajinky to v horější Italii. Jeho královského rozkazu posloucháno nyní od hor Krkonošských až ku břehům Adriatického moře, a kromě toho ještě dále vztahovalo se působení jeho, neboť se ještě dobrovolně pod jeho ochranu postavilo na půlnoci několik knížat slezských a polských, a na polední straně města Verona, Treviso

Filip Korutanský spůsobil zas vojnu uherskou.

1270.

Jisto jest, že svého neobyčejně velikého štěstí Přemysl Otakar II. dosáhl méně svou a svých rádcův zásluhou, nežli spíše neobyčejně příznivými okolnostmi, které mu dovozovaly, bez velkých překážek, ba i bez čí krivdy tak vysoko se povznesti. Bůh však mu dal ujce, Filipa Korutanského, který po celý život, kde se s ním stýkali musel, působil mu mrzutosti, škodu a konečně i k jeho zkáze se přičinil. Tento Filip byl, jako jeho nyní zemřelý bratr Oldřich, při českém dvoře a snad společně s Přemyslem Otakarem vychován, a od svých rodičův ještě v dětském věku k duchovnímu stavu určen. Proto stal se brzo proboštem Vyšehradským, potom ještě za panování krále Václava I. r. 1247 arcibiskupem Salzburským. Vsa ku stavu kněžskému neměl povolání v sobě, jsa myslí příliš světské a mravů nehrubě příkladných, pročež také ani nechtěl na kněžství se dáti posvětit. Přemysl Otakar II. ovšem poznával tyto nesrovnalosti na svém ujci, avšak nemohl nic v tom změnit, pokud sám neměl žezla vlády v ruce. Když se r. 1256 stala roztržka mezi Filipem a jeho kapitulou, a Oldřich, biskup Sekovský, na stolicí Salzburskou byl povolán, tu musel konečně král Přemysl Ota-

kar II., jsa r. 1262 za vrchního ochránce čili fojta arcibiskupství Salzburského od papeže jmenován, sám toho Filipa od arcibiskupství vzdáliti, chtěl-li, aby již jednou pokoj byl. Nyní však učinil chybu, která se mu brzy zle vyplatila: znaje předce úplnou nedostatečnost svého ujce k duchovním hodnostem, přičinil se předce zas k tomu, že ho patriarchou Aquilejským učinili. Mohl tuto Filip pokojně svou vysokou důstojnost pěstovati, kdyby byl chtěl jen poněkud své mravy sporádati, své chťce na uzdě držeti, a své důstojnosti a povinnosti pamětliv býti. Avšak Filip na svou patriarchální stolicí ani ještě nedosedl, když jeho bratr Oldřich, vojvoda Korutanský, umřel, a tu Filip bez ohledu na to, že k dědičné smlouvě na Poděbradech r. 1268 učiněné přivolil, a tím sám sebe z nástupnictví v Korutanech vyloučil, dostal pojednou chuť, býti také světským knížetem, a Přemysla Otakara nepřipustiti na Korutanský stolec vojvodský.

Ihned r. 1270 po smrti svého bratra vešel v tajné spolky se šlechtou korutanskou a krajinou, a samého zemského hejtmana od krále Českého do Korutan poslaného, Konráda, probošta Brněnského, k věrolomnosti svedl a na svou stranu obrátil. Proto také se mu snadno povedlo, všech zemí nebožtíka bratra se zmocniti. Brzo na to umřel 3. května 1270 starý Uherský král Bela IV., a Filip Korutanský nemeškal, s jeho synem a nástupcem Štěpánem V. proti Českému králi se spojit. Tento král Štěpán byl člověk velmi věrolomný a závidě Přemyslovi štěstí jen na to pomýšlel, jak by se mu za předešlé utrpené porážky mohl pomstiti; pročež také nedbal na úmluvy míru s říší Českou, a hned v létě r. 1270 vedl válku s Přemyslem Otakarem. Co se v té nové, již třetí válce uherské dělo, není nám povědomo, avšak něco se v ní přihodilo, co ještě více krále Štěpána rozjitřilo.

Přemyslova tchyně totiž a Štěpánova sestra Anna, manželka knížete Rostislava Ruského, nebývala dotud příliš laskava na svého zetě, krále Českého. Tu jí však nebožtík otec její, starý král Bela IV. nevěře synu svému Štěpánovi, před svou smrtí odevzdal říšské klénoty uherské, aby sobě jimi pojistila právo na statky své, dajíc je v opatrování krále Českého. Stalo se tedy najednou, že tato kněžna Anna před svým bratrem ku králi Přemyslovi do Čech se utekla, a jemu uherskou korunu, meč sv. Štěpána a ostatní říšské klénoty k opatrování odevzdala.

Učiněno jest příměří mezi oběma králi, a Přemysl Otakar k tomu připustil, že se i na spro-

nevěřilého Filipa Korutanského vztahovati mělo, pakliže se tiše chovati bude a dalších nepřátelských kroků proti Přemyslovi zdrží. Zároveň umluvena jest na den sv. Havla, 16. října 1270 schůzka na hranicích uherských, ku které se oba králové i Filip osobně dostaviti měli, aby se smluvili i mír a přátelství zase obnovili.

Král Přemysl Otakar přišel v určitý den ke hranicím říše své do Haimburka nad Dunajem v Rakousích, maje znamenitou družinu s sebou, v které se nalézali jeden arcibiskup, více biskupův a nejvýtečnější pánové a rytíři ze všech jeho zemí. Král Štěpán V. Uherský také přišel s nádherným komonstvem do Prešpurka; patriarcha Filip však nepřišel a také plnomocníkův neposlal. Ukázalo se tu, jaká obapolná nedůvěra panovala mezi oběma králi; nemohli se shodnouti o místě, na kterém by se sejití měli. Sešli-li se se svými lidmi někde v otevřeném poli, nebylo by se to obešlo bez různic a další války; žádný z nich nechtěl se však v malém počtu takofka v moc dáti druhému. Konečně smluvili se po poslích, že se sejdou na jakémsi ostrově v Dunaji mezi Prešpurkem a Pottenburkem, na kterýž oba králové přijíti mají v průvodu jen dvanácti mužův neozbrojených. A tu když Čechové viděli, kterak jejich král a jeho průvodcové beze vši zbraní a jen v krátkých oděvích, aby podezření nebylo, jakoby pod dlouhými sukněmi ukryté zbraně měli, na ložku vsedají, tu na to reptali a nařikali, že upadají v osidla úskočného Uhra. Však tenkrát bylo obávání zbytečné.

I tak se oba králové na tom ostrově sešli a smluvili. Nejprudší výčitku krále Uherského, jakoby totiž král Český uherské říšské klénoty bezprávně uchvátil a u sebe choval, umírnil prý Přemysl Otakar tím, že králi Štěpánovi nabídl skvostný dar, který měl čtyřikrát větší ceny do sebe, nežli ony klénoty, a potom že ujišťoval, že si k nim žádného práva neosobuje, nýbrž že je považuje pouze za věci sobě k uschování od své tchyně svěřené. Proto jich král Štěpán také nadál v jeho rukou nechal. Aby se ostatní všelijaké stížnosti a sporné věci mezi oběma říšemi urovnati mohly, zvoleni jsou s obou stran čtyři mužové, kteří ty věci smluvili, do pořádku uvedli, a tak narovnání učinili, s kterýmž oba králové spokojeni byli. Sám král Štěpán tomu chtěl, aby z této přátelské smlouvy patriarcha Filip byl vyloučen. Na to prodloženo jest příměří od 16. října 1270 na dvě léta až do 11. listopadu 1272, a všickni, totiž oba králové, biskupové a pánové na to přísahy složili, že tuto smlouvu ve všech částech zachovávatí budou. Obě strany

sešedše se s nedůvěrou, jak se zdá, ku konci v srdečném přátelství se rozešly.

A Filip Korutanský nyní pykal za své posavadní jednání. Když totiž proti Přemyslu Otakarovi povstal, nepřipustila kapitola Aquilejská, aby na patriarchální stolici dosedl, a ssadivši jej s králem Přemyslem 1. máje 1270 v městě Cividale ve spolek vstoupila. Král Přemysl Otakar smluviv se zatím s králem Uherským, nyní Filipa dále nešetřil, a již v měsíci listopadu po schůzce na ostrově dunajském sám osobně se silným vojskem do svých poledních zemí vytáhl, do Korutan a do Krajiny mocně vešel, Lublány, hlavního města Krajinského, po třídenním obležení útokem dobyl a také dvou znamenitých hradův, které se brániti chtěly, násilím se zmocnil. Všecka ostatní místa podávala se dobrovolně, a přišli poslové od Korutanských stavů podávající mu zemi svou a za odpuštění a ušetření prosíce. Král Přemysl potom učinil pokoj s Filipem v ten způsob, že se Filip všech nárokův na Korutany a Krajinu podruhé slavně odřekl, a opatření v Rakouských přijal. Král mu totiž vykázal starý hrad v Křemži, aby v něm pokojně seděl, a k výživě aby měl důchody z panství Persenbeuka a z několika myt. Tak začal Přemysl Otakar II. v Korutanech a v zemích k nim patřících pokojně panovati, a byl prý také podle staroslovanského způsobu na kamenném knížecím stolci opodál Celovce stojícím na vojvodství Korutanské slavně nastolen.

Věrolomnost krále Štěpána V. Uherského, a čtvrtá válka uherská.

1270—1271.

Pořídív tyto věci Přemysl Otakar II. v Korutanech obrátil se zase u prostřed měsíce prosince 1270 nazpět do Rakous. Šla tehdy ještě jenom jedna schůdná cesta ze Štyrska do Rakous, totiž přes horu Semerník čili Semering, jak Němci říkají, přes kterýž nyní železná dráha se spíná.

Tu dokázal král Štěpán Uherský špatnost velikou, která se ničím nedá omluviti. Sotva měsíc uplynul, co na smlouvu a přátelství s Českým králem se svými pány přísahal, a tu si usmyslil, že ho na té cestě přes Semerník zaskočí a zajme. Vyslaltě silné zástupy Uhrův do Rakous, aby se u Schottwinu pod Semerníkem do zálohy položili, a až král Přemysl se svými s hory dolů pojede, aby ho přepadli a jali. Avšak král Přemysl dostal ještě v čas

výstrahu, obrátil se jinou stranou přes nejneshůdnější hory mezi Štyrskem a Rakousy, a přišel tak okolo Mariecely a Lilienfeldu, přemoha mnohá nebezpečství v tuhé zimě zvláště veliká, do Rakous se šťastně dostal, a nastražené léčce krále Štěpána ušel. Král Štěpán zuřil, že se mu jeho špatný kousek nepovedl, a hned 50.000 Uhrův, nejvíce divokých Kumanův, do Rakous se vyřítilo, a strašlivě tam řádili, loupeže, mordy a zhářství páchali, a šestnáct tisíc lidí větším dílem bezbranných venkovanův do Uher v zajetí odehnali.

Král Přemysl vyvázna z toho nebezpečství dal hned těžkou žalobu na krále Uherského napsati a kardinálům do Říma (neboť právě papeže nebylo) a všem křesťanským králům a knížatům rozeslati, také stavy vojvodství Rakouského do města Mauerberku ku sněmu svolal, abys nimi o přípravách k válce proti Uhrům se uradil. Potom již v lednu r. 1271 pospěchal do Čech, aby také zde nejrozsáhlejší přípravy k válce učinil. I šli z Prahy čeští hlasatelé do Uher ku králi Štěpánovi, kteří jemu ohlásili, kterak ve smlouvě na ostrově Dunajském bylo ustanoveno, že kdoby mir tou smlouvou zavřený zrušil, dvacet tisíc hřiven stříbra zaplatiti a ještě náhradu za učiněnou škodu dáti má; aby buď zaplatil a užil pokoje, buď aby válku podstoupil. Král Štěpán je však s potupením nazpět do Čech obrátil.

Všickni obyvatelé v zemích krále Českého hořeli žádostí, aby se na Uhrích pomstili. Ještě byla tuhá zima, a tu již někteří nedočkaví páni rakouští, majíce za vůdce Seifrida řečeného Wähingera, do Uher vyběhli a přes zamrzlé Neziderské jezero pustiti se chtěli. Vsaak se pod nimi led prolámal, a 40 rytířův a 300 bojovníkův se utopilo. Pro válku uherskou dal král Přemysl také v Slezsku, Branibořích, v Míšni a Durynkách branný lid verbovati, z německých knížat dostavil se jeden osobně do boje, totiž Albrecht příjímám Veliký, vojvoda Brunšvický a Lüneburský, jehožto nejstarší syn Jindřich zasnouben byl s králem Přemysla mladší dcerou Aneškou. Z českých, rakouských a korutanských zemí dostavil se každý, kdo měl chuť do války jíti, a tak sehnal Přemysl Otakar zase vojsko, jehožto síla na 100.000 bojovníkův se pokládala. Také ohromné množství válečného nářadí a střilecích strojů bylo, a to k dobývání pevností, k boření hradeb, potom vezli se také za vojskem na stu vozích mosty řemeslně sestrojené, které se v krátkém čase přes řeky položiti, a potom zase na vozy složiti mohly.

Hned jak sněhy sešly po velkonoci dne 5. dubna 1271 shromáždilo se vojsko krále Českého v Rakousích na pravém břehu Moravy, tedy bezpochyby na Moravském poli. Tu byl přes Moravu most položen a do 13. dubna všecko to vojsko přes řeku do Uher přešlo. Uhři stojíce na stráž po hranicích, když se české vojsko blížilo, pryč utekli, hrad Děvín, stojící nade vtokem Moravy do Dunaje, potom hrazené město Stupava hned se poddaly. Tak přitáhlo naše vojsko před Prešpurk, v jehožto královském zámku veliké poklady a klenoty byly uschovány. Však hned při prvním útoku dobyto jest město i zámek. Přemysl kázal pokojných obyvatelův šetřiti, bojovníky do zajetí na rozličné rakouské a moravské hrady odvesti, a co bylo od zlata a stříbra a jiných rozličných klénotův a drahých pasův, všecko na vozy naložiti a do Prahy zavezti. O Prešpurk mýnil se král při svém dalším postupování v Uhřích opírat, proto opatřil město posádkou a živností, a dal přes Dunaj veliký most položiti. Všecka blízká hrazená města, Svatý Jiří, Pezinek, Červený Kámen a Trnava v krátkém čase musela se také králi Českému poddati, přes prudký Váh také most položen, staroslavné sídlo biskupské Nitra nemohla též odolati, a celá krajina na půlnoci od Dunaje octla se v moci krále Českého. Jeho lehčejší jezdcové projeli všechny okolní stolice uherské, ba některý pryč až k řece Tise prodral se. Uherská moc stáhla se na pravém břehu Dunaje zůstávajíc celé půlnoční Uhry v rukou vojsk českých. Proto se nyní Přemysl Otakar s hlavní mocí svou zase do Prešpurka vrátil a dne 2. máje 1271 po mostě Dunaj přešel. Však tu se hned na něj blíž mostu vyřítli Uhři a Kumáni a strhla se prudká bitka. Uhři a Kumáni museli však brzo záda obrátiti a na útěk se dáti. Za řekou Litavou se zase sebrali a postavili u Starých Hradův Uherských a u Mošoně. Chtěli českým vojskům přechodu přes Litavu brániti, avšak jeden díl vojska českého předce přes tu řeku přešel, pak dne 8. máje na Uhry se vrhl a porazil je. Čechové tu dobyli Uherských Starých Hradů, a opravivše tamější hradby obsadili je; potom dobyli Mošoně, a zkazili to město dočista. Král Český ležel tu táborem před Mošoní, a tu k němu přišli poslové krále Štěpána, biskup Vesprymský a ban Roland, aby s ním o pokoj jednali; avšak jen na tři dni příměří smluvili, kteréž potom ještě o dva dni prodloženo bylo. Přemysl Otakar byl by rád prospěšný mír uzavřel, avšak k tomu, čeho král Štěpán žádal, nemohl svoliti, aby totiž všecko, čehož

v Uhřích vydobyl, zhola nazpět vrátil. Byla mu sice již tato uherská válka velmi obtížná, avšak musel v ní pokračovati. Král Štěpán se nyní každé řádné bitvě vyhýbal, chtěl tak česká vojska unaviti a rozmrzeti. Tu však užil král Přemysl válečné lsti, aby vojně jiný obrat dal; rozkázal totiž jistým zástupům vojska svého, aby utíkali před Uhry od nich se pronásledovati dávaje, aby je takto do pole vylákali. Načež by je jiné zástupy podskočily a k bitvě přinutily. Tak se i stalo, a přišlo dne 21. máje k řádné bitvě na rovinách mezi řekami Lítavou a Rábnicí. Král Přemysl sám své vojsko vedl, i porazil Uhry na hlavu, potom je tři míle ještě až k Rábnici pronásledoval, v které se mnozí utíkající Uhři utopili, tak že nepřítel jak na bojišti samém tak i na útěku velkých ztrát utrpěl. Nedostatek potravy byl však příčinou, že král Přemysl vítězný běh svůj ku předu zastaviti musel. Lonskou neúrodou a posavadním dodáváním potravy k vojsku byly Rakousy již zcela vysíleny, a v Uhřích všechno všude také již bylo přebráno. Sedm neděl stálo již vítězné vojsko české na půdě uherské, a za tehdejších časův tak dlouho ještě žádné jiné vojsko to nebylo vydrželo; nyní si myslil král Český, že svou zbraň v dostatečné míře proslavil, zvláště když na konci ještě tak velikou bitvu vyhrál, a že tedy nepřitele také jak náleží pokořil; — a proto nyní nazpět se obrátil a vojska svá rozpustil.

Avšak Uherský král Štěpán jiného byl mínění; jemu nezáleželo na čestném boji, nýbrž na konečném dosažení svého prospěchu, buď si to již i nejpodlejší způsobem. Proto sotva česká vojska z Uher vytáhla, sehnal rychle své rozprášené jezdce, a 30.000 jich vyslal jako roku lonského do Rakous a na Moravu, aby lidi jímali. Tito vyhýbajíce se všem hradům a hrazeným městům přepadali bezbranný lid venkovský a mnoho tisíc do zajetí odvěkli. Pro větší zlé také Štěpánův svak a spojenec, vojvoda Jindřich Bavorský, několik tisíc bojovníkův svých do Rakous vyslal, kteří všechnu krajinu mezi Vöklabrukem a Welsem poplenili. Česká vojska teprv později mohla se zase shluknouti, a také hanebné počínání tu Uhrův tam Bavorův přetrhla a je samé ze země vyhnala, ovšem když již byli veliké záhuby způsobili.

Mělté ovšem Přemysl Otakar zrádnou povahu svých nepřátel lépe znáti, a takové jejich vpády v čas předcházeti. Chybil tedy, a aby se pomstil, hned zas k novému tažení jak proti Uhrům tak proti Bavorům přípravy činil, a také již jedno vojsko české poslal do Bavor: avšak

tu se biskupové obou říší do toho vložili, aby nové krveprolévání zastavili a mír způsobili. Dne 2. července 1271 zavázali se přísahou a zápisem arcibiskup Kaločský, Štěpán, nejvyšší kancléř uherský, a šest jiných biskupův uherských s uherské strany, arcibiskup Salzburský, biskupové Pražský, Olomoucký, Pasovský, Frysinský, Řezenský a Sekovský s české strany, že za vyplnění a zachovávání výminek míru mezi Českou a Uherskou říší svými osobami ručiti budou, načež král Štěpán smlouvu míru dne 3. července ve svém ležení před Prešpurkem a král Přemysl Otakar II. dne 14. července v Praze podepsal.

Tato smlouva obsahovala 12 hlavních výminek, z kterých jenom některé zde uvedeme: hranice mezi Českou a Uherskou říší zůstanou, jak byly při smrti krále Bely IV.; — král Štěpán vzdává se práva na Štyrsko, Korutany, Krajinu a Slovenské krajiště pro sebe i své nástupce; — říšské klénoty uherské ponechává v rukou krále Českého; — s Filipem, voleným patriarchou Aquilejským nebude více ve spojení aniž bude mu více nadřizovati a tak dále. — Za věrné zachování výminek míru ručili s české strany Jindřich, markhrabě Míšeňský a Ota příjímím Dlouhý, markhrabě Braniborský, syn Oty, svaka králova, který již r. 1267 umřel, s uherské strany, Karel z Anjou, král Sicilský a vojvoda Jindřich Bavorský; přísahy pak na ně složili kromě arcibiskupův a biskupův obou říší tito světské pánové, a to s české strany: Ondřej z Říčan, nejvyšší zemský komorník, tehdejší nejprřednější zemský úředník, Jaroš z Fuchsberka, bezpochyby předtím z Poděhus, někdy nejvyšší purkhrabě, Jaroslav z Lemberka z Markvarticův, známý Boreš z Riesenburka, nynější nejvyšší purkhrabě Zbislav, Jarek z Waldenberka, Dětrich královský český podkomoří, Bavor II. ze Strakonice (kterýž měl Anešku, pobočnou dceru královu z Anešky Palcéríka za manželku), Hynek z Lichtenburka, Čeněk z Ronova, oba Hronovci, Slavek z Riesenburka, Boršův syn, Hartlieb z Doblína, moravský zemský komorník, Bohuš z Drahotůš, moravský zemský maršálek, Vznata z Lomnice, moravský stolník, Nezamysl, číšník moravský, Milota z Dědic, Benešovic, Kuna z Kunštatu, moravští pánové, Ota z Haslavy, Ota z Berchtoldsdorfu, rakouští pánové, a jiní, — s uherské strany: palatin Mojžíš, nejvyšší komorník Egypta, ban Slavonský Jáchim Pektari, vojvoda Sedmihradský Matouš a mnozí jiní.

Po roce však král Štěpán umřel, a tak zas nebylo nic platno, co v tom míru ustanoveno, i opět vypukla válka, jak níže povíme.

Vít, kapitulní děkan Pražský, umřel.

1271, 1. května.

Mezi válkou uherskou umřel v Praze dne 1. května znamenitý muž a příkladný kněz Vít, děkan kapituly u sv. Víta na hradě Pražském. On především horlivě pečoval o vyzdobení a zvelebení hlavního chrámu, stavěl oltáře a kaple při něm; též klášterní ambit vedle něho byl hlavně jeho přičiněním sklenut, sloupopadím a malováním opatřen. S velikou prací a nákladem uvedl zvláště mešné a jiné i též hudební knihy v nový způsob a pořádek, jehož užito potom za vzor ve mnohých jiných kostelích v Pražském biskupství. I ostatní jeho živobytí, jak související kronikář, pokračovatel Kosmovy kroniky píše, bylo veskrz příkladné a blahotinné. Všecka radost a píle jeho záležela ve službách kostela, do něhož vstoupil již co pachole, a ve kterém stav se údem kapituly, úřad děkanský zastával přes 30 let. Vstával časně ráno dlouho před jitřním, někdy i o půlnoci, a obcházel všechny oltáře, klaně se ostatkům svatých v modlení neb říkání žaltáře, jehož někdy přečetl třetí díl, než přišel čas jitřního. Potom budil zvoníky, aby zvonili na jitřní, a mezi zvoněním vyšel z kostela a tloukl na dvéře u komor klerikův, chodě od jedné ke druhé, aby je vzbudil k říkání jitřních hodin. Potom navrátil se do kostela a šel do kůru; nalezl-li tu kněze týdenníka, dal mu znamení, aby začal hodinky; pakli ho tu nebylo, začal sám, nezdráhaje se vůbec vyplňovati služby svých podřízených, jestliže se v čem obmeškali. Při tom byl řečnický na slovo vzatý, k jehož kázání v každou neděli a svátek hrnuli se do kostela sv. Víta šlechtici i měšťané a jiné lidstvo.

Přemyslu Otakarovi II. podruhé podávána jest koruna císařská.

1271.

Hned po uzavření míru s králem Uherským Štěpánem přijel v měsíci srpnu arcibiskup Kolínský Engelbert a mnozí znamenití pánové němečtí s ním do Prahy ku králi Přemyslovi, aby mu opět nabídli korunu císařskou. Oba králové němečtí, Richard Kornwalliský a Alfons Kastilský měli býti sesazeni, a papeže tenkrát

právě nebylo, a tak myslili někteří němečtí volenci, žeby nyní Přemysl Otakar nejspíš mohl takové podání přijmouti. Král přijal tyto své hosti velmi přívětivě a s uctivostí takovou, jakáz jim příslušela; však nežli jim odpověď dáti se odhodlal, chtěl slyšeti mínění národu Českého. Položil tedy stavům českým sněm do Prahy, a tu po uvážení otázky královny, zdali by německou korunu přijmouti měl, dal Ondřej z Říčan, nejvyšší komorník království Českého, pán mezi svými nejpřednější a nad jiné věhlasem a výmluvností obdařený, ve jménu stavů králi následující odpověď: „Veslavný králi a pane náš! rozvaž, prosím, sám u sebe, kdo z lidí smrtelných může se tvé moci přirovnati. Pán Bůh na nebi kraluje, a ty na zemi s povolením jeho panuješ i nad knížaty, a není nikoho, kdoby se mohl a směl tvé vůli zprotiviti. Neznámé a nepřijemné tobě jsou to věci, ku kterým tě potahují cizí národové; při takových věcech bývají divné příhody. Sed na stoličce otcův svých, však moc kralování tvého po všech stranách světa se rozhláší; tvé jméno slavné i po březích mořských jest oznámeno. Čeho jest nad to více tobě potřebí, ano i knížata tobě poddanost zachovávají? Zdali i císař neučiní tobě pomoci lidem k tvému rozkázání, ač byla-liby tobě toho potřeba?“

Mohl z této odpovědi král Přemysl dobře poznati, kterak Čechům nemile jest, že se tolik stará o panování v zemích cizích, které nikdy před tím k Čechům nepatřily, pro něž již tolik nákladných a těžkých válek musel podstoupiti, kterak se konečně i obávají, že pro samé Němce ani hrubě svého vlastního, přirozeného národu sobě vážit i všímati nebude. Pánové počínali již nespokojenost svou jeviti s přísností jeho, s kterou všechny statky někdy korunní jim z rukou bral, dávaje jim ovšem za ně výkup proti vůli jejich; lid obecný zas neměl lásky k němu, vida že při vši spravedlivosti své, národu si mnoho nevšmá a přistěhovalým Němcům udělenými svobodami a právy na ujmu svých vlastních ve všem nadržuje. Pravda jest, že Přemysl Otakar řádu a práva zemského spravedlivě šetřil, nedopouštěje, aby který Němec aneb jiný cizozemec nejvyšších zemských úřadův docházel, naopak on za zemské hejtmany v Štyrsku a Korutanech nejvíce české neb moravské pány dosazoval; ale což, když jinak vysoká jeho mysl dále sáhala, nežli to vůbec Čechům mlo bylo.

Odpověď sněmu českého nebyla králi Přemyslovi proti mysli, neboť jsa spravedliv a věren nebyl by se chtěl za žádnou cenu spronevěřiti králi Richardovi Kornwalliskému, kterému

byl osobně nakloněn a ku kterému se byl slavně jakožto králi Německému přiznával. Proto tedy dal arcibiskupu Kolínskému a těm druhým poslům z říše za odpověď, že se nikterak k tomu odhodlati nemůže císařské koruny přijmouti; dal jim darův velikých a drahocenných, jakž v nádheře své v obyčeji měl, také krásnými koňmi je opatřil a všechny jejich služebníky novým oděvem dal oděti, a při rozžehnutí kázal učiniti od sebe i ode všeho svého království říšským volencům přátelské pozdravení a z té lásky poděkování.

V tom však podruhé chybu učinil Přemysl Otakar, neboť když již tak daleko zašel v opakování mnohých zemí německých, měl ještě i císařského žezla směle se chopiti. Zdálo se mu však, že koruna česká od něho tak velice zveleбенá, jest sama sebou tak mocná, že více platí než císařství v moci oslabené a jen slavnými upomínkami ozářené. Že však spojení tolika zemí německých pod korunou českou bylo poněkud nepřirozené, a že stálosti míti nemůže, pokud ji neutvrdí svrchovanou vůlí císařskou, tomu nechtěl rozuměti. Nepřijal tedy císařství, — a proto musel klesnouti.

Po odjezdu říšského poselstva narozen jest Přemyslu Otakarovi II. dne 27. září 1271 z druhé manželky jeho Kunhuty první a jediný syn, Václav, z čehož byla veliká radost v celé zemi České i Moravské; neboť zmizela nyní bázeň, žeby rod královský po meči vyhynouti mohl, a žeby nebylo dědice na trůnu českém. Jaké radovánky a slavnosti král z příčiny této radostné vystrojil, kronikáři nám zaznamenati opomenuli.

Rudolf Habsburský za císaře zvolen.

1273.

Největší dva nepřátelé Přemyslovi v Němcích byli dosud oba bratři Bavorští, Jindřich vojvoda a Ludvík falckrabě. Přemysl Otakar se na počátku r. 1273 s vojvodou Jindřichem dokonale smířil a v přátelské spojení s ním vešel. Český král na vždy zřekl se práva na hrabství Luk a Deckendorf v Šumavě ležící, panství to někdy hrabat od Luky, potom i na hrady Schardink v dolních Bavořích, Flos a Parkštejn ve Francku, někdy od císaře Bedřicha II. Přemyslu Otakarovi I. darované; naproti tomu zřekl se zas Jindřich Bavorský všech nároků na Cheb a Sušici, potom na rakouské hrady Gräfenstein, Ehrensbrunn a Ried.

Mezi tím však divně se změnilo smýšlení knížat v říši Německé, a zašly velké převraty na dvoře Uherském. Musíme napřed po tom se ohlédnouti, co se v říši stalo.

Německý král Richard Kornwalliský r. 1272 umřel, a německí knížata již neposílali ku králi Českému, aby se v císařství uvázal. Na papežskou stolicí v Římě dosedl nyní nově zvolený výtečný papež Řehoř X., který zase chtěl všeobecnou křížáckou výpravu k osvobození svaté země způsobiti. K tomu však bylo zapotřebí, aby bylo v říši mocného, bojovného a oblíbeného císaře. V Němcích zas dosáhl nepořádek a utlačování slabších od mocnějších nejvyššího stupně, a knížata sami cítili, že bude potřeblí císařství obnoviti a jemu se podříditi. Dříve byli by si mnozí Přemysla Otakara Českého za císaře oblíbili, a však vždy tam byla strana německou hrdoostí naplněná, které se nezdálo, Slovana míti za císaře Římského. Obdivovali se nádheře a štědrosti Přemysla Otakara, avšak jeho moci se báli, a že byl Čech, nenáviděli ho. Co hlava této strany nyní nejmocněji vystupoval Ludvík, falckrabí na Rýně, starý Přemyslův nepřítel, a nyní, rozhněván na bratra svého Jindřicha Bavorského, proto že se s králem Českým přátelsky spojil, ještě více popuzený. S počátku snažil se sám o dosažení koruny císařské, v čemž jemu však druzí knížata nebyli povolní, poněvadž chtěli sice míti schopného ale ne příliš mocného císaře. Ludvík, upustiv od toho, sjednotil se aspoň s arcibiskupy Mohučským, Kolínským a Trevírským, a smluvil se s nimi o další chování při volbě. Právo volení císaře náleželo tenkrát již sedmi nejmocnějším knížatům říše Římské, tak zvaným volencům čili kurfürstům, kteří zastávali jisté čestné úřady při dvoře císařském, totiž třem arcibiskupům právě jmenovaným jakožto kancléřům říšským, králi Českému jakožto číšníku říše Římské, falckraběti Rýnskému jakožto truksasu, vojvodovi Saskému jakožto maršálkovi dvoru císařského a markhraběti Braniborskému, jakožto říšskému komorníkovi. Volba se státi mohla jenom jednohlasným usnešením všech sedmi volencův. Falckrabě Ludvík však k tomu působil, aby král Přemysl Otakar ani k volbě nebyl připuštěn, a neprávě vydával číšnictví české za příslušné k vojvodství Bavorskému. Arcibiskupové ochotně ho v tom podporovali, tak že při nastávající volbě přičten jest jemu nejen hlas jeho co falckrabí, než i druhý co vojvodovi Bavorskému společně s bratrem jeho Jindřichem, který však tomu odporoval, a

v piklech proti Přemyslovi strojených se neúčastnil. Když tedy konečně i ostatní dva kurfürstové, vojvoda Saský, a Ota příjímím Dlouhý, markhrabě Braniborský, Přemyslův sestřenec, s druhými se srovnali, Přemyslův hlas nebyl pak skutečně k volbě připuštěn. Tu byl ještě jeden kníže německý, který po falckraběti nejvíce proti Přemyslovi působil, totiž Bedřich z Hohenzolleru, dědičný purkhrabí Normberský, a jmeno Hohenzollerův tuto ponejprv vystupuje v davu předních nepřítelův jmena a jazyka českého, jakými byli on a všichni jeho potomci. Ten hlavně arcibiskupa Mohučského a potom všechny ostatní volence získal pro svého příbuzného, hraběte Rudolfa Habsburského, který byl muž schopný, nepřítel bohatý, máje statky své v zemi Švýcarské a Elzaské, a dobře by se tedy za císaře hodil. Tak dříve, než kurfürstové k volbě přikročili, byla mezi nimi dobře umluvena a všechny výminky ustanoveny, jež budoucí císař potajmo vyplniti se zavázal. Dne 29. září r. 1273 stala se konečně volba ve Frankfurtě nad Mohanem, a falckrabě Ludvík dostav od spoluvolencův splnomocnění vystoupil a veřejně vyhlásil, že Rudolf Habsburský jest nově vyvolený císař Římský.

Co se tou volbou proti králi Českému obmyšlelo, ukáže se v dalším vypravování.

Pátá válka uherská.

1273.

V čas této volby německého císaře měl král Přemysl Otakar právě zas novou válku s Uhry. Tam totiž hned po smrti krále Štěpána 1272 vznikly při dvoře královském hrozné ruznice mezi těmi, kteří ve jmenu teprv dvanáctiletého Štěpánova nástupce, Ladislava IV. příjímím Kumana, království Uherské spravovali. Jeden zrádný uherský velmož, Jindřich z Güssinku, který dříve za Štěpána do Čech utekl, tu se s dcerou pana Smila z Lichtenburka oženil, potom zase do Uher přeběhl, a krále Přemysla zradiv královně vdově Uherské lichotil, — ten na jednom ostrově u Budína svadiv se s Belou, bratrem České královny Kunhuty, v prudké zlosti ho zabil a na kusy rozsekal, tak že potom uherské princezny s hrozným pláčem kusy těla zabitého Bely sebrati musily.

Tato hrozná vražda popudila krále Přemysla Otakara na nejvyšší, i umínil si, za to se pomstiti. Žádal, aby mu vraha vydali, když toho však uherský dvůr nečinil, vypověděl válku.

Uhři majíce pohyblivou, lehkou jízdu kumánskou a maďarskou, po vypovězení války nečekali, až by česká vojska se ustrojila a na ně vypravila, nýbrž již v měsíci únoru 1273 na třech místech najednou do Rakous, na Moravu a do Štýrska vpadli, brzo potom také Korutany svými hordami zaplavili. Král Český nemoha tyto nepřátelské jízdy všude stejně staviti, vyzval šlechtu rakouskou, štýrskou a korutanskou, aby se rychle mezi sebou spojila, a do Uher vpád učinila. To se stalo, a spojení šlechticové dobyli pevného Rábu, správce toho města, bojovného biskupa Pétikostelského, a též i mnohé jiné uherské pány co zajaté do Rakous odvedli. V měsíci máji vešli jiní zástupové spojené šlechty z Rakous a z Moravy do Uher, a dobyli města Svatého Jiří a Nitry. Tenkrát byla Nitra vydrancována a vypálena.

Vlastní polní tažení podnikl král Přemysl teprve v měsíci červenci. U Lábu v Rakousích, na hranicích moravských měly se zase všechny oddíly vojsk jeho shromáždit. Však dříve nežli se celé vojsko sešlo, již se tu na první zástupy vyřítli z Uher zrádný hrabě Jindřich z Güssinku s 30.000 Uhry. České zástupy měly u Lábu okopané ležení opírajíce se o řeku Dyji, i srdnatě se tu Uhrům opřel udatný pan Oldřich z Drnholce z rodu Kúnicův, zemský hejtman Korutanský, avšak již na počátku boje padl. Uhři poplenivše okolní krajinu zase jak rychle se zjevíli po dvou dnech zase ujeli, proto že se zatím všechna ostatní vojska krále Přemysla v jedno srazila, a král sám v čele 60.000 mužův nyní proti nim postupoval. Hnal je před sebou přes řeku Moravu, hory Karpatské až k řece Váhu; oni se mu nikde nepostavili vyhýbajíce se podle svého obyčeje každé řádné bitvě. Král Přemysl musel tedy pevných míst dobývati, aby při svém dalším postupu nepřítel nikde v zádech neměl. Tím však se zdržoval a meškal celý měsíc v Prešpurké a Nitranské stolici. Všem rozplašeným obyvatelům slovenským v těchto krajinách dal oznámiti, aby se vrátili a svého hospodářství pokojně si hleděli, že se jim v ničem neublíží, a že budou pod ochranou Českého krále. Dobyta města Prešpurk a Svatý Jiří odevzdal měšťanům Vídeňským a Novoměstským za Vídní, aby je střežili, sám pak již po čtvrté dal položit most přes Dunaj, v měsíci srpnu přešel na pravý břeh této řeky a zmocnil se až po Ráb všech hrazených měst a hradův. Před Rábem pak 50 bojovníkův, kteří se udatností proslavili, a mezi nimi svého vlastního syna levobočka, Mikuláše, nyní již vojvodu Opavského,

slavným způsobem rytířským mečem opásal. Poslední místo, kteréhož na této straně dobyl, bylo slavné Benediktinské opatství na Hoře sv. Martina. Odtud se obrátil k polední straně; všechna hrazená města okolo Neziderského jezera poddala se mu dobrovolně, až potom přišel před Šoproň. Toto město nemohlo dlouhého obležení vydržeti, slibovalo poddanství a přední osoby do zástavy dalo, načež král Přemysl zvláště milostivě s ním nakládal.

V tom došla krále Přemysla Otakara z Němec zpráva, že kurfürstové bez něho a jemu na příkoří zvolili Rudolfa Habsburského za Římského císaře. Ihned hleděl král Přemysl učiniti mír s Uhry, jehožto výminky nám neznámý zůstaly, ačkoliv jisto jest, že některá část vybojovaných krajin a měst uherských zůstavena jest v moci české.

Přemysl Otakar II. neuznával volbu Rudolfa Habsburského.

1273—1275.

Mezi výminkami, pod kterými volenci němečtí, králi Českému nepřející, hraběti Rudolfovi z Habsburku císařství podávali, bylo i to, že všechny německé země, jichžto držitelové vymřeli, mají se od času klatby r. 1245 na císaře Bedřicha II. vydané považovati za léna odumřelá, na říši spadlá, a že nový císař žádných lén říšských neudělí více nikomu bez jednohlasného svolení všech kurfürstův. To bylo patrné jen proti Českému králi vymyšleno, aby se mu mohlo upírati právo k Rakousům, Štýrsku, Korutanům i Krajině bez ohledu na to, že Němečtí králové, Vilém Hollandský a Richard Kornwalliský, králi Přemyslovi tyto země řádným způsobem v léno dali.

O tom všem, co před volbou mezi kurfürsty a Rudolfem Habsburským tajně bylo jednáno, měl Přemysl Otakar dobré zprávy, také o podvodném a bezprávném vyloučení jeho hlasu při volbě; proto také k té volbě do Frankfurtu vypravil Bamberského biskupa Berchtolda jakožto svého prokuratora čili zástupce, který hned po volbě Rudolfa Habsburského jmenem krále Českého protestaci čili odpor položil. Jakž mohl také Přemysl uznati platnost volby této, která se stala zamítnutím práva jeho kurfürstského a měla míti pro něj za následek ztrátu tolika zemí těžkým nákladem nabytých?

Když se zpráva o tom rozšířila, že Rudolf Habsburský za Německého císaře zvolen jest, a že od krále Přemysla Rakouské a Korutanské země

má k říši nazpět potáhnouti; tu všickni tajní nepřátelé královi v celé České říši radostí plesali a hlavy pozdvihli. Přemyslova vláda byla německým zemím velice prospěšná, vyplnil v nich loupežnictví, zavedl pořádek a veřejnou bezpečnost, každý nález a rozkaz králův svědčil o přísné spravedlnosti, i blahobyť byl by se mocně ujal, kdyby posavadní války s úskočnými a dravými Uhry nebyly tak přílišných škod způsobily. Nyní však všickni, kterých někdy Přemyslova spravedlivá ruka zasáhla, počali králi láti, poddanost pod králem slovanským za něco nesnesitelného a hanebného pokládali, ačkoliv věru žádnému Němci od něho ukrivdění nebylo, a ani živé duši mezi Čechy na mysl nepřicházelo, aby se národnosti a jazyku německému nějaká měla ujma dít. To však všecko nic neplatilo, kronikáři i veršovníci němečtí, kteří za těch časův žili, podali toho důkazy, kterak hanebnými lžemi král Přemysl Otakar hyzděn a tupen byl, a kterak nenávisť německá proti Čechům tehdaž volnou uzdu sobě pustila. Tito lidé očekávali nyní, že Rudolf Habsburský je vysvobodí z toho hanebného, jak říkali, poddanství, a vítajíce ho jako ochránce hned k němu posílů svých posílali, potom sami osobně k němu dobíhali, prosíce ho, aby s vojskem proti nenáviděnému Přemyslovi vytáhl, a nabízejíce mu se, že mu v tom svými prostředky všemožně napomáhati budou. Král Přemysl Otakar II. vida, kterak často připomenutý Filip Korutanský, nejsa spokojen se svou výživou na hradě Křemžském, vždy ještě po vládaření baží, svěril mu krátce před tím úřad zemského hejtmana v Korutanech, — a ten Filip byl nyní jeden z prvních a nejhorlivějších stranníkův Rudolfových. Porušiv podruhé slib věrnosti Přemyslovi daný, odešel z Korutan přímo k Rudolfovi do Němce, a Rudolf přijav věrolomného zrádce milostivě Korutany, ač jich ještě neměl, mu v léno dal; tentýž Filip pro ničemnou lovahu svou ssazený z arcibiskupské stolice Salzburské a z patriarchální stolice Aquilejské, psal se od té doby již „vojvodou Korutanským.“

Avšak také v samých Čechách a na Moravě našli se mnozí pánové, kteří se neostýchali, užiti těchto okolností králi Přemyslovi nepřívznivých, a z osobní zášti k němu s nepřáтели jeho se porozumívali. Jestliže Přemysl Otakar II. konečně nebyl s to, aby hrdinským bojem nepřátelství proti němu strojenému odolal, jestliže padl a svým pádem také i vlast s sebou do zkázy strhl, toho všeho vinu mají jenom čeští a moravští pánové. Kdyby jejich láska k vlasti byla větší bývala, nežli osobní nechuť ku králi,

mohl nastávající boj zcela jiný a snad slavný konec míti. Tu byl však starý Boreš z Riesenburka jeden z předních nespokojencův. Zadav r. 1248 Přemyslovi porážku u Mostu, musel za to r. 1254 vězením pykati. Od těch dob účastnil se činně ba slavně ve všech válkách Přemyslových, a teprv po dvacetileté věrnosti pozdvihl se nyní ku pomstě, opustil vlast a přeběhl k Rudolfovi. I toho zrádce Rudolf milostivě přijal, a velmi velikou radost z něho maje, pochvalami jej obsypal a svým nejmilejším synem a nejvýtečnějším obráncem císaře a říše nazýval. Boreš vzav naučení od Rudolfa, potom na svůj hrad Osek čili Riesenberk se vrátil, naproti králi Přemyslovi věrným a oddaným se stavěl, aby tak mohl pod rukou tím bezpečněji zkázu jeho připravovati.

Vítkovici čili pánové z Růže také užili té doby, aby se na svém králi vymstili. Závise z Falkensteinu, nyní hlava celého rodu, byv od krále nevědomo s jistotou pro které zavinění ze země vypověděn, přivedl všechny své bratří a strýce do tábora nepřátel. Také nynější arcibiskup Salzburský, Bedřich z Walchen hrabě z Leonberku, pozdvihl se proti Přemyslovi, posavadnímu vrchnímu ochránci svého kostela, a úklady v arcibiskupství svém proti němu strojené zřejmé podporoval.

Konečně i uherský dvůr těšil se z toho, že již se blíží doba, kde se za pokoření od tolika let od Přemysla jemu učiněné bude na něm moci pomstiti. Ban Jáchim Pektari, který byl nyní při uherském dvoře najmocnější, sám se k Rudolfovi Habsburskému odebral, a smlouvaje s ním o válce proti Přemyslovi již napřed některou zemí koruny české pro sebe si vyprosil, jsa té jisté naděje, že válka bude, a že král Český v ní podlehnouti musí.

Ještě papež volbu Rudolfovu nepotvrdil, a král Přemysl Otakar největší naději v papeži skládal, že v něm najde silnou podporu proti úkladům se všech stran proti němu strojeným, a to již pro ty velké a důležité služby a stále přátelství, kteréž byl papežské stolici jak Přemysl tak jeho otec prokazoval. Rudolf Habsburský naproti tomu chytře papeži ve všem povolným býti sliboval, v čem jemu jeho předchůdcové, totiž Hohenštaufové, tak dlouho odporovali, a ode mnoha císařských práv a prospěchův upustil, pro které oni tak dlouho a urputně bojovali. Tu ovšem papež Řehoř X. nemohl jinak než svoliti k Rudolfu Habsburskému, a 26. září 1274, rok po jeho vyvolení ho potvrdil. Při tom však Olomouckému biskupu

Brunonovi a Sekovskému biskupu Bernardovi, kteří oba byli k papeži a k církevnímu sboru do Lyonu od Českého krále poslání, oznámil papež ústně, že se král Přemysl ve všem na ochranu papežské stolice spoléhati může, jestliže se jí bez výminky podrobí. Papež mimo to hlavně chtěl, aby se knížata na nové křižácké výpravě pro osvobození svaté země účastnili. Král Přemysl osvědčil, že rád křižáckou výpravu vystrojí a sám že kříž na sebe vezme a do boje potáhne, jestliže mu od papeže pokoj od nepřátel, aby se na to tažení náležitě připraviti mohl, na šest let pojištěn bude.

Papež měl z toho radost, a jen Přemysla napomenul, aby v tom předsevzetí setrval, avšak v záležitosti králově, kterou měl s Rudolfem císařem, sám osobně ničeho činiti nechtěl, dav pouze biskupovi Brunonovi ústní nařízení, aby byl rozsudil mezi oběma. Rudolf však takového rozsudí nepřijal.

Jak mile Rudolf Habsburský na německém trůnu byl upevněn, tu hned zjevně nepřátelsky proti králi Českému vystoupil. Již dne 4. srpna 1274 slíbil arcibiskupovi Salzburskému a biskupům Pasovskému a Řezenskému, že jim všechny majetnosti v Rakousích, Štyrsku a Korutanech navrátí, které jim Přemysl prý vzal násilně a nespravedlivě, i vyzval je, aby vyjednávali o tom s hrabaty, rytíři a městy těchto zemí, jakby mohly zase Německé říši navráceny býti. To bylo zjevné vybízení poddaných Přemyslových, aby se proti svému králi zbourili. K tomu ještě Rudolf na 23. listopadu 1274 vyhlásiti, že všecko, co tyto biskupové a jejich manové králi Českému vezmou, budou moci sobě podržeti, že kdyby při tom škodu utrpěli, náhradu dostanou, a za všecku škodu, kterou by králi Českému učinili, že odpovídati nebudou. Mezi tím však, aby se nezdálo, jakoby Rudolf pouze poddané české pobuřoval, nýbrž aby své jednání také pláštěm nějakého práva přikryl, dal na říšském sněmu v Ře z n ě od shromážděných, vesměs Přemyslovi nepřejících knížat dne 19. listopadu 1274 následující nálezy učiniti: 1. Římský král má ujmouti všechny země a statky, které co říšská léna od r. 1245 odumřely, (čím se všechno udělení lén, jež vykonali předešlí králové Vilém a Richard, za neplatné vyhlásilo); 2. že každý lenník říšský má se ve svém léně do roka a do dne na novo dáti potvrditi; 3. že když Římský král s někým se soudí, má falckrabě Ludvík býti soudcem; 4. že následovně tentýž falckrabě na krále Českého, který již přes rok od korunovace Rudolfovy za potvrzení svých lén nezádal, obsylku učiní, aby se dne

23. ledna 1275 ve Würzburgu před jeho soud postavil.

To byla první rána proti Přemyslovi vedená. Rozumí se samo sebou, že takovou obsylku, aby se postavil před soudce, který sám jest stranníkem a největším nepřitelem, nepřijal, a velmi důtklivými a trpkými slovy papeži sobě stěžoval i žádal, aby papež co jediný pravý rozsudí mezi ním a Rudolfem, tomuto takové nepřátelské nastupování na něj zastavil, aby se on, král Přemysl, pokojně na křižácké tažení připravovati mohl. Sbíraly se již tehdy v českých zemích příspěvky na křižáckou výpravu, král Přemysl však, proto že se sám vypraviti chtěl, sebrané příspěvky nikam ze země vyvážeti nedopustil, a také české poselstvo do východních zemí k Bendokdarovi, mocnému sultanu Egyptskému a Babylonskému vypravil, aby přezvěděl, jak to ve východních zemích, nežli tam potáhne, vypadá.

Papež Řehoř X. začal však nyní Rudolfa Habsburskému zřejmě straniti, a na Přemyslovi trpkou žalobu jenom tolik odpověděl, aby se hleděl Přemysl Otakar s Rudolfem na mírné cestě srovnati, to jest tolik, aby mu žádané země zhol a beze všeho zdráhání vydal. Později dostal Přemysl ještě jasnějších důkazů, že se ho papež ujímati nemíní; proto také po nedlouhém čase zastavil všechno dopisování k papežovi, vydal veřejné ohrazení proti všemu, co se proti němu děje, a odvolával se od strannického papeže na budoucí všeobecný sněm církevní.

Římský král Rudolf položil všem knížatům a pánům říšským na den 15. máje 1275 sněm do města Augsburka, jež konečně předce obeslali Český král Přemysl a Jindřich, vojvoda Bavorský, dosud jeho spojenec. Vědělo se napřed, že na tom sněmu Český král i jeho spojenec do říšské klatby dáni budou. Proto také mnozí kurfürstové se ani nedostavili, míníce, že lépe bude, neúčastní-li se u vydání klatby této. Předce se ještě Přemysla Otakara báli. Byli tu jenom falckrabě Ludvík, tři biskupové, Přemyslův sestřenec Filip, který se nyní již Korutanským vojvodou jmenoval, Menhart hrabě Tyrolský, Bedřich z Hohenzollernu, purkhrabě Normberský, Jindřich, markhrabě Burgovský a jiní méně znamenití hrabata a šlechticové říšští.

Když pak se Rudolf v majestátu mezi knížaty na trůn posadil, předstoupil Bernard, biskup Sekovský, výtečný řečník, který jsa v čele poslův krále Českého učinil neohroženou řeč jazykem latinským, pravě, žeby Rudolf byl nepořádně volen na stolicí císařskou, proto že

neměl hlasu krále Českého, potom že jednání jeho proti králi Českému jest proti všemu právu, a žeby nemělo tak býti, a mnoho jiného mluvil a trpké výčitky a pravdy pronášel. Však jemu Rudolf na to vše nic neodpověděl, toliko ke všem českým poslům řekl německy: „Máte-li věsti při proti některé osobě duchovní aneb před biskupem, tehdy mluvte latinsky; pakli proti mně neb proti císařství, mluvte řečí, kteréž by všickni mohli rozuměti. Rozumím tomu, že to činíte pro posly papežské, chtějíce proti mně papeže popuditi.“ Knížata tu přisedli, ač někteří tomu, co se mluví, nerozuměli, ale od jiných si to vyložiti dali, velmi se na biskupa Bernarda rozezlili. Bernard nicméně svou řeč dokončiti chtěl, avšak falckrabě Ludvík jemu mečem hroze, k mlčení ho přivedl. A tak ti poslové čeští odešli, a nerozžehnavše se s Rudolfem do Prahy se navrátili. A tu potom v Augsburgu byl Přemysl Otakar II. jednohlasně ode všech knížat s Jindřichem Bavorským do achty, to jest do říšské klatby dán, a k vykonání této klatby svolány jsou všechny síly říše Německé.

Nejpřednější účastník a větším dílem i strůjce těchto úkladův proti Přemyslu Otakarovi, Bedřich z Hohenzollernu, purkhrabě Normberský, poslán jest od Rudolfa Habsburského jakožto hlasatel Římské říše do Prahy ku králi Českému, aby mu oznámil, že on, jakožto neposlušný man císařství Římského podle nálezu říšských knížat všech svých hodností, práv a majetností v říši, tedy také království Českého a markhrabství Moravského, jest pozbaven, a že nad ním vyřknut jest acht říše; že podle říšských obyčejův povinen jest, do roka a do dne náležitým způsobem z toho achty se vyvesti, nechce-li dalším neposlušenstvím vzdáti se života, cti a všeho, co za svoje pokládá.

Král Přemysl Otakar byl by mohl toho Bedřicha Hohenzollerského, maje ho v moci své, za takové opovážlivé a rouhavé poselství nejméně vězením opatřiti, aneb jinak se na něm, jakožto na osobním a úhlavním nepříteli svém pomstíti; avšak neučinil toho, vždy se spravedlivé smýšlení jeho spouzelo, aby byl národního práva nešetřil. Bedřich z Hohenzollernu svoboden a zdráv bez překážky se zase do Němec navrátil.

Kterak Přemysl zbourání ve svých německých zemích potlačil.

1275—1276.

Přemysl Otakar II. vida, jaká mračna se nad jeho hlavou stáhla, činil veliká opatření. Nejrázněji se obrátil proti úkladům, jež proti jeho vládě z naučení Rudolfa Habsburského strojí arcibiskup Salzburský v Rakousích, Štyrsku a Korutanech; rozhodným vystoupením, přísností a mírností, sliby a hrozbami, odměnami a pokutami odbojníky přestrašil, váhavé na svou stranu přitáhl, věrné u věrnosti utvrdil. Již na podzim r. 1274 ne-li dříve, měl v těch zemích císař Rudolf mezi zemskými pány jistou stranu svou, a jenom Bernard, biskup Sekovský, téměř sám jediný, horlivě při Českém králi stál a jemu zcela oddán byl. Také v městech, jmenovitě ve Vídni, měl král Přemysl mnoho upřímných přívržencův, neboť kdož z panovníkův, kteří před ním byli, horlivěji o dobro stavu měšťanského pečoval, než právě on? V měsíci prosinci 1274 přišel Přemysl sám do Rakous a v Štyrsku usadil nového zemského hejtmána, pana Milotu z Benešova a z Dědic erbu Odřivous z Benešovicův moravských. Nyní dobývaly se hrady přívržencův Rudolfových, v kterých se schůzky a pikle děly proti králi Českému; vlastníci těch hradův museli děti své králi do zástavy dávat, a všickni nejpřednější duchovní i světští pánové obnovili králi přísahu věrnosti. Arcibiskupa Salzburského král ještě šetřil, doufaje ač marně, že si ho zase nakloní; proto ho také v únoru r. 1275 k sobě do Rakous pozval, aby se s ním osobně smluvil. Arcibiskup se zdráhal přijíti, avšak jeho vlastní naléhali naň, aby šel, a tak možnou škodu od sebe a od nich odvrátil. Odebíraje se k Přemyslovi psal Rudolfovi, že na žádný způsob od něho se odvrátiti nedá. Když se s ním král Přemysl sešel, a jeho nepřátelské smýšlení nikterak změnit nemohl, tu teprv za nepřítelův ho považoval a jako s takovým s ním nakládal. Milota z Dědic učinil vpád do krajin arcibiskupství Salzburského, dobyl města a hradu Břiza řečeného, jež Němci Frisach jmenují, pobořil více pevných míst, a způsobil tím v arcibiskupství škodu na 40.000 hřiven stříbra. Toho se ovšem všickni odbojníci ve všech Přemyslových německých zemích velmi ulekli: všickni se dali jako na pokání, i osvědčovali jeden přes druhého, že jsou věrnými poddanými krále Přemysla. Zdálo se, jakoby Přemysl tam již žádných nepřátel neměl, a arcibiskup Salzburský potom

r. 1276 trpce si stěžoval císaři Rudolfovi, že všichni přívrženci ho již opustili, a že jemu za jeho setrvání u věrnosti k císaři nic nezbyvá nežli smrt. Král Přemysl se domníval, že nepřátelské kvašení v těch zemích již se utišilo, avšak zmýlil se. Oddanost zrádných nepřátel jeho byla jenom přetvářka, oni chtěli nyní jenom času vyčkati, aby se později tím zuřivěji proti němu pozdvihli.

Přemysl Otakar staral se také velmi úsilně o to, aby uherský dvůr na svou stranu dostal; a však tam ho již Rudolf Habsburský předešel. Král Ladislav byl maloletý, strannictva při dvoře rozdvajila ho i s vlastním mladším bratrem Ondřejem; Jachim Pektari požíval vždy ještě největší moci a nadřezoval císaři Rudolfovi, kterýž to tak daleko přivedl, že oba mladí královští bratři Rudolfa za svého otce přijali, a tak se pod jeho poručnictví postavili. Rudolf také hned mladšího králevice Ondřeje s jednou svou dcerou zaslíbil, a nejmocnějším pánům uherským hodností a tituly v Římské říši nabídl.

Tak se spojil Rudolf s Uhry proti Přemyslu Otakarovi, a náš král neměl jiného spojence, leč často řečeného Jindřicha, vojvodu Bavorského. Jeho příbuzní, Jindřich Míšenský, svak králův, a Ota Dlouhý Braniborský, jeho sestřenec, svému otci velmi nepodobný, zůstávali v nestrannosti, aby ani proti císaři, ani proti králi Českému, jehož dobrodiní a dobrých služeb po tolik let u velké míře užívali, bojovati nemuseli. Ota Dlouhý konečně, když válka vypukla, šel k vojsku Přemyslovu, avšak nevěda s sebou jak se zdá vojska pomocného. Jenom ještě někteří Slezští knížata, Piastovici, nabízel se Přemyslovi pomocí svou, a také byla silná strana v Lombardii Přemyslovi nakloněna, hotova pozdvihnouti se pro něho, kdyby se k němu štěstí ve válce naklonilo.

První válka s Rudolfem Habsburským.

1276.

Od vydání říšského achtu na Přemysla Otakara připravoval se císař Rudolf celý rok k válce proti němu a z celé říše síly sbíral. Chtělť s více stran do České říše mocně vkročit. Hlavní vojsko vedl tedy Ludvík, falckrabě, od Rýnu přes Normberk, a to mělo přes Cheb do Čech vpadnouti a na Prahu táhnouti. Bedřich z Hohenzollernu, purkhrabí Normberský, měl již před tím zmocniti se zemských bran a pomezních hradů v Čechách na té straně

u Cheba. Menhart, hrabě Tyrolský, měl s jiným vojskem vydobyti Korutan, Krajiny a Štyrsku; Rudolfův syn Albrecht měl se spojit s arcibiskupem Salzburským, a skrz jeho země do horních Rakous vpadnouti; Uherský král Ladislav slíbil, že se svými Uhry do dolních Rakous vrazí, a své loupeživé lehké kumanské jezdce na drancování na Moravu a až do Čech vyšle.

Tak se končil již měsíc srpen r. 1276; toho času nalézal se císař Rudolf v Normberce u hlavního vojska, kterému kázal, aby ku předu postoupilo až k Amberku. Zatím však vyjednával pilně s jediným Přemyslovým spojencem, Jindřichem, vojvodou Bavorským, a všemi spůsoby toho na něm dovedl, že ve chvíli, kde bylo nebezpečnost pro Přemysla největší, ten od něho se odvrátil. Tak se stal z Přemyslova domnělého přítele velmi nebezpečný nepřítel, poddal se Rudolfovi, přijal od něho léno své, vojvodství Bavorské, a ještě Rudolf svou dceru Kateřinu jeho synovi Otovi za manželku, a celé horní Rakousy, až budou dobyty, v zástavu za věno dáti přislíbil.

Přemysl Otakar očekával, že hlavní moc německá přes Cheb do Čech vpadne, a s vojskem svým dobře vystrojeným na vysokých pláních u kláštera Tepelského se položil, odkud by obě zemské brány a pomezí města, Domažlice a Cheb, dobře mohl chrániti. Hlavní cesta do jeho říše byla ovšem dolina Dunajská, a však tam spoléhaje se na dobré opatření svého spojence, Jindřicha Bavorského, jen hrazená místa svými posádkami opatřil. Když se mu však Jindřich Bavorský spronevěřil, tu císař Rudolf najednou od Amberka v jinou stranu s hlavní mocí svou se obrátil, a ne na Cheb nýbrž k Dunaji dolů táhl, již 15. září nad řekou Jizerou čili Isarou tábořil, a 24. září přes Pasov do horních Rakous vešel. Maje v průvodu svém veliký počet duchovních a světských říšských knížat, mezi nimi také onoho Filipa Korutanského, bez překážky v horních Rakousích ku předu postupoval. Vydobyti měst hrazených, jako Lince, Welsu a Štýry, vzal na sebe ten, který těch měst vlastně pro krále Přemysla měl hájiti, Jindřich Bavorský. Ještě snadnější pořízení měl v Korutanech a Štyrsku Menhart hrabě Tyrolský. Tam totiž všickni nejpřednější pánové, vidouce, že se vojsko jeho blíží, vesměs od krále Přemysla odpadli a mezi sebou spolek ku prospěchu Rudolfa císaře učinili. Proto také hraběti Tyrolskému všechny soutěsky v horách a všechny hrady otevřeli, a jen město

Hradec nad Murou mu vzdorovalo, a Přemyslův náměstek, Milota z Benešova a z Dědic dlouho se v něm udatně bránil. Arcibiskup Salzburský všecky poddané v těch zemích sprostil přísahy věrnosti, kterou králi Českému zavázáni byli, ano těm, kteří svou přísahu nechtěli zlomiti, hrozil klatbou církevní. Žebraví mniši, Dominikáni a Minorité po všech rakouských a štyrských krajinách a horách chodili, všude lid proti Českému králi popuzovali, aby povstal, a císaře co osvoboditele svého vítal. I dařilo se to dílo výborně; císařovo vojsko postupovalo ještě pořád dále bez překážky, hrzená města Enže, Ibs a Tulín otevřela mu brány své, a již 17. října ukázaly se jeho přední voje na rovinách Vídeňských. Vídeň zůstala králi Přemyslovi věrna, a proto ji císařské vojsko 18. října oblehlo a jí dobývat začalo. Vídeňané nemínili nikterak přísahu věrnosti, kterou králi Přemyslovi složili, zlomiti, a povzbuzeni jsouc svým purkmistrem, Rudigarem Paltramem, podstoupili raději těžké obležení a krutý boj s vojskem Rudolfa Habsburského, než by se byli spronevěřili svému panovníkovi, kteréhož před lety s radostným pokřikem u sebe přijali a od kterého tolik dobrodiní byli užili. Neboť znamenati sluší, že Přemysl Otakar II. jakožto přítel měšťanův především Vídní mnoho svědčil a velikými milostmi ji obsypal. Právě toho roku 1276 tři kráte navštívil Vídeň záhubný oheň; větší díl domů měšťanských popelem lehl, a jmenovitě chrám sv. Štěpána, který byl tehdy ještě jen farním kostelem, velikou škodu utrpěl; — a tu král Přemysl odpustil městu všechny platy do komory královské na pět let, osvobodil je na pět let ode všeho placení cla, zrušil všechno obmezování všelikých živností, daroval měšťanům veliký les, aby si z něho dříví brali ku stavbě svých příbytkův a jal se vlastním nákladem mnoho domův stavěti, jmenovitě pak i chrám sv. Štěpána nejen opravovati ale i rozšiřovati, a dvěma osmihranými věžema na průčelní straně ozdobovati. A tyto dvě věže při něm posud stojí na upamatování oněch mnohých dobrodiní, jichž Vídeň od českého Přemysla užila.

Král Přemysl stál se svým vojskem ještě u Teplé v Čechách, když se dověděl, že jeho nepřítel přes Bavorsy přímo do Rakous vtrhl. I musel té tedy také do Rakous pospíchat. Však to jeho tažení přes Plzeň a Písek a přes pomězní hory a lesy bylo velmi obtížné, a nemohl více vojsko Rudolfovo předejít a jemu toho zameziti, aby se v Rakousích s Uhry nespojilo. Pročež zastavil se u městečka Droz-

dovic, jemuž Němci Drosendorf říkají, ležícím nad Dyjí na hranicích moravských, a dal tu tábor svůj násyp okopati, aby podle potřeby odtud buď Moravu hájil, buď nepříteli v Rakousích v cestu mohl vkročiti. Nejvíce spoléhal se na věrnost Vídně a na silně ohražené město Nový Hrad čili Klosterneuburk, neboť obě města mohla nepříteli udatným bráněním zdržovati a unaviti, a mimo to v nepřátelském vojstě již potrava docházela. Nepřítel ještě nebyl na půlnočním břehu Dunaje, a tuto stranu Rakous měl Přemysl ještě úplně v moci své; jakkoliv zradou již veliké země od něho byly odpadly, předce mohl ještě doufati, že z té války by již ne s prospěchem aspoň se ctí se vrátí. A však nastojte, dvě neočekávané udalosti všechnu jeho naději zmařily.

Vyslalté král Přemysl biskupa Brunona, svého nejpřednějšího rádce a vojenského vůdce, s oddílem Čechův do Klosterneuburku, aby se tam postaral o postavení mostu přes Dunaj, tak aby mohl král na druhé straně řeky na nepříteli doraziti. Biskup však se z Klosterneuburku vrátil ku králi s nejpřednějšími měšťany toho města zůstaviv posádku v něm, která se dala od falckraběte Ludvíka přelstiti a převapiti. I stalo se, že Klosterneuburk dostal se v moc nepřátel velmi lehkovážným způsobem. Rudolfovo vojsko nalezlo tam živností a jiných zásob v hojné míře, tak že se jimi na celých deset dní v poli udržeti mohli. Zrádou Klosterneuburka vydána jest Vídeň od nepřátel obležená v nejpovážlivější nebezpečí.

Avšak ještě větší a nejtěžší rána dopadla na krále Přemysla ze samých Čech. Ta podkopala jeho štěstí, moc a vážnost! Česká šlechta dobře věděla, že v té válce nehraje se pouze o krále Přemysla, ale že se tu spojili všickni nepřátelé jmena a jazyka českého, a že Čechům nastala chvíle, aby všickni síly své spojili, a takový útok hrdinsky odrazili. A tu předně všickni Vítkovici návodem Závise z Falkenšteina, s nimi pak mnozí jiní pánové a rytíři proti králi Přemyslovi se pozdvihli, záští své jemu ohlásili a brannou rukou proti němu se postavili. Pan Boreš z Riesenburka nebyl již mezi nimi, neboť král dověděl se o jeho zradě ze země jej vypověděl, a on ušedl do Uher tam již druhého roku 1277 umřel co vypovězenec. Zrádní pánové odvedše lidi své od vojska králova, spůsobili v českém vojstě zmatek nesmírný, a císař Rudolf, byv o tom zpraven, velikou radostí zaplesal vida, že se mu jeho pletichy i mezi Čechy dobře daří, a že nyní Přemysla Otakara tím jistěji

bude moci zkaziti. Přemyslovi zůstalo v ležení u Drozdovic jen 20.000 branných mužův, a síla nepřátel byla nejméně pětkrát větší. Tu poznal král Český, že na všech stranách nejšerednější zradou jest obklopen, i nezbývalo mu, leč svému osudu se poddati. Těchto

20.000 mužův nemohl proti nepříteli do jisté záhuby vésti a jich se také pozbaviti: vyslalťe biskupa Brunona, aby s nepřitelem příměří spůsobil a s císařem o mír vyjednával. Císař k vyjednávání svolil, a tak dostavili se biskup Bruno a Přemyslův sestřenec, Ota Dlouhý,

Přemysl Otakar II. ztrativ všechny země německé, a svůj osud zmužile snášeje, dává o něm zprávu královně Kunhutě, v listopadu 1276. (Str. 929.)

(116.)

markhrabě Braniborský, do císařského ležení před Vídní, a vyjednávali dne 21. listopadu 1276 s Berchtoldem, biskupem Bamberským a falckrabětem Ludvíkem, oběma plnomocníky Rudolfovy o podmínky míru. Císařovy podmínky byly tvrdé a zároveň prozrazovaly úmysly jeho, kterakby budoucně i korunu českou svému domu získati chtěl. První dvě byly lahodné: všechny klatby na krále Českého od císaře a papeže vydané zrušují se; potom: mezi oběma panovníky, císařem Římským i králem Českým

má býti pokoj, svornost, úplné smíření, a všickni jejich poddaní a služebníci mají se svými majetky téhož pokoje požívat. Nyní přišlo to pravé, totiž za třetí: král Přemysl Otakar zřikává se úplně a bez výminky všeho panování a všeho práva v Rakousích, Štyrsku, Korutanech, Krajině, ve Vindické Marce, v Chebu a v Pordenoně. Za čtvrté: všechny zástavní osoby s obou stran, všickni zajatí a jejich rukojmě vydají se na svobodu. Za páté: Římský král Rudolf uděluje

Přemyslu Otakarovi Čechy a Moravu v léno, jakož i jiná léna, jichž jeho předkové a on dotud od Římské říše v držení měli. Za šesté: pro větší přátelství zasnubuje se jeden Rudolfův syn s jednou dcerou krále Českého, a tato dostane do věna všechny statky a léna, kteréž jejímu otci až dotud v zemích nyní říši Německé vrácených co osobní vlastnictví náležely. Za sedmé: Krále Přemysla syn zasnoubí se s jednou dcerou císaře Rudolfa, která dostane věnem zemi Rakouskou od hranic českých až po Dunaj, vyjmouc města Kremži a Stein. Za osmé: Rudolf přijímá na milost město Vídeň, jmenovitě jeho purkmistra Paltrama a tajemníka městské rady Konráda, ruší acht na město vydaný a potvrzuje všechny městské výsady. Bylo pak ještě několik jiných výminek méně důležitých, a král Přemysl všecko to přijal. A tak nyní ztratil všechny ty země německé, které mu druhdy vším právem byly připadly, a mimo to měl své děti oženiti a provdati za děti císaře Rudolfa, aby takto rod Habsburský někdy nabyl práva nápadnictví také i na zemi Českou a Moravskou. Zajisté se smutnou myslí a s těžkým srdcem odebral se král Přemysl z Drozdovického tábora jen s málo četným komonstvem na jeden ostrov v Dunaji, kde se s Rudolfem Habsburským ponejprv osobně sejití a úmluvu toho míru dotvrditi měl. Co se při té schůzi dělo, toho již do podrobnosti nevíme, avšak zdá se, že se tuto oba panovníci smluvili o dětech svých, které spolu měly zasnoubeny býti, jmenovitě o Kunhutě, Přemyslově dceři, která, ač již byla Jindřichovi Durynskému, vnuku Míšenského Jindřicha Jasného, příslíbena, měla nyní sobě vzíti Rudolfova syna Hartmana. Nevěsta českého krále Václava nebyla tu ještě ustanovena; císař Rudolf byl dětmi hojně požehnán, a nevěděl ještě, kterou ze svých dcer by jemu dal.

Po těch smlouvách vypravil se král Přemysl Otakar dne 26. listopadu 1276 ve skvostném průvodu, jako vždycky, do císařského ležení před Vídní, aby tuto jakožto lenník svaté Římské říše učinil své povinné pozdravení císaři. Všichni říšští knížata, a mezi nimi nejzarytější Přemyslovi nepřátelé, obkličovali zde trůn vysoký, na kterém císař Rudolf ve svém majestátě seděl. Zasmušile sice avšak pevným krokem předstoupil král Český před trůn císařův, poklekna na koleno, skládal přísahu věrnosti a přijal z císařových rukou korunku zemí českých a moravských, prastarého dědictví otcův svých, na znamení, že je od cí-

saře v léno přijímá. Všechno císařské vojsko se na ten obřad dívalo. A když to bylo odbyto, přitiskli král Přemysl i císař Rudolf pečeti své na úmluvu dne 21. listopadu sepsanou; Přemysl pak vzkázav ještě měšťanům Vídeňským, aby brány města svého císaři Rudolfovi otevřeli, bez prodlení do svých českých zemí se navrátil.

Následky toho, že se Přemysl Rudolfovi Habsburskému pokoril.

1277.

Tak se vrátil Přemysl Otakar II. nyní zas jen co král Český a markhrabě Moravský z této osudné výpravy; ze všeho, čeho v říši Německé nabyl, nezbylo mu nyní ničeho, nežli nejisté právo na roční důchod 4000 hřiven stříbra z půlnoční polovice Rakous, která k věnu jeho budoucí snachy náležeti měla. Ještě z cesty psal své manželce, královně Kunhutě, dávaje jí zprávu o svém trpkém osudu, v tato slova: „Mé nejmilejší manželce, královně České zdraví a silnou mysl v neštěstí! Když jsme snad tobo zasloužili, že jsme zemi ztratili mnohou nesnází a mnohou krví nabytých, nesluší se, abychom se smutku a nestatečnému naříkání poddávali, nýbrž abychom osud náš stejnou myslí snášeli, aby se nezdálo, že naše královské důstojenství jest sníženo a závistivým nepřátelům na posměch vydáno. Přítomnost ducha a vznešená mysl jsou podpory trůnu, ty nechat nás nikdy neopustí. Mýlí se, kdož se domnívají, že zlý osud lkáním a bédováním zmírněn býti může; moudrý musí zlému vzdorovati a s udatnou myslí jemu vstříc jíti.“

Však bylo mu zajisté zapotřebí, aby v neštěstí mysl stálou a nezlomnou zachovával a sebe zapíral, neboť od té chvíle, v které byl tak velice ponížen, zuřivost jeho nepřátel žádných mezi více neznala. Půlnoční Rakousko měl držeti v zástavě, avšak obyvatelé sami jsouce proti němu popuzováni se všech stran, a zavínivše se proti němu věrolomností svou, nechtěli nyní jeho poddanými býti. Nejprřednější mužové z duchovenstva i ze šlechty strany Rudolfovy myslili, že si nyní proti přemoženému králi Přemyslovi všecko dovoliti mohou; kdo dříve v Rakousích a druhých odpadlých zemích věrně k Přemyslovi stáli, museli nyní úkory a křivdy všeho druhu snášeti, a brzo sebraly se houfy loupeživých rytířův a chlapův, kteří jsouce vedeni od přednějších pánův bez trestu do Čech a na Moravu na dranc a

loupež sobě vycházeli. Král Přemysl měl ještě vojsko své pohromadě, a byl by mohl tyto loupežníky snadno zahladiti, avšak síla jeho v zapírání sebe a důvěra v poctivost svého protivníka byla příliš velká, aby byl sebe menším činem sám chtěl sobě zadost učiniti: psalť k Rudolfovi okolo 15. prosince 1276 dlouhé psaní, všechny křivdy, které se jemu a jeho poddaným činí, všechny násilné skutky, jichžto se dopouštěla strana císařská proti výslovným výminkám míru, jemu oznámil a k jeho spravedlivému soudu podával, mimo to žádal, by o mnohých věcech, zvláště co se týče vlastních jeho majetků v Rakousích a v Chebské krajině, slušné narovnání učinil, a konečně slavně obnovil svůj slib, že všechno, k čemu se ve smlouvě dne 21. listopadu 1276 zavázal až do nejmenšího věrně vyplniti chce. To však nic nepomohlo, museltě s Rudolfem na novo vyjednávat. Zašli tedy jeho plnomocníci, Bruno, biskup Olomoucký, Smil z Bílkova, purkhrabí Bytovský, a králův tajemník Oldřich k císaři do Vídně, a tam dne 6. května 1278 novou smlouvu zavřeli. A však ta byla ještě horší smlouvu předešlé, neboť nebylo v ní již ani řeči o tom, žeby se půlnoční Rakousko Přemyslovi postoupiti mělo, ani o náhradách za postoupení všelikých měst a hradův, jenom tolik ustanoveno, že má císařova dcera, která si Přemyslova syna vezme, dostati věnem Chebskou krajinu, která se v 10.000 hřivnách stříbra Přemyslovi v zástavu dává. Mimo to žádal císař na Českém králi, aby všem těm zrádcům mezi českými pány, kteří svou zpronevěřilostí krále svého v tuto záhubu uvrhli, dáno bylo od krále všeobecné odpuštění, potom aby hranice mezi Čechami a Moravou s jedné strany a Rakousy s druhé strany upraveny byly zase tak, jak bývaly druhdy za Leopolda VI. a Bedřicha Bojovného, vojvodův Rakouských. I k tomu všemu svolil král Přemysl, jen aby povolností všelikou dal Rudolfovi důkaz své velké smířlivosti, a zemským zrádcům Vítkovicům a jiným pánům nedal ublížiti, a oni v pokoji na svých hradech a statcích mohli seděti. Když pak Anna, manželka císaře Rudolfa, se svými dětmi v měsíci červnu 1277 za svým mužem do Vídně přišla, tu jí král Přemysl ve psaní štěstí přál a jí snažně prosil, aby svého manžela lahodnými slovy k tomu naklonila, aby s ním dobrou vůli měl, že rád chce všechno učiniti, co by jejímu a jeho pánu příjemno býti mohlo. Avšak to všechno nic nespomohlo. Císař Rudolf chtěl Přemysla Otakara úplně zničiti, a zuřivá strana německá, která jemu po boku

stála, poháněla jej vždy k větším a větším žádostem.

V měsíci září 1277 přijel do Prahy ku králi Přemyslovi Rudolfův nejstarší syn Albrecht, aby jemu ve jménu otcově předložil nové těžké výminky: nyní totiž sahal císař Rudolf i na svobodu království Českého a markhrabství Moravského, a změnil posavadní postavení krále Českého naproti říši Německé. Král Český totiž neměl budoucně míti vyššího postavení, leč měl ve všem s ostatními říšskými knížaty na rovném stupni státi a císaři k neomezeným službám jako oni zavázán býti. Z milosti prý císař dopouští jemu jistou lhtu, kterou Olomoucký biskup Bruno a Bedřich z Hohenzollernu, purkhrabí Normberský, ustanoviti mají, do které ho nebude nutiti, aby ku sjezdům na dvůr císařský jako druží knížata přicházel. A co učinil Přemysl Otakar? přijal i podepsal dne 12. září 1277 i tyto ponížující výminky. Vypadalo to sice již jako skutečná slabost a málomocnost, avšak což měl ubohý činiti, aby sebe a království své zachoval, pokud ještě aspoň malá naděje kynula, nemaje více dosti sil, aby osud svůj k lepšímu obrátil?

V této nové smlouvě byl také jeden článek, že jak císař Rudolf služebníky a poddané Přemyslovy tak i Přemysl Rudolfovy služebníky a poddané nebude k sobě přijímati a jim ochrany poskytovat. A tu císař Rudolf všechnu míru spravedlivosti a poctivosti překročil tím, že ony zrádné Vítkovice a jiné pány české, kteří Přemysla do toho neštěstí přivedli, zřejmě pod svou ochranu bral a je „svými milými a věrnými českými služebníky“ nazýval, ano se i neostýchal, v listu k Přemyslovi psaném takto je jmenovati, a jich se zastáváti, jakoby se byl Přemysl v posavadních smlouvách zavázal, vši moci nad nimi se vzdáti. Pročež odepsal král Přemysl dne 31. října 1277 na hradě Poděbradském císaři Rudolfovi slovy velmi šetrnými, kterak o tom ničeho neví, žeby Vítkovici a jiní čeští služebníci, jak je císař nazývati ráčí, kteří od věkův jsou obyvatelé České země a službami i věrností jenom jemu, králi Českému, zavázáni, mohli některým článkem ve smlouvách do zvláštní ochrany císařské býti přijati, i žádal, aby mu císař jeho právo nad jeho poddanými neskracoval, a ucho své od zlých podseptův jeho nepřátel odvrátiti ráčil. I skutečně běželo Rudolfovi o to, aby si přivlastnil jakési vrchní právo nad některými poddanými krále Českého, a takto v domácí záležitosti české míchat se mohl, proti všem výminkám, kterých nyní již král Přemysl ku své škodě byl přijal a stvrdil.

Král Přemysl poznal nebezpečnost, které panovnické důstojnosti a moci ve vlastním království hrozilo, a tak dalece již nesměl býti ústupným a povolným, aby se před svými vlastními poddanými dával takto zlehčovati.

Avšak císař Rudolf, obdržev Přemyslovův list v městě Haimburce, jemu to velmi za zlé pokládati ráčil, že se proti této nové žádosti císařově vzpírá, i hned 11. listopadu 1277 dal od čtyř biskupův sepsati svědectví, že obdržel od krále Českého takové psaní, kterým prý se zavřený mř ruší. Od té chvíle přestalo všechno další vyjednávání mezi nimi, a zuření Přemyslových nepřátel na novo vypuklo. Nebylo jinak, než že císař Rudolf od nich zcela se dal opanovati, a jejich podseptův poslouchaje krále Přemysla i Českou zem dočista chtěl zkaziti. Hany a pomluvy se všech stran na krále Českého a na Čechy jen se sypaly, a sprosté nádavky, kterých se jim tehdež od zarytých vrahův všeho pokolení Slovanského dostalo, dávaly zřejmě na jevo, kterak po tom baží, aby jmeno české zahladiti a Českou vlast opanovati mohli.

Přemysl Otakar byl nyní na nejhorší připraven, byl hotov, v zoufalém boji všechno nasaditi, aby jenom svědomí a čest svou zachránil. Napomínaje jednoho českého pána, aby mu svou věrnost i budoucné zachoval, psal mu v tato slova: „Pokud živ jsem, chci se o tvé blaho starati a poslední, co mám, s tebou sdíleti, i kdybych měl poslední denar vynaložiti.“ Nyní vzchopiv se k činnosti ohromné k nové válce se strojí a novými spojenci sesíliti se snažil. Některé okolnosti mu v tom přály: Rakšané jsouce mezi tím již blízko dvě léta pod novou vládou Rudolfovou, začali poznávati, že ničeho nezískali; utiskoval je lid zbrojný od Rýna s Rudolfem do země přišlý, a Rudolf rozpisoval velké daně; měliť se zajisté lépe za Českého krále Přemysla. Mocné pány z Kuenrinka, kteří drželi Vítoraz co léno od koruny České, musel sám král Přemysl napomenouti, aby jsouce horlivými stranníky jeho opatrněji sobě počínali; také Vídeňští měšťané zcela své příchyllosti, kterou ku králi Přemyslovi měli, netajili, tak že císař Rudolf jejich bývalého purkmistra Paltrama z města vypovědět musel a listinou dne 24. června 1278 vydanou Vídeň zase za svobodné říšské město vyhlásil a mnohé jiné milosti městu prokázal, aby si obyvatelův na svou stranu získal. Také Bavorský vojvoda Jindřich počal poznávati, že mu Rudolf přípověď nesplní a horního Rakouska nedá, i počal se zase k Přemyslovi kloniti, který znamená to, hned mu množství peněz poslal, aby jeho lakotu po

zlatě nasýtil. Píše jeden kronikář, žeby nevěřil, kdyby nebyl na vlastní oči viděl ten těžký vůz s penězi od Přemysla do Štrubiny poslaný, na kterém byl sud plný stříbrňákův nejméně sedm věder obsahující. Také jiným říšským knížatům Přemysl hojných peněz poslal, aby aspoň v nastávajícím boji císaře svými vojsky nepodporovali.

Přemyslův poslední boj na Moravském poli.

26. srpna 1278.

Dne 27. června 1278 rozloučil se král Přemysl se svou manželkou, s dětmi a se všemi svými milými příbuznými a přáteli. Abatyše Aneška, stará Přemyslova tetka, vidouc ho odcházeti do posledního osudného boje, byla hořem bez sebe, a celou noc u nohou obrazu Spasitelova ztrávila. Přemysl byl jí světil svou nejstarší, třináctiletou dceru Kunhutu, která nechtíc se státi obětí počítavé politiky císaře Rudolfa, o sňatku s Rudolfovým synem Hartmanem ničehož věděti nechtěla, nýbrž aby tomu ušla již 8. září 1277 obřadem slavného ostřihání a oblečení šedivého hábitu řeholního od své tety za novickou do kláštera Klarysek přijata byla, a to spolu s dvanácti dívkami, družkami svými z předních domův panských. Krále pak vyprovázelo duchovenstvo a všechny lid Pražský průvodem až za brány městské, a všichni žehnajíce ho jak nejsrdečněji plakali, jakoby tušili, že ho více nespátří.

Král se obrátil do Brna, kde se všechno vojsko jeho shromážditi mělo, a kde také chtěl očekávati příchodu polských bojovníkův, jež mu slezští knížata poslati slíbili. Však velmi dlouho nepřicházeli Poláci, a když přišli, byl jich menší počet, nežli král se nadál. Mimo ně měl král Přemysl také nějakou však nehojnou pomoc od markhrabat Míšeňského a Braniborského. Povstal totiž nový hrozný nepřítel proti nešťastnému králi, který všechny síly ochromil, jimiž Přemysl svou zkázu odvrátiti mínil: papež Mikuláš III. vydal klatbu na všechny protivníky císaře Rudolfa, tedy také na krále Přemysla, a němečtí biskupové s velikou horlivostí všude to ohlašovali, aby tím pomocnicky Přemyslovy zastrašili. Proto také, jak se zdá, Olomoucký biskup Bruno, dosud nejřednější rádce králův, netroufal si, s ním osobně do osudného boje táhnouti. Již docházela první polovice měsíce srpna, a ještě Přemyslovo vojsko zcela pohromadě nebylo. Teprve 26.000 mužův se počítalo, a v tom počtu bylo mnoho lidu ledaja-

kého a ve zbrani nevyzkušeného. Takovou nouzi měl Přemysl, když to vojsko pořádal, že musel naříditi, aby se všechny koně z Kutnohorských dolů k vojenské přípražce a k jízdě vzali. Jaký to byl rozdíl proti jeho dřívějším, slavným výpravám!

S takovým tedy vojskem hnul se král Přemysl od Brna, a položil se na hranicích rakou-

ských u Lábu. Pobyv tu, dokud píse koňm a potrava vojsku z té krajiny stačila, pokročil potom k Drozdovicům, kteréžto druhdy hrazené městečko Němci Drosendorf jmenují. Tu kázal připravit dobývací stroje a hotovil se, útokem na to místo hnáti. Však držitel Drozdovic, jakýsi Mešauer, vida, žeby se ubrániti nemohl, poddal se se vším králi Českému.

„Je-li tuto, kdoby o můj život ukládal, nuže vystup, i vykonej na mně skutek pomsty!“
pravil Přemysl Otakar II. večir před bitvou na Moravském poli 1278. (Str. 938.)

A tak Přemysl pouštěl se pořád hloub do Rakous, dobyl mnoho menších míst a tvrzí, a drže se potom podle řeky Moravy, přišel až k městu Marcheku, památníku jeho bývalé slávy. Přes Dunaj na druhou stranu se pustiti s takovým malým vojskem nemohl; tam se již stahovala vojska Rudolfova, větším dílem Rakušané, Štyřané, a něco jiných Němcův, a ti se již 14. srpna spojili s Maďary a Kumány, jež jim Uherský král byl poslal k pomoci. A jak mile se spojili, počali Uhři u Prešpurka, císařův lid u Heimburka přes Dunaj na tuto stranu přecházeti.

České vojsko stálo na lesnatých vyšinách řeky Moravy. Král vida nepřátely, že se všemu nadání kvapně s velikou přemocí nahnou, ustupoval pomalu nazpět, však vždy při řece Moravě držel, aby s té strany nebyti napaden.

Dne 25. srpna stál mezi Suchou tou a Niderspelkem, kteréžto místa mecky Dürrenkrut a Jedenspeuge zývají, a tu při řece Moravě naproti uher břehu na tak zvaném Moravském poli. Tu již začali harcovníci císaře Rudolfa

s českým zadním vojem bojovati. Nebylo již jinak možno, i musel král Přemysl osudnou bitvu podstoupiti, a připravoval se k ní na druhý den.

Však opět zrada i sama zrada otáčela vůkol krále Přemysla; v císařově vojskě věděli o všem, co se v českém vojskě děje, a všechno bylo již umluveno a nastrojeno na zkázu Přemyslu a věrných jeho Čechův. Bývalí poddaní jeho, co byli poctivější ve vojskě císaře Rudolfa, spomínali, jakých dobrodiní někdy od něho užívali, a litujíce upřímně, žeby měl padnouti hanebnými úklady zrávých nepřátel, tajné výstrahy mu dávali oznamující mu, jaké plotichy se dějí mezi jeho a císařským ležením.

myslovu a věrných jeho Čechův. Bývalí poddaní jeho, co byli poctivější ve vojskě císaře Rudolfa, spomínali, jakých dobrodiní někdy od něho užívali, a litujíce upřímně, žeby měl padnouti hanebnými úklady zrávých nepřátel, tajné výstrahy mu dávali oznamující mu, jaké plotichy se dějí mezi jeho a císařským ležením.

Smrt Přemysla Otakara II. na Moravském poli v den sv. Rufa 1278. (Str. 940.)

(118.)

Mezi nimi byl také pan Závíše z Falkenšteina, hlava rodu Vítkovicův, nyní v ležení císařském. Jsa vyobcován z vlasti od krále Přemysla, nyní pohříchu příliš pozdě poznával, že všecko ztratil a při císaři ničeho nezískal. Přišel i od něho tajný posel do ležení. Jsa postaven před krále, vyřizoval, kterak pan Závíše své nevěry upřímně lituje, a krále za milost a za prominutí viny snažně prosí, a žeby mohl druhého dne králi svému velmi důležitou službu

prokázati. Avšak král Přemysl již osudem svým stržen vášnivě na posla se obořil řka: „Pryč s tvým poselstvím, bídniče, od věrolomce nikdy neočekávám důkův a věrnosti!“ Aby však si vojevůdcův svých ujistil, všechny je večír před bitvou k sobě do svého stanu obeslal. Tu pak vstoupil mezi ně beze zbraně a v lehkém oděvu a pravil k nim řka: „Došly mne výstrahy, že jsou také mezi vámi zrádcové! Nemohu tomu víru dáti; a však je-li tuto, kdoby o můj život

ukládal, nuže vystup, i vykonej na mně skutek pomsty! Lépe jest, abych tuto na místě sám zemřel ještě dnes, nežby zítřka tisícové padli obětí nějaké zrady!“ Všickni jsouce zaraženi mlčeli, nebylo tu nikoho, který by měl té smělosti a špatnosti, a chtěl ruky na svého krále vztáhnouti. Vzpamatovavše se všickni přísahali, že chtějí pro svého krále statky a životy své položit.

Po tomto výstupu nastalo ráno dne 26. srpna, bylo to v pátek na den sv. Rufa, a tu počal Přemyslův poslední boj o korunu, o čest a o život. Před obličejem nepřítele nerovně silnějšího sesíkal král Přemysl vojsko své nyní as do 30.000 bojovníků počítající.

Panu Milotovi z Benešova a z Dědic, někdejšímu zemskému hejtmanu Štyrskému, kterého před krátkým časem, maje v jeho věrnost úplnou důvěru, učinil nejvyšším komorníkem moravským, svěřil část vojska nejvíce z Moravanů skládajícího se, aby se s ním do zálohy položil, a kdyby potřeba byla, hlavním vojsku k pomoci přispěl. Potom projížděl král Přemysl řady vojska svého, dodával mu dobré mysl, slovy výmluvnými a dojmavými k vytrvalosti a udatnosti je napomínal a těm, kdožby se zvláště statečně drželi, veliké připomínání činil. Za heslo v nastávající bitvě dal svému vojsku jména: Praha! a Budějovice!, kdežto nepřátelé v bitvě provolávali svá hesla Řím! a Kristus! Bojovný šik vojska českého táhl se, jak se zdá, od výšin nad Moravou mezi Suchou Krutou a Nidřpělkem v západní stranu k Hrubým Sulcům.

I tak strhla se bitva. Počátek učinili, jako obyčejně, uherští kumánští jezdci vpadše v boky vojska českého; hned na to postoupilo celé spojené vojsko nepřátel ku předu a boj se strhl na všech stranách. Král Přemysl stál u prostřed nejvybranějšího zástupu svých českých bojovníků právě naproti císaři Rudolfovi.

Po jeho boku nalézal se a též i udatně bojoval jeho syn, levoboček Mikuláš, kníže Opavský. Již několik hodin bitva trvala, a ještě se vítězství na žádnou stranu neklonilo; boj se stával čím dál tím hroznější a krvavější; Čechové počtem jsouce slabší nikterak ustoupiti nechtějíce v jedné chvíli byli by již všechno před sebou porážejíce hlavní voj německý rozrazili. Však nejudatnější z udatných byl král Přemysl sám; jsa vůdcem i bojovníkem zároveň všude tam se vrhal, kde bylo nebezpečnoství největší, a tak nejen domlouváním ale i vlastním příkladem své Čechy vždy ke hroznějšímu

bojování rozpaloval. I bojovali Čechové dle příkladu krále svého hrdinstvím nadlidským, a životy své nasazovali tak bezohledně, že se zdálo, jakoby nemohlo jinak býti, než že vším právem zvítěziti musí. Avšak neuprositelný osud Přemyslův musel se vyplniti. Nikdo neví již, kolik věrných tu po jeho boku ochotně život svůj v oběť položilo, neboť tehdejší straníční kronikáři nedbali o to, aby jména jejich zaznamenali, a jen těch ohavných zrádcův, kteří nejsvětějších povinností ku králi a vlasti nešetřili, spomínají. Mezi bitvou přibližovali se ještě vždy noví a noví zástupové bojovníkův z Moravy, a kdyby byly ztráty Čechův nahradili, mohlo se ještě všechno ku prospěchu krále Přemysla obrátiti. Avšak nedošedše na bojiště aniž nepřítel spatřivše obrátili se. Pan Milota, kterýž tu stál v záloze, jim dal věděti, že bitva jest již ztracena, žeby nebylo nic platno, kdyby dále táhli. Tu teprv se ukázalo, že i pan Milota veliké důvěry krále svého zrádně zavedl, a již před bitvou s císařem Rudolfem tajné srozumění měl. Zajisté i on neostýchal se vykonati ohavný čin pomsty na králi za skutek spravedlnosti od téhož krále na jeho bratru někdy vykonaný. Roku totiž 1265 dal král Přemysl pana Milotu a jeho bratra Beneše z Benešova a z Falkenšteina, potom ještě jednoho rakouského pána, Otu z Majsavy, kteří náleželi do tajné rady královské, ve Vídni zajmouti, proto že záměry krále svého tajně oznamovali cizím mocnářům. Beneš z Benešova byl pak s tím Otou z Majsavy na moravském hradě Veverí stát, pan Milota však za nevinného uznán získal si pak důvěry královny v té míře, že mu nejvyšších úřadův svěřoval. Pan Milota nešlechetně předce na pomstu pomýšlel, a v poslední hodině ji vykonal zrazením krále a vlasti. V tom okamžiku, kdy ho došlo vyzvání královo, aby se svou zálohou na nepřítel vyrazil a boj rozhodl, dal se hanebným způsobem i se svou zálohou na útěk.

Čechové znamenavše, že záloha se nehýbe a dlouho ku pomoci nepřichází, již tomu rozuměli, že v tom neupřímnost a zrada vězí, a sám král Přemysl již jasně poznával, že ztracen jest. Však nikoliv nemínil z bitvy utíkat; s malým počtem věrných, kteří ještě při něm byli, vrhl se do nejhustšího davu nepřátel, a mnohé z nich ještě sám ubil, až všickni jeho soudruzi buď padli, buď jako jeho syn Mikuláš Opavský, do zajetí přišli. Tu padl i kůň pod Přemyslem; poslední síly opustily krále, mrákota obestřela jeho smysly. Sprostí, suroví vojáci německí, vidouce krále klesati, přepadli

ho, provaz okolo krku mu hodili a z davu bitvy jej vyvlekli, aby jej obrali. Chtíce mu drahocennou přilbici vzít, rozpoltili ji na jeho hlavě a ostatní skvostnou zbroj s těla jeho trhali. V tom okamžiku přihnal se rakouský rytíř, jmenem Bertold Schenk z Emberka i poznal krále Přemysla, kterýž měl již hlavu odkrytou a jemu do zajetí se poddával. Avšak ničemný a bezectný rytíř z radoval se, že se mu příležitost vyskytla, pomstít se na svém bývalém králi, proto že mu někdy bratra pro loupežnictví odpraviti dal. Král jsa bezbranný, krvácel již z ran, jež mu suroví vojáci zadali, a tu hanebný Bertold Schenk jako vztekly od zadu ostrým kopím bok mu prohnal a na zem jej povalil; i přiskočili ještě jiní rakouští šlechticové, a sedmnácti ranami tělo jeho rozbodali, pak hanebně tělo mrtvé zneuctivše a do naha vysvlečše rouhali se padouchové královskému bohatýrovi, před jehožto přísnou spravedlivostí do nedávna ještě se třásl.

Místo, kde král Přemysl Otakar II. padl, bylo dle podání u vsi Vrbovce, německy Götzendorf zvané, nedaleko Suché Kruté; však žádný kámen, žádné jiné znamení nepřipomíná tam tuto smutnou udalost. Porážka českého vojska byla úplná; 12.000 bojovníkův českých, moravských i polských padlo dílem v bitvě, dílem na útěku a dílem v řece Moravě se utopilo, neboť mnozí vidouce, že útekem záhubě neujdou, raději do řeky se vrhali a v ní utonuli. Mnoho tisíc jiných dostalo se do zajetí, a nesmírná kořist padla vojsku císaře Rudolfa do rukou. Kronikář vypravuje o plných vozích zlata a stříbra, o stříbrných pohárech a mísách, o jiných drahých nádobách a klénotech, o skvostné polní kapli krále Českého, o drahé zbroji a množství výtečných koní ve skvostném odění, že prý zkrátka lidská mysl ani oceniti ani spočítati může, jakou ohromnou ztrátu na lidech a na statku v té bitvě Český národ utrpěl. Mimo to museli se zajatí, jsouce po rozličných hradech rakouských do vězení uvrženi, velikými penězi z toho zajetí Němcům vykoupiti, a mnohý prý celé jmění rodu svého na to obětoval, aby tomu tryznění ušel a na svobodu se dostal.

Když to císaři Rudolfovi mezi bitvou řekli, že král Přemysl zajat jest, rozkázal hned, aby život jeho šetřen byl, i sám také k němu pospíchal. Přišel však pozdě: onen slavný král, kterýž nedávno ještě mocí a nádherou, slávou, moudrostí, udatností a rytířskými cnostmi všecky krále věku svého daleko převyšoval, ležel tuto

před očima jeho zabit, ode všech opuštěn, ze všeho svlečen, prachem a vlastní krví zbrcen! Co si asi myslil Rudolf, když spatřil tuto dílo své?

Dal mrtvolu na vůz vložiti a přes Marchek do Vídně zavézt. Vídeňáci přijali mrtvé tělo svého bývalého dobrodince s upřímným smutkem, balsamovali a složili je napřed v kostele Škotských Benediktinův, potom v kostele Minoritů od Přemysla založeném. Manželka císařova, Anna, darovala purpurové roucho, kterým bylo tělo oděno, a tak po třicet neděl tuto na márách ve Vídni leželo, aby každý mohl k němu přistoupiti a o jeho smrti se přesvědčiti. Obával se totiž císař Rudolf, žeby se mohla mezi lidem pověst roznesti, že král Přemysl v bitvě nezahynul, nýbrž pouze se ukryl, aby zas v jiný čas mohl se objeviti a na svých nepřítelích se pomstíti, z čehožby ovšem velký zmatek mohl povstati. Že pak Přemysl zahynul jsa papežskou klatbou obtížen, nesměly ve Vídni zaň ani zádušní mše čísti, ani smutečné písně zpívati, ani zvony zvoniti.

Jinak to bylo v Čechách a zvláště v Praze, kde se o tom nevědělo, že král Přemysl do papežské klatby upadl. Strašné poselství o porážce a o smrti králově rozšířilo se tu všude rychle jako blesk, a jak v královském paláci tak v nejchudší chalupě rozlehl se najednou nářek a bědování. Jakkoliv král Přemysl Čechům a Slovanům, jakožto svým vlastním, přirozeným poddaným, té lásky neprokazoval jako Němcům, předce nebylo nikoho, kterého by smutný jeho pád nebyl nanejvýš dojímal. Zvláště pak hořekovali Němci v Praze a po jiných městech, kterým byl obzvláštním dobrodincem a záštitou. V Praze prý hned po obdržené zprávě o králově smrti na všech věžích, kronikář praví, že na stu kostelích, po několik dní se zvonilo, a všechen lid nepřestával hrnouti se k oltářům, aby se modlil za spasení nešťastného krále, jehožto tělo ještě v cizí zemi nepochované leželo. Nejžalostnější byl nářek těch, kterým nebožtík král byl v životě nejbližší, totiž královské vdovy Kunhuty a jejích dětí, potom staré tetky jeho, kněžny abatyše Anešky u sv. Františka. Vypravuje se, že Aneška právě v den sv. Rufa, když král Přemysl zahynul, ráno v klášterním ambítě se svými řeholními sestrami a mladou Kunhutou, dcerou královou, procesí držela; v tom prý mezi modlitbou najednou zbledla, před jedním krucifixem zastavila se a slze prolévati počala. Na krucifixu prý se zjevily čerstvé krůpěje krve, a Aneška zvolala prý u zbožném vytržení: „Právě nyní vidím, kterak odnášejí krvavé mrtvé tělo krále, mého synovce!“

Král Přemysl Otakar II. panoval 25 let, a nedosáhna 50. roku věku svého zahynul. Pozůstala po něm vdova Kunhuta Halická, dvě dcery, Kunhuta a Aneška, a syn Václav. Kromě těch dětí přežil ho syn Mikuláš kníže Opavský a snad několik dcer, kteréž měl z Anešky z Kuenrinku, řečené Palcéřík. Král Přemysl Otakar II. byl zajisté nejznamenitější panovník z Přemyslova rodu, převyšoval všechny krále a knížata věku svého netoliko slávou, bohatstvím a nádherou, ale též výtečnými cnostmi, kterých panovníkům především zapotřebí jest, předcházel celý věk svůj panovnickým věhlasem; moudrymi proměnami v zemském řádu, utvořením nového stavu měšťanského, zaváděním pořádku ve všech velkých i malých záležitostech zemských, podporováním a zvelebováním věd, umění, průmyslu, obchodu a všeobecné zámožnosti. Při tom pak ukazoval vždy nelíčenou nábožnost, kterou hluboko ve své duši choval, a která ho naučila snášeti ohromné neštěstí silnou myslí a důstojně. Změnil ovšem mnoho ve starých zákonech slovanských, avšak napravil, jak toho okolnosti požadovaly, konání spravedlnosti, a přísně bděl nad vydáváním nálezův soudních; vydal zvláštní zákon o židech, kterým přiřknul práv lidských a občanských, sporádal užívání stejných měr a váh, staral se o lepší úpravu polního hospodářství, zakládal vinice, a měl městské obce k tomu, aby si provozování průmyslu a obchodu hleděly, v čemž jim všemožně nadlehl. Mnoho ještě pochvalného by se o něm připomínati mohlo, a však svým vychováním k tomu zaveden nevyhledával moci a slávy své v národě vlastním Slovanském, nýbrž více k Němcům přilnul jimi doufal dosáhnouti cílův vysokých, jednotu v zemi České podryl uvedením do ní měšťanův a osadníkův německých, a místo co by měl více k východním zemím slovanským zření míti, šířil panování své v zemích německých, hleděl spojovati živly sobě odporne, které se přirozeným a lahodným způsobem spojití nikdy nemohou. Přeje všemu německému, nemohl zapřítí rod svůj český; proto klamal se myšlenkou, že jeho panování Němcům milé bude; byl k nim spravedliv a milostiv a oni se mu odměnili nevěrou, pomluvou, nenávistí a vyvoláním všech zlých vášní do boje proti němu, v kterém konečně podlehl. On padl a národ Český s sebou strhl, i bylo nyní zle! — velmi zle!

Mezivládi.

1278—1283.

Všickni ti zrádcové, kteří krále Přemysla Otakara II. zkaziti pomáhali, netěšili se hrubě ovocem svého zločinu. Filip Korutanský, Přemyslův vrtkavý, neposedný a nešlechetný sestřenec, obdržev od císa. Rudolfa Korutany v léno, nikdy se skutečně v toto vojvodství uvázati nemohl, nýbrž umřel již v rok po bitvě na Moravském poli 1279, obmezen jsa do smrti na výživu ze statkův rakouských, které mu král Český byl r. 1270 vykázal. Jindřich, vojvoda Bavorský, také nedostal horních Rakous, proto že se ku konci zase k Přemyslovi naklonil; a císař Rudolf uvázav se v země na králi Přemyslovi vydobyté, spravoval je ve jménu Německé říše. Po třech letech r. 1282 se svolením kurfirstův všechny tyto země, Rakousy, Štyrsko, Korutany a Krajínu udělil slavným odevzdáním korouhví Albrechtovi a Rudolfovi, synům svým, společně, kteřížto toliko korouhev Korutanskou zase navrátili otci k odměnění Menharta, hraběte Tyrolského, za platné služby proti králi Přemyslovi konané. Uherský král Ladislav Kumánský, kterýž také osobně byl v bitvě na Moravském poli, skončil brzy potom ničemný život svůj násilně, jsa dýkami ubit od svých vlastních dvořanův. Boreš z Riesenburka nedočkal se sice již pádu svého krále, avšak jeho rod zatemněn jest, a nikdy více k předešlé moci a slávě se nepovznese. Záviše z Falkenštejn a jediný vstoupil ještě výše, aby pak dosáhnul nejvyššího stupně pozemské moci a slávy náhle padl a na popravišti skončil.

Následky Přemyslova pádu byly pro Českou zem ukrutné a neslýchané smutné. Němci nyní myslili, že Česká země osiřelá jim jest na dranc vydána a se všech stran se sbíhali rozmnožující do země vešlá cizí vojska; všecken pořádek, všechna jistota jmění a života zmizela, strany stály proti stranám, byla válka všech proti všem; loupeže, zhářství a vraždy páchány jsou ve všech končinách, ubohý lid selský ze všeho obrán do lesův utíkal a hynul; k tomu i živlové zbouřili se způsobující škody veliké, pole se neosívala, nastala neúroda a hlad, z hladu pak neslýchané mření, jakého ani před tím ani potom nebylo. A tak plných pět let bídný národ Český úpěl pod ranami nemilosrdného osudu.

Císař Rudolf vtrhl na Moravu.

1278.

Hned ten den po bitvě na Moravském poli, 27. srpna zdvihl se císař Rudolf s celým svým vojskem, a mínil z vítězství svého jak největších kořistí vytěžiti; táhl na Moravu a byl téhož dne již tři míle daleko od bojiště ve Valčicích; dne 28. srpna dorazil do Mikulova. Králi Uherskému, Ladislavu Kumánskému, poděkoval za prokázanou službu a žádal, aby se se svými Uhry domů obrátil; ovšemť uherští Kumáni hned po bitvě na loupení se pustili a přes Drnholec až před brány Znojenské přišli, kde prý byli statečně odraženi a pobiti. Maje k tomu zření císař Rudolf nechtěl prý, aby „pohanští Kumáni křesťanskou Moravu drancovali,“ a proto o to stál, aby s ním dále netáhli. I pobrali tedy Uhři své ohromné kořisti a nesčíslný počet zajatých Čechův, pánův i sprostých, mezi kterými byl také nebožtíka Přemysla syn, kníže Mikuláš, a odtáhli s nimi z Rakous do Uher. Však Rudolfovo vojsko kamkoli na Moravě a v Čechách přišlo, o nic lépe se nechovalo, nežli tito nezabozi Kumáni. Nikdo na Moravě císařovu vojsku odpor nekladl, a všickni obyvatelé podávající se císaři za lidskost a ušetření prosili; avšak vítězstvím opojení bojovníci netoliko ubohému lidu všecko všude brali, ale k tomu ještě vybrané vsi a města v požeh dávali, všemožné je kazili, a množství bezbranného venkovského lidu do zajetí odváděli. Tak zkazili městečko Pohorelice, které náleželo k věnu králové České, potom veliký počet vsí na statcích klášterův Kounického, Oslavanského a Rajhradského. Mezi Rosici a Oslavany nedaleko Brna císař Rudolf tábořem se položil a do konce měsíce září tu zůstal. Tu přicházeli poslové všech královských měst moravských k císaři, a dobrovolně jemu se poddávali; přišel také biskup Bruno z Olomouce a po něm mnozí moravští pánové. Císař Rudolf přijímal je velmi milostivě, nazýval je svými věrnými poddanými, potom zvláště německým obcím ve městech všelikých milostí uděloval. Brněnští žádali, aby jejich město navštívit ráčil, což když on učinil, s velikou slávou ho uvítali a u sebe přijali. Císař Rudolf jsa se vším tím velmi spokojen, vyhlásil Brno za svobodné říšské město německé. To mělo znamenati, že Brno na příšt nemá býti více Českým králem, nýbrž Německým císařům poddáno. Tak chtěl císař královskou moc českou navždy seslabiti.

Nebožtíka krále Přemysla syn a jediný oprávněný nástupce trůnu, Václav, byl teprv pachole sedmileté, a nevědělo se tudíž v Čechách, jak by se měla země opatřiti, jednota a politická samostatnost její zachrániti, aby Čechy v cizí služebnost neupadly a česká říše od zlých nepřátel roztrhána nebyla. Ovdovělá královna Kunhuta mínila, žeby bylo nejlépe, s císařem Rudolfem se smluviti, a jemu pod jistými výminkami nejen poručnictví královských dětí svěřiti, nýbrž také správu Českých zemí až do plnoletosti mladého Václava jemu odevzdati. Tak s ní zároveň také smýšleli němečtí měšťané v městech českých a někteří zemští pánové, a již v měsíci září 1278 vyslala královna pana Jaroslava z Kravař k císaři na Moravu do jeho ležení u Rosic. Královnino nabídnutí bylo císaři Rudolfovi velmi po chuti, a hned dal sepsati smlouvu, v které také výslovně podotknuto jest, že se mají jeho děti s dětmi české královny, jakž již za živobytí nebožtíka krále Přemysla umluveno bylo, nyní skutečně k budoucímu manželství zaslíbiti, pak že se královně vdově země Opavská věnem zapisuje, z kterého má jí ročně 3000 hřiven stříbra vycházeti. S takovou smlouvou vypravil na počátku října císař oddaného sobě biskupa Basilejského ku královně do Prahy, aby na tuto smlouvu její přísahu a slib přijal, že se spolu s císařem o splnění té smlouvy zasazovati bude proti těm, kteří by s tím nechtěli spokojeni býti.

Brzy však utvořila se v Čechách druhá strana, která jiné opatření království Českého obmyslela. Hlásil se totiž nebožtíka krále sestřenec, Ota Dlouhý, markhrabě Braniborský, který jakožto blízký příbuzný královského domu Českého žádal býti osiřelých královských dětí poručníkem a spolu správcem království Českého; vedle něho pak i Vratislavský kníže Jindřich IV. podobné nároky činil, proto že nebožtík král Přemysl s ním jakousi dědičnou smlouvu byl učinil. Největší počet českých pánův však přidal se ku straně Oty Braniborského: nechtěli se na spanilomyslnost císaře Rudolfa spoléhati, která jim tudíž nebyla dosti zřejma, vidouce kterak si nepřátelsky počíná, kterak dosud jenom neštěstí spůsobil a nyní Čechům ještě většími škodami a nehodami hrozí. Psal totiž z Moravy list k pánům českým v tato slova: „Hleďte, abyste se milosti naší podrobili pokorně a poníženě, jako jsou to učinili mnozí šlechtici, pánové a města moravská, i dobře rozvažte, jaké nebezpečí z vašeho odporu vám povstati a jaké prospěchy z vaší věrnosti vycházeti mohou: zajisté není více mou-

drosti při vás, nežli při těch ostatních, kteří jsou se naší milosti podrobili.“ Taková řeč je ještě více popudila, a proto všickni k markhraběti Otovi se obrátili.

Ota Braniborský nemeškal, hned v říjnu 1278 se čtyřmi sty obrněnými jezdci z Braniborska do Čech vtrhl a v čelo zbrojné moci pánův Českých se postavil, chtěl se takto v České království uvázat. Přispěl si i Jindřich, kníže Vratislavský, také v čelo zbrojného lidu svého do Čech vešel a s Braniborským se spojil.

Smlouva Čáslavská a dvoji svatba v Jihlavě. 1278.

Císař Rudolf slyše, že se v Čechách vojska sbírají, vzkázal hned z Moravy do Rakous a do Štýrska, aby mu větší počet zbrojného lidu poslali, a když se náležitě připravil, opustil své ležení u Rosic a přímo do Čech proti svým novým nepřátelům přitáhl. Bez odporu dostal se do krajiny Habrské a Vilémovské, a tam několik dní odpočíval. Jeho vojáci počínali si ukrutně a nepřátelsky, jako na Moravě, a zvláště klášter Vilémovský dvakráte byv navštíven od Rudolfovy loupeživé chasy téměř celý zkažen byl. Potom postoupil Rudolf přes Čáslav až před Sedlec a Kutnou Horu; u Kolína stálo české vojsko hotovo bitvu podstoupiti, která měla konečný osud České země rozhodnouti.

Však k bitvě nepřišlo, ač síly na obou stranách asi stejné byly: císař i Čechové počali rozvažovati sobě, že bylo by lépe, v dobrotě se smluviti a raději některé své žádosti umírniti, nežli všechno na nejistý konec bitvy skládati. Zvláště Čechům na mysli tanulo, že posud ještě mnohý věrný a šlechetný Čech od osudného dne sv. Rufa v zajetí strádá, a pak tomu zcela dobře rozuměli, že záměry markhraběte Oty nejsou ku prospěchu země, nýbrž že za nimi jeho vlastní sobectví a chtivost vězí. Pročež chtěly obě strany smlouvat.

Rudolfovo vojsko město Čáslav sice obklíčilo, avšak do něho se nedostalo; s obou stran zvoleni jsou dva smluvčí, kteří měli smlouvu a narovnání učiniti. Z císařovy strany byli to Menhart, hrabě Tyrolský, a Bedřich, purkhrabě Normberský, právě dva největší nepřátelé Čechův; Čechové pak zvolili k tomu Brunona, biskupa Olomouckého a Otíka příjímím „se šípem“, Braniborského Oty strýce, a to byli také Němci. Za rozsudího přidán

jim arcibiskup Salzburský. Zdá se, že se tito pánové v samém městě Čáslavi sešli a tam smlouvu míru učinili. Podle této smlouvy ustanoveno jest mimo jiné věci, že poručnictví nad mladým synem královským, Václavem, a správu království Českého na pět let markhrabě Ota Braniborský převezme, že císař Rudolf všechny důchody z Moravy na pět let za náhradu válečných nákladů bráti bude, že Vratislavský kníže Jindřich IV. v doživotí českou župu Kladskou dostane, a že se mladý králevic Václav s císařovou dcerou Gutou, a císařův syn Rudolf s Václavovou sestrou, Aneškou, zasnoubí.

S tím se všechny strany spokojily, a císař Rudolf ku konci října z Čech zas na Moravu odtáhl. U prostřed těch zmatkův v zemi umřel v Praze dne 21. října 1278 neštěstím na Českou vlast spadlým usouzen Pražský biskup Jan III. z Dražic. Biskupoval bez mála 21 let, byl nábožný, dobrý a spravedlivý, českým a latinským jazykem nad jiné výmluvný, učených lidí milovník a štědrý podporovatel. Kostel sv. Víta znamenitě zvelebil, dvěma velkými okny sklenými, na kterých starý a nový zákon mistrně a nákladně malován byl, jej ozdobil, a také jeho věž, kteráž r. 1264 velkým větrem byla shozena, r. 1270 zase vystavěl. Kanovníci Pražští zvolili po jeho smrti hned 15. listopadu 1278 jednosvorně za jeho nástupce posavadního probošta svého Tobiáše z Bechyně, jehož potvrzení však v tehdejších okolnostech se zdrželo. Císaři Rudolfovi nyní především na tom záleželo, aby se umluvené sňatky jeho dětí s královskými dětmi českými jak nejdříve možná vykonaly. Ustanovil moravské horní město Jihlavu za místo, kde se tato svatba hned v šesti nedělích měla odbyti.

Tělo nebožtíka krále Českého leželo ještě nepochováno ve Vídni; královna vdova však a sirotkové, ačkoliv v hlubokém smutku pohroužení, museli se v prosinci ještě téhož roku 1278 do Jihlavy odebrati, kamž se také v stejném čase císař Rudolf se svými dětmi, povolav je k sobě z Vídně, dostavil. Vynašili se tu také pánové a rytíři se svými paními s obou stran, všickni ve skvostné úpravě. Králevic Václav a jeho nevěsta Guta Habsburská teprve sedmý rok svého věku skončili, Anešce České a jejímu ženichovi Rudolfovi z Habsburku také nebylo dosud víc než devět let. To však nic nevadilo, a biskup Basilejský bez odkladu tyto děti řádným způsobem oddal. Svatební slavnost byla velmi hlučná a skvostná, provozovaly se všeliké hry a kratochvíle, byly také všeliké tur-

naje a sedání, v kterých prý čeští rytíři, jak jeden rakouský kronikář uštěpačně pověděl, více obratnosti a statečnosti, nežli před tím na bojišti ukázali. Císař Rudolf dělal jako hospodáře v tomto horním městě moravském, byl sama přívětivost a zdvořilost, staraje se o to, jak by trpkost ze srdcí českých mohl zapuditi a přítomnost jim osladiti. Ottokar z Horneku, onen rakouský kronikář, byl také na té svatbě, a jakoliv byl veliký ve své nenávisti a jizlivosti proti Čechům a zvláště proti nebožtíku králi Přemyslovi, předce to, co na té svatbě viděl, popisuje s velikým záplem. O královně vdově Kunhutě vypravuje, že se ukázala v šperku ozdobném, majíc, jako se na vdovu slušelo, tvář bílým závojem zakrytou. Avšak když bílá rouška náhodou se odhrnula, tu prý krása tváře její každého přemocně zachvátila, a milostný pohled její mohl prý i polomrtvého muže zase oživit. Císař prý to při jedné hře tak zařídil, že každý rytíř mezi dvěma paními seděl, a kronikář, kterýž při tom stál, porovnával v myšlenkách jasné paní po boku tmavě oděných rytířův s bílými květinami ocůnu, jak květou na rakouských vřesovištích vedle tmavých pivoňek. Císař seděl vedle královny, a jako ráčil býti vlídný a přímlový vedle toho i dvorný a žertovný, tak pravil obraceje se k ní řka: „Paní, víte-li pak, když trpkou nepřízeň smiřujeme, že to hubičkou potvrzujeme? chcete-li tak učiniti, viděl bych, že smíření mezi námi pravé a celé jest.“ Načež ona dobrotivě odpověděla a jeho zdvořilost zdvořilostí odvětila. Podle královny seděli malý Václav a Guta, oba děti rozumem i věkem, a také i spolu dětinsky hovořili, ona jemu o svých loutkách, on jí o svém krahujci, co již ptáček chytí, povídal. Dále níže mezi sedícími byl mladý Rudolf, srdce jeho královská dcera, panna čistá, vysoce urozená, jako magnet k sobě táhla, neboť mnoho a toužebně pohlížel na milostnou Anešku, která rovněž zraky své dobrotivé k němu obracela. Bylať prý ovšem řeč její sladká, i ještě sladší mrav její, žeť anděla mohla přinutiti, aby k vůli ní s nebe na zem sestoupil.

Skončila se tato slavnost, na které ponejprv zasnoubily se panovnické domy Český s Habsburským. Královna Kunhuta vrátila se se svými dětmi do Prahy, císař Rudolf pak ustanovil na Moravě biskupa Brunona Olomouckého a biskupa Basilejského, aby tuto zemi k jeho ruce spravovali, do hrozených měst a hradův moravských položil věrné sobě posádky, sám však s dětmi svými do Vídně se obrátil. Biskup Bruno, byv někdy pravá ruka nebožtíka

krále Přemysla a přední jeho rádce, nyní ovšem jakožto cizozemec rovněž tak lehce stal se obratným služebníkem Německého císaře.

Poručnictví Oty Braniborského; jeho loupeže a násilnictví.

1278—1279.

Královna Kunhuta vrátivši se z Jihlavy do Prahy nesídlila více na hradě Pražském, nýbrž dole ve Větším městě Pražském jako pod ochranou měšťanstva. Měla tuto ještě všechn svůj dvůr četný a skvostný, jako býval za dnů šťastnějších za živobytí manžela krále, a též důchodův z Mělníka a jiných žup Českých měla užívat. Bdění nad osobou mladého Václava bylo uloženo vedle ní panu Řehořovi z Dražic, nejvyššímu komorníku králové, někdy miláčku nebožtíka krále Přemysla. Však to všecko jen několik neděl trvalo. Ota Braniborský stav se smlouvou Čáslavskou poručníkem mladého krále a správcem království Českého, bez meškání hned v listopadu r. 1278 v tuto svou moc se uvázal, a na hradě Pražském se ubytoval. Nemínil se spravovati ve všem tak, jak se byl řečenou smlouvou zavázal, neběželo mu ani o blaho mladého krále ani jeho země, nýbrž jen o to, jak by se co nejrychleji a nejvíce mohl obohatiti. Zajisté hanebný způsob, jak se tento pan ujec královské rodiny české zachoval, co on a jeho Braniboráci zlého v Čechách spáchali, zůstalo navždy v zlořečené památce národu Českého, kterýž jej potom potupně jen „Otíkem“ nazýval.

První jeho skutek byl hned po oné dvojí svatbě Jihlavské, na začátku ledna r. 1279, že se zmocnil města Pražského, a v něm královny Kunhuty a mladého Václava. Stalo se to zradou zrádných měšťanův Pražských, kteříž předce královskou rodinu chrániti měli, avšak od Oty rozdělením některých vsí královských mezi ně k stálému držení k této zradě získati se dali. Podobným způsobem již dříve německé měšťany ostatních královských měst na svou stranu dostal, totiž že jim hojných užitek a statkův postoupil, tak aby více moci v České zemi nabyli. A jako s královskou vdovou a jejími dětmi hrubě nakládal vzav jí také výživu smlouvou jí pojištěnou, tak i proti jejím přátelům hrubou libovůli prováděl. Nově zvolený biskup Pražský, Tobiáš z Bechyně, opustil Prahu s děkanem své kapitoly Řehořem a ještě dvěma posly dne 5. ledna, aby na Moravě od biskupa Brunona dal sobě stvrditi své řádné zvolení na Pražské biskupství. Jeho

nepřítomnosti užil markhrabě Ota k vyvedení druhého násilného skutku. Vzkázal kanovníkům Pražským, aby mu vyhledali některých privilegií nebožtíka krále Přemysla v sakristii chrámu sv. Víta chovaných; to však byla pouhá záminka, věděltě totiž, že tam mnozí lidé vedle klenotův kostelních mnoho peněz a jiných drahých věcí

jakožto na bezpečném místě uloženo měli. Dne 7. ledna přišli tedy k těm kanovníkům někteří Braniborští rytíři se svými německými žoldnéři, a kanovníci musili s nimi do té sakristie jíti. Tu prohlédali Otovi Němci nejprve fyzí a ozdoby kněžské, přebírali se beze vší šetrnosti v ostatcích svatých, rozbíjeli skříně a truhly sekerami

Slavnost zasnoubení královských dětí českých s dětmi Rudolfa Habsburského v Jihlavě 1278. (Str. 949.) (119.)

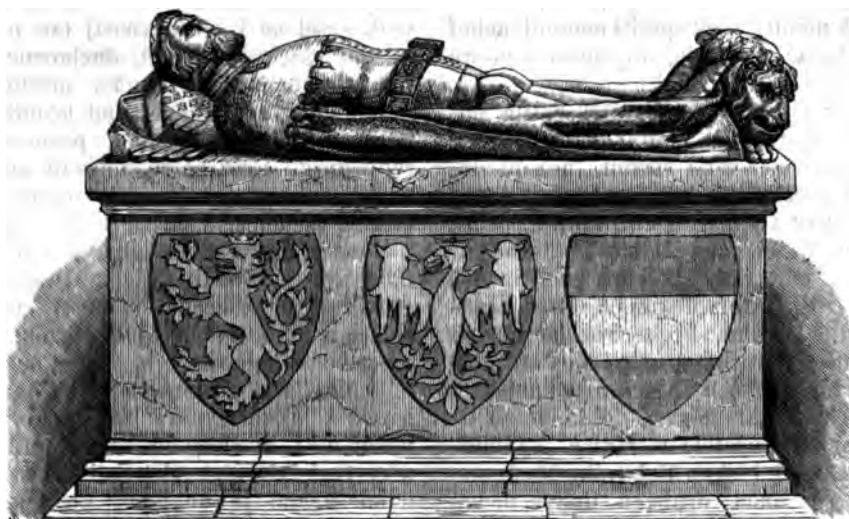
a dláty, hledající skryté v nich poklady, neboť jim markhrabě tajně nařídil, aby pátrali po penězích jakéhosi Prušenka, někdy dvořana nebožtíka krále, a jiných lidí. Když kanovníci a jiní kněží kostela Pražského, užasnuvše nad tímto přepadením a zlehčením svatyně své, jali se modlitbami k Bohu volati o pomoc, tu Němci rozpálivše se hněvem pohanili kněží slovem i skutkem, jedněm pěstí hrozíce pod bradou, jiné bijíce a sem tam tahající, i vyhnali je ze sa-

kristie, sakristanovi klíče mocí vzali, a zavřevše dveře na zámek, postavili stráž k nim. Potom šli do kaple sv. Václava a prohlíželi všetečně a nešetrně všecko při hrobě sv. patrona, kdež však peněz hledaných nenašli. Jeden z těch drábův vzal tu stříbrnou kadidelnici, avšak posvátnost místa přede na něj účinkovala, tak že strachem pojat zas ji kněžím neporušenou navrátil. Odtud šli do krypty svatých Kosmy a Damiana, zběhali všecko z kouta do kouta, počí-

tali a obtěžkávali skříně s poklady zde uložené, a poznamenavše všecky bedlivě, aby se potom nemohly od kněží potajmo lehčí skříně na místě těžších podstrčiti, uzamykali kryptu i kapli sv. Václava a všecky klíče panu markhraběti odevzdali. V kostele i venku okolo kostela rozešaveny jsou četné stráže a v tom stavu zanecháno všecko po dva dni, tak že kněží ani kněh, ani svítek ani jiných věcí k službám božím potřebných za ten čas ze sakristie obdržeti nemohli. Po dvou dnech konečně přišli znovu služebníci braniborští, zotvírali dvéře a odnesli ze sakristie, z kaple sv. Václava i z řetěné krypty všecky peníze dříve ohledané, kterýchžto se mark-

hrabě tudíž zmocnil. Také v královském hradě bylo po pokladech po nebožtíkovi králi pátráno, a Ota kde co bylo vybrav, všechno do Branibor vyvážeti dával.

Po tomto a ještě jiných násilných zločinech pro nasycení svého lakomství spáchaných umínil si Ota, že si osob kralovny Kunhuty a jejích dětí ještě více pojistí, proto že se mu zdálo, jakoby ve městě velkém a lidnatém, kde by se k nim mohli mnozí z obyvatelův brzo nakloniti, docela v jeho rukou nebyly. I vyslal v noci dne 25. ledna 1278 dráby své z hradu do města, kteří sídlo královny z nenadání přepadly, královnu Kunhutu a jejího syna

Náhrobek krále Přemysla Otakara II. u sv. Víta v Praze, postavený za cis. Karla r. 1873. (Str. 957.)

(120.)

Václava zesna vyburcovali, je v lehkém oděvu přes všecko vzpouzení, při velkém nářku slečen a paní, a za velkého zmatku úředníkův, panošův a služebníkův dvorských na sprostý vůz naložili, a do noci v mrazu a větru ven s nimi z Prahy ujížděli. Po nejhorších postranních cestách zavezli Braniborci královnu a jejího syna na královský hrad Bezděz, a tam je jako ve vězení zamkli. Hrad byl obsazen a střežen braniborskou posádkou.

Celý velmi četný královnin dvůr v Praze byl rozplašen; s počátku jen několik dvorských kaplanů a něco jiných služebníkův bylo na Bezděz ku královně připuštěno, později však markhrabě ani těch tam nechtěl mít, a museli se odstraniti až na dvě tři osoby.

Tak hanebně počal Ota Braniborský v Čechách vládařiti, i nepočínal si jinak, než co

zemský škůdce a násilník. Avšak co se mezi tím a mimo to po celé zemi dělo, bylo ještě horší. Pánové čeští, pro zrádu od nebožtíka krále ze země vypovězení, vrátili se nyní do Čech a hned mocně zas se uvazovali ve hrady a statky korunní, které jim byl odňal král Přemysl; ba i ti, od kterých je král vykoupil, myslíce, že se jim křivda stala, zase k nim se táhli, a nazpět je požadovali. Ota Braniborský, jakožto vladař zemský nemohl všechny žádosti jejich vyplniti, a tak strhly se nové nesnáze, rúznice a zmatky, a přišlo brzo k skutkům násilným. Brzo poznával každý, že Ota ve všem jen svého vlastního zisku vyhledává, a stalo se hned roztržení mezi pány a šlechtici, jedni byli proti němu, druzí zas s ním drželi proti vlastním krajanům.

Pražský biskup Tobiáš z Bechyně. Útěk královny z Bezděže.
1279.

Po vyvezení královny a mladého Václava z Prahy na Bezděz vrátil se volený biskup Tobiáš z Moravy, kde jeho volba od biskupa Brunona teprv 18. února stvrzena byla. Ota Braniborský svolal zatím v únoru sněm českých stavův, aby od panstva přijal přísahu věrnosti. To se stalo, avšak pánové na něm žádali, aby královnu a syna jejího, jakožto dědice trůnu, z Bezděže propustil, a příbytek jim na hradě Pražském vykázal, kdež jest pravé sídlo krále a království Českého. Ota markhrabě, aby je uchlácholil, slíbil tak učiniti, však splniti nemínil, neboť mu na tom hlavně záleželo, aby hrad i město Pražské sám ve své moci měl.

Tobiáš z Bechyně obdržev zatím potvrzení své, vyšel dne 21. února 1279 podruhé z Prahy na Moravu s větší slávou, než předešle, aby přijal svěcení na kněžství, jehož dotud ještě neměl, a pak i svěcení na biskupství, jehož mu s povolením arcibiskupa Mohučského, metropolitu českého, moravský biskup uděliti měl. V průvodu jeho byli Řehoř, děkan, a devět přednějších kanovníkův Pražských, mnoho jiných kaplanův, četná šlechtická družina a ostatní služebníci dvoru biskupského, všickni v nejskvostnějších šatech svých. Slavné obřady konaly se v Dominikánském kostele v Brně. Na kněžství Tobiáše vysvětil biskup Sekovský 25. února, na biskupství zas hned druhého dne v neděli 26. února biskup Bruno Olomoucký pomocí biskupův Sekovského a Basilejského. Po skončených slavnostech vrátil se novosvěcený biskup Tobiáš asi 1. března do Prahy, a chtěl tuto vjezd svůj s obyčejnou slávou držeti. Radostně a slavně vítán jest jak od kapituly tak ode všeho kněžstva měst Pražských i lidu světského hlučně shromážděného, a v processí a s krouhivemi při slavném zpěvu: „Hospodine pomiluj ny“ jel Větším městem přes most na Menší město, a odtud přímo do hradu chtěl táhnouti, aby ve svém stoličném chrámě biskupském slavně na biskupskou stoliici dosedl. Však Ota Braniborský, dobře věda, kterak jest nenáviděn obecně pro násilné skutky své, bál se každého většího shluknutí lidu při takové slavnosti obyčejného, mysle že by ten lid mohl nepřátelsky k němu se chovati; pročez purkhrabímu na hradě nařídil, aby hrad dal uzavřítí a nikoho do něho nepouštěl. Když pak biskup Tobiáš v slavném průvodu ke hradu se blížil, tu byl most před ním vyzdvižen, a brána velká

zavřena; z hradu pak ozývali se hrubí hlasové braniborských žoldnéřů: „Zuruck, zuruck!“ Nezbyvalo, nežli dále se ubírat po Hradčanské výšině tehdejší ještě domy neposázené, a přes Pohorelec do chrámu Panny Marie při klášteře Strahovském vejíti. Braniboráci potom přes dvě léta do královského hradu nikoho vpouštěti nechtěli.

V čtyřech nedělích po svém vysvěcení chtěl biskup Tobiáš na den Zvěstování Panny Marie, 25. března, svou první mši slaviti, že pak mu do jeho hlavního chrámu markhrabě Ota přístupu tvrdošíjně odíral, slavil své prvotiny také ve chrámě Strahovském, a to prý s nemalým zamračením čela brázdou hlubokou. A však sešel se k té slavnosti tak náramný počet lidstva všechných stavů, duchovních, pánův, rytířův, zemanův, měšťanův, měšťek i venkovského lidu, že tehdejší žijící kronikář, prodlovatel Kosmasovy kroniky, poznamenal, kterak žeby město Pražské bylo bývalo nepřemožitelné, kdyby množství toto bylo bývalo ozbrojeno a svorné vespolek. Všickni Čechové prý se vroucně k pánu Bohu modlili, aby je od těch Němcův milostivě osvoboditi ráčil. Duchovenstvo pak provázelo po skončené slavnosti biskupa do jeho paláce v Menším městě Pražském, a bylo tam od něho v hojnosti ryb, vína a medu častováno.

Mezi tím časem vedlo se královně Kunhutě a jejímu synovi Václavovi na Bezdězi velmi zle; markhrabě všechny milé jim služebníky české od nich odstranil, a samými neupřímnými Němci je obklopil, kteří každé počínání jejich pilně pozorovali. Velká byla tesknost jejich tím více, že tak náhlé proměny osudu se nenadáli, jaký jim jejich neupřímný ujec připravil. Královna vidouc, že markhrabě slib svůj, stavům daný, neplní, a jí a syna jejího z Bezděže do Prahy nazpět nevolá aniž tuto lépe je chovati káže, hleděla se takového nuceného přebývání na Bezdězi zbaviti lstí, a to i bez syna svého, neboť nesnesitelné jí bylo takto živu býti. Pročez jak mile mrazy přestaly a mírnější jarní povětrí se dostavilo, vyprosila si od Bezděžského purkhrabě, Heřmana, Braniboráka, povolení, aby směla do blízkého okolí sobě vycházeti. Tyto vycházky neb projíždky často opakovala a vždy dál a dál se pouštěla, navštívila klášter Hradištský nad Jizerou, podruhé zas Mělník, a vždy věrně zas na Bezděz se vracela. V měsíci máji pak vyjela až do Prahy, aby navštívila nemocnou a staříčkou tetu nebožtíka manžela svého, abatyi Anešku v klášteře u sv. Františka, a svou nejstarší dceru Kunhutu při ní v klášteře chovanou.

Před tím již dal se císař Rudolf prosbami královské vdovy pohnouti, že tělo nebožtíka krále Přemysla Čechům vydati dovolil. Tedy po uplynutí plných desíti neděl bylo v březnu r. 1279 v Minoritském kostele ve Vídni vyzdviženo avšak jen do Znojma dovezeno, a také tu nesmělo býti hned pochováno. Obecný lid v Čechách a na Moravě vždy ještě ve smrt krále Přemysla nevěřil, i ač již tisíce lidí jeho mrtvolu viděli a jí se dotýkali, vždy ještě jiní naději se těšili, že se vrátí a mocnou rukou všechny nepřátele z Čech a Moravy vyžene. Proto musela mrtvola jeho také ve Znojmě v kostele Minoritů veřejně býti vystavena, aby ji každý mohl viděti.

Královna Kunhuta jsoucí v Praze více na Bezděz se nevrátila, nýbrž uživši pomoci některých svých věrných rychle z Prahy na Moravu do Znojma ujela, aby tam především v klášteře Minoritův umrlé tělo svého manžela navštívila. Jaké bylo její shledání s mrtvolou, o tom nám kronikáři ničeho nepoznamenali, zajisté však bylo bolestné a lítostné.

Jak dlouho tělo nebožtíka krále ve Znojmě nepochované leželo, není známo, avšak byvši tam u Minoritův konečně pochováno, po devatenácti letech teprv, r. 1297, bylo k rozkazu krále Václava II. ve Znojmě opět vyzdviženo, do Prahy přivezeno, a ve chrámě u sv. Víta ve zvláštní hrobce v královských ozdobách pochováno. Když pak císař Karel nový hlavní chrám na hradě Pražském stavěl, tu byly kosti Přemysla Otakara II. r. 1373 ze starého chrámu vyzdviženy a v Saské kapli nového chrámu naproti kostem jeho děda, Přemysla Otakara I. pod novým náhrobkem uloženy, kterýž tam posud stojí.

Královna Kunhuta jsouc ve Znojmě obestřila markhraběte Otu, neboť více do Čech, kdeby nad ní ještě moc míti mohl, se nevrátila, nýbrž po svatodušních svátcích ku konci měsíce máje ze Znojma do Brna se obrátila, kde ji mnozí pánové moravští s velkou úctou přijali. Vypravovala jim o velikých nátiscích markhraběte Braniborského a o protivenstvích, jakých od něho snášeti musela. To pak rozpálilo moravské pány tak, neboť byla královna Kunhuta velmi krásná žena, a uměla si soustrast mužských srdcí získati, že všickni hned se uradili, že veliké vojsko seberou, a že s českými pány také nespokojenými na Otu Braniborského potáhnou, z Čech ho vyženou, a královnu a jejího syna na hradě Pražském jak jim sluší že osadí. A však biskup Bruno a druhý biskup Basilejský jakožto Rudolfovi správcové na Moravě, nedali k tomu přijíti, pravíce, že by to bylo proti úmluvám Časlavským. Aby však předce něco pro královnu se stalo, vymohli to správcové, aby jí odevzdána byla země

Opavská, kdeby mohla jako na výminku žíti a dvůr svůj držeti. Pročež hned ji do té krajiny zavezli a moravští pánové ji tam sprovodili, zejména pan Kuna z Kunštat, Milota z Benešova a z Dědic, Bohuš z Drahotůš, Závise z Falkenšteina, Vok z Kravař, Herburt z Fulšteina a mnozí jiní. Královna Kunhuta tedy v letě na starém hradě ve Hradci nad Moravicí neda-leko Opavy osedla, dvůr svůj tam jak byla zvyklá, četný a nádherný, zase zřídila a v krajině Opavské jako paní vládla, ve svém jmenu smlouvy uzavírala, jako jmenovitě se sousedním knížetem Vladislavem Opolským, i také potom i válku vedla. Opavsko bylo sice knížeti Mikulášovi, nemanželskému synu nebožtíka krále Přemysla dědičně zapsáno, avšak ten strádal dosud v zajetí uherském, a mimo to měla ta krajina také královně za vdoví sídlo sloužiti.

Hrozné zbouření všech stavů proti sobě. Řázení Němcův do Čech přiběhlých.

1279—1280.

Královnino vybavení se z moci Oty Braniborského způsobilo, že pánové, kterým se panství jeho v Čechách čím dále tím více nelíbilo, nyní rozhodněji se chovati začali, a s větší úsilností o to stáli, aby Ota mladého králevice Václava z Bezděze propustil. V čelo těchto pánův postavil se sám první biskup Tobiáš z Bechyně, jsa nejvíce uražen chováním markhraběte, že ho ani do jeho hlavního chrámu na hradě připustiti nechtěl; vedle něho byl ze světské šlechty pan Hynek z Dubé, Hronovic a praotec znamenité potom panské rodiny v Čechách toho jména. Potom se k těm pánům přidalo něco měšťanův Pražských, způsobivše v Praze mocnou stranu v měšťanstvě, která Otu nenáviděti počala. Tito Němci jako se rychle naklonili k Otovi v naději, že z toho zisk míti budou, nyní rovněž pro zisk od něho se odvrátili: neboť rozeznání dvoru královny Kunhuty způsobilo ujmu jejich živností, a s druhé strany zas pánové zemští v Praze mnoho přebývali a mnoho utráceli, a tím samým tyto měšťany sobě naklonili. Začali se tedy pánové v Praze častěji scházeti a soukromí se raditi; potom však drželi tu sjezd veřejný, jež biskup Tobiáš a Hynek z Dubé řídili. A na tom učinili před shromážděným panstvem rychtář a měšťané Většího města Pražského dne 19. srpna 1279 přísahu věrnosti na Bezdězi zamčenému Václavovi co dědici království Českého,

slibující jemu jakožto pánu a králi svému sloužit, rozkazův jeho poslouchati, cti a prospěchu jeho pilně napomáhati, všechny povinnosti jemu dlužné vykonávati a platiti, proti němu nedávati se v žádné odboje ani spolky, nýbrž když by se něco takového proti němu strojilo, jej o tom zpravit i jej vystříhati, ano pomáhati jemu věrně ze vsí síly své proti tomu neb těm, kdož by se tak nechtěli zachovati, jakožto zrádcům nad králem a zemí. Tento zápis byl hlavně proti zemskému správci, Otovi Braniborskému učiněn. Ota Braniborský máje zprávu o tom, kterak se část pánův českých ve spojení mocné strany v Praze proti němu vystoupiti chystá, pustil o sobě řeč, že ho důležitá zaměstnání do Branibor volají, zdvihl se asi ku konci srpna 1279 a opustil Prahu a Čechy, zastaviv se dříve na hradě Bezdězi, aby Václava do Branibor s sebou vzal, proto že se obával, aby Čechové svého králevice buď mocí buď zradou z Bezděze nevysvobodili.

Nikdo nevěděl, kam Ota mladého Václava zavezti dal; avšak se osiřelému pacholeti také v cizině ještě hůř než na Bezdězi vedlo, neboť prý začasť i on i ti Čechové, kteříž tam s ním byli, do sytosti se nenajedli a hlad trpěti musili. Královskému tomu synu, jehožto otec byl předce nejbohatším a nejvznešenějším králem svého času, ani košile nedali, a tak oděv nějaký vlněný na sobě nosil a v roztrhaných střevících chodil, neboť jemu ani nových nedali ani starých spravovali. A jiných mnoho neřestí Václav nejnak než jako chudák mezi Němci trpěti a snášeti musel.

Lakomý Ota, který veliká dobrodružství od královského domu českého jemu a jeho rodině prokázal takovým způsobem splácel, před svým odchodem z Čech Braniborského biskupa Eberharda za svého místovládače v zemi ustanovil. Byltě ten Eberhard muž hřmotný a udatný, nesrdečný a vypínavý, hodil se tudíž více za bojovníka nežli za biskupa, kterýž má býti poslem míru. Jemu odevzdal Ota znamenitou moc vojenskou, z Branibor a ze Sas přivedenou, aby Čechy držel na uzdě.

Však nyní strhlo se právě hrozné zbourání v celé České zemi, jakého před tím nikdy nebývalo, a více než rok s neslýchanými záhubami trvalo. Byli ještě pánové mnozí, kteří s Braniboráky drželi, tak jako Němci ve městech, i tak začali jedni druhé pronásledovati, nastala válka Němcův proti Čechům, šlechty proti městům, světských proti duchovním, slovem všech proti všem. Hlavní podporou Braniborské vlády byli nyní do země uvedeni saští žold-

něři, jimiž osazeni byli i hradové i města královská; vedle Sasíkův pak a Braniborákův objevily se nyní celé houfy Němcův ze všech končin Německé říše do Čech přiběhlých, lidí ze všech stavů, z rytířův, uteklých žoldnéřův, podruhův, pobudův, loupežníkův, zlodějův a žhářův. Jako vrány k mrtvole se sletují, tak ti všichni do Čech se hrnuli, nabrat sobě pokladův od zabitého krále v Čechách prý nahromaděných, i pomáhali Braniborákům a Sasíkům i domácím přátelům jejich, zemi Českou hubiti, a ji jako kořist jim na dranc danou trhati. Ačkoli tito loupežníci všude největší hanebnosti páchali, předce nejochotněji přijímala je jakožto krajany města německá, doufajíc v nich mít dobré pomocníky proti českým zemanům a pánům, jichžto statkův se měšťané chtěli zmocniti. Tak dobývali se hrady z měst a z hradův německou posádku majících, a jedny druhé bořily. Dalimil, český rytíř a kronikář, vypravuje, kterak sám byl často svědkem toho, že měšťané německí české zemany do měst příslé přepadávali, všecko z nich trhali a je zabíjeli, vylévajíc zlost svou na každém Čechu oloupením, mučením a zabíjením. Do hradu Pražského nesměl nikdo z lidí přijíti, v jeho kostelích se nezvonilo ani služby Boží se konaly; a však co tam v královském paláci bylo Čechův od německé posádky do vězení zavedeno, jakých ukrutností nad nimi tam páčáno, jak jich katováno, jak tam po pokladech slíděno, to prý bylo tak hanebné, že tehdejší pokračovatel v kronice Kosmově, Pražský kanovník, ani o tom šíře vypravovati nechtěl, aby tak slavné místo nebylo sprzněno památkou tak ohavnou. Pánové a šlechta hájili své majetky jak mohli, avšak ubohý lid venkovský neměl nikoho, kdoby se ho ujímal, i utíkali lidé před loupeživou zbeřou německou do hradův a měst hrazených hledajíc útočiště tam; avšak ani tu bezpečnosti neměli, poněvadž i v těch místech strany se potýkaly a sebe vespolek hubily a drancovaly. Vesnic vypáleno a zloupeno bez počtu, a když lidé již neměli kam se ukrýti, utíkali s chudým nábytkem a s věcmi do hor a do lesův; tam se ukrývali v jeskyních a roklích; avšak až tam je cizí drancovníci jako hladoví vlci pronásledovali; Když pak zima nastala, tu ten ubohý lid hynul po tisících mrazem a hladem. Že se pak čeští sedláci zde onde cizím škůdcům také zbrani opřeli a s nimi se potýkali, to ovšem málo pomohlo, když tu nebylo nikoho, kdo by takovou obranu byl řídil. I tak zdálo se, jakoby byl přišel čas, že v Čechách Čechové zcela na mizinu mají přijíti, a že se v ní noví obyvatelé německí uváží, jako se toho času stalo jiným

slovanským zemím za Labem, kde všickni obyvatelé napřed chlapy učiněni a potom i zcela zahlázeni anebo poněmčeni jsou.

Braniboráci a Sasíci také zvláště na duchovenstvu svou zlost si vylévali, proto že dle příkladu biskupa Tobiáše od markhraběte Oty téžce uraženého duchovenstvo z větší části také stálo proti Otovi. Proboštovi kostela Pražského, Bohumírovi, zloupeno jest všechno zboží na jeho statcích. Tehdáž bydlil probošt od sv. Víta dole v Menším městě Pražském blíž nynějšího kostela sv. Tomáše; tam mu vzali Braniboráci 300 měric rozličného obilí, na vsích zas pobrali všechny koně, dobytek a také všechno obilí, někde vypálili, někde dvory tak vyprázdnili, že tam nezůstalo ani chlupu ani pírká. Děkan Pražský Řehoř, vzav s sebou kanovníky, kolik jich v Praze mohl sehnati, šel s nimi na hrad k Braniborskému biskupu Eberhardovi, prosit jeho, aby proboštských statkův kázal ušetřiti. Avšak Eberhard, biskup, tak vypravuje pokračovatel Kosmovy kroniky, s velikou zlostí, jakž prý způsob jest Němcův, hrozně zuřiti jal se proti Čechům, dal děkanovi za odpověď, že nejen statky probošta Bohumíra, ale i ostatních kanovníkův plenné budou, zvláště prý těch, kteří se přidržují na Moravě královny Kunhuty a jí kaplanují, tak též že i biskupovi bude škoděno jak na statcích tak na jeho osobě, jestliže ho do své moci dostanou. Braniboráci potom šli, a dne 21. září 1279 opanovali biskupský hrad v Roudnici i s městečkem a se vším příslušenstvím. Jejich vůdce byl jakýsi Pavel Berut, bezpochyby jeden z německých pánův v průvodu Braniborského biskupa. Potom též Berut vešel násilně do biskupova paláce a dvora v Menším městě Pražském, a všechn veliký sklad obilí, vína, uzenin, sýrův a jiných věcí z něho vybral. O vybíjení klášterův toto jest poznamenáno: klášter sv. Jana Křtitele na Ostrově tři dni Braniboráci obléhali, a mnichy, kteří dříve v noci na loďkách po Vltavě tajně neujeli, z kláštera vyházeli, pak šest neděl sami v klášteře řádili, všechny zásoby a svršky promrhali, ježto sloužily k potřebám mnichův, čtyřmécíma vesnic téhož kláštera tak vybrali a splenili, že ni zrníčka ni chlupu v nich nalezeno býti nemohlo. Klášter Zlaté Koruny právě nedávno od nebožtíka krále Přemysla skvostně vystavěný a bohatě nadaný, tak vypálili a tak hanebně pobořili, že prý nebylo znáti kde by byl před tím stával. Klášter Osecký také od německých rot byl vypálen, též i klášter Břevnovský, Světecký a Teplický. Vůbec praví se, že žádný klášter v Čechách větším menším záhubám neušel. Tito loupežníci

považující celé Čechy za svou dobrou kořist málo na to se ohlíželi, že právě v klášterech větší počet jich krajanův, Němcův, se živil.

Když se takto věci v Čechách dály, dlouho nikdo nevěděl, kdo jest země ochráncem a kdo zlodějem a lupičem. Konečně však předce se strany poznávají a stejně smýšlející k sobě se přibližovati počali; hrůzy domácí války proto ovšem nebyly menší, avšak předce bylo potom snáze, v tomto hrozném zmatku se vyznati. Mnozí pánové čeští, kteří se dříve Braniboráka přidržovali, a nyní zkázu země a záhubu vlastních krajanův před očima měli, smířili se s druhými pány a zemany a tak se Čechové zase zpamatovali, svou brannou sílu zase sebrali a brzo s vojenskou mocí Oty Braniborského a všech těch do země přiběhlých cizincův se měřiti mohli.

I tak stáli čeští pánové sflu svou nejvíce okolo Prahy, a majíce spolek s měšťany Většího města Pražského obklíčili hrad a Menší město Pražské v moci Braniborských se nalézající. A tu bylo na mnoha místech s Braniboráky a Sasíky často bojováno; na Petříně bylo jakési branné stanoviště, v kterém proti zhoubcům zemským stáli pan Špaček z Kostelce, královský podkomoří, pan z Žeberka a pan Sezim z Ústí. Mnoho vítězných bojů s Němci svedl také v okolí Pražském pan Ctibor z Lipnice, předek potomních pánův z Cimburka, potom pan Jaroslav z Jablonného, Markvartic, z rodu pánův z Lemberka, který v půlnočních Čechách Němce tepal, také prý pan Mutina ze Skubrova na Albrechticích, pan Vřešťovský u Hoříněvsi, Tas z Visenburka, Petran z Trubu Zebinský, jak jich Dalimil jmenuje. Avšak nejstatečněji sobě počínal již nahoře zmíněný pan Hyněk z Dubé. Ten prý rány rozdával, jakoby hrom hrámal, tak mlatem německé přílby koval, až z nich světlý oheň prchal, na své krajany bez přestání pokřikoval: vrhněte se na ně co nejspíše! Jeho hrdinstvím prý Čechové vítězili, a jemu všickni chválu vzdávali; Němci pak kdykoliv se s Čechy měli potkati, ihned mezi sebou se tázali, nevidí-li kdo pana Hynka, pravíce k sobě, že proti jeho ranám jsou přílby jejich jako dynka. A tak se ho ukrutně báli, že kde ho uviděli, hned na útěk se dávali zovouce ho nejinak než českým Dětrichem Berúnským, kterýžto býval někdy slavný král a nepřemožitelný hrdina Němcův ve starých pověstech. Potom prý ten strach na Němce vždy více přicházel, až se jim prý z toho české báby smály, a kdekoliv Němce spatřily, Hynkem z Dubé je strašily a tím je na útěk obracely.

A tak snížení České země skrze cizince, potom spupnost měšťanův německých proti šlechtě probudily lepší část pánův českých ze lhostejnosti k svému národu a jazyku, ku které se dali zavést libůstkami královského dvora českého za posledních tří králův Přemyslovcův. Opírajíce se o národ, svírali nyní vetřelí cizince v boji urputném na všech stranách království Českého.

Královna Kunhuta a Závíše z Falkenšteina.

1280.

V stejném čase počali také mnozí moravští pánové proti Otovi Braniborskému se zdvihati, však příčiny toho byly zcela jiné. Ovdovělá královna Kunhuta osedlá v létě r. 1179 v zemi Opavské na hradě Hradeckém otočila se skvostným dvorem, ku kterému se hrnuli všickni pánové moravští, kteří jí byli ku knížetství Opavskému dopomohli. Mezi nimi byl také pan Závíše z Falkenšteina, jejího nebožtíka manžela nejnebezpečnější protivník a zrádce, hlava rodu Rosenberského, v Čechách nejmocnějšího. Byl to muž krásný, udatný a dvorný, duchem a vědomostí výtečný, a skladatel písní a všelijakých veršův českých znamenitých. Všickni vysocí a nízcí se mu obdivovali; lid však za kouzelníka jej měl. Královna Kunhuta byla sice žena marnivá, snad i trochu lehkomyslná; její syn Václav strádal v tuhému zajetí u svého nelidského poručníka, nad národem Českým strhla se bouře neslýchané záhubná, a ona v radovánkách čas svůj trávila ve společnosti pánův jí se kořících, — však do té doby nemohlo se říci, že by byla čest svou poškvřnila. Nyní však pan Závíše ji do svých kouzelných sítí vtáhl a celou ji omámil. Učinila ho hofmistrem svého dvoru, a zamilovavši ho sobě náruživě v tajný sňatek s ním vstoupila. Vsať ten sňatek nezůstal dlouho tajemstvím a nikdo ho nechválil. Mnozí z nejhorlivějších přátel jejích opustili ji, málo kdo ji omlouval anebo litoval, že se dala svůdným uměním Závíšovým tak omámiti, více bylo těch, kteří na ni žehrali, že učinila hanbu rodu svému, a ostře ji odsuzovali. Jedna chyba její potáhla hned mnohé jiné za sebou. Pocítila se matkou býti, a tu si umínila udělati, aby země Opavská zůstala dědictvím dítěte, které měla poroditi. Avšak majetníkem tohoto knížetství byl již dříve levoboček Přemyslovův, kníže Mikuláš, nyní ovšem nepřítomný a ještě v uherském zajetí držaný. Kunhuta to chtěla mocí provésti, a zdá se, jakoby zvláště

ve městech té krajiny podporu svého záměru hledala, neboť jí potom města slavně za svou paní a vládařku uznávala. Tomu všemu se nyní postavil starý biskup Bruno Olomoucký na odpor, neboť byl od nebožtíka krále poručníkem syna jeho, Mikuláše, učiněn, a bez odkladu toho Mikuláše z uherského zajetí vyplatil. Kníže Mikuláš s vědomím císaře Rudolfa v máji r. 1280 na Moravu přišel a biskup sebral brannou moc, aby ho v jeho knížetství Opavské uvedl. Moravští pánové, bývalí přátelé Kunhutiny, Kuna z Kunštátu, Milota z Dědic, Bohuš z Drahotůš, Tas z Lomnice, Vok z Kravař, Herburt z Fulšteina a jiní shlukli se pod biskupovými prapory, a jenom Závíše z Falkenšteina postavil se se svými many hrdinsky v obranu královny, nyní své manželky; avšak nepřátelé byli mocnější, a on ničehož poříditi nemohl. Tak tedy i na Moravě válka občanská vypukla, a brzy se také proti Otovi Braniborskému obrátila.

Královna Kunhuta porodila mezi tím svému tajnému manželu Závíšovi syna Jana, kterému však J e š e k říkali.

Konec domácí války a smíření.

1280—1281.

Císař Rudolf slyše o tom, co se v Čechách děje, a obávaje se, aby Ota Braniborský mladšího Václava, který nyní již byl císařovým zetěm, naposledy neumofil, v Čechy sám se neuvázal a tak nebezpečné moci nenabyl, vtrhl na podzim r. 1280 s vojskem přes Moravu do Čech. Dne 20. září tábořil již u Brna, 18. října u Německého Brodu. Celý měsíc v Čechách ležel, avšak proti Čechům neválčil, ačkoliv jeho vojsko českému lidu utrápenému a znuzilému nic dobrého neučinilo. Ota Braniborský o jeho tažení uslyšev, a sám rychle také do Čech pospíšiv brzo seznal, že nyní ani Čechům ani císaři odolati nemůže. S císařem byl také onen nepřítel nebožtíka krále Přemysla, Ludvík falckrabě, a ten to sprostředkoval mezi Otou a pány českými, že dne 25. listopadu 1280 příměří učiněno jest. Byla toho také již největší potřeba, neboť záhuby země České byly již náramné, bída a zoufalost na všech stranách všeobecná. K těmto ranám připojila se také veliká neštěstí způsobená vodou a povětrím. Hrozný a záhubný byl v samém létě podivný příval deště, který se strhl v Praze a v okolí po poledni dne 23. června 1280. Na Pražském hradě byly hradby na půlnoční straně proudem

vody dešťové podemlely, tak že dílem ze základů se vyvrátily a do příkopu, v kterém potok Bruska teče, spadly. Kanovnický dům při kostele sv. Víta vedle hradb těchto stojící utrpěl tím samým velikou škodu na stavbě. Podobné byly škody na obydlích po celé Praze. Zvláště však v polích před hradbami Většího města Pražského takový byl sběh vody, že prý mohly po ní lodi jezdit jako prý na Dunaji neb na Tibeře. Proud této vody valil se ku kostelu sv. Petra na Poříčí, vyvrátil zdi dvoru křížovníkův s červenou hvězdou, pobral velkou zásobu obilí v kostele od osadníkův pro válku právě nejvíce zuřící složenou, a dvanáct domů Poříčských do Vltavy odnesl. Vřak ještě nebyla míra utrpení národu naplněna: rolnický lid skrývá se vždy ještě před loupežníky a násilníky v lesích a skalách až pozdě na zimu, nemohl vzdělávati polí svých, a na zimu nebylo ani zaseto, leda prý něco málo ve vzdálenějších stranách od Prahy. Z toho potom pošel hlad tak velký, jakého nikdy před tím ani potom v České zemi nebylo, jakž o tom níže vypravovati budeme. Ještě na konci toho nešťastného roku 1280 dne 3. prosince strhlo se nad Prahou tak hrozné povětrí, že náramně mnoho stavení a domů bylo nejen odkryto anobř i větrem strženo. Na hradbách okolo hradu a obou měst Pražských prý asi 24 věží se pobořilo, mezi nimi též hořejší patra silné věže při velké bráně hradské a staré věže biskupské, která proti biskupskému domu v čele hradu stávala a velmi silná a řemeslně vystavěna byla; také vrcholek mostské věže na Menším městě Pražském ten vítr shodil, na venkově strhl stodoly a polámal množství stromů ovocných, v lesích pak vývraty nesmírných škod nadělal.

Příměří dne 25. listopadu 1280 mezi Otou Braniborským a českými pány zavřeným bylo ustanoveno, že se má pro konečné upokojení země o vánocích držeti sněm stavů českých. I sešli se v neobyčejně hojném počtu v Praze pánové, rytíři, vyšší duchovenstvo mající biskupa Tobiáše v čele, a ponejprv tenkrát také poslové měst královských, která, vyjmouc Větší město Pražské, nejspíš veskrze byla při straně markhraběte a cizincův. Tito sněmovníci smlouvali pokojně mezi sebou i s markhrabětem Otou; všeobecná bída, přestálá i ještě nastávající všechny strany k povolnosti nutila. Na tomto sněmě nalezeno jest, že Ota Braniborský od stavů českých znovu za poručníka mladého Václava se uznává, a že se jemu slib poslušnosti obnoví, což se také stalo.

Za skutečné náměstky své v Čechách musel však Ota uznati biskupa Tobiáše Pražského a nejvyššího komorníka království Českého, Děpolda z Riesenberka, vnuka Břetislava, bratra někdy nejvyššího komorníka Černína, potomního praotce českých pánův Švihovských z Riesenberka. Mladého Václava měl pak Ota přivézt do země do 1. máje r. 1281, začez zavázali se pánové do téhož času zaplatiti jemu 15.000 hřiven stříbra z obecné berně. Václav měl chován býti v sídle otcův svých na hradě Pražském a to pod dohledem biskupa Tobiáše, několika pánův českých, několika Braniborákův a několika osob z Pražského měšťanstva. Co hlavní věc k upokojení země žádali však biskup i pánové, aby Ota všechny Němce do země přiběhlé a v zemi neosazené bez odkladu vypověděl a vzdálil. Této žádosti musel Ota povolit, a dal tedy hned provolati skrz birice po všech městech a trzích, aby se všickni Němci z ciziny přišli ve třech dnech pryč ze země vyklidili; kdožby se dle toho nezachoval a se omeškal, že bude trestán jako každý jiný lupič, zloděj neb výbojník. Tu byla podívaná, jak se ti loupežníci, aby nebyli postíženi, honem klidili a pryč ze země utkali přes hory pomezní.

K tomu sněmu do Prahy dostavila se také ovdovělá královna Kunhuta se Závišem Falckensteinským. Nemohouc provésti právo k dědičnému držení knížetství Opavského proti knížeti Mikulášovi, žádala od českých stavů, aby jí na markhraběti Otovi slušnou výživu vymohli. To se také stalo, a zapsáno jest jí smlouvou věno v 1200 hřivnách stříbra ročního důchodu, načež ona zas na Moravu odjela, a tam se Závišem žila.

Sněm trval od vánoc, 25. prosince, až přes nový rok. Dne 5. ledna 1281 skončil se slavností pohnutlivou, na znamení všeobecného smíření zařízenou. Po dvouletém mlčení zazněli zase ponejprv zvukové zvonův na hlavním chrámě u sv. Víta na hradě Pražském, který toho dne zase biskupu, jeho duchovenstvu a všemu lidu byl otevřen; vzradovali se Čechové vidouce, kterak se cizí lupičové a násilníci ze země vytrácejí, zasvitla naděje v prsou všech stísněných, zaplašený lid venkovský ze svých lesních skrýší vylézal, rolník chápal se zas pluhu svého, řemeslník řemesla, ženské braly zas kužel a vřeten do rukou, všeliký umělec pilen byl svého umění, všickni poněkud větší důvěru ve svornost mezi knížaty a pány a v zachování míru chovati počali.

V postě na to dne 8. března 1281 vykonával biskup Tobiáš ponejprv ve svém hlavním chrámě u sv. Víta úřad svůj svěcení na kněžství, kteréž pro velký shon žákův na kněžství připravených od rána až do večera trvalo. Druhý den na to dal biskup Tobiáš, jakožto na památku vysvěcení svého, dle obyčeje postavit v kostele svém velikou voskovou svíci biskupskou, která 220 liber vážila, ke cti svatých mučovníkův Víta, Václava a Vojtěcha, sloužil slavnou mši a vyčastoval kanovníky Pražské a jiné hosti v dostatku ryb rozličného druhu, i vína a medu.

Ota Braniborský 15.000 hřiven stříbra od stavů českých jemu slíbených, do určené lhůty přijal, a však své slovo, že kralevice Václava do 1. máje do Čech přiveze, předce nesplnil, vymlouvaje se po poslích a listech k českým pánům, že pro zaneprázdnění těžkými věcmi nemůže přijeti a kralevice jim odevzdati, i žádal odklad až do sv. Jana Křtitele toho roku.

Dne 20. května 1281 sešli se stavové čeští zase na sněm do Prahy, a zasedali v refektáři Dominikánského kláštera u sv. Klimenta ve Větším městě Pražském. Že jim markhrabě slova nesplnil, ovšem všickni těžce nesli, než museli na tom přestat. To, o čem se na tom sněmě pánové usnesli, bylo znamením zajisté pamětihodné proměny v jejich dosavadním smýšlení, a podává důkaz, kterak nebožtík král Přemysl, žádaje od nich navrácení statkův a hradův korunních, zcela podle práva jednal, ač toho práva nejvíce násilím dobývati musil. Hned druhého dne totiž po zahájení sněmu všickni stavové v jednotu sestoupili a na to se zapřísáhli, že budou všemi silami zemský mír hájiti, všecky zemské škůdce stíhati, a všem, kteří krivdy trpí, pomáhati. Aby se nestalo skrácení ve právech mladého kralevice a nástupce trůnu, všichni též pod přísahou se zavázali, že mu všecky statky, jichž někdy nebožtík král Přemysl Otakar II. ze své moci držel, navraceny býti mají, ať si je kdo chtěl po smrti králově, třeba s přivolením markhrabě Oty, uchvátil. Ti pánové a rytíři, kteří tu přítomni byli, hned to učinili, nepřítomní zas ve 14 dnech to učiniti měli. Také všecko, co kdo jmění zádušnému neb soukromým osobám vzal, mělo se navrátiti, a kdoby toho do 14 dní učiniti obmeškal, všech práv a nárokův prázděn býti měl. Také všecky od smrti královny nově vystavěné hrady mají, jak se pravilo, zase pobořeny býti, leda žeby jejich postavení schválil markhrabě. Kdo na tom sněmě

nebyli anebo přísahy své na tato usnešení nesložili, těm se dala lhůta do 14 dní; jestližeby jí do té doby nesložili, s těmi mělo se jako s nepřátely země naložiti; po šesti nedělích chtěli všickni s náměstníky zemskými, Tobiášem, biskupem, a Děpoltem z Riesenberka, v čele před jejich hrady přitáhnouti, jich dobývati a kaziti.

Hrozný hlad a mor v Čechách.

1281—1282.

Na zimu r. 1280 bylo málo kde zaseto, v celé zemi České povstala následkem všeobecného vydrancování neslýchaná drahotu všech věcí potravních, co ostatně r. 1281 v polích mohlo dozrávati, to neúroda zkazila, — a z toho všeho posel neslýchaný hlad, který po celý rok 1281 a ještě do žní r. 1282 trval. Jindy vždy sousední půlnoční krajiny z Čech jako z obilnice potrav s potřebu svou brávaly, nyní však jako zde ničeho nebylo, tak i v jiných okolních zemích také neúrody panovaly, a tak odtamtud také nemohlo pomoheno býti. Proti hroznému hladu nebylo tehdejší lidské pomoci; strašlivé věci vypravují tehdejší kronikáři o této metle Boží, v jejímžto zápětí hned i druhá hroznější přišla ještě. Nejhuře řádil hlad u prostřed České země a zvláště také v Praze. Již z jara r. 1281 naplnila se Praha množstvím chudých lidí, dílem domácích, dílem ještě více odjinud přichozích, kteří z hladu žebřali po domích. Měšťané brzy nestačili dávat almužny, z nich samých přicházeli mnozí na mizinu, tak že musili prodávati dražší věci své, neb dokonce o všecko přišedše přinuceni jsou, též na žebrotu se dáti. Zámožnější pro drahotu potrav propouštěli jen poněkud zbytečnou čeládku a množili i tím počet lidu nemajícího co jísti. Žebráci začali brzo bráti lidem v domích hrnce od ohně a krásti, kde se jen čeho dopřiditi mohli. Tu před nimi ve městě domy zamykali, a zvláště nechtěli nikoho na nocleh přijmouti, bojíce se okradení. Množství bídného lidu léhalo odtud přes noc na ulicích, obkládajíce se, když kruté mrazy nastaly, hnojem, kterýž tenkrát ještě měšťané ze stájí koňských na ulici vyhazovali. Mnozí chtěli hlad svůj krotiti travou neb senem, jiní jedli mrchy koňské, psi a z jiného dobytka, ano odřezávali viselce se šibenic, a jich masem se krmili. Nyní přišla ještě větší zoufalost: ke hladu a mrazu přidal se následkem bídného a nepřírozeného způsobu života konečně mor, který zachvacoval bez rozdílu hladové i ayté. Kněží neposta-

čovali k zaopatřování umírajících, a brzo ani na hřbitovech nebylo dost místa k pochovávání mrtvých. Konšelé a starší z měšťanstva Pražského dali kopati šachty, aby se nákaza z ulic a domů rychleji odstraňovati mohla, neboť potom do těch šachet házeli mrtvá těla napořád. Takových šachet bylo v Praze a před Prahou osm, každá zhloubí tří later, zdělí a zšíří de-

síti loket, tak že se do každé šachty asi tisíc těl vešlo. Jedna byla u sv. Petra na Pořící, do níž vhozeno jest dva tisíce těl; dvě u kostela sv. Lazara v nynější Spálené ulici, dvě u sv. Jana na Bojišti čili na Rybníčku blíž nynější Slepé brány, dvě pod Vyšehradem ve Psářích, jedna na Menším městě Pražském u sv. Jana v Oboře blíže zdí městských, to jest pod Sva-

Výjevy z hrozného hladu a moru v Praze r. 1281 a 1282.

(121.)

tojanským vrškem. Lidé, kteří k tomu byli ustanoveni, aby mrtvá těla odnášeli, sotva stačili pilnou práci od rána až do večera, aby všechny toho dne zemřelé odklidili; ve Větším městě jakožto lidnatějším užívalo se vozů k vyvážení těl. Po šesti měsících, když byly již všechny šachty naplněny mrtvými, začalo se z jara roku 1282, když se země roztávala, po-

chovávat na písčitých ostrovích pod městem i také v polích přede zdmi městskými.

Všeobecná zoufalost všechen lidský cit otupila, tak že krevní přátelé se stejnou nouzí zápasíce neměli slitování nad přátely; vůbec pak dály se zločiny jindy neslýchané a lidské přirozenosti se protivující. V některých krajinách nalezli se lidé, kteří jako dravá zvěř za-

bíjeli jiné a jejich maso jedli, ano vypravuje se i o matce, která zabila a snědla vlastní dítě na prsou krmené.

Vedle Menšího města Pražského pod Petřínem ve vsi Oboře, kde se nyní říká pod Svatojanským vrškem, zabila jakási žena se synem svým dvanáctiletým otrhanou žebračku, již dala nocleh, aby se mohla zmocnit pěti kousků chleba, které měla v mošně. Ráno, právě na veliký pátek 1282 dne 27. března, když syn vlekl zabité tělo za provaz, aby je hodil do šachty tu na blízce u sv. Jana Křt. vykopané, poznaly jakési ženské tu do kostela jdoucí, když mu chtěly pomoci táhnouti, že je tělo zakrváceno, a tím vražda přišla na jevo. Pacholík odevzdán jest rychtáři Menšího města Pražského, byl oběšen, matka však mezi tím útekem se zachránila.

Jiná žena přílákavši čtyřletého, pěkně ustrojeného chlapečka ukazováním jemu ovoce a lichotnými řečmi do svého přibytku, zabila jej, aby s něho mohla svléci oděv, jež hned nesla na trh na prodej. Řezník jakýs, známý s otcem pacholete, jenž oděv poznal a tudy zločinu přišel na stopu, hned se té ženy chopil a rychtáři městskému ji odevzdal, kterýž ji také k šibenici odsoudil.

Byla také jedna vdova, která pohřbila brzy po sobě muže i všechny děti své krom jediné dcery, s kterou se živila žebrotou. Když jednoho dne dcera později než ona, avšak bez almužny, večír domů se vracela a na dvéře tloukla, tu jí matka neotevřela pravicí jí, aby poněvadž jest více mrtvé než živé podobna, raději venku zůstala, nebo žeby mohla v domě zemřít, a nebylo by, kdoby ji teprv vynesl ku pohřbu. Matka však zemřela doma ještě té noci a byla nazejtří vhozena do šachty, dcera pak prý přečkala ji dlouhý čas na živě.

O jakémsi lékaři vypravovalo se, že držán za mrtvého vhozen byl do šachty, tam pak přišel trochu k sobě tři dni živil se hlodáním mrtvol lidských, až polou živ zase jest vytažen.

Mnozí lidé chtějí ujíti strašlivé smrti ve vlasti u sousedův německých pomoci hledali, a ve mnoha tisících ploužili se po bavorských, durynských a saských krajinách, všude za smilování v strašné bídě své prosíce, avšak i to prý jim nepomohlo, a větším dílem zahynuli hladem a bídou v cizině. Povídá se, že v samé Praze do 20.000 lidí hladem a morem pomřelo, v celých Čechách však do 600.000, — až se konečně pán Bůh smiloval, a hojnou žní v letě 1282 strašlivé bídě konec učinil.

Biskup Bruno a královské dcery Viléma a Aneška umřely.

1281—1282.

Mezi tím časem, co země Česká pod těžkou ranou osudu tak bezpříkladně trpěla, umřel na Moravě dne 18. února 1281 Olomoucký biskup Bruno ze Schaumburka z rodu hrabat Holštýnských, který po 30 let co první rádce a polní vůdce králův Českých, Václava I. a Přemysla Otakara II., největší působení měl na všechny věci politické a válečné, a také veliké cti a vážnosti u všech tehdejších lidí požíval. On byl zakladatelem politické moci biskupství Olomouckého, poněvadž podle způsobu německého biskupské statky, kterýchž od králův Českých co lén požíval, manům svým jakožto podmanství udílel, aby mu ve všech potřebách svou zbrojnou pomocí přispívati mohli. Tak si utvořil svou vlastní zbrojnou moc biskupskou. Začal předně v roce 1249 své statky v Čechách manům rozdávat, r. 1255 od knížete Opolského nabyl statku Rosvaldy, koupil panství Hukvaldské, od krále r. 1261 Hulín dostal, a všechny ty a jiné statky potom v podmanství proměnil, jakými až podnes jsou. Založil Braunsberg na Moravě a v Prusích, množství vesnic, a také hrad Schaumburk u Kelce. Všude osazoval Němce, a velikých svobod dle příkladu krále jim udílel. V městě Kroměží zvláštní zásluhy měl, nadal je městskými právy, vystavěl hradby jeho, založil tu chrám sv. Maurice s kollegiální kapitulou, a v zámku zdejší také obyčejně sídlil. Odtud se stala Kroměží obyčejným sídlem Olomouckých biskupův. V letech 1262—1269 byl královským náměstkem ve Štyrsku, nyní pak po Přemyslově pádu umřel co správce markhrabství Moravského, a byl ve chrámě sv. Mauricia v Kroměží pochován.

Na jeho místo zvolen jest dne 26. března 1281 za Olomouckého biskupa od kapitoly v kostele sv. Petra v Olomouci shromážděné Olomoucký kanovník Dětřich z Jindřichova Hradce z rodu Vítkovicův. Správu markhrabství Moravského svěřil císař Rudolf po Brunově smrti vojvodovi Albrechtovi Saskému, který ji potom skutečně až do konce pěti let, co mezivládi trvalo, vedl.

Dne 24. srpna r. 1281 umřela v Miláně v Itálii Viléma, dcera Českého krále Přemysla Otakara I. a Konstancie Uherské, majíc prý svého věku asi 60 let. Jaké osudy tato královská dcera měla, to pohřbu věčnou nepamětí pochováno jest; okolo roku 1270 objevila se

v Miláně, neukazovala ani bohatství ani nádeheru, avšak byla štědrá, chudým a nuzným almužny dávala, nemocné navštěvovala, zarmoucené těšila, a to vše s takovou laskavostí a dobrotou, že prostý lid velice si jí oblíbil a měl ji u veliké uctivosti a vážnosti. Kdokoliv k ní s nějakou důležitostí se utekl, vždy vyjasněn a potěšen od ní se vracel. Nazývali ji též prý Felicií, a jméno to dětem na křtu dávali. Netrvalo to dlouho, a Vilémína požívala v celém Miláně lásky a přízně obecného lidu, zvláště pak pobožných jeptíšek a mnichův Cisterciánův kláštera Chiaravallského, v jichžto domě v Miláně obývala. Všichni ji za svatou měli, a mnozí se domnívali, že ona je zázrakem uzdravila. Při její smrti byli přátelé její okolo ní, umírající napomínala je, aby byli vždy svorní a bližního milovali. Svou pozůstalost odkázala klášteru Chiaravallskému, na jehož hřbitově pochovanou býti sobě žádala. Zatím položeno jest tělo její v Milánském farním kostele sv. Petra, k jehožto osadě patřila, neboť mezi Milánskými a Lodskými právě tenkrát zase válka byla. Lodští dověděvše se, že tělo Vilémínino do Chiaravalle přeneseno býti má, na to pásli, jakby je na cestě Milánským mocně vzíti a do Lodi unéstí mohli. Přátelé nebožky žádali markhraběte Montferatského, kterýž právě s vojskem svým Milánským proti Lodským pomáhal, aby jim vojenský průvod dal, a tak v pátém témdni po smrti Vilémíny v průvodu velikého množství lidu bylo tělo její do Chiaravalle přeneseno. Nad rakví prý se vznášel aksamitový baldachyn škarlatové barvy, a markhraběcí vojsko obstoupivši pohřební průvod až na místo jej doprovodilo. Přisedše do kláštera přátelé rakev obstoupili, mrtvolu vodou a vínem myli, voňavým olejem mazali, i v roucho drahé a skvostné ji oblekli, a pak ji na hřbitově pochovavše, kapličku s jejím obrazem nad hrobem vystavěli.

Nejpřednější mezi jejími přátely byl jakýsi Ondřej Saramita, bohatý měšťan Milánský, jehožto matka a sestra byly jeptíškami v klášteře Chiaravallském. Ten Saramita vydal se potom po Vilémínině smrti s jedním knězem do Čech, aby králi Českému, ježž otcem Vilémíny býti soudil, o její smrti zprávu přinesl. Tu však shledal, že ovšem Přemysl Otakar I. jejím otcem byl, avšak že již přes 50 let v hrobě odpočívá, že jeho vnuk stejného jména již také nebožtíkem jest, a že mladého královice, nástupce trůnu, Ota Braniborský ze země vyvezl. Možná, že ještě Vilémíninu sestru, abatyši Anešku v Praze na živě zastal, a dav jí smutnou zprávu do Milána se navrátil. Tentýž Saramita vzal si do hlavy, že Vilémína jest vtělený duch svatý, kterýž jako syn Boží přišel, aby Židy, Saraceny a nepravé křesťany spasil. Když se jí jednou o to tázal, odpověděla mu prý, že obyčejná ženská jest a bídný červ,

a velmi se na to hněvala, že takové věci Saramita o ní mluví. A však Saramita od toho, co si do hlavy vzal, neupustil, a v blouznění svém tvrdil, že Vilémína jako Kristus dle své lidské vlastnosti ovšem musí umříti, avšak nikoliv dle božské, že před zmrtvýchvstáním všech lidí na nebe vstoupí u přítomnosti svých učeníkův a přátel, že po její smrti má býti Majfreda, Saramitova sestra, její nástupkyní, která jako sv. Petr má čísti mši nad hrobem vtěleného sv. Ducha, totiž Vilémíny, že sídliti a kázati má ve hlavním chrámě Milánakém a v Římě, kde jako Kristus Vilémína bude mítí své apoštoly, konečně že po smrti přijde s bleskem a hřměním, a svým učeníkům se ukáže. Saramita nakazil svým blouzněním svou matku i sestru, mnoho mnichův a jiných sester, a založil sektu kacífskou, které říkali Vilémíté. Nad hrobem Vilémíniným děly se pak velké schůzky a modlitby, obraz její malován a veřejně v kostelích k počtě jest vystavován, ba i zázraky prý se děly. Však to kacífství, které z toho povstalo, teprv po devatenácti letech se odkrylo. Inkvisiční soud v Miláně odsoudil r. 1300 Saramitu, Majfredu a ještě některé osoby na hranici, a byli ve směně upáleni; také kosti Vilémíniny byly vykopány a spáleny, jenom kaple nad jejím hrobem v Chiaravalle zachovala se až podnes.

Roku 1282 dne 6. března umřela v Pražském klášteře Klarysek u sv. Františka v čas nejhroznějšího hladu a moru Vilémínina nejstarší sestra, královská dcera, abatyše Aneška, dosáhši 74 léta věku svého, a byla s velkým pláčem svých klášterních sester a chudého lidu v klášterní kapli Panny Marie pochována. Ona byla jako strážným andělem rodu královského, přežila panování svého bratra Václava I. a svého synovce Přemysla Otakara II., kteří oba k ní velikou úctu chovali a často dle její rady se řídili. Byla veliká v pokoře své před Bohem a v cnostech svých, pročez všickni za svatou ji měly, a klášter od ní založený potom vůbec jen klášteřem sv. Anešky jmenovali. Ona též byla zakladatelkyní řádu špitálníkův od sv. Františka, kterýžto řád, jak jsme na svém místě oznámili, potom velice se zmohl, a co rytířský řád křižovníkův s červenou hvězdou posud květe. O svatořečení Anešky ucházela se u papežské stolice již r. 1328 královna Eliška, poslední Přemyslovna v Čechách, potom bylo zas r. 1636 o tom jednáno. Poněvadž však tehdáž její tělo v klášteře, mezi tím časem v husitské době pokaženém, nalezeno býti nemohlo, sešlo s toho, a Aneška po tuto dobu co „blahoslavená“ žije v památce národu Českého.

Poslední jednání stavů o navrácení královice Václava.

1282 — 1283.

Když po dávno prošlé lhůtě Ota Braniborský mladého Václava předce ještě do Čech

nepřivedl, tu vypravili stavové čeští některé znamenité pány k Otovi do Branibor, aby žádosti své za navrácení královice jemu opět přednesli. Tu však se počal Ota zase vytáčet, udáváje, že to poručnictví v Čechách mnoho útrat a škod stálo, a protož že Václava nepropustí, pokudby se mu náhrada za ně nestala. I ačkoliv poslové velikou ošemetnost a hltavost poznávali, jaká z takových řečí vysvítala, vrátili se předce s tímto vyřízením do Čech. Stavové nicméně všeobecnou bídou v zemi k tomu dohnáni, nyní stůj co stůj o to usilovati musili, aby mladého krále do země dostali. Mocná ruka nebožtíka krále Přemysla mnohým nepohodlí působila, jak často by ho byli nyní rádi z mrtvých vzkřísili! Aspoň po nedospělém králevici jako po ochránci toužili, doufajíce, že všechno lepší bude, až jenom zas pravého panovníka na trůnu otcův jeho seděti uvidí. I sešedše se stavové zase ku sněmu uzavřeli, s markhrabětem o to se smluviti, co by za konečné propuštění Václavovo chtěl žádati pod tou výminkou, jestliže královské pachole tak dlouho od své rodiny odloučené zdrávo a bez úrazu nalezeno bude. Tu Ota dal Václava do Čech přivézt, avšak jeho žádosti byly tak přehnané, že pánové čeští ode všeho jednání upustiti musili. Ota tedy s Václavem nazpět do Branibor odejel, a jen po poslích s Čechy dále vyjednával. Nyní žádal od nich, aby mu k oněm 15.000 ještě jiných 20.000 hřiven stříbra přidali, pak že jim královice vydá. Takovou sumu sehnati bylo v utrácené České zemi nemožno, pročez si markhrabě dal tu sumu upsati na nejprůležitějších a nejkrásnějších hradech a městech českých, které byly Ronov u Žitavy, město Žitava, Bezděz, Scharfenstein, Žandov, Děčín, Ústí nad Labem a Most. Králevic podstoupil tyto tvrdé výminky, zapsal svému poručníkovi tyto hrady a města, aby jenom svobody své dosáhnouti mohl, ačkoliv jemu bez toho na pět let vyměřený čas pomalu již docházel.

Tenkrát nepočítal se v Čechách začátek nového léta od 1. ledna, jako nyní, nýbrž již od předvečera Božího narození, tedy od západu slunce, když štědrý večer nastal dne 24. prosince. Tu pak se stalo hned v samém začátku roku, totiž dne 26. prosince 1282 v den sv. Štěpána, že se nad Prahou ukázala duha předivné krásy, která obloukem svým objala celé Větší město Pražské, tak že jeden konec jeho stál vedle zdi městských na polední straně od města, druhý pak na půlnoční straně právě nad řekou Vltavou. Každý se tomu v zimním počasí vzácnému úkazu velice divil, i zdálo se,

jakoby nebe tím znamením lepší budoucnosti dávalo; také prý, zvláště mnohé moudré ženy jakož i jeden starý Žid z toho prorokovali, že bude pokoj v České zemi, neb jako duha bouře zastavuje, tak pán Bůh všemohoucí že svou milostí takové bouřky a těžkosti lidské zastaviti a přetrhnouti ráčí. Opět dne 5. dubna 1283 vykládali hvězdáři krásnou jasně zářící hvězdu, která se ukázala vedle rohu měsíce, za znamením příchodu mladého krále toužebně očekávaného. Tenkrát Ota Braniborský skutečně mladého Václava ze své moci propustil.

Václav všelikým nedostatkem a zanedbáním celý umorěn, následkem toho slaboučký a velmi chatrného zdraví byl; za to však otužil ducha svého za těchto pět let svého nuceného přebývání mezi neupřímnými lidmi, a nabyl takové pevnosti ve své povaze, jaká v takovém mládí ovšem neobyčejna jest. Na mnoho mil jeli mu pánové a rytíři naproti, a když se 24. máje r. 1283 blížil ku Praze, tu se před město vysypal veškeren lid Pražský, a vítali všickni krále každý podle svého způsobu, ten tančil a poskakoval, ten rukama tleskal, jiní veselé písničky zpívali a zas jiní hudbu provozovali bubny, píšťalami, houslemi a troubami. Mladý král pak, jehožto veselá tvář ještě více všechných radostí naplňovala, veden jest v průvodu, v jehož čele šel sám biskup Tobiáš, od veškerého duchovenstva, jako kanovníkův a mnichův ze Strahova, z Břevnova, Dominikánův, Minoritův a Křižovníkův všelikých, tak od farářův a ostatního kněžstva světského, k němuž se pak měšťané a řemeslníci připojili. A šel ten průvod přímo na hrad Pražský, lid zpíval vysokými hlasy starodávnou píseň: „Hospodine pomiluj ny,“ kněží zas: „Advenisti disiderabilis“ (to jest: Přišels toužebně očekávaný) a jiné písně církevní. A tak mladý Václav pomodliv se u hrobův svatých patronův českých zasedl nyní na trůnu otcův svých.

V á c l a v II.

1283—1305.

Václav II. měl teprve 12 let věku svého, když měl své panování počítati. Pro takový útlý věk však nemohl ještě panovati bez cizí pomoci. Avšak Čechové nechtěli již připustiti, aby někdo jiný ve jménu jeho vládl, ovšem jali se přední pánové čeští sami mladému králi radou a skutkem ve vládě pomáhati. To byli předně Tobiáš z Bechyně, biskup Pražský, a Purkart z Janovic na Winterberce,

bývalý nejvyšší zemský maršálek a krále Přemysla náměstník ve Štýrsku, nyní královský nejvyšší hofmistr. Potom byli podle nich: Zdislav z Lemberka, nejvyšší purkhrabí, Zbislav Zajíc z Třebouně, nejvyšší zemský komorník, syn pana Oldřicha Zajíce z Valdeka, Sezim a z Krašova erbu parohy a z rodu blahosl.

Hroznaty, nejvyšší truksas, a Beneš z Wartenberka, nejvyšší zemský číšník, první toho jmena z rodu Markvarticův.

Také císař Rudolf ujímal se svého mladého zetě a ve všem pilen byl přispěti mu svou radou a pomocí. Od všelikých žádostí, kterých byl činil r. 1277 za jeho nebožtíka otce, krále

Záviš z Falkenšteina slaví svou svatbu s královnou Kunhutou 1284. (Str. 981.)

(122.)

Přemysla, nyní upustil a nestydaté žádosti Braniborského markhraběte Oty, ku kterým mladý Václav musel přivoliti, za bezprávné vyhlásil, a že Václav jimi vázán býti nemůže, to na říšském sjezdu dne 23. srpna 1283 říšští knížata zá právo uznali; neboť prý markhrabě Ota přijímaje poručnictví nad Václavem, vzdal se napřed všech nároků na nějakou náhradu. A tak lakomý Ota Braniborský těch 20.000

hřiven stříbra nedostal, a v zástavu vzaté hrady a města česká navrátiti musel.

Císař Rudolf téhož roku 1283 také po pětiletém užívání důchodův z markhrabství Moravského tuto zemi zase české koruně navrátíl. Mladý král Václav dal ji s počátku spravovati zemskými správci, z kterých známe v letech 1285 a 1286 pana Gerharta z Kunštátu, v letech 1286 do 1289 pana Matouše

z Černé Hory, v letech 1292 a 1293 pana Filipa z Pernšteina a v letech 1297 a 1298 pana Alberta z Donka; roku 1298 jmenoval však král pana Raimunda z Lichtenburka, Hronovice, prvním zemským hejtmánem markhrabství Moravského.

Záviše z Falkenšteina veliké moci dosáhl.

1283—1285.

Králova matka Kunhuta dosud na Moravě se Záviši ve skrytosti žijíc, a uslyšíc, že král, její syn, do Čech se navrátil, posly své k němu vyslala a jemu po nich list psala, jímž ho, znajíc své veliké poblouzení, za prominutí a za milost prosila. Chtěla totiž napřed zvědět, jakého jest smýšlení. Mladý Václav byv tak dlouho osiřelý v cizí zemi bez matky a bez přítele, milostivý jako dítě matku svou, kteráž ho porodila, žádostiv byl viděti, milostivě jí všechno odpustil a touze po ní naproti ní posly vypravil, aby ji tím rychleji do Prahy přivezli. A tak královna Kunhuta přijela do Prahy k synu svému, který ji s největší radostí a s dětinnou láskou uvítal. Kunhuta upevnivši se potom v lásce svého syna a získavši důvěry jeho, uměla ho brzy slovy lahodnými k tomu pohnouti, že jejímu milovanému Záviši všechno prominul, co proti němu a jeho otci zavini, nejen na milost ho přijal ale i do Prahy ke dvoru královskému přijíti mu dovolil. Vsedl tedy Záviše z Falkenšteina na kůň, a příjev za královnou do Prahy, Václavovi se pokořil a slovy velmi sladkými a úlisnými jemu lahodil. Mladý nezkušený Václav vida jeho výbornou postavu, a maje zalíbení v uhlazeném jeho chování, učinil ho svým důvěrníkem a připouštěl ho k věcem vládařským. I tak se brzo stalo, že mnozí z dvořenínův Závišovi více sloužili a více jeho poslouchali, nežli krále samého; chtěl-li kdo s králem mluvit, od něho něco žádati anebo jemu něco oznámiti, to všechno prostřednictvím pana Záviše konati se muselo. Brzo všechno jen pan Záviše činil, řídil, rozkazoval, vším vládl a mladého krále všelikými dětinskými hrami zaměstnával a vyrážel. Vlastní pomocníci královi, biskup Tobiáš a pan Purkart z Janovic, potom ostatní pánové, kteří prvé ve zmatcích a těžkých jednáních s markhrabětem Braniborským největší zásluhy o vlast měli, ti všickni brali si to za velikou urážku, že pán Záviše takofka od krále je odstrčil a při něm jest první osobou. Když pak Václav udělal Záviše nejvyšším hofmistrem královským, tu zemští pá-

nové na dvě strany se rozstoupili, z nichž jedna se Záviši držela, druhá proti němu byla, a tak než se tento první rok Václavova panování skončil, nová domácí válka strhla se a to mezi pány samými. Okolo 10. listopadu 1283 totiž obě strany ke zbrani sáhly a začaly se pronásledovati. Proti Závišovi stáli vesměs všickni úředníci zemští, kteří s počátku trůn mladého krále obstupovali a někteří jejich přátelé, jako biskupův synovec Tobiáš z Bechyně, Bohuslav a Tobiáš ze Zvíkova a Heřman z Hohenberka. Silnější však byla strana přátel Závišových, neboť náleželi k ní nejen Závišovi příbuzní, vesměs všickni Vítkovci, jako byli zejména pánové Ojř z Lomnice, Jindřich z Rosenberka, Oldřich z Jindřichova Hradce, Sezima ze Stráže a Vítek z Krumlova (Závišův bratr), ale ještě také Hroznata z Husic, pana Vítky svak z rodu Kúnicův, znamenitý hrdina pan Hynek z Dubé, pánové Jaroslav ze Sternberka, Hynek z Lichtenburka, Albrecht z Žeberka, Mutina z Kostomlat, Ondřej z Kavčíchory z rodu Benešovicův (praotec pánův Mrackých z Dubé), Póta ze Mšeň, Vilém z Miličína, Póta z Potšteina, Soběhrd z Litic a Holen z Wildšteina. Že pak král a matka jeho k vůli Závišovi také jeho straně nadržovali, tu ovšem státi se mohlo, že všickni zemští úředníci náležejíce k druhé straně úřadův svých byli zbaveni, a že na počátku roku 1284 již jen sami Závišovi přátelé na jich místě se octnuli. I tak byl nyní pan Ojř z Lomnice nejvyšším zemským komorníkem, pan Hroznata z Husic nejvyšším purkhrabím, pan Hynek z Dubé nejvyšším truksasem, pan Jaroslav ze Sternberka nejvyšším číšníkem, pan Vítek z Krumlova královským podkomořím, a sám Záviše z Falkenšteina zůstal nejvyšším hofmistrem. Vedle nich byl pak Boleslav ze Smečna (praotec pánův z Martinic) nejvyšším zemským sudím, Vyšehradský probošt Petr zůstal nejvyšším kancléřem a Radoslav nejvyšším zemským písařem. Nezdá se, že by v tomto boji mezi pány byla krev tekla. Když však o tom, co se v Čechách děje, císař Rudolf uslyšel, tu se hned o to staral, aby takové rozdělení mezi českými pány zastavil. Zdá se pak, že do Čech vyslal Bedřicha, purkhrabí Normberského, který to v měsíci dubnu 1284 na pánech vymohl, že až do 4. června mezi sebou příměří učinili, již dříve, než ta lhůta vypršela, dne 25. května, úplně se srov-

nali a smřili, a všichni krále Václava věrně poslouchati přislíbili. Tento Bedřich, purkhrabě Normberský, byl od krále Václava snad z vděčnosti za tuto mu prokázanou službu purkhrabím Loketským jmenován. Neobyčejná to příležitost, žeby německý říšský pán byl směl český zemský úřad pěstovati, avšak Bedřich skutečně nějaký čas na Loktě vládl, a ještě r. 1285 dne 19. prosince vydal tam jednu listinu.

Nejvíce získal v tomto boji sám pan Záviše z Falkenšteina; on prvním pánem při králi zůstal a svou moc ještě více rozmnožil. Hned po tom smření dne 25. května 1284 vyžádal si od krále Václava, aby směl svůj dosud tajný sňatek s královnou Kunhutou nyní veřejně slaviti a takto veřejně co manžel královny matky a co nevlastní otec králův před celým národem vystoupiti. A tak slavena jest na začátku měsíce června r. 1284 svatba pana Záviše z Falkenšteina s Kunhutou, matkou královou, při dvoře českém s velikou nádherou; všichni byli celí okouzleni dvorností, spanilomyslností, hojností a skvostností královnina manžela, a sám mladý Václav v dětinské myslí své těšil se ze štěstí své matky a svého otčima.

Nyní vládl Záviše v dorozumění s Kunhutou docela neobmezeně ve jménu mladého Václava, a užíval postavení toho jednak k obohacení sebe a přátel svých, jednak ku pronásledování protivníkův svých. Václav Závišovi všechnu úctu prokazoval, jakouž otčimu svému prokazovati za povinnost pokládal, také s vděčností a s důvěrou k němu se choval uznávaje jeho zkušenost u vedení věcí vládařských a jeho pečlivost o dobro České říše. Záviše pak skutečně s velkou moudrostí a znamenitým důrazem o obnovení a upevnění královské moci a veřejného pořádku se zasazoval, neboť následky dlouhého mezivládí byly nebezpečné a královské důstojnosti mohly býti na ujmu. Však strana pánův Závišovi nepřejících ku konci roku 1284 zase povstala, ač proti němu ničeho poříditi nemohla. Záviše v čele vojska královského všude vrch nad odbojnými pány dostával a vedle toho také rozličné násilníky, kteří užívajíce těchto rozměšek mezi pány, loupeže činili a všeliké zmatky v zemi působili, krotil a trestal. Pánové druhé strany, cítíce se býti slabšími, neostýchaly se, hledati pomoci v cizině; i tak docházely od nich žaloby k císaři Rudolfovi na Záviše, že prý se vetřel do rodiny královské, s kterou císař v příbuzenství jest, a že tudíž provozuje moc nad zemí jako i nad králem,

zetěm císařovým. Taková věc nemohla císaři Rudolfovi býti lhostejna, a tak i on silně na Záviše zanevřel.

Slavnost společného lože v Chebu a smrt královny Kunhuty.

1285.

Zatím byla Aneška, mladší dcera krále Přemysla, došedší let dospělosti, Rudolfovi, synu císaře Rudolfa, jsouc s ním již r. 1278 oddána, v manželství odevzdána, a žila s ním v zemích jeho rakouských.

Král Václav sám máje již 14 let věku svého měl nyní s Gutou, císařovou dcerou, také s ním již oddanou, ve skutečné manželství vstoupiti. Císař Rudolf ustanovil Cheb za místo, kde se měla slavnost společného lože odbyti. Přijel tam císař s Gutou a Václav se svou matkou Kunhutou a s Záviší. Nádherný Záviše však nedůvěřoval sobě do Chebu vejíti, neboť máje vědomost o nechuti císařově k němu, blízko města v jedné vsi zůstal, máje vždycky koně osedlané, kdyby byla potřeba odtud se vzdáliti. Cheb totiž s okolím od Čech odtržen, byl zase v Rudolfově moci a náležel zase k říši. Dne 24. ledna 1285 vykonala se na císařském zámku v Cheb s velkými radovánkami slavnost svatební, a Václav s Gutou ve skutečné manželství vstoupil. Bezpochyby pak císař, otec nevěstin, na královnu Kunhutu i na svého zetě nastupoval, aby Záviše ode dvora vzdálili a všechnu vládu mu vzali; avšak oni to učiniti buď nechtěli buď sobě netroufali. Z toho si vzal císař příčinu, že s Gutou pryč z Chebu odejel, Václav pak bez manželky musel do Prahy se navrátiti.

Na českém královském dvoře tedy nic se nezměnilo, a ve válce proti pánům, kteří byli Závišovi soukromí nepřátelé a zároveň odbojníky královými, pokračovalo se na jaře téhož roku 1285 s velkým důrazem a štěstím. Král Václav sám vytáhl se Záviší do boje. Oblehly pevný hrad Zvíkov, někdy královský, a také ho dobyli. Potom se jim musel pan Sezima z Krašova podati. Jeho vzpoura záležela v tom, že vedl ustavičně malou válku proti dvěma purkhrabím královského hradu Domažlického, Pótovi z Potšteina a Soběhrdovi z Litic.

V tom však veliké neštěstí pana Záviše potkalo, první to rána, která jeho postavení

zvíklala. Královna Kunhuta, snad že si to příliš do mysli brala, že císař manželem jejím, Závíši, pohrdl a v královské rodině trpěti nechtěl, rozstonala se smrtelně a již 9. září toho roku 1285 umřela. Zármutek Závíšův, způsobený jemu smrtí královské manželky, byl bezpochyby poslední cit, který s ním upřímně sdílel jeho nevlastní syn, král Václav. Tělo nebožky královny bylo s velikým účastenstvím pánův a obecného lidu v kostele sv. Františka při kláštere Klarysek ve Větším městě Pražském pochováno. Jakkoliv tato královna svému synovi Ješkovi, kterého se Závíši měla, všechno své jmění i svůj vdoví výminek odkázala, král Václav nicméně tomu Ješkovi, aby své účastenství osvědčil, znamenité darování učinil, zapsav mu dne 23. října, šest neděl po smrti matčině, města Políčku a Landskron, potom hrady Landsberk, Svojanov a jiné statky v oně krajině mezi Moravou a Čechy ležící, a nejprřednější pánové čeští listinu o tom darování sepsanou svými jmeny potvrdili. Avšak rána, která úmrtím královny na Závíše spadla, tímto důkazem královské přízně nebyla zcela zahojena, a měla také v skutku potom pro Závíše zhoubné následky. Posud byla královna jeho záštitou, — nyní neměl, o koho by se opíral.

Kterak pan Závíše se dále snažil, aby se králi zavděčil.

1286 — 1287.

Král Václav nabývá s léty vždy lepšího rozumu, začínal vždy více poznávati, kterak nedůstojné ba nebezpečně postaven jest vedle tak mocného rádce svého, jakým byl Závíše; nachyloval proto znenáhla ucho k jiným rádcům, kteří nebyli přáteli jeho otčima, jakkoliv Závíše pilně snažil se, aby jim nedopustil přístupu ku králi. Tím více snažil se nyní Závíše králi svému ukázati, kterak mu jeho silného ramena proti domácím odbojníkům a zemským škůdcům zapotřebí jest. Vypravil se totiž hned zas roku 1286 s velkým vojskem na Moravu. Král jej tam následoval, a pan Závíše to v Brně spůsobil, že král Václav se svým nevlastním bratrem, Opavským knížetem Mikulášem, kterému jeho knížetství odpíral, takovou smlouvu uzavřel, že může Mikuláš po tři léta pořád sběhlá užívati bezpečnosti své osoby a pokojně svých statků užívati, mezi tím

pak, že má císař Rudolf mezi nimi rozsudek učiniti, komu by vlastně knížetství Opavské náležeti mělo. Potom vedl pan Závíše válku proti nepokojnému panu Gerhartovi z Obřan, synu pana Bočka z Kunštátu, a teprv když mu několik hradů a měst vzal, tu pan Gerhart osobně ku králi Václavovi do Brna přišel, a u přítomnosti knížete Mikuláše, pana Závíše a nejprřednějších pánův moravských a českých za milost prosil, a věrnost a poslušnost sliboval. Pan Gerhart držel již od delšího času také klášter Rajhradský v moci své, a zapudiv mnichy Benediktiny odtud vložil do něho asi čtyry—pět set mužův posádkou, kteří však jako loupežníci v celém okolí velmi zle řádili. Nyní přitáhl pan Závíše také před Rajhrad, a jakkoliv se tito zemští škůdci v něm udatně bránili, dobyl ho a asi 400 pochytaných loupežníkův dal zvěšeti neb kolem lámati. Potom se obrátil pan Závíše k Moravské Třebové proti Bedřichu mladšímu ze Schomburka, kterýž byl poručníkem vnukův někdy znamenitého pana Borše z Riesenburka. Tento pan Boreš umřel jak známo r. 1277 co vyhnanec v Uhrách. Jeho syn Bohuslav z Riesenburka umřel r. 1281 pozůstaviv vdovu Agatu ze Schomburka a více dětí, nad kterými učinil se poručníkem paní Agaty bratr, výše řečený Bedřich mladší ze Schomburka. K jejich dědictví náležela také Moravská Třebová s okolní krajinou a několika hrady. A tu pan Bedřich počínaje si jako pán těch statkův v čas hrozného mezivládí dopouštěl se výtržností všelikých, a jmenovitě z hradu Boršova, který půl hodiny od Třebové k západu při nynější německé vsi Borschendorfu stával, činil loupeživé nájezdy na sousední statek Svítavský, který k Olomouckému biskupství náležel. Biskup Dětrich s ním se proto soudil, a musel se konečně pan Bedřich podrobiti rozsudku krále Václava, který rozkázal, aby Boršov a jiné hrady byli rozbořeny. Pan Bedřich nicméně toho neučinil, a ještě hrubších výtržností se dopouštěl, čině škody v celé krajině ještě větší a záhubnější. Tu tedy přitáhl pan Závíše z Falkenšteina s vojskem královským, dobyl hradu Třebovského, kterýž opodál města stával, a nyní pustým hradištěm jest, potom Boršova, který také od těch dob jest pouhým hradištěm, při tom také výše řečeného Bedřicha ze Schomburka zajal a před královský soud do Brna přivedl. Král Václav však dav se obměkčiti prosbami některých pánův, život mu daroval, však si musel jeden prst na pravé ruce dáti useknouti,

aby pamětliv byl do smrti trestu, kteréhož za své zločiny zasloužil.

Konečně táhl pan Záviše již r. 1287 proti hradu Hochšteinu čili Hohenšteinu, jehož zříceniny se spatřují při vsi téhož jména nad říčkou Sázavou (moravskou) mezi městy Zábřehem a Landskronem. Pán toho hradu byl Heřman z Hochšteina, komorník Brněnský, a ten krom úřadu svého byl největším loupežníkem v celé krajině. Právě nyní, roku 1287, zas město Jevíčko přepadl, spálil a vybral; v tom však přitřhl pan Záviše s vojskem královským, oblehl hrad Hochštejn, útokem předhradí se zmocnil a pak po tuhém boji opanoval vlastní hrad. Kdo z posádky v boji nepadl, byl jat a oběšen, kterémužto osudu bezpochyby i pan Heřman nešel. Král Václav pak daroval Hochštejn některému potomku z rodu Šternberského.

Tak pan Záviše z Falkenšteina přemohl na Moravě odbojné pány i zemské škůdce, osvědčiv při tom, že mu nescházely mysl udatná a schopnosti vojenského vůdce. Avšak i v politické správě ukázal svou obratnost zřízením v Praze šestipanského úřadu. Za toho času, když pánové mnozí proti Závišovi i proti králi tyto války vedli, byly i v Praze mezi měšťany velké sváry a ruznice, a to, jak se zdá, již od neblahých dob poručnictví Braniborského. Měšťané byli jedni proti druhým v rozličné spolky zapsáni a zapřiseženi, a tyto spolky nepřátelsky o sobě ukládaly, tak že často na ulicích se potýkaly a hrubých zločinů se dopouštěly. Tu k radě páně Závišově vydal král Václav dne 4. září 1287 nařízení, aby se ve Větším městě Pražském zřídil mimořádný soud šesti mužův přísežných, kteří měli se zvoliti dle určení s měšťany: a ten soud měl trvati jeden rok, a všechny rozepře pocházející z těch strannických svárů mezi měšťany měl mocně srovnati a mířiti. Aby tento tak nazvaný šestipanský úřad to, co mu uloženo bylo, také vykonati mohl, byl přísnou trestní mocí opatřen, zakázal všem obyvatelům nošení zbraně a ustanovoval také slušné ceny při prodeji potrav a jiných věcí na trhu. Po roce mohli zas jiní mužové k tomu úřadu dosazení býti

Kterak pan Záviše královský dvůr český opustiti musel a s královskou dcerou Uherskou se oženil. 1287.

Když se toto zařízení šestipanského úřadu v Praze stalo, byla již moc pana Záviše Falkenšteina dávno podryta. Ačkoliv snad král Václav zapomněl, jak těžce se Záviše proti jeho otci prohřešil, a jakým pohorlivým způsobem do královské rodiny se vetřel: nezapomínali toho četní jeho nepřátelé, a také svým pánovitým hrdým chováním mnoho přátel od sebe odvrátil. A tu mladý král vždy více nakloňoval ucho své podseptům těchto nepřátel, kteří udávali, že Závišovi přátelé, jimž k nejvyšším úřadům v zemi dopomohl, na škodu země se obohacují, a také dokládali neopomíjeli, že nebožka královna celé své jmění a a všecken výminek svůj Závišovu synovi Ješkovi na škodu koruny odkázala. Konečně strašili krále, že není ani svým životem ani svým panováním jist, pokud Záviše nejvyšší moc v zemi provozuje. Záviše o těch věcech také něco zaslechl, avšak pohrdal jimi spoléhaje se příliš na příznivé smýšlení královo, o kterém se domníval, že se v ničem nezměnilo. Přišla však ještě jiná okolnost k tomu.

Král byl sice již ženat, avšak manželku jeho Gutu vždy ještě otec její, císař Rudolf, při sobě držel, a vůbec se vědělo, že to pro Záviše činí, pokud se ten při dvoře českém nalézá. Vzniklo tudíž obávání, aby země Česká v nenadálé příhodě bez přirozeného dědice nezůstala, pročťž naléhali pánové vždy pilněji na krále, aby se přičinil o vydání sobě Guty od otce jejího Rudolfa. To se stalo konečně, avšak pod tajnou výminkou, aby Záviše vzdálen byl od vlády a od krále samého.

Dne 4. července 1287 přivezena jest Guta do Prahy, při dvoře královském staly se hned všelike proměny, a Záviše dovědév se bezpochyby o tajné výmince, nečekal, až by jej král vypověděl, nýbrž sám se svého zemského úřadu, nejvyššího hofmistrovství, vzdal, od krále odpuštění vzal, a na své rozsáhlé statky odejel.

Páně Závišova vysoká mysl nemohla se s tichým živobytím na venkově spokojiti, i zjel sobě do Uher hledaje u krále Ladislava IV. přízně a podpory proti nepřítelům svým, kterých v Čechách i v Němcích měl. Na uherském královském dvoře dobře se mu dařilo, ucházel se o ruku nejmladší královny sestry Jitky, která žila v klášteře, a Uherský král svolil k tomu sňatku. I papež Jitčin klášterní slib rozvázal. Šťastný ženich hned se do Čech vrátil, skvostně

komonstvo a množství drahocenných věcí sebral a s tím vším pro svou královskou nevěstu do Uher se vypravil. Avšak když přišel za Čáslav na Železné hory, tu ho mocně zaskočil pan Hynek z Lichtenburka, všechno jeho komonstvo rozprášíl, a vozy s těžkými poklady ukořistil; pan Závěš sám zachránil se útekem do kláštera Opatovického. Však brzo zase lidi své shromáždil, a s komonstvem ještě slavnějším a mocnějším, též i s poklady ještě většími na novo se pro nevěstu do Uher vypravil. Také tam šťastně došel. Svatba jeho s Jitkou Uherskou odbývala se s královskou nádhrou a velikou slavností v Královském Bělehradě v Uhřích. Pak se se svou novou manželkou do Čech vrátil a žil s ní skvostně avšak v odloučenosti od světa na hradě Svojanově blíž Poličky, kterémužto hradu tehdejší také Fürstenberk říkali.

Kterak byl pan Závěš jat a do bílé věže uvržen.
1288.

Mezi tím Závěšovi nepřátelé mysl krále Václava dočista od něho odvrátili, nejvíce na to sočice, že hrdý Závěš královské statky a poklady, od první manželky, královny Kunhuty, jemu odevzdané, mezi nimiž prý se také korunní klénoty nalézaly, vydati nechtěl, a pro svého syna Ješka podržeti zamýšlel. Snad mu král ještě za živobytí matky své přislíbil, že tomu Ješkovi dá nějakou krajinu na Moravě, snad Břeclavskou, jakožto úřední knížetství na jeho výživu, a nyní myslil si Závěš bezpochyby, že královské statky a klénoty dříve nevydá, až král tento slib splní. Avšak mýlil se pan Závěš, nebezpečně se mýlil, spoléhaje se na nezměněnou, jak se jemu zdálo, přízeň králova, kdežto mladý král přívětivě k němu se stavěl, v srdci však již úplnou nenávist k němu choval.

Tu porodila panu Závěšovi jeho druhá manželka syna, a otec maje velikou radost z toho umínil si, slavné hody při křtinách vystrojiti, a na ty křtiny, které se někde na hranicích mezi Českou a Uherskou říší na Moravě konati měly, pozvati krále Českého, krále Uherského Ladislava a knížete Jindřicha IV. Vratislavského, aby jeho synu za kmotry stáli.

Na českém dvoře královském již s počátku s velkou nedůvěrou na to hleděli, že se Závěš s uherským dvorem Čechům nepřejícím sprátelil; nyní však, když takové Závěšovo pozvání do Prahy přišlo, počali dvořané králi Václavovi domlouvati, že se Závěš s králem

Uherským a knížetem Vratislavským proti němu smluvil, a že oni o jeho život ukládají, chtějí ho na těch křtinách zabiti. Václav tomu uvěřil a poradiv se s důvěrníky svými, na tom se ustanovil, že užije lsti, aby Závěš do své moci dostal a jeho domnělé úklady zmařil. Řekl posléž Závěšovým, že přijímá jeho pozvání, toliko že pana Závěše žádá, aby k němu do Prahy přijel, žeby chtěl král v jeho společnosti a ve průvodu jiných pánův k těm křtinám jeti. Jen málo osob o tom, co král zamýšlí, vědělo, protože mnoho Závěšových přátel posavád v zemských úřadech při královském dvoře zůstávalo. V tesknosti srdce svého učinil král Václav slib k matce boží, že založí klášter ke cti její, když by z domnělého nebezpečství šťastně vyvázl.

Pan Závěš netušil úkladův sobě připravených; přijel sám s malým komonstvem na hrad Pražský, i přijat jest jako vždy jindy s velkou ctí a přívětivostí a od samého krále s přetvářenou laskavostí. Královně Gutě chtěl se zavděčiti přinášeje jí darem skvostný závoj velmi uměle utkaný; však mladá královna naposlouchavši se již drahně o tom, že pan Závěš umí čarovati, bála se na ten závoj i rukou sáhnouti, aby v něm nějaké zlé kouzlo ukryto nebylo, i dala jej potom co zlé pokoušení a dílo ďáblov do ohně hoditi. Když pan Závěš po prvním pozdravení od krále odpuštění vzal a odejíti chtěl, tu jemu na chodbě oznámili, že musí zůstat, že jest vězněm královým. „Ač jestli chci!“ tak se osupil pan Závěš na lidi, kteří ho zadržeti chtěli, a meče svého dobyl. Však devět rytířův k tomu ustanovených, aby jej zajali, muselo s ním dlouho zápasiti, neboť byl pán udatný a silný, až ko konečně k zemi strhli a pouta mu dali. Života ho zbaviti, bylo jim zakázáno. Pan Zbislav Zajíc z Třebouně z rodu Buzicův, kterému někdy Závěš vzal úřad nejvyššího purkhrabství, kázal jej spoutaného do vězení vsaditi.

Tu hned zasedli pánové, nejvyšší úředníci zemští, k soudu nad Závěš z Falkenšteina. Učinili nález takový, že vydati má králi Českému všechny hrady, kterých dosud od české koruny držel a všechny statky a klénoty, ku kterým se koruna česká po právu hlásila. Závěš všemu tomu odporoval a neustupně na tom stál, že ty hrady, statky a klénoty vším právem drží v zástavě za 50.000 hřiven stříbra, jež někdy král Přemysl své manželce Kunhutě zápisem daroval, jež pak ona odkázala svému synu Ješkovi; jestliže mu bude těch 50.000 hři-

ven vyplaceno, tu že těch statkův a klenotův vydá. Takové vyjádření však soudcové k sobě připustiti nechtíce, odsoudili Záviše všech hradův a statkův, k nimž se královské právo táhlo, a vsadili jej do bílé věže, kteráž se nalézala vedle hlavní brány hradu Pražského. V tomto vězení chován jest pan Záviše do dvou let jako zločinec, avšak nic to na jeho vysokou mysl nepůsobilo; k hlídačům svým choval se hrdě a vzdorně, i krátil sobě čas skládáním českých písní, které prý potom lid český dlouho sobě pamatoval a se zalíbením zpíval. Kdož ví, není-li několik písní „Kralodvorského rukopisu,“ jmenovitě slavný brdinský zpěv o panu Jaroslavu i pobití tatarským skládání páně Závišovo, neboť zajisté tak výtečný zpěv mohl jenom znamenitě nadaný a vzdělaný muž, jako byl pan Záviše, skládati.

Závišovo zajetí bylo příčinou nových nepokojů v Čechách. Přátelé a služebníci jeho nepoddali se nálezu soudu zemského, a hájili hrady, ježto byly v jeho držení. Ze slavných křtin ovšem nic nebylo, však nicméně král Uher- ský i kníže Jindřich Vratislavský uslyševše o tom, co pana Záviše potkalo, vojenské zástupy do Čech poslali, které Závišovy hrady a statky hájiti pomáhaly. Král Václav chtěl statky po Závišovi v dědičné léno udělití markhraběti Míšeňskému Bedřichovi Malému za postoupení veliké části země Míšeňské, i učinil s ním v Praze již 6. února 1289 smlouvu o to, že do velkonoc téhož roku všecko vykonáno bude; avšak když k tomu přijíti mělo, nalézaly se hrady a statky české, o které se jednalo, z velkého dílu ještě v moci Závišových přátel.

Sjezdy krále Václava II. s císařem Rudolfem. 1289—1290.

Zatím se zdvihlo celé přátelstvo Závišovo, páni z Rosenberka, z Hradce a druzí četní rodové z pokolení Vítkovicův i jiní pomocníci jejich, a posilnivše se lidem zbrojným z Uher a ze Slezska poslaným, začali válku s králem Václavem. Již měli v úmyslu, krále Václava trůnu zbaviti, a Jindřicha Vratislavského, který právě r. 1288 knížetství Krakovského dosáhl, králem Českým udělati. Král Václav máje velikou péči o to, co se děje, vypravil posly ku svému tchánovi, císaři Rudolfovi, který mu vzkázal, že ku konci února 1289 do města Chebu přijede, kde by se s ním sejíti chtěl. Král Václav se hned ochotně se svou manželkou Gutou a s hojným právodem

českých panův a svých služebníkův na cestu vydal, a když se k Chebu blížil, tu císař Rudolf proti němu vyjel, a veliké potěšení z toho jevil, že svého zetě a svou dceru při dobrém zdraví našel. Potom bylo tu v Chebu za několik dní skvostné hodování a veselí, a přikročilo se k jednání, pro které schůzka v Chebu byla umluvena. Císař Rudolf byl na Václava, svého zetě, velmi laskav, umínil si, ujímati se ho ve všech jeho těžkostech, mysle sobě, že Václav za to jemu i synům jeho věrným pomocníkem bude. Předně vykonán jest obřad slavného udělení království Českého a markhrabství Moravského v léno. Císař seděl ve svém majestátě a král Václav v královské ozdobě před něj předstoupiv od něho korouhve svých zemí přijal, a tak od císaře své země dědičné v léno vzal. Potom dal Rudolf Václavovi list na to, že král Český jest skutečně a ode dávna číšníkem svatě Římské říše a volencem, kterému při volení císaře hlasu upřeno býti nemá. Tím chtěl Rudolf napravití krivdu, která se Václavovu otci Přemyslovi v Němcích byla stala, když tam bez něho Rudolfa na císařství zvolili. Když to bylo vykonáno, potvrdil císař záměnu zemí, kterou učinil král Václav s markhrabětem Bedřichem Míšeňským, tuto v Chebu také přítomným; města i krajiny míšeňské, které Bedřich korupně české postoupil, dal tudíž císař v léno králi Českému. Také město Cheb s okolím podruhé s královstvím Českým bylo spojeno, neboť císař Rudolf vzav je králi Přemyslovi, vrátil je tuto jeho synovi, a to jakožto zástavu za věno Václavovy manželky Guty, a ještě jiná darování králi Českému učinil.

Po vyřízení všech těch věcí, když se král Václav zase do svého království měl vrátiti, povolal jej a jeho manželku Gutu císař Rudolf k sobě v soukromí, a dobrá naučení, jak by se měl chovati, mu dával. Tehdejší kronikář český, Petr, potomní opat Zbraslavský, píše, že císař Rudolf takovými slovy, ač dobře-li zpraven byl, k svému zeti promlouval: „Mládenče a synu můj! Až do té doby byl jsi pod mocí jiných, kteříž tě zahubiti chtěli, a vyvázl jsi z rukou jejich, i milost božská tě králem učinila. Drž se vždy příkázání božského a užiješ pokoje. Boj se Boha a miluj ho srdečně. Cti matku boží a jiné svaté, a oni tobě pomocí svou přispějí. Zákona božského pilně ostříhej, krom manželky své žádné jiné ženy nehledej. Krátké řeči a pravé užívej, žádných klamů do sebe nepřipouštěj; ano neb ne jenom říkej, čeho dáti nemíníš, téhož nepřipovídej. Vystříhej se marnotratnosti, abys potom sám nuzen nebyl. Kněžstvo

v uctivosti měj. Čiň dle rady moudrých, chceš-li panovati bezpečně. Prv než mluvíš, rozvažuj moc a způsob řeči své. Nemsti kvapně výstupků svých poddaných. Zdržuj se od loupeží a soudy spravedlivé vynášej. S hostmi buď vesel, však jídlem a pitím se nepřebírej. Takové ti dávám naučení, v Krista Pána víru svou skládej a vrať se domu v pokoji." Tak prý císař mladého Václava v Chebu od sebe propustil, a aby měl někoho po boku svém, který by mu v panovníckých povinnostech radou nápomocen býti mohl, dal mu s sebou do Čech Bamberského biskupa Arnolda hraběte ze Solmsu.

Jak dlouho ten biskup při českém dvoře byl, a v čem králi pomáhal, o tom se nikdy zmínka neděje, i zdá se také, že v Čechách dlouho nepobyl, aniž platně k něčemu se přičinil. Vřak odpor, jaký kladli králi Vítkovci a jiní přátelé uvězněného pana Závěše, stával se mezi tím vždy nebezpečnější, a král Václav vzav svou manželku a znamenité komonstvo s sebou v měsíci lednu 1290 zase k svému tchánovi, císaři Rudolfovi, se odebral, aby si od něho pomoci proti odbojným českým pánům vyžádal. Cesta šla do Erfurtu, města v Durynkách, kde tehdejší císař dvorem byl.

Císař Rudolf jsa již stařec letitý tak velice se radoval z příjezdu zetě a dcery své, že hned hody strojiti, hudbu a veselé tance provozovati dal, ano i sám na svá stará kolena tancovati a sobě poskakovati ráčil. Bylo to naposlady, kde Guta, královna Česká, otce svého objímala, a také při loučení, majíc toho již tušení, že ho více neuvidí, litostivě se rozplakala. Císař Rudolf potvrdil Václavovi v Erfurtě ještě jednou důstojnost jeho v říši Římské, že jest číšníkem a volencem, a k boji proti nepřítelům slíbil mu poslati syna svého Rudolfa, vojvodu Rakouského, s vojenskou pomocí do Čech. A když se Václav s Gutou do Prahy zase byli navrátili, tu skutečně v několika dnech přitáhl mladý Rudolf, královnin bratr, s nemalým vojskem německým a s velmi hrdinskou myslí, chtě svaka svého ode všech jeho nepřátel osvoboditi. Jeho příchod do Prahy slavil se při dvoře velikými radovánkami; strojily se velké hody a všeliké kratochvíle, avšak uprostřed těchto radovánek roznemohl se náhle Rudolf, vojvoda Rakouský, a umřel tudíž dne 10. května 1290. Tu potkal první velký zármutek sestru jeho, dobrou královnu Gutu, a také všickni ostatní při dvoře královském upřímně litovali nadějného knížete, a s velkým pláčem a smutkem ve hlavním chrámě u sv. Víta

na hradě Pražském ho pochovali. Rudolfova mladá vdova, česká královská dcera Aneška, žila potom ještě šest let na svém vdovím sídle na Habsburských panstvích ve Švábsku, potom k svému bratru králi Českému do Prahy se přistěhovala a tu umřela. Její syn Jan měl Habsburské země ve Švábsku děditi. Toho roku 1290, v kterém Aneška ovdověla, opustila starší její sestra Kunhuta tiché klášterní kobky u sv. Františka, a vdala se do Polska za knížete Mazovského jména jinak neznámého.

Kterak byl pan Závěš z Falkensteinu pod Hlubokou stát. 1290.

Zatím se objevili po boku mladého krále Václava dva noví rádcové Němci, kterým mnoho důvěřoval, a podle jejich rady se spravoval; jeden byl kněz Bernard z Kamenice, probošt Míšeňský, zakladatel kláštera Cisterianek, nazvaného Hvězda Panny Marie, blíž Kamenice v horní Lužici, později působením krále Václava biskup Míšeňský; druhý zas byl řeholní rytíř řádu Templářského, Bertold z Gепенšteinu, rodilý ze Šváb, který s králem Rudolfem do Čech přišel, a králi Václavovi tak se zalíbil, že při něm zůstatí musel, a jeho důvěrníkem byl.

Nenadálou smrtí Rudolfa Rakouského ne-utrpěla vojenská výprava proti přátelům Závěšovým dlouhého odkladu. Téměř dvouleté vězení hrdou mysl Závěšovu v ničem nesklonilo, i tvrdošíjně při tom zůstával, že mu hrady a statky po královně Kunhutě právem náležejí, a také hrady jeho zůstávaly ještě vždy v moci jeho příbuzných a jeho věrných mužův. Tu poohl král Václav k císaři Rudolfovi, aby mu radil, kterak by sobě se Závěš a jeho přátelstvem poustoupiti měl. Císař Rudolf dal mu radu ukrutnou, totiž aby kázal Závěšovi vésti vojskem od hradu ke hradu, a vyzývali přátely jeho ke vzdání, s pohrůžkou, že jestliže hradův dobrovolně nevzdají, Závěš před jejich očima stát bude. I tak vypravilo se vojsko královské z Prahy, a vůdcem jeho učiněn jest králův nevlastní bratr, levoboček, kníže Mikuláš Opavský. Zdá se pak, že tato výprava šla nejdřív proti hradům někdy královně Kunhutě postoupeným, totiž proti Landskronu, Landsperku, Svojanovu a jiným, jichžto se tudíž vojsko královské zmocnilo, aniž se tím Závěš nikterak dal k prosbám skloniti. Konečně přitáhlo vojsko Závěš s sebou spoutaného vedouc

před královský hrad Hlubokou nad Vltavou v poledních Čechách stojící, neboť i ten hrad byl v moci Závišových přátel, a v něm rozkázal jeho vlastní bratr, Vítek z Krumlova. Sám král Václav do tábora pod Hlubokou přijel, aby Vítkovice k ustupnosti napomenul, a pohrůzce, že Záviše odpraviti dá, větší váhy do-

dal. Vítek z Krumlova však nechtěl tomu věřiti, žeby mladý král takovou pohrůzku vykonal, Záviše pak opět vyzván jsa, aby ku postoupení hradu dobrovolně přisvědčil, i tu ničímž sebou nedal pohnouti. Tedy král Václav přikázav vůdci vojska, Mikuláši, knížeti Opavskému, aby vyhrůzku vykonal, z tábora odejel. Kniže

Poprava Záviše z Falkenšteina na pokutní louce pod Hlubokou 24. srpna 1290.

(123).

Mikuláš Závišovi jen krátké lhůty popřál, aby se k smrti připravil, i vystavěno jest lešení na louce pod hradem s prknem na spodní straně ostře přitesaným, kteréž dopadalo na špalek. Poprava Záviše z Falkenšteina vykonána jest skutečně dne 24. srpna 1290, Záviše musel hlavu na špalek položit, a spuštěné prkno mu jí uřadilo. Z hradu se bratr a manové jeho tomu dívali. Místo, kde se tato poprava vykonala, nalézá se mezi hradem a Vltavou a po-

dnes „pokutní loukou“ slove. Tělo Závišovo bylo pak do kláštera Výšebrodského přivezeno a tam v kapitulní síni se ctí pochováno. Byl on také jeden z dobrodincův toho kláštera.

Povídá se, že smrt Závišovu mnohé ženy české hořce oplakávaly, co se však s jeho druhou manželkou a nyní vdovou, Juditou Uherskou a s jejím synem stalo, o tom všichni kronikáři mlčí. Závišův syn z prvního manželství, Ješek čili Jan, jemužto Záviše tak velké statky za-

chovati chtěl a pro kterého, jak se zdá, do poslední chvíle králi vzdoroval, byl od krále Václava řádu německých rytířův odevzdán, kteří jej na svá sídla do Prus vzali. Tam se stal sám německým rytířem a dosáhl později hodnosti mistra jedné krajiny. Závišovi bratři, Vítek a Vok z Krumlova, byvše přinuceny, králi hrady své odevzdali, zachránili se útekem do Uher, potom do Polska. Pád Záviše z Falkenšteina zahubil Vítkovicův větev Krumlovskou, avšak ostatní Vítkovici, jmenovitě Jindřich z Rosenberka, vyrovnáše se s králem smířili se s ním a tím zachovali statky své.

Václav II. stal se velkým knížetem Krakovským a Sandomírským.

1291—1292.

Okolo toho času také dva mocní Závišovi přátelé z toho světa sešli, v Uhřích totiž král Ladislav IV. přijímám Kumánský od některých Kumanův do smrti byl posekán, v Polsku zas 23. června 1290 umřel kníže Jindřich IV. Vratislavský, který také v Krakově panoval. O něco později, dne 15. července 1291 umřel Václavův tchán, císař Rudolf Habsburský.

V čas smrti Závišovy bylo králi Václavovi 19 let. Od té doby počínalo se samostatné panování jeho a rozvíjely se znamenité dary ducha jeho, v mládí cizí vinnou zanedbané, avšak vlastní píli od něho potom vzdělávané. Tělesná povaha jeho byla od mládí slabá, nepochybně také následkem zlého nakládání s ním v cizině od nesvědomitého poručníka jeho, Oty Brani-borského. Proto také nebyl osobně udatným bojovníkem, nicméně válek se nestrachoval a vždy zmužile si počínal ve všelikém jednání se svými zahraničními sousedy. Říše Česká nabyla za jeho panování zase moci veliké, a to předně zachováním pokoje, zvelebením blahobytu u vnitř, a šťastným připojením rozličných zemí ku své koruně. Byly to země polsko-slovanské, kterými král Václav moc své říše skutečně a platně rozmnožil. Již od půl-druhého století bylo Polsko, panství českému nejbližší slovanská říše, velmi malomocné, a to následkem rozdělení země po smrti statečného někdy krále Boleslava III. Křivoústého mezi syny jeho, nejprv na čtyry díly, které se později ještě na více menších rozpadly. Proto také po ten celý čas měli Čechové pokoj se strany Polákův, kdežto se dříve oba bratrství

národové velmi často a urputně svářili, a války proti sobě vedli. Nebylo více králův Polských, a jen nejstarší kníže z rodu Piastovicův měl býti nad druhými knížaty velkým knížetem a držeti co sídlo panství svého Krakov s Malou Polskou. Však tam jako druhdy v Čechách přestali knížata brzy šetřiti práva nejstaršího, a o důstojnost velkoknížecí a o panství nad Malou Polskou potýkali se obyčejně knížata jednotlivých údělův, slezští, mazovští a velkopolské, po vrchním panství knížete Krakovského jinak málo se ohlízejíce.

Již r. 1289 dne 10. ledna dal se jeden z knížat v Horním Slezsku, Kazimír Bytomský pod ochranu Českého krále Václava II., učiniv se jeho lenníkem, tak aby mohl od něho, jakožto svého vrchního pána dojíti pomoci proti vlastním bratrům Piastovicům, knížatům Opolskému, Ratibořskému a Těšínskému, s kterými byl v rozepři.

Kníže Jindřich IV. Vratislavský a od r. 1288 také Krakovský a Sandomírský, jsa známý, jako již předkové jeho, byl první z Piastovicův, který se všeho svazku s ostatním Polskem odřekl a svou zemi od císaře Rudolfa v léno vzal. To znamenalo, že se dobrovolně k Německé říši přidal, říšským knížetem a lenníkem byl. On učinil s nebožtíkem králem Přemyslem, svakem svým, dědičnou smlouvu, dle které by jeho země, kdyby bez potomkův umřel, králi Českému připadnouti měly. To se nyní, když r. 1290 umřel, skutečně státi mělo; avšak že byl v nepřátelství s králem Václavem, drže se Záviši Falkenšteinským proti němu, odkázal své knížetství Vratislavské Jindřichovi, knížeti Hlohovskému, kterýž také hned krále Václava předešel, a ve Vratislavské knížetství se uvázal. Král Václav vzal si jenom českou župu Kládskou nazpět, kteréž nebožtík Jindřich Vratislavský po smrti krále Přemysla do života užíval.

O Krakov a Sandomiř, kde tento kníže Jindřich jen dvě léta panoval, strhly se však velké pútky. Hlásili se totiž o ně Přemysl, kníže Velkopolský, a Vladislav přijímám Lokýtek, kníže Sieradský. Když jedna strana druhé nemohla přemoci, utvořila se třetí. Na hradě Krakovském totiž žila ještě vdova Gryfina po Leškovi Černém, knížeti Krakovském a předchůdci Jindřicha Vratislavského. Tato Gryfina byla sestra nebožky královny České, Kunhuty, a tudíž teta krále Václava, a vědouc o jeho právu nápadnictví po Jindřichu Vratislavském, hned po smrti téhož u německých měšťanů Krakovských to vymohla, že všickni je-

jího sestřence, Českého krále Václava II. vyhlásili za pravého pána země Krakovské.

Král Václav nemeškal této příležitosti použití, a hned četné vojsko sebrav na počátku roku 1291 na Moravu táhl, aby Polsku na blízku byl a tu času vyčkal, jak by se ty věci tam rozhodly. A hle, právě král ještě v Olomouci přebýval, a tu již dne 17. ledna přišli k němu druzí tři bratři knížete Kazimíra Bytomského. Vidouce totiž, že válečná moc česká k hranicím jejich knížetství se přiblížila, uznali za nejlepší, následovati příklad svého bratra, a tak poddali se také králi Českému v manství s knížetstvími svými, totiž Ratibořským, Opolským a Těšínským.

České vojsko zatím, majíc za vůdce Pražského biskupa Tobiáše z Bechyně, do Malé Polsky vešlo, aby v ní panství české uvedlo, a bezpochyby jsouc v Krakově přátelsky očekáváno, brzy v to město se uvázalo. Král Václav, nalézaje se 23. března 1291 v Opavě, a dostav o tom zprávu, dal se hned v několika dnech tu v Opavě za knížete Krakovského a Sandomiřského vyhlásiti. Biskup Tobiáš musel však tuhý boj s Vladislavem Lokýtkem, knížetem Sieradským a s Přemyslem, knížetem Velkopolským, podstoupiti; nicméně se proti oběma v poli udržel, a kníže Přemysl, vida neprospektnost svého bojování, sám potom odstoupil, a svých nárokův na Malou Polsku se vzdal. Vladislav Lokýtek však, jsa z Krakovska vytlačen, ještě v Sandomiřsku českému vojsku odpíral. Nastala mezi tím zima, a Václavovo panství v těch polských krajinách nebylo ještě zcela pojištěno. Tu na krátký čas biskup Tobiáš ku králi do Prahy přijel, aby se s ním o mocnější výpravě do Polska poradil a přípravy k tomu učinil. S ním přijela do Prahy také Gryfina, sestra nebožky královny Kunhuty, ovdovělá kněžna Krakovská, a tu již při královském dvoře českém do své smrti zůstala.

Král Václav pro zaneprázdnění v záležitostech říše Německé, nemohl následujícího roku 1292 svou druhou výpravu do Polska dříve než v měsíci srpnu vystrojiti. Táhl přes Moravu do Opole v Slezsku, kdež k němu jeho bývalý poručník, Ota Braniborský, se svým lidem přirazil. Tu v Opoli pak odbyly se velké slavnosti; markhrabě Ota předně svého mladého sestřence, krále Václava, na rytířství pasoval. Na to se posadil Václav ve svém majestátu co král Český na trůn, i čtyři slezští Piastovici, bratři a knížata Bytomský, Opolský, Ratibořský a Těšínský před něj předstoupivše, přísahu věrnosti jakožto jeho manové

jemu učinili a korouhve svých zemí na znamení, že jim je v léno dává, z jeho rukou přijali. Potom se všickni do Krakova vypravili.

V Krakově shromážděla se všechna šlechta malopolská, a s měšťanstvem krále Václava II. co svého knížete slavně uvítavši na hrad Vavel do biskupského chrámu sv. Václava jej sprovodila, kdež mu všichni přísahu věrnosti složili. V Krakově pozdržel se král Václav několik neděl, a vojsko své na dva pluky rozdělil, jeden dále k východní straně do Sandomiřska vyslal, s druhým větším do knížetství Sieradského na půlnoc táhl, kde se jeho hlavní odpůrce Vladislav Lokýtek zavřel na svém hradě Sieradi. Tento kníže Vladislav byl malý človíček, pročez jej také Lokýtkem nazývali, avšak při tom velmi čiperný; v širém poli nedůvěřoval si, s českým vojskem se potkati, ale po stranách škádlil je častými výpady zvláště času nočního. V Sieradi pak chtěl Čechům až do posledního může odpírati, avšak Čechové jsouce udatní jako jindy, a mimo to v dobývání hradů cvičenější, již dne 28. září právě v den jmenin krále Václava na Sierad útokem hnali a hradu také dobyli, dostavše v zajetí jak Vladislava tak jeho bratra Zemovita, knížete Dobřínského. Král Václav měl takovou radost z toho vítězství, že hned na místě nejznamenitější bojovníky na rytířství pasoval, a vítězně do Krakova se vrátil. Zajatým knížatům položil za výminku osvobození jejich, aby všech hradův, jež svým lidem v zemi Krakovské a Sandomiřské ještě obsazené mají, jemu postoupili, aby se všech nárokův na obě Malopolská knížetství vzdali, a jemu jakožto velikému knížeti Krakovskému se podřídili a přísahu věrnosti složili. Vladislav Lokýtek a jeho bratr tak učinili, a král Václav propustiv je udělil Vladislavovi zemi jeho Sieradskou v léno. V zimě pak téhož roku 1292 vrátil se král Václav II. do Prahy co vítěz a mocný panovník nad slovanskou říší, která od Šumavy až k Visle a k řece Sanu sáhala.

Kterak se král Václav svaku svému, Albrechtovi Rakouskému, pomstil.

1290—1291.

Císař Rudolf sobě přál, aby po něm kurfürstové němečtí syna jeho Rudolfa na císařství zvolili. Když pak ten Rudolf r. 1290 v Praze umřel, slíbil král Václav svému tchánovi, že o vyzdvížení staršího císařova syna, Albrechta,

podporovati bude, aby císařského trůnu dosáhl. Stalo se pak r. 1291 na jaře ještě před smrtí starého císaře Rudolfa, že král Václav se svým svakem, Albrechtem, vojvodou Rakouským, do Znojma schůzku sobě položil, ku které se, nevědomo již pro jaké příčiny a v jaké záležitosti, každý soukromí jen s dvacíti muži vážnými a rozšafnými dostaviti měl. Král tedy se svými dvacíti muži z Prahy do Znojma přijel, avšak Albrecht proti úmluvě s velkým ozbrojeným zástupem se dostavil, což král Václav velmi těžce nesl, a že ho Albrecht přelstil za to měl. Však byl ten Albrecht ovšem člověk takový, že Václav k němu důvěry míti nemohl; byl muž silný a hřmotný, myslí hrdé a pánovité, také žádosti měl všelijaké neskromné a hltavé: Václav zas byl postavy malé a útlé, proto také byla mysl jeho bázlivá, dobrosrdečná, a jak u takových lidí bývá, velmi citlivá a snadno popudlivá. Albrecht zpřímá a velitelsky mluvil, tak že řečí i chováním jiné urážel, Václav zas byv již v mládí svým protivenstvím pronásledován, vášeň svou dlouho v sobě tajil, a toho, co se v něm děje na sobě znáti nedával. Co se ve Znojme mezi Václavem a Albrechtem stalo, to již ovšem nevíme, avšak Václav vrátil se z té schůzky jsa od Albrechta velmi jizlivě uražen a nesa v srdci svém proti němu velkou nenávisť.

Na to starý císař Rudolf umřel; král Václav byl by mohl nyní snadno sám se o to pokoušeti, státi se císařem Německým, nebyť všechny okolnosti tomu přály; avšak jemu cosi takového na mysl ani nepřišlo, a jeho sestra Aneška, ovdovělá vojvodkyně Rakouská a Švábská, majíc po otci trochu vysokého ducha v sobě, zvolala prý tenkrát: „Opravdu, nerozumím bratru svému; kdybych již celý svět měla, a jen půl země by mně ještě scházela a mně se protivovala, neustala bych dříve, pokud bych jí buď nedobyla buď všeho pro ni nepozbyla.“ Král Václav zatím, nechtě sám býti císařem, všechnu plí na to vynaložil, aby jeho svak Albrecht německého trůnu nedosáhl. Předně o to se smluvil se svým bývalým poručníkem Otou Braniborským, který Václavovi na to přísahal, že nikomu nedá hlasu svého než tomu, koho Václav voliti bude. Potom zajel král Václav do Chebu, kde měl 8. října 1291 schůzku s falckrabětem Ludvíkem a některými jinými říšskými knížaty; dne 29. listopadu téhož roku byl zas v Žitavě, kam k němu přijel čtvrtý světský kurfürst, vojvoda Albrecht Saský, a také osvědčoval, že svorně s králem Českým chce nového císaře voliti. K arcibiskupovi Mohuč-

skému, Gerhartovi z Eppensteina, vypravil král svého tajného rádce Bernarta, probošta Míšeňského, také aby to s ním vyjednal, že Albrecht Rakouský zvolen nebude. K volbě samé do Frankfurtu král Václav pro churavost přijíti nemohl, a vyslal tam plnomocníky své, řečeného Bernarta, probošta, pana Hynka z Lipého, nejvyššího zemského komorníka, pana Albrechta z Žeberka, purkhrabí Kadaňského, a Tobiáše z Bechyně, biskupova synovce, tehdaž purkhrabího na Hluboké. Na začátku měsíce května 1292 měla ve Frankfurtě nad Mohanem volba předse jíti, a vojvoda Albrecht Rakouský, maje za to a nic o tom nepochybuje, že on za císaře zvolen bude, také do Frankfurtu se statným vojskem přitáhl, aby tu hned při ruce byl, kdyžby volba jeho ohlášena byla. Zatím pro sebe a vojsko své před Frankfurtem stany rozbiv všelijaké kolby a jiné kratochvíle provozovati dal. Plnomocník krále Českého, probošt Bernard, uměl velmi obratně všechny kurfürsty sjednotiti, že nikoliv Albrechta Rakouského, ale hraběte Adolfa Nasovského za císaře vyvolili a o této volbě listinu sepsati dali; dne 5. května pak vystoupil od kurfürstův k tomu zřízený arcibiskup Mohučský v kostele Dominikánském před lid shromážděný, a vysokým i slavným hlasem oznámil, že Adolf Nasovský jest císařem Německým. Albrecht Rakouský vida, že sklamán jest a v posměch dán, nevěděl zlosti, co by měl počíti, tak až se i kurfürstové jeho zuřivého vzteku obávali, a všemi spůsoby jej uchlácholiti hleděli.

Adolf Nasovský věda, komu má za své povýšení děkovati, hned do Čech ku králi Václavovi slavné poselství vypravil, které králi oznámiti mělo, že nový císař všecka říšská léna, jichž král Český drží, potvrzuje, a žeby si přál, aby jeho syn Ruprecht s českou královskou dcerou byl zaslíben. Král Václav toto nabídnutí přijal, a oznámil, že své dceři Anešce, která se za toho Ruprechta Nasovského dostati měla, dá věna 10.000 hřiven stříbra, které by císaři hned vyplatiti chtěl, když by jich potřeboval na začátek svého panování. Císař Adolf slíbil za to, králi Václavovi odevzdati nejen Chebsko, na které měl Václav zápis již od císaře Rudolfa, ale i velké části země Míšeňské jemu zástavou postoupiti. A tak šly všechny věci výborně. Král Václav zatím zvítězil v Polsku, a teprve následujícího roku 1293 dne 9. srpna s císařem Adolfem v klášteře Grünheinském v Míšni nedaleko Annaberku a blíž českých hranic osobní schůzku měl. Při

té schůzce vystoupil král Václav v takové slavné královské úpravě, jako někdy otec jeho, Přemysl Otakar II., měl také manželku a děti své s sebou, a přátelství obou panovníkův mělo se tu utvrditi zasnoubením jejich dětí, Rudolfa a české Anešky. Však dříve všeho nadání rozvázal se tento nový svazek přátelský, a to napřed časnou smrtí Václavovy dcery Anešky, a potom ještě z jiných příčin.

Založení kláštera Zbraslavského.

1292—1293.

Pověděli jsme již nahoře, že král Václav, když se domníval, že Záviše z Falkenšteina o jeho život ukládá, k matce Boží slib učinil, jí ke cti klášter vystavěti, kdyby z toho nebezpečí vyvázl. Závišova vina předce nebyla jasně dokázána, a již jeho stálost, jakou ve vězení a potom až do svého posledního okamžiku ukazoval, svědčila by spíše o tom, že byl nevinný a že hlavně jen zlým působením králova tchána, císaře Rudolfa, tak potupným způsobem o život byl připraven. Přenáhlení, kterého se král Václav proti Závišovi dopustil, zůstavilo ostrý osten v jeho svědomí, které mu štěstí nyní na se usmívající kalilo. Pročež záleželo mu na tom, aby slib svůj matce Boží učiněný brzy mohl splniti. Právě když byl na počátku měsíce října r. 1291 na sjezdu s německými knížaty v Chebě, přišel tam kněz Heidenreich jinak Jindřich, opat Sedlecký, vraceje se z generální kapituly řádu Cisterckého z Francie nazpět do svého kláštera. Že pak veliké přízně a důvěry krále Václava požíval, neomeškal tu v Chebě krále navštívit. Král, jsa tomu vděčen, žádal jej, aby při něm pozůstal a jemu poradil, jakby své předsevzetí vykonati mohl, že chce totiž založiti klášter řádu Cisterckého, který by měl z jeho kláštera Sedleckého vyjíti a od něho pocházeti, „ačkoliv prý, tak řekl král, klášter Sedlecký žádný z králův Českých nezaložil, nýbrž jen nějakí čeští pánové.“ Uložil opatovi, aby mu celou věc na paměť uvedl, až se do Čech vrátí, a s tím ho propustil. Opat Heidenreich odebral se potom do blízkého kláštera Waldsaského, kde byl opat Dětrich jinak Theodorich, rodem Durynk, visitator kláštera Sedleckého, muž prý mravů přísných a od krále Václava ctěný. Na to se oba opatové do Prahy obrátili, aby tu králi slib jeho připomněli. Král žádal, aby se s tím posečkalo, až by se příhodné místo pro klášter našlo. Pro-

čež kázal jednoho dne v letě připraviti loď na Vltavě, a pojav s sebou oba řečené opaty, potom Sedleckého převora, kněze Konráda a ještě několik jiných osob, na tu loď s nimi sedl a od Prahy po vodě vzhůru plouti rozkázal. Tak přišli okolo Zbraslavi až ku klášteru svatého Jana na Ostrově u Davel, kterýž černým mnichům, to jest Benediktinům, náležel a již od Boleslava II. byl založen. Tu vystoupil král Václav se svými průvodci z lodi, i ohlédali všickni klášter a ostrov. Král byl by jej řádu Cisterckému odevzdal a černým mnichům jiný klášter vystavěl, kdyby se jeho průvodcům to místo bylo zalíbilo. Oni však radili, aby se nazpět plulo, a přirazili pak u Zbraslavi, kde královský lovecký zámek stál. Tu když opat Dětrich nohu na břeh postavil, prorockým prý duchem prozpěvoval text žalmu: Zde pokoj můj na věky věkův, zde budu bydleti atd. Prohledavše položení a výhody místa vstoupili po třetí na loď a pustili se na řeku Mži, která u Zbraslavi do Vltavy padá, a doplavili se po ní vzhůru až k Radotínu, kde rovněž všicku místnost ohlédaly a pak nazpět do Prahy se plavili. Král dal opatům tři dni na rozmyšlenou, které ze tří ohledaných míst by zvolili, a kázal po všech kostelích Pražských čísti mše svaté o sv. Duchu a ke cti Panny Marie na dobrý zdar počatého jednání. Oba opatové radili se zatím s Bernardem, proboštem Míšeňským, velikým přítelem řádu Cisterckého, o nejpríhodnějším místě pro klášter, neboť ře-hole tato vyhledávala vždy krajiny přívětivé, úrodné, všemy dary přírody hojně opatřené, i byla tedy vždycky vybírává u volení míst pro své kláštery. Šel s nimi probošt třetího dne ku králi na hrad, i našli ho na mši v kostele. Král s nimi vešel do svých komnat, a když nikdo z opatův před králem nechtěl první mluvit, pokynul král proboštovi Míšeňskému, aby místo nich pojmenoval místo, ježby sobě vyvolili. Probošt sňal kápí s hlavy a skloniv hlavu žádal opata Dětricha Waldsaského za požehnání, a když mu bylo uděleno, ohlásil králi řka: „Všecko, co k založení kláštera Cisterckého jest potřebné, shledalo se v onom místě, jehož jméno Zbraslav slove, za které Tvou královskou Milost žádám.“

Králi byla Zbraslav místo nad jiné milejší; otec jeho, král Přemysl Otakar II., nabyv jí od biskupa Jana III., dal si tam vězatý lovecký hrad vystavěti a zdmi jej obehnati, v okolí po stránkách nad Vltavou vinici dal založiti a révami z Rakous posázeti. Král Václav vyslyšev žádost opatův, nicméně přívětivě jim poky-

nul, svůj bíret s hlavy sňal a jim jej podáváje takto jim odpověděl, řka: „Hrad náš ve Zbraslavi, jehož jsme sobě pro svou útěchu před jinými svými statky oblíbili, od té chvíle Bohu a blahoslavené Panně, aby tam klášter založen byl, věnujeme a věčným právem vám odevzdáváme.“ Ten bíret, který jim podal, byl dle tehdejšího zvyku opatům jako do zástavy dán, pokud slíbený dar nebude skutečně odevzdán, písmem a pečeti potvrzen. Dvořané ovšem králi za zlé měli, že tak pěkné a sobě příhodné místo mnichům postoupil, a dovedli toho na něm, že před odevzdáním Zbraslavi na Moravu odejel. Když se potom vrátil, navštívili jej opatové zase, a král do Kolína pospíchal, kde se s Tobiášem, biskupem Pražským, hodlal poraditi, v kterém místě by klášter založiti měl. Tu v Kolíně když pro množství jiných prací nemohl k tomu přijíti, aby s biskupem o té věci promluvil, vyjel král jednou za město, a poslal nazpět do města se vzkázáním, aby biskup ven za ním na pole vyšel. Biskup vsedl tedy s družinou na kůň, avšak když chtěl branou z města vyjeti, tu se most před ním pohořil, a on z města nemohl. Král o této příhodě uslyšev, lekl se i za to měl, že zlý duch v konání skutku Bohu milého jej zdržovati chce; biskup jinou branou k němu na pole vyjel, a v předsevzetí jeho, aby co Bohu slíbil, vykonal, jej utvrdil. Druhého dne přijel král z Kolína do kláštera Sedleckého, kdež právě byla shromážděná kapitula Cisterckého řádu se čtyřmi opaty, Waldsaským, Sedleckým, Žďárským a Kameneckým, i vstoupiv do velikého shromáždění žádal opata Heidenreicha Sedleckého, aby mu dvanáct mnichův svého kláštera jmenoval, kteří by v novém klášteře osazení býti měli. Opat s velikým pohnutím vyvolával jmena bratří, a ti vysedše z kapituly mezi sebou Konrada, Sedleckého převora, jednohlasně za svého opata vyvolili. Kapitula jejich volbu schválila, i všickni vyšli do klášterního ambitu, processím ji obešli píseň „Tě Bože chválíme“ prozpěvující. Když pak ještě král Václav v klášteře oznámil, že nové duchovní osadě na Zbraslavi obětuje důchod ročních čtyř set hřiven stříbra, 24 kusů polí a dostatečný kus lesa, odejel s pány a dvořany, kteří toho svědky byli, ze Sedlce nazpět do Kolína.

Oba opatové, Sedlecký a Waldsaský, brzy potom na Zbraslav se odebrali, aby místnosti shlídlí a stavení loveckého zámku na prozatímní příbytek mnichův připraviti dali, nežli nový klášter bude postaven. V tom však přiběhli na Zbraslav poslové od biskupa Tobiáše, vyřizující, aby opatové v nic se neuvazovali,

pokud se biskupovi a Pražskému kostelu slušná náhrada nestane, který na Zbraslav starší právo má. Tu museli opatové opět ku králi jíti, prosit ho, aby tuto novou závalu odstraniti ráčil, což on porovnav se s biskupem bez odkladu učinil. Jakmile na Zbraslavi vše ku přijetí mnichův připraveno bylo, posláno pro ně. Král Václav sebral všechny preláty království Českého, pojal biskupa Tobiáše s sebou i četné dvořanstvo, i odebral se na Zbraslav k uvítání a osazení nového konventu. Přišlo dvanáct mnichův ze Sedlce majíce v čele Konrada, opata svého voleného; král a biskup vzali opata Konrada, a z ostatních prelátův vždy dva jednoho z mnichův mezi sebe, a při slavném zpěvu v průvodu uváděli je v jejich nové sídlo. V loveckém hradě byla kaple ke cti sv. Jakuba posvěcená; ta nyní proměněna jest v prozatímní kostel klášterní, a v té po vykonané zpívané mši opat Konrad spolu s dvěma jinými opaty, Žďárským a Svatokorunským, od biskupa Tobiáše na opatství posvěcení obdržel. Jest pak to podivné při tom, že řečená původně hradní kaple sv. Jakuba po vypálení potomního Zbraslavského chrámu skrze husity, byla napotom dále kostelem klášterním, a že, ovšem zvětšená a v jiné podobě, posud jest farním kostelem Zbraslavským. Král Václav toho dne, a bylo to 20. dubna r. 1292, rozkázal, aby to místo Zbraslav, na památku jmena jeho nápotom Aula Regia to jest „králova síň“ se nazývalo, což Němci na Königssaal si přeložili, a podnes Zbraslav tak jmenují. Čechové však při starém jméně zůstali.

Nedlouho potom, totiž 10. srpna 1292, přišel král Václav s biskupem Tobiášem zase na Zbraslav, aby se na místo a způsob podíval, kde a jak sobě Cisterciáni svůj nový klášter stavěti zamýšlejí. Jámy na základy byly již vykopány, a biskup Tobiáš na požádání královo základní kámen ku klášteru položil. Téhož dne král také nadací list dal zhotoviti a svou královskou pečeti jej stvrdil, v němžto tomu klášteru mimo Zbraslav také Velké a Malé Chuchle, Radotín a jiných 55 vesnic daroval, a z lesův královských tolik dříví, kolik ho ku svým stavbám potřebovati budou.

První opat Zbraslavský, kněz Konrad, rodem Němec z Erfurtu, rychle se utvrdil v lásce a důvěře krále Václava, a stal se brzo nejen prvním důvěrníkem jeho, ale i domácím přítelem v rodu královském, a proto vždy také ve věcech politických velké působení měl.

Král Václav, maje tehdež 22 let věku svého, obdařil ještě klášter Zbraslavský mno-

hými a vzácnými klénoty a kostelními potřebami, na zakoupení kněh dvě stě hřiven stříbra obětoval, a vyžádal si konečně ve Zbraslavi od opatův tam shromážděných duchovního požehnání, odebral se v srpnu téhož r. 1292 do Polska, kdež proti Vladislavu Lokýtkovi, jak jsme již nahoře vypravovali, slavně zvítězil.

Král Václav II. s Albrechtem Rakouským se zase smířil.

1293.

Nepráteleství mezi králem Václavem a jeho svakem Albrechtem od té doby, co se u Znojma spolu byli sešli, ještě vždy trvalo. Stalo se pak roku 1292, že rakouští a štyrští stavové proti Albrechtovi ve spolku s arcibiskupem Salzburským se pozdvihli nechtíce jeho hrdost snášeti a Šváby mezi sebou trpěti, jež Albrecht ze svých rodinných statkův hojně do Rakous uváděl. I přišli poslové stavů rakouských do Čech ku králi Václavovi, prosit ho, aby se jich proti Albrechtovi ujal, že by rádi zase pod jeho českou vládou živi býti chtěli. Král Václav uchácholil je slibem, že je chce mocně vzíti pod svou ochranu, až jen se z Polska vrátí, kam se právě v srpnu 1292 proti Vladislavu Lokýtkovi strojil. Však manželka jeho, Guta Habsburská, poznala nebezpečí, které jejímu bratru Albrechtovi hrozilo, a velmi se tím trápila. Král Václav slavně v Polště pořídiv, nyní r. 1293 mohl do Rakous vtrhnouti a zemi tu s přísvědčením císaře Adolfa opanovati; k tomu všemu ještě také kromě arcibiskupa Salzburského Ota, vojvoda Bavorský již zbraně proti Albrechtovi zdvihl, tak že Albrecht nyní odnikud pomoci nemaje snadno všecko mohl ztratiti. V té úzkosti psala mu sestra jeho, královna Česká, list důtklivý, zaklínajíc ho, aby nemeškal ku králi, manželu jejímu, sám osobně přijíti a jej bezelstně za odpuštění urážky prositi, jemu se pokoriti a na milost vzdáti. Tu jsa Albrecht v největší nouzi uposlechl žádost sestry své, a pojav něco málo služebníkův svých, do Brna se odebral, kdež král Václav navrátil se z Polska právě se zdržoval. A přišed před krále nejen na kolena před ním padl a jeho za odpuštění svého provinění žádal, ale i sám sebe i své vojvodství Rakouské Václavovi k službám podával a věrným jeho manem býti sliboval. Takové pokorení toho hrdého muže na krále Václava ovšem mocně působilo, a odpustiv jemu smířil se s ním; potom ještě na stavích

rakouských toho dovedl, že odboje svého proti Albrechtovi nechali a co svého vojvodu jej zase poslouchali.

Albrecht pln radosti, že se mu podařilo, svaka svého, těžce uraženého, smířiti a jeho pomocí před záhubou se zachrániti, chtěl to nyní všemu světu ukázati, že král Český zase přátelsky s ním obcuje; i přijel brzy potom s celou svou rodinou ke dvoru českému do Prahy, pod záminkou, že by chtěl sestru svou, královnu Gutu viděti. Král Václav ochotně a přívětivě ho přijav, velmi o to se staral, aby on a jeho rodina všeliké cti a radováněk užili a pak s velikými a drahými dary zase zpátky do Rakous se vrátili. Král Václav musel Albrechtovi slíbiti, že jej co nejdřív také s manželkou i s dětmi a s četným komonstvem zas ve Vídni navštíví. To se také později stalo, a celý český dvůr královský ztrávil potom dvanácte dní ve Vídni na ustavičných radovánkách a velkých slavnostech.

Moc a blahobyť České říše. Václav II. král míru, přítel kněží.

1294—1297.

Nyní nastala po několik let doba nejhlubšího míru jak doma tak i ve všech zemích sousedních, což v onom věku zajisté něco neobyčejného bylo. Král Václav požíval moci a slávy nejen u svých vlastních poddaných, nýbrž všickni sousední panovníci, blízcí i dalecí, úctu k němu chovali a jeho přátelství si vážili. Země i národ zotavili se již úplně po těžkých ranách, které po smrti předešlého krále na ně spadly, a poněvadž král Václav s velkou rozvahou a zároveň horlivě a laskavě o všecko, co zemím a národům jeho ku prospěchu bylo, pečoval, povzněl se také všeobecný blahobyť, a královské důchody, zvláště hojným požehnáním hor Kutenských, tak znamenitě se zvelebily, jako za Václavova otce Přemysla. Proto také zaskvěl se královský dvůr český brzy bohatstvím a skvostností, a sláva i nádhera jeho, jakož i shon světského panstva při něm z vlastních i z cizích zemí, převyšovaly téměř i časy slavného krále Přemysla.

Václav II. byl nyní pravým králem míru, jeho prozívatelnost všecky předešlé rozbroje mezi pány a městy přestaly a stálému pokoji a svornosti ustoupily; král se staral o řádné vykonávání spravedlivosti a zachovávání zákonů; ruka spravedlnosti byla mocná k zamezování i k po-

trestání zločinův, jakož i k hubení loupežnických rot, které za starých časův vůbec bývaly ve všech zemích nejhorší neřestí. Pod ochranou přísné spravedlivosti rolník zas pokojně své pole vzdělával, obchod květl tak jako všechny živnosti a řemesla. Prahu sice roku 1291 dne 4. dubna v noci velké neštěstí potkalo, celé totiž Větší město vyhořelo; král však udělil měšťanům k úlevě svobodu od daní na více let a působil, že město brzy zase celé bylo obnoveno a měšťanům se zas velmi brzo dobře vedlo. I jiná města obdržela dílem od krále samého dílem pod jeho ochranou rozličná prospěšná zřízení, a těšila se vůbec z jeho zvláštní pečlivosti.

Ze všeho toho, jak si král Václav co panovník počínal, bylo viděti, že důležitostí a svatostí svého panovnického povolání tak hluboce a vroucně byl proniknut, jako málo který panovník v oněch starších časech. Často prý k svým důvěrníkům povídal řka: „Kdybych věděl, že by někdo s ještě větší horlivostí a upřímností o dobro mých poddaných pěstovati chtěl, mile rád mu své moci postoupím a na Zbraslavi v klášterní tichosti živ budu.“ I dal si také skutečně na Zbraslavi v klášteře pro sebe zvláštní přibytěk zříditi, a zamýšlel také, až by dospěl syn jeho, vládu jemu postoupiti, a tuto ostatek života svého v tichosti trávit. Poddaným bylo sice trochu těžko, k němu se dostati, poněvadž mnoho spal a mnoho se modlil. Pánové a rytíři si z toho pohoršení brali, a rytíř Dalimil, kronikář, který toho času živ byl, činí Václavovi výčitky, že prý pro samu pobožnost panovnické povinnosti zanedbával, na soudě nesedával, ochranu sirotkův úředníkům poroučel, kteří prý jim křivdili. Sluší pak toto za pomluvu pokládati, neboť král Václav vždy se ukazoval ochotným, pomáhati každému po právu a svědomí, kdokoli svou stížnost neb křivdu jemu oznámil. Jednou se stalo, že přišel nějaký chudák žalovat na královské úředníky. Král právě stoloval a jsa netrpěliv, zkrátka ho odbyl. Toho přenáhlení však potom Václav tak velice litoval, že na pokání schválně nohu sobě popálil. Všichni při dvoře divili se, proč tak náhle okulhavěl, on však teprv po čase své nevlastní sestře Elišce, která byla dcera Anešky Palcéřka a za Veikarta z Polné provdaná, tajemství své vyznal, že to činí z pokání.

Největší radost krále Václava záležela ovšem v konání skutkův pobožnosti, ve zvelebování duchovenstva a ústavů církevních, tak že jej mnozí posměšně „králem kněží a mnichův zvali“. Domácích kněží vždycky ochotně a přívětivě k sobě

přijímal, avšak přicházeli též kněží a mniši přespolní z rozličných a dalekých krajín světa a to velmi četně k jeho dvoru, a jeho štedrost k nim byla neobmezena. Petr, opat Zbraslavský, kronikář český, píše, že vídával přicházeti ku králi kněží netoliko z Italie, z Francie, z celých Němec, nýbrž také z Rus, z Prus, z Řeckého císařství a z nejzazších končin uherských a přímořských, že měli někteří brady dlouhé a často před králem mši svatou buď v řeckém neb slovanském jazyce sloužili, a vidouce spanilomyslnost, hojnost a královskou důstojnost jeho, jakož i shlednouce slávu dvoru královského, že plni podivení často zvolávali: „Vznešený králi a pane! Větší jest sláva tvá nežli pověst, kterou jsme o tobě v našich zemích zaslechli, a velikost tvé moudrosti a moci převyšuje všechno, co se o tobě hlásá.“

Jednoho času asi okolo r. 1294 přišli jsou do Prahy tři jinochové, kteří, poněvadž mluvili mezi sebou řečí novou nikdy neslýchanou, držáni jsou za příchozí z krajů velmi dalekých. Někteří však byli podezřelí, aby neobmýšleli nějaké lsti, a poněvadž se ani z řečí ani z obyčejův jejich nic nemohlo vypátrati, jsou zajmuti a od sebe odděleni, aby snad aspoň některý z nich, kdyby druhí nevěděli, stav jejich prozradil. Jeden z nich, který se zdál býti vznešenější, v tomto oddělení od druhých slušně ve všem se choval, a jedl a pil vesele s osobami, které jej pozorovati měli, všechno, co mu bylo předloženo; druhí dva však po několik dní nic jísti ani pít nechtěli, nýbrž jakými stesky u nás neobyčejnými, zármutek pro vzdálení třetího tovaryše svého na jevo dávali. Když tak ani tímto způsobem ničeho o jejich rodu neb vlasti zvědět se nemohlo, představeni jsou samému králi Václavovi, kterýž přijav je milostivě nařídil svému královskému hofmistrovi, aby je všim, čeho by potřebovali, v hojnosti opatřil. Potom dal král přivolati všechny, kteří znali rozličné jazyky, a kteří za svých let sjezdili všechny končiny světa, zdali by s jinochy rozmlouvající něčeho seznati nemohli. Oni však, uslyševše jejich skřeky a znamenavše jejich mravy, všichni divili se a vyznali, že nikdy dotud takových lidí neviděli. Pročež král toho, jemuž druhí dva čest prokazovali, jakožto schopnějšího dal učiti jazyku latinskému; a tak po některém čase, když tolik se naučil, rozmlouval s ním sám, takže se po jeho rodu a příčinách jeho pouti. Tu prý jinoch dal asi takovou odpověď, řka: „Jsem z rodu jistého krále za mořem, ale zlá příhoda mne k tomu přivedla, že jsem do této země přišel; neboť otec můj měl souseda jistého krále, který

jemu a království jeho byl nepřítelem. Jednoho času tedy otec můj sebral pole, a chtěl ku pomstě vtrhnouti s velkou mocí do země svého souseda, mne pojav s sebou. Když jsme však na lodích pluli přes moře, najednou strhla se velká bouře a ztroskotala naše lodi, tak že všichni i s otcem mým tudíž utonuli, jen já s málo jinými zanešení jsme byli ke břehu nám neznámému; a když jsme vystoupili z lodí, nikoho jsme nenašli, kdož by nám cesty k navracení se do naší země dovedl ukázati. Tedy já s těmito dvěma služebnicky vydal jsem se na cestu po světě, až jsem po mnohých oklikách přišel, o králi! ke tvému dvoru.“ Toto král Václav uslyšev podivil se velice, a poutiv jej i služebnicky jeho dary hojnými, propustil je, aby se vrátili do své vlasti. Nebylo pak nic více o nich slyšení, a tato událost způsobila tehdejší všude veliké podivení. Když bychom pak chtěli hádati, z kterých stran tito cizinci asi pocházeli, hádali bychom podle všech okolností, že byli z některých ostrovů Atlantského oceanu blíže Afriky, snad z Madeiry anebo z Kanarských ostrovů od bouře na evropské břehy zahnáni.

Největšího přátelství a nejštědřejší ruky krále Václava užívali z kněží mnichové řádu Cisterciánského; o nich prý říkával: „To jsou moji mniši“, a vida některého zdaleka ukazoval naň okolostojícím: „Vizte, tam jde mnich naší řehole.“ Klášter Zbraslavský byl také dílo jeho nejmilejší, tam velmi často dojížděl dohlížet ku stavbě kláštera, s tamějšími mnichy obcoval jako s bratry důvěrně a laskavě, ano i za to jich žádal, aby ho za bratra do své řehole přijali. Jednou stalo se, že se s některými dvořany z oken opatského přibytku právě dostaveného do utěšené Zbraslavské krajiny díval. Tu se mu najednou líto udělalo, a v jakémisi zapomenutí sebe zvolal řka: „Věřu kdybych toto rozkošné místo nebyl Marii Bohorodici, své nejmilostivější paní, obětoval, nebyl bych to učinil žádnému jinému ze svatých, ba ani Kristu Pánu.“ Na ta slova dal však jemu napomenutí opat Konrád, že nesluší přednost dávatí člověku před Bohem, Marii před Kristem, to pak zmírnil slovy sv. Bernarda: „není pochybnosti o tom, že všechno slouží ku chvále a slávě syna, cokoliv se činí pro chválu a slávu jeho rodičky.“

Král Václav II. chtěl nové zemské právo vydati a v Praze vysoké školy založiti. 1294.

Jiné znamenání veliké snažlivosti krále Václava o dobro říše své jest, že si umínil, zemi České dobrodiním stálého psaného zákona pro soudy zemské působiti. Kardinál Matouš Orsino dal králi z Říma zprávu, že se tam nalézá znamenitý mistr a professor obojího práva, církevního a světského římského, jmenem Gozsius Urbevetanus, který by k tomu nejspůsobilejší byl, pro zem Českou zákonník, jak by ho potřebovati mohla, sestaviti a sepsati. Král tudíž toho učeného vlaského právníka k sobě do Prahy povolal, a aby na tom zákonníku pracoval, jemu uložil. Zároveň zamýšlel král Václav, posavadní učení při kostele Pražském proměnit a povýšiti na školy vysoké, aby Čechové, chtěje vyššího vzdělání v naukách nabyti, nemuseli daleko do vlaských a francouzských zemí putovati a tam s mnohými útratami čas na učení trávit.

Když však král Václav první svůj úmysl, proměnit právo zemské, na sněmu shromážděným pánům a rytířům oznámil, a jejich mínění o tom vyslyšeti chtěl, tu pánové takový úmysl schvalovati a k sobě přijmouti nechtěli, a prosíce krále, aby těch novot nepočínal, takto jsou k němu mluvili řkouce: „Milostivý králi! kmetové zemští v pilnou úvahu to vzavše, takto o tom soudí, že tato země Česká svá práva od Přemysla a Libuše má ustanovená a jimi vydaná, kterých není potřebí opravovati ani jiných na jejich místě ustanovovati. Byl-li by ovšem při těch právech nějaký nedostatek, že se to může z vlastních jejich hlav a rozumův vyplniti a napravit, a že k tomu toho Vlacha Gozisia nikoli nepotřebují.“ Kmetové, to jest nejvyšší úředníci zemští, kteří v zemském soudě zasedali, vším právem se obávali, žeby ten Vlach práva zemská s právy římskými spletl a tudíž veliký zmatek ve zřízení, v řádech a obyčejích zemských působiti mohl; král Václav pak vyrozuměv tomu nechtěl pány popouzeti, pročez od svého úmyslu upustil. Nicméně poslal nějakého Konrada, nadějného mládence, do francouzského města Orleanu, aby tam na škole právnícké dokonalého umění všelikých práv nabyl, a pak domu se navrátil česká práva dle úmyslu králova měnil, zdokonalil a zřídil. Král nemoha proti vůli pánův ničeho v zemském zřízení změnit, kázal za to po létech hornické právo pro celou korunu českou sepsati a v platnost uvést, jakž o tom níže něco položeno bude.

Co se týče druhého úmyslu krále Václava, totiž založení vysokých škol čili tak nazvaného generalního učení, ten se také potkal s odporem. Docházeli totiž mnozí pánové ku králi asi tato slova k němu promlouvající: „Milostivý králi a pane náš! že v tomto království generalní učení ustanoviti a založiti úmysl máš, o tom se již pověst všude roznesla, i uznáváme, že z toho jakož i z jiných svých skutkův chvalitebných nemalé slávy a přízně mezi lidmi nabudeš, aniž pochybujeme, že z takového ustanovení království tvému znamenitý zisk a užitek vzejde; také za to máme, žeby ta věc náboženství křesťanskému a duším našim velmi prospěšna byla, zvláště kdybychom my k tomu přispěli, a tobě nápomocni byli. Poněvadž však nepokoj v zemi každé myslí, která se učením obírá, překáží, proto tvou královskou milost za to žádáme, abys dříve v zemi České pokoj zjednal, a potom teprv založení vysokých škol v Praze směle vykonal, tak aby žáci z cizích zemí bezpečně a beze strachu do Prahy jeti, a po skončeném učení zase bezpečně, bez úrazu a vesele domu se mohli navracovati. Když tedy pokoj v zemi ubezpečen bude, snažné se o to starati a přičiniti chceme, aby se tvé chvalitebné předsevzetí vyplnilo a cíle svého došlo.“ Z této řeči král Václav vyrozuměl, že pánové k založení vysokých škol svoliti nechtějí, a že od nich pomoci a příspěvků k té věci neobdrží, — a tak z toho sešlo. Že by nepokoje v zemi byly, pánové jen na licho předstírali, pravá příčina jejich odporu byla ta, že tomu rozuměli, kterak by vysoké školy mnoho nákladu požadovaly a žeby z nich nejvíce jen kněží prospěch měli a při známé přízni krále k nim ještě více moci v celé zemi nabyli. Jmenovitě prý jeden mocný pán, všechněm prý vůbec známý, jak Petr Zbraslavský dokládá, nejvíce u krále o to pracoval, aby vysoké školy založeny nebyly.

Biskup Tobiaš a Aneška, vojvodkyně Švábská, umřeli. 1296.

Dne 1. března 1296 umřel Pražský biskup Tobiaš z Bechyně, muž poctivý a pobožný, který i co vojenský vůdce na výpravě do Polska se osvědčil. V těžkých časech počal biskupování své, a když Braniboráci jeho statky plenili ba i na jeho život sáhati chtěli, tu dal nejen všechny hrady biskupské opravit ale též kostely zdmi a příkopy ohraditi, zejména v Roudnici, v Horšově Týně, v Týně nad Vltavou, v Rokycanech, v Červené Řečici, v Ště-

pánově, Křivsoudově, Vyskytné a Heraltci. Při některých se toto staré ohrazení, jako v Štěpánově, podnes zachovalo. Pro zásluhy své byl biskup Tobiaš od krále Václava poctěn titulem knížecím. Za jeho nástupce v biskupství zvolen jest od kapituly posavadní děkan kostela Pražského, Řehoř z rodu pánův Zajícův z Valdeka, stařec již 60letý.

Dne 17. května 1296 umřela v Praze také králova sestra Aneška, ovdovělá vojvodkyně Rakouská a Švábská, paní srdce dobrotivého však myslí zmužilé a panování žádostivé, jak jsme již nahoře o ní připomněli. Krátký čas před svou smrtí byla z poručení krále Václava od Konrada, opata Zbraslavského, ze Šváb do Prahy přivezena; tělo její bylo v kostele sv. Františka čili jak se již nyní říká, u sv. Anešky ve Větším městě Pražském pochováno, srdce však ve Zbraslavi. Její pozůstalý syn, Jan, byl vojvodou Švábským, nemohl však svých zemí na svém strýci Albrechtovi dosáhnouti.

V tomto roce ještě, 6. prosince zemřelo jedno dítě krále Václava samého, syn Jan, již páté z devíti dětí, kterých mu královna Guta porodila. Z toho viděti lze, kterak královské rodiče často domácím zármutkem navštíveni bývali.

Slavnost při korunování krále Václava II.

1297.

Slavné korunování na království České ustanovil sobě král Václav na Boží hod Svatodušní r. 1297. Po všechna ta léta obecného míru před tím činily se již náležitě přípravy, aby se nic důležitého neopozdilo. Především vypravil král slavné poselství ku stolici papežské, aby sobě vyžádal zvláštního apoštolského požehnání, od nejvyšší hlavy církve, tehdaž papeže Bonifacia VIII. Poslové navrátili se s žádoucím pořízením a s listem papežským, kterýmž opatové Heidenreich Sedlecký a Konrad Zbraslavský řádu Cisterciánského, dostali moc, aby na místě svatého otce udělili všeobecné rozhřešení králi Václavovi a jeho manželce Gutě, aby prosti jsouce všeho hříchu a církevních trestů, v něž by snad byli upadli, královské pomazání mohli hodně přimouti. Jiným listem dovolil papež králi Václavovi, že pro svou slabou tělesnost smí v postě masných pokrmův požívat. Druhého poselství do Říma bylo však zapotřebí z příčiny arcibiskupa Mohúčského Gerharta, který se tehdaž nacházel v církevní klatbě, a proto tak důležitého církevního skutku, jako jest korunování krále, předsevzítí nesměl. Na snažnou žádost

krále Václava dal se však papež Bonifacius po-
hnouti, že s arcibiskupa trest církevní na jeden
den sňal, tak aby hned po vykonaném koruno-
vání zase v klatbě byl, a dalších církevních a
kněžských činův více konati nesměl. Potom na-
řídil král Václav, aby se vybírala zemská berně
na korunovací a prosil zase papeže za dovození,
aby se také od duchovenstva daň co příspěvek
na korunování vybírati směla, k čemuž papež
pod tou výminkou přivolil, že vybírání této daně
nesmí déle než rok trvati, a že samo duchoven-
stvo má papeži zprávu dáti, zdali tato daň ne-
byla snad přepiátá a obtížná. Nyní vyjeli teprv
četní a hbití poslové na všechny strany s pozvá-
ním od krále Václava ku knížatům okolním a
k panstvu jejich ano i k obyvatelům měst, aby
se všickni co milí hosté dali najíti k veliké jeho
slavnosti. Kupci a jiní od krále k tomu zřízení
lidé měli zatím poručeno, nakoupiti zásob vše-
likých potřebných věcí pro očekávané množství
lidí v největší hojnosti a dílem i z dalekých
zemí.

Jako za krále Přemysla, pokud se mu dobře
vedlo, cizí hosté velmi rádi k jeho slavnostem
přicházeli, tak nescházelo též nyní takových lidí,
kteří pozvání od krále Českého velmi rádi při-
jali a ochotně se dostavili. A však takové slavné
korunovace v Praze ještě nebylo a žádná z poz-
dějších podobných slavností se této více nevy-
rovnala. Kromě obou biskupův domácích, Ře-
hoře Pražského, a Dětřicha Olomouckého,
kromě českých a moravských opatův, proboštův,
převorův, křižovnických mistrův, děkanův, ka-
novníkův, farářův a jiných vyšších kněží, kromě
českého a moravského panstva a rytířstva, do-
stavili se z cizích hosté: Gerhart, arcibiskup
Mohúčský, Heřman, arcibiskup Magdeburský,
biskupové Míšeňský, Kostnický, Basilejský, Fri-
sinský, Krakovský a Lubecký, kromě velikého
počtu jiných cizích prelatův; ze světských pak
nejslavněji se dostavil Rakouský vojvoda Al-
brecht, králův svak, maje s sebou téměř celé
vojsko z pánův a rytířův rakouských, štyrských,
korutanských a krajinských v 7000 koních. Mimo
to přijeli vojvoda Albrecht Saský, knížata
Boleslav Švidnický, Jindřich Hlohov-
ský, knížata Opolští z Opole, Ratiboři, By-
tomi a Těšina, kteří byli manové krále Českého,
dva markhrabata Braniborští Heřman a Ota
přijímám „se šípem“, markhrabí Míšeňský Be-
dřich „s kousnutou tváří“ a ještě mnozí jiní
panující knížata, hrabata a rytíři z rozličných
krajín německých. Písař pícní při dvoře krá-
lovském, který tehdy zapisoval vydání píce pro
všecky tyto hosty královny, vypočetl, že jich při-

jelo o 191.000 koních. V tomto počtu asi kro-
nikář, Petr Zbraslavský, se nepřepsal, však zna-
menati sluší, že za našich časův není vojska v
Evropě; při kterém by se tolik koňstva počítalo.
Praha, jakkoliv se tehdejší lidem zdála býti
veliká, nemohla toto množství lidí a koní ob-
sáhnouti, ulice nestačily a byly příliš úzké, za
to všechna pole vůkol měst Pražských poseta
byla stany rozbitými pro ohromné množství ry-
tířův a čeledínův s knížaty příšlých.

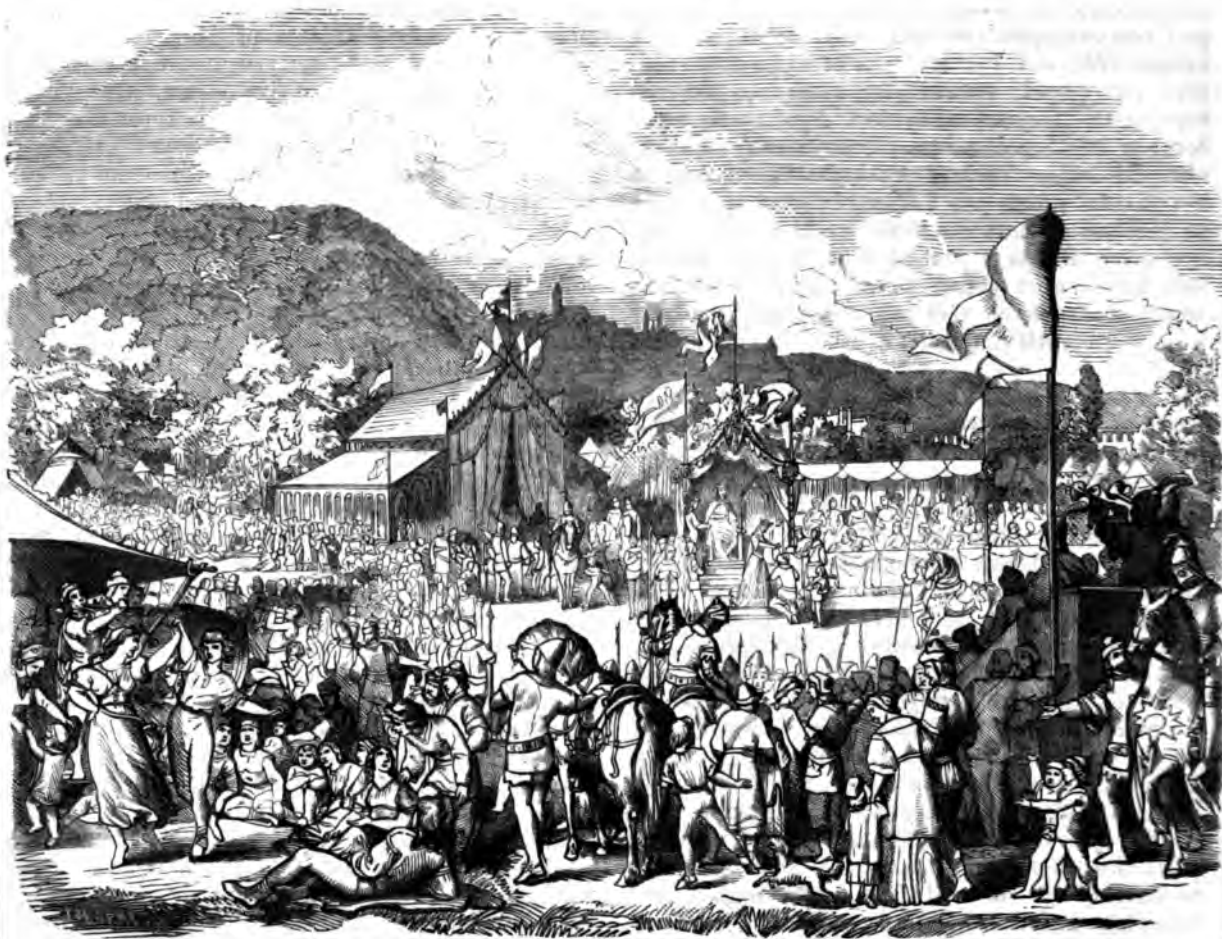
Korunování stalo se v ustanovený den 2.
června 1297 na hod Boží Svatodušní. Král Vá-
clav i královna Guta přijali oba zároveň nej-
prv svěcení a pomazání, potom teprv korunu,
žezlo a jiné ozdoby královské před hlavním oltá-
řem sv. Víta ve hlavním chrámě na hradě Praž-
ském, a to z rukou arcibiskupa Gerharta
Mohúčského, metropolity Čech a Moravy, který
velkou mši sloužil při assistenci arcibiskupa
Magdeburského, všech ostatních biskupův a pre-
latův. Kněžstvo zpívalo hlučné chvalozpěvy, pá-
nové a lid spatřivše krále a královnu pod korunami
na majestátě sedící velikými hlasy zajásali pro-
volávající slova: „Zdráv buď Václav, král Če-
ský!“ Po všem hradě rozléhala se radost, vý-
skání, prozpěvování a všeliké poskakování, také
dle starobylého obyčeje mnoho tisíc stříbrných
peněz s pavlače královského paláce bylo mezi
lid rozházeno.

Koruna, kterou král Václav korunován byl,
stála prý za 2000 hřiven stříbra, meč a štít,
které před králem byly nešeny, cenily se na 3000
hřiven. Na štítě byl český lev, celý perlami na
zlaté půdě vyšitý, a čtyry veliké rubíny před-
stavovaly drápy na čtyřech tlapách. Koru-
nační roucho stálo prý za víc než 4000 hřiven,
bylo ze samých zlatých šupin sešité a na každé
šupině pět drahých kamenů zasazeno bylo. Však
nejdražší byly prsteny, klénoty, šperky, pás a
klobouk královský, všecko prý tak bohaté, že
si nikdo ani důvěřoval, pravou cenu všech těch
skvostů ustanoviti. Arcibiskup Mohúčský, Ger-
hart, dostal od krále za vykonání korunovačních
obřadů obyčejný korunovační dar 100 hřiven
nejčistšího zlata.

Po korunování bylo velké královské hodo-
vání; k tomu bylo celé nízké, lučinaté prostran-
ství od paty Petřína až k Zlíchovu, v místech,
kde nyní Smíchov stojí a kde při řece Vltavě tak
řečená „královská louka“ naproti Vyšehradu se
rozprostírá, určeno a u velký tábor proměněno.
Tam byl pro vznešenější hosty veliký palác po-
staven, ačkoliv jen k té potřebě, nicméně důkladně
z tesaných klád a s železnými skobami; z venku
vstoupalo se po stupních nahoru do něho. Vnitř

i zevnitř byl celý ten palác drahými sukny rozličných druhů a barev potažen, a na těch suknech třpytily se rozmanité ozdoby ze zlata, stříbra a z drahých kamenů. Zlaté a stříbrné náčiní na královské tabuli skvělo se jak nádhernou tak umělou přípravou, a cenila se hodnota jeho přes 6000 hřiven stříbra. Všichni ostatní

hosté, pro něž místa při vlastní královské tabuli nebylo, stolovali buď pod stany buď pod širým nebem. Mnoho-li potravy při tom hodování vyšlo, může se podle toho souditi, že jen za vejce 800 těžkých hřiven stříbra, to jest asi 17.000 zl. rak. č., bylo vydáno, a za led potřebný k ochlazení vína 24 hřiven. Po skončené

Slavnost na královských lukách před Prahou při korunování Václava II. 1297.

(124.)

tabuli vstali pánové a rytíři, a vpravivše se rychle ve své skvostné zbroje k turnajům pospíchali, které se na rozličných místech k tomu připravených odbývaly. Obě města Pražská byla v čas slavnosti okrášlena, měštanské domy ověšeny byly k ulici rozmanitými drahými sukny a škarlatem, a na prostranném tržišti ve čtvrti sv. Havla, kde jest nyní Ovocný trh, Rytířská ulice, Zelený a Uhelný trh, udělány byly pro obecný lid studnice, z nichž víno teklo, tak že každý

sobě dle libosti natočiti mohl. Po všechny noci hořely pak na ulicích Pražských četné pochodně, tak že se každý po ulicích a trzích nejinak než jako ve dne procházeti mohl. Po čtyry dni bylo všechno lidstvo na útraty královské častováno: všichni se bavili po celý ten čas všemi možnými spůsoby radovánek po všech místech ve městě i před městem, tak že všude objevovalo se jiné a jiné divadlo, a každý, komu svět milý byl, měl se tu čemu podívat. Páni a rytíři hle-

dali kratochvíli a slávu v kolbách a jiných rytířských zápasích, lid obecný hleděl si tance; onde tancovali prý způsobem českým, onde zas německým; někde zápasili pěstmi, jinde s obnaženým tělem o závod běhali. Všude se rozléhala hudba, a mezi výskání a zpěvy míchaly se zvuky bubnův a trub, píšťal, dud, houslí, harf a ještě mnohých jiných rozmanitých nástrojův. Tu stál zástup poslouchaje písně zpěvákův, tam zas starý věstec před vybraným posluchačstvem odříkával napolo zpěvavým hlasem Libušiny věštby, skládání o slavných skutcích českých hrdin, o Přemyslu a Libuši, o Vlastě a Šárce, o Záboji a Slavoji, o panu Jaroslavovi a o Tatařích a o jiných vzácných příbězích. Však také všeho druhu kejklíři tu po rukou chodili, onde umělé skoky a jiné divné věci provozovali, mastičkáři křikem a troubením své divotvorné léky vyhlašovali, a ve všeobecné tlačenici a shonu lidstva musel také, kdo byl opatrný, svůj měšec dobře opatřiti, poněvadž i zloději tu své příležitosti hledali.

Taková byla slavnost při korunovaci krále Václava II., i podávala takový obraz nádhery a hojnosti, jaký v každém století jen zřídka kdy se opakuje.

První český groš a denár krále Václava II.
z r. 1300. (Str. 1021.) (125 a 126.)

Posvěcení základního kamene na Zbraslavi.

1297 3. června.

Korunovaci krále Václava oslavilo přítomností svou 28 panujících knížat stavu duchovního a světského. Druhého dne, 3. června na Svatodušní pondělek vyzval je král, aby ráčili se s ním odebrati do jeho zamilovaného místa na Zbraslav, kde se měly k nové klášterní stavbě a k velikému chrámu Panny Marie základy položit. Nebylo nikdy slavnějšího a hlučnějšího shromáždění na Zbraslavi, jako toho dne. Královi hosté směstnali se jak mohli v ohradě klášterní, král Václav však s Heřmanem, arcibiskupem Magdeburským a s Konradem, prvním opatem Zbraslavským, sestoupil do jámy již připravené, okolo níž se postavili sbory mnichův slavně prozpěvujících, a tam položili kámen ozdobený zlatým nápisem JESUS CHRISTUS. Zpěv duchovenstva mezi tím trval bez přestání až k velké mši, kterou arcibiskup Magdeburský

slavil na tom místě, kde potom veliký oltář ke cti Panny Marie státi měl, u přítomnosti krále pod korunou a v královském rouše sedícího a při assistenci sedmi biskupův. Zvolila se mše, která se obyčejně o slavnosti zvěstování Panny Marie zpívala, a biskupové zpívali Alleluja. Arcibiskup Mohúčský, Gerhart, nesměl se v tom účastniti, proto že již zase byl v klatbě církevní. Po mši odebral se konečně král s korunou na hlavě a s žezlem v ruce na místo, kde základní kámen byl položen, a 240 českých, moravských a jiných cizích šlechticův na rytířství pasoval a každého bohatě obdaroval. Potom se všickni zase do Prahy vrátili, kde radovánky ještě dva dni trvaly, a knížata mezi tím s králem Václavem o důležité politické věci se radili.

Však po velkých radovánkách smutek nedal dlouho na sebe čekati, neboť 17 dni po korunovaci, totiž 18. června 1297 umřela královna G u t a H a b s b u r s k á. Byla totiž před korunováním 21. května dítě porodila, a bezpochyby sem tam jezdíc, sobě ublížila. Poznávajíc, že jí život uchází, poslala pro Konrada opata, a odevzdávši mu svých klénotův a zboží jemu poručila, aby to vše po její smrti mezi vdovy, sirotky a chudé lidi rozdál.

Král Václav svou manželku vroucně miloval, a protože měl pro ni smutek hluboký. Tělo její pochováno bylo ve hlavním chrámě u sv. Víta vedle těla králova otce Přemysla Otakara II., kteráž král Václav nedlouho před korunovaci ve Znojmě u Minoritův z hrobu vyzdvihnouti, do Prahy převezti, a tuto ve hlavním chrámě důstojně pochovati dal.

Král Václav II. pomohl Albrechtovi Rakouskému k dosažení císařského důstojenství.

1298.

O čem se knížata s králem Václavem při korunovaci v Praze radili, přišlo brzo na jevo. Císař Adolf Nasovský nezdržel králi Václavovi smluv a slibů při jeho povýšení na císařství jemu učiněných; později také mnozí knížata Němečtí velkou nechuť proti němu dostali, a Albrecht Rakouský nepřestával toužiti po důstojenství císařském. Při korunovaci v Praze byli

s králem Václavem čtyři kurfürstové pohromadě, Mohučský, Český, Saský a Braniborský, a ti se tu umluvili o ssazení Adolfa a povýšení Albrechta. Další smlouven s druhými knížaty mělo se v Chebu státi, že však tomu sjezdu císař Adolf překážel, sjelo se jich několik v Kadani, a však se zas bez výsledku rozjeli. Tu byl na měsíc únor následujícího 1298 hlučný sjezd knížat do Vídně umluven. I přijel tam také Uherský král Ondřej, zeť Albrechta Rakouského, s mnohými uherskými preláty, hrabaty a šlechtici. Král Václav Český dostavil se se svým osmiletým synem Václavem, svým nevlastním bratrem, knížetem Mikulášem Opavským, s biskupy svými a s knížaty Opolskými. Také tam byli kurfürstové Albrecht Saský a Heřman Braniborský. Nikdy prý se tolik znamenitých panovníkův nesjelo ke dvoru vojvodskému. Za příčinu toho sjezdu udávalo se, že se má na něm slaviti zasnoubení mladého králevice Českého Václava s Alžbětou Uherskou, dcerou krále Ondřeje z první manželky. I také skutečně toto zasnoubení s velikou slávou a nádherou vykonáno jest dne 12. února; knížata však se na tom usnesli, Albrechta Rakouského na císařství povýšiti, a jemu k dosažení toho válečným lidem a penězi pomáhati. Největší pomoc měl Albrecht od krále Václava, a tak se znamenitým vojskem hned z jara r. 1298 do pole proti císaři Adolfovi vytáhl, ježž zatím 23. června kurfürstové ssadili. V bitvě u Gellenheimu nedaleko Vormusu dne 2. července 1298 byl Adolf Nasovský zabit, a k dosažení vítězství Albrechtova nejvíce se přičinil udatný český pán Smil z Nových Hradů, Vítkovic, syn Ojře z Lomnice, někdy nejvyššího komorníka zemského.

Albrecht Rakouský dal se potom 24. srpna 1298 v Cáchách na království Německé korunovati a splnil přívědi své králi Českému za poskytnutou pomoc učiněné. Odevzdal mu zemi Chebskou a Plisenskou, hrady Floss, Parkštejn, a Weidu v zástavu na 50.000 hřiven stříbra, jmenoval ho vrchním náměstkem Římské říše v Míšni, Lužicích a v zemi Plisenské, potvrdil všecky země a svobody koruny České, kterýchž požívá od Římské říše a rozmnožil je ještě tím, že král Český není zavázán poslati své k říšským sjezdům, k císařskému dvoru posýlati, anebo sám k nim přicházeti.

Dne 17. listopadu téhož roku byl na to říšský sněm v Normberce, a odbývalo se tam slavné korunování Albrechtovy manželky Alžběty. Přijel tam i král Václav, a vykonával z vlastní vůle při té slavnosti svůj úřad číšníka císaře Římského maje svou královskou ko-

runu na hlavě. Nový císař Albrecht vydal mu hned druhého dne listinu na to, že král Český tento úřad pouze z dobré vůle pod korunou vykonával, že má k tomu právo, i před císařem korunu nositi, avšak že k tomu není zavázán, konati úřad číšnícký v koruně. Dne 22. listopadu potvrdil císař připojení města i hradu Perna k české koruně, kteréž král Václav od biskupa Míšeňského koupil, a o dvě léta později 29. června 1300 potvrdil mu také připojení Zavidova a Boršenešteina, ježž král Václav ze zástavy vyplatil.

Takovým způsobem nabyt král Václav II. mnoho krajin za Krušnými horami, jsa dílem jejich pravým vlastníkem dílem lenním držitelem. Rozsáhlost těch krajin rovnala se téměř nynějšímu království Saskému. Již dne 2. září 1298 přijel Český král do Míšně a od tamějších pánův přísahu věrnosti a holdování přijal.

Král Václav II. zastavil nepořádky v mincovnictví a české groše bítí dal.

1299—1300.

Již na straně 260 zmínku jsme o tom učinili, kterak se ráz mincí od Českých knížat a králův vydávaných často měnil, jaké škody z toho lidé mívají a jakých nespravedlivých zisků z toho měli jak panovníci tak nájemníci mince. Stávalo se časem několikrát do roka, že staré peníze za neberné vyhlašování jsou, načež každý se ztrátou je za nové vyměňovati musel, nesměje starých peněz pod pokutou u sebe chovati. Obecný lid, který jmění své nemohl na hřivny stříbra počítati, nýbrž jenom drobných peněz měl, tou nestálostí peněz v každodenním obchodu mnohé škody trpěl. V Praze ku příkladu prodal sedlák obilí utrživ sto penězův čili denárův; přišel-li s nimi do Litoměřic anebo do Plzně, tu již jiná mince byla ohlášena, i musel své denáry za nové vyměnit, místo sta však často jen padesát obdržel, a to ještě s velkou obtíží. Nebylo to pouze v Čechách tak, nýbrž ve všech zemích tehdejších takové šmejdičství se dělo, a na útraty obecného lidu obhacovali se vůbec zeměpanské pokladnice a ještě více měšec najímačův mince. K tomu zlému přidalo se také zlehčení mince špatnou stříží a zrnem, a tu počali panovníci vydávati místo mincí zcela tenounké listky ze stříbra, jen jedním dřevěným kolkem vybité, tak že co na vrchní straně vypuklého jest, na spodní prohlubeno se nachází. Nejdříve vydávali se

v Němcích, pak je již král Vladislav I. a po něm jeho nástupci, také oba králové Přemyslové a Václav I. v Čechách raziti dávali. Čechové jim říkali plecháče, v numismatice pak nazývají se brakteaty. Z těch měli lidé ještě větších škod, proto že se snadno smačkali a potracely.

Král Václav II. chtěl neřest v posavadních penězích zastaviti a poddaným svým v tom ulehčení způsobiti, i povolav rad svých, žádal jich, aby mu v tom poradili. Na štěstí stříbrné hory Kutenské velké užitky vydávaly, a tak mohl ovšem král Václav zavesti proměnu v celém mincovnictví, a největšího dobrodiní národům svým prokázati. Zavedl totiž zcela nové peníze zrna dobrého a ceny stálé, tak že by byly všude berné a za všechny pozdější nové peníze vyměňovati se nemusily. Že pak se již po delší čas dělaly kolky na brakteaty jen dřevěné, a to dosti hrubé, umění minciřské, byvši v 12. století v Čechách tak znamenité, v té míře kleslo, že král Václav přinucen byl, z města Florencie ve Vlaších, kde za toho času byli mužové v rytí a ražení peněz zvláště umělí, šest minciřův do Čech povolati, a je na Kutné Hoře v tvrzi královské, kde královský správce hor bydlil, usaditi, aby tam novou českou minci razili. Této tvrzi říká se od té doby Vlaský dvůr, a tak z toho Vlaského dvora vydány jsou v měsíci červenci r. 1300 první naše překrásné České čili Pražské groše, které v krátkém čase všeobecné obliby nejen v českých a polských zemích došly, ale i daleko široko po Evropě se rozesílaly a ode všech penězoměncův a kupcův ochotně přijímány bývaly. Šedesát českých grošů činilo jednu těžkou čili Pražskou hřivnu stříbra, 48 však šlo na lehkou polskou hřivnu. České groše rovnaly se velikostí a též i cenou rakouským stříbrným dvacetníkům; na jedné straně vyražen jest český lev a okolo něho nápis: Grossi Pragenses to jest: groše Pražské; na druhé straně zas jest koruna, a okolo ní nápis ve dvojím okolků: Wencezlavssecvndvs — Deigratia rex Boemie, to jest: Václav druhý, z Boží milosti král Český.

Také dal král Václav obyčejné menší peníze čili denáry raziti, jichžto šlo dvanáct na jeden český groš. Nově zavedenou minci přestala nejistota v drobném obchodu, všechno se hned k lepšímu obrátilo, a všickni proto krále Václava chválili, jeho památku jak v Čechách a na Moravě, tak v okolních zemích dlouho ještě blahoslavili.

Také k samému hornictví král Václav tehdáž zvláštní zřetel obrátil, a že obec Jihlavská, majíc horní právo již r. 1250 sobě od krále Václava I. udělené, z toho práva mnoho těžila, a tím jakousi vládu nad ostatními horními městy provodila, kázal král r. 1300 jiné hornické právo pro celou Českou korunu sepsati, a to pak horníkům v Kutné Hoře udělil, aby od Jihlavy záviseti nemusili.

Václav II. stal se také králem Polským.

1300.

Vedle krále Václava, který v Polště Krakovem a Sandomiří vládl a lenním pánem již několika slezských knížat byl, požíval v Polště největší moci Přemysl, kníže Velkopolský a Pomořský, kterýž titul krále Polského obnovil, dav jej sobě potvrditi od papeže Bonifacia VIII. Dal se tedy r. 1295 Přemysl korunovati ve hlavním chrámě Hnězdenském, a pak se strojil proti Václavovi, králi Českému, chtě jeho vládu v Malé Polště konec učiniti. Než však již po sedmi měsících 6. února 1296 byl zabít od nevěrných služebníkův svých, načež se o jeho země mezi druhými polskými knížaty strhly tuhé rozpře. Čtyry léta trval zmatek veliký, země polské mnoho trpěly, jenom v Malém Polště pod českou vládou byly pořádek, mír a bezpečnost. Tu přišlo roku 1300 znamenité poselství z Polska od pánův a šlechticův ku králi Václavovi do Prahy, žádajíc ho, aby ráčil vlády v celém Polště k sobě přijíti a titul krále Polského nositi. Aby však měl více práva k tomu, nabízeli mu, poněvadž byl již na třetí rok vdovcem, aby jedinou pozůstalou dceru Přemysla Velkopolského, Rejčku, za manželku pojal. To všecko král Václav rád uslyšev a přijav, hned v letě toho roku 1300 znamenité vojsko sebral a s ním do Velkého Polska táhl. Napřed přišel do Kališe, potom do Hnězdna, a tu byl od arcibiskupa Hnězdenského u přítomnosti všech ostatních polských biskupův asi v měsíci červenci anebo v srpnu slavně na království Polské korunován. Všickni knížata Piastovici přiznali se k poslušnosti krále Václava a hold mu skládali, jediný Vladislav Lokýtek, kníže Sieradský, již jednou skročený tomu se protivil; byl však zbraní zase přemožen a svých zemí pozbaven, tak že se potom, pokud Václav II. panoval, v cizích zemích potloukati musel. Také Vislav, kníže Rujanský, chtěl si část Pomořan přivlastniti, a zabíhalo vojsko jeho až blízko k Gdaň-

sku; brzo však přitáhlo vojsko českopolské krále Václava, a toho knížete z celých Pomořan vytlačilo. Král Václav pořádal potom vládu svou v království Polském, a ustanovil znamenitého, ondy zvláště Němcům hrozného hrdinu, pana Hynka z Dubé v Polště za svého náměstka do Čech se navrátil, a tak dědictví Piastovo pod jedním žezlem s panstvím Přemyslovcův spojil.

Pozdější náměstkové krále Václava v Polště, avšak nikoliv v celém království nýbrž jen v jistých krajinách, byli kníže Mikuláš Opavský, pan Tas z Wiesenburka, pan Oldřich z Bozkovic a nějaký Fricek ze Slezska, a tu znamenati sluší, že po celý čas panování krále Václava v Polště požívali Poláci dávno postřádaného pokoje a míru, že tam byly pořádek a spokojenost obecná, což i ti žárliví Poláci přiznávat museli, kteří panování české v Polště za panování cizincův vyhlášovali a těžce nesli.

Navrátil se do Prahy král Václav vypravil opata Jindřicha Sedleckého a pana Beneše z Wartenberka pro svou nevěstu, Rejčku, dceru Velkopolského knížete Přemysla, která při dvoře markhraběte Braniborského na vychování byla, a tudíž v průvodu obou výše jmenovaných poslův do Prahy se odebrala. Poněvadž jí bylo teprv 14 let, odevzal ji král své tetě Gryfině, ovdovělé kněžně Krakovské, aby o její další vychování péči měla, a teprv ve třech letech s ní vstoupil ve stav manželský.

Král Václav II. dal Uhrům syna svého Václava III. za krále. 1301.

Sotva se král Václav II. uvázal v království Polské, umřel v Uhřích 14. ledna 1301 král Ondřej III., poslední mužský potomek královského rodu Arpadoviců, s nímž král Václav byl v nejlepších svazcích přátelských. Již proti králi Ondřejovi brojil tehdejší papež Bonifac VIII., chtěje aby místo něho kralevic Sicilský, Karel Robert, z rodu Andegavského čili Anjou, v Uhřích králem byl, proto že pocházel po své babě Marii, sestře krále Ladislava Kumanského, také z rodu Arpadského. Tento papež byl vůbec velmi vládychtivý, a chtěl jako vrchní pán všeliká království komu by se mu líbilo, rozdávat. Když nyní ten král Ondřej umřel, tu hned Karel Robert z Neapole do Uher přišel a za krále se vyhlásil. Přední pánové uherští však, nechťce aby se jim

papež za vrchního pána vtíral a jejich království komu by chtěl rozdával, vzpomněli si na krále Václava Českého, kterak moudře, spravedlivě a mocně v České říši panuje, ano kterak pro takovou jeho slávu i Poláci ochotně panování jeho podstoupili, mimo to, že jest pravnuk Uherského krále Bely IV. Přišlo tedy v měsíci červenci r. 1301 ode všeho království Uherského slavné poselství do Prahy ku králi Václavovi; v čele jeho stál z duchovního stavu Jan, arcibiskup Kaločský, uherský kancléř, a ze světského stavu Matouš hrabě Trenčfinský, tehdejší palatin. Tito poslové žádali, aby Václav II. přijal korunu Uherskou. Král Václav, přijav posly velmi laskavě a také velkými a vzácnými dary je poctiv, odpověděl jim, že dvě koruny, které nosí, tolik namáhání a starostí jemu způsobují, že se k tomu odhodlati nemůže, aby ještě třetí korunou se ozdobil; chtějí-li však, žeby si jeho dvanáctiletého syna Václava za krále vyvoliti mohli, který i tak již od r. 1298 zaslíben jest s Alžbětou, jedinou dcerou jejich nebožtíka krále Ondřeje.

Poslové, majíce plnomocenství od Uherské říše, takové nabídnutí přijali, a místo otce kralevice Václava na uherský trůn posaditi uzavřeli. Tak se i stalo, král Václav hned pro syna statečné vojsko sebral, a v krátkém čase uvedli uherští poslové českého kralevice Václava se slavným komonstvem a dobře vypraveným českým vojskem do své říše Uherské. Tam poražení jsou u Ostřihomy a Královského Bělehradu přívrženci Karla Roberta, a již 26. srpna r. 1301 korunován jest korunou sv. Štěpána mladý Václav na království Uherské v Královském čili Stoličném Bělehradě od Jana, arcibiskupa Kaločského u přítomnosti téměř všech biskupův, magnatův a jiných pánův uherských. Potom uvedli Václava s velikými radovánkami a ve skvostné úpravě do Budína, kdež mu stavové přísahy věrnosti skládali a on tudíž co král Uherský své panování začal.

Biskupové Pražský a Olomoucký. Kněžna Kunhuta abatysí. Králova svatba.

1301—1303.

Roku 1301 umřel biskup Pražský, Řehoř z rodu Zajícův z Valdeka. Na jeho místě zvolen jest jeden z kanovníkův Pražských Jan IV. z Dražic, a jeho slavné usazení stalo se dne 10. prosince 1301. Král Václav II. sám byl přítomen ve slávě královské s celým dvo-

rem svým ve chrámě sv. Víta na hradě Pražském. Biskup, kterýž Jana z Dražic vysvěcoval, navlekl mu skvostný zlatý prsten se smaragdem v ceně 900 hřiven stříbra, kterýžto prsten od krále byl darován. Po vysvěcení odevzdal král novému biskupovi žezlo a pozlacené jablko s křížem na znamení udělené jemu moci světské a důstojnosti knížecí, kterouž Václav II. také již biskupu Tobiašovi z Bechyně byl udělil.

Po slavnosti v kostele posazen jest nový biskup oděn v pontifikalie a maje infuli na hlavě na kůň, a jel s hradu dolů do svého biskupského dvora v Menším městě Pražském. Král Václav jel též na koni vedle něho s celým svým vznešeným komonstvem, a když přijeli před dvůr biskupský, slezl král s koně, pojal biskupova koně za uzdu a vedl biskupa s blahopřáním do vrat. Tu byly pak hlučné hody, ku kterým král přispěl třemi vozy zvěřiny, a také chudí byli častováni v hojnosti.

Roku 1302 zemřel Olomúcký biskup Dětiš z Jindřichova Hradce, kterýž 21 let biskupoval, statky a léna svého biskupství rozmnožil, a r. 1299 město Frankstadt na Moravě založil. Za jeho nástupce zvolen jest biskup Jan V.

Kněžna Kunhuta, sestra králova, byvši již r. 1290 vdána za knížete Mazovského, a porodivši mu prý několik synův, toho času ovdověla, a do své vlasti ke dvoru svého bratra se vrátila. Byvši dříve jeptiškou řádu sv. Kláry v klášteře u sv. Františka, ustanovila se na tom, že zase do kláštera vstoupí. I umřela té doby Žofie, abatyše panen Benediktinek u sv. Jiří na hradě Pražském. Kněžna Kunhuta přijala tedy r. 1302 řeholi benediktinskou, a téhož dne, kdy do kláštera u sv. Jiří vstoupila vyvolily ji panny za svou abatyši. Biskup Jan ji potom ve hlavním chrámě u sv. Víta vysvětil a bratr její, král Václav, dal jí od Pražského zlatníka udělati skvostnou berlu opatskou ze stříbra a drahými kameny posázenou, v níž se svatý rytíř Jiří s drakem spatřuje. Tato berla byla jí bezpochyby ještě s jinými dary r. 1303 odevzdána, a co vzácný klénot a dědictví po Svatojiřských abatyších v Teresiánském ústavě pro šlechtičny na Pražském hradě podnes se zachovala.

Rejčka, královská dcera Polská a nevěsta krále Václava II., již na třetí rok v Praze pod dohledem staré kněžny Krakovské, Grifiny, žila, a ještě král v tom odkládal, aby se s ní dal oddati. Tu přistoupil ku králi, když právě o velkonocích r. 1303 v Brně dvorem byl, rádce a důvěrník jeho, kněz Konrad, opat

Zbraslavský, i jal se jemu domlouvati, kterak Čechové i Poláci velkou starostlivostí o to naplnění jsou, že jediného syna Uhrům za krále dal, a přec v tom ještě prodlévá, aby v nový svazek manželský vstoupil, z něhož by dědic obou jeho korun mohl splozen býti. Král Václav vyslyšev Konradovu řeč, a porozumév, že pravdiva, a žádost lidu zespravedliva jest, hned po svém návratu do Prahy kázal všecko, co k sňatku a korunování náleží, připraviti. A tak na hod Boží svatodušní, dne 25. května 1303 král vešed do hlavního chrámu dal se s nevěstou svou, již sedmnáctiletou Rejčkou, před oltářem sv. Víta oddati; hned po oddavkách byla Rejčka za královnu Českou a Polskou skrze Jindřicha biskupa Vratislavského slavně korunována, a tu z vůle krále Václava oznámil veřejně též biskup Vratislavský, aby tuto královnu napotom nikdo nenazýval Rejčkou, než aby budoucně Alžbětou se zvala. Stalo se pak to korunování skrze biskupa Vratislavského s povolením arcibiskupův Mohučského a Hnězdenského, neboť onomu příslušelo královny České a tomuto Polské korunovati. Po korunovaci vyšli král i královna na prostranství mezi chrámem sv. Víta a kostelem sv. Jiří, které tenkrát větší bylo nežli nyní, a bylo tu postaveno lešení z prken na vysokých podlahách, všecko drahými sukny potaženo a zlatými i stříbrnými ozdobami okrášleno; na tom lešení pak byly postaveny stoly a stolice velmi mistrně řezané a neméně bohatě ozdobené; král a královna usedli za tabulí na trůnech pod nebesy, a tu se svými hostmi a s celým dvorem slavně a vesele hodovali.

Kterak král Václav II. vzal Uhrům syna svého.
1304.

Rychlé a velikánské rozšíření moci české způsobilo králi Václavovi II. rozepří s papežem a válku s císařem Albrechtem, jeho svakem. Papež i císař byli posud v nevoli spolu, a však nyní mezi sebou všeliké rozepře vyrovnáve, proti králi Václavovi se spojili. Papež Bonifac VIII. pravil, že jemu náleží usazovati Uhrům krále, poněvadž Uhry někdy za Štěpána Svatého od papeže byly na království povýšeny; i vypravil do Uher svého legata, aby stavy toho království církevními tresty zastrašil, jestli že by nechtěli od Václava Českého odstoupiti a Neapolského Karla Roberta za krále přijmouti. Uhři byli by však toho legata zabili, kdyby se

byl neutekl ze země. Také králi Českému Václavovi II. psal papež, aby se do záležitostí uherských nemíchal, a svého syna z Uher vzal. Když však král Václav do Říma svého důvěrníka, Pražského kanovníka a doktora práv Oldřicha z Paběnic vypravil, aby papeže k příznivějšímu smýšlení sklonil, tu dal papež 10. června 1302 tomu vyslanci takovou odpověď: že sice Českému králi a jeho synu obzvláštní láskou nakloněn zůstává, a jeho práv se ujmáti vždycky hotov jest; však když také stará královna Marie Sicilská a její vnuk Karel Robert na uherskou korunu nároky činí, že se musejí obě strany papežovu rozsudku podrobiti, a v šesti měsících buď osobně anebo skrze plnomocné zástupce před jeho apoštolskou stolicí postavit. Dále pak že z listův krále Českého s podivením se dozvěděl, kterak on nevšímaje si práv Římské stolice, kteréž prý Polské země odedávna náležejí, titul krále Polského přijal, a tak prý si přiosobil důstojnost jemu nenáležitou; nechať se spamatuje a království Polského se vzdá, nechce-li upadnouti v těžké tresty církevní, kterými by jej papež musel stíhati.

Kterak papeži mohlo napadnouti, také o království Polském takovým způsobem se zmíňovati, to se dá tím vysvětliti, že Vladislav Lokýtek, zapuzený kníže Sieradský, právě tehdy v Itálii se zdržoval, a působením toho papeže Bonifacia VIII. polské koruny dosáhnouti hleděl.

Král Václav II. byl sice velmi nábožný, avšak takovou řeč svatého otce nemohl lhostejně přijmouti; jsa ducha statečného ustanovil se brániti, a k nastávajícímu boji s papežovým mocným nepřítelem se spojit. Tím byl král Francouzský, Filip přímým Krásný, a král Václav vypravil k němu svého nejvyššího kancléře, kněze Petra Aichspaltera, probošta Vyšehradského.

Avšak tu se také císař Albrecht s papežem smířil, podrobiv se jemu ještě více, než to jeho otec již byl učinil, jen aby mohl, máje také moc církevní sobě ku pomoci, tím bezpečněji svou posavadní přetvářku naproti králi Českému odložit, a nepamětliv mnoha dobrodiní od něho užitých svou závist jemu ukázati. Jak mile se toto smíření a dorozumění mezi papežem a císařem stalo, tu papež dne 31. května 1303 u veřejném duchovním shromáždění vyhlásil, že Karel Robert jest pravým dědicem království Uherského, že volba Českého Václava jest neplatná, a že všickni Uhři, kteří by od Václava neodpadli a Karla Roberta za krále neuznávali, do církevní klatby upadnouti mají.

Zároveň dostal císař Albrecht a jeho syn Rudolf, vojvoda Rakouský, od papeže vyzvání, aby Karlu Robertovi v Uhřích vši možnou pomocí přispěli.

Císař Albrecht nemeškal, králi Václavovi II. poslati bullu papežskou dne 31. května vydanou, a žádal mimo to na něm: aby se hned zbavil on a jeho syn koruny uherské a polské, proto že prý je bez jeho povolení přijal, potom aby navrátil Míšeň a Cheb, proto že on, císař, smlouvy a daná slova strany těch krajin ruší a nazpět bere, konečně aby jemu postoupil stříbrných hor Kutenských na šest let anebo zaplatil 80.000 hřiven stříbra, poněvadž by jakožto vasal čili lenník Římské říše povinen byl platiti císaři desátek ze drahých kovů, kterýžto desátek prý po tolik let platiti opominul.

V těchto žádostech jevila se věrolomnost a hnusná chtivost císaře Albrechta, ony byly zároveň tak nestydaté veliké, žádným právem neospravedlněné, že nejmírnější a nejpovolnější protivník jimi se musel rozpáliti a k odporu pohnouti. Říšských lén mohl císař Římský nazpět požadovati, avšak království Uherské a Polské nenáležela k jeho říši, a užitek z drahých kovů býval vždy nedotknutým právem krále Českého, a neměl nikomu z něho čeho vypláceti.

Král Václav II. nicméně pokusil se předce o to, jak by Albrechta ještě k mírnosti pohnul, i poslal k němu Heřmana, markhraběte Braniborského, syna Oty Dlouhého, kterýžto Heřman byl také Albrechtovým svakem. Jel tedy Heřman v prosinci r. 1303 za císařem až do Hradce Štyrského; avšak Albrecht odbýval jej tak zkrátka a hrdě, že markhrabě pln zlosti při slavných hrách, nedočkav se konce jejich, se zdvihl a od Albrechta ani odpuštění nevzav pryč odejel.

Tak byla válka ohlášena, a obě strany se na ni velmi horlivě strojily.

Král Václav II. znaje svou osobní nedostačnost ve válce, pomýšlel jen na to, jak by se nepříteli platně ubránil; císař Albrecht však znaje velkou moc českou, s velkým úsilím pole sbíral, aby tolik vojska sebral, s kterým proti Čechům jíti by se mohl odvážiti.

Mezi tím v Uhřích papežovy bully mocně působily; na neštěstí umřel Jan, arcibiskup Kaločský, již roku 1301, a Matouš hrabě Trenčinský, neдрže přísahy své, od mladého Václava odpadl. Neapolský kralevic Karel Robert vešel mocně do země, a brzo z velkých pánův uherských jediní hrabata Kysečtí, některá část nižší šlechty a většina německých měst zůstali věrnými Václavovi českému. I došly listy z Uher do Prahy, že mladý král Uherský, Václav,

v Budíně není více bezpečeno, že zrádci jest obklopen a že moc Karla Roberta proti němu denně zrůstá. Král Václav II. chtěje raději koruny své nežli jediného syna ztratiti, rychle k rozhodnému činu se odvážil, a poručiv správu říše Hermanovi, markhraběti Braniborskému, znamenité vojsko sebral, a v měsíci červnu 1304 sám osobně do Uher pospíchal. Tam všechny nepřátely, kteří mu cestu založiti chtěli, udatně přemohla, dobyl Ostřihomy, kteréžto město bylo hlavním hnízdem všech zlých úkladův proti němu a synu jeho strojených, a dal je vydrancovati a zkaziti. Potom přitáhl do Budína. Jakkoliv mocně toužil, syna svého spatřiti a obejmouti, předce tomu jinak nechtěl, než aby se s ním jen jako král s králem sešel. Museli napřed to místo, kde se ponejprv pozdraviti měli, skvostně vyzdobiti a na zemi drahé koberce prostřiti; všichni uherští pánové, kteří k Václavovi dotud věrnost svou zachovávali, byli k té schůzi pozváni. Když pak syn Václav maje uherskou korunu na hlavě a jsa královským rouchem přioděn u přítomnosti uherských a českých pánů před svého otce předstoupil, tu pokloniv se vítal ho veršem latinským, kterýžto se zpívá v jednom zpěvu církevním a slovy „Advenesti desiderabilis“, to jest, přišel jsi toužebně očekávaný, se začíná. Otec však vrhl se v náruč synovu a políbil ho pravil k němu též latinským jazykem řka: „Synu můj, všecko co mám tvoje jest, tys jedině potěšení mého života, dosti na tom mám, že jsem tě uhlídal, již se o nic nestarej, budu já tvým potěšením a ty mým!“ I nemohli se oba od pláče zdržeti a dlouho se v objetí drželi.

Jenom několik dní pobyl král Václav se synem na hradě Budínském, potom vzav syna svého i s korunou uherskou a s ostatními klénoty království Uherského, dal se se svým vojskem na zpáteční cestu. Rozličné zbrojné zástupy Karla Roberta, potom Rudolfa, vojvody Rakouského, a také hraběte Matouše Trenčínského, chtěly oba krále na té cestě zdržovati, avšak od vojska českého byli všickni udatně obrázeni na útěk. Jenom letní vedro bylo veliké, tak že mnoho koní na té cestě pošlo: oba králové však s uherskými královskými klénoty již v měsíci srpnu r. 1304 šťastně do staroslavného sídla králův Českých, na Pražský hrad se navrátili.

Kterak císař Albrecht do Čech vpadl a zase s hanbou vyšel.

1304.

Již po celé leto tohoto roku byly malé bitky mezi Čechy a Moravany s jedné a Rakouských. Nyní však počala veliká říšská válka proti králi Českému, a na počátku měsíce září 1304 dvě veliká vojska k hranicem českým se valila. Z dolních Rakous táhli vojvoda Rudolf Rakouský a Karel Robert, majíce asi 50.000 bojovníků pohromadě a mezi nimi mnoho tisíc ukrutných Kumánův, jichžto divokostí samy Rakusané mnoho museli zkoušeti. Z Bavor přitáhl přes Řezno císař Albrecht, maje při sobě arcibiskupa Salzburského, biskupa Frisinského, Řezenského, Pasovského, Augsburského, Špírského a Würzburgského, všechny s jejich many, potom ze světských pánův oba vojvody Bavorské, Otu a Rudolfa, několik hrabat a množství rytířův, nejvíce švábských, však počet všech jeho bojovníkův se neudává. Zároveň vyskytl se také v Polsku Vladislav Lokýtek, maje pomoc od císaře i od Karla Roberta, i zmocnil se tam několika míst hrazených, jako Pelčisk, Vislice a Lelova. Dne 8. září nalézal se císař již v Linci, a táhl odtud přes Cáhluvu hned do Čech. U Budějovic se položil a na příchod syna svého Rudolfa a Karla Roberta očekával. Tito táhli přes Gmunt a Vitoraz, zasáhli také Moravu a vojska jejich všude strašně řádila. Poněvadž počasí se již opozdívalo, nechtěl císař dobýváním Budějovic a jiných míst hrazených meškati se, a spojiv se s druhým vojskem přímo přes župy Chýnovskou a Čáslavskou na Kutnou Horu táhl, nemálo z toho mrzut jsa, že se mu nikde české vojsko nepostavilo, aby je mohl potřiti. Celých pět neděl tento hrozný proud nepřátel se valil, a všechny krajiny, jež zasáhl, ukrutně poplenil. Přes čtyry tisíce bezbranných lidí prý od vzteklych Kumánův, Uhrův i Němcův bylo zabito, množství ženských do zajetí odvečeno. Nemluvnátek hlavy na kopích nosili, a těla jejich k sedlům přivázavše, tak na strach lidem jezdili. Píše Petr Zbraslavský, že v nějakých Ivanovicích kostel s množstvím lidí, kteří se do něho zavřeli, ohněm spálili, tak že člověčí tuk jako potůček z něho tek. Teprvé dne 18. října přivalili se nepřátelé před Kutnou Horu, a císař Albrecht hořel nyní žádostí, zmocniti se této pokladnice, po které tak příliš lačněl. I položila jsou se všechna vojska na širokých lukách okolo kláštera Sedleckého a okolo Malína sáhajíce až

k řece Labi na půlnoc. Kutnohorský potok, který těmi lukami až k Labi se točí, jim velmi vítán byl, neboť z něho své koně napájeti mohli. Kutnou Horu však vškol oblehli, klášter Sedlecký, z něhož mniši utekli, celý vybrali.

Král Václav, proti němuž se tato spojená vojenská moc německá i uherská podobně jako někdy za Rudolfa Habsburského proti Přemyslovi vyřítila, řídil obranu své země mohutně, podporován jsa jednosvorným spolupůsobením všechných stavů, mezi nimiž tentokráte odbojníkův a zrádcův nebylo. Z německých knížat pomáhali jemu Heřman a Ota „se šípem,“ markhrabata Braniborští, a hrabě Ruprecht Nasovský, syn někdy císaře Adolfa a bývalý ženich zemřelé Václavovy dcery Anešky, dostavivše se osobně se zástupy svými k vojsku českému. Obranu Kutné Hory odevzdal král Václav dvěma znamenitým a udatným českým pánům, Jindřichovi z Lipé a Janovi ze Stráže čili z Wartenberka. Horníci sami odhodlaně k hájení hor a města svého se postavili. A tak všechno dobývání Kutné Hory marné zůstalo; nepřátelé povždy se svou velikou škodou museli toho nechati. A předce císař Albrecht, chtěl-li něco v Čechách poříditi, o to státi musel, aby aspoň toho města, dobyl. A tu horníci utrech berouce a jiné trusky jedovaté a zestříbra vymísené do svého potoka házeli, kterýžto potok do nepřátelského ležení s sebou to odnášel; nepřátelé pak jed ten pijíce, mřeli napořád i koně jejich, a tak se jich tu mnoho tisíc otrávil. Však horníci za věc spravedlivou měli, ukrutnému nepříteli ukrutně se pomstiti, a jeho lakotu po stříbře napájeti jedovatou truskou ze stříbra.

Mezitím se české vojsko u Labe shromáždilo, hotovo jsouc na nepřítel doraziti a bitvou ho podstoupiti. Český pán Dětoch z Hořepníka nepřítel se svým sborem ustavičně dráždil a mnohé škody a ujmy jemu činil. Ve vojště císařově zmáhaly se nemoce, mření, hlad a zima, tak že se hrdý Albrecht najednou v postavení nad míru povážlivém octnul; žádal-li sobě dříve potkati se s Čechy v širém poli, tak se toho nyní strachoval. Jeden oddíl českého vojska, 5000 mužův, stál u Nymburka, maje Heřmana a markhraběte Braniborského za vůdce, kterýž jenom rozkazův krále Václava očekával, co by dále měl činiti. Král Václav přitáhl mezi tím s ostatním vojskem, v němž byli nejvíce Čechové a Poláci, k samé Kutné Hoře, vzkázal Heřmanovi, aby se svým lidem rychle k Hoře přirazil, a na nepřítel od půlnoci útok učinil; sám král chtěl s druhé strany nadejti,

a nepříteli útěk zameziti. To znamenav císař Albrecht hned o půlnoci se vším vojskem se zdvihl a pryč od Kutné Hory utíkal, a když druhého dne z rána král Václav i markhrabě Heřman chtěli bitvu svěsti, bylo pole prázdné a neměli s kým se potýkati. Jali se tedy Čechové Albrechta s jeho Němci, Uhry a Kumány honiti, a pan Jindřich z Lipé, kterýž dotud Kutnou Horu hájil, hbitě za nepřitelem se pustiv, tak prudce jej honil, všude naň dorážaje a odpočinku mu nedávaje, že císař Albrecht, potřebovav dříve pět neděl, nežli před Kutnou Horu dorazil, než osm dní minulo, se vším vojskem, co mu ještě zbylo, ze země České šťastně byl vyhostěn. Odtud rostla moc a sláva pana Jindřicha z Lipé, kteréž pak až do své smrti požíval.

Císař Albrecht mnoho peněz na tuto válku vynaložil, doufaje že velikých kořistí nabere; nyní však jsa hanebně v nadějích svých zaveden, nemohl ani vojákům svým alibeny žold zaplatiti. Pročež do Čech ku králi Václavovi posly vypravil s oznámením, že od mnohého požadování, kteréž před válkou činil, upouští. Však tu král Václav těch poslův nevyslechna, v žádném jednání s císařem vdávati se nechtěl a další válkou svému nešlechtnému a věrolomnému protivníkovi se ubrániti sobě předsevzal. Albrecht žádným způsobem již nemohl více v předstíle síle proti moci Českého krále vystoupiti; vojvoda Ota Bavorský od něho odpadl a zřejmě ku straně krále Českého přestoupil, a tak všechny nejhorší následky nezdařené války hrozily hrdého císaře zničiti.

Král Václav hned z jara následujícího roku 1305 nové pole sbíral a válku strojí. Královské vojsko skládalo se z lidu českého, polského a saského. Ota Bavorský měl místo krále vrchním vůdcem býti, a všichni pánové čeští a moravští, kteří osobně do pole vytáhli, museli přisahati, že jeho rozkazy budou plniti. Tak měla válka zase vypuknouti, a bylo uzavřeno tažení do Rakous.

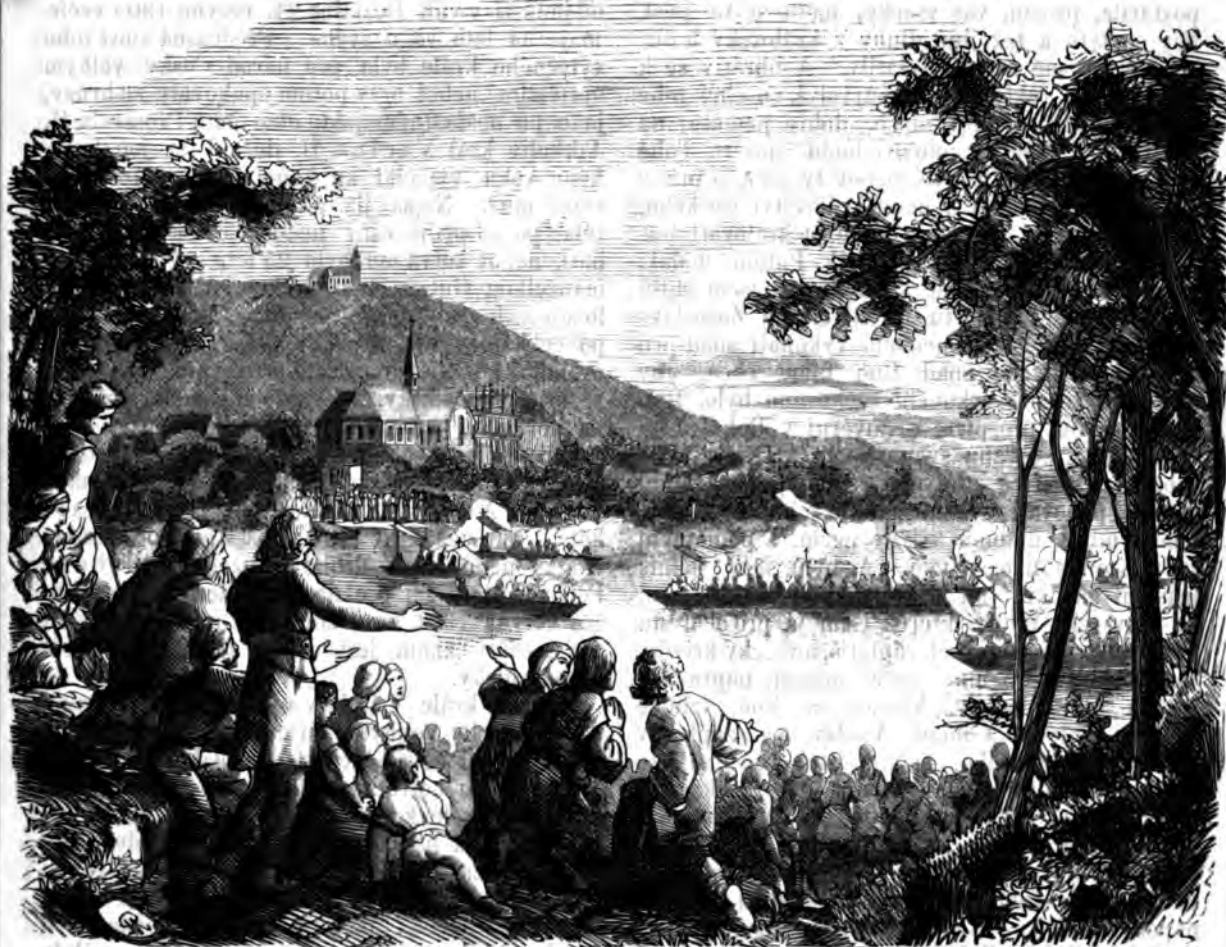
Král Václav II. umřel.

1305 21. června.

Již na lonském tažení do Uher, když král Václav pro svého syna šel, ukazovaly se na něm první znamení souchotin, jimiž jeho slabé tělo konečně bylo umorěno. Mezi nejlepšími přípravami proti Albrechtovi na jaře r. 1305 ulehl král na lože smrtelné; sešlo z války a všeobecný strach o život králův a osud vlasti

naplňoval mysli všech lidí ne beze smutné předtuchy. Král sám dobře cítil, že se konec života jeho blíží, i povolal k sobě Konrada, opata Zbraslavského, a mluvil k němu tato slova: „Prosím tě, milý opate, který jsi jako mé duše polovice, jak mile z toho světa sejdu, obleč tělo mé v kápi řádu svého Cisterciánského, a

v tom místě, kde tvoji mnichové se pochovávají, také mne pochovej. Pakli se ti zdá, že toho nejsem hoden, polož mne na sprostší místo i třeba někde pod okapem, toliko v ohradě kláštera Zbraslavského, jen za to tě prosím, neb já jistě znám, že nejsem hoden pro své hříchy mezi dobrými křesťany pohřben býti.“ Potom

Pohřeb krále Václava II. ve Zbraslavi 22. června 1305. (Str. 1037.)

(127.)

v jiný den obeslal k sobě Jana, předního kaplana svého, potomního biskupa Brixenského, Jindřicha, opata Sedleckého, Konrada, opata Zbraslavského a Jindřicha Šturmovy, kanovníka Pražského a notáře čili nejvyššího písaře Moravského, i pravil k nim: „Poněvadž vás přede všemi jinými miluji, myslím, že jste také povinni, býti přátelé mé duše a blaha jejího. Svolejte všechny věřitele moje, sepište, kolik každému z nich dlužen jsem, starejte se

o to, aby se jim všechno náležitě zaplatilo a křivdy aby nikdo netrpěl.“ Na to kázal předvolati svého syna a nástupce Václava, kněze Petra, biskupa Basilejského a probošta Vyšehradského, pana Hynka z Dubé, nejvyššího purkhrabí, pana Tobiáše z Bechyně, nejvyššího maršálka, pana Jindřicha z Rosenberka, nejvyššího komorníka, všechny ostatní nejvyšší zemské úředníky a mnoho jiných z pánův a rytířův, a ti postavivše se okolo lože

královského přichystali se, vyslyšeti poslední vůli královu. Tu k nim počal král takto mluvit: „Vy a ty, synu můj, všickni dobře o tom víte, že jsem byl přinucen tohoto roku velký náklad vésti pro ochranu království Českého a svobod jeho proti Albrechtovi císaři Římskému. Skrze to, že jsem si mnoho peněz vypůjčiti musel, neboť moje komora nebyla s to, aby byla postačila, prosím vás všechny, mějte o to péči, aby se tyto a též jiné dluhy z královských důchodův po mé smrti zaplatily.“ A obrátiv se k synu svému řekl: „Synu můj! slyš, co chci tobě pověditi, pozoruj slov mých, dobře pamatuj na řeč mou, a hled co mluvit budu, splnit. Tobě poroučím království své, neboť ty jsi můj pravý splozenec, nápadník a dědic království Českého, ty seděti budeš na trůnu mém, a kralovati budeš místo mne, otce svého.“ Potom dodal: „Dobře tobě povědomo, synu můj, že jsem chtěl postaviti dům Boží (tu myslil chrám Zbraslavský), avšak toho již nemohu vykonati snad pro hříchy své, anebo snad Bůh tomu chce, aby tobě dílo toto k vykonání zachováno bylo. Bůh buď s tebou, prospívej a důvěřuj v Boha, a on tě vezme v ochranu svou. Nechť Hospodin dá tobě moudrosti a zdravého rozumu, abys mohl šťastně panovati svému národu; boj se Boha, cnosti miluj, nikomu křivdy nečin, k poddaným svým spravedlivě se měj. A nyní mně učiníš přísahu nad svatými ostatky, kteréž tuto jsou, že ty všechny dluhy, kteréž jsem já pro ochranu království učiniti musel, zaplatíš, a všechny křivdy, jež kdokoliv pro mne musel snášeti, napravíš.“ I byla tu lebka sv. Václava a jiné vzácné ostatky svatých, a mladý Václav syn, zaplakav z pohnutí srdečného, slavně otci přísahal, že tak se věrně zachová, jak mu otec prikazuje. Také všickni přistojící pánové to slíbili a přísahami umírajícímu králi dotvrdili, že k vyplnění poslední vůle jeho všemi silami chtějí se přičiniti a v tom synu jeho a nástupci radni a nápomocni býti. Aby však pro splacení královských dluhů nikdoutiskován nebyl, ustanovil král Václav, aby sedmý díl královské urbury čili užitekův z Hor Kutných, kteréž se každého téhodne do královské komory odvádějí, na tak dlouho na zaplacení těch dluhův byl obrácen, pokud všickni věřitelové upokojeni a potěšeni nebudou. Dále objevoval Václav poslední vůli svou řka: „Alžběto, manželce mé milé, ať se dá věno jí náležité v dvaceti tisících hřivnách. Ze svrškův mých všech ať nadělají oděvův kostelních, a zvláště ať se jich větší díl Zbraslavskému klášteru dostane.“ I tak se potom stalo, že kláštery, kostely, kněží a chudý lid podělení

byli znamenitou pozůstalostí po králi, a byla jmenovitě takovým způsobem rozdělena domácí kaple královská, které se žádná jiná kaple cízích mocnářův tehdyž co do klenotův, svatých ostatkův a drahých nádob a ornátův kněžských nerovnála.

Nemoc krále byla velmi bolestná, a tak potom ještě nějaký čas trpěv umřel s velkou oddaností v vůli Boží dne 21. června 1305 večír, máje 34 leta věku svého. Předčasná smrt toho výtečného krále byla pro národ Český velkým neštěstím, neboť brzy potom opakovaly se hrůzy, jako po nešťastném pádu otce jeho Přemysla II. Jakkoliv král Václav II. dočkal se jen krátkého věku, vypadal ku konci předce již jako starý muž. Nejsa již od přirozenosti silného těla, počal příliš záhy nedospělé síly své mrhati, neboť sotva mu bylo 25 let, splodil se svou manželkou Gutou Habsburskou 9 dětí, se svou ložnicemi však ještě několik. Proto byl též po celý život svůj myslí měkké, citlivé a bázlivé, hromobití se bál a zalézal před ním do skříně se svatými ostatky, také nemohl snést pohledu na kočku, a padával do mdlob. Z řádných dětí z Guty splozených jenom čtyry jej přežily, totiž Václav, narozený r. 1289, Anna, narozená r. r. 1290, Alžběta, narozená r. 1292, a Markéta, narozená r. 1296; ostatní co nemluvnátka pomřely. Z druhé manželky, Alžběty Polské, která jej přežila, měl dceru Anešku, 15. června 1304 narozenou. Z jeho nemanželských dětí znám jest Jan, potomní probošt Vyšehradský.

Smrt krále Václava II. naplnila Prahu a celé Čechy velikým zármutkem, nejvíce však kněží a mnichové hořekovali a plakali, ztrativše s ním svého největšího dobrodince a ochránce. Hned jak mile král přestal dýchat, začali kněží od nebožtíka napřed zvláště k tomu dožádání čisti mše za duši jeho. Věrní a milí služebníci jeho zmyli mrtvolu teplou vodou, měsíce do ní slzy z očí svých; pak je oděli v nejslavnější roucho královské, v kterémž nebožtík někdy korunován byl, na hlavu dali mu korunu, do rukou vložili žezlo a zlaté jablko, na prst královský prsten navlekli. Tak tělo uložili na máry v síni královské, jejíž podlaha pokryta byla skvostnými sukny a čalouny, a kněží jeden zástup s druhým se střídajíce, vykonávali při něm vigilie a služby za zemřelého.

Nadarmo kapitula Pražská mladého nástupce Václava za to žádala, aby otce ve chrámě sv. Víta pochovati dal: musela se vyplniti vůle nebožtíka, kterýž v klášteře Zbraslavském věčný odpočinek sobě vyhledal.

Druhého tedy dne, 22. června za letního počasí vykonán jest pohřeb královský, tak slavně a důstojně, jakž na krále Českého a Polského slušelo. Kronikář Petr Zbraslavský, tehdaž ještě pouhý mnich Cistercián, kterýžto nám paměti svého času nejobjasněji zachoval, očekával pohřební průvod na Starém městě před domem Konrada zlatníka někde blíž kláštera Dominikánského u sv. Klimenta nedaleko mostu, a vypravuje, kterak než tělo královské s Pražského hradu snesli, lidu množství tuto ve Větším městě se stavělo a kterak všickni lkajíce očekávali, aby viděli nésti ostatky milovaného svého krále. Tu v dlouhém průvodu kněžstva zpívajícího avšak při tom pro slzy se zamlčujícího neseny jsou máry od předních a nejvzácnějších pánův zemských. Při tomto pohledu prý žalost veškerého lidu hlasitě se rozléhala pláčem a kvílením bez míry; jedni prý jako zmateni běhali, jiní drali obličej nebo trhali sobě vlasy s hlavy, i dívky po ulicích běhaly hořce plačíce. Tak nosilo se tělo královské po Větším městě Pražském z kostela do kostela, a vykonávaly se služby za zemřelého. Do Zbraslavi šly tehdaž cesty z Prahy přes vrchy a mnohými oklikami, proto že pro skály nemohlo se všude jíti podle řeky Vltavy. Jen po vodě bylo pohodlné, do Zbraslavi se plavit. Tedy asi ve tři hodiny odpoledne postaveny jsou máry s královským tělem na loď schválně k tomu připravenou a smutečnými sukny ověšenou, na které se královské tělo ku pohřbu do Zbraslavi plavilo; mladý král Václav III. s celým dvorem královským a nesčíslné množství lidu na mnohých lodích provodilo tam rakev královskou, a po obou březích řeky všechen národ až do Zbraslavi stavěl se a smutnými zraky nebožtíka krále k poslednímu odpočinku doprovázel. Již za soumraku přistály lodě s královským tělem u břehu Zbraslavského, kdež již čekal sbor mnichův Cisterciánův, i s větším plácem nežli zpěvem vnesli mrtvolu do chrámu klášterního, ještě v celé rozsáhlosti své nedostaveného. Tu pak po celou noc zpívali hodinky a žalmy při rakvi do prostřed kněžského kůru postavené.

Třetího dne, 23. června, ráno zpíval sám opat Zbraslavský, Konrad, mši zádušní ve chrámě klášterním u přítomnosti mladého krále, celého dvora a mnoha biskupův a prelátův, po mši pak spuštěna jest mrtvola ovšem proti vůli nebožtíkové v úplné královské ozdobě, s korunou, žezlem, zlatým jablkem a prstenem do hrobky královské u prostřed kněžského kůru připravené. Na hrobku pak postaven jest uměle vytesaný náhrobek s ležatou sochou královou.

V á c l a v I I I.

1305—1306.

Šestnáctiletý kralevic Václav vstoupil v den úmrtí otce svého na trůn český, a psal se nyní: Václav III. z Boží milosti král Český, Uherský a Polský. Žádný Přemyslovic nenastoupil bohatšího a rozsáhlejšího dědictví, jako právě tento Václav III. Tři koruny královské, českou, uherskou a polskou na své hlavě měl, mimo to mu patřila Morava, Slezsko, též Lužice, země Míšeňská a Chebsko. Dával o sobě naději dlouhého a šťastného panování, a žádný smrtelník tehdaž nemohl tušiti, jaké nebezpečství prastarému a veleslavnému Přemyslovu domu se strany zarytého, tajného nepřitele hrozí, jaká propast rozšklebuje jícnem svůj chtě pohltnouti celou Českou říši a národ její. Již přes padesáte let rod Přemyslovcův jen v jediném mužském potomku pozůstával; lid však spolehal se na staré proroctví, které věstilo, že Přemyslovci nikdy nevymrou; i tak všickni, král i národ o budoucnost nepečliví byli, až jim to vyšlo na velkou škodu a záhubu. O výtečných vlastnostech Václava III. píše Petr Zbraslavský, že byl mládenec velmi krásné tváře a výborné postavy; jeho spůsobu a královskému vzezření se prý i jiní národové divili, a výmluvný byl velmi, jazyk latinský, český, uherský a německý dobře znal, a hbitě se uměl v každém vyjádřiti. Napomenutí otcovo si s počátku velmi k srdci bral, v nejvyšších úřadech zemských muže od otce v nich usazené, zkušené a věrné ponechal, dva nejdůvěrnější přátele otcovy, opata Jindřicha Sedleckého a Konrada Zbraslavského, před jinými v uctivosti měl, a ve skutcích pobožnosti otcova příkladu následovati hleděl. Však pohřichu netrvalo dlouho, a mladý král jiných povah a obyčejův na se bráti počínal; brzo se ukázalo, že duch jeho nestačil těžkému úkolu panování v říši tak veliké, jakou jemu otec zůstavil.

Kterak Václav III. lehkomylně mnohé země zadal.

1305.

Císař Albrecht dostav zprávu o smrti krále Václava II., byl tomu velice povděčen, neboť tato smrt jej osvobodila od války, v které, jak by obstál, v skutku nevěděl. Protož hned do Prahy k mladému králi Českému vypravil posly své, kteří jemu měli oznámiti, že císař od svých žádostí ohledem na koruny polskou a uherskou upouští, toliko aby Václav Cheb a Míšeň svému

sestřenci, Janovi Švábskému, synu Anešky, sestry otcovy, postoupil, a pak s císařem dokonale mír uzavřel. Mladý Václav nepomysliv na to, že císař jakožto přemožený opovažuje se ještě nespravedlivé oběti od něho požadovati, svolil k tomu a s císařskými posly v Praze dne 5. srpna smlouvu uzavřel, kterou císař již 18. srpna v Normberce přijal a potvrdil. Aby mohl Václav Míšeň postoupiti, v níž jeho otec několik měst v zástavu dal Braniborským markhrabatům, postoupil těmto v náhradu za tu zástavu část polského pomorí, to jest krajinu mezi Vislou a řekou Persantou, mezi mořem a řekou Notecí, kteroužto krajinu Němci Pomerelly nazývají. A tak země Míšeňská pro korunu českou jest ztracena až na město Perno a zemi Plisenskou, které déle při České říši zůstaly.

Výše řečenou smlouvou odvolal císař Albrecht také říšskou klatbu, která od něho na nebožtíka krále Václava II. a jeho potomky byla vydána, zřekl se ve jménu svém i celé říše Římské všech nárokův na říše, země a statky v Čechách, v Polsku a kdekoli jinde, které králi Václavovi III. buď dědictvím buď jakýmkoli jiným právem připadly, potvrdil všechny svobody a práva, jakých království České v říši Římské požívá, a slavně vyhlásil, že Václav III. jest svrchovaným pánem v zemích svých i také všeho toho, co se pod zemí nachází. Toto poslední znamenalo, že císaři jmenovitě desátek z užitkův Hor Kutných nenáleží, nechtělo se to však těmi slovy říci. Také Braniborští markhrabata a jiní knížata, kteří nebožtíkovi králi Václavovi II. ve válce pomáhali, byli do té smlouvy vtaženi, a císař všechny proti nim vydané nálezy odvolal a úplně jim odpustil.

Spolu s Míšni postoupil Václav III. císaři všechno to, co jeho otec v zemi Chebské od císaře Adolfa obdržel, o zámky pak, jichž králové Čeští v Chebské zemi vlastními penězi nabyli, měl se Václav III. souditi.

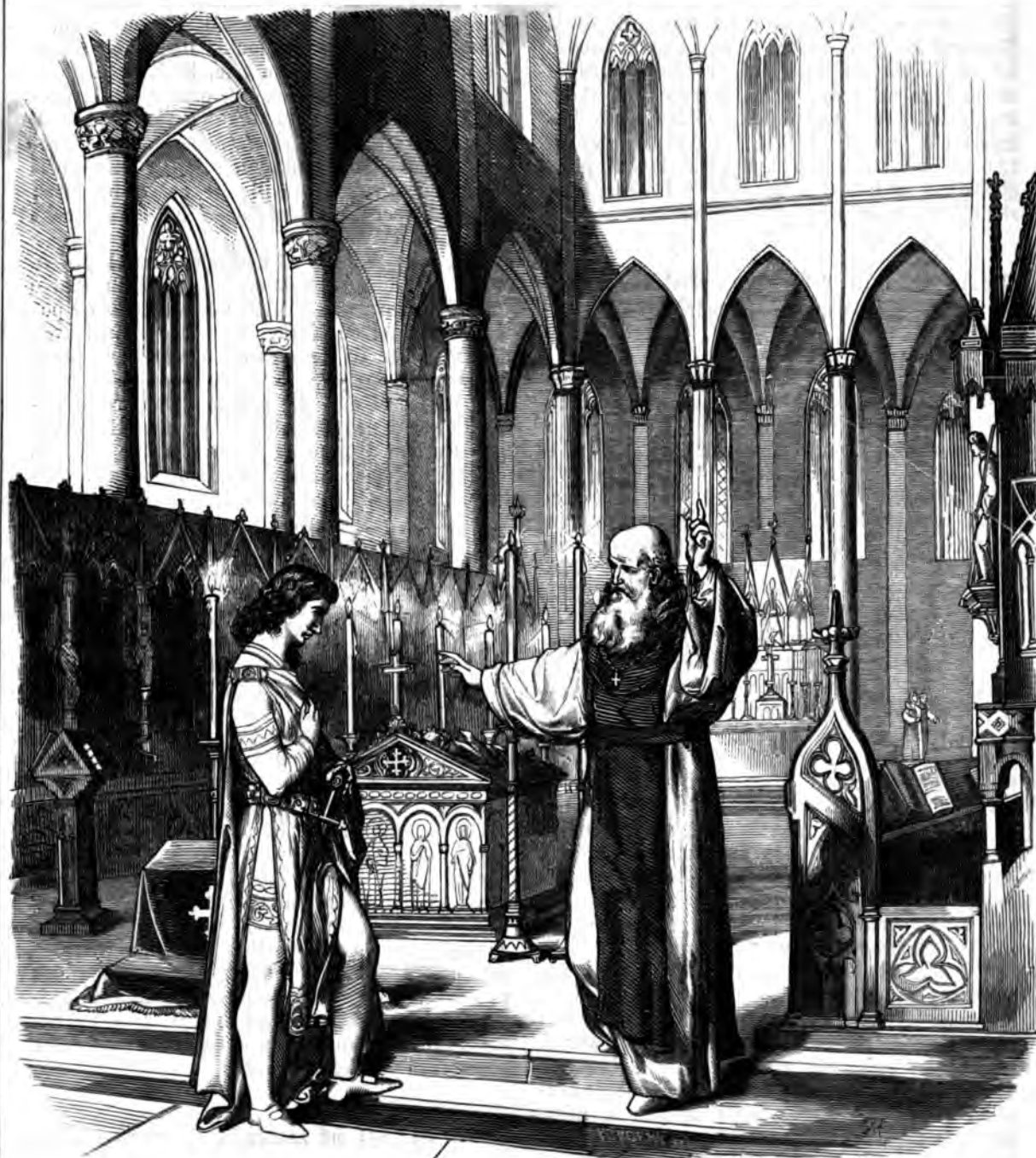
Ještě větší lehkomyšlnost ukázal Václav III. způsobem, jakým zadal své právo na království Uherské. Tam totiž vždy ještě byla strana mezi stavy zemskými jemu věrná a příchyná, a král Václav máje korunu a říšské klénoty uherské v moci své, vždy ještě musel za pravého, korunovaného krále Uherského považován býti. Tu však se k němu přilichotil Ota, vojvoda Bavorský, i vyžádal si na něm práva na království Uherské, a jako na znamení toho, i korunu a říšské klénoty. Nejinak než jako nějaké obtížné maličkosti pozbyl se Václav tím způsobem království Uherského: sezval sobě příchynlé pány uherské do Brna, kamž

s ním také bavorský Ota přišel, a tu se svolením pánův uherských odevzdal slavným způsobem tomu Otovi korunu a meč sv. Štěpána, a přenesl na něj všechno své právo na království Uherské. Ota Bavorský šel potom do Uher, a byl také skutečně hned ještě toho r. 1305 v královském Bělehradě korunován na království Uherské. Však mu to nic nepomohlo; Karel Robert, protikrál, byl mnohem silnější a Otu z Uher vypudil. Václav III. svou lehkomyšlnost ještě i tím dovršil, že slib manželský r. 1298 Alžbětě, jediné pozůstalé dceři posledního Uherského krále Ondřeje III., daný za neplatný a zrušený vyhlásiti dal, a tak dokonale všeho práva a spojení s královstvím Uherským se zhostil.

Svatby krále a jeho sestry Anny.

1305—1306.

Takové lehkomyšlné jednání ve věcech politických ukazovalo zřejmě, že mladý král ještě panovati neumí: avšak kterak mohlo se očekávat od něho panovnické moudrosti, když ani sám sebou vládnouti neuměl, stav se záhy otrokem zlých náruživostí a nezřízených chťů. Povídají někteří, že prý již za svého tříletého panování v Uhřích od mladých šlechticů k nestřídnému pití svésti se dával: nyní však po smrti otcově nemaje již nikoho nad sebou, starých věrných rádcův otcových počal se vždy více vzdalovati, a s mladými pány z české šlechty uzdu prostopášným choutkám pouštět. Brzy počal nedbati vážnosti svého vysokého postavení, mařil čas mrzkými zábavami, noci trávil s rozpustilými soudruhy svými ve kvasích a pustých radovánkách, ano s nimi i po Praze se toulával, a do nectných skryší obecných nevěstek zalézal. Někteří rozumní pánové čeští vidouce nepořádné a nemravné živobytí mladého krále chtěli tomu přítrž učiniti, radíce mu i prosíce, aby vstoupil ve stav manželský. Učinil jim v tom po vůli, a zřekna se již před tím Alžběty, královské dcery uherské, oznámil, že jest Fiola, dcera Těšínského knížete Měška, jeho lenníka, nejpřednější krasavice svého času, jeho nevěstou. Všichni se tomu divili, že tak chudou nevěstu sobě vyhledal, a brali proto ač neprávě české pány v podezření, jakoby proto k tomu manželství byli radili, aby snatkem s dcerou některého mocného krále neb knížete proti nim, pánům českým, příliš velké moci nenabyl. Slavena jest tedy svatba mladého krále Václava s Fiolou Těšínskou hned 5. října r. 1305 v Praze s velkou nádherou a hluchými radovánkami.

Václav III. napomenut u hrobu otce svého od opata Konráda. (Str. 1043.)

(128.)

Svou nejmladší vlastní sestru, Markétu, teprv devítiletou, zaslíbil Václav v manželství Boleslavovi, knížeti Vratislavskému, a byla také

tohoto roku 1305 do Vratislavi na vychování až do dospělých let odvezena. Druhou sestru, Alžbětu, odevzdal do kláštera u sv. Jiří, kdež

pod ochranou tety své, kněžny-abatyše Kunhuty Přemyslovny, na duchu i na těle prospívala. Nejstarší konečně sestru svou, Annu, provdal mladý Václav za Jindřicha, vojvodu Korutanského, syna někdy Menharta, hraběte Tyrolského, kterýž byl jeden z předních nepřátel krále Přemysla Otakara II. Svatba Jindřicha Korutanského s Annou Českou slavena jest s obyčejnou nádherou a hojností v Praze již následujícího roku 1306 dne 13. února.

Kterak Václav III. svůj mrzký život nepolepšil a jaké napomenutí obdržel.

1306.

Krásná Fióla Těšínská nebyla s to, aby svého manžela na lepší cestu přivedla. Václav od svých svůdníkův nemohl pustiti, a bylo obáván, že tento někdy tak nadějný král bude nejopovrženějším zhyrálcem. I často se nyní stávalo, že když mu na nočních kvasích víno hlavu pomátlo, chytřejší z jeho společníkův rozličné milosti a dary na něm vyprošovali, ten hrad, onen město, jiný ves nějakou sobě přiležitou, a on hned všechno dával. Tito chytráci pak hned ráno na to chodívali na nejvyššího kancléře Petra z Lomnice, Vyšehradského probošta, žádajíce, aby jim na darování královská listův vydal a královské pečeti k nim přivěsil. Nejvyšší kancléř ovšem se zpěchoval, a takové nerozumné, proti zemskému řádu vydané rozkazy opilého krále vyplniti se zdráhal. Tu však tito nešlechtníci krále k zlosti proti kancléřovi popuzovali, král si na kancléře dupnul, a on musel poslouchati. Tak začal mrhati Václav III. statky korunní jako někdy jeho praděd Václav I. Mladí dvořané, rozpustilí společníci královi, byli ovšem často od svých otcův k tomu nastrkování, aby výše řečeným lehkým způsobem rozmnožili rodinné jmění své na ujmu koruny.

Přicházela také okamžení, že Václav vystřízlivěv pošetilost svého jednání poznával, a kancléře jakož i jiné poctivé rádce své za to i chválil, že se protivovali tomu způsobu, kterak nešlechtní společníci při hýření jeho dobroty ve zlé užívali. Jednou prý Václav, jak vypravuje kronikář Beneš z Weitmile, jsa rozhorlen na pány, kteří na něm hradův i statkův nešlechtně vyloudili, postavil sobě tolik nových nádob na stůl, kolik těch pánův bylo statky jeho držících. Pak vzal kyj a počal ty nádoby, dávaje jim jména pánův těch, zlostně roztloukati, volaje pokaždé: „A ty pane Hynku (anebo Smile, Vítku, Tomo, jak se každý jmenoval), vrať mně

můj hrad, město nebo ves, kterou ode mně nešlechtně držíš!“ A když tak všechny pojmenoval a ty nádoby roztloukl, dodal prý řka: „Tak srazím hlavy všem těm, kteří se mi zprotivují!“ Však pohřichu, tak dalece se již přemoci nemohl, aby byl toho hýření zanechal. Pánové pak, kterým se to doneslo, jakou kratochvíli sobě král soukromí s jejich jmény přistrojil, mezi sebou pravili: „I což sobě myslí tento chlapec? Necháme-li ho tak, všechny nás zkaží a vyžene.“

A jako Václav lehkomyšlně zadal Míšeň, Cheb a korunu Uherskou, tak rovněž nedbal o Polské království. Vladislav Lokýtek, maje pomoc uherskou od Karla Roberta, počínal svou moc v Polště již velmi šířiti, a Václav na obra-nu nemyslí.

Tu přišel den 21. června 1306, roční památka smrti nebožtíka krále Václava II. Mladý král s celým dvorem na Zbraslav se odebral, aby byl přítomen zádušným mšem při hrobě královském. Skončily se služby Boží, vytratil se lid ze chrámu, jen mladý král ještě na modlitbách trval před hrobem otce svého. Tu přistoupil k němu vážný stařec, Konrád, opat Zbraslavský, starý přítel nebožtíka krále, jehož mladý Václav sám nejinak než otcem jmenoval, i jal se k Václavovi taktó mluvit řka: „Pane a králi můj! až posud jsi nejevil cností pravých a královských, kterými se skvěl otec tvůj; to však se spíše tvému mladému věku než tobě přičítati může; viz, druhý rok tvého kralování dnes začíná, proč pro věrnost, kterou k tvé milosti lnu, prosím, hled s celou duší obnoviti dobré spůsoby a cnosti otce svého, chraň se špatných společníkův a Boha před očima měj; tak budou rozmnožena léta tvá, dosáhneš věku požehnaného, a radovati se budou všickni národové tobě poddaní“. Vážné okamžení mocně působilo na mysl krále mladého, byl hluboce dojat opatovou řečí, a neměl mu za zlé smělost jeho slov. Změnil prý potom skutečně spůsob života svého, jak potom sami dvořané království o tom do kláštera vzkázali. Není pochybnosti, žeby byl ještě pravou cestu života a panování nastoupil, kdyby byl pohřichu déle žil.

Václav III. byl od zákeřníka v Olomouci zabit.

1306 4. srpna.

Z Polska docházely zprávy povážlivé, kterak tam Vladislav Lokýtek vždy dále moc svou rozšiřuje; kníže Mikuláš Opavský a pan Jindřich z Lipé, náměstkové čeští, onen

v Krakově tento ve Velkém Polště, oznamovali, že se déle nebudou moci držeti, nepřijde-li jim brzká pomoc od krále. Takové oznámení vytrhlo pojednou mladého krále z posavadní nečinnosti, i svolán jest rychle sněm českých a moravských stavů do Prahy. Stavové na tom sněmu k něčemu svolili, k čemu by se v jiném čase sotva byli odhodlali; dali totiž vyhlásiti všeobecnou válečnou hotovost k zachránění království Polského. Polska jsouc zvláštní korunou k České koruně nepatřila, a stavové koruny české pouze pro obhájení vlastních zemí k takové hotovosti zavázáni byli. Zbrojilo se tedy v celé zemi, a všichni bojovní zástupové k Olomouci táhli, odkud je mladý král sám proti Vladislavu Lokýtkovi do Polska vésti a tak své první tažení počítí měl. Král Václav III., nežli Čechy opustil, ještě jednou ku konci července do kláštera Zbraslavského přišel, a z pouhé marnivosti myslí mladistvé, která sobě v drahocenných věcech libuje, skvostný zlatý kříž a asi dvacet jiných klénotův, jež všechny jeho otec do Zbraslavi daroval, na opatu Konrádovi jen na krátký čas si vyžádal, a je pak všechny na nic zlého nepomysle s sebou na Moravu vzal. Tyto věci s jinými královskými klénoty potom v Olomouci zmizely, klášter pak se s nimi větším dílem více neshledal.

Král Václav prvního srpna z Prahy vyjel, k svému vojsku do Olomouce přišel a v domě kapitulního děkana vedle hlavního chrámu sv. Václava se ubytoval. Černá zrada, která nejraději v temné noci zločinné své skutky páše, tuto za jasného dne na svou oběť číhala. Byl den 4. srpna velmi parný, a král o polednách se trochu položil a pospal. Kromě prý komorníka nebylo tu při králi nikoho. Potom se král probudil, a maje nějakou touhu vzdychal a jal se na děkana volati, aby k němu přišel. Volaný bezpochyby hned neslyšel, a že králi horko bylo, pouze v košili a v lehkém svrchním rouše ven na chodbu vyšel, aby se trochu ochladil. Chodba vedla na výstupek při hradbách, a tu v okamžení vyskočil na krále lotr jakýs, a vytáh dýku z pochvy tři rány jemu zasadil, tak že hned tu mrtev padl a duši vypustil. Stal se pokřik veliký, strážníci k místu tomu běželi, a do rukou jim vběhl s krvavou zbraní v rucerytí z královského komonstva jmenem Konrád z Botenšteina, Durynek rodem. Dřív než mohl slova promluvit strážníci naň se obořili a hned na místě na kusy jej rozsekali. A tak se nemohlo zvědět, zdali on neb někdo jiný tento zločin spáchal, a kdoby jej k němu byl navedl neb najal.

Jako z čista jasna hrom udeří, dům, dvůr i celý majetek ohněm ztraví, tak neočekávaně tento osudný příběh celý Český a Moravský národ omráčil. Každý tužil neštěstí a zkázu, jakáž hrozila nyní vlasti v pádu tomto přesmutném; neboť pojednou uprázdněn a osiřál jest Přemyslovicův trůn na hradě Pražském, a nikdo nevěděl, co z náhlého toho zmatku může přijíti. V prvním rozčilení všichni bědující výčitky sobě vespolek dělali, po příčině královraždy pátrali, toho i onoho z ní vinili: jedni nařknutí na české pány vrhali, že prý se jim zachťovalo statkův královských, jiní zas, a to velmi hlasitě, na Albrechta, císaře, domněnku měli, a ještě jiní jinak hádali, a na stopu a původ toho zločinného skutku přijíti chtěli. Píše o tom Petr Zbraslavský: „Všichni tomu se divíme, že o tom pachateli tak náramného zločinu, kdo by jím jistě byl, až podnes nevíme (psalť to roku 1316). Zda-li ten neb onen vinný jest, nevím, Bůh to ví.“ A tak věčná tma zahluje původce onoho černého skutku, který mladý život posledního Přemyslovíce přetrhl, zašla hvězda veleslavného rodu královského, kterýž měl počátek od Přemysla Stadického, v Čechách po šest set let panoval, a z kterého pošlo knížat panujících v Čechách třicet dva a králův sedm.

Někteří Přemyslovici vynikali panovnickou moudrostí, někteří prosluli myslí udatnou, někteří také upřímně pečovali, jak by národu Slovanskému samobytnost a šťastnou budoucnost pojistiti mohli; jejich snažení mařili však zas mnozí jiní, a pouštějíce uzdu svým nezřízeným vášním nersvornost plodili, celý národ v rozbroj a ve zkázu vrhali, pro osobní zisk Německým císařům ve služebnost se dávali, a v této podlé službě udatností českých vojsk pomáhali jiné svobodné národy k užítku hrdých násilníkův podmaňovati.

Poslední králové konečně, mohouce národ Slovanský nejvíce zvelebiti, trvalé neodvislosti jemu zjednati a blahobytu jeho pevné základy položiti, cizí národ do země uvedli, slovanské řády s cizími promíchali, a sami takto k zlehčení vlastních přirozených poddaných pomáhajíce od cizích jen nevdek, zradu a záhubu si připravili.

Přes to všechno sláva budiž památce Přemyslovicův, knížat a králův našich slovanských! Duchu časův svých podléhající a okolnostem často velemocným platně odpírati nemohouce, nebyli právě horší mnoha jiných knížat souvěkých, ovšem pak velmi často nad ně vynikali, a národ Český za jejich panování dosáhl takového stupně křesťanského vzdělání jak v na-

ukách tak v uměních, že za žádným sousedním národem, ani německým ani slovanským, pozadu nejen nezůstal, nýbrž na mnoze je i předčil, jakž později na svém místě povědino bude.

Násilnou smrtí královou zastaveno jest tažení do Polska; čeští náměstkové v Polště vidouce nezbytí, hrady a města, jež obsazeny měli, opustiti musili, a tak Vladislav Lokýtek rychle v držení celého Polského království se uvažal.

Tělo zabitého krále Václava III. pochováno jest s velikým pláčem v Olomouckém biskupském chrámě u sv. Václava, až pak po čase sestra téhož krále, Alžběta, královna Česká, je r. 1326 odtud dala vyzdvihnouti, do kláštera Zbraslavského převezti a 3. října řečeného roku vedle ostatkův otce jeho Václava II. v královské kryptě Zbraslavské pochovati.

Václav III., poslední Přemyslovec, v Olomouci úkladně zabit 1306 4. srpna.

(129.)

Konec I. knihy.

Obsah první knihy.

Hlava I.		Stránka		Stránka	
Úvod.					
	Stránka				
Země Česká a Moravská . . .	1	Samo 622—662 (obr. 10.) . .	61	Nové války s Ludvíkem Němec-	
Prvopočátky	3	Frankové	62	kým 869	128
Prabydlitelé (obr. 1. a 2.) . .	7	Samovy války s Franky 630—		Svatoplukova srážka a Rastisla-	
Bojové 388—12 př. Kr. . . .	—	632	—	vův konec 870 (obr. 21.) . .	130
Markomani 12 př. Kr. — 450		Ostatek Samova panování . .	66	Snížení a opětné povýšení Mo-	
po Kr.	11	Krok	67	ravy 870—871	132
Slované	17	Krokovy dcery (obr. 11.) . .	68	Svatopluk 870—894	133
Osazení se Slovanů v Čechách		Kazja	—	Poslední válka Moravanův a Če-	
a na Moravě	25	Tetka	69	chův s Ludvíkem Německým	
Praotec Čech (obr. 3.)	—	Libuša	—	872	134
Rozličná plemena	27	Libušin soud (obr. 12.) . . .	70	Sv. Method biskupem Pannon-	
Osady a jejich jména	—	Přemysl Oráč (obr. 13., 14.)	71	ským 870—874	135
Spůsob nejstarších osad. Dědi-		Přemysl a Libuša. Okolo 732.		Moc a velikost říše Moravské	
ny, obcíny	29	(obr. 15.)	79	za Svatopluka 874—884 . .	139
Hrady	30	Dívčí boj (obr. 16.)	83	Sv. Method arcibiskupem Mo-	
Domácí řády pohanských Če-		Nezamysl, Mnata, Vo-		ravským 874—883	141
chův a Moravanův	—	jen, Vněslav a Kře-		Svatopluk získal Pannonii 884	
Více a sněmy	33	zomysl (obr. 17.)	88	Svatoplukovo ostatní panování	
Bájesloví starých Slovanův . .	—	Pověst o Horymírovi	91	a poslední vojny 885—893 .	148
Místa pohanské modloslužby .	39	Němci, Slované, Avarové a Ka-		Svatoplukova smrt 884 (obr. 22.)	150
Pohanské chrámy	41	rel Veliký 789—814	92	Mojmír II. 894—907	153
Modly (obr. 4.)	—	Záboj a Slavoj, před rokem 805		Pád říše Moravské a záplava	
Kněží a žreci	43	(obr. 18.)	94	Maďarská 907	156
Spůsoby modloslužby	44	Války Karla Velikého proti Če-			
Výroční svátky pohanské . . .	45	chům 805—807	99		
Pohanská pohřebiště (obr. 5.,		Kníže Neklan	100		
6., 7., 8., 9.)	47	Vlastislav	101		
Soudní řády	51	Bitva na Tursku	102		
Vojenské řády	52	Vlastislavův syn a Durynek (o. 19.)	105		
Hospodářství a průmysl našich		Kníže Mostivít 840—870 . . .	108		
pohanských předkův	53	Pokřestění čtrnácti českých le-			
Jejich kroj	54	chův a války s Ludvíkem Ně-			
Jejich domácí život, národní cno-		meckým 845—874	109		
sti a chyby	57				
Hlava II.		Hlava III.		Hlava IV.	
Příběhy za věku pohanského, vy-		Říše Moravská.		První věk křesťanský v Čechách.	
pravované dle podání a cizích					
letopiscův.					
Duryňkové 5. a 6. stol.	59	Moravané	113	Kníže Bořivoj I. 870—894	
Avarové 558—662	60	Knížata Mojmír a Přibina		(obr. 23.)	157
		830—846	114	Uvedení křesťanství do Čech	
		Rastislav 846—870	115	(obr. 24.)	162
		Sa. Konstantin (Cyrill) a Method	117	Čtení o sv. Ivanu	165
		Příchod ss. Konstantina a Me-		Kn. Spytihněv I. 894—905	170
		thodia na Moravu 863 (o. 20.)	121	Kníže Vratislav II. 905—921	172
		Konstantin a Method v Římě		Smrt sv. Ludmily 921 (obr. 25.	
		867—871	125	a 26.)	174
				Vladaření kněžny Drahomíře	
				921—923	177
				Panování kníž. Václava I.	
				Svatého 923—935 (obr. 27.)	179
				Smrt sv. Václava 935 (obr. 28.	
				a 29.)	186
				Boleslav I. přijímám Ukrut-	
				ný 935—967 (obr. 30.) . . .	192
				Kněžna Důbravka a pokřestění	
				Polákův 966	198

Obsah knihy první.

	Stránka
Smrt Boleslava I. a proměny v Čechách 967	199
Kníže Boleslav II. Pobožný čili Štědrý 967—999	200
Kněžna Mlada	202
Založení biskupství Pražského 973	204
Založení kláštera u sv. Jiří na hradě Pražském 978	206
Další panování kn. Boleslava II. 973—982	207
Vojtěch Slavníkovice, druhý biskup Pražský 982 (obr. 31.)	209
Vojenské výpravy kn. Boleslava II. 983—984	214
Biskupování sv. Vojtěcha 983—989	215
Svatý Vojtěch ponejprv v Římě 989—992	220
První válka mezi Čechy a Poláky 989—992	222
Návrat sv. Vojtěcha z Říma 992	224
Druhé biskupování sv. Vojtěcha 992—995	225
Založení kláštera Břevnovského 992—993	226
Sv. Vojtěch a Vršovici 995	227
Druhý odchod sv. Vojtěcha do Říma a válka proti Slavníkoviciům 995	228
Putování sv. Vojtěcha po cizích zemích a jeho mučnická smrt 996—997 (obr. 32.)	231
Volba nových biskupův, Strachkvasa a Chrástka, založení kláštera Ostrovského 997—999	238
Smrt Boleslava II. Jeho rodina. 999	240
Stav země ku konci 10. století. Kníže a zřízení vlády	241
Tehdejší župy v Čechách	244
Pomezí les a zemské brány	250
Tehdejší Praha, Vyšehrad a jiné hrady	251
Tehdejší rozdíly stavů	255
Tehdejší soudy, zemská břemena a daně	257

Hlava V.

Jedenácté století.

Kníže Boleslav III. Ryšavý 999—1003	261
Kníže Vladivoj 1002—1008	263
Jaromír, Oldřich a Vršovci	264
Návrat Boleslava Ryšavého 1003	266
Boleslav Chrabrý pá-nem v Čechách. 1003—1004. (obr. 33.)	268
Kníže Jaromír 1004—1012	273
Další válka proti Boleslavovi Chrabrému 1004—1005	274
Čtení o pěti svatých bratřích	276
Další panování knížete Jaromíra. 1006—1012	277
Dívka Božena kněžnou (obr. 34.)	278

Kníže Oldřich 1012—1037	281
Pražští biskupové Ekkard a Izso. 1017—1030	284
Osasování se Němcův v pomezích lesích	285
Kníže Oldřich mezi voliči nového císaře 1024	288
Smrt Boleslava Chrabrého, proměny v Polště a na Moravě. 1025—1030	289
Kněžic Břetislav dobyl Moravy 1028	290
Kterak Břetislav Jitku z německého kláštera unesl. 1029. (obr. 35.)	292
Nový biskup Šebř. 1030. 4.	295
Války v Uhřích a Polště. 1030—1032	296
Sv. Prokop a začátky kláštera Sázavského. 1032 (obr. 36.)	297
Poslední leta knížete Oldřicha. 1033—1037	303
Oldřichův pohřeb. Nastolení Břetislavovo. Jaromírova smrt. 1037—1838 (obr. 37.)	304
Kníže Břetislav I. 1037—1055	307
Vítězné tažení do Polska 1038—1039	309
Vyzdvížení těla sv. Vojtěcha ve Hnězdně 1039 (obr. 38.)	310
Slavný návrat z výpravy polské 1039 (obr. 39.)	316
Břetislavovy nesnáze s císařem 1039	318
Břetislavovy nesnáze s papežem. 1039—1040	320
Vítězství nad Jindřichem III. u Domažlic 1040 (obr. 40. a 41.)	324
Neslavné pořízení Sasův 1040.	328
Druhá válka s Jindřichem III. nešťastná 1041	330
Kterak Břetislav I. o bezpečnost říše své se staral	334
Břetislavova pobožná zakládání Zlaté hory Jilovské	335
Smrt sv. Vintře a nové nadání kláštera Břevnovského 1045	336
Posvěcení kostela sv. Václava v Staré Boleslavi 1046 (obr. 42.)	338
Založení kláštera Rejhradského 1048	339
Války v Uhřích 1043—1051	—
Smrt kněžny Boženy a nadání kostela Boleslavského 1052	340
Klášter Sázavský a smrt svat. Prokopa 1053	343
Kterak Břetislav I. se staral o zaopatření synův svých. Před rokem 1054	346
Mladý kníže Svytichův a abatyše. Asi r. 1054.	347
Břetislavův zákon o posloupnosti 1054	348
Smrt knížete Břetislava I. 1055 (obr. 43.)	350
Kníže Svytichův II. 1055—1061	—

První odboj Přemyslovcův Moravských 1056	352
Kníže Vratislav a jeho matka Judita v Uhřích 1056—1058	354
Spytihněvova biskupská kápí, jeho pobožnost a spravedlivost (obr. 44.)	355
Vypuzení slovanských mnichův ze Sázavy 1058	357
Založení proboštství Litoměřického okolo r. 1058	361
Nová stavba chrámu sv. Víta v Praze 1060 (obr. 45.)	362
Kníže Vratislav 1061—1092	363
Kterak se kníže Vratislav na Matislavovi pomstil 1061	364
Válka s Poláky 1061	366
Vratislav podruhé ovdověl a po třetí se oženil 1062—1063	—
Založení biskupství Olomouckého 1062—1093	—
Návrat slovanských mnichův do Sázavy 1064	368
První německá osada v Čechách Smrt biskupa Šebř. Příběhy před volbou biskupa Jaromíra 1067	369
Opravy kapituly Pražské skrze probošta Marka 1068	374
Počátky kapituly Vyšehradské. Okolo 1070	375
Kterak se Jaromír k biskupovi Olomouckému zachoval 1070 a 1071	377
Nejbližší následky Jaromírova násilného skutku 1071	378
Jaromír v Římě obžalován 1072	379
Další příběhy ve pří proti Jaromírovi 1073—1074	381
Biskupové Jaromír a Jan v Římě 1074—1075	383
Snahy papeže Řehoře VII. 1074—1075	386
Začátek spolku s císařem Jindřichem IV. a dobytí Mněně 1075	387
Nové tažení do Sas. Začátek císařova sporu s papežem 1076—1077	388
Založení kláštera Hradištského na podhradí Olomouckém. 1078	390
Vratislav pomáhá císaři Jindřichovi proti Rudolfovi Švábskému Vratislav a národ Český si přeji slovanských služeb Božích. 1078	392
Vratislav zase pomáhá Jindřichovi proti Rudolfovi Švábskému 1080	—
Pap. Řehoř VII. zapověděl užívání jazyka slovanského 1080	393
Porážka císaře Jindřicha nad řekou Halštou 1080	394
Vratislav žádal na císaři propůjčení královské koruny. Výprava Římská 1081	395
První válka mezi Čechy a Ra-	

Obsah knihy první.

	Stránka
kušany. Vítězství u Mailberka 1082, 12. května	397
Dobytí Říma pomocí Čechův. 1083 2. června (obr. 46.)	399
Návrat Čechů z Říma a jaká se Viprechtovi odměna dostala. 1084	401
Biskup Jaromír vymohl spojení biskupství Moravského s Českým 1086 29. dubna	403
Císař Jindřich IV. Vratislava II. královskou korunou ozdobil 1086, bezpochyby 30. dubna	404
Založení kláštera Opatovického 1086	405
Smrt Olomouckého knížete Oty Sličného 1086 9. června	—
První korunovace v Praze 1086 15. června (obr. 47.)	—
Prospěchy a nesužaze krále Vratislava 1086 a 1087	406
Vratislav zase svou zem Míšeňskou opanoval 1087	409
Kterak se kralevic Břetislav v nečas v řece koupal 1087, 10. července	410
Král Vratislav Olomoucké biskupství obnovil a nadání Vyšehradské kapituly dovršil 1088	411
O zahynutí Benedy, českého pána 1088	412
Biskup Jaromír ze země odešel a v Uhřích umřel. 1809, 26. června	414
Pražský biskup Kosmas a Sá-zavský opat Božetěch 1090 (obr. 48.)	417
Král Vratislav táhl proti knížatům Moravským 1090	420
Kterak Zderad před Brnem zabít jest 1090, 11. července (obr. 49. a 50.)	420
Kněžna Vilburka pokoj mezi bratříma zjednala 1090 (o. 51.)	422
Břetislav se proti svému otci pozdvihl 1090	424
Biskupové Pražský a Olomoucký jeli pro své potvrzení k císaři 1091—1092	428
Smrt krále Vratislava II. 1092, 14. ledna	429
Kníže Konrad 1092 od 20. ledna do 8. září	430
Kníže Břetislav II. 1092—1100	431
Podvod nepravého biskupa 1093	432
Válka s Vladislavem, králem Polským 1093	433
Vysvěcení biskupův a sňatek knížete Břetislava 1094	435
Nová válka s Poláky 1095—96	—
Křižáci v Praze činili Židům násilí 1096	437
Konec slovanské služby v klášteře Sázavském 1096—1097	439
Kterak Břetislav II. s Židy sobě poradil 1098	441

	Stránka
Heřman, nový biskup Pražský 1099	441
Břetislavovo jednání u císaře v Řezně 1099	443
Břetislavova výprava do Moravy 1099	444
Kralevic Polský mečinošem knížete Českého 1099	445
Biskup Heřman 1100	446
Bořivojův sňatek a dobytí hradu Rakous 1100	447
Kníže Břetislav II. úkladně zabít 1100, 22. prosince (o. 52.)	448

Hlava VI.

Dvanácté stol. Od r. 1100—1197.

Kníže Bořivoj II. 1100—1107	451
Oldřich Brněnský marně o trůn český válku vede 1101	453
Válka s Poláky 1102—1104	454
Bořivoj II. táhl císaři proti jeho synovi na pomoc 1105	455
Svatoplukův první pokus o trůn Český 1105	457
Svatopluk na trůn Český dosedl 1107, 14. května	458
Kníže Svatopluk 1107—09	460
Svatopluk z německého vězení se vykoupil 1107	461
Svatopluk pomáhá císaři ve válce proti Uhrům 1108	462
Bořivoj II. s Poláky Čechy porazil 1108	464
Strašná záhuba Vršovcův 1108 (obr. 53.)	467
Svatopluk táhl podruhé proti Uhrům a oko stratil 1108	470
Svatopluk po třetí do Uhertáhl 1109	—
Svatopluk s císařem proti Polákům táhl a život ztratil 1109, 21. září	471
Založení kláštera Třebíčského okolo r. 1109	472
Kníže Vladislav I. 1109—1117	473
Bořivoj se dostal do Prahy 1109—1110	474
Císař Jindřich V. v Rokycanech knížata soudil 1110	477
Ota II. Olomoucký byl od Vladislava jat a uvězněn 1110	479
Vpád Polákův, bitva u potoka Trutiny 1110	481
Kterak nastalo smíření mezi Vladislavem a jeho příbuznými 1110—1111	485
Čechové s císařem v Římě 1111	486
Kterak se knížata Soběslav a Ota Olomoucký špatně zachovali 1113—1114	488
Konečné úplné smíření mezi Přemyslovci 1114—1115	490

	Stránka
Vladislav I. dovršil založení kláštera Kladubského 1115	492
Bitva s Uhry na Hluckém poli 1116 15. května (obr. 54.)	493
Kterak opět Bořivoj II. na český trůn dosedl 1117 (o. 55.)	497
Bořivoj II. 1117—1220	499
Vladislav I. zase sám kníže. Českým 1120—25	500
Soběslav zase zapuzen 1123	503
Osudy Viprechta Grojského a jeho smrt 1110—1124, 22. kv.	—
Smrt knížete Bořivoje II. 1124 2. února (obr. 56.)	508
Svatba české kněžničky. Žid Jakub 1124	—
Poslední doby a smrt knížete Vladislava I. 1124—1125, 12. dubna (obr. 57.)	510
Kterak se dotud v Čechách a na Moravě zmohlo vzdělání, nauky a umění	514
Kníže Soběslav I. 1125—1140	516
Smrt kronikáře Kosmasa 1125, 21. října	517
Neslušné žádosti císaře Lothara 1125	518
Slavné vítězství u Chlumce 1126, 18. února	519
Proměny v panovnickém rodu, smrt některých znamenitých osob 1126	525
Kaple sv. Jiří na Řípu. Sjezd Soběslavův s králem Uhersk. 1126 (obr. 59.)	526
Soběslav pomáhá císaři v Němcích. Nejvyšší číšníctví svatě říše Římské 1127—1128	528
Stavba pomezních hradův. Pokutování moravských knížat 1126—29	531
Tažení do Uher a do Němec 1129—1130	532
Spiknutí proti životu Soběslavu odkryto 1230 (obr. 60.)	533
Přenešení kapituly Olomoucké 1131	539
Kterak se biskup Menhart z nářku vyvedl 1131	—
Příběhy v roce 1132	541
Příběhy v roce 1133	543
Příběhy v roce 1134	—
Příběhy v roce 1135	546
Příběhy v roce 1136	547
Sjezdy Soběslavovy s králem Uherským a Polským 1137	549
Soběslav vyhledával přátelství císa. Konráda III. 1138	550
Založení kláš. Želivského 1139	551
Kníže Soběslav zase císaři pomáhal 1139	552
Premonstráti. Biskup Jan I. umřel 1139	553
Smrt knížete Soběslava I. 1140, 14. února	554
Kníže Vladislav II. 1140—1173	555

Obsah knihy první.

	Stránka
Založení kláštera Strahovského 1140	557
Ráznost Vladislava II. Založení kláštera Doksanského 1141	558
Spiknutí Moravských knížat a Českých pánův 1142	563
Domácí válka mezi Čechy a Moravany 1142	—
Bitva mezi Čechy a Moravany pod Vysokou 1142, 25. dubna (obr. 61.)	564
Konrád Znojemský Prahy dobýval 1142 (obr. 62.)	565
Biskup Zdlk. Oprava Pražského hradu a jeho kostelův 1142 (obr. 63.)	567
Založení kláš. Sedleckého 1142	569
Kterak Vladislav II. Moravská knížata potrestal 1143 (o. 64.)	571
Působení kardinala Guidona. Moravští knížata na milost přijati 1143 a 1144	572
Biskup Zdlk byl od Moravských knížat přepaden 1145	574
Kláštery v Litomyšli, Doksanech a Plasích 1145 (obr. 65.)	579
Konrád Znojemský od Vladislava II. pokoušen 1146 (obr. 66.)	580
Druhé křížácké tažení do Palestiny 1147	588
Biskup Zdlk s knížaty Moravskými na křížáckém tažení do Pomořan 1147	586
Kníže Děpold, správce země, a kníže Soběslav 1147 a 1148	587
Kníže Vladislav II. v Cařihradě, v Rusích a v Polště 1148	—
Nový biskup Pražský Daniel. Klášter Želivský a Louňovický 1148 a 1149	588
Útěk knížete Soběslava 1150	590
Úmrtí biskupa Zdika, knížat Konráda a Spytihněva i kněžny Gertrudy 1150—1151	—
Císař Bedřich I. bere nepokojné Přemyslovce ve svou ochranu 1152—1156	592
Vladislav II. s císařem Bedřichem I. se smířil 1156	594
Svatba a úmrtí v panující rodině 1156—1157	597
Válečná výprava do Polska. Počátek knížat Slezských 1157	598
Biskupa Daniele poslování v Uhřích a ve Würzburgu 1157	599
Vladislav II. byl za Českého krále vyhlášen 1158, 11. ledna (obr. 67.)	600
Přípravy k Milánskému tažení 604	604
Tažení do Lombardie 1158	606
Přeprava přes řeku Addu 1158, 23.—25. července (obr. 68.)	608
Boje před Milánem 1158 (o. 69.)	612
Kterak se Milán císaři poddal 1158, 23. srpna a 8. září (obr. 70.)	617
První křížovníci Johanité v Čechách 1159	620

	Stránka
Kterak biskup Daniel v Itálii císaři sloužil 1159—1160	622
Soběslav Olomouce se zmocnil a podruhé na Přimdu do vězení vsazen byl 1161	623
Čechové podruhé před Milánem 1161	626
Čechové potřetí před Milánem, pomáhali to město získati 1162 (obr. 71.)	628
Slavná výprava proti Řeckému císaři do Uher 1164 (obr. 72.)	630
Helena, nevěsta Řeckého carevice Petra Komnena 1165	635
Čtvrtá jízda Čechův do Itálie, smrt knížete Děpolda a biskupa Daniele 1167—1168	636
První kamenný most Pražský. Danielovi nástupci na stoličce biskupské 1166—1167	638
Český kralovic Vojtěch, arcibiskup Salcburský 1168—1170	639
Vojslav, dvořanin králův, zabit od knížete Svatopluka 1170	640
Král Vladislav I. vládu složil 1173	643
Kn. Bedřich. Soběslav II. s Přimdy prop. 1173 (obr. 73.)	644
Smrt krále Vladislava I. 1174, 18 ledna	648
Soběslav II. s příjmím „kníže seleký.“ 1173—1178	650
Kterak Čechové zas ve službě císařské do Itálie táhli a s hanbou se vrátili 1174 a 1175	652
Válka s Rakušany 1175—1176	653
Soběslavova štědrost k duchovenstvu. Klášter v Hradišti nad Jizerou 1175—1178	655
Soběslavův mocný list Němcům daný asi r. 1178	656
Císař knížeti Bedřichovi Čechy v léno dal 1177	657
Kterak si Soběslav II. počínal a trůn svůj bránil 1177—1188	658
Kn. Bedřich 1178—89 (o. 74.)	660
Soběslav II. zase na Skále, ze země ušel a umřel. Sjezd v Chebě 1179—1182	663
Těžká berně. Kněžna Alžběta. Pražští biskupové. Klášter Kounický 1179—1180	665
Kníže Bedřich zase s Čech zapuzen. Císař Moravu německým markhrabstvím jmenoval 1182	668
Biskupové. Johanité. Opat Gotšalk 1182—1184	671
Václav Soběslavic dobýval hradu Pražského 1184 (obr. 73.)	672
Morava se zase s Čechami spojila 1185	675
Založení kláštera Milevského 1187 (obr. 76. a 77.)	677
Biskup Jindřich Břetislav chtěl býti římským knížetem 1187	678
Kníže Bedřich chtěl do Palestiny táhnouti a umřel 1188—1189, 25. března	682

	Stránka
Kníže Konrad Ota 1189—1191	683
Třetí křížácké tažení 1189—1190	684
Sněmy. První psaný zákoník 1189	685
Založení klášterův Luckého a Zderazského 1190	687
Konrád Ota s císařem do Itálie táhl a tam umřel 1191, 9 září	688
Kníže Václav II. 1191—1192	689
Přemysl II. 1192—1193	690
Založení kláštera Tepelského 1193 (obr. 78.)	693
Kníže-bisk. Jindřich Břetislav 1193—1197	694
Kníže Vladislav III. 1197, 22. června — 6. prosince	700
Kterak se za posledních dob život v Čechách a na Moravě proměnil	702
Tehdejší stav země Moravské	706

Hlava VII.

Královská doba Přemyslovců. Od roku 1197 do 1306.

Král Přemysl Otakar I. 1197—1230 (obr. 79.)	711
Král Přemysl Otakar I. rozvedl se s manželkou Adlétou Mišeňskou a pojal Konstancii Uherskou 1198 (obr. 80.)	716
Probošt Arnošt žaloval na biskupa Daniele v Římě 1198—1202	717
Úmrtí v panující rodině a biskupův Olomuckých. Nové kláštery 1199—1202	720
Přemysl I. od Filipa se odvrátil, císař Otu uznal a podruhé korunován byl 1202—1203, 24. srpna	723
Vítězství nad Sasý pod Hrubou Skalou 1203 (obr. 81.)	725
Papež uznal království České 1204, 19. dubna	726
Svatořečení Prokopa, opata někdy Sázavského. Marné jednání o arcibiskupství české 1204	728
Nezdařená válka s Filipem z Hohenstaufu, pozdvížení Děpolticův 1204	730
Král Přemysl I. zase k císaři Filipovi přestoupil 1204—1208	731
Přemysl I. zase císaře Otu IV. uznávali musel 1208—1211	733
Svatá Alžběta v Kloboukách a Zabrdovicích uctěna 1211	734
Kterak se králi Českému císaři Ota IV. pomstil a císař Bedřich II. odměnil 1212	735

Obsah knihy první.

	Stránka
Újezd Polický Benediktinům darován 1213	739
Pražský bisk. Daniel II. umřel. Ondřej zvolen 1214	—
Řád Německých rytířův do Čech přišel. Před rokem 1215	740
Kravec Václav, prvorozenec, za nástupce zvolen 1216	741
Smrt pana Hroznaty 1217, 14. července	742
Veliké půtky o svobody církevní 1217—1222 (obr. 82.)	743
Smrt markraběte Vladislava Jindřicha I. 1222, 13 srpna	763
Noví biskupové Pražští 1224—1227	754
Královské děti Václav, Vladislav a Aneška 1224—1226	755
Deminikáni. Oslavany. Bl. Vojslava. Bl. Gerlák 1225—1228	757
Korunovace mlad. krále Václava I. Kravec Přemysl markh. Moravským 1228 (obr. 83.)	758
Smrt krále Přemysla Otakara I. 1230, 15. prosince (obr. 84.)	763
Tehdejší královský dvůr	764
Nové osady. Počátek Lhot.	767
Kterak povstala města s městským právem německým a kterak se Němci do Čech stěhovati počali	768
Král Václav I. 1230—1253	771
Válka s Bedřichem Rakouským 1230—1233	773
Templáři a Minorité přišli do Čech a na Moravu 1232—1233	775
Královna Konstancie a dcera její Aneška zakládají panenské kláštery 1233—1234 (obr. 85.)	776
Zvětšení a obezdění Velké obce Pražské 1235	779
Válka s Bedřichem Rakouským a roztržka s císařem 1235—1237	780
Pražský biskup Jan II. umřel. Špitál sv. Františka 1236—1238	783
Král Václav I. držel s papežem proti císaři 1237—1240	784
Smrt markraběte Přemysla a královny Konstancie 1239—1240	787
Vpád Mongolův čili Tatarův 1241	—
Král Václav I. jediný platně Tatarům se opřel 1241	791
Tataři na Moravě, bitva u Olomouce. V máji r. 1241 (obr. 86. a 87.)	794
Král Václav I. opět k císaři se blížil, s Bedřichem Rakouským však války měl 1242—1246.	804
Roztržka pro obsazení biskupství Olomouckého 1240—1246	807
Markrabě Vladislav stal se vojvodou Rakouským a umřel. 1246—1247, 3. ledna	808

	Stránka
Počátek rodinných jmen pánův a šlechticův, a erby jejich (obr. 88—109)	810
Proměna v povaze krále Václava I. Roztržky s českými pány 1245—1247 (obr. 110.)	821
Mladý Přemysl s českou šlechtou proti Václavovi povstal 1248	822
Král Václav I. zase království České opanoval 1249	826
Kravec Přemysl stal se vojvodou Rakouským 1251 (obr. 111)	831
Klášter Žďárský, Křižovníci s červenou hvězdou. Blahoslavená Zdislava 1251—1252	836
Židovské bouře v Praze 1250—1252	888
Válka s Uhry. Kumáni zplenili Moravu 1252—1253	839
Smrt krále Václava I. 1253, 22. září (obr. 112)	844
Kterak za krále Václava I. němečtí horníci s českých hor těžiti počali	846
Přemysl Otakar II. 1253—1278	847
Kříž. tažení do Prus 1254 (o. 113)	851
Královna Markéta. Papežský legát 1155—1156	855
Postavení Přemysla Otakara II. v říši Německé. Arcibiskup Kolínský přijel nabízet jemu císařství 1256	856
Zvelebení hradu a založení Menšího města Pražského 1257	859
Ztenčení moci županův. Nejvyšší purkhrabě. Nejvyšší zemský soud. Zřízení královských popravců. Úředníci na Moravě	860
Kterak povstaly zemské desky	863
Kterak Přemysl Otakar II. města zvelebil a rozmnožil a měšťanský stav utvořil	864
Osazování Němcův na venkově	869
Nezdařená válka v Bavořích 1257	871
Klášter Benešovský. Nový biskup Pražský. Klášter Vysokobrodský 1257—1259	873
Uherská válka. Slavné vítězství Čechův u Kressenbrunnu 1260 (obr. 114)	874
Památky vítězství u Kressenbrunnu (obr. 115.)	885
Přemysl Otakar II. dal se s Markétou Rakouskou rozvesti 1261	886
Přemysla Otakara II. druhá svatba a korunovace 1261	888
Mrskáči. Augustiniáni na Ostrově u Valdeka 1262	889
Nečasy a neúroda. Rameno sv. Markéty. Kostel Všech Svátých. 1262—1264	891
Slavná svatba královny neteře na rovinách pod Vídní 1264	892
Slavné křtiny královské dcery Kunhuty 1265	895

	Stránka
Nové spletky pro arcibiskupství Salzburské. Druhá válka s Bavorsy. Dobytí Chebu 1264—1267	896
Nezdařená druhá křižácká výprava do Prus a na Litvu. Léna biskupa Olomouckého 1268—1269	898
Obnovení váhy a míry v Čechách. Klášter v Pohledu. Vítkovici získali Hradiště 1268—1269	899
Kterak vojvodství Korutanské s Českou říší jest spojeno 1268—1270	900
Přemysl Otakar II. na vrcholi své moci a slávy 1270	901
Filip Korutanský spůsobil zas vojnu uherskou 1270	902
Věrolomnost krále Štěpána V. Uherského, a čtvrtá válka uherská 1270—1271	905
Vít, kapitolní děkan Pražský, umřel 1271, 1. května	910
Přemyslu Otakarovi II. podruhé podávána jest koruna císařská 1271	—
Rudolf Habsburský za císaře zvolen 1273	912
Pátá válka uherská 1273	914
Přemysl Otakar II. neuznával volbu Rudolfa Habsburského 1273—1275	916
Kterak Přemysl zbouření ve svých německých zemích potlačil 1275—1276	922
První válka s Rudolfem Habsburským 1276 (obr. 116.)	923
Následky toho, že se Přemysl Rudolfovi Habsburskému pokoril 1277	930
Přemyslův poslední boj na Moravském poli 26. srpna 1278 (obr. 117. a 118.)	934
Mezivládi 1278—1283	944
Císař Rudolf vtrhl na Moravu 1278	945
Smlouva Časlavská a dvojí svatba v Jihlavě 1278 (obr. 119)	947
Poručnictví Oty Braniborského; jeho loupeže a násilnictví 1278—1279 (obr. 120)	950
Pražský biskup Tobias z Bechyně. Útěk královny z Bezděže 1279	955
Hrozná zbouření všech stavů proti sobě. Řádění Němcův do Čech přiběhlých 1279—1280	958
Královna Kunhuta a Záviše z Falkenšteina 1280	963
Konec domácí války a smíření 1280—1281	964
Hrozný hlad a mor v Čechách 1281—1282 (obr. 121)	968
Biskup Bruno a královské dcery Vilémína a Aneška umřeli 1281—1282	972
Poslední jednání stavů o na-	

Obsah a rejstřík knihy první.

	Stránka		Stránka		Stránka
vrácení královice Václava		svému, Albrechtovi Rakou-		Václav II. stal se také králem	
1282—1283	974	skému pomstil 1290—1291	998	Polským 1300	1022
Václav II. 1283—1306	976	Založení kláštera Zbraslavské-		Král Václav II. dal Uhrům	
Záviše z Falkenšteina veliké		ho 1292—1293	1001	syna svého Václava III. za	
moci dosáhl 1283—1286 (obr.		Král Václav II. s Albrechtem		krále 1301	1023
122)	979	Rakouským se zase smířil		Biskupové Pražský a Olomou-	
Slavnost společného lože v		1293	1005	cký. Kněžna Kunhuta aba-	
Chebu a smrt královny Kun-		Moc a blahobyť České Hše.		tyši. Králova svatba. 1301—	
huty 1285	982	Václav II. král míru, přítel		1303	1024
Kterak pan Záviše se dále		kněží 1294—1297	1006	Kterak král Václav II. vzal	
snažil, aby se králi zavděčil		Král Václav II. chtěl nové		Uhrům syna svého 1304	1026
1286—1287	983	zemské právo vydati a v		Kterak císař Albrecht do Čech	
Kterak pan Záviše královský		Praze vysoké školy založiti		vpadl a zase s hanbou vyšel	
dvůr opustiti musel a s krá-		1294	1010	1304	1030
lovskou dcerou Uherskou		Biskup Tobíáš a Aneška, voj-		Král Václav II. umřel 1305	
se oženil 1287	986	vodkyně Švábská, umř., 1296	1011	21. června (obr. 127.)	1032
Kterak byl pan Záviše jat a		Slavnost při korunování krále		Václav III. 1305—1306	1038
do bílé věže uvržen 1288	987	Václava II. 1297 (obr. 124)	1012	Kterak Václav III. lehkomyšlně	
Sjezdy krále Václava II. s		Posvěcení základního kamene		mnohé země začal 1305	—
císařem Rudolfem 1289—1290	989	na Zbraslavi 1297 3. června	1017	Svatby krále a jeho sestry Anny,	
Kterak byl pan Záviše z Fal-		Král Václav II. pomohl Al-		1305—1306	1040
kenšteina pod Hlubokou stat		brechtovi Rakouskému k do-		Kterak Václav III. svůj mrzký	
1290 (obr. 123)	992	sažení císařského důstojen-		život nepolepšil a jaké na-	
Václav II. stal se velkým kní-		ství 1298	1018	pomenutí obdržel 1306 (obr.	
žetem Krakovským a Sando-		Král Václav II. zastavil nepo-		128.)	1043
mírským 1291—1292	995	řádky v mincovnictví a české		Václav III. byl od zákeřníka	
Kterak se král Václav svaku		groše bití dal r. 1299—1300		v Olomouci zabit 1306 4.	
		(obr. 125. a 126.)	1020	srpna (obr. 129.)	1044

REJSTŘÍK

jmen a věcí v I. knize Kroniky Česko-Moravské
obsažených.

Adalbert arcibisk. Salcburský 138.	999, 1000, 1005, 1006, 1013, 1018,	sv. Ambrož 15.
Adalbert, arcibisk. Magdeburský 210.	1026, 1027, 1030, 1038, 1039.	Anastasius, Radla, opat Břevnovský
Adda, řeka 608.	Albrecht vojv. Saský, správce Moravy	229, 230, 233.
Adelhaid v. Adléta.	972, 1013.	Aneška, dc. Vratislava Brn. 597.
z Adlaru pánové 815.	Alexa, česk. vůdce 411.	Aneška, dc. krále Vlad. I., abatyše u
Adléta, abatyše u sv. Jiří 347.	Alexander II., papež 376, 409.	sv. Jiří 592, 649, † 761.
Adléta Uherská, manž. Vratislava II.	Alfons Kastilský 858.	bl. Aneška, dc. Přem. Ot. I., abatyše
354, 366.	Almoš, královic Uhers. 463.	u sv. Františka 738, 756, 763, 764,
Adléta, manž. Oldřicha Brněnského	Alpra, vůdce Kumanův 876.	778, 784, založila Křížovníky s červ.
491, 526, 530.	z Altenburka hrabě 286.	hv. 837, 984, 942, 956, † 974.
Adléta Uherská, dcera Almoše, man-	Alžběta Polaká, manž. Soběsl. II.	Aneška, dcera krále Václ. I., markhr.
želka Soběslava I. 503, 526, 549,	660.	Míšeňská 825, 853.
† 555.	Alžběta Uherská, manž. kníž. Be-	Aneška z Kuenrinskův, Palcéřík 886.
Adléta Míšeňská, manž. Přem. Ot. I.	dřicha 597, 630, 644, 648, 660, 661,	Aneška, dc. Anešky Palcéříka, manž.
716, 732.	662, 663, 666, 671, 673, 683.	Bavora II. ze Strak. 817, 909.
Adolf Nasovský, cis. 1000, 1018.	Alžběta (Rejčka) Polaká, manž. Václ. II.	Aneška, dc. Přem. Otak. II., vojvod-
Adrian II., papež 126, 127.	1025, 1026, 1035, 1036.	kyně Švábská 896, 943, 948, 982,
Aichspalter Petr, prob. Vyšehradský,	Alžběta, dc. Václ. II., manž. Jana z	992, 999, † 1012.
bisk. Basilejský, 1027, 1034.	Luxemb. 1036, 1042, 1048.	Aneška I., dc. Václ. II. 1000, 1001.
Albénice, tvrz 818.	Alžběta, dcera kníž. Jindřicha Vladi-	Aneška II., dc. Václ. II. 1036.
Albert, první představený špitálu sv.	slavice 667.	Angerbach, hrad 821.
Františka v Praze 784.	sv. Alžběta Uherská, lanthrabina Du-	Angern, ves na Mor. poli 880.
Albin, kaplan biskupa Jaromíra 404.	rynská 735.	z Anjou Karel, král Sicil. 909.
Albrecht, syn Bořivoje II. 508.	Alžběta, dc. Ondřeje III. Uherského	Anna, dc. Přem. Otak. I., manž.
Albrecht Medvěd, markhrab. Branib.	1019, 1040.	Jindř. II. Vratisl. 763, 773, 793.
519, 523.	Alžběta, dc. Anešky Palcéříka 1007.	Anna, dc. Václ. II. manž. Jindř. Korut.
Albrecht I. cis. 924, 932, 944, 998,	Amberg, město v Bavořích 541.	1036, 1043.

Anna Uherská, matka královny Kunhuty 903.
 Anna cis., manž. Rudolfa Habsb. 981.
 Aquilejská patr. kapitola 905.
 Arcibiskupství žádáno pro česk. církev 324, 729, 898.
 Arcijahenství v biskupství Pražském zřízená 217.
 Arco Romano, tvrz Milánská 615.
 Aribio, hrabě 146, 148, 154.
 Arno, bisk. Würzb. 133, 134, 159.
 Arnold, probošt Sadský 717.
 Arnold, kap. děkan Praž. 748.
 Arnold, prob. Vyšehr. 748.
 Arnold, bisk. Bamberský 991.
 Arnošt, syn kn. Konr. II. Znoj. 591.
 Arnošt, syn Sezimův 686.
 Arnulf, cis. 148, 150, 155.
 z Aschaffenburga Jan, kan. Praž. 748.
 Asik, vůdce saský 194.
 Astrikus, Radla 230.
 Asyl, útočiště 258.
 Attala, král Markomanský 15.
 Attila, král Hunův 16, 17.
 Augustianův řehole 890.
 Aula Regia 1004.
 Avarové 18, 20, 60, 92.
 Azbuka slovanská 122.
 Baján, chan Avarský 61, 63, 64.
 Bamberk, město 541.
 Bardo, arcib. Mohuč. 324—331.
 Ballomara, král Markomantův 14.
 Batu-chan, syn Džudžiho 788, 804.
 Bavori 21.
 Bavor bisk. Olom. 720.
 Bavor, opat Břevnovský 739.
 Bavorové ze Strakonice 817.
 Bavor I. ze Str. 729, 877.
 Bavor II. ze Strak. 909.
 Bavorov, městečko 818.
 Bartoloměj, kancléř 585.
 Bartoloměj, kanov. Praž. 748.
 Bedřich kn. Český, syn krále Vlad. I. 592, 624, 627, 628, 629, 631, zval se králem 664 v Benátkách 658, panoval podruhé 660, vyhnán podruhé 669, vrátil se 670, † 683.
 Bedřich, bisk. Praž. 638, 640, 645, † 666.
 Bedřich Badenský, syn Gertrudy Rakouské 889.
 Bedřich II. Bojovný, vojv. Rakouský 763, 773, 795, 803, 805, † 809.
 Bedřich z Hohenzollernu, purkhrabi Normberský 914, 920, 921, 923, 947, 980, purkhrabím Loketským 981.
 Bedřich Malý, markhr. Míšeň. 989.
 Bedřich s kouznutou tváří, markhr. Míšeň. 1018.
 Bedřich I. Rudovous, cis. 592, 670, 685.
 Bedřich II. cis. 737.
 Bechyně, město 254.
 z Bechyně pánové 815.
 z Bechyně Tobiaš, bisk. Praž. 948, 950, 955, 956, 958, 966, 967, 976, 978, 980, 997, 1003, † 1011.
 z Bechyně Tobiaš, biskupův synovec 1000, 1034.

Bechyňská župa 250.
 Bela II. král Uher. 542, 549, 554, 560.
 Bela III. král Uher. 634.
 Bela IV. král Uher. 839, 849, 876, 887, 894, 903.
 Bela, syn Bely IV. králevic Uherský 884, 892, 894.
 Bela, syn Rastislava Halického, bratr Kunhutin. 914.
 Bělehrad Královský č. Stoliční 1024.
 Bělina, řeka 76.
 Belizar, řecký vůdce 18.
 Ben, pán český 564.
 Benátčané 21.
 Beneda, pán český 413, 414.
 Benedikt IX. papež 320.
 Benedikt, biskup Moravský 155.
 Benedikt č. Beneš, prob. Litom. 744, 748.
 Beneš Heřmanův 725, 814.
 Benešoviči 815.
 Benešové z Benešova 815.
 z Benešova Beneš 629, obhajitel Opavy 843.
 z Benešova a Falkenšteina Beneš 772, 940.
 z Benešova Ondřej, obhajitel Opavy 844.
 z Benešova Tobiaš, prob. Praž. 815, 873.
 Benešov, město v Tábořsku 815, klášter Minoritův 873.
 Benešov, město v Krnovsku 795, 815.
 Benešov nad Opavou, město, 815.
 sv. Benno, bisk. Míšeňský 409.
 Berengar, bisk. Pasov. 288.
 Berengar, hrabě Sulzbašský 477.
 Berchtold, bisk. Bamberský 916, 927.
 Berkové z Dubé a Lipého 813.
 Bernard Soběslavic, český hrdina 608.
 Bernard vnuk Divy 611.
 sv. Bernard, opat Claravalský 582.
 Bernard bisk. Praž. 783.
 Bernard, vojvoda Korutanský 763, 773, 857.
 Bernard, správce na Přimdě 588, 590.
 Bernard z Kamence, prob. Míšeňský 992, 1000, 1002.
 Bernard, bisk. Sekovský 919, 920, 922.
 Berně všeobecná 259.
 Beroun, město 661, 864, 866.
 Bernt Pavel, vůdce Braniborákův 961.
 Bezděz, hrad 953, 956, 959, 975.
 Bezdružice, městečko 815.
 Bezprem, králevic polský 296.
 Bílá věž na hradě Praž. starší 989, nynější 859.
 Bílina, župní hrad a město 254, 783.
 Bílinská župa 248.
 z Bilkova Šmil, purkhr. Bytovský 931.
 Birkenštejn, hrad v Míšni 833.
 Bitva u Augsburgu 197.
 „ na Bojišti u Prahy 662.
 „ u Prašburka 157.
 „ u Domažlic 324.
 „ u Forchheimu 392.

Bitva u řeky Halštry 395.
 „ na Hluckém poli 494.
 „ u Chlumce 520.
 „ u Lehnice na Dobřem poli 793.
 „ u Libice 230.
 „ u Loděnice v Čechách 661.
 „ u Loděnice na Moravě 676.
 „ u Melrichstadtu 391.
 „ u Němčího 283.
 „ u Plzně 208.
 „ na Trutíně potoce 484.
 „ na Tursku 102.
 „ s Franky nad Vltavou 158.
 „ pod Vysokou 564.
 Blansko nad Svitavkou 548.
 Blažej, představený na Strahově 557.
 Boček z Kunštatu 774, 818, 836.
 Bodrci 23, 93.
 Bočmía 11.
 Bobovid, kněz 198.
 Böhheim, Bohemia 11.
 Bohumír, probošt Praž. 961.
 Bohuslav, kanovník Praž. 748.
 Bohuslava dc. kníž. Oty I. Olom. 405.
 Bohuslava dc. Přem. Otak. I. vojvod. Korutanská 763.
 Bohuše, župan Kladský 686.
 Bohuta, vysl. císaře Řeckého 632.
 Boihemum 11.
 Bojové 7.
 Bojská poušť 10.
 Bolebud, rolník 578.
 Boleslav I. kníže Český 173, 183, nastoupil 192, † 199.
 Boleslav II. kníže Český, nastoupil 200, † 240.
 Boleslav III. kníže Český 241, nastoupil 261, zapuzen 264, vrátil se 266, zahynul 268.
 Boleslav, syn Bořivoje II. 508.
 Boleslav, poslední Děpoltic 742, † 793.
 Boleslav Chrabrý 224, 262, opanoval Čechy 268, polským králem 284.
 Boleslav III. Křivoústý 434, mečinošem 445, králem Polským 254, 481, 484, 485, 490, 542, 543, 546, 547, † 554, 995.
 Boleslav Kadeřavý, kníže Pol. 598.
 Boleslav, první kníže Vratislavský 599.
 Boleslav, kníže Svidnický 1013.
 Boleslav Stydlivý 792, 843, 876.
 Boleslav Starý, hrad a město 186, 195, 333, založení kapituly 335, posvěcení chrámu 338, nadání 340—342.
 Boleslav Mladý, hrad a město 196, 254.
 Boleslava, dc. Břetislava I. 346.
 Boleslava, dc. Oty I. Olom. 405, Boleslavské župy 248.
 Bolzano, město v Tyrolích 606.
 Bonifacius VIII., papež 1012, 1022, 1023, 1026.
 Boppard, německé město 712.
 Borebista, král Dácký 10.
 Boreš, syn Mstislavův 354.
 Boreš Olenovic, hrdina český 421.

Rejstřík knihy první.

Bořislav, ves 650.
 Bořita Vršovic 468.
 Bořivoj I. kníže Český, 114, 157, pokřtěn 162, † 170.
 Bořivoj II. kníže Český 443, 444, 445, 447, nastoupil 451, zapuzen 459, opanoval Prahu 476, opět na trůnu 498, podruhé zapuzen 500, † 508.
 Boršov, hrad na Moravě 984.
 Boršeneštein v Lužici 1020.
 Botzen, město 606.
 Bosenská župa 249.
 z Boskovic pánové 820.
 z Boskovic Oldřich 1023.
 Božej, syn Čáslav 436.
 Božej Vršovic 450, 451, 459, 464, 468.
 Božena, manž. kníž. Oldřicha 278, † 340.
 Božena č. Beatrix, dc. krále Václ. I., markrabina Braniborská 825. 853.
 Božetěch, opat Sázavský 418, 419, 515.
 Božetěcha, manželka kron. Kosmy 518.
 Božík, kníž. kaplan 537.
 Božislava, dc. Přemysla Otak. I. 717.
 Bracslav, kníže v Pannonii Posávské 149.
 Brakteaty 1021.
 Braník, župan 411.
 Brány zemské 251.
 Bratři pět, mučenn. sv. 275, 315.
 Braunsberk, město mor. 870, 972.
 Braunsberk, město v Prusích 854, 972.
 Břecslav, Břetislav, župní hrad a město 291, 710.
 Břecslavská župa 709.
 Břecslavské knížectví 686, 707, 756, 785.
 Bressanone, město tyrolské 606.
 Breška, město italské 606.
 Břetislav I. kníže Český 292, 293, 294, 296, nastoupil 305, † 350.
 Břetislav II. kníže Český 410, 428, nastoupil 431, † 448.
 Břetislav, syn Břetisl. II. 450, 486, 487, 528, 531, 537.
 Břetislav, syn Oty I. Olom. 405.
 Břetislav, syn Oty III. Olom., kníže Břecslavský 623, 686, 696, 702, † 720.
 Břetislav Drslavic, pán český 701.
 Břevnov, klášter 226, 891, 961.
 Březina, ves nad Svratkou 650.
 Březník, vrch na Šumavě, 837.
 Břiství, ves sv. Vojtěcha 227.
 Brixen, město v Tyrol. 606.
 Brněnská župa 708.
 Brněnské knížetství 707, 710.
 Brněnský soud 863.
 Brno 141, 445, 774, 797, 826, 864, 868, 934, 943, 864, 983, 984, 1005, 1025, 1039, kostel sv. Petra 515, klášter sv. Tomáše 890, dominikánský kostel 955.
 Brod Německý 846, komenda něm. rytířův 852, 964.

Brod Uherský 527, 710.
 Brod Vyšší č. Vysoký, klášter 874.
 Brodek, ves 328.
 Bronzy celtické 9, 10.
 Broumovská krajina Němci osazená 870.
 Brumov či Brúnov, město a klášter 739.
 sv. Bruno 238.
 Bruno ze Schaumburka, hrabě Holštýnský, biskup Olom. 808, 809, 826, 854, 870, 874, 877, 878, 897, 898, 919, 931, 939, 943, 945, 947, 949, 955, 964, † 972.
 Brunseif, ves na Mor. 870.
 Bruntál, město v Opavsku, 754, 795.
 Bubny Malé, ves, 457, 477, 826.
 Budeč, hrad, 81, 172.
 Budějovice 865, 866, 1080.
 Budilov, bisk. Praž. 755.
 Budín, hlavní město v Uhrách 1024, 1029.
 Budišín 786, 847.
 Budišinsko 530, 548, 594.
 Budivoj Chřenov, 458.
 Budyně, král. statek, 644.
 Bujaemum, Bubienum 11.
 Bulhaři 20, 24.
 Burundaj, chan tatarský, 876, 885.
 Businc, neznámé město 282.
 Buzici 813.
 Býčkovice, něm. komenda 852.
 Bydžov Nový, žup. hrad a město, 254, 865.
 Bydžovská župa, 247.
 Bytomské knížetství 996.
 Bytov, hrad, 710, 774.
 Bytovská župa 676, 709.
 Bzenec, město 754.
 Celtické bronzy, 9, 10.
 Cimburk Starý, Nový, hradové 820.
 z Cimburka pánové 820.
 Ciriaci 859.
 Cisterciáné 569.
 de Crescencio Řehoř, papežský legát 749, 750.
 Ctibor, župan 291.
 Ctibor „Moudrá hlava“ 822, 830, 831.
 Ctiněves, ves 27.
 Ctirad, vládyka 86.
 Cúdař či soudi 51, 243.
 Cukata, pán český, 414.
 sv. Cyril (Konstantin) 117, 123, 125, 127, 128.
 Čakovice, ves 775.
 Čáslav, bratr sv. Voj. 209, 230.
 Čáslav, župní hrad 253, 862, městem 864, 947.
 Čáslavská župa 246.
 Častolov či Čeněk z Fridlandu 872.
 Čech, praotec 25.
 Čechové 24.
 z Černé Hory Matouš 979.
 Černínové 816.
 Černín Drslavic, žup. Plz. 701, 731, 816.
 Černín, ves a újezd 318.
 Černúce, ves 227.

Červeňsk, hrad ruský 208.
 Červený Kámen, hrad Uherský 907.
 Česta, vrah sv. Václ. 188.
 Čestibor 112.
 Čestmír 100, 102.
 Čírek, purkhr. Děvický 806.
 Čiřnictví knížecí 242.
 Čiřnictví sv. Hře Římské 530.
 Črty slovanské 44.
 Dacio Girard Visconti, vůdce Milan-ských 614.
 Dagmar, Drahomír, dcera Přemysla Otakara I. královna Dánská 717.
 Dagobert, král Francý 62.
 Dalibor z Konecchlumí, nejv. soudi 749.
 Daliborka, věž na hradě Pražském 859.
 Dalimil, kronikář 960.
 Daniel, bisk. Moravský 155.
 Daniel I., syn Magna, bisk. Praž. 582, 588, 592, 595, 597, 599, 600, 604, 605, 617, 619, 620, 622, 623, 629, 635, 636, † 637.
 Daniel II. Milík, bisk. Pražský 701, 719, 733, † 739.
 Daniel, král Haličský 842, 876, 894.
 Davlice, ves 838.
 z Deblína či Doblína Jenec 873, Hartlib 909.
 Deckendorf, hrabství něm. 912.
 Děčané 24, 27.
 Děčín, hrad a město 254, 868, 975.
 Děčínská župa 248.
 Děd, hrabě, předek králův a vojv. Saských 213.
 z Dědic Milota 900, 922, 925, 939, 940, 958, 964.
 z Dědic a Benešova pánové 815.
 Dědinnici 256.
 Dědo z Rochlic, bratr markhr. Oty Míř. 679.
 Demetr, mnich Sázavský 439.
 Děpolt I., syn kníž. Vladisl. I. 513, 564, 565, 574, 580, 584, 594, 598, 600, 605, 611, 624, 627, 628, 629, 636, † 637.
 Děpolt II., syn Děp. I. 637, 652, 672, 679, 683, zahynul 685.
 Děpolt III., syn Děp. II. 685, 730, 732, 742.
 Děpolticův pozdvižení 730.
 Dervan, kníže Srbův Polabských 65.
 Desky zemské 863.
 Deště přívál 964.
 Dětleb, syn Oty II. Olom., biskup Olom. 625, 642, 654, † 657.
 Dětmar, první bisk. Praž. 205, 210.
 Dětoch z Hořepníka 1031.
 Dětfich z Jindř. Hradce, bisk. Olom. 972, 984, 1013, † 1025.
 Dětfich, král. podkomoří 909.
 Dětfich, markhrabě Míšenský 716, 725.
 Dětfich, opat Waldsaský 1001.
 Dětfišek Busovic, hrdina český, 473, 477, 484, 813.
 Děvín, hrad naproti Vyšehr. 81.
 Děvín, Děvice, Divice, hrad na Mor. 140, 157.

Rejstřík knihy první.

Děvín, hrad v Uhřích n. Dunajemi, 124, 907.
sv. Dionysia hrob, 232.
Ditmar, arcibisk. Salcbur. 156.
Diva, pán český 611.
Dívčí boj 83, 86, 87.
Diviš, župan 538.
Diviš z Diviškova, žup. Prach. 749.
Divišov, městečko 817.
Divišovici 817.
Dluhomil, župan 502.
Dobenina, osada 370.
Dobeš Lstimiřovic 448.
z Doblína Hartlib 909, Jenec 873.
Dobrá Voda, ves v Šumavě 337.
Dobré pole, bojiště u Lehnice 793.
Dobřichovice, ves 838.
Dobrohost, český pán 399.
Dobroszl, město v Němcích 100.
sv. Dobrotivě klášter na Ostrově 813, 890.
Doksany, pan. klášter 560, 580, 667, 700.
Domaslav Vršovic 467.
Domažilici 24.
Domažlice 64, 253, vítězství 328, město 864, 982, kostel sv. Jak. 335.
Domažlická župa 249.
Dominikáni 757.
Donín, hrad v župě Nišanské 461, 488, 500, 528, 737.
z Donka Albert 979.
Doubravnik, pan. klášter 735, 797, 819.
Doudlebská župa 665.
Drahomír, kněžna Česká 172, 174, 177.
Drahomír, Dagmar, královna Dánská 717.
z Drahotůš Bohuš, morav. maršálek 909, 958, 964.
Drahonů, hrad 107, 501.
Dráždany, město v Míšni 403.
Dražice, hrad 873.
z Dražic Jan III. biskup Pražský. 873, 877, 890, † 948, Jan IV. bis. Praž. 1024, 1025, Řehoř 950.
Dřevíč, hrad 270.
Dřevíčská župa 245.
Dřevohostice 797.
Drnholec 945.
z Drnholce Sirotek Kadold 878, Siefrid 877, Oldřich 915.
Drobovice, kom. něm. řádu 852.
Drozovice, Drosendorf, město v Rak. 926, 936.
Drslav Drslavic 701.
Drslavici 816.
Druidové 8.
Držimír, župan 421.
Držislav, arcijahen Žatecký 748.
Držkráj Luboměřic 421, 484.
Dubá, hrad 813.
Dubá Stará, hrad 815.
z Dubé a Ležna, pánové 815.
z Dubé Hynek 958, 972, 980, 1026, 1034.
Důbravka dc. Bolesl. I. kněžn. Pols. 198.

Důdlebové č. Dulebové 23.
Dudlebská župa 250.
Důdleby 24.
Duha 975.
Dunewaldský kláš. 561.
Durancia, manž. Oty III. Olom. 623.
Durancia, dc. Oty III. Olom. 623.
Durynek, vychovatel Vlastislavova syna 106—108.
Duryňkové 59.
Dušníci 257.
Dvůr nad Labem, město 865.
Dymut, dc. Břetisl. I. 346.
Džagataj syn Temudžinův 708.
Eberhard, mincmistr krále Václ. I. 779.
Eberhard, bisk. Braniborský 959, 961.
Egilbert, arcibiskup Trevirský 404, 406.
Ekhart, bisk. Praž. 285.
Ekhard, markhr. Míšeň. 325, 331.
Eliška, dcera Anešky Palcérů 1007, ostatní viz Alžběta.
Emanuel Komnen, císař Řecký 586, 587, 630—634.
Emfyteuti, osadníci 770.
Emma č. Hemma Burgundská, manž. Bolesl. II. 207, 240, 263, 264, † 274.
Emmy královny peníze 240.
Engelbert, bisk. Olom. 693, 720.
Engelbert, arcib. Kolínský 910.
Engelsalk, markhr. Rak. 131, 132, 146.
z Eppenšteina Sigfrid, arcib. Mohuč. 729, 744.
z Eppenšteina Werner, arcib. Mohuč. 888.
Eppo, prob. Praž. 745.
Erby pánův a šlechticův 811.
Erfurt, město 991.
Erkembert, hejtm. na Doníně 488.
Erlebold, prob. Doksaný 580.
Ermanarich, bisk. Pasov. 137.
Eschelkamm, Osí, městečko v Bavor. 325.
Eufemia č. Ofka Uherská, manželka Oty I. Olom. 890, 391, 445, † 487.
Eufemia, č. Ofka, dc. Oty II. Olom. 525.
Eufemia č. Ofka, dc. Oty III. Olom. 623.
Feltre, město v Itálii 901.
Feudální řády 705.
Filip Hohenstaufský, císař 711, 733.
Filip Korutanský, sestřenec Přem. Otak. II. prob. Vyšehr. arcibiskup Salcb. 840, 857, 871, 876, 896, 901, 902, 904, 905, 917, 920, 944.
Fiola Těšínská, manž. Václava III. 1040, 1043.
Fischa, Hřba v Rakouských 892.
Fleurs sur Loire, Floriacum, klášter francouzský 232.
Floss, hrad ve Francku 737, 912, 1019.
Fokius, patriarcha Řecký 118, 125.
Folkold, bisk. Míšeň. 224.
Forchheimský mír 139.

Frankfurt nad Moh. 113.
Frankové 21, 62.
Františkáni 776.
Frauenthal, klášter 899.
Fricek ze Slezska, náměstník Václava II. v Polsku 1028.
z Friedberka Ojř, miláček Václ. I. 772, 782, 821, 825, 877.
z Friedberka Konrad, bisk. Olom. 808.
z Friedlandu Častolov č. Čeněk 872.
z Friedlandu pánové Němce v Čechách osazovali 870.
Fridrich bisk. Praž. 638, 640.
Frisach, město Korut. 922.
Fritigila, královna Markomanská 15.
Fuldenský opat kr. Václ. I. urazil 728.
Furlandie 901.
Fürstenberk, hrad 987.
di Garda jezero v Itálii 606.
Gaudentius (Radim) arcib. Hnězd. 238, 314, 317.
Gdaňsko, město 234.
Gdečané č. Hedčané 309.
Gebhard, v. Jaromír.
Gejza I. kr. Uherský 217.
Gejza II. kr. Uherský 630.
z Gepzenšteinu Berthold, templář 992.
Gerbirga, dc. Leop. II. Rakouského, manželka Bořivoje II. 447, 486, 498, 508.
Gerhart, arcib. Mohuč. 1012, 1013, 1014, 1017.
Gerlák č. Jarloch, opat Milevský, kronikář 677, 678, 698, † 758.
Gertruda Rakouská, manž. knížete Vladisl. II. 556, 560, 565, 566, 573, 580, † 592.
Gertruda synovkyně Bedř. II. Rak. manž. Vladislava Jindř. II., mkhr. Morav. 785, 787, 805, 807, 840, 889.
Gervasius, prob. Vyšehr. a kancléř 568, 595, 600, 605, 622.
Gezo, opat Strahovský 558.
Gottfried, rak. hrabě 417.
Gotpold, opat Sedl., bisk. Praž. 638.
Gotové 20.
Gotšalk, Godeskalk, bisk. Frisinský 273.
Gotšalk, opat Želivský 558, 590, 668, † 672.
Gozius Urbevetanus 1010.
Groše české č. pražské 1021.
Grünhein, klášter Míšeňský 1000.
Gryfina, vdova po Lešku Černém, Krakovském 996, 997, 1023, 1025.
Guido, kardin. legát 571, 572, 573, 579.
Guido, kard. legát 725.
Gundakar, pán německý 128, 129.
z Günsinku Jindřich (z Kyseku) 914, 915.
Guta Habsburská, manž. Václava II. 948, 982, 986, 988, 989, 991, 1005, 1012, 1014, † 1018.
Guttenstein, hrad 818.
z Guttensteina, pánové 818.

Rejstřík knihy první.

Habry, městečko 453, 947.
Habsburský hrabě Rudolf 853.
Hagen, německý kněz 379.
Haimburk, město v Rak. 836, 904.
 933.
Hammerstein, hrad na Rýně 478, 486.
Hanáci 24.
Hanno, bisk. Frisinský 139.
 z **Hardeku Ota** a **Konrád**, rakouští pánové 877, 878.
Hartmann, syn císa. Rud. Habs. 929, 934.
Hartlieb, purkhr. Brněnský 797.
Hasenburk, hrad 813.
 z **Haslavy Ota**, rak. pán 877, 909.
 sv. **Havla** kostel nad Zbraslaví 492.
Havraňská župa 246.
Hedčany a **Hedečko**, osady 318.
Hedvíka, dc. Děpolda I. 637.
Hedvíka, dc. krále Vladisl. I. 649.
 sv. **Hedvíka**, kněžna Vratisl. 793.
Heidenreich, opat Sedlecký 1001, 1003, 1012, 1023.
Hejtmani zemští na Moravě 863.
Helena, dc. kníže Bedřicha 634, 635, 683.
Helicha Uherská, manž. Svatopluka, syna krále Vladisl. I. 630.
Helicha z **Wittelsbachu**, manž. kníže Konrada Oty 689.
Helvída ze Znojma 757.
Heraklius, Řec. císař 19.
Heralec, městečko 1012.
Herburt z **Fulšteina** 844, 958, 964.
Heřman z **Maastrichtu**, bisk. Praž. 444, 445, 446, 449, 462, 474, 475, 478, † 502.
Heřman, markhr. Braniborský 1013, 1028, 1029, 1031.
Heřman, arcibisk. Magdeburský 1013, 1017.
Heřman, rada kníže Vlad. I. 476.
Heřman z **Ralska** 656, 686.
Heřman, braniborský purkhrabí na Bezdězi 956.
Herold, kapl. biskup. Bamberkého 537, 540.
 sv. **Hippolita** kostel na Znoj. hradišti 838.
Hlad 968.
Hlohov, město v Slez. 471.
Hloupětín, ves 838.
Hlubčice, město v Opavsku 843, 864, 868.
Hlucké pole u **Brodu Uh.** 445, 493, 527.
Hluboká, hrad 993.
Hněvín Most 812.
Hněvsa, vrah sv. Václ. 188.
Hnězdno, město v Pol. 198, 232, 234, 310, 1022.
Hodonín, hrad a město 710, 762.
Hodonínská župa 709.
Hodyně, ves 168.
Hofmistr královský 765.
Hofrychtář 868.
 z **Hohenberka Heřman** 980.
Hohenstein č. **Hochstein**, hrad 985.

z **Hohenzollernu Bedřich**, purkhrabí Normberský 914, 920, 921, 923, 947, 980, 981.
 z **Hochšteina Heřman** 985.
Holasici 27.
Holasovice, hrad a župa 708.
Holičtí ze **Šternberka**, pánové 817.
Holíš, mnich **Sázavský** 439.
 z **Honhensteden Konrad** arcibiskup Kolín. 859.
Honitvy 258.
Honorius III. papež 743.
Horazd, kněz moravský 148.
 z **Hořepníka Dětoch** 1031.
Hoříněves, ves 962.
Hornické pravo 1010, 1022.
Horymír 91.
Hostimysl, kníže **Charvatský** 165.
Hostin-hrad, **Hostinná** 554.
Hostinnost pohanských Slovanův 58.
Hostivař, ves 372.
Hostivít, Český kníže 108, 114.
Hostýn, vrch moravský 797.
Hovora 265.
Hrabiše, župan 454, 459.
Hrabiše, rada kníže Bořiv. II. 476.
Hrabišici 812.
 z **Hradce (Jindřichova)** pánové 811.
Děřich, bisk. Olom. 980, Oldřich 877, 980. **Vítek** 850. **Vítek** správce hradu Olom. 795.
Hradec Jindřichův 811, 852.
Hradec nad Labem 253, 474, 770, 852, 864, 866, 868.
Hradec Levý 81, 163, 210.
Hradec nad Moravicí 708, 873, 958 963.
Hradec Štýrský 875, 925, 1028.
Hradecká župa nad **Labem** 247, 491.
Hradecká župa nad **Moravicí** 708.
Hrádek nad Dyjí 710.
Hrádek u Jílového 336.
Hradiště čili Hrádky slovanské 40.
Hradiště nad Jizerou, klášter 656, 956.
Hradiště Mnichovo 656.
Hradiště nad Lužnicí (Tábor) 865, 900.
Hradiště, klášter u Olomouce **Benediktinský** 390, **Premonstrátský** 591, 655, 796.
Hradiště Uherské, město 140, 708, 865.
Hradý slovanské, ostrožní, vodní 30.
Hradý župní 40.
Hrbovice, ves 650.
Hrdoň, bojov. čes. 399.
Hronovici 812.
Hroznata syn **Sesimův**, z **Kúnicův** 686.
Hroznata, pán čes. 661, 693, založ. **Teplou** 699, 720, **proboštem** 742, † 743.
Hroznětín, městečko 693, 770.
Hrutovské pole 352.
Hugo, prob. **Vyšehr.** 573.
Hukwaldské panství, 972.
Hulín, městečko 972.
Hunové 16.

z **Husie Hroznata** 980.
Hvězda Panny Marie, klášter u **Kamence** v **Luž.** 992.
Hvozdec, hrad u **Mísně** 389, 504.
Chabrce 227.
Charvaté 19, 20, v **Čechách** 24.
Charvatské župy, **přední** a **zadní** 248.
Cheb, město 665, 700, **Hř.** sněm 786, **špitál** **knížov.** 838, 897, 912, 928, 982, 989, 990, 999, 1001.
Chebsko 203, 931, 1019, 1028, 1039.
Chiaravalle, klášter **Lombardský** 614, 973.
Chlumec, hrad **pomezní** 460, 520, 524.
Chodové 835.
Chomůtov, komenda něm. řádu 852.
Chotěšov, klášter 699, 720.
Chotislav, vládyka 174.
Chotín, ves 297.
Chouba, město v **Bavovích** 208, 832, 873.
Chrám pohanské 41, 42.
Chrástěj, kněz 188.
Chrudim hrad a město 253, 350, 864.
Chrudimská župa 247, 679.
Chrudoš 70.
Chuděnice 502.
Chuchle Malé 541.
Chuno, opat **Břevnovský** 739.
 z **Chústníka** pánové 816.
Chvojno, kníže dvůr 554.
Chýnov, ves 102, 104.
Chýnovská župa 250.
Ida Rakouská, manž. **Litolta Znojem.** 454, 487.
Ida z Vitína, manž. **Spytihněva II.** 352, 364.
Ida, **převožní** **Doksanská** 580.
Imbrich, bisk. **Pasev.** 134.
Immunita 704.
Innocenc III., papež 727, 733.
Innocenc IV., papež 827.
Isengrimm, bisk. **Řezn.** 201.
Istrie, 901, 928.
 sv. **Ivan** 165.
 sv. **Ivana**, **jeskyně** v **Skalách** 335.
Ivanovice 1030.
Ivo, první opat **Plaský** 580.
Izzo č. **Hyza**, bisk. **Praž.** 285.
Jablonné, město 174, klášter **Domin.** 838.
 z **Jablonného Jaroslav** 962.
 z **Jablonného, Markvart**, župan **Děčínský** 749.
Jaksa, kníže **Srbský** 599.
Jakub, žid 509.
 sv. **Jakub**, ves 582, 819.
Jan Švábský, vnuk **Přem.** **Otak. II.** 992, 1012, 1039.
Jan I. bisk. **Praž.** 545, 546, 548, † 554.
Jan II. bisk. **Praž.** 755, † 783.
Jan III. z **Dražic**, bisk. **Pražský** 873, 877, 890, † 948.
Jan IV. z **Dražic**, bisk. **Praž.** 1024, 1026.
Jan I. biskup **Olom.** 367, 378, 383, 386, † 403.

Rejstřík knihy první.

Jan II., bisk. Olom. 460, † 525.
Jan III., bisk. Olom. 591, † 598.
Jan IV., Lysý, bisk. Olom. 598, 599, † 642.
Jan V., bisk. Olom. 1025.
Jan VIII., papež 137, 141.
Jan, opat Litomyšlský 579.
Jan, arcijahen Kouřimský 748.
Jan, kapl. kr. Václ. II. 1033.
Jan, arcib. Kaločský 1024, 1028.
Jan, bisk. Nitrianský 750.
Jan, bisk. Tuskulanský 375.
Jan z Benátek 139.
Jan Č. Ješek, syn Závěse z Falkenst. a králův. Kunhuty 964, 983, 987, 988, 994.
Jan Vršovic, syn Čestův 472, 478.
sv. Jan pod Skalou 170.
Janovici 814.
z Janovic a Petersburka pánové 815.
z Janovic a Winterberka Purkhart 814, 873, 877, 976, 979.
Janovice, hrad u Votic 814.
Jarloch Č. Gerlák, opat Milevský 677, 678, 698, † 758.
Jaroměř, město, 241, 865.
Jaroměřice, město 865.
Jaromír, kníže Český 241, 262, nastoupil 264, na Velizi 265, po druhé nastoupil 273, oslepen 281, 296, † 307.
Jaromír, aneb Gebhart syn Břetisl. I. bisk. Praž. 346, 472, 378, 379, 381, 383, † 415.
Jaromír, syn Bořivoje II., kníže Jemnický 508, 531, 541, 575.
Jaroslav, vítěz nad Tatary 795, 803, 816.
Jaroš ze Slivna 825, z Poděhús 877, 883, 909, z Fuchsberka 909.
Jaroš, syn Ctiborův 822, 831.
Jarožír z Brd 70.
Jedenspeugen 936.
Jemnice, město 865.
Jemnická župa 709.
Jemnické knížetství 575, 686, 696, 707.
Jerusalem, újezd Johanitův 671.
Ješek v. Jan.
Jevíčko, město 797, 985.
Jihlava 864, 868, 948, 1022.
Jihlavská župa 709.
Jihlavské stříbrné doly 846.
Jihlavská krajina Němci osazena 870.
Jilové 335.
Jilovci 335.
Jilovské zlaté hory 846.
Jimram, Č. Emmeram, opat Sázavský 344, 368.
Jindřich Břetislav, kníže Český a bisk. Praž. 667, 672, 678, říšským knížetem 680, 689, nastoupil 692, 693, † 700.
Jindřich, syn kníž. Vlad. I. 513 564, 565, 583, kníž. Brněn. 593, 594, 597, 598, 600, 624, 650.
Jindřich, vojv. Korutanský, potomní král Český 1043.
Jindřich I., Ptáčník, král Něm. 181.

Jindřich II. císař, svatý 268, 273, † 288.
Jindřich III. císař 319, 330.
Jindřich IV. císař 387, 388, 394, 456.
Jindřich V. císař 462, 463, 477, † 513.
Jindřich VI. císař 688, † 700.
Jindřich Pobožný, kníže Vratisl. 793, 794.
Jindřich IV. kníže Vratislavský 876, 946, 947, 987, 989, 995, 996.
Jindřich, kníže Hlohovský 1013.
Jindřich Jasný, markhr. Míšeňský 853, 876, 923.
Jindřich Jasomirgott, vojv. Rakousk. 596, 653, 654.
Jindřich, vojvoda Bavorský 207.
Jindřich, vojvoda Bavorský (jiný) 872, 896, 908, 909, 912, 913, 920, 923, 924, 933, 944.
Jindřich, bisk. Olom. 442.
Jindřich Zdík v. Zdík.
Jindřich, mistr kapit. Vyšehr. 573.
Jindřich, opat Sedlecký 1001, 1003, 1012, 1023, 1033, 1088.
Jindřich, arcib. Hnězdenský 734.
Jindřich, bis. Vratisl. 1026.
Jindřich Viprechtovic, hrabě Grojský 504, 507, 519, 523, 530, † 548.
Jindřich, purkhrabí na Děvicích 877.
sv. Jiří, město v Uhř. 907, 915.
sv. Jiří, ves 768.
Jitka v. Judita.
Johanitě 621, 650.
Jordan, první bisk. Pozn. 199.
Judita Svinibrodská, manž. Břet. I. 292, 293, 332, 354, † 355, 687.
Judita Durynská, manž. krále Vlad. I. 593, 597, 635, 638, 648, 649.
Judita, dc. kníž. Vratisl. II. králův. Polská 366.
Judita, dc. krále Vratisl. I., hrabina Grojská 402, 429, 507.
Judita, dc. Vratisl. Brněn., královna Uherská 597.
Judita, první převopiše Doksanská 580.
Jurata, prob. Praž. 578.
Juřík Stanovic, župan Žatecký 494.
Juřík, maršálek, † 585.
Juřík z Milevska 677.
Juřík Juříkovic 686.
Juřík a Juřík z Juříkovic, z rodu Buzicův 813.
Justinian, císař Řecký 18.
Madaně, hrad a město 99, 254, 671, 864, 1019.
Kadaňská župa 249.
Kadold Moudrý, rak. pán 850.
Kaich, kněz 163.
Kající bratři Č. Cyriaci 859.
Kajim, bisk. Olom. 671; † 693.
Kališ, město v Pol. 1022.
Kalixt II. papež 513.
z Kamence Bernard, prob. Míšeň. 992, 1000, 1003.
Kamenec hrad nad Kladskou Nisou 486, 446.
Kamenice Česká, město 868.
Kanan, mnich Sázavský 439.

Kanaparius Jan, opat 288.
Kancleř dvorský 242, 765.
Karel Veliký, císař 92, 99, 100.
Karel Tlustý, císař 147.
Karel Robert z Anjou, kr. Uh. 1023, 1027, 1028, 1029, 1030.
Karolman, vojvoda 116, 128, 134.
Kassano, město Lombardské 608.
Katvald, kníže Gotský 13.
z Kavčí hory Ondřej 980.
Kazja, dcera Krokova 68.
Kazín, hrad 8, 81.
Kazimir, kníže Bytomský 996.
Kazimír Spravedlivý 599.
sv. Kilian Č. Chilian 261.
Kinšperk, hrad v Chebsku 743.
Kladruby, klášter a městečko 472, 492, 513, 527, 655, 747, 770.
Kladsko 254, 443, 490, 531, 549, 864.
Kladská župa 247, 869, 996.
Klarysky, klášter panny 778.
Klatovy 253, 888, 864.
Klatovská župa 249.
Klen 70.
sv. Kliment, papež 120.
Kliment III., papež 394, 409.
z Klobúk Leva 723.
Klobúky 735.
Klosterneuburg 926.
Kmetové 32, 51.
Kmetové zemští 242, 256.
Kněží poh. 32, 43.
Kobyli pole 259.
Kocel, kníže Pannonský 115, 126, 137.
Kochan Vršovic 227, 228, 265, 307.
Kojata 688.
Kojata Všebořovic 371, 812.
Koleda 40, 47.
Kolín nad Labem, město 865, hradby 866, 947, 1003.
Koloman, král Uher. 445, 463.
z Kolovrat pánové 815.
Komnen Emanuel, císař Řecký 586, 587, 630, 634, Petr 634, 635.
Komoň, vrah sv. Ludm. 174, 177.
Komorník nejvyšší dvorský 242.
Komorník župní 243.
Komory královské mistr 765.
z Konecchlumí Dalibor, nejv. sudí 749.
Königsaal 1004.
Konkordát první uzavřen s papež. stolicí 750.
Konopiště, hrad 245.
Konopiště ze Sternberka pánové 817.
Konrad Ota, kníže Český, nastoupil ve Znojmě 591, 652, 654, dostal Brněnsko 659, 661, 662, dostal Olomoucko 665, 669, markhrabětem 670, 675, nastoupil v Čechách 683, 688, † 689.
Konrad I. kníže Brn. 346 409, † 430.
Konrad II. kníže Znojem. 487, 491, 503, 531, 545, 548, 563, 572, 574, 566, 581, † 591.
Konrad III. kníže Znojem. 624, 652.

Rejstřík knihy první.

Konrád Piastovic dostal dolní Slezsko 599.
Konrad, kníže Mazovecký 851.
Konrad, prob. Brněn. 901.
Konrad, opat Zbraslavský 1002, 1009, 1012, 1025, 1033, 1037, 1044.
Konrad z Fridberka, bisk. Olom. 808.
Konrad II. císař 296.
Konrad III. císař 250, 566.
Konrad IV. Něm. král 856.
Konrad kard. legat 755.
Konrad z Hohensteden, arcibiskup Kolínský 857.
Konrad z Botenšteina, vrah Václ. III. 1045.
Konradin Hohenstaunovic 889, 896, 898.
Konstancie Uherská, dc. Bely III., manž. Přemysla Otak. I. 717, 732, 762, 763, 773, 776, dostala Brněn. 785, † 787.
sv. Konstantin-Cyrl, apoštol Slovanův 117, 123, 125, 127, 128.
Korneliano, ves nad Addou 608.
Koruna Zlatá, klášter 885, 961.
Korutany, nabyty 901, ztraceny 928.
Kosmas bisk. Pražský, 417, 428, 430, 435, 436, 438, † 441.
Kosmas, děkan kostela Praž., kronikář 417, 428, 435, 479, † 517.
z Kostomlat Mutina 980.
Kotouč, vrch 795.
z Kounic pánové 816.
Kounice dolní 668, 676, 816.
Kouřim hrad 181, 182, 254, 731, 838, město 864.
Kouřimská župa 246.
Krabčice, ves 227.
Krajina, vojvodství 901, 928.
Krajištníci, hlídači hranic 335.
Krakow, Krakovec, hrad 67, 815.
Krakow, hrad a město v Pol. 198, 792, 998.
Krakované 23.
Krakovské křesťanství 997.
Královen českých dvůr 766.
Kralovice, městečko nad Želivkou 671.
Královská louka u Prahy 1014.
Královský dvůr v 12. stol. 764.
Kralupy, ves nad Vlt. 838.
Králov dvůr u Počapel 845.
Krásas, pán český 468.
Krasikov, hrad 818.
z Krasikova Ratmír 877.
z Krašova Sezima 977, 982.
z Křavař pánové 815.
z Křavař Jaroslav 946, Vok 958, 964.
Křavařská krajina 870.
Kravsko, ves 430.
Kressenbrunn, Kisibrun, ves v Rak. 881, vítězství 882, 883.
Křezomysl, Český kníže 88, 91.
Křemže, hrad a město v Rak. 887, 905.
Křinečtí z Ronova 813.
Křišťan, viz Strachkvas.
Křištof, arcijahen Praž. 748.
Křivce 484.

Křivoklát, hrad 480, 821, 888.
Křivosúd, český pán 538.
Křivosoudov, městečko 1012.
Křižáci němečtí do Prus přišli 851.
Křižácké války počaly 437.
Křižácké tažení druhé 582.
Křižácké tažení třetí 682, 684.
Křižácké tažení do Prus 851, do Litvy 898.
Křižovníci Božího hrobu 687.
Křižovníci s červenou hvězdou 837.
Krnov, město v Opavsku 852.
Krok 67.
Krokov č. Krakov, hrad 67.
Kroměžít, město 972.
Krosno, hrad a město v Slez. 793.
Krumlov Moravský, město 852.
z Krumlova a Skalice Budivoj 877.
z Krumlova Vítek 980, 993, 995.
Krupka, městečko 868.
Krušovice v Pol. 198.
Krutina, vrch 174.
z Kuenrinku pánové 873, 933.
z Kuenrinku Hadmar 675.
z Kuenrinku Aneška Palcéřík 886.
Kuchmistr knížecí 242.
Kuchmistr královský 765.
Kumáni 724, 840.
Kuna, opat Trebičský 473.
Kunhuta Hohenstaunská, manž. kr. Václ. I. 732, 755, 773, 781, † 825.
Kunhuta Halická, manž. Přemysla Otak. II. 887, 893, 895, 899, 930, 942, 943, 946, 949, 950, 954, 956, 957, 958, 963, 966, 979, 981, † 983.
Kunhuta, dcera Př. Ot. II., abatyše u sv. Jiří 896, 929, 934, 942, 943, 956, 992, abatyši 1025, 1043.
Kunhuta, dc. Oty, markhr. Branib. 884, 892, 893.
Kunhuta, dc. Bely IV., manž. Bolesl. Stydlivého 943.
Kúnice dolní, klášter 668, 676, 816.
Kúnici 816.
z Kunštatu pánové 818.
z Kunštatu Boček 774, 818, 836, Gerhart 978, Kuna 909, 958, 964.
Kupadlo 40, 47.
Kurfürstové němečtí 913.
Kůřim Stará, hrad 181, 254, 731.
Kutná Hora, město 865, 935, 1022, 1030, 1031.
Kutenské stříbrné hory 846, 1028, 1035.
Kvadov 12.
Kyjov, město 865.
z Kyseku hrabata 1028.
z Kyseku Jindřich uh. pán 914, 915.
Láb, město v Rak. 877, 915, 936.
Lambert, první opat Ostrovský 240, 261.
Lanec, č. Lanco, prob. Litoměř. 370.
Landeswarta, hrad Mostský 811, 825, 826.
sv. Ladislav, král Uh. 414, 436.
Ladislav IV. Kumanský, kr. Uher. 914, 924, 944, 945, 986, 989, † 995.

Landsberk, hrad 983, 992.
Landshut, hrad moravský 710.
Landshut, město v Bav. 872.
Landskron, město 983, 992.
Lbín, ves 227.
Ledeč, město 671.
Lehel, vůdce Maďarův 197.
Lechové 23, 32.
Lemberk, hrad 838.
z Lemberka pánové 814, 870.
z Lemberka Havel 825, Jaroslav 909, Zdislav 977.
Lemuzi 24, 27.
Leopold, syn Bořivoje II. kníže Ol. 508, 531, 547, 549, 563, † 597.
Leopold III. Krásný, markhr. Rak. 397.
Leopold V. Svatý, markhr. Rakous. 500, 508.
Leopold VI. vojv. Rak. 659, 673, 750.
Lesy pomezí 250, 767.
Lešek, kníže Lenčický 876.
Leštěn, hrad 354.
Lešno, hrad 815.
Letné pole u Prahy 888.
Letnice čili tučice 46.
Lev český 715.
Lev Danělovič, kníže Halický 843, 876.
Leva z Klobúk 723, 734.
Lhota Prostřední, ves 768.
Lhoty a Lhotky 768.
Libčice, ves 70.
Libeň, ves 70.
Libice, hrad 70, 230, 451, 468.
Libická župa 246.
Libín, ves 70.
Libštejn, hrad 815.
Libuš, dvůr 70.
Libuša, kněžna Česká 69, soud 70, 71, 72, prorocství 81, 82.
Libušín, hrad 70.
Lichtenburk, hrad 813.
z Lichtenburka Hynek 909, 980, 987, Raimund 979, Smil 872, 877, 914.
Lichtenštejn, hrad ve Francu 737.
z Lichtenšteina Jindřich, rak. pán, dostal Mikulov 832, 877.
Lipé (Česká Lípa), hrad a město 813, 868.
z Lipé Jindřich 1031, 1032, 1044.
z Lipého Hynek 1000.
z Lípence Čibor 820, 962.
Lipolt, syn Bořivoje II., kn. Olom. 508, 531, 547, 549, 563, † 597.
Litava, řeka v Uh., vítězství 908.
Litice, hrad 816.
z Litic Soběhrd 980, 982.
Litobor z Dobroslavova Chlumce 70.
Litolt, syn Konrada I., kníže Znoj. 430, 443, 444, 445, 447, 451, 453, 472, † 487.
Litoměřice, hrad a město 253, 783, 864, 868, proboštství 361, špitál křižovn. 838.
Litoměřická župa 248.
Litomyšl, hrad a město 253, 364, klášter 449, Premonstr. 579, 870.
Litomyšlská župa 247, 679.

Rejstřík knihy první.

Litovle, město 797.
 Litvín 898.
 Loděnice, ves v Čechách 165, 661.
 Loděnice, ves na Moravě 676.
 Lodi Staré, v Lombardii 612.
 Lochovice, městečko 318.
 Loket, hrad a město 254, 786, 825, 826, 864, 981, fara 838.
 Loketská župa 869.
 Lomnice, hrad v Brněnsku 819.
 z Lomnice pánové 819.
 z Lomnice Vznata, morav. stolník 909.
 z Lomnice Ojří 872, 877, 980, Tas 964, Petr, prob. Vyšehr. a nejv. kancléř 1043.
 Lork, vrah Břetisl. II. 448.
 Lothar II. císař 504, 506, 518, 524, 550.
 Louka, klášter 687.
 Louňovice, klášter 590, 668, 672.
 Louny, město 865, 868.
 Lovčí dvorský nejvyšší 242.
 Lovčí královský nejv. 765
 Lovčí župní 243.
 Lubáň, město v Luž. 847.
 Lubije, město v Luž. 847.
 Lublana, město v Krajíně 905.
 Lublín, město v Pol. 792.
 Lučané 24, 27, 194.
 Lučice, ves nad Cidlinou 481.
 Luděk 95.
 Ludgarda Bavorská, manž. Břet. II. 435, 449.
 Ludgarda (Svatava), dc. Vladisl. I. kr., hrabina od Luku 509, 513.
 sv. Ludmila, manž. Bořivoje I. 158, 172, 173, † 174, závoj 446, ostatky 568.
 Ludmila, dc. krále Vratisl. 366.
 Ludmila, dc. kníže Bedřicha, hrabina od Luku, potom vojvod. Bavorská 683, 732, 831.
 Ludvík, Pobožný, císař 108.
 Ludvík Německý, král Něm. 108, 110.
 Ludvík IV. Dítě, král Něm. 155.
 Ludvík Bavorský, falckrabě 872, 912, 913, 919, 920, 923, 964.
 Luh, nyní Komárov, proboštství u Brna 720, 785.
 Luh, něm. léno v Bavořích 738.
 Luitpold, vojv. Bavor. 154, 158.
 Luk, hrabství 912.
 od Luku hrabata 831, Albrecht 691, Fridrich 508.
 Lumír 58.
 Luta, župan 291.
 Lutici 23, 93, 223, 510.
 Lužičané 24.
 Lvové z Rožmitála 814.
 Lysá, hrad 281.
 Macno, ves na Morav. poli 880.
 Maďaři 21, 156, 149.
 Magdeburk, město v Německu 100.
 Magdeburské právo 868.
 Mailberk, v Rak. vítězství 398.
 Malín, městečko 458.
 Malopolané 23, 198.

Malovcové 817.
 Manduinus, převor Želivský 668.
 Manětín, město 650.
 Manství biskupství Olom. 898.
 Mantel, něm. léno v Bavořích 738.
 Marcus Aurelius, císař Řím. 14.
 Marek, probošt kapit. Praž. 373.
 Marchek, městečko v Rak. 886, 935.
 Marie č. Mlada, dc. Bolesl. I. abat. u sv. Jiří 203, 206.
 Marie, dc. Soběsl. I., manž. Leop. IV. markhr. Rakousk. potom Heřmana Korut. 551, 555.
 Marie Srbská, manželka Konrada II. Znoj. 545, 591, 654, 687.
 Marie, dc. Oty III. Olom. 623.
 Markéta Rakouská, manž. Přemysla Otakara II. 832, 855, 877, 886, 887.
 Markéta, manž. kn. Jindřicha, bratra krále Vlad. I. 667.
 Markéta-Dagmar, dc. krále Přemysla Otak. I., královna Dánská 717.
 Markéta Měranská, manž. Přemysla markhr. Morav. 774, 787.
 Markéta, dcera Václ. II. 1036, 1041.
 sv. Markéty rámě a klášter 891.
 Markomani 11—16.
 Markvartice 814.
 Marobud 12.
 Marobudum 12.
 Maršálek č. podkoní kníže 242, královský 765.
 Martin praceptor Johanitův 622, 634, 671.
 Martin, král. čílník 749.
 sv. Martina Hora, Uherský klášter 916.
 z Martinic pánové 817.
 Martinice, tvrz 817.
 Mašov, město 694.
 Matěj, kanov. Praž. 748.
 Mathilda, markhrabina Toskánská 383.
 Matonš, hrabě Trenčinský 1024, 1028, 1029.
 sv. Maura klášter ve Franc. 232.
 Mazované, Mazuři 23.
 Mečinoš knížecí 242.
 Mečislav č. Měšek I. kn. Pol. 198, 214, 222, † 224.
 Mečislav II. královic Pol. 282.
 Mečislav, kníže horního Slezska 599.
 Mečislav, kníže Opolský 793, † 809.
 Mečislav, kníže Těšínský 1040.
 Medlík, Můlk, klášter v Rak. 131.
 z Medlova Štěpán 819.
 z Meisavy Ota, rak. pán 850, 877, 880, 940.
 Mělník, hrad a město 240, 254, 864, 956, proboštství 240.
 Menhart, bisk. Praž. 502, 532, 537, 540, 541, 543, 544, † 545.
 Menhart, hrabě Tyrolský 920, 924, 944, 947, 1043.
 Menší bratři, Minorité 775.
 Měrana, hrad v Durynkách 649.
 Městských obcí s něm. právem počátek 754, 864.

Městské právo 867.
 Mešek, viz Mečislav.
 sv. Method, apošt. Slov. 117, 119, na Moravě 121, biskup. Pannon. 135, arcibisk. Moravským 141, 142, † 145.
 Mety, Metz, město ve Franc. 65.
 Mezibor, Merseburk, město v Něm. 530, 725.
 Meziříčí Velké, město nad Oslavou 819.
 Meziříčí župa v Čechách 245.
 Mežská župa 249.
 Mičanové z Klinšteina 813.
 Míhulka, věž na hradě Praž. 859.
 Michal, car Řecký 118, 121.
 Michal, bisk. Řezn. 201.
 z Michalovic pánové 814.
 Mikuláš, syn Přem. Otak. II., kníže Opavský 886, 915, 939, 943, 945, 958, 963, 964, 983, 992, 994, 1019, 1023, 1044.
 Mikuláš, bisk. Praž. 783, 823, 824, 826, † 873.
 Mikuláš II., papež 355.
 Mikuláš III. papež 934.
 Mikulec, pán čes. 405.
 Mikulov, hrad a město 832, 945.
 Milán, město v Lombardii 600, 613, 618, 628.
 Milčané 24.
 Miletin, sídlo něm. řádu 852.
 Milevsko, klášter 678, 758.
 z Milevska Jiří, čes. pán 677, 698, 712.
 Milhost, mistr kapit. Olom. 573.
 Milhost, čes. pán 694.
 z Miličina Vilém 980.
 Milín, újezd ve Foitlandě 737.
 Miliduch, kníže Srbský 100.
 Milota z Benešova a Dědic 908, 922, 925, 939, 940, 958, 964.
 Mince Podmokelské 260.
 Mince české výtečného rázu 515.
 Mince české obnovení 1020.
 Minorité 776.
 Miroslav, pán čes. 520.
 Miroslav, pán čes. odpraven 534—538.
 Miroslav, pán český, zakl. Sedlecký 562, 570.
 Míšeň 389, 1028, 1039.
 Mlada č. Marie, dc. Bol. I. abatyše u sv. Jiří 199, 202, 206.
 Mládenci knížecí 242.
 Mnata, kníže Český 88, 91.
 Mněteš, ves 227.
 Modly pohanské 41.
 Mohyly pohanské 46, 48.
 Mojmír I., kníže Moravský 110, 114, 115.
 Mojmír II., kníže Moravský 153, 158.
 Mokřany, německá léna 738.
 Mongolové 787.
 Monte Casino, klášter v Itálii 220.
 Mor 968.
 Morava, snížení a povýšení 132, za Svatopluka 139, s Čechy spojena 197, odtržena 262, znovu spojena 290,

Rejstřík knihy první.

markhrabství 670, opět s Čechy spojena 677, rozvržená na kníž. a župy 706, 707, v moci Rudolfa Hababurského 948.
 Moravané 20, 24, 113.
 Moravské pole v Rakousích 879, 936.
 Most Hněvín 812, 838, město 865, 975.
 Mošov, město v Uhřích 907.
 Mračtí z Dubé 980.
 Mrskáči 889.
 Mstisl, č. Mstislav, župan 354, 364.
 ze Mšeň Půta 980.
 Mühlendorf, město v Bavořích 872.
 Mutina, župan 291.
 Mutina Vršovic, 436, 450, 451, 459, 464, 467.
 Myslan, český lech 158.
 Mysloch, opat Opatovický 629.
 Mýto Vysoké, město 865.
 z Nabočan Dluhomil 878.
 Načerac, městečko 672.
 Načerac Tasovic, pán čes. 410.
 Načerac, pán čes. 520.
 Načerac, pán čes. 555, 563, 564.
 Náchod, hrad a město 813.
 Nastolení knízat českých 88, 711.
 Násil, hrad v Opavsku 843.
 Neklan, kníže Český 100—108.
 Němci 19, 20, 92, 111, 368, první osada na Poříčí 369, Soběslavův mocný list 656, v podhradích moravských 754, osazování v Čechách 770.
 Němčí, město v Slez. 222, 283, 549.
 Německých rytířův řád 741, 851, 852.
 Nemoj Vršovic 464.
 Nepomucký klášter 593.
 Netolice, město 253.
 Netolici 24, 27.
 Netolická župa 250.
 Neuburk, město v Bavor. 872.
 Neuša Dobromilovic 452.
 Neuša, pán český 468.
 Nezamysl, kníže Český 88, 89.
 Nezamysl, číšník morav. 909.
 Neziderské jezero 906.
 Nideršpelt na Morav. poli 936.
 sv. Nil, opat ve Valliluce 221.
 Nišané 24.
 Nišansko 548, 594.
 Nitra, město v Uhř. 114, 470, 907, 915.
 sv. Norbert 553.
 Nosislav Luboměřic 421, 484.
 Notherius, bisk. Lejdenský 232.
 Nový hrad (Stará Boleslav) 186.
 Nový Hrad v Žatecku 815.
 z Nových Hradů Smil 1019.
 Nymburk, město 865, hradby 866, 868.
 ●bčiny 80.
 Obecní starší 867.
 Obec velká 867.
 Obora, ves u Prahy 971, kostel sv. Jana 970.
 z Obřan Gerhart 984.
 Oda, dc. markhr. Dětřicha 214.
 Odolen Střizovic, hrdina čes. 608.

Odřivous, erb 815.
 Ohně páleny při příchodu knížat Českých do Němce 333.
 z Olbramovic Dvořečtí a Čejkové 815.
 Oldřich, kníže Český 241, 278, nastoupil 281, † 304.
 Oldřich, syn Konr. Brn., kníže Brněnský 430, 443, 444, 445, 451, 453, 472, † 491.
 Oldřich, syn Soběsl. I. 555, 592, obdržel Hradec n. L. 593, 594, 596, 645, 645, 650, dostal Olomouc 651, 652, 658.
 Oldřich, vojvoda Korutanský, dostal Břecslavsko 785, zajat 806, 826, nastoupil vojvodství 857, 876, 884, 896, 900, † 901.
 Oldřich Drslavic ze Žinkov 686.
 Oldřich Vímilovic 501.
 Oldřich, bisk. Sekovský 902.
 Oldřich, bisk. Frisinský 453.
 Oldřih, hrad 241, 266, 482.
 Oldřišská župa 246.
 Oldřišov v Slezsku 794.
 Olen Boršov 501.
 Olio, řeka Lombardská 607.
 Olivetská hora, klášter Litomyšlský, 579.
 Olomouc, hrad a město 141, sídlo knížecí 291, 549, 551, 624, 659, 707, 1045, obležení Tatarské 795, 796, od Kumanův sevřen 840, 898, 997, kostel sv. Petra 291, 366, 539, kostel sv. Václava 472, 515, 539, 655, 1048, městské právo 864, 868.
 Olomoucká župa 707.
 Olomoucké biskupství 366, 411, manství 898, knížetství 707, 710.
 Olomoucký sudí 863.
 Olomutici 27.
 Ondřej, biskup Pražský 740, 743, † 753.
 Ondřej, bisk. Olom. 428, † 442.
 Ondřej III., král Uhers. 923, 1019, 1023.
 Opatovice, klášter 405, 629, 987.
 Opatovice, ves u Prahy 492.
 Opava, město 291, 754, 795, 842, 852, 864, 997.
 Opavsko 946, 958, 963.
 Opočno, hrad a město 254.
 Opočenská župa 247.
 Opole, hrad a knížetství v Slezsku, 997.
 Opučná, ves 278.
 Opyš či Opuš, 251.
 Ordalie, boží soudy 51, 257.
 Orlice Moravská 716.
 Orlice Svatováclavská 715.
 Orsino Matouš, kardinál 1010.
 Osek (Riesenburg), hrad 783, 812, 918.
 Osek, klášter 694, 723, 812, 870, 961.
 Osek, hrad v Prusích 854.
 Osel, kanov. Pražský 433.
 Oslavany, klášter 757, 945.

Osoblaha, město v Opavsku 843.
 Osterrichi 93.
 Ostřihom, hrad a město v Uhř. 217, 1024, 1029.
 Ostrov sv. Jana Křt., klášter 238, 240, 261, 335, 450, 961, 1002.
 Ostrov Slavkův, město 812.
 Ostrožní hrady 30.
 Ota I. Sličný, syn Břetisl. I., kníže Olom. 346, 352, 353, nastoupil 363, 369, 370, 371, 390, 397, 403, † 405.
 Ota II. Černý, kníže Olom. 405, 445, 453, 461, 462, 473, 476, 479, 489, 491, 510, 517, 518, 523, † 525.
 Ota III., kníže Olom. 525, nastoupil 556, 563, 575, 572, 586, † 623.
 Ota, syn Vratislava Brněnského 597.
 Ota, biskup Praž. 556, † 588.
 Ota I., císař 191, 195, 205.
 Ota II., císař 207, 215.
 Ota III., císař 263.
 Ota IV., císař 711.
 Ota, markhr. Braniborský 853, 876, 878, 884, 888, 895.
 Ota Dlouhý, markhr. Braniborský, poručík Václava II., 909, 923, 928, 946, 947, 948, 950, 953, 954, 955, 959, 964, 965, 967, 974, 975, 977, 997.
 Ota či Otík se šípem, markhr. Branibor. 947, 1010, 1031.
 Ota, vojv. Bavorský, 786, jiný 1032—1039.
 Ota Bílý, kníže Sviniborský 292, 325.
 sv. Ota či Otto, biskup Bamberský, 462, 510, 511, 539, 540.
 Ota, biskup Frisinský 595.
 Otagar, biskup Eichstadtský 112.
 Otherich, učitel v Magdeburce 210.
 Otmuchov, město v Slez. 794.
 Ottokar z Horneku 949.
 Ouběnice, tvrz 818.
 Ovenec, ves 476.
 Paběn, župan Vyšehr. 474, 475.
 z Paběnic Oldřich, kanov. Pražský 1027.
 Pajdar, vůdce Tatarův 792, 797.
 Palcěfík 886.
 Paltram Rüdiger, purkmistr Vídeňský 880, 925, 929, 933.
 Pannonie připadla Svatoplukovi Moravskému 146.
 z Pardubic a ze Staré, pánové 817.
 Parkštejn, hrad ve Francku 912, 1019.
 Parobci 32.
 Pasování na rytířství 772.
 Paškal II., papež 486.
 Pavel, kněz u kn. Lidmily 170, 175.
 Pavel Ankonitanský 138.
 Pavlík Markvart 448.
 Pektari Joachim, ban Slavonský 909, 918, 923.
 Pelhřim, prob. Praž. bisk. Olomouc. 666, 671.
 Pelhřim, kanov., potom biskup Praž. 748, 756, 757.

Rejstřík knihy první.

Perno, město v Sas. 1020, 1039.
Pernštejn, hrad 819.
z Pernšteina Filip 979.
Petov, město v Štyraku 875, 884.
Petr, bisk. Olom. 442, † 460.
Petr, probošt Vyšehr., nejv. kancléř 980.
Petr Aichspalter, probošt Vyšehrad., bisk. Basilejský 1027, 1034.
Petr, děkan kostela Pražského, 573, 568.
Petr, opat Zbraslavský, kronikář 1008.
Petr, kardinal-legat 698.
Petr z Lomnice, prob. Vyšehr., nejv. kancléř 1043.
Petr, bisk. uherský 544.
Petr, bisk. Pasovský 896.
Petr Amienský 437.
Petřín, vrch 253, 962, kaple sv. Václava 253, 546.
Pezinek, město v Uhř. 907.
Písař, praotec knížat a králův Polských 198.
Písař župní 243.
Písek, hrad a město 865.
Plasy, klášter 580, 655.
Plecháč, brakteaty 1021.
Plisenská krajina v Sasích 1019, 1039.
Plzeň, hrad a město 207, 225, 253, 476, 852, 864, 866.
Plzeňská župa 249, cúda 862.
Pobraslav, bratr sv. Vojtěcha 209, 230.
Počaple ves 845.
Podbrdská župa 245.
z Poděbrad pánové 816.
z Poděbrad Vilém 872, 877.
Poděbrady, hrad a město 900, 932.
z Poděbrad Jaroš 877, 883, 909.
Podivice Petr, prob. Praž. 379.
Podiven či Podivín služebníci sv. Václava 190.
Podivín, hrad 367, 444, 500, 574, 710, 750.
Podivínská župa 709.
Podkomoří král. 867.
Podkoní král. 765.
Podlažice, klášter 622.
Podmokelské mince 260.
Podolí, ves pod Vyšehr. 253.
Podskalí, osada mezi Prahou a Vyšehrem. 253.
Podstolí knížecí 242.
Pohled, klášter 899.
Pohořelec před Praž. hradem 956.
Pohořelice, městečko 877, 945.
Pohřebiště pohanská 47.
Polabané 20.
Poláci 23, v Čechách osazení 318.
Polané 20.
Police, klášter 739.
Polický újezd 739, 762.
Polička, město 864, 983.
z Polné Weikart 1007.
Pomořané 20, 23, 586.
Popel Tetva 70.
Popelnice 49, 50, 51, 52.

Poppo z Ostarny, velký mistr řádu něm. 798, 852.
Popravci královští 862.
Pordenone 901, 928.
Pořej, bratr sv. Vojtěcha 209, 230.
z Pořešína pánové 818.
Poříčí, osada pod Prahou 253, kostel sv. Petra 369, 741, 776, 779, 836, 965, 970.
Poroba dědičná 33.
Porota 258.
Poruka obecná 258, 703.
Porta Apostolorum, klášter 502.
Porta Coeli, klášter 777.
Portus Naonis 901.
Postoloprty, klášter a město 107, 278, 501.
Potštejn, Potenštejn, hrad 816.
z Potšteina Póta 980, 982.
Povodně 499.
Prabydliatelé 7.
Praha založena 81, 82, za Boleslavů 251, 252. Hrad 251, 950, 955, 960, 964, na Poláčích dobyt 271, obléhán 331, 365, 660, 689, 826, přestavován 546, 848, 859. Kostel sv. Jiří 173, klášter 205, 566, 568, 569, 650, 840, 1025. Kostel Panny Marie 163. Chrám svat. Víta 182, 362, 435, 436, 542, 566, 567, 650, 948, 951, 952, 966. Kaple Věch Svatých 891. Kníž. palác 252, 253. Rájský dvůr 105, 859. Větší či Staré město 769. Stavba hradů 779, 839. Požár 1007. Kostel sv. Benedikta 776. Kostel sv. Ducha se špitálem sv. Františka 837, sv. Frant. klášter Klarysek 777, 828, 829, 845, 974, 983, 1012. Sv. Františka špitál 778, 783, 836. Minoritá a kostel sv. Jakuba 776, 807. Dominikáni a kostel sv. Klimenta 776, 967. Kaple sv. Kříže 252. Kostel sv. Kříže větš. 859. Panny Marie špitál p. Týnem 546. Týnský dvůr 252, 460. Kostel sv. Václava 775. Nové město u sv. Havla 779, na Františku 777. Židovské město 780. Menší město či Malá Strana 860, 868. Věž při mostě 828, 839. Biskupský palác 828, 1025. Kostel sv. Tomáše 890, 961. První kamenný most 638. Kostel sv. Petra na Zderaze p. Prahou 687. Kostel sv. Lazara 970. Kaple sv. Longina 253. Kostel sv. Jana na Bojišti 663, 671, 970. Kostel sv. Jana v Oboře 970, 971. Pohořelec 956.
Pracheňská župa 250.
Pravlovská župa 709.
Pražská župa 244.
Pražské biskupství 204. Jednání o arcibiskupství 324, 729. Kapitula 874.
z Prčic Vítek, předek Vítkovicův 662, 811.
Prčice, městečko 662.
Předota, nejv. sudí 686.

Premonstráté 553.
Premonstrátky 561.
Přemysl Stadičský, kníže Český 76, 77, 79.
Přemysl Otakar I. 649, 674, 675, 689, knížetem 690, 697, podruhé nastoupil 702, králem 712, korunován v Meziboru 725, † 787.
Přemysl Otakar II., král Český 810, 823, 825, 830, vojvodou Rakousk. 834, nastoupil v Čechách 847, † 941, 957, 1002.
Přemysl, syn Přem. Otak. I., markh. Morav. 760, 764, 774, 784, † 768.
Přemysl Velkopolský, král Polský 996, 1002.
Přemysl, hrad a město ruské 208.
Přerov, hrad a město 708, 796.
Přerovská župa 708.
Přeseka 259.
Přepurk, hrad a město v Uhř. 157, 884, 888, 904, 907, 915.
Prkoš, župan Bilinský 325, 331, 334.
Přibina, kníže Nitranské 114, 126.
Přibyslav, arcijahen Plzeňský 748.
Přibyslava, sestra sv. Václ. 174.
Přida, župan 411.
Přimda, hrad 287, 501, 531, 588, 590, 627, 646, 651, 825.
Přistoupim, ves 181.
Privitan, úředník dvorský 475, 479.
sv. Prokop 297, 299, † 343—346, 358—360, svatořečení 729.
Prosek, ves u Prahy 253, 662.
Protiven, župan 454, 459.
Provody, poh. svátky 46.
Prušané 234, 851—854.
Psáče, ves pod Vyšehrem. 665, 970.
Pšov, hrad 158.
Pšovské 24.
Pšovská župa 248.
Ptuj, město v Štyr. 875, 884.
Purkhrabové nastali 765, 862.
Pustiměřská župa 708.
Putim, ves 450.
Ráb, město v Uhřích 915.
Rabnice, řeka v Uhřích, vítězství 908.
Radim, bratr sv. Vojt. 209, 217, 220, 222, 229, 230, 234, 238, 314, 317.
Radim, župan 291.
Radim, český pán 399.
Radla (Anastas, Astricus), pěstoun sv. Vojt. 210, 211, 217, 220, 222, 224, 227, 229, 230, 233.
Radoslav, arcijahen Praž. 823.
Radoslav, nejv. pisař 980.
Radotín, ves 1002.
Radovan od Kamenná mosta 70.
Radslav, kníže Zlický 179, 180, 181.
Radunice, poh. svátky 46.
Rajhrad, klášter 339, 548, 580, 797, 984.
Rajhrady 40.
Rakousy, hrad a župa 93, 447.
Rakousko vojvodstvím 596, dostalo se k Čechám 832, ztraceno 928.
Rakousko horní počalo 596.
Ralsko, hrad 814.

Rapota, falckrabě 380, 428.
 Rastislav, kníže Moravský 101, 110, 115, 116, 117, 123, 130, 131.
 Ratibor z Krkonoší 70.
 Ratibořské knížetství v Slez. 997.
 Ratimír, kníže Charvatský 115.
 Rečen, hrad v Slez. 471.
 Rečice Červená, hrad a měst. 253, 1011.
 Rečická župa 246.
 z Redhoště Bořita 816.
 Reginhard či Regnard, opat Sázav. 589.
 Řehoř Zajíc z Waldeka, bisk. Praž. 1012, 1013, † 1024.
 Řehoř, děkan kap. Pražské 950, 954, 961.
 Řehoř V., papež 231.
 Řehoř VII., papež 381, 386, 398, † 401.
 Řehoř X., papež 918, 920.
 Reichenbach, město ve Foitlandě 737.
 Rejčka či Rychsa z Bergu, manž. kníž. Vladislava I. 485, 492, 510, † 513.
 Rejčka, dcera knížete Bořivoje II. 508.
 Rejčka či Rychsa, dcera krále Vladislava I., manželka Jindřicha Rak. 649.
 Rejčka (Alžběta), dc. Přemysla Polského, manž. kr. Václ. II. 1022, 1023, 1025, 1026.
 Rejčka, manž. Mečislava II. Polsk. 297, 319.
 Rejhrad viz Rajhrad.
 Řemešské evangelium 345.
 Řepín, ves 852.
 z Řičan pánové 818.
 z Řičan Ondřej, nejvyšší komorník 909, 911.
 Richard Kornwalliský, král něm. 858, 889, 913.
 Říp, vrch 26, kostel sv. Jiří 526.
 Řípská župa 245.
 z Riesenberka pánové 816.
 z Riesenberka Děpolt, nejv. komorník 966, 968.
 Riesenburk, hrad 783, 812.
 Riesenburk, město v Prusích 854.
 z Riesenburka Bohuslav 984, Boreš 825, 847, 854, 877, 888, 909, 918, 925, 944, 984, Slavek 909.
 Robert či Ruprecht, bisk. Olom. 720, 734, 746, 761, odstoupil 807.
 Roboty zemské 259.
 Rokycany, město 213, 477, 478, 1011.
 Rokyteň, hrad 581.
 Rokytenská župa v Čechách 245, na Moravě 709.
 Romové v Prusích 287, 853.
 Ronov, hrad u Žitavy 975.
 z Ronova Čeněk č. Častolov 825, 909, Jindřich 825.
 Rosa Coeli, klášter 668.
 Rosenberk, hrad a městeč. 812, 874.
 Rosenberk, město v Prusích 854.
 z Rosenberka pánové 812.

z Rosenberka Jindřich 980, 995, 1034, Smil 872, Vítek 854, Vok 872, 874, 875, 877, 883.
 Rosenthal v. Rožmitál.
 Rosice, městys na Moravě 945.
 Rosvalda, statek 972.
 Rostislav, kn. Moravský v. Rastislav.
 Rostislav Matislavič, ban Mačvanský 876, 887.
 Roštěj, 479, 480, 489.
 Roudnice, hrad a měs. 213, 961, 1011.
 Rožmitál (Rosenthal) hrad a měs. 814, z Rožmitálu Lvové 814, Oldřich 814, 873.
 Rudolf, hrabě Habsburský, děd císaře Rudolfa 737.
 Rudolf Habsburský, císař 914, 919—941, 945—949, 978, 989, 991, 992, † 995.
 Rudolf, vojv. Rak., syn císaře Rudolfa 944, 948, † 991.
 Rudolf, vojv. Rak. syn císaře Albrechta 1028, 1029, 1030.
 Rudolf, legát papežský 380.
 Rumburk, město 812.
 Ruprecht, č. Robert, bisk. Olom. 720, 734, 746, 761, odstoupil 807.
 Ruprecht, hrabě Nasovský 1000.
 Ruthard, arcib. Mohuč. 432, 446.
 Ruthard, opat Osecký 723.
 Rybník, Rybníček, ves u Prahy 253, 662, 970.
 z Rychnova pánové 816.
 z Rychnova Heřman 877.
 Rychta 867.
 Rychtář městský 867.
 Rychtářství dědičné 770.
 Rytířstva vznik 621.
 Rytířský řád 772.
 Sadská, kníž. dvůr 480, 828, sněmy 551, 685, kostel sv. Apolináře 499.
 Saladin, sultan 682.
 Salavár v Uhř. 115.
 Salomena z Bergu, manž. Boleslava Křivoústého 485.
 Samo, panovník slovanský 61—67.
 Samorod ode Mže 70.
 Sandomiř, město v Pol. 792, knížetství 997.
 Saramita Ondřej, měšťan Milánský 973.
 Sázava, klášter 299, 301, 335, 343, 357, 361, 368, 418, 419, 439, 440, 514, 552, 589.
 de Scacario Jan, plnomocník králov. 749.
 Schärdink, město bavorské 872, 912.
 Scharfenstein, hrad 975.
 ze Schauenberka Wernhard a Jindř. 877.
 Schaumburk, hrad 972.
 Schenk z Emerberka Berthold, vrah Přemysla Otakara II. 941.
 ze Schleunzu Oldř. Kraft, rak. pán 877, 878.
 ze Schomburka Bedřich ml. a Agata 984.
 Schwarzenberk, hrad ve Francku 787.
 Sedání 766, 772.

Sedláci 256.
 Sedlec, klášter 569, 1031.
 Sedlečská župa 249, 869.
 Sedlničtí z Choltic 815.
 Seefeld v Rak. 749.
 Seifrid Wähinger, rak. pán 906.
 Sekyř-Kostel, hrad 367, 479, 544.
 Serafin, arcib. Ostřihomský 445.
 Setěch, vojv. pol. 434.
 Severus, Šebř, bisk. Praž. 295.
 Sezema, rada krále Vladisl. 476.
 Sezima, nejv. komor. králové, předešl. Kúnicův 635.
 Sezima, otec Hroznaty Tepelského 661.
 Sibylla z Wittelsbachu, manž. Děpolda I. 637.
 Sierad, hrad v Pol. 998.
 Sigfrid, arcibisk. Mohuč. 381.
 Sigfrid z Eppenšteinu, arcib. Mohuč. 729, 744, 760.
 Siffrid, purkm. obce Praž. 779.
 Sighard, hrabě na Burghausenu 453.
 Sigibert, král Franců 60.
 Sion, Strahovský klášter 557, 591.
 Silvestr, opat Sázavský, volený bisk. Praž. 548, 554, 555.
 Skála, hrad u Přestic 660, 664, 665.
 Skála Hrubá, hrad 725.
 Skladní právo 866.
 Skrbimír, vojvoda pol. 454.
 Skráin, ves 227.
 ze Skuhrova Mutina 962.
 ze Skviřina Ratmír 818, 825.
 Slavek, župan Bilinský 723.
 Slavek z rodu Hrabšicův, opat a bis. Pruský 853.
 Slavibor, mor. pán 575, 582.
 Slavitěch, župan Vitorazský 112.
 Slavkov, město v Čechách 812.
 Slavkov, město na Moravě 852.
 Slavník, posl. vojv. Zlický 200, 209.
 Slavoj, hrdina český 94.
 Slavomír Mojmirovic, kněz 125, 132.
 Slezaně 23.
 Slezsko rozděleno mezi tři Piastovce 599.
 Slivnice, tržní ves u Podivína 367, 444.
 Slojger, horník Jílovský 847.
 Slováci 24, 289.
 Slované 17, 18, 19, 92, přišli na Moravu a do Čech 15.
 ze Smečna Boleslav 817, 980.
 Smil Božeňovic, župan 872.
 Smil, pán český 520, 564.
 Sněmy zemské 33, 243.
 Soběbor, bratr sv. Vojtěcha 209, 229, 268.
 Soběna, rolník 578.
 Soběslav I. kníže Český 460, 478, 481, 485, 489, 490, 491, 503, 506, 510, 512, nastoupil 516, † 554.
 Soběslav II. kn. Český (kníže selský) 555, 587, na Přimdě 588, na svobodě 590, 596, 624, podruhé na Přimdě 627, 645, na svobodě 646, 647, 648, nastoupil 650, na Skále 660 podruhé na Skále 664, † 665.

Rejstřík knihy první.

Soběslav Děpoltic 685, 730, 732, 742.
Soboty, poh. obřady 86.
Solt, uher. pán 493.
Solun, měst. v Macedonii 117.
Soudní řády 51.
Soudy boží č. ordály 51, krajské 862, panské č. patrimonialní 704, rozsudní č. rozdílné 258, slibní 258, větší a menší 257.
Spielberk, hrad Brněnský 708.
Správcové zemští na Moravě 863.
Spytihněv I. kníže Český 170, † 172.
Spytihněv II. kníže Český 295, 330, 346, 347, nastoupil 350, † 362.
Spytihněv, bratr sv. Václ. 173.
Spytihněv, syn Oldřicha Brněnského 491, † 591.
Spytihněv, syn Vratisl. Brněnského, kníže Brněnský 597, 675, 686, 696, 697, 702, † 720.
Spytihněv, syn Bořivoje II. 508, 531, 562, 563, 583, 588, 596, † 598.
Spytihněv, hrad 295.
Spytihněvská župa 708.
Spytimír, český lech 158.
Spytimír, bratr sv. Vojt. 209, 230.
Srbové 20.
Srbové lužičtí 24.
Stadice, ves 76—79.
Stan, český pán 399.
sv. Stanislav, bisk. Krakov. 848.
Staré Hrady Uherské 907.
Starostové rodin 31, 57.
Stebno, ves 67.
Steinfeld, něm. klášter 557.
Stodorané 28.
Stodorská župa 172.
Stojmír, Stolmír, ves 181.
Stolec kamenný, knížecí na Pr. hr. 252, v Korutanech 905.
Stolník královský 765.
Stožec, městečko v Rak. 877, 878.
Strahovský klášter, 557, 591, 644, 649, 660, 661, 716, 826, 858, 956.
Stracnkvas, syn Bolesl. I. 189, 196, 219, 224, † 239.
Strachotín, hrad 710.
Strachotinská župa 709.
Strakonice, kost. sv. Prokopa 729.
ze Strakonice pánové 817.
Stramberk, městečko 796.
Strava č. tryzna, obřad poh. 46.
Stráž č. Wartenberk, hrad 814.
Strážcové Božího hrobu 687.
ze Stráže Jan, z rodu Markvartičův 1031.
ze Stráže Sezima, z rodu Vítkovicův 980.
Střeznice nad řekou Moravou v Rak. 877.
Střezibor od Sázavy 70.
Střezimír, pán český 534—538.
Střezislava, manž. vojv. Slavníka 209, 219.
Stříbro, město 253, 671, 836, 865.
Stříbrné hory 846.
Stupava, město v Uhř. 907.
Sturm Konrad, správce Přimdy 627, 651.

Sudí župní č. cůdař 242, dvorský měst. král. 868.
Sucha Krutá v Rak. 836.
ze Sulcbachu Vilém, hrabě 601.
Sulislav, polský vůdce 793.
Supí Hora 524.
Sušice, město 873, 897, 912.
Svatava Polská, manž. krále Vratisl. 406, 429, 485, 510, † 526.
Svatavin újezd, 526.
Svatava (Ludgarda), dc. kn. Vlad. I. manž. Frid. hr. od Luku 508.
Svatava dc. Oty III. Olom. 623.
Svátky pohanské 45.
Svatbor č. Svatobor, syn Spytihnu. II. 364.
Svatopluk, veliký kníže Moravský 130, nastoupil 132—150.
Svatopluk, syn vel. kníž. Svatopluka Morav. 155.
Svatopluk, kníže Český 388, kníže Olom. 405, 445, 453, 454, 455, 457, 455, 457, dosedl na trůn 457, † 471, 492.
Svatopluk, syn krále Vladislava 586, 592, 630, 642, 649.
Svatopluk, syn Vratisl. Brněnského, kníže Jemnický 597, 686, 696, 702, † 720.
Svatoslav z Libice 70.
Svatoslav, český lech 157.
Svatoslav, župan 209.
Světec, klášter 961.
Světlá, klášter v Rak. 654.
Světlícký Smil 818.
Světlík, Lichtenburk, hrad 813.
Svícen Milánský do Prahy přinešen 629.
Svinary, ves 168.
Svinibrod, klášter v Něm. 292.
Svod 257.
Svojanov, hrad 983, 987, 992.
Sach, vrch na Moravě 750.
Šárka 86.
Šebastian, kanov. Praž. 873.
Šebř, č. Severus, bisk. Praž. 190, 295, 331, 334, † 369.
z Šellenberka, pánové 814.
Šemík, kdů 91.
Šestipanský úřad v Praze 985.
Šimon, legát papežský 762.
Šolcovství dědičné 770.
Šoproň, město v Uhř. 916.
Špaček z Kostelce 962.
Špetlové z Janovic 815.
Štáhlav, syn Klenův 70.
Štěpán z Medlova morav. pán 735.
Štěpán I. Svatý, král Uherský 217, 230, 290, 296.
Štěpán II. kr. Uh. 493, 527, 542.
Štěpán III., král Uherský 630, 631, 634.
Štěpán IV., král Uh. 630.
Štěpán V., král Uh. 840, 876, 877, 881, 894, 903, 905, 909.
Štěpán Uroš, král Srbský 894.
Štěpánov, městečko 1012.
Šternberk, hrad v Čech. a na Mor. 817.

ze Šternberka, pánové 817, Jaroslav 980, Zdislav 817, 844, Zdislav ml. 877.
Štrubina město v Bav. 934.
Šturmův Jindř., kanov. Praž., nejv. písař morav. 1033.
Štyřané 875.
Štyrsko 928.
Švihovští z Riesenberka 966.
Švabenice, městečko 819.
ze Švabenic pánové 819.
Švábských měst právo 868.
Švamberg, hrad 818.
ze Švamberka pánové 818.
Tachov, hrad 531, 540.
z Talmberka pánové 816.
Tannaberk, víska 328.
Tas, župan 291.
Tataři 787, 803.
Tazoda Mandello, vůdce Milán. 614.
Tempel v Praze 775.
Tempelštejn, hrad 775.
Templáři 775.
Temudžin Džingischán 788.
Teplá, klášter 694, 699, 742, 743, 758, 870, 924.
Teplice, klášter 597, 961.
z Terny Weikart, rak. pán 850.
Těšínské knížetství 997.
Tetín, hrad 69, 81, 174, 254.
Tetinská župa 245.
Tetka, dc. Krokova 69.
Tetva Popel 70.
Thakulf, markhr. francý 111.
Theodorich, opat Waldsaský 1001.
Theofanie císařovna 220.
Thiddag, bisk. Pr. 239, † 284.
Tišnov, klášter 650, 777, 787, 797.
Tobiáš z Bechyně. bisk. Praž. 948, 950, 955, 956, 958, 965, 967, 976, 979, 980, 997, 1003, † 1011.
Tobiáš, děk. kap. Olom. 573.
Tours, město ve Francii 232.
Toužim, město 678.
Tovačovští z Cimburka 820.
Třebnice, poh. pohřební místo 48.
Třebenice, kláš. v Slez. 793.
Třebíč, klášter 472, 473, 487, 491, 591, 650, 720.
Třebová Moravská, hrad a město 984.
Treviso, město v Italii 901.
Trezso, hrad v Italii 612.
Trident, město v Tyr. 606.
Trnava, město v Uhř. 787, 907.
Trstenice 710.
z Trubn Zebínský Petran 962.
Trukasas, č. stolník královský 765.
Trutina č. Trotina, potok 484.
Trutnov, město 253, 819.
Trutnovská župa 869.
Tryzna č. strava, poh. pohř. obřad 36.
Tuhošť, hrad 64.
Tuň, vrah sv. Ludmily 174, 177.
Tuluj, chan tatarský 788.
Tuřice č. letnice, pohanské svátky.
Turnaje 766, 772.
Tursko, ves 104, 838.
Tuto, bisk. Řezn. 182, 201.
Týn nad Vltavou 1011.

